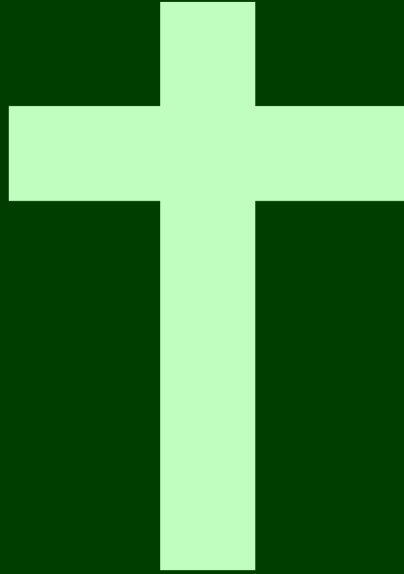

Diilon-nelma
Tobisĩfelenni

New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

Diilon-nelma Tobisifeleni
New Testament in Cerma (UV:cme:Cerma)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Cerma)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Cerma

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022
5ffe1c98-1ba9-54d8-8f4c-03a7c12fba11

Contents

Matie seβε	1
Marke seβε	59
Like seβε	94
Nsāa seβε	153
Yesu pɔpuərbiemba maacemma	194
Ɔromutaamba seβε	247
Korēntitaamba seβεdielāno	272
Korēntitaamba seβεhāalino	296
Galasitaamba seβε	311
Efesitaamba seβε	320
Filiputaamba seβε	328
Kolɔsitaamba seβε	334
Tesaloniketaamba seβεdielāno	340
Tesaloniketaamba seβεhāalino	345
Timote seβεdielāno	348
Timote seβεhāalino	355
Tite seβε	360
Filemɔ seβε	364
Ebire ba seβε	366
Sake seβε	385
Pier seβεdielāno	392
Pier seβεhāalino	399
Nsāa seβεdielāno	404
Nsāa seβεhāalino	410
Nsāa seβεsielino	412
Yuda seβε	414
Ampigāama	416

Matien nyegãan Yesu maama man Nelmuoyamma

Matie waa Yesu *hãalãbilonɔ (9.9; 10.3). U nyegãan u sebɛ-i a vii *Yuifubaa. U taa u taara u pigãan-ba wuɔ nuharungu si dii, Diilonɔ un pãa nunɔgu-i aa saan *Konkortienɔ man, u yaa Yesu-i. Aa Diilonɔ un waan maman *Tobisicɔlonnin-sebɛ-i-na, u yaa juɔ ji ce-ma hiere.

Yesun huɔn dumaa, Matie duɔn u sebɛ-i baa ku yaa-i aa suonu-kuɔ baa u *batɛmu-i ka cor baa *Sitãnin juɔ tuɔ taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hiekuraangu-na (sap. 1-4).

Ku huonɔgu-na, u dii u nunɔgu-i Yesun cie u maacemma-i dumaa *Galile-i-na: U waan Diilonɔ-nelma-i baa nuɔmba-i, aa sire jaamba-i, aa donya *jinabaa-ba-i nuɔmba yunni-na. U cie gberɛ-wɛima bɔi (sap. 5-18). U siire kusuɔn-nu'i a kã *Yerusalemu-i-na ba ka ta ba ko-yo. Ban fiɛ ko-yo, Diilonɔ siire-yuɔ u temma-i (sap. 19-28).

Yesu waan nelma bɔi a kã *Diilonɔ-nellentesinni kũnɔgu-na.

Matie huɔnu u sebɛ-i sɔmma ndii: Baman hũyãa Diilonɔ-maama-i ban saaya ba ta ba wuɔ dumaa (sap. 5-7). Yesun puɔraa u *hãalãbiemba-i ba ka wan *Diilonɔ-bãangu maama-i kusuɔn-nu (sap. 10). Gbãɛini man pigãan Diilonɔ-nellentesinni-i (sap. 13). Diilonɔ-dũn-baamban saaya ba bel ba-naa dumaa (sap. 18), baa miwaanɔ timman-maama-i (sap. 24-25).

Yesu bĩncuɔmban cuu ba-naa dumaa (Like 3.23-38)

¹ Yesu-Kirsa bĩncuɔmban cuu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Yesu-Kirsa hilaa *Davidi hãayɛlmba-na. Davidi fuɔ u hel *Abiramu hãayɛlmba-na.

² Abiramu siire da *Isaki.

Isaki sire da *Yakɔbu.

Yakɔbu sire da *Yuda a naara bisãlmba namba.

³ Yuda sire da Perɛsi baa Sera. Bisãlnɔ daaba nyu-i ba taa ba bi-yo Tamar.

Perɛsi sire da Esirɔmu.

Esirɔmu sire da Aramu.

⁴ Aramu sire da Aminadabu.

Aminadabu sire da Naacũnɔ.

Naacũɔ sire da Salmɔ.

⁵ Salmɔ sire da Bosi. Bosi nyu-i ba taa ba bi-yo Araabu.

Bosi sire da Obɛdi. Obɛdi nyu-i ba taa ba bi-yo Uruti.

Obɛdi sire da Yese.

⁶ Yese sire da Davidi. Davidi fanɔ yaa juɔ ce nellentienɔ-i.

Fuɔ sire da *Salomɔ. Salomɔ nyu-i, Uri cienɔ'i waa.

⁷ Salomɔ sire da Orobamu.

Orobamu sire da Abiya.

Abiya sire da Asa.

⁸ Asa sire da Yosafa.

Yosafa sire da Yoram.

Yoram sire da Osiyasi.

⁹ Osiyasi sire da Yotamu.

Yotamu sire da Akasi.

Akasi sire da Esekiyasi.

¹⁰ Esekiyasi sire da Manase.

Manase sire da Amɔ.

Amo sira da Yosiyasi.

¹¹ Yosiyasi sira da Yekoniya a naara bisalm̄ba namba.

Huɔŋgu fangu'i nuɔ-i ban bilaa *Isirahel-baamba-i kaa baa-ba *Babiloni-i-na.

¹² Ban kaa Babiloni-i-na, Yekoniya wuɔ ka da Salatiel.

Salatiel sira da Sorobabel.

¹³ Sorobabel sira da Abiyudi.

Abiyudi sira da Elakimu.

Elakimu sira da Asɔr.

¹⁴ Asɔr sira da Sadaki.

Sadaki sira da Akimu.

Akimu sira da Eludi.

¹⁵ Eludi sira da Elasar.

Elasar sira da Matā.

Matā sira da Yakabu.

¹⁶ Yakabu sira da Yosefu. Yosefu sira biɛ ciɛŋo.

U ciɛŋo-i ba taa ba bi-yo Maari.

Maari faŋo yaa huɔŋ Yesu maŋ ban biŋ-yoŋ *Kirsa-i.

¹⁷ Kuu dii ŋaa a doŋ Abiramu-i-na a ji hi Davidi-i, tonaamba cɪncieluo ba naa-i dii. Aa a doŋ Davidi-i-na a ji hi ban bilaa *Isirahel-baamba-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, tonaamba cɪncieluo ba bi naa-i dii. A doŋ huɔŋgu fangu-na, ji hi Kirsa homma-i, tonaamba cɪncieluo ba bi naa-i tiraa ba ye dii hɔlma-na.

Yesu-Kirsa homma-i (Like 2.1-7)

¹⁸ Yesu-Kirsaŋ huɔŋ homma maŋ, ma yaa daama: U nyu-i, Maari-i, Yosefu yaa naa bel-o u dɔrŋo. Huɔŋgu nangu juɔ hi, *Diilon-Yal die ce kusɔŋgu yiera Maari-i-na. A ne da Yosefu saa naa hi suɔ-yo ciɛŋo yogo.

¹⁹ Yosefu waa nelfɛɛiŋo. Uŋ daa kusɔŋguŋ yieraaya u dɔrŋo-na dumaanɔ-na, u sa taara u dii senserre yuɔ; wuɔ tuɔ taara u hiel u gboluɔŋgu-i u maama-na molo baa suɔ.

²⁰ Uŋ diyaa mafamma-i u huɔŋga-na, Itienɔ *dɔrpɔpuɔrbilonɔ nan wuɔ carra-yuɔ dānsāaŋ-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosefu, *Davidi hāayɛlŋ nuɔ, *Diilon-Yalle yaa ciɛ kusɔŋ daaku yiera Maari-i-na; baa kālā, biɛ-yo.

²¹ U ka hoŋ naacombilonɔ. Duɔ hoŋ-yo, ŋ haa u yerre-i Yesu; ku yungu yaa wuɔ koŋkortienɔ. U yaa ka kor u nellen-tobimba-i ba āmbabalma-na.»

²² Itien uŋ ciɛ u *pɔpuɔrbilonɔ waŋ maman, ma'i sa ciɛŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbilonɔ waan-ma wuɔ:

²³ «Bilonyonyuro ka ce kusɔŋgu
a hoŋ naacombilonɔ.

Ba ka ta ba bi-yo Emaniel.»*

Ku yungu yaa wuɔ Diilonɔ dii baa-ye.

²⁴ Yosefuŋ juɔ sira duɔfūmmu-na, wuɔ ce Itienɔ dɔrpɔpuɔrbilonɔ uŋ waan maman baa-yo aa u dɔrŋo kāl jo ji tɛna baa-yo.

²⁵ Maariŋ kālāa jo, u juɔ bɔrɔ dumaa Yosefu saa suɔ-yo ciɛŋo. Uŋ buɔra, Yosefu wuɔ haa bilonɔ yerre-i Yesu.

2

Hiriemba namba taara Yesu terienɔgu-i

¹ Yesu huɔŋ Betelɛmu, dii *Yude mara nuɔ. Huɔŋgu fangu-na, *Erɔdi yaa waa *Yude yungu-na. Uŋ huɔŋ, hiriemba namba waa bapagɔŋgu-na; baa sira a jo *Yerusalemu-i-na

* 1:23 Isayi (Ésaïe) 7.14

2 a ji ta ba yuure u kün̄gu-i wuɔ: «*Yuifu ba nellentien̄o maŋ huɔŋ fɛlɛmma-i uu dii hie? I daa u mɔɛle-i bāpagün̄gu-na ku'i ciɛ i sire tiɛ jo diɛ ji jaal-o.»

3 Erɔdin̄ nuɔ nel daama-i, u huɔŋ kaa pāŋ cu ka hel baa Yerusalemutaamba-i hiere.

4 Wuɔ bi *Diiløjigāntaamba yuntaamba maŋ waa nelle-na hiere baa *ānj̄inamma pigāataamba-i a ji yuu-ba wuɔ: «Diilon̄ ũŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan̄ *Kɔŋkortien̄o* maŋ, u saaya u hon̄ terien̄ haku-i nuɔ-i?»

5 Baa cira: «U saaya u hon̄ Betelɛmu dii Yude mara nuɔ. *Diilopɔpuɔrbilon̄o nyɛgāan̄ ma yaa-i wuɔ:

6 *Betelɛmutaan̄ namaa,
baa na ta na ne wuɔ s̄i Yude nilɛiŋa-na hiere
namaa nelle yaa huɔŋ-nu dɛ!
Uman̄ ka waa *Isirahɛl-baamba yuŋ-nu,
uman̄ ka ta mi baamba yaan̄-na tuɔ ne-ba,
u ka hon̄ namaa nelle yaa nuɔ-i.»†*

7 Erɔdin̄ juɔ suɔ *Kirsa muŋhommun̄-terien̄gu-i, wuɔ cuo bi hirien̄ daaba-i a ji yuu-ba suɔ mɔɛl daaden̄ duɔŋ ta di hel huɔŋgu maŋ nuɔ-i.

8 Ũŋ juɔ yuu ba piiye tūnu-yuɔ, wuɔ cira: «Kāan̄ Betelɛmu-i-na na ka yuure u kün̄gu-i jeje na ne; da na ka da-yo, na jo na ji tūnu muɔŋo-i mi bi kā ka jaal-o.»

9 Erɔdin̄ piiye baa-ba t̄i, baa sire ta ta ba kā Betelɛmu-i-na. Ba'a ba ne, tiraa da mɔɛl daade-i ba yaan̄ga-na di wuɔ di kā. Baa ta ba nyaanu-diɛ. Din̄ kaa hi bilon̄ ũŋ waa terien̄gu maŋ nuɔ-i, diɛ yiɛra ku yudɔrɔ-i-na.

10 Ba hɔŋ muɔ gbuu pāŋ fɛ.

11 Baa har suur ka da bilon̄o-i baa u nyu-i. Baa dūuna jaal-o aa naa fir ba con̄gorni-i hiel s̄ɛnɛ hā-yo baa wusūnaŋo a naara *miir-namma.

12 Baŋ juɔ'a ba bir, Diilon̄ wuɔ piiye baa-ba dānsāan̄-nu wuɔ ba baa kā Erɔdi terien̄gu-na ka tūnu-yuɔ. Baa pāŋ biɛ ba den̄ hūmelle.

Yosɛfubaa-ba gbaraa kā Esipi

13 Hirien̄ baŋ taa, Itien̄o *dɔrɔpuɔrbilon̄ wuɔ carra Yosɛfu-i dānsāan̄-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «Yosɛfu, *Erɔdi ka sire wuɔ u taara naacombilon̄o-i ko-yo. Sire ŋ gbar baa-yo baa nyuŋo-i hiere na ka t̄iɛna Esipi. Da mi saa ji cira na jo, molo baa jo.»

14 Yosɛfu wuɔ bi sire isuɔŋgu fan̄gu-na a biɛ naacombilon̄o-i baa u nyu-i hūu ŋ hā-mi! Esipi.

15 U kāa ka t̄iɛna kusuɔŋ-nu'i Erɔdi ji tuɔ ku. Itien̄ ũŋ ciɛ u *pɔpuɔrbilon̄o waŋ nelma maŋ, ma'i sa juɔŋ daama-i wɛi? Pɔpuɔrbilon̄o waan̄-ma wuɔ:

«Mi ciɛ mi biɛŋo hel Esipi-i-na.»‡

Erɔdin̄ ciɛ karaan̄gu maŋ baa Betelɛmutaamba-i

16 *Erɔdin̄ juɔ niya naa, wuɔ suɔ wuɔ hirien̄ daaba tāalāa-yo aa cor ba den̄. U huɔŋ kaa gbuu pāŋ du. Wuɔ cira ba wuɔra ko naacombiamba maŋ saa cor bien̄a hāi yogo Betelɛmu-i-na hiere baa nilɛiŋa maŋ u kɔtɔnni-na. Hiriamba naa pigāan̄-yo huɔŋgu fan̄gu yaa-i wuɔ mɔɛle duɔŋ ta di hel.

17 *Diilon̄ ũŋ puɔraa *Seremi waŋ maman̄, ma'i saa ce daama-i wɛi? Seremi waan̄-ma wuɔ:

18 «I nu molo kaal Arama-i-na;
kutien̄o kaal kuliŋ-kaaluŋgu.
Arasɛl yaa kaalaan̄ wuɔ ba kuɔ u bisāimba.
U sa nu gb̄ɛnyɛmma.

* 2:4 Baŋ gb̄ɛŋ Yuifu ba nellentien̄o maŋ, baa Kɔŋkortien̄o-i, nelduɔŋo yaa-i bande-i-na. † 2:6 Mise (Michée) 5.1 ‡ 2:15 Ose (Osée) 11.1

U bisalm̄ba taa aa yan-yo.» §

Yosɛfubaa-ba siire ka tɛna Nasarɛti

¹⁹ *Erɔdiŋ juɔ ku, Itienɔ *dɔrpɔpuɔrbilonɔ nan wuɔ carra Yosɛfu-i dɔnsɔan-nu dii Esipi-i-na

²⁰ a wan̄ baa-yo wuɔ: «Baman̄ taa ba taara ba ko naacombilonɔ-i ba kuu. Sire ŋ biɛ-yo baa nyunɔ-i na bir na kã *Isirahel-na.»

²¹ Yosɛfu wuɔ bi sire a biɛ naacombilonɔ-i baa u nyu-i ba bir kã Isirahel-na.

²² Erɔdi biɛnɔ nanɔ waa, ba taa ba bi-yo Arkelɔsi. Yosɛfun̄ kãa, wuɔ numa wuɔ tuon̄ un̄ kuu, u yaa ciɛ nellentienɔ-i *Yude-i-na. Kor maa ta ma da Yosɛfu-i u saa siɛ duɔ kã ka tɛna terienɔ-gu-na. Diilon̄ wuɔ piye baa-yo dɔnsɔan-nu wuɔ u kã u ka tɛna *Galile mara nuɔ.

²³ Wuɔ kã ka tɛna Galile nelle nande-na ba bi-de Nasarɛti. *Diilonɔpuɔrbiemba waan̄-ma wuɔ: «Ba ka ta ba bi *Konkortienɔ-i Nasarɛtiyenɔ», ma bi ciɛ.

3

Nsãa-Bat̄isi āndaan̄gu-i

(Marke 1.1-8; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

¹ Ku huon̄gu-na, *Nsãa-Bat̄isi wuɔ ji sire tuɔ wan̄ Diilon̄-nelma-i baa nuɔmba-i dii *Yude *hɛkuraan̄gu-na. U taa u piye wuɔ:

² «Naanan̄ na cilɔbabalanɔ-i, *Diilon̄-bāan̄gu piyaa tɪ!»

³ Diilonɔ puɔraa *Isayi wan̄ Nsãa fuɔ maama yaa wuɔ: «Molo dii tuɔ hohuola hɛkuraan̄gu-na wuɔ:

«Migāan̄ Itienɔ hūmien̄a-i

Cāan̄-yan̄ na viinu-yɛi.»*

⁴ Jon̄goruo man̄ waa Nsãa nuon̄gu-na, baa sūɔ-yo baa nyɔgɔmɛkuɔsinni aa u taa u pɛyɛ u nɛgelle-i baa cāanun̄-kpān̄kpaan̄gu. U taa u wuɔ dūn̄gbermba baa sollu.

⁵ Yerusalem̄utaamba-i baa Yudetaamba-i hiere ka hel baa baman̄ waa *Yurdɛ nuoraan̄gu kɔtɔnni-na hiere ba taa ba kã u wulaa

⁶ ba kã ba wan̄ ba cālmuo-i baa-yo aa u tuɔ *bat̄isen̄-ba Yurdɛ nuoraan̄gu-na.

⁷ Nsāan̄ juɔ da *Faris̄iebaa-ba-i baa *Sadus̄iebaa-ba kũɔl ba-naa ba jo u wulaa wuɔ u bat̄isen̄-ba, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Nelbabalaan̄ namaa temma-i daana-i! Hai juɔ tūnu-nei wuɔ da na bat̄isen̄ Diilonɔ siɛ ka gān̄ baa-na?

⁸ Yaan̄ aa na ta na ce kuman̄ faa, ku yaa ka pigāan̄ wuɔ na naana na cilɔbabalanɔ-i kelkel.

⁹ Baa na da niɛ s̄i *Abiramun̄ yen̄ na bincɔinɔ Diilonɔ siɛ ka gān̄ baa-na. Mi tūnu-nei: Nan̄ fiɛ da tãmp̄ien̄a man̄ daaya-i, Diilonɔ gbāa bir-a ce-ya Abiramu hāayɛlmba namaa fuon̄gu-na.

¹⁰ Maale nun̄gu saaraa jina. Tibiin̄gu man̄ da ku saa man̄ biefɛfɛin̄a, ku jūn̄ aa senu.

¹¹ Muɔmi bat̄isen̄-na baa hūmma yon̄ da mi pigāan̄ wuɔ na naana na cilɔbabalanɔ-i; ŋga molo ka jo mi huon̄gu-na. Kutienɔ fōn̄gũɔ jien̄ya mɛi wuonɔ-i. Mɛi saa piɛra u natāan̄gu-i. Fuɔ ka bat̄isen̄-na baa *Diilon̄-Yalle baa dāamu.

¹² Kɔkɔruon̄gu dii u nan̄ga-na. U ka pe u d̄imma-i. Duɔ ji pe-ma tɪ hiere torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de in̄ɔn̄gɔ-na aa senu fuoru-i baa dāamu. Dāamu fammu sa diŋ dede.»

Yesu bat̄isemma-i

(Marke 1.9-11; Like 3.21-22)

¹³ Nsãa unj taa u *batisen nuamba-i huongu-na, Yesu wuɔ sire *Galile-i-na a kã *Yurdẽ-i-na u duɔ ka batisen-yo.

¹⁴ Nsãa wuɔ ka muo jãnj wuɔ fuɔ sie ce-ma. Aa naa tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «Nuɔnei saaya η batisen muɔ, nuɔ da η bir yanj aa jo wuɔ meɪ ji batisen-ni, mi batisen-ni niɛ?»

¹⁵ Yesu wuɔ cira: «Diilonj unj'a ma ce dumaa, yanj i ce-ma dumɛi. Yanj aa η ce-ma ηaa minj waanj-ma dumaa.» Nsãa wuɔ naa wuɔ hũu-ma.

¹⁶ Banj juɔ batisen Yesu-i ti aa u hel hũmma-na, dɔrɔ wuɔ puur. Wuɔ u ne da *Diilonj-Yalle hilaa konhuruñ temma jo ji diire-yuɔ.

¹⁷ Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛño yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fiɛñ mi huongu-i.»

4

Sitãni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i

(Marke 1.12-13; Like 4.1-13)

¹ Ku huongu-na, *Diilonj-Yalle kã baa Yesu-i *hiɛkuraangu-na *Sitãni duɔ ka guɔl u gbeini-i.

² Unj kãa, wuɔ ce bãanj-yinni komuɔña hãi baa isuɔyinni komuɔña hãi u saa dii kuuwuongu u nuñgu-na. Yinj daaninj juɔ cor, nyulmu sire cuɔl-o.

³ Sitãni wuɔ jo ji wanj baa-yo wuɔ: «Da kuɔ Diilonj-Biɛño yaa nuɔño-i kelkel, ce tãmpɛñ daaya bir niwuoni i ne!»

⁴ Yesu wuɔ cira: «Ma nyegãanj Diilonj-nelma-na wuɔ: *«Niiwuoni-i yonj, ni sie gbãa ce nelieñ nuɔ η ba. Nj saaya η bi ta η nu Diilonjo nun-ãndaangu-i hiere naara.»**

⁵ Unj piiye dumaango-na, Sitãni wuɔ kã baa-yo *Yerusalemu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na

⁶ aa naa cira: «Da kuɔ Diilonj-Biɛño yaa nuɔño-i kelkel, tie η diire i ne! Ma si ma nyegãanj Diilonj-nelma-na wuɔ: *«Diilonjo ka ce *dɔrɔpuɔrbiemba tuu-ni ba nammu-na η baa ji tistij η ferɛ† ke?»*

⁷ Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyegãanj Diilonj-nelma-na wuɔ: *«Baa dãn Itienjo-i Diilonjo-i η ne.»‡*

⁸ Sitãni wuɔ tiraa kã baa-yo tãnuñgu nanju dɔrɔ-i-na, ku maama saa fa baa jajaatamma-i, ka pigãanj-yo nilɛiña-i hiere baa a huɔya-niini-i

⁹ aa naa cira: «Da η dũuna jaal-mi, ninj daa nilɛiña manj daaya-i hiere mi ka hã-ni baa-ya.»

¹⁰ Unj waanj mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Sitãni, kã η filiɛñ η halanj! Ma nyegãanj Diilonj-nelma-na wuɔ: *«Nj saaya η ta η dũuna η jaal Itienjo-i Diilonjo yaa-i, aa ta η cãa u yaa u diei yonj.»§*

¹¹ Sitãni wuɔ naa u ta aa yanj-yo. Unj taa, dɔrɔpuɔrbiemba namba jo ji ta ba kãyã-yuɔ.

Yesunj duɔñ u maacemma-i dumaa Galile-i-na

(Marke 1.14-15; Like 4.14-15)

¹² Huongu nanju juɔ hi, baa bel Nsãa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ nu-ma aa bir kã *Galile-i-na.

¹³ Unj kãa, u saa ka tiɛna Nasareti-i-na, wuɔ kã ka tiɛna Kafarnamu, dii dalanja caangu-na. Terienju fanju-i, Sabulõ hiɛma, fuɔ baa Nefutali.

¹⁴ Diilonj unj puɔraa *Isayi wanj mamanj, ma'i si daama-i wei?

¹⁵ Isayi waanj-ma wuɔ:

* **4:4** Anjĩnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 8.3 † **4:6** Gbeliɛmanj-nalãangu (Psaume) 91.11-12

‡ **4:7** Anjĩnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 6.16 § **4:10** Anjĩnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 6.13

«Sabulõ hiɛma-na, Nefutali nelle-na,
dii dalanɣa caanɣu-na,
kã ka hel dii *Yurdẽ nuoraanɣu bomborma-na,
a biɛ Galile-i hiere, *niɛraamba nelle-i,
bamanɣ waa hiere kukulma-na, cecerma hilaa-bɛi.

¹⁶ Bamanɣ waa kukulmanɣ-nelle-na kuliinɣu nammu-na, bãanɣu paa-bɛi.»*

¹⁷ Yesuɣ kãa dumaanɣo-na, wuɔ donɣ tuɔ wanɣ Diilonɣ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naananɣ na cilɔbabalanɣo-i, *Diilonɣ-bãanɣu piyaa tɪ!»

*Yesu biɛ gbosobaa-ba namba
(Marke 1.16-20; Like 5.1-11)*

¹⁸ Yiinɣu nanɣu-na, Yesu wuɔ ji tuɔ cor a da gbosobaa-ba namba nanɣ juɔnɣo *Galile dalanɣa-na. Ba waa ba hãi; nelieɣnɣo baa u hãanɣo. Ba bɪ mɔlnɣo-i Simɔ, u yerre nande yaa Pier, aa bɪ hãanɣo-i Andere.

¹⁹ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Juɔnɣ i ta, mi ka ce-na nelbilienɣ-gbosobaa namaa.»

²⁰ Baa bi pãn nanna ba jɔnaamba-i aa cu Yesu huonɣ-nu.

²¹ Ba'a ba kã yaanɣa-na, a tiraa da naacolnɣo nanɣo baa u hãanɣo a naara ba to. Ba bɪ tuonɣo-i Sebede aa bɪ bɛpomɔlnɣo-i Sake aa hãanɣo-i Nsãa. Ba waa beɣ-na ta ba migãanɣ ba jɔnaamba. Yesu wuɔ bɪ bɛpuɔmba-i.

²² Bafanɣ baa tiraa nanna ba beɣo-i baa ba to-i aa cu u huonɣ-nu.

Yesu waanɣ Diilonɣ-nelma-i aa sire jaamba

²³ Yesu taa u wuɔra *Galile-i-na hiere u wanɣ Diilonɣ-nelma-i *Diilonelhaalãdũnni-na, aa tuɔ wanɣ *Diilonɣ-bãanɣu *Neldɔdɔlma-i, aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sinni-na hiere u kã.

²⁴ Siiritaamba-i hiere baa nu u maama-i ka saa. Baa ta ba jo baa jaamba-i ba sinni-na hiere ba jo ba hã u tuɔ sire-bɛi. *Jinabaa-banɣ waa bamanɣ nuɔ-i ba waa, kurmarɔntaamba waa, ka hel baa murgubaa-ba-i hiere. Yesu wuɔ sire-bɛi kpẽmmu!

²⁵ Nuɔnɣ baa sire kũɔl ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ; Galiletaamba waa, a naara banamba naa hel Dekapol jo, banamba *Yerusalemu, banamba *Yude, banamba hel *Yurdẽ bãpagũnɣu-na jo.

5

*Bamanɣ yunni-i dɔlaa
(Like 6.20-23)*

¹ Yesuɣ daa nuɔmbanɣ kũɔlãa ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ dumaanɣo-na, wuɔ kã ka nyugũnɣ tãnuɣnɣu nanɣu-na tɛna. U *haalãbienɣ baa jo ji ciilã-yuɔ.

² Wuɔ donɣ tuɔ piiye baa-ba wuɔ:

³ «Bamanɣ kaalaanɣ baa Diilonɣo-i, ba yunni dɔlaa;
*Diilonɣ-nelle-i bafamba diele-i.

⁴ Bamanɣ dii kaaluɣnɣu-na, ba yunni dɔlaa;
Diilonɣo ka hur ba nyinyɔlma-i.

⁵ Hɔhinantaamba yunni dɔlaa;
hiɛma ka ce ba maama.

⁶ Bamanɣ kuuyenɣ kuuviinɣu cemma-i, ba yunni dɔlaa;
ma ka dɔl-ba.

⁷ Hujarrenɣ yenɣ bamanɣ nuɔ-i, ba yunni dɔlaa;
Diilonɣo ka bi ce hujarre bɛi.

⁸ Bamanɣ hɔmmu-i kuɔnɣ, ba yunni dɔlaa;
ba ka da Diilonɣo-i.

⁹ Bamanɣ fiɛnɣ ba muntɛenammu-i, ba yunni dɔlaa;

* 4:16 Isayi (Ésaïe) 8. 23-9.1

Diilonjo ka tuɔ bi ba yaa u bisalm̄ba-i.

¹⁰ Baŋ ceŋ bamaŋ kpāncōlgūɔ ba viisinni maama-na, ba yunni dɔlaa; Diilon-nelle-i bafamba diele-i.

¹¹ «Da ba ta ba tuora-nei, aa ta ba ce-na sūlma, aa haa balaan̄gu sinni-i hiere nei mei maama-na, na yunni dɔlaa.

¹² Taa na gbu na nye aa na fɛ na hōmmu-i; Diilonjo ka pā-na bɔi dɔrɔ-i-na. Na saa da, *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ siire namaa yaan̄ga-na, ba ciɛ-ba sūlma dumɛi.»

Namei dāmma, namei cecerma
(Marke 9.50; Marke 4.21; Like 14.34-35)

¹³ «Namei dii dāmma-i hiema-na. Nga dāŋ da ma ji saara, ma gbāa tiraa ce niɛ ce kpēnnɛ? Ma siɛ gbāa fa weima; ba biɛ ka kūnna fuoreŋ.

¹⁴ «Namei fitimbāa namaa hiema-na. Na saa da, nelle maŋ da di waa tānuŋ dɔrɔ, di sa fuo.

¹⁵ Na suyaa wuɔ ba sa celieŋ fitinuɔ-i aa biɛ biŋkūŋgu cure-yuɔ. Ba haa-yo dɔrɔ terieŋgu ce hiere da gbāa.

¹⁶ Fitinuɔŋ ceŋ gbagbaama-i dumaa, namaa na saaya na ta na ce gbagbaama-i dumɛi nuɔmba hɔlma-na; ku yaa ba ka da na maacenfafamma-i aa ta ba kaal na To-i dɔrɔ-i-na.»

Yesu saa jo baa u deŋ hūmelle

¹⁷ Ku huon̄gu-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na da niɛ sɪ *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiemban̄ nyegāan̄ mamaŋ hā-na wuɔ na ta na ce, mi juɔ da mi ji gbuonu ma yaa-i, ma'i sɪ. Mi juɔ da mi ji pigāan̄-na nelma famma belle yaa-i.

¹⁸ Yaan̄ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Dɔrɔ-i baa hiema-i da ni gbāŋ waa tɪ, nelma diei siɛ gbāa gbuo nel daama-na. Halle cekūɔ, ma siɛ gbāa gbuo, fuo miwaan̄jo tɪmma.

¹⁹ Terieŋgu faŋgu-na, halle nelma maŋ yuraanu yaŋ nel daama-na, uman̄ duɔ saa wuɔ ma hūmelle-i, aa tiraa ce banamba ce fuɔ temma-i, u yaa ka waa huon̄gu-na *Diilon-nelle-na. Nga uman̄ duɔ wuɔ ma hūmelle-i, aa ce banamba ce fuɔ temma-i, kutieŋo ka ce nelbuɔ Diilon-nelle-na.

²⁰ Mi tūnu-nei: Da na saa vii yaŋ *ānjɪnamma pigāataamba-i baa *Farisiebāa-ba-i, na cɛraa na suur Diilon-nelle-na.»

Yesuŋ waan̄ mamaŋ a kā hɔdulle-na
(Marke 11.25; Like 12.57-59)

²¹ «Naŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waan̄ baa i biŋcuɔmba-i wuɔ molo saa saaya u ko u nanol̄jo. * Da ŋ ko ŋ nanol̄jo-i ba saaya ba bɪ-ni fāamaan̄ ba terieŋ-nu.

²² Nga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni maŋ da ŋ nyɔ ŋ nuon̄gu baa ŋ nanol̄jo-i, ba saaya ba bɪ-ni fāamaan̄ ba terieŋ-nu. Uman̄ duɔ tuora u nanol̄jo-i wuɔ mimilāŋo, ba ka bɪ kutieŋo-i fāamaan̄ ba terieŋ-nu. Uman̄ duɔ bi gbɛ u nanol̄jo-i wuɔ nelsɔsɔiŋo, ba ka caa kutieŋo-i.

²³ A ce dumaan̄o-na, da ŋ fiɛ kā baa biŋkūŋgu da ŋ ka pā-ku hā Diilonjo-i, aa ka ne da weima dii nuɔ baa molon̄ hɔlma-na,

²⁴ yaŋ ku biŋkūŋgu-i dii mumbuolmuŋ-terieŋgu caan̄gu-na aa ŋ jo na ji nunu na-naa baa kutieŋo-i igɛna aa ŋ suɔ ŋ kā ŋ ka pā-ku ŋ hā Diilonjo-i.

²⁵ «Molon̄ cɛmɛl da di waa-niɛ aa wuɔ u ka bɪ-ni, gbāŋ baa-yo; baa yaŋ āndaan̄gu hi fāamaambāa-ba-i. Da ku hi-ba, ba ka hā fōŋgōtaamba-i baa-ni, fōŋgōtaamba bel-ni ka dii-ni kaso.

²⁶ Mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pā ŋ cɛmɛlle tɪ hiere, ŋ cɛraa ŋ da mun̄helmu.»

* 5:21 Helman̄-sebɛ (Exode) 20.13; Anjɪnamma tiyemman̄-sebɛ (Deutéronome) 5.17

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kǎ cakũngu-na
(*Matie 18.8-9; Marke 9.43,47-48*)

²⁷ «Nanŋ siire, na nuɔ ba ciera wuɔ ŋ saa saaya ŋ ce *fuocesinni.†

²⁸ Nga ma minŋ ka wanŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Nuɔni manŋ da ŋ ne moloŋ cieno-i baa yufelle nande, kuu dii ŋaa ŋ gaala baa-yo tɪ ŋ huɔŋga-na.

²⁹ Terienŋu fanŋu-na, da ŋ da ŋ nadieyufelle dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur yufeduɔla nuɔ Diilonŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufienŋa-i a hǎi-i-na.

³⁰ Da ŋ da ŋ nadienŋa dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, kar-ka ŋ fara ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur nagǎduɔla nuɔ Diilonŋ-nelle-na, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hǎi-i-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kǎ ǎnsorre bɔrɔmma-na
(*Matie 19.7-9; Marke 10.11-12; Like 16.18*)

³¹ «Nanŋ siire, na nuɔ ba ciera wuɔ: «Umanŋ duɔ nanna u cieno-i, u saaya u nyegɛŋ sebɛ hǎ-yo. Sebɛ manŋ pigǎanŋ wuɔ ba ǎnsorre buɔra.»‡

³² Nga ma minŋ ka wanŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Cieno manŋ duɔ u sa wuɔra u ce bɛmba, aa u bɔlɔ nanna-yuɔ, kuu dii ŋaa u diyaa-yo *fuocesinni-na. Aa da ba bi nanna cieno manŋ aa ŋ biɛ-yo, ŋ saa wuɔ Diilonŋ-hǔmelle; ŋ cie fuocesinni-i dumaanŋo-na.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kǎ Diilonŋ-yerre bɪmma-na

³³ «Nanŋ siire, na nuɔ wuɔ ma waanŋ baa na bɪncuɔmba-i wuɔ: «Da ŋ pǎ nunŋu aa bɪ Diilonŋo yerre-i wuɔ ŋ ka ce mamaŋ, ce-ma; baa yanŋ-ma.»§

³⁴ Nga ma minŋ ka wanŋ mamaŋ baa-na ma yaa daama: Molo baa tiraa u ce weima aa u bɪ Diilonŋo yerre-i u nunŋu-na gbula. Molo baa hiel u niele dɔrɔ-i-na; Diilonŋ-muntienammu.

³⁵ Molo baa bi hiel u niele hɛma-na; Diilonŋ gbeiniŋ-munjɪnammu. Molo baa bi cira fuɔ baa *Yerusalɛmu; Itienŋo nelle yaa difande-i.

³⁶ Molo siɛ gbǎa ce halle kuɔsɪŋgu diei pusɪŋ u yunŋu-na, u siɛ bi gbǎa ce ku biil; terienŋu fanŋu-na, molo baa bi cira fuɔ baa u yunŋu.

³⁷ Da ba yuu-na mamaŋ, da kuɔ ma yaa-i, na cira: «Uu, ma yaa-i.» Da kuɔ ma'i sɪ, na cira: «E'e, ma'i sɪ.» Baa na cira: «Muɔ baa Diilonŋo mi saa ce daama-i!» *Sitǎni-nelma-i mafamma-i.»

Yesuŋ waanŋ mamaŋ a kǎ sɔlaanŋu maama-na
(*Like 6.29-30*)

³⁸ «Nanŋ siire, na nuɔ ba ciera umanŋ duɔ muonu u nanolŋ yufelle, ba bi muonu kutienŋo diele-i ku sɔlaanŋu. Umanŋ duɔ ka u nanolŋ nyilǎanŋu, ba bi ka u kũŋgu-i ku sɔlaanŋu.*

³⁹ Nga ma minŋ ka wanŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Umanŋ nuɔ ŋ baa ji ce ŋ nanolŋo-i kuubabalaanŋu wuɔ ŋ suu sɔlaanŋu. Umanŋ duɔ caa ŋ nadietũŋgu-i, bir daaku-i ŋ hǎ-yo.

⁴⁰ Umanŋ duɔ u ka bɪ-ni fɔŋgɔtaanŋ-terienŋ-nu a hǔu ŋ jonŋoryelle-i, hǎ-yo baa-yo baa ŋ jonŋorbuɔ-i hiere.

⁴¹ Fɔŋgɔtienŋo manŋ duɔ haa conŋoruonŋu hǎ-ni wuɔ ŋ tũu saanŋ-yo celle, saanŋ-yo ŋ maa baa-yo.

⁴² Umanŋ duɔ cǎrǎ ŋ wulaa, hǎ-yo. Umanŋ duɔ jo wuɔ ŋ hor-o, baa balanŋ-yo.»

† 5:27 Helmanŋ-sebɛ (Exode) 20.14; Anŋnamma tiyemmanŋ-sebɛ (Deutéronome) 5.18. ‡ 5:31 Anŋnamma tiyemmanŋ-sebɛ (Deutéronome) 24.1 § 5:33 Niɛŋ Buolmanŋ-sebɛ-i-na (Lévitique) 19.12; Kǎmmaŋ-sebɛ-i-na (Nombres) 30.3; Anŋnamma tiyemmanŋ-sebɛ-i-na (Deutéronome) 23.22-24. * 5:38 Niɛŋ Helmanŋ-sebɛ-i-na (Exode) 21.23-25; Buolmanŋ-sebɛ-i-na (Lévitique) 24.19-20; Anŋnamma tiyemmanŋ-sebɛ-i-na (Deutéronome) 19.21.

Taa na dɔl baa na bigāarāamba-i
(Like 6.27-28,32-36)

⁴³ «Naŋ siire, na nuɔ ba ciɛra wuɔ: ‹*Ny saaya ŋ ta ŋ dɔl baa ŋ nanuɔmba-i*† aa bigāan ŋ bigāarāamba-i.›

⁴⁴ Nga ma miŋ ka waŋ mamaŋ baa-na, ma yaa daama: Taa na dɔl baa na bigāarāamba-i, taa na cārā Diilonɔ-i na hā bamaŋ ciɛŋ-naŋ kpāncɔlgūɔ-i,

⁴⁵ ku yaa na ka waa na To-i dɔrɔ-i-na u beŋ namaa kelkel. U yaa hielaan bāanɔ-i u hā nelbabalaamba-i baa nelfafaamba-i hiere aa bi tuɔ dāa u hā nelfafaamba-i baa nelbabalaamba-i hiere.

⁴⁶ Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yon, yuŋ haku-i dii-kuɔ? Halle nelbabalaamba‡ gbā ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.

⁴⁷ Da na ta na fiɛnu na jaal na sɔsuɔtaamba yon, hai moloŋo-i siɛ gbāa ce kufaŋgu-i? Bamaŋ sa suyaan Diilonɔ-i ba sa ce-ku dii wɛi, aa ji da baa namaa?

⁴⁸ Yaan aa na ta na ce kumaŋ faa, ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na uŋ ceŋ dumaa.»

6

Ba hā moloŋo-i bɪŋkūŋgu-i niɛ?

¹ Ku huonɔgu-na Yesu wuɔ cira: «Baa na ta na wuɔ na Diilonɔ-hūmelle-i wuɔ nuɔmba da-na; da na ce mafamma-i, na To-i dɔrɔ-i-na u siɛ ka pā-na.

² Da ŋ da bɪŋkūŋgu da ŋ hā sūntienɔ-i, baa ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa *Diilonelhāalādūnni-na baa nellenɔ-huonɔga-na; ba taara nuɔmba da-ba aa cira bafamba faa. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sully-i tɪ.

³ Nga da ŋ'a ŋ hā moloŋo-i bɪŋkūŋgu-i, hā-yo aa ŋ baa yaŋ halle ŋ jɛkpekpeŋo suɔ,

⁴ ku yaa ma siɛ hel bomborma-na. Niŋ ciɛ kumaŋ, ŋ To-i Diilo fuɔ daa-ku, u ka pā-ni ku sɔlaanɔ.»

Diilonɔ uŋ saaya u cārā dumaa

⁵ «Da na'a na cārā Diilonɔ-i baa na ta na ce ŋaa yetaarataambaŋ ceŋ dumaa. Yetaarataan da ba'a ba cārā Diilonɔ-i *Diilonelhāalādūnni-na, halle baa nellenɔ-huonɔga-na, ba sire yiɛra ba gbeiniŋ nuɔmba da ba da-ba. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ ciɛŋ kufaŋgu-i, ba daa ba maacemma sully-i tɪ.

⁶ Da ŋ'a ŋ cārā Diilonɔ-i, suur dūŋ-nu aa ŋ bɪŋ-ku ŋ fɛrɛŋ nuɔ, ŋ To dii terienɔgu faŋgu-na, cārā-yuɔ. Niŋ fuyaa ta ŋ ce kumaŋ u daa-ni, u ka pā-ni.

⁷ «Da na ta na cārā Diilonɔ-i, baa na ta na piye pirri ŋaa bamaŋ sa suyaan Diilonɔ-i baŋ ceŋ dumaa. Bafamba daa niɛ sɪ da ba piye agaga ku yaa Diilonɔ ka nu ba nuŋgu-i.

⁸ Baa na suur ba nallu-na. Na saa da, namaanɔ-i, aa na suɔ da na puur na nunni-i da na cārā, na To suya kumaŋ maama-i dii-nei tɪ.»

(Like 11.2-4)

⁹ «Taa na cārā Diilonɔ-i dumande:

‹I To nuɔni maŋ dii dɔrɔ-i-na,

yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnei Diilonɔ nuonɔ-i.

¹⁰ Pa ŋ bāanɔ-i yiɛ.

N huonɔgaŋ ceŋ dumaa dɔrɔ-i-na, yaŋ ka ta ka ce dumɛi hiɛma-na.

¹¹ Hā-ye nyunɔgo ku niwuoni-i i wuɔ.

¹² Ce jande yiɛ ŋaa miɛ in ceŋ jande-i dumaa bamaŋ cālāan-yeŋ.

† 5:43 Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 19.18 ‡ 5:46 **Nelbabalaamba**: Ma nyɛgāan girekimma-na wuɔ: «Halle *nampohūutaamba gbā ba dɔl baa ba dɔdɔltaamba-i.» Bafamba taa ba kāŋ nampohūutaamba-i nelbabalaamba. Niɛŋ ānfirnumma-na.

13 Baa yan weiima gbāa t̄aal-e dii-ye kuubabalaangu cemma-na. Hūu-ye
*Bigāarāno nyisēnni-na.

[Fōngūo dii baa nuonei hōnni-na hiere baa himma-i aa η tiraa waa b̄oi.]

14 «Na saa da, moloη duo cāl-ni aa η yan ma t̄i, nuo da η bi cāl η To-i d̄oro-i-na,
u ka bi yan ma t̄i.

15 Nga namaa da na'a na sie yan banamba maama t̄i, na To ce nie aa yan
namaa maama t̄i u huōnga-na?»

Yesuη waan mamaη a kā sūngu yanğa-na

16 «Da na dii sūngu-i, baa na v̄aa na yammu-i ηaa yetaarataambaη ceη
dumaa. Yetaarataaη da ba dii sūngu-i, ba v̄aa ba yammu-i nuomba da ba suo
wuo bafamba diyaa sūngu. Mi waη ninsoηo-i baa-na: Bamaη cieη kufangu-i,
ba daa ba maacemma sully-i t̄i.

17 Nga da η dii sūngu-i, saar η yaanga-i da welewele aa η migāaη η
yukuosinni-i fafamma,

18 ku yaa molo sie suo wuo η diyaa sūngu. Nga η To maη fuyaa, u yaa ka suo
u diei yoη. U da mamaη fuyaa hiere. U ka p̄a-ni.»

Yesuη waan mamaη a kā weisinni yanğa-na

(Like 12.33-34)

19 «Baa na ta na gbagbarra miwaan daayo weisinni huon-nu. Na saa da,
nyeiηo dii, gb̄ellūo bi dii a naara cuobaa-ba bi dii ta ba kanu d̄unni-i.

20 Yaan aa na ta na taara d̄or-niini yaa-i. Nyeiηo si dii terienğu-na duo ji wuo-
ni, gb̄ellūo si dii, cuobaa-ba bi si dii.

21 Na saa da, nelieη nuo da η tiera kusuon-nu, η huōnga dii kusuon-nu'i.»

Yufelle-i baa fitnuo-i kuuduōngu yaa-i

(Like 11.34-36)

22 «Neliēη nuo η yufieηa yaa η fereη kerre fitnuo-i. N yufieη da a fa, η waa
cecerma-na.

23 Nga η yufieη da a saa fa, η waa kukulma-na. Kumaη cieη cecerma-i ku
h̄a nuo, da ku d̄iη aa yan-ni, η ce nie η sie waa kukulberre-na?»

Diiloηo-i baa gbeiηa-i nan par bige-i?

(Like 16.13)

24 Ku huongu-na, Yesu wuo cira: «Neliē sie gbāa tuo c̄aa nuomba h̄ai. N ka
da u bigāaη u diei aa d̄ol u diei; u ka waa baa u diei aa c̄ina u diei. Ku yaa
ηaa namaa kūngu-i, na sie gbāa ta na kuye Diiloηo-i aa bi ta na kuye gbeiηa-i
terduōngu fangu-na.

(Like 12.22-31)

25 «Baa na ta na tie holle baa na niiwuoniη-kūngu-i baa na niidiiniη-kūngu-i.
Neliēη nuo η yungu saa buo niiwuoni-na wei? Aa η kūoma saa buo niidiini-na
wei?

26 Nieη huriimba-i d̄oro-i-na, ba sa guona, aa inōngōbaa-ba s̄i baa-ba, nga na
To-i d̄oro-i-na u h̄a ba ta ba wuo. Namaa saa buo huriimba-na titirre wei?

27 Namaaηo-na, hai moloηo-i baa u h̄oculle-i u gbāa naara kungaη u yinni-
na?

28 Mafammaη yaraa-na, bige-i cie na h̄ommu ta mu cu baa na niidiiniη-
kūngu-i? Na sa ne h̄ienğuη puη fafamma dumaa wei? Ku sa bi ce maacemma,
ku sa bi sū joηgorbaa.

29 Mi t̄unu-nei: *Salom̄o-i baa u weisinni-i hiere u saa ji dii kompaηga maη
faa yii baa p̄ulma-i dede.

³⁰ Hiɛŋgu maŋ hiɛŋgu, Diilonɔ duɔ diiya-kuɔ fafamma nyunɔgo-i-na diiyaŋ daama temma-i, aa bisɪnuɔ dāamu waa da mu caa-ku, namaa namaŋ nel-bilienɔ namaa, u ka diiya-nei ka hi hie? Na saa haa na nanɔga-i Diilonɔ-na ku haama.

³¹ Baa na ta na cira: «I ka wuo bige-i? I ka nyɔŋ bige-i? I ka dii bige-i?»

³² Bamaŋ sa suyaanɔ Diilonɔ-i, ba yaa gbagbaraayanɔ nifanni huonɔ-nu. Nga namaa To-i dɔrɔ-i-na, u suyaa wuo ni maama dii-nei.

³³ Yaanɔ *Diilonɔ-nelle maama yaa yu na hɔmmu-i igɛna aa na ta na ce u huɔŋga-i, na ka da u hāa-na baa daani-i hiere naara.

³⁴ Yaanɔ bisɪŋ ku maama-i na hā bisɪŋ ku yiɪŋgu baa-ma. Yiɪŋgu yiɪŋgu, baa ku yunɔ-maama.»

7

Yesuŋ waanɔ mamaŋ a kā cālma yanɔga-na (Like 6.37-38,41-42)

¹ «Baa na ta na cāl banamba-i ku yaa Diilonɔ siɛ ka cāl-na.

² Naŋ cāl nuɔmba-i dumaa, Diilonɔ bi ka cāl-na dumei. Aa naŋ fiŋ baa kekerienɔ maŋ na hā nuɔmba-i ba ka bi fi baa ku yaa-i hā namaanɔ-i.

³ Naŋ ciɛ niɛ da hūyāŋo-i unanɔ yufelle-na, aa daabolma maŋ naŋ yufelle-na ŋ saa da-ma?

⁴ Daabolma-i naŋ yufelle-na jūnnu dumandɛ-i, ŋ bir gbɛ ŋ nabentienɔ-i wuo: «Yaŋ mi hiel hūyāŋo-i ŋ yufelle-na hā-ni!»

⁵ Anɔgbāŋgbāama! Hiel daabolma-i ŋ yufelle-na igɛna ku yaa ŋ ka ta ŋ da dɛi a gbāa hiel hūyāŋo-i ŋ nabentienɔ yufelle-na.

⁶ «Baa na ta na hā juoraamba-i Diilonɔ-bimbɪnni-i. Da na hā-ba baa-ni, ba gbāa sire pu baa-na. Baa na ta na nanna na niibilenni-i pɛrmba hɔlma-na, ba ka fiɛna-niɛ muonu-niɛ hā-na.»

Yesuŋ waanɔ mamaŋ a kā Diilocāralle-na (Like 11.9-13)

⁷ «Cāarāŋ! Ba ka hā-na. Taaraayanɔ! Na ka da. Biɛŋ! Ba ka siɛ-na.

⁸ Umanɔ duɔ tuɔ cārā, ba hā u yaa-i, umanɔ duɔ tuɔ taara, u yaa daanɔ, aa umanɔ duɔ tuɔ bɪ, ba siɛ kufanɔ tienɔ yaa-i.

⁹ Namaanɔ-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cārā *buruo u wulaa, u yanɔ-yo aa biɛ tāmpɛlle hā-yo?

¹⁰ Ni ma'i sɪ, duɔ cārā teterienɔ, u yanɔ-yo aa bel jɪɛŋo hā-yo?

¹¹ Namaa namaŋ balaanɔ, da na ta na suɔ-ma na hā na bisalmba-i bimbɪfafanni, ku ce niɛ aa na To-i dɔrɔ-i-na, bamaŋ cārāŋ bimbɪfafanni-i u wulaa, u siɛ hā-ba baa-ni?

¹² «Da na ta na taara ba ta ba ce kumanɔ ba hā-na, taa na ce ku temma na hā banamba-i. *Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba'a i tiɛ ce ku yaa-i.»

Hūmeyelle baa hūmbuɔ (Like 13.24)

¹³ «Suuriɪŋ baa dumelle maŋ wullu-diele yaa-i, baa na suur baa dimanɔ gbaa-diele-i, difande kā dāamu-na. Hūmelle maŋ bi kāanɔ dāamu-na dii bi dii gbaa dumei. Nuɔmba bɔi cor baa di yaa-i.

¹⁴ Nga hūmelle maŋ kāanɔ Diilonɔ-nelle-na, di wuoŋsaanɔ jaŋ, aa di dumelle tiraa waa wullu. Nuɔmba bɔi sa biɛ difande-i.»

Ba suɔ nelfɛfiɛŋo-i u ciluɔ yaa nuɔ-i (Like 6.43-44)

15 «Coikartaamba man wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba, bilaan na fere bei. Da η da-ba, η cira nelfafaamba, ηga ba hɔmmu sa suɔ aa don ηaa maamunaamba.

16 Da na da ba ciluɔ-i, na ka pɔn suɔ-ba. Namaa daa ba yagal musiɛna kaapugammu-na wei? Aa ba sa bi biɛra hɔlɛina caaterren-yun-nu.

17 Tibifafaangu man biefɛɛina, aa tibibabalaangu man biebabaleina.

18 Tibifafaangu sie gbɔa man biebabaleina, aa tibibabalaangu sie bi gbɔa man biefɛɛina.

19 Tibiingu man da ku saa man biefɛɛina ba ka jɔn-ku aa senu-kuɔ.

20 Teriingu fangu-na, coikartaamba man wuɔ bafamba Diilopɔpuɔrbiemba, na ka bi suɔ-ba ba ciluɔ yaa nuɔ-i.»

A bi mi yerre-i aa ce mi huɔnga-i kuuduɔngu si

(Like 13.25-27)

21 «Baa na da nie si baman hilaan ba bi-mi yinni man jon <Itie, Itie>, ba'i ka suur *Diilon-nelle-na de! Ba'i si. Baman ciɛn mi To man dɔrɔ-i-na u huɔnga-i, ba'i ka suur.

22 Gɛngeryiin da ku ji hi, nuɔmba bɔi ka cira: <Itie, i saa tie ce Diilopɔpuɔrungu-i nan yerre yaa nuɔ-i wei? I taa i gbuuse nuɔnei aa tie donya *jinabaa-ba-i. I ciɛ gberɛ-weima-i baa nan yerre yaa-i.>

23 Da ba wan mafamma-i, mi ka gbɛ-ba mie: <Kɔan na halan mi caan-nu; mi sa suɔ-na! Na hieron-i ambabalmanciraan namaa.>»

Jaagɔciraamba hai maama

(Like 6.47-49)

24 Yesun waan mafamma-i, wuɔ cira: «Uman duɔ nu mi nelma-i aa ce-ma, kutienɔ-i mi gbɔa saa-yo baa cɛcɛmuntienɔ man maa u dɔngu-i tɔmpɛllen.

25 Diilon un juɔ tɔ, kanni gbar, fafalmu sire mu siremma-i dɔn daaku saa sagalla.

26 Nga uman duɔ nu mi nelma-i aa u saa ce-ma, kutienɔ saa baa mimilɔno man maa u dɔngu-i hɛmugɔan-nu.

27 Diilon un juɔ tɔ, kanni gbar, fafalmu sire, ku pɔn cii hiere binjɔngu saa tie!»

28 Yesun juɔ piye ti, u nel maa cu nuɔmba hɔmmu-i.

29 U taa u piye baa bibesinni u yan *anjɔnamma pigɔataamba-i.

8

Yesu siire wontonɔ nanɔ

(Marke 1.40-45; Like 5.12-16)

1 Yesun juɔ piye ti, wuɔ hiire tanungu-na tuɔ kɔ. Nuɔn baa sire cu u huɔn-nu.

2 *Wontonɔ nan wuɔ jo ji dɔuna u yaanga-na aa naa cira: <Itie, da η ta η taara mi jarma ta-mie, ku sie yar-ni.>

3 Yesu wuɔ haa u nanɔga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ma ta!» Naacolɔn jarma pɔn ta-yuɔ terduɔngu fangu-na.

4 Yesu wuɔ cira: «Baa tɔnu nelienɔ baa-ma de! Maman dii, kɔ *Diilojigantienɔ wulaa u ka ne-ni aa η pɔ niikonni man dii pɔmma η hɔ-yo ηaa *Moisin nyegɔan-ma dumaa* ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ η jarma taa-nie.»

Yesu siire sorosi ba yuntienɔ nanɔ maacembilonɔ-i

(Like 7.1-10)

5 Ku huɔngu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kɔ Kafarnamu. Un kaa tuɔ suur nelle-na, *Oromɛ ba sorosi ba yuntienɔ nan wuɔ kɔ u wulaa

* 8:4 Buolman-sebe (Lévitique) 14.2-32

⁶ka cira: «Itie, mi maacembilonɔ nanɔ gaala dii cɛɛngu-na u sa gbãa sire, kuu dii-yuɔ kpelle! Jande, kãyã-miɛ!»

⁷Yesu wuɔ cira: «Mi ka kã ka sire-yuɔ.»

⁸Sorosi ba yuntienɔ cira: «Itie, nuɔ ɛ saa saaya ɛ suur mɛi temman-temma dumelle-na. Nga yan aa ɛ wan nelma diei yon, mi maacembilonɔ ka sire.

⁹N saa da, ma min yɛn terienɔ man nuɔ-i, nuɔmba dii mi yun-nu; aa mɛi bi dii banan yun-nu. Da mi gbɛ uman miɛ: «Kã!» ɛ da u kãa. Da mi bi cira: «Jo!» ɛ da u juɔ. Da mi bi gbɛ mi maacembilonɔ-i miɛ: «Ce daama!» ɛ da u ciɛ-ma.»

¹⁰Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolɔ un juɔ piiye tɛ, Yesu wuɔ wan baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaan mi wan ninsonɔ-i baa-na: *Isirahel-baamba-na, mi saa da uman haa u nanɔga-i miɛ *nieryien daayo temma-i!

¹¹Mi tũnu-nɛi: Niɛraamba bɔi ka hel bãpagũngu-na baa bãsuurũngu-na a ka tɛna baa *Abiramubaa-ba-i† dii *Diilon-nelle-na ta ba gbu ba ce ba bãangu-i.

¹²Aa baman naa saaya ba suur, ba nyaa bafamba-i hiel-ba fuoren dii kukulma-na. Kaalungu siɛ waa dɛi terienɔ-na!»

¹³Un piiye dumaanɔ-na, wuɔ bir wan baa sorosi ba yuntienɔ-i wuɔ: «Bir ɛ kũn, nin haa ɛ nanɔga-i miɛ ma ka dɔl-ni.» Un taa u wan mafamma-i huonɔ man nuɔ-i, maacembilon wuɔ sire dii cɛɛngu-na.

Yesu siire jaamba bɔi

(Marke 1.29-34; Like 4.38-41)

¹⁴Ku huonɔ-na, Yesu wuɔ ta kã Pier dumelle-na kã ka da Pier cura‡ si dii hinni. U kũma gbuu huol da pãmpãpan, u galla.

¹⁵Yesu wuɔ bel u nanɔga-i, fafal muɔ pãn da-yuɔ terduonɔ fangu-na. Wuɔ sire a tuɔ ce u nersinni-i.

¹⁶Bãanguɔ juɔ suur huonɔ man nuɔ-i, baa funun jo baa *jina ba nuɔmba-i ji hã Yesu-i. Wuɔ donya jinabaa daaba-i baa u nun-ãndaangu aa naa bi sire jaamba man waa hiere.

¹⁷Diilon un puɔraa *Isayi wan man, ma'i sɛ daama-i wɛi? Isayi waan-ma wuɔ:

«U hũyãa i mulɛma-i ce-ma u maama.

U siire-yiɛ i jarma-na.»§

Nuɔmba namba taara da ba ta ba nyaanu Yesu-i

(Like 9.57-62)

¹⁸Yesun daa nuɔmban yuu-yuɔ dumaanɔ-na, wuɔ wan baa u *hãalãbiemba-i wuɔ ba jaal kã dalanga bomborma namma-na.

¹⁹*Anjinamma pigãtienɔ nan wuɔ piɛ a wan baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, mi ka ta mi nyaanu-niɛ nin kãn terni man nuɔ-i hiere.»

²⁰Yesu wuɔ cira: «Mi jɛ, ne! Muncõmmu dii baa bũrãamba-i aa kamma dii baa huriimba-i. Nga terienɔ sɛ baa *Molon-Bienɔ-i u duɔ tuɔ cɛnnu u yungu-i.»

²¹U hãalãbilonɔ nan wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Itie, yan mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tɛ, mi ka suɔ jo i ji tɛ wuɔra.»

²²Yesu wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Jo i ta aa ɛ yan, kuomba ka fuure ba nakuomba-i.»

Yesu yiɛraaya fafalbuɔ nanɔ

(Marke 4.35-41; Like 8.22-25)

²³Yesun piiye dumaanɔ-na, wuɔ kã ka suur benɔ-na baa u *hãalãbiemba-i ta ba karnu dalanga-i.

²⁴Ba'a ba hi yaanga-i Yesu wuɔ duɔfun. Fafalmu nan temma sire suuye-bɛi dii dalanga-na, ta mu pe hũmma-i mu dii benɔ-na.

† 8:11 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegãan girekimma-na wuɔ:... a ka tɛna baa *Abiramu baa *Isaki baa *Yakubu dii *Diilon-nelle-na. ‡ 8:14 Curanɔ waa ciɛnɔ a saanu baa manan nyegãan girekimma-na.

§ 8:17 Isayi (Ésaïe) 53.4

25 Hāalābiɛŋ baa cira «Itie, sire ŋ kor-e! I yii diɛ ku!»

26 Yesu wuɔ sire aa naa cira: «Korŋ hama-i temma-i dumaanjo-na? Na saa haa na nanɣa-i Diilonjo-na ku haama.» Aa naa nuola fafalmu-i baa hūmma-i niɛ kã ka ciire.

27 Kuɔ cu hāalābiemba hōmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Neliɛŋ hayo-i temma-i dumandɛ-i? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-i baa hūmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

Yesu siire pepetaamba hāi
(Marke 5.1-20; Like 8.26-39)

28 Yesubaa-baŋ karaanu kã bomborre maŋ nuɔ-i, ba bī nelle fande-i Gadara. Pepetaamba namba waa Gadara-i-na, ba waa ba hāi. Ba taa ba cɔ cīncuɔŋ-na. Baa naa silaa balan cor, a ce molo saa tuɔ siɛ u cor baa hūmelle fande-i. *Jinabaa-ba'i naa ciɛ-ba dumaanjo-na. Baŋ juɔ da Yesu-i, baa sire ta ba jārã-yuɔ

29 aa ta ba kaasīŋ wuɔ: «Diilon-Biɛ, i ciɛ-ni niɛ? N juɔ da ŋ ji haa kakãlle-i yie a ne da ku yiŋgu saa hi yogo.»

30 Persãlle nande waa ba yaanɣa-na ta di wuora.

31 Jinabaa baa ta ba cārã Yesu-i wuɔ: «Da ŋ'a ŋ ka nyaa-ye, jande yan i hel ka suur pɛrŋ daaba-na.»

32 Yesu wuɔ cira: «Hilaan na kã!» Baa hel ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba tie ba suur dalanɣa-na ba kunu.

33 Nuɔmba waa ta ba ceŋ pɛrŋ daaba-i. Baŋ gbaraa ka kunu hiere dumaanjo-na, kutaan baa gbar ka wan-ma cīŋgu-na. Pepetaan daaba maama yaa waa ba nunni-na.

34 Nuɔŋ baa hel hiere da ba ji ne Yesu-i. Baŋ juɔ ji da-yo, baa cārã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u ta u halan ba terienɣu-na.

9

Yesu siire murgu nanjo
(Marke 2.1-12; Like 5.17-26)

1 Baŋ birii Yesu-i dumaanjo-na, wuɔ biɛ beŋo-i a karnu kã ba nelle-na.*

2 Baa jo baa murgu nanjo-i kuugallaŋ-nu ji hã-yo wuɔ u sire-yuɔ. Wuɔ ne da ba haa ba nanɣa-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ ba jeinjo-i wuɔ: «Mi j̄iɛ, baa tie holle. N̄ āmbabalma hurii hiere.»

3 Uŋ piiye dumaanjo-na, *ānj̄inamma pigāataamba namba ta ba piiye ba huɔŋ-na wuɔ: «Naacolŋ daa u tuora Diilonjo-i de!»

4 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nelbabalan daama temma-i na hōmmu-na?

5 Namaa wulaa, a hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire tuɔ wuɔ-i, ma hāi-i-na hama-i ce f̄ɛu yan?

6 Mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diilonjo hāa *Molon-Biɛŋo-i ku f̄ɔŋgũo-i u tuɔ hur nelbiliemba āmbabalma-i.» Aa naa gbɛ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ.»

7 Naacolŋ wuɔ bi sire ba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ u kũŋ.

8 Korma bir yan aa bel nuɔmba-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Diilonjo-i bibienjo! Hiŋ daama temma-i u hāa nelbiliemba baa-ma.»

Matie ciɛ Yesu hāalābilonjo
(Marke 2.13-17; Like 5.27-32)

* 9:1 Ba waa t̄ɛna Kafarnamu. Nieŋ 4.13.

⁹ Yesuŋ hilaa terienɣu-na, wuɔ u cor da *nampohūutienɔ nanɔ tɛnaana u maacemmaŋ-dūŋgu-na. Ba taa ba bi-yo Matie. Yesu wuɔ cira: «Matie, sire i ta.» Matie wuɔ bi sire cu u huonɣ-nu.

¹⁰ Yiingu nanɣu-na, Yesu wuɔ ji waa baa u *hāalābiemba-i Matie dumelle-na ba ta ba wuo niwuoni. Nampohūutaamba bɔi waa a naara āmbabalmanciraamba namba.

¹¹ *Farisɛbaa-ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piiye baa Yesu hāalābiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na hāalātienɔ tuɔ wuo niwuoni-i baa nelbalaan daaba temma-i?»

¹² Yesu wuɔ nu ban piiyen; wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hinni, ŋ ka ce bige-i perruntien terien-nu?»

¹³ Diilonɔ ciera: *«Taa na ce hujarre na-naa nuɔ, ku yaa dɔlaa-minɣ ku yan na niikonni-i.»*† Kāan na ka taara nelma famma yunɣu-i. Na saa da, muɔmi saa jo nelfafaan maa-na, mi juɔ nelbabalaan maa-na.»

*Kuucɔlaanɣu saa saaya ku guɔl baa kuufelienɣu-i
(Marke 2.18-22; Like 5.33-39)*

¹⁴ Ku huonɣu-na, *Nsāa-Batisei *hāalābien baa jo Yesu wulaa ji cira: «Hāalātie, miɛnɔ-i baa *Farisɛbaa-ba-i i hinu i dii sūŋgu, bige-i ciɛ nan hāalābiemba sa dii?»

¹⁵ Yesu wuɔ cira: «Ŋ jien duɔ tuɔ jā ciɛnɔ, ŋ gbāa kā ka vāa ŋ yaanɣa-i tɛna wei? Ku yaa ŋaa bafamba kūŋgu-i: Da mi saa ji waa ba hɔlma-na yiingu man nuɔ-i, ba ka suɔ dii sūŋgu-i.»

¹⁶ Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafelenɣa a nar jonɣorcɔlɔnɔ. Da ŋ ce-ma, jonɣorcɔlɔnɔ migāan tuɔ taalnu u kā.

¹⁷ Aa ba sa bi dii duvɛnfelenɔ cirkpɔcɔlɔn-na. Uman duɔ ce-ma, cirkpɔcɔlɔn ka muonu aa duvɛnɔ tiraa kūnna. Nɣa da ŋ'a ŋ dii duvɛnfelenɔ-i, ŋ saaya ŋ dii-yo cirkpɔfelen-na, ni yaa gbɛ baa ni-naa.»

*Yesu yieraaya ciɛnɔ nan tamma aa sire bikulonɔ nanɔ
(Marke 5.21-43; Like 8.40-56)*

¹⁸ Nelma saa ji tɛ Yesu nunɣu-na, ba'a ba ne da *Yuifu ba yuntienɔ nanɔ juɔ ji dūuna u yaanɣa-na aa naa cira: «Mi bilonɔ jarma yaraa-yo, ŋga jo i ta ŋ ka haa ŋ nanɣa-i yuɔ u ka sire.»

¹⁹ Yesu wuɔ sire baa u *hāalābiemba-i ba ta ta ba kā baa naacolɔnɔ-i.

²⁰ A ne da ciɛnɔ nanɔ waa ba hɔlma-na, u tamma taa ma kūnna ku bien cinciɛluo baa a hāi waa belle fande-na. Wuɔ piɛ Yesu huonɣ-yanɣa a yiɛya u jonɣoruo tūŋgu-i.

²¹ U taa u piiye u huonɣ-na wuɔ: «Da mi gbān hi yiɛya u jonɣoruo-i yon, mi kuraa.»

²² Un yiɛyaaya-yuɔ dumaanɔ-na, Yesu wuɔ miɛl da-yo, wuɔ cira: «Mi bilo, baa tie holle, nin haa ŋ nanɣa-i miɛ, ŋ kuraa.» Terduonɣu fanɣu-na, ciɛnɔ tān maa pān yiera.

²³ Ban kaa hi Yuifu ba yuntienɔ ciŋgu-i, baa da niimarnintaamba, aa da nuɔmba haa ba nammu-i ba yunnin ta ba kaal terni-na hiere.

²⁴ Yesu wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Biriin na kūn, bilonɔ saa ku, u duɔfūŋ.» Baa bir yan aa ta ba cōmuon-yo.

²⁵ Baa hiel nuɔmba-i kulon un waa dūŋgu man nuɔ-i aa Yesu wuɔ suur. Un suurii, wuɔ bel bilonɔ nan-na, wuɔ bi sire.

²⁶ Nelma fan maa pān gbuo terienɣu fanɣu-i hiere.

Yesu puurii yiriemba hāi yufienɔ

† 9:13 Ose (Osée) 6.6

27 Yesuŋ juɔ hel tuɔ kũŋ, yiriemba namba cu u huonɔ-nu. Ba waa ba hã; ta ba fara ba piye baa-yo wuɔ: «*Davidi hãayɛlŋ nuɔ, jande ce hujarre-yiɛ aa ŋ puur i yufienɔ-i.»

28 Uŋ kaa hi cingɔ-i, baa jo ji yiera u caangɔ-na. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na hũyãa-ma wuɔ mi gbãa puur na yufienɔ-i wei?»

Baa cira: «Itie, i hũyãa-ma.»

29 Yesu wuɔ yiɛya ba yufienɔ-i aa naa cira: «Ma ce ŋaa naŋ hũyãa-ma dumaa!»

30 Ba yufienɔ aa bi pãŋ puur. Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel.

31 Baŋ taa, ba saa gbãa finanɔ-mɛi, baa wuɔra gbuo nelle-i hiere baa-ma.

Yesu ciɛ bobo naŋo gbãa tuɔ piye

32 Yirienɔ daabaŋ birii ta ba hel, baa jo baa bobo naŋo Yesu wulaa. *Jina'i naa ciɛ-yo dumaanɔ-na.

33 Yesu wuɔ donya jina daayo-i naacolɔŋ-na. Naacolɔŋ wuɔ pãŋ donɔ tuɔ piye. Kuɔ ce nuɔmba-i gberɛ. Baa ta ba piye wuɔ: «Iŋ siire, i saa da daama temma-i dede *Isirahɛl-na!»

34 *Farisɛbaa-baŋ'a ba ka waŋ manɔŋ, baa bir yaŋ aa ta ba piye wuɔ: «Jina ba yuntienɔ‡ yaa hãa-yo himma famma-i u tuɔ donya jina-ba-ba-i nuɔmba-na.»

Nuɔmba hujarre bilaa Yesu-i

35 Yesu taa u wuɔra nilɛiŋa-na hiere u waŋ Diilonɔ-nelma-i *Diilonelhaalãdũnni-na aa tuɔ waŋ *Diilonɔ-bãanɔŋu *Neldɔdɔlma-i aa bi tuɔ sire jaamba-i ba sinni-na hiere u kã.

36 Nuɔmba naa mulienɔ aa ba kũɔma naa tiraa kara ŋaa tũlmba manɔŋ tienɔ si-bei. Yesuŋ daa-ba dumaanɔ-na, ba hujarre gbuu bel-o.

37 Wuɔ waŋ baa u *haalãbiemba-i wuɔ: «Dĩmma dii bɔi a ne da ma kartaamba saa ciinu.

38 Cãarãŋ suontienɔ-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

10

Yesu hãa u haalãbiemba-i himma (Marke 3.13-19; Like 6.12-16)

1 Uŋ waanɔ mafamma-i, wuɔ bɪ u *haalãbienɔ cinciɛluo ba hã baamba-i a hã-ba himma ba da ba gbãa ta ba donya *jinabaa-ba-i aa ta ba sire jaamba-i ba sinni-na hiere.

2 U haalãbiemba famba yaa u *pɔpuɔrbiemba-i. Ba yireiŋa yaa daaya: Dɛlã-wuonɔ yaa Simɔ, baa u hãanɔ-i Andere. Simɔ yerre nande yaa Pier. A naara Sebede bɛmba-i ba hã-i-na: Sake baa Nsãa-i.

3 A naara Filipu baa Batelemi. Toma baa Matie. Matie waa *nam-pohũutienɔ. A naara Sake manɔŋ Alfe biɛnɔ-i, baa Tade.

4 A naara Simɔ manɔŋ taa u kuye u nelle maama-i, baa *Yuda-Isikaro. U yaa juɔ hel Yesu huonɔŋu-na.

Yesu puɔraa u pɔpuɔrbiemba-i (Marke 6.7-13; Like 9.1-6)

5 Yesuŋ hãa u *pɔpuɔrbiemba-i himma-i, wuɔ puɔr-ba aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Mi saa cira na kã *nieraanɔ wulaa, mi saa bi cira na kã *Samarɪ.

6 Kãanɔ *Isirahɛl-baamba yaa wulaa-i. Ba baala ŋaa tũlmba.

7 Da na hi terienɔŋu terienɔŋu, na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diilonɔ-bãanɔŋu piyaa tɪ.

‡ 9:34 Ba bɪ *Sitãni yaa *jina ba yuntienɔ-i. Niɛŋ 12.22-28.

⁸ Taa na sire jaamba-i baa bikuomba-i baa *wontuɔrmba-i. Taa na donya *jinabaa-ba-i nuɔmba-na. Na daa ku fɔŋgũɔ-i gbãŋgbãŋ, taa na bi ce na hã nuɔmba-i gbãŋgbãŋ.

⁹ Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeina,

¹⁰ molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ jonɔgoruo naŋo a naara uŋ diyaa umaŋ, molo baa biɛ naatenni, molo baa bi biɛ bũɔle. Maacembilonɔ saaya baa u yerrenj kalaanɔgu.

¹¹ «Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, na taara hartiefɛfeino baa na fɛrɛ igɛna. Da na da hartienɔ, na tɛna baa u yaa-i a ji hi na tamma-i nelle fande-na.

¹² Da na suur dumelle maŋ nuɔ-i, na cira: «Tiyãaŋ dɛi!»

¹³ Da ba siɛ na har dumelle fande-na, Diilo yaŋ na jaaluŋgu kãya di taamba-i; nga da ba saa siɛ na har-bei, Diilo yaŋ ba tɛ ba temma-i.

¹⁴ Da na kã terienɔgu maŋ nuɔ-i aa ba'a ba sa taara ba da na yufelle, na pir na nallu-i na ta aa naa yaŋ-ba.

¹⁵ Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bamaŋ da ba ce mafamma-i, Diilonɔ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiingu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balan yaŋ Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i.»*

*Muliɛma maŋ dii Diilonɔ-maacemma-na
(Marke 13.9-13; Like 21.12-19)*

¹⁶ «Na saa da, miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba maamunaamba-na. Terienɔgu fanɔgu-na, taa na suɔ na fɛrɛŋ belma, aa na baa yaŋ ba da cãlmuɔ haa-nɛi.

¹⁷ Yaŋ mi gboya-nɛi jina: Ba ka bi-na fãamaambaa-ba wulaa ka gɛr-na. Ba ka muo-na *Diilonelhãalãdũnni-na.

¹⁸ Ba ka kã baa-na fɔŋgɔtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa mɛi maama-na. Na ka hi-ba kusuɔŋ-nu'i baa *niɛraamba-i hiere a piye naŋ suɔnuŋ kumaŋ mɛi kũŋgu-na.

¹⁹ Da ba ji bel-na da ba ka yuu-na, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ; yaŋ mafamma-i na hã Diilonɔ, u kaa pigãaŋ-na baa-ma terduɔŋgu fanɔgu-na.

²⁰ Ku saa ce ŋaa nelma famma-i namaa kusũnniŋ-maama'i kaa waa dɛ! Na To yaa kaa ce u *Yalle dii-ma na hɔmmu-na na waŋ-ma.

²¹ «Banamba ka bel ba fɛrɛŋ hãmba hã-ba wuɔ ba ko-ba, banamba ba fɛrɛŋ mɔlbaa, banamba ba bisãlmba, banamba bi sire pu baa ba bĩncuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.

²² Nuɔmba-i hiere ba ka bigãaŋ-na mɛi maama-na. Nga umaŋ duɔ nyaar ka hi ku bãlma-i, kutienɔ ka kor.

²³ Da ba donya-nɛi nel daade-na, na gbar na kã daade-na. Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: *Molon-Bienɔ ka bir jo ji da na saa hi *Isirahɛl niɛina-i hiere.

²⁴ «Na saa da, *hãalãbilonɔ sa maar u hãalãtienɔ-i, aa maacembilonɔ sa bi maar u yuntienɔ-i.

²⁵ Hãalãbilonɔ jɔguɔŋ u ce u hãalãtienɔ temma aa maacembilonɔ jɔguɔŋ u ce u yuntienɔ temma. Da ba gbɛ dumɛllentienɔ-i wuɔ *Belsebul† ba ka tuora u dumɛllen-baamba-i ka hi hie?»

*Umaŋ saaya kãalãmma
(Like 12.2-9)*

²⁶ Yesuŋ waŋ mafamma-i wuɔ cira: «Terienɔgu fanɔgu-na, baa na ta na kãalã nuɔmba-i. Mamaŋ fuyaa hiere, ma ka hel.

* **10:15 Sodɔmutaamba kũŋgu-i baa Gomɔrtaamba kũŋgu-i:** Niɛŋ Miwaanɔ jĩnammaŋ-sebɛ-i-na (Genɛsɛ) 18-19. † **10:25** *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul. Niɛŋ 12.24-28.

27 Da mi fuo wan maman baa-na, hilaan na muonu-mei na gbuo terni-hiere.

28 Baa na ta na kãalã baman gbãa ko-na aa ba sie gbãa ce bĩnkũngu na yaleĩna-na. Uman dii kãalãmma, u yaa ŋaa Diilonjo-i; u yaa gbãa caa-na baa na yaleĩna-i hiere.

29 Tigãlãamba hãi sully saa cor warbelle diei; a ne da na To duo saa hũu-ma, u diei sie gbãa par diire.

30 Halle na yukuosinni man daani-i, Diilonjo kãan-ni hiere.

31 Terienngu fangu-na, baa na ta na tie holle; na boyaa tigãlãamba-na titirre.

32 «Uman duo yiera-mei nuamba yaanga-na wuo mei wuonjo, muomi ka bi yiera-mei mi To man dorɔ-i-na u yaanga-na wuo kutienjo-i mei bi wuonjo.

33 Ŋga uman duo ciina-mie nuamba yaanga-na, muomi ka bi ciina kutienjo-i mi To man dorɔ-i-na u yaanga-na.»

Yesu saa jo baa yaafelle

(Like 12.51-53; 14.26-27)

34 «Baa na ta na ne wuo si mi juo baa yaafelle hiema-na; mi saa jo baa yaafelle, mi juo baa beru.

35 Mi juo da mi ji gbo bepuamba-i baa ba tobaa-ba-i, aa gbo biemba-i baa ba nyubaa-ba-i, aa bi gbo caamba-i baa ba hũbaa-ba-i.

36 Nan feren dũn-baamba ka bigãan-ni.‡

37 «Uman duo dɔl u bĩncuamba-i yan muonjo-i, kutienjo sie gbãa cu mi huonnu. Uman duo bi dɔl u bisãlmba-i yan muonjo-i, kutienjo sie gbãa cu mi huonnu.

38 Aa uman duo u sa sie muliema-i baa kuliingu-i, u sie gbãa cu mi huonnu.

39 Uman duo tuo kaal baa u yungu yon, kutienjo ka kɔsuon u fere. Ŋga uman duo tuo kɔsuon u fere mei maama-na, u ka da cicelma man sa tĩen dede-i.»

Anfafamma pã ma tienjo-i

(Marke 9.41)

40 «Uman duo suo na belma, kutienjo suyaa mei belma yaa-i. A ne da uman duo suo muomi belma, u suyaa mi pɔpuortienjo belma yaa-i.

41 Uman duo ne *Diilopɔpuorbilonjo maacemma-i aa bel-o fafamma, Diilonjo un ka pã u pɔpuorbilonjo-i dumaa, u ka bi pã kutienjo-i dumei. Uman duo bel nelviinjo-i fafamma wuo nelviinjo, Diilonjo ka pã kutienjo-i a saa baa nelviinjo-i.

42 Uman duo ne mi *hãalãbilonjo-i baa u yornumma-i aa hã-yo hũnkoljo-i yon u nyon, mi wan ninsonjo-i baa-na, u sie naa u daluo-i Diilonjo wulaa.»

11

Nsãa-Batise puɔraa ba jo Yesu wulaa

(Like 7.18-23)

1 Yesun juo piiye ti baa u *hãalãbien cĩncieluo ba hãi baamba-i, wuo sire suur nileĩna-na tuo wuora u wan Diilonjo-nelma-i.

2 Nsãa wuo tĩe dii kaso-i-na aa naa nu *Kirsan ceŋ maman hiere. Wuo puor u hãalãbiemba-i wuo ba ka yuu-yo

3 keɛ *Konkortienjo man saaya u jo, u yaa ufanjo-i wei sisɔ uu dii huonnu? Baa kã ka hi Yesu-i baa-ma.

4 Yesu wuo gbẽ-ba wuo: «Kãan na ka tũnu Nsãa-i baa nan nun maman baa nan dan maman;

5 Yiriemba yufienja puurii, murgubaa-ba wuo, *wontuɔrmba jarma taa-bei, tugbentaamba tũnni puurii, bikuomba siire aa sũntaamba nuɔ *Neldɔdɔlma.*

‡ 10:36 Mise (Michée) 7.6 * 11:5 Niɛn Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1.

⁶ Uman ɣbeini-i da ni saa ji guɔl mi huonɣu-na, kutienɔ yunɣu dɔlaa.»

Nsãa-Batise sɪnni-i
(Like 7.24-35)

⁷ Nsãa pɔpuɔrbiebanɔ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigãan nuɔmba-i Nsãa sɪnni-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kãa ka ne bige-i hɛnɣu-na? Fafalmun sagallan hɛnɣu-i dumaa, na kãa ka ne ku yaa wei?

⁸ Namaa kãa ka ne bige-i? Na kãa ka ne uman diyaa bɪmbɪfafanni wei? Ma sɪ baman diyaa bɪmbɪfafanni-i baa dii tɛna fɔnɣɔtaamba dɔnninɔ kɛ?

⁹ Nɣa namaa kãa ka ne bige-i? Ma sɪ na kãa ka ne *Diilopɔpuɔrbilonɔ'i kɛ? Aa naacolɔ faɔ-i, mi tɔnu-nei: U maaraa Diilopɔpuɔrbilonɔ-i.

¹⁰ Ma nyɛgãan Diilon-nelma-na wuɔ:

«*Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbilonɔ wuɔya ta n yaan-na*

ka cãa n hɔmelle-i†,

ba gbɛ Nsãa yaa-i.

¹¹ Mi wan ninsonɔ-i baa-na: *Nsãa-Batise temma saa hi hon yogo caan-biemba-na. A ne da uman si dii baa yunɣu *Diilon-nelle-na, u maaraa Nsãa-i.

¹² A don dii Nsãa-Batise bãan-nu, ji hi baa nyunɣo, nelbabalaamba cɪnaana *Diilon-nellentesɪnni-i aa ta ba taara ba hɔu u nelle-i ce-de ba diele.‡

¹³ Diilopɔpuɔrbieamba-i hiere ka hel baa *Moisi-i ba siire piiye Diilon-nellentesɪnni maama a ji hi Nsãa-Batise bãanɣu-i.

¹⁴ Na saaya na suɔ wuɔ ban waan *Eli man maama-i wuɔ u ka jo, u yaa juɔ Nsãa-i.

¹⁵ Uman duɔ u ka nu, u nu!»

¹⁶ Aa naa cira: «Mi gbãa saa fiɛfiɛ ku nuɔmba-i baa haba-i? Mi gbãa saa-ba baa bisãlmba man tɛnaana ponsanatigerrenɔ. Banamba ta ba wan baa banamba-i wuɔ:

¹⁷ «I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛn.

I hãl kuliin-neini hã-na, na saa kaal.»

¹⁸ Nsãa juɔ, u sa dii dɪbelle u nunɣu-na, u sa nyon kolma, na cira wuɔ *jina dii u yunɣu-na.

¹⁹ *Molon-Bien un wuɔ aa tuɔ nyon, na sire ta na piiye wuɔ: «Naacolɔ daa fuɔ bi yii baa niwuoni yaa-i yon baa konyolle! Aa tiraa sire bel jɛru baa *nampohũtaamba baa nelbabalaamba.» Nɣa Diilon-nelma fafaanɣu da u maacemma'i nuɔ-i.»

Sulma haraa nilɛinɔ nanɔ-na
(Like 10.13-15)

²⁰ Yesun cie gbɛɛ-weima bɔi nilɛinɔ man nuɔ-i, a taan baa sa hɔu-ma nanna ba cilɔbabalanɔ-i. Yesu wuɔ don tuɔ wan baa-ba wuɔ:

²¹ «Korasitaan namaanɔ-i, sũlma haraa-nei! Betisadataan namaanɔ-i, sũlma haraa-nei! Gbɛɛ man cie namaa hɔlma-na, kuɔ uu naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidɔ nelle-na, dii yiinaa baa naa kũnna cuonɣu ba fɛɛn nuɔ aa dii buɔr ba jonɣorbaa a pigãan wuɔ ba naana ba cilɔbabalanɔ-i!

²² Terienɣu fanɣu-na, mi tɔnu-nei: Diilon duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, un ka haa kuman nei, ku ka balan yan Tiirtaamba kũnɣu-i baa Sidɔtaamba kũnɣu-i hiere.§

† **11:10** Malaki (Malachie) 3.1   ‡ **11:12** Girekimma-na terien daaku gbãa bi nu nun daama-i: Dii Nsãa-Batise bãan-nu ji hi baa nyunɣo *Diilon-nelle kpakpaa di hɔmelle-i di hiel-de. Aa nuɔmba gbãan kpelle da ba suur-die.   § **11:22** Kuman haa Tiirtaamba-na baa Sidɔtaamba-na: Niɛn Isayi sebɛ-i-na (Ésaïe) 23.1-18; Esekial sebɛ-i-na (Ézéchiel) 26; Yowel sebɛ-i-na (Joël) 4.4-8; Amosi sebɛ-i-na (Amos) 1.9-10.

²³ Kafarnamutaan namaanjo-i, na daa nie si na kaa da Diilonjo-i wei? Na taal na fere, na ta na ka daamu-na. Gbere man cie namaa nelle-na*, kuɔ uu naa ce Sodomu yaa nuɔ-i, nyunjo daayo-na, nelle fande naa waa yogo.†

²⁴ Terienjo fangu-na, mi tunu-nei, kuman ka haa-nei gɛngɛryiingu-na, Sodomu kungu ka waa haaŋo.»

(Like 10.21-22)

²⁵ Ku huonjo-na, Yesu wuɔ cira: «Baba, nuɔnei Yuntien nuɔ dorɔ-i na baa hɛma-na hiere. Nin fuyaa η huonjo-i cɛcɛmuntaamba-na baa sebesuotaamba-na aa cer pigaan bisambiamba-i baa-ka, η jaalunjo bai.

²⁶ Ninsoŋo, η cie η huonjo yaa dumaanjo-na, Baba.»

²⁷ Aa naa wan baa nuamba-i wuɔ: «Mi To birii weima-i hiere ha-mi. Da ma hel Tuonjo-na, molo sa suɔ Bepoljo-i, aa da ma bi hel Bepoljo-na baa un taaran u pigaan baman baa-yo, molo sa suɔ Tuonjo-i.»

Fiisaanjo dii Yesu huonjo-na

²⁸ Yesun waan mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa naman tuyaa congoroni ta ni ko-na, juon mi ji har-na na fiisa.

²⁹ Mi huonjo sa don, aa mi sa teten mi fere. Juon mi ji haa mi congoruonjo-i ha-na na cu mi huonjo-nu ku yaa na ka da fiisaanjo.

³⁰ Mi congoruonjo si dii yonduo, mi tusalle dii fiɛfiɛfiɛ.»

12

Yitienanjo maama-i

(Marke 2.23-28; Like 6.1-5)

¹ Yibienjo faŋa-na, *yitienanjo nanjo-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. A ne da nyulmu waa u *haalabiamba-na. Baa don ta ba kar bile-i ba wuɔ.

² *Farisebaa-ba daa mafamma-i ce nie? Baa sire ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Ne η haalabiamba-i, kuman saa saaya ku ce yitienanjo-na ba ce ku yaa-i!»

³ Yesu wuɔ cira: «Nyulmu nan bilaa *Davidi-i baa u nuamba-i wuɔ ce kuman, ma si na kalaan-ku ke?»

⁴ Davidi suurii Diilon-dunjo-na a bie Diilon-buruo-i ba wuɔ baa u nuamba-i.* A ne da a saa baa mie Diilon-humelle-i, da kuɔ *Diilojigantien nuɔ si, η sie gbãa wuɔ buruo faŋo-i.

⁵ Ma si na bi kalaan *anjinnamma-i ke? Wuɔ nelie saa saaya u ce maacemma yitienanjo-na, nga Diilojigantaamba ce maacemma-i *Diilodubuɔ-i-na aa molo sa kan-ku wuɔ calmuɔ.

⁶ A ne da bande-i-na, kuanjo dii kuman maaraa Diilodubuɔ-i.

⁷ Diilonjo ciera wuɔ: «*Taa na ce hujarre na-naa nuɔ ku yaa dalaan-minjo ku yan na niikonni-i.*»† Kuɔ na taa na suɔ nel daama yunjo-i, naa naa saa ta na cal nuamba-i na yunjo-nu.

⁸ A tiraa naara kufanjo-i: *Molon-Bienjo yaa yitienanjo tienjo-i.»

Yesu siire nagaduɔla nanjo

(Marke 3.1-6; Like 6.6-11)

⁹ Yesun juɔ piye baa *Farisebaa-ba-i ti, wuɔ ta ka *Diilonelhaaladunjo-na.

¹⁰ Naacoljo nanjo waa ba holma-na, u nanjo diei naa minanjo. Farisebaa baa ta ba taara antaalamma da ba haa Yesu-i-na, a ce dumaanjo-na baa yuu-yo wuɔ: «A saa baa mie Diilon-humelle-i, η gbãa sire jeinjo *yitienanjo-na wei?»

* **11:23** Nienjo 8.5-17; 9.1-8; na ka da gbereweima namma. † **11:23 Sodomu:** Nienjo u kungu-i Miwaanjo jinnaman-sebe-i-na (Genese) 19.24-28. * **12:4** Nienjo Samiel sebedielanjo-na (1 Samuel) 21.2-7. † **12:7** Ose (Osée) 6.6

11 Yesu wuɔ cira: «Namaaŋo-na, umaŋ duɔ waa baa tūmaanjo diei yonj u kũndũŋgu-na aa tūmaanjo daayo par suur fuonj-nu yitienanjo-na, kutienjo ka yanjo-yo dii fuonjo-na wuɔ yitienanjo wei?

12 Nelbilonjo-i baa tūmaanjo-i, hai bɔyaa? Terienjo fanjo-na, añfafamma gbãa ce yitienanjo-na, weiima si dii.»

13 Aa naa wanjo baa naacoljo daayo-i wuɔ: «Fara ŋ nanja-i.» Naacoljo wuɔ bi fara u nanja-i, kaa firnu kananja temma-i.

14 Farisiebãa baa pãŋ hel ka ta ba da ba-naa Yesu kommanjo-kũŋgu-na.

Yesu yaa Itienjo cãarãŋo-i

15 Yesuŋ juɔ suɔ wuɔ ba taara ba ko-yo, wuɔ ta halanjo terienjo-na. Nuonjo baa kũɔ ba-naa ta ba nyaanu-yuɔ. Jaamba waa ba hɔlma-na. Wuɔ sire-bɛi hiere

16 aa naa wanjo-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yanjo molo suɔ wuɔ u yaa siire-bɛi.

17 Diilonjo un puɔraa *Isayi wanjo mamanjo, ma'i sɪ daama-i wei? Isayi waanjo-ma wuɔ:

«Diilonjo ciɛra wuɔ:

18 *«Mi hielaa mi cãarãŋo yaa daayo.*

U maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ.

U yaa fɛŋ mi huŋga-i.

Mi ka hã-yo mi *Yalle-i.

U yaa ka pigãanjo nuɔmba-i nilɛinjo-na hiere baa hũmeviile-i.

19 *U siɛ gãŋ baa moloŋo.*

U sa jo duɔ ji hohuola baa moloŋo.

Molo siɛ nu u piiye hũŋgbɛsenninjo.

20 *U siɛ perienjo terre manjo kaanu tɪ, aa u siɛ dɪŋ dãamu manjo kusiriiye tɪ.*

U ka waa ma yaa nuɔ-i fuɔ nuɔmba-i nilɛinjo-na hiere ba ji hũu viisɪnni maama-i.

21 *Nuɔmba-i hiere ba ka haa ba nanja-i yuɔ.»*‡

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Marke 3.22-30; Like 11.14-23)

22 Ku huonjo-na, baa ji jo baa bobo-yironjo nanjo-i Yesu wulaa. *Jinabaa-ba'i naa ciɛ-yo dumaanjo-na. Yesu wuɔ puur u yufienjo-i aa naa ce u tuɔ gbã u piiye.

23 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku biyaa ŋaa *Davidi hãayɛljo yaa-i?»

24 *Farisiebãa-banjo juɔ nu-ma, baa gbɛ-ku dumaa wuɔ: «Jina ba yuntienjo-i *Belsebulŋ yaa hãa naacoljo daayo-i himma-i u tuɔ donya jinabaa-ba-i.»

25 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Da ŋ da neduolenjo-baanjo na-maanjo-i na sa gbo, yiinjo dii baa yiinjo na nelle ka muonu. Da na bi waa ciinjo-na sisɔ dumelle-na aa na sa taara na da na-naa, na dumelle ka muonu.

26 *Sitãni duɔ tuɔ donya fuɔ ferenjo baamba-i, ma sɪ kuu dii ŋaa u gãŋ baa u fɛɛ kɛ? Dumaanjo-na, u fõŋgũ ce niɛ aa cɔ u wulaa?

27 Na gbɛ-ku dumaa wuɔ Belsebul yaa hãa muɔ himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i, namaa nuɔmba fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i himma-i ba ta ba donya-bɛi? Na saa da, namaa ferenjo baamba yaa ka karnu ciiruo-i.

28 Muɔ fuɔ, *Diilonjo-Yalle yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya jinabaa-ba-i. Ku yaa pigãanjo wuɔ *Diilonjo-bãanjo paa-nei tɪ.

29 «Hai moloŋo-i gbãa suur u nabienjo dũŋgu-na a biɛra u bimbinni-i hel baani aa u nabienjo yanjo-yo dumaa? Nga kutienjo duɔ bel u nabienjo-i vaa-yo igɛna, u gbãa suur biɛra u bimbinni-i hiere ta baa-ni.

‡ 12:21 Isayi (Ésaïe) 42.1-4 § 12:24 *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul.

30 «Umanɔ duɔ uu si dii baa-mi, kuu dii ɲaa kutienɔ bigãan-mi; aa umanɔ duɔ u sa tigiin baa-mi, kuu dii ɲaa u pisállã.

31 «Mi tũnu-nei: Nelbilibanɔ cãl Diilonɔ-i aa ta ba haa tuosinni manɔ yuɔ hiere, u gbãa ce jande bei aa yan ma tĩ. Nga umanɔ duɔ tuora u *Yalle-i, jande cɛraa u ce-yuɔ hĩema-na, jande cɛraa u ce-yuɔ dɔrɔ-i-na.

32 Umanɔ duɔ wanɔ andababalaanɔ hã *Molon-Bienɔ-i, ma gbãa tĩ. Nga umanɔ duɔ piiye andaparaanɔ hã Diilon-Yalle-i, ma sie tĩ nyunɔ, ma sie tĩ bisĩnuɔ.

33 «Tibifafaanɔ yaa maanɔ biefefiɲa-i. Tibibabalaanɔ manɔ biebabaleiɲa. Ba suɔ tibiinɔ-i ku bienɔ yaa nuɔ-i.

34 Nelbabalaanɔ namaa temma-i daana-i! Nanɔ balaanɔ, nelfafamma ce nie aa hel na nunni-na? Nelienɔ nuɔ ɲ huɔnɔnɔ yuu baa manɔ, ma yaa hilaanɔ ɲ nunɔ-na.

35 Nelfefiɲ u anfafamma hel u hɔfafanɔ'i nuɔ-i. Aa nelbabalaanɔ u maacem-babalamma hel u hɔbabalaanɔ'i nuɔ-i.

36 Mi tũnu-nei: Gɛnɔeryiinɔ-na, bamanɔ waanɔ andasɔsɔnni-i hiere, Diilonɔ ka gãn baa-ba.

37 Diilonɔ ka ne nanɔ fɛrɛnɔ nuɔ-andaanɔ yaa-i aa cira ɲ cãlã sisɔ ɲ saa cãl.»

*Nuɔmba ciera Yesu ce himma ba ne
(Marke 8.11-12; Like 11.29-32)*

38 Yesunɔ juɔ piiye tĩ, *ãnjĩnamma pigãataamba namba-i baa *Farisiebba-ba namba cira: «Hãalãtie, i taara ɲ ce himma i ne.»

39 Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Fiefie ku nuɔmba saa fa, ba jẽnaamba sa ku! Ba gbĩe-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Binɔkũnɔ sa ce dii hã-na. *Yonasinɔ cie manɔ, ma ka saanu baa-na.

40 Yonasinɔ cie yinni siei-i dumaa teterienɔ kusũnɔ-na*, *Molon-Bienɔ ka bi ce yinni siei-i dumai hĩema-na.

41 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nunɔ-i aa nanna ba cilɔbabalaanɔ-i†, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, molonɔ dii umanɔ maaraa Yonasi-i aa na yagar wuɔ na sie nu u nunɔ-i! Diilonɔ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlã cemma.

42 Gɛnɔeryiinɔ-na, Seba nellentienɔ‡ ka da nunɔ fiefie ku nuɔnɔ namaanɔ-na. Fuɔ siire termaanɔ daaku-na a karnu niliɲa-i hiere ji nu *Salomɔ nelma-i, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, molonɔ dii umanɔ maaraa Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nunɔ-i!»

*Jĩna duɔ bir jo u sa fa
(Like 11.24-26)*

43 Ku huɔnɔ-na, Yesu wuɔ cira: «*Jĩna duɔ waa molonɔ-na aa ji hel, u kã ka tuɔ wuɔra u binɔ hĩenɔ-nu duɔ taara muntĩenammu.

44 Duɔ saa ka da, u cira: «Mi ka bir kã mi muntercɔlɔmmu-na.» Aa bi bir. Duɔ kã ka da binɔkũnɔ si dii kutienɔ huɔnɔ-na, aa u gbuu migãanɔ-ka da welewele aa tigiin-ka,

45 u bir ka bi u najĩnabaa niehãi, bamanɔ balaanɔ yanɔ ufanɔ-i ba jo ji suur tĩena-kei. Da ba suur tĩena dumaanɔ-na, ku migãanɔ balanɔ kutienɔ-na a yanɔ dĩelã-kũnɔ-i. Mafamma temma yaa ka da fiefie ku nuɔmba-i; ba saa fa.»

*Yesu baamba juɔ da ba ji ne-yo
(Marke 3.31-35; Like 8.19-21)*

46 Yesunɔ waa tuɔ piiye baa nuɔmba-i, u nyu wuɔ jo baa u hãmba-i da ba ji ne-yo. Banɔ juɔ ji da u piiye, baa yiɛra gɔnɔgũnɔ-nu.

* 12:40 Niɛnɔ Yonasi sebɛ-i-na (Jonas) 2.1. † 12:41 Yonasi (Jonas) 3.5-10 ‡ 12:42 Nellentienɔ daayo waa cicienɔ a saanu baa manɔ nyegãanɔ girekimma-na.

⁴⁷ Naacolŋo nan wuɔ da-ba aa naa piɛ wan baa Yesu-i wuɔ: «ŋ nyu-i baa ŋ hamba juɔ da ba ji ne-ni, baa dii yiera gɔŋgũŋgu-na ta ba cie-ni.»

⁴⁸ Yesu wuɔ gbɛ naacolŋo-i wuɔ: «Na suɔ mi nyu-i baa mi hamba-i wei?»

⁴⁹ Aa naa wuɔra pigaan u *hãalãbiemba-i baa u nanɔa aa cira: «Mi nyu-i baa mi hamba yaa daaba.

⁵⁰ Bamanɔ cienɔ mi To manɔ dɔrɔ-i-na u huɔŋga-i, ba yaa mi hamba-i, ba yaa mi tũbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

13

Fũmanarãŋo nan maama (Marke 4.1-9; Like 8.4-8)

¹ Yinduɔŋgu fanɔgu-na, Yesu wuɔ sire hel kã ka tiena dalanɔa nunɔgu-na.

² Nuɔmba jo ji yu-yuɔ. Wuɔ bel nyugũŋ benɔ nanɔ-na tiena aa nuɔmba waa bomborma-na.

³ Uŋ tienaana, wuɔ biɛ gbãɛini tuɔ nan baa-ba wuɔ: «Naacolŋo nanɔ kãa ka nan fũma u suonɔgu-na.

⁴ Fũma nanɔ kã ka diire hũmellen-huɔŋ-na, huriimba jo ji wuo ufanɔ-i.

⁵ Unanɔ kã ka diire tãmpɛllen-terien-nu. Hieɛma saa waa bɔi terienɔgu-na; a ce u pa yan unanɔ-i.

⁶ Uŋ paa, u kaasinni saa gbãa suur kã yaan-na. Bãanɔun juɔ donɔ ta ku jo, wuɔ kuol hiere kpɛmmu!

⁷ Unanɔ kã ka diire hien-nu. Hienɔgu tu suuye-yuɔ.

⁸ Umanɔ diiriye suon-huɔŋga-na munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unanɔ bienɔa komuɔŋa da-a-ndii, unanɔ bienɔa komuɔŋa sa-a-siei, unanɔ komuɔŋa baa cinciɛlbaa.»

⁹ Yesunɔ waanɔ mafamma-i wuɔ cira: «Umanɔ duɔ u ka nu, u nu!»

Kumanɔ cie Yesu tuɔ nan gbãɛini-i (Marke 4.10-12; Like 8.9-10)

¹⁰ Yesunɔ juɔ nan tĩ, u *hãalãbiemba piɛ u caan-nu ka cira: «Itie, bige-i cie ŋ ta ŋ nan gbãɛini baa nuɔmba-i?»

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Diilonɔ cie baa namaanɔ-i. U *nellentesinni maama manɔ fuyaa, u pigaanɔ namaanɔ-i baa-ma, a ne da banamba sa suɔ kunanɔgu mei.

¹² Umanɔ duɔ tuɔ suɔ yienɔgu, kunanɔgu ka ta ku naara u sɔsuɔmunɔgu-i; ŋga unanɔ duɔ u sa suɔ bĩŋkũŋgu, cɛllɛ-kũŋgu manɔ unɔ suɔ-kunɔ, ku ka kor-yuɔ.

¹³ Na saa da, kumanɔ cie mi ta mi nan gbãɛini-i baa-ba, yufienɔa dii baa-ba, ŋga ba sa da baa-ya. Tũnni dii baa-ba, ŋga ba sa nu baa-ni. Ba sa suɔ nelmanɔ kãŋ yanga manɔ nuɔ-i.

¹⁴ Diilonɔ unɔ puɔraa *Isayi wanɔ mananɔ, ma'i sɪ daama-i wei? Isayi waanɔ-ma wuɔ: «Diilonɔ ciera wuɔ:

«Na ka ta na nu nelma-i,
ŋga na sie ta na suɔ ma yaanɔga-i.

Na ka ta na ne colcol, ŋga na sie ta na da bĩŋkũŋgu.

¹⁵ Hama-i nuɔ-i?

Bande ku nuɔmba nyaayã ba fɛrɛ cor;

ba suunu ba tũnni-i

aa suuye ba yufienɔa-i.

Ba sa taara ba da bĩŋkũŋgu.

Ba sa taara ba nu weima.

Ba sa bi taara ba suɔnu kunanɔgu aa jo mi wulaa mi ji kor-ba.»* »

* 13:15 Isayi (Ésaie) 6.9-10

¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Namaa fuɔ, na yunni dɔlaa; na da baa na yufienɔ-i aa ta na nu baa na tūnni-i.

¹⁷ Mi wan ninsoŋo-i baa-na: *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa nelviimba bɔi taa ba taara ba da nan dan kuman, aa nu nan nun maman, nga ba saa da ma diei, ba saa bi nu ma diei.»

Yesu firinu fūmanarāŋo gbānalāŋgu-i
(Marke 4.13-20; Like 8.11-15)

¹⁸ Yesuŋ waan mafamma-i, wuɔ cira: «Karaan na tūnni-i na nu fūmanarāŋo gbānalāŋgu yunŋu-i:

¹⁹ Nuɔmba nan hɔmmu dii ŋaa hūmellen-huɔŋga; da ba nu *Diilon-bāŋgu maama-i ba sa bel-ma nammu hāi, ba yan *Bigāarāŋo jo ji hiel-ma aa yan-ba.

²⁰ Banan hɔmmu dii ŋaa tāmpellen-terienŋu; da ba nu Diilon-nelma-i ma pāŋ dɔlnu-bei ba hūu-ma.

²¹ Nga ma siɛ gbāa nan kaasinni. A ce dumaŋo-na weiŋ da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jina.

²² Banan hɔmmu dii ŋaa hien-terienŋu; da ba nu Diilon-nelma-i ba yan āŋjɔguɔma-i baa gbein-maama jo ji suuye-mei; a ce ma sa da belle ba wulaa.

²³ A ne da banan hɔmmu dii ŋaa hiefafamma; da ba nu Diilon-nelma-i ba suɔ ma yunŋu-i aa wuɔ ma hūmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. Kufanŋu taamba yaa dii ŋaa fūma man gbuu sire kpatalla; unanɔ biena komuɔŋa da-a-ndii, unanɔ biena komuɔŋa sa-a-siei, unanɔ komuɔŋa baa cincielbaa.»

Suontienɔ nanɔ baa u bigāarāŋo

²⁴ Yesu wuɔ tiraa nan gbānalāŋgu nanŋu baa-ba wuɔ: «*Diilon-nellentesinni dii ŋaa moloŋo man siire ka duu dimma u suonŋu-na aa jo ji tiena.

²⁵ Isuɔŋgu nanŋu-na, u bigāarāŋo nanɔ yan nuɔmba duɔfūŋ aa sire ka nan hēbienɔ dimma hɔlma-na.

²⁶ Dimman juɔ ta ma hon huɔŋgu-na, suontienɔ maacembiemba da hien daaku-i.

²⁷ Ba jo ji ta ba yuu suontienɔ-i wuɔ: «Yuntie, ma si ŋ duu dimma'i ma kula suonŋu-na ke, hienŋu maama nie?»

²⁸ «Suontienɔ gbē-ba wuɔ: «Unanɔ si, mi bigāarāŋo nanɔ'i cie mafamma-i.»

«Maacembiemba cira: «I kā ka for-ku nanna wei?»

²⁹ «Suontienɔ gbē-ba wuɔ: «Yaan-kun, baa na for-ku; da na'a na for-ku, na ka for baa dimma namma.

³⁰ Yaan ni vāa hiere. Diŋ da ma ji hi karma, mi ka ce ba for ku yaa igēna a tigiin-ku caa-ku aa suɔ kar mi dimma-i dii-ma inɔŋgɔ-na hā-mi.»»

Diilon-nellentesinni dii ŋaa mutardi-belle
(Marke 4.30-32; Like 13.18-19)

³¹ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ tiraa nan gbānalāŋgu nanŋu baa-ba wuɔ: «*Diilon-nellentesinni dii ŋaa mutardi-belle man ban duu-de.

³² Mutardi-belle yaa yuraanu yan hiere, nga da di pa, di sire maar niifielu-i hiere a ce tibiinŋu huriimba ta ba jo ba se kamma kuɔ.»

Diilon-nellentesinni dii ŋaa konsiini

³³ Aa naa tiraa cira: «*Diilon-nellentesinni dii ŋaa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluon-nu a du burjūmmu-i kolloyufienɔ siei baa-ni, ni sire-muɔ hiere.»

Kumanɔ cie Yesu tuɔ nan gbāneini-i?
(Marke 4.33-34)

³⁴ Yesu waan nel daama-i hiere baa nuɔmba-i gbāneinin; duɔ puur duɔ piiye gbānalāŋgu, a puur duɔ piiye gbānalāŋgu.

35 *Diilopɔpuɔrbilon uŋ waan maman ma'i sɪ daama-i wɛi? Diilopɔpuɔrbilonɔ waan-ma wuɔ: «Diilonɔ ciera wuɔ: *«Mi ji ta mi piye baa-ba gbɛnɛiniŋ. Maman naa fuo dii miwaanɔ domma-na, mi ka wan-ma baa-ba.»*»†

Yesu firnu suontienɔ-i baa u bigaarɛnɔ-i ba gbɛnalɛanganu-i

36 Yesu juɔ piye ti, wuɔ yan nuɔmba-i aa naa ta kɔŋ. U *hɛalɛbiemba kɛ u wulaa ka cira: «Niŋ naan gbɛnalɛanganu man wuɔ suontienɔ nanɔ duu dimma aa u bigaarɛnɔ kɛ ka nan hɛbienɛa dimma hɔlma-na, ɲ sa firnu-kuɔ baa-ye i suɔ ku yunɔgu-i wɛi?»

37 Yesu wuɔ cira: «*Molon-Bienɔ yaa suontienɔ-i; u yaa duu dimma-i.

38 U suonɔgu yaa miwaanɔ-i. Dimma yaa baman cuu Diilonɔ huon-nu aa hɛbienɛa yaa baman cuu *Bigaarɛnɔ huon-nu.

39 Suontienɔ bigaarɛnɔ yaa *Sitani-i. U yaa kɛa ka nan hɛbienɛa-i dimma hɔlma-na. Dikara-huonɔgu yaa miwaanɔ timman-huonɔgu-i aa dikartaamba yaa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i.

40 Ban kaal hiɛnɔgu-i ba caa-ku dumaa, miwaanɔ timma-na, ku ka waa dumɛi.

41 Yiinɔgu fanɔgu-na, Molon-Bienɔ ka ce u dɔrpɔpuɔrbiemba jo ji bel baman guɔlaan nuɔmba gbeini-i baa baman ciɛŋ ɛmbabalma-i hiere a hiel-ba u nelle-na

42 ka caa-ba dɛnɔgbɔguonɔgu-na. Kaalunɔgu siɛ ji waa dɛi.

43 Nɔga baman wuɔyaan Diilon-hɔmelle-i, ba ka waa huonɔgu fanɔgu-na ba To nelle-na ta ba gbu ba caa ɲaa bɛansɛniɛnɔgu. Uman duɔ u ka nu, u nu!»

Diilon-nellentesinni dii ɲaa sɛnɛ

44 «*Diilon-nellentesinni dii ɲaa sɛnɛ man fuyaa suonɔgu nanɔgu-na, naacolɲo nanɔ kɛ ka paya-yuɔ. U huonɔga gbuu fɛ, u migɛan fuo-yo aa kɛ ka suor u nagɛn-niini-i hiere a jo ji sɛa suonɔgu fanɔgu-i.»

Diilon-nellentesinni dii ɲaa niibilienɔgu

45 «*Diilon-nellentesinni tiraa ni ye ɲaa torgoceronɔ man taaraayan niibile-fafanni duɔ sɛa.

46 U juɔ da sukpekpellun-kunɔgu nanɔgu-i, u kɛ ka suor u nagɛn-niini-i hiere a sɛa-ku.»

Diilon-nellentesinni dii ɲaa juonɔ

47 «*Diilon-nellentesinni tiraa ni ye ɲaa tetebeljuonɔ. Da ba nan juonɔ-i, duɔ hi teterienɔ teterienɔ, u bel.

48 Da ba fa-ba hel baa-ba hɔmma-na, ba kɛ ka tiɛna fiɛl baafafaamba-i aa nanna baababalaamba-i.

49 Miwaanɔ timma ka waa dumɛi: *Dɔrpɔpuɔrbiemba ka jo ji fiɛl nelbabalaamba-i hiel-ba nelfafaamba-na

50 ka dii-ba dɛnɔgbɔguonɔgu-na. Kaalunɔgu siɛ ji waa dɛi.»

51 Yesu waan mafamma-i, wuɔ yuu u *hɛalɛbiemba-i wuɔ: «Min waan maman, na nuɔ-ma hiere wɛi?»

Baa cira: «Uu, i nuɔ-ma.»

52 Yesu wuɔ cira: «*Anɔinamma pigaatienɔ man duɔ hɔu-ma hɛalɛ Diilon-nellentesinni kunɔgu-i, uu dii ɲaa dumɛllentienɔ man hielaan bimbifɛlenni-i baa niicolɔnni-i u muntierammu-na u hɛ nuɔmba-i.»

*Nasarɛtitaamba ciinaana Yesu-i
(Marke 6.1-6; Like 4.16-30)*

† 13:35 Gbelieman-nalɛanganu (Psaume) 78.2

⁵³ Yesuŋ juɔ naŋ gbãncini-i tɪ, wuɔ ta terienɔŋu fanɔŋu-na

⁵⁴ a kã ba nelle-na‡. Uŋ kãa, wuɔ kã ba *Diilonelhãalãdũŋgu-na ka tuɔ wan Diilon-nelma-i baa-ba. Kuɔ cu ba hõmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Fuɔ kaa hel baa nelnul daade-i hie? U ciɛ niɛ tuɔ gbã u ce hiŋ daama temma-i?»

⁵⁵ Ma sɪ fãnaŋo biɛŋo yaa kɛ? Maari biɛŋo'i sɪ wɛi? Fuɔ hãaŋo naŋo yaa baŋ biŋ-yoŋ Sake-i, unafuŋo-i Yosefu, unafuŋo-i Simo aa unafuŋo-i *Yuda.

⁵⁶ U tũɔbaa-ba dii baa-ye tɛenamman-na. Fuɔ kaa hel baa hiŋ daama-i hie?»

⁵⁷ Kuŋ ciɛ dumaafuŋo-na, ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i. Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Ba kãŋ *Diilopɔpuɔrbilonɔ-i terni-na hiere; ŋga u nellen-baamba-i baa u dũŋ-baamba sa kãŋ-yo.»

⁵⁸ Baŋ'a ba saa hũu u nelma-i dumaafuŋo-na, u saa ce gbɛɛ-wɛima bɔi terienɔŋu-na.

14

Nsãa-Batisiŋ kuu kuliŋgu maŋ (Marke 6.14-29; Like 9.7-9)

¹ Yibienja faŋa-na, fãamaafuŋo maŋ waa *Galile yunɔŋu-na, wuɔ nu ba piiye Yesu maama-i. Ba taa ba bi-yo *Erɔdi-Antipasi.

² Wuɔ gbẽ u maacembiemba-i wuɔ: «Naacolŋ daayo-i mi suyaa miɛ *Nsãa-Batise yaa birii jo. U hilaa kuon-nelle-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i.»

³ A ne da Erɔdi fuɔ fɛɛɛ yaa naa ciɛ ba bel Nsãa-i vaa-yo aa dii-yo kaso Erodiyadi maa-na. Erodiyadi faŋo waa u mɔlɔ ciɛŋo aa u hũu-yo mɔlŋo wulaa. Ba taa ba bi mɔlŋo-i Filipu.

⁴ Uŋ hũyãa-yo dumaafuŋo-na, Nsãa wuɔ wan-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiŋo sɪ.

⁵ Erɔdi wuɔ tuɔ taara u ko-yo. Ŋga nuɔmba-i hiere baa naa suɔ wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbilonɔ. Erɔdi duɔ ne terienɔŋu fanɔŋu-i, korma da-yo baa nuɔmba-i.

⁶ Yiŋgu nanɔŋu-na, Erɔdi wuɔ ji tuɔ ce u homman-yiŋgu ponsaŋgu-i aa naa bi u jãnaamba-i. Erodiyadi bilon wuɔ nyɛŋ Erɔdi jãnaamba yaanɔŋa-na ponsaŋ daaku-na; kuɔ fũnuŋ dɔlnu Erɔdi.

⁷ Wuɔ pã nuŋgu baa bilonɔ-i wuɔ fuɔ baa Diilonɔ, kɛɛ uŋ taaraŋ kumaŋ, u wan-ma, u ka hã-yo baa-ku.

⁸ Bilonɔ nyu wuɔ gbo-yo wuɔ u cira u taara Nsãa-Batise yunɔŋu. Bilon wuɔ bi cira: «Mi taara ŋ kar Nsãa-Batise yunɔŋu-i a dii-ku tasaŋ-na jo baa-ku ji hã-mi bande.»

⁹ Fãamaafuŋo yaan kaa pãŋ bir ka deŋ birma; ŋga u ka ce-ma niɛ? U yaa pã nuŋgu-i baa-yo nuɔmba-na. Wuɔ naa wuɔ cira: «Wɛima sɪ.»

¹⁰ Aa naa puɔr ba kã ka kar Nsãa-Batise yunɔŋu-i dii kaso-i-na

¹¹ a dii-ku tasaŋo-na ji hã bilonɔ-i baa-ku. Bilon wuɔ hũu-ku hã nyuŋo-i baa-ku.

¹² Nsãa *hãalãbien baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ aa naa kã ka tũnu Yesu-i baa-ma.

Yesu hãa nelpũŋgu nanɔŋu wuo ye (Marke 6.30-44; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)

¹³ Yesuŋ nuɔ nel daama-i, wuɔ biɛ beŋo ta tuɔ kã u deŋ. Nuɔŋ baa yagar nu-ma aa naa hel nilɛiŋa-na a bella nuoraanɔŋu nuŋgu-i ta ba nyaanu-yuɔ.

¹⁴ Uŋ kaa hi, wuɔ huɔl, wuɔ u ne da nelpũŋgu nanɔŋu temma u yaanɔŋa-na. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ doŋ tuɔ sire jaamba maŋ waa baa-ba.

‡ 13:54 Ba nelle yaa Nasareti. Niɛŋ Like 4.16.

15 Bãanɔŋ juɔ hir huɔŋgu-na, u *hãalãbiemba piɛ kã u wulaa ka cira: «Bãanɔŋ tɛ tɛ, aa ii dii hɛŋ-nu, ɲ sa ce nuɔmba bɔrɔ kã nilɛiŋa maŋ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wɛi?»

16 Yesu wuɔ cira: «Yunɔŋ si dii ba da ba kã; namei saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»

17 U hãalãbiɛŋ baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye bande-i-na yon baa titiraamba hãi.»

18 Yesu wuɔ cira: «Juɔŋ baa-ni na ji hã-mi.»

19 Baa jo baa-ni, wuɔ ce nuɔmba tɛna hɛŋgu-na, aa naa biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baan daaba-i a ciir u yunɔŋ-i dɔrɔ-i-na a jaal Diilonɔ-i aa naa bũlnu buruo-i a hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ hã nuɔmba-i.

20 Nuɔŋ baa wuo niɛ yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufiɛŋ cɪncieluo a hãi.

21 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifiɛŋa hãi nuɔsiba ndii temma. Caamba nunɔŋu sɪ baa bisãlmba-i.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ

(Marke 6.45-52; Nsãa 6.16-21)

22 Ban bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u yaan-na ta ba karnu ba kã bomborre nande-na aa fuɔ wuɔ tɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cɪnniŋ.

23 Nuɔmban juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diilonɔ-i. Bãanɔŋ fiɛ ji tɛ, wuɔ tɛna dii u da-u-diei tuɔ cãrã Diilonɔ-i.

24 A ne da huɔŋgu fanɔŋgu-na, u hãalãbiemba naa maa baa beŋo-i. Fafalmu naŋ temma sire ta mu jãrã-bei. Hũŋ maa ta ma sagalla beŋo-i baa-ba.

25 Cicãnjãale-na, Yesu wuɔ sire a tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa.

26 Ban juɔ'a ba ne da u wuɔ u jo hũmma dɔrɔ-i-na, ba huleiŋa gbuu pãŋ caar wuɔ sɪ isuɔtiɛŋo. Baa donɔŋ ta ba kaasɪŋ.

27 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»

28 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da kuɔ nuɔnɛi kelkel, ce mi wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na kã ɲ wulaa.»

29 Yesu wuɔ cira: «Jo!» Piɛr wuɔ hel beŋo-na tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u jãrã-yuɔ.

30 Un juɔ jɔguɔŋ fafalmu maama-i, u holle pãŋ caar, wuɔ donɔŋ tuɔ nyiɛrã hũmma-na. Un nyiɛrãŋ dumaanɔ-na, wuɔ tuɔ kaasɪŋ wuɔ: «Itie, kor-mi o! Kor-mi!»

31 Yesu wuɔ fara u nanɔŋa-i a bel-o aa naa cira: «ɲ saa haa ɲ nanɔŋa-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Bige-i ciɛ ɲ ce ɲ hɔmmu-i mu hãi?»

32 Un bilaa u nanɔŋa-i dumaanɔ-na, baa kã ka suur beŋo-na, fafal muɔ bi pãŋ yiɛra.

33 Bamaŋ waa beŋo-na, baa jo ji dũuna Yesu yaanɔŋa-na aa naa cira: «Coima saa fa, nuɔnɛi Diilonɔ-Biɛŋ nuɔŋo-i kelkel!»

Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na

(Marke 6.53-56)

34 Fafalmun yiɛraaya, Yesubaa baa perien karnu kã Genesarɛti.

35 Genesarɛtitaamban daa Yesu-i, baa suɔ-yo aa naa wuɔra tũnu ba-naa ka hel baa kɔtɔnniŋ-nileiŋa-i hiere. Nuɔŋ baa hel jo baa ba jaamba-i hiere

36 ji ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u ce jande aa u yanɔŋ ba yiɛya u jonɔŋoruo tũŋgu yaa yon. Ku waa umaŋ duɔ yiɛya u jonɔŋoruo tũŋgu-i, kutienɔŋ pãŋ sire da yeryer.

15

Bincuwɛn-hūmelle maama
(Marke 7.1-13)

¹ Ku huɔŋgu-na, *Farisɛbaa-ba namba-i baa *anjɛnamma pigāataamba namba sire *Yerusalemu-i-na a kā Yesu wulaa

² ka yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ η *hāalābiemba sa wuɔ bincuwɛn-hūmelle-i? Da ba'a ba wuɔ niwuoni-i ba sa saara ba nammu-i?»

³ Yesu wuɔ cira: «Bige-i bi ciɛ namaa na yan Diilonɔ un waan maman aa ta na ce na bincuwɛn-maama?

⁴ Diilonɔ ciɛra: «*Ta η dii η bincuwɛmba nunɔgu-i.*» * Aa tiraa cira: «*Uman duɔ wan andaparaanɔu hā u to-i sisɔ u nyu-i, kutienɔ saaya komma.*»†

⁵ Nga namaa birii cira wuɔ uman duɔ wan baa u bincuwɛn-i wuɔ: «Min η naa da kuman da mi kāyā-niɛ, mi pāa-ku hā Diilonɔ.» Kεε uman duɔ ce mafamma-i aa u saa ji feɛ da bɛnkūngu hā u bincuwɛn-i wεima sɪ.

⁶ Terienɔ fanɔgu-na, na huraa Diilon-nelma-i baa na bincuwɛn-maama.

⁷ Huhurmantaan namaa temma-i daana-i; *Isayin fii-na baa kuman, na yuu-ku. Isayi waan-ma wuɔ: «Diilonɔ ciɛra wuɔ:

⁸ «*Nel daade taamba kān-mi ba nun-nu yon.*

Mi maama si dii ba hōmmu-na.

⁹ *Ban pigāan nuɔmba-i hūmelle man, bafamba diele.*

A ce dumaanɔ-na, yunɔgu si dii ba Diilojaale-na.»‡»

Kuman gbāa guɔla nelien nuɔnɔ-i
(Marke 7.14-23)

¹⁰ Yesun piiye mafamma-i, wuɔ bɪ nuɔmba-i a ji cira: «Karaan na tūnni-i fafamma na nu mi nelma-i:

¹¹ Kuman suuriin nelien nuɔ η nunɔgu-na, ku siɛ gbāa guɔla-niɛ Diilon-hūmelle-na. Kuman hilaan, ku yaa gbāa guɔla-niɛ.»

¹² U *hāalābiemba piɛ u caan-nu ka cira: «η saa suɔ wuɔ η nelma jaan *Farisɛbaa-ba-i wεi?»

¹³ Yesu wuɔ cira: «Mi To man dɔrɔ-i-na, un'a u saa sū tibinni man hiere, ni ka fuur halan.

¹⁴ Yaan-ban, baa dii ηaa yiriemba man bilaa ba nayirien nammu. Na suyaa kerre yiron duɔ bel u nayiron nanga, ba ka par suur fuon-nu ba hāi-i-na hiere.»

¹⁵ Pɛr wuɔ cira: «Niη wan nelma man daama-i i saa suɔ ma yaanga-i; firnumei baa-ye.»

¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Bisālmba'i namaanɔ-i yogo wεi?

¹⁷ Namaa saa suɔ wuɔ kuman suuriin nelien nuɔ η nunɔgu-na ku kā η kusūn-nu aa cor ka ce binienɔ wεi?

¹⁸ A ne da nelien nuɔ niη wan maman η nunɔgu-na, ma hel η huɔnga'i nuɔ-i; ma yaa gbāa guɔla-niɛ Diilon-hūmelle-na.

¹⁹ Anjɔgɔbabalamma hel nelien nuɔ η huɔnga'i nuɔ-i: N huɔnga'i diyaan-niη nelkolle-na, *fuocesinni-na, bɛnɔwosinni-na, cuosinni-na, coikarre-na, baa yebɛnande-na.

²⁰ Daama temma yaa guɔlaayan nelien nuɔnɔ-i. Nga a wuɔ niwuoni-i η saa saara nammu-i, kufanɔgu siɛ gbāa guɔla-niɛ.»

Nerɛienɔ nanɔ haa u nanɔga Yesu-i-na
(Marke 7.24-30)

* 15:4 Helman-sebɛ (Exode) 20.12; Anjɛnamman-sebɛ 5.16 † 15:4 Helman-sebɛ (Exode) 21.17 ‡ 15:9 Isayi (Ésaie) 29.13

21 Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ ta terienɔŋu fanɔŋu-na a kã Fenisi mara nuɔ. §

22 A ne da nercienɔŋo* nanɔ waa terienɔŋu fanɔŋu-na. Yesuŋ kãa, cien daa wuɔ cu u huonɔŋu-nu tuɔ fara u piiye baa-yo wuɔ: «Itie, *Davidi hãayɛlɛŋ nuɔ, jande ce hujarre-mie! *Jina nanɔ dii mi bilonɔ yunɔŋu-na, kuu si dii-yuɔ dei.»

23 Yesu saa sen sũnunɔŋu yuɔ. U *hãalãbiemba piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, ɲ sa bir cien daayo-i i huonɔŋu-na wei? Ɲ saa da un cen ijieni-i u nyaanu-yie wei?»

24 Yesu wuɔ cira: «Diilonɔ puɔraa-mi *Isirahel-baamba yaa wulaa-i yon, baa dii ɲaa tũlmba maŋ baala.»

25 Cien daa wuɔ jo ji dũuna u yaaŋga-na aa naa cira: «Itie, jande suuye-mie!»

26 Yesu wuɔ cira: «Da ɲ biɛ bisãlmba niiwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa.»

27 Cien wuɔ cira: «Itie, ɲ waan ninsonɔ, ɲga ma sɪ juoronɔ tien duɔ wuo niiwuoni-i aa niman diire, juoronɔ wuo-ni ke?»

28 Un waan mafamma-i Yesu wuɔ cira: «Cien nuɔ, ɲ haa ɲ nanɔŋa-i mie kelkel! Niŋ taaraŋ kumaŋ, Diilo ka hã-ni baa-ku.»

Terduonɔŋu fanɔŋu-na, bilon wuɔ bi pãŋ da u fɛɛɛ.

Yesu siire jaamba bɔi

29 Yesu wuɔ ta terienɔŋu fanɔŋu-na a kã *Galile dalaŋga-na ka nyugũŋ tãnunɔŋu nanɔŋu-na tɛna.

30 Nuon baa kũɔl ba-naa ta ba kã u wulaa baa ba jaamba-i: Cisɛduɔlbaa-ba waa, yiriemba waa, murgubaa-ba waa, bobobaa-ba waa a naara jaamba namba. Ba saa waa dei. Uman duɔ jo baa u wuonɔ, u jo ji jina-yuɔ Yesu caaŋu-na. Yesu wuɔ sire-bei hiere kpɛmmu!

31 Bobobaa-ba piiye, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, cisɛduɔlbaa-ba wuɔ fafamma, yiriemba yufienɔ puurii. Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛɛɛ. Baa ta ba gbɛliɛŋ *Isirahel-baamba Diilonɔŋo-i.

Nuɔmba neifienɔ hãi wuyaa buruo niehãi yar-ba

(Marke 8.1-10)

32 Yesuŋ waa dalaŋga-na, yiinɔŋu nanɔŋu-na, wuɔ bɪ u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Nuon daaba hujarre ko-mi; ba yinni siɛi yaa de-i baa-mi ba saa da bɪŋkũŋgu wuo. Da mi ce ba ta baa nyulmu-i, ku kaa nuɔl-ba hũmelle-na.»

33 U hãalãbiemba yuu-yo wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie hɛŋ daaku-na diɛ hã nelpũŋ daaku da ku wuo ye?»

34 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehãi baa tetebiemba namba.»

35 Yesu wuɔ gbɛ nuɔmba-i wuɔ ba tɛna hɛma-na

36 aa naa biɛ buruo niehãi daayo-i baa tetebien daaba-i a jaal Diilonɔŋo-i aa naa bũlnu-nie hã u hãalãbiemba calnu-nie hã nuɔmba-i.

37 Nuɔmba-i hiere baa wuo nie yar-ba. Baa gbura ni boini-i a dii segeyufien niehãi.

38 Bamaŋ naa waa, ba gbãa yu nuɔmba neifienɔ hãi temma. Caamba nunɔŋu sɪ baa bisãlmba-i.

39 Baŋ juɔ wuo tɪ, Yesu wuɔ ce ba bɔrɔ kũŋ ba cinnin aa fuɔ wuɔ kã ka biɛ beŋo tuɔ kã Magadã.

§ 15:21 Ku birii a saanu baa cerma; ni ma'i sɪ ma nyegãan girekimma-na wuɔ «Tiir baa Sidõ mara». Nieleŋa faŋa dii Fenisi huonɔŋu-na. * 15:22 Cien daayo bɪncuamba taa ba hel Kanaa; ku kaalaaya girekimma-na. Ku pigãan wuɔ ba saa waa *Yuifubaa.

16

Yesu suwraaya

(Marke 8.11-13; Like 12.54-56)

¹ Ku huonɔŋu-na, *Farisiɛbaa-ba namba-i baa *Sadusiɛbaa-ba namba siire kã Yesu wulaa wuɔ ba ka piiye cure-yuɔ. Ban kãa, baa cira: «Hãalãtie, ce himma namma i ne, mamaŋ pigãaŋ wuɔ ŋ juɔ Diilonɔŋ-jomma.»

² Yesu wuɔ cira: «Bãaŋ da ku ta ku suur huonɔŋu maŋ nuɔ-i, da na ne diilonɔŋ yaanɔŋa-i da-ka dãa, na cira: «Diilonɔŋ sie dãa, terienɔŋu ka fa.»

³ Aa da na sire cucuuyunɔŋu-na a da diilonɔŋo yaanɔŋa saa fa, na cira: «Diilonɔŋo ka dãa nyunɔŋo-i-na.» Na ciɛ niɛ ta na suɔ diilonɔŋo yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i-na ma yunɔŋu-i?

⁴ Fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba jãnaamba sa ku. Ba gbɛ-ku dumaa wuɔ mi ce himma ba ne. Biŋkũŋgu sa ce dii hã-na. *Yonasi maama ka saanu baa-na.»

Uŋ waan mafamma-i, wuɔ ta aa naa yan-ba.

Yesu gbuɔya u hãalãbiemba-i

(Marke 8.14-21)

⁵ Yesubaa-ban taa terienɔŋu-na, baa kã ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã dalanɔŋa yiɛŋgu nanɔŋu-na. A ne da ban'a ba ta, ma saa tiɛnu u *hãalãbiemba biɛ *buruo.

⁶ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Jande, bilaan na fɛrɛ *Farisiɛ ba siini-na baa *Sadusiɛ ba bi niini-na.»

⁷ U hãalãbien baa don ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «In'a i saa biɛ buruo ku'i ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»

⁸ Yesu wuɔ suɔ ban wan mamaŋ. Wuɔ cira: «Na saa haa na nanɔŋa-i miɛ ku haama. Na bilaa-ma niɛ aa cira nan'a na saa biɛ buruo ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na?»

⁹ Na saa suɔ ku yaanɔŋa-i yogo wei? Nan calaanu buruo u ndii maŋ hã nuɔmba neifienɔŋa hãi nuɔsiba ndii ba wuo u yar-ba,* u maama karaanu-nei wei? Aa nan biyaa segeyufienɔŋa maŋ ta ku yiinɔŋu-na, a maama karaanu-nei wei?

¹⁰ A naara buruo niehãi maŋ nan calaanu-yuɔ hã nuɔmba neifienɔŋa hãi ba wuo u yar-ba,† mafamma karaanu-nei wei? A tiraa naara segeyufienɔŋa maŋ nan biyaa-ya ta kufanɔŋu yiinɔŋu-na a maama karaanu-nei wei?

¹¹ Naa naa gbɛ na suɔ wuɔ min ciɛra na bel na fɛrɛ Farisiɛ ba siini-na baa Sadusiɛ ba niini-na, mi sa wan bur-maama!»

¹² Terienɔŋu fanɔŋu-na, u hãalãbiemba suɔ suɔ wuɔ u saa cira ba bel ba fɛrɛ siiniŋ-kerrenɔŋ, ŋga wuɔ ba bel ba fɛrɛ Farisiɛ ba nelma'i nuɔ-i baa Sadusiɛ ba maama-na.

Yesu sinni yaa hani-i?

(Marke 8.27-30; Like 9.18-21)

¹³ Yesubaa baa kãa kunanɔŋu-i Sesare maŋ Filipu wuonɔŋo-na. Yesu wuɔ ka yuu u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Nuon ba'a hai molonɔŋo-i *Molon-Bienɔŋo-i?»

¹⁴ U hãalãbien baa cira: «Banamba ciɛra nuonɛi *Nsãa-Batishi-i; banan ba'a nuonɛi *Eli-i; banan ba'a *Seremi; banan ba'a *Diilopɔpuɔrbilonɔŋo nan nuɔ.»

¹⁵ Yesu wuɔ cira: «Aa namaa fuɔ, na'a hai molon muɔmɛi?»

¹⁶ Simɔ-Pier wuɔ cira: «Diilonɔŋ uŋ pãa nunɔŋu-i aa saan *Konkortienɔŋo maŋ, u yaa nuonɔŋo-i. Cicɛlmantienɔŋo Biɛŋo yaa nuonɔŋo-i.»

¹⁷ Yesu wuɔ cira: «Pier, Nsãa bien nuɔ, nan yunɔŋu dɔlaa, nin waan mamaŋ daama-i nan kusun-maama sɪ, mi To maŋ dɔrɔ-i-na, u yaa diyaa-ma ŋ nunɔŋu-na.»

* 16:9 Niɛŋ 14.15-21. † 16:10 Niɛŋ 15.32-38.

¹⁸ Aa naa cira: «Pier, η yerre yunɔu yaa wuɔ tãmpɛlle. Mi tũnu-niɛ: Mi ka fu mi dũngu-i tãmpɛlle fande yaa nuɔ-i. *Sitãni yufelle kuɔ, u siɛ gbãa ce-ku bĩnkũngu.

¹⁹ Mi ka hã-ni *Diilon-nelle dienɔa-i: Da η ciina kumaŋ hĩema-na bande-i-na, ba ka ciina ku bĩnkũngu-i dɔrɔ-i-na; da η bi siɛ kumaŋ hĩema-na bande-i-na, ba ka bi siɛ ku bĩnkũngu-i dɔrɔ-i-na.»

²⁰ Aa naa waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel wuɔ Diilon uŋ saan *Konkortienɔ maŋ u yaa ufaŋo-i.

*Yesu kaal u mulĩema-i baa u hãalãbiemba-i
(Marke 8.31-9.1; Like 9.22-27)*

²¹ A donɔ huonɔu fanɔu-na, Yesu wuɔ donɔ tuɔ piiye u pigãan u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, fuɔ mi kã *Yerusalɛmu-i-na. Da mi kã, nelle bĩncuɔmba-i baa *Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *ãnjĩnamma pigãataamba ka ce-mi sũlma aa ko-mi. Nga da ba ko-mi, mi ka ce yinni hãi yon hĩema-na, sielin-yiinɔu-i, mi ka sire hel jo.»

²² Uŋ waan mafamma-i, Pier wuɔ bĩ-yo ba kã ba den ka tuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta η piiye dumaa, ku saa fa. Diilo baa jo baa-ma, Diilo siɛ hũu-ma ma ce.»

²³ Yesu wuɔ ne-yo da fiɛ aa naa cira: «*Sitãni, kã η halaŋ mi caan-nu! N taara η guɔl mi gbeini-i wuɔ niɛ? N kusũŋ-maama-i Diilon-maama sĩ, nelbilien-maama.»

²⁴ Ku huonɔu-na, Yesu wuɔ gbɛ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Umaŋ duɔ tuɔ taara u cu mi huon-nu, kutienɔ saaya u ciina u fɛrɛ, aa u bi saaya u siɛ mulĩema-i baa kuliinɔu-i.

²⁵ Umaŋ duɔ tuɔ kaal baa u yunɔu yon, kutienɔ ka kɔsuon u fɛrɛ; nga umaŋ duɔ tuɔ kɔsuon u fɛrɛ mɛi maama-na, kutienɔ ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i.

²⁶ Neliɛŋ nuɔ da η da η yufien-niini-i hiere miwaanɔ-na aa ka caa, yun haku-i dii-kuɔ? Neliɛŋ nuɔ η gbãa sãa η yunɔu-i baa bige-i Diilonɔ wulaa?

²⁷ *Molon-Bienɔ ka jo baa u To fõŋgũɔ-i baa u *dɔrpɔpuɔrbiemba-i. Duɔ jo, u ka pã nuɔmba-i ba maacemma sullu-i.

²⁸ Yaan mi waŋ ninsonɔ-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba siɛ hi ku, ba ka da Molon-Bienɔ juɔ u fõŋgõtesinnin-jomma-i.»

17

Yesu birii u den birma

(Marke 9.2-13; Like 9.28-36)

¹ Yesuŋ waan mafamma-i, yinni niediei ku huonɔu-na, wuɔ ce fuɔ baa Pier baa Sake a naara Sake hãanɔ-i Nsãa, ba kã ba den ka nyugũŋ tãnujaataama nanɔ-na.

² Ba'a ba ne da Yesu birii u den birma: U yaanga caa dumaa ka fɛrɛŋ nuɔ ŋaa bãanɔu, u jonɔgorbaa-ba bir baapiɛlmba ta ba caa da muimui.

³ Ba'a ba tiraa ne da *Moisi-i baa *Eli-i ba caraaya-bei ta ba piiye baa Yesu-i.

⁴ Pier wuɔ gbɛ Yesu-i wuɔ: «Itie, i jomma faa bande-i-na de! Da η siɛ, η yaŋ mi ce gbuganni siei: ku diei nan kũngu, ku diei Moisi kũngu, aa ku diei kũngu nanɔu-i Eli kũngu.»

⁵ Nelma saa ji ti u nunɔu-na, nyaasinni nanni jo ji ciɩnu-bei. Ba'a ba ne da, molo piiye ni huonɔga-na wuɔ: «Mi Bienɔ yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ. U yaa fiɛŋ mi huonɔga-i. Taa na nu u nunɔu-i!»

⁶ Molon daa uŋ piiye, *hãalãbiemba kũɔma pãŋ ta ma nyɛŋ; baa dũuna hiere nisiŋ ba yunni-i hĩema-na.

⁷ Yesu wuɔ piɛ a wuɔra haa u nanɔga-i bei aa naa cira: «Baa na kãalã; siiren!»

⁸ Ba ciirii ba yunni-i ku yaa nuɔ-i, a da Yesu yaa u diei yon.

⁹ Baŋ juɔ ta ba hiire t̄anun̄gu-na, Yesu wuɔ wan̄-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ *Molon̄-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa wan̄ nel daama-i baa molon̄o.

¹⁰ U h̄aal̄abien̄ baa cira: «Ma sɪ *ānj̄inamma pigāataamba ciɛra wuɔ Eli yaa saaya u bir jo igēna aa Diilon̄ un̄ p̄aa nun̄gu-i wuɔ u ka saan̄ *Kon̄kortien̄o man̄, u suɔ jo kɛ?»*

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima, Eli naa saaya u jo ji migāan̄ wɛima-i hiere,

¹² ŋga mi t̄ūnu-nɛi: Eli juɔ t̄i. Un̄ juɔ, ba saa suɔ wuɔ u yaa-i, ba ce ba b̄aan̄gu-i yuɔ. Ba ka bi ce ba b̄aan̄gu-i Molon̄-Biɛŋo-na dumɛi.»

¹³ Terien̄gu fan̄gu-na, u h̄aal̄abiemba suɔ suɔ wuɔ u gb̄ɛ *Ns̄aa-Bat̄isi yaa dumaan̄o-na.

*Yesu duɔnya j̄ina naacombilon̄o nan̄o-na
(Marke 9.14-29; Like 9.37-43)*

¹⁴ Baŋ hiiriye t̄anun̄gu-na ka hi nuɔmba terien̄gu-i, naacol̄no nan̄ wuɔ piɛ ka d̄ūuna Yesu yaan̄ga-na aa naa cira:

¹⁵ «Itie, jande ce hujarre mi biɛŋo-na aa ŋ sire-yuɔ; kurm̄ar̄ōŋo dii-yuɔ, ku si dii-yuɔ dɛi. Da ku sire-yuɔ dɛ-i-na, kuniɛ u cii suur d̄āamu-na, kuniɛ u cii suur h̄ūmma-na.

¹⁶ Mi juɔ baa-yo ŋ *h̄aal̄abiemba wulaa, ŋga u maama yaraa-ba.»

¹⁷ Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaan̄o-i na sa h̄ūu nɛliɛŋ maama, na saa fa! Na daa niɛ sɪ mi ka t̄iɛna baa-na gbula wɛi? Namaa ji h̄ūu mɛi maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombilon̄o-i bande.»

¹⁸ Baa jo baa naacombilon̄o-i. *J̄ina'i naa ciɛ-yo dumaan̄o-na. Yesu wuɔ nuola j̄ina-i wuɔ u cor u hel naacombilon̄o-na. J̄ina wuɔ bi hel. Naacombilon̄o wuɔ da u fɛɛ.

¹⁹ J̄inan̄ hilaa, h̄aal̄abiemba piɛ ba kula a yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ miɛ i saa gb̄āa donya-yuɔ?»

²⁰ Yesu wuɔ cira: «Na saa haa na nan̄ga-i miɛ ku haama ku'i ciɛ. Yaan̄ mi wan̄ ninson̄o-i baa-na: Halle da na fiɛ haa na niele-i miɛ yon̄, wɛima siɛ gb̄āa yar-na cemma: Na gb̄āa gb̄ɛ t̄anun̄ daaku-i wuɔ ku sire k̄a dii daalei, aa ma bi ce.» [

²¹ Aa naa cira: «J̄ina daayo temma-i, da na saa dii s̄un̄gu aa c̄ārā Diilon̄o-i na siɛ gb̄āa donya-yuɔ.»]

*Yesu tirii u kuliin̄gu maama-i
(Marke 9.30-32; Like 9.43-45)*

²² Yiin̄gu nan̄gu-na, Yesu-i baa u *h̄aal̄abiemba waa ta ba wuɔra *Galile huɔŋga-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Yiin̄gu dii baa yiin̄gu, ba ka bel *Molon̄-Biɛŋo-i h̄a nuɔmba-i baa-yo

²³ ba ko-yo. Ŋga da ba ko-yo, u ka ce yinni h̄ai yon̄ h̄iɛma-na, siɛliŋ-yiin̄gu-i u ka sire hel jo.» U h̄aal̄abiemba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa gbuu p̄an̄ v̄āa ba yammu-i.

Nampo k̄un̄gu

²⁴ Baŋ kaa hi Kafarnamu-i, baman̄ h̄ūyāan̄ *Diilodubuɔ nampo-i, baa piɛ yuu Piɛr wuɔ: «Na h̄aal̄atien̄o p̄a Diilodubuɔ nampo-i wɛi?»

²⁵ Piɛr wuɔ cira: «U sa p̄a-yo wuɔ bige-i ciɛ?»

Piɛrŋ juɔ jo ji tuɔ suur, Yesu wuɔ siɛŋ-yo cira: «Piɛr, nan̄ wulaa haba-i p̄aan̄ nampo-i ba h̄a f̄ōŋḡōtaamba-i h̄iɛma-na bande-i-na? Ba bis̄alm̄ba'i p̄aan̄-yon̄ waa niɛraamba'i p̄aan̄-yon̄?»

* 17:10 Malaki (Malachie) 3.23

²⁶ Pɛr wuɔ cira: «Nieraamba'i pãaŋ-yoŋ.»

Yesu wuɔ cira: «Kuu dii ŋaa ba bisãlmba nunŋu si dii nampo pãmma-na; dumɛi sɪ wɛi?

²⁷ Ŋga, mi sa taara i guɔla Diilodubuɔ yaataamba hɔmmu-i. Kã nuoraanŋu-na ŋ ka dii halle. Da ŋ ka bel teterienŋo maŋ dɛlã-wuonŋo-i, ŋ gbaar u nunŋu-i, ŋ ka da warbelle nande, ŋ hiel-de ŋ ka pã mɛi nampo-i baa naŋ bi wuonŋo-i hiere; di ka gbɛ.»

18

Hai moloŋo-i nelbuɔ-i Diilonŋ-nelle-na?

(Marke 9.33-37,42-48; Like 9.46-48; 17.1-2)

¹ Huonŋu fanŋu-na, Yesu *hãalãbiɛŋ baa piɛ u caaŋ-nu ka cira: «Itie, hai nelbuɔ-i *Diilonŋ-nelle-na?»

² Yesu wuɔ bɪ bisãmbilonŋo naŋo a ji yiera-yuɔ ba hɔlma-na

³ aa naa cira: «Yaan mi wanŋ ninsonŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa bir ce bisãmbienŋ temma, na cɛraa na suur Diilonŋ-nelle-na.

⁴ Uman duɔ hiire u fɛrɛ a ce u fɛrɛ cɛkũɔ bisãmbilonŋ daayo temma-i, kufanŋu tienŋo yaa nelbuɔ-i Diilonŋ-nelle-na.

⁵ Na saa da, uman duɔ ne muonŋo-i aa bel bisãmbilonŋ daayo temma-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa mɛi fɛrɛ yaa-i.

⁶ «Bisãmbiamba maŋ haa ba naŋga miɛ daaba-i hiere, uman duɔ guɔl unanŋ gbeini bei Diilonŋ-hũmelle-na, sũlma haraa kutienŋo-na! Kuɔ baa na to namelle u nuonŋu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraanŋ-nu u ciire, kuu naa buɔ-yuɔ.

⁷ «Sũlma haraa nelbiliamba-na; ba siɛ gbãa naa kuubabalaanŋu muncemmu-i, ŋga uman duɔ dii u nanolŋo-i ku cemma-na, sũlma haraa kutienŋo-na.

⁸ «Da ŋ da ŋ naŋga dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, sisɔ ŋ gboluonŋu, kar-ku ŋ nanna dii daalei. Da ŋ suur Diilonŋ-nelle-na ba naŋga diei, sisɔ baa gboluonŋu diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na, sisɔ baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na.

⁹ «Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaanŋu cemma-na, hiel-de ŋ fara ŋ nanna dii daalei! Da ŋ suur Diilonŋ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba ka caa-ni baa ŋ yufienŋa-i a hãi-i-na.»

Diilonŋo sa siɛya u bisãlmba-i

(Like 15.3-7)

¹⁰ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, taa na kãŋ bisãlŋ daaba-i hiere, baa na yanŋ u diei. Mi tũnu-nei: *Dɔrɔpɔrɔbiamba maŋ niɛyanŋ-bei, baa dii baa mi To-i dɔrɔ-i-na bãanŋu-i baa isuonŋu-i. [

¹¹ *Molonŋ-Bienŋo juɔ duɔ ji taara bamanŋ baala a kor-ba.]»

¹² Aa naa cira: «Namaa wulaa, tũlmba komuonŋa ndii da ba waa baa umanŋ, aa u diei balla-bei, kutienŋo siɛ yanŋ komuonŋa naa baa cɪncieluo nennaa maŋ tɪyãa ba ta ba wuora* aa kã ka taara u diei-wuonŋ daayo-i wɛi?

¹³ Mi wanŋ ninsonŋo-i baa-na: Duɔ ka da-yo, u huonŋa ka gbuu fɛ. A ne da komuonŋa naa baa cɪncieluo nennaa maŋ tɪyãa ba saa balla, bafamba kũŋgu saa gbãa fɛ u huonŋa-i fɛŋ daama temma-i.

¹⁴ Ku yaa ŋaa na To maŋ dɔrɔ-i-na u kũŋgu-i; u sa taara u diei balla bisãmbienŋ daaba-na.»

Nelmaŋ saaya ma ta ma fiɛlɛnu dumaa

* **18:12** Ma nyegãanŋ girekimma-na wuɔ: «Kutienŋo siɛ yanŋ komuonŋa naa baa cɪncieluo nennaa maŋ tɪyãa dii tãnunŋu-na.» Bafamba hɛma-i hiere tãnni.

15 Ku huonḡu-na, Yesu wuɔ cira: «ŋ natobiŋ duɔ cāl, kā u wulaa ŋ ka pigāaŋ-yo uŋ cālāa kusuɔŋ-nu; na hā-na-hāi. Duɔ hūu-ma wuɔ u cālāa, na cor baa na horre-i.

16 Duɔ saa hūu-ma, ŋ yaŋ-yo aa ŋ taara nelduɔŋo ŋ naara ŋ fεε, sisɔ nuɔmba hāi na kā u wulaa na ka fiɛlnu-mei ŋaa Diilonŋ-nelmaŋ waanŋ-ma dumaa wuɔ: «*Siertaamba hāi sisɔ ba siei da ba da nelma maŋ nuɔ-i, ma ka fiɛlnu.*»†

17 Duɔ saa ka hūu bafamba maama-i, kā ŋ ka hi Diilonŋ-dūŋ-baamba-i baa-ma. Duɔ saa nu Diilonŋ-dūŋ-baamba nuŋgu-i, baa tiraa ŋ ta ŋ kāŋ-yo na horre-na; ta ŋ kāŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ ŋ ta ŋ kāŋ-yo baa nelbabalaamba.‡

18 «Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Da na ciina biŋkūŋgu biŋkūŋgu hiɛma-na bande-i-na, ba ka ciina-kuɔ dɔrɔ-i-na. Da na bi sie biŋkūŋgu biŋkūŋgu hiɛma-na bande-i-na, ba ka sie-ku dɔrɔ-i-na.

19 Aa mi tūnu-nei: Na hɔlma-na, bamaŋ da ba nunu ba-naa hiɛma-na bande-i-na aa cārā biŋkūŋgu mi To-i dɔrɔ-i-na u wulaa, u ka hā-ba baa ku biŋkūŋgu-i.

20 Na saa da, nuɔmba hāi sisɔ nuɔmba siei da ba tigiŋ ba-naa mei yerre-na, mi dii ba hɔlma-na.»

Diilonŋo taara i tiε ce jande i-naa nuɔ

21 Yesuŋ waanŋ mafamma-i, Pier wuɔ pie yuu-yo wuɔ: «Itie, moloŋ duɔ tuo cāl-mi aa mi ta mi yaŋ ma ta ma tī, da ku ji hi niel hade-i mi saaya mi pē? Da ku ji hi niehāi wei?»

22 Yesu wuɔ cira: «Mi sie cira niehāi yoŋ de! Nga mi ka cira da ku hi komuɔŋa siei baa cīncieluo a tir sɔmma niehāi.»

23 Aa naa cira: «Na saa da, *Diilonŋ-nellentesīnni dii ŋaa nellentienŋo maŋ taaraayanŋ duɔ yuu u cēmienŋa-i u maacembiemba wulaa.

24 U ce ba ta ba bī-ba ba hā-yo u tuɔ yuu-ba. Ku juɔ hi unano-i u cēmelle waa gbεge-diele.§

25 U saa naa waa duɔ gbāa pā-de. Nellentienŋo cira: «Da ma waa dumaanŋo-na, suoraanŋ-yoŋ baa u ciɛŋo-i baa u bisāimba-i a naara u nagāŋ-niini-i hiere na suu u cēmelle-i.»

26 «Naacolŋo kā ka dūuna nellentienŋo yaanŋa-na aa cira: «Jande, ne Diilonŋo-i aa ŋ fε ŋ huɔŋga-i, mi ka gbāŋ kpelle suu-de.»

27 Uŋ piiye dumaanŋo-na, u hujarre ko nellentienŋo-i, u cira u yaŋ u baa tiraa u pā biŋkūŋgu aa u sire u kā.

28 «Maacembilonŋ daa u bi hilaa ku yaa nuɔ-i a suu baa u nabentienŋo nano. Ba ce maacemma-i baa ba-naa. U cēmelle waa u nabentienŋo faŋo-na. Di saa bi waa bōi.* U pāŋ nyɔŋ u nuhɔɛŋ-na aa cira: «Jo baa mi gbeŋa-i!»

29 U nabentienŋo dūuna u yaanŋa-na aa cira: «Jande, ne Diilonŋo-i aa ŋ fε ŋ huɔŋga-i mi ka gbāŋ kpelle suu-de.»

30 Naacolŋ wuɔ ma sa tī. Aa ce ba bel-o dii-yo kaso wuɔ duɔ saa suu cēmelle daade-i u sa da hel.

31 Ku saa dɔlnu u nabaamba-i. Baa kā ka tūnu nellentienŋo-i baa-ma.

32 Nellentienŋ wuɔ ce ba bī u jo. Uŋ juɔ, nellentienŋ wuɔ cira: «Nelbabalaŋ nuɔ nanŋ temma-i daani-i, ma sī nanŋ cārā-muɔ mei ce nanŋ yaŋ mei gbeŋa-i ke?»

† **18:16** Anjnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 19.15 ‡ **18:17** Ma nyεgāaŋ girekimma-na wuɔ: «... ta ŋ kāŋ-yo baa *niɛraamba sisɔ *nampohūutaamba.» Bafamba taa ba kāŋ niɛraamba-i baa nampohūutaamba-i nelbabalaamba. Nieŋ Anfirnumma-na. § **18:24** Cēmelle maŋ waa-yuɔ di gbāa pā goŋguonaamba neifienŋa ndii a ka hi bienŋ cīncieluo a ndii a saa baa gbeŋ nuŋgu maŋ bīε girekimma-na. * **18:28** Girekimma-na ba ciera u cēmelle waa «*deniebaa komuɔŋa ndii». A ne da ba taa ba pā goŋguonaŋo-i denie diei bādūŋgu-na. A ce dumaanŋo-na caamba siei baa yinni cīnciel maacemmanŋ-sullu'i waa-yuɔ.

³³ Ma miŋ ciɛ hujarre-i nuɔ-na dumaa, nanj saa waa ŋ ce hujarre-i ŋ nabentienjo-na dumɛi wɛi?»

³⁴ U huɔŋgaŋ guɔlaaya baa-yo cor dumaanjo-na, wuɔ pɔŋ saanjo-yo u ka tuɔ ce pɔrtɔmma duɔ suu u cɛmɛlle-i.»

³⁵ Yesuŋ waan mafamma-i, wuɔ cira: «Namaa da na saa bi ta na ce hujarre na-naa nuɔ, mi To manj dɔrɔ-i-na u bi ka ce-na dumɛi.»

19

Bige-i gbɔa biɛna ɔnsorre-i?

(Marke 10.1-12)

¹ Yesuŋ juɔ wanj nel daama-i ti baa nuɔmba-i *Galile-i-na, wuɔ ta kɔ *Yude ka waa dii *Yurdɛ bomborma namma-na.

² Nuɔŋ baa sire kɔɔl ba-naa kɔ u wulaa baa ba jaamba-i. Wuɔ sire-bei hɔ-ba.

³ *Farisɛbaa-ba nanj baa ta ba ne wuɔ si ba ka gbɔa piye cure-yuɔ. Baa piɛ u caan-*nu* a yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diilonj-hɔmelle-i, da ku dɔl-nin ŋ gbɔa nanna ŋ ciɛŋo-i wɛi?»

⁴ Yesu wuɔ cira: «Namaa saa kalanj mamanj nyɛgɔan Diilonj-nelma-na wɛi? Ma si ma waan Diilonj-nelma-na wuɔ Diilonj un'a u jina miwaanjo-i *u maa biɛŋo baa ciɛŋo*»*

⁵ aa cira: «A ce dumaanjo-na *bibiɛŋo ka yanj u bincuɔmba-i aa waa baa u ciɛŋo ba gbonu ce kuuduɔŋgu*.»†

⁶ Da ba waa dumaanjo-na, ba sa tiraa kɔŋ-ba nuɔmba hɔi, ba kɔŋ-ba ŋaa nelduɔŋo. Terienju fangɔ-na, Diilonj duɔ gbonu kumanj, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»

⁷ Farisɛbaa baa yuu-yo wuɔ: «Manj yenj dumaanjo-na, bige-i ciɛ *Moisi wuɔ umanj duɔ nanna u ciɛŋo-i u nyɛgɛŋ sebɛ hɔ-yo a pigɔan wuɔ ba ɔnsorre buɔra?»‡

⁸ Yesu wuɔ cira: «Diilonj unj taa u ma miwaanjo-i u saa naa dii mafamma-i u huɔŋga-na, ŋga Moisi daa na tɔnni sa nu, ku'i ciɛ u hɔ-na hɔmelle-i wuɔ na ta na nanna na caamba-i.

⁹ Ŋga mi tɔnu-nei: Umanj ciɛŋo-i duɔ u sa ce bɛmba fuɔ aa u nanna-yuɔ aa jɔ unanj, kutienjo saa wuɔ Diilonj-hɔmelle; u ciɛ *fuocesinni'i dumaanjo-na.»

¹⁰ Unj waan mafamma-i, u *hɔalɔbiemba cira: «Da kuɔ maa dii dumɛi, ba'a ŋ biɛ ciɛŋo-i tiŋgu wɛi? Ŋ sa yanj aa tiɛ serŋ nuɔ bɔlbɔl wɛi?»

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Diilonj duɔ hɔ bamanj ku fɔŋgɔ-i ba'i gbɔa hɔu nel daama-i, da ma'i si nuɔmba-i hiere ba maahɔuma si.

¹² Na saa da, banamba huɔŋ baa ba sersinni-i, banamba nelbiliemba'i diyaa-ba niɛ, banamba Diilonj-maama'i diyaa-ba niɛ. Umanj duɔ u ka gbɔa hɔu-ma u hɔu-ma.»

Yesu cɔarɔ Diilonjo-i hɔ bisɔmbiamba namba

(Marke 10.13-16; Like 18.15-17)

¹³ Ku huɔŋgu-na, baa jo baa bisɔmbiamba namba-i Yesu wulaa wuɔ ji haa u nammu-i bei aa cɔarɔ Diilonjo-i hɔ-ba. *Hɔalɔbienj baa sire ta ba nuola bamanj juɔ baa-ba.

¹⁴ Yesu wuɔ cira: «Yaanj bisɔlmba ta ba jo mi wulaa, baa na ta na cie-ba. Na saa da, bamanj dii bafamba temma-i, *Diilonj-nelle dii bafamba diele.»

¹⁵ Aa naa haa u nammu-i bei aa cɔarɔ Diilonjo-i hɔ-ba. Unj ciɛ mafamma-i, wuɔ ta halanj terienju-na.

* **19:4** Miwaanjo jɔnammanj-sebɛ (Genɛsɛ) 1.27 † **19:5** Miwaanjo jɔnammanj-sebɛ (Genɛsɛ) 2.24 ‡ **19:7** Anjɔnamma tiyemmanj-sebɛ 24.1

Weiŋo naŋ maama
(*Marke 10.17-31; Like 18.18-30*)

¹⁶ Baŋ taa dumaanɔ-na, naacolŋo naŋ wuɔ piɛ tuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, mi saaya mi ce ãnfafaŋ hama-i da mi gbãa da cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i?»

¹⁷ Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ yuu-mi baa ãnfafamaŋ-maama? Nelduɔŋo diei dii umaŋ faa; u yaa Diilonɔ-i. Da ŋ ta ŋ taara ŋ da cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i, ŋ saaya ŋ ta ŋ wuɔ uŋ'a i tiɛ wuɔ hũmienɔa maŋ.»

¹⁸ Naacolŋ wuɔ cira: «A yaa haya-i?»

Yesu wuɔ cira: «*Baa ko nelieŋo, baa ce *fuocesɪnni, baa cuo, baa kar coima ŋ haa molo-na,*

¹⁹ *ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nunɔu-i, ta ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛɛ dumaa.}S*»

²⁰ Naacolŋ wuɔ cira: «Mafamma-i daama-i hiere mi ciɛ-ma. Mi saaya mi tiraa ce hama-i naara?»

²¹ Yesu wuɔ cira: «Da ŋ ta ŋ taara ŋ gbuo-ma ma tuole-na hiere, kã ŋ ka suor ŋ nagãŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeiŋa faŋa-i ŋ hã sũntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce weiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na; aa ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

²² Naacolŋ daayo naa silaa waa weiŋo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ pãŋ vãa u yaanɔa-i aa naa ta.

²³ Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Kumaŋ ka ce weiŋo duɔ gbãa suur *Diilon-nelle-na kuu dii kpelle.

²⁴ Na suyaa wuɔ kumaŋ ka ce nyɔgɔmɛ duɔ gbãa cor misɛnɛ-fuonɔu-na kuu dii kpelle dɛ! Nɔga mi tũnu-nei: Kumaŋ ka ce weiŋo duɔ gbãa suur Diilon-nelle-na, kufanɔu dii kpelle yaŋ.»

²⁵ Uŋ waan mafamma-i, u hãalãbiemba hɔŋ muɔ gbuu cu da kullu! Baa ta ba piiye wuɔ: «Dumaanɔ-na, hai moloŋo-i ka gbãa suur Diilon-nelle-na?»

²⁶ Yesu wuɔ ne-ba aa naa cira: «Nelbiliemba wulaa ma siɛ gbãa ce, ŋga weiima sa yar Diilonɔ-i.»

²⁷ Terieŋu fanɔu-na, Pier wuɔ cira: «Itie, ne, miɛ maŋ yaan i weiima-i hiere aa tiɛ nyaanu-niɛ i ka da bige-i kuɔ?»

²⁸ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Bimbiŋ da ni ji bir hiere niifelenni, *Molon-Bieŋo ka tɛna u fɔŋgɔtesɪnni-na aa namaa namaŋ nyaanuŋ-miɛ cinciɛluo baa na hãi, na ka bi tɛna fɔŋgɔtesɪnni-na ta na fiɛlnu *Isirahel dũnni cinciɛluo ni hãi niini yuŋ-maama-i.

²⁹ Aa umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumelle-i, u hãmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tũbaa-ba-i, u to-i, u nyu-i, u bisãlmba-i, u sonni-i meɪ maama-na, uŋ taa aa yaŋ nimaŋ, u ka da ni temma sɔmma komuɔŋa ndii. Aa u ka tiraa da cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i.

³⁰ Na saa da, bamaŋ taa yaanɔa fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huonɔ-nu, aa bamaŋ dii huonɔu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaanɔa.»

20

Suontieŋo naŋo baa u maacenciraamba

¹ Ku huonɔu-na, Yesu wuɔ cira: «*Diilon-bãanɔu dii ŋaa suontieŋo maŋ siire naar taara maacenciraamba ba da ba ka guona u suonɔu-na.

² Uŋ daa maacenciraamba-i ba waŋ ma saa wuɔ u pã-ba *deniebaa-ba* da-ba-diei bãduɔŋu-na aa ce ba kã suonɔu-na.

³ «Bãanɔuŋ juɔ boŋ, u kã nellen-huonɔa-na ka tiraa da banamba wuɔra ba biŋ ba sa ce biŋkũŋu.

§ 19:19 Helmaŋ-sebɛ (Exode) 20.12-16; Anjɪnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 5.16-20; Buolmaŋ-sebɛ (Lévitique) 19.18 * 20:2 Ba taa ba pã gonɔuonɔo-i denie diei bãduɔŋu-na.

4 U gbɛ-ba wuɔ: «Kãan mi suonɔ-*na*, mi ka pã-*na*, mi siɛ du-*na*.»

5 Bafan baa bi ta kã.

«Bãanɔn juɔ huol, u tiraa hel da banamba-*i*, u tiraa ce bafamba kã. Bãtarunɔ-*na*, maaduɔma.

6 U juɔ tiraa hel bãan-yufellen kãn suurma huonɔ-*na*, a tiraa da banamba-*i*, u yuu-*ba* wuɔ: «Bige-*i* ciɛ na tɛna nan bãanɔ-*i* na saa ce bɩnkunɔ?»

7 «Baa cira: «I saa da maacemma ku'i ciɛ.»

«Suontien wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Da ma waa dumaanɔ-*na*, kãan mɛi suonɔ-*na*.»

8 «Bãanɔn juɔ tɩ huonɔ-*na*, suontien wuɔ wan baa u suon-tayaana-*i* wuɔ: «Bɩ maacenciraamba-*i* n pã-*ba*. N don baa baman juɔ huonɔ-*i* nuɔ-*i* n ka bãl baa dɛlã-*baamba-i*.»

9 Baman juɔ bãanɔn kãn suurma-*i* huonɔ-*na*, ba bɩ bafamba jo, ji hã-*ba* deniebaa-*ba* da-*ba*-diei ba yunnin.

10 Kun juɔ hi dɛlã-*baamba-i*, bafamba da niɛ sɩ ba ka da maar baman juɔ huonɔ-*na*; ba hã-*ba* kuuduonɔ yaa baa-*ba*; deniebaa-*ba* da-*ba*-diei.

11 Baa sire ta ba waana baa suontien-*i*

12 wuɔ: «Baman juɔ huonɔ-*na* ba saa da ce bɩnkunɔ aa bãanɔ tɩ aa n bel diilonɔ-*i* pã-*ba* kuuduonɔ baa miɛ man juɔ dii cucuuyun-*nu*, bãanɔ ye-ye nan bãanɔ!»

13 «Suontien wuɔ gbɛ unanɔ-*i* wuɔ: «Mi jɩɛ, mi saa du-*ni*. Ma sɩ i naa saa-*ma* wuɔ dãnambãanɔ-*na* mi pã-*ni* denie u diei kɛ?»

14 N gbeina' i si a nunɔ-*na* wei? Biɛ-*ya* n kã. Muɔmɛi ciɛra mi ka hã uman juɔ huonɔ-*na* kuuduonɔ baa uman juɔ yaanɔ-*i*, nan nunɔ dii-kuɔ wei?

15 Mɛi gbeina-*i*, mi baa ce kuman dolaanu-*miɛ* baa-*ya* wei? Sisɔ min ciɛ ãnfafamma-*i* ma' i jaa-*ni*?»

16 Yesun waan mafamma-*i* wuɔ cira: «Na saa da, baman dii huonɔ-*na*, ba ka ta yaanɔ, aa baman dii yaanɔ-*na*, ba bir tɩ huon-*nu*.»

*Yesu tiraa tir u kuliinɔ maama-*i**

(Marke 10.32-34; Like 18.31-34)

17 Yesun juɔ biɛ hũmelle-*i* tuɔ kã *Yerusalɛmu-*i-*na**, wuɔ bɩ u *hãalãbien cinciɛluo ba hã baamba-*i* ba den a wan baa-*ba* wuɔ:

18 «Na daa in kãn Yerusalɛmu-*i-*na** kɛ. Die kã, ba ka bel *Molon-Bienɔ-*i* a hã *Diilɔjigãntaamba yuntaamba-*i* baa *ãnjɩamma pigãntaamba-*i* baa-*yo*. Da ba hã-*ba* baa-*yo*, bafamba ka cira u saaya komma

19 aa bel-*o* hã *niɛraamba-*i* baa-*yo* ba nyɛ-*yo* sũlma aa muo-*yo* aa gbu-*yo* *daan-*nu* ko-*yo*. Nɔga da ba ko-*yo*, u ka ce yinni hã yon hɩɛma-*na* aa siɛlin-yiinɔ-*i* u ka sire hel jo.»

Nelbuɔ saaya u ce u fɛɛ maacembilonɔ

(Marke 10.35-45; Like 22.25-27)

20 Ku huonɔ-*na*, Sebede ciɛn wuɔ piɛ Yesu caan-*nu* baa u bɛpuɔmba-*i* ba hã-*i-*na**† ka dũuna duɔ cãrã.

21 Yesu wuɔ yuu-*yo* wuɔ: «N taara bige-*i*?»

Wuɔ cira: «Mi taara da n ji da n nellentesɩnni-*i*, n yan mi bɛpuɔn daaba-*i* ba hã-*i-*na** unanɔ tɩna n nadienɔ-*na* unanɔ-*i* n nanyuonɔ-*na*.»

22 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ nan cãrãn kuman dɛ! Yaahuolo man ka haa-*miɛ*, namaa ka siɛ u temma haa-*nɛi* wei?»

Bisãln daa baa cira: «Ũu, i ka siɛ u haa-*yiɛ*.»

23 Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo man ka haa-*miɛ*, u ka haa-*nɛi* ninsonɔ, nɔga mɛi siɛ gbãa pã nunɔ wuɔ mɛlnɔ' i ka tɩna mi nadienɔ-*na* aa mɛlnɔ' i ka tɩna mi

† 20:20 Sebede bɛpuɔn daaba-*i* ba gbɛ Sake baa Nsãa. Niɛn 4.2.

nanyuɔŋgu-na. Mi To uŋ tigiŋ muntienammu fammu-i tuɔ cie bamaŋ, ba yaa ka da-mu.»

²⁴ U *hāalābien cīnciel-baamba nambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pāŋ guɔla baa ba hāi-baan daaba-i.

²⁵ Yesu wuɔ hī-ba hiere a ji tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fāamaambaa-ba ce hālmaangu baa ba fāamaansinni-i aa nelbōmbōmbaa-ba ta ba haa fōŋgūo-i nuɔmba-na.

²⁶ Nga ku saa saaya ku waa dumaango-na namaa na wulaa. Uman duɔ tuɔ taara u ce nelbuɔ-i na hālma-na, kutieno saaya u ce u fere na maacembilonɔ,

²⁷ aa uman duɔ tuɔ taara yaanga-i, u saaya u ce u fere na kōrienɔ.

²⁸ Na saa da, *Molon-Bienɔ juɔ jomma famma yaa-i hīema-na duɔ ji cāa nuɔmba-i, aa pā u fere duɔ sāa nuɔmba bɔi yunni, u saa jo ba da ba ji cāa-yo.»

*Yesu puurii yiriemba nan yufienɔ
(Marke 10.46-52; Like 18.35-43)*

²⁹ Ban siire Yeriko-i-na, nelpūŋgu nan temma cu Yesu huon-nu.

³⁰ Yiriemba namba waa tīena hūmelle tūŋgu-na, baa tūnu-bei wuɔ Yesu yaa curaŋ. Ba waa ba hāi. Baa pāŋ don ta ba piye da gbagaga wuɔ: «Itie, *Davidi hāayēlŋ nuɔ, jande ce hujarre yie!»

³¹ Nuon baa ta ba nuola-bei wuɔ ba budii. Baa migāan ta ba kaasŋ ba naara wuɔ: «Itie, Davidi hāayēlŋ nuɔ, jande ce hujarre yie!»

³² Yesu wuɔ yiera aa naa yuu-ba wuɔ: «Na taara mi ce bige-i hā-na?»

³³ Baa cira: «Itie, i taara ŋ puur i yufienɔ-i.»

³⁴ Ban piye dumaango-na, ba hujarre ko Yesu-i, wuɔ wuɔra yieya ba yufienɔ-i. Terduongu fangu-na, aa pāŋ puur. An puurii dumaango-na, baa cu u huon-nu.

21

*Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na
(Marke 11.1-11; Like 19.29-40; Nsaa 12.12-19)*

¹ Yesubaa-ban kaa pie *Yerusalemu-i, a saanu baa Betifage-i, dii *Olivi-tibinni-tānūŋgu hālma-na, Yesu wuɔ wan baa u *hāalābiemba hāi wuɔ:

² «Kāan nelle man i yaanga-na daade-i, na ka da ba vaa kakūncienɔ nanɔ baa u bilonɔ. Na fir-ba na jo baa-ba.

³ Uman duɔ yuu-na, na cira: «Itieno'i puɔraa-ye.» Da na wan mafamma-i, ba ka yan na ta baa-ba.»

⁴ *Diilopɔpuɔrbilon uŋ waan man ma'i sa cien daama-i wei? Di-ilopɔpuɔrbilon waan-ma wuɔ:

⁵ «Waan baa *Sinyɔtaamba-i wuɔ:

*Nien, na nellentieno'i juon daayo na wulaa,
uu dii hōhntienɔ.*

U nyugāan tīena kakūnyun-na, baa kakūmbilon-na.»*

⁶ Hāalābien baa kā ku yaa nuɔ-i, ka bi da-ma ŋaa Yesuŋ waan-ma dumaa.

⁷ Baa jo baa kakūmuɔ-i baa u bilonɔ-i. Ban juɔ baa-ba, baa hiel ba jongorbaa-ba-i haa ba honni-na aa Yesu wuɔ nyugūŋ tīena.

⁸ Nuɔmba man waa hiere, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hūmelle-na Yesu tuɔ wuɔ ba dɔrɔ. Ban baa kar fielu ta ba jina.

⁹ Baman naa waa u yaanga-na baa u huongu-na hiere, baa ta ba piye da gbagaga wuɔ:

«*Davidi hāayēlŋo temma si dii!

* **21:5** Sakari (Zacharie) 9.9. Nellentienɔ man duɔ nyugūŋ kakūmuɔ-i-na ku pigāan wuɔ u hiiriye u fere.

Itien un saan uman u jo, Diilo baa-yo!

Dɔrwuonɔ temma si dii!»†

¹⁰ Yesuŋ kãa ka suur Yerusalemu-i-na, nelle-i hiere die sire yiera di gbeiniŋ. Da ba cor kusuon-nu, nuamba ta ba yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i?»

¹¹ Baa ta ba sie-ba wuɔ: «Yesu man Diilopɔpuɔrbiloŋo yaa-i. U hilaa Nasareti, dii *Galile.»

Yesu donya torgociraamba-i Diilodubuɔ-i-na
(Marke 11.15-19; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)

¹² Yesuŋ kãa *Yerusalemu-i-na, wuɔ kã ka suur *Diilodubuɔ-i-na a donya niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa naa kã ka tisin gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa se baman suoraan nonsɔr ba huriimba-i ba titien-a-i nanna.

¹³ Un cie mafamma-i, wuɔ cira: «Ma nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Ba ka ta ba bi mi dungu-i Diilojaaldungu*‡, ma sinni nie namaa ce-ku cuo ba terienɔ?»

¹⁴ Yesuŋ suurii Diilodubuɔ-i-na, yiriemba namba-i baa ciseduɔlbaa-ba namba kã u wulaa u ka sire-bei.

¹⁵ *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjnamma pigãataaman daa un ceŋ gberɛ-weima-i, aa bisãlmba man waa baa-yo ba ta ba piye gbagaga Diilodubuɔ-i-na, ku saa dɔlnu-bei. Bisãln daaba taa ba piye wuɔ: «*Davidi hãayɛlnɔ temma si dii.»

¹⁶ Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa ãnjnamma pigãataan baa ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ nuɔ bisãlmban wan manan wei?»

Yesu wuɔ cira: «Mi nuɔ.» Aa naa cira: «Diilon-nelman piye terienɔ man nuɔ-i wuɔ: «*N cie halle bisãlmba-i baa tontobaa-ba tuɔlnu nuɔnei*§ namaa saa kalaŋ terienɔ fanɔgu-i dede wei?»

¹⁷ Un waan mafamma-i, wuɔ ta kã Betani aa naa yan-ba. U kaa cɔ kusuon-nu'i.

Yesu cie yensãanɔ nanɔgu kuol
(Marke 11.12-14,20-24)

¹⁸ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ sire cucuuyunɔgu-na tuɔ jo nellen-huonɔga-na, a ne da nyulmu waa-yuɔ.

¹⁹ U juɔ hi hɔlma namma-i a da *yensãanɔ nanɔgu-i hũmelle tunɔgu-na. Wuɔ pie kã ka da fiɛgbãŋgbãŋlãndu. Wuɔ gbẽ yensãanɔgu-i wuɔ: «Ma bãlãa nyunɔ, nan cɛraa ŋ ji man biena!» Terduonɔgu fanɔgu-na, yensãanɔgu pãŋ kuol.

²⁰ Kuɔ cu u *hãalãbiemba hõmmu-i. Baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku cie ceŋ hama-i aa yensãan daaku kuol hɔdõmma dumandɛ-i-na?»

²¹ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Da na saa ce na hõmmu-i mu hãi, aa haa na nanɔga-i miɛ, min cie kuman daaku-i na gbãa ce ku temma. Halle na gbãa gbẽ tãnuŋ daaku-i wuɔ: «Juur ŋ halan bande-i-na ŋ ka suur nuoraanɔgu-na», ŋ da ma bi cie.

²² Da na cãrã bĩŋkũŋgu bĩŋkũŋgu Diilonɔ wulaa, aa haa na nanɔga-i yuɔ, na ka da ku bĩŋkũŋgu-i.»

Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Marke 11.27-33; Like 20.1-8)

²³ Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na don tuɔ wan Diilon-nelma-i baa nuamba-i. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa nelle bĩncuon baa pie yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ kuman daaku-i, hai moloŋo-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ku?»

²⁴ Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei. Da na sie-mi, mi ka pigãan-na uman hãa-mi hũmelle-i.

† 21:9 Gbelieman-nalãanɔgu (Psaume) 118.25-26
Gbelieman-nalãanɔgu (Psaume) 8.3

‡ 21:13 Isayi (Ésaie) 56.7

§ 21:16

25 Hai moloŋo-i puɔraa Nsāa jo ji tuɔ *batiŋ nuɔmba-i? Diiloŋo'i puɔraa-yo waa nelbiliba'i puɔraa-yo?» Baa doŋ ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Die cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: «Nanɔ suyaa-ma dumaŋo-na bige-i cie na saa hūu u nelma-i?»

26 Die bi hɔr-ma cira: «Nelbiliba'i puɔraa-yo», bamaŋ dii bande-i-na hiere ba suyaa wuɔ Nsāa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, ba sie yan-ye.»

27 Baa naa baa cira: «I saa suɔ umaŋ puɔraa-yo.»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmi sie bi pigāaŋ-na umaŋ hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce kumaŋ daaku-i.»

Bɛpuɔmba hai maama

28 Ku huonɔgu-na Yesu wuɔ cira: «Niɛŋ, naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hai. Yiinɔgu nanɔgu-na, wuɔ ji gbɛ moloŋo-i wuɔ: «Sire ŋ kã suonɔgu-na.»

29 «Naacombiloŋ wuɔ: «Mi sie kã.» Aa ji jɔguɔŋ aa ta kã.

30 «Tuonɔ wuɔ kã ka ce maaduɔma baa hāaŋo-i. Hāaŋ wuɔ: «Baba, weiima sɪ, mi ka kã». Aa u saa ji kã.»

31 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba hāi-i-na, hai moloŋo-i nuɔ tuonɔ nunɔgu-i?»

Baa cira: «Dielā-wuonɔ yaa-i.»

Yesu wuɔ cira: «Mi wanɔ ninsoŋo-i baa-na: *Nampohūutaamba-i baa saasorbaa-ba ka suur yaanɔa nei *Diiloŋ-nelle-na.

32 Na saa da, Nsāa juɔ ji pigāaŋ-na hūmeviile-i na yagar na saa hūu u nelma-i, ŋga nampohūutaamba-i baa saasorbaa-ba hūyāa-ma. Mafamaŋ fiɛ ce na da-ma, ku saa jaŋ-na na nanna na cilɔbabalaŋo-i aa hūu Nsāa nelma-i.»

Suontienɔ naŋo baa u maacembiemba (Marke 12.1-12; Like 20.9-19)

33 Ku huonɔgu-na, Yesu wuɔ cira: «Yaanɔ mi tiraa nanɔ gbānalāaŋgu nanɔgu baa-na: Naacolŋo naŋo diyaa *ɛɛɛɛ-suonɔgu aa kalla-kuɔ. Unɔ kalaaya-kuɔ, u hiŋ fuonɔgu ba da ba ta ba kāmāl ɛɛɛɛ-i aa ce felge ba ta ba nyugūŋ ba niya suonɔgu-i. Unɔ cie mafamma-i, u bie maacenciraamba jina-kuɔ aa ta kã nelle.

34 «ɛɛɛɛŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembiemba siei maacenciraamba wulaa wuɔ ba ji hūu fuɔ yufelle-i ka hā-yo.

35 Maacembiemaŋ juɔ, maacenciraamba bel diiloŋo-i a muo unanɔ-i aa ko ba hāi-baamba-i. Ba naanɔ unanɔ-i baa tāmpɛlɛiŋa'i ko-yo.

36 Suontienɔ tiraa puɔr maacembiemba namba. Bafamba maaraa dielā-baamba-i. Baŋ juɔ, maacenciraamba tiraa ce-ba ŋaa baŋ cie dielā-baamba-i dumaa.

37 Suontienɔ naa u puɔr u biɛŋo yaa wuɔ u jo u fɛɛ ba wulaa. U taa u ne wuɔ sɪ bɛpolɔ duɔ jo, ba ka kãŋ-yo.

38 «Baŋ juɔ'a ba ne da bɛpolɔŋo-i, ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotienɔ yaa juɔŋ daayo! Yaanɔ i ko-yo aa ciilunɔgu ce miɛ kūŋgu!»

39 Ba siire ku yaa nuɔ-i a bel naacombiloŋo-i hel baa-yo suonɔgu-na ka ko-yo.»

40 Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontienɔ duɔ jo, u ka ce maacenciraanɔ daaba-i niɛ?»

41 Baa cira: «Kartaanɔ daaba-i! Duɔ jo, u ka ko-ba hiere aa hā banamba baa suonɔgu-i. Bafamba ka ta ba hā-yo u yufelle-i ku huonɔ-nu.»

42 Yesu wuɔ cira: «Na saa kalaŋ nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wei? Ma nyɛgāaŋ wuɔ:

*«Dūmarāambaŋ ciinaana kpāŋkpara maŋ,
u yaa juɔ bella dūŋgu-i.
Itienɔ yaa wuɔ ma ce dumaŋo-na.*

Miɛ fuɔ ku ciɛ nerma i wulaa.>*

⁴³ «Ku'i ciɛ mi ta mi tūnu-nɛi miɛ: Ba ka hūu *Diilonɔ-nelle-i na wulaa a hā *niɛraamba maŋ nuɔŋ Diilonɔ nuŋgu-i baa-de. [

⁴⁴ Nɔga miŋ waan kpāŋkpara maŋ maama-i, uman duɔ par diire nan u fɛrɛ yuɔ, u ka kara u fɛrɛ; duɔ bi par nan uman, u ka putienu kutienɔ-i.]»

⁴⁵ Yesuŋ naan gbānɛini maŋ daani-i, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Farisɛbaa baa pāŋ suɔ wuɔ u gbɛ ba yaa-i.

⁴⁶ Baa ta ba taara ba bel-o. Nɔga nuɔmba naa suɔ wuɔ *Diilopɔpuɔrbilonɔ, a ce dumaanɔ-na Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa Farisɛbaa-ba taa ba kālā-bɛi.

22

*Nellentienɔ nanɔ baa u jēnaamba
(Like 14.15-24)*

¹ Yesu wuɔ cor baa u gbānɛini-i wuɔ:

² «*Diilonɔ-nellentesinni dii ŋaa nellentienɔ maŋ jāan ciɛnɔ duɔ hā u biɛnɔ aa bɪ nuɔmba bɔi.

³ Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembiemba-i wuɔ ba ka wan baa nuɔmba jo. Maacembiemba kā, nuɔmba ka yagar wuɔ ba siɛ jo.

⁴ Nellentienɔ tiraa puɔr u maacembiemba namba ba wulaa wuɔ: «Kāan na ka wan baa-ba wuɔ mɛi ciɛra mi hīyāa bɔi aa ko mi balyunni-i baa fombayaamba-i, kɛrɛ ba jo, niiwuoni biɛ tɪ.»

⁵ Pɔpuɔrbiemban kāa, nuɔmba saa gbuu suɔ dii wuɔ ba wan wɛima, ba bɔrɔ hiere kā ba munkāmmu: Banamba kā sonniŋ, banamba kā torguon-nu.

⁶ Banamba bir yan aa bel nellentienɔ maacembiemba-i muo-ba da dɛi aa ko-ba.

⁷ Nellentienɔ huɔŋ kaa pāŋ guɔla. Wuɔ ce u sorosibaa-ba kā ka ko kutaamba-i aa caa ba nelle-i.

⁸ «Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ wan baa u maacembiemba-i wuɔ: «Niiwuoni biɛ tɪ, ŋga miŋ ŋa naa bɪ baman, ni saa naa waa bafamba niini.

⁹ Kāan hūŋgbɛsɛnni-na, da na ka da nɛliɛnɔ nɛliɛnɔ, na ce u jo.»

¹⁰ Maacembiemba taa ku yaa nuɔ-i kā hūŋgbɛsɛnni-na ka bɪ nelbabal-aamba-i baa nelfafaamba-i hiere ji dii nellentienɔ dūŋgu yu.

¹¹ Nellentienɔ suur wuɔ u ka ne-ba, kā ka da naacolɔ nanɔ diyaa jonɔgorgbāŋgbālāŋo tɛna, a ne da ba hāa-ba jonɔgorbaa ma yerreŋ.

¹² Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Mi jɪɛ, nan ciɛ niɛ suur bande-i baa jonɔgorgbāŋgbālāŋo-i?» Naacolɔ saa da wɛima wan.

¹³ Nellentienɔ wuɔ wan baa u maacembiemba-i wuɔ: «Bilaan naacolɔ daayo-i na vaa u nammu-i baa u gbeini-i aa na tɛtɛŋ-yo na nanna-yuɔ fuoreŋ dii kukulma-na. Duɔ tɪɛ dii terienɔgu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.»

¹⁴ Yesu wuɔ cira: «Na saa da, ba bɪɛ nuɔmba bɔi, ŋga ban fiɛlaa baman ba saa ciinu.»

*Nampo saaya u pā hā jāmatigi-i wɛi?
(Marke 12.13-17; Like 20.20-26)*

¹⁵ Yesuŋ piiye dumaanɔ-na, *Farisɛbaa baa kā ka da ba-naa ban ka ce dumaa cure-yuɔ bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-āndaanɔgu-na.

¹⁶ Ban juɔ nunu ba-naa tɪ, baa puɔr ba *hāalābiemba-i u wulaa baa *Erɔdi baamba namba. Baa kā ka gbɛ-yo wuɔ: «Hāalātie, i suyaa wuɔ ŋ wan ninsonɔ yaa-i; ŋ gbu ŋ pigāan nuɔmba-i baa Diilonɔ-hūmelle yaa kelkel, ŋ sa kālā nɛliɛnɔ baa ŋ ninsonɔ-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ.»

* 21:42 Gbelieman-nalāanɔgu (Psaume) 118.22-23

17 Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ hūmelle-i, ku saaya i tie pā nampo-i i hā *Oromɛ ba *jāmatigi-i wɛi?»

18 Yesu wuɔ suɔ ba kusūŋ-maama-i; wuɔ cira: «Huhurmantaan namaa temma-i daana-i, na taara na cure muɔmɛi wɛi?»

19 Nan pān nampo-i baa warbienja man, hāa-minj di diei mi ne.» Baa hā-yo warbelle nande.

20-21 Wuɔ hūu-de ne aa naa yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yunju-i warbel daade-na?»

Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jāmatigi yunju.»

Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba nyɛgāan hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyɛgāan Oromɛ ba jāmatigi yerre.»

Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Kumanj da ku waa jāmatigi kūŋgu-i, pāan-kun na hā jāmatigi-i baa-ku, aa kumanj da ku bi waa Diilonj-kūŋgu-i na bi pā-ku na hā Diilonj-o-i baa-ku.»

22 Nel daama cu ba hōmmu-i, baa naa baa ta aa naa yan-yo.

Kuomba siremman-kūŋgu-i

(Marke 12.18-27; Like 20.27-40)

23 *Sadusiebaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Yinduŋgu fanju-na, banamba piɛ Yesu-i a yuu-yo wuɔ:

24 «Hāalātie, *Moisi ciɛra wuɔ umanj duɔ saa da bilonjo baa u ciɛŋo-i aa ku, u hāanjo saaya u biɛ ciɛŋo-i a honj bilonjo hā kulonjo-i.*

25 A ne da i hōlma-na, naacombiamba namba waa niehāi ba nyu wulaa. Mōljo sire jā ciɛŋo, u saa da bilonjo baa-yo aa ku. Umanj cuu-yo u biɛ ciɛŋo-i

26 u saa da bilonjo baa-yo. Sielin-wuonjo-i maaduɔma. Ba ciɛ dumɛi ka ku gbuo hiere niehāi-i-na molo saa ji da bilonjo baa ciɛŋ daayo-i.

27 Ku huonju-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bei.

28 Ba hieronjo-na, banj diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuonj da ba ji sire yiingju man nuɔ-i, u ka ce hai wuonjo-i?»

29 Yesu wuɔ cira: «Na piɛra! Na saa suɔ Diilonj-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i.

30 Na saa da, kuonj da ba ji sire, cadiile siɛ ji waa, ba ka waa ŋaa *dɔrɔpɔrɔrbiamba.»

31 Aa naa cira: «Kumanj ŋaa kuomba siremman-kūŋgu-i, na saa kalanj Diilonj-nelma-i wɛi?»

32 U ciɛra wuɔ: «*Abiramu Diilonjo yaa muɔŋo-i, *Isaki Diilonjo yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diilonjo yaa muɔŋo-i.† Ku pigāan wuɔ Diilonjo-i cicɛlmantaan-wuonjo; bikuonj-wuonjo sī.»

33 Bamanj waa terienju-na nu nel daama-i maa gbuu suurnu-bei.

Nelma manj dii yunju Diilonj-nelma-na

(Marke 12.28-34; Like 10.25-28)

34 *Farisiebaa-ban juɔ nu-ma wuɔ Yesu piiye yar *Sadusiebaa-ba-i, baa ne ba-naa kā u wulaa

35 da ba ka piiye cure-yuɔ. *Anjɛnamma pigāatienjo nanjo waa ba hōlma-na, wuɔ biɛ āndaanju-i wuɔ:

36 «Hāalātie, Diilonj un'a i tie wuɔ hūmienja man, hade-i yunju?»

37 Yesu wuɔ cira: ««N saaya ŋ dɔl Itienjo-i Diilonjo-i baa ŋ huŋga-i hiere, baa ŋ kusūŋgu-i hiere, baa ŋ ānjɛguɔma-i hiere.»‡

38 Hūmelle fande yaa yunju aa tiraa maar ananja-i hiere.

* 22:24 Anjɛnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 25.5-6 † 22:32 Helmanj-sebɛ (Exode) 3.6 ‡ 22:37 Anjɛnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 6.5

³⁹ Hãaliŋ-diele maŋ nyaanu di-naa baa difande-i di yaa daade: *«Ny saaya ŋ dɔl ŋ nanolŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛɛ duma.»* §

⁴⁰ *Moisi hūmienja-i hiere a yunŋu dii hūmienja daaya'i nuɔ-i a hãi-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i hiere.»

Konkortienjo bige-i baa Davidi-i?
(Marke 12.35-37; Like 20.41-44)

⁴¹ *Farisiebba-baŋ tigiinj ba-naa dumaŋo-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ:

⁴² «Namaa na'a Diilonj unj pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saanj *Konkortienjo maŋ, u ka honj dūŋ haku-i nuɔ-i?»

Baa cira: «*Davidi dūŋ-nu, u ka waa *Davidi hãayɛlŋo.»

⁴³ Yesu wuɔ cira: «A ma ce nie *Diilonj-Yalle ce Davidi bɪ-yo u Tienjo? Ma sɪ Davidi fuɔ fɛɛ ciera wuɔ:

⁴⁴ *«Itienjo gbɛ mi Tienjo-i wuɔ:*

«Jo ŋ ji tɛna mi caaŋ-nu

aa ŋ yaŋ mi mal ŋ bigãaraamba-i hã ŋ ce ŋ bãaŋgu-i bei.» *

⁴⁵ Diilonj unj pãa nuŋgu-i aa saanj Konkortienjo maŋ, Davidi fuɔ fɛɛ duɔ tuɔ bɪ-yo u Tienjo, u ce nie aa ce u hãayɛlŋo yonj?»

⁴⁶ Unj piye dumaŋo-na, molo saa da nelma duɔ sie-yo. A bãl dii yiingu faŋgu-na, ba saa ji tiraa da holle yuu-yo baa nelma.

23

Baa na suur añjɪnamma pigãataamba kuuceŋgu-na
(Marke 12.38-39; Like 11.43,46; 20.45-46)

¹ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:

² «*Moisiŋ¹ a i tie wuɔ hūmienja maŋ, *añjɪnamma pigãataamba-i baa *Farisiebba-ba yaa saaya ba ta ba pigãaŋ nuɔmba-i a wuɔsaŋgu-i.

³ A ce dumaŋo-na, da ba waŋ mamaŋ baa-na, na ce-ma; ŋga baa na suur bafamba kuuceŋgu-na. Baŋ waŋ mamaŋ ba sa ce-ma.

⁴ Da ba ce ba haa conŋorni-i hã nuɔmba ta ba kpekpelle aa yagar wuɔ ba sie kãyã-bei ba migãaŋ tũu.

⁵ Ba ce ba weima-i hiere ba taara yerre baa-ma. Na saa da, bafamba kuɔlbaa-ba* maar banamba baamba-i. Aa baŋ naŋ kompammu maŋ, bafamba muumu comienja dii pɔmpɔr banamba waanja-na.

⁶ Da ba kã kãlle maŋ nuɔ-i, siso *Diilonelhãalãdūŋgu maŋ nuɔ-i, ba taara ba tɛna yaan-na.

⁷ Aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba pie ba jaal-ba aa ta ba bɪ-ba hãalãtaamba.

⁸ Jande, namaanjo-i, baa na yaŋ ba ta ba bɪ-na hãalãtaan namaa. Namei baaduŋ namaa aa na hãalãtienjo dii u diei yonj.

⁹ Mi baa da na bɛ moloŋo hɛma-na wuɔ na to. Na To dii u diei yonj, u yaa dɔrɔ-i-na.

¹⁰ Na baa bi ce ba ta ba bɪ-na yuntaan namaa. Na yuntienjo dii u diei yonj, u yaa *Kirsã-i.

¹¹ Umanj na yunŋu-na, u saaya u ce u fɛɛ na maacembilonjo.

¹² Na saa da, umanj duɔ tuɔ tetɛŋ u fɛɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umanj duɔ tuɔ hiire u fɛɛ, ba ka tetɛŋ-yo.»

§ 22:39 Buolman-sebɛ (Lévitique) 19.18 * 22:44 Gbeliemãŋ-nalãaŋgu 110.1 * 23:5 *Yuifubaa-ba taa ba ce Diilonj-nelma-i ba pũu kuɔlbaa baa-ma. Da ba'a ba jaal Diilonjo-i ba bɛ kuɔlbaa-ba famba-i a vaa-ba: unajo ba napuon-na, unajo ba yaadãmma-na. Ba ce mafamma-i wuɔ Diilonj unj hãa-ba *añjɪnamma maŋ, ma maama baa karaanu-bei.

Sulma haraa huhurmantaamba-na
(Marke 12.40; Like 11.39-52; 20.45-47)

¹³ Yesuŋ waan mafamma-i wuɔ cira: «*Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa *Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Na suu *Diilon-nelle hūmelle-i, namaa fɛɛ-i na siɛ suur, bamaŋ taaraayan da ba suur na suu-de bei.

[
¹⁴ «Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na bel diilonŋo-i a hūu bikulcaamba nagāŋ-niini-i a wuo-ni, aa da na'a na cārā Diilonŋo-i, na cārā-yuɔ da agaga wuɔ ba cira namaa faa. Kumaŋ ka haa-nei, ku ka balan cor.]

¹⁵ «Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na wuɔra gbuo terni-i hiere a taara nuɔmba-i dii-ba na hūmelle-na. Nga umaŋ duɔ gbāŋ suur tɪ, na bir-o na birma a ce u bir balan yan namaa fɛɛ-i titirre.

¹⁶ «Namaa yirii aa bi cira na pigāan banamba hūmelle. Sūlma haraa-nei! Na gbɪɛ-ku dumaa wuɔ molon duɔ pā nuŋgu aa bɪ *Diilodubuɔ yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbāa ce-ma, wɛima sɪ. Nga umaŋ duɔ cira: «Muɔ baa sɛnɛ maŋ Diilodubuɔ-i-na mi ka ce daama-i.» Da ku fiɛ balan niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.

¹⁷ Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yan-na. Diilodubuɔ-i baa sɛnɛ-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Sɛnɛ uŋ yeŋ Diilodubuɔ-i-na ku'i saa ce-yo Diilon-wuonŋo wɛi?

¹⁸ «Da na bi ce na ta na piye wuɔ molon duɔ pā nuŋgu aa bɪ mumbuolmuŋ-terienŋu yerre-i, duɔ fiɛ'a u saa ji gbāa ce-ma, wɛima sɪ, nga umaŋ duɔ cira: «Muɔ baa tāmman-kūŋgu maŋ mumbuolmuŋ-terienŋu dɔrɔ-i-na mi ka ce daama-i», da ku fiɛ gbāŋ niɛ niɛ, u saaya u ce-ma.

¹⁹ Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yan-na. Mumbuolmuŋ-terienŋu-i baa tāmman-kūŋgu-i haku-i bɔyaa haku-i nuɔ-i? Tāmman-kūŋgu yeŋ mumbuolmuŋ-terienŋu dɔrɔ-i-na, ku'i saa ce-ku Diilon-kūŋgu wɛi?

²⁰ «Umaŋ duɔ pā nuŋgu aa bɪ mumbuolmuŋ-terienŋu yerre-i, kuu dii ŋaa u bɪɛ baa nimaŋ dii ku dɔrɔ-i-na hiere.

²¹ Umaŋ duɔ pā nuŋgu aa bɪ Diilodubuɔ yerre-i, kuu dii ŋaa u bɪɛ baa ku tienŋo-i hiere.

²² Umaŋ duɔ pā nuŋgu aa hiel u niele dɔrɔ-i-na, kuu dii ŋaa kutienŋo bɪɛ Diilonŋo yerre-i baa u muntɛnammu-i hiere.

²³ «Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Da na ce na dii Diilonŋo *yufelle-i ka cor baa niifiɛlu-i du sɪnni-na hiere, a ne da kumaŋ yuŋgu *ānjɪnamma-na na sa ce-ku: Na sa ce kumaŋ vii, na siɛ bi tiraa ce kumaŋ faa, na sa wuɔ Diilon-hūmelle-i. Naa naa saaya na yu nyɔlma baa ma yaa igɛna aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.

²⁴ Namaa yirii aa bi cira na pigāan banamba hūmelle. Da na ce na seŋ hūmma-i wuɔ na sa taara na nyɔŋ baa kilekilebaa, a ne da nan nyɔŋ baa nimaŋ ni saa baa nyɔgɔmɛbaa-ba-i.

²⁵ «Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Naa dii ŋaa nelienŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yan ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migāan na kūɔma yaa da welewele aa yan na hɔmmu yu baa cuosɪnni baa nenemuŋgu.

²⁶ Mimiɛl namaa temma-i daana-i! Na yunni kuu aa yan-na. Saaraan kalni hɔmmu yaa igɛna, na ka da ni honni bi kuɔŋ.

²⁷ «Ānjɪnamma pigāataan namaaŋo-i baa Farisɪɛbaa namaaŋo-i, huhurmantaan namaa; sūlma haraa-nei! Naa dii ŋaa cɪncuɔŋa maŋ ban puu-ya

baa pilammu a ta a ne da fafamma, a ne da a hɔmmu yuu baa kokonni baa hūlābalaanɔ.

²⁸ Ku yaa ŋaa namaa kūŋgu-i. Nuɔŋ da ba da-na, ba cira: «Bamaŋ wuɔyaan Diilon-ɥūmelle-i fafamma ba yaa daaba-i.» A ne da na hɔmmu yuu baa huhurma baa balaanɔ.

²⁹ «Āŋjinamma pigāataan namaanɔ-i baa Farisiɛbaa namaanɔ-i, huhur-mantaan namaa; sūlma haraa-nei! Na siire ta na ma *Diilopɔpuɔrbiemba cincuɔŋa-i aa ta na tuɔlɔnu bamaŋ siire wuɔ Diilon-ɥūmelle-i fafamma aa ku ba waanɔ-i

³⁰ aa ta na piiye wuɔ: «Kuɔ ii naa waa i bīncuɔmba bāanɔ-na, ii naa saa cu ba huon-nu Diilopɔpuɔrbiemba komma-na.»

³¹ Terienɔ fangu-na, na pigāan wuɔ bamaŋ kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i namaa bīncuɔmba.

³² Ku faa! Gbāan na cor baa na bīncuɔmba maacemma-i na ka bāl-ma.

³³ Nelbabalaan namaa temma-i daana-i! Diilonɔ ce niɛ aa u siɛ ka caa namaa?

³⁴ Niɛŋ, mi ka saan Diilopɔpuɔrbiemba hā-na, baa nelnurāamba a naara āŋjinamma pigāataamba namba. Da ba kā, na ka ko banamba bɛi, aa gbu banamba dɛnniŋ aa muo banamba na *Diilonelhāalādūnni-na. Na ka nyaa ba huon-nu nilɛiŋa-na hiere ce-ba kpāncɔlgū.

³⁵ Terienɔ fangu-na, ban fiɛŋ bamaŋ ko-ba hiere a don Abel-na a ji hi Barasi biɛŋo-i Sakari-i, nan kuɔ umaŋ mumbuolmuŋ-terienɔ hɔlma-na baa Diilodubuɔ-i, Diilonɔ ka haa-ma hā namei baa-ma hiere.

³⁶ Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Diilonɔ ka haa nuɔŋ daaba kuliingu maama-i hiere hā fiɛfiɛ ku nuɔŋ namei baa-ma.»

*Yesu kūɔma siɛŋ baa Yerusalemutaamba-i
(Like 13.34-35)*

³⁷ Ku huonɔna, Yesu wuɔ cira: «E Yerusalemutaan namaa! Namei kuɔŋ *Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diilon duɔ saan umaŋ hā-na, na bel diilonɔ-i nan kutienɔ-i baa tāmpɛlɛiŋa ko-yo. Mei cie ji gbɛ; mi na'a mi tigiin-na ŋaa kūɔnan uŋ tigiin u biemba-i dumaa aa pūl-bɛi. Nga na saa hūu-ma.

³⁸ Kuŋ hii terienɔ man fiɛfiɛ-i-na, Diilonɔ ka yan na nelle-i hā-na.

³⁹ Aa mi tūnu-nei, da na saa ji ta na cira: «*Itien uŋ saan umaŋ u jo, Diilo baa-yo*† na siɛ tiraa da mi yufelle.»

24

*Mamaŋ ka da nelbiliemba-i aa miwaanɔ suɔ duɔ tɪ
(Marke 13.1-13; Like 21.5-19)*

¹ Yesuŋ juɔ hel *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ta, u *hāalābiemba kā u wulaa ka ta ba piiye baa-yo wuɔ u ne Diilodubuɔ-i kɛɛɛ u mamma faa.

² Yesu wuɔ cira: «Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Nan daa dūŋgu man daaku-i, yiingu dii baa yiingu ku ka fara hiere hīɛma-na!»

³ Uŋ kaa hi *Olivi-tibinni tānuŋgu-i, wuɔ tɛna. U hāalābiemba piɛ kā u wulaa ba kula, a ka yuu-yo wuɔ: «Itie, niŋ waan nelma man daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce niɛ suɔ ŋ jommaŋ-huonɔna-i baa miwaanɔ timmaŋ-huonɔna-i?»

⁴ Yesu wuɔ cira: «Baa na yan moloŋo ji pira-nei.

⁵ Nuɔmba bɔi ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de ba diele. Umaŋ duɔ jo, u ka cira Diilon uŋ saan *Konkortienɔ man, u yaa ufaŋo-i. Ba ka pira nuɔmba bɔi.

† 23:39 Gbelieman-nalāanɔ (Psaume) 118.26

6 Na ka da berru ce terni-na hiere. Nga da na ji ta na da-ma, baa na tie holle, mafamma saaya ma ce, nga miwaanjo timma'i sie pan waa huɔngu fanɔgu-na.

7 Nuɔmba kaa ta ba gan siyaabaa siyaabaa, baa nilɛɛna nilɛɛna. Nyulmu kaa ta mu suur aa hɛma kaa ta ma sagalla terni nanni-na.

8 Nifanni-i daani-i hiere haanjo. Ku domma'i dumaanjo-na.

9 «Ba kaa bel-na ce-na sulma aa ko-na. Ba ka bigaan-na nilɛɛna-na hiere mei maama-na.

10 Huɔngu fanɔgu-na, nuɔmba bai kaa nanna Diilon-humelle-i. Ba kaa hel banna honnin aa bigaan ba-naa.

11 Nuɔmba bai ka jo ji ta ba taal nuɔmba-i wuɔ bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka pira nuɔmba bai.

12 Ambabalma kaa ta yaanga nuɔmba-na a ce ba bai sie tiraa ta ba ce nelnyulmu-i.

13 Nga uman duɔ nyaar ka hi ku balma-i, kutienjo ka kor.

14 *Diilon-baanɔ *Neldɔɔlma ka wuɔra wan terni-na hiere nuɔmba-i nilɛɛna-na hiere ba suɔ-ma aa fiɛfiɛ-i-na miwaanjo timma suɔ da ma hi.»

(Marke 13.14-23; Like 21.20-24)

15 «Nuɔni man da n kalan terien daaku-i, n gbɛn kpelle n suɔ ku yungu-i. Diilon un puɔraa Daniel wan Terbienatienjo man maama-i,* da na ji da u juɔ ji tɛna *Diilodubuɔ-i-na,

16 baman da ba waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba ka tannin.

17 Uman duɔ ji waa u dunɔgu dɔrɔ-i-na, u hiere u tuɔ gbar, u baa cira u suur bie binɔkɔngu.

18 Uman duɔ ji waa suon-nu, u baa cira u jo cin-nu ji bie waan-jonɔgoruo.

19 «Kusuntaamba-i baa biantaamba-i sulma haraa-bei yinni fanni-na.

20 Taa na carɛ Diilonjo-i ku baa ji ce waan-huɔngu aa ku baa ji waa *yitɛnanɔgu.

21 Diilon un jɛna miwaanjo-i ji hi baa nyungo, yaahuolo man temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa yaahuolo daayo temma sa ji tiraa da-ba dede.

22 Kuɔ Diilonjo saa naa hiel kuanɔgu yin daani-na, molo naa saa kor. Nga u yufellen hilaa baman nuɔ-i, u ka ne ba yaa-i aa parra yin daani-i.

23-24 «Coikartaamba ka ta ba jo. Uman duɔ jo, u ka cira Diilon un saan *Konkortienjo man, u yaa ufanjo-i. Banan ba'a bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bai baa himma bai da ba gbɛn pira halle Diilonjo yufellen hilaa baman nuɔ-i. A ce dumaanjo-na, uman duɔ ji gbɛ-na wuɔ Diilon un saan Konkortienjo man, uu dii bande, sisɔ uu dii daalei, baa na huɔ-ma; u taal-na.

25 Muɔ fuɔ, mei gbuɔya-nei jina.

26 «Terienɔgu fanɔgu-na, molon duɔ ji gbɛ-na wuɔ: «*Kirsu juɔ; uu dii hɛnɔgu-na», baa na ka; u taal-na. Da ba bi gbɛ-na wuɔ: «Nien, uu dii fuo bande», ba taal-na; baa na huɔ-ma.

27 Diilon un nyiesin duma nuɔmba da-yo a don bapagunɔgu-na ka jun basuurunɔgu-na, *Molon-Bien duɔ jo, ba ka da-yo dumei.

28 Binɔkɔkuliin da ku waa kusuɔn-nu, kpaalbaa-ba tigiin kusuɔn-nu'i.»

(Marke 13.24-31; Like 21.25-33)

29 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ bal, baanɔgu ka bir cure, ceinjo ka ce da bintuu. Mɔɛna ka par diire, aa bimbinni man dii dɔrɔ-i-na hiere ni ka hel ni fonni-na.†

30 Huɔngu fanɔgu'i nuɔ-i *Molon-Bienjo danyuɔ ka carra dɔrɔ-i-na. Duɔ carra, nuɔmba-i hiere hɛma-na ba ka haa ba nammu-i ba yunnin ta ba gbu ba kaal.

* 24:15 Daniel (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11 † 24:29 Nien Isayi sebe-i-na (Ésaie) 13.10 baa 34.4.

Da ba'a ba ne, ba ka da u hiire u jo baa duherru. Ba ka da u yuntesinni-i baa u bɔbɔima-i.

³¹ Huɔŋgu fangu-na, na ka da ba buu yerre maŋ bāmbāale diele-i. Da ba bu-de terienɔ maŋ nuɔ-i, u ka ce u *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na hiere a tigiin u yufellen hilaa bamaŋ nuɔ-i ba waa terduɔŋ-nu.

³² «Na saa da *yensāngu-i wei? Da na ji da ku caa fiɛlu-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na bi suɔ kerre ifelle hii ti.

³³ Kuuduɔŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duɔŋ ta ma ce huɔŋgu maŋ nuɔ-i, na saaya na suɔ wuɔ Molon-Bienɔ jomma piyaa.

³⁴ Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiɛfiɛ ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.

³⁵ Dɔrɔ-i baa hiɛma-i ni ka gbuo, ŋga mei nelma sa ji gbuo dede.»

(Marke 13.32-37; Like 17.26-30,34-36)

³⁶ «Ŋga kumaŋ ŋaa yiingu fangu fɛrɛ-i, baa huɔŋgu-i, molo sa suɔ-ku. Halle *dɔrpɔpuɔrbiemba famba fɛrɛ-i dɔrɔ-i-na baa Bɛpolŋ fuɔ fɛrɛ-i ba sa suɔ-ku. U To yaa suyaan-kuŋ u diei yoŋ.

³⁷ Kumaŋ ciɛ *Nowe bāngu-na, *Molon-Bienɔ duɔ u bir jo, ku temma ka ce.

³⁸ Nowe bāngu-na, aa diilobuɔ suɔ duɔ dāa, nuɔmba naa gonya niiwuoni baa kolma baa cejalle a ji hi yiingu maŋ Noweŋ suurii begubuɔ-i-na.

³⁹ Ba saa suɔ wuɔ weiima jo dii. Ba juɔ'a ba ne da diilopepetienɔ naŋo-i duɔŋ tuɔ dāa. Hūmma wuo-ba hiere kpɛmmu!‡ Molon-Bienɔ duɔ ji'a u jo, ku ka tugol nuɔmba-i dumɛi.

⁴⁰ Nuɔmba hāi gbāa waa ta ba guona, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unanɔ-i.

⁴¹ Caamba hāi gbāa waa ta ba sɔrɔŋ, ba biɛ u diei ta, aa yaŋ unanɔ-i.

⁴² Terienɔ fangu-na, baa na gonya duɔfūmmu, na saa suɔ na Tienɔ jommaŋ-yiingu-i.

⁴³ Na saa da, da ŋ suɔ cuoyuo uŋ ka suur-niɛ huɔŋgu maŋ nuɔ-i isuɔŋgu-na, ŋ ka tɛna cie-yo, ŋ siɛ yaŋ u ji kanu ŋ dūŋgu-i.

⁴⁴ Terienɔ fangu-na, na saaya na tigiin na fɛrɛ. Naŋ'a na saa tɛna baa-ma wuɔ Molon-Bienɔ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, u bi jo huɔŋgu fangu'i nuɔ-i.»

Maacembiemba hāi maama

(Like 12.41-48)

⁴⁵ «Da ŋ nu wuɔ maacembilonɔ maŋ vii aa tuɔ cɛ, u yaa umaŋ u yuntienɔ kāa nelle aa haa-yo u namaacembiemba namba yuŋ-nu u tuɔ hā-ba niiwuoni-i fafamma.

⁴⁶ U yuntienɔ duɔ ka bir jo ji da u ciɛ u maacemma-i fafamma, fuɔ yuŋgu dɔlaa.

⁴⁷ Mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Yuntienɔ ka haa-yo u nagāŋ-niini yuŋ-nu hiere.

⁴⁸ Ŋga da ku waa maacembilobabalaŋo, u ka tuɔ jɔguɔŋ wuɔ u yuntienɔ siɛ jo fiɛfiɛ,

⁴⁹ aa don tuɔ muo u nabaamba-i, aa tɛ tuɔ wuo aa tuɔ wuɔra u nyɔŋ kolma baa konyɔrāamba.

⁵⁰ Uŋ'a u saa tɛna baa yiingu maŋ maama-i, baa huɔŋgu maŋ maama-i, u yuntienɔ jo huɔŋgu fangu'i nuɔ-i.

⁵¹ Duɔ jo ji da-yo dumaanɔ-na, baŋ ka haa kumaŋ huhurmantaamba-na, u ka haa ku yaa yuɔ. Kaaluŋgu siɛ gbuu waa dɛi.»

25

Nyɔnyuriimba naŋ maama

‡ 24:39 Miwaanɔ jɛnamman-sebɛ (Genèse) 6-7

¹ Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «*Diilonɔ-nelle suurman-kūŋgu ka waa ŋaa biemba cinciueluo naŋ kūŋgu: Ba siire isuonɔŋu nanɔŋu-na a biɛ ba fitimbaa-ba-i wuɔ ba ka jārā dɔrbiɛŋo.

² Ba hɔlma-na, ba ndii cē aa ba ndii baamba namba sa cē.

³ Bamaŋ sa cāaŋ ba biyaa ba fitimbaa-ba-i aa ba saa biɛ namma bel ba naŋ-na.

⁴ Bamaŋ cāaŋ, bafamba biɛ ba baamba-i aa biɛ namma bel ba naŋ-na wuɔ ba sa suɔ weimaŋ maa-na.

⁵ Baŋ kāa, dɔrbiɛŋo jomma ka ce pānna, ba kor duɔfūŋ hiere.

⁶ «Isuɔhollen juɔ hi, ba nu molo piiye da gbagaga wuɔ: «Dɔrbiɛŋo'i juon daayo! Hilaan na jārā-yuɔ!»

⁷ Ba sire ku yaa nuɔ-i ba hieronɔ-i, ta ba migāaŋ ba fitimbaa-ba-i.

⁸ Bamaŋ saa biɛ namma-i, ba ta ba piiye baa bamaŋ biyaa wuɔ: «I namma tɛ, i fitimbaa-ba ce da ba diŋ; na sa hā-ye manamma wei?»

⁹ Bamaŋ biyaa namma-i ba cira: «Miɛ in biyaa mamaŋ, ma siɛ gbē i calnumei. Kumaŋ bɔyaa, kāaŋ na ka sāa manamma na jo.»

¹⁰ Ba sire ku yaa nuɔ-i da ba ka sāa. Baŋ taa, dɔrbiɛŋo jo. Ba ndii baamba suur baa-yo källen-dūŋgu-na aa ba gbonu-kuɔ.

¹¹ Daabaŋ kaa jo, ba jo ji ta ba muo dūŋgu-i wuɔ ba hɪl-ku ba suur.

¹² Dɔrbiɛŋo gbē-ba wuɔ: «Mi sa suɔ namaaŋo-i, mi siɛ fuo-ma nei!»

¹³ Yesu wuɔ miɛl gbē u *hāalābiemba-i wuɔ: «Terienɔŋu fanɔŋu-na, baa na gonya duɔfūmmu. Na sa suɔ *Molon-Bienɔ jommaŋ-yiŋgu ka fenɔ bɪ u jommaŋ-huonɔŋu.»

*Ba sa biera japūŋgu hɪɛŋ-nu gbāŋgbāŋ
(Like 19.11-27)*

¹⁴ «*Diilonɔ-nelle kūŋgu ka waa ŋaa naacolɔŋo maŋ wuɔ u kā nelle aa bɪ u maacembiemba-i a ji hā-ba u gbeinɔ-i.

¹⁵ U hāa unanɔ-i tāmabaa-ba* ndii, aa hā unanɔ-i ba hāi, aa hā siɛlinwuonɔ-i u diei. U niɛ ba fōŋgōbaa-baŋ hii ba ce mamaŋ aa hā-ba saanu baa ku yaa-i, aa ta.

¹⁶ Umanɔ daa tāmabaa-ba ndii-i, u pāŋ kā ka donɔ tuɔ bibirre u nanɔŋa baa u waanɔ-i ji da u gbeinyunɔ temma.

¹⁷ Umanɔ daa tāmabaa-ba hāi maaduɔma; fuɔ-i a bi ji da u gbeinyunɔ temma.

¹⁸ Umanɔ daa u diei u bir yanɔ aa kā ka hɪŋ fuonɔŋu fuo u wuonɔ-i.

¹⁹ «Ba yuntienɔ un taa dumaanɔ-na, u kaa vaaya. Un juɔ jo, u bɪ-ba ji tuɔ yuuba.

²⁰ Un ŋa naa hā umanɔ tāmabaa-ba ndii-i, u piɛ pigāaŋ-yo tāmabaa-ba ndii daayo-i aa cira: «Yuntie, niŋ ŋa naa hā-mi tāmabaa-ba ndii maŋ, mi tiraa da ba temma naara-bei; ba yaa daaba.»

²¹ «U yuntienɔ gbē-yo wuɔ: «Ku faa, maacembiloviiyonɔ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkūɔ kūŋgu belma, mi ka hā-ni bāmbāale kūŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bāanɔŋu-i baa-mi.»

²² «Un ŋa naa hā umanɔ tāmabaa-ba hāi, u piɛ aa cira: «Yuntie, niŋ ŋa naa hā-mi tāmabaa-ba hāi maŋ, mi daa ba hāi nanɔ naara-bei, ba yaa daaba.»

²³ «U yuntienɔ gbē-yo wuɔ: «Ku faa, maacembiloviiyonɔ nuɔ. Niŋ suyaa cɛkūɔ kūŋgu belma, mi ka hā-ni bāmbāale kūŋgu. Jo ŋ ji ta ŋ ce ŋ bāanɔŋu-i baa-mi.»

* 25:15 Bafamba tāma diei gbāa pā gonɔŋuonɔ-i bienɔ cinciueluo baa a ndii.

24 «Uŋ ɲa naa hã umaŋ u diei, u piɛ aa cira: «Yuntie, mi suyaa miɛ naŋ kũŋgu dii kpelle, nuɔ da ɲ saa kũ suonŋu maŋ, ɲ kar kufanŋu ðimma yaa-i; da ɲ saa duu ðimma maŋ, ɲ kar ma yaa-i.

25 Mɛi kãalãayã aa kã ka hĩŋ fuonŋu fuo ɲ gbeĩŋa-i, a yaa daaya.»

26 «U yuntienɔ gbẽ-yo wuɔ: «Maacembilobabalaŋ nuɔ naŋ temma-i daani-i, yentien nuɔni maŋ daani-i, nii naa suɔ wuɔ da mi saa kũ suonŋu maŋ, mi kar kufanŋu ðimma yaa-i; aa da mi saa duu ðimma maŋ, mi kar ma yaa-i,

27 bige-i ciɛ ɲ saa kã ka jĩna mi gbeĩŋa-i gbeindũŋ-nu? Min juɔ de-i-na mii naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wɛi?»

28 Aa naa cira: «Hũyãaŋ tãma maŋ u wulaa na hã umaŋ daa tãmabaa cĩncieluo-i baa-yo!

29 Umaŋ duɔ da, kunaŋgu ka naara u kũŋgu-i a ce ku yure baa-yo, ɲga umaŋ duɔ saa da, cɛllɛ kũŋgu maŋ dii baa-yo, ku hũu.

30 Aa maacembilonɔ fanɔ-i daayo-i, u siɛ bi gbãa cii muonu canŋa, hielaan-yon fuoren dii kukulma-na. Duɔ tĩɛ dii terienŋu-na, kaaluŋgu siɛ gbuu waa ðɛi.»»

Da ɲ duu kumaŋ, ɲ ji kar ku yaa-i

31 Yesuŋ waan mafamma-i, wuɔ cira: «*Molon-Bien duɔ ji jo u fõŋgõtesinniŋ-jomma-i baa *dɔrɔpɔrɔbiemba-i u ka tĩɛna u fõŋgõtesinni-na.

32 Nuɔmba-i nilɛĩŋa-na hiere ba ka tigiin u yaanŋa-na u fiɛl nelfafaamba-i hiel-ba nelbabalaamba-na ɲaa ãncĩnaŋ un fiɛl tũlmba-i dumaa hiel-ba yermba-na

33 a jĩna tũlmba-i u nadien-na aa yermba-i u nanyuonŋ-nu.

34 «Bamaŋ da ba ji waa u nadienŋa-na ba yaa nelfafaamba-i; u ka gbẽ-ba wuɔ: «Juon, mi To ciɛ baa namaanɔ-i. *Diilon-nelle migãaŋ dii miwaanɔ jĩnamman-huonŋu ta di ciɛ-na, juon na ji ta na ce na bãanŋu-i ðiɛ.

35 Na saa da, nyulmu taa mu ko muɔ, na hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na hã-mi hũmma mi nyon. Mi kãa na wulaa, na hũu-ma mi har-nei.

36 Mi waa bebelle, na hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na kã ka jaal-mi.»

37 «Duɔ waŋ mafamma-i, nelfafaamba ka bir yuu-yo wuɔ: «Itie, i daa-ni nyulmu-na yaku-i aa i hã ɲ wuo? Yiin haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni waa-niɛ aa i hã-ni hũmma-i ɲ nyon?»

38 Yiin haku-i ɲ juɔ i wulaa i hũu-ma ɲ har-yiɛ? Aa yiin haku-i i daa-ni bebelle i hã-ni nyarkpãtãnni-i ɲ cĩnnu ɲ kũɔma-i?»

39 ɲ taa ɲ jaŋ yaku-i aa ɲ waa kaso-i-na yaku-i i kã ka ne-ni?»

40 «U ka gbẽ-ba wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsonɔ-i baa-na: Naŋ taa na ce-ma na hã mi baamba-i baa ba hãasĩmma-i, kuu dii ɲaa na taa na ce-ma na hã muɔmɛi.»

41 «Ku huonŋu-na, u ka bir waŋ baa bamaŋ dii u nanyuonŋu-na wuɔ: «Halaan mi caan-nu, Diilonɔ gãaŋ baa namaa fuɔ! Dãŋgbɔguonŋu maŋ diyaa ta ku ciɛ *Sitãni-i baa u pɔpɔrɔbiemba-i, taa na kã ku yaa nuɔ-i!

42 Na saa da, nyulmu taa mu ko-muɔ, na saa hã-mi niiwuoni mi wuo. Hũŋkuɔsĩnni waa-miɛ, na saa hã-mi hũmma mi nyon.

43 Mi kãa na wulaa, na saa hũu-ma mi har-nei. Mi waa bebelle, na saa hã-mi nyarkpãtãnni mi cĩnnu mi kũɔma-i. Mi taa mi jaŋ, na saa kã ka ne-mi. Mi waa kaso-i-na, na saa kã ka jaal-mi.»

44 «Duɔ waŋ mafamma-i, ba ka cira: «Itie, i daa nyulmu taa mu ko-ni yaku-i aa i yagar wuɔ i siɛ hã ɲ wuo? Yiin haku-i nuɔ-i hũŋkuɔsĩnni-i waa-niɛ aa i

balan-ni hūmma-i? Yiin haku-i nuɔ-i η juɔ i wulaa aa i saa hūu-ma η har-yiɛ? Aa yiin haku-i nuɔ-i i daa-ni bebelle i saa hā-ni nyarkpātānni-i η cīnnu η kūma-i? N taa η jan yaku-i aa η waa kaso-i-na yaku-i aa i saa kā ka ne-ni?»

⁴⁵ «U ka gbɛ-ba wuɔ: «Yaan mi wan ninsono-i baa-na: Nan ηa naa ta na yagar ma cemma da na hā mi baamba-i baa ba hāasimma-i, kuu dii ηaa na taa na yagar da na ce-ma hā muɔmɛi.»

⁴⁶ Terienɔu fanɔu-na, bafamba ka ta ba kā dāamun-nellen aa nelfafaamba ta ba kā Diilon-nellen.»

26

Ba saa Yesu belman-maama-i

(Marke 14.1-2; Like 22.1-2; Nsāa 11.47-53)

¹ Yesu η wan nel daama-i hiere ti, wuɔ wan baa u *hāalābiemba-i wuɔ:

² «Ma sī na suyaa wuɔ yinni hāi tiyāa aa *kōrsinni timman-ponsaanɔu da ku hi ke? Da ku hi, ba ka bel *Molon-Bieno-i a hā ba gbu-yo *daan-nu ko-yo.»

³ Yibienja fan-na, *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i baa nelle bincuaη baa tigiin ba-naa *Diiløjigāntaamba yuntieno dumelle-na, ba taa ba bi-yo Kayifu,

⁴ a saa-ma ban ka ce dumaa bel Yesu-i ko-yo.

⁵ Ba taa ba piye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaanɔu yinni-na ni ma'i sī ku ka du.»

Cieno nanjo kūna natikolo-hūmma Yesu yunɔu-na

(Marke 14.3-9; Nsāa 12.1-8)

⁶ Huɔnɔu fanɔu-na, Yesu waa Betani, *jardāaman waa Simo man nuɔ-i u dumelle-na.

⁷ Cieno nan wuɔ kā u wulaa baa sukpepellun-natikolo nanjo *alabati-kamoelen. Yesubaa-ba waa ta ba wuo niwuoni. Wuɔ kā ka kūna-yuɔ Yesu yunɔu-na.

⁸ *Hāalābieman daa kufanɔu-i, ba hōmmu gbuu pān guɔla. Baa ta ba piye wuɔ: «Bige-i cie u biēna natikolofefeiη daayo-i?»

⁹ Uu naa gbāa suor-o a da gbeibuɔ a calnu hā sūntaamba-i do!»

¹⁰ Yesu wuɔ suɔ baa-ba; wuɔ cira: «Bige-i cie na ta na piye na guɔla cieno huɔnɔu-i? Un cie kuman mie daaku-i, ku faa.

¹¹ Na saa da, sūntaamba dii baa-na bāanɔu-i baa isuɔnɔu-i, ηga muɔmi sie tiēna baa-na gbula.

¹² U kūna natikolo daayo-i mie tuɔ cie mi kuliin-yiingu yaa-i.

¹³ Mi wan ninsono-i baa-na: *Neldədəl daama da ma wan terienɔu terienɔu hēma-na bande-i-na, cien daa un cie manan daama-i, ma ka bi wan nuamba suɔ-ma.»

Yuda suora Yesu-i

(Marke 14.10-11; Like 22.3-6)

¹⁴ Ku huɔnɔu-na, Yesu *hāalābien cīncieluo ba hāi baamba-na, ban bin uman *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ sire kā *Diiløjigāntaamba yuntaamba wulaa

¹⁵ ka yuu-ba wuɔ: «Da mi kāyā-nei na bel Yesu-i, na ka hā-mi bige-i?» Baa kān bafamba warbien komorre baa cīncieluo a hā-yo.

¹⁶ A don huɔnɔu fanɔu-na, Yuda wuɔ don tuɔ ne un ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

Kōrsinni timman-ponsaanɔu tigiima-i

(Marke 14.12-16; Like 22.7-13)

¹⁷ *Ban'a ba sa dii siini-i *buruo man nuɔ-i u ponsaanɔu yidielānɔu-na, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, η taara i ce *kōrsinni timman-ponsaanɔu niwuoni-i hie a hā-ni?»

¹⁸ Yesu wuɔ cira: «Kãaŋ nellen-huɔŋga-na melŋ daayo wulaa, na ka waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtiɛŋ wuɔ ku hii u wulaa tɪ, u ka ce kɔrsɪnni tɪmmaŋ-ponsaanŋu-i naŋ terien-nu'i baa u hãalãbiemba-i.»

¹⁹ Hãalãbiemba ta kã nellen-huɔŋga-na ŋaa Yesuŋ bi waan-ma dumaa ka ce kɔrsɪnni tɪmmaŋ-ponsaanŋu niiwuoni-i.

Kɔrsɪnni tɪmmaŋ-ponsaanŋu niiwuoni wuoma-i

(Marke 14.17-21; Like 22.14; Nsãa 13.21-30)

²⁰ Bãanŋuŋ juɔ suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbiɛŋ cɪncieluo ba hã baamba kã ka tɪɛna ta ba wuɔ niiwuoni-i.

²¹ Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Na hɔlma-na unaa ka hel mi huon-nu.»

²² Ba yammu pãŋ vãa hiere; baa don ta ba yuu-yo, wulawula wuɔ: «Itie, muɔmɛi wɛi?»

²³ Yesu wuɔ cira: «Umaŋ wuyaan baa-mi kaladuɔŋgu-na u yaa ka hel mi huon-nu.

²⁴ *Molon-Biɛŋo ka ku ŋaa maŋ nyegãan Diilon-nelma-na dumaa; ŋga umaŋ ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa-yuɔ! Bɔlbɔl uu naa baa hon.»

²⁵ *Yuda wuɔ suuye u yufien-a-i aa naa cira: «Hãalãtie, muɔmɛi wɛi?»

Yesu wuɔ cira: «Ŋ suɔ-ma ŋ yaŋ muɔ.»

(Marke 14.22-25; Like 22.15-20; Kor. dɛ. 11.23-25)

²⁶ Baŋ waa ta ba wuɔ niiwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diilon-o-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i aa cira: «Hũyãan mi kũɔma yaa-i daama na wuɔ.»

²⁷ Ku huonŋu-na, wuɔ biɛ duvɛŋo ciin-na, aa jaal Diilon-o-i aa hã-ba baa-yo aa cira: «Nyuɔŋ hiere,

²⁸ mi tãmma yaa-i, *tobisinnin-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna pir nuɔmba bɔi ãmbabalma.

²⁹ Mi tũnu-nɛi: Da ma hel fiɛfiɛ-i-na, ni mi To nellen sɪ, mi siɛ tiraa nyɔŋ duvɛŋo baa-na.»

³⁰ Ku huonŋu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diilon-o-i aa sire ta ba kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Piɛr wuɔ u ka cɪina-yuɔ

(Marke 14.27-31; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

³¹ Baŋ kãŋ hũmelle-na, Yesu wuɔ gbɛ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Mamaŋ nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ:

«Mi ka ko ãncɪinaŋo-i

aa yaŋ tũlmba pisalla hiere»*

ma yaa ka da-mi isuɔŋ daaku-na. Na ka nanna-miɛ na hieroŋo-i hiere.

³² Ŋga da mi sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»

³³ Piɛr wuɔ cira: «Banaŋ da ba fiɛ nanna-niɛ hiere, muɔ fuɔ, mi cɛraa mi nanna-niɛ gbula.»

³⁴ Yesu wuɔ cira: «Piɛr, mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Isuɔŋ daaku-na, kɔholdɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka cɪina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

³⁵ Piɛr wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Hãalãbiemba namba-i hiere baa bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba hii Getisemane

(Marke 14.32-42; Like 22.39-46; Nsãa 18.1)

³⁶ Yesubaa-ba kaa hi terienŋu naŋgu-i ba bɪ-ku Getisemane. Yesu wuɔ gbɛ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Tɪɛnaanãŋ bande aa mi kã dii daalei ka cãrã Diilon-o-i aa bir jo.»

* 26:31 Sakari (Zacharie) 13.7

³⁷ Aa naa kã baa Pier baa Sebede bɛpuɔmba-i ba hã-i-na.† Un̄ kãa terien̄gu-na, u huɔŋga don̄ ta ka guɔla aa korma tiraa ta ma da-yo.

³⁸ Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga, t̄ɛnaan̄ bande-i-na na cie-mi; baa na duɔf̄un̄.»

³⁹ Aa kã yaan̄-na cɛllɛ ka d̄uuna nis̄ŋ u yun̄gu-i h̄ɛma-na aa cira: «Baba, da ŋ'a ŋ ka gbãa, hiel-muɔ yaahuolo daayo-na. Nga baa cira ŋ fer-muɔ, ce-ma nin̄ taaran̄ ma ce dumaa.»

⁴⁰ Ku huɔŋgu-na, wuɔ bir jo u h̄aalãbiemba siɛi baan̄ daaba wulaa, a jo ji da ba kuraa duɔf̄un̄. Wuɔ p̄ŋ-ba aa naa tuɔ piiye baa Pier wuɔ: «Halle na saa gbãa t̄ɛna da huɔŋgu cɛllɛ baa-mi!

⁴¹ Baa na duɔf̄un̄, taa na cãrã Diilon̄o-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na ku-ubabalaangu cemman̄a. Anfafamma cemman̄-maama dii nelbilon̄o huɔŋga-na, ŋga ku f̄on̄gũo yaa si dii-yuɔ.»

⁴² Un̄ waan̄ mafamma-i, wuɔ bir ta ka cãrã Diilon̄o-i. Un̄ waan̄ mamanan̄ gboluon̄gu fan̄gu-na, u ciera: «Baba, da kuɔ yaahuolo daayo saaya u da-mi, wɛima s̄i, ma ce nin̄ taaran̄ ma ce dumaa.»

⁴³ Aa naa bir jo u h̄aalãbiemba wulaa jo ji da duɔf̄ummu kuure-bɛi.

⁴⁴ Wuɔ bir ta ka tiraa cãrã Diilon̄o-i baa ãndaduɔŋ daaku yaa-i. Ku ce i siɛi.

⁴⁵ Un̄ juɔ kufan̄gu-i, wuɔ jo ji gbɛ u h̄aalãbiemba-i wuɔ: «Na saa ye dumaa duɔf̄ummu-na wɛi? Ku piyaa. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba-i baa *Molon̄-Bien̄o-i.

⁴⁶ Siiren̄ i ta! Uman̄ ka hã-ba baa-mi u'i juɔŋ daayo, u saa maa!»

Yesu belma hii

(Marke 14.43-50; Like 22.47-53; Nsãa 18.2-12)

⁴⁷ Nelma saa t̄i Yesu nun̄gu-na; ba'a ba ne da ban̄ b̄ŋ uman̄ *Yuda-i u *h̄aalãbien̄ c̄incieluo ba hã baamba-na, u juɔ ji tuɔ yiera baa nelp̄un̄gu nan̄gu u huɔŋgu-na. Banamba waa baa jigãmmu, banamba b̄ɛŋa. *Diilo-jigãntaamba yuntaamba-i baa nelle b̄incuɔmba yaa puɔraa-ba.

⁴⁸ A ne da ban̄'a ba jo, Yuda naa gboya-bɛi wuɔ: «Da mi ka p̄rã uman̄ da mi jaal-o, u yaa-i; na bel-o.»

⁴⁹ Ban̄ kãa ka hi, Yuda wuɔ p̄ŋ piɛ Yesu caan̄-nu aa cira: «H̄aalãtie, jaalun̄gu yaa-i!» Aa kã ka p̄rã-yuɔ.

⁵⁰ Yesu wuɔ cira: «Mi j̄ɛ, nin̄ juɔ mamanan̄ nuɔ-i ce-ma.»

Baman̄ juɔ baa Yuda-i baa p̄ŋ piɛ bel Yesu-i.

⁵¹ Baman̄ waa baa Yesu-i, unan̄ wuɔ fa u jigãŋga-i hiel-ka a jaf̄un̄ *Diilo-jigãntaamba yuntien̄o maacemilon̄o t̄un̄gu-i a kar-ku.

⁵² Yesu wuɔ cira: «Dii ŋ jigãŋga-i ka fogn̄gu-na. N̄ saa da, uman̄ duɔ tuɔ ce berru-i baa jigãŋga, jigãŋga'i ji wuyaan̄-yon̄.

⁵³ N̄ daa niɛ s̄i mi siɛ gbãa muo mi natiɛŋa mi To-i-na wɛi? Aa da ŋ bi da mi muyaa mi natiɛŋa yuɔ, hoi huɔŋgu-i baa huɔŋgu-i, un̄ ka saan̄ *d̄ɔrp̄ɔpuɔrbiemba man̄ ba ji kãyã-miɛ, ba ka cor p̄nni c̄incieluo baa ni hãi.

⁵⁴ Nga da ba jo, mamanan̄ nyegãan̄ Diilon̄-nelma-na ma ka ce niɛ aa gbãa ce? Diilon̄ wuɔ ma ce dɛ'i nuɔ-i.»

⁵⁵ Aa naa wan̄ baa nuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigãmmu baa b̄ɛŋa da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ. Yinni man̄ jon̄ mi wan̄ Diilon̄-nelma-i baa nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, bige-i ciɛ na saa bel-mi terien̄gu-na?

⁵⁶ Nga *Diilop̄ɔpuɔrbiemban̄ waan̄ mamanan̄ Diilon̄-nelma-na, ma saaya ma ce, ku'i ciɛ.» H̄aalãbiemba gbar hiere aa nanna-yuɔ.

† 26:37 Sebede bɛpuɔŋ daaba-i ba gbɛ Sake baa Nsãa. Niɛŋ 4.2.

Ba k̄aa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa
(Marke 14.53-65; Like 22.54-55,63-71; Ns̄aa 18.12-14,19-23)

⁵⁷ Baŋ bilaa Yesu-i, baa k̄a baa-yo Kayifu terien-nu. U yaa waa *Diilojigāntaamba yuntien-o-i. *Anj̄inamma pigāataamba-i baa nelle b̄incuamba waa tigiinj̄ kusuɔŋ-nu'i.

⁵⁸ Baŋ k̄aŋ baa Yesu-i, Pier wuɔ yaŋ ba maa aa suɔ cu ba huon-nu. Baŋ kaa hi Diilojigāntaamba yuntien-o ciŋgu-i, wuɔ suur t̄ena baa maacembiemba-i duɔ ne kuŋ ka cor dumaa.

⁵⁹ Diilojigāntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara āntāalāmma da ba haa Yesu-i-na da ba gb̄aa ko-yo,

⁶⁰ ŋga ma saa d̄al-ba. Nuamba b̄ai juɔ ji kar coima haa-yuɔ. Ku huongu-na, banamba sire ba h̄ai

⁶¹ ta ba piiye wuɔ: «U ciera wuɔ fuɔ gb̄aa muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siei.»

⁶² Diilojigāntaamba yuntien wuɔ sire yiera aa naa cira: «Naacolŋ nuɔ, baŋ cāl-niŋ naŋ'a nie?»

⁶³ Yesu saa seŋ s̄unungu yuɔ. Diilojigāntaamba yuntien wuɔ cira: «Diilon uŋ p̄aa nuŋgu-i wuɔ u ka saan̄ *Konkortien-o man̄, u yaa nuon-o-i wei? Nuon̄ei Diilon-Bien nuon-o-i wei? Da kuɔ nuon̄ei, hiel ŋ niele-i Cicēlmantien-o-na aa ŋ sie-ma i ne.»

⁶⁴ Yesu wuɔ cira: «Muɔmei. Aa mi gbar-ma baa-na: A don̄ fiefie daayo-na, na ka da *Molon-Bien-o t̄enaana Itien-o caan̄gu-na, na ka da u hilaa d̄orɔ-i-na tuɔ jo baa duherru.»‡

⁶⁵ Terien̄gu fan̄gu-na, Diilojigāntaamba yuntien-o huon̄ kaa p̄aŋ guɔla. Wuɔ p̄aŋ fa fuɔ fer̄en̄ jon̄gorbaa-ba-i taalnu-bei aa naa cira: «U tuoraaya Diilon-o-i! Ii si dii die ka tiraa yuu molon̄o; ma cie mie fer̄e-i i yufellen̄!»

⁶⁶ Aa naa yuu nuamba-i wuɔ: «Uŋ tuoraaya Diilon-o-i, namaa na'a nie?»

Nuon̄ baa cira: «U cālāa, u saaya komma.»

⁶⁷ Aa naa ta ba tu taalni u yaan̄ga-na aa ta ba dudul-o. Banamba ta ba caa u t̄unni-i.

⁶⁸ Da ba muo-yo, ba cira: «Da kuɔ Diilon uŋ saan̄ *Konkortien-o man̄ u yaa nuon̄o-i, suɔ uman̄ muyaa-ni i ne!»

Pier ciinaana Yesu-i
(Marke 14.66-72; Like 22.56-62; Ns̄aa 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Baŋ taa ba muo Yesu-i huon̄gu-na, Pier waa t̄ena dumellen̄-huon̄ga-na. Maacembilon̄o§ nan̄o pie k̄a u wulaa ka cira: «Ma s̄i nuɔ ŋ bi waa baa Galiletaan̄ Yesu daayo-i ke?»

⁷⁰ Pier wuɔ hel-kuɔ nuamba yaan̄ga-na hier̄e. U birii yuu cien-o-i wuɔ: «Ŋ taara ŋ waŋ wuɔ nie?»

⁷¹ Aa naa sire ta tuɔ k̄a fondumelle-na. Cien-o nan̄o tiraa da-yo aa tuɔ piiye baa baman̄ terien̄gu-na wuɔ: «Naacolŋ daa u waa baa Nasaretitaan̄ Yesu-i.»

⁷² Pier wuɔ cira: «Muɔ baa Diilon̄o, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i.»

⁷³ Kuɔ ku ce c̄elle, baman̄ waa, baa pie Pier caan̄-nu ka cira: «Coima saa fa, unan̄o'i nuon̄o-i. Da ŋ ta ŋ piiye, ba p̄aŋ suɔ niŋ hilaa kusuɔŋ-nu.»

⁷⁴ Pier wuɔ p̄aŋ cira: «Muɔ baa Diilon̄o, mi sa suɔ naacolŋ daayo-i! Aa da kuɔ mi kar coima, Diilo baa yaŋ-mi!» Uŋ taa u waŋ mafamma-i huon̄gu man̄ nuɔ-i, k̄ah̄old̄iel̄aŋo don̄ tuɔ bu.

‡ 26:64 Gb̄elieman̄-nalāan̄gu (Psaume) 110.1; Daniel (Daniel) 7.13 § 26:69 Maacembilon̄ daayo waa cicien-o a saanu baa maman̄ nyegāan̄ girekimma-na.

⁷⁵ Yesuŋ ɲa naa waŋ mamaŋ baa-yo wuɔ: «Kɔhɔldiɛlɛŋo siɛ hi bu, ɲ ka ciina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi», maa pɔŋ tɛnu-yuɔ. Wuɔ hel gbuu pɔŋ tuɔ kaal.

27

Ba kaa baa Yesu-i Pilati wulaa
(*Marke 15.1; Like 23.1; Nsaa 18.28*)

¹ Ku cuo kaala-i-na kɔŋkɔŋkɔŋ, *Diilojigantaamba yuntaamba-i hiere baa nelle bɛncuɔmba waŋ-ma aa yiɛra-mɛi wuɔ ba ko Yesu-i.

² Aa bel-o vaa-yo kã baa-yo ka hã *Pilati-i baa-yo, u yaa waa *Yude yuŋgu-na.

Yuda kuɔ u fɛɛ
(*Pɔpuɔr. 1.16-20*)

³ *Yudaŋ juɔ da ba'a ba ko Yesu-i, a ne da u yaa suuraa-yo baa-ba, kuɔ ce-yo bɛŋkũŋgu. Baŋ hãa-yo komorre baa cɛncieluo* maŋ, wuɔ biɛ-ya bir kã baa-ya ba wulaa

⁴ ka cira: «Mi saa ce maacenfafamma; mi bilaa diilonɔ-i hã-na nɛliɛŋo maŋ saa ce bɛŋkũŋgu na da na ko-yo.»

Baa bir gbɛ-yo wuɔ: «Maasũmpɛ! Ma sũlma dii ɲaa nuɔnɛi.»

⁵ Yuda wuɔ nanna gbeɲa-i *Diilodubuɔ-i-na aa ta ka nuŋ u fɛɛ.

⁶ *Diilojigantaamba yuntaamba biɛra gbeɲa-i aa naa cira: «Gbeɲ daaya-i tãmmaŋ-gbeɲa, a saa baa miɛ hũmelle-i, i siɛ gbãa dii-ya Diilonɔ-waɲa-na.»

⁷ Baa saa-ma, aa kã ka sãa bitomarãŋo suɔŋgu-i baa-ya, wuɔ ba ce teriɛŋgu-i ta ba fuure niraamba kuɔ.

⁸ Ku'i ciɛ na da a ji hi baa nyuŋgo, ba bɛ suɔŋgu faŋgu-i «tãmmaŋ-suɔŋgu.»

⁹ *Diilonɔ uŋ puɔraa *Seremi waŋ mamaŋ, ma'i saa ce daama-i wei? Seremi waɲ-ma wuɔ:

«Ba biyaa komorre baa cɛncieluo daayo-i.

*Isirahɛl-baamba naa kar u sullu-i dumɛi.

¹⁰ Ba biyaa-ya a dii-ya bitomarãŋo suɔŋgu-na ɲaa Itiɛŋ uŋ ɲa na'a mi ce-ma dumaa.»†

Pilati tɛnaana Yesu andaŋgu-na
(*Marke 15.2-15; Like 23.3-5,13-25; Nsaa 18.29-40; 19.4-16*)

¹¹ Baŋ kãa baa Yesu-i *Pilati wulaa, wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentiɛŋo yaa nuɔŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.»

¹² *Diilojigantaamba yuntaamba-i baa nelle bɛncuɔmba doŋ ta ba cãl-o. Wuɔ fiinaŋ u sa waŋ wei-ma.

¹³ Pilati wuɔ cira: «Baŋ cãl-niŋ ɲ sa nu wei?»

¹⁴ Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ. Kuɔ bir yaŋ aa cu u huɔŋga-i.

¹⁵ Belle belle, Yuifu ba *kɔrsinni tɛmmaŋ-ponsaŋ da kuɔ hi, Pilati ce ba pigãaŋ kasobilonɔ diei u nanna-yuɔ.

¹⁶ A ne da naacolɔŋo naŋo waa huɔŋgu faŋgu-na kaso-i-na, u yerre naa silaa du cor. Ba taa ba bɛ-yo Yesu-Barabasi.

¹⁷ Pilati wuɔ yuu nuɔmba-i wuɔ: «Yesu-Barabasi-i, baa Yesu maŋ baŋ bɛŋ-yo *Kirsai-i, na taara mi nanna hai?»

¹⁸ Pilati wuɔ suyaa wuɔ nenemuŋgu'i ciɛ ba bel Yesu-i ka hã-yo baa-yo.

¹⁹ Uŋ waa tuɔ gɛr andaŋ daaku-i, u ciɛŋo puɔr ba ka tũnu-yuɔ wuɔ u baa dii u nuŋgu Yesu andaŋgu-na, u saa ce bɛŋkũŋgu, kɛɛ isuɔŋgu maŋ curaa u mulãaŋ fuɔ dãnsãaŋgu-na.

* 27:3 Niɛŋ 26.15. † 27:10 Sakari (Zacharie) 11.12-13; Seremi (Jérémie) 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

²⁰ Diiløjigāntaamba yuntaamba-i baa nelle b̄incuəŋ baa gbo nuəmba ta ba piie wuə ba taara ba nanna Barabasi yaa-i aa ko Yesu-i.

²¹ Pilati wuə tiraa yuu-ba wuə: «Na taara mi nanna hai ba h̄ai-i-na?»

Baa cira: «I taara ŋ nanna Barabasi yaa-i!»

²² Pilati wuə cira: «Aa Yesu maŋ baŋ b̄iŋ-yoŋ *Kirs-a-i mi ce ufaŋo-i nie?»

Baa cira: «U saaya u gbu *daaŋ-nu!»

²³ Pilati wuə cira: «U guəlaaya bige-i aa na'a mi gbu-yo?»

Baa migāaŋ dii kuaŋgu naara wuə: «U saaya u gbu daaŋ-nu! U saaya u gbu daaŋ-nu!»

²⁴ Pilatiŋ juə da ijieni maara ni k̄a, wuə ne da fuə j̄aŋ vakuloŋ-juuru. Wuə bie h̄umma a saar u nammu-i nuəmba yaaŋga-na aa naa cira: «Da na ko naacolŋ daayo-i, na da-na-diei, mi nungu s̄i.»

²⁵ Baa sie hiere wuə: «I h̄uyāa-ma! Die ko-yo, mie yuŋ-maama-i baa i bisāimba!»

²⁶ Pilati wuə nanna Barabasi-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dei aa h̄a-ba baa-yo wuə ba ka gbu-yo daaŋgu-na.

Sorosibaa-baŋ haa kumaŋ Yesu-i-na

(Marke 15.16-32; Like 23.11,26-43; Nsaa 19.2-3,17-22)

²⁷ *Pilatiŋ h̄aa-ba Yesu-i, u sorosibaa-ba h̄uu-yo suur baa-yo c̄iŋ-huəŋga-na aa b̄i ba nabaamba-i hiere ba jo.

²⁸ Baŋ cie mafamma-i, baa hiel u joŋgorbaa-ba-i aa dii joŋgorbuə naŋo h̄a-yo. Joŋgorbuə faŋo waa d̄aa-wuoŋo.

²⁹ Aa ce huəni s̄u nyantuoluo a dii u yuŋgu-na aa h̄a-yo gboruoŋgu u nadiŋga-na u bella. Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba d̄uuna u yaaŋga-na ba jaalo. Ba taa ba nye-yo'i dumaŋo-na. Uman duə d̄uuna wuə: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»

³⁰ Ba taa ba tu taalni yuə aa h̄uu gboruoŋgu-i u naŋga-na ta ba muo-yo baa-ku u yuŋ-nu.

³¹ Baŋ gbuu ji nye-yo ye huəŋgu-na, baa hiel joŋgorbuə-i aa bir dii fuə fereŋ b̄imb̄inni yaa h̄a-yo aa k̄a baa-yo da ba ka gbu-yo *daaŋgu-na.

³² Baŋ ŋ'a ba hel nellen-huəŋga-na, baa suu baa Sireniyiēŋo naŋo, ba b̄i-yo Simə. Baa guor u t̄uu daaŋgu-i.

³³ Ba kaa hi terieŋgu maŋ baŋ b̄iŋ-kun «Gəlgota-i» ku yuŋgu yaa wuə yukuloŋ-terieŋgu.

³⁴ Baa guə gbegege k̄uŋgu naŋgu baa duv̄eŋo a h̄a Yesu-i wuə u nyəŋ. Yesu wuə d̄aa ne aa naa cira u sie nyəŋ.

³⁵ Baŋ juə gbu Yesu-i daaŋgu-na t̄i, baa ful tieŋa a cal u joŋgorbaa-ba-i

³⁶ aa naa t̄iena ta ba niya-yuə.

³⁷ Baŋ gbuu-yo yuŋgu maŋ nuə-i, baa nyeḡeŋ-ku j̄ina u yudəŋo-i-na wuə: «Uman daayo-i Yesu, Yuifu ba nellentieŋo yaa-i.»

³⁸ Baa b̄i gbuu cuobaa-ba h̄ai baa-yo; unəŋo-i u nadiŋga-na unəŋo-i u nanyuəŋgu-na.

³⁹ H̄uncortaamba ta ba mis̄ir̄r̄a ba yunni-i aa ta ba tuora-yuə.

⁴⁰ Ba taa ba piie wuə: «Nuəni maŋ ciera naŋ gb̄aa muonu *Diilodubuə-i aa ma-yo yinni siei h̄alma-na, kor ŋ fere i ne! Da kuə Diiloŋ-Bieŋo yaa nuəŋo-i, hiere daaŋgu-na i ne!»

⁴¹ Halle *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i baa *āŋj̄inamma pigāataamba-i a naara nelle b̄incuəmba taa ba bi nye-yo aa ta ba piie wuə:

⁴² «U kuraa banamba-i, ŋga u yaa daayo u sie gb̄aa kor u fere! Da kuə u yaa-i *Isirahel-baamba nellentieŋo-i u hiere fiefie daaŋgu-na i ne ku yaa i ka h̄uu-ma.

43 Ma sɪ u haa u nanga-i Diilonɔ'i nuɔ-i aa cira fuɔ Diilonɔ-Bienɔ ke? Da kuɔ Diilonɔ dɔl-o, u kor-o i ne!»

44 Ban ɲa nan gbuu cuobaa-ba man baa-yo, baa bi kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliŋgu-i

(*Marke 15.33-41; Like 23.44-49; Nsãa 19.25-30*)

45 Bãanɲun juɔ hi yuhuɔŋga-i huɔŋgu man nuɔ-i, ba'a ba ne da terienɲu cuure hiere. Ku tiyãa dumɛi fuɔ bãanɲu ji tɛɛɲ.

46 Bãanɲun juɔ tɛɛɲ, Yesu wuɔ kaasɲ da gbagaga wuɔ: «*Eli, Eli, lama sabatani?*» Ku yunɲu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i ciɛ ɲ nanna-miɛ?‡

47 Baman waa, banamba ta ba piiye wuɔ: «U bi *Eli!»

48 Unanɔ pãɲ gbar ka biɛ kãnsaarma namma a nyiɛ-ma niisaarnɲ aa ful-ma gboruon-nu a kã baa-ma Yesu nunɲu-na wuɔ u mɔsũnya.

49 Banamba bir yan aa gbɛ-yo wuɔ: «Yan i ne sɪ Eli ka jo ji kor-o!»

50 Yesu wuɔ tiraa kaasɲ da gbagaga aa bi pãɲ hũu u fɛɛ.

51 Hɔduɔŋgu fanɲu-na, kompanɲa man naa karnu *Diilodubuɔ-i kaa pãɲ taalnu sɔmma hãi; a donɲ dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na. Hɛɲ maa sagalla; tãɲ niɛ wuɔra muo hiere,

52 cɪncuɔɲ aa puur. Baman waa Diilonɔ-baamba-i aa ku, ba fɔŋɲũ baa sire.

53 Yesun juɔ sire, baa hel ba cɪncuɔɲa-na a suur *Yerusalɛmu-i-na. Ban suurii, nuɔmba bɔi daa-ba.

54 Sorosibaa-ba man taa ba niya Yesu-i baa ba yuntienɔ-i, ban juɔ da hɛma sagalaaya a naara man taa ma ce hiere, korma gbuu bel-ba. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolɲ daayo waa Diilonɔ-Bienɔ kelkel!»

55 Caamba bɔi waa yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne. Ba yaa naa nyaanu Yesu-i a hel *Galile-i-na ji ta ba kãyã-yuɔ.

56 Maari man taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba, baa u duonɔ-i Sake ba nyu-i§ a naara Sebede ciɛɲo-i.

Yesu fuuremma-i

(*Marke 15.42-47; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42*)

57 Bãanɲun juɔ hir huɔŋgu man nuɔ-i, weɲɔ nanɔ jo. Ba taa ba bi-yo Yosefu; u taa u hel Arimate. Fuɔ bi waa Yesu huonɲu-na.

58 Un juɔ, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã kulonɔ-i. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.

59 Yosefu wuɔ kã ka har-o a finya-yuɔ baa kompafɛɛɲga

60 aa kã ka fuure-yuɔ fuɔ fɛɛɲ cɪncorɛɲ. Wuɔ ciɛ ba hiɲ-de fɛɛmma; di waa tãmpɛɛɲ. Un fuuriye-yuɔ, wuɔ bũmal tãmpɛkãɲkarre nande-i a suuye di nunɲu-i aa ta.

61 Maari man ta u hel Magidala-i-na wuɔ tɛna cɪncorre yaanɲa-na baa u duonɔ-i hiere.

62 Yesun kuu yiɲgu man nuɔ-i*, *Yuifubaa-ba taa ba tigiɲ ba *yitiɛnanɲu-i yiɲgu fanɲu'i nuɔ-i. Ku cuo kaala-i-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba kũɔl ba-naa kã Pilati wulaa baa *Farisɛbaa-ba-i.

63 Ban kãa ka hi, baa cira: «Yuntie, coikartien daayo naa cira wuɔ da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yon hɛma-na aa siɛɲ-yiɲgu-i u sire hel jo.

64 Ku'i ciɛ i tiɛ jo ɲ wulaa yiɛ ɲ hã-ye nuɔmba ba ka ta ba niya u cɪncorre-i yin daani-i ni siɛ-i-na, ni ma'i sɪ u *hãalãbiemba gbãa kã ka hiel-o ka fuo-yo aa tãal nuɔmba-i wuɔ u siire. Da ba ce mafamma-i ma ka balan yan kulonɲ ciɛ manɲ.»

‡ 27:46 Gbelieman-nalãanɲu (Psaume) 22.2 § 27:56 **Sake ba nyu-i**: Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegãan girekimma-na wuɔ: Sake baa Yosefu ba nyu. * 27:62 Yesun kuu yiɲgu man nuɔ-i ku waa jumayiɲgu.

⁶⁵ Pilati wuɔ cira: «Sorosibaa-ba yaa-i. Nan taaran ba ka niya-diɛ dumaa, kãan baa-ba ba ka niya-diɛ.»

⁶⁶ Baa ta ku yaa nuɔ-i baa sorosibaa-ba-i kã cɪncorre terienɟu-na. Ban kãa ka hi, ban na naa bũmal tãmpɛlle man suuye cɪncorre nunɟu-i, baa tiɛla-diɛ aa ce sorosibaa-ba tiɛna ta ba niya-diɛ.

28

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na

(*Marke 16.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-2*)

¹ *Yitiɛnanɟun juɔ cor, ku cuo kaala waa jumaansi. Maari man taa u hel Magidala-i-na, baa u duonɔ-i, baa naar sire ta ba kã da ba ka ne cɪncorre-i.

² Ba'a ba ne da hɛma sagalaaya hɔduɔnɟu baa fɔnɟũ! Itienɔ *dɔrɔpɔurbilonɔ nanɔ hiire jo ji bũmal tãmpɛlle-i halan-de aa bel nyugun tiɛna di dɔrɔ.

³ U taa u caa naa diilon duɔ nyiesin un caa dumaa, aa u jonɟorbaa-ba pusun naa ceikoɔnɔ.

⁴ Korma gbuu da sorosibaa-ba man taa ba niya cɪncorre-i fuɔ ba kũma ta ma nyen; baa galla naa bikuomba.

⁵ Dɔrɔpɔurbilonɔ wuɔ tuɔ piye baa caan daaba-i wuɔ: «Baa na yan korma da-na. Mi suyaa miɛ ban gbuu Yesu man *daanɟu-na ko-yo, na taara u yaa-i.

⁶ Uu si dii bande-i-na, u siire hel naa un na naa wan-ma baa-na dumaa. Juɔn na ji da, ba na naa galla-yuɔ terienɟu man nuɔ-i ku yaa daaku.

⁷ Biriin na kun donduo na ka tunu u *haalabiembra-i wuɔ u siire hel kuomba hɔlma-na. U taa duɔ ka cie-na dii *Galile, na ka da-yo kusuɔn-nu'i. Ma yaa waa mi da mi wan-ma baa-na.»

⁸ Caan daaba saa tiraa yiera, baa pan gunu ta ba gbar ba kun da ba ka wan ban kaa da man baa haalabiembra-i. Korma'i daama, hɔfelle-i daade.

⁹ Ba'a ba ne da hai moloɔ-i juɔn daayo-i ba yaanɟa-na? Yesu fuɔ fere yaa-i. Wuɔ cira: «Mi jaalaa-na!» Baa pie kã ka duuna u yaanɟa-na aa purã u gbeini-i.

¹⁰ Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Baa na yan korma da-na. Kãan na ka wan baa mi baamba-i wuɔ ba ka da-mi Galile-i-na.»

¹¹ Caan daaban curaa ta ba kun, sorosibaa-ba man taa ba niya cɪncorre-i, banamba sire kã nellen-huɔnɟa-na ka tunu *Diilojigantaamba yuntaamba-i baa man curaa hiere.

¹² Diilojigantaamba yuntaamba tigiin ba-naa baa nelle bincumba-i a wan ma saa, aa naa ha sorosibaa-ba-i gbeibuɔ

¹³ aa gbɛ-ba wuɔ: «Wuɔraayan na wan baa nuumba-i, wuɔ namaa gaala ta na duɔfun isuɔnɟu-na, u haalabiembra jo ji hiel-o ta baa-yo na saa suɔ ku huɔnɟu.»

¹⁴ Aa naa cira: «*Pilati duɔ fie nu-ma, i ka suɔ in ka wan man baa-yo u baa gan baa-na.»

¹⁵ Sorosibaa-ba huɔ gbeina-i dii ba jufannin aa bi wuɔra ce ban'a ba ce kuman. A ji hi baa nyunɟo, da n cor terienɟu terienɟu, nelma famma yaa dii *Yuifubaa-ba nunni-na ba ta ba wan-ma.

Yesu caraaya u haalabiembra-i

(*Marke 16.14-18; Like 24.36-49; Nsãa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8*)

¹⁶ Yibienɟa fanɟa-na, *haalabien cɪncieluo u diei man tiyãa, baa sire kã Yesun na na'a ba ta ba ja ba-naa tanunɟu man nuɔ-i dii *Galile-i-na.

¹⁷ Ban ka'a ba ne da-yo, baa duuna hiere. Banan hommu saa huɔ-ma.

¹⁸ Yesu wuɔ pie ba caan-nu aa naa cira: «Diilonɔ haami dɔrfɔnɟũ-i baa hɛman-wuonɔ-i hiere.

¹⁹ Terienɔ fangu-na, kãan nilɛiŋa-na hiere na ka gbãŋ baa nuɔmba cu mi huon-nu. Uman duɔ hũu-ma, na *batsien-jo Tuonɔ-i baa u Biɛnɔ-i a naara u *Yalle yerre-na.

²⁰ Min ciera na ta na ce maman hiere, na bi hãalã-bɛi ma cemma-i ba ta ba ce-ma. Niɛŋ, mi ka waa baa-na yinni man jon a ji hi miwaanɔ tɪmma.»

Marken nyegãan Yesu maama man Nelmuoyamma

Marke nyegãan u sebɛ-i a vii *nieraamba baa-yo, u saa nyegɛn-yo hã *Yuifubaa. Sebɛ domma-na, u waan-ma wuɔ Yesu-i Diilon-Bieno. Nga wuɔ Yesu saa tuɔ taara nuɔmba gbãana suɔ u sinni-i a ce u taa u hinu u bɪ u fɛɛ «*Molon-Bieno». U juɔ ku yaa aa sire, ku suɔ kaala dei wuɔ Diilon-Bieno.

*Nsãa-Batisin tigiin nuɔmba-i dumaa hã Yesu-i, Marke duɔn u sebɛ-i baa ma yaa-i, aa suonu-mɛi baa Yesu batisemman-kungu-i, ka cor baa *Sitãnin taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hɛkuraangu-na. Un hilaa mafamma-na, u wan-ma kaala-mɛi wuɔ bɪnkungu sa yii baa Yesu-i: Duɔ bɪ uman wuɔ u nyaanu-yuɔ kutieno sie gbãa yagar; duɔ cira jɛino man sire, u bi sire; duɔ donya *jina man u bi ta; duɔ pir ambabalma man, ma bi halan (sap. 1.1-8.30). Yesun gbuɔya u *hãalãbiemba-i baa u kuliin-maama-i kusuɔn-nu, u nungu hii-ma (sap. 8.31-10.52).

U piraan u sebɛ-i baa Yesu kuliin-maama yaa-i. U suurma-i *Yerusalemu-i-na, nuɔn ban jãarã-yuɔ fafamma dumaa, Yuifu ba yuntaamban bigãan-yo dumaa, ban gbuu-yo *daangu-na dumaa ko-yo, aa Diilon un siire-yuɔ dumaa, u nungu hii-ma hiere (sap. 11-16).

Nsãa un tigiin Yesu jomma-i dumaa

(Matie 3.1-12; Like 3.1-18; Nsãa 1.19-28)

¹ Yesu *Kirsã *Neldɔdɔlma duɔn bande yaa nuɔ-i. U yaa Diilon-Bieno-i.

² Ma duɔn nãa man bi nyegãan dumaa *Isayi* sebɛ-i-na wuɔ: «Diilonɔ ciɛra: *«Mi ka puɔr mi pɔpuɔrbilonɔ ta n yaan-na ka cãa n hũmelle-i.†*

³ U ka kã ka tuɔ hohuola baa nuɔmba-i *hɛkuraangu-na wuɔ:

«Migãan Itieno hũmienã-i.

Cãan-yan na viinu-yɛi.»‡»

⁴ Pɔpuɔrbilonɔ fanɔ yaa juɔ jo Nsãa-i, a ji kã ka waa hɛkuraangu-na tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Naanan na cilɔbabalanɔ-i aa na jo na ji *batsen, ku yaa Diilonɔ ka hur na ambabalma-i.»

⁵ Yudetaamba-i hiere ka hel baa Yerusalemutaamba-i ba taa ba kã u wulaa ba kã ba wan ba cãlmuɔ-i baa-yo aa u tuɔ batsen-ba *Yurdɛ nuoraangu-na.

⁶ Nsãan taa u dii jonɔruo man, baa sũɔ-yo baa nyɔgɔmekuɔsinni, aa tuɔ pɛyɛ u negelle-i baa cãanun-kpãnkpaangu. U taa u wuɔ dũngbermba, baa sollu.

⁷ U taa u piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Molo ka jo mi huɔngu-na. Kutieno fɔngũ jienya mɛi wuɔnɔ-i, mɛi saa piɛra u natãangu-i.

⁸ Muɔmi batsen-na baa hũmma yon, nãa fuɔ duɔ jo, u ka batsen-na baa *Diilon-Yalle.»

Yesu batisemma-i

(Matie 3.13-4.11; Like 3.21-22; 4.1-13)

⁹ Nsãa un waa *Yurdɛ-i-na tuɔ *batsen nuɔmba-i, Yesu wuɔ hel Nasarɛti-i-na, dii *Galile mara-i-na a kã u wulaa u ka batsen-yo.

¹⁰ Un baatsen aa u tuɔ hel hũmma-na, wuɔ u ne da dɔrɔ puurii aa *Diilon-Yalle hel konhurun temma jo ji diire-yuɔ.

* **1:2 Isayi:** Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilonpuɔrbilonɔ. † **1:2 Malaki (Malachie) 3.1** ‡ **1:3 Isayi (Ésaie) 40.3**

11 Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa nuɔŋo-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fiɛŋ mi huɔŋga-i.»

12 Diilonɔ-Yalle pɔŋ ce Yesu ta kɔ *hɛkuraŋ-nu.

13 Uŋ kɔa, *Sitɔni wuɔ ka tuɔ tɔal-o duɔ guɔl u gbeini-i. U ciɛ yinni komuɔŋa hɔi bɛmbaamba hɔlma-na. *Dɔrɔpuɔrbiemba taa ba kɔyɔ-yuɔ.

Yesu bɛ nuɔmba naa cu u huɔŋ-nu

(Matie 4.12-22; Like 4.14-15; 5.1-11)

14 Huɔŋgu nanɔ juɔ hi, baa bel Nsɔa-i dii-yo kaso. Yesu wuɔ sire kɔ *Galile-i-na ka tuɔ wanɔ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.

15 U taa u piiye wuɔ: «Ku hii, *Diilonɔ-bɔaŋgu piyaa. Naanaŋ na cilɔbabalaŋo-i aa na siɛ Neldɔdɔlma-i.»

16 Yiɛŋgu nanɔgu-na, wuɔ ji bella Galile dalanɔa nunɔgu-i tuɔ wuɔ u kɔ, a ka da gbosobaa-ba namba nanɔ juɔŋo; nelieŋo baa u hɔaŋo. Ba bɛ mɔŋo-i Simɔ aa bɛ hɔaŋo-i Andere.

17 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Juɔŋ i ta, mi ka ce-na nelbilieŋ-gbosobaa namaa.»

18 Baa bi pɔŋ nanna ba jɔnaamba-i aa cu u huɔŋ-nu.

19 Ba'a ba kɔ yaanɔa-na, a da naacolŋo nanɔo-i ba bɛ-yo Sebede, u tiɛnaana baa u bɛpuɔmba hɔi beŋo nanɔo-na ta ba migɔaŋ ba jɔnaamba. Ba bɛ bɛpolŋo-i Sake, aa bɛ hɔaŋo-i Nsɔa.

20 Yesu wuɔ bɛ-ba. Baa yanɔ tuoŋo-i beŋo-na baa maacembiemba waa, aa sire cu u huɔŋ-nu.

Yesu duɔnya jɛna nanɔ

(Like 4.31-37)

21 Ku huɔŋgu-na, Yesubaa-ba ji kɔ Kafarnamu. *Yitiɛnanɔŋ juɔ hi, Yesu wuɔ kɔ *Diilonelhɔalɔdɔŋgu-na ka tuɔ wanɔ Diilonɔ-nelma-i u pigɔaŋ nuɔmba-i.

22 U taa u piiye baa bibɛsɛnni u yanɔ *ɔnɔjɛnamma pigɔataamba-i; a ce dumaanɔo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.

23 Naacolŋo nanɔo waa ba hɔlma-na, *jɛna waa u yunɔgu-na. Wuɔ kaasɛŋ wuɔ:

24 «Nasarɛtitaanɔ Yesu, i ciɛ-ni niɛ? Nɔ juɔ da ŋ ji kɔsuɔŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni; Diilonɔ-nolŋo yaa nuɔŋo-i.»

25 Yesu wuɔ nuola-yuɔ wuɔ: «Suuye ŋ nunɔgu-i aa ŋ cor hel naacolŋo-na.»

26 Jɛna wuɔ gbuu sagalla naacolŋo-i aa naa kaasɛŋ da gbagaga aa suɔ hel-yuɔ.

27 Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gberɛ, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i du-mandɛ-i? Naacolŋ daayo hii dɛ! Anfɛleŋo-i daayo-i. Halle baa jɛnabaa-ba-i hiere ba nu u nunɔgu-i.»

28 Kunɔ ciɛ dumaanɔo-na, Yesu yer die pɔŋ gbuo *Galile-i hiere.

Yesu siire jaamba bɔi

(Matie 8.14-17; Like 4.38-41)

29 Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ hel *Diilonelhɔalɔdɔŋgu-na, fuɔ baa Sake baa Nsɔa, a kɔ Simɔ baɔ dumellenɔ.

30 Simɔ cura saa waa hɛnni; u kɔma naa gbuu huol da pɔmpɔmpɔŋ, u galla. Ba himma-i, baa tɔnu Yesu-i wuɔ ciɛŋ daayo si dii hɛnni.

31 Yesu wuɔ kɔ ka bel u nanɔ-na u sire; terduɔŋgu fanɔgu-na, fafal muɔ pɔŋ da-yuɔ. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersɛnni-i.

32 Bɔaŋguŋ juɔ suur huɔŋgu manɔ nuɔ-i, nuɔmba kɔ baa jaamba-i baa jɛna ba nuɔmba-i hiere Yesu wulaa.

33 Nuɔmba-i hiere nelle-na baa hel kɔ ka yu dumelle yaanɔa-i.

§ 1:29 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgaaŋ girekimma-na wuɔ: Ba kɔa Simɔ baa Andere ba dumellenɔ.

³⁴ Yesu wuɔ sire jaamba bɔi ba jarma-na, aa bi donya *jinabaa bɔi hiel-ba nuɔmba-na. Jinabaa-ba taa ba suɔ Yesu-i, a ce dumaanɔ-na u saa tuɔ yan ba ta ba da ba piiye.

Yesu wuɔra Galile-i-na u wan Diilonɔ-nelma-i
(*Like 4.42-44*)

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ naar sire cicɔnjɔale-na kɔ hɛn-nu ka tuɔ cɔrɔ Diilonɔ-i.

³⁶ Simɔ-i baa u nabentaambaɗ juɔ sire naa-yo, baa hel ta ba taara-yuɔ.

³⁷ Baɗ kaa da-yo, baa cira: «Itie, nuɔmba-i hiere ba taara-niɛ.»

³⁸ Yesu gbɛ-ba wuɔ: «Yaan i ta i halan bande-i-na mi bi ka wan Diilonɔ-nelma-i nilɛɗa maɗ dii kɔtɔnni-na; mi jommaɗ-yunɗu yaa kufanɗu-i.»

³⁹ Ba taa ku'i nuɔ-i a wuɔra gbuo *Galile *Diilonelhaalɔdɔnni-i hiere u tuɔ wan Diilonɔ-nelma-i aa tuɔ donya *jinabaa-ba-i nuɔmba-na.

Yesu siire wontorɗo nanɗo
(*Matie 8.1-4; Like 5.12-16*)

⁴⁰ Yiinɗu nanɗu-na, *wontorɗo nanɗo kɔa ka dɔuna Yesu caanɗu-na aa cira: «Itie, da ɗ ta ɗ taara mi jarma ta-miɛ, ku siɛ yar-ni.»

⁴¹ U hujarre gbuu bel Yesu-i. Wuɔ haa u nanɗa-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ɗ jarma ta-niɛ.»

⁴² Naacolɗo jarma pɔɗ ta-yuɔ terduɔɗu fanɗu-na.

⁴³ Yesu wuɔ hɔ-yo hɔmelle-i aa naa wan-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ:

⁴⁴ «Baa tɔnu nelɛɗo baa-ma dɛ! Yan aa ɗ kɔ *Diilɔjigɔntienɗo wulaa u ka ne-ni, aa ɗ pɔ niikonni maɗ dii pɔmma ɗ hɔ-yo u migɔan ɗ yun-maama-i ɗaa *Moisiɗ nyɛgɔan-ma dumaa*, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ ɗ jarma taa-niɛ.»

⁴⁵ Naacolɗo taa ku yaa nuɔ-i, u saa ka gbɔa fiinanɗ, wuɔ wuɔra wan-ma baa nuɔmba-i hiere. A ce dumaanɔ-na, Yesu wuɔ kɔ ka tɛna u den dii hɛn-nu u sa siɛ suur nilɛɗa-na. Un fiɛ ce mafamma-i, nuɔmba ta ba hel terni-na hiere ba kɔ u wulaa.

2

Yesu siire murgu nanɗo
(*Matie 9.1-8; Like 5.17-26*)

¹ Yesu siire *wontorɗ daayo-i, ku saa da yinni wuɔ bir kɔ Kafarnamu-i-na. Nuɔmban juɔ nu-ma wuɔ u juɔ,

² baa kɔ ka suur yu un waa dɔɗɗu maɗ nuɔ-i ka hel baa gɔɗgɔɗɗu-i hiere, halle gboluɗ-munjinammu saa waa. Yesu wuɔ don tuɔ wan Diilonɔ-nelma-i baa-ba.

³ Ba juɔ'a ba ne da nuɔmba naa tɔyɔa murgu nanɗo-i ta ba jo baa-yo Yesu wulaa.

⁴ Baɗ juɔ ji da nuɔmba yuu dɔɗɗu-i dumaanɔ-na, ba saa da munsuurmu. Baa nyugɔɗ dɔɗɗu dɔrɔ-i-na, a ne Yesu waa hɔlma maɗ nuɔ-i aa kaasɗ dɔɗɗu-i a dii jɛiɗo-i baa u kuugallaɗu-i hiere.

⁵ Yesu wuɔ ne da ba haa ba nanɗa-i yuɔ cor. Wuɔ gbɛ ba jɛiɗo-i wuɔ: «Mi jɛɛ, ɗ ɔmbabalma hurii hiere.»

⁶ *Anjinamma pigɔataamba namba waa tɛna terienɗu-na. Ba nuɔ mafamma-i ce niɛ? Baa don ta ba jɔguɗ wuɔ:

⁷ «Bige-i ciɛ naacolɗ daayo tuɔ tuora Diilonɔ-i tuoran daama temma-i? Da ma hel Diilonɔ-na, hai gbɔa hur u nanolɗ ɔmbabalma?»

⁸ Yesu wuɔ pɔɗ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɗ nel daama temma-i na hɔmmu-na?»

* 1:44 Niɛɗ Buolman-sebɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

⁹ A hur u āmbabalma-i, baa a ce u sire biɛ u kuugallaŋgu-i tuɔ wuɔ-i, ma hāi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛu yan?

¹⁰ Nga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diilonjo hāa *Molon-Bienjo-i ku fōŋgũɔ-i u tuɔ hur nelbiliemba āmbabalma-i.» Aa naa gbɛ murgu daayo-i wuɔ:

¹¹ «Sire ŋ biɛ ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waan-ma dumaa.»

¹² Naacolŋ wuɔ bi pāŋ sire nuɔmba yufelle-na a biɛ u kuugallaŋgu-i ta tuɔ kũŋ. Kuɔ ce nuɔmba-i hiere gbɛrɛ, baa ta ba gbɛliɛŋ Diilonjo-i aa ta ba piye wuɔ: «Ŋ huɔŋ, i saa da nel daama temma dede.»

Yesu biɛ Levi

(Matie 9.9-13; Like 5.27-32)

¹³ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ ji bir kã *Galile dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ tuɔ wan Diilon-nelma-i u pigāan-ba.

¹⁴ Wuɔ u cor a da Alfe bienjo maŋ *nampohūutienjo-i, u tɛnaana u maacem-man-dūŋgu-na. Ba taa ba bi-yo Levi. Yesu wuɔ cira: «Levi, sire i ta!» Levi wuɔ bi sire cu u huon-nu.

¹⁵ Nuɔmba bɔi taa ba nyaanu Yesu-i. Yiingu nanŋu-na, wuɔ ji kã Levi wulaa ba ka ta ba wuo niwuoni baa u *hāalābiemba-i. Nampohūutaamba waa bɔi a naara āmbabalmanciraamba namba.

¹⁶ *Anjinamma pigāataamba maŋ waa *Farisiebbaa-ba-i, ba daa mafamma-i ce niɛ? Baa ta ba piye baa u *hāalābiemba-i wuɔ: «Bige-i cie na hāalātienjo tuɔ wuo niwuoni-i baa nelbabalaan daaba temma-i?»

¹⁷ Yesu wuɔ nu ban piyen; wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Da ŋ waa hinni, ŋ ka ce bige-i perruntien terien-nu? Mi saa jo nelfafaan maa-na, nga mi juɔ nelbabalaan maa-na.»

Kuucɔlaanŋu saa saaya ku guɔl baa kuufɛliɛŋgu-i

(Matie 9.14-17; Like 5.33-39)

¹⁸ Yiingu nanŋu-na, *Nsāa-Batisei *hāalābiemba-i baa *Farisiebbaa-ba naa dii sūŋgu. Baa jo ji yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i cie Nsāa hāalābiemba-i baa Farisiebbaa-ba ta ba dii sūŋgu aa nan hāalābiemba sa dii?»

¹⁹ Yesu wuɔ cira: «Namaa daa dɔrbiɛŋo jɛnaamba gbāa dii sūŋgu a ne da dɔrbiɛŋo dii ba hɔlma-na wei? Na suyaa wuɔ ma sie gbāa ce!

²⁰ Nga yiingu dii baa yiingu, ba ka bel dɔrbiɛŋo-i ta baa-yo. Kufanŋu yiingu'i nuɔ-i ban ka dii sūŋgu-i.»

²¹ Aa naa cira: «Ba sa taalnu kompafɛŋga a nar jonŋorcɔlɔŋo. Da ŋ ce-ma, kompafɛŋga ka taalnu jonŋorcɔlɔŋo-i naara.

²² Aa ba sa bi dii duvɛnfɛŋgo-i cirkpɔcɔlɔŋ-na. Uman duɔ ce-ma, cirkpɔcɔlɔŋo ka muonu aa duvɛŋo tiraa kũnna. Duvɛnfɛŋgo gbɛ baa cirkpɔfelaamba.»

Yitienanŋu maama-i

(Matie 12.1-8; Like 6.1-5)

²³ *Yitienanŋu nanŋu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni-i ba cor. U *hāalābiemba ta ba kar bile-i ba wuo ba kã.

²⁴ *Farisiebbaa-ba ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Bige-i cie ŋ hāalābiemba ta ba ce kuman saa saaya cemma yitienanŋu-na?»

²⁵ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Nyulmu nan bilaa *Davidi-i baa u nuɔmba-i wuɔ ce kuman, ma si na kalaan-ku Diilon-nelma-na ke?»

* 2:25 Niɛŋ Samiel sebedɛlɛŋo-na (1 Samuel) 21.2-7.

26 U suurii Diilon-dūngu-na Abiyataarŋ waa *Diiløjigāntaamba yuntienŋo-i huonŋu maŋ nuɔ-i, a biɛ Diilon-buruo-i wuo-yo. A ne da a saa baa miɛ Diilon-hūmelle-i, bamaŋ si dii *Diiløjigāntaamba, ba saa saaya ba wuo buruo faŋo-i. Nŋa Davidi suurii biɛ-yo wuo, aa bi hā u nuɔmba wuo.»

27 Uŋ waan mafamma-i, wuo cira: «Ku saa ce ŋaa Diilonŋo hielaa nelbilonŋo-i a hā yitienanŋu de! Nŋa u hielaa yitienanŋu yaa hā nelbilonŋo.»

28 A ce dumaanŋo-na, *Molon-Bienŋo yaa yitienanŋu tienŋo-i.»

3

Yesu siire nagāduɔla nanŋo (Matie 12.9-14; Like 6.6-11)

1 Ku huonŋu-na, Yesu wuo ji bir kā *Diilonelhāalādūngu-na. Naacolŋo nanŋo waa ba hɔlma-na u nanŋa naa minanŋ.

2 *Farisɛbaa-ba tɛna ta ba ne Yesu-i wuo duɔ sire naacolŋ daayo-i *yitienanŋu-na ba ka da āntāalāmma haa-yuɔ.

3 Yesu wuo gbɛ naacolŋo-i wuo: «Sire ŋ ji yiera nuɔmba yaanŋa-na.» Naacolŋ wuo sire kā ka yiera.

4 Yesu wuo yuu-ba wuo: «A saa baa miɛ Diilon-hūmelle-i, bige-i faa cemma yitienanŋu-na? Anfafamma'i faa cemma waa āmbabalma? Da ŋ da molo yii duɔ ku, ku saaya ŋ kor kutienŋo-i waa ku saaya ŋ yan u ku?» Ba saa sen sūnunŋu yuɔ.

5 Ba hɔdor diɛ du Yesu huonŋa-i, wuo wuɔra ne ba yammu-i aa naa gbɛ naacolŋo-i wuo: «Fara ŋ nanŋa-i.» Naacolŋ wuo bi fara u nanŋa-i, kaa bir ka temma-i.

6 Farisɛbaa-ba pān hel ka ta ba da ba-naa baa *Erɔdi baamba-i Yesu kommanŋ-kūngu-na.

Nuɔmba kūlāa ba-naa jo Yesu wulaa

7 Ku huonŋu-na, Yesu wuo ji ta baa u *hāalābiemba-i a kā Galile dalanŋa-na. Nuɔmba kūl ba-naa cu ba huon-nu. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude,

8 banamba *Yerusalemu, banamba Idume, banamba karnu *Yurdɛ-i jo, banamba hel nileinŋa maŋ Tiir baa Sidɔ-i a kɔtɔnni-na. Baa nuɔ Yesu maama-i ku'i ciɛ ba kūl ba-naa ta ba jo u wulaa dumaanŋo-na.

9 Ban juɔ ji yu-yuɔ dumaanŋo-na, wuo wan baa u hāalābiemba-i wuo ba ne beŋo nanŋo hā-yo, jaamba baa ji tisinŋ-yo nanna.

10 U taa u sire-bei bōmbōŋ a ce ba ta ba nii-yuɔ hiere da ba yieya-yuɔ.

11 *Jinabaa-banŋ waa bamaŋ nuɔ-i, da ba da Yesu-i ba kā ka dūuna u yaanŋa-na aa piiye da gbagaga wuo: «Diilon-Bienŋo yaa nuonŋo-i kelkel!»

12 Da ba wan mafamma-i, Yesu sɛl u yufienŋa-i a wan baa-ba wuo ba baa wan u sinni-i baa molo.

Yesu fiɛlaa pɔpuɔrbiemba (Matie 10.1-4; Like 6.12-16)

13 Ku huonŋu-na, Yesu wuo kā ka nyugūn tānunŋu nanŋu-na aa naa bɪ u yufellen-nuɔmba kā u wulaa.

14 Ban kāa, wuo hiel nuɔmba cinciɛluo ba hāi bei a ce-ba u *pɔpuɔrbiemba. U hielaa-ba ba da ba waa u caan-nu u tuɔ puɔr-ba baa *Neldɔɔlma-i

15 aa duɔ hā-ba himma ba ta ba donya *jinabaa-ba-i nuɔmba-na.

16 Uŋ hielaa nuɔmba cinciɛluo ba hāi maŋ, ba yireinŋa yaa daaya: Simɔ, Yesu taa u bɪ Simɔ faŋo-i Pier,

17 baa Sebede bɛmba-i ba hāi-i-na Sake-i a naara Nsāa-i, Yesu taa u bɪ-ba wuo «Buwanɛrjesi», ku yunŋu yaa diilon-naarmanŋ-bemba,

18 baa Andere, baa Filipu, baa Batelemi, baa Matie, baa Toma, baa Alfe biɛŋo-i Sake, baa Tade, baa Simo man taa u kuye u nelle maama-i

19 a naara *Yuda-Isikaro man juo hel Yesu huonɔŋu-na.

Yesu hilaa baa u himma-i hie?

(Matie 12.22-32; Like 11.14-23; 12.10)

20 Ku huonɔŋu-na, Yesu wuo ta kuŋ baa u *haalabiemba-i. Ban kaa hi, nuomba tiraa ka ka yu-bei a ce halle ba sa da ba fere wuo niwuoni-i.

21 U nyu-i baa u hamban nuo mafamma-i, baa ta ba piye wuo u yungu si dii; aa sire wuo ba ka bel-o kuŋ baa-yo.

22 A ne da *anjamma pigataamba namba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Bafan baa ta ba piye wuo: «*jina ba yuntieno-i *Belsebul* yaa dii u yungu-na. U yaa haa-yo himma-i u tuo gbã u donya jinabaa-ba-i nuomba-na.»

23 Ban piyen dumaano-na, Yesu wuo bi ba jo ji tuo piye baa-ba wuo†: «Namaa daa *Sitani sie tuo donya fuo feren-baamba-i wei?»

24 Nelle man di nuomba bigan ba-naa, yinggu dii baa yinggu, nelle fande ka muonu.

25 Aa da na bi da dumelle man di nuomba sa dol ba-naa, yinggu dii baa yinggu dumelle fande ka muonu.

26 Sitani duo bir tuo gan baa fuo feren-baamba-i, da ba gan boro hiere, u fonguo ce nie aa co u wulaa?

27 Hai moloŋo-i gbãa suur u nabiɛŋ dɔŋgu-na a biera u bimbinni-i hel baa-ni aa u nabiɛŋo yan-yo dumaa? Nga kutien duo bel u nabiɛŋo-i vaa-yo igena, u gbãa suur biera u bimbinni-i hiere ta baa-ni.»

28 Yesuŋ waan mafamma-i, wuo gbẽ-ba wuo: «Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Nelbiliemban cie ambabalma man cor hiere, halle baa ban wan andaparni man ba ha Diiloŋo-i, Diiloŋo gbãa ce jande bei aa yan ma ti.

29 Nga umaŋ duo tuora *Diiloŋ-Yalle-i, kutieno calaa bai cor; jande sie gbãa ce-yuo.»

30 Ban taa ba piye wuo jina dii Yesu yungu-na, ku'i cie u tuo wan mafamma-i baa-ba.

Yesu nyu-i baa u hambãã u wulaa

(Matie 12.46-50; Like 8.19-21)

31 Ku huonɔŋu-na, Yesu nyu-i baa u hambãã jo u wulaa dii un waa kusuon-nu a ji yiera fuoren aa puor wuo ba bi-yo ha-ba.

32 Nuomba waa bai tiena ciila Yesu-i. Ba jo ji gbẽ-yo wuo: «Itie, ŋ nyu-i baa ŋ hambãã-i [a naara ŋ tũbaa-ba] dii yiera fuore-na ta ba cie-ni.»

33 Yesu wuo cira: «Na suo mi nyu-i baa mi hambãã-i wei?»

34 Aa wura ne nuomba yammu-i aa cira: «Mi nyu-i baa mi hambãã yaa mi yaanga-na daaba-i.

35 Na saa da, baman cien Diiloŋo huonga-i, ba yaa mi hambãã-i, ba yaa mi tũbaa-ba-i, ba yaa mi nyubaa-ba-i.»

4

Nuomban bel Diiloŋ-nelma-i dumaa

(Matie 13.1-23; Like 8.4-15)

1 Ku huonɔŋu-na, Yesu wuo ji bir ka Galile dalanga-na ka tuo wan Diiloŋ-nelma-i. Nuomba kuol ba-naa ka u wulaa. Wuo bel nyugun tiena beno nanon-na dii humma-na aa nuomba waa yiera nunɔŋu-na.

* 3:22 *Sitani yerre nande yaa *Belsebul. † 3:23 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegaan girekimma-na wuo:... ba jo ji tuo nan gbanein daani-i baa-ba wuo...

2 U piiye nelma bɔi baa-ba gbānciniŋ. Un' a u don, u gbɛ nuɔmba-i wuɔ: «Karaan na tūnni-i dei na nu:

3 Naacolŋo nanjo kaa ka nan fūma u suonŋu-na.

4 Fūma nanjo kaa ka diire hūmellen-huɔŋ-na. Huriimba jo ji wuo-yo.

5 Unanjo kaa ka diire tãmpɛllen-terienŋ-nu. Hɛma si dii bɔi terienŋu-na, a ce u pa yan unanjo-i.

6 Un' paa dumaanjo-na, u kaasinni saa gbāa suur kaa yaan-na. Bãanŋun juɔ ta ku jo huɔŋu-na, u kuol hiere kpɛmmu!

7 Unanjo kaa ka diire hienŋ-nu. Hienŋu tu suuye-yuɔ a ce u saa gbāa dii belle.

8 Uman diiriye suon-huɔŋga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla: unanjo bien komuɔŋa baa cinciellaa, unanjo bien komuɔŋa sa-a-siei, unanjo bien komuɔŋa da-a-ndii.»

9 Un' waan mafamma-i, u cira: «Uman duɔ u ka nu, u nu!»

10 Baman taa ba nyaanu-yuɔ koko baa u *hãalãbien cincielluo ba hãi baamba-i, ban juɔ waa ba kula-i baa-yo, baa ta ba piiye wuɔ ba saa suɔ u gbāncini yaanŋa-i baa ni huɔŋu-i.

11 Yesu wuɔ cira: «Diilonjo cie baa namaanjo-i. U *nellentesinni maama man fuyaa, u pigãan namaanjo-i baa-ma, ŋga ma piiye baa banamba-i gbānciniŋ,

12 a ce da ba ne-ma, ba sie da ma terienŋu-i,

da ba nu-ma, ba sie suɔ ma yunŋu-i.

Kuɔ maa naa kaala ba wulaa, baa naa cu Diilonjo huon-nu

aa ban cãlãa-yo baa man hiere, uu naa hiel-ma u huɔŋga-na.»*

13 Un' waan mafamma-i, wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Nan' a na saa suɔ gbãnalãan daaku yunŋu-i, na ka ce nie gbāa suɔ ninanni yunni-i?

14 Fūma yaa Diilon-nelma-i.

15 Banan hõmmu dii ŋaa hūmellen-huɔŋga, da ba nu Diilon-nelma-i ma sa cɔ; ba yan *Sitãni jo ji hiel-ma aa yan-ba.

16 Banan hõmmu dii ŋaa tãmpɛllen-terienŋu, da ba nu Diilon-nelma-i, ma pãn dõnu-bɛi ba hū-ma.

17 Ŋga ma sie gbāa nan kaasinni. Wein da ma da kutaamba-i, sisɔ da ba ji ta ba huol ba yammu-i ma maama-na, ba har jina.

18 Banan hõmmu dii ŋaa hien-terienŋu;

19 da ba nu Diilon-nelma-i, ba yan anjoguɔma-i baa gbein-maama-i a naara ba kusun-maama jo ji suuye-mɛi a ce dumaanjo-na ma sie gbāa dii belle.

20 A ne da banan hõmmu dii ŋaa munterfafammu; da ba nu Diilon-nelma-i, ba jãrã-mɛi hū-ma nammu hãi a wuɔ ma hūmelle-i din saaya di wuɔ dumaa. Kufanŋu taamba yaa dii ŋaa fūma man diyaa bien komuɔŋa baa cinciellaa-ba-i, komuɔŋa sa-a-siei-i a naara komuɔŋa da-a-ndii-i.»

Fitin-gbãnalãanŋu

(Like 8.16-18)

21 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaanjo-na, hai moloŋo-i duɔ celien fitinuɔ-i u ce binkunŋu cure-yuɔ? Sisɔ u dii-yo munŋallammun-tuolen? Ma si da na celien-yo, na haa-yo dɔrɔ kɛ?

22 Na saa da, ku weima si dii manan sie ji hel, aa ku nelma si dii manan sie ji nu.

23 Uman duɔ u ka nu, u nu!»

24 Yesun waan mafamma-i, wuɔ cira: «Nan nun nelma man, taa na ne-ma torro. Nin fin baa kekerienŋu man ŋ hã banamba-i, ba ka fi baa ku yaa a bi hã nuonjo-i aa naara kuanŋu kuɔ.

* 4:12 Isayi (Ésaie) 6.9-10

²⁵ Kun yey baa uman, ba ka hã-yo naara, aa uman kuu sí baa-yo, celle künju man dii baa-yo, ba ka hü-ku aa yan-yo.»

Diilon-nellentesinni dii nie?
(*Matie 13.31-32; Like 13.18-19*)

²⁶ Yesu wuɔ tiraa cira: «*Diilon-nellentesinni dii njaa nelienjo baa u dimma. U duu-ma,

²⁷ aa kã ka tuɔ ce u denj-maama. Dimman pan dumaa baa man vãa dumaa, u sa suɔ kunanju kuɔ.

²⁸ Hiema yaa cienj dimma pa ma fere, aa ce ma vãa a ji dii bienja.

²⁹ Da ma ji vãa hi karma-i, u jo ji kar-ma.»

³⁰ Aa tiraa cira: «I ka nanj gbãnalãanj haku-i a pigãanj Diilon-nellentesinnin yey dumaa? I gbãa saa-ni baa bige-i?

³¹ I gbãa saa-ni baa mutardi-belle, di yaa yuraanu yan.

³² Nga da η duu-de, di sire pa a hiel negemmu a maar niifielu-i hiere, huriimba gbãa jo ji se kamma muɔ.»

³³ Yesu naanj gbãnej daani temma boi a pigãanj nuɔmba-i Diilon-nelma-i a saa baa ba nelnulle-i.

³⁴ Yesu saa tuɔ wanj Diilon-nelma-i aa u saa dii gbãnalãangu holma-na. Duɔ puur duɔ piiye, gbãnalãangu, a puur duɔ piiye, gbãnalãangu. Nga da ba ji waa ba kula-i baa u *hãalãbiemba-i u suɔ firnu-nie hiere baa-ba.

Yesu yieraaya fafalmu
(*Matie 8.23-27; Like 8.22-25*)

³⁵ Bãanguj juɔ hir huɔngu man nuɔ-i, Yesu wuɔ tie dii benjo-na aa gbẽ u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaanj i karnu i kã bombor damaalei!»

³⁶ U hãalãbienj baa yanj nuɔmba-i teriengu fangu-na aa naa suur baa Yesu-i unj waa benjo manj nuɔ-i a ta ba karnu ba kã. Benni nanni bi waa teriengu-na, nuɔmba nanj baa bie nifanni-i a cu ba huonj-nu.

³⁷ Ba'a ba ne da fafalmu nanj temma siire ta mu pe hũmma-i mu dii benjo-na. Hoi huɔngu-i baa huɔngu-i benj wuɔ tuɔ yii duɔ yu.

³⁸ Yesu waa galla benjo huonj-yanj-na a kuo u yungu-i yukuodaanj-nu tuɔ duɔfũj. U hãalãbiemba pĩj-yo aa cira: «Hãalãtie, i tie yii die ku, aa nanj waa galla ta η duɔfũj njaa weima si dii.»

³⁹ Yesu wuɔ yiye sire nuola fafalmu-i aa wanj baa hũmma-i wuɔ ma ciire. Terduɔngu fangu-na, nie kã ka ciire.

⁴⁰ Wuɔ gbẽ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i korda-kũngu fuɔ? Ku ce nja na saa haa na nanja-i Diilon-na wei?»

⁴¹ Ba kũɔ maa pãnj ta ma nyen, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nelienj hayo-i temma-i dumandẽ-i? Fuɔ dii nie aa duɔ nuola fafalmu-i baa hũmma-i ni kã ka ciire ni temma-i?»

5

Yesu duɔnya jĩnabaa naacoljo nanjo-na
(*Matie 8.28-34; Like 8.26-39*)

¹ Yesubaa-banj taa ba karnu dalanga-i ba kã bomborre manj nuɔ-i, ba bi nelle fande-i Geresa.

² Banj kaa hi huɔl, Yesu wuɔ u ne da naacoljo nanjo hilaa cincuɔnja-na tuɔ jãrã-yuɔ. Naacoljo fanjo-i *jĩna waa u yungu-na.

³ U taa u cɔ cincuɔnja yaa nuɔ-i. Ku bibie saa waa umanj gbãa bella-yuɔ u tie na terduɔngu-na. Da ba fie vaa-yo baa jɔlgɔbaa u kar-ba.

⁴ Nuɔmba ciɛ u maama yar-ba. U waa da ba ce ba bel-o dii kɔllu u gbeini-na aa vaa u nammu-i baa jɔlgɔbaa wuɔ u baa kã terienɔgu. Da ba vaa-yo, u kar jɔlgɔbaa-ba-i aa kara kɔllu-i hiel-du u gbeini-na aa sire ta.

⁵ U waa da η saa da-yo cɪncuɔŋa-na, η ka da-yo tãnni-na. Bãaŋgu-i baa isuɔŋgu-i uu dii tuɔ wuɔra u bɪŋ yaa-i u kaasɪŋ aa tuɔ ce tãmpɪɛŋa-i u posol u fɛɛɛ.

⁶ Uŋ juɔ fara da Yesu-i, wuɔ gbar jo ji dũuna u yaaŋga-na

⁷ aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Yesu, Dɔrwuɔŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-ni niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baa-mi; ne Diilonɔ-i aa η yaŋ-mi.»

⁸ Yesu wuɔ nuolaaya jɪna-i wuɔ u cor hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaanɔ-na.

⁹ Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba bɪ-ni niɛ?»

Wuɔ cira: «I ciinu, ba bɪ-mi Sãlle.»

¹⁰ Aa gbuu tuɔ cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u baa donya-bei hiel-ba nelle-na.

¹¹ A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-na.

¹² Jɪnabaa baa gbɛ Yesu-i wuɔ: «Jande, η sa yaŋ i hel ka suur pɛrŋ daaba-na wɛi?»

¹³ Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i. Baa hel naacolŋo-na ka suur pɛrmba-na. Pɛrŋ daaba naa yu pɛrmba neifelle-i. Baa pãŋ ta ba gbar ba hiire ba kã ba suur dalaŋga-na ba kunu.

¹⁴ Nuɔmba waa ta ba ceŋ-ba. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaanɔ-na, baa pisãllã baa gbaruŋgu; banamba kã nellen-huɔŋga-na, banamba kã sonni-na ka tũnu nuɔmba-i. Nuɔmba hel da ba ji ne.

¹⁵ Baŋ juɔ ji hi da naacolŋ daayo diyaa bɪmbɪnni tɪɛna da welewele Yesu caaŋgu-na, korma pãŋ ta ma da-ba.

¹⁶ Bamaŋ waa da maŋ ciɛ dumaa hiere, baa suur ma yaaŋga-na waŋ-ma.

¹⁷ Nuɔŋ baa cãrã Yesu-i wuɔ u ce jande aa u ta u halaŋ ba terienɔgu-na.

¹⁸ Yesu wuɔ kã ka tuɔ nyugũŋ beŋo-na duɔ bir. Uŋ duɔnya jɪnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo.

¹⁹ Yesu wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Yaŋ aa η kũŋ η ka tũnu η baamba-i Itien uŋ ciɛ hujarre niɛ aa ce baa-ni dumaa.»

²⁰ Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra Dekapol-na u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere. Uman duɔ nu nel daama-i, ma ce-yo gbɛɛ.

*Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(Matie 9.18-26; Like 8.40-56)*

²¹ Yesubaa-baŋ birii karnu dalaŋga-i kã bomborre nande-na, nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa dii hũmma nuŋgu-na.

²² *Diilonelhaalãdũŋgu yuntienɔ naŋo-i ba taa ba bɪ-yo Yarusi; wuɔ kã ka dũuna Yesu caaŋgu-na

²³ aa naa cira: «Itie, mi bilonɔ ka ku mi wulaa, jande kã η ka haa η nammu-i yuɔ η kor-o η hã-mi.»

²⁴ Yesu wuɔ kã ba ta. Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kã baa-ba. Ba nogol Yesu-i terni-na hiere dumaa.

²⁵ Ciɛŋo naŋo waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna ku bien cɪncieluo baa a hãi waa belle fande-na.

²⁶ U ciɛ pɛrrumbaa-ba-i ji gbɛ. U gbeina ji tɪ hiere aa ku migãaŋ ta ku hor-yuɔ ku kã. Pɛrru bɔi mulãaŋ-yo.

²⁷ Uŋ juɔ nu Yesu maama-i, wuɔ suur nuɔmba hɔlma-na a cor u huon-yaŋga ka yiɛya u jonɔruo-i.

²⁸ U taa u piiye u huon-na wuɔ: «Da mi gbãŋ hi u jonɔruo-i yiɛya-yuɔ yon, mi kuraa.»

²⁹ U tãñ maa pãñ yiera. Terduŋgu fanġu-na, wuŋ pãñ suŋ wuŋ fafalmu daa-yuŋ.

³⁰ Høduŋgu fanġu-na, Yesu wuŋ suŋ wuŋ fõngũŋ naño hilaa fuŋ-i-na. Wuŋ miel yuu nuŋmba-i wuŋ: «Hai moloño-i yiyaaya-miε?»

³¹ U *hãalãbienġ baa cira: «Itie, nuŋmba yuu ta ba nogol-ni terni-na hiere ŋ bir ta ŋ yuu wuŋ: «Hai moloño-i yiyaaya-miε?»»

³² Yesu wuŋ yañ-ba aa tuŋ wuŋra u nira nuŋmba-na umañ yiyaaya-yuŋ.

³³ Cieñ daa uñ suyaa wuŋ fafalmu daa-yuŋ, kuŋ ce-yo kũŋnyelle. Wuŋ piε dũuna Yesu caañgu-na aa naa wañ ma yaañga-i hiere baa-yo; u saa fuŋ ma diei.

³⁴ Yesu wuŋ cira: «Mi bilo, niñ haa ŋ nañga-i miε, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiei; ŋ ceraa ŋ ji nunu jarñ daama-i.»

³⁵ Yesuñ taa u wañ mafamma-i huŋgu mañ nuŋ-i, nuŋ baa hel Diilonelhãalãdũngu yuntienŋ cĩngu-na ji ta ba piiye baa-yo wuŋ: «Baa yañ hãalãtienŋ muliēñ u fεε, ŋ biloño jarma yaraa-yo.»

³⁶ Yesu wuŋ nu-ma. Wuŋ wañ baa Yarusi-i wuŋ: «Baa tie holle. Haa ŋ nañga-i miε yon.»

³⁷ Aa naa bir nuŋmba-i hiere aa yañ Piεr, baa Sake a naara Sake hãaño-i Nsãa ba yaa cu u huŋ-nu yon.

³⁸ Bañ kaa hi cĩngu-i, baa da nuŋmba haa ba nammu-i ba yunninġ ta ba kaal hiere.

³⁹ Yesu wuŋ suur aa naa gbē-ba wuŋ: «Bige-i maacemma-i na wulaa dumaano-i? Biloño saa ku, u duŋfũñ.»

⁴⁰ Baa bir yañ aa ta ba cãmuŋ-yo. Wuŋ ce ba hel hiere aa naa ce fuŋ baa biloño bĩncuŋmba-i a naara u hãalãbiemba'i suur biloñoñ waa dũngu mañ nuŋ-i.

⁴¹ Bañ suurii, wuŋ bel biloño nañ-na aa naa cira: «Talita kumi.» Ku yunġu yaa wuŋ: Bilo, sire, muŋmei waan-ma dumaa!

⁴² Terduŋgu fanġu-na, biloñ wuŋ pãñ sire tuŋ wuŋ. Kuŋ ce-ba gbεε. Biloñ daa u waa baa bienġ cĩncieluo a hãi.

⁴³ Yesu wuŋ wañ-ma kuola-mei baa-ba wuŋ ba baa wañ nel daama-i baa moloño. Aa naa cira ba hã biloño-i bĩnkũngu u wuŋ.

6

Nasarētitaamba cĩnaana Yesu-i (Matie 13.53-58; Like 4.16-30)

¹ Ku huŋgu-na, Yesu wuŋ sire terienġ daaku-na baa u *hãalãbiemba-i a kã ba nelle-na*.

² *Yitienanġuñ juŋ hi, wuŋ kã *Diilonelhãalãdũngu-na ka tuŋ wañ Diilon-nelma-i. U nelma taa ma ce nuŋmba-i gbεε, a ne da ba saa waa dei baa yuliingui. Baa ta ba piiye wuŋ: «Fuŋ hilaa baa nel daama-i hie? Fuŋ kaa da nelnul daade-i hie baa hiñ daama-i?»

³ Ma si Maari bienŋ mañ fãnaño-i, u yaa ke? Fuŋ hãaño naño yaa Sake-i, baa Yose-i, baa *Yuda-i a naara Simŋ-i. Halle u tũbaa-ba dii baa-ye tĩenamman-a.» Kuñ cie dumaano-na ba saa gbãa hũu Yesu nelma-i.

⁴ Yesu wuŋ gbē-ba wuŋ: «Ba kãñ *Diilopɔpuɔrbiloño-i terni-na hiere; ŋga u nellen-baamba-i baa u dũñ-baamba sa kãñ-yo.»

⁵ Kuñ cie dumaano-na, Yesu saa gbãa ce gbεε-weima terienġu-na. Uñ cie kumañ, ku yaa ŋaa a haa u nammu-i jaamba namba-na a sire-bei ba jarna-na.

⁶ U nellen-baambañ'a ba saa hũu u nelma-i kuŋ ce-yo gbεε.

* 6:1 Ba nelle yaa Nasarēti. Niēñ Like 4.16.

Yesu puwraa u h̄aalābiemba-i
(*Matie 10.5-15; Like 9.1-6*)

Ku huonɔŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta baa u *h̄aalābiemba-i tuɔ wuɔra nilɛiŋa maŋ Nasarɛti kɔtɔnni-na u waŋ Diilonɔ-nelma-i baa nuɔmba-i.

⁷Yiinɔŋgu nanɔŋgu-na, wuɔ ji bɪ u h̄aalābiɛŋ cɪncieluo ba h̄ai baamba-i a puwɔr-ba ba h̄a-ba-h̄ai aa h̄a-ba himma ba ta ba gb̄a ba donya *jɪnabaa-ba-i,

⁸aa naa gboya-bei wuɔ ba tamma-na, molo baa biɛ bɪŋkɪŋgu: Molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ buwra, molo baa biɛ gbeiŋa; kɛɛ ba biɛ gborni yonɔ.

⁹Wuɔ ba dii naatɛnni aa molo baa biɛ jonɔgorbaa-ba h̄ai.

¹⁰U taa u bi piiye wuɔ: «Da na har dumelle maŋ nuɔ-i, na tɛna dumelle fande-na fuɔ na tamma.

¹¹Da ba ka cira ba sa taara ba da na yufelle terienɔŋgu maŋ nuɔ-i, na pir na nallu-i na ta, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»

¹²H̄aalābiemba taa ku yaa nuɔ-i ka ta ba waŋ Diilonɔ-nelma-i baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i.

¹³Ba bi hii donya jɪnabaa bɔi nuɔmba-na aa hure namma jaamba bɔi-na sire-bei ba jarma-na.

Ns̄aa-Batisiŋ kuu kuliŋgu maŋ
(*Matie 14.1-12; Like 9.7-9*)

¹⁴⁻¹⁵Huonɔŋgu fanɔŋgu-na, Yesu yer diɛ wuɔra gbuo terni-i hiere. Bananɔ ba'a *Ns̄aa-Batise'i siire hel kuomba hɔlma-na jo, ku'i ciɛ u hi hiŋ daama temma-i. Bananɔ ba'a *Eli yaa siire jo. Bananɔ ba'a yiinataanɔ *Diilopɔpuwɔrbilonɔ naŋo-i juɔ. *Erɔdi wuɔ nu-ma. U yaa waa *Galile yunɔŋgu-na.

¹⁶Wuɔ cira: «Ns̄aa yaa-i! N siɛ suɔ wuɔ mi ciɛ ba kar u yunɔŋgu-i, ŋga u'i siire jo daayo.»

¹⁷Ninsie ninsie, fuɔ fɛɛɛ yaa naa ciɛ ba bel Ns̄aa-i dii-yo kaso Erodiyadi maana. Erodiyadi fanɔ-i u mɔlɔ ciɛŋo-i waa aa wuɔ h̄uu-yo mɔlɔŋo wulaa dii-yo. Ba taa ba bɪ mɔlɔŋo-i Filipu.

¹⁸Un̄ h̄uȳaa u mɔlɔ ciɛŋo-i, Ns̄aa wuɔ waŋ-ma baa-yo wuɔ fuɔ uudiŋo sɪ.

¹⁹Ciɛŋ wuɔ p̄an̄ cɔ Ns̄aa-i aa naa tuɔ taara-yuɔ baa komma. Ŋga ma saa naa waa ma gb̄a ce.

²⁰A haa hama-i nuɔ-i? Erɔdi taa u k̄aalā Ns̄aa-i. Uu naa suɔ wuɔ nelviinɔ aa tiraa suɔ wuɔ Diilonɔ-nolɔŋo, a ce dumaanɔ-na u saa tuɔ siɛya-yuɔ. Ns̄aa nelma taa ma surnu-yuɔ ma cor. Ŋga u waa duɔ tuɔ piiye, Erɔdi holle p̄an̄ caar.

²¹Erodiyadi maaman'a ma ka fa dumaanɔ-na, Erɔdi ji tuɔ ce u homman-yiinɔŋgu ponsaŋgu aa bɪ u kuoyataamba-i, baa sorosi ba yuntaamba-i, baa Galile yuntaamba-i hiere.

²²Erodiyadi bilon wuɔ nyɛŋ nyɛmunɔŋgu nanɔŋ temma, kuɔ gbuu dɔlnu Erɔdi-i baa baman waa hiere. Erɔdi wuɔ yuu-yo wuɔ: «ŋ taara bige-i mi h̄a-ni baa-ku?»

²³Aa naa cira: «Muɔ baa Diilonɔ, niŋ taaranɔ kumanɔ mi ka h̄a-ni baa-ku. Halle da ŋ fiɛ cira mi cal mi nelle-i sɔmma h̄ai, a h̄a-ni sɔmma diei, mi ka ce-ma.»

²⁴Bilon wuɔ hel nuɔmba-na ka yuu nyunɔ-i. Nyunɔ wuɔ cira: «K̄a ŋ ka cira ŋ taara Ns̄aa-Batise yunɔŋgu.»

²⁵Bilonɔ gūunu baa gbarunɔŋgu k̄a nellentienɔ wulaa ka cira: «Mi taara ŋ kar Ns̄aa-Batise yunɔŋgu-i dii-ku tasaan-na h̄a-mi fiɛfiɛ!»

²⁶Nellentienɔ yaan kaa p̄an̄ bir ka deŋ birma. Ŋga u ka ce-ma niɛ, u yaa p̄a nunɔŋgu-i baa-yo nuɔmba-na.

²⁷Wuɔ naa wuɔ bi p̄an̄ puwɔ sorosiyienɔ naŋo-i wuɔ u k̄a ka kar Ns̄aa-Batise yunɔŋgu-i ji h̄a-yo baa-ku. Sorosiyienɔ wuɔ bi ta k̄a kasodunɔŋgu-na ka kar Ns̄aa yunɔŋgu-i

28 a dii-ku tasaŋ-na jo baa-ku ji hã bilonɔ-i baa-ku. Bilonɔ wuɔ hũu-ku ka hã nyunɔ-i baa-ku.

29 Nsãa *hãalãbiembanɔ juɔ nu-ma wuɔ ba karaa ba yuntienɔ yunɔ-i, baa kã ka biɛ u bomborre-i ka fuure-diɛ.

*Yesu hãa nelpũŋgu nanɔgu wuo ye
(Matie 14.13-21; Like 9.10-17; Nsãa 6.1-14)*

30 Yesu *pɔpuɔrbiembanɔ kaa bir jo, baa jo ji tũnu Yesu-i baa ban kaa ce mamananɔ hiere.

31 A ne da nuɔmba bɔi taa ba jo u wulaa, a ce halle fuɔ baa u *hãalãbiemba-i ba sa da ba fɛɛ ba wuo niiwuoni-i yɛɛ. Yesu wuɔ gbɛ u hãalãbiemba-i wuɔ: «Yaanɔ i kã hĩɛŋ-nu na ka fiisa cɛllɛ.»

32 Baa sire ku yaa nuɔ-i a biɛ beŋo-i ta ta ba kã.

33 Ban taa dumaanɔ-na, nuɔmba bɔi daa-ba aa suɔ ban kãŋ kusuɔŋ-nu. Baa hel terni-na hiere a gbar ta yaanɔga bɛi.

34 Yesuŋ huɔlaa hũmma-na, wuɔ u ne da nelpũŋgu nanɔ temma u yaanɔga-na; ba ne ŋaa tũlmba manɔ tienɔ sɪ bɛi. Ba hujarre gbuu bel-o. Wuɔ pãŋ donɔ tuɔ wanɔ Diilonɔ-nelma-i baa-ba. U piiye baa-ba vaaya.

35 Bãanɔŋ juɔ ta ku hir huɔŋgu manɔ nuɔ-i, u hãalãbiemba piɛ u caanɔ-nu a wanɔ baa-yo wuɔ: «Itie, ŋ suyaa wuɔ ii dii hĩɛŋ-nu de? Bãanɔŋ hir ku kã

36 ŋ sa yanɔ nuɔmba kã nileiŋa manɔ kɔtɔnni-na ka taara niiwuoni sãa wuo wei?»

37 Yesu wuɔ cira: «Namei saaya na hã-ba niiwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «Itie, diɛ fiɛ sãa niiwuoni-i *deniebaa nuɔsũɔ, ni siɛ gbɛ!»

38 Yesu wuɔ cira: «Kãanɔ na ka ne, *buruo u niɛ dii baa-na?»

Baa kã ka ne aa jo ji cira: «Buruo u ndii a naara titiraamba hãi.»

39 Yesu wuɔ cira ba ce nuɔmba calnu tiɛna hĩɛbinaanɔgu-na.

40 Nuɔŋ baa tiɛna. Banamba komuɔŋa da-a-ndii, banamba komuɔŋa hã-a-hãi baa cĩncielbaa.

41 Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba hãi baanɔ daaba-i a ciir u yunɔgu-i dɔrɔ-i-na aa jaal Diilonɔ-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba calnu-yuɔ a hã nuɔmba-i. Aa bi calnu titiraamba-i hã-ba hiere.

42 Nuɔŋ baa wuo ye hiere.

43 Baa gbura ni boini-i a dii-ni segeyufienɔ cĩncieluo baa a hãi.

44 Nuɔmba manɔ waa, bibɛmba-i yonɔ, ba kã nuɔmba neifienɔ hãi nuɔsiba ndii temma nuɔ.

*Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ
(Matie 14.22-33; Nsãa 6.16-21)*

45 Ban bi wuyaa niiwuoni-i, Yesu wuɔ guor u *hãalãbiemba biɛ beŋo-i ta u yaanɔ-na ta ba kã Betisada yanɔga aa fuɔ wuɔ tiɛna duɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cĩnniŋ.

46 Nuɔmbanɔ juɔ bɔrɔ hiere, wuɔ kã ka nyugũŋ tãnuŋgu-na tuɔ cãrã Diilonɔ-i.

47-48 Bãanɔŋ juɔ suur, Yesu yaa waa yonɔ bomborma-na. A ne da fafalmu taa mu jãrã u hãalãbiemba-i. Wuɔ fara da ba ce sũlma-i dii hũmma holle-na baa beŋo-i. Cuo kaalmanɔ-caanɔgu-na, wuɔ sire tuɔ wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u kã ba wulaa. Uŋ kaa hi, wuɔ ce ŋaa u ciɛl-ba duɔ cor.

49 Hãalãbienɔ ba'a ba ne da hai molonɔ-i wuɔyaanɔ hũmma dɔrɔ-i-na daayo-i! Baa donɔ ta ba kaasɪŋ wuɔ sɪ isuatienɔ.

50 Ban daa-yo, ba hulɛiŋa caaraa. Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»

51 Aa kã ka bel beŋo-i suur. Fafal muɔ bi pãŋ yiɛra. Hãalãbienɔ baa kar da hãmmu!

⁵² Niiwuoniŋ-kūŋgu maŋ fiɛ ce cor, ba saa suɔ ku yaaŋga-i. Nelma famma yaraa-ba suɔma.

*Yesu siire jaamba Genesarɛti-i-na
(Matie 14.34-36)*

⁵³ Fafalmuŋ yiɛraaya, Yesubaa-ba perienŋ karnu kā Genesarɛti.

⁵⁴ Baŋ hii bi huɔl, nuɔmba pāŋ suɔ Yesu-i

⁵⁵ aa gbagbarra tūnu ba-naa terni-na hiere. Da ba nu wuɔ u dii kusuɔŋ-nu, ba biɛ ba jaamba-i ba niigallanni-na gbar kā u wulaa.

⁵⁶ Yesu waa duɔ cor terienŋu terienŋu, nuɔmba biɛ ba jaamba-i ka jina ponsanatigerre-na aa cārā-yuɔ wuɔ u yaŋ ba yiɛya-yuɔ; da ku fiɛ'a u jonŋoruo tūŋgu, ku ka saanu. Ninsie ninsie, ku waa jeiŋo maŋ duɔ yiɛya-yuɔ fafalmu pāŋ da-yuɔ.

7

*Bīncuɔŋ-hūmelle saa saaya di gbuonu Diilonŋ-hūmelle-i
(Matie 15.1-9)*

¹ Yiinŋu nanŋu-na, *Farisīɛbaa-ba-i baa *ānjīnamma pigāataamba maŋ naa hilaa *Yerusalemu-i-na jo, baa kūlāa ba-naa kā Yesu wulaa.

² Ba'a ba ne da Yesu *hāalābiemba namba wuo niiwuoni-i a ne da ba saa saara ba nammu-i a saanu baa *Yuifu ba bīncuɔŋ-hūmelle-i.

³ A ne da Farisīɛbaa-ba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ba sa puona baa ba bīncuɔŋ-maama-i: Ba sa siɛ wuo niiwuoni-i ni ba saa saara ba nammu-i.

⁴ Aa da ba hel saŋga-na kūŋ, ba ce hūmma'i igēna aa suɔ wuo niiwuoni-i. Ba bīncuɔŋ-maama'i saa waa mafamma-i yonŋ: Hūŋkaacimmuŋ-saarma waa ma deŋ, būnammuŋ-saarma waa, bitonniŋ-saarma bi waa.

⁵ Baŋ daa ba wuo niiwuoni-i dumaŋo-na, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ hāalābiemba sa wuɔ bīncuɔŋ-hūmelle-i? Ku ciɛ niɛ ba saa saara ba nammu-i aa ta ba wuo niiwuoni-i?»

⁶ Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaŋ namaa temma-i daana-i, *Isayiŋ fii-na baa kumaŋ, na yuu-ku. Isayi waanŋ-ma wuɔ: «Diilonŋo ciɛra wuɔ:

«Nel daade taamba kāŋ-mi ba nuŋ-nu yonŋ.

Mi maama si dii ba hɔmmu-na.

⁷ Baŋ pigdaŋ nuɔmba-i hūmelle maŋ, bafamba diele.

A ce dumaŋo-na yuŋgu si dii ba Diilojaale-na.»*»

⁸ Yesu wuɔ cira: «Na birii yaŋ Diilonŋ uŋ waanŋ mamaŋ aa vaa na fɛɛ baa na bīncuɔŋ-maama ta na ce.

⁹ Maa namaa cā! Na yagaraa Diilonŋo nuŋgu-i aa bir bel na bīncuɔŋ-maama yaa nammu hāi.

¹⁰ Ma sī *Moisi waanŋ-ma wuɔ na ta na dii na bīncuɔmba nunni-i kɛ? Aa tiraa cira umaŋ duɔ waŋ āndaparaaŋgu hā u to, sisɔ u nyu, kutienŋo saaya baa komma.

¹¹ Nga namaa birii cira wuɔ umaŋ duɔ waŋ baa u bīncuɔŋo-i wuɔ: «Miŋ ŋa naa da kumaŋ da mi kāyā-niɛ ku ciɛ «kɔrbā»; ku yuŋgu yaa wuɔ mi pāa-ku hā Diilonŋo.» Wuɔ kɛɛ umaŋ duɔ ce mafamma-i aa u saa ji fiɛ da bīŋkūŋgu hā u bīncuɔŋo-i weima sī.

¹² Terienŋu faŋgu-na, na ce nuɔmba ta ba yaŋ ba bīncuɔmba-i ba sa kāyā-bei.

¹³ Na birii biɛ na bīncuɔŋ-maama yaa-i a dii-ma Diilonŋ-nelma fuonŋgu-na ta na hāalā na-naa baa-ma. Na ciɛ ma temma bɔi cor tī a ne da ma saa fa.»

*Kumaŋ gbāa guɔla neliɛŋ nuɔŋo-i
(Matie 15.10-20)*

* 7:7 Isayi (Ésaïe) 29.13

¹⁴ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ tiraa bi nuɔmba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Karaan na tũnni-i fafamma na nu mi nelma-i.

¹⁵ Kumanj suuriinj neliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na, ku siɛ gbãa guɔla-niɛ Diilonj-hũmelle-na; kumanj hilaan, ku yaa gbãa guɔla-niɛ. [

¹⁶ Umanj duɔ u ka nu, u nu!]

¹⁷ Uŋ juɔ hel nuɔmba hɔlma-na kũŋ ciŋgu-na, u *hãalãbiemba cira u firnu nel daama-i pigãan-ba.

¹⁸ Wuɔ cira: «Bisãlmba'i namaanjo-i wei? Namaa saa suɔ wuɔ kumanj suuriinj neliɛŋ nuɔ ŋ nuŋgu-na ku siɛ gbãa guɔla-niɛ wei?

¹⁹ Kumanj suuriinj ŋ nuŋgu-na ku sa kã ŋ huɔŋ-na, ku kã ŋ kusũŋ-nu ka ce binieŋa a hel.» Terieŋgu fanju-na, Yesu taara duɔ pigãan wuɔ niwuoni-i hiere ni gbãa wuɔ.

²⁰ Aa naa tiraa cira: «Mamanj dii neliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga-na, ma yaa gbãa guɔla-niɛ Diilonj-hũmelle-na.

²¹ Anjogɔbabalamma hel neliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i: Nj huɔŋga'i diyaan-ninj binwosinni-na, cuosinni-na, nelkolle-na,

²² *fuocesinni-na, cãncaya-i-na, hɔdorre-na, nuɔŋ-tãalma-na, kakarkuonjo-na, nenemuŋgu-na, yebiɛnande-na, bombolma-na, anyagarna-na.

²³ Nelbabalanj daama-i hiere ma hel neliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋga'i nuɔ-i. Ma yaa guɔlaayan-niɛ Diilonj-hũmelle-na.»

Nieryieŋo nanjo haa u nanja Yesu-i-na (Matie 15.21-28)

²⁴ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ ji ta halanj terieŋgu-na a kã Tiir. Uŋ kãa, wuɔ suur dũŋgu nanju-na duɔ fuo nuɔmba baa da-yo. Nga u saa gbãa.

²⁵ Cieŋo nanj wuɔ nuɔ u maama nelle fande-na, a ne da *jina waa u bilonjo-na. Yesu bi himma-i, cieŋ daa wuɔ jo ji dũuna u yaanjo-na

²⁶ a cãrã-yuɔ wuɔ u donya jina daayo-i u bilonjo-na. Cieŋ daa u waa *nieryieŋo. U taa u hel Fenisi manj dii Siiri mara-i-na.

²⁷ Yesu wuɔ cira: «Da ŋ bie bisãlmba niwuoni-i hã juoraamba baa-ni ku saa fa. Yanj da ba wuo ye, ŋ suɔ ŋ bie boini-i ŋ hã juoraamba-i.»

²⁸ Cieŋ wuɔ cira: «Itie, ma si bisãlmban wuɔ aa jubieŋa manj ta a diire hiema-na, juoraamba biera-yei ba wuo ke?»

²⁹ Uŋ waan mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Ninj suyaa mafamma-i wanj-ma, bir ŋ kũŋ, jina taa halanj ŋ bilonjo-na.»

³⁰ Cieŋo birii ku yaa nuɔ-i kũŋ, kã ka da bilonjo gaala u muŋgallammu-na: Jina taa.

Yesu cie bobo nanjo tuɔ piiye

³¹ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ sire Tiir-na a hel Sidɔ aa bir hiire kã ka karnu Dekapol nilieŋa-i kã ka hel Galile dalanja-na.

³² Baa jo baa bobo nanjo-i a ji cãrã-yuɔ wuɔ u haa u nanja-i yuɔ a firnu u jumelle-i aa puur u tũnni-i.

³³ Yesu wuɔ bel-o hel baa-yo nuɔmba-na. Banj hilaa, wuɔ dii u nienja-i naacoljo tũnni-na aa ce u taalunju-i hure u jumelle-na.

³⁴ Uŋ cie mafamma-i, wuɔ ciir u yunju-i aa fiisa da fũɔ aa cira: «Efata!» Ku yunju yaa wuɔ: Puur!

³⁵ Terduŋgu fanju-na, naacoljo tũŋ niɛ pãnj puur aa u jumel die bi pãnj firnu u tuɔ piiye da welewele ŋaa u'i si.

³⁶⁻³⁷ Kuɔ fũnuŋ cu nuɔmba hãmmu-i. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolj daa u maacemma faa cor! U puur tugbentaamba tũnni-i aa tuɔ ce bobobaa-ba ta

ba gbã ba piiye.» Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ ba baa yan ma hel. Duɔ wan mafamma-i, ku ce ɲaa u kaa namma dii dãamu-na.

8

Nuɔmba neifienɔ hã wuyaa buruo niehã yar-ba (Matie 15.32-39)

¹ Yibienɔ fanɔ-na, nuɔmba tiraa kũɔl ba-naa ka tigiin Yesu caangu-na. A ne da niiwuoni saa waa baa-ba. Yesu wuɔ bi u *hãalãbiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ:

² «Nuɔɲ daaba hujarre gbu di ko-mi; ba yinni siɛi yaa dɛ-i baa-mi ba saa da biɲkũngu wuɔ.

³ Banamba hilaa termaan-nu jo, da mi yan ba bir baa nyulmu-i ku kaa nuɔl-ba hũmelle-na.»

⁴ U hãalãbiemba cira: «Itie, i ka da niiwuoni-i hie hien daaku-na die ji hã nelpũɲ daaku temma da ku wuo ye?»

⁵ Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «*Buruo u nie dii baa-na?»

Baa cira: «Buruo niehã.»

⁶ Yesu wuɔ ce nuɔmba tiena hɛma-na aa naa bie buruo niehã daayo-i a jaal Diilonɔ-i aa bũlnu-yuɔ hã u hãalãbiemba-i wuɔ ba calnu-yuɔ hã-ba. U hãalãbiemba hũu-yo bi calnu-yuɔ.

⁷ Tetebiemba namba bi waa, wuɔ tiraa bie bafamba-i a jaal Diilonɔ-i aa hã u hãalãbiemba-i baa-ba wuɔ ba calnu-bɛi hã nuɔmba-i.

⁸ Nuɔmba man waa hierɛ, baa wuo ye. Baa gbura ni boini-i dii-ni segeyufienɔ niehã.

⁹ A ne da nuɔmba man waa, ba gbãa yu nuɔmba neifienɔ hã temma.

Ban juɔ wuo ti, Yesu wuɔ hã-ba hũmelle-i wuɔ ba kũɲ ba cinninɲ

¹⁰ aa fuɔ baa u hãalãbiemba-i baa bie beɲo-i ta ba kã Dalmanuta.

Nuɔmba ciera Yesu ce himma ba ne (Matie 16.1-12)

¹¹ Yesubaa-ban kãa Dalmanuta-i-na, *Farisɛbaa-ba namba jo ji ta ba fanu ba-naa baa-yo. Baa ji cira wuɔ da kuɔ Diilonɔ'i puɔraa-yo, u ce himma ba ne. Ba taa ba wan mafamma-i wuɔ si ba ka gbãa cure-yuɔ.

¹² Yesu wuɔ fiisa da fũɔ aa naa cira: «Bige-i ciɛ fiɛfiɛ ku nuɔɲ namaanɔ-i na'a mi ce himma pigãan-na ku yaa na ka suɔ wuɔ Diilonɔ'i puɔraa-mi? Mi wan ninsonɔ-i baa-na, biɲkũngu sa ce dii pigãan-na!»

¹³ Aa naa pãɲ ta baa u *hãalãbiemba-i ka suur beɲo-na ta ba karnu ba kã dalanga yiɛngu nanɲu-na.

¹⁴ A ne da ma saa naa tɛnu u hãalãbiemba bie *buruo. Buruo diei waa baa-ba yon beɲo huɔɲga-na.

¹⁵ Yesu wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Jande, bilaan na fɛɛɛ Farisɛ ba siini-na baa *Erɔdi bi niini-na.»

¹⁶ Hãalãbiemba don ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Na saa da, in'a i saa bie niiwuoni ku'i ciɛ u tuɔ piiye dɛ-i-na.»

¹⁷ Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na piiye wuɔ mi daa na saa bie niiwuoni ku'i ciɛ mi ta mi piiye dɛ-i-na? Ku ce ɲaa a ji hi baa nyungo, miɲ wan nelma man na saa hi ta na da ma terienɲu-i wei?»

¹⁸ Na sa da baa na yufienɔ-i wei? Aa na sa nu baa na tũnni-i wei? Ma karaanu-nei wei?

¹⁹ Miɲ bũlãanu buruo u ndii-i a hã nuɔmba neifienɔ hã nuɔsiba ndii-i, na biɛraaya boini-i segeyufienɔ nie ta?» Baa cira: «Segeyufienɔ cɪncieluo a hã.»

²⁰ Wuɔ cira: «Aa miɲ bũlãanu buruo niehã a hã nuɔmba neifienɔ hã ba wuɔ, segeyufienɔ nie juɔ tɛɛ?»

Baa cira: «Segeyufienj niehāi juɔ t̄ɛ.»

²¹ Yesu wuɔ cira: «Ji hi baa nyunjo na saa hi suɔ ku yaanjo-i yogo wei?»

Yesu puurii yironjo nanjo yufienja-i

²² Yesubaa-ban kaa hi Betisada-i, baa jo baa yironjo nanjo ji hā-yo wuɔ u ce jande aa u haa u nanjo-i yuɔ a puur u yufienja-i.

²³ Yesu wuɔ bel yironj daa u nan-na ba hel nellen-huɔnjo-na a kā ba denj. Ban kaa hi, wuɔ ce taalunjo a hure naacoljo yufienja-na aa ce u nammu-i cuye-yei ku ce cellɛ aa suɔ halan-mu. Un halaan-mu, wuɔ yuu-yo wuɔ: «ŋ da wei?»

²⁴ Naacolj wuɔ ne aa naa cira: «Mi da nuɔmba-i n̄ga mi sa da-ba dei; mi da-ba n̄aa tibinni aa ta ni wuɔ.»

²⁵ Yesu wuɔ tiraa bir cu u nammu-i naacoljo yufienja-na. Un juɔ halan-mu kufanjo-i, naacolj wuɔ p̄an tuɔ da fafamma.

²⁶ U yufienj an puurii, Yesu wuɔ wan baa-yo wuɔ: «Ta ŋ k̄un c̄in-nu, baa tiraa ŋ suur nellen-huɔnjo-na.»

Yesu sinni yaa hani-i?

(Matie 16.13-20; Like 9.18-21)

²⁷ Ku huɔnjo-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba ji ta ba kā nilɛnjo manj dii Sesare manj Filipu wuɔnjo-i u k̄ot̄onni-na. Ban k̄an h̄umelle-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba ciera hai molojo-i muɔnjo-i?»

²⁸ U hāalābiemba cira: «Banamba ciera wuɔ nuɔnei *Nsāa-Batise-i, banan ba'a nuɔnei *Eli-i, banan ba'a *Diilop̄op̄uɔrbilono nanjo-i nuɔnjo-i.»

²⁹ Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «Aa namaa fuɔ, na'a hai molojo-i muɔnjo-i?»

Pier wuɔ cira: «Diilonj un p̄aa nunjo-i aa saan *Konkortienjo manj, u yaa nuɔnjo-i.»

³⁰ Yesu wuɔ wan-ma kuola-mei baa-ba wuɔ ba baa wan ma hel molo nu-ma.

Yesu kaal u muliema-i

(Matie 16.21-28; Like 9.22-27)

³¹ A donj huɔnjo fangu-na, Yesu wuɔ donj tuɔ piiye u pigāanjo u *hāalābiemba-i wuɔ *Molon-Bienjo ka mulienj da dei! Nelle b̄incuɔmba-i, baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, a naara *ānj̄inamma pigāataamba ka c̄ina-yuɔ aa ko-yo. N̄ga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi h̄iema-na, sielinj-yiinjo-i u ka sire hel jo.

³² Yesu wuɔ waan nel daama-i kaala-mei baa-ba. Pier wuɔ b̄i-yo ba kā ba denj ka tuɔ wan baa-yo wuɔ: «Itie, baa ta ŋ piiye dumaa, ku saa fa.»

³³ Yesu wuɔ miel ne u hāalābiemba-i aa naa gb̄e Pier wuɔ: «*Sitāni, kā ŋ halan mi caan-nu! N̄ kus̄unjo-maama-i Diilonj-maama s̄i, nelbilienj-maama.»

³⁴ Ku huɔnjo-na, wuɔ b̄i nuɔmba-i baa u hāalābiemba-i ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Nuɔni manj da ŋ ta ŋ taara ŋ nyaanu-mie, ŋ saaya ŋ c̄ina ŋ ferɛ, aa ŋ saaya ŋ sie muliema-i baa kulinjo-i.

³⁵ Umanj duɔ tuɔ kaal baa u yunjo yon, u ka k̄osuɔnjo u ferɛ, n̄ga umanj duɔ tuɔ k̄osuɔnjo u ferɛ mei maama-na baa *Neld̄od̄olma maama-na, kutienjo ka da cic̄ilma manj sie ji t̄i dede.

³⁶ Nelienj nuɔ, da ŋ da ŋ yufienj-niini-i hiere miwaanjo-na aa ka caa, yun haku-i dii-kuɔ?

³⁷ Nelienj nuɔ, ŋ gb̄aa s̄aa ŋ yunjo-i baa bige-i Diilonjo wulaa?

³⁸ Na saa da, fiɛfiɛ ku nuɔmba saa fa, ba j̄enaamba sa ku. Umanj duɔ tuɔ ce senserre bei u sa taara ba suɔ wuɔ mei wuɔnjo, u sa bi taara u wan mi maama-i baa-ba, Molon-Bienjo duɔ ji jo baa u To f̄onj̄uɔ-i baa *d̄or̄p̄uɔrbiemba-i, u ka bi ce senserre baa kutienjo maama-i.»

9

¹ Aa naa cira: «Yaana mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Banamba dii na hɔlma-na bande-i-na, ba ka da *Diilonɔ-bãangu-i aa suɔ da ba ku. Diilonɔ ka ce u bãangu-i baa fõngũ.»

Yesu birii u deŋ birma
(*Matie 17.1-13; Like 9.28-36*)

² Yesuŋ waan mafamma-i, yinni niediei temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Pier, baa Sake a naara Nsãa ba kã ba deŋ ka nyugũŋ tãnujaataama nanɔ-na. Ba'a ba ne da Yesu birii u deŋ birma.

³ U joŋgorbaa-ba birii baapielmba ta ba caa da kpoikpoi; halle molo siɛ gbãa ce biŋkũŋgu pusũŋ dumaanɔ-na.

⁴ *Hãalãbiɛŋ ba'a ba tiraa ne, a da *Eli baa *Moisi ba caraaya-bei ta ba piiye baa Yesu-i.

⁵ Pier wuɔ gbɛ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i jomma faa bande-i-na dɛ! N sa yan i ce gbuganni siɛi wɛi? Ku diei nan kũŋgu, ku diei Moisi kũŋgu, aa ku diei kũŋgu nanɔ-gu-i Eli kũŋgu.»

⁶ Korma'i naa bilaa Pierbaa-ba-i a ce u tuɔ piiye dumaa u yuŋ-nu u sa suɔ uŋ waŋ maman.

⁷ Duherru nandu jo ji cĩnnu-bei. Baa nu molo piiye du huɔŋga-na wuɔ: «Mi Biɛŋo yaa daayo-i; u maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ, taa na nu u nuŋgu-i.»

⁸ Hãalãbiɛmba wuɔra ne terni-na hiere ba saa da moloŋo baa Yesu-i.

⁹ Baŋ juɔ ta ba hiire tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-ba wuɔ *Molon-Biɛŋ duɔ saa sire hel kuomba hɔlma-na, ba baa waŋ nel daama-i baa moloŋo!

¹⁰ Hãalãbiɛmba siɛ aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «A sire hel kuomba hɔlma-na, ku yuŋgu yaa wuɔ niɛ?»

¹¹ Baŋ kaa hi yaanɔga-i, baa yuu Yesu-i wuɔ: «Ma sɪ *ãnjĩnamma pigãataamba ciɛra wuɔ Eli saaya u bir jo igɛna aa Diilonɔ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Konkortienɔ man u suɔ jo kɛ?»*

¹² Yesu wuɔ cira: «Ba saa kar coima; Eli saaya u jo igɛna ji migãan wɛima-i hiere. Nga bige-i ciɛ Diilonɔ-nelma cira wuɔ: «Molon-Biɛŋo ka muliɛŋ da dɛi aa ba siɛ ta ba kãŋ-yo?»

¹³ Mi tũnu-nei: Eli juɔ tĩ. Uŋ juɔ, nuɔmba ciɛ ba bãangu-i yuɔ. Diilonɔ-nelman waan-ma dumaa, ba bi ciɛ-ma dumɛi.»

Yesu duɔnya jĩna naacombilonɔ nanɔ-na
(*Matie 17.14-21; Like 9.37-43*)

¹⁴ Yesubaa-baŋ hiiriye ka hi u *hãalãbiɛmba namba terienɔgu-i, baa da nuɔmba juɔ ji yu ba caanɔgu-na, aa da *ãnjĩnamma pigãataamba namba juɔ ba ji ta ba fanu ba-naa baa-ba.

¹⁵ Nuɔmba juɔ'a ba ne da Yesu jo, kuɔ ce-ba gbɛɛɛ, baa gbar jãrã-yuɔ ka ta ba jaal-o.

¹⁶ Yesuŋ juɔ ji hi, wuɔ yuu u hãalãbiɛmba-i wuɔ: «Na fanu na-naa baa-ba nel hama-i nuɔ-i?»

¹⁷ Naacolɔŋo nanɔ tĩɛ dii nuɔmba-na aa cira: «Hãalãtie, *jĩna nanɔ dii mi biɛŋo yuŋgu-na a ce-yo bobo. Mi juɔ baa u yaa-i ŋ wulaa.

¹⁸ Duɔ sire-yuɔ terienɔgu terienɔgu, u mal-o. Duɔ mal-o, sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na, aa ŋ da u wuɔ u nyiɛni-i aa kuola da girri. Mi waan baa ŋ hãalãbiɛmba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»

* 9:11 Malaki (Malachie) 3.23

19 Yesu wuɔ gbɛ̄-ba wuɔ: «Fiēfiē ku nuɔŋ namaaŋo-i, na sa hũu nelieŋ maama. Na daa niē s̄i mi ka t̄iena baa-na gbula wei? Namaa ji hũu mēi maama-i yaku-i?» Aa naa cira: «Juɔŋ baa naacombilonjo-i.»

20 Baa ta ta ba k̄a baa-yo da ba ka h̄a-yo. J̄inaŋ kaa cira u ne da Yesu-i, wuɔ p̄aŋ bel naacombilonjo-i gbuu sagalla-yuɔ. Naacombilonjo wuɔ hel cii tuɔ b̄umall̄a aa s̄ampugaaru ta du hel u nuŋgu-na.

21 Yesu wuɔ yuu tuonjo-i wuɔ: «J̄ina daayo dii-yuɔ ku b̄aangu cuɔ wei?»

Tuonjo wuɔ cira: «Uu dii-yuɔ dii u bis̄ans̄inninjo.

22 Duɔ ce u ce u suur d̄aamu-na sisɔ h̄umma-na duɔ ko-yo h̄a-mi. Da ŋ'a ŋ ka gb̄aa, jande ne Diilonjo-i aa ŋ k̄aȳa-yiɛ.»

23 Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ'a da miē mi ka gb̄aa? Umanjo duɔ haa u nanŋa-i Diilonjo-na, weiima-i hiera ma gb̄aa ce h̄a kutienjo-i.»

24 Yesuŋ waan mafamma-i, naacombilonjo to wuɔ p̄aŋ cira: «Mi haa mi nanŋa-i Diilonjo-na ŋga k̄aȳa-miē ni mēi s̄i kuu dii kpelle.»

25 Ban t̄iȳaa kufanŋu-na, nuɔŋ baa ta ba jo ba naara. Yesuŋ daa ba k̄uɔl̄aa ba-naa ta ba jo dumaanjo-na, wuɔ cira: «J̄ina nuɔ, ma'a ŋ'a ŋ gb̄aŋ ce nuɔmba-i bobobaa baa tugbentaamba? Cor ŋ hel naacombilonjo-na, mi sa taara mi tiraa da-ni yuɔ gbula.»

26 J̄ina wuɔ kaas̄injo da gbagaga aa naa gbuu sagalla naacombilonjo-i aa suo hel-yuɔ. Naacombilonjo wuɔ galla ŋaa u kuu. Nuɔmba manjo waa hiera baa da niē s̄i u kuu.

27 Yesu wuɔ bel u nanjo-na sire-yuɔ u yiɛra u gbeininjo.

28 Yesuŋ juɔ k̄uŋ baa u h̄aal̄abiembra-i ba ka waa ba kula-i, baa yuu-yo wuɔ: «H̄aal̄atie, bige-i cie miē i saa gb̄aa donya j̄ina daayo-i?»

29 Yesu wuɔ cira: «J̄ina daayo temma-i Diiloc̄ar̄alle'i gb̄aa donya-yuɔ yonjo.»

*Yesu tirii u kuliŋgu maama-i
(Matie 17.22-23; Like 9.43-45)*

30-31 Ku huonŋu-na, Yesu-i baa u *h̄aal̄abiembra sire terienŋu-na a suur *Galile huonŋa-na ta ba karnu ba k̄a. Yesu taa u piiye Diilonjo-nelma-i u piḡaanjo u h̄aal̄abiembra-i a ce dumaanjo-na u saa tuɔ taara molo suo ba saanŋu. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Ba ka bel *Molonjo-Bienjo-i h̄a nelbiliembra-i baa-yo ba ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni h̄ai yonjo h̄iɛma-na, sielinjo-yiinŋu-i u ka sire hel jo.»

32 H̄aal̄abiembra saa suo u nelma yaanŋa-i; ŋga ba siē bi siē yuu-yo.

*Hai molonjo-i nelbuɔ-i h̄aal̄abiembra-na?
(Matie 18.1-5; Like 9.46-48)*

33 Yesubaa-banjo kaa hi Kafarnamu-i a suur ba d̄unŋu-na, Yesu wuɔ yuu u *h̄aal̄abiembra-i wuɔ: «Injo jonjo h̄umelle-na, na taa na fanu na-naa nel hama-i nuɔ-i?»

34 A ne da h̄umelle-na, ba taa ba fanu ba-naa da ba suo umanjo nelbuɔ-i ba h̄olma-na. Yesuŋ yuu-ba dumaanjo-na, ba finanjo ba saa wanjo weiima.

35 Yesu wuɔ bir t̄iena aa bi-ba c̄incieluo ba h̄ai-i-na hiera a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Na h̄olma-na umanjo duɔ tuɔ taara u waa na yaanŋa-na, kutienjo saaya u j̄ina u f̄ere na hieronjo huonjo-nu aa tiraa ce u f̄ere na maacombilonjo.»

36 Unjo waanjo mafamma-i, wuɔ bel bis̄ambilonjo nanjo-i jo baa-yo ba h̄olma-na. Unjo juɔ baa-yo, wuɔ t̄uu-yo aa cira:

37 «Umanjo duɔ bel bis̄ambilonjo daayo temma-i fafamma mēi maama-na, kuu dii ŋaa u bilaa mēi f̄ere yaa-i, aa umanjo duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutienjo bilaa umanjo puɔraa-mi.»

*Umanjo duɔ saa biḡaanjo-ye, uu dii baa-ye
(Like 9.49-50)*

³⁸ Ku huonɔŋu-na, Nsãa wuɔ cira: «Hãalãtie, i daa naacolɔŋo nanɔ gbuuse-nie aa tuɔ donya *jɪnabaa-ba-i, miɛ ne da u sa nyaanu-nie baa miɛŋo-i i ce u yanɔ.»

³⁹ Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo. Na saa da, molo siɛ gbãa gbuuse-miɛ a ce gbɛrɛ-wɛima aa tiraa bir bɪ mi yebabalande-i terduonɔŋu fanɔŋu-na.

⁴⁰ Umanɔ duɔ saa bigãan-ye, uu dii baa-ye.

⁴¹ Aa umanɔ duɔ ne muonɔŋo-i aa hã-na hũmma-i na nyon wuɔ *Kirsã baan namaa, da ku fiɛ waa ciyufelle yonɔ, coima saa fa, kutienɔ siɛ naa u daluɔ-i Diilonɔ wulaa.»

Kunanɔŋu bɔyaa kunan-na
(*Matie 18.6-9; Like 17.1-2*)

⁴² «Bisãlmba manɔ hũyãa mɛi maama-i, umanɔ duɔ guɔl unanɔ gbeini bei Diilonɔ-hũmelle-na, sũlma haraa kutienɔ-na. Kumanɔ ka haa-yuɔ, kuɔ baa naa to namelle u nuonɔŋu-na aa sɛ-yo dii-yo nuoraan-nu, kuu naa ce bɔlbɔl yuɔ.

⁴³ Da ŋ da ŋ nanɔga dii-ni kuubabalaanɔŋu cemma-na, kar-ka ŋ nanna. Da ŋ suur Diilonɔ-nelle-na baa nanɔga diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ nammu-i mu hãi-i-na. [

⁴⁴ Jɪamba manɔ wuyaaŋ nuɔmba-i terienɔŋu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa ðɪŋ.]

⁴⁵ Da ŋ da ŋ gboluonɔŋu dii-ni kuubabalaanɔŋu cemma-na, kar-ku ŋ nanna. Da ŋ suur Diilonɔ-nelle-na baa gboluonɔŋu diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ gbeini-i ni hãi-i-na. [

⁴⁶ Jɪamba manɔ wuyaaŋ nuɔmba-i terienɔŋu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa ðɪŋ.]

⁴⁷ Da ŋ da ŋ yufelle dii-ni kuubabalaanɔŋu cemma-na, hiel-de ŋ nanna. Da ŋ suur *Diilonɔ-nelle-na baa yufelle diei, ku bɔyaa ba da ba ka caa-ni baa ŋ yufienɔ-a i hãi-i-na.

⁴⁸ Jɪamba manɔ wuyaaŋ nuɔmba-i terienɔŋu-na ba sa ku, aa ku dãamu sa ðɪŋ.

⁴⁹ «Na saa da, dãamu ka dii dãmma yiɛ hiere.

⁵⁰ «Dãmma-i bɪŋkũfafaanɔŋu; ŋga da ma ji saara, namaa gbãa ce-ma nie ma tiraa ce kpɛnnɛ? Diyaanɔ dãmma na fɛrɛŋ nuɔ aa na bel na-naa fafamma.»

10

Ansorre bɔrɔmman-kũŋgu-i
(*Matie 19.1-12; Like 16.18*)

¹ Ku huonɔŋu-na, Yesubaa-ba sire terienɔŋu-na a kã *Yude, kã ka waa dii *Yurdɛ bomborma namaa-na. Nuɔmba tiraa kũl ba-naa kã u wulaa. Wuɔ donɔ tuɔ piiye Diilonɔ-nelma-i u pigãan-ba ŋaa unɔ cemmaŋ dumaa koko.

² *Farisiɛbaa-ba namba ta ba taara ba cure-yuɔ baa nelma-i, baa piɛ a yuu-yo wuɔ: «A saa baa miɛ Diilonɔ-hũmelle-i, nelienɔ nuɔ ŋ gbãa nanna ŋ cienɔŋo-i wei?»

³ Yesu wuɔ bir yuu-ba wuɔ: «*Moisi hãa-na hama-i wuɔ na ta na ce?»

⁴ Baa cira: «Moisi hãa-ye hũmelle-i wuɔ i gbãa tiɛ nanna i caamba-i; ŋga da ŋ'a ŋ nanna-yuɔ ŋ nyɛgɛŋ sebɛ ŋ hã-yo igɛna umanɔ pigãan wuɔ na ansorre buɔra.»

⁵ Yesu wuɔ cira: «Moisi daa na tũnni sa nu ku'i cie u nyɛgɛŋ mafamma-i hã-na.

⁶ Da ma'i sɪ Diilonɔ unɔ'a u jɪna miwaanɔŋo-i u maa biɛŋo baa cienɔŋo.

⁷ A ce dumaanɔŋo-na, bibienɔ ka yanɔ u bɪncuɔmba-i aa waa baa u cienɔŋo

⁸ ba gbonu ce kuuduonɔŋu.* Da ba waa dumaanɔŋo-na, ba sa tiraa kãŋ-ba nuɔmba hãi, ba kãŋ-ba ŋaa nelduonɔŋo.

⁹ Terienɔŋu fanɔŋu-na, Diilonɔ duɔ gbonu kumanɔ, nelbilo saa saaya u bɔrɔ-kuɔ.»

* **10:8** Miwaanɔŋo jɪnamman-sebɛ (Genèse) 2.24

¹⁰ Ban juɔ kūŋ cīŋgu-na, u *hāalābiemba tiraa sire nel daama-i ta ba yuu-yo.

¹¹ Yesu wuɔ cira: «Uman duɔ nanna u ciɛŋo-i aa jā unanjo, kutienjo cie *fuocesinni, u cālāa cɛdīɛlāŋo-i.

¹² Ciɛŋo man duɔ bi hel u bɔlɔ wulaa aa kā ka sonŋ yanŋa nanŋa, ciɛŋo fanjo cie fuocesinni'i dumaanjo-na.»

*Yesu cāara Diilonjo-i hā bisāmbiamba namba
(Matie 19.13-15; Like 18.15-17)*

¹³ Ku huonŋu-na, baa jo baa bisāmbiamba namba-i Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bei a cārā Diilonjo-i hā-ba. U *hāalābiemba sire ta ba nuola baman juɔ baa-ba.

¹⁴ Ku saa dɔlnu Yesu-i, wuɔ tuɔ piye baa-ba wuɔ: «Yaan bisāmba ta ba jo mi wulaa, baa na cie-ba. Baman dii bafamba temma-i, *Diilon-nelle dii bafamba diele-i.

¹⁵ Yaan mi wanŋ ninsonjo-i baa-na: Uman duɔ u saa sie *Diilon-nellentesinni-i ŋaa bisālāanjo, kutienjo sie gbāa suur *Diilon-nelle-na.»

¹⁶ Ku huonŋu-na, wuɔ tūu bisālŋ daaba-i aa haa u nammu-i bei aa cārā Diilonjo-i hā-ba.

*Weinjo nan maama
(Matie 19.16-30; Like 18.18-30)*

¹⁷ Ku huonŋu-na, Yesu-i baa u *hāalābiemba sire biɛ hūmelle-i ta ba kā. Naacolŋ nanjo gbar jo ji dūuna Yesu yaanŋa-na aa cira: «Hāalātiefɛfɛi, mi saaya mi ce bige-i da mi gbāa da cicɛlma man sa tīɛŋ dede-i?»

¹⁸ Yesu wuɔ cira: «Bige-i cie ŋ ta ŋ bi-mi nelfɛfɛiŋ muɔ? Da ma hel Diilonjo-na, nelfɛfɛiŋo dii wei?»

¹⁹ Diilon un'a i tie wuɔ hūmienja man, ma sī ŋ suɔ-ya ke? *«Baa ko nelienjo, baa ce *fuocesinni-i, baa cuo, baa kar coima ŋ haa moloŋ-na, baa du moloŋo, ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nunŋu-i.»*†

²⁰ Naacolŋ wuɔ cira: «Hāalātie, mi duon dii mi bisānsinniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»

²¹ Un piye dumaanjo-na, u maama gbuu pāŋ dɔlnu Yesu-i; wuɔ ne-yo aa naa cira: «Ma tīyāa ma diei: Kā ŋ ka suor ŋ nagāŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeinja fanja-i ŋ hā sūntamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wein nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

²² Naacolŋ daayo naa silaa waa weinjo cor. Yesun juɔ wan mafamma-i, wuɔ pāŋ vāa u yaanŋa-i aa ta.

²³ Un taa, Yesu wuɔ wuɔra ne u hāalābiemba-i aa cira: «Kuman ka ce weinjo duɔ gbāa suur *Diilon-nelle-na kuu dii kpelle.»

²⁴ Nel daama cu u hāalābiemba hōmmu-i. Yesu wuɔ tiraa tir-ma wuɔ: «Mi jēnaan namaa, Diilon-nelle suurma dii kpelle dɛ!

²⁵ Na suyaa wuɔ nyɔgōmɛ duɔ gbāa cor misēnɛ-fuonŋu-na kuu dii kpelle dɛ! Nŋa weinjo duɔ gbāa suur Diilon-nelle-na kufanŋu dii kpelle yanŋ.»

²⁶ Nel daama migāan cu u hāalābiemba hōmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Dumaanjo-na, hai moloŋo-i ka gbāa kor?»

²⁷ Yesu wuɔ ne-ba aa cira: «Nelbiliemba wulaa ma sie gbāa ce, ŋga weima sa yar Diilonjo-i.»

²⁸ Pier wuɔ cira: «Hāalātie, aa miɛ man naana i weima-i hiere aa tie nyaanu-niɛ fuɔ?»

† 10:19 Helman-sebɛ (Exode) 20.12-17

29 Yesu wuɔ cira: «Mi wan̄ ninsoŋo-i baa-na: Uman̄ duɔ ta aa yan̄ u dumelle-i, u hāmba-i, u mɔlbaa-ba-i, u tūɔbaa-ba-i, u nyu-i, u to-i, u bisālm̄ba-i, sisɔ u sonni-i mei maama-na baa *Neldɔdɔlma maama-na,

30 kutien̄ un̄ ka da niman̄ hīema-na bande-i-na, ni ka maar un̄ taa aa yan̄ niman̄ sɔmma komuɔŋa ndii. U ka da dumien̄a-i, hāmba-i, mɔlāmba-i, nyunaamba-i, bisālm̄ba-i, sonni-i, aa bi da mulīema-i naara. Aa bisīnuɔ-i-na, u ka da cicēlma man̄ sa tīen̄ dede-i.

31 Na saa da, baman̄ taa yaan̄ga fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka bir waa huon̄-nu, aa baman̄ dii huon̄gu-na fiɛfiɛ-i-na, ba bɔi ka ta yaan̄ga.»

Maman̄ dii ta ma cie Yesu-i Yerusalemu-i-na

(Matie 20.17-19; Like 18.31-34)

32 Ku huon̄gu-na, Yesubaa-ba ji sire ta ba kā *Yerusalemu. Yesu wuɔ ta nuɔmba yaan̄-na hiere. Ban̄ kāŋ dumaan̄o-na, korma don̄ ta ma da u *hāalābiemba-i baa baman̄ naa cuu ba huon̄-nu hiere. Yesu wuɔ bī u hāalābien̄ cīncieluo ba hāi baamba-i ba den̄ ka tuɔ piie baa-ba wuɔ:

33 «Na daa in̄ kāŋ Yerusalemu-na kɛ? Diɛ kā, ba ka bel *Molon̄-Bien̄o-i hā *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i baa-yo. Da ba hā-ba baa-yo, ba ka cira wuɔ u saaya komma aa bir-o hā *nierāamba-i baa-yo

34 ba nyɛ-yo sūlma aa tu taalni yuɔ aa muo-yo aa suɔ ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi hīema-na, sielin̄-yiingu-i u ka sire hel jo.»

Sebede bɛman̄ muyaa ba natiɛŋa Yesu-i-na

(Matie 20.20-28)

35 Ku huon̄gu-na, Sebede bɛmba man̄ waa baa Yesu-i, ba taa ba bī unan̄o-i Sake aa bī unan̄o-i Nsāa, baa piɛ Yesu caan̄-nu ka cira: «Hāalātie, i juɔ diɛ ji cārā bīŋkūŋgu nan̄gu ŋ wulaa, jande baa yagar.»

36 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na'a mi ce bige-i hā-na?»

37 Baa cira: «I taara da ŋ ji waa ŋ fōŋgūɔ-i-na, ŋ yan̄ miɛŋo-i, u diei tīena ŋ nadiyan̄ga-na aa u diei bi tīena ŋ nanyuɔyan̄ga-na.»

38 Yesu wuɔ cira: «Na saa suɔ nan̄ cārāŋ kuman̄ dɛ! Yaahuolo man̄ ka haa-miɛ na ka siɛ u temma haa-nei wei? Na ka siɛ mulīen̄ mei temma-i wei?»

39 Baa cira: «Ūu, i ka siɛ.»

Yesu wuɔ cira: «Yaahuolo man̄ ka haa-miɛ, baa mulīema man̄ ka bi haa-miɛ, ni ka bi haa-nei ninsoŋo.

40 N̄ga mei siɛ gbāa pā nun̄gu wuɔ mel̄ŋo'i ka tīena mi nadien̄ga-na aa mel̄ŋo'i ka tīena mi nanyuɔŋgu-na. Muntīenam̄mu fammun̄ tigiin̄ ta mu cie baman̄, ba yaa ka da-mu.»

41 Ba nahāalābien̄ cīncieluo baambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hōmmu pāŋ du baa-ba.

42 Yesu wuɔ bi-ba hiere a ji tuɔ piie baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ fāamaambaa-ba ce hālmaan̄gu baa ba fāamaansīnni-i aa nelbōmbōmbaa-ba ta ba haa fōŋgūɔ-i nuɔmba-na.

43 N̄ga ku saa saaya ku waa dumaa namaa na wulaa. Uman̄ duɔ tuɔ taara u waa nelbuɔ-i na hōlma-na, kutien̄o saaya u ce u fɛrɛ na maacembilon̄o;

44 aa uman̄ duɔ tuɔ taara yaan̄ga-i, kutien̄o saaya u ce u fɛrɛ na kōriɛŋo.

45 Na saa da, *Molon̄-Bien̄o juɔ kufan̄gu jomma yaa-i hīema-na duɔ ji cāa nuɔmba-i aa pā u fɛrɛ duɔ sāa ba bɔi yunni; u saa jo ba da ba ji cāa-yo.»

Yesu puurii Bartime yufien̄a-i

(Matie 20.29-34; Like 18.35-43)

46 Ku huon̄gu-na, Yesu wuɔ kā ka hi Yeriko. A ne da nelpūŋgu nan̄ temma taa ku nyaanu-yuɔ a naara u *hāalābiemba-i. Ban̄ juɔ ta ba hel Yeriko-i-na da ba

ta, yironjo nano waa tiena humelle tungu-na tuo carã. Ba taa ba bi-yo Bartime aa bi u to-i Time.

⁴⁷ Yironj daa un nuɔ nuɔmba piiye ba cor, wuɔ yuu. Baa cira wuɔ Nasaretitaan Yesu yaa curaan. Wuɔ panj sire tuo fara u bi da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi haayɛlnj nuɔ, jande ce hujarre mie!»

⁴⁸ Un faranj u bi dumaano-na, nuɔmba boi baa yan aa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u budii. Wuɔ migaanj dii kunaanju naara wuɔ: «Davidi haayɛlnj nuɔ, jande ce hujarre mie!»

⁴⁹ Yesu wuɔ yiera aa naa cira: «Biɛn u jo.»

Baa cira: «U bi-ni, fe nj huɔngga-i aa nj sire nj ka.»

⁵⁰ Yironj wuɔ panj nanna u jonjoruo-i aa tie sire ta tuo ka.

⁵¹ Un kaa hi, Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nj taara mi ce bige-i ha-ni?»

Wuɔ cira: «Haalatie, mi taara nj puur mi yufienja-i.»

⁵² Yesu wuɔ cira: «Ka! Ninj haa nj nannga-i mie, nj kuraa.» Terduɔngju fanju-na, naacoljo yufienja panj puur. Wuɔ cu Yesu huonj-nu ba ta ba ka.

11

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Like 19.28-40; Nsaa 12.12-19)

¹ Yesubaa-ban kaa ta ba pie *Yerusalemu-i, a saanu baa nilɛnja nana holma-i, dii *Olivi-tibinni-tanungu-na, ba bi dinande-i Betifage aa bi dinande-i Betani. Yesu wuɔ wanj baa u *haalabiembra hai wuɔ:

² «Kaanj nelle manj i yaanga-na daade-i, na suurma-i, na ka da ba vaa kakumbilonjo nano, molo saa nyugun-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.

³ Umanj duɔ yuu-na, na cira: «Itienjo yaa wuɔ i ji fir-o ka ha-yo; wuɔ u ka bir jo baa-yo fiɛfiɛ.»

⁴ Baa ka ka bi da ba vaa kakumbilonjo nano-i dumelle nande yaanga-na; humelle tungu-na. Baa ture ta ba fir-o.

⁵ Nuɔmba waa, banamba ta ba piiye baa-ba wuɔ: «Haba-i daaba-i! Na ce bige-i dumaano-na?»

⁶ Yesunj waanj mamanj baa-ba, baa bi wanj ma yaa-i baa-ba. Banj piiye dumaano-na, baa yan ba ta baa-yo.

⁷ Banj kaa baa-yo, baa hiel ba jonjorbaa-ba-i haa u huonju-na aa Yesu wuɔ nyugun tiena-yuɔ.

⁸ Nuɔmba fɔngɔɔ baa hiel ba jonjorbaa-ba-i fara-bei humelle-na Yesu tuo wuɔ ba dorɔ u ka. Banamba kar fielu ta ba jina.

⁹ Bamanj waa u yaanga-na baa u huonju-na hiere baa ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Diilonjo temma si dii.

Itienj un saanj umanj jo, Diilo baa-yo!*

¹⁰ I bincɔinjo-i *Davidi fɔngɔɔ temma yaa juonj!

Diilo migaanj-yo ha-ye.

Dorwuonjo temma si dii!»

¹¹ Yesunj kaa suur Yerusalemu-i-na, wuɔ ka *Diilodubuɔ-i-na ka wuɔra ne kumanj ciɛn hiere. Baangu naa ti ti, wuɔ ta baa u haalabienj cinciɛluo ba hai baamba-i a ka Betani.

Yesu ciɛ yensaanju nanju kuol

(Matie 21.18-19)

¹² Ku cuo kaala-i-na, Yesubaa-ba sire Betani-i-na ta ba ka *Yerusalemu-i-na, a ne da nyulmu waa Yesu-i-na.

* **11:9** Gbelɛmanj-nalaangu (Psaume) 118.25-26

13 Ba kaa hi hɔlma namma-i, wuɔ da *yensãngu nanɔu fiɛlu gbu caa da fafamma ŋaa ku maan, a ne da ku mamman-huɔŋgu'i saa waa huɔŋgu fanɔuna. Yesu wuɔ haar duɔ ka ne sɪ u ka da bienɔa kuɔ. Uŋ kaa piɛ, wuɔ da fiɛgbãŋgbãŋlãndu yonɔ du kula.

14 Wuɔ gbɛ yensãngu-i u *hãalãbiemba yufelle-na wuɔ: «Ma bãlãa nyunɔ; nanɔ cɛraa ŋ ji manɔ bienɔa hã molo wuɔ.»

*Yesu duɔnya torgociraamba-i hiel-ba Diilodubuɔ-i-na
(Matie 21.12-17; Like 19.45-48; Nsãa 2.13-22)*

15 Yesubaa-ban kaa hi *Yerusalemu-i, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka donya niisuornintaamba-i baa niisãanintaamba-i hiere hiel-ba. Aa kã ka tisɪŋ gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna, aa sɛ bamanɔ suoraanɔ nãnsɔr ba huriimba-i ba titienɔa-i nanna,

16 aa cie-ba wuɔ molo baa suur baa kuusuornɔgu Diilodubuɔ dumelle-na.

17 Uŋ cie mafamma-i, wuɔ biɛ Diilon-nelma-i tuɔ piye u pigãan-ba wuɔ: «Ma nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Ba ka ta ba bɪ mi dũŋgu-i nilɛŋa-i hiere a Diilojaaldũŋgu.*»† Ma sinni niɛ namaa ce-ku cuo ba terienɔgu?»

18 Nel daama kã ka hi *Diiløjigãntaamba yuntaamba-i baa *ãnjɪnamma pigãataamba-i. Baa pãŋ ta ba taara-yuɔ baa komma. A ne da u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor, a ce dumaanɔ-na ba taa ba kãalã-yuɔ.

19 Bãanɔgun juɔ suur huɔŋgu manɔ nuɔ-i, Yesu-i baa u *hãalãbienɔ baa hel nellen-huɔŋga-na.

*A haa ŋ nanɔga-i Diilonɔ-na ku fa wɛima
(Matie 21.20-22)*

20 Ku cuo kaala-i-na, Yesu-i baa u *hãalãbiemba naar sire biɛ hũmelle-i. Ban kaa hi *yensãngu terienɔgu-i, ba'a ba ne da ku kuolaa baa ku yunɔgu-i hiere.

21 Mamanɔ cie cor hiere ba kãmma-na *Yerusalemu-i-na, maa tɛnu Pier. Wuɔ tuɔ piye baa Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, ne, niŋ waasaanɔ yensãngu manɔ, ku kuolaa hiere.»

22 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Haanɔ na nanɔga-i Diilonɔ-na.

23 Yaan mi wanɔ ninsonɔ-i baa-na: Da na haa na nanɔga-i Diilonɔ-na, na gbãa gbɛ tãnunɔ daaku-i wuɔ: «Juur ŋ halanɔ bande-i-na ŋ ka suur nuoraanɔgu-na», aa ma bi ce. Nɔga nanɔ waanɔ manɔ, da na saa hũu-ma wuɔ ma gbãa ce, ma siɛ bi ce.

24 Ku'i cie mi ta mi piye baa-na miɛ: Da na ta na cãrã kumanɔ Diilonɔ wulaa, na saaya na hũu-ma wuɔ na daa ku bɪŋkũŋgu-i tɪ. Da na hũu-ma, ku yaa Diilonɔ ka hã-na baa-ku.

25 Aa da ŋ'a ŋ cãrã Diilonɔ-i, a ji ne da molo cãlãa-ni, ce kutienɔ-i jande aa ŋ hiel-ma ŋ huɔŋga-na, ku yaa nuɔ niŋ cie manɔ, na To manɔ dɔrɔ-i-na u ka bi ce-ni jande aa hiel-ma u huɔŋga-na. [

26 Nɔga da na'a na sa hiel nuɔŋ-maama-i na hɔmmu-na, na To manɔ dɔrɔ-i-na, u siɛ bi hiel namaa maama-i u huɔŋga-na.]»

*Hai hãa Yesu-i hũmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(Matie 21.23-27; Like 20.1-8)*

27 Yesubaa-ban kaa hi *Yerusalemu-i, baa kã *Diilodubuɔ-i-na. Yesu wuɔ tuɔ wuɔra u bɪŋ dumellen-huɔŋga-na. *Diiløjigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjɪnamma pigãataamba-i a naara nelle bɪncuɔmba sire jo u wulaa

28 ji yuu-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ manɔ daama-i, hai molonɔ-i hãa-ni hũmelle-i ŋ ta ŋ ce-ma?»

† 11:17 Isayi (Ésaïe) 56.7

²⁹ Yesu wuɔ cira: «Mi ka bi yuu-na baa nelma diei, da na siɛ-mi, mi ka pigãan-na uman hãa-mi hũmelle-i.»

³⁰ Aa naa yuu-ba wuɔ: «Hai moloŋo-i naa puɔr Nsãa jo ji tuɔ *batisen nuɔmba-i? Diiloŋo'i naa puɔr-o waa nelbiliemba'i naa puɔr-o?»

³¹ Baa don ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Die cira Diiloŋo'i puɔraa-yo, u ka cira: «Nan suyaa-ma dumaanɔ-na bige-i ciɛ na saa hũu u nelma-i?»

³² I siɛ bi siɛ cira nelbiliemba'i puɔraa-yo.» Nuɔmba-i hiere baa suyaa wuɔ Nsãa waa *Diilopɔpuɔrbiloŋo, da ŋ da ba ciɛra nelbiliemba'i puɔraa-yo, maacemma haraa-bɛi.

³³ Baa naa ba cira: «I saa suɔ moloŋo man naa puɔr-o.»

Yesu wuɔ bi cira: «Muɔ mi siɛ bi pigãan-na uman hãa-mi hũmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ maman daama-i.»

12

Suontienɔ nanɔ baa u maacenciraamba (Matie 21.33-46; Like 20.9-19)

¹ Ku huonɔgu-na, Yesu wuɔ biɛ gbãɛini tuɔ nan baa-ba wuɔ: «Naacolɔ nanɔ diyaa *ɛrɛsɛ-suonɔgu aa kalla-kuɔ. Un kalaaya-kuɔ, u hɪŋ fuonɔgu ba da ba ta ba kãmal ɛrɛsɛ-i, aa ce felge ba ta ba nyugũŋ ba niya suonɔgu-i. Un ciɛ mafamma-i, u biɛ maacenciraamba jina-kuɔ aa ta kã nelle.

² «Tibienɔa karman juɔ hi, wuɔ puɔr u maacembiloŋo nanɔ-i maacenciraamba wulaa, wuɔ u ji hũu fuɔ yufelle-i ka hã-yo.

³ Maacembiloŋ un juɔ, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o ba saa hã-yo bɪŋkũŋgu.

⁴ U tiraa puɔr maacembiloŋo nanɔ ba wulaa. Baa muo ufaŋo-i kaasinya-yuɔ aa naa tuɔra-yuɔ.

⁵ U tiraa puɔr maacembiloŋo nanɔ ba wulaa. Baa ko ufaŋo-i. Ba muyaa ba fõŋgũɔ aa ko ba fõŋgũɔ.

⁶ Maacembiemba ji tɪ suontienɔ wulaa aa ku tɪɛ u bɛduɔla yaa-i. U cira: «Fieɪɛ fuɔ, mi ka puɔr mi bɛduɔla yaa ba wulaa. Fuɔ duɔ kã, ba ka kãŋ-yo.» Aa ce bɛpolɔ sire ta.

⁷ Maacenciraamban juɔ'a ba ne da bɛpolɔ jo, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotienɔ yaa juɔŋ daayo, yaan duɔ jo i ko-yo aa ciilunɔgu ce mie kũŋgu.»

⁸ Ba siire ku yaa nuɔ-i, naacombiloŋ un hii, a bel-o ko-yo, aa hel baa-yo suonɔgu-na ka nanna.»

⁹ Yesu wuɔ cira: «Namaa wulaa, suontienɔ daa u ka ce bige-i fieɪɛ-i-na? U ka jo ji ko maacenciraan daaba-i aa hã banamba baa suonɔgu-i.

¹⁰ Na saa kalan nel daama-i Diiloŋ-nelma-na wei wuɔ:

*«Dũmarãamban ciinaana kpãŋkpara man,
u yaa juɔ bella dũŋgu-i.*

¹¹ Ku ciɛ nerma miɛ i wulaa.

Itienɔ yaa wuɔ ma ce dumaanɔ-na.» *

¹² *Yuifu ba yuntaamba pãŋ suɔ wuɔ Yesu naan gbãnalãan daaku-i hã ba yaa-i. Baa ta ba taara ba bel-o. A ne da ba taa ba kãalã nuɔmba-i, baa naa ba yan-yo aa ta.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wei? (Matie 22.15-22; Like 20.20-26)

* **12:11** Gbelieman-nalãanɔgu (Psaume) 118.22-23

13 Ku huonɔŋu-na, baa ji puɔr *Farisɛbaa-ba namba-i baa *Erɔdi baamba namba-i Yesu wulaa, wuɔ ba ka gbɔŋ baa-yo bel-o fuɔ fɛrɛŋ nuŋ-ɔndaanɔŋu-na.

14 Baŋ kɔa, baa cira: «Hɔalɔtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, ŋ sa kɔalɔ nelieŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ. N gbu ŋ pigaaŋ nuɔmba-i Diilonɔ-hɔmelle yaa kelkel.» Aa naa yuu-yo wuɔ: «A saanu baa miɛ hɔmelle-i, ku saaya i tie pɔ nampo-i i hɔ *Oromɛ ba *jɔmatigi-i wei?»

15 Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Na taara na cure muɔmɛi wei? Hɔa-minɔ warbelle mi ne.»

16 Baa hɔ-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yunɔŋu-i die?»

Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jɔmatigi yunɔŋu.»

Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyegaaŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegaaŋ Oromɛ ba jɔmatigi yerre'i die.»

17 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jɔmatigi kɔŋgu-i, paaŋ-kun na hɔ jɔmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku bi waa Diilonɔ-kɔŋgu-i, na bi pɔ-ku na hɔ Diilonɔ-i baa-ku.» U kɔŋ kuɔ cu ba hɔmmu-i.

Kuomba siremmaŋ-kɔŋgu-i

(Matie 22.23-33; Like 20.27-40)

18 *Sadusɛbaa-ba wulaa kuomba siɛ sire. Banaŋ baa kɔ ka gbɛ Yesu-i wuɔ:

19 «Hɔalɔtie, *Moisi nyegaaŋ nelma namma hɔ-ye wuɔ: «*Umaŋ duɔ saa da bilonɔ baa u ciɛŋo-i aa ku aa yan-yo, u hɔaŋo saaya u biɛ-yo a hon bilonɔ hɔ kulonɔ-i.*»†

20 A ne da naacombiemba namba waa niehɔi ba nyu wulaa. Mɔlɔŋo sire jɔ ciɛŋo, u saa da bilonɔ baa-yo aa ku.

21 Umaŋ cuu-yo, u biɛ ciɛŋo-i u saa da bisɔlmba baa-yo, fuɔ u ku aa yan-yo. Siɛliŋ-wuonɔ-i maaduɔma.

22 Ba kuu dumɛi ka gbuo hiere unaa saa ji da bilonɔ baa ciɛŋ daayo-i. Ku huonɔŋu-na, ciɛ fuɔ fɛrɛ suɔ tuɔ nyaanu-bei.

23 Ba hieronɔ-na baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, kuonɔ da ba ji sire, u ka ce hai wuonɔ-i?»

24 Yesu wuɔ cira: «Na piera. Aa na suyaa kumaŋ ciɛ na pira wei? Na saa suɔ Diilonɔ-nelma-i, aa na saa bi suɔ u himma-i ku'i ciɛ.

25 Na saa da, kuonɔ da ba ji sire, cadiile siɛ waa. Ba ka waa ŋaa *dɔrɔpuɔrbiemba.

26 Kumaŋ ŋaa kuomba siremmaŋ-kɔŋgu-i, Moisiŋ piiye dɔamu naŋ bilaa perfielu‡ maŋ du maama-i Diilonɔ-nelma-na terienɔŋu maŋ nuɔ-i, na saa kalaŋ ku terienɔŋu-i wei? Ma nyegaaŋ terienɔŋu-na wuɔ: Diilonɔ gbɛ Moisi-i wuɔ: «**Abiramu Diilonɔ yaa muɔŋo-i, *Isaki Diilonɔ yaa muɔŋo-i, *Yakɔbu Diilonɔ yaa muɔŋo-i.*»§

27 Ku pigaaŋ wuɔ Diilonɔ-i cicɛlmantaan-wuonɔ, bikuonɔ-wuonɔ si. Na piera bɔi.»

Nelma maŋ dii yunɔŋu Diilonɔ-nelma-na

(Matie 22.34-40; Like 10.25-28)

28 *Anɔnamma pigaatienɔ naŋ unɔ daa Yesu suyaa *Sadusɛbaa-ba siɛma, wuɔ piɛ u caan-nu a yuu-yo wuɔ: «Diilonɔ unɔ ciɛra i tie wuɔ hɔmienɔ maŋ hiere, hade-i yunɔŋu?»

29 Yesu wuɔ cira: «Hɔmelle maŋ yunɔŋu, di yaa daade: «**Isirahɛl-baan namaa, karaan na tɔnni-i! Diilonɔ yaa Itienɔ-i u diei yon.*

† 12:19 Anɔnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 25.5-6

‡ 12:26 Helman-sebɛ (Exode) 3.2-6

§ 12:26 Helman-sebɛ (Exode) 3.2,6

³⁰ *Ny saaya η dɔl Itienɔ-i Diilonɔ-i baa η huɔŋga-i hiere, baa η kusɔŋgu-i hiere, baa η ɔnjɔguɔma-i hiere, baa η fɔŋgũɔ-i hiere.*^{*}

³¹ Mamanɔ cuu mafamma-i ma yaa daama: «*Ny saaya η dɔl η nanolɔ-i ηaa ninɔ dɔl η fɛɛ duma.*»[†] Diilonɔ unɔ'a i tiɛ wuɔ hũmienɔa manɔ hiere, a hã-i-waanɔ daaya yaa yunɔgu.»

³² Anɔŋnamma pigãatienɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, η waanɔ ninsonɔ, Diilonɔ dii u diei yonɔ, unanɔ si dii yanɔa nanɔa.

³³ Terienɔgu fanɔgu-na, ku saaya neliɛnɔ neliɛnɔ, u dɔl-o baa u huɔŋga-i hiere, baa u ɔnjɔguɔma-i hiere, baa u fɔŋgũɔ-i hiere; aa u saaya u dɔl u nanolɔ-i ηaa unɔ dɔl u fɛɛ duma. Kufanɔgu bɔyaa tãmmaɔ-niini pãmma-na.»

³⁴ Yesu wuɔ ne da u siyaa-yo baa cɛcɛmunɔgu. Wuɔ cira: «*η saa maa baa *Diilonɔ-nelle-i.*» A hel mafamma-na, molo saa tiraa siɛ yuu-yo baa weima.

Konkortienɔ bige-i baa Davidi-i?

(Matie 22.41-46; Like 20.41-44)

³⁵ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ biɛ Diilonɔ-nelma-i tuɔ piiye u pigãanɔ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na aa ji yuu-ba wuɔ: «*Bige-i ciɛ Diilonɔ unɔ pãa nunɔgu-i aa saanɔ *Konkortienɔ manɔ, *ɔnjɔŋnamma pigãataamba ta ba piiye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛlnɔ? Ba taara ba wanɔ wuɔ niɛ dumaanɔ-na?*

³⁶ Ma si Davidi fuɔ fɛɛ-i, *Diilonɔ-Yalle ciɛ u nyɛgɛŋ-ma wuɔ: «*Itienɔ gbɛ mi Tienɔ-i wuɔ:*

«Jo η ji tɛna mi caanɔ-nu

aa η yanɔ mi mal η bigãaraamba-i hã η ce η bãanɔgu-i bei.»[‡]

³⁷ «*Diilonɔ unɔ pãa nunɔgu-i aa saanɔ Konkortienɔ manɔ, Davidi fuɔ fɛɛ bi-yo u Tienɔ, u ce niɛ aa ce u hãayɛlnɔ yonɔ?»*

Yesu friiye ɔnjɔŋnamma pigãataamba-i

(Matie 23.1-36; Like 20.45-47)

Nuɔmba bɔi waa ta ba nu Yesu tuɔ piiye. U nelma taa ma dɔlnu-bei ma cor.

³⁸ Wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Bilaanɔ na fɛɛ, baa na ta na ce *ɔnjɔŋnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii jonɔgorbɔmbɔmbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba.*

³⁹ Da ba suur *Diilonelhãalãdũŋgu-na, sisɔ da ba kã kãlle manɔ nuɔ-i, ba taara ba tɛna yaanɔ-na.

⁴⁰ Da ba ce ba bel diilonɔ-i a hũu bikulcaamba nagãŋ-niini-i wuo-ni, a ne da da ba'a ba cãrã Diilonɔ-i ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kumanɔ ka haa-bei, ku ka balanɔ cor.»

Bikulciɛnɔ nanɔ maama

(Like 21.1-4)

⁴¹ Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ kã ka tɛna kekerienɔgu caanɔgu-na *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ne nuɔmba ta ba dii ba gbeinɔ-i ba hã Diilonɔ-i. Waamba bɔi taa ba kã ba dii gbeibɔmbɔmbaa.

⁴² Bikulcesũntienɔ nanɔ jo ji dii tãmabienɔ hã.

⁴³ Yesu wuɔ bi u *hãalãbiemba-i a tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Yaanɔ mi wanɔ ninsonɔ-i baa-na: Ciɛnɔ daa unɔ diyaa kumanɔ, ku maaraa banambanɔ diyaa kumanɔ hiere.*

⁴⁴ Bafamba paraa dii aa yanɔ boluonɔgu; ŋga ciɛnɔ daa unɔ diyaa kumanɔ, ku yaa waa u yunɔgu-na yonɔ; kuanɔgu si dii yanɔa nanɔa.»

^{*} **12:30** Anɔŋnamma tiyemmanɔ-sebɛ (Deutéronome) 6.4-5   [†] **12:31** Buolmanɔ-sebɛ (Lévitique) 19.18

[‡] **12:36** Gbeliemanɔ-nalãanɔgu (Psaume) 110.1

13

Maman ka da nelbiliemba-i aa miwaanjo suɔ duɔ tɪ

(Matie 24.1-2; Like 21.5-6)

¹ Yesun juɔ tuɔ hel *Diilodubuɔ-i-na, u *h̄aalābilonjo nanjo tuɔ piiye baa-yo wuɔ: «H̄aalātie, ne dubuɔ daayo temma-i! Ne ban maa-yo baa t̄ampɪɛŋa man! A faa cor!»

² Yesu wuɔ cira: «ŋ daa d̄un̄gu man daaku-i kɛ? Yiin̄gu dii baa yiin̄gu ku ka fara hiere h̄iɛma-na!»

(Matie 24.3-14; Like 21.7-19)

³ Ban kaa hi *Olivi-tibinni-t̄anun̄gu-i, Yesu wuɔ t̄iɛna bir u yaan̄ga-i *Diilodubuɔ-i-na. A ne da huɔn̄gu fan̄gu-na, Piɛr baa Sake baa Ns̄aa, a naara Andere, ba yaa waa baa-yo yon̄. Baa yuu-yo wuɔ:

⁴ «H̄aalātie, niŋ waan̄ nelma man daama-i, ma ka ce yaku-i? Aa i ka ce nie suɔ ma cemman̄-huɔn̄gu-i?»

⁵ Yesu wuɔ cira: «Gb̄aan̄ molo baa ji pira-nei.

⁶ Nuɔmba b̄ai ka jo ji biɛ mi yerre-i ce-de bafamba diele. Uman̄ duɔ jo, u ka cira wuɔ Diilon̄ un̄ p̄aa nun̄gu-i wuɔ u ka saan̄ *Kon̄kortien̄jo man̄, u yaa ufan̄jo-i. Ba ka pira nuɔmba b̄ai.

⁷ Da na ji da berru ce terni-na hiere, baa na tie holle. Mafamma saaya ma ce, ŋga miwaanjo t̄imma'i siɛ p̄an̄ waa huɔn̄gu fan̄gu-na.

⁸ Nuɔmba kaa ta ba ḡan̄ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa. H̄iɛma kaa ta ma wuɔra ma sagalla. Nyulmu kaa bi waa. Nifanni-i daani-i hiere h̄aan̄jo. Ku domma'i dumaan̄jo-na.

⁹ «Namaan̄jo-i, mi ka gbuya-nei j̄ina. Ba ka bi-na f̄aamaambaa-ba wulaa. Ba ka muo-na *Diilonel h̄aalād̄un̄ni-na. Ba ka k̄a baa-na f̄on̄gōtaamba wulaa, baa nellentaamba wulaa m̄ei maama-na. Huɔn̄gu fan̄gu'i nuɔ-i na ka da na f̄ɛɛ piiye mi maama-i baa-ba.

¹⁰ Aa miwaanjo suɔ duɔ tɪ, nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba saaya ba nu *Neld̄ɔd̄ɔlma-i ka saa.

¹¹ Da ba ji bel-na ta ba k̄a baa-na f̄aamaambaa-ba wulaa, baa na tie holle wuɔ na siɛ ka suɔ nan̄ ka wan̄ maman̄. Da na ka hi, maman̄ da ma ka par h̄a-na, na wan̄ ma yaa-i. Ma siɛ ji hel namaa h̄om̄mu-na, ma kaa hel *Diilon̄-Yalle huɔn̄-na.

¹² «Banamba kaa bel ba f̄ɛɛŋ h̄amba-i a h̄a ba ko-ba, banamba ba f̄ɛɛŋ m̄ɔlbaa, banamba ba bis̄almba, banamba bi sire pu baa ba b̄incuɔmba-i aa ce ba bel-ba ko-ba.

¹³ Nuɔmba-i hiere ba kaa biḡaan̄-na m̄ei maama-na. Ŋga uman̄ duɔ nyaar ji hi ku b̄alma-i, kutien̄jo ka kor.»

(Matie 24.15-28; Like 21.7-19)

¹⁴ «Nuɔni man̄ da ŋ kalan̄ terien̄ daaku-i, ŋ gb̄an̄ kpelle ŋ suɔ ku yun̄gu-i. Da na ji da Terbiɛnatiɛn̄jo juɔ ji t̄iɛna terien̄gu man̄ u saa saaya u t̄iɛna-kuɔ*, namaa naman̄ da na ji waa *Yude-i-na, na ta na gbar na k̄a t̄ann̄iŋ.

¹⁵ Uman̄ duɔ ji waa u d̄un̄gu d̄ɔrɔ-i-na, u hiire u tuɔ gbar; u baa cira u suur biɛ b̄in̄k̄un̄gu d̄un̄gu-na.

¹⁶ Uman̄ duɔ ji waa suon̄-nu, u baa cira u jo c̄in̄-nu ji biɛ waan̄-jon̄goruo.

¹⁷ Kus̄untaamba-i baa bientaamba-i, s̄ulma haraa-bei yinni fanni-na.

¹⁸ Taa na c̄ar̄a Diilon̄jo-i ku baa ji ce waan̄-huɔn̄gu.

¹⁹ Diilon̄ un̄ j̄iɛna miwaanjo-i ji hi baa nyun̄go, yaahuolo man̄ temma-i saa da nelbiliemba-i, u'i ka da-ba yinni fanni-na. Aa da ma hel ufan̄jo-na, u temma sa ji da-ba.

* 13:14 Daniel (Daniel) 9.27; 11.31; 12.11

20 Kuɔ Itienjo saa naa hiel kunaanɔ yin daani-na, molo naa saa kor. Nga u yufellen hilaa bamaɲ nuɔ-i, u niε ba yaa-i aa hiel kunaanɔ niε.

21-22 «Na saa da, coikartaamba ka ta ba jo; umaɲ duɔ jo, wuɔ Diilonɔ un p̄aa nunɔ-i wuɔ u ka saan *Konkortienjo maɲ, u yaa ufaɲo-i, banamba ka cira bafamba *Diilopɔpuɔrbiemba. Ba ka ce nelma bɔi baa gberε-weima bɔi da ba pira halle Diilonɔ yufellen hilaa bamaɲ nuɔ-i. A ce dumaanjo-na, umaɲ duɔ ji gbε-na wuɔ Diilonɔ un p̄aa nunɔ-i wuɔ u ka saan Konkortienjo maɲ uu dii bande, sisɔ uu dii daalei, baa na h̄u-ma, u taal-na.

23 Terienɔ fangu-na, bilaan na fεε, mi gbuɔya-nei jina.»

(*Matie 24.29-31; Like 21.25-28*)

24 «Yaahuolo daa duɔ tuɔ b̄al, *b̄aanɔ* ka bir cure, *ceinjo* ka ce da bintuu.

25 *Mɔɛɲa* ka par diire, *bimb̄inni* maɲ d̄ɔrɔ-i-na hiere ni ka halan ni fonni-na. †

26 «Huɔɲɔ fangu'i nuɔ-i ba ka da *Molon-Bienjo jo duherru-na. Ba ka da u yuntesinni-i baa u bɔbɔima-i.

27 Duɔ jo, u yufellen hilaa bamaɲ nuɔ-i, u ka ce *dɔrpɔpuɔrbiemba wuɔra terni-na hiere baa h̄ema-na hiere a tigiin-ba terduɔɲ-nu.»

(*Matie 24.32-35; Like 21.29-33*)

28 «Na saa da *yensaanɔ-i, da na ji da ku caa fiεlu-i, na bi suɔ kerre ifelle hii.

29 Kuuduɔɲɔ yaa-i, da na bi ji da mamaɲ daama ce, na saaya na suɔ wuɔ *Molon-Bienjo jomma piyaa.

30 Mi wan ninsoɲo-i baa-na, nel daama ka ce hi fiεfiε ku nuɔmba namba aa ba suɔ ku.

31 D̄ɔrɔ-i baa h̄ema-i ni ka gbuo, ɲga m̄ei nelma sa ji gbuo dede.»

(*Matie 24.36-44*)

32 «ɲga kumaɲ ɲaa yiinɔ fangu fεε-i, sisɔ huɔɲɔ fangu fεε-i, molo sa suɔ-ku. Halle *dɔrpɔpuɔrbiemba famba fεε-i d̄ɔrɔ-i-na baa Bepolɲ fuɔ fεε-i, ba sa suɔ-ku. Tuonjo yaa suyaan-kun u diei yon.

33 Nan'a na sa suɔ yiinɔ-i, baa na duɔf̄un.

34 Mi gb̄aa saa-ku baa naacolɲo nan maama. U taa u k̄a nelle. Un'a u ta, u dii u dumelle weima-i hiere u maacembiemba nan-na; nelienjo nelienjo baa u maacemma. Un cie mafamma-i, u wan baa umaɲ taa u niya fondumelle-i wuɔ: «Baa duɔf̄un!»

35 Terienɔ fangu-na, baa na bi duɔf̄un, na sa suɔ dumellentien un ka jo huɔɲɔ maɲ nuɔ-i: U ka jo d̄anamb̄aan-nu wa, isuɔhollen wa, k̄oh̄laamba-na wa, c̄ucuuyun-nu wa, na sa suɔ.

36 Duɔ fiε jo huɔɲɔ huɔɲɔ, na baa yan u jo ji da na duɔf̄un.

37 Min wan mamaɲ daama-i baa-na, mi bi wan maaduɔma famma yaa-i baa nuɔmba-i hiere wuɔ ba baa duɔf̄un.»

14

Ba saa Yesu belman-maama-i

(*Matie 26.1-5; Like 22.1-2; Ns̄aa 11.45-53*)

1 *Diilojiḡantaamba yuntaamba-i, baa *an̄jinamma piḡaataamba taa ba taara nelma da ba cure Yesu-i gb̄aa bel-o ko-yo. *K̄ors̄inni timman-ponsaanɔ-i, baa *ban'a ba sa dii siini-i *buruo maɲ nuɔ-i u k̄unɔɲ juɔ t̄ie yinni h̄ai aa da ni hi,

2 baa ta ba piye wuɔ: «I saa saaya i bel-o ponsaanɔ h̄alma-na ni ma'i si ku ka du.»

Cienjo nanjo k̄una natikolo Yesu yunɔna

(*Matie 26.6-13; Ns̄aa 12.1-8*)

† 13:25 Nien Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 13.10; 34.4.

³ Yibienja faŋa-na Yesu waa Betani baa u *hāalābiemba-i tuɔ wuo niiwuoni *jardāamanj waa Simɔ manj nuɔ-i u dumelle-na. Cienjo nanjo jo baa natikolo nanjo *alabati-kamoelenj. Natikolo faŋo cie baa *naar-yɔmma ma kula. U sully waa kpelle. Uŋ juɔ, wuɔ kaya kamoele nunju-i aa kūnna natikolo-i Yesu yunju-na.

⁴ Nuɔmba manj waa, banamba hɔmmu pānj du baa cienj daayo-i. Baa ta ba piije wuɔ: «Bige-i cie u biɛna natikolofɛienj daayo-i temma-i?»

⁵ Uu naa gbāa suor-o *deniebaa nuɔsūɔ komuɔŋa ndii a kāyā sūntaamba-i.» Aa ta ba waana.

⁶ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Yaanj cienjo fiisa! Bige-i cie na ta na guɔla u huɔŋga-i? Uŋ cie kumanj miɛ daaku-i, ku faa.

⁷ Sūntaamba-i dii baa-na bāanju-i baa isuɔŋgu-i; na gbāa kāyā-bei huɔŋgu manj dɔlaanu-nei. Nja muɔmi si dii baa-na gbula.

⁸ Cienj daayo cie u kuusaanunju yaa-i: U kūɔna natikolo-i miɛ tuɔ cie mi kuliinj-yiinju yaa-i.

⁹ Yaanj mi wanj ninsoŋo-i baa-na: *Neldɔdɔlma da ma wanj terienju terienju hiɛma-na bande-i-na, cienj daa uŋ cie mamanj daama-i, ba ka bi ta ba wanj-ma nuɔmba ta ba suɔ-ma.»

*Yuda suora Yesu-i
(Matie 26.14-16; Like 22.3-6)*

¹⁰ Yesu *hāalābienj cīncieluo ba hāi baamba-na, ba nanj biŋ umanj *Yuda-Isikaro-i, wuɔ ta ka wanj baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i wuɔ fuɔ gbāa kāyā-bei ba bel Yesu-i.

¹¹ Kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bei. Baa pā nunju baa-yo wuɔ duɔ gbāa ce-ma, ba ka hā-yo gbeinja. Yuda wuɔ donj tuɔ taara uŋ ka ce dumaa ba bel Yesu-i.

*Yesu ce kɔrsinni tɔmmanj-ponsaanju-i baa u hāalabiemba
(Matie 26.17-25; Like 22.7-14,21-23; Nsāa 13.21-30)*

¹² *Ban'a ba sa dii siini-i *buruo manj nuɔ-i u ponsaanju yidiɛlāŋgu-na, banj koŋ *kɔrsinni tɔmmanj-ponsaanju niikonni-i yiinju manj nuɔ-i, Yesu *hāalābiemba yuu-yo wuɔ: «Hāalātie, ŋ taara i ka ce kɔrsinni tɔmmanj-ponsaanju niiwuoni-i terienj haku-i nuɔ-i a hā-ni?»

¹³ Yesu wuɔ wanj baa ba hāi wuɔ: «Kāanj nellenj-huɔŋga-na na ka da naacolŋo nanjo tūyāa hūmmanj-būnanja, na cu u huɔŋ-nu.

¹⁴ Duɔ ka suur dumelle manj nuɔ-i, na suur baa-yo. Da na suur, na wanj baa dumellentienjo-i wuɔ hāalātienj wuɔ u pigāanj-na dūŋgu manj uŋ ka hā-yo baa-ku u wuo kɔrsinni tɔmmanj-ponsaanju niiwuoni-i baa u hāalābiemba-i.

¹⁵ U ka pigāanj-na dubuɔ nanjo dɔrɔ-i-na. U tigiinj ti; bimbinni-i dii-yuɔ. Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i i ka wuɔ.»

¹⁶ Hāalābiemba ta. Banj kāa ka hi, ba bi da-ma ŋaa Yesunj waanj-ma dumaa. Baa ce niiwuoni-i.

¹⁷ Bāanjuŋ juɔ suur, Yesu wuɔ jo baa u hāalābienj cīncieluo ba hāi baamba-i.

¹⁸ Banj juɔ tɛna ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ cira: «Yaanj mi wanj ninsoŋo-i baa-na: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huɔŋ-nu; kutienjo-i dii tuɔ wuo baa-mi bande-i-na.»

¹⁹ Ba yammu pānj vāa. Baa ta ba yuu-yo ba da-ba-diei. Umanj duɔ puur wuɔ: «Hāalātie, muɔmei wei?»

²⁰ Yesu wuɔ cira: «Kutienjo dii hāalābienj cīncieluo ba hāi baan namaa hɔlma yaa nuɔ-i; kutienjo wuo baa-mi kaladuɔŋ-nu.

²¹ *Molonj-Bienjo ka ku ŋaa Diilonj-nelmanj waanj-ma dumaa, nuharunju si dii-meɪ. Nja umanj ka hā-ba baa-yo ba ko-yo, sūlma haraa kutienjo-na; bɔlbɔl uu naa baa honj.»

(Matie 26.26-30; Like 22.15-20; Kor. diɛ. 11.23-25)

²² Baŋ waa ta ba wuo niiwuoni-i, Yesu wuɔ ji biɛ *buruo, aa jaal Diilonɔ-i aa bũnu-yuɔ hã-ba aa cira: «Hũyãaŋ, mi kũɔma yaa daama.»

²³ Ku huonɔgu-na, u biɛ duvɛŋɔ ciin-na aa jaal Diilonɔ-i aa hã-ba baa-yo ba nyɔŋ hiere.

²⁴ Baŋ juɔ nyɔŋ tĩ, wuɔ cira: «Mi tãmma yaa-i; tobisifɛlenniŋ-tãmma yaa-i. Ma ka kũnna nuɔmba bɔi maa-na.»

²⁵ Aa cira: «Yaan mi waŋ ninsonɔ-i baa-na: Ni *Diilonɔ-nellen sĩ, mi siɛ tiraa nyɔŋ duvɛŋɔ.»

²⁶ Ku huonɔgu-na, baa hãl nɛini gbɛliɛŋ Diilonɔ-i aa sire ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

Yesu gboya Pier wuɔ u ka ciina-yuɔ

(Matie 26.31-35; Like 22.31-34; Nsãa 13.36-38)

²⁷ Yesubaa-baŋ kãa *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Ma nyɛgãaŋ Diilonɔ-nelma-na wuɔ: *«Mi ka ko ancinaŋo-i aa yaŋ tũlmba pisallã.»*» Yesu wuɔ cira: «Terienɔgu faŋgu-na, namaa na ka nanna-miɛ hiere.

²⁸ Nga da mi ji sire, mi ka kã ka cie-na *Galile-i-na.»

²⁹ Pier wuɔ cira: «Banamba da ba fiɛ nanna-niɛ, muɔ fuɔ mi cɛraa mi nanna-niɛ.»

³⁰ Yesu wuɔ cira: «Pier, mi waŋ ninsonɔ-i baa-ni, nyunɔgo daayo-na, isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldiɛlãŋo siɛ hi tir bu, ŋ ka ciina-miɛ da i siɛi wuɔ naŋ sa suɔ-mi.»

³¹ Pier wuɔ dii u naŋga-i dãamu-na wuɔ da ba fiɛ'a ba ka ko-ba ba hãi-i-na, fuɔ cɛraa u cira u sa suɔ-yo. Banamba bi waŋ maaduɔma.

Yesubaa-ba kãa Getisemane

(Matie 26.36-46; Like 22.39-46)

³² Ku huonɔgu-na, Yesubaa-ba sire kã terienɔgu naŋgu-na ba bĩ-ku Getisemane. Baŋ kãa, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Tĩenaanaŋ bande mi ka cãrã Diilonɔ-i aa jo.»

³³ Uŋ'a u ta, wuɔ ta baa Pier, baa Sake a naara Nsãa. Baŋ kãŋ hũmelle-na, u holle don ta di tie, korma ta ma da-yo.

³⁴ Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Mi huɔŋga si dii huɔŋga; tĩenaanaŋ bande na cie-mi. Baa na duɔfũŋ!»

³⁵ Aa kã yaan-na cellɛ ka dũuna tuɔ cãrã Diilonɔ-i wuɔ duɔ siɛ u baa yaŋ yaahuolo daayo haa-yuɔ.

³⁶ Uŋ waan mamaŋ ma yaa daama, u ciɛra: «Baba, wɛima si dii mamaŋ gbãa yar-ni cemman, jande maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; nga baa fer-muɔ, cemman niŋ taaraŋ ma ce dumaa.»

³⁷ Ku huonɔgu-na, wuɔ sire duɔ ji ne Pierbaa-ba-i; a jo ji da ba kuraa duɔfũŋ. Wuɔ cira: «Simɔ, ŋ duɔfũŋ wɛi? Halle ŋ saa gbãa tĩɛna da huɔŋgu cellɛ, ŋ yaŋ duɔfũmmu nuɔl-ni.»

³⁸ Baa na duɔfũŋ, taa na cãrã Diilonɔ-i wɛima baa gbãa tãal-na dii-na ku-ubabalaanɔgu cemman-na. Anfafamma cemman-maama dii nelbilonɔ huɔŋga-na, nga ku fãŋgũɔ yaa si dii-yuɔ.»

³⁹ Uŋ waan mafamma-i, wuɔ tiraa bir ta ka cãrã Diilonɔ-i baa nelduɔŋ daama yaa-i.

⁴⁰ Uŋ kaa cãrã tĩ aa bir jo hãalãbiemba wulaa, wuɔ jo ji da duɔfũmmu yirii-ba. Ba saa suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ baa-yo.

⁴¹ Wuɔ tiraa bir ta. Uŋ kaa bir tuɔ jo siɛlinɔ-jomma-i, wuɔ jo ji gbɛ-ba wuɔ: «Na saa duɔfũŋ ye dumaa wɛi? Ku hii. Ba ka hã ãmbabalmanciraamba baa *Molon-Biɛŋo-i.»

* 14:27 Sakari (Zacharie) 13.7

42 Siirenj i ta, umanj ka hã-ba baa-mi u'i juonj daayo.»

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Like 22.47-53; Nsãa 18.3-12)

43 Nelma saa ji tĩ Yesu nunḡu-na, ba'a ba ne da *Yuda juo ji tuo yiera baa nelpunḡu nanḡu u huonḡu-na. Yuda nunḡu waa baa u *hãalãbienj cincienuo ba hãi baamba-i. Bamanj waa baa-yo, banamba waa baa jigãmmu, banamba bõenja. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjinamma pigãataamba-i, a naara nelle bĩncuamba yaa naa puɔraa-ba.

44 A ne da banja ba jo, Yuda gbuoya-bei wuo: «Da mi ka pũrã umanj jaal-o, u yaa-i, na bel-o fafamma na kã baa-yo.»

45 Banj juo ji hi, wuo piɛ Yesu caanj-nu aa naa cira: «Hãalãtie» aa pũrã-yuo jaal-o.

46 Bamanj waa u huonḡu-na baa bi pãnj piɛ bel Yesu-i.

47 Hãalãbilonjo nanj wuo pãnj fa u jigãnga-i hiel-ka a jafũnj *Diilojigãntaamba yuntienjo maacembilonjo tũḡu-i a yer-ku.

48 Yesu wuo cira: «Na hilaa baa jigãmmu baa bõenja da na ji bel-mi nja cuoyuo muo.

49 Ma sĩ i da i-naa yinni manj jonj *Diilodubuɔ-i-na ke? Mi kã mi wanj Diilon-nelma-i mi pigãanj nuamba-i kusuon-nu'i. Bige-i cie na saa sie bel-mi? Nḡa mamanj nyegãanj Diilon-nelma-na, ma saaya ma ce ku'i cie.»

50 Hãalãbiemba gbar hierɛ aa yanj-yo.

51 Banj bilaa Yesu-i ta ba kã baa-yo, naacombilonjo nanjo cu ba huon-nu. Naacombilonjo fanj wuo naanj kompanḡa yonj u kũma-na. Bamanj bilaa Yesu-i, baa kã nii-yuo da ba bel-o.

52 Wuɔ nanna kompanḡa-i hã-ba aa gbar tãmporuonḡu.

Ba kãa baa Yesu-i Yuifu ba nellentaamba wulaa

(Matie 26.57-68; Like 22.54-55,63-71; Nsãa 18.13-14,19-24)

53 Banj bilaa Yesu-i, baa kã baa-yo *Diilojigãntaamba yuntienjo cĩḡu-na. *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa nelle bĩncuamba-i, a naara *ãnjinamma pigãataamba-i, baa jãnu ba-naa terienḡu-na.

54 A ne da banj taa ba kã baa Yesu-i, Pier wuo yanj ba maa aa suɔ cu ba huon-nu kã ka suur baa-ba Diilojigãntaamba yuntienjo cĩḡu-na. Unj suurii, wuo kã ka tuo yiraanj dãamu baa bamanj niɛyanj dumelle-i.

55 Diilojigãntaamba yuntaamba-i a naara *nellentaamba-i, baa ta ba taara ãntãalãmma da ba haa Yesu-i-na da ba gbãa ko-yo, nḡa ma saa dɔl-ba.

56 Nuamba bɔi taa ba kar coima-i ba haa-yuo, nḡa ba nelma taa ma hel ma-naa honniḡ.

57 Bananj baa sire baa coinj daama-i ta ba piiye wuo:

58 «I nuɔ u ciera wuo: «Nelbiliembanj maa *Diilodubuɔ manj daayo-i, mi ka muonu-yuo aa ma uufelenjo yinni siei hɔlma-na; ufanjo sie waa nelbilienj uumanjo.»»

59 Halle banj fiɛ wanj mafamma-i, ma saa ce kuuduonḡu.

60 Diilojigãntaamba yuntienj wuo sire yiera nuamba-na aa naa cira: «Naa-colḡ nuɔ, banj cãl-niḡ nanj'a niɛ?»

61 Yesu saa senj sũnunḡu yuo. Wuɔ cira: «Diilonj unj pãa nunḡu-i wuo u ka saanj *Konkortienjo manj, u yaa nuonjo-i wei? Inj tuɔlnunḡ Diilonjo manj, fuɔ bienjo'i nuonjo-i wei?»

62 Yesu wuo cira: «Muɔmei.» Aa naa cira: «Yiinḡu dii baa yiinḡu na ka da *Molon-Bienjo tĩnaana Itienjo caanj-nu. Na ka da u hilaa dɔrɔ-i-na duherru suuye-yuo u tuo jo.»

⁶³ Uŋ waan mafamma-i, Diiløjigāntaamba yuntienjo huonj kaa pān du; wuɔ fa fuɔ fɛrɛn jonjorbaa-ba-i taalnu-bei aa naa cira: «Ii si dii diɛ ka tiraa yuu moloŋo!

⁶⁴ Uŋ tuoraaya Diilonjo-i namaa na'a niɛ?» Baa sire hiere wuɔ u cālāa, kɛrɛ u saa baa kuliŋgu.

⁶⁵ Banamba pān ta ba tu taalni yuɔ, aa naa vaa u yufienja-i aa ta ba dudul-o. Da ba dudul-o, ba yuu-yo wuɔ: «ŋ suyaa umanj muyaa-ni wei? Bɪ kutienjo yerre-i i ne!» Bamanj naa niɛyanj dumelle-i, baa bel-o ta ba caa u tūnni-i.

Piɛr ciinaana Yesu-i

(Matie 26.69-75; Like 22.56-62; Nsāa 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Banj taa ba ce Yesu-i kpāncōlgūɔ faŋo-i, Piɛr waa yogo hiɛma-na† dumellenj-huonjga-na. *Diiløjigāntaamba yuntienjo maacembilonjo‡ nanjo jo

⁶⁷ ji da u yiraan dāamu-i. Wuɔ ne-yo da kelkelkel aa cira: «Ma sɪ nuɔ ŋ waa baa Nasarɛtitaan Yesu-i kɛ?»

⁶⁸ Piɛr wuɔ cira: «Ciɛn nuɔ, mei saa suɔ ŋ nelma yaanŋa-i; ŋ taara ŋ wanj wuɔ niɛ?» Uŋ waan mafamma-i, wuɔ pān hel ka yiera fondumelle-na. [Kəhəldiɛlān wuɔ donj tuɔ bu.]

⁶⁹ Uŋ kāa ka yiera fondumelle-na, maacembilonj daayo daa-yo. Wuɔ tuɔ piye baa bamanj waa dumelle-na wuɔ: «Unanjo yaa yieraaya daayo-i.»

⁷⁰ Piɛr wuɔ tiraa ju-ma wuɔ coima. Cɛllɛ, bamanj waa, baa gbɛ-yo wuɔ: «Ma sɪ Galileyiɛn nuɔ kɛ? Nj ju-ma gbāŋgbān, unanjo'i nuonjo-i.»

⁷¹ Piɛr wuɔ cira: «Muɔ baa Diilonjo mi sa suɔ naacolj daayo-i! Aa da kuɔ mi karaa coima, Diilonjo baa yan-mi!»

⁷² Uŋ taa u wanj mafamma-i huonjgu manj nuɔ-i, kəhəldiɛlān wuɔ donj tuɔ bu hāalŋ-bumma-i. Yesunj ŋa naa wanj mamanj baa-yo wuɔ: «Kəhəldiɛlānjo siɛ hi tir bu, ŋ ka ciina-miɛ da i siɛi wuɔ nanj sa suɔ-mi» nelma famma pān tɛnu-yuɔ. Wuɔ pān nanj yunju tuɔ kaal.

15

Ba kaa baa Yesu-i Pilati wulaa

(Matie 27.1-2,11-14; Like 23.1-5; Nsāa 18.28-38)

¹ Ku cuo kaala-i-na, *Diiløjigāntaamba yuntaamba naar tigiin ba-naa, baa nelle bincumbamba-i, a naara *ānjɪnamma pigāataamba-i. Kuu dii ŋaa *Yuifu ba *nellentaamba yaa naa naaraa tigiin ba-naa, a da ba-naa, aa bel Yesu-i vaa-yo kā baa-yo ka hā *Pilati-i baa-yo.

² Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Yuifu ba nellentienjo yaa nuonjo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.»

³ Diiløjigāntaamba yuntaamba donj ta ba cāl-o baa nelma boi.

⁴ Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «Banj cāl-nin balbalbal nanj'a niɛ?»

⁵ Yesu saa ji seŋ sūnunju yuɔ. Kuɔ bir yan aa cu Pilati huonjga-i.

Pilati hāa-ba Yesu-i wuɔ ba ka ko-yo

(Matie 27.15-26; Like 23.13-25; Nsāa 18.39-19.16)

⁶ Belle belle, *kərsinni timmanj-ponsaanj da kuɔ hi, *Pilati nanna kasobilonjo diei. Nuɔmba yaa pigāan ba yufellen-noljo u nanna-yuɔ.

⁷ Naacoljo nanjo waa kaso-i-na, ba taa ba bi-yo Barabasi. U waa baa bubɔlaamba namba. Ijieni nanj niɛ ciɛ nelle-na bafamba hi ko nelienjo, baa bel-ba ka suuye-bei.

⁸ Nuɔmba sire kā Pilati wulaa dii u ciinju-na ka ta ba cārā-yuɔ wuɔ u hā-ba kasobilonjo-i ŋaa unj jo u hā-ba dumaa koko.

† 14:66 Ba waa baa Yesu-i sāŋkānsɔ-dəɔ. ‡ 14:66 Maacembilonj daayo waa ciciɛnjo a saanu baa mamanj nyɛgāanj girekimma-na.

9 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na taara mi nanna *Yuifu ba nellentienjo yaa wei?»

10 Fuɔ fɛɛ wuɔ suyaa wuɔ nenemungu'i ciɛ *Diiløjigāntaamba yuntaamba bel Yesu-i ka hã-yo.

11 Pilatinj yuu dumaanjo-na, Diiløjigāntaamba yuntaamba gbo nuɔmba-i wuɔ ba cira u nanna Barabasi.

12 Pilati wuɔ tiraa yuu nuɔmba-i wuɔ: «Na'a mi ce nanj binj umanj Yuifu ba nellentienjo-i nie?»

13 Baa kaasɪnj hiere wuɔ: «Gbu-yo *daanj-nu!»

14 Pilati wuɔ yuu-ba wuɔ: «U guɔlaaya bige-i?»

Baa migāanj ta ba kaasɪnj bōmbōnj wuɔ: «Gbu-yo *daanj-nu! Gbu-yo daanj-nu!»

15 Pilati wuɔ hiel Barabasi-i kaso-i-na duɔ fɛ ba hōmmu-i aa naa ce ba muo Yesu-i da dei aa suɔ hã-ba baa-yo wuɔ ba ka gbu-yo daanj-na.

*Sorosibaa-banj ciɛ karaanjo manj baa Yesu-i
(Matie 27.27-31; Nsaa 19.2-3)*

16 *Pilatinj hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa hūu-yo suur baa-yo cɪnj-huɔnjo-na aa naa bi ba nabaamba jo hiere.

17 Banj juɔ, baa biɛ jonjorbuɔ nanjo dii hã-yo. Jonjoruo fanjo waa dāa-wuonjo, aa naa ce huɔni sū nyantuoluo dii u yunjo-na.

18 Banj ciɛ mafamma-i, baa ta ba nyɛ-yo aa cira ba jaal-o. Umanj duɔ puur wuɔ: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni!»

19 Aa ta ba muo u yunjo-i baa gboruonjo aa ta ba tu taalni yuɔ, aa naa ta ba cor ba dūuna u yaanjo-na.

20 Banj juɔ nyɛ-yo ye huɔnjo manj nuɔ-i, baa hiel ba jonjorbuɔ-i u nuonjo-na aa bir dii fuɔ fɛɛnj bimbinni-i hã-yo aa hel baa-yo da ba ka gbu-yo *daanjo-na.

*Yesu gbumanjo-huɔnjo hii
(Matie 27.32-44; Like 23.26-43; Nsaa 19.17-27)*

21 Sorosibaa-banj hilaa baa Yesu-i ta ba kã da ba ka gbu-yo, baa suu baa Sirenijienjo nanjo hilaa suonjo-nu tuɔ jo. Ba taa ba bi-yo Simɔ. U bɛmba waa ba hã; ba taa ba bi unanjo-i Alesāndire aa bi unanjo-i Urufusi. Banj taa ba kã baa *daanjo manj da ba ka gbu Yesu-i, baa bel u yaa-i a haa-ku hã-yo.

22 Banj kãa baa Yesu-i terienjo manj nuɔ-i, ba bi-ku Gɔlgota, ku yunjo yaa wuɔ yukoluonjo-terienjo.

23 Banj hii, baa guɔl *miir baa duvɛnjo a hã-yo wuɔ u nyonj. Wuɔ yagar wuɔ u siɛ nyonj.

24 Baa gbu-yo daanjo-na aa naa ful tienja a cal u jonjorbaa-ba-i.

25 Banj gbuu Yesu-i huɔnjo manj nuɔ-i, bāanjo naa bonj tɪ.

26 Banj gbuu-yo yunjo manj nuɔ-i, baa nyegɛn-ku jina u yudɔɔ-i-na wuɔ: «*Yuifu ba nellentienjo.»

27 Baa bi gbuu cuobaa-ba hã baa-yo. Unanjo-i u nadienjo-na, unanjo-i u nanyuonjo-na. [

28 Mamanj nyegāanj Diilonj-nelma-na wuɔ: «Ba diyaa-yo baa nelbabalaamba*», ma'i saa ce daama-i wei?]

29 Hūncortaamba ta ba misirra ba yunni-i aa ta ba tuora-yuɔ. Ba taa ba piye wuɔ: «Hai daayo-i! Nanj saa cira wuɔ nanj ka muonu *Diilodubuɔ-i aa ma-yo yinni siei wei?»

30 Kor nj fɛɛ i ne! Hiire daanjo-na i ne!»

31 *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa *anjɪnamma pigāataamba taa ba bi nyɛ-yo aa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «U kuraa banamba-i, nja u yaa daayo u siɛ gbāa kor u fɛɛ.

* 15:28 Isayi (Ésaie) 53.12

³² Da kuɔ u yaa-i *Konkortienjo-i Diilonj unj saanj-yo, da kuɔ u yaa-i *Isirahel-baamba nellentienjo-i, u hiire fiɛfiɛ daangu-na i ne, ku yaa i ka hũu u maama-i.» Banj ɲa nanj gbuu bamanj baa-yo, baa kã ba ta ba tuora-yuɔ hiere.

Yesu kuliingu-i

(Matie 27.45-56; Like 23.44-49; Nsãa 19.28-30)

³³ Bãanguj juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terienju cuure hiere. Ku tiyãa dumei fuɔ bãangu ji tɛɛɛɛ.

³⁴ Kunj juɔ tɛɛɛɛ, Yesu wuɔ kaasɪnj da gbagaga wuɔ: «*Eloyi, Eloyi, lama sabatani?*» Ku yungu yaa wuɔ: Diilo, Diilo, bige-i cie ɲ nanna-miɛ?

³⁵ Bamanj waa, bananj baa ta ba piiye wuɔ: «Niɛɲ, u bi *Eli.»

³⁶ Unanj wuɔ gbar kã ka nyiɛ kãnsaarma namma-i niisaarnɪnj aa to-ma gboruɔŋ-nu a hã-yo wuɔ u mɔsũnya hɪnj, aa naa cira: «Yaanj mi hã u mɔsũnya, aa i ne si Eli ka jo ji har-o *daangu-na.»

³⁷ Yesu wuɔ tiraa kaasɪnj da gbagaga, aa bi pãnj hũu u fɛɛɛ.

³⁸ Kompanja manj naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãnj taalnu sɔmma hãi; a donj dɔrɔ-i-na ji hel cicaara-i-na.

³⁹ Sorosi ba yuntienjo nanjo waa yiera Yesu caangu-na. Unj juɔ da u kuu kuliinj daaku-i, wuɔ cira: «Naacolɲ daayo waa Diilonj-Bienjo kelkel.»

⁴⁰ Caamba namba bi waa yiera yargaa ta ba fara ba ne. Maari manj taa u hel Magidala-i-na u waa baa-ba baa u duonjo-i Sake bisãlãanjo-i ba nyu-i†. A naara Salome bi waa.

⁴¹ Ba yaa naa cuu Yesu huonj-nu ta ba kãyã-yuɔ unj waa *Galile-i-na. Caamba namba naa bi nyaa u huonj-nu jo *Yerusalɛmu-i-na. Caamba fanj baa ciinu.

Yesu fuuremma-i

(Matie 27.57-61; Like 23.50-56; Nsãa 19.38-42)

⁴² Yesunj hũyãa u fɛɛɛ huɔŋgu manj nuɔ-i, bãangu naa ta ku kã suurmana. Aa ba *yitiɛnanju waa ɲaa bisɪnj ku temma, a ce dumaanjo-na ba waa gbagbarramma-na.

⁴³ Naacolɲo nanj wuɔ donj holle kã *Pilati wulaa ka cãrã kulonjo-i. Ba taa ba bi-yo Yosefu, u taa u hel Arimate. U waa nelbuɔ *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na. U taa u niya *Diilonj-bãangu domma-i.

⁴⁴ Pilati nj nuɔ wuɔ Yesu kuu, kuɔ ce-yo gbɛɛɛ. Fuɔ wulaa u kuu donduo. Wuɔ ce ba bi sorosi ba yuntienjo-i a ji yuu-yo da kuɔ u kuu yiinaa.

⁴⁵ Sorosi ba yuntienj wuɔ suur ma yaannga-na a wanj-ma baa-yo. Wuɔ suɔ hã Yosefu-i hũmelle-i wuɔ u ka har-o.

⁴⁶ Yosefu wuɔ kã ka sãa kompanja-i aa kã ka har-o *daangu-na a finya-yuɔ aa kã baa-yo ka fuure-yuɔ cɪncorre nande-na baa naa hɪnj-de tãmpɛllenj.

Banj kaa nanna ti, wuɔ bũmal tãmpɛlle nande-i a suuye cɪncorre nunju-i.

⁴⁷ Maari manj taa u hel Magidala-i-na baa u duonjo-i Yose ba nyu-i, baa yiera ne banj gaala Yesu-i kusuɔŋ-nu.

16

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na

(Matie 28.1-8; Like 24.1-12; Nsãa 20.1-10)

¹ *Yitiɛnanjuj juɔ cor, Maari manj taa u hel Magidala-i-na, baa u duonjo-i Sake ba nyu-i, a naara Salome-i, baa sãa natikolo wuɔ ba ka kũna Yesu-i-na.

² Ku cuo kaala-i-na*, baa naar bie hũmelle-i ta ba kã cɪncorre-na.

³ Banj kãnj, baa ta ba piiye wuɔ: «I kaa da hai u bũmal tãmpɛlle-i halanj-de cɪncorre nunju-na hã-ye?»

† 15:40 Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãanj girekimma-na wuɔ: Sake bisãlãanjo-i baa Yose ba nyu-i. * 16:2 Ku cuo kaala waa jumaansi.

⁴ Baŋ kaa piɛ, baa fara da tãmpɛlle bũmalãa halan̄. A ne da di maama saa naa fa baa bɔbɔima-i.

⁵ Baa kã ka suur cĩncorre-na. Ba'a ba ne da naacolon̄o nan̄o tĩenaana ba nadieyan̄ga-na baa jon̄gorpilan̄o. Korma pãŋ ta ma da-ba.

⁶ Naacolon̄ daa wuɔ tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Baa na yan̄ korma da-na, mi suyaa miɛ baŋ gbuu Nasaretitaan̄ Yesu man̄ *daan̄gu-na ko-yo, na taara u yaa-i. Uu si dii bande-i-na, u siire hel kuomba hɔlma-na. Niɛŋ, baa naa galla-yuɔ bande yaa nuɔ-i.

⁷ Kãan̄ na ka tũnu u *hãalãbiemba-i baa Piɛr, wuɔ u taa duɔ ka cie-na *Galile; na ka da-yo kusuɔŋ-nu'i ŋaa uŋ ŋa naa wan̄-ma baa-na dumaa.»

⁸ Caan̄ daaba kũɔma gbuu ta ma nyɛŋ; baa hel baa gbarun̄gu ta. Baŋ taa dumaan̄o-na, ba saa ka gbãa wan̄ wɛima baa molon̄o korma nammu-na.

Yesu caraaya Maari-i

(Matie 28.9-10; Nsãa 20.11-18)

[⁹ Yesuŋ naaraa sire jumaansi cucuuyun̄gu-na, u caraaya Magidalataan̄ Maari yaa igɛna. Wuɔ duɔnya *jinabaa niehãi fuɔ-i-na.

¹⁰ U yaa kãa ka tũnu Yesu wuɔrataamba-i. U kãa ka da-ba kuliin̄-kaalun̄gu-na yogo.

¹¹ Wuɔ cira: «Yesu siire, mi daa-yo nuɔ baa mi yufelle!» U wuɔrataamba saa hũu-ma wuɔ ninson̄o.

Yesu caraaya u hãalãbiemba-i

(Matie 28.16-20; Like 24.13-49; Nsãa 20.19-23)

¹² Ku huon̄gu-na, Yesu *hãalãbiemba hãi baamba namba ji ta ba kã neyelle nande-na; Yesu wuɔ bir u deŋ birma carra-bei.

¹³ Hãalãbien̄ daaba bir ka wan̄-ma baa ba nabaamba-i. Ba saa tiraa hũu bafamba maama-i.

¹⁴ Kufan̄gun̄ curaa, Yesu fuɔ fɛɛ wuɔ yan̄ u hãalãbiemba man̄ tĩyãa cĩncieluo baa u diei wuon̄o-i ba tĩena ta ba wuo niiwuoni aa u carra-bei tuɔ wan̄ baa-ba wuɔ: «Bige-i cie min̄ siire ba da-mi aa jo ji wan̄-ma baa-na na saa hũu-ma?»

¹⁵ Aa naa cira: «Kãan̄ nilɛiŋa-na hiere na ka wan̄ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i hiere.

¹⁶ Uman̄ duɔ hũu-ma aa *batiŋ, u kuraa. N̄ga uman̄ duɔ saa hũu-ma, kutien̄o ka caa.

¹⁷ Baman̄ da ba hũu-ma, baŋ ka ta ba suɔ-ba dumaa ku yaa daaku: Ba ka ta ba gbuuse-miɛ aa ta ba donya *jinabaa-ba-i, ba ka ta ba piiye nelfɛlemma-na;

¹⁸ da ba fiɛ bel jĩɛŋo-i, u siɛ gbãa ce-ba bĩŋkũŋgu, aa da ba fiɛ nyon̄ puɔsɔn̄o-i, u siɛ gbãa ce-ba wɛima. Ba ka ta ba haa ba nammu-i jaamba-na aa ta ba cãrã Diilon̄o-i ba sire-bei.»

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na

(Like 24.50-53; Pɔpuɔr. 1.9-11)

¹⁹ Itien̄o-i Yesuŋ juɔ piiye baa-ba tĩ, wuɔ nyugũŋ ka tĩena Diilon̄o caan̄-nu.

²⁰ Uŋ taa dumaan̄o-na, u *hãalãbiemba ta ka ta ba wuɔra terni-na hiere ba wan̄ *Neldɔdɔlma-i. Itien̄ wuɔ tuɔ kãyã-bei ba maacemma-na aa bi tuɔ kãyã-bei ba ta ba ce gberɛ-wɛima ba pigãan̄ nuɔmba-i ba da ba suɔ wuɔ baŋ wan̄ maman̄ ninson̄o.]

Liken nyegãan Yesu maama man Nelmuoyamma

Like nungu saa waa Yesu *pɔpuɔrbiemba-na, nga fuɔ wuɔraaya baa Pol ba ta ba wan Diilon-nelma-i (File. 24). U yaa bi nyegãan Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sebɛ-i. Yesun siire ce maman hiere, u wuɔraaya yuure ma yaanga-i aa suɔ nyegɛn-ma. U sebɛ-i-na, u pigãan wuɔ Yesu yaa *Konkortieno-i. U juɔ duɔ ji kor *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere ambabalma nammuna. U waan Yesu nelnyulmun-kũngu-i bɔi u sebɛ-i-na. Wuɔ nuɔmba maama dɔlnu Yesu-i, nawalaamba hujarre ko-yo, baa jaamba-i baa sũntaamba-i hiere.

U duɔn u sebɛ-i baa *Nsãa-Batisti homman-kũngu ka cor baa Yesu homman-kũngu (sap. 1-2). Ku huɔngu-na, u piiye Nsãa-Batisti *baatiseŋ Yesu-i dumaa baa *Sitãniŋ taa u taara u guɔl u gbeini-i dumaa *hiɛkuraangu-na (sap. 3.1-4.13). Kufangu huɔngu-na, u suɔ dii u nungu-i Yesu nun-ãndaangu-na baa u ancemma-na *Galile-i-na (sap. 4.14-9.50). Yesun taa dumaa Galile-i-na kã *Yerusalemu-i-na, u nungu hii-ku. U waan nelma bɔi u sebɛ-i-na, a ne da banamba nunni saa hi-ma (sap. 9.51-19.27).

U piraan u sebɛ-i baa maman daa Yesu-i Yerusalemu-i-na. Wuɔ ba gbuu-yo *daan-nu ko-yo, Diilonɔ yan-ba aa sire-yuɔ. Kufangu huɔngu yaa nuɔ-i un nyugãan kã Tuonɔ wulaa (sap. 19-24).

Like piiye un nyegãan u sebɛ-i yungu man nuɔ-i

¹ Tofil, mi ninsontien nuɔ, Yesun siire ce nelma man i hɔlma-na, nuɔmba bɔi duɔn ta ba nyegɛn-ma.

² Baman waa da-ma baa ba yufelle dii ma domma-na, aa ce ma wataamba, ban waan-ma baa-ye dumaa, nuɔmba bi nyegãan-ma dumɛi.

³ Ku'i ciɛ, mɛi fɛrɛ-i, mi bi sire wuɔra yuure-mɛi fafamma a ne man ciɛ dumaa. Min juɔ suɔ ma yaanga-i, mi da ku saaya mi gbura-mɛi nyegɛn-ma hã-ni

⁴ ŋ da ŋ suɔ wuɔ ban waan maman baa-ni u maama-na coima sɪ.

Dɔrpɔpuɔrbilonɔ caraaya Sakari-i

⁵ *Erɔdin waa nellentesinni-na huɔngu man nuɔ-i *Yude-i-na, *Diilojigãntieno nanɔ waa Abiya baamba-na, ba taa ba bɪ-yo Sakari. U ciɛnɔ waa *Aarɔ hãayɛlnɔ; ba taa ba bɪ-yo Elisabeti.

⁶ Sakari-i baa u ciɛnɔ-i baa naa vii baa Diilonɔ-i. Ba taa ba nu u nungu-i aa ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.

⁷ Nga Elisabeti waa cɛnyɛinɔ, a ce ba ji vãa ba hãi-i-na hiere ba saa da bilonɔ baa ba-naa.

⁸ Yiingu nanɔ-na, Sakari wuɔ suur *Diilodubuɔ-i-na tuɔ ce u maacemma-i, bafamba yiingu'i waa.

⁹ Ku waa da ku bibirre hi baman, ba hiel nelduɔ suur ka ce maman dii cemma. Yiin daaku-na, baa hiel Sakari yaa suur ka dii wusũnanɔ-i.

¹⁰ Nuɔn baa yiera gɔngũɔngu-na ta ba cãrã Diilonɔ-i.

¹¹ Sakari juɔ'a u ne da Itienɔ *dɔrpɔpuɔrbilonɔ nanɔ-i u caan-nu. Dɔrpɔpuɔrbilonɔ waa yiera wusũnan-igãnga nadien-na.

¹² Sakari holle gbuu pãn caar, u kũɔma ta ma nyɛn.

13 Dɔrpɔpuɔrbilonɔ cira: «Sakari, baa yan korma da-ni. Niɲ cārāɲ kuman Diilonɔ wulaa, u ka hã-ni baa-ku. Nɲ cienɔ ka ce kusũngu, a honɲ naacombilonɔ. Duɔ honɲ-yo, ɲ haa u yerre-i Nsãa.

14 U homma ka dɔlnu-niɛ aa fɛ ɲ huɔɲga-i ɲaa bige-i! Ku ka bi dɔlnu nuɔmba bɔi.

15 U ka waa nelbuɔ Diilonɔ wulaa. U siɛ ji tuɔ nyɔɲ kolma man gbãa bel nɛliɛɲo. *Diilonɲ-Yalle ka yu u huɔɲga-i aa u suɔ duɔ honɲ.

16 U ka ce *Isirahɛl-baamba bɔi bir jo ba Tienɔ-i Diilonɔ wulaa.

17 U ka ce Diilonɔ maacemma-i baa *Eli huɔɲga temma, baa u himma bi temma a dii bisãlmba-i baa ba bĩncuɔmba-i ba-naa nuɔ. Bamanɲ sa nuɔɲ Diilonɔ nunɲgu-i, u ka ce ba ta ba nu-ku. U ka tigiinɲ nuɔmba hɔmmu-i a ce ba ta ba niya Itienɔ jomma-i.»*

18 Sakari wuɔ cira: «Muɔ baa mi cienɔ-i i vãa tĩ, dɛ-i-na mi ce niɛ suɔ wuɔ ɲ wanɲ ninsonɔ?»

19 Dɔrpɔpuɔrbilonɲ wuɔ cira: «Ba bĩ-mi Gabiryɛl. Mii dii baa Diilonɔ-i u tuɔ puɔr-mi. U yaa puɔraa-mi wuɔ mi ji tũnu-niɛ baa neldɔdɔl daama-i.

20 Nɲa niɲ'a ɲ saa hũu mi nelma-i, ɲ ka ce bobo nuɔ, ɲ siɛ gbãa ta ɲ piiye a ji hi manɲ ka ce yiinɲgu manɲ nuɔ-i. Miɲ waanɲ-ma baa-ni dumaa, ma yiinɲ da kuɔ hi, ma ka bi ce.»

21 Kuɲ ciɛ dumaanɔ-na, Sakari wuɔ vaaya dii huɔɲga-na. A ne da nuɔmba taa ba cie u helma-i gɔɲgũɔɲgu-na. Uɲ vaaya dumaanɔ-na, kuɔ cu ba hɔmmu-i.

22 Uɲ juɔ hel, u saa gbãa duɔ puur u nunɲgu-i piiye baa-ba; wuɔ naa u tuɔ piiye baa u nammu. Baa pãɲ suɔ wuɔ bĩɲkũɲgu ciɛ-yo dii dũɲ-huɔɲga-na.

23 Uɲ juɔ bãl u maacemma-i, wuɔ kũɲ.

24 Yinni saa da, kusũngu yiɛra u cienɔ-na. Wuɔ ce caamba ndii u sa hel, aa naa tuɔ piiye u huɔɲ-na wuɔ:

25 «Diilonɔ niɛ mi yaanɲ-na; senserre manɲ taa di da-mi baa nuɔmba-i, u hurii-de.»

Dɔrpɔpuɔrbilonɔ caraaya Maari-i

26 Caamba niediei ku huɔɲgu-na, Diilonɲ wuɔ puɔr *dɔrpɔpuɔrbilonɔ-i† *Galile nelle nande-na ba bĩ-de Nasareti,

27 bilonyɔnyuroɲo nanɔ wulaa ba bĩ-yo Maari. Baa naa bel-o dɔrruɲ tĩ. U dɔrɲo-i ba taa ba bĩ-yo Yosefu. U waa jãmatigi *Davidi hãayɛlɲo.

28 Dɔrpɔpuɔrbilonɔ kã ka suur Maari wulaa aa naa cira: «Maari, gbuɲ fɛ ɲ huɔɲga-i; Itienɔ ciɛ baa-ni. U kuɔnu u huɔɲga-i baa-ni cor.»

29 Nel daama cu Maari huɔɲga-i, u tuɔ piiye u huɔɲ-na wuɔ: «Nel hama-i temma-i dumandɛ-i?»

30 Dɔrpɔpuɔrbilonɔ gbɛ-yo wuɔ: «Diilonɔ ciɛ baa-ni, baa yan korma da-ni.

31 Nɲ ka ce kusũngu a honɲ naacombilonɔ. Da ɲ honɲ-yo, ɲ haa u yerre-i Yesu.

32 U ka waa nelbuɔ, ba ka ta ba bĩ-yo Dɔrwuonɔ Biɛɲo. Diilonɔ ka ce-yo fɔɲgɔtienɔ u haayienɔ-i Davidi temma.

33 U ka tĩɛna *Isirahɛl-baamba yuɲ-nu gbula, aa u fɔɲgũɔ sa ji tĩ dede.»

34 Maari wuɔ cira: «Muɔmi sa bi suɔ bibienɔ yogo, ma ka ce niɛ gbãa ce?»

35 Dɔrpɔpuɔrbilonɔ gbɛ-yo wuɔ: «*Diilonɲ-Yalle ka jo ɲ wulaa, Dɔrwuonɔ ka hã-ni ku fɔɲgũɔ-i. Ku'i ciɛ miɛ niɲ ka honɲ naacombilonɔ manɲ, ba ka ta ba bĩ-yo Diilonɲ-Biɛɲo.

36 Nɲ daa na horonɔ-i Elisabeti-i ke! Naacombilonɲ-kusũngu yiɛraaya-yuɔ; ɲ siɛ suɔ wuɔ u yaanɲga cãa. Banɲ taa ba gbɛ umanɲ wuɔ cɛnyɛiɲo, u caamba niediei yaa dɛi kuɲ yaraa-yo.

* 1:17 Malaki (Malachie) 3.23-24 † 1:26 Dɔrpɔpuɔrbilonɲ daayo-i ba bĩ-yo Gabiryɛl, niɛɲ 1.19.

37 Weima sa yar Diilonjo-i.»

38 Maari wuɔ cira: «Mii dii Itienjo nan-na, u yan ma ce nja nin waan-ma dumaa.» Uɲ waan mafamma-i, dɔrpɔpuɔrbilonjo bir ta.

Maari kaa Elisabeti terien-nu

39 Yibienja fanja-na, Maari wuɔ sire gbāana kā *Yude nelle nande-na duɔ ka ne Elisabeti-i. Nelle fande waa tanniɲ.

40 Uɲ kaa hi dii u gboluonju-i Sakari dumelle-na a jaal Elisabeti-i,

41 bilonjo pāɲ sagalla Elisabeti kusunju-na. *Diilonj-Yalle pāɲ yu Elisabeti huɔɲga-i.

42 U tuɔ piiye baa Maari-i da gbagaga wuɔ: «Diilonjo cie baa-ni a yan caamba-i hiere, aa bi ce baa bilonjo man ŋ kusunju-na.»

43 Aa cira: «Mi Tienjo nyu waa hie ji har mei temma-i mi wulaa?

44 Miɲ nuɔ ŋ jaaluɲgu-i, ku gbuu dɔlnu bilonjo-i mi kusunju-na; u sagalla.

45 Itienj uɲ puɔraa ba ji wan maman baa-ni, nin hūyāa-ma wuɔ ma ka ce, nan yunju dɔlaa.»

46 Maari wuɔ bi pāɲ donj tuɔ hāl wuɔ:

«Mei gbu mi jaal Itienjo yaa mi huɔɲga-na.

47 Diilonjo man kuraan-miɲ,
mi huɔɲga gbuu fɛ baa-yo da hininni!

48 U niɛ u maacembilonjo yaan-na.

Coima saa fa, a donj fiɛfiɛ-i-na, nuɔmban sireɲ ba jo dumaa, ba ka cira mi yunju dɔlaa.

49 Itienjo cie baa-mi cor.

U fafaanju temma si dii.

50 Baman kāalāyāɲ-yuɔ, u ka tuɔ ce baa-ba ban sireɲ ba cu ba-naa dumaa.

51 U cie bemma;

u duɔnya bombolmantaamba-i.

52 U hūyāa fɔɲgūɔ-i fɔɲgɔtaamba wulaa
aa ce nawalaamba da yunju.

53 Nyulmuɲ waa baman nuɔ-i, u hāa ba wuo ye,
aa bir waamba-i u saa hā-ba binjūɲgu.

54 U juɔ ji kāyā *Isirahel-baamba-i.

U juɔ ji kor u cāarāamba-i.

U saa yan u ānfafamma cemma-i

55 *Abiram-u-i-na baa u huon-baamba-na.

Uu naa pā nunju fanju yaa baa i bincuɔmba-i.»

56 Maariɲ kāa Elisabeti terienju-na, u cie caamba siei temma aa suɔ bir kūɲ.

Nsāa homma-i

57 Elisabeti kusunjuɲ juɔ vāa, wuɔ bɔrɔ naacombilonjo.

58 U caantaamba-i baa u huraamba nu-ma wuɔ u buɔra. Kuɔ gbuu dɔlnu-bei wuɔ Diilonjo firiinu u huɔɲga-i baa-yo.

59 Yinni niehāi cor, niisiei-yiinju-na, ba *jā bilonjo-i‡ aa haa tuonjo yerre yaa yuɔ wuɔ Sakari.

60 Nyunjo yagar aa cira: «I ka tie bi-yo Nsāa.»

61 Baa cira: «Ba bi nan dūɲ-wuon hayo-i dumaanjo-na?»

62 Aa yuu tuonjo-i bobomma-na uɲ taaranj u haa yerre man u bienjo-na.

63 Tuonj wuɔ ce ba hā-yo yilaanju. Uɲ hūyāa yilaanju-i wuɔ nyegēɲ wuɔ: «U yerre yaa Nsāa.» Kuɔ cu ba hōmmu-i hiere.

‡ 1:59 Buolman-sebe (Lévitique) 12.3

⁶⁴ Terduɔŋgu faŋgu-na, u jumelle pãŋ firnu, wuɔ don tuɔ piiye aa tuɔ gbɛliɛŋ Diilonɔ-i.

⁶⁵ Korma pãŋ bel ba nellen-baamba-i baa-yo. Yibienja faŋa-na, nelma famma yaa waa *Yude nilɛiŋa faŋa-na hiere.

⁶⁶ Diilonɔ naa silaa ce baa naacombilon daayo-i cor, a ce umanɔ duɔ nu nel daama-i, kutienɔ tuɔ yuu u fɛɛ wuɔ: «Aa naacombilon daayo duɔ ji waa niɛ?»

Diilonɔ diyaa nalãaŋgu Sakari nuŋgu-na

⁶⁷ Terduɔŋgu faŋgu-na, *Diilonɔ-Yalle pãŋ yu Sakari huɔŋga-i. Diilonɔ wuɔ dii nel daama-i u nuŋgu-na u tuɔ hãl-ma nalãaŋgu wuɔ:

⁶⁸ «Itienɔ gbɛ baa jaaluŋgu.

*Isirahel-baamba Diilonɔ temma si dii.

U juɔ ji kor u baamba-i.

⁶⁹ U hãa-ye ninsoŋ-konkortienɔ.

U hielaa-yo *Davidi hãayɛlmba-na.

U hielaa-yo u cãarãŋo dũŋ-nu hã-ye.

⁷⁰ Wuɔ ciɛ u *pɔpuɔrbiemba wan ma yaa dii ku huɔŋgu-na

⁷¹ wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nammu-na.

⁷² Diilonɔ firiinu u huɔŋga-i baa i bĩncuɔmba-i.

Uŋ pãa nuŋgu man u *tobisinni-na, ku maama saa karaanu-yuɔ.

⁷³ U pãa nuŋgu faŋgu yaa baa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu-i

⁷⁴ wuɔ u ka hũu-ye i bigãarãamba nyisɛnni-na

aa ce i tiɛ cãa u yaa-i aa korma baa ta ma da-ye.

⁷⁵ I ka waa nelfafaan miɛ baa nelviin miɛ yinni man jon a ji hi i kuliŋgu.»

⁷⁶ Aa gbɛ bɛpolŋo-i wuɔ:

«Mi biɛ, nuɔ fuɔ, ŋ ka ta yaanɔga Itienɔ-na

ka cãa u hũmelle-i,§

a ce dumaanɔ-na ba ka ta ba bĩ-ni Dɔrwuonɔ pɔpuɔrbilon nuɔ.

⁷⁷ Ŋ ka ce u baamba suɔ wuɔ

Diilonɔ ka hur ba ãmbabalma-i a kor-ba.

⁷⁸ Miɛ Diilonɔ faa aa u tiraa waa hujantienɔ.

U ka pa bãfeliɛŋgu yiɛ.

Ku ka waa ŋaa bãansɛniɛŋgu.

⁷⁹ U ka pa-ku hã bamanɔ dii kukulma-na.

U ka pa-ku hã bamanɔ dii kuliŋ-hũmelle-na.

Bãfeliɛŋgu faŋgu ka dii-ye yaafɛllen-hũmelle-na.»*

⁸⁰ Naacombilon wuɔ tuɔ vãa u jo, kunanɔ kuɔ bi ta ku naara u nelnulle-i. U waa tiɛna hĩɛŋ-nu. Huɔŋgu nanɔgu juɔ hi, u don tuɔ wan Diilonɔ-nelma-i baa Isirahel-baamba-i.

2

*Yesu homma-i
(Matie 1.18-25)*

¹ Maari kusũŋgun juɔ vãa, kuɔ saanu baa *Oromɛ ba *jãmatigi wuɔ ba kãŋ nuɔmba-i hiere nelle-na. Ba taa ba bĩ-yo Ogisi.

² Nuɔkãl daade temma saa ce dede. Huɔŋgu faŋgu-na, Kirinisi yaa waa Siiri yunɔgu-na.

³ Nelienɔ nelienɔ, u saaya u kã u nehollen ka nyegɛŋ u yerre-i.

⁴⁻⁵ Yosefu waa *Davidi hãayɛlŋo. U waa tiɛna Nasarɛti, dii *Galile huɔŋ-na. Fuɔ wuɔ sire terienɔgu-na tuɔ kã u tonelle-na duɔ ka nyegɛŋ u yerre-i baa u

dɔrŋo-i Maari-i. Ba bi ba nelle-i Betelɛmu; Davidi ba nelle yaa-i difande-i. Dii dii *Yude huɔŋ-na.

⁶ Baŋ kãa, Maari kusũŋgu ka bel-o dii terienŋu-na

⁷ u hoŋ u bilodielãŋo-i naacombilonŋo. Ba saa naa da muncɔmmu niraan-dũŋgu-na. Wuɔ ce nyarkpãtãnni fiɲya bilonŋo-i aa galla-yuɔ kũnaŋ-na.

⁸ Nelle kɔtuɔŋgu-na, ãnciinaamba namba waa ta ba cɔ ba tũlmba caaŋ-nu ba niya-bei.

⁹ Ba juɔ'a ba ne da Itienŋo *dɔrpɔpuɔrbilonŋo naŋo-i ba yaanŋa-na; u caraaya-bei baa cecerma naŋ temma; ba huleiŋa pãŋ caar.

¹⁰ Dɔrpɔpuɔrbilonŋo gbɛ-ba wuɔ: «Baa na yaŋ korma da-na, mi juɔ baa neldɔdɔlma da mi ji tũnu-nei. Ma ka fɛ nuɔmba hɔmmu-i hiere:

¹¹ Isuɔŋ daaku-na, na koŋkortienŋo huɔŋ Davidi ba nelle-na. Diilonŋ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Koŋkortienŋo maŋ u yaa-i, aa u yaa Itienŋo-i.

¹² Naŋ ka suɔ-yo dumaa ku yaa daaku: Da na ka hi, na ka da ba fiɲya bilosielãŋo naŋo baa nyarkpãtãnni aa galla-yuɔ kũnaŋ-na; u yaa-i.»

¹³ Ba'a ba ne, a da dɔrpɔpuɔrbiemba namba juɔ ji naara daayo-i, ba ta ba hãl ba tuɔlnu Diilonŋo-i. Ba maama saa waa dei baa yuliinŋu-i. Ba taa ba hãl wuɔ:

¹⁴ «Diilonŋo gbɛ baa tuɔlnumma dii dɔrɔ-i-na, aa uŋ dɔlaa nelbiliemba-i, yaafɛlle waa hiɛma-na.»

¹⁵ Dɔrpɔpuɔrbiembaŋ juɔ hãl tɪ, ba ta nyugũŋ dɔrɔ. Baŋ taa, ãnciinaamba cira: «Yaan i kã nellen-huɔŋga-na i ka ne Diilonŋ uŋ puɔraa ba ji waŋ mamaŋ baa-ye maŋ ciɛ dumaa.»

¹⁶ Baa sire gbãana kã ka da Maari-i baa Yosefu-i baa bilosielãŋo-i kũnaŋo-na.

¹⁷ Baŋ daa bilonŋo-i, baa doŋ ta ba piiye dɔrpɔpuɔrbilonŋ uŋ waan mamaŋ u kũŋgu-na.

¹⁸ Uman duɔ nu-ma, ku ce-yo gbɛɛ.

¹⁹ Maari wuɔ bella nel daama-i hiere u huɔŋ-na tuɔ jɔguɔŋ-ma; u saa yaŋ ma diei karaanu-yuɔ.

²⁰ Ku huonŋu-na, ãnciinaamba bir gũunu. Dɔrpɔpuɔrbilonŋ uŋ waan-ma baa-ba dumaa, ba bi kaa da-ma dumɛi. Baa ta ba hãl neiini ba gbɛliɛŋ Diilonŋo-i ba kũŋ.

Yesu yerre haama-i

²¹ Bilonŋ uŋ juɔ da yinni niisiɛi-i, baa *jã-yo* aa haa u yerre-i Yesu†. *Dɔrpɔpuɔrbilonŋo naa pigãaŋ Maari-i yerre fande yaa-i aa u kusũŋgu suɔ da ku yiɛra-yuɔ.

Yesu pãmma-i da ba hã Diilonŋo-i

²² Naacombilonŋ u bĩncuɔmba yuŋ-maama migãamaŋ-yiĩŋguŋ juɔ hi ŋaa maŋ waan dumaa *Moisi *ãnjĩnamma-na‡, baa bi kã baa naacombilonŋo-i *Diilodubuɔ-i-na dii *Yerusalemu-i-na da ba ka pã-yo hã Diilonŋo-i

²³ ŋaa maŋ bi nyegãaŋ dumaa Diilonŋ-nelma-na wuɔ: «Naacombilodielãŋo saaya u pã hã Diilonŋo.»§

²⁴ Baa naa bi saaya ba pã niikonni a saa baa ãnjĩnaduɔŋ daama-i: koŋhuriimba hãi sisɔ nɔnsɔr ba huriiimba hãi.

²⁵ A ne da bĩncɔiŋo naŋo waa Yerusalemu-i-na, ba taa ba bi-yo Siminyɔ. U taa u nu Diilonŋo nuŋgu-i aa tiraa vii baa-yo. Uman naa saaya u jo ji kor *Isirahel-baamba-i u taa u niya u jomma-i. *Diilonŋ-Yalle waa-yuɔ.

* 2:21 Buolmaŋ-sebɛ (Lévitique) 12.3 † 2:21 Niɛŋ Like 1.31. ‡ 2:22 Niɛŋ Buolmaŋ-sebɛ-i-na (Lévitique) 12.3-8. § 2:23 Helmaŋ-sebɛ (Exode) 13.2,12

26 Dii naa tūnu-yuɔ wuɔ Itien un ka saan *Konkortieno man, u ka da-yo baa u yufelle aa suɔ ku.

27 Diilonɔ-Yallen waa-yuɔ dumaano-na, wuɔ kã Diilodubuɔ-i-na. Ban kãa baa Yesu-i da ba ka pã-yo hã Diilonɔ-i nãa man nyegãan dumaa añjinamma-na,

28 Siminyɔ wuɔ hūu-yo tūu-yo aa naa cira:

29 «Itie, fiɛfiɛ fuɔ, nin waan maman ma ciɛ.

Nj caarãno huɔnga fiɛ; n gbãa hūu-yo dumaa.

30 Mi daa Konkortieno-i baa mi yufelle.

31 Nin saan aman hã nelbiliemba-i hiere, mi daa-yo.

32 U yaa *niɛraamba fitinuɔ-i.

U yaa ka ce ba suɔ n saangu.

Aa ce n baamba-i Isirahel-baamba da yerre.»

33 Kuɔ cu naacombilonɔ bincumbamba hõmmu-i.

34 Siminyɔ wuɔ cãrã Diilonɔ-i hã-ba aa naa gbẽ nyuɔ-i wuɔ: «n bieno jomma ka kɔsuɔn nuɔmba bɔi *Isirahel-na aa bi kor nuɔmba bɔi. U ka pigãan Diilonɔ sinni-i, nga nuɔmba ka bigãan-yo.

35 A ce dumaano-na, u ka puure nuɔmba bɔi kusũn-maama. Aa nuɔ fuɔ, ciɛn nuɔ, añjɔguɔma ka gbuu ko-ni.»

36 *Diilopɔpuɔrbilonɔ nano bi waa ba taa ba bĩ-yo Ani. Aser dũn-wuɔno'i waa. Ba taa ba bĩ u to-i Faniel. Uu naa gbuu vãa ce cicɔno. Un siire u bilosinni-na aa naacolno man jã-yo, naacolno ciɛ bien niehã baa-yo aa ku aa yan-yo.

37 U saa tuɔ naa Diilodubuɔ-i-na. U taa u dii sũngu-i aa tuɔ cãrã Diilonɔ-i bãangu-i baa isuɔngu-i. A ne da u bien komuɔna naa baa a naa'i waa belle fande-na.

38 Fuɔ wuɔ bi jo huɔngu fangu-na ji da naacombilonɔ-i. Wuɔ jaal Diilonɔ-i aa naa tuɔ piiye u maama baa baman taa ba niya Yerusalemu korman-yiingu-i.

39 Maman nyegãan añjinamma-na, Yesu bincumban kaa ce-ma ti, baa bir kã Nasareti-i-na; ba nelle yaa-i difande-i dii *Galile-i-na.

40 Naacombilon wuɔ tuɔ vãa u jo; u taa u nu nelma-i nãa bige-i! Diilonɔ naa firnu u huɔnga-i baa-yo.

Ba kãa baa Yesu-i ponsaan-nu

41 Belle belle, Yesu bincumbamba taa ba kã ba ce *kɔrsinni timman-ponsaanngu-i *Yerusalemu-i-na.

42 Yesun juɔ da bien cincieluo a hãi, baa kã baa-yo.

43 Ponsaanngu kaa bãl, baa gũunu. Yesu wuɔ yan-ba aa tiena dii Yerusalemu-i-na ba saa suɔ.

44 Nuɔmba naa maara cor hũmelle-na. Ban naa-yo, ba da niɛ sɪ uu dii nuɔmba hõlma-na. Ba wuɔ yififiingu, molon yufelle saa haa-yuɔ. Ba don ta ba taara-yuɔ nuɔmba-na

45 ba sa da-yo. Ba naa ba bir ta ba taara ba kã Yerusalemu-i-na.

46 Yinni hãi cor, sielin-yiingu-i, ba kã ka da-yo *Diilodubuɔ-i-na; u tienaana *añjinamma pigãataamba hõlma-na tuɔ yuu-ba ba ta ba piiye u tuɔ nu.

47 Baman waa hiere, u maama cu ba hõmmu-i.

48 U bincumban kaa da-yo dumaano-na, kuɔ ce-ba gbɛɛ. Nyun wuɔ cira: «Naacombilo, n ciɛ bige-i yiɛ dumandɛ-i-na? Nj ciɛ i huleiɔna funun caar i sire tiɛ taara-niɛ.»

49 Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na taara-miɛ? Na saa suɔ wuɔ mi saaya mi waa mi To dũngu-na wei?»

50 Ba saa suɔ u nelma yungu-i.

⁵¹ Wuɔ naa wuɔ sire ba ta Nasareti-i-na. U taa u nu u bɪncuɔmba nuŋgu-i. Mamanɟ ciɛ cor hiere, nyuŋo saa yan ma diei karaanu-yuɔ.

⁵² Yesu wuɔ tuɔ v̄aa u jo aa kunanɟu bi ta ku naara u nelnulle-i. U maama taa ma dɔlnu Diilonɟo-i aa bi ta ma dɔlnu nuɔmba-i.

3

Ns̄aanɟ ciɛ u maacemma-i dumaa
(*Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Ns̄aa 1.19-28*)

¹ *Oromɛ ba *j̄amatigi manɟ ba nanɟ bɪŋ-yonɟ Tiber, unɟ daa bienɟ cɪncieluo baa a ndii-i belle manɟ nuɔ-i f̄ɔŋgũɔ-i-na, belle fande-na *P̄ose-Pilati yaa waa *Yude yunɟu-na aa *Er̄odi waa *Galile yunɟ-nu, u mɔl̄ɔ-i Filipu fuɔ waa Iture yunɟ-nu baa Tirakoniti bi yunɟ-nu, Lisaniyasi fuɔ waa Abileni yunɟ-nu.

² Ani-i baa Kayifu-i ba yaa waa *Diilɔjiḡantaamba yuntaamba-i. Belle fande'i nuɔ-i Diilonɟ unɟ caraaya Sakari biɛŋo-i Ns̄aa-i *h̄ɛkuraanɟu-na a piye baa-yo.

³ Unɟ piye baa-yo dumaanɟo-na, wuɔ tuɔ wuɔra nilɛiŋa manɟ *Yurd̄ɛ k̄ɔt̄ɔnni-na u wanɟ baa nuɔmba-i wuɔ ba nanna ba cilɔbabalanɟo-i aa ba *batiŋɟ ku yaa Diilonɟo ka hur ba āmbabalma-i.

⁴ Diilonɟ unɟ puɔraa *Isayi wanɟ mamanɟ, ma'i s̄i daama-i wei? Isayi waanɟ-ma wuɔ:

«Molo dii tuɔ hohuola h̄ɛkuraanɟu-na wuɔ:

«Miḡaanɟ Itienɟo h̄umienɟa-i.

C̄aanɟ-yanɟ na viinu-yɛi.

⁵ Diiyaanunɟ fonni-i!

T̄anninɟ yɛŋ terni manɟ nuɔ-i baa t̄ant̄unni-i,

na herra-niɛ na saanu-niɛ.

H̄umienɟanɟ miɛl̄aa terni manɟ nuɔ-i, na viinu-yɛi,

aa amanɟ cuolaanu, na diinu-yɛi.

⁶ Nuɔmba-i hiere ba ka da Diilonɟ unɟ ka kor-ba dumaa.»*

⁷ Nuɔmba b̄oi taa ba jo Ns̄aa tuɔ batiŋɟ-ba. Wuɔ tuɔ wanɟ baa-ba wuɔ: «Nelbabalaanɟ namaa temma-i daana-i, hai juɔ t̄unu-nei wuɔ da na batiŋɟ Diilonɟo siɛ ka ḡanɟ baa-na?»

⁸ Taa na ce kumanɟ faa, ku yaa ka piḡaanɟ wuɔ na naana na cilɔbabalanɟo-i kelkel. Baa na ta na ne wuɔ s̄i *Abiramunɟ yɛŋ na bɪnc̄oinɟo Diilonɟo siɛ ka ḡanɟ baa-na! Mi t̄unu-nei, nanɟ fiɛ da t̄amp̄ɛŋa manɟ daaya-i, Diilonɟo gb̄aa bir-a ce-ya Abiramu h̄aaȳɛlmba namaa fuonɟu-na†.

⁹ Maale nuŋgu saaraa j̄ina. Tibiinɟu manɟ da ku saa manɟ biefɛfɛiŋa, ku j̄un aa s̄enu.»

¹⁰ Nuɔŋ baa ta ba yuu-yo wuɔ: «Kufanɟu terienɟu-na, i saaya i ce bige-i?»

¹¹ Wuɔ gb̄ɛ-ba wuɔ: «Jonɟorbaa-ba h̄ai da ba waa baa nuɔni manɟ, umanɟ saa da bɪŋk̄unɟu ŋ h̄a-yo u diei, aa niwuonɟ da ni bi waa baa nuɔni manɟ, umanɟ saa da duɔ wuo ŋ h̄a-yo.»

¹² *Nampoh̄uutaamba namba naa bi jo u duɔ ji batiŋɟ-ba, bafanɟ baa yuu-yo wuɔ: «H̄aal̄atie, miɛ i saaya i ce bige-i?»

¹³ Wuɔ gb̄ɛ bafamba-i wuɔ: «Nuɔmbanɟ saaya ba ta ba p̄a kumanɟ ba h̄a-na, baa na ta na h̄u na cor kufanɟu-i.»

¹⁴ Sorosibaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «Aa miɛ fuɔ, i saaya i ce bige-i?»

Wuɔ gb̄ɛ bafamba-i wuɔ: «Baa na ta na du nuɔmba-i na h̄u ba gbeinɟa-i. Taa na yii baa na cufalunɟu yaa yonɟ.»

* 3:6 Isayi (Ésaïe) 40.3-5 † 3:8 Niɛŋ Ns̄aa sebɛ-i-na 8.33-39.

¹⁵ Diilonɔŋ unɔ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Konkortienɔ manɔ, nuɔmba taa ba niya u jomma-i. Ban juɔ da Nsãa-i ba da niɛ sɪ u yaa-i.

¹⁶ Nsãa wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Muɔmi batisen-na baa hũmma yonɔ, ŋga unaa jo dii, u fɔŋgũɔ jĩɛnya mɛi wuonɔ-i, mɛi saa piɛra u natãanɔ-i. Fuɔ ka batisen-na baa *Diilonɔŋ-Yalle baa dãamu.

¹⁷ Kɔkɔruɔŋgu dii u nanɔga-na. U ka pe u ðimma-i. Duɔ ji pe-ma tĩ hiere torre-na, u ka kũɔl belle-i dii-de inɔŋgɔ-na aa sɛnu fuoru-i baa dãamu. Dãamu fammu sa ðinɔ dede.»

¹⁸ Nsãa taa u dii nelma bɔi nuɔmba tũnni-na, a ce dumaanɔ-na u taa u wanɔ *Neldɔdɔlma-i baa-ba.

¹⁹ Erɔdi wuɔ hũyãa u mɔlɔ ciɛnɔ a dii-yo. Ba taa ba bɪ ciɛnɔ-i Erodiyadi. Aa naa tiraa ce wɛima bɔi ma saa fa. U yaa waa nellentienɔ-i Galile-i-na. Nsãa wuɔ fulnu-yuɔ wuɔ u maacemma saa fa.

²⁰ Wuɔ ce baa bel Nsãa-i dii-yo kaso, a migãanɔ tuɔ naara kunanɔgu u cãlmuɔ-i-na.

Yesu batisemma-i

(Matie 3.13-17; Marke 1.9-11)

²¹ Nuɔmba-i hiere ba kãa ka *batisenɔ. Ban taa ba batisenɔ huɔŋgu-na, Yesu wuɔ bi kã ba ka batisenɔ-yo. Ban baatisenɔ-yo tĩ, wuɔ tuɔ cãrã Diilonɔŋo-i. Dɔrɔ wuɔ puur.

²² *Diilonɔŋ-Yalle hel konɔhurunɔ temma jo ji ðiire-yuɔ. Baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi Biɛnɔ yaa nuɔnɔ-i, ŋ maama sa suɔ aa dɔlnu-miɛ; nuɔnɛi fiɛŋ mi huɔŋga-i.»‡

Yesu bincuwambanɔ cuu ba-naa duma ku yaa daaku

(Matie 1.1-17)

²³ Yesunɔ duɔŋ u maacemma-i huɔŋgu manɔ nuɔ-i, u waa baa bienɔ komorre baa cinciɛl temma. Nuɔmba taa ba jɔguɔŋ wuɔ Yosɛfu biɛnɔ.

Yosɛfu to-i ba taa ba bɪ-yo Eli.

²⁴ Eli to-i ba taa ba bɪ-yo Mata.

Mata to-i ba taa ba bɪ-yo Levi.

Levi to-i ba taa ba bɪ-yo Mɛlki.

Mɛlki to-i ba taa ba bɪ-yo Yanai.

Yanai to-i ba taa ba bi bɪ-yo Yosɛfu.

²⁵ Yosɛfu faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Matatiyasi.

Matatiyasi to-i ba taa ba bɪ-yo Amɔsi.

Amɔsi to-i ba taa ba bɪ-yo Nahɔmu.

Nahɔmu to-i ba taa ba bɪ-yo ɛsili.

ɛsili to-i ba taa ba bɪ-yo Nagai.

²⁶ Nagai to-i ba taa ba bɪ-yo Maatɪnɔ.

Maatɪnɔ to-i ba taa ba bi bɪ-yo Matatiyasi.

Matatiyasi faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Semie.

Semie to-i ba taa ba bɪ-yo Yosɛki.

Yosɛki to-i ba taa ba bɪ-yo Yoda.

²⁷ Yoda to-i ba taa ba bɪ-yo Yohana.

Yohana to-i ba taa ba bɪ-yo Eresa.

Eresa to-i ba taa ba bɪ-yo Sorobabel.

Sorobabel to-i ba taa ba bɪ-yo Salatɪɛl.

Salatɪɛl to-i ba taa ba bɪ-yo Neri.

²⁸ Neri to-i ba taa ba bi bɪ-yo Mɛlki.

Mɛlki faŋo to-i ba taa ba bɪ-yo Adi.

‡ 3:22 Gbɛliɛmanɔ-nalãanɔgu (Psaume) 2.7; Isayi (Ésaie) 42.1

Adi to-i ba taa ba bi-yo Kosamu.
 Kosamu to-i ba taa ba bi-yo Elmadamu.
 Elmadamu to-i ba taa ba bi-yo Er.
²⁹ Er to-i ba taa ba bi bi-yo Yesu.
 Yesu faṅo to-i ba taa ba bi-yo Elieser.
 Elieser to-i ba taa ba bi-yo Yorimu.
 Yorimu to-i ba taa ba bi bi-yo Mata.
 Mata faṅo to-i ba taa ba bi bi-yo Levi.
³⁰ Levi faṅo to-i ba taa ba bi-yo Siminyo.
 Siminyo to-i ba taa ba bi-yo Yuda.
 Yuda to-i ba taa ba bi bi-yo Yosefu.
 Yosefu faṅo to-i ba taa ba bi-yo Yonamu.
 Yonamu to-i ba taa ba bi-yo Eliyakimu.
³¹ Eliyakimu to-i ba taa ba bi-yo Meleya.
 Meleya to-i ba taa ba bi-yo Mena.
 Mena to-i ba taa ba bi-yo Matata.
 Matata to-i ba taa ba bi-yo Natamu.
 Natamu to yaa *Davidi.
³² Davidi to yaa Yese.
 Yese to yaa Yobedi.
 Yobedi to yaa Bosi.
 Bosi to yaa Sala.
 Sala to yaa Naso.
³³ Naso to yaa Aminadabu.
 Aminadabu to yaa Adime.
 Adime to yaa Arni.
 Arni to yaa Esirumu.
 Esirumu to yaa Peresi.
 Peresi to yaa *Yuda.
³⁴ Yuda faṅo to yaa *Yakabu.
 Yakabu to yaa *Isaki.
 Isaki to yaa *Abiramu.
 Abiramu to yaa Tera.
 Tera to yaa Nahar.
³⁵ Nahar to yaa Seruge.
 Seruge to yaa Erehu.
 Erehu to yaa Pelegi.
 Pelegi to yaa Eber.
 Eber to yaa Sala.
³⁶ Sala faṅo to yaa Kanamu.
 Kanamu to yaa Arpasadi.
 Arpasadi to yaa Semu.
 Semu to yaa *Nowe.
 Nowe to yaa Lemeki.
³⁷ Lemeki to yaa Matusalemu.
 Matusalemu to yaa Enoki.
 Enoki to yaa Yeredi.
 Yeredi to yaa Maleleyel.
 Maleleyel to yaa Kenamu.
³⁸ Kenamu to yaa Enosi.
 Enosi to yaa Seti.

Seti to yaa Adāma.
Diilonɔ ŋɔ hielaa miwaanɔ-i u maa Adāma faɔ yaa jina.

4

Sitāni taara duɔ guɔl Yesu gbeini-i
(*Matie 4.1-11; Marke 1.12-13*)

¹ *Diilonɔ-Yalle naa yu Yesu huɔŋga-i. Ŋɔ hilaa *Yurdɛ-i-na, die kã baa-yo *hiɛkuraanɔ-gu-na.

² Ŋɔ kã terienɔ-gu-na, *Sitāni wuɔ nyaanu-yuɔ duɔ ka guɔl u gbeini-i. U cie yinni komuɔŋa hã baa-yo tãalma-na. Yinni fanni-na, Yesu saa dii kuuwuɔŋgu u nuɔŋgu-na. Ku huɔŋgu-na, nyulmu sire cuɔl-o.

³ Sitāni wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Da kuɔ Diilonɔ-Bienɔ yaa nuɔŋo-i kelkel, ce tãmpɛl daade bir kuuwuɔŋgu i ne!»

⁴ Yesu wuɔ cira: «Ma nyegãan Diilonɔ-nelma-na wuɔ: *«Niiwuoni-i yon, ni sie gbãa ce nelien nuɔ ŋ ba.»*»

⁵ Ŋɔ waan mafamma-i, Sitāni nyugũŋ baa-yo dɔrɔ a ka pigãan-yo nileinɔ-i hiere hiema-na da hɔlhɔlhɔl

⁶ aa cira: «Niŋ daa nileinɔ man daaya-i hiere baa a huɔya-niini-i, mei waanɔ; da miɛ mi ka ce kumanɔ baa-ya mi ce.

⁷ Da ŋ dũuna jaal-mi, mi ka hã-ni baa-ya.»

⁸ Yesu wuɔ cira: «Ma nyegãan Diilonɔ-nelma-na wuɔ: *«Ŋ saaya ŋ ta ŋ dũuna ŋ jaal Itienɔ-i Diilonɔ yaa-i; aa ŋ ta ŋ cãa u yaa u diei yon.»*†»

⁹ Sitāni wuɔ hiere baa-yo a kã baa-yo *Yerusalemu-i-na, ka haa-yo *Diilodubuɔ dɔrɔ-i-na aa cira: «Da kuɔ Diilonɔ-Bienɔ yaa nuɔŋo-i kelkel, tie ŋ diire hiema-na i ne. Ma sɪ ma nyegãan Diilonɔ-nelma-na wuɔ:

¹⁰ *«Diilonɔ ka ce u *dɔrɔpuɔrbiemba ta ba niya-nie.»*

¹¹ Aa tiraa cira:

*«Ba ka tũu-ni ba nammu-na
ŋ baa ka tisŋ ŋ fɛrɛ terienɔ-gu.»*‡»

¹² Yesu wuɔ cira: «Ma bi nyegãan Diilonɔ-nelma-na wuɔ: *«Baa dan Itienɔ-i Diilonɔ-i ŋ ne.»*§»

¹³ Sitāni wuɔ ce ji gbɛ; u saa ji gbãa guɔl Yesu gbeini-i. Wuɔ naa u ta aa yan-yo tuɔ cie huɔŋgu nanɔgu.

Yesuŋ duɔŋ u maacemma-i dumaa Galile-i-na
(*Matie 4.12-17; Marke 1.14-15*)

¹⁴ *Sitāniŋ juɔ ta aa yan Yesu-i, wuɔ bir kã *Galile-i-na baa *Diilonɔ-Yalle fɔŋgũ-i. Ŋɔ kãa, baa fũnuŋ ta ba gbeliɛŋ-yo terni-na hiere.

¹⁵ U taa u wan Diilonɔ-nelma-i *Diilonelhaalãdũnni-na. Nuɔmba-i hiere ba taa ba kaal-o.

(*Matie 13.53-58; Marke 6.1-6*)

¹⁶ Yiinɔgu nanɔgu-na, wuɔ ji kã Nasarɛti-i-na. U vãa kusuɔŋ-nu'i. *Yitiɛnanɔgun juɔ hi, wuɔ kã *Diilonelhaalãdũnɔgu-na. U taa u kã koko. Diilonɔ-nelman juɔ hi kalamma, wuɔ sire duɔ kalaŋ.

¹⁷ Baa hã-yo *Diilopɔpuɔrbilonɔ-i *Isayi sebɛ yaa wuɔ u kalaŋ. Wuɔ puur terienɔgu man ŋɔ nyegãan wuɔ:

¹⁸ «Itienɔ *Yalle dii mi yunɔgu-na.

*Na saa da, u hielaa-mi
mi da mi wan *Neldɔdɔlma-i baa sũntaamba-i.
U puɔraa-mi*

* **4:4** Anjnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 8.3 † **4:8** Anjnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 6.13 ‡ **4:11** Gbelieman-nalãanɔgu (Psaume) 91.11-12 § **4:12** Anjnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 6.16

*mi da mi waŋ baa kəraamba-i wuɔ kərstinni tɛ,
aa waŋ baa yiriemba-i wuɔ ba yufienja ka puur;
aa bamaŋ dii pərtəmma-na wuɔ pərtəmma tɛ,*

¹⁹ *aa waŋ baa-ba wuɔ Diilonjo ka firnu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i fiɛfiɛ-i-na.»**

²⁰ Uŋ kalaan tɛ, wuɔ suuye sebɛ-i aa hã Diilonelhãalãdũngu maacenceronjo-i baa-yo aa tɛna. Nuɔmba-i hiere baa diŋ-yuɔ ta ba ne-yo.

²¹ Wuɔ cira: «Miŋ kalaan nelma maŋ daama-i, ma ciɛ nyunjo daayo'i nuɔ-i.»

²² Nuɔmba kar da hãmmu! Wuɔ cor tuɔ piiye. U nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor. Ba hãmmu cu; ba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Yosefu biɛŋo'i sɪ wɛi?»

²³ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Yiingu dii baa yiingu, na ka naŋ gbãnalãan daaku-i baa-mi wuɔ: «Perruntie, sire ŋ fɛrɛ i ne!» Aa na ka cira: «I nuɔ niŋ ciɛ mamaŋ hiere Kafarnamu-i-na, ce ma temma naŋ fɛrɛŋ nelle-na i ne.»»

²⁴ Aa tiraa gbɛ-ba wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Diilopəpuərbilonjo-i, u nellen-baamba sa kãŋ-yo.

²⁵ Yaan mi tũnu-nei, *Eli bãanŋu-na, bikulcaamba bəi waa *Isirahel-na, Diilon wuɔ ce bienja siei baa caamba niediei u saa dãa. Nyul muɔ suur nelle-na†.

²⁶ Nga Diilon wuɔ yan bafamba-i aa puər Eli-i bikulciɛŋo naŋ wulaa Sarɛputa, dii Sidã‡.

²⁷ Aa Diilopəpuərbilonjo-i Elise bãanŋu-na, *wontuərmba bəi waa Isirahel-na, nga Elise saa ji sire u diei *Isirahel-baamba-na; u yaan bafamba-i aa sire umaŋ naa hilaa Siiri mara-i-na jo, ba taa ba bi-yo Naama§.»

²⁸ Baŋ juɔ nu mafamma-i, ba hãmmu pãŋ guɔla hiere.

²⁹ Ba nelle waa tãnuŋ-nu. Baa sire tisin-yo hiel-o Diilonelhãalãdũngu-na, a hel baa-yo nellen-huɔŋga-na, a nyugũŋ baa-yo tãnuŋgu dərɔ-i-na wuɔ ba ka sɛ-yo nanna.

³⁰ Yesu wuɔ yan-ba aa yɛgɛl hel ba hɔlma-na ta.

*Yesuŋ siire jaamba-i dumaa Kafarnamu-i-na
(Marke 1.21-28)*

³¹ Yesuŋ hilaa Nasarɛti-i-na, wuɔ ta kã Kafarnamu. *Galile nelle nande-i difande-i. Uŋ kãa, wuɔ kã *Diilonelhãalãdũngu-na *yitɛnanŋu-na ka tuɔ waŋ Diilon-nelma-i.

³² U taa u piiye baa bibɛsɪnni u yan *ãnjɪnamma pigãataamba-i; a ce dumaanjo-na, u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor.

³³ Naacoljo naŋo waa ba hɔlma-na, *jina waa u yunŋu-na. Wuɔ kaasɪŋ da gbagaga wuɔ:

³⁴ «Nasarɛtitaan Yesu! I ciɛ-ni niɛ? N juɔ da ŋ ji kəsuoŋ-ye wuɔ bige-i ciɛ? Mi suɔ-ni, Diilon-noljo yaa nuɔŋo-i.»

³⁵ Yesu wuɔ cira: «Suuye ŋ nuŋgu-i aa ŋ cor ŋ hel naacoljo-na.» Jina wuɔ mal naacoljo-i nuɔmba-na aa naa hel u saa ce kuubabalaanŋu yuɔ.

³⁶ Kuɔ ce nuɔmba-i gbɛrɛ, baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacoljo daayo hii dɛ! Baa jɪnabaa-ba-i hiere u donya-bɛi baa u nuŋ-ãndaanŋu.»

³⁷ Kuŋ ciɛ dumaanjo-na, u yerre gbuo terni-i hiere.

(Matie 8.14-17; Marke 1.29-34)

³⁸ Uŋ hilaa *Diilonelhãalãdũngu-na, wuɔ kã Simɔ ciŋ-nu. Simɔ cura sa waa hɪnni; u kũoma naa gbuu huol da pãmpãmpãŋ, u galla. Ba cãrã Yesu-i wuɔ u sire-yuɔ.

* 4:19 Isayi (Ésaïe) 61.1-2 † 4:25 Jãmatigi ba sebedielãŋo (1 Rois) 17.1 ‡ 4:26 Jãmatigi ba sebedielãŋo (1 Rois) 17.8-16 § 4:27 Jãmatigi ba sebehãaljo (2 Rois) 5.1-14

³⁹ U kã ka ture ciɛŋo yudɔrɔ-i-na, a nuola jarma-i. Ciɛŋo pãŋ da u fɛrɛ terduɔŋgu fanɣu-na. Wuɔ sire tuɔ ce ba nersinni-i.

⁴⁰ Bãanɣuŋ juɔ ta ku suur huɔŋgu maŋ nuɔ-i, jaambaŋ waa baa bamaŋ hiere nelle-na, baa jo baa-ba. Yesu wuɔ tuɔ haa u nammu-i bei u sire-bei.

⁴¹ Jaan daaba hɔlma-na, *jɪnabaa-ba waa nuɔmba bɔi-na. Duɔ donya umaŋ baamba-i, ba ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Diilonɔ-Biɛŋo yaa nuɔŋo-i kelkel!» Jɪnabaa-ba naa suɔ wuɔ Diilonɔ uŋ pãa nuŋgu-i aa saanɔ *Kɔŋkortienɔ maŋ, u yaa Yesu-i; a ce dumaŋo-na Yesu tuɔ nuola-bei, u sa yanɔ ba da piiye.

(Marke 1.35-39)

⁴² Cuonɔ juɔ kaal, u sire kã hiɛŋ-nu. Nuɔmba taara-yuɔ ka da-yo aa ta ba taara ba bella-yuɔ u baa da ta aa yanɔ-ba.

⁴³ Wuɔ wanɔ baa-ba wuɔ: «Mi saaya mi wuɔra wanɔ *Diilonɔ-bãanɣu *Neldɔdɔlma-i nilɛiŋa nanɔa-na hiere; Diilonɔ puɔraa-mi baa ma yaa.»

⁴⁴ Aa naa ta tuɔ wuɔra *Yude *Diilonelhãalãdũnni-na u wanɔ Diilon-nelma-i.

5

Gberɛ-tetebelle

¹ Yiinɣu nanɣu-na, Yesu kãa Genesarɛti dalaŋga-na. Nuɔmba kũɔl ba-naa kã u wulaa da ba ka nu Diilon-nelma-i.

² Wuɔ da benni nanni-i ni hãi hũmma nuŋgu-na, ni taamba naa hel ta ba saara ba jɔnaamba-i.

³ Wuɔ kã ka suur kunanɣu-na, Simɔ kũŋgu'i waa aa ce u forra-kuɔ cellɛ kɔŋkondaanɣu-na. Uŋ furaaya-kuɔ, Yesu wuɔ tɛna a donɔ tuɔ wanɔ Diilon-nelma-i u pigãan nuɔmba-i.

⁴ Uŋ juɔ piiye tɪ, wuɔ gbɛ Simɔ-i wuɔ: «Kã pututu terienɣu-na, na ka nanɔ na jɔnaamba-i.»

⁵ Simɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, i naanɔ juɔŋo-i cɔ i saa da bɪŋkũŋgu bel, ŋga ninɔ waanɔ-ma dɛi, mi siɛ yagar ŋ nuŋgu-i.» Aa naa ta.

⁶ Baŋ kãa ka nanɔ ba jɔnaamba-i, baa bel titiraamba-i jɔnaamba yu ta ba yii da ba kar.

⁷ Ba nabentaamba namba waa, baa fara bɪ ba jo baa ba beŋo-i a ji kãyã-bei ba jul titiraamba-i. Baŋ julii-ba, benni-i ni hãi-i-na niɛ yu ta ni yii da ni nyierã hũmma-na.

⁸ Simɔ-Piɛrɔŋ daa mafamma-i, wuɔ kã ka dũuna Yesu caanɣu-na aa naa cira: «Itie, muɔŋo-i ãmbabalmanceronɔ muɔ, baa piɛ-mi.»

⁹ Titiraanɔ daaba ciinumma diyaa korma yuɔ baa bamaŋ waa baa-yo hiere beŋo-na.

¹⁰ Halle u nagbosobaa-ba-i Sebede bepuɔmba-i korma bi bilaa-ba. Ba taa ba bɪ unanɔ-i Sake aa bɪ unanɔ-i Nsãa. Yesu wuɔ wanɔ baa Simɔ-i wuɔ: «Baa yanɔ korma da-ni, a donɔ nyunɔgo, ŋ ka yanɔ tetebelle-i aa ta ŋ dii nuɔmba-i Diilon-hũnuŋ-nu.»

¹¹ Yesuŋ waanɔ mafamma-i, baa hel baa ba benni-i bomborma-na ka yanɔ-ni aa cu u huonɔ-nu.

Yesu siire wontorŋo nanɔ

(Matie 8.1-4; Marke 1.40-45)

¹² Yiinɣu nanɣu-na, Yesu kãa nelle nande-na. *Wontorŋo nanɔ da-yo aa piɛ ka dũuna u caanɔ-nu aa cira: «Itie, da ŋ ta ŋ taara mi jarma ta-miɛ, mi suyaa miɛ ku siɛ yar-ni.»

¹³ Yesu wuɔ haa u nanɔga-i yuɔ aa naa cira: «Mi taara ŋ jarma ta.» Naacolŋo jarma pãŋ ta yuɔ terduɔŋgu fanɣu-na.

14 Yesu wuɔ waŋ-ma kuola-mɛi baa-yo wuɔ u baa yaŋ ma hel; aa u kã *Diilɔjigãntienɔ wulaa u ka ne-yo, aa u pã niikonni maŋ dii pãmma u hã-yo u migãaŋ u yuŋ-maama-i ŋaa *Moisiŋ nyegãaŋ-ma dumaa*. Ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ u jarma taa-yuɔ kelkel.

15 Kufanɔŋuŋ ciɛ, Yesu yerre migãaŋ ta di du di kã. Nuɔmba bɔi taa ba jãnu ba-naa ba nu u nelma-i. Jaamba taa ba cãrã-yuɔ u tuɔ sire-bɛi ba jarma-na.

16 Nɔga huɔŋgu naŋ-nu duɔ ce, u yaŋ-ba aa ta kã u den ka cãrã Diilɔŋo-i aa bir jo.

Yesu siire murgu naŋo

(Matie 9.1-8; Marke 2.1-12)

17 Yiingu naŋgu-na, Yesu taa u waŋ Diilɔŋ-nelma-i u pigãaŋ nuɔmba-i. A ne da *Farisiɛbaa-ba namba waa tɛna ba hɔlma-na, baa *ãnjɛnamma pigãataamba namba. Banamba taa ba hel *Galile, banamba *Yude, halle banamba naa hel *Yerusalemu-i-na jo. Itienɔ fɔŋgũɔ waa baa-yo u tuɔ sire jaamba-i.

18 Balamba namba tũu murgu naŋo-i kuugallaŋ-nu jo baa-yo, wuɔ ba ji suur jina-yuɔ Yesu caaŋgu-na.

19 A ne da nuɔmba naa yu dũŋgu-i, ba saa suɔ baŋ ka suur baa-yo dumaa. Ba naa ba nyugũŋ dũŋgu dɔrɔ-i-na, aa kaasɛŋ-ku dii-yo baa u kuugallaŋgu-i nuɔmba hɔlma-na jina-yuɔ Yesu caaŋgu-na.

20 Yesu wuɔ ne da ba haa ba naŋga-i yuɔ cor, wuɔ gbɛ ba jɛiŋo-i wuɔ: «Mi jɛ, ŋ ãmbabalma hurii hiere.»

21 Anjɛnamma pigãataamba-i baa Farisiɛbaa-ba don ta ba piiye wuɔ: «Hai moloŋo-i daayo-i aa u tuɔ tuora Diilɔŋo-i? Da ma hel Diilɔŋo-na, hai moloŋo-i gbãa hur u nanolɔŋo ãmbabalma-i?»

22 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na jɔguɔŋ nel daama temma-i na hɔmmu-na?»

23 A hur u ãmbabalma-i, baa a ce u sire a tuɔ wuɔ-i, ma hãi-i-na, namaa daa hama-i ce fɛu yaŋ?

24 Nɔga mi ka sire naacolŋ daayo-i ku yaa na ka suɔ wuɔ Diilɔŋo hãa *Moloŋ-Bieŋo-i ku fɔŋgũɔ-i hɛma-na u tuɔ hur nelbiliemba ãmbabalma-i.» Uŋ waan mafamma-i, wuɔ gbɛ murgu-i wuɔ: «Sire ŋ bie ŋ kuugallaŋgu-i ŋ kũŋ, muɔmɛi waan-ma dumaa.»

25 Naacolŋo bi sire ba yufelle-na a bie u kuugallaŋgu-i tuɔ gbɛliɛŋ Diilɔŋo-i u kũŋ.

26 Maa ce-ba hiere gbɛrɛ; baa ta ba piiye wuɔ: «Diilɔŋo-i bibieŋo!» Korma taa ma da-ba a ce ba ta ba piiye wuɔ: «I daa gbɛrɛ-weima nyuŋgo-i-na.»

Yesu biɛ Levi-i

(Matie 9.9-13; Marke 2.13-17)

27 Yesuŋ hilaa terienɔŋu-na, wuɔ da *nampohũutienɔ naŋo tɛnaana u maacemmaŋ-dũŋgu-na, ba taa ba bi-yo Levi. Wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Levi, sire i ta.»

28 Levi bi pãŋ nanna u maacemma-i aa sire cu u huon-nu.

29 Ku huonɔŋu-na, Levi wuɔ ce kãlle u dumelle-na Yesu yerren aa bi u jo ba ji ta ba wuo niwuoni-i. Nuɔmba bɔi waa baa-ba. Nampohũutaamba waa ba hɔlma-na.

30 *Farisiɛbaa-ba daa mafamma-i ce bige-i baa *ãnjɛnamma pigãataamba-i? Kuɔ gbuu jaŋ-ba; baa ta ba waana aa naa ta ba piiye baa Yesu *hãalãbiemba-i wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na wuo aa ta na nyon baa nelbabalaan daaba temma-i?»

* 5:14 Niɛŋ Buolman-sebɛ-i-na (Lévitique) 14.2-32.

³¹ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Da η waa hinni, η ka ce bige-i perruntien terien-nu?»

³² Mi saa jo nelfafaan maa-na, nga mi juɔ nelbabalaan maa-na ba da ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i.»

Yesu piye sɔŋgu maama

(Matie 9.14-17; Marke 2.18-22)

³³ Ban waa mafamma-na, *Farisɛbaa-ba namba yuu-yo wuɔ: «*Nsãa-Batise *hãalãbiemba dii sɔŋgu-i aa ta ba cãrã Diilonɔ-i, miɛ baamba bi dii aa ta ba cãrã, bige-i cie nan baamba sa dii?»

³⁴ Yesu wuɔ siɛ-ba baa gbãnalãangu wuɔ: «Neliɛ gbãa tuɔ jã cieno aa na ce u jãnaamba dii sɔŋgu ku yiingu-na dɔrbiɛno yufelle-na wei?»

³⁵ Nga yiingu dii baa yiingu, ba ka bel dɔrbiɛno-i ta baa-yo. Kufangu yinni'i nuɔ-i ban ka dii sɔŋgu-i.»

³⁶ Aa naa tiraa nan gbãnalãangu nan gu baa-ba wuɔ: «Ba sa taal jonɔrfelɛno-i a nar uucɔlɔno. Da η ce-ma, jonɔrfelɛno kompanɔa siɛ biɛ baa uucɔlɔno kaanga-i, u yaa daayo u taalaa ti.

³⁷ Ba sa bi dii duvɛnfelɛno-i cirkpɔcɔlɔn-na. Uman duɔ ce-ma, cirkpɔcɔlɔn-na ka muonu aa duvɛno ka kɔnna.

³⁸ Nga da η'a η dii duvɛnfelɛno-i, η saaya η dii-yo cirkpɔfelɛn-na.

³⁹ Na saa da, uman duɔ tuɔ nyɔn duvɛncɔlɔno-i uufelɛno sa dɔlnu-yuɔ a ce dumaano-na u sa taara-yuɔ.»

6

Yitienangu maama

(Matie 12.1-8; Marke 2.23-28)

¹ *Yitienangu nan gu-na, Yesubaa-ba taa ba karnu sonni nanni ba cor. U *hãalãbiemba ta ba kar bile-i ba hu-yo ba natiɛna-na ba wuɔ.

² *Farisɛbaa-ba namba ta ba wan baa-ba wuɔ: «Bige-i cie na ta na ce kuman saa saaya cemma yitienangu-na?»

³ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Nyulmu nan bilaa *Davidi-i wuɔ ce kuman baa u nuɔmba-i*, ma sɔ na kalaan-ku ke?»

⁴ U nan suurii Diilon-dɔŋgu-na dumaa a biɛ Diilon-buruo-i ba wuɔ. A ne da a saa baa miɛ Diilon-hũmelle-i, baman si dii *Diilojigãntaamba, ba saa saaya ba wuɔ buruo fanɔ-i.»

⁵ Un waan mafamma-i, wuɔ cira: «*Molon-Biɛno yaa yitienangu tieno-i.»

Yesu siire nagaduɔla nanɔ

(Matie 12.9-14; Marke 3.1-6)

⁶ *Yitienangu bi nan gu-na, Yesu wuɔ suurii *Diilonelhãalãdɔŋgu-na tuɔ wan Diilon-nelma-i. A ne da naacolɔno nanɔ waa ba hɔlma-na, u nadienanga naa minan.

⁷ *Anjinamma pigãataamba-i baa *Farisɛbaa-ba kã ka tiɛna ta ba ne Yesu-i wuɔ duɔ sire jɛino yitienangu-na ba da ãntãalãmma haa-yuɔ.

⁸ Yesu wuɔ suɔ baa-ba. Wuɔ gbɛ naacolɔno-i wuɔ: «Sire η jo η ji yiɛra nuɔmba yaanga-na.» Naacolɔn wuɔ sire jo ji yiɛra.

⁹ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi yuu-na nelma diei: A saa baa miɛ Diilon-hũmelle-i, bige-i faa cemma yitienangu-na? Anfafamma'i faa cemma waa ãmbabalma? Da η da molo yii duɔ ku, ku saaya η kor-o waa ku saaya η yan ku?»

* 6:3 Niɛn Samiel sebedɛlãno-na (1 Samuel) 21.2-7.

¹⁰ Aa naa wuɔra ne ba yammu-i hiere aa wan̄ baa naacolŋo-i wuɔ: «Fara ŋ nan̄ga-i.» Naacolŋ wuɔ bi fara u nan̄ga-i, kaa bir ka temma-i.

¹¹ Ba hɔmmu gbuu p̄an̄ du hiere; baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «I ka ce Yesu daayo-i nie?»

Yesu fiɛlaa u pɔpuɔrbiemba-i
(*Matie 10.1-4; Marke 3.13-19*)

¹² Yibien̄a fan̄ga-na, Yesu wuɔ k̄a t̄an̄ungu nan̄gu-na ka c̄ar̄a Diilon̄o-i cɔ u yufien̄-na.

¹³ Cuon̄ juɔ kaal, wuɔ b̄i u *h̄aal̄abiemba-i a fiɛl c̄incieluo ba h̄ai bei, a tuɔ b̄i-ba *pɔpuɔrbiemba.

¹⁴ Un̄ fiɛlaa baman̄ ba yirein̄a yaa daaya: Simɔ, (Yesu wuɔ b̄i Simɔ fan̄o yaa Pier-i,) baa u h̄aano-i Andere, baa Sake, baa Ns̄aa, baa Filipu, baa Batelemi,

¹⁵ a naara Matie, baa Toma, baa Alfe bien̄o-i Sake, baa Simɔ man̄ taa u kuye u nelle maama-i,

¹⁶ a naara Sake bien̄o-i *Yuda, baa *Yuda-Isikaro man̄ juɔ hel Yesu huon̄gu-na.

Jaamba b̄oi juɔ Yesu ji sire-bei
(*Matie 4.23-25*)

¹⁷ Yesun̄ juɔ fiɛl u *pɔpuɔrbiemba-i t̄i, wuɔ hiire baa-ba t̄an̄ungu-na ka yiera baa-ba kpan̄kpataan̄gu nan̄gu-na. U *h̄aal̄abiemba namba waa terien̄gu fan̄gu-na, baa sa waa dei baa yuliin̄gu-i a naara nelp̄ungu nan̄gu. Banamba taa ba hel *Yude, banamba *Yerusalemu, banamba Tiir, banamba Sid̄o dii d̄amman̄-nuoraan̄gu caan̄-nu.

¹⁸ Baa juɔ da ba ji nu Yesu nelma yaa-i aa u duɔ sire jaamba-i ba jarma-na. Wuɔ bi donya *jinabaa-ba-i u hiel-ba nuɔmba yunni-na.

¹⁹ F̄ɔŋḡuɔ nan̄o taa u hel Yesu-i-na u sire-bei ba jarma-na, a ce dumaan̄o-na, baa ta ba taara ba yieya-yuɔ hiere.

Yesu gboya u h̄aalabiemba-i
(*Matie 5.1-12*)

²⁰ Nuɔmban̄ nii Yesu-i-na da ba yieya-yuɔ, wuɔ wuɔra ne u *h̄aal̄abiemba-i aa naa cira:

«S̄untaan̄ namaan̄o-i, na yunni d̄ɔlaa;

*Diilon̄-nelle-i namaa diele-i.

²¹ Nyulmun̄ yen̄ namaa naman̄ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, na yunni d̄ɔlaa;

niiwuoni kaa haaya baa-na.

Namaa naman̄ kaalaan̄ fiɛfiɛ-i-na, na yunni d̄ɔlaa;

na kaa waa nyemb̄inn̄in̄.

²² Nuɔn̄ da ba biḡaan̄-na,

da ba nanna-nei,

da ba ta ba tuora-nei,

sisɔ da ba ta ba biɛna na yirein̄a-i *Molon̄-Bien̄o maama-na, na yunni d̄ɔlaa.

²³ Taa na gbu na nye yiin̄gu fan̄gu-na, aa na ta na muora na gbugbanni-i; Diilon̄o kaa p̄a-na b̄oi d̄orɔ-i-na. Na saa da, ba b̄incuɔmba ciɛ karaan̄gu fan̄gu temma yaa-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i.

²⁴ N̄ga waan̄ namaan̄o-i, s̄ulma haraa-nei;

na ciɛ na b̄aan̄gu-i t̄i.

²⁵ Niiwuon̄in̄ haaya baa namaa naman̄ fiɛfiɛ-i-na, s̄ulma haraa-nei;

na kaa waa nyulmu-na.

Namaa naman̄ dii nyemb̄inni-na fiɛfiɛ-i-na, s̄ulma haraa-nei;

na kaa waa kuliin̄-kaaluŋ-nu.

²⁶ Nuɔmba-i hiere da ba ta ba b̄i na yefafalle,

ɲaa ba bɪncuɔmba naŋ bɪŋ coikartaamba maŋ naa ciɛ ba fɛrɛ
Diilopɔpuɔrbiemba
ba yefafalle-i dumaa, sɔlma haraa-nei.»

Taa na dɔl na bigaarāamba-i
(Matie 5.38-48; 7.12)

²⁷ «Namaa namaŋ karaa na tūnni-i ta na nu mi nelma-i, yaan mi tūnu-nei:
Taa na dɔl na bigaarāamba-i, taa na ce ānfafamma bamaŋ diyaan lunɣu nei.

²⁸ Uman duɔ haa u nubabalaanɣu nuɔni maŋ nuɔ-i, baa waasa kutienɔ-na,
yaŋ aa ŋ ta ŋ jɔguɔŋ kuufafaanɣu baa-yo. Taa na cārā Diilonɔ-i na hā bamaŋ
ciɛŋ-naŋ kuujanɣu-i.

²⁹ Uman duɔ caa ŋ tūŋ daaku-i, bir daaku-i ŋ hā-yo. Uman duɔ biɛ ŋ
jɔŋgorbuɔ-i, baa cie-yo ŋ jɔŋgoryelle-na.

³⁰ Uman duɔ cārā ŋ wulaa, hā-yo. Aa uman duɔ biɛ bɪŋkūŋgu ŋ wulaa, baa
yuu-yo ku maama.

³¹ Naŋ taaran nuɔmba ta ba ce kumaŋ ba hā-na, taa na ce ku temma na bi
hā-ba.

³² Da na ta na dɔl na dɔdɔltaamba yon, na jaalunɣu sɪ Diilonɔ wulaa. Na saa
da, halle bamaŋ sa wuɔyaan Diilonɔ-hūmelle-i ba dɔl ba dɔdɔltaamba-i.

³³ Da na ta na bi ce ānfafamma-i bamaŋ ciɛŋ ānfafamma-i nei yon, na
jaalunɣu sɪ Diilonɔ wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaan Diilonɔ-hūmelle-i ba ce
kufanɣu-i.

³⁴ Aa da na ta na dii cēmienɔ-i naŋ suyaa wuɔ bamaŋ ka gbāa suu-ya, na
jaalunɣu sɪ Diilonɔ wulaa. Halle bamaŋ sa wuɔyaan Diilonɔ-hūmelle-i, da ba
suɔ wuɔ uman ka gbāa suu cēmelle-i ba dii-de u'i nuɔ-i.

³⁵ Nga, taa na dɔl na bigaarāamba-i, taa na ce ānfafamma bei, taa na hā aa
na baa ta na cie ku sɔlaanɣu huonɣu-na. Ku yaa Diilonɔ ka pā-na bɔi. Aa na ka
waa Dɔrwuonɔ beŋ namaa. U yaa faa. U faa baa nuɔmba-i hiere ka hel baa
bamaŋ sa suyaan ānfafamma-i baa nelbabalaamba-i hiere.

³⁶ Na saaya na waa hujantaan namaa, ɲaa na Ton yɛŋ hujantienɔ dumaa.»

Yesuŋ waan mamaŋ a kā cālmuo yanɣa-na
(Matie 7.1-5)

³⁷ «Baa na ta na cāl na-naa, ku yaa Diilonɔ siɛ ka cāl-na. Baa na ta na haa
cālmuo-cāŋkuɔle na-naa nuɔ, ku yaa Diilonɔ siɛ ka haa cālmuo-cāŋkuɔle nei.
Uman duɔ cāl nuɔni maŋ, ce jande aa ŋ yaŋ-yo, ku yaa nuɔ da ŋ bi cāl Diilonɔ-i
u ka ce jande aa yaŋ-ni.

³⁸ Niŋ fiŋ baa kekerienɣu maŋ ŋ hā nuɔmba-i, ba ka fi baa ku yaa hā-ni,
terienɣu fanɣu-na, yaŋ ŋ nanɣa ta ka fara, ku yaa ba ka fi naŋ kūŋgu-i aa fɛl-ku
ku yu kūnna hā-ni.»

³⁹ Yesu wuɔ naŋ gbānalāanɣu baa-ba wuɔ: «Namaa daa yiro gbāa bel u
nayiron nagāŋ-na ba kā terienɣu aa ba siɛ ka par suur fuon-nu wɛi?

⁴⁰ *Hāalābilonɔ sa suɔ u yaŋ u hāalātienɔ-i, ŋga hāalābilonɔ maŋ duɔ hāalā
ka hi u fuonɣu-i, u ka tuɔ suɔ ɲaa u hāalātien ŋ suɔ dumaa.

⁴¹ «Naŋ ciɛ nie da hūyāŋo-i unan yufellen aa daabolma-i naŋ yufelle-na ŋ
saa da-ma?

⁴² Daabolma-i naŋ fɛrɛŋ yufelle-na jūnnu dumandɛ-i ŋ bir ŋ gbɛ ŋ naben-
tienɔ-i wuɔ: «Yaŋ mi hiel hūyāŋo-i ŋ yufelle-na hā-ni.» Anɣbāŋgbāama! Hiel
daabolma-i ŋ yufelle-na igēna, ku yaa ŋ ka ta ŋ da dei a gbāa hiel hūyāŋo maŋ
ŋ nabentienɔ yufelle-na.»

(Matie 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «Tibifafaanɣu sa maŋ biebabalɛiŋa, tibibabalaanɣu sa bi maŋ biefɛfɛiŋa.

⁴⁴ Ba suɔ tibinni-i ni bienja'i nuɔ-i. Ba sa yagal musiɛŋa kaapugammu-na, aa ba sa bi biera hãlɛiŋa caatterɛŋ-yuŋ-nu.

⁴⁵ Nɛliɛŋ nuɔ ŋ huɔŋgaŋ yuu baa mamaŋ, ma yaa hilaan ŋ nuŋgu-na. Nelfɛɛiŋo-i u ɛnfafamma hel u hɔfafanŋa'i nuɔ-i aa nelbabalaŋo-i u maacembabalamma hel u hɔbabalaŋa'i nuɔ-i.»

*Jaagɔciraamba hãi maama
(Matie 7.24-27)*

⁴⁶ «Bige-i ciɛ na ta na bɪ-mi «Itie, Itie», aa da mi wan mamaŋ baa-na, na sie ce-ma?

⁴⁷ Uman duɔ jo ji nu mi nelma-i aa ce-ma, mi ka pigãan-na kutien un saa baa uman:

⁴⁸ U saa baa neliɛŋo man wuɔ u ma dũŋgu, aa hiŋ ka hi tãmpɛlle-i jina ku tuole-i. Ku tuolen jiena fafamma aa u ma-ku, diilonon juɔ tã, kanni gbar, hũmma bũŋ ka nan-ku, ma saa gbãa naara-kuɔ.

⁴⁹ Nga uman juɔŋ u nu mi nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa uman wuɔ u ma dũŋgu aa u saa hiŋ jina ku tuole-i aa ma-ku. Diilonon juɔ tã, hũmma bũŋ ka nan-ku, ku pãŋ cii hiere, bĩŋkũŋgu saa tɛ.»

7

*Yesu siire sorosi ba yuntieno nanɔ maacembilonɔ-i
(Matie 8.5-13)*

¹ Yesun juɔ piiye u nelma-i tɪ baa nuɔmba-i, wuɔ ta kã Kafarnamu.

² *Oromɛ ba sorosi ba yuntieno nanɔ waa nelle fande-na, u maacembilonɔ nanɔ maama waa kpelle yuɔ. Maacembilon daayo tuɔ jan. U jarma waa kpelle.

³ Yesun juɔ, sorosi ba yuntien daayo nu-ma. Wuɔ puɔr *Yuifu ba bĩncuɔmba namba-i u wulaa, wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u ji sire u maacembilonɔ-i hã-yo.

⁴ Bĩncuɔŋ daaba kã ka ta ba cãrã Yesu-i aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daayo saaya kãyãmma.

⁵ Yuifubaa miɛ i maama dɔlnu-yuɔ; ŋ saa da, u'i maa i *Dilonelhãalãdũŋgu-i hã-ye.»

⁶ Yesu wuɔ ta tuɔ kã baa-ba sorosi ba yuntieno cĩŋgu-na. Ban kaa pie cĩŋgu-i, ba suu baa sorosi ba yuntieno tiraa puɔr u jẽnaamba namba Yesu wulaa. Baa wan baa Yesu-i wuɔ: «Itie, i jien wuɔ i ji wan baa-ni, wuɔ ŋ baa mulien ŋ fɛɛ; kɛɛ nuɔ ŋ saa saaya ŋ suur fuɔ temma dumelle-na

⁷ ku'i ciɛ ŋ da u saa sie jo u fɛɛ ŋ wulaa. Nga da ŋ sie, ŋ wan nelma diei, u maacembilonɔ ka sire.

⁸ Wuɔ fuɔ fɛɛ-i nuɔmba dii u yuŋ-nu, aa fuɔ bi waa banan yuŋ-nu. Duɔ gbɛ uman wuɔ: «Kã ŋ ka ce daaku!» N da kutieno kãa. Duɔ bi gbɛ uman wuɔ: «Jo bande!» N da kutieno bi juɔ. Duɔ bi tiraa gbɛ u maacembilonɔ-i wuɔ: «Ce daama!» N da u ciɛ-ma.»

⁹ Yesu wuɔ kar da hãmmu! Naacolŋ un juɔ piiye tɪ, Yesu wuɔ bir u yaanŋa-i nuɔmba-na aa naa cira: «Yaan mi tũnu-nɛi; *Isirahel-na hiere, mi saa da uman haa u nanŋa-i miɛ naacolŋ daayo temma-i.»

¹⁰ Sorosi ba yuntieno pɔpuɔrbien baa bir ta ba kũŋ. Ban kaa hi cĩŋgu-i, baa da maacembilon daayo siire da yeryer u temma-i.

Bikulciɛŋo nanɔ biɛŋo kuu Yesu sire-yuɔ

¹¹ Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ ta tuɔ kã nelle nande-na, ba bɪ-de Nayine. U *hãalãbiemba waa baa-yo a naara nelpũŋgu nanŋu.

¹² Ban̄ kaa ta ba suur nelle-na, baa suu baa ba tūyāa bikuloŋo nan̄o ta ba kā da ba ka fuure. U waa naacombiloŋo, aa u yaa waa u diei u nyu wulaa, a ne da u to naa ku aa yan̄-ba. Nuamba b̄oi taa ba kā u fuuremma-na.

¹³ Yesuŋ daa nyuŋo-i, u hujarre gbuu ko-yo, wuɔ wan̄ baa-yo wuɔ: «Ciɛŋ nuɔ, budii; baa kaal.»

¹⁴ Aa naa piɛ ka haa u nan̄ga-i kulon̄o-na. Baman̄ naa tūyāa-yo baa yiera. Wuɔ wan̄ baa-yo wuɔ: «Naacombilo, sire!»

¹⁵ Wuɔ bi yiye sire t̄ena, aa don̄ tuɔ piye. Yesu wuɔ gb̄ɛ nyuŋo-i wuɔ: «Bie ŋ biɛŋo yaa-i.»

¹⁶ Korma p̄an̄ bel-ba hiere terien̄gu fan̄gu-na. Baa ta ba gb̄eliɛŋ Diilon̄o-i aa ta ba piye wuɔ: «*Diilop̄op̄urbilobuɔ hilaa-yiɛ. Diilon̄o juɔ ji kāyā u nuamba-i.»

¹⁷ Nelma famma gbuo *Yude-i hiere baa nilɛiŋa man̄ u kot̄anni-na.

Nsāa-Bat̄isi puɔraa u hāalabiemba-i Yesu wulaa

(Matie 11.2-6)

¹⁸ Yesuŋ ciɛ maman̄ hiere, Nsāa *hāalabiemba kā ka tūnu-yuɔ baa-ma.

¹⁹ Wuɔ bir puɔr ba hāi Yesu wulaa wuɔ ba ka yuu-yo kere *Kon̄kortien̄o man̄ saaya u jo, u yaa ufan̄o-i wei sisɔ uu dii huon̄-nu?

²⁰ Baa kā ka da Yesu-i, baa cira: «*Nsāa-Bat̄isi puɔraa-ye ŋ wulaa, wuɔ i ji yuu-ni kere Kon̄kortien̄o man̄ saaya u jo, u yaa nuon̄o-i wei sisɔ uu dii huon̄-nu?»

²¹ A ne da huon̄gu fan̄gu-na, Yesu waa tuɔ sire jaamba b̄oi ba jarma-na aa tuɔ donya *jin̄abaa-ba-i nuamba yunni-na aa bi tuɔ puur yiriemba yufien̄a-i.

²² Wuɔ wan̄ baa-ba wuɔ: «Kāan̄ na ka tūnu Nsāa-i baa nan̄ daa kuman̄, baa nan̄ nuɔ maman̄: *Yiriemba yufien̄a puurii, murgubaa-ba siire ta ba wuɔ, *wontuɔrmba jarma taa bei, tugbentaamba tūnni puurii, bikuomba siire aa sūntaamba nuɔ *Neld̄ɔd̄ɔlma-i.**

²³ Uman̄ gbeini-i da ni saa ji guɔl mi huon̄gu-na kutien̄o yun̄gu d̄ɔlaa.»

Nsāa-Bat̄isi s̄inni-i

(Matie 11.7-19)

²⁴ Nsāa p̄op̄urbien̄ ban̄ taa, Yesu wuɔ tuɔ taara u pigāan̄ nuamba-i baa Nsāa s̄inni-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na kāa ka ne bige-i *h̄iekuraan̄gu-na? Fafalmun̄ sagallan̄ h̄ien̄gu-i dumaa na kāa ka ne ku yaa wei?»

²⁵ Namaa kāa ka ne bige-i? Na kāa ka ne uman̄ diyaa b̄imb̄ifafanni wei? Ma s̄i baman̄ diyaaŋ b̄imb̄ifafanni-i aa ta ba ce ba bāan̄gu-i baa dii jāmatigi ba dūnnin̄ ke?»

²⁶ Nga namaa kāa ka ne bige-i? Ma s̄i na kāa ka ne *Diilop̄op̄urbilono'i ke? Aa naacol̄o fan̄o-i, mi tūnu-n̄ei, u maaraa Diilop̄op̄urbien̄ba-i.

²⁷ Maman̄ nyegāan̄ Diilon̄-nelma-na wuɔ: «*Mi ka puɔr mi p̄op̄urbilono wuɔya ta ŋ yaan̄-na ka cāa ŋ h̄ūmelle-i*†, ba gb̄ɛ Nsāa yaa-i.

²⁸ Yaan̄ mi tūnu-n̄ei, Nsāa temma saa hi hon̄ caan̄-biemba-na yogo, a ne da uman̄ si dii baa yun̄gu *Diilon̄-nelle-na u maaraa Nsāa-i.

²⁹ Nuamba-i hiere ka hel baa *nampoh̄utaamba-i ba nuɔ Nsāa nelma-i aa suɔ wuɔ Diilon̄o maacemma vii, ba ce Nsāa *bat̄isen̄-ba.

³⁰ Nga *Faris̄iɛbaa-ba-i baa *ānj̄inamma pigāataamba yagaraa wuɔ Nsāa baa bat̄isen̄-ba. A ce dumaan̄o-na, Diilon̄o un̄ taa u taara u ce kuman̄ hā-ba, ba c̄inaana-kuɔ.»

³¹ Yesu wuɔ tiraa cira: «Mi gb̄āa saa fiɛfiɛ ku nuamba-i baa haba-i?»

³² Mi gb̄āa saa-ba baa bis̄almba man̄ t̄ienaana ponsanatigerren̄. Banamba ta ba wan̄ baa banamba-i wuɔ:

* 7:22 Niɛŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 35.5-6; 61.1. † 7:27 Malaki (Malachie) 3.1

⟨I hulii tulammu hã-na, na saa nyɛɲ,
i hãl kuliɲ-nɛini hã-na, na saa kaal.⟩

³³ *Nsãa-Batisɲ juɔ aa u sa dii dɪbelle u nunɲu-na, u sa nyɔɲ kolma, na cira wuɔ *jɪna dii u yunɲu-na.

³⁴ *Molon-Biɛɲ un wuɔ aa tuɔ nyɔɲ, na tiraa sire ta na piiye wuɔ: ⟨Naacolɲ daa fuɔ bi yii baa niiwuoni yaa yon baa konyolle, aa tiraa sire bel jɪru baa nampohũutaamba baa nelbabalaamba.⟩

³⁵ Nɲa bamanɲ siyaa Diilonɲo nelma-i ba suyaa wuɔ ma faa.⟩

Yesu kãa Simɔ cɪɲ-nu

³⁶ *Farisɪɛyɛɲo naɲo waa, ba taa ba bi-yo Simɔ. Yiɲɲu naɲɲu-na, wuɔ ji bi Yesu-i wuɔ ba ka wuɔ niiwuoni u teriɲɲu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuɔ.

³⁷ A ne da saasoriɛɲo naɲo waa nelle fande-na. Wuɔ nu-ma wuɔ Yesu dii Simɔ teriɲɲu-na ba ta ba wuɔ niiwuoni. Wuɔ kã baa natikolo-hũmma *alabati-kamoelenɲ

³⁸ ka yiɛra saanu baa Yesu gbeini-i tuɔ kaal. Un kaal dumaanɲo-na, nyinyɔlma ta ma kũna Yesu gbeini-na. Wuɔ ce u yukuɔsɪnni-i a hurre-niɛ aa pũrã-niɛ nammu hãi aa ce natikolo-hũɲ daama-i a kũna-niɛ.

³⁹ Simɔ daa mafamma-i ce bige-i, u pãɲ tuɔ piiye u huɔɲ-na wuɔ: «Kuɔ naacolɲ daayo waa *Diilopɔpuɔrbilonɲo ninsonɲo, ciɲo maɲ yiɛyaayan-yuɔ daayo-i uu naa suɔ wuɔ cɛfɛfɛɲo sɪ.»

⁴⁰ Yesu wuɔ cira: «Simɔ, nelma dii mi da mi wanɲ-ma baa-ni.»

Simɔ wuɔ: «Hãalãtie, wanɲ-ma.»

⁴¹ Yesu wuɔ cira: «Naacolɲo naɲo cẽmelle waa nuɔmba hãi nuɔ; dɪɛlã-wuonɲo-i neifiɲ-komuɔɲa hãi baa cɪncieluo, hãalɲ-wuonɲo-i neifiɲa ndii.

⁴² Ba saa gbãa da ba pã-ya, u ce hujarre bei aa ce ba yan-ya. Ba hãi-i-na, cẽmellentiɲo maama ka dɔlnu hai yan?»

⁴³ Simɔ wuɔ cira: «Mɛi huɔɲ-na, umanɲ gbeɲa-i waa bɔi u maama ka dɔlnu u yaa yan.»

Yesu wuɔ cira: «ɲ waanɲ ninsonɲo.»

⁴⁴ Aa naa bir u yaanɲa-i ciɲo-na, aa gbɛ Simɔ-i wuɔ: «ɲ daa ciɲ daayo-i ke? Miɲ diyaa mi gboluonɲu-i ɲ dumelle-na, ɲ saa hã-mi hũmma mi saara mi gbeini-i. Nɲa fuɔ kaalaa kũna u nyinyɔlma-i mi gbeini-na a saara-niɛ hã-mi, aa hurre-niɛ baa u yukuɔsɪnni-i.

⁴⁵ Nɲ saa jãrã-miɛ pũrã-miɛ, nɲa fuɔ-i, dii un suurii ɲ dumelle-na ji hi baa fiɛfiɛ, u saa yan mi gbeini pũrãmma-i.

⁴⁶ Nɲ saa hure namma mi yunɲu-na, nɲa ciɲ daayo kũna natikolo-hũmma mi gbeini-na.

⁴⁷ Ku'i ciɛ mi ta mi tũ-niɲ miɛ: Mi maamanɲ dɔlaanu-yuɔ dɔlnumma maɲ daama-i, ku pigãan wuɔ u ãmbabalma-i baa ma ciinumma-i hiere, ma hurii. Nɲa umanɲ ãmbabalma-i da ma saa hur bɔi, mi maama sa dɔlnu kutiɲo-i bɔi.»

⁴⁸ Aa naa wanɲ baa ciɲo-i wuɔ: «ɲ ãmbabalma hurii.»

⁴⁹ Bamanɲ waa juwuoteriɲɲu-na baa donɲ ta ba jɔɲuɔɲ wuɔ: «Naacolɲ daa fuɔ hilaa hie aa tuɔ gbã u hur ãmbabalma-i?»

⁵⁰ Yesu wuɔ wanɲ baa ciɲo-i wuɔ: «Niɲ haa ɲ naɲa-i miɛ ɲ kuraa, kã fiɛi.»

8

Caamba namba taa ba kãya Yesu-i baa u hãalãbiemba-i

¹ Ku huonɲu-na, Yesu wuɔ ji sire tuɔ wuɔra nilɛɲa-na hiere u wanɲ *Diilonɲ-bãanɲu *Neldɔdɔlma-i u kã. U *hãalãbiɛɲ cɪncieluo ba hãi baamba waa baa-yo

² a naara caamba namba. Wuɔ duɔnya *jinabaa halan-ba caamba famba yunni-na, aa naa bi sire banamba jarma namma-na. Ba taa ba bɪ unanjo-i Maari. Fuɔ taa u hel Magidala. Jinabaa niehāi naa hilaa fuɔ-i-na.

³ Aa bɪ unanjo-i Sani. Fuɔ bɔlɔ waa *Erɔdi dumelle maacembiemba yuntienjo nanjo, ba taa ba bɪ-yo Kusa. Aa ta ba bɪ unanjo-i Susani a naara capɔngu nanju. Ba taa ba ce ba nagān-niini-i ba kāyā Yesu-i baa u hāalābiemba-i.

*Nuɔmban bel Diilon-nelma-i dumaa
(Matie 13.1-23; Marke 4.1-20)*

⁴ Nuɔmba taa ba hel nilɛɪna-na hiere ba jo ba nu Yesu nelma-i. Yiingu nanju-na, wuɔ nan gbānalāan daaku-i baa-ba wuɔ:

⁵ «Naacoljo nanjo kaa ka nan fūma u suonju-na. Unanjo kā ka diire hūmellen-huɔn-na. Nuɔmba ta ba cor ba fɛna-yuɔ; huriimba jo ji wuo-yo hiere.

⁶ Unanjo kā ka diire tāmpellen-terien-nu a pa, kpekelma ce u ku.

⁷ Unanjo kā ka diire hɛn-nu; hɛngu tu suuye-yuɔ.

⁸ Uman diiriye suon-huɔnga-na, munterfafammu-na, u sire gbuu kpatalla.» Yesun waan mafamma-i, u piye da gbagaga wuɔ: «Uman duɔ u ka nu, u nu!»

⁹ U *hāalābiemba yuu-yo wuɔ: «Gbānalāan daaku yunju yaa wuɔ nie?»

¹⁰ U cira: «Diilonjo cie baa namaanjo-i. U *nellentesinni maama man fuyaa, u pigāan namaanjo-i baa-ma. Nga ma piye baa banamba-i gbānɛini; a ce dumaanjo-na,

da ba ne-ma, ba sie da ma terienju-i,

aa da ba nu-ma, ba sie suɔ ma yunju-i.*»

¹¹ Aa naa cira: «Mi gbānalāangu yunju yaa daaku: Diilon-nelma yaa fūma-i, aa nuɔmba hōmmu yaa u mundiiremму-i.

¹² Nuɔmba nan hōmmu dii ŋaa hūmellen-huɔnga, da ba nu Diilon-nelma-i, ba yan *Sitāni jo ji hiel-ma ba hōmmu-na, a ce dumaanjo-na ba sie da hūu-ma aa kor.

¹³ Banan hōmmu dii ŋaa tāmpellen-terienju, da ba nu Diilon-nelma-i, ma gbuu dɔlnu-bɛi; ba hūu-ma. Nga ma sie gbāa nan kaasinni. Da ku ji huol, ba har jina.

¹⁴ Banan hōmmu dii ŋaa hɛn-terienju, da ba nu Diilon-nelma-i, ba yan ānjoguɔma-i baa gbein-maama-i a naara ba kusun-maama jo ji suuye-mɛi. A ce dumaanjo-na ma sie gbāa dii belle ba wulaa.

¹⁵ Banan hōmmu dii ŋaa hɛfafamma, da ba nu Diilon-nelma-i, ba hūu-ma aa bel-ma baa hɔfafanga aa nyaar ta ba wuɔ ma hūmelle-i din saaya di wuɔ dumaa.»

*Fitin-gbānalāangu
(Marke 4.21-25)*

¹⁶ Yesu wuɔ tiraa nan gbānalāan daaku-i baa-ba wuɔ: «Ba sa celien fitinuɔ-i aa ce bɪnkunju cure-yuɔ. Da ba celien-yo, ba haa-yo dɔrɔ ku yaa ŋ da dūn-huɔnga cie gbaa hiere.

¹⁷ Ku weima si dii manan sie ji hel bomborma-na, aa ku nelma si dii manan sie ji nu.

¹⁸ Kun yen baa uman, ba ka hā-yo naara, aa uman kuu sɪ baa-yo, celle kunju man un haa u nanja-i kuɔ, ba ka hūu-ku aa yan-yo. Terienju fangu-na, na saaya na ta na suɔ nelma numma.»

*Yesu nyu-i baa u hamba juɔ u wulaa
(Matie 12.46-50; Marke 3.31-35)*

* 8:10 Isayi (Ésaie) 6.9

¹⁹ Yesuŋ waa tuɔ waŋ Diilon-*nelma-i*, u nyu-*i* baa u hamba jo da ba ji ne-*yo*; jo ji da nuamba yuu, ba saa gbãa da ba piɛ u caaŋ-*nu*.

²⁰ Baa waŋ ba Yesu-*i* wuɔ: «ŋ nyu-*i* baa ŋ hamba juɔ da ba ji ne-*ni*, baa dii gɔŋgũɔŋgu-*na*.»

²¹ Yesu wuɔ cira: «Bamaŋ nuɔŋ Diilon-*nelma-i* aa ce-*ma*, ba yaa mɛi nyubaa-*ba-i*, ba yaa mɛi hamba-*i*.»

Yesu yieraaya fafalmu

(Matie 8.23-27; Marke 4.35-41)

²² Yiingu naŋgu-*na*, Yesu wuɔ ji bel nyugũŋ beŋo naŋo-*na* baa u *hãalãbiemba-*i* aa naa cira: «Yaŋ i karnu dalaŋga-*i* i kã bombor damaalɛ-*i*.» Baa bi ta ta ba karnu ba kã.

²³ Ba'a ba kã yaaŋga-*na*, Yesu wuɔ duɔfũŋ. Ba kaa hi hɔlma namma-*i*, fafalmu naŋ temma sire suuye-*bei*. Hũmma doŋ ta ma suur beŋo-*na*. Baa ta ba yii da ba kunu.

²⁴ Hãalãbiemba ta ba kaasŋ wuɔ: «Hãalãtie, sire, i yii diɛ ku!» Yesu wuɔ sire nuola fafalmu-*i* baa hũmma-*i* niɛ kã ka ciire.

²⁵ Kuɔ cu ba hɔmmu-*i*, ba kũɔŋ maa ta ma nyɛŋ. Wuɔ waŋ baa-*ba* wuɔ: «Namaa na'a na haa na naŋga-*i* miɛ hie?» Baa ta ba piiye ba-*naa* nuɔ wuɔ: «Neliɛŋ hayo-*i* temma-*i* dumandɛ-*i*? Fuɔ dii niɛ aa duɔ nuola fafalmu-*i* baa hũmma-*i* ni kã ka ciire ni temma-*i*?»

*Yesu duɔnya jɪnabaa naacolŋo naŋo-*na**

(Matie 8.28-34; Marke 5.1-20)

²⁶ Yesubaa-*baŋ* karaanu ka hi Geres-*i* dii Galile dalaŋga bomborma namma-*na*, baa huɔl.

²⁷ *Jina ba nolŋo naŋo waa nelle fande-*na*, u bãaŋgu cuɔ. U waa tuɔ wuɔra u biŋ tãmporuŋgu aa tuɔ kã u cɔ cɪncuɔŋ-*na*. Yesubaa-*baŋ* huɔl-*aa* u da-*ba*, u ta tuɔ jãrã-*bei*.

²⁸ Uŋ juɔ hi, u kaasŋ aa dũuna Yesu caaŋgu-*na* aa piiye da gbagaga wuɔ: «Dɔrwuɔŋo Biɛŋ nuɔ, mi ciɛ-*ni* niɛ? Jande, baa ce hɔdorre baa-*mi*.»

²⁹ Yesu wuɔ nuolaaya jɪnabaa-*ba-i* wuɔ ba hel-yuɔ ku'i ciɛ wuɔ tuɔ piiye dumaŋo-*na*. Ku waa da ku sire-yuɔ yiingu maŋ nuɔ-*i*, ba bel-*o* vaa-*yo* baa jɔlgɔbaa jina. Nga da ba fiɛ vaa-*yo*, u kar jɔlgɔbaa-*ba-i* aa suur hiɛŋ-*nu*.

³⁰ Jɪnabaa daaba naa ciinu cor u yungu-*na*. Yesu wuɔ yuu-*yo* wuɔ: «Ba bi-*ni* niɛ?»

Wuɔ cira: «Ba bi-*mi* Sãlle.»

³¹ Jɪnabaa-*ba* bir yaŋ aa ta ba cãrã Yesu-*i* wuɔ u baa donya-*bei* ba kã yaahuol-*terien*gu-*na*.

³² A ne da pɛrsãlle nande waa ta di wuora tãnuŋgu-*na*. Jɪnabaa-*ba* cãrã Yesu-*i* wuɔ u yaŋ ba ka suur pɛrmba famba yaa nuɔ-*i*. Yesu wuɔ hã-*ba* hũmelle-*i*.

³³ Baa hel naacolŋo-*na* a kã ka suur pɛrmba-*na*. Pɛrmba pãŋ ta ba gbar ba hiire, ba kã ba kunu dalaŋga-*na*.

³⁴ Nuamba waa ta ba ceŋ-*ba*. Baŋ juɔ da ba gbaraa ka kunu hiere dumaŋo-*na*, baa pisãllã baa gbarungu; banamba kã nellen-*huɔŋga-*na**, banamba kã sonni-*na* ka waŋ-*ma*.

³⁵ Nuamba hel da ba ji ne. Baŋ juɔ ji hi, baa da naacolŋ daayo diyaa bimbinni tɛna da welewele Yesu caaŋgu-*na*. Korma pãŋ ta ma da-*ba*.

³⁶ Bamaŋ waa da baŋ duɔnya jɪnabaa daaba-*i* dumaa naacolŋo-*na*, baa ta ba piiye ba tũnu banamba-*i*.

³⁷ Kor maa gbuu ta ma da Geresataamba-*i*. Baa cãrã Yesu-*i* wuɔ u ce jande aa u ta u halan ba *terien*gu-*na*. Wuɔ kã ka nyugũŋ beŋo-*na* duɔ bir.

³⁸ Uŋ duɔnya jɪnabaa-ba-i naacolŋo maŋ nuɔ-i, wuɔ cārā-yuɔ wuɔ u yaŋ u kã baa-yo. Yesu wuɔ cira:

³⁹ «Yaŋ aa ŋ kũŋ ŋ ka tũnu nuɔmba-i Diilonŋ uŋ ciɛ kumaŋ niɛ.» Naacolŋ wuɔ ta ka tuɔ wuɔra u waŋ Yesuŋ ciɛ kumaŋ yuɔ hiere.

Yesu yiɛraaya ciɛŋo naŋ tãmma aa sire bikuloŋo naŋo
(*Matie 9.18-26; Marke 5.21-43*)

⁴⁰ Yesuŋ hilaa Geresa-i-na jo, nuɔmba kũɔl ba-naa kã ka yu-yuɔ. Ba taa ba niya u jomma-i hiere.

⁴¹ Naacolŋo naŋo waa, ba taa ba bi-yo Yarusi. U waa *Diilonelhãalãdũngu yuntienŋo. Wuɔ jo ji dũuna Yesu caaŋgu-na a tuɔ cārā-yuɔ wuɔ u kã u dumelle-na

⁴² kɛɛ u biloduɔla yii baa u yuŋgu. Bilonŋo bienŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. Yesu wuɔ ta ba ta ba kã. Nuɔmba fũnuŋ yu-yuɔ ta ba nogol-o terni-na hiere.

⁴³ Ciɛŋo naŋo bi waa ba hɔlma-na, u tãmma taa ma kũnna. Ku bienŋ cĩncieluo baa a hãi waa belle fande-na. U ciɛ perru-i ji gbɛ. U gbeiŋa tiraa tĩ aa tãmma saa yiɛra.

⁴⁴ Ciɛŋ daayo piɛ Yesu huonŋ-yaŋga a yiɛya u jonŋoruo tũngu-i. Uŋ yiɛyaaya jonŋoruo-i terienŋu maŋ nuɔ-i, tãmma pãŋ yiɛra.

⁴⁵ Yesu wuɔ suɔ wuɔ molo yiɛyaaya-yuɔ. Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo-i yiɛyaaya-miɛ?»

Wulawula wuɔ fuɔ sĩ, wulawula wuɔ fuɔ sĩ. Pier wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa yiɛya-niɛ, nuɔmba yaa yuu ta ba tiŋŋ-ni.»

⁴⁶ Yesu wuɔ cira: «Molo yiɛyaaya-miɛ. Mi daa kuaŋgu paraaya-miɛ ku'i ciɛ mi suɔ.»

⁴⁷ Ciɛŋ daa uŋ daa Yesu suyaa dumaŋo-na, u kũɔma donŋ ta ma nyɛŋ. Wuɔ piɛ dũuna u yaaŋga-na, aa naa piiye nuɔmba-i hiere ba yufelle-na kumaŋ ciɛ u yiɛya-yuɔ. Aa fafalmuŋ daa-yuɔ terduonŋu faŋgu-na dumaa, wuɔ tiraa waŋ mafamma-i.

⁴⁸ Yesu wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Mi bilo, niŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ kuraa. Kã ŋ kã fiɛi.»

⁴⁹ Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonŋu maŋ nuɔ-i, moloŋ wuɔ hel Diilonelhãalãdũngu yuntienŋo cĩngu-na ji waŋ baa-yo wuɔ: «Baa yaŋ hãalãtienŋo muliɛŋ u ferɛ, ŋ bilonŋo jarma yaraa-yo.»

⁵⁰ Yesu wuɔ nu-ma. Wuɔ waŋ baa Yarusi-i wuɔ: «Baa tie holle. Da ŋ haa ŋ naŋga-i miɛ, ŋ bilonŋo ka sire.» Uŋ waŋ mafamma-i, baa cor ta ba kã.

⁵¹ Baŋ kaa hi cĩngu-i, u saa siɛ molo suur baa-yo dũngu-na. U ciɛ fuɔ baa Pier baa Nsãa baa Sake a naara bilonŋo to-i baa u nyu-i ba'i suur baa-yo yonŋ.

⁵² Nuɔmba-i hiere ba waa kaaluŋ-nu. Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Baa na kaal, u saa ku, u duɔfũŋ.»

⁵³ Baa bir yaŋ aa ta ba cõmuonŋ-yo. Bafamba wulaa ma tiɛ.

⁵⁴ Yesu wuɔ bel bilonŋo naŋga-i, aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Bilo, sire!»

⁵⁵ Bilonŋ wuɔ puur u yufienŋa-i aa pãŋ yiye sire. Yesu wuɔ cira ba hã-yo biŋkũngu u wuɔ.

⁵⁶ Kuɔ ce u biŋcuɔmba-i gberɛ. Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ma hel.

9

Yesu puɔraa u hãalãbiemba-i
(*Matie 10.5-15; Marke 6.7-13*)

¹ Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ tigiin u *h̄aalābienj c̄incieluo ba h̄ai baamba-i a h̄a-ba himma baa f̄ɔŋgũɔ ba da ba gb̄aa ta ba donya *j̄inabaa-ba-i hiere aa ta ba sire jaamba-i.

² Uŋ ciɛ mafamma-i, wuɔ puɔr-ba wuɔ ba wuɔra wanj *Diilonɔŋ-b̄aangu maama-i aa sire jaamba-i.

³ Aa naa wanj baa-ba wuɔ: «Da na'a na ta, molo baa biɛ bũɔle, molo baa biɛ buɔra, molo baa biɛ niiwuoni, molo baa biɛ gbeinɔ, molo baa bi biɛ jonɔgorbaa-ba h̄ai.

⁴ Da na k̄a terienɔŋu terienɔŋu, aa ba ka h̄a-na d̄unɔŋu wuɔ na ta na cɔ, na t̄ie d̄unɔŋu fanɔŋu-na fuɔ na tamma.

⁵ Nɔga da na k̄a da na ka har bamanj nuɔ-i aa ba yagar, na pir na nallu-i na ta. Ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba maacemma saa fa.»

⁶ U h̄aalābiemba ta ta ba wuɔra nilɛinɔ-na hiere ba wanj *Neldɔdɔlma-i aa ta ba sire jaamba-i ba k̄a.

Erɔdi huonɔŋa cuu

(Matie 14.1-12; Marke 6.14-29)

⁷ Mamanj ciɛŋ hiere, *Erɔdi manj waa *Galile yunɔŋu-na wuɔ nu-ma. Uŋ nuɔ-ma, u huonɔŋ kaa cu. Banamba taa ba piiye wuɔ *Ns̄aa-Batisei yaa siire kuon-nelle-na a jo.

⁸ Banan ba'a *Eli yaa caraaya-bei. Banan ba'a yiinataanɔŋ *Diilopɔpuɔrbilonɔŋ nanɔŋ'i siire kuon-nelle-na jo.

⁹ Erɔdi wuɔ cira: «Mi ciɛ ba kar Ns̄aa yunɔŋu-i, hai moloŋo-i daayo fuɔ?» Aa naa tuɔ taara u da Yesu yufelle.

Yesu h̄aa nelp̄unɔŋu nanɔŋu wuo ye

(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Ns̄aa 6.1-14)

¹⁰ Yesu *pɔpuɔrbiembanj kaa bir jo, baa jo ji t̄unu-yuɔ baa banj kaa ce mamanj hiere. Yesu wuɔ ce ba hel nellenj-huonɔŋa-na k̄a ba denj, dii nelle nande caanɔŋu-na ba b̄i-de Betisada.

¹¹ Banj fie ta, nuɔmba yagar nu-ma, aa sire nyaa u huonɔŋ-nu. Banj kaa hi, Yesu wuɔ h̄a-ba munt̄ienammu aa biɛ *Diilonɔŋ-nellentes̄inni maama-i wanj baa-ba aa bi sire jaamba manj waa ba h̄olma-na.

¹² B̄aanguŋ juɔ donj ta ku hir huonɔŋu manj nuɔ-i, u *h̄aalābienj c̄incieluo ba h̄ai baamba k̄a u wulaa ka cira: «Itie, inj yenj h̄ienɔŋu-na dumandɛ-i aa b̄aangu ta ku suur, ŋ sa ce nuɔmba b̄ɔrɔ k̄a nilɛinɔ manj k̄ɔt̄ɔnni-na ka taara niiwuoni wuɔ, baa munc̄ammu wei?»

¹³ Yesu wuɔ cira: «Namei saaya na h̄a-ba niiwuoni-i ba wuo.»

Baa cira: «*Buruo u ndii dii baa-ye yonj baa titiraamba h̄ai. Da ŋ bi'a miɛm̄ei ka s̄aa ji h̄a nelp̄unɔŋ daaku-i hiere ŋ wanj-ma.»

¹⁴ A ne da b̄emba manj waa, ba yuu nuɔmba neifienɔ h̄ai nuɔsiba ndii temma.

Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ ba t̄iena nuɔmba komuɔŋa h̄a-a-h̄ai baa c̄incielbaa.»

¹⁵ U h̄aalābiemba ce nuɔmba t̄iena.

¹⁶ Yesu wuɔ biɛ buruo u ndii daayo-i baa titiraamba h̄ai baan daaba-i a ciir u yunɔŋu-i d̄ɔrɔ-i-na aa jaal Diilonɔŋo-i. Uŋ jaalaa Diilonɔŋo-i, wuɔ b̄ulnu-niɛ h̄a u h̄aalābiemba calnu-niɛ h̄a nuɔmba-i.

¹⁷ Nuɔmba wuɔ hiere niɛ yar-ba. H̄aalābiemba gbura ni boini-i a dii-ni segeyufienj c̄incieluo baa a h̄ai a ta baa-ni.

Yesu s̄inni yaa hani-i?

(Matie 16.13-28; Marke 8.27-9.1)

¹⁸ Yiinɔŋu nanɔŋu-na, Yesu k̄aa u denj ka tuɔ c̄ar̄a Diilonɔŋo-i. U *h̄aalābiemba waa baa-yo. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nuɔmba wanj wuɔ niɛ m̄ei k̄unɔŋu-na?»

19 Baa cira: «Banamba ciera wuɔ nuɔnei *Nsāa-Batise-i, banan ba'a nuɔnei *Eli-i, banan ba'a yiinataan *Diilopɔpuɔrbilonɔ nanɔ'i birii jo nuɔno-i.»

20 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naaa fuɔ, na'a hai moloŋ muɔmei?»

Pier wuɔ cira: «Diilonɔ un pāa nunɔŋu-i wuɔ u ka saan *Konkortienɔ man, u yaa nuɔno-i.»

21 Yesu wuɔ wan-ma kuola-mei baa-ba wuɔ ba baa yan molo nu-ma.

22 Aa naa cira: «*Moloŋ-Bienɔ saaya u gbuu mulien. Nelle bincuamba-i baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i a naara *ānjīnamma pigāataamba ka cīnayuɔ aa bel-o ko-yo. Nga da ba ko-yo, u ka ce yinni hāi yon hīema-na, sielin-yiingū-na u ka sire hel jo.»

23 Aa naa wan baa-ba wuɔ: «Nuɔni man da η ta η taara η nyaanu-mie, η saaya η cīna η fere aa η jo i ta. Aa η saaya η ta η sie muliema-i baa kuliingū-i yinni man jon.»

24 Uman duɔ tuɔ kaal baa u yunɔŋu yon, kutienɔ ka kɔsuɔŋ u fere; nga uman duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fere mei maama-na, kutienɔ ka da cicēlma man sie ji tī dede.

25 Da η da η yufien-niini-i hiere hīema-na aa ka caa, yun haku-i dii-kuɔ?

26 Uman duɔ tuɔ ce senserre u sa taara ba suɔ wuɔ u cuu mi huon-nu, aa bi tuɔ ce senserre baa mi nelma wamma-i, Moloŋ-Bien duɔ ka bir jo baa u fōngū-i, baa u To wuonɔ-i a naara u To u dɔrpɔpuɔrbiemba wuonɔ-i, u ka bi ce senserre baa kutienɔ maama-i.

27 Yaan mi wan ninonɔ-i baa-na: Banamba dii na hōlma-na bande-i-na, ba ka da *Diilonɔ-bāanɔŋu-i baa ba yufelle aa suɔ ku.»

Yesu birii u den birma

(Matie 17.1-8; Marke 9.2-8)

28 Yesun waan mafamma-i, yinni niisie temma cor, wuɔ ce fuɔ baa Pier, baa Nsāa a naara Sake ba kā tānunɔŋu nanɔŋu-na da ba ka cārā Diilonɔ-i.

29 Un kaa tuɔ cārā Diilonɔ-i u yaanɔa fūnunɔŋ bir ka den birma aa u jonɔgorbaa-ba bir baapielmba ta ba gbu ba caa da muimui.

30 Wuɔ u ne da nuɔmba hāi juɔ ji ta ba piye baa-yo: *Moisi baa *Eli.

31 Dɔrcecerma namma'i naa dii-ba huonɔŋa ba ta ba piye baa Yesu-i un ka ku kuliingū man *Yerusalemu-i-na a perien u maacemma-i bāl-ma.

32 N sie suɔ wuɔ Pierbaa-ba naa kor duɔfūŋ bir ba nammu-i ba honnin, nga ba yagar sire da cecer daama diyaa Yesu-i huonɔŋa baa muon daaba-i ba hāi-i-na u caan-nu.

33 Nuon daaban juɔ ta ba ta, Pier wuɔ wan baa Yesu-i wuɔ: «Hāalātie, i jomma faa bande-i-na de! N sa yan i ce gbuganni sie wei? Ku diei nan kūŋgu, ku diei Moisi kūŋgu, aa ku diei kūŋgu nanɔŋu-i Eli kūŋgu.» U taa u piye dumaa u yun-nu, u sa suɔ un wan man.

34 Un taa u wan mafamma-i huonɔŋu man nuɔ-i, duherru nandu jo ji cīnnu-bei. Korma ta ma da-ba.

35 Ba'a ba ne, da molo piye duherru-na wuɔ: «Mi Bienɔ yaa daayo-i, mi hielaa u yaa-i. Taa na nu u nunɔŋu-i*.»

36 Moloŋ daa un juɔ piye tī, *hāalābiemba da Yesu yaa u diei yon; ba saa da moloŋo baa-yo. Kun cie dumaanɔ-na, ba finan nel daama-na, ba saa wan-ma baa moloŋo huonɔŋu fanɔŋu-na.

Yesu duɔnya jina naacombilonɔ nanɔ-na

(Matie 17.14-18; Marke 9.14-27)

37 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuɔ hiire tānunɔŋu-na baa u *hāalābiemba-i. Nelpūŋgu nanɔŋu jo u wulaa.

* 9:35 Isayi (Ésaie) 42.1; Like 3.22

³⁸ Naacolŋo naŋo waa ba hɔlma-na. Wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Hãalãtie, jande, ne mi biɛŋo-i, u yaa u diei yoŋ mi wulaa.

³⁹ *Jina dii u yunŋu-na. Duɔ sire-yuɔ dumandɛ-i, u tugol kaasɪŋ. Duɔ kaasɪŋ, jina mal-o u tuɔ tãrã aa sãmpugaaru ta du hel u nuŋgu-na. Duɔ sire-yuɔ, u muliɛŋ-yo da suu aa suɔ ji ciire-yuɔ.

⁴⁰ Mi cãarã ŋ hãalãbiemba-i miɛ ba donya-yuɔ, ba saa gbãa.»

⁴¹ Yesu wuɔ cira: «Fiefiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na sa hũu neliɛŋ maama; na saa fa. Na daa niɛ sɪ mi ka tɛna baa-na gbula a tiera na nonni-i wɛi?» Aa naa gbɛ naacolŋo-i wuɔ: «Jo baa ŋ biɛŋo-i bande.»

⁴² Naacombilon ŋ kaa tuɔ piɛ Yesu-i, jina wuɔ sire-yuɔ. Wuɔ cii pãŋ tuɔ tãrã. Yesu wuɔ nuola jina-i wuɔ u cor hel naacombilonŋo-na. U bi siremma yaa dumaanŋo-na u jarma-na. Wuɔ hã u to-i baa-yo.

⁴³ Nuɔmba maŋ waa hiere kuɔ ce-ba gbɛɛ. Wulawula wuɔ Diilonŋo hii, wulawula wuɔ Diilonŋo hii.

Yesu tirii u kuliŋgu maama-i

(Matie 17.22-23; Marke 9.30-32)

Yesu aŋcemmanŋ taa ma ce nuɔmba-i hiere gbɛɛ dumaanŋo-na, wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ:

⁴⁴ «Karaan na tũnni-i na nu nel daama-i fafamma: Ba ka bel *Molon-Biɛŋo-i hã nelbiliemba-i baa-yo ba ko-yo.»

⁴⁵ U hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaanŋa-i; ma yunŋu naa fuo-bɛi, ba saa gbãa da ba suɔ-ma. Ba siɛ bi siɛ da ba yuu-yo.

Hayo-i nelbuɔ-i hãalãbiemba-na?

(Matie 18.1-5; Marke 9.33-37)

⁴⁶ Ku huonŋu-na, Yesu *hãalãbiemba ji ta ba fanu ba-naa da ba suɔ uman nelbuɔ-i ba hɔlma-na.

⁴⁷ Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ biɛ bisãmbilonŋo naŋo jina u caanŋu-na aa naa waŋ baa-ba wuɔ:

⁴⁸ «Uman duɔ ne muɔŋo-i aa bel bisãmbilonŋ daayo-i fafamma, kuu dii ŋaa kutienŋo bilaa mɛi fɛɛ yaa-i; aa uman duɔ bel muɔŋo-i fafamma, kuu dii ŋaa u bilaa uman puɔraa-mi. Na saa da, uman duɔ ce u fɛɛ cɛkũɔ na hɔlma-na hiere, u yaa-i nelbuɔ-i.»

⁴⁹ Nsãa wuɔ waŋ baa-yo wuɔ: «Hãalãtie, i daa naacolŋo naŋo taa u bɪ ŋ yerre-i aa tuɔ donya *jinabaa-ba-i. Miɛ ne da u sa nyaanu-niɛ baa miɛŋo-i, i ce u yan.»

⁵⁰ Yesu wuɔ cira: «Baa na cie-yo, uman duɔ saa bigãan-na, kutienŋo dii baa-na.»

Yesu kamma-i Yerusalemu-i-na

⁵¹ Diilonŋ unŋ ŋa naa saaya u hũu Yesu-i yinni maŋ nuɔ-i, niŋ juɔ ta ni piɛ, wuɔ sire wuɔ fuɔ fuɔ kã *Yerusalemu-i-na.

⁵² Aa naa puɔr nuɔmba ta u yaan-na. Kutaambaŋ kaa hi *Samari nelle nande-i, baa yiera wuɔ ba tigiinŋ cie-yo.

⁵³ Nŋa baŋ waa da ba cor kã Yerusalemu-i-na, nelle fande taamba saa hũu-ma u duɔ har ba nelle-na.

⁵⁴ Baŋ juɔ hi da-ma dumaanŋo-na, Sake-i baa Nsãa-i baa cira: «Itie, ŋ sa yan i ce Diilonŋo naar ko-ba wɛi?»

⁵⁵ Yesu wuɔ bir nuola-bɛi.†

⁵⁶ Aa ba cor ta ba kã nelle nande.

† 9:55 Banamba naaraaya wuɔ: «Na saa suɔ wuɔ na balaan cor wɛi? *Molon-Biɛŋo saa jo duɔ ji ko nuɔmba, nŋa u juɔ duɔ ji kor-ba.» Saa-ku baa Like 19.10.

Ba nyaanu Yesu-i niɛ?
(*Matie 8.19-22*)

⁵⁷ Baŋ kãŋ hũmelle-na, naacolŋo naŋo gbɛ Yesu-i wuɔ: «Itie, mi ka ta mi nyaanu-niɛ nin kãŋ terni maŋ nuɔ-i hiere.»

⁵⁸ Yesu gbɛ-yo wuɔ: «Muncɔmmu dii baa bũɔrãamba-i, aa kamma dii baa huriimba-i; ŋga terienɔgu si dii baa *Molon-Bieno-i u duɔ tuɔ cɪnnu u yunɔgu-i.»

⁵⁹ Aa naa miɛl waŋ baa unanɔ-i wuɔ: «Jo i ta».

Naacolŋo gbɛ-yo wuɔ: «Yaŋ mi to duɔ ku mi fuure-yuɔ tɪ, mi ka suɔ jo i ji tie wuɔra.»

⁶⁰ Yesu wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Yaŋ kuomba fuure ba nakuomba-i, aa nuɔŋo-i ŋ kã ŋ ka ta ŋ wuɔra ŋ waŋ *Diilon-bãanɔgu maama-i baa nuɔmba-i.»

⁶¹ Unanɔ wuɔ tuɔ piye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mei ka ta mi nyaanu-niɛ, ŋga yaŋ mi ka cãrã hũmelle-i cɪŋgu-na igɛna.»

⁶² Yesu wuɔ cira: «Ŋ saa da, umaŋ duɔ tuɔ kũ baa niimba-i aa tuɔ miɛl u ne u huonɔgu-na, kutienɔ sie gbãa guona Diilon-suonɔgu-na.»

10

Yesu puɔraa nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cɪncieluo ba hãi

¹ Ku huonɔgu-na, Yesu wuɔ tiraa hiel nuɔmba komuɔŋa siɛi baa cɪncieluo ba hãi a puɔr-ba ba hã-ba-hãi nilɛiŋa-na hiere baa terni maŋ un ŋa naa saaya u kã-niɛ, ba da ba ta u yaan-na.

² Aa naa waŋ baa-ba wuɔ: «Dĩmma dii bɔi ŋga ma kartaamba saa ciinu. Cãarãŋ suontienɔ-i u puɔr nuɔmba namba naara.»

³ Aa naa cira: «Miŋ puɔraa-na dumandɛ-i, kuu dii ŋaa mi ciɛŋ tũlmba ka dii-ba maamunaamba-na.

⁴ Da na'a na ta, molo baa biɛ gbeiŋa, molo baa biɛ buɔra, molo baa bi biɛ naatenni. Aa da na ta na kã, molo baa ka yiɛra hũmelle-na wuɔ u jaal molonɔ.

⁵ Da na ka suur cɪŋgu maŋ nuɔ-i, mamaŋ dii cemma igɛna ma yaa daama, na cira: «Tiyãan dɛi.»

⁶ Da kuɔ yaafɛllentienɔ dii cɪŋgu fanɔgu-na, na jaalunɔgu ka hi-yo, da ma'i sɪ ku ka bir jo na wulaa.

⁷ Da ba jãrã-nei fafamma terienɔgu maŋ nuɔ-i, na har na tɛna kusuɔŋ-nu'i. Da ba hã-na kumaŋ, na hũu na wuo. Da ba bi hã-na kuunyɔŋgu maŋ, na hũu na nyɔŋ. Maacembilonɔ saaya baa u maacemma sullu. Baa na ta na horuonu na munharmunterni-i.

⁸ Da na suur nelle maŋ nuɔ-i, da ba bel-na fafamma aa hã-na kumaŋ, na hũu na wuo fiɛi.

⁹ Aa jaamba maŋ dii nelle fande-na, na sire-bei aa na waŋ baa nuɔmba-i wuɔ *Diilon-bãanɔgu piyaa-ba tɪ.

¹⁰ Ŋga da na suur nelle maŋ nuɔ-i, aa ba yagar ba saa hã-na muntɛenammu, na kã nellen-huonɔga-na na ka cira:

¹¹ «I pirii i nallu-i na nelle-na, ŋga mamaŋ dii, na saaya na suɔ wuɔ Diilon-bãanɔgu piyaa tɪ.»

¹² Mi tũnu-nei, bamaŋ da ba saa ka hã-na muntɛenammu, Diilon duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiŋgu maŋ nuɔ-i, un ka haa kumaŋ kutaamba-na, ku ka balan yaŋ Sodɔmutaamba kũŋgu-i* .»

(*Matie 11.20-24*)

¹³ Aa naa cira: «Korasitaan namaanɔ-i, sũlma haraa-nei! Betisadataan namaanɔ-i, sũlma haraa-nei! Gberɛ-wɛima maŋ ciɛ namaa hɔlma-na, kuɔ maa naa ce Tiir nelle yaa nuɔ-i baa Sidɔ nelle-na, dii yiinaa nilɛiŋa faŋa

* **10:12 Sodɔmutaamba kũŋgu-i:** Niɛŋ Miwaaŋo jɪnamman-sebɛ-i-na (Genɛse) 19.24-28.

taamba naa künna cuonɔŋu ba fɛrɛŋ nuɔ aa dii buɔrbaa jonɔr ba temma a pigāan wuɔ ba naana ba cilɔbabaŋo-i.

¹⁴ Terienɔŋu fanɔŋu-na, Diilonɔŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i yiinɔŋu maŋ nuɔ-i, uŋ ka haa kumaŋ nei, ku ka balanɔŋ yan Tiirtaamba künɔŋu-i baa Sidɔtaamba künɔŋu-i hiere.

¹⁵ Kafarnamutaanɔŋ namaanɔŋo-i, na daa nie si namei ka maar nuɔmba-i hiere wei? Na taal na fɛrɛ; namei ka waa ba hieronɔŋo-i hiere ba huonɔŋ-nu.»

¹⁶ Aa naa wanɔŋ baa uŋ hielaa bamaŋ duɔ puɔr-ba wuɔ: «Da na kã, umaŋ duɔ ka nu na nunni-i, kutienɔŋ nuɔ mei nuŋgu yaa-i; umaŋ duɔ ka ciina-nei, u ciinaana muɔmei. A ne da umaŋ duɔ ciina muɔŋo-i, u ciinaana umaŋ puɔraami.»

¹⁷ *Pɔpuɔrbiembanɔŋ kã aa jo, ba jo ji ta ba nye da musɛmusɛ aa ta ba piye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, halle baa *jinabaa-ba-i hiere, die piye baa-ba aa bi ŋ yerre-i ba nu i nunni-i.»

¹⁸ Yesu wuɔ cira: «Mi daa *Sitani hilaa dɔrɔ-i-na jo ji diire ŋaa diilonɔŋ-nyiesiɔmma.

¹⁹ Nieŋ, mi hãa-na himma-i ninsonɔŋo na ta na gbã na fiɛna jɛnaamba-i baa namɛmba-i, aa ta na gbã na yar bigaarãŋo-i; a ce dumaanɔŋo-na biŋkünɔŋu sie gbãa ce kuubabalaanɔŋu nei.

²⁰ Na saa da! Kumaŋ saaya ku fɛ na hɔmmu-i ku'i si wuɔ *jinabaa-ba nuɔ na nunni-i, ŋga ku yaa daaku: Na saaya na suɔ wuɔ na yireiŋa nyegãan dii dɔrɔ-i-na.»

Yesu huonɔŋa fɛ

(Matie 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Terduonɔŋu fanɔŋu-na, *Diilonɔŋ-Yalle pãŋ ce Yesu huonɔŋa fɛ. Wuɔ cira: «Baba, nuɔnei Yuntienɔŋ nuɔ dɔrɔ-i-na baa hiɛma-na hiere. Niŋ fuyaa ŋ huonɔŋa-i cɛcɛmuntaamba-na baa sebɛsuɔtaamba-na, aa cɛr pigāan bisãmbiamba-i baa-ka, ŋ jaalunɔŋu bɔi. Ninsonɔŋo, ŋ cie ŋ huonɔŋa yaa dumaanɔŋo-na Baba.»

²² Aa naa cira: «Mi To birii weiɛma-i hiere hã-mi. Da ma hel Tuonɔŋo-na, molo sa suɔ Bepolɔŋo-i, aa da ma bi hel Bepolɔŋo-na baa uŋ taaranɔŋ u pigāan bamaŋ baa-yo, molo sa suɔ Tuonɔŋo-i.»

²³ Aa naa bir fulnu u *hãalãbiemba-i ba kula wuɔ: «Naŋ danɔŋ kumaŋ daaku-i, bamaŋ daanɔŋ-kunɔŋ ba yunni dɔlaa.

²⁴ Yaan mi tũnu-nei, *Diilopɔpuɔrbiemba bɔi baa fɔŋgɔtaamba bɔi taa ba taara ba da nanɔŋ danɔŋ kumaŋ, aa nu nanɔŋ nuŋ mamaŋ, ŋga ba saa ji gbãa†.»

Samariyiɛŋo nanɔŋo maama

²⁵ *Anjinamma pigãatienɔŋo nanɔŋo sire yiɛra aa yuu Yesu-i baa nel daama-i duɔ cure-yuɔ wuɔ: «Hãalãtie, da mi ta mi taara mi ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i, mi saaya mi ta mi ce bige-i?»

²⁶ Yesu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ba nyegãan wuɔ nie *anjɛnamma-na?»

²⁷ Naacolɔŋ wuɔ cira: «Ba ciɛra wuɔ: «*N saaya ŋ dɔl Itienɔŋo-i Diilonɔŋo-i baa ŋ huonɔŋa-i hiere, baa ŋ kusunɔŋu-i hiere, baa ŋ fɔŋgũ-i hiere, baa ŋ anjɔguɔma-i hiere, aa ŋ bi dɔl ŋ nanolɔŋo-i ŋaa niŋ dɔl ŋ fɛrɛ dumaa.*»‡»

²⁸ Yesu wuɔ cira: «Ma yaanɔŋa yaa-i. Da ŋ ta ŋ ce mafamma-i, ŋ ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i.»§

²⁹ Ŋga anjinamma pigãatienɔŋo tuɔ taara u pigāan Yesu-i wuɔ u nelma saa kã hiɛŋ-nu. U bir yuu-yo wuɔ: «Mi nanolɔŋo yaa hai?»

† 10:24 Nieŋ Pier die. 1.10-12. ‡ 10:27 Anjinamma tiyemmanɔŋ-sebe (Deutéronome) 6.5; Buolmanɔŋ-sebe (Lévitique) 19.18 § 10:28 Nieŋ Buolmanɔŋ-sebe-i-na (Lévitique) 18.5.

³⁰ Yesu wuɔ siɛ-yo baa nel daama-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo hilaa *Yerusalemu-i-na a tuɔ hiire u kã Yeriko. Uŋ kãŋ hũmelle-na, cuobaa-ba ka cie-yo hũu u bĩmbĩnni-i, aa gbuu muo-yo ta ba yii da ba ko-yo. Baŋ muyaa-yo dumaanŋo-na, ba nanna-yuɔ aa ta.

³¹ *Diiløjigãntienŋo naŋo tuɔ jo ji da-yo, u ciel cor aa yaŋ-yo.

³² *Levitiyiɛŋo naŋo jo ji ce maaduɔma.

³³ *Samariyiɛŋo naŋo jo ji hi da-yo, u hujarre gbuu ko-yo.

³⁴ U yiera. Duvẽ waa baa-yo, u ce duvẽŋ daayo-i a saar u pãnni-i aa hure namma niɛ aa vaaya-niɛ. Uŋ cie mafamma-i, kakũmuɔ waa baa-yo; u tetɛŋ-yo haa-yo u kakũmuɔ-i-na a kã baa-yo niraan-muŋharmu nammu-na ka migãan bel-o fafamma.

³⁵ Ku cuo kaala-i-na, u hiel warbienã* hã terientienŋo-i, wuɔ u hũu u tuɔ bel jeiŋo-i, kɛɛ fuɔ cor yaan-na. Da a ji yor a da u saa jo, u ce fuɔ waanŋa u tuɔ bel-o, duɔ ji jo, u ka pã-ya hã-yo.»

³⁶ Yesu wuɔ yuu añjinamma pigãatienŋo-i wuɔ: «Naŋ huɔŋga-na, balan daaba-i ba siei-i-na, hayo-i niɛ jeiŋ daayo-i wuɔ u nanolŋo?»

³⁷ Anjinamma pigãatienŋ wuɔ cira: «Umaŋ cie hujarre-i yuɔ, u yaa-i.»

Yesu wuɔ cira: «Kã ŋ ka ta ŋ ce dumɛi!»

Nɛliɛŋŋ saaya u par maman

³⁸ Yesuŋ taa u kã *Yerusalemu-i-na baa u *hãalãbiemba-i, ba kã ka hi nelle nande-i. Cienŋo naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Marti. Marti wuɔ ce ba har u wulaa.

³⁹ U hãanŋo waa, ba taa ba bĩ-yo Maari. Maari wuɔ kã ka tĩɛna Yesu caanŋu-na tuɔ nu u tuɔ piye.

⁴⁰ A ne da huɔŋgu fanŋu-na, Marti yaanŋa naa gbuu huol baa gonyamma-i. Wuɔ jo ji tuɔ piye baa Yesu-i wuɔ: «Itie, mi hãanŋon yaan mi ta mi gonya mi da-mi-diei naŋ daa ku biyaa wei? Ŋ sa waŋ baa-yo u jo ji kãyã-miɛ wei?»

⁴¹ Yesu wuɔ cira: «Marti, ne hãa, ŋ huɔŋga yuu baa nelma bɔi, ku'i cie ŋ yaanŋa huol huolŋ daama temma-i.

⁴² Nɛliɛŋ nuɔ ŋ saaya ŋ ne weiɛma diei par. Dan'a ŋ par, ŋ ne maman faa. Maariŋ paraa maman, ma yaa faa; molo si dii duɔ ji hũu-ma u wulaa.»

11

Yesu pigãan u hãalãbiemba-i baŋ cãran Diilonŋo-i dumaa (Matie 6.9-13; 7.7-11)

¹ Yiinŋu nanŋu-na, Yesu waa terienŋu nanŋu-na tuɔ cãrã Diilonŋo-i. Uŋ juɔ cãrã tĩ, u *hãalãbilonŋo naŋo waŋ baa-yo wuɔ: «Itie, hãalã-yiɛ i tie cãrã Diilonŋo-i ŋaa Nsãa uŋ hãalãayã u hãalãbiemba-i dumaa.»

² Yesu wuɔ cira: «Da na'a na cãrã Diilonŋo-i, cieraŋ:

⟨I To nuɔ,

yaŋ nuɔmba-i hiere ba suɔ wuɔ nuɔnɛi Diilonŋ nuɔŋo-i.

Pa ŋ bãanŋu-i yiɛ.

³ Ta ŋ hã-ye niiwuoni-i yinni maŋ jonŋ.

⁴ Umaŋ duɔ cãl miɛŋo-i i ce-yo jande.

Die bi cãl-ni ŋ ce-ye jande;

ŋ baa gãŋ baa-ye.

Baa yaŋ weiɛma gbãa tãal-e dii-ye kuubabalaanŋu cemma-na.»

⁵ Uŋ waanŋ mafamma-i, u tiraa cira: «Namaanŋo-na, umaŋ duɔ sire kã u jienŋo naŋ wulaa isuɔhollenŋ ka tuɔ muo dũŋgu-i yuɔ, wuɔ u sire hã-yo niiwuoni,

* **10:35** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyɛgãan girekimma-na wuɔ: «Wuɔ hiel *deniebaa-ba hã hã terientienŋo-i.»

⁶ kɛɛ u j̄iɛŋo naŋo haraa-yuɔ, u saa da kuuwuonɔ duɔ hã-yo.

⁷ U j̄iɛŋo t̄iɛ dii d̄uŋgu-na aa cira: «Baa muliɛŋ-muɔ; mi gaala t̄i baa mi bisãlmba-i aa d̄uŋgu tiraa gbonu, mi siɛ gbãa sire da mi biɛ niwuoni hã-ni.»

⁸ Yaan mi t̄unu-nei, naacolɔ duɔ cor tuɔ muo d̄uŋgu-i, u j̄iɛŋ duɔ fiɛ'a u saa ne ba j̄iɛsinni-i aa sire, un muo u huol u yaan-na u ka sire hã-yo un taaran niman hiere.

⁹ «Yaan mi t̄unu-nei: Cãarãŋ! Ba ka hã-na. Taaraayan! Na ka da. Biɛŋ! Ba ka siɛ-na.

¹⁰ Uman cãarãŋ ba hã u yaa-i, uman taaraayan u yaa daan, aa uman biɛŋ ba siɛ u yaa-i.

¹¹ «Namaaŋo-na, hai moloŋ biɛŋo-i duɔ cãrã teterienɔ u wulaa, u yan-yo aa bel j̄iɛŋo hã-yo?

¹² Sisɔ duɔ cãrã cumelle, u yan-yo aa bel namienɔ hã-yo?

¹³ Namaa namaŋ balaan, da na ta na suɔ-ma na hã na bisãlmba-i bimbifanni, ku ce niɛ aa na To-i d̄orɔ-i-na, bamaŋ cãarãŋ u *Yalle-i u siɛ hã-ba baa-de?»

*Yesu hilaa baa u himma-i hie?
(Matie 12.22-30; Marke 3.22-27)*

¹⁴ Yiingu nanɔ-na, Yesu waa tuɔ donya *j̄ina naŋo-i naacolɔ naŋo-na. J̄ina wuɔ ciɛ naacolɔ-i bobo. Un juɔ hel, naacolɔ don tuɔ piye, kuɔ cu nuɔmba hõmmu-i.

¹⁵ Banamba ta ba piye wuɔ: «J̄ina ba yuntienɔ-i *Belsebul* yaa hã-yo himma-i u tuɔ donya j̄inabaa-ba-i.»

¹⁶ Banamba ta ba taara ba cure-yuɔ, baa cira wuɔ da kuɔ Diilonɔ puɔraa u yaa-i, u ce biŋkũŋgu pigãan-ba ba ne.

¹⁷ Yesu wuɔ suɔ ba huɔya-maama-i, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Da ŋ da neduɔleŋ-baan namaaŋo-i na sa gbo, yiingu dii baa yiingu, na nelle ka muonu.

¹⁸ Namaa nan ciera wuɔ Belsebul hãa-mi himma-i mi ta mi donya j̄inabaa-ba-i hãa, *Sitãni duɔ tuɔ gãŋ baa fuɔ fɛɛŋ baamba-i, u fõŋgũɔ ce niɛ aa cɔ u wulaa?

¹⁹ Sitãni duɔ hã-muɔ himma-i mi ta mi donya j̄inabaa-ba-i, namaa baamba fuɔ, hai moloŋo-i hãa bafamba-i ba ta ba donya-bei? Na saa da, namaa fɛɛŋ baamba yaa ka karnu ciiruo-i.

²⁰ Muɔ fuɔ, Weimantienɔ yaa hãa-mi himma-i mi ta mi donya j̄inabaa-ba-i. Ku yaa pigãan wuɔ *Diilon-bãanɔ paa-nei t̄i.

²¹ «Fõŋgõtienɔ man j̄iɛna kuumuonɔ u caan-nu tuɔ niya u dumelle-i, cuoyuo sa siɛ suur-yuɔ.

²² Nga uman fõŋgũɔ-i j̄ienya fuɔ wuonɔ-i duɔ jo, un haa u nanɔ u kuumuonɔ man nuɔ-i, u hũu-ku aa biera u bimbinni-i hiere calnu-niɛ hã nuɔmba.

²³ «Uman duɔ uu si dii baa-mi, kutienɔ bigãan-mi, aa uman duɔ u sa tigiin baa-mi, u pisãllã.»

(Matie 12.43-45)

²⁴ «*J̄ina duɔ hel moloŋo-na, u kã ka tuɔ wuɔra u biŋ h̄iɛŋ-nu duɔ taara muntienammu. Duɔ saa ka da, u cira: «Mi ka bir kã mi muntercɔlõmmu-na.»

²⁵ Aa bi bir. Duɔ kã ka da kutienɔ gbuu migãan u huɔŋga-i da welewele aa tigiin-ka,

²⁶ u bir ka bi u naj̄inabaa niehãi, bamaŋ balaan yan ufanɔ-i, ba jo ji suur t̄iɛna-kei. Da ba jo ji waa dumaanɔ-na, ku migãan balan kutienɔ-na a yan d̄ielã-kũŋgu-i.»

* 11:15 *Sitãni yerre nande yaa *Belsebul.

27 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i, ciɛŋo naŋo piiye da gbagaga nuɔmba-na wuɔ: «Ciɛŋo maŋ huɔŋ-ni aa fiɛ-ni u yuŋgu dɔlaa!»

28 Yesu wuɔ yaŋ aa gbɛ-yo wuɔ: «Cira, bamaŋ nuɔŋ Diilonŋ-nelma-i aa wuɔ ma hūmelle-i ba yunni dɔlaa.»

*Nuɔmba ciera Yesu ce bɪŋkūŋgu ba ne
(Matie 12.38-42)*

29 Nuɔmbaŋ gbuu ji ta ba ciinu huɔŋgu maŋ nuɔ-i Yesu caŋgu-na, wuɔ cira: «Fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i na saa fa; na ciera mi ce bɪŋkūŋgu hã na ne. Nga bɪŋkūŋgu sa ce dii hã-na, mamaŋ daa *Yonasi-i ma ka saanu baa-na.

30 Yonasiŋ waa kumaŋ Ninivetaamba wulaa†, *Molonŋ-Biɛŋo ka waa ku-faŋgu temma yaa-i namaa na wulaa.

31 Gɛŋgeryiŋgu-na, Seba nellentiɛŋo ka da nuŋgu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-na. Fuɔ siire termaanŋ daaku-na a karnu nilɛiŋa-i hiere duɔ ji nu *Salomɔ nelma-i‡, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Salomɔ-i aa na yagar na sa nu u nuŋgu-i.

32 Ninivetaamba nuɔ Yonasi nuŋgu-i aa nanna ba cilɔbabalaŋo-i§, a ne da namaa hɔlma-na bande-i-na, moloŋo dii umaŋ maaraa Yonasi-i, aa na yagar wuɔ na siɛ nu u nuŋgu-i. Teriɛŋgu faŋgu-na, Diilonŋ duɔ ji tuɔ yuu nuɔmba-i, Ninivetaamba ka cira na cãlãa cemma.»

*Fitɪŋ-gbãnalãaŋgu
(Matie 5.15; 6.22-23)*

33 «Molo sa celieŋ fitɪnuɔ-i aa fuo-yo, sisɔ aa ce bɪŋkūŋgu cure-yuɔ. Da ŋ celieŋ-yo, ŋ haa-yo dɔrɔ dūŋ-huɔŋga ce cerre hiere.

34 Nelieŋ nuɔ ŋ yufieŋa yaa naŋ fɛrɛŋ kerre fitɪnuɔ-i. Ŋ yufieŋ da a fa, ŋ waa cecerma-na; nga ŋ yufieŋ da a saa fa, ŋ waa kukulma-na.

35 Teriɛŋgu faŋgu-na, gbãŋ fitɪnuɔ maŋ dii baa-ni u baa ji diŋ aa yaŋ-ni.

36 Da ŋ waa hiere cecerma-na, ŋ bɪŋkūŋgu diei si dii kukulma-na, ŋ ka waa ŋaa ŋ suurii fitɪŋ-dūŋ-nu.»

*Yesu haa cãlmuɔ Farisɛbaa-ba-na
(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)*

37 Yesuŋ juɔ piiye ti, *Farisɛyieŋo naŋo bi-yo wuɔ ba ka wuo niiwuoni u ciŋgu-na. Yesu wuɔ kã ba ka ta ba wuo.

38 Uŋ ŋa u saa saara u nammu-i aa suɔ duɔ wuo niiwuoni-i, kuɔ ce Farisɛyieŋ daayo-i gbɛrɛ.

39 Yesu wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Farisɛbaa namaaŋo-i, naa dii ŋaa nelieŋo maŋ saaraa kalni honni-i aa yaŋ ni hɔmmu yu baa duganni. Da na ce na migãaŋ na kũɔma yaa da welewele aa na hɔmmu yu baa cuosɪnni baa balaŋgu.

40 Mimiɛl namaa temma-i daana-i, umaŋ ciɛ huɔŋgu-i u'i saa ce huɔŋga-i wei?

41 Firiinuŋ na hɔmmu-i baa sũntaamba-i ŋ ka da na birii nuɔfafaŋ namaa.

42 «Farisɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nei; da na ce na dii Diilonŋo *yufelle-i ka cor baa niifiɛlu-i du sɪnni-na hiere aa na siɛ bi ce kumaŋ vii, na siɛ bi tira a dɔl Diilonŋo-i. A ne da, naa naa saaya na ta na ce ma yaa-i igɛna aa suɔ haa manamma-i ma dɔrɔ.

43 «Farisɛbaa namaaŋo-i, sũlma haraa-nei; da na suur *Diilonelhaalãdũŋgu-na, na taara na tɛna yaŋ-na. Na taara da na waa nuɔmba-na, ba ta ba piɛ ba jaal-na.

44 Sũlma haraa-nei; naa dii ŋaa cɪncuɔŋa maŋ gbuyaanu, nuɔmba saa suɔ wuɔ munterbabalammu, ba ta ba wuɔ ba cor a dɔrɔ.»

† 11:30 Yonasi (Jonas) 3.3-5 ‡ 11:31 Jãmatigi ba sebɛdiɛlãŋo (1 Rois) 10.1-10 § 11:32 Yonasi (Jonas) 3.5-10

⁴⁵ *Anjɪnamma pigāatienjo nanjo gbɛ-yo wuɔ: «Hāalātie, da η ta η piiye de-i-na, ma sɪ η bi tuora miɛ fɛɛ-i kɛ?»

⁴⁶ Yesu wuɔ cira: «Ānjɪnamma pigāataaŋ namaaŋo-i, sūlma bi haraa-nei; da na ce na biɛ congorɪ maŋ nɛliɛ siɛ gbāa tūu-ni a hā nuɔmba-i wuɔ ba tūu, aa na siɛ bi bel ba tūu.

⁴⁷ Sūlma haraa-nei; na bɪncuɔmbaŋ kuɔ *Diilopɔpuɔrbiemba maŋ, na siire ta na ma ba cɪncuɔŋa-i.

⁴⁸ Naŋ ciɛ mafamma-i, kuu dii ŋaa na pigāaŋ wuɔ na bɪncuɔmbaŋ ciɛ kumaŋ ku faa. Bafamba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i aa namaa ta na ma ba cɪncuɔŋa-i.

⁴⁹ Ku'i ciɛ Diilonj uŋ suɔ wɛima-i hiere, u waŋ-ma gbar-ma wuɔ: «Mi ka saaŋ mi pɔpuɔrbiemba namba hā-ba. Ba ka ko banamba bei, aa ce banamba kpāncɔlgū.»

⁵⁰ Diilopɔpuɔrbiemba maŋ baŋ kuɔ-ba a doŋ dii miwaaŋo domma-na, Diilonjo kaa yuu fiɛfiɛ ku nuɔŋ namaaŋo-i kumaŋ ciɛ na ko-ba.

⁵¹ Yaan mi tūnu-nei, baŋ kuɔ Abel* aa ko bamaŋ cu-yo hiere a ji hi Sakari† maŋ baŋ kuɔ-yo mumbuolmuŋ-terienju hɔlma-na baa *Diilodubuɔ-i, ba kaa yuu-na kumaŋ ciɛ na ko-ba.

⁵² «Ānjɪnamma pigāataaŋ namaaŋo-i, sūlma haraa-nei! Naŋ fuyaa mamaŋ gbāa ce nuɔmba suɔ Diilonjo-i; naa dii ŋaa nɛliɛŋo maŋ gbuɔnu dūŋgu aa fuo diele-i. Fuɔ siɛ suur aa bamaŋ taaraayaŋ ba suur u siɛ bi yaŋ ba da suur.»

⁵³ Yesuŋ juɔ hel juwuoterienju-na, ānjɪnamma pigāataamba-i baa Farisiɛbaa-ba jo ji yu-yuɔ ta ba waana baa-yo aa ta ba yuu-yo baa nelma bɔi

⁵⁴ wuɔ sɪ u ka piiye cāl ba da āntaalāmma haa-yuɔ.

12

Umaŋ saaya kaalāmma (Matie 10.26-33)

¹ Yesuŋ taa u piiye baa *Farisiɛbaa-ba-i, nuɔŋ baa kūɔl ba-naa jo ji yu-yuɔ. Wuɔ waŋ baa u *hāalābiemba-i wuɔ: «Bilaan na fɛɛ Farisiɛ ba dawɔruɔ-i-na; uu dii ŋaa konsiini. Baa na yaŋ ba ji celien-na baa-yo.

² Nelma maŋ fuyaa hiere, ma ka hel.

³ Da na fiɛ fuo waŋ mamaŋ, ma ka nu.

⁴ «Mi jɛnaaŋ namaa, yaan mi tūnu-nei, baa na ta na kaalā umaŋ gbāa ko-na yonj aa u siɛ gbāa ce kuaŋgu nei.

⁵ Mi ka pigāaŋ-na naŋ saaya na ta na kaalā umaŋ. Na saaya na ta na kaalā Diilonjo yaa-i. Da η ku, u yaa gbāa dii-ni dāamu-na. Coima saa fa, na saaya na ta na kaalā u yaa-i.

⁶ Na saa da, ba sa suor tigālāamba ndii warbienja hāi yonj wɛi? A ne da u diei maama sa karaanu Diilonjo-i.

⁷ Halle na yukuɔsɪnni maŋ daani-i, Diilonjo kaaŋ-ni hiere. Terienju fanju-na, baa na ta na tie holle; na bɔyaa tigālāamba-na titirre.

⁸ «Mi tūnu-nei: Umaŋ duɔ yiera-mɛi nuɔmba yaanŋa-na wuɔ mɛi wuonjo, *Molon-Bienjo kaa yiera-mɛi *dɔrpɔpuɔrbiemba yaanŋa-na wuɔ kutienjo-i fuɔ bi wuonjo.

⁹ Ŋga umaŋ duɔ ciina-miɛ nuɔmba yaanŋa-na, Molon-Bienjo kaa bi ciina kutienjo-i dɔrpɔpuɔrbiemba yaanŋa-na.

¹⁰ Umaŋ duɔ waŋ noparaan-āndaanju baa Molon-Bienjo-i, jande gbāa ce kutienjo-na, ŋga umaŋ duɔ waŋ noparaan-āndaanju baa *Diilonj-Yalle-i, jande cɛraa u ce kutienjo-na.

* **11:51** Miwaaŋo jɪnammaŋ-sebɛ (Genèse) 4.8   † **11:51** Ancɔlommaŋ-sebehāalɪŋo (2 Chroniques) 24.20-22

11 Da ba bi-na yiingu yiingu *Diilonelhāalādūnni-na, sisɔ yaataamba wulaa, sisɔ fāamaaŋ ba terien-nu; baa na yaŋ na hɔmmu cu wuɔ na siɛ ka suɔ naŋ ka waŋ mamaŋ a kor.

12 Da na ka hi, Diilon-Ƴalle ka pigāaŋ-na naŋ saaya na waŋ mamaŋ.»

Weiŋo maŋ milāaŋ u gbānalāaŋgu

13 Yesuŋ taa u piiye, naacolŋo naŋo tɛ dii nuɔmba-na aa gbɛ-yo wuɔ: «Hāalātie, waŋ baa mi mɔlɔ-i u yaŋ i calnu i to ciilunŋu-i.»

14 Yesu wuɔ cira: «Mi jɛ, hai juɔ haa-mi geŋgertie muɔ na yunŋu-na, sisɔ caltie muɔ, mi da mi cal namaa ciilunŋu?»

15 Aa naa waŋ baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Bilaan na fɛɛ, baa na yaŋ gbein-maama yu na hɔmmu-i ji cor. Na suyaa wuɔ nelien nuɔ da ŋ fiɛ waa weiŋ nuɔ nie nie, ŋ weisinni siɛ gbāa haa kunanŋu ŋ yinni-na.»

16 Aa naa naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Belle nande-na, weiŋo naŋo dɪmma naa gbuu ce.

17 U tuɔ piiye u huɔŋ-na wuɔ: «Mundiimu sɪ baa-mi, mi ka ce diŋ daama-i nie?»

18 Aa ji cira: «Mi suyaa miŋ ka ce kumaŋ. Mi ka muonu mi inɔŋgɔbaa-ba-i aa ma bɔmbɔŋ-baamba a dii-ma baa mi nagāŋ-niini-i hiere.

19 Da mi gbāa ce mafamma-i, mi dɪmmaŋ ciinu, mi ka tɛna ta mi wuo yon aa ta mi nyɔŋ, aa bi ta mi ce mi bāanŋu-i. Mi ka ce biena bɔi, mi siɛ guona.»

20 Diilonŋo gbɛ-yo wuɔ: «Ŋ milāaŋ ŋ sa cɛ, isuɔŋ daaku-na ŋ ka ku. Da ŋ ku, niŋ daa dɪmma maŋ daama-i ma ka ce hai maama-i?»»

21 Yesu wuɔ cira: «Kuuduɔŋgu yaa baa bamaŋ gbaraan ba nyaanu miwaan daayo weisinni-i aa yaŋ Diilon-niini-i.»

Hɔcugbāŋgbālānde (Matie 6.25-34)

22 Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ gbɛ u *hāalābiemba-i wuɔ: «Da mi ta mi piiye baa-na wuɔ na baa tie holle baa na niwuonin-kunŋu-i, baa na niidiinin-kunŋu-i;

23 kuu dii ŋaa nelien nuɔ ŋ yunŋu bɔyaa niwuoni-na aa ŋ kɔɔma bɔyaa niidiini-na.

24 Niɛŋ huriimba-i! Ba sa guona, aa inɔŋgɔbaa-ba bi sɪ baa-ba, ŋga Diilonŋo hā ba ta ba wuo. Na saa buɔ huriimba-na titirre wei?

25 Namaanŋo-na, hai moloŋo-i baa u hɔculle-i hiere u gbāa naara kunanŋu u yinni-na?

26 Ku fɔŋgɔ ŋ'a uu si dii-nei na da na ce maayilemma famma-i, bige-i ciɛ na hɔmmu ta mu cu baa na niwuonin-kunŋu-i baa na niidiinin-kunŋu-i?

27 Niɛŋ pɔlman puŋ ma fa dumaa, a ne da ma sa ce maacemma, ma sa bi sɔ jonŋorbaa. Mi tɔnu-nei, halle *Salomɔ-i baa u weisinni-i hiere, u saa ji dii kompanŋa maŋ faa yaŋ pɔlma-i dede.

28 Hiɛŋgu maŋ hiɛŋgu, Diilon duɔ diyaa-kuɔ fafamma nyunŋo-i-na diyaan daama temma-i, aa bisɪnuɔ dāamu waa da mu caa-ku; namaa namaŋ nelbilien namaa, u ka diiya-nei ka hi hie? Na saa haa na nanŋa-i Diilonŋo-na ku haama.

29 Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu cu baa na niwuonin-kunŋu-i. Baa na ta na hel na jɔguɔŋ-ma.

30 Bamaŋ sa suyaaŋ Diilonŋo-i, ba yaa gbagbaraayan nifanni huon-nu. Namaa To suyaa wuɔ ni maama dii-nei.

31 Yaan u maama yaa yu na hɔmmu-i igɛna, na ka da u hāa-na baa daani-i naara.

³² «Cɛllɛ-baan namaa naman nuɔ mi babimuɔ-i, baa na yan korma da-na. Ku dɔlaanu na To-i u hã-na u nelle-i.

³³ Suoraan na nagãñ-niini-i aa na hã sũntaamba baa gbeinã faña-i. Da na ce mafamma-i, kuu dii ñaa na tieraaya gbeibuɔ jina *Diilon-nelle-na. Gbeinã faña sa ji tĩ dede, a sa bi ji kã terienɣu. Molo si dii duɔ ji biɛ-ya na wulaa terienɣu-na, nyei bi si dii duɔ ji wuo-ya.

³⁴ Neliɛñ nuɔ nin tieraaya kusuɔñ-nu ñ huɔñga dii kusuɔñ-nu'i.»

Baa na gonya duɔfũmmu

³⁵ «Tigiin na fɛɛɛ, baa na yan na fitĩmbaa-ba dññ.

³⁶ Na saaya na waa ñaa maacembiemba man ba yuntienɔ kãa bilohiyãlle aa ba tĩena ta ba cie u jomma-i wuɔ duɔ jo ba hĩl dumelle-i hã-yo.

³⁷ Ba yuntien duɔ jo ji da ba saa kor duɔfũñ, ba yunni dɔlaa. Mi tũnu-nei, ñ da ba yuntienɔ biyaa maacemman-jonɣoruo dii, aa ce ba tĩena u hã-ba niiwuoni ba wuo.

³⁸ Duɔ fiɛ jo isuɔhollen, sisɔ cuo kaalman-caan-nu, a jo ji da ba saa duɔfũñ, ba yunni ka dɔl.

³⁹ Na saa da, da ñ suɔ cuoyuo uñ ka suur-niɛ huɔñgu man nuɔ-i, ñ siɛ yan u ji kanu ñ dũñgu-i.

⁴⁰ Namaa fɛɛɛ-i nan'a na saa tĩena baa-ma wuɔ *Molon-Bienɔ ka jo huɔñgu man nuɔ-i, u jo huɔñgu fanɣu'i nuɔ-i. Terienɣu fanɣu-na, na saaya na tigiin na fɛɛɛ.»

⁴¹ Pier yuu-yo wuɔ: «Itie, gbãnalãan daaku vii *hãalãbien miɛ yon wei, sisɔ ku vii nuɔmba-i hiere?»

⁴² Yesu wuɔ cira: «Da ñ nu wuɔ maacembilonɔ man vii, aa tuɔ cẽ, u yaa uman u yuntienɔ kãa nelle aa ce u tuɔ ne u dumelle-i aa tuɔ hã u namaacembiemba namba-i niiwuoni-i fafamma.

⁴³ U yuntien duɔ ka bir jo ji da u cie u maacemma-i man saaya ma ce dumaa, fuɔ yunɣu dɔlaa.

⁴⁴ Mi tũnu-nei, u yuntienɔ ka haa-yo u nagãñ-niini yun-nu hiere.

⁴⁵ Nɣa duɔ da niɛ sĩ u yuntienɔ siɛ bir jo fiɛfiɛ, aa don tuɔ muo u namaacembiemba-i, ku bɛmba-i baa ku caamba-i hiere, tuɔ wuo aa tuɔ nyɔñ u ye;

⁴⁶ uñ ñ'a u saa tĩena baa yiinɣu man maama-i, baa huɔñgu man maama-i, u yuntienɔ jo huɔñgu fanɣu'i nuɔ-i. Duɔ jo ji da-yo dumaanɔ-na, uñ ka haa kuman yuɔ, u'i ka suɔ-ku. U ka ce-yo ñaa baman sa nuɔñ Diilon-nunɣu-i ban ceñ-ban dumaa.

⁴⁷ «Maacembilonɔ man suyaa u yuntienɔñ taaran kuman, aa u saa taara u ce-ku, fuɔ temma-i ba sa muo-yo ce hujarre-yuɔ.

⁴⁸ Nɣa maacembilonɔ man sa suyaan u yuntienɔñ taaran kuman, duɔ ce maman saaya ba muo-yo, ba sa muo fuɔ temma-i bɔi. Da ba hã nuɔni man bɔi, ba ka yuu-ni bɔi, da ba hã nuɔni man bɔi ñ tiera, ba ka yuu-ni cor nunɣu fanɣu-i.»

Yesu saa jo baa yaafɛlle

(Matie 10.34-36)

⁴⁹ «Muɔmi juɔ baa dãamu'i hĩema-na. Mi taara dãan daamu ta mu caa.

⁵⁰ Weima dii da ma da-mi, da ma saa da-mi cor, mi huɔñga siɛ gbãa tĩena terduɔñ-nu.

⁵¹ «Na daa niɛ sĩ mi juɔ baa yaafɛlle'i hĩema-na wei? Coima, mi juɔ baa bɔrɔmma.

⁵² Nuɔmba ka don ta ba gãñ dũnni dũnni. Baman da ba waa ba ndii ba dũñgu-na, ba siɛi ka ta ba gãñ baa ba hãi aa ba hãi bi ta ba gãñ baa ba siɛi.

⁵³ Tonaamba ka ta ba gāŋ baa bɛpuɔmba-i; bɛpuɔmba bi ta ba gāŋ baa tonaamba-i. Nyunaamba ka ta ba gāŋ baa ba biemba-i; biemba bi ta ba gāŋ baa nyunaamba-i. Hũɔyāamba ka ta ba gāŋ baa ba caamba-i; caamba bi ta ba gāŋ baa hũɔyāamba-i* .»

(*Matie 16.2-3*)

⁵⁴ Yesu wuɔ tiraa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Da na da diilonɔ biilii, na cira: «U ka dāa», aa ma bi ce.

⁵⁵ Aa da na da fafalmu kā bāpagũŋgu-na, na cira: «Babāaŋgu ka waa», aa ma bi ce.

⁵⁶ Huhurmantaŋ namaa temma-i daana-i, na ciɛ niɛ ta na suɔ diilonɔ yammu-i na bɔrɔ-muɔ aa na sa suɔ mamaŋ ciɛŋ fiɛfiɛ-i ma yuŋgu-i?

⁵⁷ Bige-i ciɛ na sa suɔ-ma ce kumaŋ faa cemma?

⁵⁸ Molon cɛmel da di waa-niɛ, aa kutienɔ bi-ni, da na ta na kā hũmelle-na, gbāŋ baa-yo ŋ cārā-yuɔ. Ni ma'i sɪ, duɔ kā baa-ni fāamaambaa-ba wulaa, ba ka hā kpāŋkpannintaamba baa-ni ba dii-ni kaso.

⁵⁹ Mi tũnu-nei, da ba dii-ni kaso-i-na, da ŋ saa ji pā ŋ cɛmelle tĩ hiere, ŋ cɛraa ŋ da muŋhelmu.»

13

Yesu wuɔ nuɔmba nanna ba cilɔbabalaŋo-i

¹ *Pilati wuɔ puɔraa ba ka ko Galiletaamba namba *Diilodubuɔ-i-na. Ba waa ta ba buol. Yesuŋ waa tuɔ waŋ nel daama-i, nuɔmba namba jo ji ta ba piye mafamma-i baa-yo.

² Yesu wuɔ cira: «Na daa niɛ sɪ Galiletaŋ daabaŋ kuu kuliŋgu maŋ, ku pigāaŋ wuɔ ba yaa balaŋ yaŋ Galiletaamba-i hiere wei?

³ Na karaa coima! Da na saa nanna na cilɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»

⁴ Aa naa cira: «Nuɔmba cɪncieluo niisiei maŋ Siloe dujaataama naŋ cii haa-bei ko-ba, na daa niɛ sɪ ba yaa balaŋ yaŋ Yerusalemutaamba-i hiere wei?

⁵ Na karaa coima! Da na saa nanna na cilɔbabalaŋo-i, na ka ku kulduɔŋgu baa-ba.»

⁶ Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *ɛrɛsɛ-suonɔ, aa sũ *yensāaŋgu kuɔ. Yiŋgu naŋgu-na, u jo ji taara u saa da belle kuɔ.

⁷ U waŋ baa u maacembilonɔ-i wuɔ: «Bieŋa siei yaa dɛ-i tibiŋ daaku sa maŋ. Jā-ku ŋ nanna! Ku tiyāa ta ku bōnɔŋ hĩema-i gbāŋgbāŋ.»

⁸ Maacembilonɔ gbɛ-yo wuɔ: «Yaŋ ku cɔnu bende-i-na; mi ka hĩŋ ku yuŋgu-i aa dii hũŋgu ne

⁹ sɪ ku ka maŋ belle maŋ juɔŋ. Da ku saa maŋ, i ka suɔ jā-ku nanna.»»

Yesu siire ciɛŋo naŋo yitĩenaŋgu-na

¹⁰ *Yitĩenaŋgu naŋgu-na, Yesu kāa *Diilonelhāalādũŋgu naŋgu-na ka tuɔ waŋ Diilon-nelma-i u pigāaŋ nuɔmba-i.

¹¹ A ne da ciɛŋo naŋo waa baa-ba dũŋgu-na, *jina waa u yuŋgu-na a ce-yo jeiŋo. Uŋ gaala jarma-na, ku bieŋ cɪncieluo baa niisiei waa belle fande-na. U saa gbāa tuɔ ciir u wuɔ.

¹² Yesuŋ daa-yo, wuɔ bi u jo. Uŋ juɔ, wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ jarma taa-niɛ.»

¹³ Aa naa bi haa u nammu-i yuɔ. Ciɛŋ wuɔ bi pāŋ ciir yiɛra derre! Uŋ ciirii yiɛra dumaŋo-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diilonɔ-i.

¹⁴ Yesuŋ siire jeiŋo-i yitĩenaŋgu-na, ku saa dɔlnu Diilonelhāalādũŋgu yun-tienɔ-i, wuɔ tuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Maacemaŋ-yinni dii yinni niediei

* 12:53 Mise (Michée) 7.6

saaholma-na* ; na saaya na ta na jo yinni fanni'i nuɔ-i ba ta ba sire-nei na jarma-na; bige-i cie na sire jo yitɛnanɔŋu-na?»

15 Yesu wuɔ cira: «Huhurmantaan namaa temma-i daana-i! Namaanɔ-na, niintaamba-i baa kakuntaamba-i, da ku waa yitɛnanɔŋu-i ba sa kā baa-ba ba ka nyɔŋ hūmma wei?»

16 Aa cieŋo maŋ daayo-i, ma si *Abiramu hāayēlŋo nanɔ-i ke? *Sitāniŋ cie-yo jeiŋo ku bien cinciɛluo baa niisiei yaa de-i. Miŋ daa-yo, mii naa yan-yo baa u jarma-i wuɔ yitɛnanɔŋu wei?»

17 Yesu bigāarāamba waa nuɔmba hɔlma-na. Uŋ piiye dumaanɔ-na, senserre gbuu da-ba. A ne da uŋ taa u ce himma maŋ, ma taa ma dɔlɔnu nuɔmba-i hiere.

Diilon-bāanɔŋu don tēntēŋ
(Matie 13.31-33; Marke 4.30-32)

18 Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ cira: «Mi gbāa saa *Diilon-nellentesinni-i baa bige-i?»

19 Mi gbāa saa-ni baa mutardi-belle†. Da ŋ duu-de, di sire pa ce tibiinɔŋu, huriimba ta ba jo ba se kamma ku negemmu-na.»

20 Aa tiraa cira: «Mi gbāa saa Diilon-nellentesinni-i baa bige-i?»

21 Mi gbāa saa-ni baa konsiini. Da ba par-ni ba nakoluon-nu a du farniŋ-jūmmu-i kolloyufienɔ siei baa-ni; ni sire ce jūmmu nyurā.»

Hūmelle maŋ kāan Diilon-nelle-na
(Matie 7.13-14,21-23)

22 Yesu wuɔ cor tuɔ suur nileiŋa-na hiere u waŋ Diilon-nelma-i u kā *Yerusalemu-i-na.

23 Naacolŋo nan wuɔ yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ŋaa nuɔmba maŋ ka suur Diilon-nelle-na ba sie ciinu wei?»

Yesu wuɔ cira:

24 «Gbāan kpelle na suur baa dumelle maŋ wullu diele yaa-i. Mi tūnu-nei, nuɔmba bɔi ka cira ba suur baa-de, ŋga ba sie gbāa.

25 Dumellentien duɔ ji sire a gbonu dūŋgu-i aa yan namaa naman gōŋgūŋgu-na, na ka don ta na muo dūŋgu-i aa ta na piiye baa-yo wuɔ: «Itie, jande hīl dūŋgu-i i suur!» U ka cira u sa suɔ-na.

26 «Kufanɔŋu huonɔŋu-na, na ka don ta na piiye baa-yo wuɔ: «I saa tie wuo aa tie nyɔŋ baa nuɔnei wei? Nuɔnei saa ta ŋ wuɔra ŋ waŋ Diilon-nelma-i ŋ pigāan-ye nileiŋa-na wei?»

27 «U ka bir waŋ baa-na wuɔ: «Kāan na halan mi caan-nu, mi sa suɔ-na, na hieronɔ-i hiere āmbabalmanciraan namaa.»

28 Da na ka da *Abiramu-i baa *Isaki-i baa *Yakɔbu-i a naara *Diilonɔpuɔrbiemba-i hiere *Diilon-nelle-na, aa ba cie namaanɔ-i wuɔ na sie da suur, na hōmmu ka gbuu guɔla na ta na kaal.

29 Nuɔmba ka hel terni-na hiere a jo u kalle-na ji ta ba wuo aa ta ba nyɔŋ.

30 Huonɔŋu fanɔŋu-na, baman dii huonɔŋu-na fiɛfiɛ-i-na, banamba ka ta yaan-na, aa baman dii yaanɔŋa-na, banamba ka bir tɛ huon-nu.»

(Matie 23.37-39)

31 Yesuŋ taa u waŋ mafamma-i huonɔŋu maŋ nuɔ-i, *Farisiɛbaa-ba namba pie u caan-nu a waŋ baa-yo wuɔ: «*Erɔdi taara duɔ ko-ni, ta bande-i-na ŋ kā yanɔŋa nanɔŋa!»

* 13:14 Helmaŋ-sebɛ (Exode) 20.9-10; Anjɛnamma tiyemman-sebɛ 5.13-14 † 13:19 Mutardi-belle dii cɛkūɔ ŋaa sɔrhɛbelle.

³² Yesu wuɔ cira: «Kāaŋ na ka waŋ baa jumɛliɛŋo faŋo-i wuɔ nyuŋgo-i baa bisinuɔ-i mi donya *jinabaa aa sire jaamba; daakūŋgu-i, mi bāl mi maacemma-i.

³³ Nga nyuŋgo-i baa bisinuɔ-i baa daakūŋgu-i, mi saaya mi cor baa mi hūmelle-i ta mi kā *Yerusalemu-i-na. *Diilopɔpuɔrbilonjo saa saaya u ku yaŋga naŋga.»

³⁴ Aa naa cira: «E Yerusalemutaŋ namaa! Namei kuɔŋ Diilopɔpuɔrbiemba-i. Diilon duɔ saŋ umaŋ hā-na, na naŋ kutienjo-i baa tãmpɛlɛiŋa ko-yo. Mɛi ciɛ ji gbɛ. Mi na'a mi tigiin-na ŋaa kūɔnaŋon tigiin u biemba-i dumaa aa pūl-bei, ŋga na saa hūu-ma.

³⁵ Diilonjo ka yaŋ na nelle-i hā-na. Aa mi tūnu-nei, da na saa ji ta na cira: «Itien uŋ saŋ umaŋ u jo, Diilo baa-yo» na siɛ tiraa da mi yufelle.»

14

Farisɛ ba yuntienjo naŋo ciɛ källe aa bi Yesu-i

¹ *Yitienanŋu naŋgu-na, Yesu kāa *Farisɛ ba yuntienjo naŋo dumelle-na ba da ba ka wuo niwuoni. Nuɔmba bir ka yaŋ aa ta ba ne Yesu-i wuɔ sɪ u ka ce cāl.

² A ne da naacolŋo naŋo waa u yaŋga-na, kūɔnyurãmmaŋ-jarma waa-yuɔ.

³ Wuɔ yuu *ãnjĩnamma pigãataamba-i baa Farisɛbaa-ba-i wuɔ: «A saa baa miɛ Diilon-hūmelle-i, da ŋ sire jeiŋo yitienanŋu-na ku faa waa ku saa fa?»

⁴ Ba saa seŋ sūnunŋu yuɔ. Wuɔ bel naacolŋo-i a sire-yuɔ u jarma-na, aa naa ce u kūŋ.

⁵ Naacolŋ uŋ taa, wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Namaaŋo-na, umaŋ biɛŋo-i duɔ par suur hūnfuon-nu yitienanŋu-na, kutienjo yaŋ-yo dii wuɔ yitienanŋu wei? Da ku fiɛ waa u niŋo, u yaŋ-yo dii hūnfuonŋu-na wuɔ yitienanŋu-na wei?»

⁶ Ba saa da mumpiiyemmu.

⁷ Baŋ biɛ bamaŋ källe-na, Yesu wuɔ ne da umaŋ duɔ jo, u tuɔ taara u tiɛna yaŋ-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ:

⁸ «Molon duɔ bi-ni u källe-na, da ŋ kā, baa wuɔya ŋ ka tiɛna yaŋga-na. Uŋ biɛ bamaŋ, kunie sɪ unaa maaraa nuɔŋo-i ŋ sa suɔ.

⁹ Da ŋ kā ka tiɛna yaŋga-na, källentienjo duɔ ka jo ji cira ŋ sire ka tiɛna huon-nu aa hā unanjo teterre fande-i, ŋ yaŋga ka ce wullu.

¹⁰ Da ba bi-ni, da ŋ kā, tiɛna huon-nu. Ku yaa umaŋ biɛ-na duɔ ka jo ji da-ni huonŋu-na, u ka cira: «Mi jiɛ, sire ŋ ji tiɛna yaŋ-na.» Kufanŋu huonŋu-na, u ka ce-ni bɔi nuɔmba-na.

¹¹ Umaŋ duɔ tuɔ tetɛŋ u fɛɛ, ba ka hiire-yuɔ, ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛɛ, ba ka tetɛŋ-yo.»

¹² Mafammaŋ curaa, wuɔ waŋ baa umaŋ taa u ce källe-i wuɔ: «Da ŋ ta ŋ ce källe-i, ku saa saaya ŋ bi ŋ jɛnaamba yon, baa ŋ hamba, baa ŋ huraamba, baa ŋ caantaamba maŋ waamba-i. Da ŋ bi ba yaa yon, yiŋgu dii baa yiŋgu, bafamba ka bi ce aa bi-ni. Niŋ ciɛ ãnfafamma maŋ bei, ma solaŋgu ka suu yiŋgu faŋgu-na.

¹³ Da ŋ'a ŋ ce källe-i, ŋ saaya ŋ bi baa sūntaamba-i, baa jaamba-i, baa murgubaa-ba-i, baa yiriemba-i.

¹⁴ Bafamba siɛ gbãa pã ŋ babimuɔ sullu-i hā-ni. Diilonjo'i kaa pã-ni uŋ ka sire nelviimba-i yiŋgu maŋ nuɔ-i. A ce dumaanjo-na ŋ yunŋu ka dɔl.»

¹⁵ Naacolŋo naŋo waa tuɔ wuo baa-ba, uŋ juɔ nu nel daama-i, wuɔ gbɛ Yesu-i wuɔ: «Jaa bamaŋ ka da wuo niwuoni-i *Diilon-nelle-na ba yunni ka dɔl dumɛi!»

¹⁶ Yesu wuɔ naŋ gbãnalãaŋ daaku-i baa-yo wuɔ: «Naacolŋo naŋo taa u ce källe aa tūnu nuɔmba bɔi.

17 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, u puɔr u maacembilonɔ-i wuɔ u ka bi-ba.

18 Maacembilonɔ duɔ kã ka bi uman, kutienɔ gbɛ-yo wuɔ u siɛ gbãa kã. Diɛlã-wuonɔ gbiɛ-yo wuɔ: «Mi sãa suonɔgu, mi saaya mi kã ka ne-ku. Kã ŋ ka wan baa ŋ yuntienɔ-i wuɔ u ce jande mi siɛ gbãa hi baa-na.»

19 U cor kã unanɔ wulaa, fuɔ ka gbɛ-yo wuɔ: «Mi sãa niikūrãamba duɔŋa ndii, mi saaya mi kã ka kũ baa-ba ne. Kã ŋ ka wan baa ŋ yuntienɔ-i wuɔ u ce jande kɛɛ mi siɛ gbãa hi baa-na.»

20 U cor kã unanɔ wulaa, fuɔ ka tiraa gbɛ-yo wuɔ: «Mi jãa ciɛŋo fɛlemma mi siɛ gbãa hi baa-na.»

21 «Maacembilonɔ bir kã ka tũnu u yuntienɔ-i baa-ma. U yuntienɔ huɔŋga pãŋ guɔla, u wan baa-yo wuɔ: «Baa tɛna; bir ŋ kã nellen-huɔŋga-na ŋ ka bi sũntaamba-i baa nagãduɔlbaa-ba-i baa yiriemba-i baa murgubaa-ba-i ba jo.»

22 Maacembilonɔ bir ta. Uŋ kãa aa bir jo kufanɔgu-i, u jo ji wan baa u yuntienɔ-i wuɔ: «Mi biɛ nuɔmba jo, ŋga muntɛnammu tɛyãa yogo.»

23 U yuntienɔ tiraa wan baa-yo wuɔ: «Bir ŋ kã sonniŋ-hũmienɔ-na ŋ ka gbãŋ baa nuɔmba-i ba jo ji yu mi dũŋgu-i.

24 Yaan mi tũnu-nei, miŋ biɛ baman diɛlũɔ-i-na, ba siɛ da wuo mi niiwuoni-i.»

*Ŋ saaya ŋ ce bige-i igɛna aa suɔ cu Yesu huon-nu?
(Matie 10.37-38)*

25 Nuɔmba bɔi baa cuu Yesu huon-nu ta ba kã *Yerusalemu-i-na. Yesu wuɔ wan baa-ba wuɔ:

26 «Nuɔni man da ŋ ta ŋ nyaanu-miɛ, ŋ saaya ŋ ce-mi bɔlbɔl ŋ to-i-na, baa ŋ nyu-i-na, baa ŋ ciɛŋo-na, baa ŋ bisãlmba-na, baa ŋ hãmba-na, baa ŋ mɔlbaa-ba-na, baa ŋ tũɔbaa-ba-na, halle baa nan fɛɛ-i-na. Ni ma'i sɪ, ŋ siɛ gbãa cu mi huon-nu.

27 Aa nuɔni man da ŋ'a ŋ sa siɛ mulɛma-i baa kuliŋgu-i, ŋ siɛ gbãa cu mi huon-nu.

28 Na hɔlma-na, uman duɔ cira u ma dubuɔ, ma sɪ u tɛna igɛna a ne dũŋguŋ ka yu dumaa, aa ne da kuɔ gbeiŋa man dii baa-yo a ka gbãa baal-ku.

29 Ni ma'i sɪ, duɔ jɪna ku tuole-i, aa u saa ji gbãa baal-ku, nuɔmba ka ta ba nyɛ-yo

30 aa ta ba piiye wuɔ: «Bombolma sa suɔ aa dɔlnu naacolŋ daayo-i; u siire wuɔ fuɔ ma dubuɔ, u yaa daayo ku juɔ yar-o baalma.»

31 Kuuduɔŋgu yaa-i baa nellentienɔ man dii baa sorosibaa neifienɔ ndii. Duɔ da berru baa u nanellentienɔ man dii baa sorosibaa neifien-cɪncieluo, u saaya u tɛna igɛna a ne da kuɔ fuɔ sorosibaa neifienɔ ndii ka gbãa ce berru-i baa sorosibaa neifien-cɪncieluo-i.

32 Duɔ da u siɛ gbãa, ŋ da u diyaa nuɔmba ka cãrã-yuɔ; u siɛ yan u ji jo ji diire-yuɔ.

33 Maman dii, uman duɔ saa ne u nagãŋ-niini-i aa yan-ni, kutienɔ siɛ gbãa cu mi huon-nu.

34 «Dãmma-i biŋkũfafaanɔgu, ŋga da ma ji saara, ma gbãa tiraa ce niɛ ce kpɛnnɛ?

35 Ma siɛ bi gbãa ce hũŋgu, ma siɛ bi tiraa gbãa fa manamma ba biɛ ka kũnna fuoren. Uman duɔ u ka nu, u nu!»

15

*Bige-i fɛŋ Diilonɔ huɔŋga-i?
(Matie 18.12-14)*

1 *Nampohũutaamba-i baa āmbabalmanciraamba taa ba kā Yesu wulaa ba kā ba nu u nelma-i.

2 *Farisíɛbaa-ba-i baa *ānjĩnamma pigāataamba ta ba waana wuɔ u ciɛ nie yaŋ nelbabalaamba ta ba piɛ-yo aa tiraa tuɔ siɛ u wuo niiwuoni-i baa-ba?

3 Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ:

4 «Namaaŋo-na, tũlmba komuɔŋa ndii da ba waa baa umaŋ, aa u diei balla-bɛi, kutieŋo siɛ yaŋ komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa baamba ta ba wuora aa kā ka taara umaŋ baala wɛi?

5 Duɔ ka da-yo, u huɔŋga ka gbuu fɛ u tũu-yo kũŋ baa-yo

6 ka bĩ u jẽnaamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «Mi daa mi tũmaŋo-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ mɛi kaŋga temma-i.»

7 Yesuŋ waŋ mafamma-i, wuɔ cira: «Yaaŋ mi tũnu-nei, āmbabalmancerɔŋo diei duɔ nanna u cilɔbabalaŋo-i, kuŋ fɛŋ Diiloŋo huɔŋga-i dumaa dɔrɔ-i-na, nuɔmba komuɔŋa naa baa cĩncieluo nennaa maŋ saa nanna ba cilɔbabalaŋo-i wuɔ sĩ bafamba vii, ba siɛ gbāa fɛ-ka dumaŋo-na.»

8 Aa naa tiraa cira: «Neifieŋ-cĩncieluo duɔ waa baa ciɛŋo maŋ, aa neifelle balla dũŋ-huɔŋga-na u wulaa, u siɛ celieŋ fitĩnuɔ aa pir dũŋgu-i hiere a taara-diɛ wɛi?

9 Duɔ da-de, u huɔŋga ka gbuu fɛ u bĩ u jẽnaamba-i baa u caantaamba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «Mi daa mi warbelle-i, yaaŋ na hɔmmu fɛ mɛi kaŋga temma-i.»

10 Yaaŋ mi tũnu-nei, āmbabalmancerɔŋo diei duɔ nanna u cilɔbabalaŋo-i, *dɔrɔpɔrɔbiemba waa hɔfɛlle fande temma yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na.»

Naacolŋo naŋo biɛŋo gbaraa aa ka bir jo

11 Yesu wuɔ tiraa cira: «Naacolŋo naŋo waa baa bɛpuɔmba hãi.

12 Yiingu naŋgu-na, bisālāaŋo gbɛ tuoŋo-i wuɔ: «Baba, miɛ iŋ saaya i da kumaŋ ŋ nagāŋ-niini-na, hã muɔ baa mi kũŋgu-i fiɛfiɛ.» Tuoŋo cal u nagāŋ-niini-i hã-ba.

13 Yinni saa da, hãaŋo suor fuɔ niini-i aa biɛ gbeina faŋa-i kā hĩɛŋ-nu baa-ya, kā ka biɛna-yei hiere kakarkuoŋ-na.

14 U gbeinaŋ kaa tĩ huɔŋgu maŋ nuɔ-i, nyulmu naŋ temma suur nelle fande-na a ce u sa da niiwuoni u wuo.

15 A ne da naacolŋo naŋo waa nelle fande-na tuɔ heŋ pɛrmba, naacom-biloŋo kā u wulaa wuɔ u ka taara maacemma. Naacolŋo biɛ-yo u tuɔ ceŋ u pɛrmba-i.

16 Nyulmuŋ gbu mu ko-yo dumaŋo-na, u tuɔ nenu pɛrmba niiwuoni-i. Nga hai ka hã fuɔ baa-ni?

17 U gbuu ji tĩɛna jɔguɔŋ da suu, aa cira: «Maacembiemba maŋ dii baa mi to-i hiere, niiwuoni sa tĩ-bɛi, aa muɔmɛi daami ta mi ku nyulmu-na.

18 Mi ka sire bir kā mi to wulaa ka waŋ baa-yo wuɔ mi cālāa Diiloŋo-i aa tiraa cāl fuɔ fɛrɛ-i.

19 U baa tiraa u tuɔ kãŋ-mi u biɛŋ muɔ, u yaŋ aa u bel-mi ŋaa u maacembilon muɔ.»

20 Aa sire ta.

«Uŋ kaa tuɔ piɛ cĩŋgu-i, tuoŋo fara da-yo, u hujarre gbuu bel-o, u gbar jārã-yuɔ kā ka gbuu pūrã-yuɔ u fɛrɛŋ nuɔ.

21 Bɛpolŋo gbɛ-yo wuɔ: «Baba, mi cālāa Diiloŋo-i aa tiraa cāl naŋ fɛrɛ-i, baa tiraa ŋ ta ŋ bĩ-mi ŋ biɛŋ muɔ.»

22 Tuoŋo fara bĩ u maacembiemba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «Gbaraŋ na ka biɛ jɔŋgoruo maŋ faa yaŋ dũŋgu-na, baa naafontarre, baa naatɛnni na ji dii na hã-yo.

23 Aa iŋ muyaa balyuŋgu maŋ, na kā na ka bel-ku na ji ko-ku i ce ponsaŋgu.

²⁴ Mi taa mi kãŋ mi biɛŋ daayo-i baa bikuomba, nga mi daa-yo nyunŋo-i cicɛlma; uu naa balla, mi daa-yo.» Ponsaŋgu yaa bi duɔŋ dumaŋo-na.

²⁵ «A ne da huɔŋgu fanŋu-na, bɛpomɔlŋo waa dii suon-nu. Uŋ juɔ tuɔ jo ji piɛ cɛŋgu-i, u nu niimarni du, baa kaasŋgu.

²⁶ U bɪ maacembilonŋo diei a yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ cɛŋgu-na?»

²⁷ «Maacembilonŋo cira: «N̄ hãaŋo yaa birii jo. Uŋ juɔ hɪnni ŋ to ji da-yo, u huɔŋga gbuu fɛ. U ce i bel balyunŋu maŋ in̄ muyaa-ku ko-ku hã-yo.»

²⁸ Mɔlŋo huɔŋga pãŋ du. U ciina wuɔ u siɛ suur cɛŋgu-na.

«Ba kã ka tũnu tuonŋo-i. U hel jo ji tuɔ cãrã-yuɔ.

²⁹ Naacombilonŋo gbɛ-yo wuɔ: «Baba, mɛi dii ŋ caaŋgu-na ta mi cãa-ni ku daa biena bɔi. Mi saa yagar ŋ nun-ãndaanŋu-i dede. Nga yinduɔŋgu ŋ saa ji bel-ku a cira yolonŋo wuɔ: «Hũu ŋ ka ko ŋ wuo baa ŋ jɛnaamba-i.»

³⁰ Aa ŋ biɛŋo maŋ daayo-i, fuɔ maŋ kãa ka biɛna ŋ nagãŋ-niini-i baa saasorbaa aa bir jo, ŋ ce ba bel balyunŋu ko hã-yo.»

³¹ «Tuonŋo gbɛ-yo wuɔ: «Nuɔ ŋ dii baa muonŋo-i bãaŋgu-i baa isuonŋu-i, mɛi nagãŋ-niini-i hai niini-i? Nan̄ niini sɪ wɛi?»

³² N̄ hãaŋo-i, mi taa mi kãŋ-yo baa bikuomba, nga mi daa-yo nyunŋo-i cicɛlma; uu naa balla, mi daa-yo. Yan̄ aa ŋ kũnna ŋ huɔŋga-i aa i ce ponsaŋgu-i.»

16

Cɛcɛmuntienŋo nan̄ maama

¹ Ku huonŋu-na, Yesu wan̄ baa u *hãalãbiemba-i wuɔ: «Wɛiŋo nan̄o waa, kombiyiɛ waa baa-yo. Baa ji tũnu-yuɔ wuɔ kombiyiɛŋ daayo biɛna u nagãŋ-niini-i.

² Wuɔ bi-yo ji wan̄ baa-yo wuɔ: «Niŋ ceŋ maman̄ hiere mi nuɔ-ma. A bãl nyunŋo, ŋ siɛ tiraa gbãa waa mi kombiyiɛŋ nuɔ. Ce aa ŋ tagaaya nin̄ daa kuman̄ ŋ pigãaŋ-mi.»

³ Kombiyiɛŋo tɛna tuɔ jɔguɔŋ wuɔ: «Mi yuntienŋo wuɔ u nanna-miɛ maacemma-na. Duɔ nanna-miɛ, mi ka ce niɛ? Mi siɛ bi gbãa kũ, aa da miɛ mi ta mi wuɔra mi cãrã, senserre ka ta di da-mi.»

⁴ Aa ji cira: «Ahãa! Mi suyaa min̄ ka ce kuman̄ da ba nanna-miɛ nuɔmba baa bi nanna-miɛ.»

⁵ U yuntienŋo cɛmiɛŋaŋ waa baman̄ nuɔ-i hiere, u tuɔ bɪ-ba ba da-ba-diei ba ta ba jo. Diɛlã-wuonŋo juɔ, u yuu-yo wuɔ: «N̄ saaya ŋ pã niɛ hã mi yuntienŋo-i?»

⁶ «U cira: «Mi saaya mi pã namma gbongboyufien̄ komuɔŋa ndii.»

«Kombiyiɛŋo wan̄ baa-yo wuɔ: «N̄ cɛmellen̄ nyegãaŋ sebɛ maŋ nuɔ-i, u yaa daayo. Tɛna donduo ŋ nyegãŋ gbongboyufien̄ komuɔŋa hãi baa cɛncieluo.»

⁷ Aa bɪ unan̄o jo. Uŋ juɔ, u yuu ufanŋo-i wuɔ: «Nuɔ ŋ saaya ŋ pã niɛ?»

«U cira: «Mi saaya mi pã ðimma buɔrbaa komuɔŋa ndii.»

«Kombiyiɛŋo wan̄ baa-yo wuɔ: «N̄ cɛmellen̄ nyegãaŋ sebɛ maŋ nuɔ-i, u yaa daayo. Nyegãŋ buɔrbaa komuɔŋa naa.»

⁸ Uŋ ciɛ baa u yuntienŋo cɛmientaamba-i cemma maŋ daama-i, u yuntien̄ un̄ juɔ nu-ma, u gbɛliɛŋ-yo wuɔ u cɛ u cor.»

Yesu wuɔ cira: «Na saa da, baman̄ sa wuɔyaan̄ Diilon̄-hũmelle-i ba suɔ ba suuye ba-naa ba yan̄ baman̄ wuɔyaan̄-deŋ.

⁹ Mi tũnu-nei, nelie sa ji ku aa ba dii-yo baa u gbeiŋa-i. Terienŋu fanŋu-na, gbeiŋa maŋ dii baa-na hɛma-na bande-i-na, ciɛŋ-yan̄ na bel jɛnaamba baa-ya, ku yaa da na saa ji waa yiinŋu maŋ nuɔ-i, ba hã-na muntɛnammu Diilonŋo caaŋgu-na.

¹⁰ Uman̄ duɔ suɔ bɪŋkũcɛkũɔma belma, kutienŋo ka suɔ bɪŋkũbuɔ belma. Uman̄ duɔ cãl bɪŋkũcɛkũɔma belma, kutienŋo ka cãl bɪŋkũbuɔ belma.

11 Da na cāl miwaan daayo gbeija belma, hai ka sie hā namaa ninsoṅ-biṅkūngu na tiera?

12 Da η cāl molon biṅkūngu belma, Diilonṅ unṅ ηa na'a u hā nuᵛ kumanṅ, u ka ce niε aa hā-ni baa-ku?

13 Na suyaa wuᵛ maacembilonṅ diei sie gbāa cāa nuᵛmba hāi. Nṅ ka da u bigāanṅ u diei aa dᵛl u diei, u ka waa baa u diei aa ciina u diei. Ku yaa ṅaa namaa kūngu-i, na sie gbāa ta na kuye Diilonṅ-i aa bi ta na kuye gbeija-i terduᵛṅgu faṅgu-na.»

14 Gbeija taa a dᵛlnu *Farisiεbaa-ba-i a cor. Yesunṅ waan nel daama-i, baa bir yanṅ aa ta ba nyε-yo.

15 Wuᵛ wanṅ baa-ba wuᵛ: «Namaanṅ-i, da na da nuᵛmba-i na ce na fεre nelviinṅ namaa, ṅga Diilonṅ suᵛ na hᵛmmu-i. Nelbiliembanṅ kaal kumanṅ, Diilo sa hiel u yufelle kuᵛ.

16 Yiinaa-i-na, nuᵛmba taa ba nu *Moisi anṅinamma yaa-i baa *Diilopᵛpuᵛrbiemba nelma-i aa ta ba ce ba wεima-i. Ba ciε kufanṅgu-i a ji hi Nsāa bāanṅgu-i. A donṅ Nsāa bāanṅgu-na, ba duᵛṅ ta ba nu *Diilonṅ-nelle maama-i. A ce dumaanṅ-na, nuᵛmba-i hiere ba gbāṅ kpelle da ba suur-diε.

17 «Dᵛrᵛ-i baa hiεma-i ni gbuonumma dii fεu yanṅ anṅinamma nelbelle diei gbuonumma-i.

18 «Na saa da; umanṅ duᵛ nanna u ciεṅo-i aa jā unanṅ, kutienṅ ciε *fuocesinni-i dumaanṅ-na; aa da ba nanna ciεṅo manṅ aa η biε-yo, η bi ciε fuocesinni-i dumaanṅ-na.»

Weiṅo baa sūntienṅ

19 «Weiṅo nanṅ waa tuᵛ gbu u diiya u fεre. U taa u ce u bāanṅgu-i aa bi tuᵛ wuo niwuofafanni yaa yinni manṅ jonṅ.

20 A ne da sūntienṅ nanṅ waa tuᵛ galla u dumelle yaanṅa-na, ba taa ba bi-yo Lasaar. Pānni'i naa gbuyaa u kūᵛma-i hiere.

21 Weiṅ duᵛ wuo aa juuru manṅ diire hiεma-na, Lasaar tuᵛ nenu-duᵛ, ṅga u sie bi da-du. Juoraamba tiraa waa hie ta ba nallā u pānni-i?

22 Unṅ juᵛ ku, *dᵛrpᵛpuᵛrbiemba biε-yo kā baa-yo *Abiramu caanṅ-nu dii ninsoṅ-nelle-na. Ku huᵛṅgu-na, weiṅo bi ji ku, ba fuure-yuᵛ.

23 U kā ka tuᵛ gbu u ce sūlma-i dāamu-na. U juᵛ ciir u yunṅgu-i ku yaa nuᵛ-i, a fara da Lasaar dii Abiramu caanṅgu-na.

24 U fara tuᵛ piiye da gbagaga wuᵛ: «Abiramu, mi to nuᵛ, mi muliεṅ mi cor dāanṅ daamu-na, jande, ce hujarre miε aa η puᵛr Lasaar ka dii u niele-i hūmma-na a ji dii mi nunṅgu-na mi nuhᵛlle fεrε.»

25 «Abiramu gbε-yo wuᵛ: «Mi biε, ma sī η suyaa wuᵛ ninṅ waa miwaanṅ-na, η waa η fεreṅ nuᵛ aa Lasaar waa sūlma-na kε? Fiefiε-i-na, uu dii fiisaanṅ-nu bande-i-na aa nuᵛ η cer waa sūlma-na.

26 Da mi fie hūu-ma, fobāmbāale dii i hᵛlma-na. Molo sie gbāa hel bande-i-na a karnu kā namaa terienṅgu-na, aa molo sie bi gbāa hel namaa terienṅgu-na a karnu jo bande-i-na.»

27 «Weiṅo gbε-yo wuᵛ: «Da ma waa dumaanṅ-na, yanṅ aa η puᵛr-o miε ciinṅgu-na

28 u ka piiye tūnu mi hāmba-i, baa dii ba ndii; ba baa ji jo yaahuol-terienṅ daaku-na.»

29 «Abiramu gbε-yo wuᵛ: «*Moisi nelma dii baa-ba, a naara *Diilopᵛpuᵛrbiemba maama-i, mafamma ka saanu baa-ba.»

30 «Weiṅo cira: «Abiramu, mi to nuᵛ, mafamma sie gbε baa-ba. Nṅga molon duᵛ hel kuonṅ-nelle-na a ka piiye baa-ba, η ka da ba naana ba cilᵛbalaṅo-i.»

31 «Abiramu gbě-yo wuo: «Da ba'a ba sa nu Moisi nelma-i baa Di-
ilopɔpuɔrbiemba maama-i, molo duɔ fiε hel kuon-nelle-na kā, u kāa
gbāngbān.»»

17

Baŋ gāaŋ hāalābiemba-i baa nelma maŋ

(Matie 18.6-7,21-22; Marke 9.42)

1 Ku huonɔgu-na, Yesu wuo waŋ baa u *hāalābiemba-i wuo: «Nuɔmba
siε gbāa naa kuubabalaanɔgu muncemmu-i, ŋga umaŋ duɔ dii u nanolŋo-i
kuubabalaanɔgu cemma-na, sūlma haraa kutienɔ-na.

2 Kumaŋ ka haa-yuo, kuɔ baa naa to namelle u nuonɔgu-na aa se-yo dii-yo
nuoraan-nu kuu naa ce bɔlbɔl yuo.

3 Terienɔgu faŋgu-na, bilaan na fεε.

«ŋ natobin duɔ cāl-ni, ŋ piie baa-yo da yambaa. Duɔ siε u cālmuo-i, ŋ yaŋ
ma tī.

4 Duɔ fiε cāl-ni ku yu niehāi yinduonɔgu-na aa tuɔ suɔ-ma u jo u cārā-niε, baa
gāŋ baa-yo.»

5 Yesu *pɔpuɔrbien baa waŋ baa-yo wuo: «Itie, in haa i nanga-i niε dumaa,
kāyā-yiε kuanɔgu naara-kuɔ.»

6 Yesu wuo gbě-ba wuo: «Halle da ku fiε waa na haa na niele'i miε yon, na
gbāa gbě tibiin daaku-i wuo ku fuur ka sū ku fεε nuoraanɔgu-na, aa ma bi ce.»

7 Aa naa cira: «Namaanɔ-na, umaŋ duɔ biε maacembilonɔ jina u suonɔgu-na,
sisɔ u biyaa-yo u tuɔ ceŋ u muɔru, duɔ hel hienɔgu-na jo, kutienɔ ka gbě-yo wuo
u tiena donduo wuo niwuoni-i wεi?

8 Ma sī u bir gbě-yo wuo: «Ce mēi niwuoni-i aa ŋ hor ŋ niidiini-i aa ŋ biε ŋ
hā mi wuo igēna. Da mi wuo tī, nuɔ ŋ ka suɔ wuo.» Ma sa ce dumēi wεi?

9 Maacembilon duɔ ce u maacemma-i, ku saaya ba jaal-o tīnɔgu wεi?

10 Ku yaa ŋaa namaa kūnɔgu-i. Baŋ hāa-na maman, da na ce-ma, na saaya
na cira: «Miεnɔ-i maacembien miε yon, i ciε i maacemma.»»

Yesu siire wontuɔrmba cīncieluo

11 Yesuŋ taa u kā *Yerusalemu-i-na, u bilaaya *Galile-i baa *Samari-i cor.

12 U kaa tuɔ suur nelle nande-na, *wontuɔrmba namba sire ta ba jārā-yuo.
Ba waa wontuɔrmba cīncieluo. Baŋ juɔ piε, baa yiεra aa naa ta ba fara* ba
piie baa-yo wuo:

13 «Hāalātie, jande, ce hujarre yiε.»

14 Yesu wuo fara waŋ baa-ba wuo: «Kāaŋ *Diilojigāntaamba ka ne-na.»†

Baa ta ta ba kā. Baŋ kāŋ hūmelle-na, ba jarŋ maa ta-bei.

15 Unaŋ wuo bir tuɔ gbēlien Diilonɔ-i da gbagaga u jo.

16 Uŋ juɔ hi Yesu caanɔgu-na, wuo dūuna jaal-o. A ne da u waa *nieryienɔ; u
taa u hel Samari.

17 Yesu wuo cira: «Ba siire cīncieluo-i-na hiere, ŋga nennaa baamba curaa
hie?

18 Bige-i ciε ba saa suɔ-ma bir jo ji jaal Diilonɔ-i ŋaa nieryien daa uŋ birii ji
jaal-o dumaa?»

19 Aa naa gbě naacolŋo-i wuo: «Sire ŋ kā! Nin haa ŋ nanga-i miε ŋ kuraa.»

Molon-Bien uŋ ka bir jo dumaa

(Matie 24.23-28,37-41)

20 Yiinɔgu nanɔgu-na, *Farisiεbaa-ba yuu Yesu-i wuo: «*Diilon-bāanɔgu ka don
yaku-i?»

* 17:12 Buolman-sebe (Lévitique) 13.45-46 † 17:14 Buolman-sebe (Lévitique) 14.2-3

Yesu wuɔ cira: «Diilonɔ-bãangu sa ji donɔ domma nanɔ temma ba da-ku baa ba yufelle,

²¹ aa cira: «Ku yaa bande ku yanɔa; ku yaa de ku yanɔa.» Na saaya na suɔ wuɔ Diilonɔ-bãangu duɔŋ tɪ na hɔlma-na.»

²² Aa naa wanɔ baa *hãalãbiemba-i wuɔ: «Yiingu dii baa yiingu, *Molonɔ-Bienɔ kũɔma kaa bel-na, ŋga na sie da-yo halle yinduɔŋgu.

²³ Nuɔmba kaa ta ba tãal-na wuɔ ba daa-yo yanɔa nanɔa. Banamba ka gbẽ-na wuɔ: «Uu dii daalei», bananɔ ba'a: «Uu dii terienɔ daaku-na.» Da ba pigãan-na terienɔŋ manɔ, baa na kã; ba tãal-na.

²⁴ Diilonɔ unɔ nyiesinɔ dumaa ba da-yo terni-na hiere, Molonɔ-Bienɔ duɔ u bir jo, ba ka da-yo dumei terni-na hiere. Molo si dii duɔ ji pigãanɔ molonɔ baa-yo.

²⁵ Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, fiɛfiɛ ku nuɔmba ka ciina-yuɔ aa ce-yo sũlma.

²⁶ «Mamanɔ taa ma ce *Nowe bãangu-na, Molonɔ-Bienɔ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.

²⁷ Nowe bãangu-na, nuɔmba naa gonya niwuoni baa kolma baa cejãlle. Ba tiyãa ku yaa nuɔ-i a ji hi yiingu manɔ Nowenɔ suurii begubuɔ-i-na aa yanɔ diilopepetienɔ dãa hɔr-ba hiere.‡

²⁸ Mamanɔ taa ma bi ce Loti bãangu-na, ma temma ka ce. Loti bãangu-na, nuɔŋ baa bi guɔnya wuolalle baa nyãlle, suorunɔŋ baa sãamunɔŋ, kũlle baa jaaguɔ.

²⁹ Ŋga yiingu manɔ Lotinɔ hilaa Sodomu-i-na, Diilonɔ wuɔ kũnna dãnɔgbɔguɔŋgu nanɔ temma a kukul nuɔmba-i hiere.§

³⁰ Molonɔ-Bienɔ duɔ u bir jo, ma temma ka ce.

³¹ Duɔ jo yiingu manɔ nuɔ-i, umanɔ duɔ ji waa gõŋgũɔŋ-nu, u baa cira u suur dũŋ-nu a biera u bimbinni-i; umanɔ duɔ bi waa hiɛŋ-nu, u baa bi cira u bir kũŋ.

³² Mamanɔ daa Loti ciɛŋo-i ma si ma tiyãanu-nei ke?*

³³ Umanɔ duɔ tuɔ kaal baa u yunɔŋ yonɔ, kutienɔ ka kɔsuɔŋ u fere; ŋga umanɔ duɔ tuɔ kɔsuɔŋ u fere, kutienɔ ka kor u fere.

³⁴ Mi tũnu-nei, yiingu fanɔŋu-na, nuɔmba hãi gbãa waa galla munɔgalladuɔmu-na, ba bie u diei ta aa yanɔ unanɔ-i.

³⁵ Caamba hãi gbãa waa ta ba sɔrɔŋ, ba bie u diei ta aa yanɔ unanɔ-i. [

³⁶ Nuɔmba hãi gbãa waa ta ba guona, ba bie u diei ta aa yanɔ unanɔ-i.]]»

³⁷ Hãalãbienɔ baa yuu-yo wuɔ: «Itie, mafamma ka ce hie-na?»

Wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Bĩŋkũkuliinɔ da ku waa kusuɔŋ-nu, kpaalbaa-ba tigiinɔ kusuɔŋ-nu'i.»

18

Cacãrãtie sa mulienɔ

¹ Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ nanɔ gbãnalãanɔ daaku-i baa u *hãalãbiemba-i duɔ pigãanɔ-ba wuɔ ba saaya ba ta ba cãrã Diilonɔ-i yinni manɔ jonɔ; ba baa yanɔ ba kũɔma senɔ. U gbĩɛ-ba wuɔ:

² «Gẽŋgertienɔ nanɔ waa nelle nande-na, u saa tuɔ kãalã Diilonɔ-i aa u saa bi tuɔ kãn molonɔ.

³ A ne da, bikulciɛŋo nanɔ bi waa nelle fande-na. Bikulciɛŋ daayo ji da weiima baa molonɔ nanɔ; u kã ka bĩ kutienɔ-i gẽŋgertienɔ wulaa.

⁴ Duɔ kã, gẽŋgertienɔ sie ne u yaan-na. Ciɛŋo sie bi bir. Yiingu nanɔŋu-na, gẽŋgertienɔ ji cira: «Mi suyaa mie mi sa kãalã Diilonɔ-i aa mi sa bi kãn nelienɔ.

‡ 17:27 Miwaanɔ jĩnammanɔ-sebɛ (Genèse) 6.9-7.24 § 17:29 Miwaanɔ jĩnammanɔ-sebɛ (Genèse) 18.20-19.25 * 17:32 Miwaanɔ jĩnammanɔ-sebɛ (Genèse) 19.26

⁵ Nga ciɛŋ daa uŋ jo u muliɛŋ-mi yinni maŋ joŋ dumandɛ-i-na, mi ka ce ba āndaanŋu-i aa gbuu da fiisa; ni ma'i sɪ u ka tuɔ jo u huol mi yaan-na.»»

⁶ Yesu wuɔ cira: «Na nuɔ gɛŋgertiebabalaŋ daa uŋ waanŋ mamaŋ kɛ?

⁷ Aa Diilonŋo maŋ Diilonŋo, ku ce niɛ aa u yufellenŋ hilaa bamaŋ nuɔ-i, da ba ta ba cārā-yuɔ bāanŋu-i baa isuɔŋgu-i u siɛ ne ba yaan-na?

⁸ Mi tūnu-nɛi: U siɛ dure aa ce-ma. *Molonŋ-Biɛŋ duɔ ka bir jo, u ka jo ji da nuɔmba haa ba nanŋa yuɔ wɛi?»

Ba sa cārā Diilonŋo-i baa bombolma

⁹ Nuɔmba namba taa ba ne ba fɛɛ wuɔ ba vii, a ce dumaanŋo-na, ba taa ba ne wuɔ ba bɔyaa banamba-na. Yesu wuɔ nanŋ gbānalāanŋ daaku-i hā-ba wuɔ:

¹⁰ «*Farisɛyiɛŋo nanŋo-i baa *nampohūutienŋo nanŋo-i ba kāa *Diilodubuɔ-i-na da ba ka cārā Diilonŋo-i.

¹¹ Farisɛyiɛŋ wuɔ sire yiɛra aa naa cira: «Diilo, mi jaal-ni. Mi jaal-ni hama-i nuɔ-i? Mi sa ce kuubabalaanŋu ŋaa banambaŋ ceŋ dumaa: Mi sa cuo, mi huɔŋga saa balaŋ baa neliɛŋo, mi sa wuɔra mi ce caamba. Mii si dii ŋaa nampohūutienŋo maŋ yiɛraaya duɔɛi u temma.

¹² Mi dii sūŋgu-i i hāi saaholma-na, aa da mi da bɪŋkūŋgu bɪŋkūŋgu, mi hiel ŋ *yufelle-i hā-ni.»

¹³ «Nampohūutienŋ wuɔ yiɛra dii huonŋ-nu, u saa siɛ duɔ ciir u yaanŋa-i, aa tuɔ muo u pāmpīnanŋa-i aa cira: «Diilo, mi suyaa miɛ mi ciluɔ saa fa, jande, baa gāŋ baa-mi.»»

¹⁴ Yesu wuɔ waŋ baa nuɔmba-i wuɔ: «Yaanŋ mi tūnu-nɛi, balaŋ daaba-i ba hāi-i-na, aa ba suɔ da ba bir kūŋ, Diilonŋo hurii nampohūutienŋo āmbabalma-i aa yaŋ Farisɛyiɛŋo maama-i. Na saa da, umaŋ duɔ tuɔ tetɛŋ u fɛɛ, ba ka hiire-yuɔ; ŋga umaŋ duɔ tuɔ hiire u fɛɛ, ba ka tetɛŋ-yo.»

Yesu cāarā Diilonŋo-i hā bisāmbiamba namba

(Matie 19.13-15; Marke 10.13-16)

¹⁵ Ku huonŋu-na, baa jo baa tontobaa-ba namba Yesu wulaa wuɔ u ji haa u nammu-i bɛi a cārā Diilonŋo-i hā-ba. U *hāalābiambaŋ daa mafamma-i, baa sire ta ba nuola bamaŋ juɔ baa-ba.

¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Yaanŋ bisāmba jo mi wulaa, baa na cie-ba». Baŋ juɔ, wuɔ cira: «Bamaŋ dii bafamba temma-i, *Diilonŋ-nelle dii bafamba diele.

¹⁷ Yaanŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ saa siɛ *Diilonŋ-nellentesīnni-i ŋaa bisālāanŋo, kutienŋo siɛ gbāa suur *Diilonŋ-nelle-na.»

Wɛiŋo nanŋ maama

(Matie 19.16-30; Marke 10.17-31)

¹⁸ *Yuifu ba yuntienŋo nanŋ wuɔ yuu Yesu-i wuɔ: «Hāalātiefɛɛi, da mi ta mi taara mi da cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i, mi saaya mi ce bige-i?»

¹⁹ Yesu wuɔ cira: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ bɪ-mi nelfɛɛiŋ muɔ? Da ma hel Diilonŋo-na, nelfɛɛiŋo dii wɛi?»

²⁰ Diilonŋ uŋ'a i tiɛ wuɔ hūmienŋa maŋ, ma sɪ ŋ suɔ-ya kɛ? Ta ŋ wuɔ a yaa-i: «Baa ce *fuocesīnni, baa ko neliɛŋo, baa cuo, baa kar coima ŋ haa molonŋ-na, aa ta ŋ dii ŋ to-i baa ŋ nyu-i ba nunŋu-i.»*

²¹ Naacolŋ wuɔ bir waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Mi duɔŋ dii mi bisānsīnniŋ ta mi ce mafamma-i hiere.»

²² Uŋ piiye dumaanŋo-na, Yesu wuɔ cira: «Ma tɪyāa ma diei: Suor ŋ nagāŋ-niini-i hiere aa ŋ cal gbeinŋa faŋa-i ŋ hā sūntaamba baa-ya, ku yaa ŋ ka ce wɛiŋ nuɔ dɔrɔ-i-na. Da ŋ ce mafamma-i, ŋ jo ŋ ji ta ŋ nyaanu-miɛ.»

* 18:20 Helmaŋ-sebɛ (Exode) 20.12-16; Anjɪnamma tiyemmanŋ-sebɛ 5.16-20

²³ Naacolɔŋ daayo naa silaa waa weinjo cor. Yesuŋ juɔ waŋ mafamma-i, wuɔ gbuu pãŋ vãa u yaanga-i.

²⁴ Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ ka ce weinjo duɔ gbãa suur *Diilonj-nelle-na kuu dii kpelle.

²⁵ Na saa da, kumaŋ ka ce nyɔgɔmɛ duɔ gbãa cor misɛnɛ fuonɔŋu-na kuu dii kpelle de! Nga kumaŋ ka ce weinjo duɔ gbãa suur *Diilonj-nelle-na, kufanɔŋu dii kpelle yaŋ.»

²⁶ Nuɔŋ baa yuu-yo wuɔ: «Dumaanjo-na, hai moloŋo-i ka gbãa da Diilonjo-i?»

²⁷ Yesu wuɔ cira: «Mamaŋ da ma yar nuɔmba-i cemma, ma sie gbãa yar Diilonjo-i.»

²⁸ Pier wuɔ cira: «Itie, aa mie maŋ yaan i nagãŋ-niini-i hiere aa tie nyaanu-nie, i ka da bige-i kuɔ?»

²⁹ Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umaŋ duɔ ta aa yaŋ u dumelle-i, u cieŋo-i, u hãmba-i, u bincuamba-i, u bisãlmba-i Diilonj-maama-na,

³⁰ kutienj uŋ ka da kumaŋ hɛma-na bande-i-na, ku ka maar uŋ taa aa yaŋ kumaŋ. Aa u ka da cicɛlma maŋ sa tieŋ dede-i bisinuɔ-i-na.»

*Yesu tiraa tir u kuliŋgu maama-i
(Matie 20.17-19; Marke 10.32-34)*

³¹ Ku huonɔŋu-na, Yesu wuɔ bi u *hãalãbienj cinciɛluo ba hãi baamba-i ba denj, a waŋ baa-ba wuɔ: «Na daa inj kãŋ *Yerusalemu-i-na ke? *Diilonjpuɔrbiembanj nyegãan mamaŋ *Molonj-Bieŋo maama-na, ma ka ce kusuoŋ-nu'i.

³² Ba ka bel-o hã *niɛraamba-i baa-yo ba nyɛ-yo sũlma, aa tuora-yuɔ, aa tu taalni yuɔ,

³³ aa muo-yo, aa ko-yo. Nga da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi hɛma-na, sielinj-yiŋgu-na, u ka sire hel jo.»

³⁴ Hãalãbiemba saa suɔ u nelma yaanga-i, ma yunɔŋu naa fuo-bei, a ce dumaanjo-na, ba saa suɔ uŋ taaranj u waŋ mamaŋ baa-ba.

*Yesu puurii yironjo nanj yufienja
(Matie 20.29-34; Marke 10.46-52)*

³⁵ Yesuŋ kaa tuɔ pie Yeriko-i, yironjo nanjo waa tieŋa hũmelle tũŋgu-na tuɔ cãrã.

³⁶ Uŋ juɔ nu nuɔmba ce ijieni-i ba cor, wuɔ yuu wuɔ: «Bige-i cie?»

³⁷ Baa cira: «Ma si Nasaretitaan Yesu'i curaŋ.»

³⁸ Wuɔ pãŋ tuɔ fara u piye da gbagaga wuɔ: «Yesu, *Davidi hãayɛlŋ nuɔ, jande, ce hujarre mie!»

³⁹ Bamaŋ naa taa yaanga-na, baa ta ba nuola-yuɔ wuɔ u suuye u nuŋgu-i. Wuɔ migãan tuɔ kaasŋ u naara wuɔ: «Davidi hãayɛlŋ nuɔ, jande, ce hujarre mie!»

⁴⁰ Yesuŋ juɔ saanu baa-yo, wuɔ yiɛra aa naa ce ba jo baa-yo. Baŋ juɔ baa-yo, wuɔ yuu-yo wuɔ:

⁴¹ «Ŋ taara mi ce bige-i hã-ni?»

Naacolɔŋ wuɔ cira: «Itie, mi taara ŋ puur mi yufienja-i.»

⁴² Yesu wuɔ cira: «Puur ŋ yufienja-i! Niŋ haa ŋ nanɔŋa-i mie ŋ kuraa.»

⁴³ U yufienj aa bi pãŋ puur terduonɔŋu fanɔŋu-na, wuɔ cu Yesu huon-nu tuɔ gbeliɛŋ Diilonjo-i u kã. Nuɔmban daa mafamma-i, ba hieronjo-i baa bi kã ba ta ba gbeliɛŋ Diilonjo-i.

19

Yesu haraa Sase terienj-nu

- 1 Yesuŋ suurii Yeriko-i-na tuɔ karnu duɔ cor,
 2 *nampohũutaamba yuntienjo nanjo waa nelle fande-na, ba taa ba bĩ-yo Sase. Sase waa binjũntienjo.
 3 Yesuŋ k̄aa, Sase wuɔ tuɔ taara u da-yo suɔ-yo; a ne da u waa beterie. Nuɔmban̄ yuu dumaan̄o-na, u saa gb̄aa duɔ hi da Yesu-i.
 4 Wuɔ gbar ta u yaan̄-na ka nyugũŋ tibiin̄-nu wuɔ duɔ ji tuɔ cor fuɔ da-yo.
 5 Yesuŋ juɔ hi terien̄gu fan̄gu-i, wuɔ ciir u yun̄gu-i a wan̄ baa-yo wuɔ: «Sase, hiire i ta, mi saaya mi har nuɔnei nuɔ-i nyun̄go-i-na.»
 6 Sase huɔŋ kaa p̄an̄ f̄e, wuɔ hiire da donduo kũŋ baa-yo.
 7 Nuɔmba daa mafamma-i ce bige-i? Baa ta ba waana wuɔ Yesu cie nie jo ji har nelbabalan̄ daayo temma wulaa?
 8 Sase wuɔ sire yiera Yesu yaan̄ga-na aa naa cira: «Itie, ne, mi ka calnu mi naḡan̄-niini-i s̄omma h̄ai, a h̄a sũntaamba-i s̄omma diei aa muɔmi ce s̄omma diei-maama namma-i. Miŋ duu baman̄ a hũu ba gbein̄a-i, mi ka h̄a-ba a temma s̄omma naa.»
 9 Yesu wuɔ cira: «Naacol̄ŋ daa un̄ bi yen̄ *Abiramu h̄aȳel̄ŋo, kon̄koro suurii u dumelle-na nyun̄go-i-na.
 10 *Molon̄-Bien̄jo juɔ duɔ ji taara baman̄ baala a kor-ba.»

*Ba sa biera japũŋgu h̄ien̄-nu gb̄an̄gb̄an̄
 (Matie 25.14-30)*

- 11 Ban̄ kaa ta ba pīe *Yerusalemu-i, nuɔŋ baa da nie s̄i *Diilon̄-b̄aan̄gu ka p̄an̄ don̄ huɔŋgu fan̄gu'i nuɔ-i. Yesu wuɔ suɔ baa-ba. A ne da huɔŋgu fan̄gu-na, u waa tuɔ piiye baa-ba.
 12 Wuɔ nan̄ gb̄anal̄an̄ daaku-i baa-ba wuɔ: «Nelbuɔ nan̄jo k̄aa nemaale ba da ba ka h̄a-yo nellentes̄inni u duɔ ji t̄iena u nelle-na.
 13 Un̄'a u ta, u b̄i u maacembiemba c̄incieluo a ji cal gbein̄a h̄a-ba, aa wan̄ baa-ba wuɔ: «Taa na torgon̄ baa gbein̄ daaya-i, mi k̄a aa jo.»
 14 A ne da u nellen̄-baamba naa biḡaan̄-yo. Un̄ taa, ba sire puɔr nuɔmba u huon̄-nu dii ku yun̄-terien̄gu-na wuɔ ba ka wan̄ baa-ba wuɔ ba sa taara naacol̄ŋ daayo nellentes̄inni-i.
 15 «Naacol̄ŋ un̄ kaa da nellentes̄inni-i aa bir jo, u ce ba b̄i u maacembiemba man̄ un̄ ŋa naa cal gbein̄a-i h̄a-ba wuɔ ba ta ba torgon̄, duɔ ji ne ban̄ daa kuman̄.
 16 Dīel̄a-wuon̄jo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi nan̄ga-i baa nin̄ h̄aa-mi gbein̄a man̄, a da gbeinyun̄jo temma s̄omma c̄incieluo.»
 17 «Nellentien̄jo cira: «Ku faa, maacembilof̄ef̄ein̄ nuɔ; nin̄ suyaa c̄elle-kũŋ daaku belma, mi ka haa-ni nil̄ein̄a c̄inciel yun̄-nu.»
 18 «H̄aal̄in̄-wuon̄jo jo ji cira: «Yuntie, mi bibiriye mi nan̄ga-i baa nin̄ h̄aa-mi gbein̄a man̄, a da gbeinyun̄jo temma s̄omma ndii.»
 19 «Nellentien̄jo gb̄e-yo wuɔ: «Mi ka bi haa nuɔŋo-i nil̄ein̄a ndii yun̄-nu.»
 20 «Sīelin̄-wuon̄jo wuɔ jo ji cira: «Yuntie, ŋ gbein̄a yaa daaya, mii naa fin̄ya-yie baa f̄ot̄ruɔ j̄ina k̄otuɔŋgu.
 21 Nan̄ huɔŋga don̄ ka cor a ce m̄ei sa h̄ir̄a-nie, ku'i cie mi fin̄ya-yie j̄ina k̄otuɔŋgu. Da ŋ saa j̄ina kuman̄, ŋ bie ku yaa-i; aa da ŋ saa duu kuman̄, ŋ kar ku yaa-i.»
 22 «Nellentien̄jo gb̄e-yo wuɔ: «Maacembilobabalan̄ nuɔ nan̄ temma-i daani-i, ŋ piiye bel ŋ f̄ere. Nin̄ suyaa wuɔ mi huɔŋga don̄, aa da mi saa j̄ina kuman̄ mi bie ku yaa-i, da mi saa duu kuman̄ mi kar ku yaa-i;
 23 bige-i cie ŋ saa k̄a ka j̄ina mi gbein̄a-i gbein̄-dũŋ-nu? Miŋ juɔ de-i-na, mii naa saa jo ji da a huonaana mi hũu-ya wei?»

24 Nuɔmba waa u caaŋgu-na, u waŋ baa-ba wuɔ: «Hũyãaŋ u gbeija-i na hã umaŋ daa gbeinyuŋo-i sɔmma cɪncieluo-i.»

25 «Ba cira: «Yuntie, ma sɪ fuɔ daa gbeinyuŋo temma sɔmma cɪncieluo kɛ!»

26 «U cira: «Yaŋ mi tũnu-nei, umaŋ duɔ da, kuaŋgu ka naara u kũŋgu-i, ŋga umaŋ duɔ saa da, cɛlle-kũŋgu maŋ dii, ku hũu.»

27 Uŋ waŋ mafamma-i, u cira: «Mi bigãarãamba maŋ saa ta ba taara mi waa ba yuŋgu-na, bilaŋ-baŋ na jo baa-ba bande, na ji ko-ba mi yufellen.»

28 Yesuŋ juɔ piiye ti, wuɔ ta nuɔmba yaŋ-na ba ta ba kã Yerusalemu-i-na.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Nsãa 12.12-19)

29 Yesubaa-baŋ kaa ta ba piɛ Betani-i baa Betifage-i dii *Olivi-tibinni-tãnuŋgu caaŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa u *hãalãbiemba hãi wuɔ:

30 «Kãaŋ nelle maŋ i yaŋga-na daade-i, na suurma-na, na ka da ba vaa kakũmbiloŋo naŋo, molo saa nyugũŋ-yuɔ dede. Na fir-o na jo baa-yo.»

31 Umaŋ duɔ yuu-na, na cira Itieŋo yaa ciɛra na fir-o ka hã-yo.»

32 Uŋ puɔraa bamaŋ, baa kã ka bi da kakũmbiloŋo-i ŋaa uŋ waŋ-ma dumaa.

33 Ba ture ta ba fir-o, u taamba yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na fir kakũmbiloŋo-i?»

34 Baa cira: «Itieŋo yaa ciɛra i fir-o ka hã-yo.»

35 Aa naa fir-o ka hã Yesu-i baa-yo.

Baŋ kãa baa-yo, baa hiel ba jɔŋgorbaa-ba-i haa u huɔŋgu-na aa ce Yesu nyugũŋ ba ta ba wuɔ ba suur nelle-na.

36 Nuɔmba maŋ waa, baa bi hiel ba baamba-i ta ba fara-bei hiɛma-na u tuɔ wuɔ ba dɔrɔ u kã.

37 Baŋ kaa ta ba hiire Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na aa da ba suur *Yerusalemu-i-na, hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere, ba hɔmmu gbuu fɛ. Baa doŋ ta ba hãl nɛini da kabakaba ba gbɛliɛŋ Diiloŋo-i wuɔ u ciɛ gbɛɛ-weima boi pigãaŋ-ba.

38 Ba taa ba hãl wuɔ:

«Itieŋ uŋ saŋ nellentieŋo maŋ u jo, Diilo baa-yo!»*

I suuriinu i-naa baa Diiloŋo-i

Dɔrwuɔŋo gbɛ baa tuɔnumma.»

39 A ne da *Farisɛbaa-ba namba waa ba hɔlma-na. Baŋ juɔ da ba hãl nɛini-i kabakaba dumaŋo-na, baa waŋ baa Yesu-i wuɔ: «Ŋ sa waŋ baa ŋ hãalãbiemba budii wei?»

40 Yesu wuɔ cira: «Mi tũnu-nei, da ba fiɛ budii, tãmpɛŋja ka sire ta a hãl ba sɔlaŋgu-i.»

Yesu kaalaa Yerusalemutaamba maama-na

41 Yesuŋ kaa piɛ da nelle-i, wuɔ pãŋ tuɔ kaal

42 aa naa cira: «E! Yerusalemutaŋ namaa, kuɔ naa naa suɔ kumaŋ ka fɛ na hɔmmu-i nyuŋgo daayo-na, kuu naa fa. Ŋga ku fuyaa-nei; na siɛ gbãa suɔ-ku.

43 Yiŋgu dii baa yiŋgu, na bigãarãamba ka jo ji dii-na huɔŋga. Ba ka suuye-nei terni-na hiere na siɛ da muŋkormu.

44 Diiloŋ uŋ juɔ duɔ ji kor-na aa na saa hũu-ma, ba ka muonu na nelle-i aa ko-na hiere. Ba siɛ yaŋ dũŋgu diei ku gbeiniŋ.»

Yesu duɔnya niisuornintaamba-i Diilodubuɔ-i-na

(Matie 21.12-17; Marke 11.15-19; Nsãa 2.13-22)

45 Yesuŋ kãa ka suur *Diilodubuɔ-i-na da niisuornintaamba-i, wuɔ tuɔ donya-bei

* 19:38 Gbɛliɛmaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 118.26

⁴⁶ aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Ma nyegāaŋ Diilon-*nelma*-na wuɔ: «*Mi dūŋgu ka ce Diilojaaldūŋgu.*»† Ma sinni niε namaa ce-ku *cuo ba terienɡu*‡?»

⁴⁷ Yesu taa u waŋ Diilon-*nelma*-i u pigāaŋ nuɔmba-i yinni maŋ joŋ Diilodubuɔ-i-na. *Diilojigāntaamba yuntaambaŋ daa-ma dumaanɔ-na, baa *ānjīnamma pigāataamba-i, a naara nelle yuntaamba-i, baa ta ba taara ba ko-yo.

⁴⁸ Nga u nelma taa ma suurnu nuɔmba-i ma cor a ce ba saa suɔ baŋ ka ce-yo dumaa da-yo ko-yo.

20

Hai moloŋo-i hāa Yesu-i hūmelle-i u tuɔ ce u maacemma-i?
(*Matie 21.23-27; Marke 11.27-33*)

¹ Yesuŋ kāa ka tuɔ waŋ *Neldɔdɔlma-i u pigāaŋ nuɔmba-i *Diilodubuɔ-i-na, yiingu nanɡu-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *ānjīnamma pigāataamba-i a naara nelle bīncuɔŋ baa kã

² ka cira: «Naacolŋ nuɔ, hai hāa-nuɔ hūmelle-i ŋ ta ŋ ce niŋ ceŋ kumaŋ daaku-i?»

³ Yesu wuɔ cira: «Muɔmi ka bi yuu-na baa nelma diei:

⁴ Pigāaŋ-muɔ umaŋ naa puɔraa Nsāa tuɔ *batiŋ nuɔmba-i; Diilonɔ'i naa puɔraa-yo sisɔ nelbiliemba'i naa puɔraa-yo?»

⁵ Baa don ta ba piiye ba-naa nuɔ wuɔ: «Die cira Diilonɔ'i naa puɔraa-yo, u ka cira: «Naŋ suyaa-ma dumaanɔ-na, bige-i cie na saa hūu u nelma-i?»

⁶ Die bi hɔr-ma cira nelbiliemba'i naa puɔraa-yo, bamaŋ dii bande-i hiere, ba suyaa wuɔ Nsāa waa *Diilopɔpuɔrbilonɔ; ba ka nan-ye baa tāmpēlēiŋa ko-ye.»

⁷ Baa naa ba cira: «I saa suɔ umaŋ naa puɔraa-yo.»

⁸ Yesu wuɔ cira: «Muɔmi siε bi pigāaŋ-na umaŋ hāa-mi hūmelle-i mi ta mi ce miŋ ceŋ kumaŋ daaku-i.»

Suontienɔ naŋo baa u maacembiemba
(*Matie 21.33-46; Marke 12.1-12*)

⁹ Ku huonɡu-na, Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa nuɔmba-i wuɔ: «Naacolŋo naŋo diyaa *εreSε-suonɡu* aa biε maacenciraamba jīna-kuɔ aa kã nelle duɔ ka vaaya.

¹⁰ Tibibienŋaŋ juɔ hi karma, u puɔr u maacembilonɔ diei maacenciraamba wulaa, wuɔ u ka hūu fuɔ yufelle-i ka hā-yo. Maacembilonɔ ta kã. Uŋ kãa, maacenciraamba bel-o muo-yo aa bir-o; ba saa hā-yo bīŋkūŋɡu.

¹¹ Suontienɔ tiraa puɔr maacembilonɔ naŋo ba wulaa. Ba tiraa bel ufaŋo-i a muo-yo aa gbuu tuora-yuɔ aa bir-o; ba saa hā-yo bīŋkūŋɡu.

¹² U tiraa puɔr maacembilonɔ naŋo ba wulaa ba ce ba siεi. Ba muo ufaŋo-i posol-o aa donya-yuɔ.

¹³ Suontienɔ cira: «Mi ka ce niε?» Aa ji cira: «Mi ka puɔr mi beɔuɔla yaa ba wulaa; fuɔ duɔ kã, kuniε sī ba ka kãŋ-yo.» Aa ce u biεŋo ta kã ba wulaa.

¹⁴ Baŋ juɔ'a ba ne da u jo, ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Ciiluwuotienɔ yaa juɔŋ daayo. Yaan i ko-yo aa ciilunɡu ce miε kūŋɡu.»

¹⁵ Ba sire ku yaa nuɔ-i a bel naacombilonɔ-i hel baa-yo suonɡu-na ka ko-yo.» Yesu wuɔ cira: «Suontienɔ daa u ka ce bige-i?»

¹⁶ U ka jo ji ko-ba aa hā banamba baa suonɡu-i.»

Nuɔŋ baa cira: «Diilo baa jo baa-ma!»

† 19:46 Isayi (Ésaïe) 56.7 ‡ 19:46 Seremi (Jérémie) 7.11 * 20:9 Nien Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 5.1.

17 Baŋ piiye dumaanjo-na, Yesu wuɔ cira: «Mafamma da ma saa ce, baŋ nyegãan nelma maŋ Diilonj-nelma-na wuɔ:

⟨*Dũmarãambaŋ cĩnaana kpãŋkpara maŋ,*
u yaa juɔ bella dũŋgu-i†,

nelma famma yunġu yaa haku-i?

18 Nuɔni maŋ da ŋ par diire a naŋ ŋ fɛɛ kpãŋkpara daayo-na, ŋ ka kara ŋ fɛɛ; duɔ bi par diire naŋ nuɔni maŋ, u ka putĩenu-niɛ.»

19 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataaŋ baa pãŋ suɔ wuɔ Yesu naaŋ gbãnalãaŋ daaku-i hã ba yaa-i, baa ta ba taara ba bel-o huɔŋgu faŋgu-na, ŋga ba taa ba kãalã nuɔmba-i.

Nampo saaya u pã hã jãmatigi-i wei?

(Matie 22.15-22; Marke 12.13-17)

20 A doŋ huɔŋgu faŋgu-na, baa doŋ ta ba cumanj Yesu-i da ba bel-o. Baŋ puu mafamma-i, baa ce huhurmantaamba namba kã u wulaa ka ce ba fɛɛ nelfafaamba wuɔ sĩ ba ka gbãa ce u piiye cãl ba bel-o hã fãamaambaa-ba-i baa-yo.

21 Baŋ kãa, baa cira: «Hãalãtie, i suyaa wuɔ ŋ waŋ ninsoŋo yaa-i, aa ŋ sa kãalã nelieŋo baa ŋ ninsoŋo-i, ŋ sa bi ce ciɛluɔ, ŋ gbu ŋ pigãaŋ nuɔmba-i Diilonj-hũmelle yaa-i kelkel.

22 Ŋga, a saa baa miɛ hũmelle-i, ku saaya i tie pã nampo-i i hã *Oromɛ ba *jãmatigi-i wei?»

23 Yesu wuɔ suɔ baa-ba, wuɔ gbẽ-ba wuɔ:

24 «Hãa-minj warbelle mi ne.» Baa hã-yo warbelle-i. Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Ba ciɛ hai yunġu-i die?»

Baa cira: «Ba ciɛ Oromɛ ba jãmatigi yunġu.»

Wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Ba nyegãaŋ hai yerre-i die?»

Baa cira: «Ba nyegãaŋ Oromɛ ba jãmatigi yerre-i die.»

25 Yesu wuɔ cira: «Kumaŋ da ku waa jãmatigi kũŋgu, pãaŋ-kunj na hã jãmatigi-i baa-ku, aa kumaŋ da ku waa Diilonj-kũŋgu-i, na bi pã-ku na hã Diilonj-o-i baa-ku.»

26 Ba saa gbãa cure-yuɔ bel-o nuɔmba yaanġa-na. U nel maa bir yaŋ aa naa cu ba hõmmu-i, baa naa ba par fiinamma.

Kuomba siremmaŋ-kũŋgu-i

(Matie 22.23-33; Marke 12.18-27)

27 *Sadusiebaa-ba wulaa kuomba sie sire. Banaŋ baa kã ka gbẽ Yesu-i wuɔ:

28 «Hãalãtie, *Moisi nyegãaŋ nelma namma hã-ye wuɔ: ⟨*Umaŋ duɔ ku aayan u ciɛŋo-i u saa da bilonjo baa-yo, u hãaŋo saaya u bie-yo a honj bilonjo hã kulonjo-i.*‡

29 A ne da naacombiemba namba waa niehãi ba nyu wulaa. Mõlŋo sire jã ciɛŋo, u saa da bisãlmba baa-yo aa ku.

30 Umaŋ cuu-yo, u bie ciɛŋo-i u saa da bisãlmba baa-yo, fuɔ tiraa ku aa yaŋ-yo;

31 siɛliŋ-wuonjo-i maaduɔma. Ba kuu dumɛi niehãi-i-na ka gbuo hierɛ unaa saa da bilonjo baa ciɛŋ daayo-i.

32 Ku huonġu-na, fuɔ fɛɛ u suɔ tuɔ nyaanu-bei.

33 Ba hieronjo-na, baŋ diyaa-yo ba ciɛŋo cor, yiinġu maŋ kuonj da ba ji sire, u ka ce hai wuonjo-i?»

34 Yesu wuɔ cira: «Miwaanj daayo-na cadiile dii,

35 ŋga Diilonj unj ka fiɛl bamaŋ wuɔ nelfafaamba a sire-bei hiel-ba kuomba hõlma-na ba da ba tĩena u nelle-na, bafamba sie ji ta ba dii caamba.

† 20:17 Gbeliemaŋ-nalãanġu (Psaume) 118.22 ‡ 20:28 Anjĩnamma tiyemmaŋ-sebɛ (Deutéronome) 25.5-6

³⁶ Ba kaa waa gbula ŋaa *dɔrɔpɔrɔbiemba; ba siɛ tiraa gbãa ku. Baŋ siire hel kuomba hɔlma-na ba ciɛ Diilonɔ-biemba.

³⁷ Moisi bi waan kuomba siremman-kunngu-i unɔ piye perfielu maama-i kusuɔn-nu wuɔ dāamu bilaa-du. U gbaraa-ma wuɔ: «**Abiramu Diilonɔ, *Isaki Diilonɔ, *Yakɔbu Diilonɔ*!»[§]

³⁸ Diilonɔ-i ciɛlmantaan-wuonɔ, bikuon-wuonɔ sɪ. Diilonɔ wulaa nuɔmba-i hiere baa dii ciɛlma.»

³⁹ Un piye dumaanɔ-na, *anjɪnamma pigãataamba nan baa cira: «Hãalãtie, ŋ suyaa piyemma.»

⁴⁰ Aa ba saa siɛ da ba tiraa yuu-yo baa nelma namma.

Konkortienɔ bige-i baa Davidi-i?

(Matie 22.41-45; Marke 12.35-37)

⁴¹ Ku huonngu-na, Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ Diilonɔ unɔ pãa nunngu-i wuɔ u ka saan *Konkortienɔ man, nuɔmba ta ba piye wuɔ u ka waa *Davidi hãayɛlɔ? Ba taara ba wan wuɔ niɛ dumaanɔ-na?»

⁴² Ma sɪ Davidi fuɔ ferɛ waan-ma gbar-ma Gbelieman-neini-na wuɔ: «*Itienɔ gbɛ mi Tienɔ-i wuɔ:*

«Jo ŋ ji tɛna mi caan-nu,

43 aa ŋ yan mi mal ŋ bigãarãamba-i hã ŋ ce ŋ bãanngu-i bei.»*

⁴⁴ Diilonɔ unɔ pãa nunngu-i aa saan Konkortienɔ man, Davidi bi-yo u Tienɔ, u ce niɛ aa ce u hãayɛlɔ yon?»

Yesu firiyɛ anjɪnamma pigãataamba-i

(Matie 23.1-36; Marke 12.38-40)

⁴⁵ Ku huonngu-na, Yesu wuɔ wan baa u *hãalãbiemba-i nuɔmba-na wuɔ:

⁴⁶ «Bilaan na ferɛ, baa na ta na ce *anjɪnamma pigãataamba temma-i, ba maacemma saa fa: Ba hinu ba dii jonqorbõmbõmbaa, aa da ba waa nuɔmba-na, ba taara ba ta ba piɛ ba jaal-ba. Da ba kã *Diilonelhãalãdunngu man nuɔ-i, sisɔ kãlle man nuɔ-i, ba taara ba tɛna yaan-na.

⁴⁷ Da ba ce ba bel diilonɔ-i a hũu bikulcaamba nagãn-niini-i hiere a wuoni, a ne da da ba'a ba cãrã Diilonɔ-i, ba cãrã-yuɔ da agaga wuɔ nuɔmba cira bafamba faa. Kuman ka haa-bei ku ka balan cor.»

21

Bikulciɛnɔ nanɔ ciɛ sãmma

(Marke 12.41-44)

¹ Ku huonngu-na, Yesu wuɔ ne da waamba namba dii gbeinɔ-i kekerienngu-na da ba hã Diilonɔ-i.

² Wuɔ u ne da bikulciɛnɔ nanɔ kãa ka dii tãmabienɔ hãi. A ne da u waa sũntienɔ.

³ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi wan ninsonɔ-i baa-na: Ciɛn daayon diyaa kuman, ku maaraa banamban diyaa kuman hiere.

⁴ Bafamba paraa dii aa yan boluonngu; ŋga ciɛn daa unɔ diyaa kuman, ku yaa waa u yunngu-na yon; kunganu si dii yanga nannga.»

Maman ka da nelbiliemba-i aa miwaanɔ suɔ duɔ ti

(Matie 24.1-14; Marke 13.1-13)

⁵ Nuɔmba nan baa yiɛraaya ta ba piye wuɔ: «**Diilodubuɔ daayo faa cor. Ba maa-yo baa tãmpɛfɛɛinɔ, aa ban pãa bimbinni man hã ba tuɔlnu-yuɔ ni bi tiraa fa cor.»*

Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ:

§ 20:37 Helman-seɓe (Exode) 3.2,6 * 20:43 Gbelieman-nalãangu (Psaume) 110.1

⁶ «Naŋ daa dũngu maŋ daaku-i, yiingu dii baa yiingu, ku ka fara hiere hiema-na!»

⁷ Baa yuu-yo wuɔ: «Hāalātie, mafamma ka ce yaku-i, aa i ka ce niɛ suɔ huɔngu faŋgu-i?»

⁸ Yesu wuɔ cira: «Baa na yaŋ molo ji pira-nei. Nuɔmba bɔi ka ta ba jo. Uman duɔ jo, u ka cira wuɔ Diilon uŋ pāa nuŋgu-i wuɔ u ka saan *Konkortieno maŋ, u yaa ufaŋo-i, aa tiraa cira, miwaanjo timma hii. Baa na cu ba huɔŋ-nu! Ba tāal-na.

⁹ Da na ji ta na da berru ce terni-na hiere, aa nuɔmba ta ba ciina ba yuntaamba-i, baa na yaŋ korma da-na. Mafamma'i saaya ma ce igēna, ŋga miwaanjo timma'i siɛ pāŋ waa huɔngu faŋgu-na.

¹⁰ Nuɔmba kaa ta ba gāŋ siyaabaa siyaabaa, baa nilɛiŋa nilɛiŋa.

¹¹ Hiema kaa ta ma sagalla bōmbōŋ a naara nyulmu-i baa jarcelienumma kaa waa terni nanni-na. Korda-bimbinni kaa ta ni hel dɔrɔ-i-na.

¹² Ŋga, aa mafamma suɔ da ma ce, ba ka bel-na ce-na kpāncɔlgūɔ. Ba ka kã baa-na *Diilonelhāalādūnni-na ka ger-na aa dii-na kaso. Naŋ cuu muɔmi huɔŋ-nu, yiingu dii baa yiingu ba ka bel-na kã baa-na fāamaambaa-ba wulaa, baa fōŋgōtaamba wulaa.

¹³ Huɔngu faŋgu'i nuɔ-i na ka da na fɛrɛ piye kumaŋ ciɛ na ta na nyaanumiɛ.

¹⁴ Baa na tie holle wuɔ na siɛ ji suɔ naŋ kaa piye mamaŋ a kor.

¹⁵ Naŋ ka waŋ mamaŋ, mɛi fɛrɛ'i ka dii-ma na nunni-na. A ce dumaanjo-na, da na waŋ-ma, na bigāarāamba siɛ gbāa da manamma waŋ.

¹⁶ Halle na tobaa-ba-i baa na nyubaa-ba-i, baa na mɔlbaa-ba-i, baa na hāmba-i, baa na huraamba-i, a naara na jēnaamba ka dii-na na bigāarāamba nammu-na ba ko banamba nei.

¹⁷ Nuɔmba-i hiere ba ka bigāaŋ-na mɛi maama-na.

¹⁸ Ŋga, halle unan yukuɔsibelle diei siɛ kar diire.

¹⁹ Da na hirā na kūɔma-i na ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i.»

(Matie 24.15-21; Marke 13.14-19)

²⁰ «Da na ji da sorosibaa-ba ciilāyā *Yerusalemu-i huɔngu maŋ nuɔ-i, na saaya na suɔ wuɔ u muonumma hii ti.

²¹ Bamaŋ da ba ji waa *Yude-i-na, ba ta ba gbar ba kã tānniŋ; bamaŋ da ba ji waa Yerusalemu huɔnga-na ba hel; aa bamaŋ da ba ji waa hiɛŋgu-na, ba baa cira ba suur nelle huɔŋ-na.

²² Mamaŋ nyegāaŋ hiere Yerusalemu kūŋgu-na Diilon-nelma-na, ma ka ce yinni fanni'i nuɔ-i. *Isirahel-baambaŋ ciɛ āmbabalma maŋ, ba ka pā ma sully-i yinni fanni'i nuɔ-i.

²³ Yiŋ daani ka huol. Kusūntaamba-i baa biantaamba-i sūlma haraa-bei yinni fanni-na. Diilonjo ka pigāaŋ Isirahel-baamba-i u jāyāmma-i yinni fanni'i nuɔ-i.

²⁴ Ba ka ko banamba baa jigāmmu, aa bel banamba a pisāllā baa-ba jāmalābaa-ba-na hiere. *Niɛraamba ka jo ji muonu Yerusalemu-i aa sɛrɛ-yuɔ ce ba bāaŋgu-i.»

(Matie 24.29-35; Marke 13.24-31)

²⁵ «Bāaŋgu kaa bir ku deŋ birma baa cɛiŋo-i baa mɔɛŋa-i hiere.* Dāmman-nuoraanjo siɛ ji ta ku suɔ dumma, a ce dumaanjo-na, nuɔmba hɔmmu kaa cu baa-ku, korma siɛ ji waa dei bei.

²⁶ Bimbinni maŋ dii dɔrɔ-i-na hiere, ni ka hel ni fonni-na. Nuɔmba da ba jɔguɔŋ ne mamaŋ ka da-ba, korma ka ce ba naŋ yir.

* 21:25 Niɛŋ Isayi sebɛ-i-na (Ésaïe) 13.10; Esekɛl sebɛ-i-na (Ézéchiel) 32.7; Yowel sebɛ-i-na (Joël) 3.3-4.

27 Huoŋgu fanġu'i nuo-i, baŋ ka da *Moloŋ-Bieŋo hilaa doro-i-na baa u fõŋgũo-i duheru suuye-yuo u tuo jo.

28 Mafamma da ma ji doŋ ta ma ce, siireŋ na ta na ne u hũmelle-i, na korman-ħuoŋgu piyaa.»

29 Aa naa waŋ nel daama-i pigaaŋ-ba wuo: «Nieŋ *yensaangu-i baa tibinni nanni-i hiere,

30 da na ji da ni duoŋ ta ni caa fielu-i, na bi suo kerre ifelle hii ti.

31 Kuuduŋgu yaa-i, da na bi ji da mamaŋ daama duoŋ ta ma ce, na saaya na suo wuo *Diiloŋ-baaŋgu hii ti.

32 Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Nel daama ka ce hi fiεfiε ku nuomba namba aa ba suo ku.

33 Doro-i baa hĩema-i ni ka gbuo, ŋga meĩ nelma sa ji gbuo dede.

34 Bilaan na feε, baa na yaŋ na hoŋmu yu baa ponsanniŋ-maama, baa konyollen-maama, baa aŋjoġuma. Da na saa bel na feε, yiin daaku ka tugol-na.

35 Ku ka tugol nuomba-i hiere ŋaa koŋluŋ tugol biŋwuoŋo dumaa bel-o.

36 Yaahuolo maŋ juoŋ, vaan na feε baa Diilocaralle-i ku yaa u ka kaŋyã-neĩ na hel-yuo. Da na hel yaahuolo daayo-na, na gbãa yiera Moloŋ-Bieŋo yaanġa-na a piie.»

37 Yesu taa u dii baaŋgu-i *Diilodubuo-i-na u waŋ Diiloŋ-nelma-i u pigaaŋ nuomba-i, aa tuo kã u co *Olivi-tibinni-tãnuŋ-nu.

38 Cuo duo kaal, nuomba naar kũol ba-naa jo Diilodubuo-i-na ji ta ba nu u nelma-i.

22

Yuda suuraa Yesu-i

(Matie 26.1-5,14-16; Marke 14.1-2,10-11; Nsãa 11.45-53)

1 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuo-i u ponsaanġu juo ta ku pie, ba bi bi ponsaanġu fanġu yaa *korsinni timmaŋ-ponsaanġu-i,

2 *Diilojigãntaamba yuntaamba-i, baa *aŋjinamma pigãataaŋ baa ta ba taara ba ko Yesu-i, ŋga ba taa ba kãalã nuomba-i.

3 Huoŋgu fanġu'i nuo-i, *Sitãniŋ suurii *Yuda-i-na, u yerre nande yaa Isikaro. Yuda nuŋgu waa Yesu *hãalãbien cinciueluo ba hãĩ baamba-na.

4 Wuõ sire kã ba ka nunu ba-naa baa Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuo niyataamba yuntaamba-i, uŋ ka kaŋyã-beĩ dumaa ba bel Yesu-i.

5 Kuõ gbuu doŋnu-beĩ, baa cira ba ka hã-yo gbeiŋa.

6 Yuda wuo hũu-ma aa naa tuo ne uŋ ka da hoƒafaanġu maŋ ba bel Yesu-i nuomba baa suo.

Yesu puwraa ba da ba ka ce korsinni timmaŋ-ponsaanġu niwuoni-i

(Matie 26.17-25; Marke 14.12-21; Nsãa 13.21-30)

7 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuo-i u ponsaanġu juo hi, baŋ koŋ *korsinni timmaŋ-ponsaanġu tũlmba-i yiinġu maŋ nuo-i,

8 Yesu wuo waŋ baa Pier-i baa Nsãa-i wuo: «Kãaŋ na ka ce ponsaanġu niwuoni-i, diε kã i ka wuo.»

9 Baa yuu-yo wuo: «I ka ce-ni hie?»

10 Wuõ cira: «Da na ka suur nellen-ħuoŋga-na, na ka da naacolho naŋo tũyã hũmmaŋ-bũnaŋga, na cu u huon-nu. Duo ka suur dumelle maŋ nuo-i, na suur baa-yo.

11 Da na suur, na waŋ baa dumellentienjo-i wuo hãalãtien wuo u pigaaŋ-na dũŋgu maŋ uŋ ka hã-yo baa-ku u wuo korsinni timmaŋ-ponsaanġu niwuoni-i baa u *hãalãbiemba-i.

12 U ka pigãan-na dubuɔ nanɔ dɔrɔ-i-na; bimbinni dii-yuɔ tɪ. Na ce niiwuoni-i kusuɔŋ-nu'i.»

13 Piɛbaa-ba ta. Baŋ kãa ka hi, baa bi da-ma ŋaa Yesuŋ waan-ma dumaa. Baa ce kɔrsinni tɪmman-ponsaanɔgɔ niiwuoni-i.

(Matie 26.26-30; Marke 14.22-26; Kor. dɛ. 11.23-25)

14 Niiwuoniŋ-huɔŋguŋ juɔ hi, Yesu wuɔ jo ji tɛna baa u *pɔpuɔrbiemba-i.

15 Wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Mi gbuu ta mi taara mi ce ponsaan daaku-i baa-na aa suɔ suur yaahuolo-na.

16 Yaan mi tɪnu-nɛi, da ŋ da yiɛ i da i-naa diɛ tiraa ce ponsaan daaku-i ku siɛ waa bande; ku ka waa *Diilon-nellen. Kuŋ donyan kuman kuu dii kusuɔŋ-nu'i.»

17 Uŋ waan mafamma-i, wuɔ biɛ duvɛŋɔ ciin-na a jaal Diilonɔ-i, aa cira: «Hũyãan na nyɔŋ tɛntɛŋ.

18 Mi tɪnu-nɛi, *Diilon-bãan da ku saa ji don, mi sa ji tiraa dii duvɛŋɔ mi nuŋgu-na.»

19 Ku huɔŋgu-na, wuɔ biɛ *buruo aa jaal Diilonɔ-i aa bɪlnu-yuɔ hã-ba, aa cira: «Mi kũɔma yaa-i, ma ka ce tãmmaŋ-kũŋgu na maama-na. Taa na ce miŋ ciɛ kuman daaku-i mi maama ta ma tɛnu-nɛi.»

20 Baŋ juɔ wuo niiwuoni-i tɪ, wuɔ tiraa biɛ duvɛŋ-ciinɔga-i hã-ba aa cira: «Mi tãmma man ka kũnna na maama-na ma yaa daama ciinɔga-na. Diilonɔ ka bel u *tobisɪfɛlenni-i baa ma yaa-i.

21 Niɛŋ, uman ka hel mi huɔŋ-nu, uu dii tɛna tuɔ wuo baa-ye bande-i-na.

22 Ba ka ko *Molon-Biɛŋɔ-i ninsoŋo ŋaa Diilon un'a ma ce dumaa, ŋga uman ka hã-ba baa-yo ba ko-yo, sũlma haraa kutienɔ-na.»

23 *Hãalãbiɛŋ baa don ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Miɛŋo-na bande-i-na, hai moloŋo-i siɛ ce daama temma-i?»

Hãalãbiemba-na hai moloŋo-i yunɔgu?

24 Ku huɔŋgu-na, *hãalãbiɛŋ baa ta ba taara ba suɔ uman yunɔgu ba hɔlma-na. Kuɔ ce ijieni.

25 Yesu wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Nellentaamba haa fɔŋgũɔ-i nuɔmba-na, fɔŋgɔtaamba ta ba guor nuɔmba ta ba bɪ-ba nelfafaamba.

26 Ku saa saaya ku waa dumaanɔ-na namaa na wulaa. Uman duɔ waa nelbuɔ-i na hɔlma-na, kutienɔ saaya u ce u fɛɛ cɛkũɔ, uman duɔ waa na yunɔgu-na, kutienɔ ce u fɛɛ ŋaa maacembilonɔ.

27 Yaan mi yuu-na nelma diei: Nuɔ baa ŋ maacembilonɔ-i hai nelbuɔ-i? Nuɔnɛi sɪ wɛi? Nga mei dii na hɔlma-na ŋaa na maacembilonɔ muɔ.

28 Miŋ ciɛ mulɛma man cor hiere, na hɛrã na kũɔma-i a tɛna baa-mi.

29 Terienɔgu fanɔgu-na, mi To un hãa-mi fɔŋgũɔ-i dumaa, muɔmi ka bi hã-na baa-yo dumɛi,

30 i diɛ ka waa baa i-naa mi nelle-na a tiɛ wuo aa tiɛ nyɔŋ baa i-naa. Aa na ka waa *Isirahɛl dũnni cɪncieluo ni hãi-niini yun-nu.»

Yesu gboya Simɔ-Piɛr wuɔ u ka ciina-yuɔ

(Matie 26.31-35; Marke 14.27-31; Nsãa 13.36-38)

31 Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa Simɔ-i wuɔ: «Simɔ, ne! *Sitãni cãarã-nɛi Diilonɔ wulaa duɔ sagalla-nɛi ne sɪ u ka gbãa hũu-na mi wulaa.

32 Nga mei cãarã Diilonɔ-i a hã nuɔŋo-i wuɔ ŋ Diilon-hũmellen-kũŋgu baa ku. N ka nanna-miɛ ŋga ŋ ka bir jo. Da ŋ jo, ŋ kãyã ŋ nabaamba-i.»

33 Piɛr wuɔ cira: «Itie, da ba fiɛ dii-ni kaso, ŋ ka bi da ba diyaa muɔŋo-i baa-ni. Halle da ku fiɛ waa kuliinɔgu, mii dii ŋ huɔŋ-nu.»

34 Yesu wuɔ cira: «Piɛr, yan ŋ fɛɛ, muɔmei tũɔ-nin, isuɔduɔŋ daaku-na, kɔhɔldɛlãŋo siɛ hi bu, ŋ ka ciina-miɛ da i siɛi wuɔ nan sa suɔ-mi.»

³⁵ Ku huonɔŋgu-na, Yesu wuɔ waŋ baa *hāalābiemba-i hiere wuɔ: «Mi nan puɔraa-na aa naa cira nelie baa bie gbeinɔ, nelie baa bie buɔra, nelie baa bie naatenni; binɔkɔŋgu kaa naa na wulaa wei?»

Baa cira: «E'e, ma saa ka ce.»

³⁶ Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Fieɛɛ ku kɔŋgu-i kuuduonɔŋgu sɪ: Gbein da a waa baa uman, u bie-ya. Buɔra duɔ waa baa uman, u bie-yo. Aa nuɔni man jigāŋga sɪ baa-ni, ŋ suor ŋ jonɔɔruo-i ŋ sāa kananɔa.

³⁷ Yaan mi tūnu-nei, maman nyegāan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Ba ka ce-yo nelbabalanɔ*»*, ba gbɛ muɔmei. Ma ka bi ce. Mi maama man nyegāan sebɛ-i-na, ma cemman-yiinɔŋgu hii.»

³⁸ Hāalābien baa cira: «Itie, jigāmmu hāi daa tɪ.»

Yesu wuɔ cira: «Ku ka saanu.»

Yesu kuliinɔŋgu piɛ ku jo

(Matie 26.36-46; Marke 14.32-42)

³⁹ Yesun waan mafamma-i, wuɔ hel ta tuɔ kã *Olivi-tibinni-tānɔŋgu-na. Ba taa ba kã koko terienɔŋgu fanɔŋgu-na. U *hāalābien baa bi sire cu u huon-nu.

⁴⁰ Ban kaa hi, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Cārān Diilonɔ-i weiima baa gbāa taal-na dii-na kuubabalaanɔŋgu cemma-na.»

⁴¹ Aa fuɔ wuɔ cor kã yaan-na cɛllɛ ka dūuna tuɔ cārā wuɔ:

⁴² «Baba, da ŋ sie ŋ maaya yaahuolo daayo-i muɔ-na; ŋga baa cira ŋ fer muɔ, ce-ma nin taaran ma ce dumaa.» [

⁴³ Huonɔŋgu fanɔŋgu-na, *dɔɔɔpuɔɔrbilonɔ nan wuɔ jo ji carra-yuɔ a dii holle yuɔ.

⁴⁴ U huonɔŋan ŋa na'a ka saa waa huonɔŋa dumaanɔ-na, kunan kuɔ migāan naara u Diilocārālle-i. U cufaluŋ kuɔ ta ku kūnna ŋaa tām̄ma.]

⁴⁵ Un juɔ cārā tɪ, wuɔ sire jo u hāalābiemba wulaa jo ji da hɔculle ciɛ ba kor duɔfūŋ.

⁴⁶ Wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na ta na duɔfūŋ? Siiren na ta na cārā Diilonɔ-i binɔkɔŋgu baa gbāa taal-na dii-na kuubabalaanɔŋgu cemma-na.»

Yesu belma hii

(Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Nsāa 18.3-11)

⁴⁷ Nelma saa ji tɪ Yesu nunɔŋgu-na, ba'a ba ne da nuɔmba namba jo. Yesu *hāalābien cinciɛluo ba hāi baamba-na, ban taa ba bi uman *Yuda-i, u yaa waa nuon daaba yaanɔŋga-na. Ban juɔ hi, wuɔ piɛ duɔ pūrā Yesu-i jaal-o.

⁴⁸ Yesu wuɔ cira: «Yuda, ŋ ka jaal *Molon-Bienɔ-i baa jaaluŋ daaku yaa-i a da ŋ pigāan-ba baa-yo ba bel-o kɛ?»

⁴⁹ Baman waa baa Yesu-i baa suɔ suɔ fieɛɛ-i-na wuɔ ku huonɔŋgu sie fa. Baa yuu Yesu-i wuɔ: «Itie, i bie i jigāmmu-i bei wei?»

⁵⁰ Unan wuɔ pān bie u kaanɔŋga-i a jafūŋ *Diilojigāntaamba yuntienɔ maacembilonɔ nanɔ nadietūŋgu-i a yer-ku.

⁵¹ Yesu wuɔ cira: «Yaan dumaa, daaku ka saanu!» Aa naa kã ka bel naacolɔnɔ tūŋgu-i a nar-ku ku temma-i.

⁵² Un naraa-ku, wuɔ waŋ baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa *Diilodubuɔ niyataamba yuntaamba-i, a naara binɔcuɔmba-i wuɔ: «Na hilaa baa jigāmmu baa bɔɛnɔ da na ji bel-mi ŋaa cuoyuo muɔ.

⁵³ Ma sɪ yinni man jon i da i-naa Diilodubuɔ-i-na kɛ? Bige-i ciɛ na saa sie bel-mi terienɔŋgu fanɔŋgu-na? Fieɛɛ yaa namaa huonɔŋgu-i, baa *Sitāni bi huonɔŋgu-i; na gbāa ce kuman dolaanu-nei.»

Pier cɪinaana Yesu-i

(Matie 26.57-58,69-75; Marke 14.53-54,66-72; Nsāa 18.12-18,25-27)

* 22:37 Isayi (Ésaie) 53.12

⁵⁴ Baŋ bilaa Yesu-i, baa ta baa-yo ta ba kā baa-yo *Diiløjigāntaamba yuntienjo ciinggu-na. Pier wuɔ waŋ ba maa aa suɔ cu ba huon-nu.

⁵⁵ Uŋ kaa hi, wuɔ da nuɔmba namba yiraan dāamu gōŋgūōŋ-huōŋga-na, wuɔ kā ka tiena baa-ba.

⁵⁶ Maacembilonjo nan wuɔ ne Pier da kelkelkel aa naa cira: «Naacolŋ daayo waa baa Yesu-i.»

⁵⁷ Pier wuɔ cira: «Cien nuɔ, mei sa suɔ-yo.»

⁵⁸ Cɛllɛ, naacolŋo nanjo da-yo, wuɔ cira: «Ma sɪ nuɔ ŋ bi waa baa-ba ke?»

Pier wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ haanu, muɔ sɪ!»

⁵⁹ Kuɔ vaaya cɛllɛ, unajo saa hūu-ma, wuɔ cira: «Coima saa fa, naacolŋ daayo hel *Galile; u waa baa-yo.»

⁶⁰ Pier wuɔ cira: «Naacolŋ nuɔ, ŋ waŋ wuɔ nie dumande-i?» Uŋ taa u waŋ mafamma-i, kōhōldiēlāŋo don tuɔ bu.

⁶¹ Yesu wuɔ miel ne-yo. Uŋ ŋa naa gboya-yuɔ baa nelma maŋ wuɔ isuɔduōŋ daaku-na, kōhōldiēlāŋo sie hi bu, kere u ka ciina-yuɔ da i siei wuɔ u sa suɔ-yo† maa pāŋ tɛnu Pier-i.

⁶² Wuɔ hel fuorenj gbuu pāŋ tuɔ kaal.

Ba kaa baa Yesu-i da ba ka yuu-yo

(Matie 26.59-68; Marke 14.55-65; Nsāa 18.19-24)

⁶³ Baŋ bilaa Yesu-i aa jina nuɔmba maŋ ta ba niya-yuɔ ba taa ba muo-yo aa ta ba nyɛ-yo.

⁶⁴ Baa naa vaa u yufienja-i aa ta ba muo-yo. Uman duɔ muo, ba yuu-yo wuɔ: «Hai moloŋo-i muyaa-ni? Bi kutienjo yerre-i i ne!»

⁶⁵ Aa ba tuoraaya-yuɔ ŋaa ba ka ko-yo.

⁶⁶ Cuon juɔ kaal, *Yuifu ba bincuɔmba-i, baa *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa *ānjinaamma pigāataan baa jānu ba-naa aa naa ce ba jo baa-yo wuɔ ba ji ce u āndaanŋu-i.

⁶⁷ Baŋ juɔ baa-yo, baa yuu-yo wuɔ: «Da kuɔ Diilonŋ uŋ pāa nunŋu-i wuɔ u ka saan *Konkortienjo maŋ u yaa nuōŋo-i waŋ-ma baa-ye.»

Yesu wuɔ cira: «Da mi fie waŋ wuɔ nie, na sie hūu-ma,

⁶⁸ aa da mi yuu-na baa maman, na sie sie-mi.

⁶⁹ Ŋga maman dii, *Molon-Bienjo ka kā ka waa Itienjo caan-nu.»‡

⁷⁰ Uŋ waan mafamma-i, ba hieronjo-i baa cira: «Diilonŋ-Bienjo yaa nuōŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.»

⁷¹ Baa cira: «Ii si dii die ka yuu moloŋo, mie fere-i i nuɔ-ma u nunŋu-na; wuɔ fuɔ Diilonŋ-Bienjo.»

23

Ba kaa baa Yesu-i fāamaan ba terien-nu

(Matie 27.1-2,11-14; Marke 15.1-5; Nsāa 18.28-38)

¹ Ku huonŋu-na, baa sire hiere a kā baa Yesu-i *Pilati wulaa.

² Baŋ kaa hi, baa gbɛ Pilati-i wuɔ: «I daa naacolŋ daa u wuɔra u gbo nuɔmba-i nelle-na wuɔ ba baa pā nampo-i a hā *Oromɛ ba *jāmatigi-i. Aa cira Diilonŋ uŋ pāa nunŋu-i wuɔ u ka saan *Konkortienjo maŋ, u yaa ufaŋo-i aa tiraa cira fuɔ nellentienjo.»

³ Pilati wuɔ yuu-yo wuɔ: «*Yuifu ba nellentienjo yaa nuōŋo-i wei?»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmei.»

⁴ Pilati wuɔ waŋ baa *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa nuɔmba-i hiere wuɔ: «Mei saa da cālmuɔ naacolŋ daayo-na.»

† 22:61 Nieŋ 22.34. ‡ 22:69 Gbeliɛman-nalāanŋu (Psaume) 110.1

⁵ Baa yagar aa naa ta ba kaasɪŋ wuɔ: «U saa fa; nelgboronɔ. U duɔŋ baa-ku dii *Galile a jo ji wuɔra gbuo *Yude-i hiere baa-ku, fiɛfiɛ-i u juɔ ji cor baa ku yaa-i *Yerusalemu-i-na bande-i-na; wuɔ nuɔmba ta ba ce ba fɛrɛŋ-maama.»

⁶ Pilatiŋ juɔ nu ba biɛ Galile yerre-i, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Naacolŋ daayo-i Galileyiɛŋo-i wɛi?»

⁷ Baa cira: «Ūu, Galileyiɛŋo.» A ne da huɔŋgu fanɔgu-na, *Erɔdi yaa waa Galile yuŋgu-na. Kuɔ bi saanu u juɔ yinni fanni-na Yerusalemu-na. Pilati wuɔ saan Yesu-i a hã-yo.

⁸ Erɔdi wuɔ nuɔ Yesu maama-i ku bãaŋgu cuɔ, wuɔ tuɔ taara u da u yufelle ŋga u saa ji da-yo. Pilatiŋ juɔ saan-yo hã-yo, kuɔ gbuu dɔlnu-yuɔ; wuɔ tuɔ taara u ce gbɛrɛ-wɛima fuɔ ne.

⁹ Wuɔ yuu-yo baa nelma bɔi, ŋga Yesu saa ji seŋ sũnuŋgu yuɔ.

¹⁰ A ne da huɔŋgu fanɔgu-na, *Diiløjigãntaamba yuntaamba-i, baa *ãnjĩnamma pigãataamba waa Erɔdi terienɔgu-na gbuu ta ba kar coikãŋkarɛiŋa ba haa-yuɔ.

¹¹ Erɔdi-i baa u sorosibaa-ba-i baa nyɛ-yo aa tuora-yuɔ da dɛi aa dii yuntaan-jonɔgoruo hã-yo ku da ku col-o aa bir saan-yo hã Pilati-i baa-yo.

¹² Erɔdi-i baa Pilati-i ba saa ta ba gbo, ŋga yiingu fanɔgu-na, baa pãŋ bel jĩeru. (*Matie 27.15-26; Marke 15.6-15; Nsɔa 18.39-19.16*)

¹³ Yesuŋ birii jo, *Pilati wuɔ bi *Diiløjigãntaamba yuntaamba-i, baa *Yuifu ba yuntaamba-i, a naara nellen-nuɔmba-i

¹⁴ a ji cira: «Namei juɔ baa naacolŋ daayo-i ji hã-mi wuɔ u wuɔra u gbo nuɔmba-i. Mɛi yuu-yo namaa fɛrɛ-i na yufellen, nan haa maman yuɔ mi saa da-ma yuɔ.

¹⁵ Na saa da *Erɔdiŋ birii saan-yo hã-mi wɛi? Fuɔ saa bi da unɔ ciɛ kuman aa ku hi u kuliŋgu.

¹⁶ Mi ka ce ba muo-yo yon aa nanna-yuɔ.»

[
¹⁷ Belle belle, *Yuifubaa da ba'a ba ce ba *kɔrsinni timman-ponsaŋgu-i, Pilati nanna ba kasobilonɔ diei.]

¹⁸ Nuɔŋ baa sire hiere ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Ko naacolŋ daayo-i aa ŋ nanna Barabasi yaa-i!»

¹⁹ Barabasi wuɔ gbuo nuɔmba ce ijieni nanni nellen-huɔŋga-na, aa naa tiraa ko nelienɔ. Baa bel-o dii-yo kaso-i-na.

²⁰ Pilati saa tuɔ taara ba ko Yesu-i, wuɔ tiraa piiye baa-ba.

²¹ Baa yagar aa ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Gbu-yo *daan-nu! Gbu-yo daan-nu!»

²² Pilati wuɔ yuu-ba ku yu u bɛyufienɔ siei wuɔ: «U guɔlaaya hama-i? Mɛi saa da unɔ ciɛ kuman aa na'a i ko-yo. Maman dii, mi ka ce ba muo-yo aa nanna-yuɔ.»

²³ Baa yagar aa naa gbuu pãŋ ta ba kaasɪŋ da gbagaga wuɔ ba saaya ba gbu-yo daan-nu ko-yo.

²⁴ Baŋ kaasɪŋ dumaanɔ-na, Pilati saa gbãa duɔ yagar, wuɔ naa u hũu-ma.

²⁵ Un hũyãa-ma dumaanɔ-na, wuɔ ce ba nanna Barabasi-i, fuɔ man gbuo nuɔmba ce ijieni-i aa tiraa ko nelienɔ, aa hã-ba Yesu-i wuɔ ba kã, kuman da ku ka dɔlnuŋ-bɛi, ba ce-ku yuɔ.

Yesu-i u kuliŋ-hũmelle-na

(*Matie 27.32-34; Marke 15.21-23*)

²⁶ *Pilatiŋ hãa-ba Yesu-i, sorosibaa baa biɛ baŋ ka gbun-yon *daanɔgu man nuɔ-i a haa-ku hã-yo, aa naa ta baa-yo da ba ka ko-yo. Baŋ kãŋ hũmelle-na, baa suu baa Sirɛniyiɛŋo nanɔ hilaa suon-nu. Ba bi-yo Simɔ. Baa bel-o haa daanɔgu-i hã-yo, aa ce u cu Yesu huon-nu.

²⁷ Nuɔmba saa waa dei ba huɔngu-na. Caamba bi waa ba hɔlma-na, baa haa ba nammu-i ba yunnɪŋ ta ba kaal.

²⁸ Yesu wuɔ miel tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «*Yerusalemu caaŋ namaa, baa na kaal mei maama-na, taa na kaal namaa fɛrɛŋ maa-na baa na bisɔlmba maa-na.

²⁹ Na saa da, yiɪngu dii baa yiɪngu, ba kaa cira: «Caamba maŋ saa hoŋ da, baa bamaŋ saa fiɛ dede, ba yunni dɔlaa.»

³⁰ Yiɪngu faŋgu-na, nuɔmba kaa ta ba gbɛ tãnni-i wuɔ: «Ciɪŋ na haa-yie!» aa gbɛ tãnyienɔ-i wuɔ: «Suuyen-yie!»*

³¹ Da ba dii daabinaaŋgu-i dãamu-na, ba ka ce daakuraaŋgu fuɔ niɛ?»

³² Baa bilaa gburanɔgbotaamba namba ba hãi, baa gbonu-bei baa Yesu-i da ba ka ko-ba.

Yesu gbummaŋ-huɔngu hii

(Matie 27.35-44; Marke 15.24-41; Nsãa 19.17-27)

³³ Tãnyelle nande dii ba bi-de Yukoluɔngu. Baŋ kaa hi tãnyelle fande-i baa gbu Yesu-i baa gburanɔgbotaan daaba-i ba hãi-i-na. Unanɔ-i u nadien-na, unanɔ-i u nanyuɔŋ-nu.†

³⁴ Baŋ gbuu-ba, Yesu wuɔ cira: «Baba, baa gãŋ baa-ba; baŋ ceŋ kumaŋ ba sa suɔ-ku.»

Sorosibaa-ba-i ba-naa nuɔ, baa ta ba taara ba calnu u jonɔgorbaa-ba-i, ba saa suɔ baŋ ka hã umaŋ aa yaŋ umaŋ. Baa naa ba ful tienɔ calnu-bei.‡

³⁵ Nuɔŋ baa yiera ta ba fara ba ne. *Yuifu ba yuntaan baa ta ba piiye wuɔ: «U kuraa banamba-i, fiɛfiɛ-i ku hii u yaa-i, u kor u fɛrɛ i ne. Duɔ kor u fɛrɛ, ku yaa i ka suɔ wuɔ Diilonɔ un pãa nuŋgu-i aa saan *Konkortienɔ maŋ u yaa ufaŋo-i.»

³⁶ Sorosibaa baa bi ta ba nye-yo aa naa hã-yo niisaarni wuɔ u nyɔŋ,§

³⁷ aa naa cira: «Da kuɔ nuɔnei Yuifu ba nellentien nuɔŋo-i, kor ŋ fɛrɛ i ne.»

³⁸ Baa nyegãan u yudɔrɔ-i-na wuɔ: «Yuifu ba nellentienɔ yaa daayo.»

³⁹ Ba nan gbuu gburanɔgbotaamba maŋ, unan wuɔ bir gbɛ Yesu-i wuɔ: «Nan saa cira wuɔ Diilonɔ un pãa nuŋgu-i aa saan Konkortienɔ maŋ u yaa nuɔŋo-i wei? Kor ŋ fɛrɛ aa ŋ kor miɛŋo-i ke!»

⁴⁰ Ku saa dɔlnu u nawuonɔ-i, wuɔ tuɔ wan baa-yo wuɔ: «Nan sa kãalã Diilonɔ-i de! Ma sɪ ii dii mulienduɔma yaa nuɔ-i baa-yo ke?»

⁴¹ Baŋ bilaa miɛŋo-i ba ninsonɔ. Miɛ ãntaaramma'i diyaa-ye kuliin daaku-na, aa fuɔ saa bi guɔla biŋkũŋgu ba bel-o da ba ko-yo gbãŋgbãŋ.»

⁴² Aa naa wan baa Yesu-i wuɔ: «Yesu, da ŋ ji waa ŋ nellentesinni-na, ŋ baa yaŋ mi maama karaanu-niɛ.»

⁴³ Yesu wuɔ cira: «Mi wan ninsonɔ-i baa-ni: Nyunɔgo daayo-na, ŋ ka suur baa-mi Diilon-nelle-na.»

Yesu kuliingu-i

(Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Nsãa 19.28-30)

⁴⁴ Bãanɔŋ juɔ hi yuhuɔŋga-i, ba'a ba ne da terienɔgu cuure hiere da bintũu. Ku tiyãa dumɛi fuɔ bãanɔŋu ji terɛŋ.

⁴⁵ Kompanɔga maŋ naa karaanu *Diilodubuɔ-i, kaa pãŋ taalnu ka holle-na sɔmma hãi.

⁴⁶ Yesu wuɔ kaasɪŋ da gbagaga wuɔ: «Baba, hũu-mi.» Aa bi hũu u fɛrɛ.

⁴⁷ Sorosi ba yuntienɔ nan un daa mafamma-i, wuɔ gbɛlien Diilonɔ-i aa naa cira: «Coima saa fa, naacolɪ daayo naa vii.»

* **23:30** Ose (Osée) 10.8 † **23:33** Nien Isayi sebɛ-i-na (Ésaïe) 53.12. ‡ **23:34** Gbeliemaŋ-nalãanɔgu (Psaume) 22.19 § **23:36** Gbeliemaŋ-nalãanɔgu (Psaume) 69.22

⁴⁸ Nuɔmba maŋ naa kãa ka ta ba ne, baŋ juɔ da-ku dumaanjo-na, baa bir ta ba misĩrrã ba yunni-i ba kũŋ.

⁴⁹ Yesu sɔsuɔtaamba-i baa caamba maŋ naa nyaanu-yuɔ a hel *Galile-i-na kã, baa yiera da yargaa ta ba fara ba ne.

Yesu fuuremma-i

(Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Nsãa 19.38-42)

⁵⁰ Naacofefeiŋo naŋo waa *Yuifu ba *nellentaamba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Yosefu. Yosefu naa tuɔ kãalã Diilonjo-i.

⁵¹ U nabaambaŋ ciɛ kumaŋ Yesu-i-na, u saa siɛ dii u nungu-i baa-ba. U taa u hel Arimate. Yuifu ba nelle nande'i difande-i. U taa u niya *Diilon-bãanɔu domma-i.

⁵² Yesuŋ kuu, wuɔ kã *Pilati wulaa ka cãrã-yuɔ. Pilati wuɔ hã-yo baa-yo.

⁵³ Wuɔ kã ka har-o a fiŋya-yuɔ aa kã ka fuure-yuɔ cĩncorre nande-na, baa hiɛŋ-de tãmpɛllen. Baa sa fuure moloŋo diɛ dede.

⁵⁴ Yiinɔu faŋgu waa jumayiinɔu, Yuifu ba *yitiɛnaŋgu naa saaya ku doŋ bãsuurunɔu-na.

⁵⁵ Caamba maŋ naa hilaa *Galile-i-na a nyaanu Yesu-i, baa cu Yosefu huonnu ka ne baŋ naana dumaa.

⁵⁶ Baŋ kaa nanna ti, baa bir kũŋ da ba ka taara nantiilma baa natikolo ka kũnna-yuɔ. Baŋ'a ba ce mafamma-i bãl, bãanɔu suurii ti. Yitiɛnaŋgu hii. Baa tiɛna fiisa ŋaa maŋ nyegãaŋ dumaa *ãnjĩnamma-na.*

24

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na

(Matie 28.1-10; Marke 16.1-8; Nsãa 20.1-10)

¹ *Yitiɛnaŋgu cuo kaala-i-na,* caaŋ daaba naar kã cĩncorre-na baa natikolo-i

² kã ka da tãmpɛlle maŋ baŋ ŋa naa ce-de suu cĩncorre nunɔu-i di bãmalãa halaŋ.

³ Ba suurii ku yaa-i, ba saa da kulonjo-i.

⁴ Ba hɔŋ muɔ cu, ba'a ba ne da nuɔmba hãi, ba jonɔgorbaa-ba caa da kpeikpei.

⁵ Kor maa ta ma da-ba, baa nisĩŋ ba yammu-i. Nuɔŋ daa baa gbɛ-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ na jo ji ta na taara umaŋ dii cicɛlma-i bikuoŋ hɔlma-na?»

⁶ Uu si dii bande-i, u siire hel. Uŋ taa u waŋ mamaŋ baa-na *Galile-i-na, ma tiyãanu-nei wei?

⁷ Ma si uu naa cira: «Fuɔ ba hã nelbabalaamba baa *Molon-Biɛŋo-i ba gbu-yo *daaŋ-nu ko-yo. Da ba ko-yo, u ka ce yinni hãi yon hiɛma-na, siɛliŋ-yiinɔu-i u ka sire hel jo.»† Ma saa waŋ wei?»

⁸ Yesu nel maa pãŋ tiɛnu-bei.

⁹ Baa ta kũŋ ka tũnu u *hãalãbiemba-i ba kũŋgu-na hiere.

¹⁰ Caamba maŋ waa da mafamma-i ba yireiŋa yaa daaya: Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na u waa, a naara u duonjo-i Sake nyu-i, baa Sani, a naara caamba namba. Ba yaa daa-ma aa kã ka tũnu Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.

¹¹ Baŋ tũnu-bei, pɔpuɔrbiemba da niɛ si ba ce kɔrni, ba saa hũu-ma.

¹² Pɛr wuɔ sire gbar kã cĩncorre-na ka gbiina ne, a da kompanɔa yaa yon hiɛma-na. U huɔŋ kaa cu, wuɔ naa wuɔ bir kũŋ.

Emawusi hũmelle-na

(Marke 16.12-13)

* **23:56** Helmaŋ-sebɛ (Exode) 20.10; Anjĩnamma tiyemaŋ-sebɛ (Deutéronome) 5.14 * **24:1** Ku cuo kaala waa jumaansi. † **24:7** Niɛŋ 9.22; 17.25; 18.32-33.

13 Yinduŋgu fanɣu-na, bamaŋ taa ba nyaanu Yesu-i, ba hāi baa sire ta ba kã nelle nande-na, ba bɪ-de Emawusi. Di hɔlma yuu kilobaa cɪncieluo u diei temma baa *Yerusalemu-i.

14 Ba taa ba piiye Yesu maama yaa-i ba kã.

15 Yesu wuɔ jo ji hi-ba ba gbonu.

16 Ba daa moloŋo-i, ŋga ba yammu cuu-yuɔ, ba saa suɔ-yo.

17 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na waŋ wuɔ niɛ?» Baa yiɛra, ba yammu gbuu vāa hiere.

18 Unanŋo-i ba taa ba bɪ-yo Kilopasi. Fuɔ wuɔ cira: «Ku ce nanŋ saa nu mamaŋ ciɛ Yerusalemu-i-na yinŋ daani-na wɛi?»

19 Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Bige-i ciɛ?»

Baa cira: «Mamaŋ daa Nasarɛtitaanŋ Yesu-i, nanŋ saa nu-ma wɛi? Da ŋ nu wuɔ *Diilopɔpuɔrbiloŋo-i, u yaa waa naacolŋ daayo-i. Uŋ taa u ce mamaŋ hiere, ma taa ma dɔlnu Diiloŋo-i aa bi ta ma dɔlnu nelbiliemba-i.

20 *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, baa i yuntaamba hāa sorosibaa-ba-i baa-yo wuɔ ba ko-yo. Ba bel-o gbu-yo *daan-nu ko-yo.

21 Ii naa haa i nanŋa-i u yaa nuɔ-i wuɔ u'i ka kor *Isirahɛl-baanŋ miɛŋo-i. Ŋga ba kuɔ-yo ku yinni sici yaa nyunŋo-i.

22 Caamba maŋ dii baa-ye, banamba naaraa kã cɪncorre-na, aa jo ji tiraa cu i hɔmmu-i

23 wuɔ ba saa ka da-yo. Aa tiraa cira *dɔrpɔpuɔrbiemba kaa carra-bei a waŋ baa-ba wuɔ u siire hel.

24 Baŋ piiye dumaanŋo-na, i nabaamba namba bi sire kã ka da-ma ŋaa baŋ waanŋ-ma dumaa. Ba saa da Yesu yufelle.»

25 Yesu wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Namaanŋo-i, na sa gbuu suɔ ku yunŋu. Na sa hūu nelieŋ maama donduo. Diilopɔpuɔrbiemba saa waŋ-ma baa-na wɛi?»

26 Ba saa waŋ-ma wuɔ Diiloŋ uŋ pāa nunŋu-i wuɔ u ka saanŋ *Korŋkortienŋo maŋ, duɔ jo, u ka ce sūlma aa suɔ donŋ u yuntesɪnni-i wɛi?»

27 Baŋ nyegāanŋ u maama maŋ Diiloŋ-nelma-na, wuɔ suur ma yaanŋa-na tuɔ waŋ-ma baa-ba. U duɔŋ *Moisi sebɛbaa-ba yaa nuɔ-i ka cor baa Diilopɔpuɔrbiemba baamba-i hiere, aa baa cor ta ba kã.

28 Baŋ kaa hi Emawusi-i, Yesu wuɔ ce ŋaa u cor yaanŋ-na.

29 Ba saa hūu-ma u duɔ cor; aa naa cira: «Bāanŋu tɪɛ tɪ, yanŋ aa ŋ haar ŋ cɔ bande.» Yesu wuɔ haar duɔ ka cɔ baa-ba.

30 Baŋ juɔ cira ba wuo niwuoni-i, wuɔ biɛ *buruo-i aa jaal Diiloŋo-i, aa bül-ŋ hā-ba.

31 Huɔŋgu fanɣu-na, ba yammu suɔ kaala-yuɔ baa suɔ-yo. Baŋ bi suyaa-yo terienŋu maŋ nuɔ-i, ba'a ba ne naa-yo.

32 Baa ta ba piiye wuɔ: «Uŋ taa u piiye Diiloŋ-sebɛ maama-i baa-ye hūmelle-na huɔŋgu maŋ nuɔ-i, i hɔmmu naa gbuu fɛ ŋaa ba kūɔna hūŋhīnanŋo muɔ.»

33 Ba saa tiraa tɪɛna, baa pānŋ sire bir kã Yerusalemu-i-na kã ka da *hāalābiemba maŋ tɪyāa cɪncieluo u diei, ba tigiinŋ ba-naa, a naara ba nabaamba namba.

34 Baŋ kãa ka da bamaŋ, baa cira: «Itienŋo siire ninsoŋo, Simɔ daa-yo.»

35 Bafambaŋ bi daa mamaŋ Emawusi hūmelle-na, baa bi suur ma yaanŋa-na waŋ-ma. Aa naa cira: «U juɔ tuɔ calnu buruo yaa i suɔ suɔ-yo.»

Yesu caraaya u hāalābiemba-i

(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Nsāa 20.19-23; Pɔpuɔr. 1.6-8)

36 *Hāalābienŋ baŋ waa ta ba piiye, ba'a ba ne da Yesu fuɔ fɛrɛ-i ba hɔlma-na. Wuɔ waŋ baa-ba wuɔ: «Tɪyāanŋ dei!»

37 Korma pānŋ ta ma da-ba wuɔ sɪ *jina.

38 Yesu wuɔ cira: «Bige-i kormanɔ-kũŋgu fuɔ? Bige-i cie na ta na dii nuharunɔgu miɛ?

39 Nienɔ mi nammu-i baa mi gbeini-i. Muɔmɛi mi fɛrɛ! Juɔŋ na ji yiɛya-miɛ na ne. Jina muɔ sɪ. Jina dii ŋaa fafalmu; kũɔma si dii-yuɔ, kokonni bi si dii-yuɔ, ŋga ni yaa daani muɔmi-na.»

40 Un taa u wan mafamma-i, wuɔ tuɔ pigãan-ba u nammu-i baa u gbeini-i.

41 Ba hɔŋ muɔ gbuu fɛ da yogogo, ŋga ba saa hũu-ma wuɔ u yaa-i. Baa yiera kar da hãmmu! Yesu wuɔ yuu-ba wuɔ: «Kuuwuonɔgu dii baa-na bande-i-na wei?»

42 Teterienɔ nanɔ waa boluonɔgu, baa hɛ-yo, baa biɛ-yo hã-yo.

43 Wuɔ hũu-yo wuo-yo ba yufelle-na.

44 Aa naa wan baa-ba wuɔ: «Min taa mi wan maman baa-na i wuɔramma-na, ma'i sɪ daama-i wei? Mi maama man nyegãan *Moisi *anjɪnamma-na, baa *Diilopɔpuɔrbiemba sebbaa-ba-na a naara gbɛliɛman-ɛini-na, maa naa saaya ma ce; ma bi cie.»

45 Un piiye dumaanɔ-na, kuɔ kãyã-bei ba suɔ Diilonɔ-nelma yaanɔga-i.

46 Un waan mafamma-i, wuɔ cira: «Ban nyegãan maman, ba ciera wuɔ: Diilonɔ un pãa nuŋgu-i aa saan *Konkortienɔ man, u saaya u ku a ce yinni hãi hɛma-na aa sielin-yiinɔgu-na u sire hel kuomba hɔlma-na

47 aa nuɔmba ka nu u maama-i nileinɔga-na hiere ka saa. Ba ka don ta ba wan-ma *Yerusalemu yaa nuɔ-i wuɔ nuɔmba nanna ba cilɔbabaɔnɔ-i, ku yaa Diilonɔ ka ce jande ba ambabalma-na hiere.

48 Maman cie daama-i hiere, namɛi daa-ma, namɛi saaya na wuɔra wan-ma.

49 Terienɔgu fanɔgu-na, mi To un pãa nuŋgu-i wuɔ u ka hã-na fɔŋgũɔ man, da mi kã, mi ka saan-yo hã-na. Baa na kã terienɔgu; tɛnaanan na cie u jo igɛna.»‡

Yesu tamma-i duɔ kã dɔrɔ-i-na
(Marke 16.19-20; Pɔpuɔr. 1.9-11)

50 Ku huonɔgu-na, Yesu wuɔ ce ba hel *Yerusalemu-huonɔga-na a kã Betani caan-nu. Ban kaa hi, wuɔ sire u nammu-i dɔrɔ tuɔ cãrã Diilonɔ-i u hã-ba.

51 Ba juɔ'a ba ne da u nyugũŋ dɔrɔ. §

52 Baa jaal-o aa naa ta kũŋ, ba hɔmmu gbuu fɛ da yogogo.

53 Ba saa ta ba naa *Diilodubuɔ-i-na; ba taa ba kã ba jaal Diilonɔ-i.

Nsāaŋ nyegāaŋ Yesu maama maŋ Nelmuoyamma

Nsāa nuŋgu waa Yesu *hāalābien cinciēluo ba hāi baamba-na. Duō tuō waŋ fuō fereŋ maama-i, u sa bī u yerre-i; kuniē u cira «*hāalābiloŋo naŋo» (18.15), kuniē wuō «hāalābiloŋo maŋ maama-i taa ma dōlnu Yesu-i ma yaŋ» (13.23).

Sebe domma-na, u taara u cira wuō Yesu yaa Diiloŋ-āndaanŋu-i, ŋga u ciē u fereŋ nelieŋo jo hīema-na (sap. 1). Ku huonŋu-na, Nsāa piye gberε-weima niehāi maama. Yesu ciē gberε-weima famma-i a pigāaŋ u sinni. Aa bi piye Yesuŋ wuōraaya suu baa nuōmba maŋ ba maama. Ba suumaŋ kāayā nuōmba-i dumaa baa kutaamba famba fere-i, u nuŋgu hii-ma. *Yuifu ba yuntaambaŋ cūō Yesu-i dumaa, baŋ ciinaana-yuō dumaa wuō u'i sī Diiloŋ-Koŋkortieŋo-i, Nsāa nuŋgu bi hii mafamma-i (sap. 2-12).

Ku huonŋu-na, baŋ bilaa Yesu-i isuonŋu maŋ nuō-i, mamaŋ ciē, u suurii ma yaanŋa-na waŋ-ma: Yesuŋ diyaa nelma-i dumaa u *pōpuōrbiemba tūnni-na, uŋ cāarā Diiloŋo-i dumaa (sap. 13-17), baa baŋ ciē u āndaanŋu-i dumaa a ji ta ba ko-yo (sap. 18-19). Sebe periema-na, u waanŋ Yesu siremmaŋ-kūŋgu-i aa waŋ fuō uŋ nyegāaŋ u sebe-i yunŋu maŋ nuō-i (sap. 20-21).

Nelma ciē ma fereŋ nelbiloŋo

¹ Ku domma-na, Nelma naa waa tī. Nelma naa waa baa Diiloŋo, aa maa naa waa Diiloŋo.

² Ku domma-na, Nelma naa waa baa Diiloŋo.

³ Diiloŋo ciē ma yaa ce bimbīnni-i hiere. Bimbīnni maŋ ciē hiere, ma nuŋgu dii ni cemma-na.

⁴ Cicēlma waa Nelma yaa nuō-i. Aa cicēlma famma yaa waa nelbiliemba fitīnuō-i.

⁵ Fitīnuō uŋ juō, kukulma saa gbāa cie-yo.

⁶ Huonŋu naŋgu juō hi, Diiloŋo saanŋ molo jo. Ba taa ba bī kutieŋo-i Nsāa.

⁷ U saanŋ-yo wuō u ji piye fitīnuō maama baa nuōmba-i kumaŋ ka ce ba hūu u maama-i.

⁸ Ku saa ce ŋaa Nsāa yaa waa fitīnuō-i de! Ŋga uu naa jo duō ji waŋ fitīnuō maama yonŋ baa nelbiliemba-i.

⁹ Nelma yaa waa ninsoŋ-fitīnuō-i. Ma juō hīema-na ji kaala nuōmba yammu-i hiere.

¹⁰ Nelma waa tī miwaanŋo-na. Ma yaa jīena miwaanŋo-i. Ŋga nelbiliemba yagaraa-ma.

¹¹ Ma juō ma fereŋ nelle-na, ma nellen-baamba ciina-mei.

¹² Ŋga banamba siyaa-ma aa hūu ma maama-i. Ma hāa kufanŋu taamba-i ku fōŋgūō-i ba da ba ce Diiloŋ-bisālmba.

¹³ Diiloŋ-bisālmba famba-i ku saa ce ŋaa u huonŋ-ba nelbiloŋ temma, ku saa bi ce ŋaa ku dōlaanu moloŋo-i u ce u honŋ-ba, ŋga ku dōlaanu fuō fereŋ yaa u honŋ-ba.

¹⁴ Nelma ciē ma fereŋ nelbiloŋo jo ji waa i hōlma-na. I daa u fafaanŋu-i. U waa hujantieŋo aa tiraa waa ninsowaraŋo. Fafaanŋu fanŋu-i i To-i hāa u Beduōla-i baa-ku.

¹⁵ Nsāa yaa juō ji tuō waŋ u maama-i. U taa u piye baa nuōmba-i wuō: «Min taa mi gbē umaŋ miē uu dii huonŋ-nu, u yaa daayo-i. Aa mei suō da mi honŋ, uu naa waa tī; a ce dumaanŋo-na u maaraa muōŋo-i.»

16 U ciɛ baa-ye cor. Cuobaa-baŋ kaal, u bi ce baa-ye dumɛi.

17 *Moisi yaa juɔ baa *ānjinamma-i ji hã-ye, ŋga hujarre-i baa ninsoŋo-i, Yesu-Kirsa yaa juɔ baa-ni.

18 Molon yufelle saa haa Diilonŋo-na dede. Ŋga u Bɛduɔla pigãaŋ-ye u sinni-i. U yaa dii tɛna baa-yo.

Nsāa-Batisei āndaanŋu-i

(*Matie 3.1-12; Marke 1.1-8; Like 3.1-18*)

19 Nsāa nun-āndaanŋu yaa daaku. Uŋ waa tuɔ *batiseŋ nuɔmba-i, *Yuifu ba yuntaamba maŋ waa *Yerusalemu-i-na, baa puɔr *Diiløjigãntaamba namba-i baa *Levitibaa-ba namba-i wuɔ ba ka yuu u sinni-i. Baŋ kãa ka hi, baa cira: «Naacolŋ nuɔ, naŋ hilaa hie?»

20 Nsāa saa fuo ma diei bei; wuɔ cira: «Baa na ta na ne wuɔ sɪ Diilonŋ uŋ pãa nunŋu-i wuɔ u ka saanŋ *Konkortieŋo maŋ, u yaa juɔ muɔŋo-i, muɔ sɪ.»

21 Baa cira: «Nuɔnei *Eli-i wei?»

Nsāa wuɔ cira: «E'e, muɔ sɪ.»

Baa cira: «Nuɔnei *Diilopɔpuɔrbilonŋ nuɔŋo-i wei?»

Wuɔ cira: «E'e.»

22 Baa cira: «A naŋ hilaa hie? Nuɔmba'i puɔraa-ye; pigãaŋ-ye ŋ sinni-i i ka tũnu-bei.»

23 Nsāa wuɔ siɛ-ba baa *Isayi* āndaanŋ daaku-i wuɔ:

«Muɔmei *hohuolaayan* *hɛkuraanŋu-na wuɔ:

«*Siireŋ na cãa Itieŋo hũmelle-i*.†»

24 *Farisɛbaa-ba waa pɔpuɔrbienŋ daaba hɔlma-na.

25 Baa cira: «Ŋ ciɛra wuɔ Diilonŋ uŋ pãa nunŋu-i wuɔ u ka saanŋ Konkortieŋo maŋ, u i sɪ nuɔŋo-i, aa cira Eli'i sɪ nuɔŋo-i aa tiraa cira Diilopɔpuɔrbilonŋo'i bi sɪ nuɔŋo-i; a ma bilaa nie ŋ ta ŋ batiseŋ nuɔmba-i?»

26 Nsāa wuɔ cira: «Muɔmi batiseŋ-na baa hũmma yonŋ, ŋga molonŋo naŋo dii na hɔlma-na, na sa suɔ-yo.

27 Mi juɔ yaanŋa kufanŋu tieŋo-na, ŋga mi saa piɛra u natãanŋu-i.»

28 Nel daama-i hiere ma ciɛ Betani. Nsāa taa u batiseŋ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu'i, dii *Yurdɛ bomborma-na.

Yesu yaa Diilonŋ-Tũmbilonŋo-i

29 Ku cuo kaala-i-na, Nsāa wuɔ u ne da Yesu jo u wulaa. Wuɔ cira: «*Diilonŋ-Tũmbilonŋo yaa juɔŋ daayo. U yaa piriinŋ nelbiliemba āmbabalma-i.

30 Mi taa mi gbɛ u yaa-i miɛ uu dii huonŋ-nu, ŋga u taa yaanŋa muɔŋo-na, a ce dumaanŋo-na u maaraa-mi.

31 Mɛi saa ta mi suɔ-yo, ŋga mi juɔ ji ta mi *batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na da mi ce *Isirahɛl-baamba suɔ-yo.»

32 Uŋ waanŋ mafamma-i, u cira: «Mi daa *Diilonŋ-Yalle hilaa dɔrɔ-i-na konhurunŋ temma jo ji diire-yuɔ.

33 Mi saa ta mi suɔ-yo. Ŋga umanŋ puɔraa-mi wuɔ mi ji batiseŋ nuɔmba-i hũmma-na, uu naa gbɛ-mi wuɔ: «Da ŋ ji da mi Yalle hiiriye ji diire umanŋ nuɔ-i, u yaa ka tuɔ batiseŋ nuɔmba-i baa-de.»

34 Mi daa mafamma-i nuɔ baa mi yufelle. Mi siɛ fuo-ma: Naacolŋ daa u yaa Diilonŋ-Bieŋo-i.»

Bamanŋ cuu Yesu huonŋ-nu dɛlũɔ

35 Ku cuo kaala-i-na, Nsāa wuɔ tiraa kã baa u *hãalãbiemba hãi terduɔŋŋu fanŋu-na.

* **1:23 Isayi:** Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Isayi yerre-na wuɔ *Diilopɔpuɔrbilonŋo. † **1:23 Isayi (Ésaïe)** 40.3

- 36 U juo'a u ne da Yesu cor. Wuo cira: «*Diilonj-Tũmbilonjo yaa kãañ daayo!»
- 37 Hãalãbiẽj daabanj nuo mafamma-i, baa pãñ ta cu Yesu huonj-nu.
- 38 Yesu wuo u miel ne ku yaa nuo-i, a da-ba u huonju-na. Wuo yuu-ba wuo: «Kuu dii niẽ?»
- Baa cira: «Arabi, ñ haraa hie?» (Arabi yunju yaa wuo hãalãtie.)
- 39 Yesu wuo cira: «Juonj i ta, na ka suo-ku.» Baa kã baa-yo ka suo unj haraa kusuonj-nu. Bãanju naa tereñ tĩ, baa pãñ perienj bãanju boluonju-i baa-yo.
- 40 Hãalãbiẽj daaba-i ba hãi-i-na, ba taa ba bĩ unanjo-i Andere, Simo-Pier hãanjo'i waa.
- 41 Fuo wuo ta kã moljo yaa wulaa-i igẽna ka wanj baa-yo wuo: «Diilonj unj pãa nunju-i wuo u ka saanj *Konkortienjo manj, i daa-yo.» (Ba bĩ u yaa-i *Kirsai-girekimma-na.)
- 42 Aa naa kã baa Simo-i Yesu wulaa. Yesu wuo ne-yo aa naa cira: «Nsãa biẽj nuo, ba bĩ-ni Simo; i ka tie bĩ-ni fiẽfiẽ-i-na Sefasi.» (Sefasi yunju yaa wuo tãmpẽlle.)
- 43 Ku cuo kaala-i-na, Yesu wuo cira u kã *Galile. Unj hilaa, wuo suu baa naacoljo nanjo-i ba bĩ-yo Filipu; wuo gbẽ-yo wuo: «Filipu, jo i ta!»
- 44 Filipu taa u hel Betisada. Ba taa ba hel neduole baa Andere-i baa Pier hierẽ.
- 45 Ku huonju-na, Filipu wuo bi kã ka da Natanayel; wuo gbẽ-yo wuo: «*Moisi-i baa *Diilopɔpuɔrbienj banj waanj naacoljo manj maama-i ba sebebãa-ba-na, i daa-yo. Ba bĩ-yo Yesu, Nasaretitaanj Yosefu biẽjo.»
- 46 Natanayel wuo cira: «Niñ huonj, ñ nuo ba'a bĩnkũfafaanju hilaa Nasareti-i-na dede wei?»
- Filipu wuo cira: «Jo i ta ñ ka da baa ñ yufelle.»
- 47 Yesun juo'a u ne da Natanayel jo, wuo cira: «*Isirahelyienj kerre yaa daade-i; huhurma diei maa si dii-yuo.»
- 48 Natanayel wuo yuu-yo wuo: «Nanj suyaa muo hie?»
- Yesu wuo cira: «Aa Filipu suo duo bĩ-ni, mii naa da-ni *yensãanju yunju-na.»
- 49 Unj waanj mafamma-i, Natanayel wuo cira: «Hãalãtie, Diilonj-Bienjo yaa nuonjo-i, *Isirahel-baamba nellentienjo yaa nuonjo-i!»
- 50 Yesu wuo cira: «Minj ciẽra mi daa-ni yensãanju yunju-na ku'i ciẽ ñ hũu mi nelma-i. Yiingu dii baa yiingu, ñ ka da mamanj maaraa daama-i.»
- 51 Aa naa cira: «Mi wanj ninsonjo-i baa-na: Yiingu dii baa yiingu na ka da dɔɔ puurii aa *dɔɔpuɔrbiẽmba ta ba nyugũñ aa ta ba hiire *Molonj-Bienjo yudɔɔ-i-na.»‡

2

Yesu birii hũmma-i kolma

- 1 Yesun bĩ Filipu-i baa Natanayel, yiingu diei cor, hãalinj-yiingu-na, ba ta ba jã ciẽjo dii nelle nande-na ba bĩ-de Kana; dii dii *Galile huonj-na. Yesu nyu waa kãlle fande-na
- 2 a naara Yesu-i baa u *hãalãbiẽmba-i.
- 3 Huonju nanju juo hi, ba kolma yor. Yesu nyu wuo gbẽ-yo wuo: «Ba kolma* yuraa.»
- 4 Yesu wuo cira: «Nnaa, yanj-ma ñ hã muo, ku saa hi mi wulaa yogo.»
- 5 Nyun wuo wanj baa maacembĩmba-i wuo: «Duo wanj mamanj baa-na, na ce-ma.»

‡ 1:51 Niẽj Miwaanjo jĩnammanj-sebe-i-na (Genèse) 28.12. Ba bĩ ba kolma-i duvẽjo.

* 2:3 *Yuifubaa-ba taa ba fẽ ba kolma-i

⁶ A ne da bōeṅa naṅa waa terieṅgu-na; baa naa jīna-yei ta ba dii hūmma ba saara ba fere a saa baa *Yuifu ba Diilonḡ-hūmelle-i. A waa bōeṅ niediei. Di diei gbāa yu litiribaa komuṅa ndii temma.

⁷ Yesu wuṅ waṅ baa maacembiemba-i wuṅ: «Kāaṅ na ka hu hūmma na ji dii bōeṅ daaya yu.» Baa kā ka hu hūmma-i ji dii bōeṅa yu.

⁸ Wuṅ gbē-ba wuṅ: «Kaaṅ manamma na ka hā umaṅ nieṅ niiwuoni-i.» Ba kaa ka hā-yo.

⁹ Hūmma birii kolma! Wuṅ hūu nyṅ, u saa suṅ maṅ hilaa kusuṅ-nu. Maacembiemba fuṅ ba suyaa. Wuṅ bī dərbiēṅo-i

¹⁰ a ji tuṅ piiye baa-yo wuṅ: «Kolma maṅ dōlaaṅ, ba hā nuṅmba-i ma yaa-i igēna. Da ba ji nyṅ ye, ba suṅ hā-ba mamaṅ sa dōlaaṅ. Nuṅ fuṅ, naṅ bir yaṅ kondṅdṅlma-i ji ta ṅ hā-ba baa-ma huṅ-nu!»

¹¹ Yesu kaaṅ ce hiṅ daama yaa-i. U cie-ma Kana dii Galile mara nuṅ. U pigāaṅ u fere pigāaṅ daama temma yaa-i u hāalābiemba hūu u maama-i.

¹² Uṅ hilaa terieṅgu-na, u kā Kafarnamu ka ce yinni cēllē. U nyu waa baa-yo baa u hāmba-i a naara u hāalābiemba-i.

*Yesu duṅnya torgociraamba-i Diilodubuṅ-i-na
(Matie 21.12-13; Marke 11.15-17; Like 19.45-46)*

¹³ *Yuifu ba *kōrsinni tīmmanḡ-ponsaanḡuṅ juṅ ta ku piē, Yesu wuṅ kā *Yerusalemu-i-na.

¹⁴ Uṅ kāa, wuṅ kā ka da ba suor niimba baa tūlmba baa nōnsōr ba huriimba *Diilodubuṅ-i-na. Aa da bamaṅ huraaṅ gbeṅa-i ba tīēnaana ba taabalebaa-ba canni-na ta ba hor gbeṅa-i.

¹⁵ Wuṅ ce iyiemba a pāl comelle a muo-ba hiere donya-bei hiel-ba Diilodubuṅ-i-na baa ba niimba-i baa ba tūlmba-i hiere. Aa naa se gbeihortaamba taabalebaa-ba-i nanna baa ba gbeṅa-i.

¹⁶ Aa gbē bamaṅ taa ba suor nōnsōr ba huriimba-i wuṅ: «Biyaaṅ na huriimba-i na hiel-ba bande-i-na; baa na ce mi To dūṅgu-i gbeitaara-terieṅgu.»

¹⁷ Uṅ cie mafamma-i, mamaṅ nyegāaṅ Diilonḡ-nelma-na wuṅ: «*Diilo, mi kuye ṅ dūṅgu maama-i. Ma gbu ma ko-mi*»†, nelma faṅ maa tīēnu u *hāalābiemba-i.

¹⁸ Yuifubaa baa yuu-yo wuṅ: «ṅ ka ce hiṅ hama-i pigāaṅ-ye i suṅ wuṅ niṅ cie mamaṅ daama-i, ba hāa-ni hūmelle-i aa ṅ suṅ ce-ma?»

¹⁹ Yesu wuṅ gbē-ba wuṅ: «Muyaanaṅ Diilodubuṅ-i, na ka da mi maa-yo yinni siei hōlma-na yonḡ.»

²⁰ Baa cira: «Baṅ maa bīṅkūṅgu maṅ bienḡ komuṅa hāi baa niediei, naṅ'a naṅ ka ma-ku yinni siei hōlma-na yonḡ!»

²¹ Yesuṅ taa u waṅ Diilodubuṅ maṅ maama-i, u yaa fuṅ fereṅ kerre-i.

²² Uṅ juṅ ku aa sire, nelma faṅ maa tīēnu u *hāalābiemba-i; baa pāṅ hūu mamaṅ nyegāaṅ hiere Diilonḡ-nelma-na baa Yesuṅ waṅ mamaṅ hiere.

Yesu suṅ nelbiliemba kusūnni-i

²³ Yesuṅ kāa *Yerusalemu-i-na, u cie gberē-weima bōi *kōrsinni tīmmanḡ-ponsaanḡu yinni-na. A ce dumaanḡo-na, nuṅmba maṅ daa gberē-weinḡ daama-i, ba fōṅgūṅ baa hūu u maama-i.

²⁴ Nḡa Yesu naa konnu-bei, a ce u saa haa u naṅga bei.

²⁵ Fuṅ fere taa u suṅ nelbilonḡo kusūṅgu-i, u saa waa duṅ ka yuu molonḡo wuṅ melḡo dii nie?

3

A hoṅ fēlemma

† 2:17 Gbeliēmanḡ-nalāaṅgu (Psaume) 69.10

1 *Farisiɛyienjo nanjo waa ba taa ba bi-yo Nikodemu; u waa *Yuifu ba yuntienjo.

2 Isuɔngu nanju-na, wuɔ sire kã Yesu wulaa ka cira: «Hāalātie, i suyaa yie nuɔŋo-i Diilonjo'i puɔraa-ni baa u nelma-i; ni ma'i sɪ ninj ceŋ gberɛ-weima maŋ daama-i, nelgbāŋgbālāaŋ sie gbāa ce-ma.»

3 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umanj duɔ saa puma honj fɛlemma, kutienjo yufelle sie gbāa haa *Diilonj-nelle-na.»

4 Nikodemu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Neliɛŋo maŋ vāa tɪ, u ce nie gbāa puma honj fɛlemma-i? U gbāa bir suur u nyu kusūŋgu-na u tiraa honj-yo wei?»

5 Yesu wuɔ cira: «Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Umanj duɔ saa honj hūmma-na baa *Diilonj-Yalle-na, kutienjo sie gbāa suur Diilonj-nelle-na.

6 Da ŋ honj nelbilonj homma-i, nelbilonj huɔŋga'i waan-nie, da ŋ bi honj Diilonj-Yallenj homma-i, Diilonj-Yallenj huɔŋga'i waan-nie.

7 Minj ciɛra na puma honj fɛlemma-i, baa yaŋ ma cu ŋ huɔŋga-i.

8 Nj saa da, terienju maŋ da ku dɔlnu fafalmu-i mu sire; da ŋ ji cira ŋ suɔ, ŋ da mu du; ŋ sie suɔ muŋ hilaa kusuɔŋ-nu, ŋ sie bi tiraa suɔ muŋ kãŋ kusuɔŋ-nu. Bamanj huɔŋ Diilonj-Yalle homma-i baa dii dumɛi.»

9 Nikodemu wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nel daama gbāa ce nie ce?»

10 Yesu wuɔ cira: «Ŋ sie suɔ wuɔ nelpigāatien nuɔ *Isirahɛl-na, nel daama ciɛ nie yar-ni suɔma?»

11 Yaŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Inj suɔ mamanj, i piie ma yaa-i; aa inj daa mamanj, i waŋ ma yaa-i aa na sa taara na hūu-ma.

12 Nelma maŋ ciɛŋ hɛma-na bande-i-na, da mi waŋ-ma na sa hūu-ma, na ka ce nie gbāa hūu dɔr-maama-i mi wulaa?

13 Molo saa kã dɔrɔ-i-na dede, da ku saa waa *Molonj-Bienjo yaa-i. U yaa hilaa dɔrɔ-i-na jo.

14 *Moisi nanj haa kɔvɛllunj-jienjo-i daanju-na dumaa *hɛkuraanju-na, ba ka bi haa Molonj-Bienjo-i daanju-na dumɛi.

15 Ku yaa bamanj hūyāa u maama-i, ba ka da cicɛlma maŋ sa tienj dede-i.

16 Na saa da, nelbiliemba maama gbuu silaa dɔlnu Diilonjo-i u naa u hã-ba u Beduɔla-i wuɔ umanj duɔ hūu u maama-i, kutienjo baa ka caa, ŋga u da cicɛlma maŋ sa tienj dede.

17 Diilonjo saa saan u Bienjo jo hɛma-na duɔ ji kɔsuɔŋ nelbiliemba-i, ŋga u saan-yo wuɔ u ji kor-ba.

18 Umanj duɔ hūu Diilonj-Bienjo maama-i, ba sa ka yuu kutienjo-i baa weima. Nga umanj duɔ saa hūu-ma, kumanj ciɛ u saa hūu Diilonj-Beduɔla maama-i, Diilonjo ka gāŋ baa-yo.

19 Kumanj juɔ baa kufanju-i ku yaa daaku: Fitinuɔ juɔ miwaanjo-na, ŋga nelbiliemba ciluɔŋ balaanj dumaanjo-na, ba bir yaŋ aa par kukulma.

20 Neliɛŋo maŋ duɔ tuɔ ce kuubabalaanju-i, cecerma sa dɔlnu-yuɔ. U sa taara u carra wuɔ ba ka da u cilɔbabalanjo-i.

21 Nga nelfɛŋo sa fuo; u ce u weima-i hiere cecerma-na wuɔ nuɔmba da uŋ ceŋ Diilonjo huɔŋga-i dumaa.»

Nsāa taara duɔ yaŋ terienju-i hã Yesu

22 Ku huɔŋgu-na, Yesu wuɔ ji kã *Yude baa u *hāalābiemba-i ka tuɔ *batischen nuɔmba-i.

23 *Nsāa waa terienju nanju-na bi tuɔ batischen. Ba bi terienju fanju-i Ayinɔ. Kuu dii Salimu caan-nu. Hūmma waa bɔi terienju-na ku'i ciɛ Nsāa wuɔ kã ka waa terienju-na.

24 Huɔŋgu fanju-na, ba saa naa hi dii-yo kaso-i-na yogo.

25 Yiingu nanɣu-na, u hāalābiemba namba ji ta ba fanu ba-naa baa *Yui-fuyiɛŋo nanɔ-i nɛliɛŋ nuɔ nin saaya ŋ migāaŋ ŋ fɛɛ dumaa a saanu baa Yuifu ba Diilonɔ-hūmelle-i.

26 Baa kā ka gbɛ Nsāa-i wuɔ: «Hāalātie, nin waan naacolɔŋo maŋ maama-i baa-ye; umaŋ waa baa-ni dii *Yurdɛ bomborma namma-na, u duɔŋ tuɔ batisɛŋ nuɔmba-i, a ce dumaanɔ-na nuɔmba-i hiere ba kā fuɔ yaa wulaa-i.»

27 Nsāa wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Diilonɔ duɔ saa hā-ni baa kumaŋ, ŋ sie gbāa da-ku.

28 Namaa fɛɛ-i mi waan-ma na yufellen miɛ Diilonɔ un pāa nunɣu-i wuɔ u ka saan *Konkortiɛŋo maŋ, u'i sɪ muɔŋo-i, ŋga u puɔraa muɔmi da mi jo u yaan-na yonɔ.»

29 Un waan mafamma-i, wuɔ nan gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Na suyaa wuɔ da ŋ ta ŋ jā ciɛŋo, ŋ huɔŋga gbuu fɛ da yogogo wuɔ ŋ ka da hūnyɔmma. N jɪɛŋ duɔ ne da ŋ huɔŋga fiɛ, ŋ bi da fuɔ kaanɣa fiɛ. Muɔ mii dii ŋaa dɔrbiɛŋo jɪɛŋo'i baa-mi; mi huɔŋga fiɛ gbarnu.

30 Ku saaya kuanɣu ta ku suur-yuɔ ku naara aa kuanɣu cɛr ta ku hel muɔmi-na.

31 «Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yun-nu. Umaŋ duɔ hon hɛma-na, hɛmaŋ-wuɔŋo, u waŋ hɛmaŋ-tɪmma. Umaŋ hilaa dɔrɔ-i-na jo, uu dii nuɔmba-i hiere ba yun-nu.

32 Un daa mamaŋ baa un nuɔ mamaŋ, u waŋ ma yaa-i, ŋga molo sa hūu u nelma-i.

33 Umaŋ duɔ hūu u nelma-i, kutiɛŋo pigāaŋ wuɔ Diilonɔŋo waŋ ninsoŋo.

34 Na saa da, Diilonɔ un puɔraa umaŋ, u yuu kutiɛŋo huɔŋga-i baa u *Yalle-i, a ce dumaanɔ-na u waŋ Diilonɔ-nelma.

35 Bɛpolɔŋo maama dɔlnu Tuonɔ-i a ce Tuonɔ diyaa wɛima-i hiere u nan-na.

36 Umaŋ duɔ hūu Bɛpolɔŋo maama-i, kutiɛŋo ka da cicɛlma maŋ sa tiɛŋ dede-i. Nga umaŋ duɔ saa hūu Bɛpolɔŋo maama-i, u sie da cicɛlɔŋ daama-i aa Diilonɔ tiraa gāŋ baa-yo.»

4

Yesu cāarā hūmma Samariciɛŋo nanɔ wulaa

1 Nuɔmban kāŋ Yesu tuɔ *batiɛŋ-ba, ba kā ka tūnu *Farisiɛbaa-ba-i wuɔ Yesu da nuɔmba u batiɛŋ u yaŋ Nsāa-i.

2 A ne da fuɔ saa tuɔ batiɛŋ-ba u fɛɛ, u *hāalābiemba'i taa ba batiɛŋ-ba.

3 Maŋ juɔ waa dumaanɔ-na, wuɔ sire *Yude-i-na a bir tuɔ kā *Galile-i-na.

4 Uu naa saaya u karnu *Samar-i cor.

5 Un kāa ka hi tuɔ karnu, wuɔ kā ka suur nelle nande-na ba bi-de Sikaar. Dii dii Yosefu suonɣu caan-nu. Suonɣu fanɣu-i *Yakɔbu yaa hāa Yosefu-i baa-ku.*

6 Yakɔbu kɔlɛŋo waa kusuɔŋ-nu'i. Yesuŋ wuɔyaa muliɛŋ dumaanɔ-na, wuɔ tiɛna kɔlɛŋ daayo nunɣu-na tuɔ fiisa. Bāanɣu naa hi yuhuɔŋga-i ti.

7 Samariciɛŋo nanɔ jo duɔ ji hu hūmma. Yesu wuɔ cira: «Ciɛŋ nuɔ, ŋ sa hā-mi hūmma namma mi nyon wɛi?»

8 A ne da u hāalābiemba naa kā nellen-huɔŋ-na da ba ka sāa niwuoni.

9 Ciɛŋo gbɛ-yo wuɔ: «Ma sɪ *Yuifuyiɛŋ nuɔ kɛ? A bige-i ciɛ ŋ ta ŋ cārā hūmma-i *Samariyiɛŋ muɔmi wulaa?» Ninsie ninsie, Yuifubaa-ba saa ta ba sie ba ce wɛima baa Samaritaamba-i.

10 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ ŋ taa ŋ suɔ Diilonɔ-caluo-i aa suɔ umaŋ cārāŋ hūmma-i ŋ wulaa, nuɔnei naa bir cārā u wulaa aa uu naa hā-ni cicɛlman-hūmma.»

* 4:5 Niɛŋ Miwaanɔ jɪnamman-sebɛ (Genèse) 33.19; Yosuwe (Josué) 24.32.

11 Cien wuɔ cira: «Kɔlɛŋo-i filofilo dumandɛ-i-na aa kɔlɛncanga bi sɪ baa nuɔ, nan ka da kufanɔu cicɛlmanɔ-hũmma-i hie a hã muɔ baa-ma?»

12 I bincɔiŋo-i Yakɔbu yaa birii kɔlɛŋ daayo-i hã-ye, fuɔ fɛrɛ nyuɔŋ u hũmma-i, u bisãlmba sire nyɔŋ-ma baa ba muɔru-i hiere. Nan ne wuɔ sɪ nan maaraa Yakɔbu-i wei?»

13 Yesu wuɔ cira: «Umanɔ duɔ nyɔŋ hũŋ daama-i, hũŋkuɔsɪnni ka tiraa bir bel-o.»

14 Nga muɔ da mi hã umanɔ mi hũmma-i u nyɔŋ, ma ka ce hũnfoele kutienɔ huɔŋga-na, aa cicɛlmanɔ sa tɛŋ dede ma'i ka ta ma hel hũnfoele fande-na, a ce dumaanɔ-na hũŋkuɔsɪnni cɛraa ni ji bel-o.»

15 Cien wuɔ: «Hã muɔ hũmma famma-i hũŋkuɔsɪnni baa ji tiraa bel-mi aa mi baa ji tiraa jo bande-i-na wuɔ mi ji hu hũmma.»

16 Yesu wuɔ: «Kã ŋ ka bɪ ŋ bɔlɔ-i na jo.»

17 Cien wuɔ: «Bɔlɔ si dii baa-mi.»

Yesu wuɔ: «Ma dɔlaa-ni!

18 N tɛnaana baa bibɛmba ndii cor tɪ. Aa ninɔ yɛŋ baa umanɔ fiɛfiɛ-i-na, ŋ bɔlɔ-i sɪ. N saa kar coima.»

19 Uŋ waanɔ mafamma-i, cien wuɔ: «Ku biyaa ŋaa nuɔŋo-i *Diilopɔpuɔrbilon nuɔ.»

20 Aa naa cira: «Yanɔ mi yuu-ni nelma diei: Samari-bɪncuɔmba siire jaal Diilonɔ-i tãnuŋ daaku yaa nuɔ-i, bige-i ciɛ Yuifubaa namaanɔ-i na'a Diilojaal-terienɔu dii *Yerusalɛmu?»

21 Yesu wuɔ: «Cien nuɔ, yanɔ mi wanɔ ninsonɔ-i baa-ni: Yiingu dii baa yiingu na siɛ ji tiraa ta na jaal i To-i Diilonɔ-i tãnuŋ daaku-na, na siɛ bi ji tiraa ta na jaal-o Yerusalɛmu-i-na.»

22 Samaritaanɔ namaanɔ-i na sa suɔ nanɔ jaal umanɔ, a ne da Yuifubaa miɛŋo-i, Konɔkortienɔ hilaa miɛmɛi nuɔ-i, a ce dumaanɔ-na i suɔ inɔ jaal umanɔ.

23 Nga yiingu dii baa yiingu, *Diilonɔ-Yalle ka ce ninsonɔ-Diilojaaltaamba ta ba jaal i To-i Diilonɔ-i baa huɔŋga diei. Yiingu fanɔu hii tɪ yɛrɛ. I To-i Diilonɔ-i taara ba ta ba jaal-o dumei.

24 Diilonɔ-i molo sa da-yo; bamanɔ jaalaanɔ-yonɔ ba saaya ba ta ba jaal-o baa huɔŋga diei, aa ba yanɔ u *Yalle dii-ba hũmelle-na.»

25 Cien wuɔ: «Mi suyaa miɛ Diilonɔ uŋ pãa nunɔu-i wuɔ u ka saanɔ *Konɔkortienɔ manɔ, u ka jo. Ba bɪ u yaa-i *Kirsã-i. Duɔ jo, u ka wanɔ ma yaanɔa-i hiere baa-ye.»

26 Yesu wuɔ: «Ninɔ gbɛŋ umanɔ, u yaa piiyɛŋ baa-ni daayo-i.»

27 Uŋ taa u wanɔ mafamma-i, u hãalãbiemba jo ji ta ba yiɛra.

Banɔ juɔ ji da u piiye baa cien daayo-i, kuɔ cu ba hɔmmu-i. Nga molo saa siɛ duɔ yuu-yo wuɔ: «Bige-i ciɛ ŋ ta ŋ piiye baa cien daayo-i? N'a u ce bige-i hã-ni?»

28 Cien wuɔ yanɔ u bũnanɔga-i aa naa gbar kã nellenɔ-huɔŋga-na ka tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ:

29 «Juɔŋ i ta na ka da, ma minɔ siire ce mamanɔ hiere, naacolɔŋo nanɔ waanɔ-ma baa-mi. Ku biyaa ŋaa Diilonɔ uŋ pãa nunɔu-i wuɔ u ka saanɔ Konɔkortienɔ manɔ, u yaa juɔ.»

30 Nuɔŋ baa hel kã Yesu wulaa.

31 A ne da huɔŋgu fanɔu-na, u hãalãbiemba waa ta ba cãrã-yuɔ wuɔ u wuɔ niiwuoni-i.

32 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi daa niiwuoni nanni da mi wuɔ ŋga namaa na sa suɔ niiwuoni fanni-i.»

33 Hãalãbiɛŋ baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Ku ce molo juɔ baa niiwuoni ji hã-yo wei?»

³⁴ Yesu wuɔ cira: «Uman puɔraa-mi, da mi gbāa ce u huɔŋga-i, a ce u maacemma ka bāl, meɪ niwuoni yaa nifanni-i.

³⁵ Ma sɪ namaa fɛɛ-i da na ce na ta na piiye wuɔ ðimma ce caamba naa aa ba suɔ kar-ma kɛ? Ciiriin na yunni-i na ne; nuɔmba man juɔŋ, baa dii ŋaa ðimma man vāa hi karma.

³⁶ Uman karaan ðimma-i u ka da u cufaluŋgu sullu-i aa uŋ karaa ðimma man, ma ka kã Diilon-nellen. A ce dumaanjo-na, uman duuŋ baa uman karaan, ba hɔfɛlle-i diiduɔle.

³⁷ Da ba cira: «Unanjo-i duuŋ aa unaa kar» ba saa kar coima.

³⁸ Suoŋgu man namaa saa kũ-ku, mi puɔraa na ka ta na ka kufanŋu ðimma yaa-i. Banamba'i kũ-ku cufal, aa namaa kã ka ta na ka ku ðimma-i.»

³⁹ Ciɛŋ uŋ tũɔnu nuɔmba-i wuɔ uŋ siire ce maman hiere Yesu waan-ma baa-yo, ba fɔŋgũ hũu Yesu maama-i nelle fande-na.

⁴⁰ A ce dumaanjo-na, ban juɔ ji da-yo, baa cārā-yuɔ wuɔ u tɛna baa-ba. Yesu wuɔ tɛna ce yinni hāi

⁴¹ a piiye baa-ba u fɛɛ.

Uŋ ciɛ mafamma-i, nuɔmba bɔi tiraa hũu u maama-i naara.

⁴² Baa ta ba piiye baa ciɛŋo-i wuɔ: «In nuɔ nan nelma-i aa jo ji nu fuɔ maama-i a suɔ wuɔ u yaa miwaanjo koŋkortienjo-i kelkel, ku yaa kãyã-yiɛ i hũu u maama-i.»

Yesu siire nelbuɔ nan biɛŋo

⁴³ Yesuŋ siire Sikaar-na, wuɔ cor baa u hũmelle-i tuɔ kã *Galile-i-na.

⁴⁴ Fuɔ fɛɛ wuɔ waan-ma wuɔ: «Ba sa kãŋ *Diilopɔpuɔrbilonjo-i u fɛɛŋ nelle-na.»

⁴⁵ Uŋ kaa hi Galile-i, Galiletaan baa gbuu bel-o da fafamma. Ban ŋa naa kã *Yerusalemu-i-na *kɔrsinni timman-ponsaanŋu-na, ba daa uŋ ciɛ maman hiere, ku'i ciɛ uŋ kãa ba terienŋu-na, ba suɔ u belma.

⁴⁶ Ku huonŋu-na, wuɔ ji tiraa kã Kana-i-na uŋ ŋa nan birii hũmma-i kolma-i kusuɔŋ-nu. A ne da fãamaanjo nanjo biɛŋo taa u jan. U waa Kafarnamu.

⁴⁷ Tuon uŋ juɔ nu wuɔ Yesu hilaa *Yude-i-na jo Galile-i-na, wuɔ kã ka cārā-yuɔ wuɔ u ce jande aa u kã baa-yo Kafarnamu-i-na ka sire u biɛŋo-i hã-yo, kɛɛ jarma cɔraanu-yuɔ cor.

⁴⁸ Yesu wuɔ cira: «Ku ce ŋaa da na saa da gbɛɛ-i baa na yufelle-i na sa hũu-ma wɛi?»

⁴⁹ Naacolŋ wuɔ cira: «Itie, jande baa sɛɛ. Da ŋ sɛɛ, mi biɛŋo ka ku.»

⁵⁰ Yesu wuɔ cira: «Bir ŋ kũŋ, ŋ biɛŋo siire.»

Naacolŋ wuɔ bi hũu-ma aa naa bir tuɔ kũŋ.

⁵¹ Uŋ kãŋ hũmelle-na, wuɔ suu baa u maacembiemba jo u wulaa. Wuɔ yuu-ba. Baa cira: «Ŋ biɛŋo siire, i taa i kã diɛ ka wan ma yaa baa-ni.»

⁵² Wuɔ yuu-ba wuɔ: «U siire yaku-i?»

Baa cira: «U siire cicuɔŋ-nu, bãanŋu naa ciɛl yuhuɔŋga-na cellɛ.»

⁵³ Tuon wuɔ bi ne da huonŋu bi fanŋu'i nuɔ-i Yesu naa gbɛ-yo wuɔ u biɛŋo siire. Kuŋ ciɛ dumaanjo-na, fuɔ baa u dumellen-baamba-i hiere baa pãŋ hũu Yesu maama-i.

⁵⁴ Yesuŋ hilaa Yude-i-na bir kã Galile-i-na, u gbɛɛ daayo yaa ciɛ ba ce ba hāi terienŋu fanŋu-na.

5

Yesu siire murgu nanjo

¹ Ku huonŋu-na, *Yuifubaa-ba ji ta ba ce ba ponsaanŋu nanŋu-i *Yerusalemu-i-na. Yesu wuɔ kã.

² A ne da Tūln-dumelle* caangu-na hūnfunḡu nanḡu dii, ba bī-ku ebiremma-na «Betisata»†. Gbuganni ndii waa cīilā-kuo.

³⁻⁴ [*Dɔrpɔpuɔrbilonḡo nanḡo waa tuɔ jo u sagalla hūmma-i hūnfunḡo daaku-na. Duɔ sagalla-mɛi, jɛinḡo manḡo duɔ gbāa suur igēna, u jarḡ da ma fiɛ kuola niɛ niɛ, fafalmu pān da-yuɔ.] A ce dumaanḡo-na, jaamba bɔi waa terienḡu-na ta ba cɔrɔ gbuganḡ daani-na [ba cie hūmma sagallamma-i]: Yiriemba waa, cisɛduɔlbaa-ba waa a naara murgubaa-ba bi waa.

⁵ Unanḡo waa ba hɔlma-na, unḡ gaala jarma-na, ku bienḡ komorre baa cīncieluo niisiei waa belle fande-na.

⁶ Yesunḡ kāa ka da u gaala, aa nu wuɔ u bāanḡu cuɔ jarma-na, wuɔ yuu-yo wuɔ: «Ŋ taara ŋ sire wɛi?»

⁷ Jɛinḡ wuɔ cira: «Hāalātie, hūnḡ da ma sagalla, mi siɛ da molo dii-mi; muɔ da mi namallā da mi ka suur dii huḡḡu-na, unaa ta yaanḡa miɛ suur. Mi ce-ma niɛ?»

⁸ Yesu wuɔ: «Sire ŋ biɛ ŋ figīnḡu-i ŋ kūnḡ.»

⁹ Terduḡḡu fanḡu-na, fafalmu pān da naacolḡo-na. Wuɔ sire biɛ u figīnḡu-i tuɔ kūnḡ. A ne da yiinḡu fanḡu waa *yitienanḡu.

¹⁰ Yuifu ba yuntaambanḡ daa u tūyāa figīnḡu-i, baa ta ba wanḡ baa-yo wuɔ: «Ŋ saa suɔ wuɔ nyunḡo-i yitienanḡu wɛi? Bige-i cie ŋ sire biɛ figīnḡu tūu?»

¹¹ Naacolḡ wuɔ: «Umanḡ siire-miɛ u yaa ciɛra mi biɛ mi figīnḡu-i kūnḡ.»

¹² Baa cira: «Hai moloḡo-i ufanḡo-i?»

¹³ Naacolḡo yiɛra beḡe! U sa suɔ Yesu-i duɔ pigāanḡ-yo. A ne da nuɔmba naa maara cor. Yesu baala ba hɔlma-na.

¹⁴ Ku huḡḡu-na, Yesu wuɔ ji da naacolḡo-i *Diilodubuɔ-i-na. Wuɔ wanḡ baa-yo wuɔ: «Nuɔnɛi daani yeryer fiɛfiɛ-i-na, da ŋ'a ŋ sa taara wɛima namma da-ni mamanḡ balaanḡ yanḡ diɛlā-maanḡ daama-i, baa tiraa ŋ cāl Diilonḡo-i.»

¹⁵ Naacolḡ wuɔ kā ka wanḡ baa Yuifu ba yuntaamba-i wuɔ naacolḡ daayo yaa naa sire-yuɔ u jarma-na.

¹⁶ Yuifu ba yuntaanḡ baa sire ku yaa nuɔ-i a cɔ Yesu-i wuɔ u cie niɛ sire moloḡo yitienanḡu-na?

¹⁷ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi biyaa mi to-maama. Mi To sa nanna yiinḡu baa u maacemma-i.»

¹⁸ Unḡ waanḡ mafamma-i, Yuifu ba yuntaanḡ baa pān ta ba taara-yuɔ baa komma, wuɔ u saa kān yitienanḡu-i aa tiraa cira Diilonḡo-i fuɔ tohoiḡo; dumaanḡo-na, u saa u fɛrɛ baa Diilonḡo-i.

¹⁹ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Yaanḡ mi wanḡ ninsoḡo-i baa-na: Bɛpolḡo siɛ gbāa da dumaa u tuɔ ce. U ne Tuonḡo yaa-i aa tuɔ ce. Tuonḡ unḡ ceḡo mamanḡ, Bɛpolḡo bi ce ma yaa-i.

²⁰ Bɛpolḡo maama dɔlnu Tuonḡo-i, u yaa pigāanḡ-yonḡ u maacemma-i u tuɔ ce. U ka pigāanḡ-yo mamanḡ maaraa daama-i a ce-na gbɛrɛ.

²¹ Tuonḡ unḡ pīnḡ bikuomba-i dumaa ba sire, Bɛpolḡ duɔ tuɔ taara umanḡ waa u gbeini-na u sire-yuɔ dumɛi.

²² Aa Tuonḡo sa ce moloḡo āndaanḡu, u yaanḡ āndacelle-i hā Bɛpolḡo yaa-i,

²³ ku yaa nuɔmba ka ta ba kān-yo ŋaa banḡ kānḡ Tuonḡo-i dumaa. Umanḡ duɔ u sa kānḡ Bɛpolḡo-i, kuu dii ŋaa u sa kānḡ u To manḡ puɔraa-yo.

²⁴ «Yaanḡ mi wanḡ ninsoḡo-i baa-na: Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaanḡo-na umanḡ duɔ nu mi nelma-i aa haa u nanḡa mi To-i-na, kutienḡo daa cicɛlma manḡ sa tīɛnḡ dede-i tī. Ba siɛ ka yuu-yo baa wɛima. Kuu dii ŋaa kutienḡo kuu tī aa sire.

* 5:2 Baa naa ma koko dii Yerusalemu-i huḡḡa aa hiel dumienḡa. Dumienḡa fanḡa-i yireinḡa waa-yiɛ. Dimaḡ daade-i ba taa ba bī-de Tūln-dumelle. † 5:2 «Betisata» yunḡu yaa wuɔ «hujarren-dūnni».

²⁵ Yaan mi tūnu-nei: Yiingu dii baa yiingu, bikuomba ka nu Diilon-Bienjo piye. Ku yiingu hii tī yere. Uman duo nu u nungu-i, kutienjo ka da cicelma man sie ji tī dede.

²⁶ Cicelman yen baa Tuono-i dumaa u tuo hā nuomba-i baa-ma, u bi hā Bepoljo-i baa-ma dumai u tuo hā-ba.

²⁷ Aa u birii āndacelle-i hā Bepoljo yaa baa-de wuo u yaa *Molon-Bienjo-i.

²⁸ Baa na yan ma ce-na gberε. Na saa da, yiingu dii baa yiingu, baman suurii hēma-na ba ka nu Molon-Bienjo piye.

²⁹ Da ba ji nu u piye, ba ka sire hel cincuona-na. Baman taa ba ce ānafamma-i ba ka kā Diilon-nellen, nga baman taa ba ce kuubabalaangu-i ba ka kā dāamu-na.

³⁰ Mei sie gbāa ce binķungu mi fere. Ban ciera mi ger dumaa, mi ger dumai. Mi sa ce kuman dolaanu muo, uman puōraa-mi, mi ce fuo kuudolnūngu'i. Teriengu fangu-na, mi gbāa cira mi suo germa.

³¹ «Kuo muomai taa mi wan mi maama-i mi fere, yungu naa saa waa mi nelma-na.

³² Nga unano-i waan-man, aa mi suyaa mie u wan ma yaanga yaa-i.

³³ Ma si na puōraa nuomba Nsāa wulaa wuo ba ka yuure mi sinni-i ke? Ban kāa, Nsāa saa ka fuo ninsonjo-i bei.

³⁴ Un waan maman baa-ba mi maama-na, ma sa kāyā muo, ma kāyā namei. Mi wan mafamma-i da mi kor namei.

³⁵ Nsāa waa ŋaa fitinuo na holma-na, na hūyāa-ma ce na bāangu-i celle yon baa-yo.

³⁶ A ne da mei maaraa Nsāa-i. Mi Ton hāa-mi maacemma man mi ta mi ce, ma yaa pigāan mi sinni-i aa ma yaa bi pigāan wuo mi To yaa puōraa-mi.

³⁷ Aa uman puōraa-mi, u bi bi mi yefafalle. Nga na saa nu u yalle-i dede, na saa bi da u yufelle dede.

³⁸ Un puōraa uman, nan'a na saa hūu u nelma-i, na ce nie aa gbāa hūu fuo maama-i?

³⁹ Na suyaa wuo cicelma man sa tien dede ma da Diilon-nelma yaa nuo-i, ku'i cie na vaa na fere baa ma kalamma-i. A ne da ma yaa bi piyen mei maama-i

⁴⁰ aa na sa taara na cu mi huon-nu a ji kor.

⁴¹ «Mi sa taara nuomba dol-mi.

⁴² Mi suo-na. Mi suyaa mie Diilonjo maama sa dolnu-nei.

⁴³ Mi juo mi To yerren aa na sa taara na da mi yufelle. Nga molon duo jo u feren jomma, na sire ta na gbar na nyaanu-yuo.

⁴⁴ Namaa nan birii yan Diilonjo-i aa ta na taara nelbiliemba'i dol-na, na ka ce nie gbāa hūu u maama-i?

⁴⁵ Baa na da nie si muomai kaa cāl-na mi To teriengu-na; muo si. Nan haa na nannga-i *Moisi man nuo-i, u yaa ka cālāan-nan.

⁴⁶ Na saa da, Moisi nyegāan mei maama'i u sebe-i-na. Kuo naa naa hūu u maama-i, naa naa bi hūu mei maama-i.

⁴⁷ Nga nan'a na saa hūu un nyegāan maman, na ka ce nie gbāa hūu mei nelma-i?»

6

Yesu hāa nelpūngu nanngu wuo ye

(Matie 14.13-21; Marke 6.30-44; Like 9.10-17)

¹ Ku huongu-na, Yesu wuo kā *Galile dalanga yiengu nanngu-na; ba bi bi dalanga fanga-i Tiberiyadi-dalanga.

² Un taa u ce himma-i u sire jaamba-i dumaano-na, nuon baa kūol ba-naa ta ba nyaanu-yuo.

- 3 Wuɔ kã ka nyugũŋ tãnungu nanɣu-na tɛna baa u *hãalãbiemba-i.
 4 *Yuifu ba *køršinni tĩmmanɣ-ponsaanɣu naa piɛ tĩ.
 5 Wuɔ u ne da nelpũŋgu nanɣu jo. Wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «I ka da niiwuoni-i hie die sãa hã nuɔŋ daaba-i hiere ba wuɔ?»
 6 Uu naa suɔ uŋ saaya u ce kumanɣ, ŋga u taa u yuu duɔ ne Filipunɣ ka wanɣ mamanɣ.
 7 Filipu wuɔ cira: «Da ŋ fiɛ biɛ *deniebaa nuɔsũɔ a sãa niiwuoni-i wuɔ ŋ cal hã-ba tẽntẽŋ, ba siɛ da hiere.»
 8 U hãalãbilonɔ nanɔ waa, Simɔ-Piɛr hãanɔ; ba taa ba bi-yo Andere. Fuɔ wuɔ cira:
 9 «*Buruo u ndii dii baa naacombilonɔ nanɔ bande-i-na a naara titiraamba hãi. Ŋga nifanni gbãa fa hama-i a hã nelpũŋ daaku temma-i?»
 10 Yesu wuɔ wanɣ baa-ba wuɔ: «Ciɛŋ ba tɛna hiere.» Hɔlma famma-na, hĩŋgu waa bɔi. Nuɔŋ baa tɛna. Bibemba manɣ waa, ba gbãa yu nuɔmba neifienɣ hãi nuɔsiba ndii temma.
 11 Yesu wuɔ biɛ buruo-i a jaal Diilonɔ-i aa naa calnu-yuɔ hã-ba. Aa naa bi hã-ba titiraamba-i banɣ taaranɣ dumaa.
 12 Banɣ gbuu ji wuo ye tĩ huɔŋgu manɣ nuɔ-i, wuɔ wanɣ baa u hãalãbiemba-i wuɔ: «Biɛraayanɣ boini manɣ tĩyãa, mi sa taara ni biɛna.»
 13 Baa biɛra banɣ wuyaa buruo u ndii daayo-i aa boini manɣ tɛɛ, niɛ yu segebaa cĩncieluo ba hãi.
 14 Nuɔmbanɣ daa gbɛɛ faŋo-i, baa ta ba piiye wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilonɔ manɣ naa saaya u jo hĩɛma-na, u yaa juɔ daayo-i, nuharunɣu si dii-mɛi.»
 15 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba ka jo ji bel-o fõŋgũɔ ce-yo nellentienɔ; wuɔ ta halanɣ ba caanɣu-na bir ka tɛna u da-u-diei dii tãnungu-na.

Yesu wuɔyaa hũmma dɔrɔ

(Matie 14.22-23; Marke 6.45-52)

- 16 Bãanɣunɣ juɔ hir huɔŋgu manɣ nuɔ-i, Yesu *hãalãbienɣ baa hiire kã dalanɣa-na,
 17 ka biɛ beŋo ta ba karnu ba kã Kafarnamu yanɣa. Bãanɣu ji tĩ ba sa da Yesu-i.
 18 Fafalpepetienɔ nanɔ sire tuɔ sagalla hũmma-i dalanɣa-na.
 19 Ba gbaraa kilobaa-ba ndii, sisɔ niediei temma, ba'a ba ne da Yesu-i ba caanɣ-nu; u wuɔ hũmma dɔrɔ-i-na u jo. Kor maa pãŋ ta ma da-ba.
 20 Yesu wuɔ cira: «Baa na tie holle, muɔmɛi!»
 21 Ba'a ba yiɛra biɛ-yo ku yaa nuɔ-i, a da ba hii banɣ taa ba kã kusuɔŋ-nu.

Niiwuoni manɣ hãan nelbiliemba-i ninsoŋ-cicɛlma-i

- 22 Ku cuo kaala-i-na, nuɔmba manɣ naa tĩyãa bomborma namma-na ba saa da Yesu-i. A ne da u *hãalãbiembanɣ taa ba ta dẽndiɛle-na, beŋo diei waa yonɣ hũmma nunɣu-na. Ba biyaa u yaa-i ta. Cuonɣ kaalaa nuɔmba saa da Yesu-i, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Naacolɣ daayo curaa hie? U saa naa bi suur baa u hãalãbiemba-i cicuɔŋgu-na!»
 23 Ba'a ba ne da benni nanni hilaa Tiberiyadi-i-na jo ji yiɛra Yesunɣ ŋa naa jaal Diilonɔ-i aa hã-ba *buruo-i kusuɔŋ-nu ku caanɣu-na.
 24 Baa ne da Yesu-i baa u hãalãbiemba-i molo si dii benaamba famba-na. Baa bel-ba nyugũŋ ta ba karnu ba kã Kafarnamu-i-na da ba ka taara-yuɔ.
 25 Banɣ karaanu ka da-yo, baa cira: «Hãalãtie, ŋ juɔ yaku-i bande-i-na?»
 26 Yesu wuɔ cira: «Yaanɣ mi wanɣ ninsoŋo-i baa-na: Miŋ ceŋ gbɛɛ manɣ, ku saa ce ŋaa na suyaa fuɔ yunɣu yaa-i aa ta na taara-miɛ, ŋga miŋ hãa-na niiwuoni-i na wuo ni yar-na, ku'i ciɛ na ta na taara-miɛ.

27 Baa na ta na ce maacemma-i na taara niiwuoni maŋ biɛnaanaj, taa na ce na taara niiwuoni maŋ sa biɛnaanaj aa ta ni kã baa neliɛŋo Diilonj-nelle-na. *Molonj-Biɛŋo hã nuamba-i ni yaa-i; u To-i Diilonjo haa u danyuɔ-i u yaa nuɔ-i duɔ pigãan wuɔ u'i hãa-yo ku fõŋgũɔ-i.»

28 Baa yuu-yo wuɔ: «I saaya i tie ce Diilonjo huɔŋga-i niɛ?»

29 Yesu wuɔ cira: «Diilonj uŋ taaranj kumanj na wulaa, ku yaa daaku: U taara uŋ puɔraa umanj, na hũu u maama-i.»

30 Baa cira: «ŋ ka ce gbɛɛ hayo-i pigãan-ye i suɔ wuɔ Diilonjo puɔraa nuɔnɛi?»

31 I bincũmbanj waa *hiɛkuraanġu-na, Diilonjo naa tuɔ hã-ba niiwuoni ba ta ba wuo. Ma nyegãan Diilonj-nelma-na wuɔ: «*U hielaa niiwuoni dɔrɔ-i-na nanna hã ba wuo.*»*

32 Yesu wuɔ cira: «Yaanj mi wanj ninsoŋo-i baa-na: Niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na *Moisi saa hã-na baa-ni. Mi To yaa hãan-nanj ninsoŋ-niiwuoni maŋ hilaanj dɔrɔ-i-na.

33 Diilonj-niiwuoni yaa nimanj hilaanj dɔrɔ-i-na. Ni yaa hãan nuamba-i ninsoŋ-cicɛlma-i.»

34 Uŋ waanj mafamma-i, baa cira: «Itie, ta ŋ hã-ye niiwuoni fanni-i i tie wuo.»

35 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Muɔmɛi cicɛlmanj-niiwuoni-i. Umanj duɔ cu mi huonj-nu, nyulmu cɛraa mu bel-o aa umanj duɔ hũu mi nelma-i, hũŋkuɔsinni cɛraa ni bel-o.

36 Mi waanj-ma baa-na cor tɪ, aa na tiraa da-ma baa na yufienja-i, ŋga na saa hũu-ma.

37 Mi To duɔ hã-mi bamanj hiere, ba ka cu mi huonj-nu. Umanj duɔ cu mi huonj-nu, mi sa ji donya-yuɔ mi fɛɛŋ nuɔ dede.

38 Hama-i nuɔ-i? Mi saa hel dɔrɔ-i-na da mi ji ce mi kuudɔlnunġu, mi juɔ da mi ji ce umanj puɔraa-mi u kuudɔlnunġu.

39 A ne da umanj puɔraa-mi u sa taara uŋ hãa-mi bamanj, u diei balla-bei. U taara miwaanjo timmanj-yiinġu-i, mi sire kutaamba-i hiel-ba cincũŋa-na.

40 Na saa da, mi To taara umanj duɔ suɔ-mi aa hũu mi nelma-i, kutienjo da cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i aa mi sire-yuɔ miwaanjo timmanj-yiinġu-na.»

41 Yesuŋ ciera wuɔ u yaa-i cicɛlmanj-niiwuoni maŋ hilaa dɔrɔ-i-na, ku saa dɔlnu *Yuifubaa-ba-i.

42 Baa ta ba piiye wuɔ: «Yosefu biɛŋ daa u sa suɔ aa cɔrnu! I suɔ u to-i aa suɔ u nyu-i, u bir gbɛ-ye dumaa wuɔ fuɔ hilaa dɔrɔ.»

43 Yesu wuɔ cira: «Baa na yanj na hɔmmu guɔla.

44 Mi To yaa puɔraa-mi, a ce dumaanjo-na molo sie gbãa cu mi huonj-nu u fɛɛ ni u saa dii u nunġu-i. Umanj duɔ cu mi huonj-nu, duɔ fie ku, miwaanjo timmanj-yiinġu-na, mi ka sire-yuɔ.

45 *Diilopɔpuɔrbiemba nyegãan nel daama-i wuɔ:

«*Diilonjo ka hãalã-bei hiere baa u nelma-i.*» †

Umanj duɔ nu mi To nelma-i aa sie u nun-ãndaanġu-i, kutienjo ka cu mi huonj-nu.

46 Dumaanjo-na ku saa ce ŋaa molo daa mi To-i dede de! Ma'i sɪ. Umanj hilaa Diilonjo wulaa jo, u yaa daa-yo u diei yonj.

47 «Yaanj mi wanj ninsoŋo-i baa-na: Umanj duɔ hũu mi nelma-i, kutienjo daa cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede-i tɪ.

48 Muɔmɛi cicɛlmanj-niiwuoni-i.

49 Na tobaa-ba wuyaa niiwuoni-i hiɛkuraanġu-na ŋga ba kuu.

50 A ne da niiwuoni maŋ hilaanj dɔrɔ-i-na, umanj duɔ wuo-ni, kutienjo sa ku.

* 6:31 Helmanj-sebe (Exode) 16.4,15; Gbeliemanj-nalãanġu (Psaume) 78.24 † 6:45 Isayi (Ésaie) 54.13

⁵¹ Muɔmɛi cicɛlman-niiwuoni man hilaa dɔrɔ-i-na jo. Uman duɔ wuo-ni, kutienjo ka da cicɛlma man sa tɛn dede-i. Min ka hã nelbilibiamba-i niiwuoni man ba da ba da ninsoŋ-cicɛlma-i, mei ferɛn kũɔma yaa-i.»

⁵² Un waan mafamma-i, maa gbuu jan Yuifubaa-ba-i, baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Naacolŋ daa wuɔ u hã-ye u kũɔma-i i wuo-ma wuon hama-i temma-i?»

⁵³ Yesu wuɔ cira: «Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Da ŋ da na saa wuo *Molon-Bienjo kũɔma-i aa nyɔŋ u tãmma-i, na sie da ninsoŋ-cicɛlma-i.

⁵⁴ Uman duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, u daa cicɛlma man sa tɛn dede-i ti. Duɔ fie ku, miwaanjo timman-yiinguna, mi ka sire-yuɔ.

⁵⁵ Mi kũɔma-i ninsoŋ-niiwuoni aa mi tãmma-i ninsoŋ-kuunyɔŋgu.

⁵⁶ Uman duɔ wuo mi kũɔma-i aa nyɔŋ mi tãmma-i, kutienjo dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.

⁵⁷ Mi To man puɔraa-mi, cicɛlma dii baa u yaa-i. U yaa hãa muɔŋo-i cicɛlŋ daama-i; a ce dumaanjo-na, uman duɔ wuo mi kũɔma-i, mi ka bi hã kutienjo-i cicɛlma famma-i.

⁵⁸ Niiwuoni man hilaa dɔrɔ-i-na jo, ni yaa daani. Nii sɪ niiduɔni baa na tobaa-ban wuyaa niman aa ku. Uman duɔ wuo niiwuon daani-i, kutienjo ka da cicɛlma man sa tɛn dede-i.»

⁵⁹ Yesun waan manan baa nuɔmba-i Kafarnamu *Diilonelhãalãdũŋgu-na ma yaa mafamma-i.

Yesu nelma cie kpelle u hãalãbiemba wulaa

⁶⁰ Yesun piiye dumaanjo-na, u *hãalãbiemba fɔŋgũɔ baa cira: «Nel daama cemma dii kpelle cor; hai gbãa sie daama temma-i?»

⁶¹ Yesu wuɔ suɔ wuɔ ku saa dɔlnu-bei, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nel daama cie kpelle na wulaa wei?»

⁶² Aa da na ji da *Molon-Bienjo nyugũŋ u kã u muntercɔlɔmmu-na, na ka wan wuɔ nie?»

⁶³ *Diilon-Yalle yaa hãan nelien nuɔŋo-i cicɛlma-i, ni ma'i sɪ nelien nuɔŋo-i baa ŋ yundaanjo-i ŋ sie gbãa ce biŋkũŋgu. Min waan nelma man baa-na, Diilon-Yalle dii ma yaa nuɔ-i baa cicɛlma-i hiere.

⁶⁴ Nga banamba dii na hɔlma-na, ba saa hũu-ma.» Ninsie ninsie, Yesu wuɔ suyaa anyagarmantaamba-i dii ku domma-na, aa wuɔ bi suyaa uman ka hel u huon-nu, ku'i cie wuɔ tuɔ wan mafamma-i.

⁶⁵ Un piiye dumaanjo-na, wuɔ cira: «Da na da mi ciera molo sie gbãa cu mi huon-nu ni Diilo saa dii u nunjo, ku yunjo yaa kufanjo-i.»

⁶⁶ A don yiingun fanjo-na, u hãalãbiemba fɔŋgũɔ bir, ba sa tiraa nyaanu-yuɔ.

⁶⁷ Ban birii, Yesu wuɔ yuu u hãalãbien cɪncieluo ba hã baamba-i wuɔ: «Namaa na bi taara na bir mi huon-nu wei?»

⁶⁸ Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, cicɛlma man sa tɛn dede-i ma nelma dii baa nuɔnei; i bir nan huonjo-na ka nyaanu hai?»

⁶⁹ I haa i nanjo-i nuɔnei nuɔ-i, aa i suyaa wuɔ Diilon un puɔraa u noljo man jo, u yaa nuɔŋo-i.»

⁷⁰ Yesu wuɔ cira: «Ma sɪ naa dii cɪncieluo baa na hã ke? Hai fiɛlaa-na? Muɔmɛi sɪ wei? A ne da Sitãni-noljo dii na hɔlma-na.»

⁷¹ U gbẽ *Yuda yaa dumaanjo-na. Simɔ-Isikaro bienjo. U nunjo waa Yesu hãalãbien cɪncieluo ba hã baamba-na. U yaa juɔ hel Yesu huonjo-na.

7

Yesu hãmba taara u hel pigãan u ferɛ

¹ Ku huonḡu-na, Yesu wuɔ cor tuɔ wuɔra *Galile yaa nuɔ-i, u sa taara u kā *Yude-i-na. *Yuifu ba yuntaamba taa ba taara-yuɔ baa komma ku'i cie u saa tuɔ taara u kā.

² A ne da huonḡu fanḡu-na Yuifu ba ponsaanḡu maḡ baḡ biḡ-kunḡ *gbugan-niḡ-ponsaanḡu-i kuu naa piɛ tɪ.

³ U hāmba gbɛ-yo wuɔ: «ŋ sa ta bande-i-na kā Yude-i-na wei? Da ŋ kā, ŋ *hāalābiemba maḡ dii terienḡu-na ba ka bi da ŋ āncemma-i.

⁴ Neliɛḡ nuɔ da ŋ ta ŋ taara ba suɔ-ni, ŋ saaya ŋ hel pigāḡ ŋ fɛɛ. Niḡ ceḡ himma maḡ daama-i, ŋ saaya ŋ hel nuɔmba-i hiere ba da-ni.»

⁵ A ne da bafamba fɛɛ-i ba saa naa haa ba nanḡa Yesu-i-na.

⁶ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Namaa daa ma cemmanḡ-huonḡu hii, ŋga mei wulaa ku saa hi yogo.

⁷ Nelbiliemba siɛ gbāa bigāḡ namaanḡo-i, ŋga ba bigāḡ muonḡo-i wuɔ mi cie niɛ ta mi piiye wuɔ ba maacemma saa fa?»

⁸ Aa naa cira: «Taa na kā mi yaanḡ-na ponsaanḡu-na, muɔmi kāmmanḡ-huonḡu saa hi.»

⁹ U waanḡ ma yaa-i baa-ba aa bir tɪɛna Galile-i-na.

Yesu nelma cie Yuifubaa-ba-i gbɛɛ

¹⁰ Yesu hāmbanḡ taa ponsaanḡu-na, wuɔ bi sire nyaa ba huonḡ-nu. ŋga u saa yanḡ molo da-yo.

¹¹ Ponsaanḡunḡ kaa donḡ, *Yuifu ba yuntaamba taara-yuɔ ba saa da-yo. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»

¹² Fuɔ nelma yaa waa nuɔmba nunni-na. Bananḡ ba'a nelfɛfɛiḡo. Bananḡ ba'a nelfɛfɛiḡo sɪ, kɛɛ u pira nuɔmba-i.

¹³ ŋga ba taa ba kālā Yuifu ba yuntaamba-i a ce ba sa siɛ piiye u maama-i gbagaga.

¹⁴ Ponsaanḡunḡ juɔ hi ku holle-i, Yesu wuɔ kā *Diilodubuɔ-i-na ka tuɔ wanḡ Diilonḡ-nelma-i.

¹⁵ Kuɔ ce Yuifubaa-ba-i gbɛɛ. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolḡ daa u saa bi ce kalaḡo, fuɔ cie niɛ tuɔ suɔ Diilonḡ-nelma-i jeje dumandɛ-i?»

¹⁶ Yesu wuɔ cira: «Miḡ wanḡ mamanḡ daama-i mei huɔya-maama sɪ, Diilonḡo'i puɔraa-mi baa-ma.

¹⁷ Umanḡ duɔ hūu-ma duɔ ce Diilonḡo huonḡa-i, kutienḡo ka suɔ wuɔ mei nelma sɪ.

¹⁸ Umanḡ duɔ tuɔ wanḡ fuɔ fɛɛḡ maama-i, ŋ da kutienḡo kaal u fɛɛ. ŋga umanḡ duɔ tuɔ taara u ce u pɔpuɔrtienḡo ce bɔi, fuɔ yaa ninsontienḡo-i, huhurma sa waa u nelma-na.

¹⁹ Ma sɪ *Moisi yaa hāa-na *ānjɪnamma-i kɛ? A bige-i cie na sa wuɔ ma hūmelle-i? Ma bilaa niɛ na ta na taara na ko-mi?»

²⁰ Nuonḡ baa cira: «ŋ yunḡu siire wei? Hai taaraayanḡ duɔ ko-ni?»

²¹ Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi cie nelma diei yonḡ aa ma ce-na gbɛɛ.

²² Moisi wuɔ na ta na *jā bibɛmba-i; ŋga ku saa donḡ fuɔ bāanḡ-nu, ku duonḡ i bincunḡ-bāanḡ-nu. ŋga Moisiḡ waanḡ-ma, da ku fiɛ waa *yitɪenanḡu-i na jā nuɔmba-i.

²³ Namaa da na ta na jā yitɪenanḡu-na wuɔ na wuɔ Moisi hūmelle, ku ce niɛ muɔ miḡ siire nelfifiḡo-i yitɪenanḡu-na, na sire wuɔ hii?

²⁴ Baa na ta na ne nuɔmba yammu aa na ta na piiye. Da na da mamanḡ, na taara ma yaanḡa-i igɛna ku yaa na ka suɔ nanḡ saaya na wanḡ mamanḡ.»

Yesu yaa Konḡkortienḡo-i wei?

²⁵ Yesunḡ waa tuɔ piiye, Yerusalemutaamba namba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Banḡ taaranḡ naacolḡo maḡ da ba ko-yo, u'i sɪ daayo-i wei?

26 U yaa piiyen daayo nuɔmba-na aa ba fiinan̄ aa yan̄-yo. Ku baa ji waa i yuntaamba daa niɛ sɪ u yaa *Kon̄kortien̄o-i?

27 Ba siɛ siɛ! Naacol̄n̄ daayo-i i suɔ un̄ hilaa kusuɔn̄-nu, a ne da Kon̄kortien̄ duɔ ji jo, molo siɛ suɔ un̄ hilaa kusuɔn̄-nu.»

28 Huɔn̄gu fan̄gu-na, Yesu waa tuɔ wan̄ Diilon̄-nelma-i *Diilodubuɔ-i-na, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Ma sɪ na'a na suɔ-mi aa tiraa suɔ mi mun̄helmu-i? Na saaya na suɔ wuɔ mi saa jo mi fɛrɛn̄ jomma; moloŋo-i ciɛ mi jo. Aa kutien̄o-i huhurmantien̄o sɪ, n̄ga na sa suɔ-yo.

29 Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Kuman̄ ciɛ mi ta mi suɔ-yo, mi hilaa fuɔ terien̄-nu'i jo, aa u yaa puɔraa-mi.»

30 Yesun̄ wan̄ mafamma-i, baa pān̄ ta ba taara ba bel-o. N̄ga u belman̄-huɔn̄gu saa naa hi, a ce molo saa siɛ duɔ haa u nan̄ga yuɔ.

31 Mafaman̄ fiɛ ce, nuɔmba bɔi yagar hūu u nelma-i ba hɔlma-na aa naa ta ba cuo ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Diilon̄ un̄ pāa nun̄gu-i wuɔ u ka saan̄ Kon̄kortien̄o man̄, duɔ fiɛ ji jo, u ji ce gbɛrɛ hayo-i u maar naacol̄n̄ daayo wuɔn̄o-i?»

Yesu nelma cuu Yuifubaa-ba hɔmmu-i

32 Nuɔmban̄ cuo ba wan̄ Yesu maama-i, *Farisiɛbaa-ba ji nu-ma. Ban̄ nuɔ-ma, ba sire baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i a puɔr *Diilodubuɔ niyataamba namba wuɔ ba ka bel-o.

33 Yesu wuɔ ka gbɛ-ba wuɔ: «Mi ka tiɛna baa-na ce yinni cɛllɛ aa suɔ bir kã uman̄ puɔraa-mi u wulaa.

34 Min̄ kãn̄ kusuɔn̄-nu, na siɛ gbāa kã, a ce dumaan̄o-na, na ka taara-miɛ na siɛ da-mi.»

35 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Wuɔ u kã hie aa cira i siɛ gbāa da-yo? Ku ce Yuifubaa-ba man̄ dii h̄iɛn̄gu-na u taara duɔ kã ba yaa wulaa-i ka wan̄ Diilon̄-nelma-i baa *niɛraamba-i wɛi?

36 Nel hama-i temma-i dumandɛ-i? <Min̄ kãn̄ kusuɔn̄-nu namaa na siɛ gbāa kã, a ce dumaan̄o-na na ka taara-miɛ na siɛ da-mi?»>

Yesu wan̄ Diilon̄-Yalle maama

37 *Gbugann̄n̄-ponsaan̄gu timman̄-yiin̄gu yaa waa yibuɔ-i. Yiin̄gu fan̄gun̄ juɔ hi, Yesu wuɔ sire yiɛra aa naa piiye da gbagaga baa nuɔmba-i wuɔ: «Hūn̄kuɔs̄n̄ da ni bel uman̄, u jo mi wulaa u ji nyɔn̄ hūmma-i.

38 N̄aa man̄ wan̄ dumaa Diilon̄-nelma-na wuɔ: «Uman̄ duɔ haa u nan̄ga miɛ, cicɛlman̄-hūmma ka ta ma būn̄ kutien̄o huɔn̄ga-na n̄aa nuoraan̄gu.»*

39 Baman̄ naa hūyāa Yesu nelma-i, ban̄ n̄a naa saaya ba da *Diilon̄-Yalle man̄, Yesu taa u wan̄ difande maama yaa dumaan̄o-na. Huɔn̄gu fan̄gu-na, Diilon̄o saa naa hi pigāan̄ Yesu bɔbɔima-i, a ce dumaan̄o-na, molo saa naa hi da Diilon̄-Yalle-i yogo.

Nuɔmba saa nunu ba-naa Yesu kūn̄gu-na

40 Yesun̄ piiye dumaan̄o-na, banan̄ baa ta ba piiye dii nuɔmba hɔlma-na wuɔ: «Coima saa fa, naacol̄n̄ daayo yaa *Diilopɔpuɔrbilon̄o-i!»

41 Banan̄ ba'a: «Diilon̄ un̄ pāa nun̄gu-i wuɔ u ka saan̄ *Kon̄kortien̄o man̄, u yaa-i!» Banan̄ ba'a: «Diilon̄ un̄ pāa nun̄gu-i wuɔ u ka saan̄ Kon̄kortien̄o man̄, u ce niɛ aa hel *Galile?

42 Diilon̄-nelma saa cira wuɔ Kon̄kortien̄o ka waa *Davidi h̄ayɛl̄n̄o wɛi? Aa tiraa cira wuɔ u ka hon̄ Betelɛmu, Davidi ba nelle-na.»

43 Kun̄ ciɛ dumaan̄o-na, ba saa nunu ba-naa Yesu kūn̄gu-na.

44 Banan̄ baa ta ba taara ba bel-o, n̄ga hai ka siɛ haa u nan̄ga yuɔ?

* 7:38 Niɛn̄ Esek̄iel (Ézéchiél) 47.1; Sakari (Zacharie) 14.8.

45 *Diilodubuɔ niyataamba bir kã bamaŋ puɔraa-ba ba wulaa.† Baŋ kãa, baa yuu-ba wuɔ: «Ku kaa ce nie aa na saa bel-o jo baa-yo?»

46 Baa cira: «In siire, i saa da molo piiye naacolŋ daayo temma-i dede.»

47 *Farisɛbaa baa cira: «Ku ce namaa na bi yaan u pira-nei tɪ yaa de-i-na wei?»

48 Na nuɔ ba'a i yuntien hayo-i cuu u huon-nu? Sisɔ Farisɛyien hayo-i cuu u huon-nu?

49 Bamaŋ cuu u huon-nu, u diei sa suɔ *anjɪnamma-i. Niŋ daaba de-i hiere Diilonɔ gãan baa-ba!»

50 Farisɛyienɔ naŋo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Nikodemu; u yaa naa kãa Yesu wulaa isuɔŋgu naŋgu-na.‡ Fuɔ wuɔ gbẽ-ba wuɔ:

51 «Na suyaa wuɔ a saa baa mie anjɪnamma-i, die saa yuu moloŋo-i a suɔ un cie kumaŋ, i sie gbãa ce-yo biŋkũŋgu de?»

52 Baa cira: «Nuɔ ŋ taara ŋ cu Galiletaamba huon-nu wei? Kã ŋ ka migãan ŋ kalaŋ Diilon-nelma-i fafamma ŋ ne, ŋ sa ka da *Diilopɔpuɔrbilo naŋo hilaa Galile-i-na.»

53 [Baŋ juɔ piiye tɪ, baa sire bɔrɔ kũŋ ba cinnin].

8

Ba bilaa cienɔ naŋo-i baa bibienɔ jo baa-yo Yesu wulaa

1 Nuɔmbaŋ buɔra, Yesu wuɔ ta kã *Olivi-tibinni-tãnuŋgu-na.

2 Ku cuo kaala-i-na, wuɔ naar jo *Diilodubuɔ-i-na. Nuɔmba-i hiere baa kũɔl ba-naa jo u wulaa. Wuɔ tɛna tuɔ waŋ Diilon-nelma-i baa-ba.

3 U juɔ'a u ne da *anjɪnamma pigãataamba-i baa *Farisɛbaa-ba juɔ ji jina moloŋ cienɔ naŋo-i ba yaanga-na, wuɔ ba bilaa-yo baa bibienɔ.

4 Baŋ jɛna-yuɔ, baa gbẽ Yesu-i wuɔ: «Hãalãtie, i bilaa cienɔ daayo-i baa bibienɔ.

5 A ne da anjɪnamma-na, *Moisi ciera wuɔ i tie naŋ caamba famba temma-i baa tãmpɛlɛiŋa i ko-ba. Nuɔ fuɔ, naŋ'a nie?»

6 Ba yuu-yo dumaanɔ-na da ba ne sɪ u ka piiye cãl ba bel-o. Yesu wuɔ yan-ba aa naa ture u yunŋu-i tuɔ nyegɛŋ hɛma-na baa u niele.

7 Baa cor ta ba yuu-yo. Baŋ yuu-yon ba titirre dumaanɔ-na, wuɔ ciir u yunŋu-i aa naa cira: «Namaanɔ-na, u maŋ duɔ saa ce kuubabalaanŋu dede, kutienɔ don u naŋ-yo mi ne.»

8 Aa naa tiraa ture u yunŋu-i tuɔ nyegɛŋ hɛma-na.

9 Un piiye baa-ba dumaanɔ-na, baa don ta ba ta ba da-ba-diei. Ba bincɔinɔ yaa taa igɛna aa banamba cu. Ba taa dumɛi hiere aa ji yan Yesu yaa yon baa cienɔ daayo-i.

10 Yesu wuɔ ciir u yunŋu-i aa naa cira: «Cienɔ nuɔ, ba curaa hie? Molo saa naŋ-ni wei?»

11 Cienɔ wuɔ cira: «Hãalãtie, molo saa naŋ-mi.»

Yesu wuɔ cira: «Ãhãa! Kã, muɔmi sie bi gãŋ baa-ni. Nga baa tiraa ŋ ce kuubabalaanŋu.»]

Yesu yaa fitnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na

12 Ku huonŋu-na, Yesu wuɔ ji tiraa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ: «Muɔmɛi fitnuɔ-i nelbiliemba hɔlma-na. U maŋ duɔ cu mi huon-nu, u sie waa kukulma-na, u ka da gbagbaama maŋ kãan baa-yo Diilon-nelle-na.»

13 *Farisɛbaa baa gbẽ-yo wuɔ: «Nuɔ da ŋ ji ta ŋ waŋ naŋ ferɛŋ maama-i, yunŋu ce nie waa naŋ nelma-na?»

† 7:45 *Diilojigãntaamba yuntaamba yaa naa puɔraa-ba baa *Farisɛbaa-ba-i. Nieŋ 7.32. ‡ 7:50 Nieŋ 3.1-2.

14 Yesu wuɔ cira: «Muɔ mi suyaa mi muɔhelmu-i aa tiraa suɔ mi muɔkammu-i, a ce dumaanjo-na, da mi fie ta mi wan mamaɔ mi kuɔngu-na, mi sa kar coima. A ne da namaanjo-i, na sa suɔ mi muɔhelmu, na sa suɔ mi muɔkammu.

15 Namaa ne nelma-i nelbilien nemma aa ta na cal nuamba-i, a ne da mei sa cal nelienjo.

16 Aa da mi fie cal uman, da ɔ ne-ma, ɔ da-ma ninsoɔjo. Hama-i nuɔ-i? Mi sa ce weima-i mi diei; uman puɔraa-mi, uu dii baa-mi.

17 Ma si ma nyegaan na *anjnamma-na wuɔ: «*Siertaan da bayu ba hai nelma man nuɔ-i, ninsoɔjo.*»*

18 Terienɔ fangu-na, muɔ baa mi To-i miemei siertaan mie mei maama-na; u yaa puɔraa-mi.»

19 Farisebaa-ba yuu-yo wuɔ: «ɔ to dii hie?»

Yesu wuɔ cira: «Na sa suɔ muɔjo-i na ka ce nie gbāa suɔ mi To-i. Kuɔ na taa na suɔ muɔjo-i, naa naa gbāa suɔ mi To-i.»

20 Yesu waa *Diilodubuɔ-na tuɔ wan Diilon-nelma-i aa tuɔ piiye nel daama-i. U waa ban dii gbeɔa-i kusuɔɔ-nu ba hā Diilonjo-i. U belman-huɔngun ɔa naa ku saa hi dumaanjo-na, molo saa haa u nanɔa yuɔ.

Yesu pigaan u sinni-i

21 Yesu wuɔ suonu u andaangu-i baa-ba wuɔ: «Mi ka ta. Aa mi suyaa mie na ka taara-mie. Na sie bi gbāa kā min kan kusuɔɔ-nu; a ce dumaanjo-na, na ka ku baa na ambabalma-i.»

22 *Yuifubaa baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bige-i cie wuɔ i sie gbāa kā un kan kusuɔɔ-nu? U taara duɔ ko u fere wei?»

23 Yesu wuɔ cira: «Namaa hilaa hie man bande aa mei hel dɔrɔ. Hie man-baamba'i namaanjo-i aa muɔjo-i hie man-wuon muɔ si,

24 ku'i cie mie na ka ku baa na ambabalma-i. Coima saa fa, da na saa huuma wuɔ uman dii gbula u yaa muɔjo-i, na ka ku baa na ambabalma-i.»

25 Baa yuu-yo wuɔ: «Nuɔjo-i hai moloɔ nuɔnei?»

Yesu wuɔ cira: «Mi pigaan-na mi sinni-i dii ku domma-na.

26 Na nelma bai dii mi da mi wan-ma baa-na, na yun-maama bai bi dii mi da mi fienu-mei. Nɔa uman puɔraa-mi huhurmantienjo si. Un pigaan-mi mamaɔ, mi wan ma yaa-i baa nuamba-i.»

27 Yesun piiye baa-ba, ba saa suɔ wuɔ u gbē u To yaa-i.

28 Wuɔ cira: «Da na ji haa *Moloɔ-Bienjo-i dɔrɔ huɔngu man nuɔ-i, na ka suɔ suɔ wuɔ uman dii gbula u yaa muɔjo-i. Na ka bi suɔ wuɔ mi sa ce weima mi fere. Mi Ton wan mamaɔ baa-mi, mi wan ma yaa-i.

29 Uman puɔraa-mi, mi ce u huɔnga-i; a ce dumaanjo-na uu dii baa-mi; u saa nanna-mie mi diei yon.»

30 Yesun piiye dumaanjo-na, nuamba bai huɔ u nelma-i.

Ninsoɔjo sa dɔlnu nelbiliemba-i

31 *Yuifubaa-ba man naa huyāa Yesu nelma-i, wuɔ wan baa-ba wuɔ: «Da na bel mi nelma-i nammu hai, na ka ce mi *haalābien namaa kelkel.

32 Na ka suɔ ninsoɔjo-i aa ninsoɔjo ka ce na waa na fereɔ nuɔ.»

33 Baa cira: «ɔ wan wuɔ nie de-i? Mienjo-i *Abiramu hāyēɔɔ mie, ii dii i fereɔ nuɔ, i saa ce nelien-korsinni dede.»

34 Yesu wuɔ cira: «Yaan mi wan ninsoɔjo-i baa-na: Uman duɔ ce ambabalma-i, kutienjo cie korienjo ambabalma wulaa.

* 8:17 Anjnamma tiyeman-sebe (Deutéronome) 17.6, 19.15; Kammaɔ-sebe (Nombres) 35.30

³⁵ A ne da kɔriɛŋo siɛ gbāa ce dūŋgu baa u yuntienɔ-i, ŋga u yuntienɔ biɛŋo yaa gbāa ce dūŋgu-i baa u to-i.

³⁶ Terienɔ fanɔgu-na, Bɛpolŋ duɔ cira nuɔni maŋ dii ŋ fɛɛŋ nuɔ, nii dii ŋ fɛɛ nuɔ kelkel.

³⁷ Mi suyaa miɛ Abiramu hāayɛlŋ namaa, ŋga na taara na ko-mi wuɔ mi nelma sa dɔlɔnu-nɛi.

³⁸ Muɔ miŋ daa mamaŋ mi To wulaa, mi waŋ ma yaa-i. Ŋga namaaŋo-i, na toŋ hāalāayā-nɛi mamaŋ, na ce ma yaa-i.»

³⁹ Baa cira: «Miɛ to yaa Abiramu.»

Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa waa Abiramu bisālŋ namaa kelkel, naa naa ta na ce Abiramu temma-i.

⁴⁰ Ŋga na bir yaŋ aa ta na taara na ko-mi a ne da miŋ daa ninsoŋo maŋ mi To wulaa, mi waŋ u yaa baa-na. Naŋ ceŋ mamaŋ mafamma-i Abiramu maacemma'i wɛi?

⁴¹ Na biyaa na to u maama.»

Baa cira: «Miɛŋo-i būɔrāaŋ miɛ sɪ; i to dii u diei yoŋ, u yaa Diilonɔ-i.»

⁴² Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Muɔmi hilaa Diilonɔ-terienɔ-nu'i jo, aa mi juɔ fuɔ jomma'i. Kuɔ na to yaa naa waa Diilonɔ-i ninsoŋo, muɔmi kūŋgu naa ta ku dɔlɔnu-nɛi. Mi saa jo mi fɛɛŋ jomma, u yaa puɔraa-mi.

⁴³ Naŋ'a na sa nu mi nelma-i ku'i ciɛ miŋ waŋ mamaŋ baa-na, na sa suɔ ma yuŋgu-i.

⁴⁴ Na to yaa *Sitāni. Na taara na ce fuɔ kusūŋgu yaa-i. Dii ku domma-na, u yii baa nelkolle yaa-i. Uŋ'a u sa waŋ ninsoŋo-i dumaŋo-na, u saa siɛ ninsoŋo-i dede. U yaa coima tienɔ-i, a ce dumaŋo-na u nelma-i hiere coima.

⁴⁵ Ŋga muɔ fuɔ, mɛi waŋ ninsoŋo yaa-i; ku'i ciɛ ŋ da na saa hūu mi nelma-i.

⁴⁶ Namaaŋo-na, hai gbāa da cālmuɔ haa-miɛ? Da kuɔ mi waŋ ninsoŋo, bige-i ciɛ na ta na ciina mi nelma-i?

⁴⁷ Umanɔ duɔ waa Diilonɔ-wuɔŋo, ŋ da kutienɔ nu Diilonɔ nelma-i. Ŋga namaaŋo-i, Diilonɔ-baaŋ namaa sɪ, ku'i ciɛ na sa nu mi nelma-i.»

⁴⁸ Baa cira: «Diɛ cira nuɔŋo-i *Samariyiɛŋ nuɔ, i saa kar coima; aa *jina ka sire ŋ yuŋgu-i dii.»

⁴⁹ Yesu wuɔ cira: «Mi yuŋgu saa sire; mi kāŋ mi To yaa-i aa namaa na yagar wuɔ na siɛ kāŋ muɔŋo-i.

⁵⁰ Mɛi sa taara mi jina mi fɛɛ dɔrɔ, moloŋo'i dii tuɔ ce mafamma-i, aa kufanɔgu tienɔ yaa suyaan nɛliɛŋo nɛliɛŋo kumaŋ gbɛ baa-yo.

⁵¹ Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Umanɔ duɔ tuɔ nu mi nuŋgu-i u sa ji suu baa kuliŋgu-i dede.»

⁵² Yesuŋ waan mafamma-i, Yuifubaa-ba gbɛ-yo wuɔ: «Fiɛfiɛ fuɔ, nuharuŋgu si dii, i suyaa wuɔ nii si dii gbāŋgbāŋ. Abiramu-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i ba kuu hiere, aa naŋ ta ŋ piiye wuɔ umanɔ duɔ tuɔ nu naŋ nuŋgu-i kutienɔ sa ji suu baa kuliŋgu-i dede.

⁵³ Daa u cɔrnu dɛ! Naŋ daa niɛ sɪ naŋ maaraa i to-i Abiramu-i wɛi? Ŋga fuɔ u kuu, Diilopɔpuɔrbiemba tiraa ku.»

⁵⁴ Yesu wuɔ cira: «Kuɔ muɔmɛi taa mi kaal mi fɛɛ, yuŋgu naa saa waa-kuɔ. Ŋga mi To yaa kaalaan-miŋ. Na gbɛ u yaa-i wuɔ namaa Diilonɔ

⁵⁵ aa na sa bi suɔ-yo. Muɔ fuɔ, mɛi suɔ-yo. Da mi cira mi sa suɔ-yo, mi ka ce coikartienɔ muɔ namaa temma-i. Mi suɔ-yo aa tiraa ta mi nu u nuŋgu-i.

⁵⁶ Abiramu maŋ namaa to, uŋ juɔ suɔ wuɔ u ka hi mi jommaŋ-yiŋgu-i, u huŋga gbuu pāŋ fɛ. Uŋ juɔ da-mi, kuɔ gbuu silaa dɔlɔnu-yuɔ ŋaa bige-i?»

⁵⁷ Yuifubaa baa cira: «Naŋ saa bi hi da bienɔ komuɔŋa hāi baa cɪncieluo-i yogo aa cira naŋ daa Abiramu-i; ŋ daa-yo dan hama-i temma-i?»

⁵⁸ Yesu wuɔ cira: «Yaɔŋ mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Aa Abiramu suɔ duɔ hoŋ, muɔmi maŋ dii gbula mii naa waa.»

⁵⁹ Uŋ waɔŋ mafamma-i, baa biera tãmpɛlɛiŋa wuɔ ba naŋ-yo. Wuɔ yaŋ-ba aa naa fuo hel *Diilodubuɔ-i-na ta.

9

Yesu puurii yirono naŋ yufienja

¹ Yesuŋ taa ka hi hɔlma namma-i, wuɔ da yirono naŋo. Kutieno huɔŋ baa u yirsinni-i.

² U *hãalãbiɛŋ baa yuu-yo wuɔ: «Hãalãtie, bige-i yirii naacolŋ daayo-i? Fuo fɛrɛŋ ãmbabalma'i yirii-yo waa u bĩncuɔŋ-maama'i yirii-yo?»

³ Yesu wuɔ cira: «Fuo ãmbabalma sɪ, u bĩncuɔŋ-maama bi sɪ. Diilonŋ uŋ hii dumaa, u yirii duɔ pigãŋ nelbiliemba-i ku yaa-i.

⁴ Cuo duɔ gbãŋ kaal, i saaya i tiɛ ce mi pɔpuɔrtieno maacemma-i, ni ma'i sɪ, bãŋ da ku tɪ, molo siɛ gbãa ce bĩŋkũŋgu.

⁵ Miŋ yeŋ nelbiliemba hɔlma-na, muɔmɛi ba fitĩnuɔ-i.»

⁶ Uŋ waɔŋ mafamma-i, wuɔ tu taalunŋu hĩema-na aa guɔlnu-kuɔ baa hĩema-i a hure yirono daa u yufienja-na

⁷ aa naa cira: «Kã ŋ ka saar ŋ yaɔŋga-i Siloe hũnfuonŋu-na.» (Siloe yunŋu yaa wuɔ pɔpuɔrbilonŋo.) Naacolŋ wuɔ kã ka saar u yaɔŋga-i, u yufien ja aa pãŋ puur; wuɔ bir tuɔ kũŋ.

⁸ Uŋ kãa ka hi, u caantaamba-i baa bamaŋ taa ba suɔ-yo hiere baa piel u maa-na. Baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u yaa saa tuɔ tĩɛna u cãrã wɛi?»

⁹ Banaŋ ba'a u yaa-i, banaŋ ba'a u'i sɪ kɛrɛ u nabieraŋo. Naacolŋ fuɔ fɛrɛ wuɔ cira: «Muɔmɛi mi fɛrɛ!»

¹⁰ Baa yuu-yo wuɔ: «Ŋ ciɛ ŋ yufienja-i niɛ a puur?»

¹¹ Wuɔ cira: «Baŋ bĩŋ naacolŋo maŋ Yesu-i, u yaa ciɛ kpɔkpɔtuɔŋgu hure-yɛi aa cira mi kã Siloe-i-na ka saar-a. Mi kãa ku yaa-i ka saar-a, a pãŋ puur.»

¹² Baa yuu-yo wuɔ: «Naacolŋo faŋo we-i-na?»

Wuɔ cira: «Na feŋ muɔ, mɛi suɔ hie?»

Diilonŋo gbãa nu nelbalaŋo nunŋu-i wɛi?

¹³⁻¹⁴ Yesuŋ puurii naacolŋ daayo yufienja-i yiinŋu maŋ nuɔ-i, ku waa *yitĩɛnaŋgu. Naacolŋ uŋ piiye dumaŋo-na, baa bel-o kã baa-yo *Farisiɛbaa-ba wulaa.

¹⁵ Farisiɛbaa baa bi yuu-yo u yufienjaŋ ciɛ dumaa puur. Wuɔ cira: «U huure kpɔkpɔtuɔŋgu yei aa cira mi kã ka saar mi yaɔŋga-i. Mi kãa ka saar-ka ku yaa nuɔ-i, mi yufienja puur.»

¹⁶ Farisiɛbaa-ba namba ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋo maŋ ciɛ maacɛŋ daama-i u siɛ gbãa jo Diilonŋ-jomma. Na saa da, u sa kãŋ yitĩɛnaŋgu baa u maacemma-i.»

Banaŋ ba'a: «Ãmbabalmanceron hayo-i gbãa ce nel daama temma-i?» Kuŋ ciɛ dumaŋo-na, baa hel ba-naa honniŋ.

¹⁷ Farisiɛbaa baa yuu naacolŋo-i wuɔ: «Nuɔ fuɔ, naŋ'a niɛ naacolŋ daayo kũŋgu-na?»

Wuɔ cira: «Mɛi wulaa, *Diilopɔpuɔrbilonŋo.»

¹⁸ *Yuifubaa baa sire wuɔ naacolŋ daa u saa naa yir. Baa bɪ u bĩncuɔmba jo.

¹⁹⁻²⁰ Baŋ juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa biɛŋo-i naacolŋ daayo-i wɛi?»

Baa cira: «Õu, miɛ biɛŋo.»

Yuifubaa ba'a: «U huɔŋ baa yirsinni-i wɛi?»

Naacolŋo bĩncuɔŋ ba'a: «Õu, u huɔŋ baa-ni.»

Yuifubaa ba'a: «U yufienja ciɛ niɛ aa puur fiɛfiɛ-i-na?»

21 U b̄incuɔŋ ba'a: «Coima saa fa, i saa suɔ u yufienɔŋ ciɛ dumaa puur, aa i saa bi tiraa suɔ uman puurii-ya.» Aa naa cira: «Yuun fuɔ fɛɛ-i, bisālāanɔ s̄i; man ciɛ dumaa, u ka wan-ma baa-na.»

22 Kuman naa ciɛ ba wan mafamma-i, Yuifubaa baa wurii-ba wuɔ uman duɔ cira Diilon ŋ p̄aa nunɔŋ-i wuɔ u ka saan *Konkortienɔ man u yaa Yesu-i, ba nyaa kutienɔ-i *Diilonelhāalādūŋgu-na.

23 Kufanɔŋ korma'i naa ciɛ u b̄incuɔmba cira ba yuu fuɔ fɛɛ-i bisālāanɔ s̄i.

24 Ku huonɔŋgu-na, Faris̄ɛbaa-ba tiraa ji b̄i naacolɔŋ-i ji cira: «Ne Diilonɔŋ-i aa ŋ wan ninonɔŋ-i; naacolɔŋ daayo-i nelfɛɛinɔ s̄i, miɛ fɛɛ-i i suyaa-ma.»

25 Naacolɔŋ wuɔ cira: «M̄ei siɛ gb̄aa cira nelfɛɛinɔ, m̄ei siɛ bi gb̄aa cira nelfɛɛinɔ s̄i. Nga ma diei maama man m̄ein suyaa-ma: U puurii m̄ei yufienɔ-i.»

26 Baa yuu-yo wuɔ: «U ciɛ-ni niɛ? U puurii ŋ yufienɔ-i puur hama-i temma-i?»

27 Naacolɔŋ wuɔ cira: «Mi waan-ma baa-na, na saa yiera nu-ma. Bige-i ciɛ na'a mi tir-ma? Namaa na bi taara da na ce u *hāalābien namaa wei?»

28 Baa p̄an ta ba tuora-yuɔ aa naa cira: «Nuɔnei u hāalābilon nuɔ! Miɛ fuɔ, *Moisi hāalābien miɛ.

29 I suyaa wuɔ Diilonɔŋ piiye baa Moisi-i, nga daayo-i i sa suɔ u munhelmu!»

30 Naacolɔŋ wuɔ cira: «Namaa gbɛɛ! Na sa suɔ u munhelmu a ne da u puurii m̄ei yufienɔ-i!

31 Na suyaa kerre wuɔ Diilonɔŋ sa nu nelbabalaamba nunni-i dɛ! Uman duɔ tuɔ wuɔ u h̄umelle-i aa tuɔ ce u huonɔŋa-i u nu fuɔ nunɔŋ yaa-i.

32 Molonɔŋ man huon baa yirsinni-i, in siire ji hi baa nyunɔŋo, i saa nu-ma dede wuɔ melɔŋ daayo puurii kutienɔ yufienɔ-i.

33 Kuɔ naacolɔŋ daa u saa naa jo Diilonɔŋ-jomma, uu naa saa gb̄aa ce b̄in̄kūŋgu.»

34 Baa cira: «Daa u c̄ornu dɛ! Nuɔni man huon baa āmbabalma-i, nuɔnei gb̄aa pigāan miɛnɔ-i nelma wei?» Aa naa p̄an nyaa-yo hiel-o Diilonelhāalādūŋgu-na.

Yirsinni dii ni hai

35 Ban duɔnya naacolɔŋ-i, Yesu wuɔ nu-ma aa k̄a u wulaa ka yuu-yo wuɔ: «ŋ haa ŋ nanɔŋa-i *Molon-Bienɔ-na wei?»

36 Naacolɔŋ wuɔ: «Hāalātie, u yaa hai? Pigāan-mi baa-yo; mi taara mi h̄u u maama-i!»

37 Yesu wuɔ: «U yaa ŋ yaanɔŋa-na; u yaa piien baa-ni.»

38 Naacolɔŋ wuɔ: «Itie, mi h̄uyāa-ma.» Aa naa p̄an d̄ūna Yesu yaanɔŋa-na.

39 Yesu wuɔ cira: «Mi juɔ h̄ɛma-na da mi ji ce nelma diei. Mi juɔ da mi ji puur yiriemba yufienɔ-i aa suuye baman daan ba waanɔŋa-i.»

40 *Faris̄ɛbaa-ba namba waa u caanɔŋgu-na, baa cira: «Miɛ fuɔ i saa yir yogo.»

41 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ naa naa suɔ-ma wuɔ na yirii, āmbabalma naa saa waa-nei, nga nan ciɛra namaa saa yir, na āmbabalma dii ma temma-i yogo.»

10

Yesu yaa ānc̄inafɛɛinɔ-i

1 Ban tiyāa nelma famma-na, Yesu wuɔ ji nan gb̄analāan daaku-i baa-ba wuɔ: «Uman duɔ yan naatuonɔŋgu dumelle-i aa suur yanga nanɔŋa, coima saa fa, ba b̄i u yaa-i cuoyuo-i.

2 Nga uman duɔ suur baa dumelle-i, u yaa naatuontienɔŋ-i, u yaa ānc̄inanɔŋ-i.

3 Tūlmba suɔ ba tienɔŋ-i. Duɔ k̄a dɛ-i-na, uman niɛyan naatuonɔŋgu-i u sire puur dumelle-i h̄a-yo, u tuɔ b̄i tūlmba-i ba yirɛin-na ba da-ba-diei, ba ta ba hel.

4 Baŋ suɔ-yonɔ dumaanɔ-na, duɔ ji bɪ-ba ba hel hiere, u ta ba yaan-na aa ba cu-yo.

5 Nga da ba'a ba sa suɔ-ni, ba siɛ siɛ cu ŋ huonɔ-nu. Baŋ'a ba sa suɔ ŋ yalle-i, da ŋ bɪ-ba, ba bir yan aa ta ba gbar-niɛ.»

6 Yesuŋ naanɔ gbānalāanɔ daaku-i, ba saa suɔ ku yunɔgu-i.

7 Wuɔ tiraa cira: «Yaan mi wanɔ ninsonɔ-i baa-na: Muɔmei naatuonɔgu dumelle-i.

8 Bamanɔ juɔ yaanɔga muɔmi-na hiere, cuobaa; nga tɔlmba saa nu ba nunni-i.

9 Muɔmei dumelle-i. Umanɔ duɔ suur baa dumelle-i, kutienɔ kuraa. U gbāa tuɔ suur aa tuɔ hel kuŋ dɔlaanu-yuɔ dumaa, aa u ka tuɔ da u niwuoni-i.

10 Cuoyuo jommanɔ-yunɔgu yaa a ji cuo, sisɔ a ji ko, da ma'i bi sɪ a ji guɔla. Nga muɔmi juɔ da mi ji kor nelbiliemba-i ba waa ba fɛɛɛɛ nuɔ.

11 «Da ŋ nu wuɔ ānciinafɛfɛiŋ-i, u yaa muɔŋ-i. Umanɔ ka hūu-ma ku u tɔlmba maama-na, u yaa ānciinafɛfɛiŋ-i.

12 Da ba biɛ umanɔ u tuɔ ceŋ tɔlmba-i, ba sa bɪ ufaŋ-i ānciinaŋ. Tɔlmba-i fuɔ baamba sɪ; u taara gbeiŋa. Fuɔ temma-i, duɔ ji da jara jo, u gbar aa yan u jo ji bel u yufellenɔ-wuonɔ-i ta.

13 Fuɔ juɔ duɔ ji taara gbeiŋa; tɔlmba maama ce niɛ aa waa kpelle u huonɔga-na?

14-15 Muɔmei ānciinafɛfɛiŋ muɔŋ-i. Muɔ baa mi To-i inɔ suɔ i-naa dumaa, muɔ baa mi tɔlmba-i i bi suɔ i-naa dumɛi. Aa mi hūyāa-ma da mi ku ba maama-na.

16 Tɔlmba namba bi dii baa-mi yanɔga nanɔga. Mi saaya mi kā ka nyaa-ba jo baa-ba tūusɛlle ji ce di diei aa ānciinaŋ bi waa u diei. Da mi kā, ba ka nu mi nunɔgu-i.

17 «Minɔ hūyāa-ma da mi ku mi tɔlmba maama-na aa da mi sire, ku ciɛ mi maama ta ma dɔlnu mi To-i.

18 Muɔ da mi saa siɛ, molo siɛ gbāa ko-mi. Ku dɔlaanu muɔmei mi pā mi fɛɛɛ. Ku fɔŋgūɔ dii-miɛ mi da mi ku aa sire. Mi To puɔraa-mi baa ma yaa-i.»

19 Yesuŋ waanɔ mafamma-i, *Yuifubaa baa tiraa hel ba-naa honniŋ.

20 Ba fɔŋgūɔ baa ta ba piiye wuɔ: «Naacolɔ daa u yunɔgu si dii! *Jina dii-yuɔ! Baa na ta na nu u nelma-i.»

21 Bananɔ ba'a: «Jina duɔ waa moloŋo manɔ nuɔ-i, u siɛ gbāa piiye dumandɛ-i-na. Namaa daa jina ba nolɔŋo gbāa puur moloŋ yufienɔ wɛi?»

Yuifubaa-ba cɪinaana Yesu-i

22 Waanɔ-huonɔgunɔ juɔ hi, *Yuifubaa baa ta ba ce *Diilodubuɔ *migāamanɔ-ponsaanɔgu-i *Yerusalemu-i-na.

23 Yesu wuɔ kā ka tuɔ wuɔra u bɪŋ *Salomɔ kukuruunɔgu-na.

24 Yuifubaa baa kā ka cɪilā-yuɔ aa naa yuu-yo wuɔ: «ŋ ka kaala ŋ nelma-i baa-ye yaku-i? Da kuɔ Diilonɔ unɔ pāa nunɔgu-i wuɔ u ka saanɔ *Konkortienɔ manɔ u yaa nuɔŋ-i, wanɔ ninsonɔ-i baa-ye ke!»

25 Yesu wuɔ cira: «Mi waanɔ-ma baa-na cor tɪ, nga na saa hūu-ma. Minɔ ceŋ mananɔ mi To yerre-na ma yaa pigāanɔ mi sɪnni-i.

26 Nga nanɔ'a naa sɪ mɛi tɔlɔ namaa, na saa hūu mi nelma-i.

27 Mi suɔ mi tɔlmba-i. Ba nu mi nelma-i aa ta ba nyaanu-miɛ.

28 Mi hā-ba cicɛlma manɔ sa tɪɛŋ dede. Ba cɛraa ba ku, aa molo siɛ gbāa hūu-ba mi wulaa.

29 Mi To yaa hāa-mi baa-ba, u fɔŋgūɔ jɪɛnya nuɔmba-i hiere ba wuonɔ-i, a ce dumaanɔ-na, molo siɛ gbāa hūu u diei u wulaa.

30 Muɔ baa mi To-i kuuduonɔgu yaa-i.»

31 Unɔ piiye dumaanɔ-na, Yuifubaa baa tiraa biɛra tāmpɛlɛiŋa da ba nanɔ-yo.

³² Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi To ciɛ mi ce nelfafamma bɔi pigāaŋ-na. Miŋ ciɛ mamaŋ, na taara na naŋ-mi ko-mi hama-i yuŋ-nu'i jebi?»

³³ Yuifubaa ba'a: «Niŋ ciɛ nelfafamma maŋ, i saa cira i naŋ-ni mafamma maa-na; niŋ wuɔraŋ ŋ biɛna Diilonɔ yerre-i wuɔ nuɔ Diilonɔ nuɔ, ku'i ciɛ yiɛ i naŋ-ni ko-ni.»

³⁴ Yesu wuɔ: «Ma nyegāaŋ na *ānjɪnamma-na wuɔ Diilonɔ ciɛra: *«Namaanɔ-i naa dii ŋaa Diilonɔ.»**

³⁵ Diilonɔ-nelmaŋ vii bamaŋ, Diilonɔ ciɛra wuɔ baa dii ŋaa Diilonɔ. I siɛ bi gbāa maar Diilonɔ-āndaanɔ-i.

³⁶ Uŋ hiɛlaa muɔmi maŋ puɔr-mi mi jo hiɛma-na, bige-i ciɛ da mi cira Diilonɔ-Biɛŋ muɔ, na'a mi biɛna Diilonɔ yerre?

³⁷ Da kuɔ mi sa ce mi To maacemma, baa na hūu mi nelma-i.

³⁸ Nga da kuɔ mi ce ma yaa-i, hūyāaŋ-maŋ. Da na fiɛ'a na saa haa na naŋga miɛ, miŋ ceŋ mamaŋ, hūyāaŋ-maŋ wuɔ Diilonɔ-maacemma; ku yaa na ka suɔ wuɔ mi To dii baa-mi aa mi bi waa baa-yo.»

³⁹ Uŋ waanɔ mafamma-i, Yuifubaa baa tiraa sire wuɔ ba bel-o. Wuɔ kor ba wulaa.

⁴⁰ Ku huonɔgu-na, Yesu wuɔ bir kā *Yurdɛ bomborre nande-na, dii Nsāaŋ taa u *batisenɔ nuɔmba-i kusuɔŋ-nu, ka tiɛna da huonɔgu cɛllɛ.

⁴¹ Nuɔŋ baa kūɔl ba-naa nyaa u huonɔ-nu. Ba taa ba piiye wuɔ: «Nsāaŋ siire, u saa ce himma dede. Nga uŋ waanɔ mamaŋ hiere naacolɔ daayo kūŋgu-na, ninsoŋo.»

⁴² Nuɔmba bɔi hūyāa Yesu nelma-i terienɔgu faŋgu-na.

11

Lasaar kuliŋgu-i

¹⁻² Yesu jienɔ naŋo waa Betani-i-na ba taa ba bi-yo Lasaar. U tūɔbaa-ba waa ba hāi: Ba taa ba bi unanɔ-i Marti aa bi unanɔ-i Maari. Maari faŋo yaa naa kūɔna natikolo-hūmma-i Itienɔ gbeini-na aa naa hurre-niɛ baa u yukuɔsinni-i.*

Lasaar wuɔ ji cii jarma-na.

³ U tūɔbaa-ba puɔr ba ka waŋ baa Yesu-i wuɔ u jienɔ jaŋ.

⁴ Baŋ waanɔ-ma, Yesu wuɔ cira: «Jaŋ daama saa jo da ma ji ko Lasaar, ŋga ma juɔ da ma ji ce Diilonɔ-i bɔi baa u Biɛŋo-i hiere.»

⁵ Lasaar baa u tūɔbaa-ba-i, ba maama taa ma dɔlnu Yesu-i ma cor.

⁶ Baŋ tūɔnu-yuɔ wuɔ Lasaar si dii hinni, wuɔ yaŋ yinni hāi cor

⁷ aa naa suɔ gbɛ u *hāalābiemba-i wuɔ: «I ka bir kā *Yude-i-na.»

⁸ U hāalābiemba cira: «Hāalātie, ma sɪ *Yuifubaa-ba taa ba taara ba naŋ-ni baa tāmpɛlɛiŋa ko-ni terienɔgu faŋgu-na kɛ? Ku saa bi da yinni yogo aa ŋ'a i bir kā!»

⁹ Yesu wuɔ naŋ gbānalāaŋ daaku-i baa-ba wuɔ: «Ma sɪ lɛrbaa cɪncieluo ba hāi dii bāanɔgu-na kɛ? Da ŋ ta ŋ wuɔ bāanɔgu-na, ŋ sa tisɪŋ ŋ fɛrɛ dumaa,

¹⁰ ŋga da ŋ ta ŋ wuɔ isuɔŋgu-na, cecer maa sɪ, ŋ sa gbāŋ aa tisɪŋ ŋ fɛrɛ.»

¹¹ Uŋ waanɔ mafamma-i, wuɔ cira: «I jienɔ-i Lasaar yaa kuraa duɔfūŋ, mi ka kā ka piŋ-yo.»

¹² U hāalābiemba cira: «Da kuɔ u kuraa duɔfūŋ, yaŋ-yo fafalumu ka da-yuɔ.»

¹³ Yesu taa u taara u waŋ Lasaar kuliŋgu maama yaa baa-ba dumaanɔ-na, ŋga ba saa suɔ. Bafamba daa niɛ sɪ u waŋ duɔfūgbāŋgbālāmmuŋ maama.

¹⁴ Baŋ'a ba saa suɔ Yesu nelma yaanɔga-i dumaanɔ-na, wuɔ naa wuɔ waŋ-ma gbar-ma baa-ba wuɔ Lasaar jarma yaraa-yo.

* **10:34** Gbeliemaŋ-nalāanɔgu (Psaume) 82.6 * **11:1-2** Nsāa 12.3

¹⁵ Aa naa cira: «Uŋ'a u saa ku mi caaŋ-nu, ku dolaanu-mie cor. Ku ka kāyā-nei na haa na nanŋa-i mie fafamma. Siireŋ i ka ne kuŋ yey dii dumaa.»

¹⁶ U hāalābilonŋo nanŋo waa, ba taa ba bī-yo Toma, Girəkibaa ba'a Didimu; ku yunŋu yaa wuɔ pīɛbaa. Fuɔ wuɔ gbɛ u nahāalābiemba namba-i wuɔ: «Yaaŋ i kā, da ku ka waa kuliŋgu, i bi ku baa Itienŋo-i hiere.»

Yesu yaa cicɛlma tienŋo-i

¹⁷ Yesuŋ kāa ka hi, wuɔ nu wuɔ baŋ fuuriye Lasaar u yinni naa yaa waa yiŋgu fanŋu-na.

¹⁸ Betani-i baa *Yerusalemu-i ku saa yu kilobaa-ba siei,

¹⁹ a ce dumaanŋo-na, *Yuifubaa bɔi baa hilaa kā da ba ka jaal kuliŋgu-i.

²⁰ Martiŋ juɔ nu wuɔ Yesu jo dii, wuɔ sire tuɔ jārā-yuɔ aa naa yaŋ Maari yaa tīɛna dumelle-na baa niraamba-i.

²¹ Uŋ kaa hi, wuɔ gbɛ Yesu-i wuɔ: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tūɔ naa saa ku.

²² Nŋa mi suyaa mie niŋ yey terienŋu maŋ nuɔ-i fiefie-i-na, da ŋ cārā kumaŋ Diilonŋo wulaa, u ka hā-ni baa-ku.»

²³ Yesu wuɔ cira: «ŋ tūɔ ka sire.»

²⁴ Marti wuɔ cira: «Mi suyaa mie miwaanŋo tīmmaŋ-yiŋgu-na, kuonŋ da ba ji ta ba sire, u ka sire.»

²⁵ Yesu wuɔ cira: «Muɔmei siireŋ kuomba-i aa muɔmei cicɛlma-i. Umaŋ duɔ haa u nanŋa mie, duɔ fie ku, u ka sire.

²⁶ Aa umaŋ duɔ haa u nanŋa mie, u cɛraa u ku; ku yunŋu yaa wuɔ u daa cicɛlma maŋ sa tīɛŋ dede-i. N hūyāa mafamma-i wei?»

²⁷ Marti wuɔ: «Itie, mi hūyāa-ma. Mi hūyāa-ma wuɔ *Konkortienŋo maŋ naa saaya u jo, u yaa nuɔŋo-i. Nuɔnei Diilonŋ-Bienŋ nuɔŋo-i.»

²⁸ Martiŋ waanŋ mafamma-i, wuɔ ta kūŋ. Uŋ kaa hi, wuɔ cuo bī Maari-i a waŋ baa-yo wuɔ: «Hāalātienŋo juɔ; wuɔ mi ji waŋ baa-ni ŋ kā u wulaa.»

²⁹ Maariŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ pāŋ sire baa gbarunŋu tuɔ kā Yesu wulaa.

³⁰ Yesu wuɔ sa hi suur nellen-huonŋa-na yogo, Martiŋ kāa ka da-yo terienŋu maŋ nuɔ-i, u waa yogo kusuonŋ-nu'i.

³¹ Yuifubaa-ba maŋ waa ta ba ce jaalunŋu-i, baŋ juɔ da Maari tāanu hel dumaanŋo-na, baa sire cu u huonŋ-nu wuɔ sī u kā tōɛŋo cīncorre'i nuɔ-i duɔ ka kaal.

³² Wuɔ kā ka hel Yesu terienŋu-na. Uŋ kaa'a u ne da Yesu-i, wuɔ kā ka dūuna u yaanŋa-na aa naa cira: «Itie, kuɔ nii naa waa, mi tūɔ naa saa ku.»

³³ Aa pāŋ haa u nammu-i u yuŋ-nu. Bamaŋ naa kāa baa-yo, baa bi kā ba ta ba kaal hiere.

Yesuŋ daa baŋ kaal dumaanŋo-na, u huonŋ kaa pāŋ kūɔl.

³⁴ Wuɔ yuu-ba wuɔ: «Na fuuriye-yuɔ hie?»

Baa cira: «Itie, jo i ta i ka pigāaŋ-ni baa terienŋu-i.»

³⁵ Yesu wuɔ pāŋ donŋ tuɔ kaal.

³⁶ Yuifubaa baa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «Na saa da, kulonŋo maama taa ma dɔlnu-yuɔ de!»

³⁷ Banaŋ baa ta ba piye wuɔ: «Ma sī u yaa puurii yironŋo yufienŋa-i ke? Bige-i cie u saa cie Lasaar baa ku?»

³⁸ Yesu huonŋaŋ ŋa naa gbuu kūɔl dumaanŋo-na, wuɔ kā ba kā cīncorre terienŋu-na. Di waa tāmpɛfuonŋ-nu aa ba ce tāmpɛlle suuye di nunŋu-i. Baŋ kaa hi,

³⁹ wuɔ cira: «Halaanŋ tāmpɛlle-i!»

Marti wuɔ cira: «Itie, u yinni naa yaa de-i uŋ fuuriye; u ka donŋ tuɔ hūŋ dii.»

⁴⁰ Yesu wuɔ cira: «Marti, ma sī mi waanŋ-ma baa-ni mie da ŋ haa ŋ nanŋa mie ŋ ka da Diilonŋ uŋ hii dumaa ke?»

41 Baa halan tãmpêlle-i. Yesu wuɔ tã u yunḡu-i dɔrɔ aa naa cira: «Baba, nin nuɔ mi nunḡu-i mi jaal-ni bɔi.

42 Mi suyaa miɛ ŋ sa yagar mi nunḡu-i, ŋga bamanḡ dii mi caanḡu-na mi piiye ba yaa da ba suɔ wuɔ nuɔnei puɔraa-mi.»

43 Unḡ waan mafamma-i, wuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Lasaar, sire ŋ hel ŋ jo bande!»

44 Kulonḡ wuɔ hel jo; u gbeini fiɛnya baa u nammu-i hiere ka hel baa u yunḡu-i. Yesu wuɔ cira: «Firiin-yonḡ aa na yanḡ u kã!»

*Ba taara ba ko Yesu-i
(Matie 26.1-5; Marke 14.1-2; Like 22.1-2)*

45 *Yuifubaa bɔi baa kãa Maari ba terienḡu-na da ba ka jaal ba tũɔ kuliinḡu-i. Banḡ juɔ da Yesu ciɛ nel daama-i, ba fɔŋḡũɔ baa hũu u maama-i.

46 Bananḡ baa bir yanḡ aa kã ka tũnu *Farisiebbaa-ba-i baa unḡ ciɛ mananḡ.

47 Banḡ tũɔnu-bei dumaanḡo-na, *Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisiebbaa baa tigiinḡ *nellentaamba-i aa naa cira: «Naacolḡ daa u wuɔra u ce himma bɔi, i ka ce niɛ?»

48 Diɛ bi yanḡ u cor tuɔ ce, nuɔmba-i hiere ba ka cu u huonḡ-nu. Da ŋ bi da ba cuu u huonḡ-nu, *Oromɛbaa-ba ka jo ji muonu i *Diilodubuɔ-i aa ko-ye hiere.»

49 Unanḡo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Kayifu. U yaa waa *Diilojigãntaamba yuntienḡo-i belle fande-na. Fuɔ wuɔ cira: «Na sa suɔ ku yaanga-i dɛ!»

50 Na saa suɔ wuɔ nelduɔŋ duɔ ku a kor nelle-i hiere ku bɔyaa nelle da di muonu wei?»

51 Kayifunḡ waan nelma manḡ daama-i fuɔ maawamma sɪ. Unḡ waa Diilojigãntaamba yuntienḡo-i belle fande-na dumaanḡo-na, Diilonḡo yaa diyaa-ma u nunḡu-na, wuɔ Yesu yaa saaya u ku Yuifubaa-ba maama-na

52 aa bi ku tigiinḡ Diilonḡ-bisãlmba manḡ dii hɪenḡu-na a ce-ba kuuduɔŋgu.

53 Yinduɔŋgu fanḡu-na, Yuifu ba yuntaanḡ baa yiera-mei wuɔ fuɔ ba ko Yesu-i.

54 Banḡ puu mafamma-i, Yesu wuɔ yanḡ-ba aa tuɔ fuo u hel. Duɔ hel u sa yanḡ ba da-yo. Ku huonḡu-na, wuɔ ji ta baa u *hãalãbiemba-i ka tiɛna nelle nandena ba bi-de Efiramu, di saa maa baa hɪekuraanḡu-i.

55 *Kɔrsinni timmanḡ-ponsaanḡunḡ juɔ piɛ, *Yuifubaa baa jãnu ba-naa da bãmbãale *Yerusalemu-i-na da ba tigiinḡ ba ferɛ a saa baa ba Diilonḡ-hũmelle-i aa ponsaanḡu suɔ da ku hi.

56 Nuɔmbanḡ juɔ dumaanḡo-na, baa ta ba taara Yesu-i Diilodubuɔ dumelle huonḡa-na, ba sa da-yo ba da-yo. Baa ta ba piiye wuɔ: «Na yuu ba'a naacolḡ daayo ka jo ponsaanḡ daaku-na wei?»

57 A ne da Diilojigãntaamba yuntaamba-i baa Farisiebbaa-ba naa wanḡ baa nuɔmba-i wuɔ umanḡ duɔ suɔ unḡ yenḡ kusuɔŋ-nu, kutienḡo pigãanḡ-ba baa-yo ba ka bel-o.

12

*Maari kũna natikolo-hũmma Yesu gbeini-na
(Matie 26.6-13; Marke 14.3-9)*

1 *Kɔrsinni timmanḡ-ponsaanḡunḡ juɔ tiɛ yinni niediei aa da ku hi, Yesu wuɔ kã Lasaarbaa-ba wulaa dii Betani-i-na. Lasaar fanḡo yaa naa kuu aa Yesu wuɔ sire-yuɔ.

2 Unḡ kãa, baa haa bituonḡu u yerrenḡ. Marti yaa ciɛ niiwuoni-i aa biɛ hã-ba. Lasaar waa baa-ba tuɔ wuɔ.

3 Maari wuɔ biɛ natikolo nanḡo-i litiri boluonḡu, a kũnna Yesu gbeini-na aa ce u yukuɔsinni-i hurre-niɛ. Natikolo fanḡo-i baa ciɛ-yo baa *naar-yɔmma ma kula. U sullu waa kpelle. Wuɔ sire nyaayã dũŋgu-i.

4 Yesu *hāalābilonɔ man ba nan bɪŋ-yon *Yuda-Isikaro-i, uman juɔ hel Yesu huonɔgu-na, wuɔ cira:

5 «Natikolo daayo naa gbāa da *deniebaa nuɔsũɔ komuɔŋa ndii. Bige-i ciɛ u saa yan i suor-o a hā sūntaamba baa gbeɪŋa faŋa-i?»

6 Ku saa ce ŋaa sūntaamba hujarre waa-yuɔ ku'i ciɛ u tuɔ wan mafamma-i dɛ! U taa u wan-ma baa u huɔya-maama. U yaa taa u tiera ba gbeɪŋa-i, a ne da u taa u cuo; a ce dumaanɔ-na u taa u dii u nanɔga-i yei.

7 Uŋ waan mafamma-i, Yesu wuɔ cira: «Yuda, yan ciɛŋo fiisa! U kũna natikolo daayo-i miɛ tuɔ ciɛ mi kuliɪŋgu yaa-i.

8 Sūntaamba dii baa-na bāanɔgu-i baa isuɔŋgu-i, ŋga muɔmi siɛ tɛna baa-na gbula.»

Nuɔmba gbagbarra Yesu huon-nu

9 *Yuifubaa-ban juɔ nu wuɔ Yesu juɔ dii Betani-i-na, baa sire kaal ba-naa kā da ba ka ne-yo aa bi ne Lasaar.

10 *Diilojigāntaamba yuntaan baa sire wuɔ ba ko Lasaar

11 wuɔ u siremma ciɛ Yuifubaa bɔi nanna ba bɪncuɔŋ-hūmelle-i aa hūu Yesu maama-i.

Yesu suurma-i Yerusalemu-i-na

(Matie 21.1-11; Marke 11.1-11; Like 19.28-40)

12 Ku cuo kaala-i-na, nelpūŋgu man naa juɔ *Yerusalemu-i-na da ba ji ce *kɔrsinni timman-ponsaanɔgu-i, baa nu-ma hiere ka saa wuɔ Yesu jo dii.

13 Baa sire kar nampurni ta ba kā da ba ka jārā-yuɔ. Ba taa ba hāl wuɔ: «Diilonɔ temma si dii!

Itien uŋ saan uman jo, Diilo baa-yo!

Diilo baa *Isirahɛl-baamba nellentienɔ-i!»*

14 Yesuŋ jon hūmelle-na, wuɔ ji da kakūmuɔ nanɔ-i, wuɔ bel-o nyugūŋ. Ma bi nyegāan dumei Diilon-nelma-na wuɔ:

15 «*Sinyɔtaan namaa, baa na tie holle.

Nien, na nellentienɔ'i juɔŋ daayo na wulaa.

U nyugāan tɛna kakūmbilon-na.»†

16 Nel daaman taa ma ce huɔŋgu man nuɔ-i, u *hāalābiemba saa naa suɔ ma yaanɔga-i. Yesuŋ juɔ nyugūŋ kā dɔrɔ-i-na, maa suɔ tɛnu-bei wuɔ *Diilonɔpɔuɔrbiemban waan maman u kūŋgu-na, ma yaa taa ma ce-yuɔ dumaanɔ-na.

17 Baman waa hiere da uŋ siire Lasaar dumaa, baa ta ba wan-ma baa nuɔmba-i.

18 Nuɔmban nuɔ gberɛ daayo maama-i, baa kũɔl ba-naa ta ba jo u wulaa.

19 *Fariŋɛbaa baa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «Ma sɪ na daa kɛ? Nuɔmba-i hiere baa dii u huon-nu; ma maaraa-na na gbāa ce bɪŋkūŋgu!»

Yesu wan u kuliɪŋgu maama

20 Baman naa juɔ *Yerusalemu-i-na da ba jaal Diilonɔ-i ponsaanɔgu-na, Girɛkibaa-ba bi waa-bei.

21 Baa kā ka ta ba piye baa Filipu-i wuɔ: «I taara die piye baa Yesu-i.» Filipu waa Yesu *hāalābilonɔ. U taa u hel Betisada dii *Galile mara nuɔ.

22 Filipu wuɔ kā ka tūnu Andere. Baa sire ba hāi-i-na ka hi Yesu-i baa-ma.

23 Yesu wuɔ cira: «*Molon-Bienɔ uŋ ka da yerre huɔŋgu man nuɔ-i, ku yaa hii daaku-i.»

24 Aa naa cira: «Yaan mi wan ninsonɔ-i baa-na: Da ŋ da dɪbelle saa suur hɛma-na a hɔr, di bi tɛ di diei yaa-i; ŋga da di suur hɛma-na a hɔr, ŋ da di diyaa biena bɔi.

* 12:13 Gbelieman-nalāanɔgu (Psaume) 25.26 † 12:15 Sakari (Zacharie) 9.9

25 Umanɔ duɔ tuɔ dɔl u fɛrɛ, kutienɔ ka kɔsuɔŋ u fɛrɛ; ŋga umanɔ duɔ hiel u nanɔa u fɛrɛŋ nuɔ miwaanɔ daayo-na, kutienɔ ka da cicɛlma manɔ sa tɛŋ dede-i.

26 Umanɔ duɔ tuɔ taara duɔ ce mi cāarāŋo, kutienɔ saaya u tuɔ nyaanu-miɛ. Muɔ da mi waa kusuɔŋ-nu, mi cāarāŋo ka bi waa kusuɔŋ-nu'i. Mi To ka ce mi cāarāŋo ce bɔi.

27 «Minɔ yɛŋ terienɔ manɔ nuɔ-i fiɛfiɛ-i-na, mi huɔŋga si dii huɔŋga. Mi sa suɔ minɔ ka wanɔ mamanɔ baa mi To-i. Mi juɔ yaahuolo daayo maama yaa nuɔ-i, mi siɛ bi siɛ cira u kor-mi yuɔ.»

28 Aa naa cira: «Baba, ce ŋ yerre ce bɔi!» Uŋ waanɔ mafamma-i, baa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mi ciɛ mi yerre ce bɔi tɛ, mi ka tiraa ce di ce bɔi.»

29 Bamanɔ waa nu moloŋ daa uŋ piiye, baa ta ba piiye wuɔ: «Diilonɔ'o'i naaraa!» Bananɔ ba'a: «*Dɔrɔpɔurbilonɔ'o'i piiye baa-yo!»

30 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Moloŋ daa u saa piiye mɛi maa-na, u piiye namaa maa-na.

31 Fiɛfiɛ yaa Diilonɔ ka pigāanɔ nelbiliemba-i u jāyāmma-i. Kuŋ hii terienɔ manɔ fiɛfiɛ-i, Diilonɔ ka donya miwaanɔ daayo tienɔ-i‡.

32 Aa da ba ji haa-mi dɔrɔ, mi ka fa nelbiliemba-i hiere piɛ-ba mi caan-nu.»

33 Yesu waanɔ nel daama-i a pigāanɔ uŋ ka ku kuliŋgu manɔ.

34 Nuɔŋ baa cira: «*Ānjīnamma ciɛra wuɔ Diilonɔ uŋ pāa nunɔgu-i wuɔ u ka saanɔ *Konkortienɔ manɔ, u sa ku dede. Ma da niɛ nanɔ'a Moloŋ-Bienɔ gbɛ ba haa-yo dɔrɔ? Ma diei ma hāi Moloŋ-Bienɔ yaa hai moloŋo-i?»

35 Yesu wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Fitīnuɔ dii baa-na yogo, ŋga u siɛ cɔ. Terienɔ fanɔgu-na, wuɔsaanɔgu manɔ dii na gbeini-na, siirenɔ na ce-ku, ku yaa na ka hi baa cecerma-i. Na saa da, da ŋ ta ŋ wuɔ kukulma-na ŋ sa suɔ niŋ kāŋ kusuɔŋ-nu.

36 Da na ta na taara na waa cecerma-na, fitīnuɔŋ yɛŋ baa-na huɔŋgu manɔ nuɔ-i, haanɔ na nanɔa yuɔ huɔŋgu fanɔgu'i nuɔ-i.»

Yesuŋ waanɔ mafamma-i, wuɔ hel ba hɔlma-na ka fuo.

Yuifubaa-ba saa hūu Yesu nelma-i

37 Yesuŋ fiɛ ce gbɛrɛ-wɛima bɔi *Yuifubaa-ba yufelle-na, molo saa hūu u nelma-i.

38 Diilonɔ uŋ puɔraa *Isayinɔ wanɔ mamanɔ, ma'i sɪ daama-i wɛi? Isayi ciɛra wuɔ:

«Itie, ŋ daa hai moloŋo-i hūyāa i nelma-i?

Ŋ pigāanɔ hai moloŋo-i wuɔ ŋ hii?» §

39 Kumanɔ ciɛ ba siɛ gbāa hūu-ma, Isayi bi waanɔ-ma. U ciɛra wuɔ: «Diilonɔ ciɛra:

40 *«Mi ciɛ-ba yiriemba,*

a ce ba baa ta ba da baa ba yufienɔ-i.

Mi guɔlaa ba ānjɔguɔma-i,

a ce ba baa ta ba suɔ nelma yaanɔga-i.

Ku'i ciɛ ba siɛ gbāa hūu mi nelma-i aa jo mi ji sire-bɛi ba jarma-na.» *

41 Isayi naa fara da Yesu bɔbɔima-i ku'i ciɛ u piiye nel daama-i. U waanɔ Yesu maama'i dumaanɔ-na.

42 *Yuifu ba yuntaamba famba fɛrɛ-i, ba fōŋgūɔ baa hūyāa Yesu nelma-i, ŋga baa kāalā *Farisiɛbaa-ba-i wuɔ da ba wanɔ-ma, ba ka nyaa-ba *Dilonel hāalādūŋgu-na.

43 Bafamba wulaa, bɔlbɔl nelbiliemba dɔl-ba aa Diilonɔ bigāanɔ-ba.

Yesu jommanɔ-yiinɔgu-i

‡ 12:31 Miwaanɔ daayo tienɔ yaa *Sitāni-i. § 12:38 Isayi (Ésaïe) 53.1 * 12:40 Isayi (Ésaïe) 6.10

⁴⁴ Ku huonḡu-na, Yesu wuɔ tuɔ piiye baa nuɔmba-i da gbagaga wuɔ: «Uman duɔ hūu mi nelma-i, kutienɔ saa hūu mei nelma, u hūyāa uman puɔraa-mi u nelma.

⁴⁵ Da η da muɔnɔ-i, η daa uman puɔraa-mi.

⁴⁶ Muɔmi dii ηaa fitinuɔ. Mi juɔ hīema-na miε uman duɔ hūu mi maama-i, kutienɔ baa tīε kukulma-na.

⁴⁷ Mi saa jo da mi ji gān baa nelbiliemba-i, mi juɔ da mi ji kor-ba; a ce dumaanɔ-na, uman duɔ nu mi nelma-i aa yagar ma hūmelle wuɔsaanḡu-i, mei sa gān baa-yo.

⁴⁸ Uman duɔ cīina-miε baa mi nelma-i hiere, kutienɔ daa muotienɔ u fεrεn nuɔ tī. Minḡ waan nelma man baa-yo, ma'i ka gān baa-yo miwaanɔ timman-yiinḡu-na.

⁴⁹ Hama-i nuɔ-i? Mi sa wan mei kusūn-maama. Mi To yaa puɔraa-mi, aa minḡ gbīε mi wan man hiere, u pigān-mi baa-ma u fεrε.

⁵⁰ Aa mi suyaa miε unḡ waan man baa-mi, ma yaa diyaan nelien nuɔnɔ-i cicēlman-hūmelle-na. A ce dumaanɔ-na unḡ waan-ma baa-mi dumaa, mi bi wan-ma dumai.»

13

Yesu saaraaya u hāalabiemba gbeini-i

¹ *Karsinni timman-ponsaanḡu waa ηaa bisinḡ ku temma. Nyunḡo ku temma-i, Yesu wuɔ suɔ wuɔ u tamman-huonḡu hii tī duɔ kā Tuonɔ wulaa. Baman waa baa-yo hīema-na, ba maama taa ma dɔlnu-yuɔ. U dɔlaa-ba a ji hi u tamma.

² Ku isuanḡu-na, baa tīena ta ba wuo niwuoni-i. A ne da huonḡu fangan-na, *Sitāni naa dii-ma tī *Yuda huonḡa-na wuɔ u hel Yesu huonḡu-na. Yuda to yaa Simɔ-Isikaro-i.

³ Nga Yesu wuɔ suyaa wuɔ fuɔ fεrε hilaa Diilon-terien-nu jo, aa u ka bir kā u wulaa. Aa tiraa suɔ wuɔ u To birii weima-i hiere hā-yo.

⁴ Wuɔ sire jukalaanḡu-na a hiel u jonḡoruo-i aa biε kompanḡa nanḡa pēyē u negelle-i.

⁵ Unḡ ciε mafamma-i, wuɔ biε binḡunḡu a dii hūmma tuɔ saara u *hāalabiemba gbeini-i aa tuɔ hurre-niε baa kompanḡa man u negelle-na.

⁶ Unḡ kaa hi Simɔ-Pier, Simɔ-Pier wuɔ gbē-yo wuɔ: «Itie, nanḡ siε gbāa saara mei gbeini-i.»

⁷ Yesu wuɔ: «Pier, minḡ cenḡ kumanḡ daaku-i η siε gbāa suɔ ku yunḡu-i nyunḡo-i-na, nga yiinḡu dii baa yiinḡu η ka suɔ-ku.»

⁸ Pier wuɔ: «Mi siε siε aa yanḡ nuɔ η saara mi gbeini-i!»

Yesu wuɔ: «Da η saa yanḡ mi saara-niε, η suɔ kerre η nunḡu sī baa-mi weima-na!»

⁹ Simɔ-Pier wuɔ: «Da ma waa dumaanɔ-na, saara-niε aa η saara baa mi nammu-i baa mi yunḡu-i hiere.»

¹⁰ Yesu wuɔ: «Uman duɔ ce hūmma-i u ne welewele hiere, u kuonḡ, u saara u fεrε ce niε? Mi saa yagar-ma u gbeini. Namaa na kuonḡ, nga na hieronɔ sī.»

¹¹ Uu naa suɔ umanḡ ka hel u huonḡu-na ku'i ciε wuɔ ba saa konḡ hiere.

¹² Unḡ juɔ saara ba gbeini-i tī, wuɔ biε u jonḡoruo-i dii, aa kā ka tīena u muntīenammu-na aa cira: «Minḡ ciε kumanḡ nei daaku-i, na suyaa ku yunḡu-i wei?»

¹³ Da na ce na ta na bī-mi wuɔ: «Hāalätie.» Kuniε na'a: «Itie.» Ma dɔlaa-na; na saa kar coima.

¹⁴ Muɔmi manḡ na Tienḡ muɔ baa na hāalätienḡ muɔ, da mi saara na gbeini-i, namaa na saaya na bi ta na saara na-naa gbeini.

15 Mi pigāaŋ-na nelma'i. Taa na ce ku yaa-i na hɔlma-na.

16 Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Maacembilonŋo sa maar u yuntienŋo-i, aa pɔpuɔrbilonŋo sa maar uman puɔraa-yo.

17 Da kuɔ na saa naa suɔ-ma, fiɛfiɛ-i-na na suyaa-ma. Da na wuɔ ma hūmelle-i, na yunni dɔlaa.

18 «Da na da mi piiye dɛ-i-na, mi sa gbɛ na hieroŋo. Mi suɔ miŋ fiɛlaa bamaŋ. Nga mamaŋ nyɛgāaŋ Diilonŋ-nelma-na, ma gbɛ ma ce. Ma nyɛgāaŋ wuɔ: *«Uman taa u wuo baa-mi kaladuŋgu-na, u birii tuɔ gāŋ baa-mi.»**

19 Mi ka wuɔya waŋ-ma baa-na aa ma suɔ da ma ce; ku yaa da ma ji ce, na ka hūu-ma wuɔ uman dii gbula u yaa muɔŋo-i.

20 Yaan mi waŋ ninsoŋo-i baa-na: Uman duɔ bel mi pɔpuɔrbilonŋo-i fafamma, kutienŋo bilaa muɔmɛi; aa uman duɔ bel muɔŋo-i fafamma, u bilaa uman puɔraa-mi.»

Yesu firiiye Yuda-i

21 Yesuŋ waan mafamma-i, u huɔŋga pāŋ kūɔl. Wuɔ cira: «Mi siɛ fuo-ma nei: Na hɔlma-na, unaa ka hel mi huonŋ-nu.»

22 *Hāalābienŋ baa bir ta ba ne ba-naa aa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U gbɛ hai?»

23 Hāalābilonŋo man maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yan, u waa tɛna u caanŋu-na.

24 Simɔ-Pier wuɔ piiye baa-yo baa u nanŋa, wuɔ u yuu-yo u gbɛ hai?

25 Hāalābilonŋ wuɔ miɛl cira: «Itie, ŋ gbɛ hai moloŋo-i?»

26 Yesu wuɔ cira: «Da mi nafiye *buruo-i hā uman, u yaa-i.» Aa naa būl buruo-i a nafiye hā *Yuda-Isikaro.

27 Yudaŋ hūyāa buruo-i, *Sitāni wuɔ pāŋ sire-yuɔ. Yesu wuɔ cira: «Yuda, sire ŋ ce niŋ saaya ŋ ce mamaŋ, baa sɛɛ baa-ma!»

28 Bamaŋ waa hiere juwuoterienŋu-na ba saa suɔ u nelma yaanŋa-i.

29 Yudaŋ taa u tiera ba gbeinŋa-i, banamba da nie sɪ Yesu taara u ka sāa ban saaya ba ce ponsaanŋu-i baa nimanŋ, sisɔ wuɔ u ka hā sūntaamba-i bīŋkūŋgu.

30 Yudaŋ hūyāa buruo-i dumaanŋo-na, wuɔ pāŋ sire hel. Ku waa isuŋgu.

Taa na dɔl na-naa

31 *Yudaŋ hilaa, Yesu wuɔ cira: «Fiɛfiɛ-i-na, nuɔmba daa *Molon-Bienŋo bɔbɔima-i baa Diilonŋo maama-i Molon-Bienŋo-na.

32 [Uŋ ciɛ ba da Diilonŋo bɔbɔima-i yuɔ,] ku siɛ vaaya, Diilonŋo ka bi ce ba da Molon-Bienŋo maama-i fuɔ-i-na.»

33 Aa naa cira: «Mi jēnaanŋ namaa, mi yinni saa tiraa tɛ bɔi na hɔlma-na. Na ka taara-miɛ na siɛ da-mi. Miŋ taa mi waŋ mamaŋ baa *Yuifubaa-ba-i, mi waŋ-ma baa namɛi fiɛfiɛ-i-na: «Miŋ kāŋ kusuɔŋ-nu, na siɛ gbāa kā.»

34 Mi ka hā-na nelfɛlemma aa suɔ ta. Nelfɛlemma famma yaa daama: Taa na dɔl na-naa. Muɔ miŋ dɔlaa-na dumaa, taa na dɔl na-naa dumɛi.

35 Da na ta na dɔl na-naa, nuɔmba ka suɔ ku yaa nuɔ-i wuɔ mɛi baan namaa.»

36 Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, ŋ kā hie?»

Yesu wuɔ cira: «Pier, miŋ kāŋ kusuɔŋ-nu, ŋ siɛ gbāa kā baa-mi fiɛfiɛ-i-na, ŋga ŋ ka ta ŋ jo huonŋ-nu.»

37 Simɔ-Pier wuɔ cira: «Itie, bige-i dii fiɛfiɛ-i-na aa ŋ'a mi siɛ gbāa kā baa-ni? Da mi fiɛ'a mi ka ku nanŋ maama-na, wɛima sɪ.»

38 Yesu wuɔ cira: «ŋ ka siɛ ku mɛi maama-na ninsoŋo wɛi? Ne! Yan mi waŋ ninsoŋo-i baa-ni: Kɔhɔldfiɛlāŋo siɛ hi bu, ŋ ka ciina-miɛ da i siɛi wuɔ nanŋ sa suɔ-mi.»

* 13:18 Gbeliemanŋ-nalāanŋu (Psaume) 41.10

14

Da η da Yesu-i η daa Diilonjo yaa-i

¹ Ku huonju-na, Yesu wuɔ cira: «Baa na yan na hommu cu. Yaan aa na haa na nanja-i Diilonjo-na baa muɔmi-na.

² Muntienammu boi dii mi To dumelle-na. Kuɔ muntienammu saa naa waa, mii naa waa hie wuɔ mi ka tigiin muntienammu cie-na?

³ Da mi kã ka tigiin na muntienammu-i ti, mi ka bir ji bie-na na ka tiena mi caan-nu.»

⁴ Aa naa cira: «Min kãj kusuon-nu na sa bi yan ku humelle-i suɔma.»

⁵ Toma wuɔ cira: «Itie, i sa suɔ nin kãj kusuon-nu, i ce nie gbãa suɔ ku humelle-i?»

⁶ Yesu wuɔ: «Muɔmei humelle-i, muɔmei ninsonjo-i aa muɔmei cicelma-i. Molo sie gbãa kã mi To wulaa ni kutienjo saa cor baa muɔ.

⁷ Da na suɔ muonjo-i, na ka suɔ mi To-i. Nga fiεfiε-i-na, na suyaa-yo aa na daa-yo.»

⁸ Filipu wuɔ cira: «Itie, da η pigãan-ye η To-i i sie tiraa yuu-ni baa weiima.»

⁹ Yesu wuɔ: «Filipu, mi bãangu cuɔ baa-na, aa nan waa yogo nan sa suɔ-mi! Da η da muonjo-i, η daa mi To yaa-i; ku ce nie η'a mi pigãan-na mi To-i?

¹⁰ N saa hũu-ma wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduonju yaa-i wei? Min wan nelma man baa-na, mei huɔya-maama si. In yen kuuduonju baa mi To-i, u'i cien u feren maacemma.

¹¹ Da mi cira muɔ baa mi To-i kuuduonju yaa-i, na saaya na hũu-ma wuɔ ninsonjo. Da kuɔ coima, na sa ne min cen manan wei?

¹² Yaan mi wan ninsonjo-i baa-na, min cen manan daama-i, uman duɔ haa u nanja mie, u gbãa ce ma temma. Aa ji da min kãj mi To wulaa de-i-na, kutienjo gbãa ce manan maaraa daama-i yere.

¹³ Da na carã binjũngu binjũngu, aa bi mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na a ce mi To ce boi.

¹⁴ Da na carã kuman aa bi mi yerre-i, mi ka ce-ku hã-na.»

Yesu wan u hortienjo maama

¹⁵ «Da kuɔ mi maama dɔlnu-nei, na ka vaa na fere ta na ce min waan manan baa-na.

¹⁶ Mi ka wan baa mi To-i u hã-na kakãyatienjo u ji tie baa-na gbula.

¹⁷ Kakãyatienjo fanjo yaa *Diilon-Yalle-i; di yaa ninsontienjo-i. Nelbiliemba sa da-yo, ba sa bi suɔ-yo, a ce dumaanjo-na u sie gbãa jo ba wulaa. Nga un yen baa namaanjo-i, na suɔ-yo aa u ka tie baa-na gbula.

¹⁸ Mi sie ta aa yan-na yombin namaa; mi ka bir jo.

¹⁹ Celle, nuɔmba sie tiraa ta ba da-mi, nga namaanjo-i, na ka ta na da-mi. Mi ka tie gbula aa namaa na ka tie gbula.

²⁰ Ku yiin da ku hi, na ka suɔ wuɔ muɔ baa mi To-i kuuduonju yaa-i, aa namaa baa muonjo-i kuuduonju bi yaa-i.

²¹ Uman duɔ bella mi nelma-i aa tuɔ ce-ma, mi maama dɔlnu u yaa-i. A ne da mi maaman dɔlnun uman, kutienjo maama ka dɔlnu mi To-i aa bi dɔlnu mei fere-i, aa mi ka pigãan kutienjo-i mi fere.»

²² *Yuda nanjo waa a naara *Yuda-Isikaro-i, fuɔ wuɔ cira: «Itie, bige-i cie η'a η ka yan nuɔmba namba-i aa pigãan miemei baa η fere?»

²³ Yesu wuɔ cira: «Mi maama da ma ta ma dɔlnu uman, u ka tuɔ ce min waan manan. Duɔ tuɔ ce-ma, u maama ka dɔlnu mi To-i. Aa u man da ma dɔlnu mi To-i, i ka jo ji har kutienjo-na.

²⁴ Mi maan̄ da ma'a ma sa dɔlnu uman̄, u sa ce min̄ waan̄ maman̄. A ne da min̄ wan̄ maman̄ baa-na, mɛi kusūn̄-maama sɪ, mi To maama. U yaa puɔraa-mi.

²⁵ Mii dii baa-na yogo aa wan̄ daama-i hiere baa-na.

²⁶ Mi To ka saan̄ Diilon̄-Yalle jo mɛi yerren̄. Di ka kāyā-nei. Di ka jo ji wan̄ ma yaan̄ga-i baa-na hiere aa min̄ waan̄ maman̄ cor hiere, di ka ce ma tɛnu-nei.

²⁷ Mi fɛ na hɔmmu-i, aa mi fɛ-mu mɛi fɛmma. Mi sa fɛ-mu ŋaa nelbiliemban̄ fɛn̄ ba-naa hɔmmu dumaa. Baa na yan̄ na hɔmmu cu, baa na bi yan̄ korma ta ma da-na.

²⁸ Ma sɪ mi waan̄-ma baa-na miɛ: «Mi ka ta ŋga mi ka bir jo kɛ?» Da kuɔ mi maama dɔlnu-nei, min̄ k̄an̄ mi To wulaa, ku saaya ku dɔlnu-nei. Hama-i nuɔ-i? Mi To maaraa muɔŋo-i.

²⁹ Mi waliɛya wan̄ nel daama-i baa-na ku yaa da ma ji ta ma ce na ka suɔ wuɔ mi waan̄ ninsoŋo.

³⁰ Miwaan̄ daayo tien̄o* jo dii mi huon̄-nu; a ce dumaan̄o-na, mi siɛ tiraa da piiye bɔi baa-na. Ŋga u siɛ gb̄aa ce b̄iŋkūŋgu miɛ.

³¹ Nelbiliemba saaya ba suɔ wuɔ mi To maama dɔlnu-miɛ, aa tiraa suɔ wuɔ mi Ton̄'a mi ce maman̄, mi ce ma yaa-i ku'i ciɛ *Bigaar̄an̄o tuɔ jo. Siiren̄ i halan̄ bande-i-na!»

15

Yesu dii ŋaa ɛɛsɛ-tibiin̄-kerre

¹ Ku huon̄gu-na, Yesu wuɔ ji nan̄ gb̄analāan̄ daaku-i baa u *h̄aalābiemba-i wuɔ: «Muɔmɛi *ɛɛsɛ-tibiin̄-kerre-i aa mi To yaa ku tien̄o-i.

² Mi negemmu man̄ sa maan̄ hiere, u ka kar-mu nanna aa muman̄ maan̄, u ka j̄ɔrā-muɔ a ce mu migāan̄ ta mu man̄ fafamma.

³ Min̄ waan̄ nelma man̄ baa-na, ma migāan̄-na tɪ.

⁴ Nyaarāan̄-miɛ ŋaa muɔ min̄ nyaarāa-nei dumaa. Na suyaa wuɔ negen̄ga man̄ da ka saa nyaar ka nyu-i-na ka siɛ gb̄aa man̄ dɛ! Kuuduɔŋgu yaa baa namaan̄o-i: Da na saa nyaar muɔmi-na, na siɛ gb̄aa ce b̄iŋkūfafaan̄gu.

⁵ «Muɔmɛi tibiin̄gu-i, aa namɛi ku negemmu-i. Muɔ da miɛ mii si dii, na siɛ gb̄aa ce b̄iŋkūŋgu. Uman̄ duɔ nyaar-miɛ aa muɔmi bi nyaar-yuɔ, kutien̄o gb̄aa ce wɛima bɔi.

⁶ Uman̄ duɔ saa nyaar-miɛ, ba b̄ūl kutien̄o-i ka nanna puona ŋaa da ba j̄a negen̄ga-i ban̄ b̄ūl-kan̄ ka nanna dumaa ka kuol ba biɛ-ka dii-ka d̄āamu-na caa-ka.

⁷ Ŋga da na nyaar-miɛ, aa mi nelma waa na hɔmmu-na, da na ta na taara kuman̄, na cārā-kuɔ, na ka da-ku.

⁸ Da na ta na ce maacenfafamma na h̄a Diilon̄o-i, aa cu mi huon̄-nu, ku yaa ciɛn̄ mi To ce bɔi.

⁹ Mi Ton̄ dɔlaa-mi dumaa, muɔmi bi dɔlaa namaan̄o-i dumɛi. Tiyāan̄ mi caan̄-nu mi ta mi ce baa-na.

¹⁰ Min̄ waan̄ maman̄ baa-na, da na ta na ce-ma, na maama ka ta ma dɔlnu-miɛ ŋaa muɔ min̄ ceŋ mi To maama-i mi maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumaa.»

Yesu haalābiemba birii u j̄ēnaamba

¹¹ Yesun̄ waan̄ mafamma-i, wuɔ cira: «Mi taara na hɔmmu fɛ da yogogo mɛi kaan̄ga temma-i ku'i ciɛ mi ta mi wan̄ nel daama-i baa-na.

¹² Mi nelma yaa daama: Taa na dɔl na-naa ŋaa muɔmin̄ dɔlaa-na dumaa.

¹³ Nelien̄ nuɔ da ŋ h̄ūu-ma ku ŋ j̄ēnaamba maama-na, nelnyul hamu-i dii ji maar mufammu-i?

* **14:30** Miwaan̄ daayo tien̄o yaa *Sitāni-i.

14 Miŋ waanɔ mamaj baa-na, da na ce-ma, na ka ce mi jɛnaaŋ namaa.

15 Mi sa tiraa mi bɪ-na maacembienɔ namaa, mi bɪ-na mi jɛnaaŋ namaa. Hama-i nuɔ-i? Maacembilonɔ sa suɔ u yuntienɔ kusɔŋgu-i. A ne da na-maanɔ-i, mi Toŋ waanɔ mamaj baa-mi hiere, mi waanɔ-ma baa-na. Terienɔ fangu-na, mi sie gbáa bɪ-na mi maacembienɔ namaa.

16 Ku saa ce ŋaa namei fiɛlaa muɔ, muɔmei fiɛlaa namaa aa puɔr-na wuɔ na ka ce maacenfafamma aa na yanɔ na maacemma da belle, ku yaa da na cãrã bɪŋkɔŋgu bɪŋkɔŋgu mi To wulaa aa bɪ mi yerre-i u ka hã-na baa-ku.

17 Nɔga miŋ taaraŋ kumaŋ na wulaa, ku yaa daaku: Taa na dɔl na-naa.»

Nelbiliemba bigãaŋ Diilonɔ-i

18 «Da na da nelbiliemba bigãaŋ-na, na saaya na suɔ wuɔ ba bigãaŋ muɔmei igɛna.

19 Kuɔ na waa baa-ba, baa naa dɔl-na wuɔ bafamba baanɔ namaa. Nɔga mi fiɛlaa namaanɔ-i hiel-na ba hɔlma-na; bafamba baanɔ namaa sɪ, ku'i cie ba bigãaŋ-na.

20 Yaanɔ mi nel daama ta ma tɛnu-nei: «Maacembilonɔ sa maar u yuntienɔ-i.»* Da ba huol mi yaanɔ-na, ba ka bi huol namaa na yaanɔ-na. Da ba nu mi nuŋgu-i, ba ka bi nu namaa kɔŋgu-i.

21 Ba ka ce mafamma-i mei maa-na. Baŋ'a ba saa suɔ umaŋ puɔraa-mi, ku'i cie.

22 Kuɔ mi saa naa jo ji piiye baa-ba, molo naa saa cãl-ba. Nɔga dɛ-i-na, ba sie gbáa da ántaalãmma.»

23 «Umaŋ duɔ bigãaŋ muɔŋo-i, kutienɔ bi bigãaŋ mi To-i.

24 Miŋ cie himma maŋ ba daa-ma. Aa ba suyaa wuɔ molo sie gbáa ce ma temma. Kuɔ ba saa naa da-ma, molo naa saa cãl-ba. Nɔga ba daa-ma aa cor ta ba bigãaŋ-mi baa mi To-i hiere.

25 Na saa da! Mamaŋ nyegãaŋ ba *ánjɪnamma-na, ma'i saa ce daama-i wei? Ma nyegãaŋ wuɔ: «*Ba bigãaŋ-mi gbãŋgbãŋ.*»†

26 «Mi To uŋ ka hã-mi kakãyãtienɔ maŋ mi saanɔ-yo hã-na, u yaa ninson-tienɔ-i. Duɔ jo, u ka piiye mi maama-i tũnu nuɔmba-i.

27 Aa namaa fɛrɛ-i, iŋ waa baa i-naa dii ku domma-na, na ka bi ce mi siertaanɔ namaa.

16

Diilonɔ-Yallen ka jo ji ce mamaj

1 «Mi sa taara ku ji nuɔl-na Diilonɔ-hũmelle-na ku'i cie mi ta mi waŋ daama-i hiere baa-na.

2 Ba ka nyaa-na *Diilonelhãalãdũnni-na. Aa yiingu dii baa yiingu, bamaŋ ji taa ba ko-na, ba ka da niɛ sɪ ba cãa Diilonɔ'i dumaanɔ-na.

3 Baŋ'a ba saa suɔ mi To-i baa mei fɛrɛ-i hiere, ku'i ka dii-ba mafamma cemna-na.

4 Kumaŋ cie mi wuɔya ta mi waŋ-ma baa-na, mi taara da ma ji ta ma ce, na suɔ wuɔ mi waanɔ-ma baa-na cor tɪ. Mii naa waa na caanɔ-nu ku'i cie mi saa waŋ-ma baa-na dii ku domma-na.

5 Dɛ-i-na, mi ta da mi kã umaŋ puɔraa-mi u wulaa, aa molo saa da duɔ yuu-mi wuɔ: «N kã hie?»

6 Mi suyaa miɛ miŋ waanɔ mamaj baa-na daama-i, ma'i saa dɔlnu-nei.

7 A ne da mi waanɔ ninsonɔ yaa baa-na. Da mi ta, ku ka kãyã-nei. Na saa da, da mi saa ta, kakãyãtienɔ sie gbáa jo. Fuɔ mi kã ka hi aa saanɔ-yo hã-na.

* 15:20 Niɛŋ Matie 10.24; Nsáa 13.16. † 15:25 Gbeliɛmaŋ-neini (Psaumes) 35.19; 69.5

8 Duɔ jo, u ka pigāan nelbiliemba-i wuɔ ba piɛra āmbabalma kūngu-na, ba piɛra viisinni kūngu-na aa pira Diilonɔ-berru kūngu-na.

9 Baŋ'a ba saa hūu mɛi nelma-i, ku'i pigāan āmbabalma-i.

10 Aa miŋ kān mi To wulaa, na siɛ tiraa da-mi, ku'i pigāan viisinni-i.

11 Aa miwaan daayo tieno* yuŋ-maaman fielaanu tɪ, ku'i pigāan Diilonɔ-berru-i.

12 «Nelma bɔi dii yogo mi da mi wan-ma baa-na, ŋga da mi wan-ma baa-na fiɛfiɛ-i-na, ma ka muliɛŋ-na.

13 *Diilonɔ-Yalle da di ji jo, di yaa ninsoŋo tieno-i, di ka kaala ninsoŋ-belle-i baa-na. Di sa ji wan difande kusūŋ-maama. Diŋ nuɔ maman, di ji wan ma yaa-i aa bi tūnu-nei maman juɔŋ.

14 Di ka da mi kusūŋ-maama-i ji piiye tūnu-nei, a ce dumaanɔ-na di ka ce-mi bɔi.

15 Mi To maama-i hiere mɛi maama, ku'i ciɛ na da mi ciɛra di ka da mi kusūŋ-maama-i ji piiye tūnu-nei.»

Yesu tamma saa dɔlnu u hāalābiemba-i

16 Kufanɔgu huonɔgu-na, Yesu wuɔ gbɛ u *hāalābiemba-i wuɔ: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi.»

17 U hāalābiemba namba ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma'i dumandɛ-i: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi? Aa tiraa cira u kā u To wulaa.

18 Uŋ gbɛŋ celle man, u yunɔgu yaa wuɔ niɛ? I saa suɔ u nelma yaanɔga-i.»

19 Yesu wuɔ suɔ wuɔ ba taara ba yuu-yo. Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Mi waan-ma baa-na miɛ: «Celle na ka naa-mi, aa celle na ka bir da-mi.» Na yuu na-naa ma yaa nuɔ-i wɛi?

20 Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Namaanɔ-i na kaa haa na nammu-i na yunnin ta na gbu na kaal aa banamba waa ponsaan-nu. Na hɔmmu ka guɔla, ŋga na hɔguɔla ka bir ce hɔfɛlle.

21 Ciɛŋo kusūŋ da ku bel-o, yaanɔga sa waa-yuɔ. Ŋga duɔ ji gbāŋ da u yunɔgu-i, bilonɔ fɛ u huonɔga-i a ce u muliɛma karaanu-yuɔ.

22 Ku yaa ŋaa namaa kūngu-i: Na yammu vāa fiɛfiɛ-i-na, ŋga yiingu dii baa yiingu, mi ka tiraa da-na. Da mi ji'a mi da-na, na hɔmmu ka fɛ aa molo cɛraa u gbāa guɔla-muɔ.

23 Ku yiin da ku ji hi, na siɛ yuu-mi baa nelma. Yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Da na cārā kuman aa bɪ mi yerre-i, mi To ka hā-na baa-ku.

24 Na saa hi cārā bɪnkūngu yogo aa bɪ mi yerre-i. Cāarāŋ, na ka da, aa da na da, na hɔmmu ka fɛ gbarnu.

25 «Mi waan nel daama-i hiere baa-na gbānciniŋ. Ŋga yiingu dii baa yiingu, mi siɛ tiraa ta mi piiye baa-na dumaanɔ-na. Mi To u maaman yen dumaa, mi ka bi wan-ma baa-na dumɛi.

26 Ku yiingu da ku hi, na ka cārā Diilonɔ-i aa bɪ mi yerre-i. Mi saa cira mi kaa cārā Diilonɔ-i hā-na dɛ! Na maama dɔlnu-yuɔ, na gbāa cārā-yuɔ na fɛɛ.

27 Nan dɔlaa muonɔ-i aa hūu-ma wuɔ mi hilaa fuɔ terien-nu'i jo, ku'i ciɛ na maama ta ma dɔlnu-yuɔ.

28 Mi hilaa mi To yaa wulaa-i jo hɛma-na. Fiɛfiɛ-i-na, mi ka ta hɛma-na bir kā mi To wulaa.»

29 Uŋ waan mafamma-i, u hāalābiɛŋ baa cira: «Fiɛfiɛ fuɔ, ŋ yaan gbāncini-i aa ta ŋ kaala ŋ nelma-i.

30 I suyaa yende-i-na wuɔ ŋ suɔ wɛima-i hiere. Diɛ tiɛ taara diɛ yuu-ni baa maman, ŋ wuɔya suɔ-ma. Terienɔgu fanɔgu-na, i hūyāa-ma wuɔ ŋ juɔ Diilonɔ-jomma.»

* 16:11 Miwaan daayo tieno yaa *Sitāni-i.

³¹ Yesu wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Ma sɪ na'a na hũyāa mi nelma-i fiefie-i-na ke?

³² Nga mi tũnu-nei, huɔngu nanɔ ka hi, aa ku hii tɪ yeɛ, na ka pisállá; nelieŋo nelieŋo baa u muŋkãmmu aa yan mi tɛ mi diei yon. Nga mi sie tɛ mi diei; mi To dii baa-mi.

³³ Nan cuu mi huon-nu, mi taara na hõmmu fẽ ku'i cie mi ta mi wan mafamma-i baa-na. Nelbiliemba ka mulieŋ-na miwaan daayo-na, nga vaan na feɛ, mi guolaaya ba fõngũ-i.»

17

Yesu Diilocārälle-i

¹ Yesuŋ juɔ piiye tɪ, wuɔ tã u yungu-i dorɔ aa naa cira: «Baba, ku hii. Ce ŋ Biɛŋo ce bɔi, kumanɔ ka ce fuɔ bi ce nuɔ ŋ ce bɔi.

² Ŋ haa-yo nelbiliemba yun-nu wuɔ u hã u dombũurãamba-i cicɛlma man sa tieŋ dede-i.

³ A ne da cicɛlma man sa tieŋ dede-i ma yaa a suɔ ninsoŋ-Diilon nuɔŋo-i aa bi suɔ *Konkortieŋo muɔmi man nin puɔraa-mi.

⁴ Mi cie ŋ ce bɔi hɛma-na. Nin ŋa naa hã-mi maacemma man, mi cie-ma.

⁵ Baba, min ŋa naa waa baa-ni aa miwaanɔ suɔ duɔ don, nin ŋa naa ce mi ce bɔi dumaa, ce mi ce bɔi dumɛi fiefie-i-na.

⁶ «Nin fiɛlaa baman miwaanɔ-na hã-mi, mi pigãan-ba ŋ sinni-i. Nan baamba'i waa, ŋ bir-ba hã muɔ baa-ba. Ba nuɔ ŋ nunɔgu-i.

⁷ Ba suyaa fiefie-i-na wuɔ nin hãa-mi man hieɛ, nan kusũŋ-maama.

⁸ Nin waan man baa-mi, mi waan-ma baa-ba. Ba siyaa-ma. Ba suyaa wuɔ mi hilaa nan terieŋ-nu'i jo. Aa ba suyaa wuɔ nuɔnei puɔraa-mi.

⁹ Mi cãrã-nie da mi hã-ba. Mi sa cãrã-nie da mi hã nelbiliemba-i hieɛ de! Nin hãa-mi baman, mi cãrã-nie da mi hã ba yaa-i; nan baamba-i.

¹⁰ Meɪ kũngu-i nan kũngu, aa nan kũngu-i meɪ kũngu. Mi bɔbɔima da ba yaa nuɔ-i.

¹¹ Muɔmi sa tiraa mi ye dii miwaanɔ-na, mi kã nan terieŋ-nu, a ne da bafamba dii-yuɔ yogo. Baba, cãlmuɔ sɪ nuɔni man nuɔ-i, jande, ta ŋ niya-bei ŋ feɛ baa nan feɛŋ fõngũ; ŋ hã muɔŋo-i u yaa-i. Ku yaa ba ka waa baaduɔmba ŋa muɔ baa nuɔŋo-i in yey baaduɔŋ miɛ dumaa.

¹² Nin hãa-mi fõngũ man, min cie huɔngu man baa-ba, mi nieya-bei baa u yaa-i. Mi nieya-bei, u diei saa ji balla mi wulaa, da ku saa waa uman naa saaya u balla ŋa man nyegãan dumaa Diilon-nelma-na.*

¹³ «Fiefie-i-na, mi ka bir kã ŋ wulaa. Mi taara ba hõmmu fẽ gbarnu meɪ kaanga temma-i, ku'i cie mi tɛ hɛma-na aa ta mi wan mafamma-i.

¹⁴ Min waan ŋ nelma-i baa-ba, nelbiliemba bigãan-ba wuɔ ba sa wuɔ hũmeduɔle baa-ba ŋa muɔ.

¹⁵ Ku saa ce ŋa mi cãrã-nie wuɔ ŋ hiel-ba miwaanɔ-na de! Ma'i sɪ. Mi cãrã-nie wuɔ ŋ ta ŋ niya-bei *Bigãarãŋo baa da suur ba hõlma-na.

¹⁶ Ba sa wuɔ hũmeduɔle baa nelbiliemba-i ŋa muɔ.

¹⁷ Nan nelma yaa ninsoŋo-i. Pigãan-ba baa-ma ba suɔ-ma aa ta ba cãa nuɔnei yon.

¹⁸ Nin puɔraa muɔmi-i dumaa miwaanɔ-na, mi bi puɔraa bafamba-i dumɛi miwaanɔ-na.

¹⁹ Muɔ mi cãa nuɔnei yon ba da ba da ninsoŋo-i aa fulnu nuɔnei ta ba bi cãa-ni.

²⁰ «Mi sa cãrã-nie da mi hã bafamba yon de! Baman ka nu ba nelma-i aa hũu mi maama-i, mi bi cãrã-nie da mi hã kutaamba-i.

* 17:12 Nieŋ Nsāa sebe-i-na 13.18 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

21 Baba, mi cārā-niε wuɔ ɲ yan ba ce kuuduɔŋgu ɲaa muɔ baa nuɔ in yey baaduɔŋ miε dumaa. Yan i suurnu i-naa, ku yaa nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnei puɔraa-mi.

22 Ninj ciε mi ce bɔi dumaa, mi bi ciε ba ce bɔi dumɛi, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduɔŋgu ɲaa muɔ baa nuɔ in yey kuuduɔŋgu dumaa.

23 Ku yunɲu yaa daaku: Mi ka waa baa-ba aa ɲ waa baa-mi, ku yaa ba ka gbāa ce kuuduɔŋgu kelkel. Dumaanɔ-na, nuɔmba ka suɔ wuɔ nuɔnei puɔraa-mi aa tiraa suɔ wuɔ ba maama dɔlnu-niε ɲaa mɛi maamanɔ dɔlnuɲ-niε dumaa.

24 «Baba, ninj dɔlaa-mi dumaa aa miwaanɔ suɔ duɔ don, mi taara ninj ciε mi ce bɔi dumaa, da mi waa kusuɔŋ-nu, mi dombūurāamba waa mi caan-nu ta ba da-mi.

25 Baba, ɲ faa teu! Nelbiliemba saa suɔ-ni, ɲga mɛi suyaa-ni aa dombūurāamba suyaa wuɔ nuɔnei puɔraa-mi.

26 Mi pigāan-ba ɲ sinni-i, aa mi ka cor ta mi pigāan-ba baa-ni, ku yaa ninj dɔlaa muɔŋo-i dumaa, bafamba ka bi dɔl ba-naa dumɛi, aa muɔ baa bafamba-i i gbonu ce baaduɔŋ miε.»

18

Yesu belma hii

(*Matie 26.47-56; Marke 14.43-50; Like 22.47-53*)

1 Yesuɲ juɔ cārā Diilonɔ-i tɪ, wuɔ hel baa u *hāalābiemba-i a jāal Sedurō kaanɲu-i kā bomborma namma-na. Tibinninɲ-suonɲu nanɲu waa terienɲu fanɲu-na, baa kā ka suur-kuɔ.

2 Ba taa ba kā terienɲ daaku-na koko; a ce dumaanɔ-na, *Yuda manɲ taa u taara u hel u huonɲu-na, u taa u suɔ ku saanɲu.

3 Wuɔ sire nyaa ba huonɲ-nu dii tibinninɲ-suonɲu-na baa sorosibaa-ba-i a naara *Diilodubuɔ niyataamba namba. *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Farisɪɛbaa-ba yaa naa hāa-yo Diilodubuɔ niyataamba-i. Fitɪmbaa-ba waa baa-ba a naara jigāmmu.

4 Yesu wuɔ suyaa manɲ ka da-yo. Ban kāa ka hi, wuɔ piε yuu-ba wuɔ: «Na taara hai molonɔ-i?»

5 Baa cira: «I taara Nasaretitaan Yesu.»

Yesu wuɔ cira: «Muɔmɛi.» Yuda manɲ taa u taara u hel u huonɲu-na, u waa baa-ba.

6 Yesuɲ ciεra muɔmɛi terienɲu manɲ nuɔ-i, baa bir baa ba honni kā ka cii da burɔŋ!

7 Yesu wuɔ tiraa yuu-ba wuɔ: «Na taara hai?»

Baa cira: «I taara Nasaretitaan Yesu.»

8 Yesu wuɔ cira: «Mi saa cira muɔmɛi wɛi? Da na'a na taara muɔmɛi, yaan bamanɲ daaba kā.» U gbɛ u hāalābiemba yaa-i.

9 Uɲ ɲa naa wanɲ manɲ, ma'i sa ciεɲ daama-i wɛi? Uu naa cira: «Baba, ninj hāa-mi bamanɲ, u diei saa balla mi wulaa.»*

10 A ne da jigānɲa waa baa Simɔ-Pier; wuɔ fa-ka hiel-ka pāɲ jafūɲ *Diilojigāntaamba yuntienɔ maacembilonɔ nadietūɲgu-i a yer-ku. Ba taa ba bɪ naacolɲo-i Malkusi.

11 Yesu wuɔ cira: «Pier, dii ɲ jigānɲa-i ka fognonɲu-na!» Aa naa cira: «Mi To uɲ ciεra manɲ da-mi, ɲ sa taara ma da-mi wɛi?»

12 Yesuɲ bi waanɲ mafamma-i, sorosibaa-ba-i baa ba yuntienɔ-i a naara Diilodubuɔ niyataamba kā ka bel-o vaa u nammu-i mu hāi-i-na.

* 18:9 Niεɲ 6.39; 17.12.

¹³ Belle fande-na, Kayifu yaa waa Diiløjigāntaamba yuntienjo-i. Baŋ vaa-yo, baa kā baa-yo Kayifu cura yaa wulaa-i igēna. Ba taa ba bi-yo Ani.

¹⁴ A ne da Kayifu duwoŋo faŋo yaa naa gbē *Yuifu ba yuntaamba-i wuo nelduwoŋ duo ku a kor nelle-i hiere ku boyaa nelle da di muonu.†

Simō-Pier cīnaana Yesu-i

(Matie 26.69-70; Marke 14.66-68; Like 22.55-57)

¹⁵ Baŋ bilaa Yesu-i ta ba kā baa-yo, Simō-Pier baa u nahāalābilonjo naŋo-i baa cu ba huon-nu. *Diiløjigāntaamba yuntienjo taa u suo Simō-Pier naben-tienjo-i, a ce dumaŋo-na, baŋ kaa hi Diiløjigāntaamba yuntienjo cīngu-i, *hāalābilonj daa wuo kā ka suur baa Yesu-i hiere.

¹⁶ Pier wuo yiera fondumelle-na u saa suur. Hāalābilonj daa wuo hel piie baa cienjo maŋ taa u niya dumelle-i aa naa ce Pier suur.

¹⁷ Cienj daa wuo yuu Pier wuo: «Ma sī naacolj daa u hāalābilonjo naŋo'i nuwoŋo-i ke?»

Pier wuo cira: «U hāalābilonjo sī muo de!»

¹⁸ Waanġu waa; *Diiløjigāntaamba yuntienjo maacembiemba-i baa bamaŋ niēyaŋ-yuo baa dii dāamu ta ba yiraan. Pier wuo kā ka tuo yiraan baa-ba.

(Matie 26.59-66; Marke 14.55-64; Like 22.66-71)

¹⁹ Baŋ kāa baa Yesu-i, *Diiløjigāntaamba yuntienjo wuo yuu-yo a kā u *hāalābiemba yaŋga, baa uŋ wuoranj u waŋ nelma maŋ baa nuomba-i ma yaŋga.

²⁰ Yesu wuo cira: «Mamaŋ waa mi wulaa, mi piie-meī nuomba-i hiere ba yufellenj. Mi piie-meī *Diilonelhāalādūnni-na aa piie-meī *Diilodubuo-i-na. *Yuifubaa-ba jānu ba-naa terni fanni'i nuo-i. Mi saa fuo ma diei bei.

²¹ Ma ce niē ŋ ta ŋ yuu-mi? Miŋ piie baa bamaŋ, ba suyaa miŋ waan mamaŋ baa-ba; yuu ba yaa-i, ba ka waŋ ma yaanġa-i baa-ni.»

²² Yesuŋ piie dumaŋo-na, Diiløjigāntaamba yuntienjo niyatienjo naŋ wuo caa u tūngu-i aa naa cira: «ŋ piie baa Diiløjigāntaamba yuntienjo yaa de-i-na wei?»

²³ Yesu wuo cira: «Da kuō mi cālāa piyemma, pigāan-mi miŋ cālāa kusuwoŋ-nu; ŋga da kuō mi saa cāl piyemma, ŋ muyaa-mi hama-i nuo-i?»

²⁴ Ani wuo yaŋ-yo baa ijiemba-i aa saan-yo hā Kayifu-i baa-yo, u yaa waa Diiløjigāntaamba yuntienjo-i.

(Matie 26.71-75; Marke 14.69-72; Like 22.58-62)

²⁵ Baŋ taa baa Yesu-i ta ba kā Kayifu terienġu-na, Simō-Pier wuo tīena dii dāntorre-na. Naacoljo naŋ wuo yuu-yo wuo: «Ma sī naacolj daa u *hāalābilonjo naŋo'i nuwoŋo-i ke?»

Pier wuo cira: «U hāalābilonjo sī muo de!»

²⁶ *Diiløjigāntaamba yuntienjo maacembilonjo naŋo waa, ba kuuduwoŋgu'i baa Pierŋ jafāanj umaŋ tūngu-i yer-ku. Fuo wuo cira: «Ma sī mei daa nuo baa naacolj daayo-i tibinnin-suonġu-na ke?»

²⁷ Pier wuo tiraa hel-kuo wuo coima, fuo sī. Kōholdīelāŋ wuo donj tuo bu.

Ba kāa baa Yesu-i fāamaan ba terien-nu

(Matie 27.1-2,11-31; Marke 15.1-20; Like 23.1-5,13-25)

²⁸ Cuonj kaalaa kāŋkāŋkāŋ, baa naar hel baa Yesu-i Kayifu terienġu-na a kā baa-yo ba fāamaanjo wulaa. Fāamaanjo faŋo waa *Oromeyienjo. Baŋ kaa hi, *Yuifu ba yuntaamba saa sie suur fāamaanjo dumelle-na; wuo da ba suur, ba ka guōla ba fere a ce ba sie gbāa wuo *kōrsinni timmaŋ-ponsaanġu niuwuoni-i.

²⁹ *Pilati yaa waa fāamaanjo-i belle fande-na. Wuo hel yuu-ba wuo: «Na'a naacolj daayo cie bige-i?»

† 18:14 Nienj 11.50.

30 Baa cira: «Kuo u maacemma naa fa, ii naa saa jo baa-yo ji hā-ni.»

31 Pilati wuo gbē-ba wuo: «Biyaan-yon na kā baa-yo na ka ce u āndaangu-i namaa cemma.»

Baa cira: «Miε sie gbāa hā-ba hūmelle-i i fεε wuo ba ko moloŋo.»

32 Yesuŋ ŋa na'a u ka ku kuliŋgu maŋ, ku'i sa juoŋ daaku-i wei?‡

33 Pilati wuo bir suur u dumelle-na aa bī Yesu-i ji yuu-yo wuo: «Nuonei Yuifu ba nellentien nuoŋo-i wei?»

34 Yesu wuo cira: «Moloŋo-i waan mi maama baa-ni wei? Sisō naŋ kusūŋ-maama'i?»

35 Pilati wuo cira: «Ne nin feŋ-min! N daa muo Yuifuyien muo wei? N nellen-baamba'i hāa muo baa-ni baa *Diilojigāntaamba yuntaamba-i, ŋ guolaaya bige-i ba wulaa?»

36 Yesu wuo cira: «Mei nellentesinni sa hel hīema-na bande. Kuo ni taa ni hel hīema-na bande, bamaŋ cuu mi huon-nu baa naa gbāŋ kpelle a hūu-mi Yuifubaa-ba nammu-na. Nga mei nellentesinni-i miwaan daayo niini sī.»

37 Uŋ waan mafamma-i, Pilati wuo cira: «Terienŋu faŋgu-na, nellentien nuo wei?»

Yesu wuo cira: «Nellentien muo ŋaa nin waan-ma dumaa. Mi juo ji hon hīema-na da mi waŋ ninsoŋo maama. Uman duo cu ninsoŋo huon-nu ŋ da kutieno nu mi nelma-i.»

38 Pilati wuo yuu-yo wuo: «Ninsoŋo yaa bige-i fuo?» Aa naa tiraa hel kā Yuifubaa-ba wulaa ka cira: «Mei saa da kumaŋ cie na'a na ko naacolŋ daayo-i.

39 Nga ma diei dii, kumaŋ cien koko, belle belle, da na'a na ce na kōrsinni timmaŋ-ponsaangu-i, mi nanna kasobiloŋo diei hā-na. Na taara bende-i mi nanna Yuifu ba nellentieno yaa hā-na wei?»

40 Baa kaasŋ wuo: «I sa taara ŋ nanna ufaŋo-i! I taara ŋ nanna Barabasi!» A ne da Barabasi faŋo waa cuoyuo.

19

Pilati hāa-ba hūmelle-i wuo ba ko Yesu-i

1 Maŋ juo waa dumaanŋo-na, *Pilati wuo cira ba jo baa Yesu-i ji muo-yo.

2 Sorosibaa baa ce huoni a sū nyantuoluo dii u yungu-na. Aa naa bi dii jonŋorbuo hā-yo ce-yo ŋaa nellentieno. Jonŋorbuo faŋo waa dāa-wuonŋo.

3 Baŋ cie mafamma-i, baa ta ba pie ba jaal-o. Uman duo pie, wuo: «*Yuifu ba nellentie, mi jaalaa-ni.» Aa caa u tūŋgu-i.

4 Pilati wuo tiraa hel waŋ baa-ba wuo: «Mi ka ce ba hel baa-yo jo baa-yo, ku yaa na ka suo wuo mei saa da kumaŋ cie na'a na ko-yo.»

5 Aa naa bi ce ba hel baa Yesu-i baa huoniŋ-nyantuoluo-i u yungu-na a naara jonŋorbuo-i u nuonŋu-na. Baŋ juo baa-yo, Pilati wuo cira: «U yaa daayo!»

6 *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Diilodubuo niyataan baŋ juo'a ba ne da Yesu-i, baa pāŋ don ta ba kaasŋ wuo: «Gbu-yo *daan-nu! Gbu-yo daan-nu!»

Pilati wuo cira: «Kāan na ka gbu-yo na fεε; mei saa da kumaŋ cie na'a na ko-yo.»

7 Yuifubaa baa cira: «U cie u fεε Diilon-Bienŋo; a ne da a saa baa mie *anjinamma-i, fuo temma-i i saa saaya i yan-yo, i gbīε i ko-yo.»

8 Baŋ waan mafamma-i, Pilati holle pāŋ caar.

9 Wuo bir suur baa Yesu-i ka yuu-yo wuo: «Naŋ hel hie?» Yesu saa sen sūnuŋgu yuo.

10 Pilati wuo cira: «ŋ fiinaan muomei nuo-i wei? N saa suo wuo mi gbāa nanna-niε, mi gbāa bi ce ba gbu-ni *daangu-na wei?»

‡ 18:32 Nien 12.32-33.

11 Yesu wuɔ cira: «Kuɔ Diilo saa naa hã-ni baa ku fɔŋgũɔ-i, nii naa saa gbãa ce bɪŋkũŋgu muɔmi-na. Terienɔ fangu-na, umaŋ juɔ baa-mi ji hã-ni, fuɔ cãlmuɔ maaraa nan wuonɔ-i.»

12 Pilatiŋ nuɔ nel daama-i wuɔ pãŋ tuɔ taara u nanna Yesu-i. Yuifubaa baa sire ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Da kuɔ nan jɪɛŋo sɪ *jãmatigi-i, nanna-yuɔ! Umaŋ duɔ ce u fɛɛ nellentienɔ, jãmatigi bigãarãŋo!»

13 Baŋ piye dumaanɔ-na, Pilati wuɔ tiraa hel baa Yesu-i kã baa-yo terienɔ nanɔ-na ba bɪ-ku «Gabata» ebiremma-na. Fãamaanɔ tɛna kusuɔŋ-nu'i u gɛɛ. Baŋ kãa, wuɔ tɛna u tetterre-na.

14 Bãanɔ naa hi yuhuɔŋga-i tɪ, aa *kɔrsɪnni tɪmmaŋ-ponsaanɔ waa ŋaa bisɪŋ ku temma. Pilati wuɔ gbɛ Yuifubaa-ba-i wuɔ: «Na nellentienɔ yaa daayo!»

15 U waaŋ mafamma-i ce niɛ? Baa sire ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Ko-yo! Ko-yo! Gbu-yo daan-nu!»

Pilati wuɔ cira: «Na'a mi gbu na nellentienɔ yaa daanɔ-na wei?»

*Diilɔjigãntaamba yuntaan baa cira: «Da ma hel *Oromɛ ba *jãmatigi-i-na, nellentienɔ nanɔ si dii baa-ye.»

16 Pilati wuɔ hã-ba Yesu-i wuɔ ba ka gbu-yo daanɔ-na.

Ba taa baa Yesu-i da ba ka ko-yo

(Matie 27.32-44; Marke 15.21-32; Like 23.26-43)

17 *Pilatiŋ hãa-ba hũmelle-i, baa hel baa Yesu-i nellen-huɔŋga-na kã baa-yo baŋ bɪŋ terienɔ maŋ ebiremma-na «Gɔlgota-i», ku yunɔ yaa wuɔ yukoluonɔ. Baŋ ka gbuŋ-yonɔ *daanɔ maŋ nuɔ-i, baa haa-ku hã fuɔ fɛɛ yaa tũu-ku.

18 Ba kãa baa-yo kusuɔŋ-nu'i ka gbu-yo, a naara nuɔmba namba ba hãi; unanɔ-i kɔtuɔŋ daaku-na, unanɔ-i kɔtuɔŋ daaku-na.

19 Pilati wuɔ nyegɛŋ haa Yesu yudɔɔ-i-na wuɔ: «Nasarɛtitaan Yesu, *Yuifu ba nellentienɔ.»

20 Ba nan gbuu-yo terienɔ maŋ nuɔ-i, kuɔ sa maa baa nellen-huɔŋga-i, aa ba nan nyegãan nelma maŋ haa u yudɔɔ-i-na, baa nyegãan-ma ebiremma-na, baa latɛmma-na, baa girɛkimma-na; a ce dumaanɔ-na, Yuifubaa bɔi baa kalaŋ-ma.

21 *Diilɔjigãntaamba yuntaan baa sire kã Pilati wulaa ka cira: «Hur Yuifu ba nellentienɔ-i aa ŋ nyegɛŋ wuɔ: «Naacolɔ daayo ciɛra u yaa Yuifu ba nellentienɔ-i.»»

22 Pilati wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Miŋ nyegãan kumaŋ, mi nyegãan ku yaa-i; mi sie gbãa hur-ku aa nyegɛŋ kuanɔŋgu.»

23 Sorosibaa-baŋ gbuu Yesu-i, baa biɛ u niidiini-i calnu-niɛ sɔmma naa; nelduɔŋo biɛ sɔmma diei. Aa naa bi biɛ u jonɔrɔbuɔ-i. Jonɔrɔbuɔ daayo-i munɔgbommu saa waa-yuɔ; kompanɔ diei duɔŋ dɔɔ-i-na ji hi cicaara-i.

24 Baa ta ba piye baa ba-naa wuɔ: «Baa na yan i taalnu jonɔrɔbuɔ daayo-i, yaan i ful tienɔ i ne umaŋ ka da-yo.» Mamanɔ nyegãan Diilon-nelma-na ma'i sɪ daama-i wei? Ma nyegãan wuɔ: «*Ba calaanu mi niidiini-i ba-naa nuɔ aa ful tienɔ biɛ mi jonɔrɔbuɔ-i.*»*

25 Baŋ gbuu Yesu-i, u nyu waa u caanɔ-na baa u nyu hãanɔ nanɔ, a naara Maari maŋ Kulopasi ciɛŋo-i, baa Maari maŋ taa u hel Magidala-i-na.

26 Yesu wuɔ ne da u nyu-i baa u *hãalãbilonɔ maŋ maama-i taa ma dɔlnu-yuɔ ba waa yiɛra ba-naa canninɔ; wuɔ gbɛ nyunɔ-i wuɔ: «Nnaa, ŋ biɛŋo yaa-i.»

27 Aa gbɛ hãalãbilonɔ-i wuɔ: «ŋ nyu yaa-i.»

* 19:24 Gbelieman-nalãanɔ (Psaume) 22.19

Uṅ piiye dumaṅo-na, hāalābilon daa u saa bir u huonḡu nyuṅo-na; wuṅ biε-yo u ka t̄ena fuṅ terienḡ-nu.

Yesu kuliṅgu-i

(*Matie 27.45-56; Marke 15.33-41; Like 23.44-49*)

²⁸ Yesuṅ ciε mafamma-i, wuṅ ne da mamaṅ waa cemma hiere ma ciε. Wuṅ cira: «Hūṅkuṅs̄inni bilaa-mi.»† U waṅ ma yaa-i a ce mamaṅ nyεgāṅ Diilonḡ-nelma-na ma da ma gbāa ce.

²⁹ Būnaṅga naṅga waa terienḡu-na niisaarni'i naa yuu-ka. Sorosibaa baa dii kānsaarma niisaarnḡ daani-na aa naa ful-ma *isopegboruonḡ-nu kā baa-ma Yesu nuṅgu-na.

³⁰ Yesu wuṅ m̄s̄unya niisaarnḡ daani-i aa naa cira: «Fieḡie fuṅ, weima t̄ie.» Aa naa bi nis̄iṅ u yuṅgu-i, u tamma yaa dumaṅo-na.

Ba fūṅ Yesu gbugbeiṅo-i baa puṅluṅgu

³¹ Baṅ gbuu Yesubaa-ba-i yiṅgu maṅ nuṅ-i, ku waa jumayiṅgu. Ku cuo kaala waa *yit̄ienanḡu; a ce dumaṅo-na, *Yuifu ba yuntaamba saa ta ba taara yit̄ienanḡu hi Yesubaa-ba-i dii d̄oṅo-i-na. A tiraa naara yit̄ienanḡu fanḡu waa yibuṅ ba wulaa. Baa kā ka cārā *Pilati-i wuṅ u yaṅ ba ka kara ba gbeini-i ku yaa ba ka ku donduo ba har-ba aa yit̄ienanḡu suṅ da ku hi.

³² Pilati wuṅ hā-ba hūmelle-i. Sorosibaa baa kā. Baṅ ṅa naa gbu bamaṅ baa Yesu-i, baa kara d̄ielā-wuonḡo gbeini-i aa kā ka kara hāal̄iṅ-wuonḡo niini-i.

³³ Ba birii ku yaa nuṅ-i da ba kara Yesu niini-i, a da u kuu; a ce dumaṅo-na ba saa kara-niε.

³⁴ Sorosiyienḡo naṅo yagar f̄o u gbugbeiṅo-i baa u puṅluṅgu-i. Uṅ fūṅ-yo dumaṅo-na, t̄aṅ maa ta ma hel baa hūmma.

³⁵ Umanḡ nyεgāṅ nel daama-i, u daa-ma nuṅ baa u yufelle, u sa kar u huṅyasaṅga. Fuṅ ferε suyaa wuṅ u waṅ ninsonḡo. U taara na hūu-ma wuṅ ninsonḡo ku'i ciε u tuṅ waṅ-ma baa-na.

³⁶ Diilonḡ-nelmaṅ piiye terienḡu maṅ nuṅ-i wuṅ: «Ba siε kanu halle u gboluonḡu diei»‡, ma'i saa ce daama-i wei?

³⁷ Aa ma tiraa piiye terienḡu naṅgu-na wuṅ: «Ba ka bir ta ba ne baṅ fūṅ umanḡ.»§

Yesu fuuremma-i

(*Matie 27.57-61; Marke 15.42-47; Like 23.50-56*)

³⁸ Ku huonḡu-na, Yosefu maṅ taa u hel Arimate-i-na, wuṅ kā ka cārā *Pilati-i aa duṅ ka har Yesu-i. Fuṅ bi waa Yesu huonḡu-na, ṅga fuṅ taa u kāalā *Yuifu ba yuntaamba-i, a ce dumaṅo-na, u taa u fuo u kūṅgu-i. Pilati wuṅ hā-yo hūmelle-i u kā ka har Yesu-i.

³⁹ Nikodemu maṅ naa kāa Yesu wulaa isuṅgu naṅgu-na, wuṅ kā ka naara-yuṅ. Nikodemu wuṅ guṅlaa *miir-namma baa alowesi*-namma a kā. Ma yoyondonḡ maa yuu kilobaa komorre baa c̄inciel temma.

⁴⁰ Baa kāyā ba-naa ba hāi-i-na a tiil kulonḡo-i baa natikolo-naṅ daama-i aa f̄inya-yuṅ. Ba migāṅ-yo ṅaa Yuifubaa-baṅ bi migāṅ ba kuomba-i dumaa aa suṅ fuure-bei.

⁴¹ Ba naṅ gbuu Yesu-i kusuṅ-nu, tibinninḡ-suonḡu naṅgu waa ku caanḡu-na. Tibinninḡ-suonḡ daaku huṅga-na, c̄incorfelende waa, baa sa hi fuure molonḡo die yogo.

† 19:28 Niεṅ Gbeliemaṅ-neini (Psaumes) 69.22 baa 22.16. ‡ 19:36 Helmaṅ-sebe (Exode) 12.46; Gbeliemaṅ-nalāanḡu (Psaume) 34.21 § 19:37 Sakari (Zacharie) 12.10 * 19:39 Alowesi: Tibiṅgu naṅ yerre-i dumaṅo-na, ba ce natikolo baa-ku.

42 *Yitienanɔŋ hii tɪ dumaanɔ-na, baa kã baa Yesu-i kusuɔŋ-nu'i ka fuure-yuɔ aa da ba da ba fere tigiin cie yitienanɔŋ-i.

20

Yesu siire hel kuomba hɔlma-na
(*Matie 28.1-8; Marke 16.1-8; Like 24.1-12*)

1 *Yitienanɔŋ cuo kaala-i-na*, Maari man taa u hel Magidala-i-na, wuɔ sire naar cicãnjãale-na a kã Yesu cɪncorre-na. Tãmpɛbuɔ nanɔ naa suuye di nunɔŋu-i. Uŋ kãa ka hi, wuɔ da tãmpɛl daade bũmalãa halaŋ.

2 Wuɔ bir gũunu baa gbarunɔŋu kã ka da Simɔ-Pier baa *hãalãbilonɔ man maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i. Wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Ba hielaa Itienɔ-i cɪncorre-na, aa i saa suɔ ban diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»

3 Pier baa hãalãbilonɔ daayo-i baa sire ta ba gbar ba kã cɪncorre terienɔŋu-na.

4 Hãalãbilonɔ daa wuɔ gbar ka hi yaanɔŋa Pier-na.

5 Uŋ hii, u saa suur, wuɔ yiera aa naa gbĩina tuɔ ne. U nie ku yaa-i a da kompabienɔ† yaa yon cɪncorre huɔŋga-na.

6 Simɔ-Pierŋ juɔ ji hi, wuɔ cor suur a bi da kompabienɔ jiena dumande hiema-na.

7 Baa naa ce kompanɔŋa nanɔŋa a finya kulonɔ yaanɔŋa-i, wuɔ da kafanɔŋa fiɛŋ jina ka denɔ.

8 Hãalãbilonɔ daayo suɔ suur fiɛfiɛ-i-na. Uŋ suurii ka da-ku dumaanɔ-na, wuɔ suɔ hũu-ma wuɔ Yesu siire ninsonɔ.

9 Ninsie ninsie, Diilonɔ-nelmanɔŋ waanɔŋ manan wuɔ Yesu naa saaya u sire hel kuomba hɔlma-na, u hãalãbiemba saa naa hi suɔ ma yaanɔŋa-i yogo.

10 Hãalãbienɔ daabanɔŋ kaa da-ma dumaanɔ-na, baa bir kũŋ.

Yesu caraaya Magidalataan Maari-i
(*Matie 28.9-10; Marke 16.9-11*)

11 *Hãalãbienɔ daabanɔŋ taa, Maari wuɔ yiera cɪncorre nunɔŋu-na tuɔ kaal. Uŋ kaal, wuɔ ji gbĩina wuɔ fuɔ ne cɪncorre huɔŋga-i;

12 a da bige-i daaku-i? *Dɔrpɔpuɔrbiemba hãi baa jonɔgorpiɛlmba. Ba tienaana banɔŋa naa galla Yesu-i kusuɔŋ-nu: Unanɔŋo-i u yunɔŋunɔŋ waa kusuɔŋ-nu, unanɔŋo-i u gbɛiniŋ waa kusuɔŋ-nu.

13 Dɔrpɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Bige-i cie ŋ ta ŋ kaal?»

Maari wuɔ cira: «Ba hielaa mi Tienɔ-i aa mi saa suɔ ban diyaa-yo kusuɔŋ-nu.»

14 Wuɔ u miɛl ne ku yaa-i a da Yesu-i u huonɔŋu-na, ŋga u saa suɔ wuɔ u yaa-i;

15 u daa nie sɪ ban fuuriye Yesu-i suonɔŋu man nuɔ-i kutienɔŋo yaa-i.

Yesu wuɔ cira: «Cienɔŋ nuɔ, bige-i cie ŋ ta ŋ kaal? N taara hai molonɔŋo-i?»

Wuɔ cira: «Naacolɔŋ nuɔ, da kuɔ nuɔnei biyaa-yo, pigãan-mi nin jiena-yuɔ kusuɔŋ-nu mi ka biɛ-yo.»

16 Yesu wuɔ cira: «Maari!»

U miɛlãa ku yaa-i a suɔ suɔ-yo. Wuɔ piiye ebiremma-na wuɔ: «Araabuuni!» Ku yunɔŋu yaa wuɔ: Hãalãtie.

17 Yesu wuɔ cira: «Baa bella-miɛ! Mi saa hi nyugũŋ kã mi To wulaa yogo. Mananɔŋ dii cemma: Kã ŋ ka wanɔŋ baa mi baamba-i wuɔ miɛ mi nyugũŋ kã mi To wulaa, u yaa namaa bi To. Mi kã mi Diilonɔŋo wulaa, u yaa namaa bi Diilonɔŋo.»

18 Maari wuɔ bi ta ka tũnu hãalãbiemba-i wuɔ u daa Itienɔŋo-i, aa bi wanɔŋ un puɔraa-yo baa mananɔŋ.

* 20:1 Ku cuo kaala waa jumaansi. † 20:5 Bafamba taa ba finya ba kuomba-i baa kompabienɔ.

*Hāalābiemba daa Yesu yufelle**(Matie 28.16-20; Marke 16.14-18; Like 24.36-49)*

¹⁹ Yinduŋgu fanḡu dānambāanḡu-na, *hāalābiemba tigiinḡ ba-naa dūnḡu nanḡu-na aa naa gbonu-kuo ba fereḡ nuo. Ba taa ba kālā *Yuifu ba yun-taamba-i ku'i cie baa gbonu-kuo ba fereḡ nuo. Ba juo'a ba ne da Yesu-i ba hōlma-na. Wuō gbē-ba wuo: «Tiyāanḡ dei!»

²⁰ Uḡ waanḡ mafamma-i, wuo pigāanḡ-ba u nammu-i baa u gbugbeinḡo-i. Hāalābiembanḡ daa-yo, ba hōmmu gbuu pānḡ fē da yogogo.

²¹ Yesu wuo tiraa cira: «Tiyāanḡ dei!» Aa naa cira: «Mi To uḡ puōraa-mi dumaa, muo mi bi puōr-na dumai.»

²² Uḡ waanḡ mafamma-i, wuo hul fafalmu dii-bei aa naa cira: «Mi hāa-na *Diilonḡ-Yalle yaa-i.

²³ Da na pir bamanḡ āmbabalma-i, ma ka pir, nḡa da na saa pir bamanḡ maama-i, ma ka tē ba yunni-na.»

Toma daa Yesu yufelle

²⁴ *Hāalābiembanḡ daa Yesu-i, Toma manḡ ba nanḡ bīnḡ-yonḡ Piebaa-ba-i u saa waa.

²⁵ U nabaamba kā ka tūnu-yuo wuo ba daa Itienḡo-i. Toma wuo cira: «Muō da mi saa da heinḡa fonni-i u nammu-na, da mi saa dii mi niele-i fonḡ daani-na, da mi saa dii mi nanḡa-i u gbugbeinḡo-na, mi cēraa mi hūu-ma.»

²⁶ Yinni niediei cor, niehāi yiinḡu-na, hāalābiemba tiraa tigiinḡ ba-naa duduŋgu fanḡu-na. Toma waa baa-ba kufanḡu-i. Baa gbonu dūnḡu-i ba fereḡ nuo. Ba juo'a ba ne tiraa da Yesu-i ba hōlma-na. Wuō gbē-ba wuo: «Tiyāanḡ dei!»

²⁷ Aa naa cira: «Toma, jo baa nḡ niele-i bande. Ne mi nammu-i. Dii nḡ nanḡa-i mi gbugbeinḡo-na nḡ ne. Baa ce nḡ hōmmu-i mu hāi; hūu-ma wuo muōmei!»

²⁸ Toma wuo cira: «Nuōnei mi Tierḡ nuo, nuōnei mi Diilonḡ nuo!»

²⁹ Yesu wuo cira: «nḡ daa mi yufelle ku'i cie nḡ hūu-ma; yanḡ mi tūnu-nie: Bamanḡ da ba saa da mi yufelle aa hūu-ma, kutaamba yunni dōlaa.»

³⁰ Yesu cie gberē-weima namma u hāalābiemba hōlma-na aa ma saa wanḡ sebe daayo-na. Gberē-weima famma bi ciinu.

³¹ Nḡa mamanḡ nyegāanḡ daama-i, ma nyegāanḡ wuo na suo aa hūu-ma wuo Yesu yaa *Konḡkortienḡo manḡ Diilonḡ uḡ saanḡ-yo, u yaa Diilonḡ-Bieḡo-i. Aa da na hūu u nelma-i, na ka da cicēlma manḡ sa tēnḡ dede-i fuo barguo yaa nuo-i.

21*Hāalābiemba tiraa da Yesu-i*

¹ Ku huonḡu-na, Yesu *hāalābiemba namba tiraa da-yo dii Tiberiyadi dalanḡa-na. Banḡ daa-yo dumaa ku yaa daaku:

² Simō-Pier, baa Toma manḡ ba nanḡ bīnḡ-yonḡ Piebaa-ba-i, ba waa yiinḡu nanḡu-na baa ba-naa, a naara Natanayel manḡ taa u hel Kana nelle-na dii *Galile mara-i-na, baa Sebede bepuōmba-i a naara hāalābiemba namba ba hāi.

³ Simō-Pier wuo gbē-ba wuo: «Mei taara da mi ka nanḡ juōnḡo.»

Baa cira: «Mie fere-i i ka kā baa-ni.» Ba taa ku yaa-i, ku waa isuonḡu, kā ka suur beḡo-na a nanḡ juōnḡo-i da suu, ba saa da bīnkūnḡu bel.

⁴ Kunḡ juo ta ku kaala huonḡu manḡ nuo-i, baa da moloḡo nanḡo yieraaya bomborma-na; nḡa ba saa suo wuo Yesu yaa-i.

⁵ Yesu wuo cira: «Mi jēnaanḡ namaa, na daa bel wei?»

Baa cira: «I saa da bīnkūnḡu.»

⁶ Yesu wuo cira: «Naanḡ juōnḡo-i na nadieyanḡa-i na ka da.» Baa bi nanḡ juōnḡo-i a bel titiraamba-i juōnḡo yu tuo yar-ba famma.

7 *Hãalãbilonjo manj maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i u waa. Fuɔ wuɔ gbɛ Simɔ-Pier wuɔ: «Itienjo yaa-i!» Simɔ-Pierɲ nuɔ mafamma-i, uu naa hiel u jonjoruo-i, wuɔ pãɲ biɛ-yo dii-yo aa naa tie suur hũmma-na.

8 U nabaan baa fa titiraan daaba-i kã baa-ba bomborma-na baa beɲo-i. Ku saa naa gbãa maa dumaa, mɛtiribaa komuɔɲa ndii temma.

9 Ban huɔlaa, baa da dãamu baa teterienjo mu dɔrɔ a naara *buruo.

10 Yesu wuɔ cira: «Nan bilaa titiraamba manj, juɔɲ baa banamba bande.»

11 Simɔ-Pier wuɔ suur beɲo-na a fa juɔɲo-i hel baa-yo bomborma-na. Uu naa yu baa tetekãɲkareɲa. Ba waa komuɔɲ-niehãi baa cɪncieluo titiraamba siɛi juɔɲo-na. Ban fiɛ ciinu dumaanjo-na, juɔɲo saa kar.

12 Yesu wuɔ cira: «Juɔɲ na ji wuo niiwuoni-i.» Hãalãbien baa pãɲ suɔ wuɔ Itienjo yaa-i, ɲga hai ka siɛ yuu-yo?

13 Yesu wuɔ piɛ a biɛ buruo-i bũlnu-yuɔ hã-ba; aa naa bi hã-ba titiraamba-i.

14 Yesuɲ siire hel kuomba hɔlma-na, u caraaya u hãalãbiemba-i i siɛi yaa dɛ-i.

Yesu yuu Pier a ka hi u bɛyufienja-i

15 Ban juɔ wuo niiwuoni-i tĩ, Yesu wuɔ cira: «Simɔ, Nsãa biɛɲ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ a yan daaba-i wei?»

Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, nan fɛɛɛ ɲ suyaa wuɔ ɲ maama dɔlnu-miɛ.»

Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i* dɛi.»

16 Aa naa tiraa cira: «Simɔ, Nsãa biɛɲ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wei?»

Simɔ wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu.» Aa naa cira: «Itie, nan fɛɛɛ ɲ suyaa wuɔ ɲ maama dɔlnu-miɛ.»

Yesu wuɔ cira: «Ta ɲ ne mi dombũurãamba-i.»

17 Aa naa tiraa yuu-yo ku yu u bɛyufienja-i wuɔ: «Simɔ, Nsãa biɛɲ nuɔ, mi maama dɔlnu-niɛ wei?» Simɔ huɔɲ kaa pãɲ du baa Yesu-i, wuɔ u ciɛ niɛ tuɔ yuu-yo i sa-i-siɛi dumaanjo-na. Wuɔ cira: «Itie, ɲ suɔ nelma-i hiere, aa ɲ suyaa kerre wuɔ ɲ maama dɔlnu-miɛ!»

Yesu wuɔ cira: «Bel mi dombũurãamba-i dɛi.»

18 Aa naa cira: «Yan mi wan ninsonjo-i baa-ni: Ninj ɲa naa waa naacolɔɲ nuɔɲo-i, ɲ taa ɲ pɛyɛ ɲ nɛgelle-i ɲ fɛɛɛ, aa terienju manj dɔlaanu-niɛ ɲ kã kusuɔɲ-nu'i; ɲga da ɲ ji vãa, ɲ ka tetɛɲ ɲ nammu-i ba pɛyɛ ɲ nɛgelle-i hã-ni, aa nin'a ɲ sa taara ɲ kã kusuɔɲ-nu, ba kã baa-ni kusuɔɲ-nu'i.»

19 Yesu piiye ãndaan daaku-i duɔ pigãan Pierɲ ka ku kuliɲgu manj a ce Diilonjo ce bɔi. Uɲ waan mafamma-i, wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Suur mi nallu-na.»

20 Pier wuɔ u miɛl ne ku yaa nuɔ-i, a da *hãalãbilonjo manj maama-i taa ma dɔlnu Yesu-i ma yan ba huonju-na. Hãalãbilonjo fanjo yaa naa yuu Yesu-i jukalaanju-na wuɔ: «Itie, ɲ'a hai ka hel ɲ huonju-na?»

21 Pierɲ daa-yo dumaanjo-na, wuɔ cira: «Itie, daa fuɔ, hama-i ka da-yo?»

22 Yesu wuɔ cira: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i? Nuɔ suur mi nallu-na.»

23 Nel daa maa sire gbuo terni-i hiere wuɔ hãalãbilonj daayo siɛ ku. A ne da Yesu saa wan mafamma; u ciɛra: «Da mi fiɛ cira u tĩɛ ji hi mi birma-i ma hii nuɔ baa bige-i?»

24 Hãalãbilonjo fanjo yaa daa nel daama-i aa nyɛgɛɲ-ma, aa i suyaa wuɔ u saa kar u huɔyasanja.

25 Yesu ciɛ nelma bɔi. Diɛ i biɛ-ma ma yuɲ-nu hiere nyɛgɛɲ-ma manj ciɛ dumaa, mɛi huɔɲ-na, sɛbɛbaa-ba famba siɛ gbãa suur miwaanjo-na.

* **21:15 Dombũurãamba-i:** Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba biɛ-ba tũmbiamba. Baman hũyãa Yesu maama-i u taa u hinu u bi-ba u tũmbiamba. Niɛɲ sap. 10.

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ Nelmuoyamma

Like sɛbɛbaa-ba dii ba hāi Diilonɔ-nelmaɔ-sɛbɛ-i-na. Yesuɔ siire ce mamaɔ hiere, u nyɛgāaɔ ma yaa-i u sɛbɛdiɛlāɔ-na (Yesu maama maɔ Likeɔ nyɛgāaɔ-ma). Hāalɔ-wuɔɔ yaa daayo-i. Mamaɔ ciɛ Yesu huɔngu-na, ma yaa dii-yuɔ: *Hāalābiembaɔ daa *Diilonɔ-Yalle-i dumaa kuu dii, a naara Diilonɔ-Yalleɔ ciɛ ba da holle-i dumaa a waɔ *Kirsa-nelma-i aa nuɔmba bɔi hūu-ma. Diilonɔ-dūɔ-baambaɔ ciɛ sūlma maɔ, u nuɔngu bi hii-ma. Diilonɔ-Yalleɔ bi kāayā-bɛi dumaa ba nyaar aa ma dɔl-ba, u bi waɔ mafamma-i.

Hāalābiembaɔ duɔɔ dumaa ta ba waɔ Kirsa-nelma-i baa *Yuifubaa-ba-i *Yerusalemu-i-na, sɛbɛ daayo duɔɔ baa ku yaa-i (sap. 1-7). Ku huɔngu-na, maɔ hii *Yude-i baa *Samari-i dumaa, mafamma suɔ waɔ (sap. 8-12). Aa perieɔ baa Pol baa u nabaamba-i baɔ wuɔraaya dumaa yayargaa-terni-na a waɔ Kirsa-nelma-i baa *niɛraamba-i (sap. 13-28).

Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sɛbɛ pigāaɔ wuɔ molo siɛ gbāa fillā Diilonɔ-nelma-i baa u Yalle-i wuɔ ni siɛ da ce ni maacemma-i. Yesu maama-i nelduɔɔ-maama sɪ, nuɔmba-i nileiɔa-na hiere ba maama.

Yesu nyugūmma-i duɔ kā Tuɔɔ wulaa

¹⁻² Tofil, Yesuɔ siire waɔ Diilonɔ-nelma-i aa ce mamaɔ hiere a ji hi u nyugūmma-i, mi waɔ ma yaa-i mi sɛbɛdiɛlāɔ-na. Aa suɔ duɔ ta, uɔ ɔa naa hiel bamaɔ ce-ba u *pɔpuɔrbiemba, *Diilonɔ-Yalle ciɛ u pigāaɔ-ba ba maacemma-i.

³ Uɔ kuu aa sire, u taa u carra ba yaa-i ba da ba suɔ wuɔ u siire. U ciɛ yinni komuɔɔa hāi baa-ba tuɔ carra-bɛi u piiye *Diilonɔ-bāaɔgu maama-i.

⁴ Yiɔngu naɔgu-na, ba waa ta ba wuɔ niwuɔni, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Baa na maa *Yerusalemu-i-na; miɔ waɔ mamaɔ baa-na wuɔ mi To pāa-na nuɔngu, ciyaɔ ma ce igɛna.

⁵ Na saa da, Nsāa *baatiseɔ nuɔmba-i baa hūmma, ɔa namaaɔ-i, ku siɛ da yinni, mi ka batisɛɔ-na baa Diilonɔ-Yalle-i.»

⁶ Yiɔngu naɔgu-na, baa ji tigiɔ ba-naa. U pɔpuɔrbiemba yuu-yo wuɔ: «Itie, ku ce ɔ ka bir hā *Isirahel-baamba-i baa fāɔgū-i fiɛfiɛ dumandɛ wei?»

⁷ Yesu wuɔ cira: «Mi To uɔ diyaa huɔngu maɔ baa ma cemma-i, kuu sɪ namaa kuusuɔngu.

⁸ ɔa u Yalle da di jo-nei, na ka da fāɔgū ta na waɔ mi maama-i Yerusalemu-i-na, baa *Yude-i-na, baa *Samari-i-na ka cor baa nileiɔa naɔa-i hiere hīɛma-na.»

⁹ Uɔ waɔ mafamma-i, ba'a ba ne da u nyugūɔ u kā dɔrɔ, u nyugūɔ u kā dɔrɔ, kā ka balla nyaasɪnni-na.

¹⁰ Baa bi yagar yiera tā ba yunni-i ta ba ne. Ba juɔ'a ba ne da jɔɔɔɔɔɔɔɔɔ hāi ba caaɔgu-na.

¹¹ Jɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ daaba gbɛ-ba wuɔ: «Galiletaɔ namaa, bige-i ciɛ na yiera dɪɔ dɔrɔ-i-na ta na ne dumaɔɔ-na? Naɔ daa Yesuɔ taa dumaa kā dɔrɔ-i-na, duɔ ji cira u jo, u ka bi jo dumɛi.»

¹² Ba waa *Olivi-tibinni-tānuɔ-nu. Ku hɔlma yuu kilo diei temma baa Yerusalemu huɔnga-i. Baa bir gūunu jo Yerusalemu-i-na.

¹³ Baɔ juɔ, baa kā ka nyugūɔ suur dūɔgu naɔgu-na, ba jo ba tigiɔ ba-naa kusuɔɔ-nu'i koko. Bamaɔ waa, ba yaa daaba: Pɛɔ, Nsāa, Sake baa Andere, Filipu baa Toma, Batelemi baa Matie, Sake maɔ Alfe biɛɔ waa, Simɔ maɔ taa

u kuye u nelle maama-i a naara *Yuda maŋ Sake biɛŋo-i, ba'i waa dumaanɔ-na.

¹⁴ Ba hieroŋo-i, baa ta ba tigiin ba-naa kpɛkpɛ ba cārā Diiloŋo-i. Caamba namba waa baa-ba, Yesu nyu waa a naara u hamba-i.

Hai ka suur Yuda fuoŋgu-na?

¹⁵ Yiingu nanɔŋu-na, Pier wuɔ ji sire yiera Diiloŋ-dūŋ-baamba hɔlma-na, ba waa nuɔmba komuɔŋ-niediei temma, aa naa cira:

¹⁶ «Tobiŋ namaa, nelma maŋ nyegāaŋ Diiloŋ-nelma-na, maa naa saaya ma ce. *Diiloŋ-Yalleŋ ciɛ *Davidi waŋ mamaŋ* *Yuda kūŋgu-na, ma ciɛ. Yuda yaa juɔ ce tayaana ba ka bel Yesu-i.

¹⁷ Yuda waa baa-ye i tiɛ ce maacenduɔma.

¹⁸ Uŋ ciɛ maacembabalaŋ daama-i da gbeinɔ maŋ, u sãa suoŋgu baa-ya.† U juɔ par diire u yuŋ-nu suoŋgu faŋgu-na a muonu u kusūŋgu-i, u purru hel hiere bomborma-na.

¹⁹ Yerusalemutaamba nuɔ nel daama-i hiere ka saa, a ce ba haa suoŋgu faŋgu yerre-i ba nelma-na wuɔ «Hakeldama», ku yuŋgu yaa wuɔ tãmmaŋ-suoŋgu.

²⁰ A ne da ma nyegāaŋ Gbeliemaŋ-neini-na wuɔ:

«*U dumelle saaya di muonu;*

molo baa waa tɛna-diɛ.‡

Aa tiraa nyegēŋ wuɔ:

«*Molo saaya u biɛ u maacemma-i.*»§

²¹ «Terieŋgu faŋgu-na, bamaŋ waa baa-ye i wuɔramma-na hiere baa Itieŋo-i,

²² a doŋ Nsãa uŋ *baatisen-yo huɔŋgu maŋ nuɔ-i, a ka hi u nyugūmmaŋ-yiingu-i, kutieŋo saaya u hel ba yaa nuɔ-i a naara-yiɛ i tiɛ waŋ u siremma kūŋgu-i.»

²³ Uŋ juɔ piiye ti, baa hiel nuɔmba hãi da ba fiɛl u diei bei: Yosefu baa Matiyasi. Yosefu yerre nande yaa waa Barsabasi aa dinande-i Yutusi.

²⁴ Baŋ ciɛ mafamma-i, baa cārā Diiloŋo-i cira: «Itieŋ nuɔ, nuɔnei suyaan i hõmmu-i hiere. Niŋ ka hiel umaŋ ba hãi baan daaba-na, pigāaŋ-ye baa-yo

²⁵ u biɛ maacemma* maŋ Yudaŋ naana-mɛi aa kã u muŋkãmmu.»

²⁶ Baŋ juɔ cārā ti, baa ful tienɔ a hiel. Tienɔ bel Matiyasi. Matiyasi wuɔ suur naara *pɔpuɔrbiemba-i. Baa naa tɛ cinciɛluo u diei.

2

Diiloŋ-Yalle jomma-i

¹ *Pãntekɔti-yiingu-na, Diiloŋ-dūŋ-baamba waa hiere tigiin terduɔŋ-nu.

² Ba juɔ'a ba ne da ijieni nan temma hilaa dɔrɔ-i-na ŋaa fafalumu, a jo ji yu baŋ waa dūŋgu maŋ nuɔ-i.

³ Ba'a ba tiraa ne, a da dãamu nammu calnu mu haa ba yunni-na.

⁴ Muŋ calaanu haa-bei dumaanɔ-na, *Diiloŋ-Yalle pãŋ yu ba hõmmu-i a ce ba doŋ ta ba piiye niɛraaŋ-nelma.

⁵ A ne da *Yuifubaa-ba maŋ wuɔyaan ba Diiloŋ-hūmelle-i fafamma, ba fõŋgũɔ baa hilaa nilɛinɔ-na hiere jo *Yerusalemu-i-na yibienɔ faŋa-na.

⁶ Baa tɛna ji nu ijien daani-i, baa sire gbar kã ka yu. Bamaŋ waa hiere, nelieŋo nelieŋo u nuɔ Yesu *pɔpuɔrbiemba piiye fuɔ fɛɛŋ nelma-i.

⁷ Kuɔ cu ba hõmmu-i, baa ta ba piiye wuɔ: «Ma sɪ Galiletaamba-i daaba-i hiere kɛ?

* **1:16** Nieŋ Gbeliemaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 41.10. † **1:18** Nieŋ Matie sebe-i-na 27.3-8. ‡ **1:20** Gbeliemaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 69.26 § **1:20** Gbeliemaŋ-nalãaŋgu (Psaume) 109.8 * **1:25** Yudaŋ taa u ce maacemma maŋ baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i ba gbɛ ma yaa-i.

8 Ba ciε niε ta ba nu i nelma-i hiere ba wan-ma baa-ye?

9 N siε suɔ wuɔ miε maŋ jāanu i-naa bande-i-na, Partitaamba dii-yiε, Meditaamba dii, Elamutaamba dii, Mesopotamitaamba dii, bamaŋ hilaa *Yude-i-na baa bi dii, Kapadɔsitaamba dii, Pɔtaamba dii, Asitaamba dii,

10 Firgitaamba dii, Pānfilitaamba dii, Esipitaamba dii, Libitaamba maŋ dii Sirēni caaŋgu-na baa dii, bamaŋ hilaan *Ɔromu-i-na bafamba bi dii,

11 Yuifukiriεiŋa dii, bamaŋ bi suurii Yuifusinni-na baa bi dii, Kirɛtitaamba dii, Arabubaa-ba dii, aa i hieroŋo-na, Diilonŋ uŋ ciε maacenfafamma maŋ, neliεŋo neliεŋo u nuɔ-ma u fεrεŋ nelma-na.»

12 Kuɔ ce-ba gbεε, ba sa suɔ ban jɔguŋ mamaŋ. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Nel hama-i temma-i dumandε-i?»

13 Banaŋ baa bir yan aa ta ba nyε pɔpuɔrbiemba-i wuɔ ba nyuŋ kolma.

Pier āndaanŋu-i

14 Maŋ juɔ waa dumaanŋo-na, Pier wuɔ sire yiεra baa u nabaamba-i* aa naa doŋ tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «*Yuifubaa namaa, baa namaa namaŋ dii t̄iεna *Yerusalemu-i-na, mi ka wan nelma diei baa-na, karaan na t̄unni-i d̄ei na nu-ma.

15 Na suyaa wuɔ bāanŋu saa hi bonŋ yogo aa na'a ba nyuŋ kolma, ba daa-ma hie?

16 Na saa da, Diilonŋ uŋ puɔraa Yowel wan mamaŋ, ma'i ciεŋ.

17 Yowel waan-ma wuɔ:

⟨Diilonŋo ciεra wuɔ:

«Miwaanŋo t̄immanŋ-huŋŋu-na,

mi ka gbuo nuɔmba-i hiere baa mi *Yalle-i.

Na bisalm̄ba ka ta ba ce mi pɔpuɔruŋgu-i.

Mi kaa ta mi carra naaciemba-i mi piiye baa-ba.

Aa ta mi piiye baa b̄incuɔmba-i dānsānniŋ.

18 Coima saa fa, bamaŋ cāa-minŋ hiere,

caamba-i baa b̄εmba-i,

mi ka gbuo-ba baa mi Yalle-i huŋ daaku-na,

ba ka waa mi pɔpuɔrbiemba.

19 Mi ka ce gb̄εε-wεima d̄ɔrɔ-i-na baa h̄iεma-na hiere:

T̄amma kaa waa, d̄āamu kaa waa, nyaas̄inni kaa bi waa b̄ɔi.

20 Bāanŋu kaa bir cure ŋaa isuŋŋu

aa c̄eiŋo bir ce d̄āa ŋaa t̄amma.

Mafamma ka ce aa Itienŋo jommanŋ-yiŋŋu suɔ hi.

Yiŋŋu fanŋu temma siε ji waa;

ku kaa waa yibuɔ.

21 A ce dumaanŋo-na, uanŋ duɔ ji tuɔ gbuuse Itienŋo-i, kutienŋo ka kor:†»

22 Pier wuɔ suonu u āndaanŋu-i wuɔ: «*Isirahel-baan namaa, yaan mi wan nelma diei baa-na: Diilonŋo pigāan-na Nasarɛtitaan Yesu f̄ɔŋḡuɔ-i. U ciε u ce gb̄εε-wεima b̄ɔi na h̄ɔlma-na. Namaa fεrε-i na saa yan-ma damma.

23 Ba bel diilonŋo-i bel-o h̄ā-na. Diilonŋo suɔ wεima-i hiere; uu naa suɔ wuɔ na siε yan-yo. Ma bi ciε: Na bilaa-yo a h̄ā bamaŋ sa k̄aan Diilonŋo-i ba gbu-yo *daan-nu ko-yo.

24 N̄ga h̄iεma saa naa waa ma gb̄aa wuo-yo. A ce dumaanŋo-na, ban kuɔ-yo, Diilonŋo yan-ba aa sire-yuɔ.

25 Na saa da, *Davidi piiye u maama wuɔ:

⟨Mi da Itienŋo-i h̄anni maŋ jon mi yaanŋa-na.

U sa taara mi k̄uɔma nyεŋ,

* 2:14 Yesu pɔpuɔrbiemba yaa ban gb̄εŋ-ban. † 2:21 Yowel (Joël) 3.1-5a

ku'i cie u jo ji waa mi caaŋ-nu.

²⁶ Kufanŋu hɔfɛlle yaa yuu mi huɔŋga-i

a ce mi ta mi piiye dumandɛ-i-na.

Mi suyaa wuɔ da mi ku, mi ka fiisa.

²⁷ Diilo, mi suyaa wuɔ η siɛ yan mi tɛ dii kuon-nelle-na.

Ŋ siɛ siɛ yan nan nolŋo hɔr dii hɛma-na.

²⁸ Hɛmelle man kaaŋ η wulaa,

η pigaaŋ-mi baa-de.

Da mi waa η caaŋgu-na

η ka ta η ce baa-mi.†»

²⁹ Pier wuɔ cor baa u āndaanŋu-i wuɔ: «Tobiŋ namaa, mi ka wan ninsoŋo-i baa-na i bincɔŋo-i Davidi kɔŋgu-na: Davidi kuu ba fuure-yuɔ, a ji hi baa nyunŋo u cɔncorre dii i hɔlma-na.

³⁰ Davidi waa Diilopɔpuɔrbilonŋo. Diilonŋo naa pā nunŋu baa-yo wuɔ duɔ saa ji waa, u jāmatisiŋni-i, u ka hā u hāayɛlŋo nanŋo'i baa-ni.

³¹ A ce dumaanŋo-na, Davidi naa tɛna baa-ma wuɔ *Kɔŋkortienŋo ka ku aa sire. Na saa da u ciera: «Diilonŋo siɛ yan u nolŋo tɛ dii kuon-nelle-na» aa «u siɛ yan u hɔr dii hɛma-na.»

³² Kɔŋkortienŋo faŋo yaa Yesu-i. Diilonŋ uŋ siire-yuɔ, miɛ man daaye-i hiere i daa-ma nuɔ.

³³ Diilonŋo kaa baa-yo u ka tɛna u caaŋ-nu, aa uŋ ηa naa pā nunŋu man baa-yo wuɔ u ka hā-yo u Yalle-i, u hāa-yo baa-de u gbuo-ye baa-de hiere. Nan dan maman daama-i baa nan nunŋ maman, difande maacemma'i.

³⁴ Davidi fuɔ fɛrɛ saa kã dɔrɔ-i-na, ηga u piiye Yesu kɔŋgu-i wuɔ:

«Itienŋo gbɛ mi Tienŋo-i wuɔ:

«Jo η ji tɛna mi caaŋ-nu

³⁵ aa η yan mi mal η bigaarāamba-i hā η ce η baaŋgu-i bei.»§

³⁶ Terienŋu fanŋu-na, nuharunŋu si dii, Isirahel-baanŋ namaanŋo-i hiere na saaya na suɔ wuɔ nan gbuu Yesu man *daanŋu-na, Diilonŋo cie u yaa-i Itienŋo-i aa tiraa ce-yo Kɔŋkortienŋo.»

³⁷ Ban juɔ nu nel daama-i, kuɔ ce-ba binŋkɔŋgu. Baa yuu Pierbaa-ba-i* wuɔ: «Dumaanŋo-na, i saaya i ce bige-i?»

³⁸ Pier wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Naananŋ na cilɔbabalanŋo-i aa na jo ba ji *batisenŋ-na Yesu-Kirsa yerre-na, ku yaa Diilonŋo ka hur na āmbabalma-i. Mafan da ma ce, Diilonŋo ka hā-na u Yalle-i.

³⁹ Na saa da, Diilonŋo pāa nunŋu-i baa namei baa na bisalmba, wuɔ u ka hā-na u Yalle-i. U bi pāa-ku baa uŋ ka bɪ bamanŋ yaayargaa-terni-na hiere ba cu u huon-nu.»

⁴⁰ Pier waanŋ nelma bɔi baa-ba a dii sirɛiŋa bei ba da ba hūu-ma. U taa u piiye baa-ba wuɔ: «Siyaanŋ kɔŋkoro-i, ku yaa mamanŋ kaa da fiɛfiɛ ku nuamba-i ma siɛ ka da-na.»

⁴¹ Yiinŋu fanŋu-na, nuamba bɔi hūyāa Pier nelma-i aa ce ba batisenŋ-ba. Ba yuu nuamba neifelle nuɔsiba ndii temma bamanŋ naa suurii naara Diilonŋ-dūŋ-baamba-i.

⁴² Baa bilaanu ta ba jo ba nu Diilonŋ-nelma-i Yesu pɔpuɔrbiemba wulaa. Ba waa ηaa cɛduɔŋ-biemba, ta ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa aa ta ba bi cārā Diilonŋo-i baa ba-naa.

⁴³ Yesu pɔpuɔrbiemba taa ba ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, a ce dumaanŋo-na korma taa ma da nuamba-i baa-ba.

† 2:28 Gbeliemanŋ-nalāanŋu (Psaume) 16.8-11 § 2:35 Gbeliemanŋ-nalāanŋu (Psaume) 110.1 * 2:37 Pierbaa-ba-i: Ba gbɛ Pier baa u napɔpuɔrbiemba namba yaa-i.

⁴⁴ Diilonɔ-dũŋ-baamba naa bel ba-naa hiere, ba saa ta ba ce huɔŋga baa ba nagãŋ-niini-i.

⁴⁵ Ba waa umanɔ duɔ da kumanɔ, u suor-ku aa jo baa gbeinɔ-i ba ji cal-a ba-naa nuɔ a saa baa gbein-maamanɔ yen-bei dumaa.

⁴⁶ Yinni manɔ jonɔ baa dii *Diilodubuɔ-i-na, ba sa nanna yiinɔ. Ba taa ba wuo niiwuoni-i baa ba-naa cinni-na. Ba niiwuoni wuoma taa ma dɔl aa ba hɔmmu na firnu baa mu-naa.

⁴⁷ Ba taa ba hãl neini-i ba tuɔlnu Diilonɔ-i. Ba maama taa ma dɔl nu nuɔmba-i hiere nelle-na. Aa yinniɔ taa ni cor dumaa, Itienɔ taa u kor nuɔmba-i dumɛi u naara ba kãlle-na.

3

Murgu nanɔ siire

¹ Yiinɔ nanɔ-nanɔ, batarunɔ-nanɔ, Pier baa Nsãa-i ba taa ba kã da ba ka cãrã Diilonɔ-i.

² A ne da naacolɔ nanɔ waa, unɔ siire, u saa gbãa wuɔ dede. Yinni manɔ jonɔ, ba biɛ-yo ba kã ba jina *Diilodubuɔ dumelle nande yaanɔ-na u tuɔ cãrã bamanɔ suuriinɔ ba wulaa. Dumelle fande-i, ba hɔ-de wuɔ «Dumɛfafalle».

³ Pierbaa-banɔ kãa da ba ka suur, wuɔ tuɔ cãrã ba wulaa.

⁴ Baa ne-yo aa naa cira: «Ne bande.»

⁵ Naacolɔ wuɔ tuɔ ne-ba wuɔ sɔ ba taara ba hã-yo binɔkũŋgu.

⁶ Pier wuɔ cira: «Warbelle sɔ mi yerrenɔ, ŋga kumanɔ dii baa-mi, mi ka hã-ni baa-ku.» Aa naa cira: «Nasaretitaanɔ Yesu-Kirsa yerre-na, siire ŋ ta ŋ wuɔ!»

⁷ Aa kã ka bel u nadienɔŋga-i duɔ siire-yuɔ. Naacolɔ gbeinɔ niɛ pãŋ firnu.

⁸ Wuɔ wuɔr siire pãŋ tuɔ wuɔ. Unɔ siire dumaanɔ-na, wuɔ tuɔ gbɛliɛŋ Diilonɔ-i aa tuɔ tetiera aa kã ba ta ba suur baa Pierbaa-ba-i Diilodubuɔ-i-na.

⁹ Nuɔmba juɔ'a ba ne da hai moloŋo-i gbelaanɔ Diilonɔ-i u suur daayo-i?

¹⁰ Umanɔ tɛnaananɔ Diilodubuɔ dumelle yaanɔ-na u cãrã, u yaa-i. Kuɔ ce-ba gbɛrɛ aa tiraa dii kũɔnyelle-bei.

Piɛrŋ waanɔ manɔ Diilodubuɔ-i-na

¹¹ Naacolɔ daa unɔ siire, wuɔ pãŋ nyaarãa Pierbaa-ba-i. Nuɔŋ baa jo ji yu-bei dii *Salomɔ kukuruunɔ-nanɔ ta ba ne-ba.

¹² Piɛrŋ daa banɔ nenɔ-banɔ dumaanɔ-na, wuɔ cira: «*Isirahel-baanɔ namaa, baa na yanɔ ku ce-na gbɛrɛ. Baa na ta na ne wuɔ sɔ miɛmɛi siire naacolɔ daayo-i baa i fɛrɛŋ fõŋgũɔ, sisɔ i wuɔ Diilonɔ-hũmelle-i fafamma ku'i ciɛ i gbãa siire-yuɔ; ku'i sɔ.

¹³ I binɔcũmbanɔ siire wuɔ Diilonɔ manɔ hũmelle-i, *Abiramu-i baa *Isaki-i a naara *Yakɔbu-i, banɔ siire wuɔ Diilonɔ manɔ hũmelle-i, u'i ciɛ u cãarãŋo ce bɔi. U cãarãŋo faŋo yaa Yesu-i. Na ciɛ ba bel-o ka hã *Pilati-i baa-yo. Pilati wuɔ u nanna-yuɔ, na'a ma siɛ gbãa wuɔ.

¹⁴ Na ciinaana Diilonɔ-nolɔŋo-i, na ciɛ ba bel nelviinɔ-i aa ce ba nanna nelkoronɔ-i.

¹⁵ Na ciɛ ba ko cicɛlma tienɔ-i. Ŋga nanɔ fiɛ ko-yo, Diilonɔ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, i daa-yo nuɔ.

¹⁶ Inɔ haa i nanɔŋa-i yuɔ ku'i kãayã naacolɔ daayo-i; na sa bi yanɔ-yo suɔma. Inɔ haa i nanɔŋa-i Yesu-i-na, ku'i ciɛ u siire-yuɔ yeryer dumandɛ-i-na na yufelle-na.

¹⁷ «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ na saa naa suɔ-ma aa ce-ma, halle baa na yuntaamba-i hiere.

¹⁸ Ŋga Diilonɔ unɔ ŋa naa ce u *pɔpuɔrbiemba wuɔya wanɔ manɔ, wuɔ unɔ ka saanɔ *Konɔkortienɔ manɔ, u ka muliɛŋ; nelma famma yaa ciɛ.

19 «Mamanj dii cemma fiεfiε-i-na, naananj na cilɔbabalanjo-i aa na bir na jo Diilonjo wulaa, ku yaa u ka hur na āmbabalma-i.

20 Mafanj da ma ce, u ka pa kufiεη-bāanġu nei. Aa unj ŋa naa hiel Konjkortienjo manj dii ku domma-na, u ka bir saanj u jo. Konjkortienjo fanjo yaa Yesu-i.

21 Dumandε-i-na, uu dii tiena dii dɔrɔ-i-na tuɔ cie miwaanjo duɔ bibirre ŋaa Diilonj unj cie u pɔpuɔrbiemba wanj-ma dumaa dii ku bembienja-na.

22 Na saa da, *Moisi waanj Yesu-Kirsa maama yaa wuɔ: *«Diilonjo ka hiel u *pɔpuɔrbilonjo nanjo mei temma na hɔlma-na. Pɔpuɔrbilonjo fanj duɔ wanj mamanj, baa na yagar-ma.»*

23 *«Umanj duɔ saa nu u nunġu-i, ba ka hiel kutienjo nunġu-i Diilonjo baamba-na aa ba ka ko-yo.»**

24 Diilopɔpuɔrbiemba manj siire piiye hiere, a donj *Samiel-na, ba waanj nyunġo ku yinj daani maama-i.

25 Diilonj unj pāa nunġu manj aa ce u pɔpuɔrbiemba wanj ku maama-i, u pāa-ku baa namei. Aa unj pāa nunġu-i baa na bincuɔmba-i kusuɔŋ-nu aa gbē Abiramu-i wuɔ: *«Mi ka ta mi cor baa nanj hāayēlmba yaa-i mi ce baa dūnni-i hiere hēma-na»†*, na nunġu dii nupālle fande-na.

26 Ku'i cie na da Diilonjo cie u cāarāŋo jo namei wulaa-i igēna duɔ ji kāyā-nei na nanna na maacembabalamma-i.»

4

Ba bilaa Pierbaa-ba-i

1 Pier baa Nsāa-i banj waa ta ba piiye baa nuɔmba-i, *Diilojigāntaamba-i baa *Diilodubuɔ sorosibaa-ba yuntienjo-i, a naara *Sadusiεbaa-ba jo ji da-ba.

2 Pierbaa-ba taa ba piiye baa nuɔmba-i wuɔ Yesu kuu aa sire, kεε yiinġu dii baa yiinġu kuomba ka bi sire fuɔ temma-i. Banj juɔ ji da ba piiye dumaanjo-na, ku saa dɔlnu-bei.

3 Baa bel-ba. Bāanġu naa tī tī. Baa kā ka dii-ba kaso ba cɔ.

4 Banj fiε bel-ba, banj hii piiye baa bamanj hiere, ba fōŋgūɔ baa hūu-ma. Bamanj naa hūyāa-ma, ba gbāa yu nuɔmba neifienja hāi nuɔsiba ndii temma.

5 Ku cuo kaala-i-na, *Yuifu ba yuntaamba-i baa nelle bincuɔmba-i, a naara *ānjīnamma pigāataamba-i, baa jānu ba-naa *Yerusalemu-i-na.

6 *Diilojigāntaamba yuntienjo manj ba nanj bīŋ-yonj Ani-i, u waa baa u dumellenj-baamba-i hiere, a naara Kayifu, baa Nsāa, baa Alesāndire.

7 Banj jānu ba-naa, baa ce ba jo baa Pierbaa-ba-i. Banj juɔ, baa yuu-ba wuɔ: «Namaa hilaa baa hiŋ daama-i hie a ji sire naacolj daayo-i? Hai moloŋo-i puɔraa-na?»

8 Huɔŋgu fanġu-na, *Diilonj-Yalle naa yu Pier huɔŋga-i, wuɔ cira: «Nelle yuntaanj namaa, baa bincuɔŋ namaa,

9 i cie ānfafamma molo-na aa na bī-ye ji ta na yuu-ye inj cie dumaa sire-yuɔ u murgusinni-na, dumei sī wei?

10 Nelma diei dii na saaya na suɔ-ma hiere baa *Isirahel-baamba-i: Nanj gbuu Nasarētitaanj Yesu manj *daanġu-na ko-yo aa Diilonjo sire-yuɔ, fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i naacolj daayonj siire yeryer na yufelle-na dumandε-i.

11 Ba waanj Yesu fuɔ maama yaa Diilonj-nelma-na wuɔ:

«Tampēlle manj dumardanj namaanjo-i nanj cīnaana-diε, di yaa juɔ bella dūŋgu-i.»*

12 Yesu yaa gbāa kor nelbiliemba-i u diei yonj. Da ma hel ufanjo-na, Diilonjo saa hā-ye moloŋo yanġa nanġa umanj gbāa kor-e.»

* 3:23 Anjīnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 18.15,18,19.

† 3:25 Miwaanjo jīnammanj-sebe

(Genèse) 22.18 * 4:11 Gbeliemanj-nalāanġu (Psaume) 118.22

¹³ Pɛrbaa-baŋ daa holle-i piiye dumaa, kuɔ cu āndacetaamba hɔmmu-i. Da ba ne, ba da-ba nelgbāŋgbālāamba; ba sa suɔ sɛbɛ. Baa pāŋ suɔ wuɔ Yesu wuɔrataamba.

¹⁴ Da ba ne naacolŋo maŋ siire ba caaŋgu-na, ba siɛ suɔ baŋ ka waŋ mamaŋ.

¹⁵ Baa ce ba hiel Pɛrbaa-ba-i gōŋgūŋ-nu aa naa yuu ba-naa wuɔ:

¹⁶ «I ka ce-ba niɛ? Nuɔmba-i hiere Yerusalemu-i-na ba suyaa wuɔ ba yaa siire naacolŋ daayo-i, nuharuŋgu si dii-mɛi; i siɛ bi gbāa ju-ma.

¹⁷ Nga diɛ i sa taara nel daama gbuo nelle-i hiere, i saaya i gboya-bɛi wuɔ ba baa yaŋ i tiraa nu ba bɛɛ Yesu yerre-i baa moloŋo. Uman duɔ bi-de, kuman da ku waa, u ka da-ku.»

¹⁸ Baŋ juɔ da ba-naa tɪ, baa bɪ Pɛrbaa-ba-i a ji waŋ baa-ba wuɔ ba baa yaŋ ba tiraa nu ba bɛɛ Yesu yerre-i ba nunni-na, ba baa bi waŋ u maama baa moloŋo.

¹⁹ Pɛrbaa baa gbɛ-ba wuɔ: «Namaa fɛrɛ-i niɛ-kuŋ na ne! I ce namaa maama yaa-i aa yaŋ Diilonŋ-maama-i wɛi?

²⁰ Miɛ fuɔ, iŋ nuɔ mamaŋ, aa da mamaŋ, i siɛ gbāa fiinaŋ-mɛi.»

²¹ Baŋ siire naacolŋo-i, kuɔ gbuu dɔlnu nuɔmba-i, baa ta ba gbɛliɛŋ Diilonŋo-i, a ce dumaanŋo-na āndacetaamba saa da nelma da ba cāl-ba; baa naa ba siɛl ba yufiɛŋa yaa piiye baa-ba aa nanna-bɛi ba kā.

²² Baŋ siire naacolŋo maŋ, u biɛŋa naa cor biɛŋ komuɔŋa hāi.

Diilonŋ-dūŋ-baamba cāarā Diilonŋo-i

²³ Baŋ naana Pɛr-i baa Nsāa-i, baa ta kā ba nabaamba wulaa. *Diilonŋ-jigāntaamba yuntaamba-i baa bɪncuɔmbarŋ waŋ mamaŋ baa-ba hiere, baa tūnu ba nabaamba-i baa-ma.

²⁴ Baŋ tūnu-bɛi dumaanŋo-na, baa gbonu cārā Diilonŋo-i wuɔ: «Itie, nuɔnɛi hielaa dɔrɔ-i baa hɛma-i, baa dāmmanŋ-nuoraanŋu-i. Aa bi hiel ni huɔya-niini-i hiere.

²⁵ Nuɔnɛi ciɛ ŋ *Yalle dii nel daama-i i bɪncɔiŋo-i *Davidi† nuŋgu-na u waŋ-ma wuɔ:

«Bige-i ciɛ nuɔmba sire ta ba pepiena nileiŋa-na?

Ba saa suɔ wuɔ baŋ puu mamaŋ, ma siɛ kā terienŋu wɛi?

²⁶ Fōŋgōtaamba siire tɛrɛŋ yiɛra,

aa yuntaamba pūulā Itienŋo-i baa u Yufellen-Nolŋo-i.»‡

²⁷ Ninsie ninsie, *Erɔdi-i baa *Pōse-Pilati-i a naara *niɛraamba-i baa *Isirahɛl-baamba-i hiere, ba tigiŋ ba-naa nel daade§ yaa nuɔ-i, a pūulā ŋ cārāŋo-i Yesu-i. Ba tigiŋ ba-naa a pūulā ŋ Yufellen-Nolŋo-i.

²⁸ Dumandɛ-i-na, niŋ ŋa naa pu mamaŋ, mamaŋ waa ŋ huɔŋga-na, ba ciɛ ma yaa-i.

²⁹ Fiɛfiɛ-i-na, Itie, ŋ daa baŋ wur ŋ cārāŋ miɛŋo-i dumaa. Hā-ye holle i tiɛ gbā i waŋ ŋ nelma-i.

³⁰ Kāyā-yiɛ i tiɛ gbā i sire jaamba-i aa bi tiɛ ce nelma bɔi baa gbɛrɛ-wɛima bɔi ŋ cārāŋo-i Yesu yerre-na.»

³¹ Baŋ juɔ cārā Diilonŋo-i tɪ, hɛŋ maa sagalla baŋ waa tigiŋ kusuɔŋ-nu. Diilonŋ-Yalle pāŋ yu ba hɔmmu-i hiere. Baa da holle ta ba waŋ Diilonŋ-nelma-i.

Diilonŋ-dūŋ-baambaŋ bilaa ba-naa dumaa

³² Diilonŋ-dūŋ-baamba-i baa ba ciinumma-i hiere baa naa gbuu bel ba-naa fafamma. Ba hɔlma-na, ŋ siɛ gbāa suɔ wuɔ mɛl kūŋgu-i daaku-i aa mɛl kūŋgu-i daaku-i.

³³ Himma naŋ temma waa Yesu *pɔpuɔrbiemba āncemma-na ta ma pigāaŋ wuɔ Yesu siire kelkel. Diilonŋo naa silaa tuɔ ce baa-ba u cor.

† 4:25 Ku birii a saanu baa cerma. Girɛkimma-na ba naaraaya Davidi yerre-na wuɔ Diilonŋ-cārāŋo.

‡ 4:26 Gbɛliɛmanŋ-nalāanŋu 2.1-2 § 4:27 Ba gbɛ *Yerusalemu.

³⁴⁻³⁵ Sonnin waa baa baman hiere, baa cinnin bi waa baa baman, ba taa ba suor-ni ba jo ba hã Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa ni gbeinã-i. Bafan da ba hũu-ya, ba ne ba gbein-maaman jienya ma-naa dumaa aa bi honu-yei dumai. A ce dumaano-na sũntie saa waa ba hɔlma-na.

³⁶ Unano waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Yosefu. U waa *Levitiyenɔ. U taa u hel Sipire. Pɔpuɔrbiemba taa ba bi-yo Barnabasi, ku yungu yaa wuɔ Sirɛintienɔ.

³⁷ Suongu nanɔ waa baa-yo, wuɔ suor-ku aa naa jo baa ku gbeinã-i ji hã pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

5

Diilo sa siɛ huhurma-i

¹ Naacolɔ nanɔ waa, ba taa ba bi-yo Ananiyasi aa bi u ciɛno-i Safira. Terienɔ nanɔ waa baa-ba, baa suor terienɔ daaku-i

² aa naa saa-ma aa bɔlɔ hiel gbeinã nanã aa kã baa a boluonɔ-i ka hã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa-ya.

³ Un kãa, Pier wuɔ gbɛ-yo wuɔ: «Ananiyasi, bige-i ciɛ n yan *Sitani taal-ni n hiel kunanɔ gbeinã-na aa jo ji ta n kar coima-i baa *Diilonɔ-Yalle-i?»

⁴ Terienɔ-i nan kũnɔ, molo saa cira n suor-ku. Nin fiɛ suor-ku, gbeinã-i nan waana. Bige-i ciɛ n ce maacen daama temma-i? Nin karaa coima man, n saa kar-ma baa n nanuɔmba, n karaa-ma baa Diilonɔ.»

⁵ Ananiyasin nuɔ nel daama-i, u pãn cii, u bi kuliinɔ yaa dumaano-na. Uman duɔ nu nel daama-i, u kũma pãn ta ma nyen.

⁶ Naacien baa jo ji biɛ-yo ka fuure.

⁷ Ciɛno saa waa. Bɔlɔn kuu, lɛrbaa-ba siɛi temma cor aa u suɔ tuɔ jo. Un juɔ ji suur, u saa suɔ wuɔ weiima ciɛ.

⁸ Pier yuu-yo wuɔ: «Ciɛn nuɔ, na suora na terienɔ-i sul daadu'i nuɔ-i wei?»

Ciɛn wuɔ siɛ wuɔ: «Ũu, ku sullu yaa-i.»

⁹ Pier wuɔ cira: «Bige-i ciɛ na saa-ma baa n bɔlɔ-i aa da na cure Diilonɔ-Yalle-i? Ne, baman kãa ka fuure n bɔlɔ-i ba yaa bi suuriin daaba, ba ka bi biɛ nuɔno-i ka fuure-niɛ.»

¹⁰ Ciɛn wuɔ pãn cii terienɔ fanɔ-na a ku Pier caanɔ-na. Naacien ba'a ba suur ku yaa nuɔ-i, a da u kuu. Baa tiraa biɛ ufanɔ-i bir gũunu ka fuure bɔlɔ caanɔ-na.

¹¹ Diilonɔ-dũn-baamba kũma migãan ta ma nyen ma naara. Uman duɔ nu nel daama-i, ku ce-yo kũnyelle.

Gberɛkulanɔ

¹² Yesu *pɔpuɔrbiemba taa ba ce nelma bɔi baa gberɛ-weima bɔi nuɔmba hɔlma-na. Ba taa ba tigiin ba-naa *Salomɔ kukuruunɔ yaa nuɔ-i.

¹³ Nuɔmba-i hiere nelle-na ba taa wan ba yefafalle, nãa molo saa tuɔ siɛ u piɛ-ba.

¹⁴ Caamba-i baa bɛmba man naa hũyãan Itienɔ maama-i baa sa waa dei baa yuliinɔ-i.

¹⁵ Nuɔmba waa da ba ce ba hel baa gbãngbaarbaa, baa figinni a galla ba jaamba-i Pier muncormu-na, wuɔ duɔ tuɔ cor aa u yalle yiɛya uman, u sire.

¹⁶ Nilɛinã man *Yerusalemu kɔtɔnni-na hiere, nuɔmba bɔi taa ba hel-yei ba jo baa ba jaamba-i pɔpuɔrbiemba wulaa. *Jinabaa-ban bi waa baman nuɔ-i, ba taa ba jo baa-ba. Uman duɔ jo baa u wuonɔ, u sire.

Ban haa kuman Yesu pɔpuɔrbiemba-na

17 Nuɔmbaŋ jon pirpir Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa dumaanɔ-na, ku saa dɔlnu *Diiløjigāntaamba yuntienɔ-i baa u kuoyataamba-i *Sadusiebaa-ba-i. Baa ce-ku nenemuŋgu

18 aa naa bel pɔpuɔrbiemba-i ka dii-ba kaso.

19 Ku isuɔŋgu-na, Itienɔ *dɔrpɔpuɔrbilonɔ jo ji hɪl kaso-i a hiel-ba aa naa gbɛ-ba wuɔ:

20 «Kāaŋ *Diilodubuɔ-i-na na ka waŋ hūmefelende maama-i hiere baa nuɔmba-i.»

21 Ku cuo kaala-i-na, pɔpuɔrbien baa naar kā Diilodubuɔ-i-na ka donɔ ta ba waŋ Diilonɔ-nelma-i. Diiløjigāntaamba yuntienɔ-i baa u kuoyataamba saa suɔ wuɔ ba hilaa. Cuonɔ kaalaa, baa bɪ bɪncuɔmba-i da ba ji ce āndaanɔgu-i. Baŋ juɔ, baa puɔr wuɔ ba ka hiel-ba kaso-i-na jo baa-ba.

22 Baa kā ba saa ka da-ba. Baa bir jo ji cira:

23 «I saa ka da moloŋo kaso-i-na. Inɔ kāa, kaso naa waa bɪŋ u temma-i, aa bamaŋ niɛyanɔ-yuɔ ba waa ba munyierammu-na hiere dumienɔ yammu-na. I hɪlāa-yo ku yaa nuɔ-i, i saa da moloŋo huɔŋga-na.»

24 Sorosibaa-ba maŋ niɛyanɔ Diilodubuɔ-i ba yuntienɔ-i, baa *Diiløjigāntaamba yuntaambaŋ nuɔ nel daama-i, ba hɔŋ muɔ pāŋ cu; ba sa suɔ ku huonɔŋu ka jo baa kumaŋ.

25 Ba'a ba ne da naacolɔŋo naŋo juɔ ji tuɔ tūnu-bei wuɔ: «Naŋ bilaa balamba maŋ ka dii-ba kaso-i-na, baa dii ta ba waŋ Diilonɔ-nelma-i dii Diilodubuɔ-i-na.»

26 Sorosi ba yuntienɔ wuɔ pāŋ sire baa u sorosibaa-ba-i ka bel-ba jo baa-ba. Baŋ kāa, ba saa kā baa bubuɔsɪnni, wuɔ sɪ nuɔmba ka naŋ-ba baa tāmpɛlɛiŋa.

Ba ce Yesu pɔpuɔrbiemba āndaanɔgu-i

27 Baŋ kāa ka bel Yesu *pɔpuɔrbiemba-i jo baa-ba, *Diiløjigāntaamba yuntienɔ wuɔ yuu-ba wuɔ:

28 «Ma sɪ i waanɔ-ma baa-na kuola-mɛi wuɔ na baa bɪ naacolɔŋ daayo yerre-i baa moloŋo kɛ? Ma daa niɛ na yanɔ-ye aa sire gbuo *Yerusalemu-i hiere baa u maama-i? Na taara na cira miɛmɛi kuɔ-yo kɛ?»

29 Pier baa u nabaamba-i baa cira: «I sie gbāa maar Diilonɔŋo nuŋgu-i ka ce nelbilienɔ kūŋgu.

30 Naŋ gbuu Yesu maŋ *daanɔgu-na ko-yo, i tobaa-baŋ siire wuɔ Diilonɔŋo maŋ hūmelle-i, u siire-yuɔ

31 aa kā baa-yo ka jina u caanɔ-nu. U hāa-yo yuntesɪnni-i aa ce-yo konkortienɔ. U cie kufanɔgu-i duɔ kāyā *Isirahel-baamba da ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i aa u duɔ hur ba āmbabalma-i.

32 Nel daama-i miɛ i daa-ma nuɔ, *Diilonɔŋo-Yalle bi daa-ma. Bamaŋ nuɔŋ Diilonɔŋo nuŋgu-i, u hā-ba di yaa-i.»

33 *Nellentaambaŋ juɔ nu nel daama-i, ba hɔmmu pāŋ guɔla. Baa pāŋ ta ba taara ba komma.

34 *Farišeyienɔ naŋo waa baa-ba, ba taa ba bɪ-yo Gamaliel. U waa *ānjɪnamma pigāatienɔ. Nuɔmba taa ba kāŋ-yo nelle-na. Wuɔ sire yiera ba hɔlma-na aa naa cira: «Cienɔ ba hel gōŋgūɔŋ-nu.»

35 Baŋ hilaa, wuɔ gbɛ nuɔmba-i wuɔ: «Isirahel-baanɔ namaa, jɔgaanɔ na ne igɛna aa na suɔ na ce naŋ taaranɔ na ce kumaŋ balanɔ daaba-na.

36 Ku belle-na, Tedasi siire ce u fɛɛ nelbuɔ. Nuɔmba sire cu u huonɔ-nu ta ba kā nuɔmba nuɔsiba hāi caanɔ-nu. Baŋ juɔ ko-yo, ba curaa hie? Ba saa pisāllā hiere wɛi?

37 Fuɔ kūŋguŋ curaa, baŋ taa ba kāŋ nuɔmba-i belle-na, Yuda maŋ taa u hel *Galile-i-na, u siire hiel u yerre-i. Nuɔmba bɔi cu u huonɔ-nu. Baŋ juɔ ko ufanɔ-i, bamaŋ naa cu u huonɔ-nu, na daa-ba wɛi?

³⁸ Fiefiε-i-na, bamanɔ daaba-i, mi gbāa wanɔ mamanɔ: Nienɔ-banɔ aa na yanɔ-ba. Da kuɔ ba ce nelienɔ-maama, yiinguɔ dii baa yiinguɔ, ma ka bīena.

³⁹ Nga da kuɔ Diilonɔ-maama ninsonɔ, na sie gbāa bīena-mei. Nienɔ torro, na baa ji ta na gānɔ baa Diilonɔ aa cira na gānɔ baa nelbiliemba?»

⁴⁰ Gamalielɔ piiye dumaanɔ-na, ba kā ka ciire aa naa bī pɔpuɔrbiemba suur. Banɔ suurii, baa bel-ba muo-ba da dei aa naa wanɔ baa-ba wuɔ ba baa tiraa yanɔ ba da ba bīe Yesu yerre-i baa moloɔ! Banɔ cie mafamma-i, baa nanna-bei ba ta.

⁴¹ Banɔ bilaa-ba muo-ba Yesu maama-na, kuɔ gbuu silaa dɔlnu-bei wuɔ Diilonɔ ka tuɔ kānɔ-ba nelfafaamba Yesu huonɔgu-na.

⁴² Kunɔ cie dumaanɔ-na, yinni manɔ jonɔ, ba wanɔ *Neldɔdɔlma-i *Diilodubuɔ-i na baa cinni-na wuɔ Yesu yaa *Konɔkortienɔ manɔ Diilonɔ unɔ saanɔ-yo.

6

Yesu pɔpuɔrbiemba calaanu maacemma-i

¹ Nuɔmba bɔi taa ba hūu Yesu maama-i huonɔ daaku-na, a ce dumaanɔ-na bamanɔ piiyenɔ girekimma-i, baa ta ba waana wuɔ bamanɔ piiyenɔ ebiremma-i, ba cal niwuoni-i yinni manɔ jonɔ aa ba sa hā bafamba bikulcaamba-i.

² Yesu *pɔpuɔrbiembanɔ daa ba waana dumaanɔ-na, baa tigiinɔ Diilonɔ-dūnɔ-baamba-i hiere a wanɔ baa-ba wuɔ: «Tobiɔ namaa, na suyaa wuɔ i sie gbāa yanɔ Diilonɔ-nelma wamma-i aa die ne niwuoninɔ-kūnguɔ, ku saa bīe dumaanɔ-na.

³ Hielaanɔ nuɔmba niehāi na hɔlma-na. Nuɔmba famba yefafalle saaya di waa nuɔmba nunni-na. *Diilonɔ-Yalle saaya di yu ba hɔmmu-i aa ba saaya ba ta ba nu nelma. Da na hiel-ba, i ka bir maacenɔ daama-i hā ba yaa-i

⁴ aa mie i fulnu Diilocārālle baa u nelma wamma.»

⁵ Bamanɔ waa hiere, baa hūu-ma aa naa sire hiel Etieni. Diilonɔ-maama-i baa Diilonɔ-Yalle naa yu Etieni huonɔga-i. Banɔ hiela Etieni-i, baa hiel Filipu, baa Purokɔr, baa Nikanɔr, baa Timɔ a naara Parmenasi, baa Nikola. Nikola taa u hel Antiyɔsi, nga uu naa suur Yuifusinni-na.

⁶ Banɔ hiela-ba, baa pigāanɔ pɔpuɔrbiemba-i baa-ba. Baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cārā Diilonɔ-i hā-ba.

⁷ Diilonɔ-nelma taa ma gbuo terni-i ma kā. Yinniɔ cor dumaa, nuɔmba hūu-ma dumei *Yerusalɛmu-i-na. *Diilojigāntaamba manɔ naa hūyāa Yesu maama-i baa sa waa dei.

Ba bilaa Etieni-i

⁸ Diilonɔ naa silaa ce baa Etieni-i: Uu naa hā-yo himma u tuɔ ce gberε-wεima bɔi nelle-na.

⁹ A ne da *Yuifubaa-ba namba taa ba kā *Diilonelhāalādūngu nanɔgu-na ba kā ba nu Diilonɔ-nelma-i. Ba taa ba bī Diilonelhāalādūngu fanɔgu-i «Kufienɔ ba dūngu»*. Yuifubaa-ba famba kā ba ta ba fanu ba-naa baa Etieni-i Diilonɔ-nelma-na. Ba hɔlma-na, banamba taa ba hel Sireni, banamba Alɛsāndiri, banamba Silisi, banamba *Asi.

¹⁰ *Diilonɔ-Yalle naa waa baa Etieni a ce ba saa gbāa piiye yar-o.

¹¹ Kunɔ nuɔlaa-ba, ba bir yanɔ aa bīe nuɔmba gbeinɔ-na ba ta ba wuɔra ba wanɔ wuɔ: «Naacolɔ daayo u wuɔra u tuora *Moisi-i baa Diilonɔ-i; baanɔ sī.»

¹² Ba cie ku yaa-i nuɔmba hɔmmu du baa Etieni-i nelle-na. Bincuɔmba-i baa *ānjɔnamma pigāntaamba-i hiere ba hɔmmu duu baa-yo. Banɔ cie kufanɔgu-i, ba kā ka bel-o kā baa-yo *nellentaamba wulaa.

* **6:9** Baa bilaa Yuifubaa-ba namba-i kɔrsinni-na a kā baa-ba *Orɔmu aa ji nanna-bei. Ku gbāa waa Yuifubaa-ba famba hāayɛlmba yaa banɔ gbɛnɔ-banɔ bande-i-na.

13 Baŋ kãa baa-yo, ba tiraa bi coikartaamba namba kã, wuɔ siertaamba. Baa kã ka ta ba kar coima-i ba haa-yuɔ wuɔ: «Naacolŋ daayo sa gbuu piiye *Diilodubuɔ yefafalle, halle baa *ãnjĩnamma-i hiere.

14 I daa u wuɔra u piiye wuɔ Nasarɛtitaan Yesu ka muonu Diilodubuɔ-i aa bir Moisi nelma-i birma namma.»

15 Bamaŋ waa hiere gɛŋgerterienŋu-na, baa diŋ-yuɔ ta ba ne-yo. U yaanŋa taa ka caa ŋaa *dɔrpɔpuɔrbilon yaanŋa.

7

Etieni andaanŋu-i

1 Siertaambaŋ juɔ piiye ti, *Diilojigãntaamba yuntien wuɔ yuu Etieni-i wuɔ: «Baŋ waŋ mamaŋ ninsoŋo wei?»

2 Etieni wuɔ cira: «Mi nellen-tobiŋ namaa, baa mi tobaa namaa, mi ka waŋ nelma diei baa-na: Na suyaa wuɔ aa i bĩncɔiŋo-i *Abiramu suɔ duɔ sire Mesopotami-i-na ka tiɛna Arã-i-na, Cagaan-Diilonŋo naa carra-yuɔ

3 a waŋ baa-yo wuɔ u yaŋ u huraamba-i aa u sire ba jãmalã-i-na, kerɛ u ka pigãan-yo jãmalã naŋo u ka tiɛna.

4 Abiramu sire* ka tiɛna Arã-i-na. Uŋ kãa terienŋu-na, u tonŋ juɔ ku, Diilonŋo ce u jo ji tiɛna naŋ yeŋ jãmalã maŋ nuɔ-i daayo-i.

5 «Uŋ juɔ, Diilonŋo saa hã-yo munturemmu aa bi cira mu yaa daamu. U yaan aa pã nuŋgu baa-yo wuɔ: «Mi ka hã-ni jãmalã daayo-i. Da ŋ saa ji waa, ŋ huon-baamba ka biɛ-yo cor.»† A ne da huonŋu fanŋu-na, bilo saa waa baa Abiramu-i.

6 Diilonŋo gbɛ-yo wuɔ: *Nhuon-baamba ka waa juɔma-na, ba ka bel-ba kɔrsĩnni-na jãmalã faŋo-na gbuu muliɛŋ-ba. Ba ka ce bienŋ nuɔsiba hãi muliɛma.*

7 *Nga bamaŋ ka bel-ba kɔrsĩnni-na, muɔmɛi ka pã kutaamba-i mi ferɛ. Da mi ji ce mafamma-i, ŋ hãayɛlmba ka suɔ sire terienŋu-na ji tiɛna bande ta ba buol-mi.»‡*

8 «Uŋ waan mafamma-i, wuɔ bel *tobisĩnni baa Abiramu-i aa naa ce u *jã a dãnya tobisĩnni fanni-i§. Ku'i ciɛ na da *Isakiŋ juɔ honŋ, yinni niehãi cor, niisiɛi yiinŋu-na, Abiramu jã-yo. Isakiŋ bi siire da *Yakɔbu-i, u bi jã-yo. Yakɔbu bi sire ce maaduɔma baa i bĩncuɔmba-i*.

9 «I bĩncuɔmba sire bigãan ba hãanŋo-i Yosefu-i aa bel-o suor-o ba sãa-yo kã baa-yo Esipi. Nga Diilonŋo waa baa Yosefu-i.

10 U hielaa u yunŋu-i muliɛma-na hiere aa ce-yo nelnurãŋo aa tiraa ce u kũŋgu dɔlnu Esipitaan jãmatigi-i. Jãmatigi haa-yo u jãmalã yunŋ-nu baa u dumelle bi yunŋu-na.

11 «Nyulmu nammu ji suur Esipi-i-na, ka hel baa *Kanaa jãmalã-i hiere. Kuu naa balanŋ cor, a ce i bĩncuɔmba sa da niuwuoni ba wuo dii Kanaa-i-na.

12 Yakɔbu ji nu wuɔ ba suor diimma dii Esipi-i-na. U puɔr i bĩncuɔmba kã ka sãa bir kũŋ.

13 «Baŋ juɔ kã hãaliŋo-i, Yosefu pigãan-ba u ferɛ wuɔ fuɔ yaa Yosefu-i. Terienŋu fanŋu'i nuɔ-i, jãmatigiŋ suyaa Yosefu baamba-i.

14 Yosefu wuɔ ce u mɔlbaa-ba bir kũŋ ka jo baa tuonŋo-i baa u dumellen-baamba-i hiere. Ba kũŋgu-na, ba waa nuɔmba komuonŋa siei baa cĩncieluo nuɔmba ndii.

15 Yakɔbu kãa kãmma famma yaa-i Esipi-i-na. Diilonŋ-babĩmuɔ kaa hi-yo kusuonŋ-nu'i baa i bĩncuɔmba-i hiere.

* 7:4 Girekimma-na ba ciɛra u siire Kalde jãmalã-i-na. Kalde-i baa Mesopotami-i jãmalã duonŋo yaa-i. † 7:5 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 12.7; 13.15; 15.18; 17.8. ‡ 7:7 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 15.13-14, Helmanŋ-sebe-i-na (Exode) 3.12. § 7:8 Nieŋ Miwaanŋo jĩnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 17.10-14. * 7:8 Yakɔbu bepuɔmba waa cĩncieluo baa ba hãi. Etieni bĩe ba yaa-i bande-i-na wuɔ ba bĩncuɔmba.

16 Ba waa uman̄ duɔ ku, ba biε-yo ka fuure-yuɔ Sisemu. Ba fuuriiye-bei Abiramun̄ s̄aa c̄incorre man̄ Amɔr bis̄alm̄ba wulaa†.

17 «Diilon̄ un̄ p̄aa nun̄gu man̄ baa Abiramu-i, ku cemman̄-huɔngun̄ juɔ ta ku piε, miε baamba sire gbuu ciinu Esipi-i-na.

18 J̄amatigi nan̄o ji nyugūn̄. J̄amatigi fan̄o saa tuɔ suɔ Yosɛfu-i.

19 Wuɔ f̄unun̄ tuɔ ce karaan̄gu baa i b̄incuɔmba-i. U waa ciεno man̄ duɔ hon̄ u bilon̄o-i, u bel diilon̄o-i ce u nanna-yuɔ u kaal ji ku.

20 *Moisi huɔn̄ huɔngun̄ fan̄gu'i nuɔ-i. U maama saa naa fa baa fafaan̄gu-i. Un̄ huɔn̄, u b̄incuɔmba gb̄aan̄ fuo-yo ba d̄ungu-na u ce caamba siεi yon̄ baa-ba.

21 Ban̄ juɔ suɔ baa-ba aa ce ba biε-yo ka nanna, j̄amatigi bilon̄ wuɔ biε-yo ce-yo n̄aa fuɔ bilohoin̄o, a fiε-yo u ji v̄aa.

22 Ku ciε dum̄ei Moisi suɔ Esipitaamba āncemma-i hiere. U taa u nu nelma-i n̄aa u yun̄gu ka muonu aa w̄eima saa ta ma yar-o cemma.

23 «Un̄ juɔ da bien̄ komuɔn̄a h̄ai, wuɔ k̄a duɔ ka ne u nellen̄-baamba-i‡.

24 Yiin̄gu nan̄gu-na, wuɔ ji da Esipiyiεn̄o nan̄o ce ba wuon̄o nan̄o-i s̄ulma. Wuɔ h̄u naacol̄n̄o-i aa naa muo Esipiyiεn̄o-i ko-yo.

25 U taa u taara u ce u nellen̄-baamba suɔ wuɔ Diilon̄o ciε u'i jo duɔ ji kor-ba. N̄ga ba saa suɔ-ma.

26 «Ku cuo kaala-i-na, wuɔ da ba baamba namba ḡan̄. Wuɔ karnu-bei aa naa tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Bige-i ciε na ta na ḡan̄, ma s̄i nam̄ei kuuduɔn̄gu?»

27 Uman̄ taa u j̄inya u nawuon̄o-i wuɔ s̄ε Moisi-i da ȳεr, aa naa cira: «Hai molon̄o-i diyaa nan̄ nun̄gu-i?»

28 N̄ taara da n̄ ko-mi n̄aa nin̄ kuɔ Esipiyiεn̄o-i dumaa cicuɔn̄gu-na w̄ei?»

29 Un̄ piiye dumaan̄o-na, Moisi saa gb̄aa duɔ tiraa t̄ɛna; wuɔ gbar ka t̄ɛna Madiȳa. U kaa biε ciεn̄o-i kusuɔn̄-nu'i a hon̄ bis̄alm̄ba h̄ai baa-yo.

30 «Bien̄ komuɔn̄a h̄ai cor. Yiin̄gu nan̄gu-na, *d̄ɔrpɔpuɔrbilon̄o nan̄o carra Moisi-i dii *h̄iεkuraan̄gu-na Sinayi t̄anun̄gu h̄olma-na. Wuɔ u ne da bige-i daaku-i? D̄āamu'i caan̄ tibiyele nande-i aa d̄ɔrpɔpuɔrbilon̄o waa dii mu huɔn̄ga-na.

31 Kuɔ cu u huɔn̄ga-i. Wuɔ ta tuɔ piε duɔ ka ne d̄āamu fammu-i d̄ei. Wuɔ u ne da Itien̄o piiye baa-yo wuɔ:

32 «Moisi, n̄ b̄incuɔmba Diilon̄o yaa muɔn̄o-i: Abiramu siire wuɔ m̄ei h̄umelle yaa-i, Isaki-i baa Yakɔbu-i hiere maaduɔma.» Moisi k̄uɔma p̄an̄ ta ma nyen̄, a ce u saa tiraa siε duɔ ne terien̄gu fan̄gu yan̄ga-na.

33 Itien̄o gb̄ε-yo wuɔ: «Hiel naatenni-i n̄ gb̄eini-na; nin̄ yen̄ terien̄gu man̄ nuɔ-i daaku-i Diilon̄-terien̄gu.

34 Mi baamban̄ ceŋ s̄ulma man̄ Esipi-i-na, mi daa-ma; ban̄ bireŋ, mi nuɔ, ku'i ciε mi hiire jo miε mi ji kor-ba. Jo mi ji puɔr-ni ba wulaa.‡

35 «*Isirahel-baamban̄ siε Moisi man̄ wuɔ u halan̄, molo saa dii u nun̄gu ba berru-na, Moisi duɔn̄o fan̄o yaa Diilon̄ un̄ ciε d̄ɔrpɔpuɔrbilon̄o jo ji puɔr-o wuɔ u ka waa ba yun̄-nu aa h̄u-ba Esipitaamba nyis̄enni-na.

36 Moisi yaa ciε himma-i a hiel i b̄incuɔmba-i Esipi-i-na. U ciε-ma Esipi-i-na, aa ce-ma d̄āman̄-nuorad̄āama-i-na aa tiraa ce-ma h̄iεkuraan̄gu-na duɔ gb̄aa kor-ba. U ciε kufan̄gu-i bien̄ komuɔn̄a h̄ai.

37 «Moisi duɔn̄o fan̄o yaa gb̄iε Isirahel-baamba-i wuɔ Diilon̄o ka hiel ba nellen̄-wuon̄o nan̄o ce-yo u *pɔpuɔrbilon̄o fuɔ temma h̄a-ba*.

† 7:16 Niεn̄ Miwaan̄o j̄inamman̄-sebe-i-na (Genèse) 23.1-18; 33.19; 50.7-13. ‡ 7:23 Moisi waa *Isirahel wuon̄o nan̄o. § 7:34 Niεn̄ Helman̄-sebe-i-na (Exode) 3.1-10. * 7:37 An̄j̄namma tiyemman̄-sebe (Deutéronome) 18.15.

38 Aa i b̄incuɔmbaŋ waa h̄iekuraan̄gu-na, u yaa waa ba h̄olma-na baa Diilon̄o-i. Dɔrɔpuɔrbilon̄o taa u piiye baa u yaa-i Sinayi t̄anun̄gu-na u tuɔ k̄a u t̄nu i b̄incuɔmba-i. U yaa taa u jo baa cic̄elman̄-nelma-i u jo u waŋ-ma baa-ye.

39 I b̄incuɔmba bir yaŋ ba sa nu u nun̄gu-i. Ba c̄inaana-yuɔ aa ta ba taara ba bir k̄a Esipi-i-na.

40 «Baŋ diyaa mafamma-i ba h̄ommu-na, ba gb̄ē *Aarō-i wuɔ: *«Ce t̄inni ŋ h̄a-ye, niman̄ ka k̄aȳa-ye i hi i mun̄k̄amm̄u-i. Moisi h̄ielaa-ye Esipi-i-na, u yaa daayo i sa suɔ un̄ curaa kusuɔŋ-nu.»*†

41 Yibien̄a faŋa-na, baa sire kul nambilon̄o a ce-yo t̄in̄gu ta ba buol. Baŋ kulii nambilon̄o-i, kuɔ silaa gbuu d̄olnu-bei ŋaa bige-i! Baa ce ponsaan̄gu ma yerren̄.

42 Diilon̄ wuɔ ne-ba aa yaŋ-ba ba ta ba buol m̄ɔɛŋa baa c̄eiŋo baa b̄aan̄gu ŋaa maŋ nyeḡaŋ dumaa Diilopɔpuɔrbiemba sebe-i-na wuɔ:

*«Isirahel-baan̄ namaa,
naŋ cie bien̄ komuɔŋa h̄ai maŋ h̄iekuraan̄gu-na,
na taa na ko niikonni-i na h̄a muɔm̄ei wei?
Na taa na bi p̄a niip̄anni-i na h̄a muɔm̄ei wei?»*

43 *Ma s̄i na birii yaŋ aa kul t̄inni ta na buol?*

*Na saa t̄uu Mol̄oki-#d̄un̄gu-i
baa Eref̄aSm̄e-le-i ta baa-ni wei?*

Na cie k̄allun̄-nobimba famba-i ta na buol-ba.

Mi ka ce ba k̄a baa-na dii *Babil̄oni huon̄-nu.»*

44 Etiɛni wuɔ cor baa u āndaan̄gu-i wuɔ: «*Tobis̄inn̄iŋ-d̄un̄gu waa baa i b̄incuɔmba-i h̄iekuraan̄gu-na. Diilon̄-nelma waa ku yaa nuɔ-i. Moisi cie-ku ŋaa Diilon̄oŋ piḡaŋ-yo ku cemma-i dumaa.

45 Ku huon̄gu-na, i b̄incuɔmba huon̄-baamba ji wuo d̄un̄ daaku ciilun̄gu-i. Yosuwe yaa waa ba yaan̄ga-na. Diilon̄ wuɔ k̄aȳa-bei ba donya nuɔmba maŋ waa hiere j̄amal̄a daayo-na aa bie d̄un̄ daaku-i ji t̄ena baa-ku. Ku t̄iȳaa dum̄ei ji hi *Davidi b̄aan̄gu-i.

46 Diilon̄o taa u ce baa Davidi-i u cor; Davidi wuɔ c̄ar̄a h̄umelle-i u wulaa wuɔ u yaŋ u ma ninson̄-d̄un̄gu h̄a-yo *Isirahel-baamba ta ba jo ba jaal-o kuɔ.†

47 D̄un̄gu fan̄gu-i, *Salom̄o'i juɔ ma-ku h̄a Diilon̄o-i.‡

48 Ŋga D̄orwuon̄o sa c̄o d̄un̄-nu ŋaa Diilopɔpuɔrbilon̄ un̄ waan̄-ma dumaa wuɔ:

49 *«Tien̄o ciɛra wuɔ:*

«D̄or̄o yaa m̄ei f̄ŋḡotest̄inn̄iŋ-teterre-i.

Mi cie h̄iɛma-i ta mi haa mi gbeini.

Namaa gb̄aa ma d̄un̄ haku-i h̄a muɔŋo-i?

Mi mun̄f̄isammun̄-terien̄gu yaa hie h̄iɛma-na?

50 *Bimb̄inni maŋ dii hiere,*

m̄ei nap̄arren̄-niini'i s̄i wei?»»§

51 Etiɛni wuɔ cira: «Ānyagarmantaan̄ namaa temma-i daana-i, Diilon̄o b̄iɛ-na ji gb̄ē! Na sa sie *Diilon̄-Yalle wulaa. Na biyaa na b̄incuɔŋ-maama.

52 Diilopɔpuɔrbilon̄ hayo-i siire aa na b̄incuɔmba saa ce-yo s̄ulma? Halle baman̄ siire piiye Nelviin̄o jomman̄-k̄un̄gu-i, na b̄incuɔmba kuɔ-ba. Fiefiɛ-i-na Nelviin̄ un̄ juɔ, namaa na hel u huon̄-nu aa bel-o ko-yo.

† 7:40 Helman̄-sebe-i-na (Exode) 32.1,23.

‡ 7:43 **Mol̄oki:** T̄in̄gu naŋ yerre-i dumaan̄o-na.

§ 7:43 **Eref̄a:** T̄in̄gu naŋ yerre-i dumaan̄o-na. Baa kulii-ku ŋaa m̄e-le ta ba buol-ku, Isirahel-baamba bi niya kutaamba-i kul ku temma ta ba bi buol.

* 7:43 Am̄osi (Amos) 5.25-27

† 7:46 Niɛŋ Samiɛl sebeh̄aal̄iŋo-na (2 Samuel) 7.1-16.

‡ 7:47 Niɛŋ J̄amatigi ba sebed̄el̄aŋo-na (1 Rois) 6.1-38.

§ 7:50 Isayi (Ésaïe) 66.1-2a

53 N̄ sie suɔ wuɔ Diilonɔ puɔraa dɔrɔpɔpuɔrbiemba ji h̄a namei baa u *ɔnj̄namma-i, na yan̄ aa h̄u-ma nanna.»

Ba naan̄ Etiɛni-i ko-yo

54 Etiɛniɲ piiye dumaan̄o-na, u piiye suur *nellentaamba-na. Baa p̄an̄ pu baa-yo.

55 A ne da *Diilon̄-Yalle naa yu u huɔŋga-i. Wuɔ t̄a u yun̄gu-i tuɔ ne dɔrɔ. Wuɔ u ne da Diilon̄o yaan̄ga caa da kpoikpoi aa da Yesu yiɛraaya Diilon̄o caan̄gu-na.

56 Wuɔ cira: «Niɛɲ, dɔrɔ puurii, aa *Molon̄-Biɛɲo yaa yiɛraaya daayo Diilon̄o caan̄gu-na!»

57 Baa p̄an̄ suunu ba t̄unni-i aa naa ta ba kaas̄ɲ, aa k̄a ka yu-yuɔ bel-o.

58 Baɲ bilaa-yo, baa hel baa-yo nellen̄-huɔŋga-na, k̄a baa-yo kɔtuɔŋgu ka ta ba naɲ-yo baa t̄amp̄ɛl̄ɛɲa da ba ko-yo. Naacombilon̄o naɲo waa baa-ba, ba taa ba bi-yo Sol. Siɛrtan̄ baa hielaa ba jon̄gorbaa-ba-i h̄a u yaa tuɔ niya-bɛi aa k̄a ka ta ba naɲ Etiɛni-i.

59 Baɲ naɲ-yon̄ dumaan̄o-na, wuɔ ji cira: «Yesu, Itien̄ nuɔ, h̄u-mi.»

60 Uɲ waan̄ mafamma-i, wuɔ d̄uuna aa naa piiye da gbagaga wuɔ: «Itie, baa ne baɲ ceɲ kuman̄.» Uɲ waan̄ mafamma-i, wuɔ cii, u kuliɲgu yaa dumaan̄o-i.

8

Sol̄ haa kuman̄ Diilon̄-d̄ɲ-baamba-na

1 Etiɛni kuliɲgu dɔlaanu Sol̄ ɲaa bige-i! Etiɛniɲ kuu yiɲgu maɲ nuɔ-i, baa sire suuye Diilon̄-d̄ɲ-baamba-i *Yerusalemu-i-na. Baa pis̄all̄a hiere; banamba ta ba k̄a *Yude, banamba *Samar̄i aa naa yan̄ Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa yon̄.

2 Nelfafaamba namba biɛ Etiɛni-i ka fuure aa ce maman̄ waa cemma hiere u kuliɲgu-na.

3 Sol̄ wuɔ gbuu faya u fɛrɛ tuɔ ce karaan̄gu-i baa Diilon̄-d̄ɲ-baamba-i: U taa u wuɔra c̄inni-na u bel caamba-i baa bɛmba-i hiere u k̄a u dii-ba kaso.

Diilon̄-nelma hii Samar̄i-i

4 Diilon̄-d̄ɲ-baamba maɲ gbaraa pis̄all̄a, ba taa ba wuɔra ba waɲ *Neldɔdɔlma-i nileɲa-na.

5 Filipu wuɔ k̄a ka hel *Samar̄i nelle nande-na, a don̄ tuɔ piiye *Kon̄kortien̄o maama-i.

6 U bi taa u ce gbɛrɛ-wɛima ba hɔlma-na. U waa duɔ waɲ maman̄, u cema nuɔmba yufelle-na. A ce dumaan̄o-na duɔ tuɔ piiye, ba kar ba t̄unni-i fafamma ta ba nu.

7 U duɔnya *j̄inabaa b̄ai nuɔmba-na. Duɔ donya uman̄, u kaas̄ɲ da gbagaga aa hel. U bi siire murgubaa b̄ai baa jaamba b̄ai.

8 Kuɔ gbuu f̄un̄ɲ dɔlnu nuɔmba-i nelle fande-na.

9 A ne da hiron̄o naɲo waa nelle fande-na, ba taa ba bi-yo Simɔ. Simɔ himma naa ce *Samar̄itaamba-i gbɛrɛ, a ce dumaan̄o-na u saa tuɔ j̄ina u fɛrɛ kpaga.

10 B̄incuɔmba-i baa bis̄almba-i hiere, ba taa ba k̄aal̄a-yuɔ. Ba taa ba piiye wuɔ: «Diilon̄-himma yaa dii baa naacol̄ɲ daayo-i, baɲ biɲ maman̄ ɲin̄son̄-himma-i.»

11 Simɔ naa da yinni baa u himma cemma-i ba hɔlma-na, ku'i cie ba ta ba k̄aal̄a-yuɔ k̄aal̄an̄ daama temma-i.

12 Filipun̄ juɔ k̄a ka waɲ *Diilon̄-b̄aan̄gu maama-i baa Yesu-Kirsa maama-i, caamba-i baa bɛmba-i hiere baa h̄u Neldɔdɔlɲ daama-i aa naa ce ba *batiɛɲ-ba.

13 Simɔ fuɔ fɛrɛ wuɔ bi h̄u-ma aa ce ba *batiɛɲ-yo. Baɲ baatiɛɲ-yo, wuɔ p̄an̄ nyaar̄a Filipu-i. Filipu himma bir yan̄ aa ta ma ce fuɔ fɛrɛ-i gbɛrɛ.

14 Yesu *pɔpuɔrbiemban juɔ nu-ma dii *Yerusalemu-i-na wuɔ Samari-taamba hũyãa Diilonɔ-nelma-i, baa saanɔ Pier-i baa Nsãa-i ba wulaa.

15 Pier-i baa Nsãa-i ban kãa, baa cãrã Diilonɔ-i hã-ba wuɔ u hã-ba u *Yalle-i.

16 Huɔŋgu fanɔgu-na, Samaritaamba saa naa hi da *Diilonɔ-Yalle-i yogo. Baa baatisen-ba yaa yonɔ.

17 Ku'i cie Pierbaa-ban kãa, baa haa ba nammu-i ba yunni-na a cãrã Diilonɔ hã-ba u Yalle-i.

18 Simɔ daa mafamma-i ce bige-i? Wuɔ hiel gbeina duɔ hã Pierbaa-ba-i. Aa naa cira:

19 «Hãan-muɔ baa hiŋ daama-i; da mi haa mi nammu-i umanɔ nuɔ-i, kutienɔ da Diilonɔ-Yalle-i!»

20 Pier wuɔ cira: «Simɔ, ɔ daa nie sɪ ba sãa Diilonɔ-caluɔ-i baa gbeina wei? Nin diyaa mafamma-i ɔ huɔŋga-na, mi waasaan-ni baa ɔ gbeina-i hiere.

21 N saa konɔ baa Diilonɔ-i. N sie gbãa da bɪŋkũŋgu bande-i-na.

22 Hiel nel daama-i ɔ huɔŋga-na, ma saa fa, aa ɔ cãrã Itienɔ-i si u ka ce jande nie.

23 Mi nie da ɔ balaanɔ cor, aa da *Sitãni taa yaanɔga nie.»

24 Uɔ piiye dumaanɔ-na, Simɔ wuɔ gbẽ-ba wuɔ: «Namaa fere-i, cãarãŋ Itienɔ-i na hã-mi, wuɔ nanɔ waanɔ mamanɔ daama-i, u baa yanɔ ma da-mi.»

25 Pierbaa-ban juɔ wanɔ Itienɔ melma-i ti, baa bir kã Yerusalemu-i-na. Ba taa ba wanɔ Neldɔdɔlma-i Samari nileina boi-na ba kã.

Fãamaanɔ nanɔ hũyãa Yesu maama-i

26 Yiingu nanɔgu-na, Itienɔ *dɔrpɔpuɔrbilonɔ ji wanɔ baa Filipu-i wuɔ: «Sire ɔ ka bie hũmelle manɔ hilaa *Yerusalemu-i-na ta di kã Gasa-i-na. Hũmelle fande-i nuɔmba sa bie-de dumaa.»

27 Filipu wuɔ sire ta, u saa sere. Uɔ biyaa hũmelle-i tuɔ kã, wuɔ fara da wotortienɔ nanɔ kã u yaanɔga-na. Fãamaanɔ nanɔ'i waa u huɔŋga-na. U taa u hel Etiyopi. Jãmatigi* manɔ waa Etiyopi-i-na ba ta ba bi-yo Kãndasi, u yaa waa u nagãŋ-niini yunɔgu-na. Wuɔ juɔ Yerusalemu-i-na ji jaal Diilonɔ

28 aa bir tuɔ kũŋ. U taa u kalanɔ *Isayi sebɛ-i u kũŋ.

29 *Diilonɔ-Yalle gbẽ Filipu-i wuɔ: «Gbãana ɔ ka hi wotortienɔ daayo-i.»

30 Filipu wuɔ gbar ka hi-yo. Uɔ hii, wuɔ da u kalanɔ *Isayi sebɛ. Wuɔ yuu-yo wuɔ: «Nin kalanɔ mamanɔ, ɔ suɔ-ma wei?»

31 Naacolɔ wuɔ cira: «Molo duɔ saa hielnu-mei baa-mi, mi sie gbãa suɔ-ma.» Aa naa ce Filipu nyugũŋ tiena u caanɔgu-na.

32 Uɔ taa u kalanɔ terienɔgu manɔ, ku yaa daaku:

«Ba cie-yo sũlma

u saa ji puur u nunɔgu-i wanɔ weiima ɔaa tũmaanɔ.

Ba bilaa-yo da ba ka ko-yo wa,

ba bilaa-yo ta ba karra u kuɔsɪnni-i wa,

u sa wanɔ weiima.

33 Ba cie-yo nelsɔsɔinɔ

aa hũu ninsonɔ-i u wulaa.

Ban kuɔ-yo, u ka ce nie da huɔŋgu molo duɔ ji wanɔ ku maama?»†

34 Naacolɔ wuɔ yuu Filipu-i wuɔ: «*Diilopɔpuɔrbilonɔ piiye hai maama-i dumandɛ-i? U piiye fuɔ maama waa u piiye unanɔ maama?»

35 Filipu wuɔ suur nelma yaanɔga-na, a donɔ tuɔ piiye Yesu *Neldɔdɔlma-i baa-yo.

36 Ban kaa hi yaanɔga-i, baa da hũmma namma. Naacolɔ wuɔ cira: «Hũmma namma yaa daama, ɔ sa *batisen-mi wei?» [

* 8:27 Jãmatigi daayo waa cienɔ a saanu baa mamanɔ nyegãan girskimma-na. † 8:33 Isayi (Ésaie) 53.7-8a

³⁷ Filipu wuɔ cira: «Da kuɔ η hūyāa Yesu maama-i hīŋ, mi gbāa batisen-ni, wεima si dii.» Naacolŋ wuɔ cira: «Mi hūyāa-ma wuɔ Yesu-Kirsa yaa Diilon-Bieno-i.»]

³⁸ Aa naa ce ba yiera. Baŋ yieraaya, baa hiire ba hāi-i-na suur hūmma-na, Filipu wuɔ batisen-yo.

³⁹ Baŋ hilaa, naacolŋo huɔŋga gbuu fε. Wuɔ u ne naa Filipu-i; Diilon-Yalle biyaa-yo ta baa-yo. Ku saa ce-yo bīŋkūŋgu; wuɔ cor baa hɔfēlle-i tuɔ kūŋ.

⁴⁰ Filipu juɔ'a u suɔ da u fεε Asoti. Wuɔ cor tuɔ waŋ Neldɔdɔlma-i nilēiŋa-na hiere u kā. U ciε dumεi fuɔ ka hi Sesare.

9

Solŋ hūyāa Yesu maama-i dumaa

(Pɔpuɔr: 22.5-16; 26.12-18)

¹ A ne da huɔŋgu faŋgu-na, Sol waa yogo u sa taara u da Itieno baamba-i baa u yufelle, wuɔ duɔ hi uman, u ko-yo. Yiingu nanŋu-na, wuɔ ji sire kā *Diilojigāntaamba yuntieno wulaa,

² wuɔ u ce seɛbaa hā-yo, u kā Damasi *Diilonelhāalādūnni-na, wuɔ ba hā-yo hūmelle-i duɔ da bamaŋ suurii Itieno hūmelle-na; caamba-i ka hel baa bamba-i hiere, u bel-ba jo baa-ba *Yerusalemu-i-na.

³ Diilojigāntaamba yuntieno ce seɛbaa-ba-i hā u ta.

Uŋ kaa tuɔ piε Damasi-i, wuɔ u ne da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-yo huɔŋga.

⁴ Wuɔ pāŋ hel cii. Uŋ cii dumaŋo-na, wuɔ nu molo piye baa-yo wuɔ: «Sol, bige-i ciε η ta η ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»

⁵ Wuɔ yuu wuɔ: «Hai moloŋo'i?» Kutien wuɔ cira: «Muɔ Yesu. Ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmεi.

⁶ Sire η perien η suur nelle-na; mamaŋ dii cemma, da η suur ba ka waŋ-ma baa-ni.»

⁷ Nuɔmba namba waa baa Sol-i, bafamba bi nuɔ moloŋ daayo piye, da ba ne, ba siε da-yo. Baa yiera kar da hāmmu!

⁸ Sol wuɔ sire. Duɔ puur u yufienja-i, u siε da bīŋkūŋgu. Baa bel u naŋ-na, a perien suur baa-yo Damasi-i-na.

⁹ U ciε yinni siεi aa u yufienja suɔ da a puur. Yiŋ daani-i ni siεi-i-na, u saa dii bīŋkūŋgu u nuŋgu-na.

¹⁰ A ne da Itieno wuɔŋo naŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bī-yo Ananiyasi. Itien wuɔ carra-yuɔ aa naa cira: «Ananiyasi!»

Ananiyasi wuɔ cira: «Mi siyaa.»

Itien wuɔ cira:

¹¹ «Sire mi puɔr-ni naacolŋo naŋo wulaa, ba bī-yo Sol; u hel Tarse. U haraa Yuda dumellen, dii hūmelle maŋ baŋ bīŋ-den Hūmeviile-i di tūŋgu-na. Dumandε-i-na, uu dii tuɔ cārā Diilonjo-i,

¹² aa u daa η kāa u wulaa dii dūŋgu-na ka haa η nammu-i yuɔ a cārā Diilonjo-i u yufienja da a puur.»

¹³ Ananiyasi wuɔ cira: «Itie, nuɔmba bɔi waŋ naacolŋ daayo maama baa-mi. Bamaŋ cuu η huon-nu Yerusalemu-i-na, uŋ haa kumaŋ bεi, mi nuɔ-ku.

¹⁴ Niŋ daa uŋ juɔ bande-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba'i hā-yo hūmelle-i u duɔ ji bel bamaŋ gbuusiŋ η yerre-i.»

¹⁵ Itien wuɔ cira: «Yaŋ aa η kā, mi hielaa naacolŋ daayo-i u duɔ pigāaŋ *nieraamba-i mi sīnni-i, aa bī pigāaŋ nellentaamba-i baa-ni, baa *Isirahel-baamba-i hiere.

¹⁶ Uŋ ka muliεŋ dumaa mi maama-na, mεi fεε yaa ka pigāaŋ-yo baa-ku.»

17 Uŋ juɔ piiye dumaanɔ-na, Ananiyasi wuɔ sire ta kã Yuda ciŋgu-na ka haa u nammu-i Sol-na aa naa cira: «Sol, Itienɔ yaa puɔraa-mi ŋ wulaa wuɔ mi ji puur ŋ yufienɔ-i aa yu ŋ huɔŋga-i baa *Diilonɔ-Yalle-i. Ba bɪ-yo Yesu. Ninɔ taa ŋ jo hũmelle-na u yaa caraaya-nie.»

18 Uŋ bi waan mafamma-i, ninanni nanni yer u yufienɔ-na ŋaa tetefuoru a diire. U yufienɔ pãŋ puur. Wuɔ pãŋ sire baa *batischen-yo.

19 Ku huonɔŋu-na, wuɔ wuo niwuoni-i a da fɔŋgũɔ.

Sol yufienɔŋ puurii, wuɔ tiena Damasi-i-na ce yinni cɛlle baa Yesu baamba-i.

20 Uŋ tienaana, wuɔ donɔ tuɔ wanɔ Yesu maama-i Diilonelhaalãdũnni-na, wuɔ Yesu yaa Diilonɔ-Bienɔ-i.

21 Kuɔ cu nuɔmba hɔmmu-i. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «Bamanɔ taa ba gbuuse Yesu yerre-i Yerusalemu-i-na, naacolɔ daayo'i saa tuɔ huol ba yammu-i wei? Ku baa ji waa u suyaa u ferɛ jo duɔ ji bel-ba ka hã Diiloligãntaamba yuntaamba yaa baa-ba?»

22 Banɔ fiɛ ba wanɔ mafamma-i, Sol kũɔma saa kara; yinniŋ cor dumaa, kuanɔŋu'i suuriŋ-yuɔ ku naara. Duɔ biɛ tagaaya pigãanɔ wuɔ Diilonɔ uŋ saanɔ *Konkortienɔ manɔ, u yaa Yesu-i, *Yuifubaa-ba manɔ Damasi-i-na ba siɛ da nelma wanɔ.

23 Ku huonɔŋu-na, Yuifubaa-ba ji saa-ma wuɔ ba ko-yo.

24 Banɔ puu mafamma-i, baa ta ba niya nelle munsuurmu-i* bãanɔŋu-i baa isuonɔŋu-i. Sol wuɔ nu-ma wuɔ ba'a ba ko-yo.

25 Isuonɔŋu nanɔŋu-na, bamanɔ waa u huonɔŋu-na, baa dii-yo sãmbaga nuɔ a hiire-yuɔ jina nelle huonɔŋu-yanga-na.

Sol birii kã Yerusalemu-i-na

26 Banɔ hiiriiye Sol jina nelle huonɔŋu-na, wuɔ ta bir kã *Yerusalemu-i-na. Uŋ kãa ka hi, wuɔ kã Diilonɔ-dũŋ-baamba wulaa. Baa bir yanɔ aa ta ba kãalã-yuɔ. Baa sa hũu-ma wuɔ u hũyãa Yesu maama-i ninonɔ.

27 Barnabasiŋ daa ba kãalã-yuɔ dumaanɔ-na, wuɔ kã baa-yo Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa. Banɔ kãa, Itienɔ uŋ caraaya-yuɔ dumaa Damasi hũmelle-na a piiye baa-yo, Barnabasi wuɔ suur ma yaanɔ-na hiere a wanɔ-ma baa-ba, aa uŋ bi daa holle-i dumaa a wanɔ Yesu maama-i Damasi-i-na, wuɔ bi wanɔ mafamma-i baa-ba.

28 A donɔ huonɔŋu fanɔŋu-na, Sol wuɔ ce ba wuɔratienɔ: U taa u wuɔra baa-ba Yerusalemu huonɔŋu-na u wanɔ Itienɔ maama-i. Uu naa fɛ u huonɔŋu-i baa ma wamma-i.

29 Ba taa ba bi fanu ba-naa baa *Yuifubaa-ba manɔ piiyenɔ girɛkimma-i, a ce bafamba ta ba taara-yuɔ baa komma.

30 Diilonɔ-dũŋ-baambaŋ juɔ nu wuɔ ba taara-yuɔ baa komma, baa saanɔ-yo ba kã Sesare, ka ce u cor kã Tarse.

31 Huonɔŋu fanɔŋu-na, Diilonɔ-dũŋ-baamba waa ba ferɛŋ nuɔ *Yude-i-na, baa *Galile-i-na, baa *Samari-i-na hiere. Kuanɔŋu taa ku naara ba Diilonɔ-hũmellenɔ-kũŋgu-na. Ba taa ba siɛ Itienɔ wulaa aa *Diilonɔ-Yalle naa ce ba ta ba ciinu ba kã.

Ene siire u jarma-na

32 Pier fuɔ taa u wuɔra terni-na hiere u wanɔ Diilonɔ-nelma-i. Yiinɔŋu nanɔŋu-na, wuɔ ji kã Lida duɔ ka ne Diilonɔ-dũŋ-baamba manɔ waa terienɔŋu-na.

* **9:24 Nelle munsuurmu:** Yiinaa-i-na, nuɔmba bɔi taa ba ma kokobaa ba ciilãa ba nileiŋa-i aa hiel dumieŋa. Ba taa ba ce mafamma-i ba bigãarãamba baa gbãa tugol-ba. Dumieŋa yammu-na, ba taa ba jina nuɔmba ta ba niya-yei.

³³ A ne da murgu naŋo waa nelle fande-na, ba taa ba bɪ-yo Ene. U bien niisiɛi waa belle fande-na u sa gbāa sire.

³⁴ Pɪɛr wuɔ kã ka da-yo. Wuɔ cira: «Ene, Yesu-Kirsa siire-niɛ! Sire ŋ pɪŋ ŋ figlɪŋgu-i ŋ jɪna.» Ene wuɔ bi pãŋ yiiye sire.

³⁵ Uŋ siire dumaanɔ-na Lidataamba da-yo, baa pãŋ hũu Itienɔ maama-i baa Sarɔtaamba-i hiere.

Tabita kuu aa sire

³⁶ Diilonɔ-dũŋ-wuonɔ naŋo waa Yope-i-na, ba taa ba bɪ-yo Tabita, Girekibaa ba'a Dɔrkasi. Ku yunɔgu yaa wuɔ yɔrɔŋo. U waa ciɛŋo. Uu naa firnu u nangan-i cor baa nuɔmba-i. U taa u kãyã sũntaamba-i.

³⁷ Pɪɛrŋ waa yibienɔ manɔ nuɔ-i Lida-i-na, Dɔrkasi wuɔ cii jarma-na a ji yii ji ku. Baa cɛ-yuɔ hũmma-i aa biɛ-yo ka galla-yuɔ dũŋgu nanɔgu-na. Dũŋgu fanɔgu waa dɔrɔ.

³⁸ Lida-i baa Yope-i ni saa gbāa da hɔlma baa ni-naa, a ce dumaanɔ-na, Diilonɔ-dũŋ-baamba naa nu-ma Yope-i-na wuɔ Pɪɛr juɔ ji waa dii Lida-i-na. Baa puɔr nuɔmba hãi u wulaa wuɔ ba ka cãrã-yuɔ u jo donduo.

³⁹ Pɔpuɔrbiembanɔ kãa ka hi, baa wanɔ ma yaanɔga-i baa Pɪɛr. Pɪɛr saa tiraa tɛna; wuɔ kã ba gbonu ta ba jo Yope-i-na. Banɔ juɔ ji hi, baa nyugũŋ baa Pɪɛr kulonɔ uŋ waa dũŋgu manɔ nuɔ-i. Bikulcaamba sire baa kaalunɔgu-i jo ji ta ba pigãanɔ Pɪɛr kulonɔ uŋ waa baa-ba aa nye jonɔgorbaa-ba manɔ hã-ba.

⁴⁰ Pɪɛr wuɔ ce nuɔmba hel hiere dũŋgu-na aa wuɔ dũuna cãrã Diilonɔ-i. Uŋ juɔ cãrã tɪ, wuɔ bir u yaanɔga-i kulonɔ-na aa naa cira: «Tabita, sire!» Kulonɔ wuɔ puur u yufienɔ-i. Uŋ puurii u yufienɔ-i da-yo, wuɔ sire tɛna.

⁴¹ Pɪɛr wuɔ bel u nanɔ-na u sire u gbeiniŋ. Uŋ siire, wuɔ bɪ Diilonɔ-dũŋ-baamba-i baa bikulcaamba-i ji pigãanɔ-ba baa-yo.

⁴² Nel daa maa sire gbuo Yope-i hiere, a ce dumaanɔ-na, Yopetaamba fɔŋgũɔ baa hũu Itienɔ maama-i.

⁴³ Pɪɛr wuɔ tɛna Yope-i-na da huɔŋgu. U nanɔ haraa naacolɔŋo manɔ nuɔ-i, ba bɪ-yo Simɔ, u waa jeruo.

10

Kɔrnei hũyãa Yesu maama-i

¹ *Oromɛ ba sorosibaa-ba namba waa Sesare-i-na, ba taa ba bɪ-ba *Itali-taan-sorosibaa. Ba yuntienɔ naŋo waa, ba taa ba bɪ-yo Kɔrnei.

² U taa u wuɔ *Yuifu ba Diilonɔ-hũmelle-i fafamma baa u dumellenɔ-baamba-i. U taa u kãalã Diilonɔ-i. U taa u kãyã sũntaamba-i aa bi tuɔ cãrã Diilonɔ-i bãanɔgu-i baa isuɔŋgu-i.

³ Bãtarunɔgu nanɔgu-na, wuɔ tɛna u dũŋgu-na a ji da *dɔrɔpɔpuɔrbilonɔ naŋo suurii-yuɔ ka cira: «Kɔrnei!»

⁴ Kɔrnei kũɔma pãŋ donɔ ta ma nyɛŋ. Wuɔ dɪŋ dɔrɔpɔpuɔrbilonɔ-na tuɔ ne aa yuu-yo wuɔ: «Kuu dii niɛ?»

Dɔrɔpɔpuɔrbilonɔ cira: «Diilonɔ'i puɔraa-mi ŋ wulaa; niŋ cãrãŋ-yuɔ aa bi tiraa ta ŋ kãyã sũntaamba-i ku dɔlaanu-yuɔ.

⁵ Ku'i ciɛ wuɔ mi ji wanɔ baa-ni ŋ puɔr nuɔmba Yope-i-na, ba ka bɪ naacolɔŋo naŋo jo; ba bɪ-yo Simɔ. U yerre nande yaa Pɪɛr.

⁶ Uŋ haraa umanɔ nuɔ-i, ba bi bɪ-yo Simɔ; jeruo. U ciɪŋgu dii dãmmanɔ-nuoraanɔgu nuŋ-nu.»

⁷ Dɔrɔpɔpuɔrbilonɔŋ juɔ piiye tɪ aa ta, Kɔrnei wuɔ bɪ u maacembiemba hãi baa u sorosiyienɔ naŋo. Sorosiyienɔ fanɔ taa u bi wuɔ Yuifu ba Diilonɔ-hũmelle-i fafamma.

⁸ Banɔ juɔ, u biɛ piiye mamananɔ ciɛ hiere tũnu-bei, aa puɔr-ba Yope-i-na Pɪɛr wulaa.

⁹ Ku cuo kaala-i-na, PIER fuə saa bi suə wuə ba puəraa nuəmba ta ba jo dii u wulaa. Bāanḡuḡ juə hi yuhuḡḡa-i, u nyugūḡ dūḡḡu nanḡu dərə-i-na duə jaal Diilonḡo-i. A ne da huḡḡu fanḡu-na, Kərnei pəpuərbiemba naa piε nelle-i tī.

¹⁰ Nyulmu ji bel PIER dii dərə-i-na, u ce ba ta ba ce niwuoni da ba hā-yo. Wuə u ne dərə-i-na, a da bige-i daaku-i?

¹¹ Dərə puurii aa bīḡkūḡḡu nanḡu ta ku hiire ku jo. Ku waa ḡaa kompaḡḡa, da bāmbāale aa to ka nunni naa-i-na hiere.

¹² Bimbaamba-i ba sīnni-na hiere ba waa: Hīeḡ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baabūulāamba waa hiere.

¹³ Kanḡ juə saanu baa PIER, wuə nu molo piiye wuə: «PIER, sire ḡ bel ḡ ko ḡ wuə!»

¹⁴ PIER wuə cira: «Mi siε wuə; niwuoni maḡ nyaa-ye, niwuoni maḡ saa fa hiere, miḡ siire mi saa wuə-ni dede.»

¹⁵ Molonḡ daa wuə cira: «Diilonḡ duə migāanḡ kumaḡ, nuə baa ce-ku kuuba-balaanḡ.»

¹⁶ Ku tirii ce i siεi aa kompaḡḡa bir nyugūḡ dərə-i-na.

¹⁷ Kərnei pəpuərbiembanḡ kāa ka hi Yope-i, baa yuure ba pigāanḡ-ba Simə dumelle-i. A ne da huḡḡu fanḡu-na, PIER waa tuə jəḡuḡ nel daama-i u sa da yaanḡa mēi. Pəpuərbiembanḡ kāa ka hi fondumelle-i,

¹⁸ ba fara ta ba yuu wuə: «Banḡ bīḡ Simə maḡ PIER, u haraa bande yaa nuə-i wēi?»

¹⁹ *Diilonḡ-Yalle gbē PIER wuə: «Sire, nuəmba namba juə ji ta ba yuu ḡ maama, baa dii nuəmba siεi.

²⁰ Hiire ḡ kā na kā, muəmēi puəraa-ba ḡ wulaa, baa ce ḡ həmmu-i mu hāi.»

²¹ PIER wuə hiire jo ji cira: «Muəmēi PIER. Ku faa wēi?»

²² Baa cira: «Ku faa. Sorosi ba yuntienḡo nanḡo'i puəraa-ye ḡ wulaa, ba bī-yo Kərnei. Naacolḡ daayo-i nelfεeiḡo aa u kāalā Diilonḡo-i. Yuifubaa-ba-i hiere ba bī u yefafalle. Diilonḡo puəraa dərpuərbiilonḡo nanḡo ji wanḡ baa-yo wuə u ce ḡ kā u wulaa kεε nelma dii ḡ da ḡ ka piiye baa-yo.»

²³ PIER wuə ce ba suur nyḡḡ hūmma-i aa naa cə yiḡḡu fanḡu-na. Ku cuo kaala-i-na, wuə sire baa-ba ba ta ba kā Sesare-i-na. Diilonḡ-dūḡ-baamba maḡ waa Yope-i-na, bananḡ baa sire kā baa-ba.

²⁴ PIERbaa-ba wuəyaa yififiḡḡu diei. Ku cuo kaala-i-na, ba suə hi Sesare-i. Ba kāa ka da Kərnei tigiḡḡ u dūḡ-baamba-i baa u jēnakpekpelmba-i tuə cie-ba.

²⁵ PIERḡ kāa ka tuə suur, Kərnei wuə sire jārā-yuə kā ka dūuna duə jaal-o.

²⁶ PIER wuə cira: «Baa ce dumaa, Diilonḡ muə sī, sire!» Aa naa bel u sire.

²⁷ Uḡ siire, baa ta ba piiye ba suur. PIER suurii ku yaa-i, a da nuəmba tīenaana da bāmbāale.

²⁸ Wuə jaal-ba aa naa cira: «Na suyaa wuə a saanu baa *Yuifubaa miε Diilonḡ-hūmelle-i, Yuifubaa-ba saa saaya ba ta ba piε *niεraamba-i, ba saa bi saaya ba ta ba suur ba dumienḡa-na. ḡḡa ma miḡ yēḡ terienḡu maḡ nuə-i nyunḡo-i-na, Diilonḡo pigāanḡ-mi wuə mi baa ta mi ne molonḡo wuə u balaanḡ.

²⁹ Ku'i ciε na da nanḡ bīε-mi, mi saa ce mi həmmu-i mu hāi, mi sire ta jo. Dε-i-na mi taara mi suə, ku faa na bī-mi wēi?»

³⁰ Kərnei wuə cira: «Ku faa. Ku yinni naa yaa dε-i, bāanḡuḡ naa bi donḡ ta ku tεreḡ fiεiε ku bi temma yaa dε-i. Mi suur mi dūḡḡu-na ta mi jaal Diilonḡo-i. Mi juə'a mi ne da naacolḡo nanḡo-i mi yaanḡa-na, u jonḡorbaa-ba carra ḡaa duəlenḡo.

³¹ Naacolḡo gbē-mi wuə: «Kərnei, niḡ cārāḡ kumaḡ Diilonḡo wulaa u ka hā-ni baa-ku. Aa niḡ kāyāḡ sūntaamba-i u daa-ni.

³² Puər nuəmba Yope-i-na, ba ka bī naacolḡo nanḡo jo, ba bī-yo Simə. U yerre nande yaa PIER. Uḡ haraa naacolḡo maḡ nuə-i, ba bi bī-yo Simə; jeruo. U ciḡḡuḡ dii dāmmaḡ-nuoraanḡu nuḡ-nu.»

³³ Min̄ nū mafamma-i mi saa s̄εε; mi p̄n̄ pūr miε ba ka b̄i-ni. Niñ h̄ȳāa-ma jo, ku faa. Itien̄ uñ h̄āa-ni maman̄ η da η ji wan̄ baa-ye, i tigiin̄ i-naa die nu ma yaa-i.»

Pier̄n̄ āndaan̄gu-i

³⁴ Pier̄ wū biε āndaan̄gu-i aa naa cira: «Yende-i-na, mei suyaa miε Diilon̄o sa ce cielūo.

³⁵ Da η fiε ta η hel hie, aa ta η k̄ān̄-yo, aa bi ta η ce kuuviingu, η maama ta ma d̄olnu-yūo.

³⁶ U pūraa ba ka wan̄ *Neld̄od̄olma-i baa *Isirah̄el-baamba-i, wū Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nū baa-yo, k̄εε u yaa nūmba-i hiere ba Tien̄o-i.

³⁷ Ns̄ān̄ waan̄ Diilon̄-nelma-i aa *batischen̄ nūmba-i aa kuman̄ ce *Yude-i-na hiere na suyaa-ku. Ku dūoñ *Galile yaa nūo-i.

³⁸ Diilon̄ uñ hielaā Nasar̄etitaan̄ Yesu-i dumaa aa h̄ā-yo u *Yalle-i baa himma-i, na suyaa-ku. Diilon̄o waa baa-yo, a ce dūo cor terien̄gu terien̄gu, u k̄āȳā nūmba-i aa donya *j̄inabaa-ba-i nūmba-na.

³⁹ Uñ ciε maman̄ *Yerusalemu-i-na baa *Yuifu ba nil̄eina nan̄a-na hiere i daa-ma nūo. Ba yan̄ aa bel-o gbu-yo *daan̄-nu ko-yo.

⁴⁰ Ban̄ fiε ko-yo, u ciε yinni h̄āi yon̄ h̄iema-na, sielin̄-yiin̄gu-i, Diilon̄o sire-yūo aa ce u wūra carra nūmba-i.

⁴¹ Nūmba hiero saa da-yo. Diilon̄ uñ hielaā miε man̄ ku domma-na wūo siertaan̄ miε, miemei daa-yo. I wuyaa baa i-naa, aa nȳoñ baa i-naa.

⁴² U pūraa-ye wūo i wan̄ Neld̄od̄olma-i baa Isirah̄el-baamba-i, aa wan̄ baa-ba wūo Diilon̄o haa u yaa-i ḡēngertien̄o-i nūmba-i hiere ba yun̄gu-na ka hel baa bikuomba-i.

⁴³ *Diilop̄pūarbiemba-i hiere ba siire wan̄ u maama cor, wūo nūoni man̄ da η h̄ūu u maama-i, η āmbabalma hur halan̄.»

Nieraamba daa Diilon̄-Yalle-i

⁴⁴ Nelma saa ji t̄i Pier̄ nun̄gu-na, Diilon̄ wūo saan̄ u *Yalle-i K̄orneibaa-ba-na hiere.

⁴⁵ *Yuifubaa-ba man̄ naa hilaa jo baa Pier̄, kūo ce-ba gb̄εε wūo *nieraamba bi daa *Diilon̄-Yalle-i.

⁴⁶ Nieraan̄ ban̄ daa Diilon̄-Yalle-i, baa don̄ ta ba piiye nelf̄emma-na aa ta ba h̄āl neini ba tūolnu Diilon̄o-i. Pier̄ wūo cira:

⁴⁷ «Ba daa Diilon̄-Yalle-i miε bi temma-i, hai gb̄āa cie-ba wūo ba siε da *batischen̄.»

⁴⁸ Aa naa ce ba *batischen̄-ba Yesu-Kirsa yerre-na. K̄orneibaa baa c̄ārā-yūo wūo u t̄iēna ce yinni c̄ell̄e baa-ba.

11

Yerusalemutaamba c̄āl Pier̄

¹ *Nieraamban̄ h̄ȳāa Yesu maama-i, Yesu *p̄pūarbiemba-i baa Diilon̄-d̄ūñ-baamba man̄ waa *Yude-i-na baa nu-ma.

² Pier̄n̄ jūo bir k̄ā *Yerusalemu-i-na, Diilon̄-d̄ūñ-baamba man̄ waa *Yuifubaa-ba-i, baa ta ba wan̄ baa-yo

³ wūo u ciε niε suur *nieraamba d̄ūnni-na, aa tiraa wuo niwuoni-i baa-ba?

⁴ Man̄ ciε dumaa hiere, Pier̄ wūo suur ma yaan̄ga-na a wan̄-ma baa-ba wūo:

⁵ «Mi waa Yope-i-na ta mi c̄ārā Diilon̄o-i, mi jūo'a mi ne da b̄iñk̄ūngu nan̄gu hilaa d̄ōr̄o-i-na ta ku jo. Ku waa ηaa kompan̄ga, da b̄āmb̄āale aa to ka nunni naa-i-na. Kan̄ jūo saanu baa-mi, ka yiēra.

⁶ Mi ne ka hūoñga-na da suu a da b̄imbaamba-i ba sinni-na hiere: H̄iēñ-baamba-i, baa huriimba-i a naara baab̄ūl̄āamba waa hiere.

⁷ Miŋ daa-ba dumaanjo-na, mi nu molo piiye baa-mi wuɔ: «Pier, sire ŋ bel ŋ ko ŋ wuo!»

⁸ Miε: «Molon nuɔ, mɛi siε wuo. Niiwuoni maŋ nyaa-ye baa nimaŋ saa fa hiere, miŋ siire mi saa dii ku diei mi nuŋgu-na dede.»

⁹ Molon daa u tɛe dii dərɔ-i-na aa cira: «Diilon duɔ migāaŋ kumaŋ, nuɔ baa ce-ku kuubabalaanɔ.»

¹⁰ Ku tirii ce i siεi aa kompanɔa bir nyugūŋ baa bɪmbaamba-i hiere dərɔ-i-na.

¹¹ «Kaŋ bi birii nyugūŋ, miε mi ne da nuɔmba siεi juɔ ji ta ba suur miŋ haraa dumelle maŋ nuɔ-i, wuɔ ba hilaa Sesare. Ba puɔraa-ba muɔmɛi wulaa-i.

¹² *Diilon-Yalle gbɛ-mi wuɔ: «Baa ce ŋ hɔmmu-i mu hāi, sire na kā.» Naŋ daa nuɔmba niediei maŋ daaba-i, ba yaa saan-mi i kā Kɔrnei terienɔ-na.

¹³ Inj kāa, u biε piiye pigāaŋ-ye, wuɔ u tɛenaana u dūŋgu-na, a ji da *dərɔpəpuərbielonjo naŋo caraaya-yuɔ a waŋ baa-yo wuɔ u puɔr ba ka bɪ-mi Yo-pe-i-na

¹⁴ mi ka waŋ nelma namma baa-yo, kεrε nelma famma ka kor-o baa u dumellen-baamba-i hiere.

¹⁵ Miŋ kāa ka hi don ta mi piiye, ku saa vaaya, Diilon-Yalle suur ba hɔmmu-na ŋaa diŋ bi suurii miεŋo-na dumaa ku domma-na.

¹⁶ Itien ŋ waan nelma maŋ, wuɔ Nsāa *baatiseŋ-ye baa hūmma, ŋga yiingu dii baa yiingu Diilonjo ka batisen-ye baa u *Yalle-i; nelma famma pāŋ tɛenu-miε.

¹⁷ Miε inj hūyāa Itienjo-i Yesu-Kirsa maama-i aa Diilonjo hā-ye kumaŋ, u bi hāa bafamba-i kuuduŋgu faŋgu yaa-i. Muɔmi naa gbāa cie Diilonjo-i wuɔ u baa hā-ba wei?»

¹⁸ Pierŋ juɔ piiye dumaanjo-na, ba hɔmmu suɔ ciire. Baa ta ba piiye wuɔ: «Diilonjo-i bibienjo! U bi kāayā niεraamba da ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i aa duɔ kor-ba.»

Antiyəsi Diilon-dūŋ-baamba maama

¹⁹ Baŋ kuɔ Etieni-i aa pisāllā* Diilon-dūŋ-baamba maŋ, banamba kā ka hel dii Fenisi, banamba Sipire, banamba Antiyəsi. Baa naa fulnu *Yuifubaa-ba yaa yon ta ba waŋ Yesu maama-i baa-ba.

²⁰ Sipiretaamba namba waa ba hɔlma-na baa Sirenitaamba namba. Baŋ kaa hi Antiyəsi-i, baa bi piiye-mɛi baa *niεraamba-i.

²¹ Itienjo taa u kāyā-bei, a ce dumaanjo-na, nuɔmba bɔi baa hūyāa Diilon-nelma-i a cu Itienjo huon-nu.

²² Nel daama kā ka hi Diilon-dūŋ-baamba-i *Yerusalemu-i-na. Baŋ nuɔ-ma, baa saan Barnabasi-i ba wulaa dii Antiyəsi-i-na.

²³ Barnabasiŋ kāa ka hi da Diilon ŋ cie baa-ba cemma maŋ, kuɔ gbuu fūnuŋ dɔlnu-yuɔ. Wuɔ dii sirɛiŋa bei, wuɔ ba baa hel Itienjo huon-nu.

²⁴ Barnabasi waa nelviinjo, *Diilon-Yalle naa yu u huonɔga-i baa Yesu maama-i, a ce dumaanjo-na, nuɔmba bɔi baa hūyāa Itienjo maama-i.

²⁵ Ku huonɔgu-na, Barnabasi ji ta kā Tarse duɔ ka taara Sol-i.

²⁶ Uŋ kaa da-yo, wuɔ ce ba bir kā Antiyəsi-i-na ka tɛena ce benfille baa Diilon-dūŋ-baamba-i. Ba hāalāyā nuɔmba bɔi Diilon-hūmelle-i terienɔ-na. Ba duon Antiyəsi yaa nuɔ-i ta ba bɪ Diilon-dūŋ-baamba-i «Kertɛbaa-ba-i».

²⁷ Huonɔgu faŋgu-na, *Diilopəpuərbiemba namba hel Yerusalemu-i-na a kā Antiyəsi-i-na.

* 11:19 Niεŋ 8.1,4.

28 Ba taa ba bī unanjo-i Agabusi. Diilon-Ƴal diε sire-yuə a ce u tuə piiye wuə nyulbalammu ka suur nilɛiŋa-na hiere. (Ninsie ninsie, nyulmu fammu yaa juə suur *Oromε ba *jāmatigi maŋ ba naŋ bīŋ-yon Kulodi-i u bāaŋgu-na.)

29 Uŋ piiye dumaanjo-na, Diilon-dūŋ-baamba-i Antiyəsi-i-na, baa saa-ma wuə umaŋ duə saanu kumaŋ, u jo baa-ku ba saan-ku hā tobimba maŋ *Yude-i-na ba kāyā ba fεε.

30 Baŋ saanu baa kumaŋ hiere, baa jānu-kuə a puər Barnabasi baa Sol ba ka hā yaataamba-i baa-ku dii Yude-i-na.

12

Ba diyaa Pier kaso

1 Huəŋgu bi faŋgu-na, jāmatigi maŋ waa *Yude-i-na, wuə bel Diilon-dūŋ-baamba namba-i tuə ce-ba sūlma. Ba taa ba bī-yo *Erədi*.

2 U tiyāa kufaŋgu-na ji ce ba ko Nsāa mələ-i Sake-i†.

3 Uŋ ciε mafamma-i, wuə ne da ku dalaanu *Yuifubaa-ba-i, wuə tiraa ce ba bel Pier. Baŋ bilaa Pier yibienja maŋ nuə-i, *baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuə-i, ba taa ba ce u ponsaanju-i yinni fanni yaa nuə-i.

4 Wuə ce ba kā ka dii-yo kaso aa naa ce sorosibaa cīncieluo niediei ba ta ba niya-yuə ba hor ba-naa, ba na-ba-naa. U taa u ne wuə *kərsinni timmaŋ-ponsaan da ku cor, u bī nuəmba-i ji ce u āndaanju-i.

5 Pier wuə tīε ba nammu-na dii kaso-i-na. Diilon-dūŋ-baamba gbuu faya ba fεε ta ba cārā Diilonjo-i ba hā-yo.

6 Andaanju naa saaya ku ce ŋaa biŋ ku temma, isuəŋgu-na, sorosibaa-ba hāi jo ji yiera Pier yudəro-i-na u tuə duəfūŋ aa banamba waa dumelle yaanŋa-na. Baa naa vaa-yo baa jəlgəbaa-ba hāi.

7 Itienjo *dərpuərbilonjo naŋo hiire jo. Pierŋ waa dūŋgu maŋ nuə-i, kuə pāŋ ce da cerre. Wuə kā ka muo Pier aa cira: «Sire donduo!» Pier wuə sire. Jəlgəbaa-ba fir u nammu-na hiere.

8 Dərpuərbilonjo cira: «Migāaŋ ŋ vaa ŋ kpaŋkpaanju-i aa ŋ vaa naatenni comienja-i.» Pier wuə migāaŋ vaa u kpaŋkpaanju-i aa naa bi vaa u naatenni comienja-i. Dərpuərbilonjo wuə cira: «Dii ŋ jongoruo-i i ta.»

9 Pier wuə dii u jongoruo-i aa naa hel ba ta. Ku waa u wulaa ŋaa dānsāanju.

10 Ba kā ka cor munniyadielammu-i, aa sire ka cor hāalīŋ-muumu-i. Baŋ kaa hi dumebuə-i, wuə puur u fεε ba hel. Dumelle fande waa kəlluŋ-diele. Baŋ hilaa a wuə maa cεlle, Pier wuə u ne naa dərpuərbilonjo-i, u taa.

11 Uŋ taa huəŋgu-na, Pier wuə suə suə wuə dānsāanju sī. Wuə cira: «Fiefiε-i-na, mi suyaa miε Itienjo yaa puəraa dərpuərbilonjo ji hūu-mi Erədi nyisēnni-na. Yuifubaa-baŋ taa ba jəguəŋ-mi baa mamaŋ, Diilonjo saa hūu-ma.»

12 Pierŋ juə suə u fεεŋ maa-na dumaanjo-na, wuə ta kā Nsāa maŋ ba naŋ bīŋ-yon Marke-i u nyu dumelle-na; ba taa baa bī nyuŋo-i Maari. Nuəmba bəi waa terienju-na ta ba cārā Diilonjo-i.

13 Uŋ kaa ka hi tuə muo dumelle-i, maacembilonjo‡ naŋo waa, ba taa ba bī-yo Ɔrədi, wuə kā duə ka hīl-de.

14 Uŋ kaa nu Pier yalle-i, u huəŋga pāŋ fε a ce dumelle hīlma maama karaanu-yuə. Wuə bir gūunu baa gbarunju ka tūnu-bei wuə Pier juə.

15 Nuəŋ baa cira: «ŋ yunju si dii wei?» Maacembilonjo wuə cira: «Mi sa kar coima, Pier yaa-i.» Baa cira: «Pier sī, ku ka waa u jufoinjo.»

* 12:1 Ba gbē *Erədi maŋ ba naŋ bīŋ-yon Agirpa-dielāno-i. † 12:2 Ba gbē Sebede bamba maŋ waa Yesu *pəpuərbiemba yaa-i. Yesu pəpuərbiemba-na, ba kaŋ ko Sake yaa Yesu maama-na. ‡ 12:13 Maacembilonjo daayo waa cienjo.

16 Piɛr wuɔ bi faya u fɛɛ tuɔ muo dumelle-i. Ba ji naa ba kã ka hɪl-de a da-yo; kuɔ ce-ba gberɛ.

17 Piɛr wuɔ ce u nanga-i ce ba budii aa naa suur ma yaanga-na piiye tũnu-bei Itienj unj hiela-a-yo dumaa kaso-i-na. Unj juɔ piiye tĩ, wuɔ cira: «Kãan na ka tũnu Sake-iŝ baa tobimba namba-i.» Aa naa hel ta tuɔ kã yaŋga nanga.

18 Cuonj juɔ kaal, sorosibaa-ba saa suɔ Piɛrj curaa kusuɔŋ-nu. Baa ta ba yuu ba-naa wuɔ: «U curaa hie?»

19 Jãmatigi wuɔ ce ba wuɔra taara-yuɔ ba saa da-yo. Wuɔ ce ba bel sorosibaa daaba-i ka yuu-ba banj ciɛ dumaa u ji tuɔ kor, aa naa ko-ba. Unj ciɛ mafamma-i, wuɔ ta kã Sesare ka da yinni cɛllɛ.

Erɔdiŋ kuu dumaa

20 *Erɔdi waa berrunj baa Tiirtaamba-i baa Sidɔtaamba-i. A ne da niiwuoni hel *Erɔdi jãmalã yaa nuɔ-i ni kã ba wulaa. Baa nunu ba-naa da ba ka cãrã-yuɔ. Umanj taa u ce maacemma-i Erɔdi ducɔŋgu-na, ba taa ba bĩ-yo Bilatusi; baa cãrã u yaa duɔ ta ba yaan-na.

21 Banj diyaa yiŋgu manj kunj juɔ hi, Erɔdi wuɔ dii u nellentesinnin-jonjgoruo-i ka tĩena u fɔŋgɔsinnin-tetterre-na tuɔ gbu u piiye baa nuɔmba-i.

22 Duɔ piiye, nuɔŋ ba'a: «Diilonj'o'i piiyenj daayo-i, nelbilonj'o sɪ.»

23 Terduɔŋgu fanju-na, Itienj'o *dɔrɔpɔpuɔrbilonj'o pãŋ nanj Erɔdi-i baa jarma, wuɔ u ciɛ niɛ hũu Diilonj'o yerre-i ce-de u diele? U naan-yo baa jianj-jarma. Jĩamba wuo-yo ko-yo.

24 Diilonj-nelma taa ma muonu terni-na hiere ma kã.

25 Barnabasi-i baa Sol banj kãa baa conjgoruonj'u* manj *Yerusalemu-i-na, banj kaa hũu-ku, baa gũunu kã Antiyɔsi-i-na. Ba kãmma-na, baa kã baa Nsãa manj ba nanj bĩŋ-yonj Marke-i†.

13

Diilonj'o puɔraa Sol baa Barnabasi

1 *Diilopɔpuɔrbiemba namba waa Antiyɔsi Diilonj-dũŋ-baamba-na, baa Diilonelpigãataamba namba. Ba hɔlma-na Barnabasi waa a naara Siminyɔ. Siminyɔ fanj'o-i, ba taa ba bĩ-yo Uubilonj'o. Lusiwusi manj taa u hel Sirɛni-i-na, u waa. Manahai manj ciɛ niɛŋgu-i baa *Erɔdi-Antipasi-i, u waa; Sol bi waa.

2 Yiŋgu nanju-na, ba ji dii sũŋgu aa tigiŋ ba-naa ta ba cãrã Itienj'o-i. *Diilonj-Yalle gbɛ-ba wuɔ: «Minj hãa Barnabasi-i baa Sol maacemma manj, yaan-banj ba fɛɛŋ nuɔ ba ce-ma.»

3 Banj juɔ bãl sũŋgu-i baa Diilojaale-i, baa haa ba nammu-i Barnabasibaa-ba-na aa cãrã Diilonj'o-i hã-ba, aa hã-ba hũmelle-i ba ta.

Barnabasibaa-ba kãa Sipire

4 *Diilonj-Yallenj ciɛ Barnabasi-i baa Sol ba ta dumaanjo-na, baa kã Selusi ka biɛ baatonjo-i ta ba kã Sipire.

5 Banj kaa hi Sipire-i, baa hiire Salamine ta ba wanj Diilonj-nelma-i *Yuifu ba *Diilonelhãalãdũnni-na. Banj bĩŋ Nsãa manj Marke-i, u waa baa-ba tuɔ kãyã-bei.

6 Baa karnu Salamine huɔŋga-i hiere ka hi Pafɔsi. Banj kãa Pafɔsi-i-na, ba da hironj'o nanj'o-i, ba bĩ-yo Bar-Yesu. U waa Yuifuyienj'o. U taa u wuɔra u tãal nuɔmba-i wuɔ fuɔ Diilopɔpuɔrbilonj'o.

7 U waa Serju-Polusi dumellenj. Serju-Polusi yaa waa fãamaanjo-i nelle fande-na. U taa u cẽ ŋaa jumɛlienj'o. Barnabasibaa-banj kãa, wuɔ ce ba bĩ-ba

§ 12:17 Ba gbɛ Yesu hãanjo yaa-i. * 12:25 Niɛŋ 11.30. † 12:25 Barnabasi horonj'o-i Nsãa fanj'o-i. Niɛŋ Kol. 4.10.

wuɔ ba ka wan̄ Diilon̄-nelma-i baa-yo, kere ma nyulmu dii-yuɔ. Baa kã ku'i nuɔ-i ka ta ba piye.

⁸ Hiron̄ daayo-i Girekibaa-ba taa ba bi-yo Elimasi, ku yungu yaa wuɔ hiron̄o. Wuɔ sire wuɔ h̄i, wuɔ Serju-Polusi baa h̄u ba nelma-i, kere ba taal-o.

⁹ Sol yerre nande yaa wuɔ Pol, Diilon̄-Yalle naa yu u huɔnga-i. Wuɔ d̄iñ hiron̄o-na tuɔ ne,

¹⁰ aa ji gbẽ-yo wuɔ: «Huhurmantien̄ nuɔni man̄ daani-i, η balaan̄ cor. Nuɔno-i Sitānitien̄ nuɔ. N̄ sa taara η da ānfafamma-i baa η yufelle. N̄ sa yan̄ Itien̄o maacemma biɛnamma-i dumaa wei?

¹¹ Ne! Diilon̄o ka gān̄ baa-ni, u ka ce η yir suur d̄iñ-nu a da huɔngu cɛllɛ.» Terduɔngu fan̄gu-na, hiron̄ daa u yufien̄a pān̄ d̄iñ aa yan̄-yo. Wuɔ da terien̄gu-i hiere da kullu. Wuɔ tuɔ wuɔra u tafurr̄a u taara molo duɔ bel u nan̄-na.

¹² Serju-Polusin̄ daa mafamma-i, Itien̄o nelma pān̄ ce-yo gberɛ; wuɔ pān̄ h̄u-ma.

Polbaa-ba kaa Pisidi

¹³ Ku huɔngu-na, Pol baa u wuɔrataamba sire Pafosi-i-na a biɛ baaton̄o-i kã Perge, dii Pānfili mara nuɔ. Bañ kaa Perge-i-na, Nsāa wuɔ ka bir kã *Yerusalemu aa yan̄-ba.

¹⁴ Pol baa Barnabasi baa cor kã Antiyosi, dii Pisidi mara nuɔ. *Yitien̄anguñ juɔ hi, baa kã *Diilonelh̄aalād̄iñgu-na ka suur t̄iɛna.

¹⁵ Bañ juɔ kalan̄ *ānj̄namma sebe-i t̄i, baa *Diilopəpuərbiemba baamba-i, Diilonelh̄aalād̄iñgu yuntaamba puɔr ba wan̄ baa Polbaa-ba-i wuɔ da kuɔ nelma dii ba da ba piye dii sireiña nuɔmba-na, kere ba gbāa sire piye.

¹⁶ Pol wuɔ sire yiera aa naa ce nuɔmba budii baa u nan̄ga. Bañ budii, wuɔ cira: «*Isirahel-baan̄ namaa, baa *niɛraan̄ namaa naman̄ suurii *Yuifu ba Diilon̄-h̄umelle-na, karaan̄ na t̄inni-i na nu mi nelma-i.

¹⁷ Isirahel-baan̄ miɛ iñ wuɔ Diilon̄o man̄ h̄umelle-i, Diilon̄o fan̄o yufelle hilaa miɛ b̄incuɔmba yaa nuɔ-i u h̄a-ba huɔngu b̄oi bañ ηa naa waa juɔma-na huɔngu-na dii Esipi-i-na. Uñ ciɛ mafamma-i, u kāyā-bei ba hel terien̄gu fan̄gu-na,

¹⁸ aa fiɛ-ba bien̄ komuɔña h̄ai temma *h̄iekuraan̄gu-na.

¹⁹ Mafaman̄ curaa, u ko siyaabaa nieh̄ai *Kanaa jāmalā-i-na aa h̄a Isirahel-baamba-i baa ba terien̄gu-i*.

²⁰ Nel daama-i hiere ma ciɛ bien̄ nuɔsiba h̄ai komuɔña h̄ai baa c̄inciel temman̄ h̄olma-na. Ku huɔngu-na, u h̄a-ba yuntaamba. Yuntaan̄ daaba t̄iyāa baa-ba a ji hi *Samiel† b̄aan̄gu.

²¹ «Kufan̄gu huɔngu-na, i b̄incuɔmba ji cira ba taara jāmatigi. Diilon̄o h̄a-ba Sawul. Ba taa ba b̄i u to-i Kisi. *Bensaamie d̄iñ-baamba'i waa. Sawul ciɛ bien̄ komuɔña h̄ai jāmatigis̄inni-na.

²² Ku huɔngu-na, Diilon̄o halan̄-yo aa haa *Davidi. Uñ haa Davidi-i, u cira: «Min̄ taa mi taara uman̄, mi daa-yo, u yaa Davidi-i Yese biɛno-i. U'i ka tuɔ ce mi huɔnga-i.»

²³ «Diilon̄o ciɛ Davidi h̄ayēl̄no nan̄o yaa jo Yesu-i ji kor Isirahel-baamba-i ηaa uñ ηa nan̄ p̄aa ma nuñgu-i dumaa.

²⁴ Aa Yesu suɔ duɔ don̄ u maacemma-i, Nsāa waan̄ Diilon̄-nelma-i baa Isirahel-baamba-i hiere, aa cira ba nanna ba cilɔbabalan̄o-i aa jo u ji *batisen̄-ba.

* **13:19** Niɛñ Anj̄namma tiyemman̄-sebe-i-na (Deutéronome) 7.1; Yosuwe (Josué) 14.1. † **13:20** Ku birii a saanu baa cerma. Girekimma-na ba naaraaya *Samiel yerre-na wuɔ *Diilopəpuərbilono.

25 «Nsāa maacemman juo piε timma, wuo tuo piiye wuo: «Uman saaya u jo, uu dii huon-nu. Baa na ta na ne wuo si muəmei; muo si. Naacolho fanjo-i mei saa piera u natāanġu-i.»

26 «Tobiŋ namaa, nelma man kuraan-yeŋ, Diilonjo saan-ma hā miemei baa-ma. U saan-ma hā *Abiramu hāyēlmba-i aa bi saan-ma hā namaa namaŋ suurii Yuifu ba Diilonġ-hūmelle-na.

27 Yerusalemutaamba-i baa ba yuntaamba saa suo Yesu s'inni-i, ba bel-o ko-yo. Baŋ waŋ mamaŋ yiŋenanni-na hiere *Diilopəpuərbiemba sebebaa-ba-na, ba ciε ma yaa-i.

28 «Baŋ bilaa-yo a fiε ka da u saa cāl, ba yagar ce *Pilati ko-yo.

29 Maama nyegāan Yesu kūŋgu-na, man juo ce-yuo hiere, ba har-o *daanġu-na ka fuure-yuo.

30 Diilonjo yan-ba aa sire-yuo hiel-o kuomba hōlma-na.

31 Bamanġu cuu u huon-nu a hel *Galile-i-na a kā Yerusalemu-i-na, uŋ siire, u caraaya ba yaa-i yinni bōi-na. Nyunġo ku bāanġu-na, ba yaa dii ta ba waŋ u maama-i baa Isirahel-baamba-i.

32 Miε fere-i, i juo diε ji waŋ *Neldədalma famma yaa baa-na wuo Diilonġ uŋ pāa nunġu man baa i b'incuamba-i,

33 u ciε-ku hā ba huon-baan miemei: U siire Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na ŋaa man nyegāan dumaa Gbelieman-nalāanġu man hāalŋ-kūŋgu-na wuo:

«Mi biεŋo yaa nuəŋo-i.

Muəmei huəŋ-ni nyunġo-i-na.»‡

34 Diilonjo siire-yuo hiel-o kuomba hōlma-na, u saa yan u hōr. Uu naa hi waŋ-ma wuo:

«Min pāa nufafaanġu man baa Davidi-i, nuharunġu si dii, mi ka ce-ku hā-na.»§

35 Ku'i ciε na da ma waan terienġu nanġu-na wuo:

«N siε siε yan ŋ nolho hōr hēma-na.»*

36 A ne da Davidi man waan mafamma-i, u siire ce Diilonjo huəŋga-i ji ku. Uŋ kuu, ba fuuriye-yuo baa u b'incuamba-i aa u hōraa.

37 Nġa Diilonjo siire Yesu yaa hiel-o hēma-na, u saa da hōr.

38 Tobiŋ namaa, terienġu fanġu-na, na saaya na suo wuo fuo barguo yaa nuo-i in juo ji tiε waŋ āmbabalma hurman-maama-i baa-na. *Moisi ānġinamma saa gbāa hur na āmbabalma-i.

39 Nġa baman hūyāa fuo maama-i, ba āmbabalma hurii aa yan-ba ba fereŋ nuo.

40 Terienġu fanġu-na, bilaan na fere, baa na yan Diilopəpuərbiemban waan mamaŋ, ma ji wuo-na.

41 Ba ciεra wuo: «Diilonjo ciεra:

«Bombolmantaan namaa, niεŋ!

Mi ka ce nelma namma na bāanġu-na.

Nelma famma-i molo duo waŋ-ma baa-na na siε hūu-ma.

Ma ka ce-na gberε aa na ka ku halan.»»†»

42 Baŋ juo hel Diilonelhāalādūŋgu-na, nuamba jo ji ta ba cārā Pol baa Barnabasi-i wuo yiŋenanġu man juon, ba tiraa ba tir nelduon daama-i.

43 Nuamban juo bōrō, Yuifubaa-ba-i baa niεraamba man suurii Yuifus'inni-na, baa cu Pol baa Barnabasi-i ba huon-nu ta ba piiye baa-ba ba dii sireinġa bei wuo ba ne Diilonjo ānfafamma-i aa ba nyaar-yuo. Ba maama saa waa dei baa yuliinġu-i.

‡ 13:33 Gbelieman-nalāanġu (Psaume) 2.7 § 13:34 Isayi (Ésaïe) 55.3 * 13:35 Gbelieman-nalāanġu (Psaume) 16.10 † 13:41 Abakuke (Habaquq) 1.5

⁴⁴ Yitiɛnanɔŋ juɔ hi, nuɔmba-i hiere nelle-na baa tigiɪŋ ba-naa da ba nu Itienjo nelma-i.

⁴⁵ Yuifubaa-baŋ juɔ da nelpɔŋ daaku temmanɔ hilaa, ba bir yan aa ce-ku nenemungu. Pol duɔ wan maman, ba'a coima aa ta ba tuora-yuɔ.

⁴⁶ Polbaa-ba don holle wan baa-ba wuɔ: «Diilonɔ-nelma naa vii Yuifubaa namɛi igɛna. Nga nan juɔ ta na ciina-mɛi wuɔ na sa taara na da cicɛlma man sa tiɛŋ dede-i, i ka yan-na aa ka wan-ma baa niɛraamba.

⁴⁷ Itienjo waan ma yaa baa-ye wuɔ:

«*Mi ciɛ-ni nilɛiŋa-i hiere a fitɪnuɔ nuɔ*

ŋ da ŋ gbɔa hi terni-i hiere baa konkor-nelma-i.»[‡]

⁴⁸ Niɛraambaŋ juɔ nu nel daama-i, kuɔ gbuu dɔlnu-bei. Baa pɔŋ ta ba kaal Itienjo nelma-i wuɔ ma faa. Baman naa waa da ba da kor, baa hɔu-ma.

⁴⁹ Itienjo nelma don ta ma gbuo nilɛiŋa faŋa-i hiere.

⁵⁰ Yuifubaa-ba bir yan aa taal caamba man waa bɪŋkɔntaamba-i aa suur Yuifu ba Diilonɔ-hɔmelle-na, baa nellen-bɪncuɔmba-i a gbo-ba Polbaa-ba-na. Baa bel-ba huol ba yammu-i da dei aa donya-bei ba nelle-na.

⁵¹ Pol baa Barnabasi-i baa pir ba nallu-i ba terienɔŋu-na, aa ta kɔ Ikoniyɔmu.

⁵² Baŋ fiɛ donya-bei, baman naa cu Yesu huonɔŋu-na, baa cor baa ba hɔfɛlle-i. *Diilonɔ-Yalle naa bi yu ba hɔmmu-i.

14

Polbaa-baŋ ciɛ kumanɔ Ikoniyɔmu-i-na

¹ Pol baa Barnabasi-i baŋ kɔa Ikoniyɔmu-i-na, baa tiraa kɔ *Yuifu ba *Diilonɔhɔalɔdɔŋgu-na ka ta ba wan Diilonɔ-nelma-i. Baŋ wan-manɔ dumaa, Yuifubaa-ba saa gbɔa da ba yagar-ma baa *niɛraamba-i. Ba bɔi baa hɔyɔa-ma.

² Yuifubaa-ba man saa hɔu-ma, baa yan aa kɔ ka gbo niɛraamba-i baa Diilonɔ-dɔŋ-baamba-i.

³ Baŋ fiɛ gbo-ba, Polbaa-ba saa ta; baa tiɛna da huonɔŋu Ikoniyɔmu-i-na. Baa naa haa ba nanɔa Itienjo-na aa ta ba piiye. U taa u kɔyɔ-bei ba ta ba ce nelma bɔi baa gbɛɛ-weima bɔi a pigɔan wuɔ baŋ wan u ɔnfafamma man, coima sɪ.

⁴ Kuŋ ciɛ dumaanɔ-na, nuɔmba saa gbɔa nunu ba-naa nelle-na: Banamba waa baa Yuifubaa-ba-i, banamba waa baa Yesu *pɔpuɔrbiemba-i.

⁵ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i a naara ba yuntaamba-i, baa nunu ba-naa da ba bel Polbaa-ba-i huol ba yammu-i aa nan-ba baa tɔmpɛlɛiŋa ko-ba.

⁶⁻⁷ Polbaa-ba nu-ma. Baŋ nuɔ-ma, baa gbar kɔ Likawoni ka ta ba wan *Neldɔdɔlma-i. Ba waan-ma Lisire-i-na, baa Derbu-i-na baa nilɛiŋa man kɔtɔnni-na hiere.

Mamanɔ ciɛ Lisire-i-na

⁸ Naacolɔ nanɔ waa Lisire-i-na, u saa gbɔa tuɔ sire u yiɛra. Uŋ siire, u saa gbɔa tɛtɛŋ u gboluonɔŋu-i dede.

⁹ Yiinɔŋu nanɔŋu-na, wuɔ tiɛna tuɔ nu Pol tuɔ piiye. Pol wuɔ ji dɪŋ-yuɔ tuɔ ne, a ji da u suyaa wuɔ Diilonɔ gbɔa sire-yuɔ u jarma-na.

¹⁰ Wuɔ piiye baa-yo da gbagaga wuɔ: «Sire ŋ yiɛra ŋ gbɛiniŋ!» Naacolɔ wuɔ tie sire pɔŋ tuɔ wuɔ.

¹¹ Lisiretaambaŋ daa mafamma-i, baa ta ba piiye likawonimma-na wuɔ: «I tɪnni ciɛŋ nelbiliemba a hiire* jo ji tiɛna baa-ye.»

[‡] 13:47 Isayi (Ésaïe) 49.6 * 14:11 Bafamba wulaa tɪnni waa tɔnuŋ-nu.

12 Kuŋ ciε dumaanjo-na, baa ta ba bi Barnabasi-i Yewusi. Ba waa da ba cor kusuon-nu Pol yaa piyen, a ce dumaanjo-na baa ta ba bi ufanjo-i Hermesi.†

13 Yewusi jigantien wuɔ kã ba nunu ba-naa baa nuamba-i aa wuɔ bel balmba namba a tuɔnu-bei jo baa-ba u tinnin-dungu-na duɔ ji ko-ba tinni-na hã Pol baa Barnabasi-i. U tinnin-dungu waa nelle munsuurmu-na‡.

14 Polbaa-ba saa suɔ ku yungu. Ban juɔ suɔ, ba hõmmu pãŋ guɔla; baa taalnu ba jongorbaa-ba-i aa gbar kã ba wulaa ka ta ba wan baa-ba wuɔ:

15 «Na ce bige-i maacemma-i dumandε-i-na? Caamba'i bi huon mienjo-i namaa temma-i. I juɔ baa *Neldɔdɔlma'i die ji tũnu-nei, wuɔ na nanna aansɔsɔŋ daama-i aa na cu Cicɛlmantienjo huon-nu. U yaa hielaa dɔrɔ-i baa hɛma-i baa dãmman-nuoraanjo-i baa ni huoya-niini-i hiere.

16 Yiinaa-i-na, u yaan nuamba-i ba feren nuɔ ba sire wuɔ ba hũmienja.

17 Nan fiε waa na feren nuɔ, u saa yan u anfafamma cemma-i: U dãa u hã-na dii, u ce na dimma ta ma ce fafamma, u hã na ta na wuo na ye aa tiraa tuɔ fẽ na hõmmu-i.»

18 Polbaa-ban fiε piiye dumaanjo-na, nuamba saa ta ba ne da ba yan niin daaba komma-i da ba hã-ba.

19 Ku huonjo-na, *Yuifubaa-ba namba ji jo; banamba hilaa Ikoniyomu, banamba hel Antiyosi man Pisidi mara-i-na. Ban juɔ, baa gbo nuamba-i Polbaa-ba-na. Ba sire ta ba nan Pol baa tãmpɛlɛinja wuɔ ba ko-yo. Huonjo nanjo juɔ hi, ba da niε si u kuu, baa bũul-o hel baa-yo nelle-na ka nanna.

20 Diilon-dũŋ-baamba kã ka tigiin u caanjo-na, wuɔ sire ba bir suur nellen-huonjo-na.

Polbaa-ba birii ta ba kã Antiyosi man Siiri-i-na

Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ ta baa Barnabasi-i ta ba kã Derbu.

21 Ban kaa hi, baa wan *Neldɔdɔlma-i baa Derbutaamba-i. Nuamba fõngũ baa hũu-ma. Ban siire Derbu-i-na, baa bir kã Lisire-i-na ka cor kã Ikoniyomu. Ban hilaa Ikoniyomu-i-na, baa kã Antiyosi man Pisidi mara-i-na.

22 Ba waa da ba cor terienjo terienjo, ba ta ba piiye ba dii sireinja Diilon-dũŋ-baamba-na wuɔ ba bel Yesu maama-i nammu hãi. Aa bi ta ba piiye baa-ba wuɔ: «I saaya i mulien da dei aa suɔ die suur *Diilon-nelle-na.»

23 Diilon-dũŋ-baamba man waa hiere nilinja fanja-na, Polbaa-ba hiel yaataamba bei aa dii sũŋgu, aa cãrã Itienjo-i hã-ba, ba haa ba nanja-i u yaa nuɔ-i.

24 Ban ciε mafamma-i, baa sire karnu Pisidi mara-i a kã Pãnfili mara nuɔ.

25 Ban kã Pãnfili-i-na, baa wan Diilon-nelma-i Perge-i-na, aa cor kã Atali

26 ka biε baatonjo-i ta ba kã Antiyosi man Siiri-i-na. Ba wuɔsaanjo duon kusuon-nu'i. Ban wuɔraaya ce manjo daama-i hiere, ba cãrã Diilonjo-i hã-ba kusuon-nu'i aa ba suɔ ta.

27 Diilon un kãayã-bei ba ce manjo hiere, ban kãa ka hi, baa tigiin Diilon-dũŋ-baamba-i hiere tũnu-bei baa-ma, aa un bi kãayã *nieraamba-i dumaa ba hũu Yesu maama-i, baa tiraa wan mafamma-i baa-ba.

28 Ban ciε mafamma-i, baa tiena ce huonjo baa-ba cɛllε.

15

Nieraamba saaya ba jã wei?

1 Nuamba nan baa hilaa *Yude-i-na jo Antiyosi-i-na ji ta ba piiye baa *nieraamba man hũyãa Yesu maama-i wuɔ: «Da na saa *jã ŋaa *Moisi *anjɛnamman wan-ma dumaa, na siε gbãa kor.»

† 14:12 Girekibaa-ba wulaa, tinni waa boi. Ba tinni yuntienjo yaa ban taa ba bi-yo Yewusi-i, aa u pɔpuɔrbilonjo-i Hermesi. ‡ 14:13 Nelle munsuurmu: Nien 9.24 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

² Pol baa Barnabasi-i ba saa hūu-ma baa-ba. Kuɔ sire bel vaa.

Diilonɔ-dūŋ-baamba ji naa ba hiel Pol baa Barnabasi-i a naara terienɔ fangu taamba namba, wuɔ ba kã *Yerusalemu-i-na ka hi Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba-i baa-ma.

³ Aa naa tigiin ba hūmelle-i hã-ba; ba sire ta. Ba kamma-na, ba curaa baa Fenisi, a kã ka hel *Samari. Nieraambaŋ hūyãa Itienɔ maama-i dumaa, da ba hi nelle nelle, ba tūnu Diilonɔ-dūŋ-baamba-i baa-ma aa cor. Da ba wanɔ-ma baa bamaŋ, ku gbuu fūnuŋ dɔlnu kutaamba-i.

⁴ Baŋ kaa hi Yerusalemu-i, Diilonɔ-dūŋ-baamba jãrã-bei. Yaataamba waa hiere baa Yesu pɔpuɔrbiemba-i. Diilonɔ un kãayã Polbaa-ba ce mamaŋ hiere, baa tūnu-bei baa-ma.

⁵ Baŋ juɔ piiye tĩ, *Farisiebbaa-ba maŋ hūyãa Yesu maama-i ba hɔlma-na, banamba sire wuɔ nieraamba maŋ hūyãa Yesu maama-i, ba saaya ba jã aa ta ba wuɔ Moisi anjĩnamma hūmelle-i.

Nelma ka da yaanɔga

⁶ Baŋ piiye dumaanɔ-na, Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa yaataamba da ba-naa ku andaanɔ-na.

⁷ Andaan daaku waa pãna cor. Pier wuɔ ji naa u sire yiera aa naa cira: «Tobiŋ namaa, na suyaa wuɔ dii ku domma-na Diilonɔ un hielaa-mi na hɔlma-na wuɔ mi ka wanɔ *Neldɔdɔlma-i baa *nieraamba-i ba nu-ma aa hūu-ma.

⁸ Fuɔ maŋ suyaan nuamba kusūnni-i, da na da u hãa-ba u *Yalle-i ŋaa un hãa miɛnɔ-i baa-de dumaa, kuu dii ŋaa u pigãan wuɔ u hūyãa-ma ba da ba piɛ-yo.

⁹ Diilonɔ kãŋ-ye kuuduɔŋgu hiere baa-ba. Ba hūyãa u maama-i ku'i ciɛ u hur ba ambabalma-i aa yaŋ-ba welewele waan daama temma-i.

¹⁰ Conɔgoruonɔ maŋ i bĩncuamba saa gbãa tūu-ku, miɛ fɛɛ-i i saa gbãa tūu-ku, bige-i ciɛ na'a i haa-ku hã nieraamba-i baa-ku? Baa na feŋ Diilonɔ-i.

¹¹ I hūyãa-ma wuɔ Yesu kuraa-ye gbãŋgbãŋ, kuuduɔŋgu yaa baa bafamba-i.»

¹² Pierŋ piiye dumaanɔ-na, terienɔ ce da sensensen ŋaa molo si dii. Diilonɔ un kãayã Pol baa Barnabasi-i ba ce nelma maŋ hiere nieraamba hɔlma-na, ka hel baa gbɛɛ-weima-i, bafaŋ baa suur ma yaanɔga-na ta ba wanɔ-ma.

¹³ Baŋ juɔ piiye tĩ, Sake* wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, niɛŋ,

¹⁴ dii ku domma-na, Diilonɔ un curaa corma maŋ duɔ hiel nieraamba namba ce-ba fuɔ baamba, Simɔ† waan ma yaanɔga-i hiere baa-ye.

¹⁵ Kuŋ curaa corma maŋ, ku juɔ ji ce kuuduɔŋgu baa *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-i. Diilopɔpuɔrbiemba nyegãan wuɔ:

¹⁶ Itienɔ ciɛra: *Yiĩngu dii baa yiĩngu, mi ka bir jo.*

Da mi jo, *Davidi dūŋgu maŋ cii,

mi ka sire-kuɔ.

Mi ka migãan-ku ma-ku

ku yiera ku gbeiniŋ.

¹⁷ *Mafaŋ da ma ce, nuamba maŋ saa hi suɔ-mi yogo,*

ba ka taara-miɛ suɔ-mi.

Miŋ bĩɛ bamaŋ niliɛŋa-na hiere da mi ce-ba mi baamba,

ba ka ta ba taara ba Tienɔ-i.

Muɔmei waan-ma dumaa.

Da mi wanɔ mamaŋ, mi ce-ma.

¹⁸ *Aa miŋ waan-ma ku bãanɔgu cuɔ.»‡»*

* **15:13** Ba gbɛ Yesu hãanɔ yaa-i. Niɛŋ 12.17 baa 21.18. † **15:14** Ba gbɛ Pier yaa bande-i-na, u yerre nande yaa Simɔ-i. ‡ **15:18** Amɔsi (Amos) 9.11-12

19 Sake wuɔ suonu u āndaangu-i wuɔ: «Ku'i cie na da niɛraamba maŋ cuu Itienjo huon-nu, mei sa taara i mulien-ba.

20 Nga mamaŋ dii cemma, i nyegɛŋ seɓe a waŋ baa-ba wuɔ ba yaŋ cufien-kūma wuoma-i, baa bimbaamba maŋ ba saa cāa ba nonni-i, ka hel baa tamma-i hiere. Aa ba hiel ba naŋga biŋwosinni-na.

21 Na saa da, a doŋ dii i bincuaŋ-bāaŋ-nu, *Moisi *ānjinaamma waŋ nilɛiŋa-na hiere, aa ba sa nanna *yitiɛnaŋgu baa ma kamma-i *Diilonelhāalādūnni-na.»

22 Sakenj juɔ piiye dumaanjo-na, Yesu pɔpuɔrbiemba-i baa Diilon-dūŋ-baamba-i, ka hel baa ba yaataamba-i hiere, baa cira ba ka hiel nuamba ba hōlma-na a puɔr-ba baa Polbaa-ba-i Antiyosi-i-na. Aa naa sire hiel yaataamba hāi; Silasi baa *Yuda. Yuda yerre nande yaa waa Barsabasi.

23 Baŋ hielaa-ba, baa nyegɛŋ seɓe-i hā-ba. Seɓe huɔya-maama yaa daa-ma: «I natobiŋ namaa namaŋ niɛraaŋ namaanjo-i Antiyosi-i-na, baa Siiri-i-na, baa Silisi-i-na, i jaalaa-na.

Yesu pɔpuɔrbien miɛŋo-i a naara *Yerusalemu Diilon-dūŋ-baamba yaataamba-i, miɛmei nyegāaŋ seɓe daayo-i die hā-na.

24 I nuɔ wuɔ i nellen-baamba namba kāa na terienju-na ka piiye cu na hōmmu-i. Baa na tie holle, miɛ saa puɔr-ba.

25 Inj nuɔ-ma, i daa i-naa aa hiel nuamba die puɔr-ba na wulaa. Kutaamba ka gbonu baa Pol baa Barnabasi-i.

26 Ba yaa i jēnaamba. Ba siyaa kuliŋgu-i Itienjo-i Yesu-Kirsa maama-na.

27 I hielaa Yuda baa Silasi ba da ba ka waŋ inj nyegāaŋ mamaŋ seɓe-i-na hā-na baa ba fereŋ nunni.

28 *Diilon-Yalle-i baa miɛ fere-i i sa taara i haa congoruonju naŋ temma hā-na, nga mamaŋ sie gbāa ciel kɔtuonju ma yaa daa-ma:

29 Na hiel na naŋga cufien-kūma wuoma-na, baa bimbaamba maŋ ba saa cāa ba nonni-i, baa tamma-i. Aa na ne biŋwosinni-i aa na yaŋ-ni. Da na ce-ma ŋaa inj waan-ma duma, ku ka fa.

I ka waa Diilon-yiŋgu.»

30 Ba taa baa seɓe-i ku yaa nuɔ-i, kā ka hi Antiyosi-i; ba tigiinj Diilon-dūŋ-baamba-i hiere a hā-ba baa-yo.

31 Diilon-dūŋ-baamba hūu-yo kalaŋ-yo. Baŋ kalaan-yo, u huɔya-maama gbuu silaa dɔlnu-bei hiere ŋaa bige-i! Ba kūma pāŋ firnu.

32 Yuda-i baa Silasi-i ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba, baa piiye nelma bɔi baa Diilon-dūŋ-baamba-i a dii sireiŋa bei ba migāaŋ bel Yesu maama-i nammu hāi.

33 Ba daa huonju cellɛ baa-ba aa suɔ da ba bir kūŋ. Baŋ'a ba ta yiŋgu-na, Diilon-dūŋ-baamba gbuu jaal-ba da dei aa hā-ba hūmelle-i.

34 [Baŋ hā-ba hūmelle-i, Silasi saa ta.]

35 Pol baa Barnabasi-i bafamba waa tiɛna Antiyosi ta ba waŋ Itienjo maama-i. Nuamba bɔi waa baa-ba naara.

Pol baa Barnabasi-i ba buɔra

36 Huonju naŋgu juɔ hi, Pol wuɔ gbɛ Barnabasi-i wuɔ: «Inj curaa waŋ Itienjo maama-i nilɛiŋa maŋ nuɔ-i hiere, yaŋ i bir i kā-yɛi i ka ne bamaŋ hūyāa-ma baŋ yɛŋ mamaŋ nuɔ-i.»

37 Barnabasi wuɔ tuɔ taara ba kā baa Nsāa maŋ ba naŋ biŋ-yonj Marke-i.

38 Pol saa hūu-ma, wuɔ uu naa kā baa-ba aa ka bir aa yaŋ-ba dii Pānfili.

39 Kuɔ sire bel vaa. Ba saa ji nunu ba-naa, ba naa ba bɔrɔ. Barnabasi wuɔ biɛ Marke-i ba kā ka biɛ baatonjo ta ba kā Sipire.

40 Diilon-dūŋ-baamba cārā Diilonjo-i hā Pol aa u biɛ Silasi-i ba ta.

⁴¹ Ba wuəraaya bīŋ Siiri nilēiŋa-na hiere baa Silisi waan̄a-i ta ba dii sirēiŋa Diilon̄-dūŋ-baamba-na.

16

Timote cuu Polbaa-ba huon̄-nu

¹ Pol baa Silasi-i ban̄ taa dumaan̄o-na, ba kā ka hel D̄erbu, cor ka hel Lisire. A ne da Yesu wuon̄o nan̄o waa nelle fande-na, ba taa ba bī-yo Timote. U nyu waa *Yuifuyiēŋo aa hūu Yesu maama-i aa u to-i Girēkiyiēŋo.

² Tobimba man̄ waa Lisire-i-na baa Ikoniyōmu-i-na, ba taa ba bī Timote yefafalle.

³ Pol wuə tuə taara u ta baa-yo. A ne da Yuifubaa-ba man̄ waa terien̄gu-na, baa suyaa wuə Timote to-i Girēkiyiēŋo. Pol wuə naa u *jā-yo aa ba suə ta.

⁴ Yesu *pəpuərbiemba-i baa *Yerusalemu Diilon̄-dūŋ-baamba yaataamban̄ yieraaya nelma* man̄ nuə-i, Polbaa da ba cor terien̄gu terien̄gu, ba wan̄ ma yaa-i baa Diilon̄-dūŋ-baamba-i; aa cira ba wuə ma hūmelle-i ŋaa ban̄ waan̄-ma dumaa.

⁵ Yinniŋ taa ni cor dumaa, Diilon̄-dūŋ-baamba taa ba nan̄ kaasinni Diilon̄-hūmelle-na dumēi, aa bi ta ba ciinu ba kā.

Pol dānsaan̄ Torasi-i-na

⁶ Ku huon̄gu-na, Polbaa-ba ji ta ba taara ba ka wan̄ Diilon̄-nelma-i *Asi nilēiŋa-na. *Diilon̄-Yalle saa hūu-ma. Ba naa ba karnu Firgi mara-i cor baa Galasi wuon̄o-i.

⁷ Ban̄ kaa piē Misi-i, baa ta ba taara ba kā Bitini. Yesu Yalle saa hūu-ma.

⁸ Ba naa ba karnu Misi-i cor, a kā ka hi Torasi.

⁹ Isuon̄gu nan̄gu-na, Pol wuə dānsā da Maseduəniyiēŋo nan̄o juə ji yiera tuə cārā-yuə wuə u kā ka kāyā-bei dii Maseduəni-i-na.

¹⁰ Yiē† pāŋ suə yiē Diilon̄o taara i ka wan̄ *Neldədəlma-i baa Maseduənitaamba-i. I saa tiraa tēna, yiē pāŋ sire tiē tigiin̄ i hūmelle-i.

¹¹ In̄ juə'a i ta yiin̄gu man̄ nuə-i Torasi-i-na, yiē biē baaton̄o-i pāŋ kar vii Samotirase, ka hiire. In̄ hii yiin̄gu man̄ nuə-i, ku cuo kaala-i-na, yiē cor kā Neyapolisi.

¹² In̄ siire terien̄gu-na, yiē kā Filipu ka tēna da yinni terien̄gu fan̄gu-na. Filipu yaa waa nebuə-i Maseduəni-i-na. *Oromēbaa-ba'i waa tēna terien̄gu-na.

Lidi hūyāa Itien̄o maama-i

¹³ In̄ kāa Filipu-i-na, *yitēnangun̄ juə hi, yiē hel nellen̄-huon̄ga-na a kā kaan̄gu nan̄gu nun̄gu-na. Ii naa suə wuə Diilojaalterien̄gu ka waa terien̄gu-na. In̄ kāa, yiē da caamba namba; yiē tēna piie baa-ba.

¹⁴ Unan̄o waa ba həlma-na, ba taa ba bī-yo Lidi. U taa u hel Tiyatire. U taa u suor nelbōmbōŋ ba kompammu aa u taa u kuye Diilon̄-kūŋgu-i. In̄ kāa ka tiē piie dumaan̄o-na, wuə kar u tūŋgu-i tuə nu in̄ wan̄ man̄. Polŋ waan̄ man̄ hiere, Itien̄ wuə kāyā-yuə ma suur u tūnni-na dēi.

¹⁵ Man̄ suurii u tūnni-na dēi dumaan̄o-na, wuə ce ba *batisen̄-yo baa u dumellen̄-baamba-i hiere aa naa gbē-ye wuə: «Da kuə na hūyāa-ma wuə mi hūyāa Itien̄o maama-i kelkel, juəŋ na ji har mēi terien̄-nu.» Aa naa gbāŋ baa-ye i ji hūu-ma.

Ba diyaa Polbaa-ba-i kaso Filipu-i-na

* 16:4 Nelma famma yaa piie cor 15.29. † 16:10 Like naa bi tuə wuəra baa Pol hōnni nanni.

16 Yiingu nangu-na, i taa i kã Diilojaalteriengu-na a suu baa maacembilonɔɔ naŋo. Maacembilonɔ daayo-i, *jina waa u yungu-na a ce u tuɔ suɔ maman juɔŋ u wan-ma. U taa u da gbeina bɔi kufangu-na u hã baman biyaa-yo maacemma-na.

17 Maacembilonɔ daa wuɔ cu i huon-nu tuɔ piiye da gbagaga wuɔ: «Balan daaba cãa Dɔrwuonɔ. Ba pigãan-na konkor-hümelle yaa-i.»

18 U ciɛ kufangu-i da yinni bɔi i huon-gu-na. Pol huɔŋga ji guɔla baa-yo. Wuɔ wan baa u jina-i wuɔ: «Yesu-Kirsa yerre-na, cor ŋ hel ciɛŋo-na!» Terduɔŋgu fangu-na, jina wuɔ pãŋ yan ciɛŋo-i.

19 U taamban juɔ da u sa tiraa u da bɪŋkũŋgu u hã-ba, baa bel Pol baa Silasi-i kã baa-ba ãndacetaamba wulaa dii gɛŋgɛrteriengu-na§

20 ka hã *Oromɛ ba fãamaambaa-ba-i baa-ba aa cira: «*Yuifubaa-ba'i daaba-i, ba juɔ ji ta ba guɔl nelle-i ba hã-ye.

21 Ba juɔ baa hümefɛlɛnde. A ne da hümelle fande nyaa Oromɛbaa miɛŋo-i: I siɛ gbãa siɛ-de, i siɛ bi gbãa wuɔ-de.»

22 Ban piiye dumaanɔ-na, nuɔmba man waa hiere, baa sire wuɔ ba siɛ yan Polbaa-ba-i. Fãamaambaa-ba ce ba col ba jonjorbaa-ba-i aa hã-ba hümelle-i wuɔ ba muo-ba.

23 Baa fũnuŋ muo-ba da dɛi aa kã ka dii-ba kaso. Ban diyaa-ba, baa wan baa uman niɛyan kasobiemba-i wuɔ u tuɔ ne-ba dɛi.

24 Naacolŋ uŋ nuɔ mafamma-i, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i dubilonɔ man dii tuogbuole-na ka sɔgɔlnu ba gbeini-i daan-gu nan-nu.

25 Isuɔhollen juɔ hi, Pol baa Silasi-i baa ta ba cãrã Diilonɔ-i aa ta ba hãl neini ba tuɔlnu-yuɔ. Kasobiemba namba waa dii ba dũnni-na aa ta ba fara ba nu.

26 Ba juɔ'a ba suɔ, da hiɛma sagalaaya hɔduɔŋgu, ka hel baa kasodũŋgu-i hiere! Dũnfenni pãŋ puur. Ban ŋa naa vaa kasobiemba-i baa jɔlgɔbaa-ba man, ba fir hiere.

27 Uman taa u niya kasobiemba-i u taa u duɔfũŋ; wuɔ cɛ. Wuɔ u ne da dũnfenni puurii hiere. Wuɔ fa u taacɛɛŋo-i hiel-o duɔ ko u fɛɛ wuɔ sɪ kasobiemba gbaraa hiere.

28 Pol wuɔ kaasɪŋ wuɔ: «Baa ce ŋ fɛɛ gbomma, molo saa kã teriengu!»

29 Naacolŋo kũɔma nyɛŋ dumaa ma fɛɛŋ nuɔ. Wuɔ ce ba hã-yo dãamu; u gbar kã ka dũuna Polbaa-ba caan-gu-na

30 aa cira ba hel gɔŋgũɔŋ-nu. Ban hilaa, wuɔ yuu-ba wuɔ: «Mi jɛnaan namaa, muɔmi saaya mi ce bige-i a gbãa da mi kor?»

31 Baa cira: «Da ŋ hũu Itienɔ-i Yesu maama-i, ku yaa gbãa kor-ni baa ŋ dumellen-baamba-i hiere.»

32 Aa naa don ta ba wan Itienɔ maama-i baa-yo baa u dumellen-baamba-i hiere.

33 Isuɔduɔŋgu fangu-na, wuɔ kã baa-ba ka saar ba pãnni-i aa naa pãŋ ce ba *batiŋ-yo baa u baamba-i hiere.

34 Ban juɔ batiŋ-ba tɪ, wuɔ kã baa Polbaa-ba-i u dumelle-na ba ka wuo niwuoni. Uŋ hũyãa Yesu maama-i baa u baamba-i hiere, ba hɔmmu gbuu pãŋ fɛ da yogogo.

35 Cuon juɔ kaal, fãamaambaa-ba puɔr sorosibaa-ba ka wan baa kaso-biemba niyatienɔ-i wuɔ u nanna Polbaa-ba-i.

36 Naacolŋ wuɔ kã ka cira: «Pol, fãamaambaa-ba puɔraa ba jo wuɔ mi nanna-nei. Hilaan na kã na mun-kãmmu.»

‡ 16:16 Maacembilonɔ daayo waa ciɛŋo. § 16:19 Bafamban ger ãndenni-i kusuɔŋ-nu ba bi nyɔŋ san-ga-i kusuɔŋ-nu'i. Teriengu fangu dii yuɔyuɔ hɔnni-na hiere.

³⁷ Pol wuɔ yagar aa naa gbē sorosibaa-ba-i wuɔ: «Ku ciε niε ba bel-e ba saa bi yuu-ye, ba muo-ye nuɔmba-na η siε suɔ wuɔ Oromɛbaa miε*, aa jo ji dii-ye kaso. Fiefiε-i, ba ta ba taara ba fuo nanna-yiε! Ma siε gbāa wuɔ dumaanjo-na! Kāan na ka wan baa-ba wuɔ ba jo ba fεrε ba ji hiel-e.»

³⁸ A ne da fāamaambaa-ba saa naa suɔ wuɔ Pol baa Silasi-i Oromɛbaa. Sorosibaa-ban kāa ka hi-ba baa nelma-i, ba kūɔma pān ta ma nyεn.

³⁹ Baa sire jo ba wulaa ji cārā-bei aa ce ba hel kaso-i-na. Ban hilaa, baa cārā-bei wuɔ ba ce jande aa ba hel nelle-na.

⁴⁰ Baa ta kā Lidi terien-nu; kā ka da Diilon-dün-baamba-i. Baa piiye dii sireinja bei aa naa cārā hümelle-i ta.

17

Maman daa Polbaa-ba-i Tesalonike-i-na

¹ Pol baa Silasi-i ban taa Filipu-i-na, baa cor baa Anfipolisi, kā ka hel Apoloni a suɔ ta ba kā Tesalonike-i-na. *Diilonelhāalādün-gu waa baa *Yuifubaa-ba-i nelle fande-na.

² A ne da Pol sa da Diilonelhāalādün-gu aa cor-ku. Wuɔ kā ka suur a tuɔ firnu Diilon-nelma-i baa-ba. U ciε mafamma-i *yitiεnanni siεi.

³ U tagaaya pigāan-ba wuɔ *Konkortienjo naa saaya u muliεn aa ku. Aa duɔ ku, Diilonjo sire-yuɔ. Aa Konkortienjo fanjo yaa Yesu man un wan u maama-i baa-ba.

⁴ Poln piiye dumaanjo-na, Yuifubaa-ba namba hüu-ma cu ba huon-nu fuɔ baa Silasi-i, a naara Girekibaa-ba man taa ba kuye Diilon-kün-gu-i ba bɔi bi cuu ba huon-nu, baa caamba bɔi. Caamba famba waa nelbōmbōmbaa.

⁵ Ku saa dɔlnu Yuifubaa-ba namba-i. Baa ce-ku nenemungu aa wuɔra taara nangalbaa a tigiin nuɔmba-i ta ba wuɔra ba ce ijieni ba du nelle-i. Aa naa kūɔl ba-naa kā Yasō dumelle-na wuɔ ba ka bel Polbaa-ba-i ka hā fāamaambaa-ba-i baa-ba. Polbaa-ba naa har kusuon-nu'i.

⁶ Ba kāa ku yaa-i ba saa ka da-ba. Baa bel Yasō yaa-i baa Diilon-dün-baamba namba kā baa-ba fōngōtaamba wulaa ka ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Balan daaba wuɔraaya du niliεn-a-i hiere, ba hii bande yaa fiefiε-i-na.

⁷ Yasō yaa haraa-ba u dumelle-na. Ba maacemma saa fa; ba yagaraa *jāmatigi nun-gu-i aa ta ba piiye wuɔ jāmatigi nanjo dii, kεrε ba bi-yo Yesu.»

⁸ Nel daama saa dɔlnu nuɔmba-i baa fōngōtaamba-i hiere.

⁹ Yasōbaa-ba juɔ pā gbeibuɔ hā-ba aa ba suɔ nanna-bei.

Polbaa-ba kāa Bere

¹⁰ Ku isuon-gu-na, Diilon-dün-baamba ce Polbaa-ba ta kā Bere. Ban hii, baa kā *Yuifu ba *Diilonelhāalādün-gu-na ka ta ba wan Diilon-nelma-i.

¹¹ Yuifubaa-ba man waa Bere-i-na baa naa fa yan baman waa Tesalonike-i-na. Diilon-nelma numma taa ma dɔlnu bafamba-i ηaa bige-i! Yinni man jon ba kalan-ma ba ne da kuɔ Poln wan man baa-ba ma yaanga yaa-i.

¹² Nuɔmba bɔi baa hüyāa Yesu maama-i ba hɔlma-na. Aa Girekibaa-ba man bi waa, ba fōngūɔ baa hüyāa-ma. Caamba waa-bei. Caamba famba waa nelbōmbōmbaa.

¹³ Yuifubaa-ba man waa Tesalonike-i-na ban juɔ nu wuɔ Pol kāa Bere-i-na ka tiraa tuɔ wan Diilon-nelma-i, baa sire nyaa u huon-nu wuɔ ba ka du terien-gu-i aa gbo nuɔmba-i yuɔ.

¹⁴ Diilon-dün-baamba daa-ma dumaanjo-na, baa kā baa Pol dāman-nuoraan-gu-na ka biε baatonjo ta, aa yan Silasi yaa baa Timote-i Bere-i-na.

* **16:37** *Yuifubaa bɔi saa naa gbāa da *Oromɛ ba sinni-i, nga Pol naa da-ni (niεn Pəpuər. 22.25-29; 23.27). Da η waa Oromeyiεn nuɔnjo-i, molo saa saaya u muo-ni baa daan-gu, molo saa bi saaya u muo-ni baa nyan-gbāan-gu.

15 Ba saan Pol ka hi Ateni aa bir. Ban'a ba bir, wuɔ puɔɔɔɔɔɔ ba wuɔ ba ka wan baa Silasi-i baa Timote-i ba jo u wulaa donduo.

Polɔn waanɔn maaɔn baa Ateniitaamba-i

16 Polɔn tɛnaana Ateni-i-na tuɔ cie Silasi-i baa Timote-i, duɔ cor kusuɔɔɔɔɔɔ-nu, u da cufɛllu, a cor kusuɔɔɔɔɔɔ-nu, u da tɛnni; kuɔ gbuu fɛnuɔɔ ta ku kukul-o.

17 A ce duɔ kɔ *Diilonelhaalɔdɔngu-na, u wanɔ ma yaa-i baa *Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba maɔn taa ba kuye Diilon-kɔngu-i. Aa yiingu yiingu, duɔ kɔ nellen-huɔngana-ka da bamaɔn, u bi piiye baa-ba.

18 Bamaɔn naa cie Epikure ba kalaɔo-i baa Sitoyisi ba kalaɔo-i kɔ yaan-na, yiingu nanɔgu-na, banamba jo ji ta ba piiye baa Pol. Banamba ta ba yuu banna wuɔ: «Andapirrentienɔ daa u wanɔ wuɔ niɛ?» Bamaɔn naa nuɔ Polɔn piiyen Yesu maama-i baa kuomba siremmaɔn-kɔngu-i, baa cira: «Ku biyaa nɔaa u piiye Diilohumefelendenɔ-maama.»

19 Banɔn piiye dumaanɔo-na, baa bel Pol kɔ baa-yo gɛngertaamba* wulaa ka cira: «Niɔn juɔ ji ta nɔn piiye humefelende maɔn maama-i, i taara i suɔnu kuanɔgu die.»

20 Niɔn wanɔn maaɔn, ma cie nerma miɛnɔo-na, i taara i suɔ ma yaanɔa-i.»

21 A ne da nelfɛmma numma-i baa ma wamma taa ma dɔlnu Ateniitaamba-i baa niraamba maɔn waa ba hɔlma-na nɔaa bige-i!

22 Pol wuɔ sire yiera gɛngertaamba yaanɔa-na aa naa cira: «Ateniitaan namaa, ma miɔn daa-na damma maɔn, ku biyaa nɔaa cufɛllu sa cor-na.

23 Na saa da, mi wuɔramma-na, mi daa na cufɛllu-i hiere nellen-huɔngana. Aa mi daa ba nyegaaɔn dunandu-na wuɔ: «Cufɛnerienɔ.» Nanɔn buol cufɛnerienɔ maɔn aa na sa suɔ-yo, muɔmi juɔ da mi ji pigaaɔn-na u yaa-i.

24 U yaa Diilonɔo-i. U yaa hielaa bimbinni-i hiere. U yaa dɔɔɔ-i baa hɛma-i ni Tienɔo-i. Molo siɛ gbɔaa ma dɔngu a hɔ u suur.

25 U yaa haaɔn-yeɔn fafalmu-i i tie fiisa. Biɔnkɔngu biɔnkɔngu, u yaa haaɔn nelbiliemba-i baa-ku, a ce dumaanɔo-na, u sa taara molonɔn napɔrrenɔn-biɔnkɔngu.

26 U hielaa siyaabaa-ba-i hiere nelduɔnɔo diei nuɔ ba tɛna gbuo hɛma-i hiere. U huɔnu huɔngu-i hɔ-ba belle-na aa dii yumma ba nilɛɔna-na.

27 U taara nelbiliemba taara-yuɔ, ku'i cie u ce-ma dumaanɔo-na. Da ku fie balanɔn niɛ niɛ, n gbɔaa tafurrɔ da-yo. Coima saa fa, Diilonɔo saa maa baa-ye.

28 Fuɔ barguɔ yaa nuɔ-i inɔ yeɔn hɛma-na tie gbɔ i ce i weimambaa-ba-i. Na fanaamba namba waanɔn ma yaa-i wuɔ: «Diilonɔo bisalmba namba'i miɛnɔo-i.»

29 Inɔ yeɔn Diilonɔo bisalɔn miɛ, bige-i cie da na ce na kul sɛnɛ jina wuɔ Diilonɔo yaa dumaanɔo-na? Bige-i cie da na ce na kul wargbe? Bige-i cie da na ce na sisinɔn tɔmpɛlle jina? Diilonɔo-i nelɛ siɛ gbɔaa suɔ-yo kul-o.

30 Maaɔn cie cor ku huɔngu-na, Diilonɔo sa ne-ma, wuɔ nuɔmba saa ta ba suɔ kuyungu. Fieɛ-i-na, u taara nelɛnɔo nelɛnɔo, duɔ fie waa hie, u nanna u cilɔbabalaɔo-i.

31 Bige-i cie wuɔ ma ce dumaanɔo-na? U diyaa yiingu duɔ ce nuɔmba-i hiere ba andaanɔo-i ku cemma-i. U hielaa molo duɔ ji ce-ma. U siire kutienɔo-i hiel-o kuomba hɔlma-na a pigaaɔn wuɔ u yaa hielaa-yo.»

32 Polɔn juɔ cira Diilonɔo siire molonɔo hiel-o kuomba hɔlma-na, banaanɔn baa bir yanɔn aa ta ba nyɛ-yo, banaanɔn baa cira: «Cie yiingu nanɔn nɔn ji wanɔn mafamma-i baa-ye.»

33 Pol wuɔ ta aa naa yanɔn-ba.

34 Kunɔn fie ce dumaanɔo-na, banamba yagar huɔ Yesu maama-i a cu u huɔn-nu. Ba hɔlma-na, gɛngertienɔo nanɔn waa, ba taa ba bi-yo Deni, aa cienɔo nanɔn bi waa, ba taa ba bi-yo Damarisi, a naara nuɔmba namba.

* 17:19 Ba taa ba bi gɛngertaanɔn daaba belɛnɔnɔn-i Aropasi.

18

Pol kaa Korēnti

¹ Ku huonɔgu-na, Pol wuɔ ji ta Atēni-i-na kā Korēnti.

² Belle fande-na, *jāmatigi maɲ waa *ɔɔɔɔ-i-na, wuɔ ciera *Yuifubaa-ba sire hiere ɔɔɔɔ-i-na. Ba taa ba bɪ-yo Kulodi. A ne da Yuifuyienɔ naɲo waa, ba taa ba bɪ-yo Akilasi, u taa u hel Pɔ. Ba taa ba bɪ u cienɔ-i Pirsili. Bafamba waa tiena *Itali. Baɲ juɔ cira ba sire, baa sire kā Korēnti-i-na. Baɲ kaa, ku saa da huonɔgu Pol wuɔ kā ka da-ba; wuɔ bel jɪeru baa-ba.

³ Ba taa ba ce maacenduɔma hiere. Ba taa ba ce kompadūnni. Polɲ wuɔ har ba yaa nuɔ-i ba ta ba gbonu ba ce maacemma-i.

⁴ Da ku waa *yitienanɔgu-i, u kā *Diilonelhāalādūngu-na ka tuɔ gbāɲ baa Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i ba da ba hūu Yesu maama-i.

⁵ Silasi-i baa Timote-i baɲ juɔ hel Maseduɔni-i-na jo, Pol wuɔ yaɲ u maacemma-i aa fulnu Diilonɔ-nelma wamma yaa yonɔ. U taa u piiye u pigāaɲ Yuifubaa-ba-i wuɔ Yesu yaa *Konkortienɔ-i.

⁶ Baa bir yaɲ aa bigāaɲ-yo aa ta ba tuora-yuɔ. Pol wuɔ muora u jonɔgorbaa-ba-i* aa gbē-ba wuɔ: «Mamaɲ da ma ji da-na, namaa yuɲ-maama-i; na baa feɲ-mi! Mi ka ta kā niēraaɲ wulaa.»

⁷ Uɲ taa terienɔgu-na, wuɔ kā nieryienɔ naɲo cɪnɔgu-na, ba taa ba bɪ-yo Titiyusi-Yutusi. U taa u kuye Diilonɔ-kūngu-i. U cɪnɔgu naa kuo Diilonelhāalādūngu-na.

⁸ Umanɲ waa Diilonelhāalādūngu yuɲgu-na, ba taa ba bɪ-yo Kiripusi. Fuɔ wuɔ hūu Itienɔ maama-i baa u dumellen-baamba-i hiere. Korēntitaamba bɔi taa ba hūu Yesu maama-i Pol wulaa aa ta ba ce ba ta ba *batisen-ba.

⁹ Isuɔnɔgu naɲgu-na, Itienɔ ji piiye baa Pol dānsāaɲ-nu wuɔ: «Baa kālā, cor ɲ ta ɲ piiye.

¹⁰ Mi dii baa-ni, molo siē gbāa ce-ni bɪɲkūngu. Mi baamba dii bɔi nel daade-na, ta ɲ piiye.»

¹¹ Pol wuɔ tiena Korēnti-i-na tuɔ waɲ Diilonɔ-nelma-i. U tienaana ce belle diei baa boluonɔgu.

¹² Yiinɔgu naɲgu-na, Yuifubaa-ba ji gbo ba-naa bel Pol kā baa-yo fāamaaɲ ba terien-nu. Umanɲ waa ku huonɔgu-na Akayi† yuɲgu-na, ba taa ba bɪ-yo Galinyɔ.

¹³ Baɲ kaa baa-yo, baa gbē-yo wuɔ: «Naacolɲ daa u juɔ baa u den Diilojaale, a ne da di sa kā hūmeduɔle baa *āɲɲamma-i.»

¹⁴ Pol wuɔ u puur u nuɲgu-i duɔ piiye, Galinyɔ wuɔ siēɲ-yo cira: «Yuifubaa namaa, kuɔ uu naa ce kuubabalaanɔ naɲ temma-i, mii naa ce āndaanɔgu-i ku cemma-i.

¹⁵ Nɔga naɲ ceɲ na-naa na Diilonɔ-hūmellen-kūɲ-nu, baa yirien-kūɲ-nu, baa na āɲɲammaɲ-kūɲ-nu, namei saaya na fienu-kuɔ na-naa nuɔ; mēi nuɲgu sɪ.»

¹⁶ Aa naa hiel-ba gēɲgerdūngu-na.

¹⁷ Baɲ hilaa, ba hieronɔ-i baa bel Diilonelhāalādūngu yuntienɔ-i ta ba muo-yo gēɲgerdūngu yaanɔga-na. Ba taa ba bɪ naacolɲ-i Sɔsitēni. Galinyɔ wuɔ gbuu fiinaaɲ ce ɲaa u saa da-ba.

Pol birma-i duɔ kā Antiyɔsi-i-na

¹⁸ Ijienɲ daaniɲ cie cor, Pol wuɔ tiraa tiena da huonɔgu Korēnti-i-na. Ku huonɔgu-na, wuɔ ji cārā hūmelle-i tobimba wulaa duɔ kā Siiri mara nuɔ; fuɔ baa Akilasi-i baa u cienɔ-i Pirsili-i hiere. Wuɔ pāa nuɲgu baa Diilonɔ-i, a ce dumaanɔ-na baɲ kaa hɪ Sāɲkire-i, wuɔ ce ba cir u yuɲgu-i aa ba suɔ da ba suur baatonɔ-na.

* **18:6** Pol cie kufanɔgu-i a pigāaɲ wuɔ u siē tiraa dii u nuɲgu-i ba wēima-na. † **18:12** Korēnti dii Akayi huonɔgu-na.

19 Baŋ kaa hi Efesi-i, baa bɔrɔ. Pol wuɔ kã *Diilonelhãalãdũngu-na ka tuɔ piiye baa *Yuifubaa-ba-i.

20 Uŋ juɔ'a u ta, baa cãrã-yuɔ wuɔ u yaŋ aa tɛna ce yinni cɛllɛ baa-ba.

21 Wuɔ cira: «Yaan mi ta. Diilonɔ duɔ siɛ, mi ka bir jo.» Aa naa ta ka biɛ baatonɔ-i ka hiire Sesare.

22 Uŋ hiiriye Sesare-i-na, wuɔ kã *Yerusalemu-i-na ka jaal Diilonɔ-dũŋ-baamba-i aa suɔ tuɔ kã Antiyɔsi-i-na.

23 Polŋ kãa Antiyɔsi-i-na, wuɔ tɛna da huɔngu cɛllɛ aa naa tiraa sire biɛ Galasi nilɛiŋa-i a yuŋ-nu baa Firgi waanɔ-i tuɔ wuɔra u dii sireiŋa bamanɔ cuu Yesu huonɔ-nu hiere.

Apolɔsi maama

24 Polŋ taa u wuɔra u dii sireiŋa-i Diilonɔ-dũŋ-baamba-na huɔngu manɔ nuɔ-i, *Yuifuyiɛnɔ nanɔ wuɔ jo Efesi-i-na, ba taa ba bi-yo Apolɔsi. U taa u hel Alɛsãndiri. Naacolŋ daa u taa u suɔ u piiye aa tiraa tuɔ suɔ Diilonɔ-nelma-i ŋaa bige-i!

25 U taa u suɔ Yesu hũmelle-i aa u taa u hinu pãama baa u nelma wamma-i. Aa duɔ u wan-ma, ma sa ciɛ; ŋ siɛ suɔ wuɔ u taa u suɔ Nsãa *batɛmu yaa yonɔ.

26 Yiingu nanɔgu-na, wuɔ gbuu fɛ u huɔnga-i baa nelma-i *Diilonelhãalãdũngu-na. Akilasi waa baa u ciɛnɔ-i. Baŋ juɔ hel, baa bi-yo ka migãan kaala Diilonɔ-hũmelle-i baa-yo.

27 Akayi kãmanɔ-maama waa-yuɔ, Diilonɔ-dũŋ-baamba dii sireiŋa yuɔ aa naa nyɛgɛŋ sɛbɛ hã Akayi Diilonɔ-dũŋ-baamba-i wuɔ duɔ kã, ba bel-o dɛi.

Uŋ kãa, Diilonɔ uŋ ciɛ baa bamanɔ ba hũu Yesu maama-i, ku kãayã-bei bɔi.

28 U waa duɔ ce u biɛ Diilonɔ-nelma-i a tagaaya pigãan Yuifubaa-ba-i nuɔmba-na, wuɔ ba suurii hɛiŋ-nu, kɛrɛ Diilonɔ uŋ pãa nuŋgu-i wuɔ u ka saanɔ *Konkortiɛnɔ manɔ, u yaa juɔ Yesu-i.

19

Pol birii kã Efesi-i-na

1 Apolɔsiŋ waa Korɛnti-i-na huɔngu manɔ nuɔ-i, Pol wuɔ karnu tãnni-i kã ka hi Efesi-i. Uŋ kãa, wuɔ da Diilonɔ-dũŋ-baamba namba-i,

2 wuɔ yuu-ba wuɔ: «Nanɔ hũyãa Yesu maama-i, na daa *Diilonɔ-Yalle-i wɛi?»

Baa cira: «Ba bi bige-i Diilonɔ-Yalle-i? I saa nu di maama dede!»

3 Pol wuɔ yuu-ba wuɔ: «Namaa daa *batɛmu hayo-i?»

Baa cira: «Nsãa batɛmu.»

4 Pol wuɔ cira: «Bamanɔ naana ba cilɔbabalanɔ-i Nsãa taa u hã ba yaa-i u batɛmu-i aa tuɔ piiye baa nuɔmba-i wuɔ umanɔ ka jo fuɔ huɔngu-na, ba haa ba nanɔga yuɔ. U taa u gbɛ Yesu yaa-i.»

5 Polŋ piiye baa-ba dumaanɔ-na, baa ce ba *batisɛnɔ-ba Itiɛnɔ-i Yesu yerrena.

6 Baŋ baatisɛnɔ-ba, wuɔ haa u nammu-i bei aa cãrã Diilonɔ saanɔ u *Yalle-i hã-ba. Baŋ juɔ da Diilonɔ-Yalle-i, baa donɔ ta ba piiye nelfɛɛmma-na. Diilonɔ uŋ diyaa manɔ ba nunnɔ-na, baa ta ba wan-ma baa nuɔmba-i.

7 Bamanɔ naa ciɛnɔ mafamma-i, ba gbãa yu nuɔmba cɪncieluo baa ba hãi temma.

8 Pol saa tuɔ naa *Diilonelhãalãdũngu-na. Duɔ kã, u biɛ *Diilonɔ-bãangu maama-i a piiye ma yaanɔga-i baa nuɔmba-i ba da ba hũu-ma. U nuŋgu saa ta ku ce yelma baa ma wamma-i. U ciɛ mafamma-i caamba siɛi.

9 Nɔga banamba saa hũu-ma, aa bir ta ba nyɛ Itiɛnɔ hũmelle-i nuɔmba-na. Polŋ juɔ da ba ce dumaanɔ-na, wuɔ kã baa bamanɔ hũyãa-ma Tiranusi nakolɛn-cɪiŋgu-na ka tuɔ wanɔ Diilonɔ-nelma-i baa-ba kusuɔn-nu'i yinni manɔ jonɔ.

10 U ciε mafamma-i bienja hāi. A ce dumaanjo-na, *Yuifubaa-ba manj waa hiere *Asi-i-na baa *nieraamba-i, baa nu Itienjo maama-i.

11 Diilonjo naa hā Pol himma nanj temma u tuɔ ce gberε-wεima-i.

12 A ce nyarkpātāangu manj da ku yiεya Pol kūma-i aa ba haa-ku jeiŋo manj nuɔ-i, u sire. Jaamba bɔi siire dumaanjo-na, aa *jinabaa-ba bi hilaa nuɔmba bɔi-na dumaanjo-na.

Sikeva bεpuɔmba maama

13 *Yuifubaa-ba namba bi waa ta ba wuɔra ba donya *jinabaa-ba-i ba hiel-ba nuɔmba-na. Yiiŋgu nanju-na, baa ji sire wuɔ bafamba cɪŋ Yesu-i-na aa donya-bei ne si ba ka gbāa. Aa naa maa cira: «Polŋ piiyenj Yesu manj maama-i, fuɔ yerre-na curaanj na hel naacolŋ daayo-na!»

14 Diilojigāntaamba yuntienjo manj ba nanj bɪŋ-yonj Sikeva-i, fuɔ bεpuɔmba'i naa ciε maacemma famma-i. Ba waa nuɔmba niehāi.

15 Banj piiye dumaanjo-na, jina bir gbε-ba wuɔ: «Mi suɔ Yesu-i baa Pol hiere, namaa fuɔ, namaa hilaa hie?»

16 Uŋ waa naacolŋo manj nuɔ-i wuɔ pāŋ diire-bei baa muoru. Ma saa ji fa baa gbar. Ba gbaraa hel tāmporni naacolŋo cɪŋgu-na, baa tāmma-i nyelēlē ba kūma-na.

17 Korma pāŋ ta ma da Yuifubaa-ba manj waa Efesi-i-na hiere baa *nieraamba-i, a ce ba sa siε bɪ Yesu yerre-i ānsɔsɔmma-na.

18 Bamanj naa hūyāa Yesu maama-i, banj ciε guɔyuɔ manj cor hiere, ba fōŋgūɔ baa ta ba jo ba yiera nuɔmba-na ba wanj-ma a pigāan wuɔ ba siε tiraa ce ma temma.

19 Bamanj naa bi waa hiriemba-i, ba fōŋgūɔ baa jo baa ba himmanj-sebebaa-ba-i ji tigiin-ba caa-ba nuɔmba yufelle-na. Baa tagaaya sebebaa daaba sullu-i, a da ba yuu bafamba neifienj-komorre baa a ndii* temma.

20 Itienjo barguɔ-i-na, Diilonj-nel maa da fōŋgūɔ ta ma gbuo terni-i hiere ma kā.

Efesi siire yiεra u gbeininj

21 Ku huonju-na, Pol wuɔ ji cira u ka cor kā *Yerusalemu. Nga aa suɔ duɔ kā Yerusalemu-i-na, u ka cor Maseduɔni igēna baa Akayi. U taa u bi piiye wuɔ duɔ hi Yerusalemu-i, u saaya u bi kā *Ɔrɔmu.

22 Uŋ puu mafamma-i dumaanjo-na, wuɔ saanj kakāyātaamba hāi Maseduɔni-i-na: Timote baa Erati; aa fuɔ wuɔ tɪena *Asi-i-na a ce yinni cellε.

23 Kufanju yinni-na, Itienjo hūmelle kūŋ kuɔ ce nelle sire du.

24 Fānanjo nanjo waa tuɔ kul niikulni, ba taa ba bɪ-yo Demetursi. Uu naa bie maacenciraamba ta ba kul baa-yo. Tiiŋgu nanju waa Efesi-i-na, ba taa ba bɪ-ku Artemisi. Tiiŋgu fanju dūŋgu-i, Demetursibaa-ba taa ba kul ku temma baa wargbe ba suor. Ba taa ba kūɔl gbeinja-i ku maacemma-na.

25-26 Polŋ kāa ka tuɔ wanj Yesu maama-i, Demetursi wuɔ da u gbuonu bafamba sanja. Wuɔ bɪ u maacenciraamba-i baa u nafānaamba-i hiere a ji tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Naacolŋo manj juɔ ji tuɔ wuɔra u piiye daayo-i, wuɔ ba bɪ-yo Pol; uŋ wuɔranj u wanj manj na saa bi yanj-ma numma. Wuɔ inj kul tinni manj, yunju si dii-niε. A ne da miε i wuo ma'i nuɔ-i. Nuɔmba cuu u huon-nu wuɔ u wanj ninsonjo. U saa bāl-ku Efesi bande yonj; u yii duɔ gbuo Asi nilēinja-i hiere baa nel daama-i.

* 19:19 Huonju fanju-na, ku waa ba gbāa pā maacembienj komuonj-niehāi baa cɪncieluo baa gbeinj daaya-i belle diei-i-na.

²⁷ Maman jaan muɔ, ku saa ce ɲaa u yii duɔ biɛna hã miɛ yon, ɲga u ka ce Artemisi dũngu nuonngu hel nuɔmba-na, a ce ba siɛ tiraa ta ba kãŋ Artemisi fuɔ fɛɛ-i, a ne da Asitaamba-i baa nuɔmba-i hiere miwaanjo-na ba buol u yaa-i.»

²⁸ Demetursin piye dumaanjo-na, nuɔmba hɔmmu gbuu pãŋ guɔla; baa sire ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Efesitaan Artemisi temma si dii!»

²⁹ Ijien daa niɛ ce nelle-i hiere di sire yiɛra di gbeiniŋ. A ne da Maseduɔnitaamba namba naa nyaanu Pol jo. Ba waa ba hãi. Ba taa ba bi unanjo-i Gawusi aa bi unanjo-i Aritarke. Baa bel bafamba-i kã baa-ba ponsanatigerre-na.

³⁰ Pol wuɔ cira u kã. Diilon-dũŋ-baamba cie-yo wuɔ u baa kã.

³¹ U jɛnaamba namba bi waa nelbɔmbɔmbaa Asi-i-na, bafamba puɔr ba ji wan baa-yo wuɔ u baa kã.

³² Ijieni saa waa dɛi ponsanatigerre-na: Hooi haai! Hooi haai! Ba fɔŋgũɔ waa da ɲ yuu-ba, ba siɛ suɔ kuman cie nuɔmba tigiin ba-naa.

³³ *Yuifuyienjo nanjo waa ba hɔlma-na, ba taa ba bi-yo Alesãndiri. Baa wan ma yaannga-i baa-yo aa naa titiire-yuɔ dii-yo nuɔmba hɔlma-na wuɔ u piye baa-ba. Wuɔ sire u nannga-i wuɔ nuɔmba budii.

³⁴ Nuɔmba saa naa suɔ wuɔ Yuifuyienjo. Ban juɔ suɔ, baa cor ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Efesitaan Artemisi temma si dii! Efesitaan Artemisi temma si dii!» Ba cie lɛrbaa-ba hãi temma kaasɪngu-na.

³⁵ Kombiyienjo man waa ba nelle-na, u yaa juɔ gbãŋ baa nuɔmba-i ba budii. Ban budii, wuɔ cira: «Efesitaan namaa, hai moloŋo-i dii aa u saa suɔ wuɔ Artemisi dũngu-i baa ku nobinjo man hilaa dɔrɔ-i-na diire, miɛ niini?»

³⁶ Kutienjo si dii. Terienngu fanngu-na, na saaya na budii. Aa da na'a na ce kuman, na jɔguɔŋ na ne aa na suɔ na ce-ku.

³⁷ Nan siire bel balan daaba-i ta na jo baa-ba, ba saa bi guɔla biŋkũngu Artemisi dũngu-na, ba saa bi bi u yebabalande, na'a i ce-ba niɛ?

³⁸ Demetursi-i baa u nabaamba-i, da ba'a ba ka bi uman, gɛŋgertaamba dii, ba bi kutienjo-i kusuɔŋ-nu'i; ba jɛna yinni ta ba ce ãndenni-i.

³⁹ Da ku bi waa nelma namma dii na wulaa, die ji tigiin i-naa hiere, na jo, i ka fiɛlnu-mɛi.

⁴⁰ Ni ma'i sɪ, dumandɛ-i-na, fɔŋgɔtaan da ba bi-ye yuu-ye wuɔ: «Bige-i dii nyunngo-i-na aa na tigiin na-naa?» I da hama-i wan-ma aa ba hũu-ma? I ka ce ba da niɛ sɪ i taara i hel ba huonnu, a ne da ma'i sɪ.»

⁴¹ Un wan mafamma-i, wuɔ ce nuɔmba bɔrɔ kũŋ ba cɪnnin.

20

Pol taa Efesi-i-na

¹ Ijien daanin juɔ bãl, Pol wuɔ tigiin Diilon-dũŋ-baamba-i a dii sireinɔa bɛi, aa carã hũmelle-i ba wulaa a ta tuɔ kã Maseduɔni.

² Un kaa hi, wuɔ tuɔ wan Diilon-nelma-i baa tobimba-i u dii sireinɔa bɛi u kã, ka hi Giresi.

³ Un hii Giresi-i wuɔ tɛna ce caamba siɛi. Ku huonngu-na, u ji tuɔ taara u bie baatonjo-i kã Siiri. Baa gbuɔa-yuɔ wuɔ *Yuifubaa-ba taara-yuɔ baa weima. Wuɔ yan baatonjo-i aa naa bir hel Maseduɔni yanga.

⁴ Baman taa ba wuɔra baa-yo, ba yireinɔa yaa daaya: Sopater waa. Sopater to-i ba taa ba bi-yo Pirusi, ba taa ba hel Bere. Aritarke waa, baa Sekõndusi. Bafamba taa ba hel Tesalonike. Gawusi waa, fuɔ taa u hel Derbu. Tisike waa baa Turofimu. Bafamba taa ba hel *Asi. A naara Timote-i.

⁵ Yiɛ ce ba ta yaannga ka ta ba cie-ye Torasi.

6 *Baŋ'a ba sa dii siini-i *buruo maŋ nuə-i, u ponsaŋgu naa piε tī, kuŋ juə ce cor tī, yiε biε baatonjo-i Filipu-i-na a nyaa ba huon-*nu* Torasi-i-na. I ciε yinni ndii hūmelle-na aa suə diε hi.

Pol siire naacombilonjo naŋo

Inj kaa Torasi-i-na, yiε ce yinni niehāi terienju-na.

7 Sāmadi-dānambāaŋgu-na, yiε tigiinj i-naa baa Diilon-dūŋ-baamba-i diε wuo Itienjo niiwuoni-i. Pol naa saaya u ta ku cuo kaala-i-na, a ce dumaanjo-na u nelma sa tī. U piye ji tuə hi isuəholle.

8 Ii naa waa sāŋkānsō dərɔ. Inj waa dūŋgu maŋ nuə-i, fitimbaa-ba waa bəi kuə.

9 Naacombilonjo naŋo waa baa-ye tīena fēnetiri-i-na tuə nu Pol tuə piye; ba bī-yo Etike. Nelmaŋ juə'a ma sa tī ma tī dumaanjo-na, naacombilonjo daa wuo kor duəfūŋ. Inj juə'a i suə, u hilaa dii sāŋkānsō dərɔ-i-na a cor dūnni siεi jo ji diire hīema-na. I kaa ka sire-yuə ku yaa nuə-i, a da u kuu.

10 Pol wuo hiire pāŋ jo ji tūu-yo aa naa cira: «Baa na tie holle, uu dii cicēlma!»

11 Inj birii nyugūŋ kufanjo-i, wuo calnu Itienjo niiwuoni-i i wuo aa tiraa cor baa u nelma-i. U piye dumēi ji kaal cuo-i aa suə ta.

12 Uŋ siire naacombilonjo-i, kuə fūnuŋ dɔlnu nuəmba-i ŋaa bige-i! Baa saanjo-yo kūŋ baa-yo.

Pol curaa kā Miletī

13 Inj siire Torasi-i-na, yiε kā Asəsi. Inj'a i ta, Pol wuo fuə ka wuo kā. Miε yiε suur baatonjo-na ta yaanjo ka tie ciε-yo.

14 Uŋ juə jo, wuo suur baa-ye yiε cor kā Mitilēni.

15 Inj siire Mitilēni-i-na yiingū maŋ nuə-i, ku cuo kaala-i-na, yiε kā ka tie hi Kiyəsi. Inj siire Kiyəsi-i-na, cuo kaal yiε kā ka tie hi Saməsi. Sielīŋ-yiingū-i, i suə tie suur Miletī-i-na.

16 Pol taa u taara u hi *Yerusalemu-i donduo a ce *Pāntekəti-i kusuəŋ-nu'i, a ce dumaanjo-na, wuo bella Efesi-i cor; wuo duə haar ba kaa bella-yuə.

17 Inj hii Miletī-i, wuo puər ba ka bī Diilon-dūŋ-baamba yaataamba yaa Efesi-i-na ba jo.

18 Baŋ juə, wuo cira: «Miŋ waa waama maŋ na hɔlma-na ji ta mi ta, na suəku.

19 Mi saa ce Itienjo maacemma-i baa bombolma. Da ku ce kuniε mi ji ta mi hiel nyinyɔlma. *Yuifubaa-baŋ haa kumaŋ miε, Diilonjo'i suyaan-kuŋ.

20 Mamanjo gbāa fa na maama-i hiere, mi saa fuo ma diei nei: Mi waanjo-ma baa-na puonjo-na aa tiraa waŋ-ma baa-na na dumienjo-na.

21 Mi muyaa mi natienjo Yuifubaa-ba-na baa *niεraamba-i hiere wuo ba nanna ba cilɔbabalanjo-i a gbāa cu Diilonjo huon-*nu*, aa hūu Itienjo-i Yesu maama-i.

22 Dumandε-i, *Diilonjo-Yalle ciε mi ta mi kā Yerusalemu; mi saa suə mamanjo ciyaanjo-miŋ terienju-na.

23 Miŋ suyaanjo mamanjo, da mi kā terienju terienju, Diilonjo-Yalle gbuya-miε wuo ba kaa huol mi yaanjo-na aa dii-mi kaso.

24 Da mi fiε ku, mēi wulaa wεima sī. Kumaŋ gbāanjo, miŋ biyaa mi gboluonjo-i mamanjo nuə-i, mi ce-ma ma cemma-i. Diilonjo uŋ ciε baa nelbiliemba-i cemma maŋ, aa Itienjo wuo mi wuəra waŋ-ma, mi donya ku yaa-i.

25 «Mi curaa na terni-na hiere a waŋ *Diilonjo-bāaŋgu maama-i baa-na, ŋga fiεfiε-i-na, mi suyaanjo miε na siε tiraa da mi yufelle.

26 Ku'i ciε mi ta mi kuola-mēi baa-na nyunjo-i-na miε nuəni maŋ da ŋ hūu mi nelma-i nanna, mēi yunjo-maama sī.

27 Diilonɔŋ unɔ taaraŋ kumaŋ, mi waanɔ-ku baa-na hiere, mi saa fuo ma diei nei.

28 Bilaanɔ na fɛɛɛ fafamma, aa na bi bel Diilonɔŋ-Yalleŋ hãa-na bamaŋ. Taa na ne Diilonɔŋ-dũŋ-baamba-i fafamma. Diilonɔŋo pãa fuo fɛɛɛŋ Biɛŋo yaa duo gbãa da-ba.

29 Mi suyaa miɛ da mi bir mi huonɔŋu-i, nelbabalaamba ka jo ji suur na hɔlma-na a guɔla-nei. Ba sa ce hujarre ŋaa maamunaamba.

30 Namaa fɛɛɛ-i na hɔlma-na, banamba ka sire baa coima-i a tãal Diilonɔŋ-dũŋ-baamba cu ba huonɔŋ-nu.

31 Terienɔŋu fanɔŋu-na, suyaanɔ na fɛɛɛŋ belma, aa na baa yanɔ ma karaanune nei wuo mi cie bienɔa siei baa-na ta mi dii nelma-i na tũnni-na bãanɔŋu-i baa isuonɔŋu-i, kunie mi ji ta mi kaal baa-ma yɛɛ.

32 «Fiɛfiɛ-i-na, mi diyaa-na Diilonɔŋo nanɔ-na aa tiraa dii-na u hujarrenɔ-nelma nanɔ-na. U yaa gbãa ce na nanɔ kaasinni u hũmelle-na aa hã-na ciilunɔŋu manɔŋɛna ta ku cie u baamba-i.

33 Minɔ waa baa-na, mi saa ji nenu molonɔ warbelle dede, mi saa bi nenu molonɔ nyarkpãtanɔŋu dede.

34 Nieŋ mi nammu-i, mi cie maacemma-i baa mu yaa-i a yiera baa i yunɔmaama-i muo baa mi nabaamba-i hiere; namaa fɛɛɛ-i na suyaa-ma.

35 Mi taa mi ce da mi pigãanɔ-na wuo na saaya na sieya na napuonɔa-i dumɛi a gbãa da na da kãyã sũntaamba-i aa yanɔ Itienɔŋo-i Yesu nelma ta ma tãenu-nei wuo: «Yudɔdɔlle dii hãmma-na yanɔ hũuma-na.»

36 Polɔ juo piiye tã, baa dũuna hiere cãrã Diilonɔŋo-i.

37 Banɔ juo ta ba jaal-o aa u duo ta, baa nanɔ yunɔŋu hiere ta ba kaal.

38 Unɔ ciɛra ba sie tiraa da u yufelle, ku yaa migãanɔ ce ba ta ba kaal. Banɔ juo jaal-o tã, baa saanɔ-yo u ka suur baatonɔŋo-na.

21

Pol kamma-i Yerusalemu-i-na

1 Inɔ buɔra baa Efesi Diilonɔŋ-dũŋ-baamba yaataamba-i, miɛ yie ta baa baatonɔŋo-i tie kã Kɔsi. Ku cuo kaala-i-na, yie sire Kɔsi-i-na a kã Ɔrɔdi. Inɔ siire Ɔrɔdi-i-na, yie kã Patara.

2 Inɔ kãa Patara-i-na, yie da baatonɔŋo nanɔ kã Fenisi; yie suur ufanɔ-na a ta.

3 Inɔ kaa pie Sipire-i, yie yanɔ-yo i nanyuonɔ-nu aa naa bella cor tie kã Tiir; dii Siiri mara nuo. Conɔgorni manɔ waa baatonɔŋo-na, nii naa saaya ni hiire kusuonɔŋu-i.

4 Inɔ hii terienɔŋu-i, yie da Diilonɔŋ-dũŋ-baamba namba, yie tãɛna ce yinni niehãi baa-ba. Bafanɔ baa ta ba piiye baa Pol wuo u baa kã *Yerusalemu-i-na. *Diilonɔŋ-Yalle'i naa diyaa nelma famma-i ba nunni-na.

5 Inɔ juo'a i ta yinɔŋu manɔ nuo-i, baa hel hiere baa ba caamba-i baa ba bisãlmba-i a saanɔ-ye kã baa-ye dãmmanɔ-nuoraanɔŋu-na. Inɔ kaa hi nuoraanɔŋu nunɔŋu-i, yie dũuna cãrã Diilonɔŋo-i

6 aa sire jaal i-naa. Inɔ jaalaa i-naa, miɛ yie suur baatonɔŋo-na aa bafanɔ baa gũunu ta ba kũŋ.

7 Inɔ siire terienɔŋu-na, yie kã Pitolemayisi. Inɔ hiiriye Pitolemayisi-i-na, molo saa ji tiraa suur baatonɔŋo-na. Inɔ hiiriye, yie kã ka jaal tobimba manɔ dii terienɔŋu-na aa tãɛna ce yinɔŋu diei baa-ba.

8 Ku cuo kaala-i-na, yie sire cor kã Sesare. Inɔ hii, yie har Filipu terienɔŋu. Filipu fanɔ waa Diilonelwaraŋo. Ba nanɔ hielaa nuamba niehãi manɔ Yerusalemu-i-na wuo ba ta ba kãyã Yesu *pɔpuɔrbiemba-i, u waa ba hɔlma-na.*

* 21:8 Nieŋ 6.5.

9 U biemba waa ba naa. Ba saa naa hi son yogo. Ba waa *Diilopɔpuɔrbiemba hiere.

10 Yiingu nanɔ-na, *Diilopɔpuɔrbilonɔ nan wuɔ hel *Yude-i-na jo, ba taa ba bi-yo Agabusi.

11 Un juɔ ji da-ye, wuɔ biɛ Pol kpaŋkpaanɔ-gu-i a vaa fuɔ fɛɛn gbeini-i baa u nammu-i aa cira: «Diilonɔ-Yalle ciɛra wuɔ kpaŋkpaan daaku tien duɔ kã Yerusalemu-i-na, *Yuifubaa-ba ka bel-o vaa-yo dumandɛ yaa nuɔ-i a hã *niɛraamba-i baa-yo.»

12 Un piiye dumaanɔ-na, miɛ fɛɛ-i yiɛ gbuu cãrã Pol baa terienɔ-gu fanɔ-gu taamba-i wuɔ u baa kã Yerusalemu-i-na.

13 Wuɔ bir gbɛ-ye wuɔ: «Bige-i ciɛ na ta na kaal da na caar mi holle-i? Da ba ka vaa-mi, wɛima sɪ. Da ba fiɛ ka ko-mi, wɛima sɪ. Mi hũyãa-ma da mi ku Yerusalemu-i-na Itienɔ-i Yesu maama-na.»

14 Un yagaraa miɛ nunɔ-gu-i, i saa ce-ku ku hãi; yiɛ yan-yo aa naa cira: «Ma ce nɔ-gu Itien un taaran-mɛi dumaa.»

15 Ku huonɔ-gu-na, yiɛ tigiin ta tiɛ kã Yerusalemu-i-na.

16 Diilonɔ-dũn-baamba namba hel Sesare-i-na a cu i huonɔ-nu. In kaa hi, baa ce i kã ka har naacolɔ naɔ-na, ba bi-yo Minasɔ. U taa u hel Sipire. U huonɔ-gu cuɔ Yesu hũmelle-na.

Pol kãa Sake dumellen

17 In kãa *Yerusalemu-i-na, kuɔ funun dɔlnu tobimba man waa terienɔ-gu-na!

18 Ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ kã baa-ye Sake† dumelle-na. Yiɛ kã ka da Diilonɔ-dũn-baamba yaataamba-i hiere terienɔ-gu-na.

19 Pol wuɔ jaal-ba, aa Diilonɔ un kãayã-yuɔ u ce maman hiere *niɛraamba hɔlma-na, wuɔ suur ma yaanɔ-ga-na a wan-ma baa-ba.

20 Un juɔ piiye ti, baa gbɛlien Diilonɔ-i aa naa cira: «Pol, ne, *Yuifubaa-ba man cuu Yesu huonɔ-nu aa yagar nyaar *Moisi *anjɛnamma-na ba ciinu cor.

21 Ba nuɔ n maama-i. Ba gbɛ-ba wuɔ nan wuɔra n piiye baa Yuifubaa-ba man dii juɔma-na wuɔ ba nanna Moisi anjɛnamma-i. Wuɔ nan ciɛra ba baa tiraa ba ta ba *jã ba bisãlmba-i aa ba nanna ba bincunɔ-gu-maama-i.

22 De-i-na, nuharunɔ-gu si dii-mɛi, ba ka suɔ wuɔ n juɔ. Terienɔ-gu fanɔ-gu-na, i ka ce-ma niɛ?»

23 Aa naa cira: «Ne, maman dii cemma, nuɔmba naa dii bande-i-na, ba pãa nunɔ-gu baa Diilonɔ-i,

24 ne-ba na ka migãan na yunnin-maama-i aa n yiɛra baa niman dii pãmma hiere ba yunni-na aa ba cir ba yunni-i. Da n ce mafamma-i, nuɔmba ka ne da nan fɛɛ-i n wuɔ Moisi anjɛnamma hũmelle-i. Ba ka suɔ terienɔ-gu fanɔ-gu-na wuɔ ban wan maman n kũnɔ-gu-na hiere coima.

25 Aa niɛraamba man cuu Yesu huonɔ-nu, in yiɛraaya maman‡, i nyɛgãan-ma hã-ba, wuɔ ba yan cuffɛn-kũɔma wuoma-i, baa bimbaamba man ba saa cãa ba nonni-i, baa tãmma famma fɛɛ-i aa ba hiel ba nanɔ-ga binwosinni-na.»

26 Ban piiye dumaanɔ-na, ku cuo kaala-i-na, Pol wuɔ gbonu baa balan daaba-i ka don tuɔ migãan u yun-maama-i. Ban hilaa migãman-terienɔ-gu-na, wuɔ kã *Diilodubuɔ-i-na ka tũnu *Diilojigãntaamba-i kun saaya ku bãl yiingu man nuɔ-i aa ba ko ba niikonni-i.

Ba bilaa Pol Diilodubuɔ-i-na

27 Polbaa-ba yunnin-maama migãama naa saaya ma ce yinni niehãi. Yin daanin juɔ ta ni kã bãlma-i, *Yuifubaa-ba nan baa da Pol *Diilodubuɔ-i-na, baa gbo nuɔmba-i yuɔ ba bel-o. Yuifubaa-ba famba taa ba hel *Asi.

† 21:18 Sake yaa waa Diilonɔ-dũn-baamba yun-nu Yerusalemu-i-na. Niɛn Gal. 1.19. ‡ 21:25 Niɛn 15.1-29.

²⁸ Ba siire ta ba kaasɪŋ wuɔ: «*Isirahel-baan namaa, kuraan-kun! Naacolŋo maŋ wuɔraayan u biɛna i yerre-i terni-na hiere u yaa daayo. U wuɔra u piiye wuɔ Isirahel-baan miɛ i saa fa, nuɔŋ miɛ sɪ. Aa tiraa cira *Moisi *anjɪnamma saa fa baa Diilodubuɔ-i hiere. U yaa tiraa sire biɛ *niɛraamba jo ji suur baa-ba Diilodubuɔ-i-na a guɔla-yuɔ hã-ye.»

²⁹ Kumaŋ ciɛ ba ta ba piiye wuɔ u juɔ baa niɛraamba Diilodubuɔ-i-na, ba daa-yo baa Efesiyeŋo naŋo nellen-huɔŋga-na, ba da niɛ sɪ u juɔ baa-yo Diilodubuɔ-i-na. Efesiyeŋo faŋo-i, ba taa ba bi-yo Turofimu.

³⁰ Ijien daani sire gbuo nelle-i hiere. Nuɔmba hel terni-na hiere jo ji yu Pol-na a bel-o hiel-o Diilodubuɔ-i-na § aa pãŋ biŋ dũnfenni-i.

³¹ Baŋ hielaa-yo, baa ta ba taara ba ko-yo. Yalle kã ka hi *Oromɛ ba sorosi ba yuntieno-i, wuɔ *Yerusalemu huolaa.

³² Sorosi ba yuntieno pãŋ sire ne sorosibaa-ba namba baa u nayuntaamba namba, ba ta ta ba gbar ba kã. Nuɔmbaŋ juɔ'a ba ne da sorosibaa-ba jo dii, baa yaŋ Pol muoma-i aa naa yiɛra ta ba ne.

³³ Baŋ juɔ ji hi, sorosi ba yuntieno bel Pol aa ce ba vaa-yo baa jɔlgɔbaa-ba hãi. Baŋ vaa-yo, wuɔ yuu u sɪnni-i aa naa yuu uŋ ciɛ kumaŋ.

³⁴ Nga, nuɔmbaŋ yuu dumaŋo-na, ba piiye ba da-ba-deŋ hiere; a ce sorosi ba yuntieno saa ji suɔ baŋ waŋ mamaŋ. Wuɔ naa wuɔ cira ba kã baa-yo sorosi ba ciŋ-nu.

³⁵⁻³⁶ Baa biɛ-yo ta. Nuɔmba-i hiere baa cu ba huɔŋ-nu ta ba kaasɪŋ wuɔ: «Kuɔŋ-yoŋ! Kuɔŋ-yoŋ!» Baŋ kaa ta ba nyugũŋ baa-yo munyugũmmu-na da ba suur baa-yo, baa ta ba nii-yuɔ. Sorosibaa baa naa baa tũu-yo ta ba suur baa-yo.

Polŋ waan mamaŋ baa Yerusalemutaamba-i

³⁷ Baŋ suur baa Pol sorosi ba ciŋgu-na, wuɔ yuu sorosi ba yuntieno-i girekimma-na wuɔ: «Mi gbãa piiye baa-ni wei?»

Sorosi ba yuntieno cira: «Naŋ daa girekimma-i hie ta ŋ nu-ma?»

³⁸ Esipiyieŋo maŋ siire pu aa nuɔmba neifienja hãi cu u huɔŋ-nu hɪŋgu-na, mei na'a sɪ u yaa nuɔŋo-i.»

³⁹ Pol wuɔ cira: «Muɔŋo-i, *Yuifuyieŋ muɔ, mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; mi hel nebuɔ-na; nelgbãŋgbãlãŋ muɔ sɪ. Jande mi cãrã-niɛ, yaŋ mi piiye celle baa nuɔmba-i.»

⁴⁰ Sorosi ba yuntieno hã-yo hũmelle-i. Pol wuɔ yiɛra munyugũmmu-na aa naa ce u naŋga-i wuɔ nuɔmba budii. Baa bi budii. Wuɔ biɛ nelma-i ebiremman-na wuɔ:

22

¹ «Mi mɔlbaa namaa, baa mi tobaa namaa, yaan mi waŋ nelma yaanga-i baa-na.»

² Polŋ duɔŋ tuɔ piiye ebiremman-na, baa gbuu budii da tententeŋ ŋaa molo si dii. Wuɔ cira:

³ «Muɔŋo-i *Yuifuyieŋ muɔ. Mi huɔŋ Tarse, dii Silisi mara nuɔ; nga mi vãa bande yaa nuɔ-i. Mi waa baa Gamaliel. U yaa hãalãayã-miɛ bɪncuɔŋ-hũmelle-i hiere. Mi Diilon-kũŋgu waa kpelle ŋaa kũŋ yeŋ kpelle namaa na wulaa dumaa nyuŋgo-i-na.

⁴ Bamaŋ naa suur Itieno hũmelle-na, mi taa mi ko-ba. Mi ciɛ ba bel caamba namba baa bɛmba namba dii-ba kaso.

§ 21:30 Ba saa hiel-o *Diilodubuɔ-i-na koi koi, ba kãa baa-yo niɛraan-gõŋgũŋgu'i nuɔ-i.

5 Da na'a mi tãal-na, na yuu *Diiløjigãntaamba yuntienŋo-i baa nelle bĩncuɔmba-i, ba ka waŋ-ma baa-na.»

(Pəpuər: 9.1-19; 16.12-18)

«Ba nyεgãaŋ seɛɛbaa hã-mi wuɔ mi ka hã i nellen-tobimba maŋ dii Damasi-i-na, wuɔ ba hã-mi hũmelle-i mi bel bamaŋ cuu Yesu huon-nu terienŋu-na jo baa-ba *Yerusalemu-i-na bande-i-na ji huol ba yammu-i.

6 Mi taa ku yaa-i. Miŋ kaa ta mi piε Damasi-i, bãaŋgu naa hi yuhuɔŋga-i ti. Mi juɔ'a mi suɔ da cecerma naŋ temma hilaa dɔrɔ-i-na jo ji dii-mi huɔŋga.

7 Mi pãŋ cii. Miŋ cii dumaŋŋo-na, mi nu molo piye baa-mi wuɔ: «Sol, bige-i ciε ŋ ta ŋ ce karaaŋ daaku temma-i baa-mi?»

8 «Mi yuu miε: «Hai moloŋŋo-i piyen?»

Kutienŋo gbẽ-mi wuɔ: «Muɔ Nasarɛtitaŋ Yesu, muɔmɛi piyen. Ŋ ce karaaŋgu-i baa muɔmɛi.»

9 Bamaŋ waa baa-mi, ba daa cecerma-i, ŋga moloŋ daa uŋ waŋ mamaŋ ba saa nu-ma.

10 Uŋ piye dumaŋŋo-na, mi yuu miε: «Mɛi Tie, mi saaya mi ce niε?»

U gbẽ-mi wuɔ: «Diilonŋ uŋ taaraŋ ŋ ce mamaŋ, sire ŋ kã Damasi-i-na ba ka pigãaŋ-ni baa-ma.»

11 Cecerŋ daama pãŋ yir muɔ gbula. Baa bel mi naŋ-na kã baa-mi Damasi-i-na.

12 «A ne da naacolŋo naŋŋo waa Damasi-i-na, ba taa ba bĩ-yo Ananiyasi. U taa u wuɔ *ãnjĩnamma-i fafamma. *Yuifubaa-ba maŋ waa hiere Damasi-i-na, ba taa ba bĩ u yefafalle.

13 Wuɔ jo ji da-mi. Wuɔ piε mi caaŋ-nu aa naa cira: «Sol, puur ŋ yufienŋa-i!» Mi yufienŋa bi pãŋ puur terduɔŋgu faŋgu-na mi ta mi da.

14 Wuɔ gbẽ-mi wuɔ: «I bĩncuɔmbaŋ siire cu Diilonŋo maŋ huon-nu'i, u hielaa-ni duɔ pigãaŋ-ni u huɔŋga-i aa duɔ ce ŋ da ŋ da Nelviinŋo-i baa ŋ yufelle, aa tiraa ce u piye baa-ni baa fuɔ fεrεŋ nuŋgu.

15 U taara niŋ daa mamaŋ aa nu mamaŋ, ŋ wuɔra ŋ waŋ-ma baa nuɔmba-i hiere.

16 Baa sεrε, sire ŋ ce ba *batisen-ni aa ŋ gbuuse-yuɔ u hur ŋ ãmbabalma-i hiere niε.»

17 «Miŋ juɔ bir kã Yerusalemu-i-na, yiinŋu naŋgu-na, mi kã *Diilodubuɔ-i-na ka ta mi cãrã Diilonŋo-i. Itienŋ wuɔ carra-miε.

18 Miε mi ne da-yo. U gbẽ-mi wuɔ: «Pol, da ŋ fiε waŋ wuɔ niε mi maama-na, Yerusalemutaamba siε hũu-ma. Sire ŋ hel ba nelle-na donduo, baa tĩena!»

19 «Miε cira miε: «Tie, ba suyaa wuɔ bamaŋ cuu ŋ huon-nu muɔmɛi taa mi wuɔra *Diilonelhãalãdũnni-na mi bel-ba mi muo-ba aa ta mi dii-ba kaso.

20 Aa mi waa baŋ taa ba ko Etieni maŋ taa u waŋ ŋ maama-i. U kuliinŋu dɔlaanu-miε. Bamaŋ kuɔ-yo, muɔmɛi taa mi niya ba jonŋorbaa-ba-i.»*

21 Miŋ waŋ mafamma-i, Itienŋo gbẽ-mi wuɔ: «Sire ŋ kã, mi taara mi puɔr-ni termaŋ-nu *niεraamba wulaa.»»

22 Nuɔmba naa kar ba tũnni-i ta ba nu Pol tuɔ piye. Uŋ juɔ cira wuɔ Diilonŋ wuɔ u ka saŋ u yaa-i niεraamba wulaa, baa pãŋ donŋ ta ba kaasĩŋ wuɔ: «Kuɔŋ naacolŋ daayo-i, baa na yaŋ-yo!»

23 Ba taa ba kakarra aa hiel ba jonŋorbaa-ba-i ta ba naŋ-ba dɔrɔ aa ta ba bi kũɔl hĩema-i ba naŋ dɔrɔ-i-na.

24 Maŋ juɔ waa dumaŋŋo-na, sorosi ba yuntienŋ wuɔ cira ba suur baa Pol ba ciinŋu-na ka muo-yo, ku yaa u ka waŋ ninsoŋŋo-i.

* 22:20 Niεŋ 7.58; 8.1.

²⁵ Baa suur baa-yo ka vaa-yo aa da ba muo-yo. Wuɔ yuu sorosi ba yuntienɔ maŋ waa u caaŋgu-na wuɔ: «Hai hãa-na hũmelle-i wuɔ da na bel *Oromeyienɔ maŋ, na gbãa muo-yo a ne da na saa ce u ãndaan̄gu-i yogo?»

²⁶ Uŋ piiye dumaan̄o-na, yuntien̄ daayo kã ka gbẽ ba yuntienɔ maŋ naa cira ba muo-yo wuɔ: «Yuntie, i taa i yii die cãl de! Naacol̄ daayo-i Oromeyienɔ.»

²⁷ Sorosi ba yuntien̄ wuɔ sire jo ji yuu Pol wuɔ: «Nuɔŋo-i Oromeyien̄ nuɔ wei?»

Pol wuɔ cira: «Ũu.»

²⁸ Sorosi ba yuntienɔ cira: «Muɔmi hielaa gbeibuɔ da mi gbãa da Oromes̄inni-i.»

Pol wuɔ cira: «Muɔ fuɔ, mi huɔŋ baa-ni.»

²⁹ Uŋ piiye dumaan̄o-na, bamaŋ naa saaya ba muo-yo, baa pãŋ forra u caaŋgu-na. Sorosi ba yuntien̄ uŋ ciɛ ba vaa-yo, kor maa pãŋ ta ma da-yo.

Ba juɔ baa Pol Yuifu ba nellentaamba wulaa

³⁰ Ku cuo kaala-i-na, sorosi ba yuntienɔ ce ba bi *Diiløjigãntaamba yuntaamba-i baa *nellentaamba-i duɔ ji suɔ ban̄ cãl Pol mamaŋ nuɔ-i jebi. Ban̄ juɔ, wuɔ ce ba fir Pol jo baa-yo ba wulaa.

23

¹ Pol wuɔ tuɔ ne *nellentaamba-i da kelkelkel, aa naa cira: «Tobiŋ namaa, mi suyaa miɛ ji hi baa nyun̄go, mi wuɔyaa Diilon̄-hũmelle-i baa huɔŋga diei; terien̄gu fan̄gu-na, mi sa cãl mi fɛɛ baa weima.»

² *Diiløjigãntaamba yuntienɔ-i ba taa ba bi-yo Ananiyasi; wuɔ gbẽ bamaŋ waa Pol caaŋgu-na wuɔ: «Muyaaŋ u nuŋgu-i na hã-yo!»

³ Pol wuɔ cira: «Ŋ ciɛra ba muo muɔmɛi wei? Diilon̄o ka bi muo nuɔŋo-i. Huhurmantien̄ nuɔni maŋ daani-i; ma si ŋ juɔ da ŋ ji ce ãndaan̄gu-i a saanu baa *ãnjinamma yaa ke? Ma ce niɛ ŋ bir ciɛl-ma jina aa cira ba muo-mi?»

⁴ Nuɔŋ baa cira: «Ŋ tuora Diiløjigãntaamba yuntienɔ yaa wei?»

⁵ Pol wuɔ cira: «Aoo! Tobiŋ namaa, mi saa naa suɔ wuɔ u yaa-i Diiløjigãntaamba yuntienɔ-i, mi cãlãa. Diilon̄-nelma ciɛra wuɔ: *«Baa piiye babalaa ŋ hã nellentienɔ-i.»*»

⁶ Pol wuɔ suyaa wuɔ nellentaamba namba waa *Sadusiebaa aa ba-namba *Farisiebaa, wuɔ cira: «Tobiŋ namaa, muɔŋo-i Farisieyiɛŋ muɔ, mi b̄incuɔmba-i Farisiebaa. Da na da na ce meɪ ãndaan̄gu-i nyun̄go-i-na, kuu dii ŋaa miŋ hiŋ taalun̄gu-i kuomba siremma-na, ku'i juɔ baa mafamma-i.»

⁷ Uŋ piiye dumaan̄o-na, Sadusiebaa-ba-i baa Farisiebaa-ba sire ta ba fanu ba-naa u nelma-na, a ji ce calnu sɔmma hãi.

⁸ Kumaŋ ciɛ ku ce ijieni-i, Sadusiebaa-ba ciɛra bafamba saa hũu-ma wuɔ kuomba ka sire, ba saa bi hũu-ma wuɔ *dɔrpɔpuɔrbiemba dii baa Diilon̄o-i, ba saa bi tiraa hũu-ma wuɔ jinabaa-ba dii. Farisiebaa ba'a bafamba hũyãa-ma wuɔ daani-i hiere nii dii; ku'i juɔ baa ijieni-i.

⁹ *Anjinamma pigãataamba namba waa ba hɔlma-na, ba waa Farisiebaa; bafamba sire muo jãŋ wuɔ bafamba saa da Polŋ cãlãa kusuɔŋ-nu, kɛɛ jina'i ka carra-yuɔ dii; da ma'i si dɔrpɔpuɔrbilon̄o.

¹⁰ Kuɔ sire bel vaa. Korma don̄ ta ma da sorosi ba yuntienɔ-i wuɔ si ba ka hɔnu Pol. Wuɔ ce sorosibaa-ba jo ji hiel-o ba hɔlma-na a kã baa-yo ba ciŋgu-na.

¹¹ Ku isuɔŋgu-na, Itien̄ wuɔ carra Pol a waŋ baa-yo wuɔ: «Vaa ŋ fɛɛ! Niŋ waŋ mi maama-i duma *Yerusalemu-i-na bande-i-na, da ŋ kã, ŋ waŋ-ma dumei *Ɔromu-i-na.»

* 23:5 Helmaŋ-sebe (Exode) 22.27

Yuifubaa-ba saa-ma da ba ko Pol

¹² Ku cuo kaala-i-na, *Yuifubaa-ba sire nunu ba-naa cucuuyungu-na da ba ko Pol, aa naa waasa wuɔ da ba saa ko-yo, juuru sa wuo, hūmma sa nyɔŋ.

¹³ Baman naa ciɛ mafamma-i baa curaa nuɔmba komuɔŋa hāi-i.

¹⁴ Baa sire kā ka ne *Diiløjigāntaamba yuntaamba-i, baa nelle bincuɔmba-i a waŋ baa-ba wuɔ: «I daa i-naa, aa i waasaan wuɔ die saa ko Pol, molo sa dii bɪŋkūŋgu u nuŋgu-na.

¹⁵ Fiɛfiɛ-i-na, namaa da na siɛ baa *nellentaamba-i, na kā sorosi ba yuntienɔ wulaa, wuɔ u ce ba jo baa-yo na ji migāŋ ce u āndaŋgu-i fafamma. Da ba ta ba jo baa-yo, miɛ i ka gbāŋ kpelle ko-yo hūmelle-na.»

¹⁶ Pol hāsɪŋo naŋo waa nu-ma. Wuɔ kā ka tūnu Pol baa-ma dii sorosi ba ciŋgu-na.

¹⁷ Pol wuɔ bɪ sorosi ba yuntienɔ naŋo-i a ji waŋ baa-yo wuɔ: «Kā baa naacombilonɔ daayo-i na yuntienɔ wulaa, nelma dii u duɔ waŋ-ma baa-yo.»

¹⁸ Sorosiyienɔ wuɔ kā baa naacombilonɔ-i ba yuntienɔ wulaa ka cira: «Pol yaa bɪɛ-mi hā-mi naacombilonɔ daayo-i wuɔ mi jo baa-yo ŋ wulaa, kɛɛ ŋ pəpuərungu dii u wulaa.»

¹⁹ Ba yuntienɔ wuɔ bel naacombilonɔ naŋ-na ba kā ba denɔ ka yuu-yo wuɔ: «Ku faa wɛi?»

²⁰ Naacombilonɔ wuɔ cira: «Ku faa. Kuu dii ŋaa Yuifubaa-ba saa-ma wuɔ ba ka jo ji waŋ baa-ni ŋ kā baa Pol bisinuɔ-i-na ba ka migāŋ ce u āndaŋgu-i.

²¹ Da ba jo, ŋ baa hūu-ma. Baman taaraayan-yuɔ baa komma-i ba curaa nuɔmba komuɔŋa hāi-i. Ba waasaan wuɔ da ba saa ko-yo, molo sa dii bɪŋkūŋgu u nuŋgu-na. Bafamba tigiŋ tɪ, ba cie nuɔnei.»

²² Sorosi ba yuntienɔ wuɔ cira: «Mi nuɔ, ŋga ma diei dii: Baa yan molo suɔ wuɔ ŋ tūɔnu-miɛ.» Aa naa ce u bir kūŋ.

Ba saan Pol hā fāamaaŋo-i baa-yo

²³ Naacombilonɔ uŋ taa, sorosi ba yuntienɔ bɪ baman cuu ufaŋo-i ba hāi, a ji gbɛ-ba wuɔ: «Hielaŋ sorosibaa nuɔsūɔ na tigiŋ-ba, baa sūŋgbartaamba komuɔŋa siɛi baa cɪncieluo, a naara puɔlnintaamba nuɔsūɔ. Die wuo isuɔniwuoni-i tɪ, na ka kā Sesare.

²⁴ Niɛŋ sūnaamba namba na ji kā baa Pol. Mi taara u hi fāamaaŋo terienɔgu-i u yungu baa jaŋ-yo.» Fāamaaŋo faŋo-i ba taa ba bɪ-yo Felisi.

²⁵ Aa nyɛgɛŋ sɛbɛ daayo-i hā-ba wuɔ ba ka hā-yo. U nyɛgāŋ wuɔ:

²⁶ «Fāamaa, mi pāa-ni jaaluŋgu.

Muɔ Kulodi-Lisiyasi, muɔmɛi nyɛgāŋ sɛbɛ daayo-i da mi hā-ni.

²⁷ Baŋ kāa baa naacolŋo maŋ, *Yuifubaa-ba naa bel-o ta ba taara ba ko-yo. Miŋ juɔ suɔ miɛ *Oromɛyienɔ, mi kā baa sorosibaa-ba-i ka hūu-yo ba wulaa

²⁸ kā baa-yo ba *nellentaamba wulaa da mi ka suɔ baŋ cāl-oŋ maman nuɔ-i jebi.

²⁹ Mi kāa ku yaa nuɔ-i, ka da ba cāl-o ba hūmellen-kūŋ-nu. U saa ce maman hii ba bel-o dii-yo kaso aa ji da baa a ko-yo.

³⁰ Dumandɛ-i-na, mi nuɔ ba'a ba jɔguɔŋ-yo baa komma, ku'i ciɛ mi saan-yo hā-ni. Mi waan-ma baa-ba miɛ da kuɔ wɛima dii, ba kā naŋ wulaa.

I ka waa.»

³¹ Sorosibaa baa bi biɛ Pol isuɔŋgu fanɔgu-na a kā ka hi Antipatirisi.

³² Ku cuo kaala-i-na, baman waa baa ba gbeini-i, baa gūunu aa naa yan baman waa baa sūnaamba yaa cor baa Pol.

³³ Baŋ kaa hi Sesare-i, baa dii sɛbɛ-i fāamaaŋo naŋ-na baa Pol hiere.

³⁴ Fāamaan wuɔ kalan seɛ-i aa naa yuu Pol un hel yasinni man nuɔ-i. Pol wuɔ cira u hel Silisi mara nuɔ.

³⁵ Fāamaan wuɔ cira: «Baman cālān-nin da ba jo, nelma man dii yuuma-i, mi ka yuu-ni baa-ma.» Aa naa ce ba kã baa-yo ka jina-yuɔ *Erɔdi ciin-nu.

24

Fāamaanɔ tɛnaana Pol āndaanɔ-gu-na

¹ Ban juɔ baa Pol ji hã fāamaanɔ-i, yinni naa cor, diilonɔ-yiingu-na, *Diilodububa yuntienɔ-i Ananiyasi wuɔ sire baa nelle bincumbamba namba-i a jo baa āndaanɔ-gu-i fāamaanɔ wulaa. Baa naa bi jo baa naacolɔnɔ nanɔ u duɔ ji piiye cu ba huon-nu. Ba bɪ naacolɔnɔ-i Tertulusi.

² Ban juɔ, fāamaan wuɔ ce ba bɪ Pol jo. Un juɔ, Tertulusi wuɔ don tuɔ piiye wuɔ: «Yuntie, in yen fiisaanɔ man nuɔ-i daaku-i nuɔnɛi juɔ baa-ku. N migāan wɛima bɔi hã-ye.

³ I sie gbuu gbāa jaal-ni.

⁴ Mi sa taara mi bella-nie jina ku'i cie mi ta mi cārã-nie mie η ce jande aa η kar η tūngu-i i piiye celle yon baa-ni.

⁵ Naacolɔn daayo-i nelienɔ sɪ; i daa u wuɔra u gbo *Yuifubaa-ba-i baa ba-naa terni-na hiere. Nasaretitaan Diilonɔ-hūmelle yuntienɔ nanɔ'i.

⁶ U taa u yii duɔ bi bɛna *Diilodububa-i hã-ye, ku'i cie i bel-o. [Ii naa cira i ce āndaanɔ-gu-i mie cemma,

⁷ Lisiyasi* yan aa kã ka hūu-yo i wulaa fɔngū

⁸ aa cira man da ma waa i jo nan wulaa.] Min waan man, da kuɔ coima, u yaa-i η yuu-yo.»

⁹ Yuifubaa baa cira ma yaanɔ yaa-i, kere ma cie dumɛi.

¹⁰ Fāamaan wuɔ hã Pol baa āndaanɔ-gu-i. Pol wuɔ cira: «Yuntie, mi suyaa mie nyungo saa jina-nie āndacelle-na mie jāmālã-i-na. Terienɔ fangu-na, mi holle sa tie baa wɛima.

¹¹ Mi kãa *Yerusalemu-i-na da mi ka jaal Diilonɔ. Min kãa, ku saa cor yinni cinciueluo ni hãi yogo. Da η'a mi taal-ni yuu-ba η ne.

¹² Aa η yuu-ba da kuɔ ba daa mi cie āndapirre baa moloɔ Diilodububa-i-na, sisɔ *Diilonelhāalādūnni-na, da ma'i bi sɪ yanɔ nanɔ, ba wan-ma. Da kuɔ ba bi daa mi wuɔra mi gbo nuɔmba-i, ba bi tiraa ba wan mafamma-i.

¹³ «Ban waan man hiere daama-i āngbāngbālamma.

¹⁴ Mi gbāa wan man baa-ni, ma yaa daama: Hūmelle man bafamba cierra di saa fa, muɔ mi suurii di yaa nuɔ-i ta mi cãa i bincumbanɔ si-ire cu Diilonɔ man huon-nu'i. Man nyegāan *ānjɪnamma-na baa *Diilodububa seɛbaa-ba-na, mi hūyãa-ma wuɔ ninsoɔ.

¹⁵ Mi hūyãa-ma mie nelfafaamba man kuu baa nelbabalaamba-i hiere, yiingu dii baa yiingu, Diilonɔ ka sire-bɛi. Bafamba fere man daaba-i ba bi hūyãa-ma mɛi temma-i.

¹⁶ Terienɔ fangu-na, ku'i cie mi ta mi gbān kpelle, mi baa cāl Diilonɔ-i, mi baa bi cāl moloɔ.

¹⁷ «Min hilaa Yerusalemu-i-na ku bāanɔ cuɔ. Min kaa wuɔra, mi da gbeinɔ celle bel mi nan-na da mi ji kāyã mi nellen-baamba-i aa bi da hã Diilonɔ-i.

¹⁸ Da η da ba daa-mi Diilodububa-i-na, kuu dii ηaa mii naa kã baa ma yaa-i: Mi kãa ka migāan mi yun-maama. Nuɔmba bɔi saa waa baa-mi! Ijieni saa bi waa!

* 24:7 Sorosi ba yuntienɔ man bilaa Pol ba bɪ u yaa dumaanɔ-na. Niɛn 23.26.

¹⁹ Da ku waa weima, Yuifubaa-ba maŋ hilaan *Asi-i-na, ba yaa waa. Kuɔ mi naa cāl, ba yaa naa saaya ba waa nyunŋo-i-na a pigāan-ni min cālāa terienŋu maŋ nuɔ-i.

²⁰ Baŋ kāa baa-mi *nellentaamba wulaa, ba kaa da cālmuɔ hayo-i haa-miɛ?

²¹ Inj kāa, aa mi sire yiɛra waŋ nelma maŋ miɛ: «Mi suyaa miɛ da ŋ da ba ce mei āndaanŋu-i nyunŋo-i-na, kuu dii ŋaa min hīŋ taalunŋu-i kuomba siremma-na ku'i juɔ baa mafamma-i», ba ka ta ba nii-miɛ ma yaa nuɔ-i, ni ma'i sī, ba nuɔ wuɔ mi guɔlaaya bige-i?»

²² Fāamaanŋo-i ba taa ba bī-yo Felisi, wuɔ suyaa Yesu hūmelle-i konnu-diɛ. Polŋ juɔ piye tī, u saa kar āndaanŋu-i yiinŋu fanŋu-na, wuɔ gbē-ba wuɔ: «Lisiyasi duɔ ji jo, mamaŋ da ma waa, mi ka tūnu-nei baa-ma.»

²³ Aa naa waŋ baa sorosi ba yuntienŋo nanŋo-i wuɔ u dii Pol kaso jina. Duɔ dii-yo, u yaŋ u waa u ferɛŋ nuɔ u jēnaamba ta ba gbā ba kā ba ne-yo aa ta ba ce u pɔpuɔrni-i.

²⁴ Ku saa da yinni, wuɔ jo baa u ciɛŋo-i aa naa puɔr ba ka bī Pol wuɔ u ji piye Yesu-Kirsa hūmellen-kūnŋu-i pigāan-ba. U ciɛŋo-i, ba taa ba bī-yo Durusil, u waa Yuifuyienŋo.

²⁵ Pol wuɔ jo ji tuɔ piye baa-ba nelienŋ nuɔ nin saaya ŋ ce Diilonŋo huŋga-i dumaa, baa nin saaya ŋ bel ŋ ferɛ dumaa, baa Diilonŋ unŋ kaa yuu-ye dumaa. Unŋ piyenŋ, Felisi hol diɛ donŋ ta di tie, wuɔ cira: «Yiɛra dumaa nyunŋo-i-na; da mi ji da mi ferɛ yiinŋu maŋ nuɔ-i, mi ka tiraa ce ba bī-ni ŋ jo.»

²⁶ U taa u bi ne wuɔ sī Pol ka hā-yo gbeinŋa. A ce dumaanŋo-na, wuɔ tuɔ puɔr ba ta ba bī-yo kpēkpē ba hā-yo.

²⁷ U ciɛ dumei suu! Naacolŋo nanŋo ji jo ji hor-o fāamaansinni-na. A ne da bienŋa hāi naa cor tī. Naacolŋo fanŋo-i ba taa ba bī-yo Pɔrkusi-Fetusi. Felisinŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaanŋo-na, wuɔ yaŋ Pol dii kaso-i-na u saa hiel-o.

25

Fetusi tlenaana Pol āndaanŋu-na

¹ Fetusinŋ juɔ ji hor Felisi-i, wuɔ ce yinni siei aa naa sire kā *Yerusalemu-i-na.

² Unŋ kāa, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa nelle yuntaamba sire kā baa Pol maama-i u wulaa ka ta ba waana.

³ Aa naa cira wuɔ u ce jande aa u jo baa-yo Yerusalemu-i-na ba ji ce u āndaanŋu-i. A ne da ba taa ba taara u jomma-na ba ko-yo hūmelle-na.

⁴ Fetusi wuɔ waŋ baa-ba wuɔ Pol sie gbāa jo, uu dii kaso. Aa cira fuɔ ferɛ-i u saa jo duɔ ji vaaya Yerusalemu-i-na;

⁵ da kuɔ Pol cālāa, duɔ u ta, ba hiel nuɔmba ba gbonu, da ba ka hi Sesare-i ba ka ce u āndaanŋu-i.

⁶ Fetusinŋ ciɛ yinni maŋ Yerusalemu-i-na aa bir kā Sesare-i-na, ni saa cor yinni cīncieluo-i. Unŋ kāa yiinŋu maŋ nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, wuɔ kā gēŋgerterienŋu-na aa naa ce ba jo baa Pol.

⁷ Baŋ juɔ baa-yo, *Yuifubaa-ba maŋ hilaa Yerusalemu-i-na kā, baa sire cīilā-yuɔ hiere ta ba gbu ba kar coikāŋkarɛinŋa ba haa-yuɔ.

⁸ Pol wuɔ cira: «Mi saa cāl manamma Yuifu ba Diilonŋ-hūmelle-na, mi saa bi cāl manamma *Diilodubuɔ-i-na, mi saa bi tiraa cāl *Oromɛ ba *jāmatigi-i, na hiire-miɛ hama-i nuɔ-i?»

⁹ Fetusinŋ taa u taara Yuifubaa-ba dɔl-o dumaanŋo-na, wuɔ yuu Pol wuɔ: «ŋ taara mi kā baa āndaanŋ daaku-i ka ce-ku Yerusalemu wei?»

¹⁰ Pol wuɔ cira: «Mei āndaanŋunŋ hii fāamaanŋ ba terienŋu-i ku kar kusuɔŋ-nu'i, ku sie gbāa bir kā terienŋu nanŋ-nu. Nanŋ ferɛ-i ŋ suyaa kerre wuɔ mi saa cāl Yuifubaa-ba-i.

11 Da kuɔ mi cālāa ninsoŋo, aa miŋ ciε maman ma hii ba ko-mi, mi siε ciina kuliŋgu-i. Nga ban haa maman miε, da kuɔ mi saa ce-ma, molo siε gbāa hā-ba baa-mi. Kuŋ hii terienŋu maŋ daaku-i, yaan āndaanŋu-i na hā Oromε ba jāmatigi-i baa-ku.»

12 Fətusi wuɔ piiye baa u caantaamba-i aa naa waŋ baa Pol wuɔ: «Niŋ'a i yaŋ āndaanŋu-i hā jāmatigi-i, ŋ ka kā u wulaa.»

Fetusibaa-ba saa Pol āndaanŋu maama

13 A ne da nellentienŋo naŋo waa ba taa ba bi-yo Agirpa*. Agirpa tūɔ naŋo waa, ba taa ba bi-yo Berenisi. Fətusiŋ ciε Pol āndaanŋu-i, ku saa da yinni, Agirpa-i baa u tūɔ-i baa jo Sesare-i-na wuɔ ba ji jaal Fətusi-i.

14 Ban juɔ ji ta ba da yinni dumaanŋo-na, yiinŋu nanŋu-na, Fətusi wuɔ biε Pol kūŋgu-i tuɔ piiye baa-ba wuɔ: «Mi juɔ ji da Felisi bilaa naacolŋo naŋo-i jina dii kaso-i-na.

15 Miŋ kāa *Yerusalemu-i-na, *Diilojigāntaamba yuntaamba-i baa *Yuifu ba bincuamba jo mi wulaa wuɔ mi ko-yo, mi baa yaŋ-yo.

16 Mi gbē-ba miε *Oromεbaa miε diε bel moloŋo-i aa i saa ce u āndaanŋu-i i siε gbāa ko-yo.

17 Ba sire jo baa-mi. In juɔ mi saa sere; ku cuo kaala-i-na, mi ce ba jo baa-yo i diε ji ce u āndaanŋu-i.

18 Mēi na'a sī u ciε kuubabalaanŋu naŋ temma-i, a ji da ma'i sī.

19 Ba fanu ba-naa ba Diilon-hūmellen-kūŋ-nu, baa naacolŋo naŋ kūŋ-nu. Naacolŋo faŋo-i wuɔ ba bi-yo Yesu. U kuu, Pol fuɔ wuɔ u kuu aa sire.

20 Mēi ne nel daama cu mi huŋga-i; mi saa suɔ miŋ ka ce kumaŋ. Mi naa mi yuu Pol da kuɔ u taara āndaan daaku kā Yerusalemu.

21 Pol wuɔ fuɔ āndaanŋu sa kā terienŋu, keε kuŋ hii terienŋu maŋ nuɔ-i, i yaŋ-ku i hā *jāmatigi-i baa-ku. Mi naa mi ce ba bir dii-yo jina miε da mi da yiinŋu, mi saan-yo hā jāmatigi-i baa-yo.»

22 Agirpa wuɔ cira: «Naacolŋ daayo-i mēi taara mi da-yo baa mi yufelle u piiye mi nu.»

Fətusi wuɔ cira: «Wēima sī, bisīnuɔ ŋ ka da-yo.»

23 Ku cuo kaala-i-na, baa saan Agirpa-i baa niimarni u jo ji suur gēŋgerdūŋgu-na baa u tūɔ-i baa sorosi ba yuntaamba-i a naara nelbōmbōmbaa-ba maŋ waa nelle-na. Ban juɔ, Fətusi wuɔ ce ba jo baa Pol.

24 Ban juɔ baa-yo, Fətusi wuɔ cira: «Nellentienŋo-i baa namaa naman dii bande-i-na hiere, na daa naacolŋ daayo-i ke? Miŋ kāa Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba sire jo mi wulaa, aa tiraa nyaanu-miε jo bande-i-na, wuɔ naacolŋ daa u saa baa kuliŋgu.

25 Muɔ da mi ne, mi siε da uŋ ciε kumaŋ aa ba'a ba ko-yo. Nga uŋ ciεra i yaŋ āndaanŋu-i hā jāmatigi-i baa-ku, mi ka saan-yo hā-yo baa-yo.

26 Mi saa da nelma jebi u kūŋgu-na da mi nyegēŋ saan hā jāmatigi-i, ku'i ciε na da mi ciε ba jo baa-yo nyuŋgo-i-na i diε ji yuu-yo Agirpa naŋ feε-i ŋ yufelle-na, ku niε sī mi ka gbāa da manamma nyegēŋ.

27 Mēi niε da, da na bel moloŋo-i da na saan-yo terienŋu naŋ-nu, uŋ ciε kumaŋ na bel-o, na saaya na nyegēŋ-ku hā terienŋu faŋgu taamba-i bafamba bi suɔ.»

26

Polŋ waanŋ mamanŋ baa Agirpa-i

* 25:13 Ba gbē Erōdi-Agirpa maŋ hāalŋ-wuoŋo yaa-i. Niεŋ *Erōdi sīnni-na dii āfirnumma-na.

¹ Agirpa wuə cira: «Pol, āndaangu-i dii nuənei wulaa-i; piiye maman dii nan wulaa.» Pol wuə fara u nanğa-i aa naa cira:

² «Nellentie, *Yuifubaa-ban haa maman miε hiere, nin hāa-mi hūmelle-i mi da mi wan man bilaa dumaa tūnu-niε nyunگو-i-na, ku dalaanu-miε cor.

³ Na nin yen terienگو man nuə-i, molo siε gbāa pigāan-ni Yuifu ba bīncuəŋ-maama-i, aa ŋ suə ban fanun ba-naa nelma man nuə-i hiere. Terienگو fanگو-na, jande, fē ŋ huəŋga-i aa ŋ nu mi nelma-i.

⁴ «Ma min siire ce kuman *Yerusalemu-i-na, Yuifubaa-ba-i hiere ba suyaa-ku.

⁵ Nyunگو saa jina-yiε baa i-naa. Ba suyaa wuə *Farisīeyiēŋ muə, aa tiraa suə wuə i Diilon-hūmellen-kūŋgu kuolaaya yan Yuifubaa-ba namba-i. Da ŋ yuu-ba, da ba'a ba ka wan ninsoŋo-i baa-ni, ba ka wan-ma baa-ni.

⁶ Aa da ŋ da ba ce mei āndaangu-i nyunگو-i-na, kuu dii ŋaa Diilon un pāa nunگو man baa i tobaa-ba-i, min hīŋ ku taalunگو-i, ku'i juə baa mafamma-i.

⁷ *Isirahel-baamba-i hiere ba kūŋgu-na ba hīŋ ku taalunگو-i, ku'i ciε ba ta ba cārā Diilon-o-i bāanگو-i baa isuəŋgu-i.

«Nellentie, muə min bi hīŋ taaluduəŋgu fanگو-i, Yuifubaa-ba gāŋ baa-mi ma yaa nuə-i.

⁸ Namaa niε-ma niε, Yuifubaa namaanگو-i, aa cira Diilon siε gbāa sire kuomba-i?

⁹ Mei fere man daami-i, mii naa da niε sī mi saaya mi gbāŋ kpelle a hiel Nasarētitaan Yesu yerre-i nuəmba nunnina.

¹⁰ Mi taa mi ce ma yaa-i Yerusalemu-i-na. Baman naa cu Yesu huon-nu, *Diilojigāntaamba yuntaamba naa hā-mi hūmelle-i mi bel ba fōŋgūə dii-ba kaso, aa da ba'a ba ko-ba, mi sa yagar.

¹¹ Mi taa mi wuəra *Diilonelhāalādūnni-na hiere mi ce-ba gbomma. Mi taa mi taara mi kpakpaa-ba hiel-ba Yesu hūmelle-na. Mi huəŋgan ŋa naa gbuu du baa-ba dumaanگو-na, da mi ce mi hel nyaa ba huon-nu nilēiŋa nanğa-na.»

(Pəpuər. 9.1-19; 22.5-16)

¹² «Min waa ta mi ce karaanگو fanگو-i, yiinگو nanگو-na, Diilojigāntaamba yuntaamba ji hā-mi hūmelle-i mi ta mi kā Damasi.

¹³ Mi waa baa nuəmba namba. Nellentie, muəmei tūə-nin, bāanگوŋ juo hi yuhuəŋga-i, miε mi ne da cecerma nan temma hilaa dərə-i-na jo ji dii-ye huəŋga. Cecerŋ daama taa ma carra ma yan bāanگو-i.

¹⁴ Yiε pāŋ cii hiere, mei nu molo piiye baa-mi ebiremma-na wuə: «Sol, bige-i ciε ŋ ta ŋ ce karaanگو daaku temma-i baa-mi? Ŋ saa suə wuə ŋ ce gbāŋgbāŋ wēi?»

¹⁵ «Miε yuu miε: «Hai moloŋo-i piyen?»

«Kutienگو gbē-mi wuə: «Muə Yesu, muəmei piyen, ŋ ce karaanگو-i baa muəmei.

¹⁶ Sire ŋ yiera. Mi caraaya-niε da mi ce-ni mi cārāŋ nuə, aa nin daa maman daama-i nyunگو-i-na, ŋ ce ma watienگو nuə baa min ka ta mi pigāan-ni maman hiere.

¹⁷ Mi ka puər-ni ŋ nellen-baamba wulaa baa *nieraamba bi wulaa. Mi ka waa baa-ni, molo siε gbāa ce-ni bīŋkūŋgu.

¹⁸ Kā ŋ ka hiel-ba kukulma-na ŋ dii-ba cecerma-na. Kā ŋ ka hūu-ba *Sitāni wulaa ŋ hā Diilon-o-i baa-ba. Da ba hūu mi maama-i, ba āmbabalma ka hur aa ba nunگو ka waa baa Diilon-baamba-i.»

¹⁹ «Nellentie, Itien un caraaya-miε a wan maman baa-mi mi siε gbāa yagar-ma.

²⁰ Mi duəŋ Damasi yaa nuə-i igēna ta mi wan u maama-i, aa hel terienگو-na kā *Yerusalemu. Min siire Yerusalemu-i-na, mi wuəra gbuo *Yude nilēiŋa-i hiere ka cor baa nieraamba-i. Mi taa mi piiye baa-ba miε: «Naanŋ na

cilɔbabaŋo-i aa na suur Diilon-ɥumelle-na. Yaan na ciluɔ tuɔ fa ku yaa pigāan wuɔ na naana na cilɔbabaŋo-i ninsoŋo.»

²¹ Da ŋ da *Yuifubaa-ba bilaa-mi *Diilodubuɔ-i-na ta ba taara ba ko-mi, ku yunɣu yaa kufanɣu-i.

²² Nga Diilonɔ saa hūu-ma. Ji hi baa nyunɣo, muɔmɛi daami ta mi wan u maama-i baa nuɔmba-i hiere, mi sa bɔ moloŋo baa-ma. *Diilopɔpuɔrbiemban siire wan maman a naara *Moisi-i, mi tir ma yaa-i; mi saa haa manamma mɛi.

²³ Ba waan-ma wuɔ: «Diilon un ka saan *Konkortienɔ man, u ka mulien. Aa duɔ ku, u yaa ka sire igēna kuomba hɔlma-na. Duɔ sire, u ka pigāan i baamba-i konkor-ɥumelle-i baa nierraamba-i hiere.»

²⁴ Polŋ juɔ piye hi terien daaku-i, Fetusi wuɔ kaasŋ da gbagaga wuɔ: «Pol, nuɔ ŋ sie waa dii ŋ fɛɛ nuɔ! Sɛɛ siire ŋ yunɣu-i!»

²⁵ Pol wuɔ cira: «Fetusi, mi saa piel. Miŋ wan-man duma ma cie dumɛi.

²⁶ Man cie terienɣu man nuɔ-i, ku saa fuo. Agirpa suyaa-ma hiere, ku'i cie mi da holle yiɛra u yaanɣa-na ta mi wan-ma.»

²⁷ Aa naa cira: «Nellentie, Diilopɔpuɔrbiemban waan maman, ŋ hūyāa-ma wei? Mi suyaa miɛ ŋ hūyāa-ma.»

²⁸ Agirpa wuɔ cira: «Pol, ŋ taara ŋ ce-mi Kirsa wuon muɔ hoi dumandɛ-i-na wei?»

²⁹ Pol wuɔ cira: «Da ku fiɛ waa fiɛfiɛ sɪ, weiɛma sɪ. Aa nan diei sɪ, miŋ piyen baa namaa naman hiere nyunɣo-i-na, mi cārā Diilonɔ-i miɛ u ce-na mɛi temma-i; nga maman daa-mi daama-i u baa yan ma yaa da-na.»

³⁰ Polŋ juɔ piye ti, Agirpa-i baa Fetusi-i a naara Berenisi-i baa baman waa hiere, baa sire ta ba hel.

³¹ Uman duɔ puur duɔ piye, wuɔ: «Mɛi saa suɔ kuman cie ba bel naacolŋ daayo-i aa migāan ta ba taara ba ko-yo.»

³² Agirpa wuɔ tuɔ piye baa Fetusi-i wuɔ: «Kuɔ u saa naa cira na yan āndaanɣu-i hā *jāmatigi-i baa-ku, dumandɛ-i-na nii naa nanna-yuɔ.»

27

Ba kaa baa Pol jāmatigi wulaa

¹ I tamaan juɔ hel yiinɣu-na die kā *Itali-i-na, baa cira i ta baa baatonɔ, aa naa dii Pol sorosi ba yuntienɔ nanɔ nan-na a naara kasobiemba namba. Ba taa ba bi sorosi ba yuntienɔ fanɔ-i Yulusi. U waa *jāmatigi sorosibaa-ba yaa nuɔ-i.

² Inj taa baa baatonɔ man, uu naa hel Adarmiti jo aa bir tuɔ kā *Asi-i-na. Naacolŋo nanɔ waa baa-ye, ba taa ba bi-yo Aritarke; u taa u hel Tesalonike, dii Maseduɔni mara nuɔ.

³ Inj taa yiinɣu man nuɔ-i, ku cuo kaala-i-na, yiɛ kā ka hi Sidō. Yulusi taa u ce baa Pol u cor. Inj hii Sidō-i, wuɔ hā-yo ɥumelle-i u suur nellen-ɥuɔŋa-na ka taara u yufien-niini-i u jēnaamba wulaa bir jo.

⁴ Inj siire Sidō-i-na die cor, fafal muɔ ta mu jārā-yiɛ. Yiɛ naa yiɛ ciil ka bella Sipire kɔtuɔŋu-i tie kā,

⁵ kā ka cor Silisi-i aa sire ka cor Pānfili-i kā ka hi Mira, dii Lisi mara nuɔ.

⁶ Inj hii Mira-i, sorosi ba yuntien wuɔ da baatonɔ nanɔ hilaa Alesāndiri tuɔ kā Itali-i-na, wuɔ ce i hel suur u yaa nuɔ-i.

⁷ Inj biyaa ɥumelle-i, i saa gbāa tie gbar fafamma; i cie sūlma-i dumɛi die ka hi Kinide-i. Kuŋ cie dumaanɔ-na, i daa yinni ɥumelle-na. Inj juɔ ne da fafalmu sa hūu-ma, yiɛ karnu hel Salmone, a ciil Kirɛti kɔtuɔŋu nanɣu-na.

⁸ Inj fiɛ kā terienɣu-na, i cie sūlma-i dumɛi aa die hi baaton ba munyierammu man ban biŋ-mun «Munyierafafammu-i»; dii Lase caanɣu-na.

⁹ I bāangu cuə hūmelle-na cor, a ce *Yuifu ba sūngu maŋ baŋ dii-kun dikara-huəngu-na, ku ji cor. Kuə migāaŋ ta ku balan-yie baatonjo gbarma-na ku kã. Polŋ daa-ku dumaanjo-na, wuə gboya bamaŋ waa baatonjo-na wuə:

¹⁰ «Mi jēnaaŋ namaa, die suuye i yufieŋa-i aa cor, i sie ka hi. Baatonjo sie hi, congori sie hi! Aa mie fere-i die saa gbāŋ, i ka tŋe-maŋ.»

¹¹ Baatonjo yuntienjo-i baa u tienjo-i baa yagar Pol nunju-i. Sorosi ba yuntien wuə bi cu ba huon-nu.

¹² Inŋ ŋa naa yiera munyierammu maŋ nuə-i, mu saa fa waan-huəngu-i. Munyierammu nammu bi waa Feniki-i-na dii Kireti bāsuuruŋgu-na. Inŋ waa baa bamaŋ, ba fōŋgūə baa cira i gbāŋ kpelle a hi terienju fanju-i, kere ba taara ba ka tŋena kusuəŋ-nu'i aa waangu cor.

¹³ Fafalmu maŋ taa mu jo huəngu fanju-na, mu saa waa baa fōŋgūə dumaa. Muə hilaa cicaaryanŋa ta mu kã doryanŋa. Baa da nie sŋ ma ka dɔl-ba. Baa ce yie sire bella Kireti kətuəngu-i tie kã.

¹⁴ I saa maa, fafalmu naŋ ten muə sire i doryanŋa-na a jo ji suuye-yie; ba bi fafalmu fammu-i «Erakilō».

¹⁵ Baatonjo wuə tuə kã kətuəngu; i saa gbāa die yiera-yuə, yie naa yie yan muə ta mu kã baa-ye mu munjāmmu.

¹⁶ Yie kã ka cor terienju nanju kətuəngu-na aa yan-ku i nadien-na. Ba bi terienju-i Koda. Kuə cŋnu-yie cəlle fafalmu-na. Beŋo naŋo waa baa-ye tuə kāyā-yie. Inŋ cŋnu dumaanjo-na, yie gbāŋ baa ufaŋo-i haa-yo baatonjo-na.

¹⁷ Inŋ haa-yo, maacenciraamba maŋ dii baatonjo-na, baa ce iyiemba a pērā baatonjo-i wuə u baa ji bŋena. Yie kãalā yie sŋ fafalmu ka kã baa baatonjo-i Libi jāmālā yanŋa u ka nyugūŋ hŋemugāanŋu-na yiera i wulaa; a ce dumaanjo-na, yie hiire baatonjo kompaŋa-i aa naa yan i fere hā fafalmu ta mu kã baa-ye mu munjāmmu.

¹⁸ Ku cuo kaala-i-na, fafalmu yagar ce hūmma ta ma sagalla-yie bōmbōŋ ma naara. Yie naa yie parra congori-i nanna hūmma-na.

¹⁹ Yiingu fanju curoŋo-na, bamaŋ cŋŋ maacemma-i baatonjo-na, baa bie baatonjo-bŋmbŋnni-i baa ba fereŋ nammu a nanna-nie.

²⁰ I cie yinni bəi molo sa da bāangu yufelle baa məŋa-i hiere. Fafal muə bi tŋe mu temma-i kuanŋu sa parra-muə. I saa tiraa tie hŋŋ taalunju i fereŋ nuə.

²¹ I daa yinni i saa wuo kuuwuonju. Pol wuə sire yiera i hɔlma-na aa cira: «Mi jēnaaŋ namaa, kuə naa naa nu mi nunju-i aa i tŋena dii Kireti-i-na, mamaŋ juə ta ma da-ye daama-i a ji ce i tie nanna congori-i, maa naa saa da-ye.

²² Mamaŋ dii fiŋfiŋ-i-na, fiŋ na hɔmmu-i, molo sie ku, baatonjo yaa ka tŋe-maŋ yon.

²³ Miŋ cuu Diilonjo maŋ huon-nu'i ta mi cāa-yo, u puəraa *dərɔpəpuərbiilonjo naŋo-i mi wulaa isuəngu-na u ji waŋ baa-mi

²⁴ wuə mi baa kãalā, kere da ku fie ce nie nie, mi ka hi jāmātigi-i u ce mi āndaanŋu-i. A ce dumaanjo-na, bamaŋ dii baa-mi hiere u ka bi kor-ba, u sie yan ba ku.

²⁵ Terienju fanju-na, fiŋ na hɔmmu-i, mi haa mi nanŋa-i Diilonjo-na. Unŋ waan-ma dumaa u ka bi ce-ma dumai.

²⁶ Mi suyaa mie fafalmu ka kã baa-ye ka nanna bomborma nammaŋ.»

²⁷ Fafalmu bŋŋ baa-ye da suu hūmma-na a ce yinni cŋncieluo ni siei. Cŋncieluo ni naa yiingu isuəngu-na, isuəholleŋ juə ta di hi, bamaŋ cŋŋ maacemma-i baatonjo-na, baa suə wuə i pie bomborma namma.

²⁸ Baa fi hūmma pupurma-i a da ma yuu metiribaa komorre baa cŋncieluo niehāi. Yie cor. Inŋ kaa maa cəlle, ba tiraa fi-ma, a da ma yuu metiribaa komorre baa niisiei.

²⁹ Baa ta ba k̄aalā wuɔ sɪ baatonjo ka k̄a ka j̄un t̄amp̄iɛŋa h̄umma-na. Baa ful baatonjo fagammu naa huon-yanja-na aa t̄iɛna ta ba niya cuo kaalma-i.

³⁰ Ku huongu-na, baa ji ta ba taara ba hel gbar. Baa hiire beŋo maŋ waa baa-ye baatonjo-na aa gb̄e-ye duma wuɔ ba taara ba hiire gbu baatonjo fagammu nammu yaanja-na a bella-yuɔ u baa ji bibirre.

³¹ Pol wuɔ gb̄e sorosibaa-ba-i baa ba yuntienjo-i wuɔ: «Da ŋ da na yaan balan daaba hel, na ka t̄iɛ-manj.»

³² Baa naa hiel beŋo-i aa vaa-yo baa iyiemba namba bella-yuɔ. Polj juo piiye dumaanjo-na, sorosibaa baa kar iyien daaba-i aa naa yan beŋo ta.

³³ In t̄iɛnaana t̄iɛ cie cuo kaalma-i, Pol wuɔ cira: «I cie yinni c̄incieluo baa ni naa yaa dei h̄oculle-na, aa molo saa dii kuuwuonjo u nuŋgu-na.

³⁴ Jande, wuyaanj! Ku yaa f̄onjũɔ ka da-nei na hel-m̄ei. Baa na tie holle, i ka hi h̄inni hiere unanj yunjo sie jan-yo.»

³⁵ Un piiye dumaanjo-na, *buruo nanjo waa, wuɔ biɛ-yo aa jaal Diilonjo-i ba yaanja-na hiere aa b̄ul-on a donj tuɔ wuɔ.

³⁶ Sirɛnja suɔ da-ba hiere baa k̄a ba ta ba wuɔ.

³⁷ Miɛ maŋ waa baatonjo-na, i waa nuonj miɛ nuɔsũɔ komuonja siei baa c̄incieluo nuonj miɛ niediei.

³⁸ Baatonj daa wuɔ t̄uyāa dimma yaa b̄oi. Ban juɔ wuɔ t̄i, baa huɔl-ma k̄unna h̄umma-na a parra conjorni-i aa baatonjo duɔ ce fiɛfiɛ.

³⁹ Cuonj juɔ kaal, maacenciraanj baa fara da terienjo nanjo-i ba saa suɔ-ku, aa da h̄umma wuyaa terienjo fanjo yiɛnjo nanjo-i. Baa cira ba ka gb̄anj kpelle hi terienjo fanjo-i.

⁴⁰ Baa fir baatonjo-i aa yan fagammu-i dii h̄umma-na, aa naa bi fir yilemmu iyiemba-i. Ban cie mafamma-i, baa vaa baatonjo kompanja-i yaanja-na fafalmu da mu k̄a baa-ye terien daaku-na.

⁴¹ In taa ka hi h̄olma namma-i, h̄iɛmuḡaanj kuɔ yiera baatonjo-i u saa gb̄aa duɔ cor. U yaanja suurii hiere h̄iɛmuḡaanjo-na. H̄unj maa ta ma jo ma nanj u tuole-i ma kara-diɛ.

⁴² Sorosibaa-banj daa-ma dumaanjo-na, baa cira ba ko kasobiemba maŋ waa baa-ye hiere wuɔ sɪ da ba sɔ hel ba ka gbar.

⁴³ Ba yuntien wuɔ cie-ba. U saa tuɔ taara ba ko Pol ku'i cie wuɔ cie-ba aa naa cira: «Bamanj suyaanj s̄omma, ba ta yaanja ba ta ba sɔ ba k̄a bomborma-na,

⁴⁴ banamba ka nyuḡun baatonj-yilanni-na cu ba huon-nu.» Ba cie dum̄ei a gb̄aa huɔl hiere; molo saa t̄iɛ-manj.

28

Polbaa-ba huɔlaa k̄a Malti

¹ Inj namalāyā huɔl h̄umma-na t̄i huonjo maŋ nuɔ-i, yiɛ yuu, baa cira terienjo fanjo-i ba b̄i-ku Malti.*

² A ne da diilo taa u d̄aa, waanjo'i daaku. Terienjo fanjo taamba silaa ce baa-ye, a dii d̄anjgb̄ogunjo nanj temma aa bi-ye i ka t̄iɛ yiraanj.

³ Pol wuɔ kaal daamiɛnja nanja duɔ dii d̄aamu-na, a ne da gbeina waa galla-yei, Pol saa da-yo. D̄aamunj wurii bel-o, wuɔ donj Pol nanja-i a p̄anj nyaar.

⁴ Terienjo fanjo taambanj daa mafamma-i, ba t̄iɛnjo nanjo waa ba taa ba b̄i-ku «Ninsontienjo», baa ta ba piiye baa ba-naa wuɔ: «Naacolj daayo sie waa dii nelfɛfiɛnjo, u ka waa nelkoronjo. Na saa da, unj fiɛ kor h̄umma-na, Ninsontienjo saa yan-yo.»

⁵ Pol wuɔ mis̄irrā j̄ienjo-i dii-yo dii d̄aamu-na aa yiera tuɔ ne; binjkuŋgu saa ce-yo.

* 28:1 H̄umma-i diyaa Malti-i huonjo.

⁶ Ba taa ba ne wuɔ sɪ u ka pān nyurā terduɔŋgu fangu-na, sisɔ u ka pān ku. Baa niya, niya, ba saa ji da bɪŋkūŋgu ciɛ. Baa bir yan aa ta ba piiye wuɔ: «Naacolŋ daa u siɛ waa dii gbāŋgbāŋ.»

⁷ In waa terienŋu maŋ nuɔ-i, ba fāamaaŋo dumelle saa naa maa baa-ku. Ba taa ba bɪ-yo Pubilusi. Wuɔ gbuu bel-e ŋaa u jēnaaŋ miɛ aa ce i ce yinni siɛi baa-yo u dumelle-na.

⁸ U to wuɔ waa galla; wuɔ sa waa hɪnni, tɔgɔtɔgɔniŋo'i waa-yuɔ aa u kūɔma tiraa huol da pāmpāmpāŋ. Pol wuɔ suur ka haa u nammu-i yuɔ aa cārā Diilonŋo-i hā-yo; wuɔ pāŋ sire.

⁹ Polŋ siire bɪncɔiŋo-i, jaamba maŋ waa nelle-na, baa jo u ji sire-bei.

¹⁰ Uŋ siire jaamba-i dumaanŋo-na, baa migāaŋ bel-e fafamma naara. In juɔ'a i ta, bɪmbɪnni maŋ maama-i waa-yiɛ hiere, baa hā-ye baa-ni wuɔ i bel i naŋ-na tiɛ kā.

Polbaa-ba curaa Ɔrɔmu

¹¹ I ciɛ caamba siɛi Malti-i-na aa suɔ diɛ cor. In'a i ta, yiɛ suur baatonŋo naŋo-na, ba bɪ-yo «Diyɔsikuur» ku yuŋgu yaa wuɔ piɛbaa.† Baatonŋo faŋ wuɔ hilaa Alɛsāndiri a jo ji yiera ciɛ waan-huɔŋgu cor.

¹² In taa dumaanŋo-na, yiɛ kā ka hi Sirakuse; yiɛ ce yinni siɛi kusuɔŋgu-na aa cor.

¹³ In curaa, yiɛ bella konkondaanŋu-i kā ka hi Erejo.

Ku cuo kaala-i-na, fafalmu naŋ muɔ sire i huon-yanŋa-na ta mu tiɔŋ-ye; a ce dumaanŋo-na, yiɛ ce yinni hāi yon aa hi Pusoli-i.

¹⁴ In hii nelle fande-i, yiɛ da Diilon-dūŋ-baamba namba. Baa cira i tɛna ce yinni niehāi baa-ba. Yiɛ tɛna ce yinni fanni-i aa suɔ cor tiɛ kā *Ɔrɔmu-i-na.

¹⁵ Diilon-dūŋ-baamba maŋ Ɔrɔmu-i-na baŋ juɔ nu wuɔ i jo dii, baa sire jārā jo nelle nande-na, ba bɪ-de «Ducɔnni siɛi». Banaŋ baa cor jo Apiyusi sanŋa-na da ba ji jārā-yiɛ. Polŋ juɔ'a u ne da-ba, wuɔ jaal Diilonŋo-i aa naa migāaŋ dii sireiŋa u ferɛŋ nuɔ.

¹⁶ In kaa hi Ɔrɔmu-i, ba saa dii Pol kaso-i-na baa kasobiemba namba-i; baa ce u kā ka biɛ dūŋgu u deŋ, aa jina sorosiyiɛ tuɔ niya-yuɔ.

Polŋ ciɛ kumaŋ Ɔrɔmu-i-na

¹⁷ Polbaa-baŋ hii *Ɔrɔmu-i, wuɔ ce yinni hāi, siɛliŋ-yiŋgu-i, wuɔ bɪ *Yuifu ba bɪncuɔmba maŋ waa terienŋu-na ba jo u wulaa. Baŋ juɔ, wuɔ gbɛ-ba wuɔ: «Tobiŋ namaa, naŋ daa mi biɛ-na de-i, ku saa balan. Mi saa cāl miɛ nellen-baamba-i, mi saa bi guɔla manamma i bɪncuɔŋ-hūmelle-na, ŋga ba bilaa-mi *Yerusalemu-i-na a hā *Oromɛbaa-ba-i baa-mi.

¹⁸ Oromɛbaa-ba yuu-mi, mi biɛ piiye. Ba ne da mafamma saa hi mi kuliŋgu. Ba'a ba nanna-miɛ,

¹⁹ ŋga i nellen-baamba yagar wuɔ ma siɛ gbāa ce. Ku yaa nuɔ-i mi naa miɛ ba yan mi āndaanŋu-i hā *Oromɛ ba *jāmatigi ka ce-ku. Na baa ji da niɛ sɪ mi taara da mi dii mi nellen-baamba yunni-i wɛima-na? Ma'i sɪ.

²⁰ Ku'i ciɛ mi bɪ-na da mi ji waŋ ma yaanŋa-i baa-na. *Isirahel-baambaŋ hɪŋ kumaŋ taalunŋu-i, ba bilaa muɔŋo-i kufanŋu maama'i nuɔ-i dumandɛ-i-na.»

²¹ Bɪncuɔŋ baa cira: «Fɛ ŋ huɔŋga-i; i saa da seɛɛ hilaa *Yude-i-na jo wuɔ ŋ ciɛ wɛima, i saa bi da i natobiŋo naŋo juɔ wuɔ ŋ guɔlaaya bɪŋkūŋgu.

²² I suyaa yiɛ niŋ suurii Diilon-hūmelle maŋ nuɔ-i, nuɔmba cɪina-diɛ terni-na hiere, ŋga miɛ taara naŋ ferɛ-i ŋ waŋ di maama baa-ye.»

²³ Baŋ piiye dumaanŋo-na, baa dii yiŋgu baa ba-naa.

† **28:11** Piɛbaa daaba-i, ba taa ba bɪ unanŋo-i Kasitor aa bɪ unanŋo-i Polusi. Gireki ba tɪŋgu-i waa. Baaton-maacenciraan baa biyaa-ku ku ta ku niya-bei.

Yiingu fanguŋ juɔ hi, baa jo maar yidielangu-i Pol wulaa dii u dumelle-na. Pol wuɔ biɛ *Diilonɔ-baangu maama-i tuɔ piiye baa-ba, a donɔ cucuuyungu-na ji tuɔ hi dānambāngu. Duɔ tuɔ piiye u kā, u ka biɛ *Moisi *ānjinaama-i piiye baa-ba, kuniɛ u biɛ *Diilopɔpuɔɔɔɔɔɔɔɔ maama-i a piiye baa-ba. U taa u ce mafamma-i ba da ba suɔ wuɔ uŋ wanɔ mamaŋ Yesu kūngu-na coima sɪ.

²⁴ Bananɔ baa hūu-ma, banamba saa hūu-ma.

²⁵ Kunɔ ciɛ dumaanɔ-na, baa hel ba-naa honniŋ aa naa sire ta ba ta. Pol wuɔ cira: «Ma dɔlaa *Diilonɔ-Yalle puɔɔɔɔɔɔɔɔ *Isayi-i i bɪncuɔmba wulaa. Diilonɔ-Yalle gbɪɛ-yo wuɔ:

²⁶ *«Kā ŋ ka wanɔ baa Isirahel-baamba-i
wuɔ ba nu nelma-i ŋga ba sa suɔ ma yaanɔga-i;
ba ne colcol ŋga ba sa da bɪŋkūngu.*

²⁷ *Ba nyaayā ba fɛɛɛ.*

*Ba suuye ba tūnni-i ba sa taara ba nu baa-ni,
aa suuye ba yufienɔ-i ba sa taara ba da baa-ya.*

Ba sa taara ba suɔ mi nelma yaanɔga-i aa jo mi ji kor-ba.»‡»

²⁸ Pol wuɔ cira: «Terienɔ fangu-na, na saaya na suɔ wuɔ fiɛfiɛ-i-na, Diilonɔ birii saanɔ konkor-nelma-i hā *niɛraamba baa-ma. Bafamba fuɔ, ba ka nu-ma.» [

²⁹ Polɔ piiye dumaanɔ-na, Yuifubaa baa gbuu ta ba fanu ba-naa u nelma-na ba kūŋ.]

³⁰ Pol wuɔ biyaa u yerrenɔ dūngu Ɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ-i-na. U ciɛ bienɔ hāi dūngu fangu-na. Nuɔmba taa ba kā u wulaa. U saa tuɔ donya moloŋo u fɛɛɛɛ nuɔ.

³¹ U taa u wanɔ Diilonɔ-baangu maama-i baa nuɔmba-i aa tuɔ kalanɔ-ba baa Itienɔ-i Yesu-Kirsa maama-i. U holle saa ta di tie baa ma cemma-i aa u waa u fɛɛɛɛ nuɔ.

Polɔ nyegãan seɓe maɔ hã Ɖrɔmɔtaamba-i Nelmuoyamma

Ɖrɔmɔtaamba nuɔ Diilonɔ-nelma-i nuɔmba naɔ wulaa aa hũu-ma. Polɔ nuɔ ba maama-i dumaanɔ-na, uɔ juɔ'a u kã, u nyegẽɔ seɓe daayo-i duɔ tũnu-bei wuɔ u ka kã ba terienɔ-na ka jaal-ba.

Pol firiinu *Neldɔdɔlma-i baa-ba seɓe daayo-na. U nelma-i hiere ma kãa ka jũɔ nelma diei nuɔ; wuɔ *Yuifuyien nuɔ o, Yuifuyien nuɔ sɪ o, da ɔ haa ɔ naɔga-i Yesu-i-na yon, Diilonɔ tuɔ kãɔ-ni nelviin nuɔ aa u *Yalle ta di kãyã-nie ɔ wuɔsaanɔ-na (sap. 1-8).

U piiye Yuifubaa-ba maɔ cɪnaana Yesu-i ba kũɔgu-i: Wuɔ baɔ cɪnaana Yesu-i, Diilonɔ firiinu u huɔɔga-i baa *niɛraamba maɔ hũyãa u maama-i a kor-ba. U cie kufanɔgu-i a pigãan wuɔ nuɔmba-i hiere ba maama dɔlnu-yuɔ, u sa ce cieluo. A ce dumaanɔ-na u saa bi nanna Yuifubaa-ba-i. Yiinɔgu dii baa yiinɔgu ba ka hũu Yesu maama-i aa Diilonɔ kor-ba (sap. 9-11).

U bi tagaaya pigãan Diilonɔ-dũɔ-baambaɔ saaya ba waa dumaa ba-naa nuɔ, baa baɔ bi saaya ba bel banamba-i dumaa tɛnamma-na (sap. 12-15). U perien u seɓe-i baa jaalupãlle, aa cira ba ta ba cãrã Diilonɔ-i ba hã-yo u wuɔsaanɔ-na, aa duɔ hi ba terienɔgu-i ba kãyã-yuɔ u cor baa u hũmelle-i (sap. 15-16).

Jaaluɔgu

¹ Muɔ Pol, muɔmɛi nyegãan seɓe daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãɔ muɔ. Diilonɔ cie-mi Yesu *pɔpuɔrbilon muɔ aa bɔ-mi mi denɔ mi ta mi wuɔra mi wanɔ u *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i.

² Nelma famma-i Diilonɔ uɔ pãa ma nuɔgu-i ku bãanɔgu cuɔ. Wuɔ cie u *pɔpuɔrbiemba yaa nyegẽɔ-ma u seɓe-i-na.

³ Ma vii u Biɛɔ yaa-i Itienɔ-i Yesu-Kirsa-i. A saa baa u nelbilosinni-i, u waa jãmatigi *Davidi hãayẽlɔ.

⁴ Nga uɔ kuu aa sire, *Diilonɔ-Yalle pigãan wuɔ Diilonɔ-Biɛɔ kelkel.

⁵ Fuɔ barguo yaa nuɔ-i Diilonɔ uɔ cie baa-mi a ce-mi u pɔpuɔrbilon muɔ u yerre fafaanɔgu maama-na, nuɔmba-i nilɛɔna-na hiere ba da ba haa ba naɔga yuɔ aa ta ba nu u nuɔgu-i.

⁶ Diilonɔ uɔ bɛ namaa naman a hã Yesu-Kirsa-i, na nuɔgu bi dii nuɔɔ daaba-na.

⁷ Diilonɔ uɔ dɔlãa namaa naman Ɖrɔmu-i-na hiere aa bi-na ce-na u baan namaa, mi nyegẽɔ seɓe daayo-i da mi hã namei.

I To-i Diilonɔ-i, baa Itienɔ-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-nei aa fẽ na hɔmmu-i.

Pol taara u ce horre baa Ɖrɔmɔtaamba-i

⁸ Mi ka jaal Diilonɔ yaa igẽna na maama-na, Yesu-Kirsa barguo-i-na. Hama-i nuɔ-i? Ku yunɔgu yaa daaku: Nilɛɔna-na hiere ba wanɔ na Diilonɔ-hũmellen-kũɔgu-i.

⁹ Yinni maɔ jon na maama sa karaanu-mie mi Diilocãrãlle-na; Diilonɔ yaa mi siɛra. Mi wanɔ u Biɛɔ *Neldɔdɔlma-i baa nuɔmba-i, kuu dii ɔaa mi cãa Diilonɔ-i baa huɔɔga diei yon.

¹⁰ Mi bi cãrã-yuɔ bãanɔgu-i baa isuɔɔgu-i, wuɔ duɔ sie, u yanɔ mi da kã na wulaa.

¹¹ Mi gbu mi taara mi da na yufelle a cal Diilonɔ sãmma-i baa-na ku yaa fɔɔngũɔ ka da-nei.

¹² Mi taara mi cira: Da mi kã i ka da i-naa, i ka gbãa dii sireiŋa i-naa nuɔ i Diilonɔ-hũmelle wuɔsaŋgu-na.

¹³ Tobinɔ namaa, mi taara na suɔ wuɔ minɔ duɔŋ ta mi dii yinni-i wuɔ mi kã na terienɔgu-na ku yuu niele, ŋga ji hi baa nyunɔgo, mi saa hi da mi fere yogo. Mi taara mi maacemma da belle na hɔlma-na ŋaa maŋ daa belle dumaa yammu nammu-na.

¹⁴ Mi saaya mi hi nuɔmba-i hiere baa Neldɔɔɔlma-i: bamaŋ yufienɔ-i puurii baa bamaŋ yufienɔ-i saa puur, ka cor baa bamaŋ suyaan yiɔŋgu-i baa bamaŋ sa suyaan yiɔŋgu-i hiere.

¹⁵ Ku'i cie mi ta mi taara mi ka waŋ-ma baa namaa namaŋ bi dii fiɛna Ɔrɔmu-i-na.

Fɔŋgũɔ dii Neldɔɔɔlma-na

¹⁶ Senserre sa da-mi baa *Neldɔɔɔlma wamma-i. Ma yaa Diilonɔ fɔŋgũɔ-i. U ce ma yaa-i u kor bamaŋ hũyãa-ma hiere, a doŋ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɛraamba-i hiere.

¹⁷ Neldɔɔɔl daama pigãaŋ Diilonɔ un kãŋ nuɔmba-i dumaa nelviimba. Viisinni da Yesu yaa nuɔ-i yon; da ŋ haa ŋ nanɔga-i yuɔ, Diilonɔ tuɔ kãŋ-ni nelviin nuɔ ŋaa maŋ nyegãaŋ dumaa u nelma-na wuɔ: «*Umaŋ duɔ haa u nanɔga-i Diilonɔ-na, nelviinɔ; u ka kor.*»*

Nelbiliemba cãl ba cor

¹⁸ Diilonɔ tiyãa dii dɔrɔ-i-na aa tuɔ pigãaŋ nelbiliemba-i wuɔ u huɔŋga duu baa-ba, kere ba sa kãŋ-yo aa ba sa bi tiraa ce u huɔŋga-i. Ba ce ba maacembabalamma-i ba fiɛna ninsoŋo-i.

¹⁹ Ŋ sie suɔ wuɔ kumaŋ gbãa suɔ Diilonɔ-kũŋgu-na, ku saa fuo-bei. Diilo fuo fere yaa pigãaŋ-ba baa-ku.

²⁰ U pigãaŋ-ba baa-ku nie nie? Molon yufelle saa haa Diilonɔ-na dede, ŋga die ne un hielaa miwaanɔ-i dumaa dii ku huɔŋgu-na ji hi baa nyunɔgo, i da u sinni-i baa u himma-i u maacemma-na. A ce dumaanɔ-na nelbiliemba sie da ãntãalãmma.

²¹ Ba suya Diilonɔ-i aa yagar ba sa dii u nuŋgu-i ku diima, ba sa jaal-o ku jaaluŋgu. Ba yunni kuu aa yaŋ-ba, ba ãnjɔguɔma piɛra-bei dii-ba kukulma-na.

²² Ba daa nie sɪ ba cẽ a ne da ba milãaŋ.

²³ Ba birii yaŋ Cagaan-Diilonɔ maŋ sa ji kãaŋ terienɔgu aa sisinɔ nelbiliemba baa bimbaamba-i ta ba buol. Huriimba-i dii, baabũulãamba bi dii. A ne da tãmmaŋ-biŋkũŋgu sa cɔ.

²⁴ Diilonɔ daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fereŋ nuɔ ba kakarkuon-maacemma-na ba ta ba ce kumaŋ dɔlaanun-bei. Ba tiyãa ku yaa nuɔ-i ta ba ce sensenda-weima-i ba-naa nuɔ.

²⁵ Ba yaan Diilonɔ ninsoŋo-i aa cu coimaŋ huon-nu. Diilonɔ un hielaa bimbinni maŋ, ba buol ni yaa-i aa ta ba pã niipãnni ba hã-ni aa bir yaŋ umaŋ hielaa-ni. A ne da u yaa saaya gbɛliɛma hɔnni maŋ jon. Ma cie!

²⁶ Diilonɔ daa-ma dumɛi u yaŋ-ba ba fereŋ nuɔ ba ta ba ce ba sensenda-weima-i. Ba caamba birii yaŋ bamba-i aa ta ba galla baa ba nacaamba.

²⁷ Bamba-i maaduɔma, ba yaan caamba-i aa ta ba ku ba-naa maa-na. Ba naan biŋwosinnin; ba galla baa ba nabamba. A ce dumaanɔ-na, ban taaran kumaŋ ba da-ku.

²⁸ Ban juɔ'a Diilonɔ-maama saa hi-ba, Diilonɔ naa u yaŋ-ba baa ba ãnjɔgɔbabalamma-i ba ta ba ce kumaŋ saa saaya cemma.

²⁹ Balaanɔgu-i hiere ku gbuɔra ku-naa bei. Ba sa fũnun suɔ ban biŋ kumaŋ ãnfafamma-i gbula: cãncaya'i daayo, hɔbabalaŋga'i daaka, nenemuŋgu'i

* 1:17 Abakuke (Habaquq) 2.4

daaku, nelkolle'i daade, berru'i daadu, huhurma'i daama, balaanɗu'i daaku. Ba yaa sikuɗntaamba,

³⁰ yebienataamba. Ba bigãan Diilonɗo-i, bubɔlaamba, bombolmantaamba, fofortaamba, ba hinu kuubabalaanɗu cemma'i ɗaa bige-i, ba sa nu ba bincɔin nunɗu.

³¹ Ba yunni kuu aa yan-ba, ba sa kã yaduɗɗa, hɔduraamba, ba sa ce hujarre nelien-na.

³² A ne da ba suyaa wuɗ Diilonɗo wulaa, bamanɗ cienɗ kumanɗ daaku temma-i, ba saa baa kuliinɗu! Nga ba suuye ba yufienɗa-i ta ba ce-ku, aa tiraa ta ba dii sūnɗu ba hã bamanɗ cienɗ-kunɗ.

2

Diilonɗ unɗ gerɗ duma

¹ Nuɗni manɗ daanɗ nelma ɗ cāl banamba-i, da ɗ fie waa nie nie, ɗ sie kor. Da ɗ ta ɗ cāl banamba-i, kuu dii ɗaa ɗ cāl ɗ fere. Hama-i nuɗ-i? Naa dii kuuduɗɗu yaa hiere.

² I suyaa wuɗ bamanɗ cienɗ maacembalaanɗ daama temma-i, Diilonɗ unɗ haa kumanɗ bei, u ninɗo.

³ Nuɗ da ɗ ta ɗ cāl banamba-i, aa bi ta ɗ ce ba temma-i, ɗ yuu wuɗ ɗ ka kor Diilonɗo wulaa wei?

⁴ Sisɗ Diilonɗ unɗ gbuu fūnɗ fa aa waa hɔhinantienɗo, nanɗ daa kufanɗu-i ānsɗɗamma wei? N saa suɗ wuɗ u fafaanɗu saaya ku ce ɗ bir ɗ ciluɗ-i wei?

⁵ Nga nin'a ɗ sa nu baa ɗ tūnni-i, aa yagar wuɗ ɗ sie bir ɗ ciluɗ-i, nanɗ fere'i taaraayanɗ yaahuolbabalaanɗo-i ɗ hã ɗ fere Diilonɗ unɗ ka pigãan nuɗmba-i u jāyamma-i yiinɗu manɗ nuɗ-i. U suɗ u pã.

⁶ U ka pã nelienɗo nelienɗo baa u maacemma sullu-i.

⁷ Bamanɗ vaa ba fere baa ānfanaanɗo-i Diilonɗo duɗ gbeliɗen-ba aa da ba da cicɗlma manɗ sa tɗenɗ dede-i, ma ka dɗl-ba.

⁸ Nga bamanɗ puu bubuɗsinni baa-yo, bamanɗ ciinaana ninɗo-i aa faya ba fere baa āmbabalma cemma-i, u ka pigãan-ba u jāyamma-i.

⁹ Bamanɗ cienɗ āmbabalma-i, ba ka da yaahuolo-i baa mulɗema yar-ba. A donɗ *Yuifubaa-ba-na ka cor baa *niɗraamba-i hiere.

¹⁰⁻¹¹ A ne da umanɗ cienɗ ānfafamma-i, duɗ fie tuɗ hel hie, Diilonɗo sa ce ciɗluɗ; u ka gbeliɗen kutienɗo-i aa ce-yo bɔi aa fẽ u huɗɗa-i. A donɗ Yuifubaa-ba-na ka cor baa niɗraamba-i hiere.

¹² Bamanɗ saa suɗ *Moisi *ānjɗamma-i aa ta ba wuɗ ba cāl, Diilonɗo ka caa-ba; ɗga u sa ka ne ānjɗamma aa caa-ba. A ne da bamanɗ suyaa-ma hiere aa suuye ba yufienɗa-i ta ba wuɗ ba cāl-ma, u ka yuu-ba saa baa ma yaa-i aa caa-ba.

¹³ Baa na ta na ne wuɗ sɗ bamanɗ nuɗn ānjɗamma-i yonɗ ba yaa nelviimba-i Diilonɗo wulaa; ba'i sɗ. Bamanɗ wuɗyaanɗ ma hūmelle-i di kūnɗu-na hiere, ba yaa nelviimba-i.

¹⁴ Na saa da, ānjɗamma si dii baa niɗraamba-i, ɗga ba suɗ-ma ba karnu ba wuɗ ma hūmelle-i. Manɗ fie'a maa si dii baa-ba ba nammu-na, maa dii ba hōmmu-na.

¹⁵ Dumaanɗo-na, ba ciluɗ pigãan wuɗ ānjɗammanɗ taaranɗ nuɗmba ta ba ce kumanɗ, kuu dii ba hōmmu-na. A naara kufanɗu-i, banɗ suɗ ānfafamma-i bɔ-ma āmbabalma-na, ba hōmmu sa hūu-ma ba ce mananɗ temma, ku bi pigãan wuɗ ānjɗamma dii ba hōmmu-na.

¹⁶ Gẽnɗeryiinɗu-na, mafamma-i hiere ma ka suɗ. A saanu baa minɗ wanɗ *Neldɗɗlma manɗ, yiinɗu fanɗu-na, Diilonɗo ka ce Yesu-Kirsa ger nuɗmba yun-maama-i. Mamanɗ fuyaa hiere, ma ka hel bomborma-na.

Yuifubaa-ba-i baa anjɪnamma-i

17 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔ *Yuifuyieŋ nuɔ, wuɔ naŋ suɔ *Moisi *anjɪnamma-i, ŋ kaal ŋ fere wuɔ Diilonɔ-i namaa wuonɔ,

18 ŋ suɔ Diilonɔ kusɔŋgu-i, aa anjɪnamma cie ŋ ta ŋ suɔ kumaŋ faa cemma.

19 Nuɔni maŋ wuɔ nuɔnei diyaan nuɔmba-i hɔmelle-na, wuɔ nuɔnei puuriin nuɔmba yufieŋa-i,

20 wuɔ nuɔnei pigaaŋ bamaŋ sa suyaan kuyunɔgu, wuɔ nuɔnei kalaan bamaŋ sa suyaan yieŋgu, wuɔ anjɪnamma cie naŋ suɔ nelma-i hiere baa ninsonɔ-i hiere.

21 Nuɔni maŋ haalaaŋ banamba-i, bige-i cie ŋ sa haalaa ŋ fere? Nuɔni maŋ wuɔ cuoyunɔgu saa fa, bige-i cie naŋ ta ŋ cuo?

22 Nuɔni maŋ wuɔ *fuocesɪnni saa fa, bige-i cie naŋ ta ŋ ce-ni? Nuɔni maŋ sa taaraayan ŋ da tɪnni-i baa ŋ yufelle, bige-i cie ŋ ta ŋ bie bɪmbɪnni-i tɪnni-dɪnni-na?

23 Nuɔni maŋ kaalaan ŋ fere wuɔ anjɪnamma dii baa-ni, bige-i cie ŋ ta ŋ cāl ma wuɔsaanɔgu-i ŋ biɛna Diilonɔ yerre-i.

24 Diilonɔ-nelma gbaraa-ma wuɔ: «Namei cie *nieraamba sa kɔŋ Diilonɔ-i.»*

25 Da ŋ ta ŋ wuɔ anjɪnamma-i, yunɔgu dii ŋ *jamma-na. Nga da ŋ'a ŋ sa wuɔ anjɪnamma-i, yunɔgu si dii ŋ jamma-na.

26 Naa umaŋ duɔ saa *jã aa tuɔ wuɔ anjɪnamma-i fafamma, ku ce Diilonɔ ka ciina-yuɔ wuɔ u saa jã wei?

27 Terieŋgu fanɔgu-na, nuɔni maŋ jã aa anjɪnamma sebe waa baa-ni aa ŋ sa wuɔ ma hɔmelle-i, fuɔ maŋ saa jã aa tuɔ wuɔ-de u ka cira ŋ cālãa cemma.

28 Da ŋ nu wuɔ Yuifuyieŋo-i, yufieŋ-nemma sɪ; aa *sɪnjãanɔgu-i pãdorre sɪ.

29 Nga da ŋ nu wuɔ Yuifuyieŋo-i, ba suɔ-yo u huɔŋ-na. Aa da ŋ bi nu wuɔ sɪnjãanɔgu-i ba da-ku ŋ huɔŋ-na. *Diilonɔ-Yallen-sɪnjãanɔgu yaa kufanɔgu-i, anjɪnamman-sɪnjãanɔgu sɪ. Yuifuyieŋ fuɔ temma-i nuɔmba sa gbɛlieŋ-yo, nga Diilonɔ'i gbɛlaan-yonɔ.

3

1 Terieŋgu fanɔgu-na, yunɔ haku-i dii Yuifusɪnni-na? Yunɔgu dii sɪnjãanɔgu-na wei?

2 Yunɔgu dii Yuifusɪnni-na bãmbãale. Dielã-kunɔgu yaa daaku: Diilonɔ diyaa u nelma-i *Yuifubaa-ba nammu yaa nuɔ-i.

3 Banɔ fie'a ba hiero saa ji yiera-meɪ, ku ce Diilonɔ ka bir baa huon-ãndaanɔgu wuɔ ba saa ji yiera-meɪ wei?

4 U sie bir baa huon-ãndaanɔgu. Nelbilieŋ da ba fie waa huhurmantaamba hiere, Diilonɔ sie gbãa ce huhurmantieŋo dede, naa maŋ nyegãan dumaa u nelma-na wuɔ:

«Ninsonɔ ka waa baa-ni ŋ nelma-na hiere.

Umaŋ duɔ cāl-ni, u cālãa-ni gbãŋgbãŋ.»*

5 Nelbiliemba gbãa bi cira wuɔ die tie ce ãmbabalma-i ku saa balaŋ, keɛ ku faa. Ku faa yunɔgu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Die ne mie ãncemma-i baa Diilonɔ-maama-i, i suɔ ku'i nuɔ-i wuɔ Diilonɔ faa. Wuɔ da kuɔ mie ãmbabalma ce i tie da Diilonɔ fafaanɔgu-i, ma bilaa nie u tuɔ gãŋ baa-ye?

6 Diilonɔ duɔ tuɔ gãŋ baa-ye, u ninsonɔ! Kuɔ u saa naa fa, uu naa ce nie tuɔ suɔ nuɔmba pãmma baa ba maacemma sullu-i?

7 Nga da kuɔ miŋ kar coima maŋ, ma kaala Diilonɔ sɪnni-i ninsonɔ aa ta ma ce Diilonɔ-i bɔi, ma da nie u dii-mi baa ãmbabalmanciraamba tuɔ gãŋ baa-mi?

* 2:24 Isayi (Ésaïe) 52.5 * 3:4 Gbɛlieman-nalãanɔgu (Psaume) 51.6

8 Da kuɔ miɛ āmbabalma yaa ciɛŋ i tiɛ da Diilonɔ fafaaŋgu-i, i gbāa cira ku saaya i tiɛ ce āmbabalma-i Diilonɔ tuɔ pigāaŋ u fafaaŋgu-i ke? Yebiɛnataamba gbiɛ-ku dumaa wuɔ meɪ wuɔra mi waŋ ma yaa-i. Kutaamba-i Diilonɔ ka gāŋ baa-ba; aa ba yaa taaraaya-meɪ.

Molo saa vii

9 Mi gbāa waŋ wuɔ niɛ? *Yuifubaa miɛ i bɔyaa banamba-na wei? I saa buɔ-bei! Mi tagaaya pigāaŋ-na cor miɛ Yuifubaa-ba-i baa *niɛraamba-i hiere āmbabalma nyugāaŋ-bei hiere ka saa.

10 Ma nyegāaŋ Diilonɔ-nelma-na wuɔ:
«*Nelviinɔ si dii aa bi cira u yaa daayo.*

11 *Molo sa nu nelma, molo si dii umaŋ taaraayaŋ Diilonɔ-i.*

12 *Ba naana hūmelle-i hiere, ba ciɛ nelsɔsɔyaamba.*

Anfammancero si dii aa bi cira u yaa daayo.†

13 *Ba nuŋ-āndɛnni balaŋ ŋaa kuudālāŋgu.*

Ba nunni yii baa huhurma yaa yon.

Ba nuŋ-āndɛnni dii ŋaa tīmma.‡

14 *Ba haa ba nubabalaŋgu yaa nuɔmba-na ka nan bāaŋgu-i.*

Ba nunni yuu baa āndababalanni. §

15 *Aa ba nammu dii fiɛfiɛ nelkolle-na.*

16 *Da ba cor kusuɔŋ-nu, ba guɔla-kuɔ aa kɔsuɔŋ nuɔmba-i aa cor baa ba fɛrɛ.*

17 *Ba sa suɔ baŋ biŋ kumaŋ yaafɛlle-i.**

18 *Ba sa kaala Diilonɔ-i halle cɛkūa.»†*

19 A ne da i suyaa wuɔ *ānjɪnamman waŋ mamaŋ hiere, ma vii bamaŋ dii ānjɪnamma yaa nuɔ-i. Mafamma ciɛ molo baa gbāa duɔ da āntāalāmma aa nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ ba cālāa Diilonɔ-i.

20 Na saa da, molo siɛ gbāa wuɔ ānjɪnamma-i ma kūŋgu-na hiere a vii Diilonɔ wulaa. Anjɪnamma ce neliɛŋ nuɔ ŋ suɔ wuɔ āmbabalmanceroŋ nuɔ.

Viisɪnni da niɛ?

21 Ŋga fiɛfiɛ-i-na, Diilonɔ pigāaŋ-ye uŋ kāŋ-yeŋ nelviin miɛ dumaa aa u sa ne *Moisi *ānjɪnamma-i, ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa ānjɪnamman-seɓe-i-na baa *Diilopɔpuɔrbiemba seɓe-baa-ba-na.

22 Diilonɔ ne nelbiliembaŋ haa ba naŋga Yesu-Kirsa-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kāŋ-ba nelviimba. Nuɔni maŋ da ŋ hūu *Kirsa maama-i, u tuɔ kāŋ-ni nelviin nuɔ. Na saa da, nuɔmba-i hiere baa dii kuuduɔŋgu,

23 *ba cālāa Diilonɔ-i; a ce dumaano-na molo sa gbāa piɛ Diilonɔ-i.*

24 Ŋga Diilonɔ-i baa u fafaaŋgu-i u ce-ba nelviimba ba ta ba gbā ba piɛ-yo. U ce mafamma-i gbāŋgbāŋ u sa hūu biŋkūŋgu ba wulaa. U ciɛ Yesu-Kirsa yaa hūu-ba āmbabalma nammu-na ce-ba nelviimba.

25 Diilonɔ ciɛ u yaa-i tāmman-kūŋgu a pir āmbabalma-i bamaŋ haa ba naŋga yuɔ ba yunni-na. Ambabalma maŋ ciɛ yiinaa-i-na, uu naa suuye u yufienja meɪ, u saa yuu ma cēmelle; ŋga u pigāaŋ baa tāmman-kūŋ daaku-i wuɔ u wuɔ hūmelle.

26 Tāmman-kūŋ daaku bi pigāaŋ Diilonɔ viisɪnni-i nyuŋgo ku bāaŋ daaku-na. Ku pigāaŋ wuɔ Diilonɔ-i nelviinɔ dii yiinaa, aa u bi kāŋ bamaŋ haa ba naŋga-i Yesu-i-na nelviimba.

27 Da ma waa dumaano-na, molo gbāa kaal u fɛrɛ wuɔ fuɔ nelviinɔ wei? Molo siɛ gbāa kaal u fɛrɛ. Hama-i nuɔ-i? Diilonɔ sa kāŋ-ye nelviin miɛ wuɔ

† **3:12** Gbeliemaŋ-neini (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4 ‡ **3:13** Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 140.4 § **3:14** Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 10.7 * **3:17** Isayi (Ésaïe) 59.7-8 † **3:18** Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 36.2

i wuɔ ʔnjɪnamma, ŋga iŋ haa i naŋga Yesu-Kirsa-i-na, ku'i cie u tuɔ kʔŋ-ye nelviin miɛ.

²⁸ I gbʔa wʔŋ mʔan ma yaa daama: Diilonjo kʔŋ nelieŋ nuɔŋo-i nelviin nuɔ wuɔ ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na, u sa kʔŋ-ni wuɔ ŋ wuɔyaa ʔnjɪnamma.

²⁹ Mi saa yagar-ma da kuɔ Diilonjo cie *Yuifu ba wuɔŋo yon. Diilonjo bi si dii baa banamba-i wei? Uu dii baa-ba.

³⁰ Diilonjo dii u diei yon, unʔŋo si dii yʔŋa naŋga. Yuifubaa-ba mʔan haa ba naŋga Yesu-i-na u ka tuɔ kʔŋ-ba nelviimba, aa *niɛraamba mʔan bi haa ba naŋga Yesu-i-na u ka bi tuɔ kʔŋ bafamba-i nelviimba.

³¹ Die cira wuɔ Diilonjo ne nelieŋ nuɔ niŋ haa ŋ naŋga Yesu-i-na dumaa aa suɔ tuɔ kʔŋ-ni nelviin nuɔ, ku pigʔaŋ wuɔ yuŋgu si dii ʔnjɪnamma-na wei? Ku'i sɪ; ŋga ku ce i migʔaŋ suɔ ʔnjɪnamma munyierammu-i Diilon-ɥumelle-na.

4

Abiramu nahaale maama

¹ Nieŋ i bɪncɔiŋo-i *Abiramu kʔŋgu-i. I gbʔa wʔŋ wuɔ nie u maama-na? Uŋ siire u daa bige-i?

² Uŋ cie kuman, kuɔ Diilonjo naa ne ku yaa-i aa cira nelviinjo, uu naa gbʔa tuɔ kaal u fɛɛ. ŋga u sie gbʔa kaal u fɛɛ Diilonjo yaŋga-na.

³ Diilon-nelma waŋ wuɔ nie u kʔŋgu-na? Ma ciera wuɔ: «*Abiramu haa u naŋga Diilonjo-na, Diilonjo ne u nahaale-i aa cira nelviinjo.*»*

⁴ Nelieŋ nuɔ da ŋ ta ŋ taara bɪŋkʔŋgu, ŋ ce maacemma-i a gbʔa da ku bɪŋkʔŋgu-i. Dumaŋŋo-na, ŋ saa da-ku gbʔŋgbʔŋ; ŋ cufalaa aa da-ku.

⁵ Kuuduŋgu sɪ baa viisɪnni-i. ŋ sie gbʔa ce maacemma da viisɪnni-i; ŋga da ŋ haa ŋ naŋga-i Diilonjo-na yon, wuɔ u yaa cieŋ nelbabalaŋo-i nelviinjo, Diilonjo ne niŋ haa ŋ naŋga-i yuɔ dumaa aa tuɔ kʔŋ-ni nelviin nuɔ.

⁶ Diilon ŋ'a u saa ne umʔan ciluɔ-i aa suɔ tuɔ kʔŋ-yo nelviinjo, *Davidi hʔlʔa kutieŋo yudɔdʔllen-nalʔaŋgu yaa wuɔ:

⁷ «*Diilon ŋ cie jande baman ɔalmuɔ nuɔ-i, ŋ hurii baman ʔmbabalma-i, kutaamba yunni dʔlʔa.*

⁸ *Itieŋ ŋ'a u sa kʔŋ umʔan ʔmbabalma-i, kutieŋo yuŋgu dʔlʔa.*»†

⁹ Yudɔdʔlle fande vii baman *jʔa yon wei? Baman saa jʔ, ba nuŋgu bi si dii-die wei? I waŋ ma yaa cor yie: «Diilonjo nie Abiramun haa u naŋga-i yuɔ dumaa yaa aa cira nelviinjo.»

¹⁰ Mafamma cie yaku-i? Abiramu naa jʔ tɪ sisɔ u saa naa hi jʔ yogo? U saa naa hi jʔ yogo.

¹¹ Aa Abiramu suɔ duɔ jʔ, uu naa haa u naŋga Diilonjo-na, a ce dumaŋŋo-na Diilonjo naa tuɔ kʔŋ-yo nelviinjo. Ku huŋgu yaa nuɔ-i Diilonjo cie u suɔ jʔ a duɔ pigʔaŋ wuɔ fuɔ viisɪnni dʔnyuɔ yaa *jʔamma-i‡. A ce dumaŋŋo-na, baman saa jʔ hiere aa haa ba naŋga-i Diilonjo-na, Abiramu cie ba to. Diilonjo bi kʔŋ bafamba-i nelviimba.

¹² Baman jʔa, u yaa bi cie ba to-i. Mi sa gbɛ baman jʔa yon de; ŋga mi gbɛ baman jʔa aa tiraa haa ba naŋga-i Diilonjo-na ŋaa fuɔŋ ŋa naa haa-ka yuɔ dumaa aa suɔ duɔ jʔ.

Diilon-nupalle vii baman haa ba naŋga yuɔ

¹³ Ku saa ce ŋaa Diilonjo nie *Abiramun wuɔyaa *ʔnjɪnamma-i dumaa aa pʔ nuŋgu-i baa-yo de! ŋga ŋ haa u naŋga-i Diilonjo-na dumaa, Diilonjo nie ku

* 4:3 Miwaanjo jɪnamman-sebe (Genèse) 15.6 † 4:8 Gbeliemʔn-nalʔaŋgu (Psaume) 32.1-2 ‡ 4:11 Nieŋ Miwaanjo jɪnamman-sebe-i-na (Genèse) 17.9-14

yaa-i aa pã nungu-i baa-yo. Diilonjo kãañ-yo nelviinjo aa pã nungu-i baa-yo wuo u ka hã fuo baa u huonju-i hĩema-i§.

¹⁴ Diilonj unj pãa nunju manj, kuo bamanj taa ba wuo añjinamma-i ba yaa naa saaya ba da-ku yonj, yunju naa saa waa nahaale-na, aa Diilonjo nupãlle naa waa andagbãngbãlãangu.

¹⁵ Die i ne, añjinamma jo baa Diilonj-berru; a ne da añjinamma da ma'a maa si dii kusuonj-nu, cãlmuo si dii.

¹⁶ Ku'i cie ŋ da Diilonjo pãa u ciilunju nunju-i baa bamanj haa ba nanja yuo, ku da ku ce gbãngbãng-kũngu a vii Abiramu hãayẽlmba-i hiere. Ku saa ce ŋaa bamanj wuoyaanj añjinamma-i bafamba da-ba-diei kũngu-i; Abiramunj yenj i to hiere, bamanj haa ba nanja-i Diilonjo-na fuo temma-i, ba nunju bi dii-kuo.

¹⁷ Ma nyegãanj Diilonj-nelma-na wuo: «*Mi ka ce-ni siyaabaa bɔi bĩncɔiŋ nu.*»* Diilonjo manj siirenj bikuomba-i, umanj hielaanj bĩmbĩnni manj saa hi hel yogo baa u nunj-ãndaangu, Abiramu haa u nanja-i Diilonjo faŋo yaa nuo-i. Diilonjo faŋo wulaa Abiramu yaa i to-i.

¹⁸ Nelma manj nelie sie gbãa hũu-ma, Abiramu hũyãa ma yaa-i. U haa u nanja-i Diilonjo-na ma yaa nuo-i aa tĩena tuo cie. U cie dumei a ce siyaabaa bɔi bĩncɔiŋo ŋaa Diilonj unj'a naa wanj-ma dumaa baa-yo wuo: «*ŋ huonju ka ciinu.*»†

¹⁹ U bienja taa a kã bienj komuonja ndii-i-na; duo ne, u da fuo kuu tĩ aa u cieŋo-i Sara naa cor bilodalle-i aa u nanja saa kã u huonj-nu dede; ŋga Abiramu saa kar Diilonjo-na.

²⁰ Uu naa tĩena baa-ma wuo Diilonj unj pãa nunju manj, u ka ce-ku. U saa naa ce u hõmmu-i mu hãi. Unj haa u nanja-i Diilonjo-na, ku diyaa sireiŋa yuo a ce u gbelieŋ Diilonjo-i.

²¹ Uu naa fũnunj suo wuo Diilonj unj waanj mamanj, ku fõngũo dii-yuo u duo ce-ma.

²² Ku'i cie *Diilonjo ne unj haa u nanja-i yuo dumaa aa cira nelviinjo.*

²³ «*Diilonjo nie unj haa u nanja-i yuo dumaa aa cira nelviinjo*»‡: Nelma famma saa nyegẽŋ vii fuo da-u-diei.

²⁴ Ma bi vii mie manj haa i nanja-i Diilonjo-na. U yaa siire Itienjo-i Yesu-i hiel-o kuomba hõlma-na. U ji ne inj haa i nanja-i yuo dumaa aa cira nelviin mie.

²⁵ U siyaa ba ko Yesu-i i ambabalma maama-na aa sire-yuo ce-ye nelviin mie.

5

I suuriinu i-naa baa Diilonjo-i

¹ Inj haa i nanja Diilonjo-na a ce nelviin mie u wulaa, Itienjo-i Yesu-Kirsa diyaa-ye i-naa nuo baa-yo fiefie-i-na.

² Inj haa i nanja Diilonjo-na, fuo yaa cie i tie da u hujarre-i. Hujar daade dii baa-ye bãangu-i baa isuonju-i. Aa inj tĩenaana baa-ma wuo i ka ce i bãangu-i baa Diilonjo-i, ku'i gbu ku fẽ i hõmmu-i.

³ Aa ku'i si yonj, die fie waa yaahuolo-na, i hõmmu fẽ. I suyaa wuo yaahuolo yaa cieŋ i doluonu-mei.

⁴ Aa die doluonu-mei ku ce i nyaar-mei. Aa die nyaar-mei ku ce i tie hĩŋ ma taalunju.

⁵ Inj hĩŋ taalunju manj, ku sie gbãa tãal-e. Hama-i nuo-i? Diilonjo silaa ce baa-ye cor; unj hãa-ye u *Yalle manj di cie i tie suo unj kunj i maama-na dumaa.

§ 4:13 Nieŋ Miwaanjo jĩnammanj-sebe-i-na 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. * 4:17 Miwaanjo jĩnammanj-sebe (Genèse) 17.5 † 4:18 Miwaanjo jĩnammanj-sebe (Genèse) 15.5 ‡ 4:23 Miwaanjo jĩnammanj-sebe 15.6

⁶ Coima saa fa, kuŋ ŋa naa gbuu biŋ dūŋgu yiε huŋgu maŋ nuŋ-i, Diilonu ŋa naa dii huŋgu maŋ, kuŋ juŋ hi, *Kirsa kuu āmbabalmanciraan miε i maama-na.

⁷ A hūu-ma ku nelviin maama-na kuu dii kpelle! Molo gbāa ji da sireiŋa a ku nelfefeiŋ maa-na.

⁸ A ne da miε iŋ ŋa naa gbuu suur āmbabalma-na bāl i nuhŋeŋ-na, Kirsa kuu i maama-na. Diilonu ciε ku yaa-i a pigāan-ye uŋ dŋlaa-ye ka hi kusuŋ-nu.

⁹ Fiεfiε-i-na, Yesuŋ ciε u fere tāmman-kūŋgu a ce-ye nelviin miε Diilonu yaanŋa-na, u ce niε aa u siε kor-e u berru-na?

¹⁰ Ii naa waa bigāaruŋ baa Diilonu-i, u siε u Biεŋu ku a dii-ye i-naa nuŋ baa-yo. Iŋ suurii i-naa nuŋ tī, fiεfiε-i-na u Biεŋuŋ siire, u ce niε aa u siε kor-e?

¹¹ A naara kufanŋu-i, Itienŋu-i Yesu-Kirsa ciε i hōmmu gbuu fē baa Diilonu-i. U yaa diyaa-ye i-naa nuŋ fiεfiε-i-na baa Diilonu-i.

Adāman guŋlaaya kuman Yesu migāan-ku

¹² Adāma yaa diyaa āmbabalma-i hiεma-na. Kuu dii ŋaa nelduŋu'i diyaa āmbabalma-i hiεma-na aa kuliinŋu nyaanu āmbabalma-i jo. A ce dumaanŋo-na nuŋmba-i hiere ban ciε āmbabalma-i, kuliinŋu naa cure-bei hiere.

¹³ Aa Diilonu suŋ duŋ hā *Moisi-i *ānjīnamma-i, āmbabalma naa suur tī hiεma-na, ŋa ānjīnamman ŋa na'a ma saa waa dumaanŋo-na, Diilonu saa tuŋ kāŋ āmbabalma-i.

¹⁴ A ne da a don Adāma bāanŋu-na, a ji hi Moisi kūŋgu-i, kuliinŋu ciε ku bāanŋu-i, halle baman saa cāl Adāma temma-i a yagar Diilonu nuŋgu-i, ku taa ku wuo-ba.

Adāma-i baa *Konkortienŋu maŋ naa saaya u jo, ba maacemma nyaanu maana. Adāma guŋlaaya nelbiliemba-i, Konkortienŋu jo ji migāan-ba.

¹⁵ Adāma cālmuŋ siε gbāa fi baa Diilon-sāmman-i. Nelduŋ cālmuŋ maama-na kuliinŋu wuyaa nuŋmba bāi ninŋuŋ, ŋa Diilonu hujarre temma si dii. Aa uŋ ciε sāmman maŋ nelduŋ maama-na, Yesu-Kirsa maama-na, ma maaraa kufanŋu-i aa ma bi hii nuŋmba bāi.

¹⁶ Aa Diilon-sāmman juŋ baa kuman, kuuduŋgu sī baa nelduŋ cālmuŋ juŋ baa kuman. Ambabalma dieiŋ juŋ baa gēŋgeruŋ maŋ, gēŋgerŋ faŋu juŋ baa Diilon-berru, a ne da iŋ ciε āmbabalpepetienŋu maŋ, Diilonu ciε hujarre yiε u saa cāl-e.

¹⁷ Da kuŋ cālmuŋtienŋu diei maama-na kuliinŋu ciε ku bāanŋu-i ninŋuŋ, baman siyaa Diilonu sāmman-i aa u ce-ba nelviimba u saa hūu biŋkūŋgu ba wulaa, Yesu-Kirsa da-u-diei ciε ba da ba ce ba bāanŋu-i ka hi hie?

¹⁸ Terienŋu fanŋu-na, nelduŋ āmbabalman ciε Diilonu gāŋ baa nelbiliemba-i hiere dumaa, nelduŋ āncenviima bi kuraa nelbiliemba-i hiere dumei aa hiel-ba kuliinŋu-na.

¹⁹ Nelduŋu diei uŋ yagaraa Diilonu nuŋgu-i dumaa a ce nuŋmba bāi ce āmbabalmanciraamba, nelduŋu diei bi siyaa Diilonu nuŋgu-i dumei a ce nuŋmba bāi ce nelviimba Diilonu wulaa.

²⁰ Kuman ŋaa *ānjīnamma-i, Diilonu hāa-ye baa-ma i die suŋ wuŋ i āmbabalma maaraaya cor. ŋa i āmbabalma-i baa ma maaramma-i hiere Diilon-hujarre maaraa-ma aa bir jārā.

²¹ Diilonu ciε hujarre yiε aa ce-ye nelviin miε i die da cicēlma maŋ sa tēŋ dede-i Itienŋu-i Yesu-Kirsa barguŋ-i-na. A ce dumaanŋo-na āmbabalman ciε ma bāanŋu-i baa nelkolle-i dumaa, Diilon-hujarre ce di bāanŋu-i baa konkoro-i dumei.

6

I karaanu i-naa nuŋ baa āmbabalma-i

¹ Kufanɗu terienɗu-na i gbãa cira niɛ? I saaya i cor baa āmbabalma-i Diilonɗo duɔ ce hujarre yiɛ boi wei?

² Ma'i sɪ! Ii dii ɗaa i kuu a karnu i-naa nuɔ baa āmbabalma-i, i ce niɛ gbãa tiraa cor baa-ma?

³ Na saa suɔ wuɔ miɛ maɗ *baatiseɗ hiere a suur Yesu-Kirsa horre-na, kuu dii ɗaa i kuu baa-yo'i wei?

⁴ Inɗ daa *batemu-i, kuu dii ɗaa i kuu baa *Kirsa-i aa ba fuure-yiɛ baa-yo i To-i Diilonɗo duɔ sire-yiɛ ɗaa uɗ siire fuɔ-i dumaa baa u himma-i i die waa bāfeliɛɗ-nu.

⁵ Na saa da, da kuɔ i kuu kulduɔɗgu baa Kirsa-i, i ka bi sire sireduɔma baa-yo.

⁶⁻⁷ Umanɗ duɔ ku, u kuraa āmbabalma nammu-na. Terienɗu fanɗu-na na saaya na suɔ wuɔ ba gbuu i cicuɔɗgu-i baa Kirsa-i a ko i balaanɗu-i a hūu-ye āmbabalma nammu-na.

⁸ Da kuɔ i kuu baa Kirsa-i, i suyaa wuɔ i ka sire waa baa-yo.

⁹ I suyaa kerre wuɔ Kirsanɗ siire hel kuomba hɔlma-na, u siɛ tiraa ku; kuliɗgu siɛ tiraa gbãa ce biɗkūɗgu yuɔ.

¹⁰ Kirsa kuu i diei a kure āmbabalma-i gbula. Uɗ siire fiɛfiɛ-i-na, u cāa Diilonɗo.

¹¹ Kuuduɔɗgu yaa baa namaa bi fere-i: Na gbɛ na dii-ma na hɔmmu-na wuɔ na kuu a karnu na-naa nuɔ baa āmbabalma-i aa sire waa Yesu-Kirsa horre-na ta na cāa Diilonɗo.

¹² Terienɗu fanɗu-na, āmbabalma saa saaya ma tiraa ta yaanɗa nei a ce na ta na ce kumanɗ dɔlaanɗu-nei.

¹³ Baa na tiraa na nanna na fere na hã āmbabalma-i ma ce-na kɔraanɗ namaa ta ma ce kuubabalaanɗu baa-na. Nɗa nanɗ kuu aa sire waa cicɛlma fiɛfiɛ-i-na, yaanɗ aa na hã Diilonɗo-i baa na fere u ce-na ānfafammanciraanɗ namaa, tuɔ ce ānfafamma baa-na.

¹⁴ Nanɗ yaanɗ ānjɗamma-i aa cu Hujarrentienɗo huonɗ-nu, āmbabalma siɛ tiraa gbãa ce biɗkūɗgu nei.

¹⁵ Nɗa inɗ yaanɗ ānjɗamma-i aa cu Hujarrentienɗo huonɗ-nu, i ka cor tie ce āmbabalma-i wuɔ ānjɗamma sa tiraa ma ye dii i yuɗ-nu wei? Ma'i sɪ!

¹⁶ Na saa suɔ wuɔ da ɗ nanna ɗ fere hã nelienɗo ɗaa kɔriɛɗ nuɔ, a ta ɗ nu u nunɗu-i, ɗ cie kutienɗo kɔriɛɗ nuɔ ninsonɗo wei? Ku gbãa waa ɗ naana ɗ fere hã āmbabalma, mafamma kā baa-ni kuliɗ-nu. Ku gbãa bi waa ɗ naana ɗ fere hã Diilonɗo ta ɗ nu u nunɗu-i; kufanɗu kā baa-ni viisinnɗ.

¹⁷ Nɗa yaanɗ i tie jaal Diilonɗo-i: Namaa namaɗ āmbabalma naa ce-na kɔraanɗ namaa, na yaanɗ fiɛfiɛ-i-na aa ta na nu Diilonɗo nunɗu-i baa huɗɗa diei, aa siɛ banɗ waanɗ mamaɗ baa-na.

¹⁸ Na hilaa āmbabalma kɔrsinni-na a suur viisinnɗ-kɔrsinnɗ. Kuu dii ɗaa na hielaa na nanɗa āmbabalma cemma-na, na suurii kuuviɗ-nu fiɛfiɛ-i-na.

¹⁹ Na nelnulle gbɛ baa-na ku'i cie mi biɛ nel daama-i da mi tagaaya pigāanɗ-na. Diɛlūɔ-i-na, nanɗ ɗa naa nanna na fere dumaa ɗaa kɔraanɗ namaa a hã āmbabalma-i ta na ce kakarkuonɗo-i, a ji ce na pu baa Diilonɗo-i, naanaɗ na fere dumei fiɛfiɛ-i-na na hã Diilonɗo-i, na ta na ce kuuviɗɗu a waa nelfafaanɗ namaa.

²⁰ Ambabalmanɗ ɗa naa ta na yaanɗ-na huɗɗu-na, na saa ta na yuure viisinnɗ-maama.

²¹ Nanɗ taa na ce kumanɗ ku huɗɗu-na, na daa bige-i kuɔ? Ma sɪ nyunɗo-i-na ku da-na senserre ke? Maacemma famma temma kā baa nelienɗo kuliɗ-nu.

²² Nga fiɛfiɛ-i-na, na kuraa āmbabalma nammu-na ta na cāa Diilonɔ. Nan daa kumanɔ kuɔ, ku yaa daaku: Na ciluɔ faa a saanu baa Diilonɔ uŋ taaranɔ-yuɔ dumaa, aa na ka da cicɛlma manɔ sa tiɛŋ dede-i.

²³ Na saa da, āmbabalma pā ma tienɔ-i baa kuliingu, a ne da da η waa Itienɔ-i Yesu-Kirsa horre-na, Diilonɔ hā-ni baa cicɛlma manɔ sa tiɛŋ dede-i gbāngbāŋ.

7

I karaanu i-naa nuɔ baa ānjɛnamma-i

¹ Tobinɔ namaa, mi suyaa miɛ na suɔ kuŋ wuɔ dumaa i hɔlma-na. Na suyaa wuɔ nelienɔ nuɔ da η waa cicɛlma yaa-i η saaya η ta η wuɔ hūmienɔ-i anɔ saaya a wuɔ dumaa.

² Terienɔŋu fanɔŋu-na, casoinɔ bɔlɔ duɔ waa cicɛlma, u siɛ gbāa hel ānsorre-na. Nga bɔlɔ duɔ ku, binɔkūŋu siɛ gbāa bella-yuɔ ba ānsorre-na.

³ Duɔ yanɔ u bɔlɔ-i cicɛlma aa kā ka soŋ bibienɔ nan-na, u cālāa; u ciɛ *fuocesinni. Nga u bɔlɔ duɔ ku, nelma siɛ gbāa yuu-yo; u gbāa soŋ bibienɔ nan-na aa u siɛ cāl.

⁴ Tobinɔ namaa, kuuduɔŋu yaa baa namaanɔ-i; nanɔ kuu baa *Kirsa-i, kuu dii ηaa na karaanu na-naa nuɔ baa *Moisi *ānjɛnamma-i. Na ciɛ unanɔ baanɔ namaa. Umanɔ siire kuomba hɔlma-na, i ciɛ fuɔ baanɔ miɛmɛi diɛ gbāa tiɛ ce kumanɔ dɔlaanunɔ Diilonɔ-i.

⁵ Inɔ waa tiɛ ce kumanɔ dɔlaanunɔ-yiɛ, ānjɛnamma taa ma pigāanɔ kumanɔ saa fa cemma. Da ma cira kumanɔ saa fa, i tiɛ taara i ce ku yaa-i, a ne da ku yaa kāanɔ baa-ye kuliingu-na.

⁶ Nga fiɛfiɛ-i-na, inɔ kuu baa Kirsa-i, kuu dii ηaa i karaanu i-naa nuɔ baa ānjɛnamma-i. Iyonɔ manɔ waa i gbeini-na, u karaa aa yanɔ-ye i ferɛŋ nuɔ; i gbāa cāa Diilonɔ-i cāafɛlɛmma. I yanɔ cāacɔlɔmma-i, Moisinɔ nyegāanɔ mananɔ, aa i tiɛ nu *Diilonɔ-Yalle yaa wulaa-i.

Anjɛnamma sinni-i

⁷ Terienɔŋu fanɔŋu-na, i gbāa cira niɛ? Anjɛnamma balaanɔ āmbabalma temma-i wei? Ma'i sɪ! Anjɛnamma yaa ciɛ mi suɔ āmbabalma-i. Kuɔ ānjɛnamma saa naa cira: «*Baa ce nenemunɔŋu-i*»*, mii naa saa suɔ wuɔ nenemunɔŋu balaanɔ.

⁸ Ambabalma dɛraa ānjɛnamma yaa nuɔ-i a ce muɔŋo-i nenemuntienɔ muɔ. Anjinanɔ da ma'a maa si dii, āmbabalma kure.

⁹ Diɛlūɔ-i-na, ānjɛnammannɔ ηa na'a ma saa waa, mi taa mi ce mi bāanɔŋu-i; ηga ānjɛnammannɔ juɔ jo, āmbabalma yaa ciɛŋ ma bāanɔŋu-i

¹⁰ aa muɔmi cɛr kure. Anjɛnamma manɔ naa saaya ma kāyā-yiɛ i tiɛ ce i bāanɔŋu-i, ma birii yanɔ aa kɔsuɔŋ muɔŋo-i.

¹¹ Ambabalma dɛraa ānjɛnamma yaa nuɔ-i a tāal-mi kɔsuɔŋ-mi.

¹² Anjɛnamma famma ferɛ-i Diilonɔ-maama, ma hūmienɔ-i Diilonɔ-waanɔ. A vii aa tiraa fa.

¹³ Binɔkūfafaanɔŋu gbāa jo baa mɛi kɔsuɔma-i wei? Ku siɛ gbāa! Ambabalma yaa juɔ baa-ma. Ma ciɛŋ binɔkūfafaanɔŋu yaa nuɔ-i a kɔsuɔŋ-mi da ma pigāanɔ ma balaanɔŋu-i baa ma hɔdorre-i.

Ambabalma taa yaanɔŋa nelbilonɔ-na

¹⁴ I suyaa wuɔ *ānjɛnamma hilaa Diilonɔ wulaa, a ne da muɔŋo-i nelbilongbāngbālāŋ muɔ, aa āmbabalma tiraa ta yaanɔŋa miɛ.

* 7:7 Helmanɔ-seɓe (Exode) 20.17; Anjɛnamma tiyemmanɔ-seɓe (Deutéronome) 5.17

15 Mi sa suɔ miŋ ceŋ kumaŋ: Miŋ taaraŋ kumaŋ mi sa ce kufaŋgu, kumaŋ sa dɔlaa-miŋ mi bir mi ce ku yaa-i.

16 Mi suyaa wuɔ miŋ ceŋ kumaŋ ku saa fa. Terieŋgu faŋgu-na mi suyaa wuɔ ɔnjɔnamma faa.

17 A ce dumaanɔ-na ku pigaaŋ wuɔ mɛi maacemma sɪ mafamma-i; ɔmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.

18 Kumaŋ ciɛ mi waŋ-ma dumaanɔ-na, mi suyaa wuɔ ɔnfafamma si dii mi kusɔŋgu-na. Mi niɛ da ɔnfafamma cemmanɔ-nuɔŋgu dii-miɛ, ŋga ma cemmanɔ-fɔŋgɔ yaa hie?

19 Miŋ taaraŋ ɔnfafamma maŋ, mi sa ce mafamma; miŋ'a mi sa taara ɔmbabalma maŋ, mi ce ma yaa-i.

20 Da mi ta mi ce kumaŋ mi sa taara-kuɔ, mɛi maacemma sɪ mafamma-i; ɔmbabalma maŋ mi huɔŋga-na, mafamma maacemma'i.

21 Fieɬie-i-na, mi suyaa kumaŋ dii-miɛ: Da mi ta mi taara mi ce ɔnfafamma-i, ɔmbabalma yaa bir ta yaanɔa.

22 Mi huɔŋga-na, Diilonɔ-ɔnjɔnamma dɔlnu-miɛ.

23 Ŋga mi niɛ da nelma namma'i dii ta ma gɔŋ baa mamaŋ dɔlaa-miŋ mi huɔŋga-na. Ma ciɛ ɔmbabalma ta yaanɔa miɛ, a ce mi ta mi hel mi ce ma yaa-i.

24 Mɛi sɔlŋ daama fuɔ! Ma kɔ baa muɔmɛi daami da ma ka kɔsuɔŋ-mi, hai ka hɔu-mi?

25 Mi jaal Diilonɔ yaa Itienɔ-i Yesu-Kirsa maama-na, u yaa hɔyɔa-mi.

Mi gbɔa cira: Muɔ fuɔ, mi siyaa Diilonɔ ɔnjɔnamma-i, ma dɔlnu-miɛ, ŋga mi kusɔŋ-maama ce mi ta mi cu ɔmbabalmaŋ-huɔŋ-nu.

8

Iyunni dii Diilonɔ-Yalle nammu-na

1 Fieɬie-i-na fuɔ! Bamaŋ suurii Yesu-Kirsa horre-na, Diilonɔ sie ka gɔŋ baa-ba.

2 Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaanɔ-na? *Diilonɔ-Yalle fɔŋgɔ maŋ hɔaŋ-yen ninɔŋ-cicɛlma-i Yesu-Kirsa horre-na, u kuraa-ye ɔmbabalma nammu-na baa kuliŋgu bi nammu-na.

3 *Moisi *ɔnjɔnamma saa waa ma gbɔa ce mafamma-i. Nelbiliemba nayusinni yaa naa ce ku ta ku yar ɔnjɔnamma-i. Kumaŋ yaraa ɔnjɔnamma-i, Diilonɔ ciɛ u Biɛŋo ce-ku: U saanɔ-yo u jo ɔmbabalmanciraan miɛ temma, a ji bɔl baa ɔmbabalma-i nelbilien miɛ i hɔlma-na. U ciɛ dumɛi a kure-mɛi.

4 Miɛ maŋ yaan i kusɔŋ-maama-i aa tie ce Diilonɔ-Yalle kusɔŋgu, Diilonɔ ciɛ mafamma-i i die gbɔa tie wuɔ ɔnjɔnamma-i maŋ saaya ma wuɔ dumaa.

5 Bamaŋ ciɛŋ ba ferɛŋ kusɔŋ-maama-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaanunɔ-bei. A ne da bamaŋ ciɛŋ Diilonɔ-Yalle kusɔŋgu-i, ba yii baa kumaŋ dɔlaanunɔ Diilonɔ-Yalle.

6 Da ŋ ta ŋ yii baa nan kusɔŋ-maama yon, ma kɔ baa-ni kɔsuɔma-na; ŋga da ŋ ta ŋ yii baa kumaŋ dɔlaanunɔ Diilonɔ-Yalle-i, ku kɔ baa-ni cicɛlma-na baa hɔfɛllenɔ.

7 Bamaŋ hɔmmu-i yuu baa bafamba ferɛŋ kusɔŋ-maama yon, kutaamba-i Diilonɔ-bigaarɔamba; ba sa sie Diilonɔ wulaa aa ba sie gbɔa sie u wulaa.

8 Bamaŋ yaan ba kusɔŋ-maama ta yaanɔa bei, ba sie gbɔa ce biŋkɔŋgu hel Diilonɔ yufellenɔ.

9 Ŋga namaanɔ-i, Diilonɔ-Yallen yen na hɔmmu-na, na sa ce na kusɔŋ-maama. Diilonɔ-Yallen taaraŋ kumaŋ, na ce ku yaa-i. *Kirsa Yal da die di sɪ umaŋ nuɔ-i, kutienɔ-i Kirsa wuonɔ sɪ.

¹⁰ A ne da da kuɔ Kirsa dii na hɔmmu-na, Diilonɔ cie-na nelviin namaa, a ce dumaanɔ-na u Yalle hãa-na cicɛlma maɗ sa tɛɛɛ dede-i. Ambabalma ka ce na ku banamba temma-i,

¹¹ ŋga umaɗ siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na, u Yallen yey baa-na, u ka bi sire namaanɔ-i baa-de.

¹² Terienɗu fanɗu-na tobiɗ namaa, cɛmelle dii-yiɛ. Ŋga cɛmelle maɗ dii-yiɛ di yaa daade: I yan i kusũɗ-maama-i aa i tɛ ce kumaɗ dɔlaanuɗ Diilonɗ-Yalle yaa-i.

¹³ Na saa da, da na ta na ce kumaɗ dɔlaanuɗ-nei, na ka kɔsuɔɗ na fɛɛɛ. Ŋga da na yan Diilonɗ-Yalle kãyã-nei na hiel na gboluɗɗu kuubabalaanɗu cemma-na, na ka da cicɛlma maɗ sa tɛɛɛ dede-i.

Diilonɗ-Yalle ce-ye Diilonɗ-bisãlɗ miɛ

¹⁴ Bamaɗ yaan *Diilonɗ-Yalle ta ba yaan-na hiere, Diilonɗ-bisãlmba.

¹⁵ Kumaɗ cie mi wan-ma dumaanɔ-na, nanɗ daa Diilonɗ-Yalle maɗ, di sa ce-na kɔraan namaa, a ce na ta na kãalã; ŋga di ce-na Diilonɗ-bisãlɗ namaa, a ce i tɛ gbã i bɪ Diilonɗ-i «Baba!»

¹⁶ Diilonɗ-Yalle fande fɛɛɛ yaa fiɛɛ i hɔmmu-i a pigãan-ye wuɔ Diilonɗ-bisãlɗ miɛ.

¹⁷ Aa in yey Diilonɗ-bisãlɗ miɛ, u ciilunɗu vii miɛmei; i ka wuo-ku baa i-naa baa *Kirsa-i. In muliɛɛ baa-yo, i ka bi ce i bãanɗu-i baa-yo u yuntesinni-na.

¹⁸ Mi suyaa miɛ in ceɗ muliɛma maɗ nyunɗo-i-na, ma siɛ gbãa fi baa in ka ce i bãanɗu-i dumaa bisɪnuɔ-i-na.

¹⁹ Na saa da, Diilonɗ-bisãlmba sinniɗ ka suɔ yiinɗu maɗ nuɔ-i, hɛɛmaɗ-niini-i hiere ni niya yiinɗu fanɗu himma-i.

²⁰ Hɛɛmaɗ-niini-i hiere ni naa yunɗu, aa ni nagãɗ-na sɪ, Diilonɗo yaa cie-ni dumaanɗo-na. Mafammaɗ fiɛ ce, kuu dii ŋaa ku cii ŋga ku saa kũna.

²¹ Yiinɗu dii baa yiinɗu, Diilonɗo ka hũu-ni guɔyuɔ nammu-na ni waa ni fɛɛɛɛ nuɔ Diilonɗ-bisãlɗ temma, ta ni ce ni bãanɗu-i.

²² I suyaa kerre wuɔ ji hi baa nyunɗo, hɛɛmaɗ-niini-i hiere ni gbu ni bireɗ aa ta ni cufal ŋaa kusũɗu bilaa ciɛɗo.

²³ Aa ni'i sɪ yon, Diilonɗ-bisãlɗ miɛ i bi bireɗ dii cicaara. Diilonɗo hãa-ye u Yalle-i i die suɔ wuɔ un pãa nuɗɗu maɗ, u ka ce-ku. I cie Diilonɗo duɔ hã-ye Diilonɗ-bisãlmba munyieraammu-i a kor-e muliɛma-na hiere gbula.

²⁴ I kuraa, ŋga i hɪɗ konkoro fanɗo taalunɗu yon. Niɗ hɪɗ kumaɗ taalunɗu-i, da ŋ da-ku, ŋ siɛ gbãa tiraa ta ŋ hɪɗ ku taalunɗu-i. Hai molonɗo'i daa biɗkũɗu dede aa tiraa cor tuɔ hɪɗ ku taalunɗu-i?

²⁵ Ŋga niɗ hɪɗ kumaɗ taalunɗu-i, da ŋ'a ŋ sa da ku yufelle, ŋ da ŋ fiɛ ŋ huɗɗa-i ta ŋ cie-ku.

²⁶ A naara kufanɗu-i, kuɗ nuɔl-en dumaanɗo-na, Diilonɗ-Yalle bi kãyã-yiɛ. Na saa da, i sa suɔ kumaɗ saaya cãrãmma Diilonɗo wulaa. Ŋga Diilonɗ-Yalle fande fɛɛɛ yaa gbuu di bireɗ di cãrã Diilonɗo-i di hã-ye. Diɗ bireɗ baa mamaɗ, ma siɛ gbãa hel nelɛɛɛ nuɗ-nu.

²⁷ Diilonɗ un suɔ nuɔmba kusũɗ-maama-i dumaanɗo-na, u suɔ u Yallen cãrãɗ kumaɗ u wulaa. Diilonɗ un taaranɗ kumaɗ, u Yalle cãrã ku yaa-i u wulaa di hã u baamba-i.

²⁸ I suyaa wuɔ Diilonɗo maamaɗ dɔlnuɗ bamaɗ, un biɛ bamaɗ a saanu baa un yiɛraaya-meɪ dumaa, wɛɛma-i hiere ma fa ba maama.

²⁹ Kumaɗ cie mi wan-ma dumaanɗo-na, Diilonɗo yufellenɗ hilaa bamaɗ nuɔ-i dii ku domma-na, u cie ba yaa da ba ce u Biɛɗo nabieraamba a ce u Biɛɗo duɔ da hãmba bɔi.

³⁰ U yufellen hilaa baman nuɔ-i dii ku domma-na, u biɛ ba yaa-i piɛ-ba u caan-nu. Aa un biɛ baman, u ciɛ ba yaa-i nelviimba. Aa un ciɛ baman nelviimba-i, u ciɛ ba yaa da ba ce ba baaŋgu-i baa u Biɛŋo-i.

Diilon-nelnyulmu temma si dii

³¹ I gbãa tiraa naara hama-i? Diilon duɔ gbãŋ waa baa-ye ti, hai gbãa biɛna i maama-i?

³² U saa nyaayã fuɔ fɛɛŋ Biɛŋo-i; u hãa-ba baa-yo ba ko-yo i maama-na hiere. U ce niɛ aa u siɛ hã-ye bimbinni-i hiere a naara u Biɛŋo-i?

³³ Diilonɔ yufellen hilaa baman nuɔ-i, hai moloŋo'i gbãa cãl-ba? Diilon fuɔ fɛɛ wuɔ ba saa cãl,

³⁴ hai gbãa cira ba cãlãa? Yesu-Kirsa yaa kuu i sɔlaanɔ-i, aa ku'i si yon; u siire ka waa Diilonɔ caanɔ-na tuɔ cãrã Diilonɔ-i u hã-ye. Terienɔ fanɔ-nu molo siɛ gbãa cãl-e.

³⁵ I maaman dɔlnun *Kirsa-i dumaa, bige-i gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo? Muliɛma siɛ gbãa, sũlma siɛ gbãa, yaahuolo siɛ gbãa, nyulmu siɛ gbãa, naaluɔ siɛ gbãa, bãani siɛ gbãa, kuliŋgu siɛ bi gbãa.

³⁶ Naa man nyegãan dumaa Diilon-nelma-na wuɔ:

«Itie, nan maama-na, cuo duɔ kaal, kuliŋgu hũŋ ku cu-ye dumaa ka nan baaŋgu-i. Ba hãmmu don baa-ye mu cor:

Ba ce-ye ŋaa ban kan baa tũlmba man da ba ka ko-ba ban ceŋ-ban dumaa.»*

Miɛ ii bi dii dumɛi i muntienammu-na.

³⁷ Nga mafamman fiɛ ma ce, i maaman dɔlnun uman, u ce ma ta ma tiɛ miɛ maama'i nuɔ-i.

³⁸ Coima saa fa, mi suyaa miɛ Diilon un dɔlaa-ye dumaa, biŋkũŋgu siɛ gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo. Kuliŋgu siɛ gbãa, cicɛlma siɛ bi gbãa, *dɔrɔpɔɔɔbiɛmba siɛ gbãa, *jɛnabaa-ba siɛ bi gbãa, isuɔtaamba siɛ gbãa, nyunɔgo ku wɛima siɛ gbãa, bisɛŋ ku wɛima siɛ bi gbãa, himma siɛ gbãa,

³⁹ dɔr-niini siɛ gbãa, hɛman-niini siɛ bi gbãa. Diilon un pigãan-ye un dɔlaa-ye dumaa Itienɔ-i Yesu-Kirsa jomma-na, ku biŋkũŋgu si dii kuman gbãa bɔrɔ-yiɛ baa-yo.

9

Diilon un hielaa u yufelle baman nuɔ-i

¹ Muɔŋo-i *Kirsa wuon muɔ, a ce dumaanɔ-na miŋ ka wan man coima si; ninsonɔ yaa-i. *Diilon-Yalle ce mi ta mi suɔ-ma mi huɔŋga-na wuɔ mi wan ninsonɔ.

² Miŋ taaran mi wan man ma yaa daama: Mi huɔŋga si dii huɔŋga, ma gbu ma kukul-mi.

³ Kuɔ Diilonɔ naa gãŋ baa muɔmɛi aa hiel mi nunɔgu-i Kirsa horre-na aa cɛr yan mi nellen-tobimba-i, kuu naa dɔlnu-miɛ yan.

⁴ Ba yaa haba-i? Ba yaa *Isirahel-baamba-i. Diilonɔ ciɛ ba yaa-i u bisãlmba, u caraaya ba yaa-i, u bilaa *tobisinni-i baa ba yaa-i, u hãa ba yaa u *ãnjɛnamma-i, u pigãan ba yaa ba ta ba buol-o, u pãa nunɔgu-i baa ba yaa-i.

⁵ Bafamba biŋcuɔmba yaa Abiramubaa-ba-i. Aa nelsinni-na, Kirsa man bimbinni-i hiere ni yunɔgu-na, u biŋcuɔmba yaa bafamba-i. Kirsa-i Diilonɔ, u gbɛ baa gbɛliɛma hɔnni man jon. Ma ciɛ!

⁶ Nga ban'a ba saa hũu Kirsa maama-i, ku pigãan wuɔ Diilon-nupãlle ciɛ gbãŋgbãŋ wei? Ku'i si! Na saa da, Isirahel-baamba-i hiere, ba hieronɔ si Isirahel-baamba Diilonɔ wulaa;

* 8:36 Gbeliɛman-nalãanɔgu (Psaume) 44.23

7 aa *Abiramu bisâlm̄ba-i hiere, ba hieroŋo sî Abiramu bisâln̄-kir̄eiŋa. Hama-i nuo-i? Diiloŋo gb̄ie Abiramu-i wuo: «*Miŋ p̄aa nuŋgu maŋ baa-ni wuo mi ka h̄a-ni huon̄gu, *Isaki yaa ka h̄a-ni baa huon̄gu fan̄gu-i.*»*

8 U taara u cira wuo Abiramuŋ huon̄ bisâlm̄ba maŋ hiere fuo homma-i, Diiloŋo sa k̄aŋ-ba Abiramu bisâlm̄ba. Nga uŋ p̄aa nuŋgu-i aa h̄a-yo bamaŋ, u k̄aŋ ba yaa-i Abiramu bisâlm̄ba-i.

9 Diiloŋo p̄aa nuŋgu-i baa-yo wuo: «*Mi ka bir jo belle maŋ juon̄ fiŋfi ku temma-i, huon̄gu fan̄gu-na, Sara ka da bepol̄o.*»†

10 Aa u'i sî yon̄. Erebeka bi daa p̄iebaa baa i b̄inc̄oiŋo-i Isaki-i.

11 Bisâln̄ daaba saa naa hi hon̄ yogo, ba saa naa ce kuufafaan̄gu dede, ba saa naa bi ce kuubabalaan̄gu dede. Nga Diiloŋo hiel nuamba-i fuo hielma.

12 Wuo gb̄e Erebeka-i wuo: «*Bepom̄ol̄o ka tuo c̄aa h̄aan̄o-i.*»‡ U cie mafamma-i duo piḡaan̄ wuo u sa ne moloŋo âncemma aa hiel-o, nga u nyaanu fuo fereŋ nuŋ-ândaan̄gu.

13 Ma bi nyeḡaan̄ dum̄ei wuo: «**Yak̄abu-i baa Esawu-i, mi yufelle hilaa Yak̄abu yaa nuo-i.*»§

Diiloŋo yufelle bi hilaa banamba-na

14 Terien̄gu fan̄gu-na, i gb̄aa cira nie? Diiloŋo maacemma saa fa wei? Ku'i sî!

15 U gbaraa-ma baa *Moisi-i wuo: «*Da mi ta mi taara mi ce hujarre umaŋ nuo-i, mi ce-yuo. Da mi ta mi bi taara mi ce baa umaŋ, mi bi ce baa-yo.*»*

16 Diiloŋo sa ne ŋ huon̄ga, u sa bi ne ŋ âncemma. U ne u hujarre yon̄.

17 Diiloŋ-nelmaŋ-sebe-i-na, Diiloŋo gb̄ie Esipi j̄amatigi-i wuo: «*Mi cie-ni j̄amatigi nuo da mi piḡaan̄-ni mi f̄ŋgũo-i, ku yaa mi yerre ka du terni-na hiere ka saa.*»†

18 Terien̄gu fan̄gu-na, Diiloŋ duo tuo taara u ce hujarre umaŋ nuo-i, u ce. Duo bi tuo taara u naara kunaŋgu anyagarma maŋ nuo-i, u bi naara.

19 Unaa ka gb̄e-mi wuo: «*Bige-i cie Diiloŋo tiraa tuo c̄al-e? Hai moloŋo-i gb̄aa cie Diiloŋo-i u huoya-maama cemma-na?*»

20 Nan̄ hilaa hie, nuoni maŋ nelbilon̄ nuo, aa ta ŋ fanu baa Diiloŋo-i? Biren̄ga gb̄aa gb̄e ka matien̄o-i wuo: «*Bige-i cie ŋ ma-mi dumand̄e-i?*»

21 Kumaŋ da ku d̄olnu bitomar̄aŋo-i u ma ku yaa-i baa u yemaan̄gu-i. Da ku d̄olnu-yuo u ma sukpekpellun̄-bituon̄gu, da ku bi d̄olnu-yuo u ma sud̄od̄ollun̄-bituon̄gu baa yemaduon̄gu fan̄gu-i.

22 Bamaŋ duu Diiloŋo huon̄ga-i, bamaŋ gb̄ie k̄osuoma-i, Diiloŋ duo tiera ba nuon̄gu-i duo ji piḡaan̄-ba u j̄aȳamma-i baa u f̄ŋgũo-i yiin̄gu nan̄gu, nan̄'a nie?

23 Aa uŋ cie hujarre-i bamaŋ nuo-i, uŋ tigiin̄ bamaŋ dii ku domma-na ba da ba ta ba ce ba b̄aan̄gu-i baa-yo, duo ce baa-ba ceŋ daama temma-i, a piḡaan̄ wuo hujantien̄o, nan̄'a nie?

24 Uŋ b̄ie mīe maŋ *Yuifubaa-ba h̄olma-na baa *nieraamba bi h̄olma-na hiere, u cie baa mīem̄ei, u saa ce baa Yuifubaa yon̄.

25 U waan̄ ma yaa-i Ose sebe-i-na wuo:

«*Bamaŋ saa waa mi baamba,*

mi ka ce-ba mi baamba.

Bamaŋ maama-i saa ta ma d̄ol-min̄,

mi ka ta mi ku ba maama-na ŋaa nelien̄o baa u d̄orŋo.

26 Aa baŋ ŋa naa gb̄e nuamba-i terni maŋ nuo-i wuo mēi baamba sî, *kufan̄gu terni-na, ba ka ta ba b̄i-ba Cic̄elm̄antien̄o bisâlm̄ba.*»‡

* 9:7 Miwaan̄o j̄namman̄-sebe (Genèse) 21.12 † 9:9 Miwaan̄o j̄namman̄-sebe (Genèse) 18.10 ‡ 9:12 Miwaan̄o j̄namman̄-sebe (Genèse) 25.23 § 9:13 Malaki (Malachie) 1.2-3 * 9:15 Helmaŋ-sebe (Exode) 33.19 † 9:17 Helmaŋ-sebe (Exode) 9.16 ‡ 9:26 Ose (Osée) 2.1,25

27 *Isayi bi waan *Isirahel-baamba maama wuɔ: «Halle da ku fie'a Isirahel-baamba ka ciinu niε niε, ba da-ba-diei ka kor-bei yon;

28 kerε Itienj unj waanj mamanj nelbiliemba kũngu-na, u ka ce-ma hiere aa u ka tiraa ce-ma pãmpãnj.»§

29 Isayi duɔŋo fanjo naa bi wuɔya wanj-ma wuɔ:

«Kuɔ Dombuɔ saa naa yanj huɔŋgu hã-ye,
ii naa gbuo hiere ŋaa Sodamutaambanj gbuyaa dumaa.
Mamanj daa Gomortaamba-i maa naa bi da-ye.»*

Viisinni da Diilonj-na, ni sa da anjɔnamma-na

30 Inj taaranj i wanj mamanj ma yaa daama: *Nieraamba manj saa ta ba wuɔ *anjɔnamma-i da ba da viisinni-i, ba daa-ni. Ba daa-ni danj hama-i temma-i? Banj haa ba nanja-i *Kirsa-i-na ku'i cie ba da-ni.

31 A ne da *Isirahel-baamba famba manj taa ba wuɔ anjɔnamma-i da ba da-ni, ba saa gbãa da-ni.

32 Bige-i cie ba saa gbãa da-ni? Ba saa haa ba nanja Kirsa-na taara-niε, ba taaraaya-niε baa ba ciluɔ, ku'i cie ba saa gbãa da-ni. Ba kãa ka tisiŋ ba fere tãmpelle† manj malãanj nuɔmba-i.

33 Diilonj unj waanj dimanj maama-i u sebe-i-na wuɔ:

«Mi ka jina tãmpelle *Sinyɔ-i-na,
nuɔmba ka ta ba tisiŋ ba fere die.
Di ka ta di mal nuɔmba-i.

Nga umanj duɔ haa u nanja die, u yaanja sie ture.»‡

10

1 Tobinj namaa, mamanj yuu mi huɔŋga-i, mi taara *Yuifubaa-ba kor. Mi gbu mi cãrã ku yaa Diilonjo wulaa mi hã-ba.

2 Coima saa fa: Ba hinu pãama baa Diilonj-kũngu-i, ŋga ba saa suo hũmefafalle-i.

3 Nelienj nuɔ ninj saaya ŋ ce kumanj Diilonjo tuɔ kãŋ-ni nelviinj nuɔ, ba saa suo ku aa ta ba taara ba ce nelviimba bafamba ferenj cemma. A ce dumaanjo-na, Diilonj unj cie kumanj duɔ gbãa ce-ye nelviinj miε, ba saa sie-ku.

4 A ne da *Kirsa yaa juɔ ji baal *Moisi *anjɔnamma-i. U cie mafamma-i kumanj ka ce bamanj da ba haa ba nanja-i yuɔ Diilonjo tuɔ kãŋ-ba nelviimba.

5 Na saa da, umanj taaraayanj viisinni-i anjɔnamma barguɔ-i-na, Moisiinj waanj mamanj ku kũngu-na, ma yaa daama wuɔ: «Umanj duɔ gbãa wuɔ anjɔnamma hũmienj-a-i hiere, a ka kor-o.»*

6 Nga umanj hũyãa Diilonj-maama-i duɔ taara viisinni-i, mamanj waanj baa-yo ma yaa daama wuɔ: «Baa cira: «Hai ka nyugũŋ dɔrɔ-i-na ka bi Kirsa-i?»

7 Baa bi tiraa ŋ cira: «Hai ka suur hiεma-na ka sire Kirsa-i?»»

8 Ma nyegãanj wuɔ: «Diilonj-nelma dii ŋ caanngu-na; maa dii ŋ nunngu-na, maa dii ŋ huɔŋga-na.»† Ma ciεra wuɔ na hũu Diilonj-maama-i. I wuɔra i wanj ma yaa-i baa nuɔmba-i.

9 Na saa da, da ŋ puur ŋ nunngu-i a wanj-ma nuɔmba yufelle-na wuɔ Yesu yaa Itienjo-i, aa hũu-ma hinj wuɔ Diilonjo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, ŋ ka kor.

10 Da ŋ hũu-ma hinj, Diilonjo tuɔ kãŋ-ni nelviinj nuɔ. Da ŋ puur ŋ nunngu-i a wanj-ma, Diilonjo kor-ni.

§ 9:28 Isayi (Ésaïe) 10.22-23 * 9:29 Isayi (Ésaïe) 1.9. Mamanj daa **Sodamutaamba-i** baa **Gomortaamba-i** ku da Miwaanjo jɔnammãnj-sebe-i-na (Genèse) 19.23-28. † 9:32 **Tãmpelle manj malãanj nuɔmba-i**: Ba gbẽ Yesu yaa-i. Nienj Pier die. 2.4,8. ‡ 9:33 Nienj 10.11; Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 8.14; 28.16; Pier die. 2.6-8. * 10:5 Buolmanj-sebe (Lévitique) 18.5; Gal. 3.12 † 10:8 Anjɔnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 30.12-14

11 Na saa da, Diilonj-nelma ciera wuo: «*Umañ duō haa u nannga yuō, kutienjo yaannga sie ture.*»‡

12 A ce dumaanjo-na Yuifubaa-ba-i baa *nieraamba-i kuuduonju yaa-i; binjkuñgu saa boro-bei. Yunteduonjo'i yienj ba yun-*nu* hiere tuō ce anfafamma-i bamanj muyaanj ba natiēja yuō.

13 Naa manj nyegāanj dumaa Diilonj-nelma-na wuo: «*Umañ duō muo u natiēja Itienjo-na, u ka kor-o.*»§

14 Nga da ba saa haa ba nannga yuō, ba ka ce nie gbāa muo ba natiēja yuō? Aa da ba saa nu u maama-i, ba ka ce nie gbāa haa ba nannga yuō? Aa molonj duō uu si dii duō tuō wanj u nelma-i, ba ka ce nie gbāa nu-ma?

15 Aa molonj duō saa puor ma yerrenj, ma ka ce nie gbāa wanj? Ma waanj Diilonj-nelma-na wuo: «*Bamanj juonj baa neldadalma-i, ba jomma sa suō aa fē huonja.*»*

16 Nga nuamba-i hiere ba saa sie *Neldadalma-i. *Isayi waanj-ma wuo: «*Itie, iñ wanj nelma manj, η daa hai hūyāa-ma?*»†

17 Terienju fanju-na, Kirsa nelma numma yaa juonj baa ma hūuma-i.

18 Yaanj mi yuu-na: Nuamba saa nu nelma famma-i wei? Ba nuō-ma! Diilonj-nelma ciera wuo:

«*Ba nelma gbuyaa hēma-i hiere.*

Nuamba nuō ba nelma-i nilēja-na hiere ka saa.»‡

19 Mi ka tiraa yuu ne: *Isirahel-baambañ nuō-ma, ba saa naa suō ma yaannga-i wei? Ma yaannga suyaa! Moisi yaa waanj-ma dielūō wuo: «*Diilonjo ciera:*

«*Nan'a na sa kāñ bamanj wuō nieraamba, mi ka ce na ta na ce yelma bei.*

Mi ka ce na hōmmu du baa bamanj sa suyaanj binjkuñgu.»§»

20 Aa Isayi daa holle cira: «*Diilonjo ciera:*

«*Bamanj saa ta ba taara-mie, ba daa-mi.*

Bamanj saa ta ba yuu-mi baa weima, mi caraaya ba yaa-i.»*

21 Nga kumanj ηaa Isirahel-baamba künju-i, Diilonjo ciera:

«*Bāanju-i baa isuonju-i mi bi mi baamba-i, ηga ba sa sie-mi.*

Ba sa nu mi nunju-i aa tiraa pu bubuōsinni baa-mi.»†

11

Diilonjo saa ciina Isirahel-baamba-i

1 Terienju fanju-na, yaanj mi yuu-na: Diilonjo ciinaana u baamba-i *Isirahel-baamba-i wei? U saa ciina-bei. Mei ferε-i Isirahel nellenj-wuonj muō, *Abiramu hāayēlj muō aa *Bensaamie dūñ-wuonj muō.

2 Diilonj u yufellenj hilaa bamanj nuō-i dii ku domma-na, u sie gbāa ciina-bei. *Elinj muyaa u natiēja Diilonjo-na Isirahel-baamba maama-na kusuonj-nu Diilonj-nelma-na, ma si na suō ku terienju-i ke?

3 U ciera wuo: «*Itie, ba kuō η *pōpuorbiemba-i aa muonu mumbuolmuñ-terni-i. Muōmei tūyāa mi diei η huonju-na, ηga baa dii ta ba taara-mie baa komma.*»*

4 Uñ waanj mafamma-i Diilonjo siyaa-yo baa hama-i? U ciera wuo: «*η saa tte η diei! Nuamba neifienja siei nuōsiba ndii dii baa-mi mi jnamma-na, kutaamba saa pigeon dede Baal†yaannga-na.*»‡

‡ 10:11 Isayi (Ésaïe) 28.16 § 10:13 Yowel (Joël) 3.5 * 10:15 Isayi (Ésaïe) 52.7 † 10:16 Isayi (Ésaïe) 53.1 ‡ 10:18 Gbeliemanj-nalāanju (Psaume) 19.5 § 10:19 Anjñamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 32.21 * 10:20 Isayi (Ésaïe) 65.1 † 10:21 Isayi (Ésaïe) 65.2 * 11:3 Jāmatigi ba sebedielāno (1 Rois) 19.10,14 † 11:4 Baal: Tiñgu nanj yerre-i dumaanjo-na. ‡ 11:4 Jāmatigi ba sebedielāno (1 Rois) 19.18

⁵ Kuubiduon daaku yaa nyungo ku baangu-na: Diilon un fiela cella-baamba man Isirahel-baamba-na, baa dii yogo.

⁶ U cie baa-ba aa fiela-ba, u saa ne ba maacemma. Ku u naa ne ba maacemma, baa naa saa cira u cie baa-ba.

⁷ Ku yungu yaa daaku wuo Isirahel-baamba taa ba taara kuman, ba saa da-ku; Diilon un fiela baman bei, ba'i daa-ku yon. Ba boluongu cie anyagarmantaamba

⁸ ηaa man nyegaan dumaa Diilon-nelma-na wuo: «*Ji hi baa nyungo Diilonο cie ba hammu ku aa yan-ba, aa cu ba yammu-i, aa suuye ba tanni-i ba sa nu baa-ni.*»[§]

⁹ *Davidi bi ciera wuo:
«*Ban wuo niidodalni man,
mi taara Diilonο ce-ni ηaa kollu a bel-ba,
u ce-ni ηaa juonο a cure-bei,
u ce ni yaa u sagolnu ba gbeini-i a suu ba ambabalma solaangu-i.*

¹⁰ *Mi taara u yir-ba, ba baa tiraa ta ba da baa ba yufien-a-i.
Aa u haa yaahuolo-i bei, ba baa gbāa ciir wuo baa-yo.»**

¹¹ Yaan mi yuu-na: Isirahel-baamba tisāan ba fere a cii, ba ka pan tie dii hēma-na wei? Ba sie pan tie dii. Ba calmuo birii yan aa kāyā *nieraamba kor. A ce dumaanο-na, Isirahel-baamba ka ta ba ce yelma bei.

¹² Da ku ba calmuo cie anfafamma nelbiliemba-na, da ku ba ciima kāyā nieraamba-i, da ba sire, ku ka kāyā nelbiliemba-i ka hi hie?

Nieraamba korman-kungu-i

¹³ Fiefie-i mi nelma vii *nieraan namei. Namaa naman *Isirahel-baan namaa si, Diilonο puora-mi namaa holma yaa nuo-i. Mi maacemma sa suo aa dalnu-mie.

¹⁴ Mi bi ce kufangu-i da mi ce mi nellen-tobimba-i yelmantaamba a gbāa da mi kor banamba bei.

¹⁵ Na saa da, Diilon un ciela-ba kotuongu, ku cie fuo baa nieraamba-i ba suurnu ba-naa. Duo ji sie ba pie-yo, kufangu ka waa nie nie? Ku ka waa ηaa ba kuu aa sire.

¹⁶ Na saa da, da η pā didielamma-i hā Diilonο-i, η dimma-i hiere ma cie Diilon-maama. Da η pā tibikalamba-i hā Diilonο-i, tibinegemmu-i hiere mu cie Diilon-muumu.

¹⁷ Isirahel-baamba dii ηaa ciin-tibiingu aa nieraan namaanο-i na waa ηaa hien-tibiingu. Diilonο karaa ciin-tibiingu negemmu nammu nanna, aa bie hien-tibiingu negemmu gbo mu fonni-na. Ciin-tibiingu negemmun dan tibiymma man, namaa na bi da maaduoma famma yaa-i, aa ma hel hiere kaasiduon daani yaa nuo-i.

¹⁸ Kufangu teriengu-na, baa na nye ban karaa negemmu man. Na ce nie aa nye-mu? Nengen sa tuu kaasinni, ηga kaasinni'i tūyāan negenga!

¹⁹ Unaa gbāa bi cira: «*Diilonο karaa negemmu fammu-i aa dii muomei mu fuongu-na.*»

²⁰ U waan ninsonο, ηga kuman cie Diilonο kar-mu, ku yaa daaku: Mu saa haa mu nanga yuo ku'i cie u kar-mu halan-mu. Nuonin haa η nanga-i yuo ku'i cie u dii-ni mu fuongu-na. Yan aa η nanna bombolma-i aa η ta η kālā Diilonο-i.

²¹ Diilon duo kar ciin-tibiingu negemmu-i nanna, bige-i gbāa cie-yo hien-tibiingu muumu karma-na?

[§] **11:8** Anjnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 29.3; Isayi (Ésaie) 6.10; 29.10
Gbelieman-nalaangu (Psaume) 69.23-24

* **11:10**

22 N̄ saa da, Diilon̄o pigāan̄ u fafaan̄gu-i baa u h̄odorre-i pigāan̄ daama temma yaa-i: U huon̄ga don̄ baa baman̄ naana u h̄umelle-i aa fa baa nuon̄i man̄ nyaarāa-yuō. Da n̄ bi nanna-yuō, u bi kar-ni nanna c̄iñ-negemmu temma.

23 Aa Isirahel-baan̄ da ba nanna ba anyagarma-i, Diilon̄o ka bir dii-ba ba fonni-na. Ku f̄on̄gūō dii-yuō u duō ce-ma.

24 Nuon̄o-i, nan̄ waa h̄iēñ-tibiin̄-nu, ba kar-ni jo ji gbo-ni c̄iñ-tibiin̄-nu; mafan̄ da ma saa yar Diilon̄o-i, c̄iñ-tibiin̄gu f̄erēñ negemmu gbomma ce niē gbāa yar-o?

Isirahel-baamba korman̄-kūñgu-i

25 Tobin̄ namaa, mi taara na suō Diilon̄o kusūñgu-i, ku yaa na ka suō wuō na nelnulle gb̄iē baa-na. *Isirahel-baamba namba nyaayā ba f̄erē. A ce dumaan̄o-na Diilon̄o yaan̄-ba tuō cie *niēraamba man̄ dii da ba kor hiere, ba kor aa u suō kor-ba.

26 Isirahel-baamba ka kor hiere dumēi n̄aa man̄ nyegāan̄ dumaa wuō:

«Kor̄kortieñ̄o ka hel *Sinyō;

u ka hiel *Yakōbu h̄āyēlmba-i anyagarma-na.

27 *Mi ka hur ba āmbabalma-i halan̄-ma bei aa bel *tobisinni baa-ba.»†*

28 Isirahel-baamban̄'a ba saa siē *Neldōdōlma-i, diē i ne-ku, ba ciē Diilon̄o bigāarāamba, n̄ga ku kuraa niēraan̄ namaan̄o-i. A ne da diē ne Diilon̄o u yufellen̄ hilaa-bei dumaa, i ne da ba maama dōlnu-yuō yogo ba b̄incuōmba maa-na.

29 Na saa da, Diilon̄o duō h̄ā-ni, u h̄āa-ni. U yufel da di hel-niē, di hilaa-niē; u sa bir baa huon̄-āndaan̄gu.

30 Yiinaa-i-na, namaa na saa ta na nu Diilon̄o nun̄gu-i, Isirahel-baamban̄ juō c̄iina u nun̄gu-i huon̄gu man̄ nuō-i, u suō ce hujarre namaan̄o-na.

31 Ba yagaraa Diilon̄o nun̄gu-i fiēfiē-i-na a ce u ce hujarre namaan̄o-na, aa bafamba da ba bi da u hujarre-i.

32 Kuman̄ ciē mi wan̄-ma dumaan̄o-na, Diilon̄o yaan̄ Isirahel-baamba-i baa niēraamba-i hiere ba f̄erēñ nuō ba suur āmbabalma-na bāl ba nuhōēñ-na aa suō duō ce hujarre bei hiere.

33 Coima saa fa, Diilon̄o fafaan̄gu temma si dii! U nu nelma-i ma numma-i aa tuō suō w̄eima-i hiere. Molo siē gbāa suō u huōya-maama-i t̄i-ma, molo siē bi gbāa konnu u kusūñgu-i

34 n̄aa man̄ nyegāan̄ dumaa u nelma-na wuō:

«Hai gbāa suō Itieñ̄o kusūñ-maama-i?

Hai gbāa dii nelma u t̄ūñ-nu?‡

35 *Hai diyaa c̄m̄elle yuō dede aa u duō ji suu-de huon̄-nu?»§*

36 B̄imb̄inni-i hiere u yaa hielaa-ni, nii dii fuō nagāñ-na aa ni t̄iyāa fuō t̄iēma. Yaan̄ i tiē gb̄eliēñ u yaa-i h̄onni man̄ jon̄! Ma ciē.

12

Diilon̄o-bilon̄-wuōsaan̄gu

1 Tobin̄ namaa, Diilon̄o un̄ ciē hujar daade temma-i yiē, jande, mi cārā-nei, h̄āan̄-yon̄ baa na f̄erē n̄aa ban̄ h̄āñ-yon̄ t̄āmmāñ-kūñgu dumaa. Yaan̄ na ciluō tuō fa. Taa na ce kuman̄ dōlaan̄uñ-yuō. Ba buol Diilon̄o-i dumēi ninson̄-buolma-i.

2 Baa na ta na nyaanu nelbiliemba kuucen̄gu-i, yaan̄ Diilon̄o bir-na u birma a h̄ā-na āñjōgōf̄elemma, ku yaa na ka ta na suō Diilon̄o huon̄ga-i: Kuman̄ faa, kuman̄ dōlaan̄uñ-yuō baa kuman̄ vii, na ka ta na suō-ku.

† 11:27 Isayi (Ésaïe) 59.20-21 ‡ 11:34 Isayi (Ésaïe) 40.13 § 11:35 Yōbu (Job) 41.3

³ Diilonj uŋ firiinu u huɔŋga-i aa ce baa-mi, mi ka dii nelma na tūnni-na hiere: Yaan bombolma-i aa neliɛŋo neliɛŋo u jina u fere u fuonju-na. Nanj haa na nanja-i Diilonjo-na aa u ha-na fɔŋgɔbaa-ba manj, taa na ce na weimambaa-ba-i na saanu baa ba yaa-i.

⁴ Nelbilonj uŋ yej duma baa terni boi u kɔma-na, terienju terienju baa ku maacemma,

⁵ mie inj fie ciinu, i suuriinu i-naa dumɛi. Ii dii ŋaa i gbuɔnu ce nelduɔŋo *Kirsaa horre-na, neliɛŋo neliɛŋo baa u munyierammu.

⁶ Diilonjo firiinu u huɔŋga-i a ha-ye i de-i-denj fɔŋgɔbaa. Duɔ ha nuɔni manj u pɔpuɔrunju cemmanj-fɔŋgɔ-i, baa haar baa-yo u hɔmelle-na.

⁷ Kɔyɔmanj-fɔŋgɔ duɔ waa baa umanj, u tuɔ kɔyɔ. U nelma pigɔamanj-fɔŋgɔ duɔ waa baa umanj, u tuɔ wanj-ma u pigɔanj.

⁸ Sirɛinj-fɔŋgɔ duɔ waa baa umanj, u tuɔ dii sirɛinja-i banamba-na. Umanj duɔ da u naganj-na, kutienjo yanj u nanja ta ka fara baa huɔŋga diei. Umanj duɔ da yaanja-i, u ce u yaatesinni-i baa pɔama. Duɔ ha umanj fɔŋgɔ-i wuɔ u tuɔ kɔyɔ sɔntaamba-i, kutienjo tuɔ ce-ma baa hɔfɛlle.

⁹ Na nelnyulmu saaya mu konj, huhurma saa saaya ma waa-muɔ. Gbuu na bigaanj ɔmbabalma-i aa na vaa na fere baa ɔnfafamma yaa-i.

¹⁰ Taa na dɔl na-naa ŋaa cɛduɔŋ-bienj namaa. Taa na jina na fere banamba huonju-nu.

¹¹ Taa na hinu pɔama-i, baa na ce yentaanj namaa. Vaanj na fere baa Itienjo maacemma-i, baa na fɛ baa-ma.

¹² Nanj hinj kumanj taalunju-i, yaanj ku ta ku fɛ na hɔmmu-i. Weinj da ma da-na, na doluonu-mɛi. Taa na hinu Diilocaralle-i.

¹³ Taa na kɔyɔ Diilonj-dɔŋ-baamba manj naaluɔ uŋ suurii-bei. Taa na ce niraamba nersinni-i fafamma.

¹⁴ Taa na carɔ Diilonjo-i na ha bamanj ciɛn-nanj kpɔncɔlgɔ-i. Taa na carɔ kuufafaanj na ha-ba; baa na haa na nubabalaanj bei.

¹⁵ Taa na nyɛ baa bamanj nyienj, aa na ta na kaal baa bamanj kaalaanj.

¹⁶ Taa na nunu na-naa. Baa na ta na tetɛnj na fere; yaanj aa na ta na sie maacemma manj sɔlsɔl-maama-i*. Baa na da nie sɔ na suɔ weima-i hiere.

¹⁷ Baa na ta na suu ɔmbabalma sɔlaanj-i baa ɔmbabalma. Gbɔanj na ta na ce kumanj faa na ha nuɔmba-i hiere.

¹⁸ Gbɔanj na ta na gbo baa nuɔmba-i hiere; baa na yanj ma hella namaa.

¹⁹ Mi jɛnaan namaa, baa na ta na suu sɔlaanj-i na fere, yaanj Diilonjo yaa tuɔ suu-ku. Na saa da, ma nyɛgɔanj Diilonj-nelma-na wuɔ: Itienjo ciɛra wuɔ: «Yaanj sɔlaanj-i na ha muɔ. Muɔmɛi ka pɔ neliɛŋo neliɛŋo baa kumanj saaya baa-yo.»†

²⁰ Ŋga kumanj namaa kɔŋgu-i, ku yaa daaku: «Nyul da mu ta mu ko ŋ bigaarɔŋo-i, ha u wuɔ. Hɔŋkɔsɔŋ da ni bel-o, ha u nyɔŋ. Da ŋ ce mafamma-i kuu dii ŋaa ŋ gbɔlɔa danciɛŋa'i kɔnna u yunju-na.»‡

²¹ Baa na yanj ɔmbabalma da yunju nei, ciɛnj ɔnfafamma-i na hiel ɔmbabalma-i na hɔlma-na.

13

Taa na sie fɔŋgɔtaamba wulaa

¹ Neliɛŋo neliɛŋo u saaya u tuɔ sie fɔŋgɔtaamba wulaa. Kumanj ciɛ mi wanj-ma dumaanj-na, fɔŋgɔtesinni-i hiere ni hel Diilonj-na, u yaa jɛna fɔŋgɔ-i hiere.

* **12:16** *Yaanj aa na ta na sie maacemma manj sɔlsɔl-maama-i*: Girekimma-na terienj daaku gbɔa bi nu nunj daama-i: «Yaanj aa na ta na sie na pie nawalaamba-i.» † **12:19** Anjnamma tiyemmanj-sebe (Deutéronome) 32.35 ‡ **12:20** Bincuanj-nelmanj-sebe (Proverbes) 25.21-22

² A ce dumaanjo-na umanɗ duɔ tuɔ gān baa fɔngɔtaamba-i, u gān baa Diilonjo. Bamanɗ ciinaananɗ fɔngɔtaamba nuɗ-āndaanɗu-i, banɗ taaranɗ kumanɗ ba ka da-ku.

³ Da η ta η ce kuuviingu, korma sa da-ni baa fɔngɔtaamba-i. Korma da āmbabalmanciraamba'i baa-ba. Terienɗu fanɗu-na, da η'a η sa taara korma ta ma da-ni baa-ba, yanɗ aa η ta η ce kuuviingu, ku yaa bafamba fεε-i ba ka ta ba gbelienɗ-ni.

⁴ Fɔngɔtaamba ce Diilonɗ-maacemma'i dumaanjo-na da ba dii-ye hūmefafalle-na. Nga da η bir yanɗ aa ta η ce kuubabalaanɗu, η saaya η kāalā-bei. Diilonɗ uɗ hāa-ba comelle manɗ, u saa hā-ba baa-de gbāngbān, ba ce fuɔ maacemma'i baa-de. Umanɗ duɔ cāl, banɗ haa kumanɗ yuɔ, ku pigāanɗ Diilonɗ-berru.

⁵ Ku'i cie i gbīε i tie sie fɔngɔtaamba wulaa. I baa ne muoru yonɗ aa tie sie, i ne i hōmmu, i suyaa wuɔ ku faa.

⁶ Ku'i bi cie η da na saaya na ta na pā na nampobaa-ba-i. Bamanɗ hūyāan nampo-i, Diilonjo'i bi hāa bafamba-i maacemma famma-i.

⁷ Niɗ saaya η pā kumanɗ, pā-ku η hā kuɗ vii umanɗ. Taa na pā nampobaa-ba-i na hā ba taamba-i, umanɗ duɔ saaya baa kamma, na kān-yo. Umanɗ duɔ saaya baa bōbōima, na ce-yo bōi.

Anjɪnamma tuole-i

⁸ Da ma hel nelnyulmu-na, baa na yanɗ bɪnkūn cēmelle waa unanɗ nuɔ-na. Na saa da, umanɗ duɔ yanɗ banamba maama ta ma dɔlnu-yuɔ, kuu dii ηaa kutienjo tīε baa *Moisi *anjɪnamma-i ma kūngu-na hiere.

⁹ Kumanɗ cie mi wanɗ-ma dumaanjo-na, mamanɗ nyegāanɗ anjɪnamma-na wuɔ: «Baa ce *fuocesɪnni, baa ko nelienjo, baa cuo, baa nenu nelienjo» * ka cor baa manamma-i hiere, ma juɔ ji gbura ma-naa nelma diei maanɗ daama yaa nuɔ-i wuɔ: «*η saaya η dɔl η nanoljo-i ηaa niɗ dɔl η fεε dumaa.*»†

¹⁰ Da η ta η dɔl η nanoljo-i, η sa jɔguɗ-yo baa kuubabalaanɗu. Terienɗu fanɗu-na, nelnyulmu da mu waa-niε, kuu dii ηaa η tīε baa anjɪnamma-i hiere ma kūngu-na.

Ku piε ku jo dii

¹¹ Baa na hūu nel daama-i na nanna. Inɗ yenɗ huɗngu manɗ nuɔ-i daaku-i, namaa fεε-i na suɔ-ku. Baa na duɔfūn, siirenɗ, ku hii! Konkoro piyaa-ye fiefiε-i-na a yanɗ inɗ ηa naa hūu Diilonɗ-maama-i felemma-i huɗngu manɗ nuɔ-i.

¹² Isuɗngu niinu tī, cuo piyaa kaalma. Yaanɗ i nanna kukulmanɗ-maacemma-i aa i tie ce bāantɪmma.

¹³ Yaanɗ i tie ce kuuviingu, bāantaamba ce dumεi. I yanɗ niiwuoninɗ-gbuolaanɗu-i, baa kolmanɗ-gbuolaanɗu-i, baa bɪɗwosɪnni-i ni sɪnni-na hiere. I yanɗ berkarre-i baa nenemungu-i.

¹⁴ Yaanɗ i biε Itienjo-i Yesu-Kirsa maama aa i ne i kusūnninɗ-maama-i aa i yanɗ-ma.

14

Baa cāl η nawuonjo-i

¹ Baa na ta na tīεl umanɗ saa nanɗ kaasɪnni dei yogo Diilonɗ-hūmelle-na; taa na piε-yo na caanɗ-nu. Baa na ta na fanu na-naa baa-yo u anjɔguɔma-na.

² Njaa unanjo dii u suyaa wuɔ niiwuoni-i hiere ni gbāa wuo. A ne da umanɗ saa nanɗ kaasɪnni dei yogo Diilonɗ-hūmelle-na u sa dii kūɔma u nuɗngu-na, u wuo dɪmma yonɗ.

* **13:9** Helmanɗ-seɓe (Exode) 20.13-17; Anjɪnamma tiyemmanɗ-seɓe (Deutéronome) 5.17-21 † **13:9** Buolmanɗ-seɓe (Lévitique) 19.18

³ Umanɔ wuyaanaɔ niiwuoni-i hiere, u baa nyɛ umanɔ wuɔ ninanni nyaa-yo, aa umanɔ sa wuyaanaɔ niiwuoni-i hiere u baa cāl umanɔ wuyaanaɔ-ninɔ. Diilonɔ unɔ siyaa dii-yo u horre-na, yunɔ si dii u cālma-na.

⁴ Nanɔ hilaa hie aa da manamma ta η cāl unanɔ cāaraŋo-i? Ku nuɔlaa-yo wa, ku saa nuɔl-o wa! Ma hii nuɔ baa bige-i? Aa ku siɛ gbāa nuɔl-o; Itienɔ dii tuɔ kāyā-yuɔ. Ku fōŋgūɔ dii-yuɔ u tuɔ kāyā-yuɔ.

⁵ Bananɔ wulaa, yinni-i hiere ni sa saa; ni maar ni-naa. Bananɔ ba'a yinni-i hiere nii dii niiduɔni. Neliɛŋo neliɛŋo, u yanɔ mananɔ dii u huɔŋga-na ma ye-yo.

⁶ Umanɔ buɔranɔ yinni-i, u bɔrɔ-niɛ Itienɔ maa-na. Umanɔ wuyaanaɔ bimbinni-i hiere, u bi wuo-ni Itienɔ maa-na. Kumanɔ ciɛ mi wanɔ-ma dumaanɔ-na, kutienɔ jaal Diilonɔ-i ni maama-na. Aa umanɔ wuɔ niiwuoni nanni nyaa-yo, u bi ce-ma Itienɔ maa-na. Fuɔ bi jaal Diilonɔ-i.

⁷ Na saa da, i hɔlma-na, molo si dii tɛna u fɛrɛŋ maa-na, molo sa bi ku kā u fɛrɛŋ maa-na.

⁸ Da η hoŋ Diilonɔ-horre-na, η huɔŋ Itienɔ maa-na, aa da η bi ku, η kuu Itienɔ maa-na. A ce dumaanɔ-na ii dii cicɛlma wa, i kuu wa, i tienɔ yaa Yesu-Kirsa-i.

⁹ Bige-i ciɛ mi wanɔ-ma dumaanɔ-na? U kuu aa sire jo ji waa bikuomba-i baa cicɛlmantaamba-i hiere ba yunɔ-nu.

¹⁰ Nga ma bilaa niɛ nanɔ da manamma ta η cāl η nawuonɔ-i? Ma bilaa niɛ nanɔ ta η nyɛ η nawuonɔ-i sɔlma? I ka cor hiere Diilonɔ-fuore-na u yuu-ye i de-i diei.

¹¹ Na saa da, ma nyɛgāan Diilonɔ-nelma-na wuɔ:

«Muɔ Cicɛlmantienɔ muɔ,

mi siɛ kar ku coima,

nuɔmba-i hiere ba ka jo ji dūuna mi yaanɔga-na.

Aa neliɛŋo neliɛŋo u ka puur u nunɔgu-i wanɔ-ma wuɔ muɔmɛi Diilonɔ-i kelkel.»*

¹² Terienɔgu fanɔgu-na, neliɛŋo neliɛŋo unɔ ciɛ kumanɔ, u ka yiɛra Diilonɔ yaanɔga-na a wanɔ-ku.

Baa guɔl η nawuonɔ gbeini-i

¹³ A ce dumaanɔ-na, yaanɔ i yanɔ i-naa cālma. Yaanɔ aa na bel na fɛrɛ unanɔ nuɔ η baa ji guɔl unanɔ gbeini-i a pira-yuɔ Diilonɔ-hūmelle-na.

¹⁴ Itienɔ-i Yesu ciɛ mɛi suɔ, aa tiraa tir suɔ wuɔ kuuwuonɔgu saa nyaa neliɛŋo. Nga umanɔ duɔ tuɔ jɔguɔŋ wuɔ kuuwuonɔ daaku nyaa-yo, η bi da ku nyaa-yo.

¹⁵ Da η ta η ce kuujanɔgu η natobiŋo-na baa ninɔ wuo kumanɔ, η naana nel-nyulmunɔ-hūmelle-i. *Kirsanɔ kuu umanɔ maa-na-i, η ka kɔsuɔŋ-yo kuuwuonɔ maa-na yonɔ wei?

¹⁶ Kumanɔ faa nanɔ yufelle-na, da η suɔ wuɔ ku cemma gbāa bɛna Diilonɔ-hūmelle yerre-i, ne-ku aa η yanɔ-ku.

¹⁷ Na saa da, *Diilonɔ-nellenɔ-kūŋgu-i niiwuoninɔ-kūŋgu sɪ, niinyɔnninɔ-kūŋgu bi sɪ. Diilonɔ-nellenɔ-kūŋgu yaa viisinni, baa yaafɛlle baa hɔfɛlle, ni da *Diilonɔ-Yalle yaa wulaa-i.

¹⁸ Umanɔ duɔ tuɔ cāa Kirsa-i cāama famma temma-i, u kūŋgu dɔlnu Diilonɔ-i aa nuɔmba bi bi u yefafalle.

¹⁹ Terienɔgu fanɔgu-na, kumanɔ juɔŋ baa yaafɛlle-i muntɛnammu-na aa ta ku ce i hieronɔ-i i tɛ nanɔ kaasinni Diilonɔ-hūmelle-na, yaanɔ i vaa i fɛrɛ baa kufanɔgu cemma yaa-i.

²⁰ Baa na guɔla Diilonɔ-maacemma-i baa niiwuoni. Niiwuoni-i hiere ni faa ninonɔ, nga kuuwuonɔgu manɔ ka guɔl η natobiŋo gbeini-i Diilonɔ-hūmelle-na, ku wuoma saa fa.

* 14:11 Isayi (Ésaïe) 45.23

21 Bɪŋkũngu bɪŋkũngu, kumaŋ gbãa guɔl ŋ natobiŋo gbeini-i Diilon-ɥumelle-na, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku. Da kuɔ naŋ kũɔwuole-i sisɔ ŋ konyolle ka guɔl u gbeini-i, ne-ku aa ŋ yaŋ-ku.

22 Niŋ suɔ kumaŋ ŋ huɔŋga-na kufanɔgu bɪŋkũngu yanga-na, yaŋ ku tɛe nuɔ baa Diilonɔ na hɔlma-na. Umaŋ sa cieŋ u weima-i baa hɔmmu hãi, kutieŋo yungu dɔlaa.

23 Nga umaŋ duɔ tuɔ wuo bɪŋkũngu aa u huɔŋga saa hũu-ma baa-ku a kã u Diilon-ɥumelle yanga-na, Diilonɔ ka yuu-yo. U ka yuu-yo niɛ niɛ? U ɔncemma-i baa u Diilon-ɥumelle sa kã yanduɔŋga. A ne da kumaŋ sa kãaŋ yanduɔŋga baa ŋ Diilon-ɥumelle-i kuubabalaanɔgu.

15

Biyaan Yesu-Kirsa maama

1 Miɛ maŋ yiɛraaya donɔ Diilon-ɥumelle-na, ku saaya i tie kãyã bamaŋ saa yiɛra donɔ miɛ temma-i. I saa saaya i tie ce kumaŋ dɔlaanunɔ miɛ yonɔ.

2 Neliɛŋo neliɛŋo i hɔlma-na, u saaya u vaa u fɛɛ baa kumaŋ dɔlaanunɔ banamba-i a kãyã-bei ba naŋ kaasɪnni Diilon-ɥumelle-na.

3 Na saa da, *Kirsa saa tuɔ ce kumaŋ dɔlaanunɔ fuɔ. Ma nyegãaŋ Diilon-nelma-na wuo: «Diilo, bamaŋ taa ba tuora-niɛ, ba tuosɪnni birii haa muɔmɛi nuɔ-i.»*

4 Mamaŋ nyegãaŋ Diilon-nelma-na hiere dii ku biena-na, ma nyegãaŋ da ma pigãaŋ-ye nelma. Ma ce-ye hɔhɪnantaanɔ miɛ aa ta ma dii sireiŋa yiɛ i die gbãa die tie hɪŋ Diilon-ciilunɔgu taalunɔgu.

5 Diilo fuɔ maŋ hɔhɪnammu tieno-i baa sireiŋa tieno-i, u kãyã-nei na ta na nunu na-naa ŋaa Yesu-Kirsaŋ waan-ma dumaa.

6 Ku yaa na ka gbonu hiere ce noduɔŋgu ta na gbɛliɛŋ Diilonɔ-i Itieno-i Yesu-Kirsa To-i.

7 Terienɔgu fanɔgu-na, taa na siɛ na-naa Diilonɔ yerre fafaanɔgu maama-na, ŋaa Kirsaŋ siyaa namaanɔ-i dumaa.

8 Yaan mi tũnu-nei, Kirsa juɔ duɔ ji kãyã *Yuifubaa-ba-i. Diilon unɔ ŋa naa pã nunɔgu maŋ baa ba bɪncuɔmba-i, Yesu juɔ ji ce ku yaa-i a pigãaŋ wuo Diilon duɔ waŋ mamaŋ, u ce-ma.

9 U bi juɔ *niɛraamba da ba gbãa gbɛliɛŋ Diilonɔ-i u ɔnfafamma maama-na ŋaa maŋ nyegãaŋ dumaa Diilon-nelma-na wuo:

«Ku'i cie mi ka ta mi gbɛliɛŋ-ni niɛraamba hɔlma-na, aa ta mi hãl neini mi tuɔlɔnu-niɛ.»†

10 Ma bi nyegãaŋ wuo:

«Niɛraanɔ namaa, yaan na hɔmmu fɛ Itieno baamba muumu temma-i.»‡

11 Ma bi tiraa nyegãŋ wuo:

«Niɛraanɔ namaanɔ-i hiere, taa na gbɛliɛŋ Itieno-i!

Nelbilienɔ namaanɔ-i hiere niliɛŋa-na, taa na hãl neini na tuɔlɔnu-yuɔ.»§

12 Aa bi tiraa nyegãŋ *Isayi sebe-i-na wuo:

«Yese* hãayɛlɔ naŋo ka jo.

U ka sire waa niɛraamba yun-nu.

Nuɔmba-i niliɛŋa-na hiere ba ka haa ba nanɔga-i u yaa nuɔ-i.»†

* 15:3 Gbɛliɛman-nalãanɔgu (Psaume) 69.10 † 15:9 Gbɛliɛman-nalãanɔgu (Psaume) 18.50 ‡ 15:10 Anɔŋnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 32.43 § 15:11 Gbɛliɛman-nalãanɔgu (Psaume) 117.1

* 15:12 Yese: Davidi to yaa-i. Niɛŋ u sɪnni-i Samiel sebedielãŋo-na (1 Samuel) 16.5-13. U bi waa Yesu haayienɔ. Niɛŋ Matie sebe-i-na 1.6. † 15:12 Isayi (Ésaïe) 11.10

13 Nan̄ haa na nan̄ga Diilon̄o-na, fuɔ man̄ i cicuɔŋgu tien̄o-i, u fɛ na hɔmmu-i da h̄inni, aa gbuu dii yaafɛlle na munt̄ienammu-na, ku yaa *Diilon̄-Yalle ka ce na ta na h̄in̄ u ciilun̄gu taalun̄gu bɔi.

Maman̄ yuu Pol huɔŋga-i

14 Tobin̄ namaa, mɛi fɛrɛ-i mi suyaa-ma wuɔ na hɔmmu yuu baa ānfafamma, na suɔ wɛima-i hiere, aa na gb̄aa dii nelfafamma na-naa t̄un̄niŋ.

15 N̄ga mi suuye mi yufien̄a-i aa wan̄ manamma cor sebɛ daayo terni bɔi-na, da mi ce nelma namma t̄ɛnu-nɛi. Diilon̄o firiinu u huɔŋga-i baa-mi ku'i ciɛ mi ce-ma dumaan̄o-na.

16 U ciɛ-mi Yesu-Kirsa c̄aar̄an̄ muɔ *niɛraamba hɔlma-na. U diyaa u *Neldɔdɔlma-i mi nammu-na mi ta mi wan̄-ma baa-ba kuman̄ ka ce *Diilon̄-Yalle bɔ-ba ba den̄, a miḡaan̄-ba ba p̄a ba fɛrɛ h̄a Diilon̄o-i.

17 Terien̄gu fan̄gu-na, Diilo baa Yesu-Kirsa-i, mi gb̄aa gbɛliɛŋ mi fɛrɛ Diilon̄-maacemma-na.

18 Mi gb̄aa cira *Kirsa yaa k̄aȳa-miɛ mi bir niɛraamba yammu-i Diilon̄o-na ba ta ba nu u nun̄gu-i. U ciɛ-ma baa mi nun̄-āndaan̄gu a naara mi āncemma.

19 U ciɛ-ma baa himma baa gbɛrɛ. U ciɛ-ma baa Diilon̄-Yalle f̄ɔŋḡuɔ yaa-i. Ku ciɛ dumɛi mi gbuo terni-i hiere baa Kirsa Neldɔdɔlma-i, a don̄ dii *Yerusalemu, jo ji hel baa Iliri nilɛiŋa-i hiere.

20 Maman̄ naa yu mi huɔŋga-i, mi taa mi taara mi fulnu nilɛiŋa man̄ saa nu Kirsa maama-i dede, a wan̄ Neldɔdɔlma-i baa-ba. Mi saa ta mi taara mi haaya unan̄ d̄un̄gu ku'i ciɛ mi fulnu nilɛiŋa man̄ saa nu u maama-i dede.

21 Mi ciɛ-ma ŋaa man̄ nyɛḡaan̄ dumaa Diilon̄-nelma-na wuɔ:

*«Ban̄ ŋa na'a ba saa wan̄ u maama baa baman̄ dede,
ba ka da-yo,
aa baman̄ saa naa nu u maama da,
ba ka suɔ ma yaan̄ga-i.»‡*

Wuɔsaan̄gu man̄ dii Pol gbeini-na

22 Maacen̄ daama yaa taa ma bella-miɛ a ce mi saa gb̄aa k̄a ka ne-na.

23 Fiɛfiɛ-i-na ma t̄iɛ terien̄ daaku-na. Min̄ duɔŋ ta mi taara da mi k̄a ka ne-na ku daa bien̄a bɔi.

24 Mi ka k̄a ɛsipanyi. Mi k̄amma-na, mi ka yiera na terien̄gu-na a ce yinni cellɛ baa-na aa suɔ cor, ku yaa mi huɔŋga ka fɛ. Aa mi hil mi ne na kak̄aȳan̄gu yaa-i da mi gb̄aa ka cor baa mi h̄umelle-i.

25 Dumandɛ-i-na, mi k̄a *Yerusalemu da mi ka h̄a Diilon̄-d̄un̄-baamba-i p̄ɔpuɔrun̄gu.

26 Diilon̄-d̄un̄-baamba man̄ Maseduɔni-i-na, baa baman̄ dii Akayi-i-na, ba naan̄ gbein̄a da ba k̄aȳa Diilon̄-d̄un̄-baamba man̄ nawalaamba-i Yerusalemu-i-na. Mi k̄a baa con̄goruon̄gu fan̄gu yaa-i.

27 Ku dɔlaanu ba yaa-i ba ce-ma. Aa ma cemma faa, baa naa saaya ba ce-ma. Baa naa saaya ba ce-ma yun̄ haku-i nuɔ-i? *Yuifubaa-ba man̄ h̄ȳȳa Yesu maama-i, ba calaa ba Diilon̄-h̄umelle-i baa *niɛraamba-i; niɛraamba saaya ba bi cal ba naḡan̄-niini-i baa bafamba-i kɛ!

28 Da mi ji b̄al baa mafamma-i, da mi gb̄an̄ k̄a ka h̄a-ba con̄goruon̄gu fan̄gu-i, mi p̄an̄ biɛ ɛsipanyi h̄umelle a ka yiera na terien̄gu-na aa suɔ cor.

29 Mi suyaa miɛ da mi hi na terien̄gu-i, *Kirsa ka silaa ce baa-ye cor.

30 Tobin̄ namaa, min̄ ka taara kuman̄ na wulaa, ku yaa daaku: Niɛŋ Itien̄o-i Yesu-Kirsa-i baa *Diilon̄-Yallen̄ diyaa nelnyulmu man̄ i hɔmmu-na, aa na ta na c̄ar̄a Diilon̄o-i na h̄a-mi, a k̄aȳa-miɛ mi malun̄gu-na.

‡ 15:21 Isayi (Ésaïe) 52.15

³¹ Cāarāŋ Diilonɔ-i u kor-mi *Yude ānyagarmantaamba nammu-na, aa miŋ kāŋ baa pɔpuɔrunɔŋu maŋ Yerusalemu-i-na, Diilonɔ-dūŋ-baamba ka hūu-ku mi wulaa.

³² Mafaŋ da ma ce, mi ka hi na terienɔŋu-i baa hɔfɛlle, aa Diilonɔ duɔ siɛ, mi kaa bi da fiisa celle.

³³ Diilonɔ-i Hɔfɛllentienɔ waa baa-na hiere. Ma ce dumaa.

16

Jaalupalle

¹ Mi ka dii i tūɔ-i Febe-i na naŋ-na, u ce Diilonɔ-maacemma-i u kāyā Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ Sāŋkire-i-na*.

² Duɔ kā, na ne Itienɔ-i aa na bel-o fafamma ŋaa maŋ saaya ma ce dumaa Diilonɔ-dūŋ-baan miɛ i hɔlma-na. Kumaŋ maama-i da ma waa-yuɔ, na kāyā-yuɔ baa ku biŋkūŋgu-i. U kāyā nuɔmba bɔi, halle mei fɛɛ maŋ daami-i.

³ Mi jaalaa Pirsika-i† baa Akilasi-i, ba yaa mi namaacenciraamba Yesu-Kirsa suonɔŋu-na.

⁴ Ba hīɛrā kuliŋgu-i da ba gbāa hūu muɔŋo-i kuɔ. Mi jaal-ba. Aa mei da-mi-diei sī yon. Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ *niɛraaŋ-nileiŋa-na hiere, ba jaalaa-ba.

⁵ Mi jaalaa Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ tigiin ba cārā Diilonɔ-i Akilasi ba dumelle-na.

Mi jaalaa mi jienɔ-i Epayinɛti-i. U yaa hūyāa *Kirsa maama-i igēna *Asi-i-na.

⁶ Mi jaalaa Maari-i, u vaa u fɛɛ baa na maama-i.

⁷ Mi jaalaa Andorkusi-i baa Yuniya-i. Bafamba-i mei nellen-tobimba. I waa kaso-i-na baa i-naa. Yesu *pɔpuɔrbiemba namba'i bafamba-i, ba kūŋgu dɔlnu nuɔmba-i. Bafamba daa yuŋ-bīncɔsinni muɔ-na Kirsa horre-na.

⁸ Mi jaalaa Ampilatusi-i, u maama dii kpelle mi huɔŋga-na Itienɔ horre-na.

⁹ Mi jaalaa Urbē-i, u yaa i namaacenceronɔ Kirsa suonɔŋu-na. Aa bi jaal Sitakisi-i; fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na.

¹⁰ Mi jaalaa Apelesi-i, u pigāaŋ wuɔ u nyaarāa Kirsa-i-na.

Mi jaalaa Aritobul dumellen-baamba-i.

¹¹ Mi jaalaa mi nellen-tobiŋo-i Erodiyō-i. Aa jaal Narsisi dumellen-baamba maŋ hūyāa Itienɔ maama-i.

¹² Mi jaalaa Tirfɛni-i baa Tirfosi-i. Caŋ daaba-i ba hāi-i-na, ba vaa ba fɛɛ baa Itienɔ maacemma-i. Aa bi jaal Pɛrside-i, fuɔ maama bi dii kpelle mi huɔŋga-na, aa u bi vaa u fɛɛ baa Itienɔ maama-i.

¹³ Mi jaalaa Urufusi-i, Itienɔ yufellen-nolŋo-i. Aa bi jaal u nyu-i, uu dii ŋaa mei fɛɛ-i mi bi nyu.

¹⁴ Mi bi jaalaa Asēŋkiri-i, baa Filegō-i, baa Eɛmesi-i, baa Paturobasi-i, baa Eɛmasi-i baa tobimba maŋ dii baa-ba hiere.

¹⁵ Mi jaalaa Filologi-i baa Yulusi-i, aa jaal Nerienɔ-i baa tōncienɔ-i, aa bi jaal Olēmpasi-i baa Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ dii baa-ba hiere.

¹⁶ Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa cɛduɔŋ-bienɔ namaa.

Bamaŋ dii Kirsa horre-na hiere ba pāa-na jaalunɔŋu.

¹⁷ Tobinɔ namaa, jande mi cārā-nɛi, Diilonɔ-hūmelle maŋ maama-i waan baa-na, bamaŋ miɛlāa-ma, bilaan na fɛɛ kutaamba-na; ba jo baa bɔrɔmma, aa ba pira nuɔmba-i Diilonɔ-hūmelle-na. Baa na ta na piɛ kutaamba-i.

¹⁸ Ba sa cāa Itienɔ-i *Kirsa-i, ŋga ba cāa ba kusūnni. Ba tāal bamaŋ sa suyaan ku yaanɔŋa-i baa ba nudɔdɔlle-i.

* **16:1** *Sāŋkire*: Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.18. † **16:3** Pirsika yerre nande yaa wuɔ Pirsili. Niɛŋ Pɔpuɔr. 18.2.

¹⁹ Namaaŋo-i, nuamba-i hiere ba suyaa wuɔ na nu Itienjo nunngu-i. Terienju fanngu-na, ku dɔlnu-mie baa-na. Nga mi taara na ta na suɔ ɔnfafamma-i na ce-ma aa na baa wan ɔmbabalma ji kpatalla-nei.

²⁰ Diilonjo-i Hofɛllentienjo-i, a saa baa cellɛ, u ka mal *Sitāni-i hā na ce na bāaŋgu-i yuɔ.

Itienjo-i Yesu u kāyā-nei.

²¹ Mi nabentienjo-i Timote jaalaa-na, a naara mi nellen-tobimba-i Lusiwusi-i baa Yasō-i baa Sosipater hiere.

²² Muɔ Tertusi, mi bi jaalaa-na. Ii dii baa i-naa Itienjo horre-na. Muɔmei nyegāaŋ Pol sebe daayo-i hā-yo.

²³ Gawusi bi pāa na jaalunngu. Muɔ Pol, mi haraa u yaa nuɔ-i. Diilonjo-dūŋbaamba-i hiere ba tigiin fuɔ terien-*nu*'i ba jaal Diilonjo-i. Nelle gbeitieratienjo-i Erati jaalaa-na baa i natobiŋo-i Kartusi-i.

[

²⁴ Itienjo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.]

Jaaluperienngu

²⁵ Yaan i tie jaal Diilonjo-i! Miŋ wan *Neldɔdɔlma man baa-na Yesu-Kirsa maama-na, u yaa gbāa ce na yiera don u hūmelle-na a saa baa nelma famma-i. Diilonjo kusunngu man naa fuo dii ku domma-na, ku puuriye fiefie-i-na Neldɔdɔl daama yaa nuɔ-i.

²⁶ Diilonjo man si dii duɔ ji kā terienngu, u cie u *pɔpuɔrbiemba wan u kusunngu-i ba sebebbaa-ba-na nuamba-i hiere nilɛiŋa-na ba da ba suɔ-ma aa hūu-ma aa ce-ma.

²⁷ Diilonjo yaa u diei yon nelnurāŋo-i. Yaan i tie jaal-o hōnnin jon Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma cie!

Polņ nyegāaņ sebedielāņo maņ hā Korēntitaamba-i Nelmuoyamma

Pol cie belle diei baa boluoņgu Korēnti-i-na. Korēntitaamba nuo Yesu maama-i u yaa wulaa-i igēna. Huoņgu faņgu-na, gbeiņa saa waa dei Korēnti-i-na, baa biņwosinni-i ka hel baa sitāni-maacemma-i ma sinni-na hiere. A ce dumaano-na Diilon- hūmelle wuosaangu waa kpelle Diilon-dūņ-baamba wulaa.

Huoņgu naņgu juo hi, Pol wuo nu wuo ba sa tiraa ba nunu ba-naa. Bafamba fere-i baa bi nyegāaņ sebe hā Pol a yuu-yo baa nelma boi. Pol wuo nyegēņ sebe daayo-i duo dii nelma ba tūnni-na; wuo ba yaņ berru-i aa ba bel ba-naa fafamma ku yaa faa Diilon-dūņ-baamba hōlma-na (sap. 1-4). Aa cira ba hiel ba naņga biņwosinni-na, aa weiņ da ma suur ba hōlma-na, ba fielnu-mei ba fere; ba baa kā nelgbāņgbālāņ wulaa wuo u ka fielnu-mei hā-ba (sap. 5-6). U nuņgu hii ānsorren-maama-i (sap. 7), baa cufieņ-kūōma wuomaņ-kūņgu-i (sap. 8-10), baa Itieņo niuwoniņ-kūņgu-i (sap. 11). *Diilon-Yallen hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba maņ, u nuņgu hii ba kūņgu-i (sap. 12-14). U nuņgu bi hii kuomba siremmaņ-kūņgu-i (sap. 15).

Aa suo duo pā-ba jaaluperieņgu-i, u diyaa sireiņa bei wuo ba naņ gbeiņa ba hā *Yerusalemu Diilon-dūņ-baamba-i (sap. 16).

Sebe daayo-na, Pol yuu nyolma baa nelnyulmuņ-kūņgu-i: Wuo Diilon-dūņ-wuoņ duo tuo ce biņkūņgu biņkūņgu, u saaya u ce-ku baa nelnyulmu (sap. 13).

Jaaluņgu

¹ Muo Pol, Diilono biē-mi ce-mi Yesu-Kirsa *pōpuōrbilon muo ņaa uņ'a ma ce dumaa. Muo baa i natobiņo-i Sōsitēni-i

² miēmei nyegāaņ sebe daayo-i die hā Diilon-dūņ-baaņ namaa namaņ dii Korēnti-i-na. I nyegāaņ-yo die hā Diilon uņ buo namaa namaņ na deņ a ce-na fuo baaņ namaa Yesu-Kirsa horre-na. I bi nyegāaņ-yo die hā bamaņ biēņ Itieņo yerre-i terni-na hiere. Bafamba Yuntieņo miē bi Yuntieņo.

³ I To-i Diilono-i baa Itieņo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol pā Diilono-i jaaluņgu

⁴ Diilono nie na horre-i baa Yesu-Kirsa-i aa ce baa-na. Terieņgu faņgu-na, mi jaal-o yinni maņ jon mafamma-na.

⁵ Coima saa fa, naņ hūyāa *Kirsa maama-i Diilono cie-na biņkūntaaņ namaa weiima-na hiere: Na nu nelma-i ma numma-i aa tiraa ta na suo yiēņgu.

⁶ Kumaņ cie ma ce dumaano-na, Kirsa nelma daa muntienafafammu na hōlma-na ku'i cie.

⁷ A ce namaa namaņ niēyaņ Itieņo-i Yesu-Kirsa jommaņ-yiingū himma-i, Diilon uņ hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba maņ, u diei saa naa-nei.

⁸ Diilo fuo fere yaa ka kāyā-nei na nyaar u nelma-na a ji hi yiingū faņgu-i; ku yaa cālmuo sie ji da haa-nei.

⁹ U yaa biē-na wuo na ce horre baa u Biēņo-i Yesu-Kirsa-i; u sa waņ weiima aa ji bir baa huoņ-āndaangu.

Korēnti Diilon-dūņ-baamba sa nunu ba-naa

¹⁰ Tobin namaa, jande mi cārā-nei, nieņ Itieņo-i Yesu-Kirsa-i aa na bel na-naa. Baa na bir na honni-i na-naa nuo. Bilaaņ na-naa fafamma na ce noduoņgu aa na waa baa āņjōgōduōma.

11 Tobīņ namaa, kumaņ ciē mi ta mi waņ mafamma-i Kiloe dumellen-baamba tūōnu-miē wuō na sa nunu na-naa.

12 Wuō na hōlma-na, banamba ciēra wuō ba cuu mēi huon-nu, banāņ ba'a bafamba cuu Apolōsi huon-nu, banāņ ba'a bafamba dii Piē^{*} huon-nu, banāņ ba'a bafamba dii ^{*}Kirsa huon-nu.

13 Namaa wulaa, Kirsa calaanu wēi? Ba gbuu muōmēi ^{*}daaņgu-na ko-mi na maama-na wēi? Na daa ^{*}batēmu-i mēi yerre yaa nuō-i wēi?

14 Da ma hel Kiripusi-i-na baa Gawusi-i-na, mi jaal Diilonō-i miņ'a mi saa ^{*}batisēņ moloņo na hōlma-na.

15 Ku yaa molo siē gbāa cira na baatisēņ mēi yerreņ.

16 Ninsoņo! Muōmēi baatisēņ Sitefanasi dumellen-baamba-i, mafamma naa karaanu-miē. Da ma hel bafamba-na, mi saa hūu-ma miē mi baatisēņ moloņo na hōlma-na.

17 Kirsa saa puōr-mi wuō mi ji batisēņ nuōmba, ņga u puōraa-mi wuō mi wuōra waņ ^{*}Neldōdōlma yaa-i aa mi baa ce-ma baa nelbilien-cēcēmunģu ku yaa Kirsa kuliņģu ka waa baa yunģu daaņģu-na.

18 Na saa da, da ba ta ba waņ Kirsa kuliņģu maama-i daaņģu-na, bamaņ piēra, ba da-ku miminsīnni. ņga miē maņ biyaa koņkor-hūmelle-i, i suyaa wuō Diilonō hii.

19 Na saa da, ma nyēgāaņ Diilonē-nelma-na wuō:

*«Mi ka bīēna nelnurāamba nelnulle-i
aa bīēna cēcēmuntaamba cēcēmunģu-i.»†*

20 Terieņģu faņģu-na, nelnurāamba gbāa da hama-i waņ? Bamaņ suyaaņ yiēņģu-i, ba gbāa da hama-i? Bamaņ wuō ba suō ba piīye, ba gbāa da hama-i? Ma sī Diilonō birii nelbiliemba cēcēmunģu-i miminsīnni kē?

21 Na saa da, Diilonōņ ciē u cēcēmunģu-i kusuōņ-nu, nelbiliemba-i baa ba cēcēmunģu-i hiere ba saa suō-yo. Ku'i ciē Diilonō cira wuō nelbiliembaņ neņ kumaņ wuō miminsīnni, u ka ce ku yaa-i kor bamaņ hūyāa u maama-i.

22 ^{*}Yuifubaa-ba taara ba da gbēre-wēima-i baa ba yufelle aa suō hūu-ma, Girekibaa ba'a bafamba taara cēcēmunģu.

23 ņga miē fuō, baņ gbuu Kirsa maņ daaņģu-na ko-yo, miē waņ fuō maama yaa-i. Yuifubaa da ba nu-ma, ku gbuu jaņ-ba wuō i tuora Diilonō-i. Girekibaa ba'a i ce miminsīnni.

24 ņga Diilonē uņ bīē bamaņ kor-ba hiere, Yuifubaa o, Girekibaa o, iņ waņ Kirsa maņ maama-i daayo-i, ba suyaa wuō u yaa pigāaņ Diilonō himma-i baa u nelnulle-i.

25 Nelbiliembaņ neņ Diilonō maacemma maņ wuō miminsīnni, ma bōyaa bafamba cēcēmunģu-na, aa baņ neņ kumaņ wuō nayusīnni Diilonō wulaa, ku bōyaa bafamba fōņģōtesīnni-na.

26 Tobīņ namaa, niēņ na hōlma-na na ne. Diilonōņ bīē namaa namaņ, nelbiliemba ne wuō nelnurāamba si dii bōi nēi, fōņģōtaamba si dii bōi, nelbōmbōmbaa-ba bi si dii-nēi dumaa.

27 ņga nelbiliembaņ neņ bamaņ wuō mimiēlmba, Diilonō hielaa ba yaa-i a ture nelnurāamba yammu-i. Aa baņ neņ bamaņ wuō yunģu sī-bei, u hielaa ba yaa-i a dii senserre-i fōņģōtaamba-na.

28 Nelbiliembaņ'a ba sa kāņ bamaņ, baņ neņ bamaņ wuō nelsōsōyaamba, Diilonō hielaa ba yaa-i duō pigāaņ wuō baņ neņ kumaņ hīēma-na wuō bīņkūbuō, fuō wulaa yunģu si dii-kuō.

29 U ciē mafamma-i molo baa gbāa duō kaal u fēre u yaaņģa-na.

* 1:12 Piē yerre nande yaa Sefasi. Niēņ Nsāa 1.42. † 1:19 Isayi (Ésaie) 29.14

³⁰ U yaa cie na ce Yesu-Kirsa baan namaa, aa Yesu-Kirsa yaa cie u hā-ye u cēcēmungu-i: Na saa da, Yesu-Kirsa yaa cie Diilonjo ce-ye nelviņ mie, aa ce-ye fuo baan mie aa tiraa hūu-ye *Sitāni nammu-na.

³¹ Terienģu fanģu-na, ņaa maņ nyegāaņ duma Diilonj-nelma-na wuo: «*Umaņ duo tuo taara u kaal u ferε, u saaya u cira: «Diilo baa Itienjo yaa-i.»*»‡

2

¹ Tobin namaa, muo min bi kaa na terienģu-na da mi ka waņ Diilonj-kusunģu-i baa-na, mi saa ka piye pigāaņ wuo muomei suyaan mi piye mi yaņ nuomba-i hiere, mi saa bi ka piye pigāaņ wuo muomei suyaan yienģu mi yaņ-ba.

² Mii naa waņ-ma aa yiera-mei wuo baņ gbuu Yesu-Kirsa maņ *daanģu-na ko-yo, mi kaa ka waņ fuo maama yaa yon baa-na, mi sie haa manamma mei.

³ Min taa mi kaa na terienģu-na, fōņģuo saa waa-mie aa korma naa ce mi kūoma ta ma nyen.

⁴ Min kaa, mi saa ka puur-na baa neldodolma na da na cu mi huon-nu ņaa nuombaņ puur ba-naa duma, ņga *Diilonj-Yalle himma yaa cie na sie mi nelma-i.

⁵ A ce dumaanjo-na, naņ hūyāa Yesu maama-i ku saa ce ņaa nelbilienģ-cēcēmungu'i cie na hūu-ma, ņga Diilonj-himma yaa cie na hūu-ma.

Diilonjo nu nelma

⁶ Bamaņ naaņ kaasinni Diilonj-hūmelle-na i hāalā-bei nelnulle. ņga nelnulle fande-i diiduole si baa nelbiliemba diele-i, diiduole bi si baa miwaan daayo yuntaamba diele-i. Bafamba yuntēsinni sa co.

⁷ I pigāaņ nuomba-i Diilonj-nelnulle. Diilonjo kusunģu maņ fuyaa nelbiliemba-na, i hāalā nuomba-i ku yaa-i. Aa miwaanjo suo duo don, Diilonjo naa yiera-mei duo pigāaņ-ye u kusunģu-i i die ji tie ce i bāanģu-i baa-yo.

⁸ Diilonjo kusunģ daaku-i miwaanjo yuntaamba sa suo-ku. Ku ba taa ba suo-ku, baa naa saa gbu yuntaamba Yuntienjo-i *daanģu-na ko-yo.

⁹ ņga ma cie ņaa maņ nyegāaņ duma Diilonj-nelma-na wuo:

«*Molonj yufellen'a di saa haa kumaņ nuo-i dede,*

kumaņ maama-i saa suur nelienģ tūn-nu dede,*

kumaņ molo saa jōģuonģ ku maama dede,

Diilonjo tigiinģ ku yaa-i a hā u maamaņ dōlnuņ bamaņ.»

¹⁰ Binģunģu fanģu-i, Diilonjo cie u *Yalle pigāaņ miemei baa-ku. *Diilonj-Yalle suo nelma-i hiere; halle di suo Diilonjo huoya-maama-i.

¹¹ Hai molonjo-i gbāa suo u nanoljo kusunģ-maama-i ji cor kutienģ fuo ferε-i? Ku yaa ņaa Diilonjo kūnģu-i: Da ma hel u Yalle-na, molo sie gbāa suo u kusunģu-i.

¹² A ne da mie inģ daa Yalle maņ, nelbilienģ diele si, Diilonj diele. U hāa-ye baade i die suo unģ cie ānfafamma maņ yie hiere.

¹³ Anfafaņ daama-i, die i waņ ma maama-i, i sa waņ-ma baa mie cēcēmungu, i waņ-ma baa nelma maņ Diilonj-Yallenģ hāalāyā-yie baa-ma. A ce dumaanjo-na, i waņ Diilonj-Yalle maama-i baa Diilonj-Yallenģ yenģ bamaņ nuo-i.

¹⁴ Nelbilonģ nuonjo-i ņ yundaanģu-i, ņ sie gbāa hūu Diilonj-Yalle maama-i. Diilonj-Yallenģ'a di si dii ņ huonģa-na, ma maaraa-ni ņ suo ma yaanģa-i. Da ņ nu-ma, ņ da-ma miminsinni.

¹⁵ Diilonj-Yal da di waa umaņ nuo-i, u gbāa suo nelma-i hiere ma yaanģa-i, a ne da fuonģ cenģ mamaņ, nelģbānģbālāaņ sie gbāa suo ma yaanģa-i.

¹⁶ Na saa da, ma nyegāaņ Diilonj-nelma-na wuo:

«*Hai suyaan Itienjo kusunģu-i?*

Hai gbāa pigāaņ-yo nelma?»†
 Nga mieņo-i i suo *Kirsa kusūņgu-i.

3

I hieroņo-i Diiloņ-maacenciraaņ mie

¹ Tobin namaa, coima saa fa, *Diiloņ-Yallen yēņ bamaņ nuo-i, baņ piyeņ baa-ba dumaa, mi saa gbāa piye baa-na dumaano-na. Mi piye baa-na ņaa nuomba maņ cieņ ba fereņ kusūņ-maama, aa tiraa piye baa-na ņaa tontobaa namaa *Kirsa horre-na.

² Mi hāa-na nyolma'i dumaano-na na mōsūņ. Kuo mii naa hā-na juuru, naa naa saa gbāa wuo-du. Halle ji hi baa fiēfiē, na sie gbāa wuo bīņkūņgu.

³ Kumaņ cie mi waņ-ma dumaano-na, ku yaa daaku: Naa dii ta na ce na kusūniņ-maama-i yogo. Nenemuņgu maņ dii na hōlma-na, baa berru maņ bi dii, ni yaa pigāaņ wuo na ce na kusūniņ-maama, na saa nanna nelbiliemba ciluo-i yogo.

⁴ Da na ta na piye wuo: «Mei dii baa Pol», «Mei dii baa Apolōsi*», bamaņ sa suyaāņ Diiloņo-i ba'i sa piyeņ dumaano-na wei?

⁵ Ma diei ma hāi, hai moloņo-i Apolōsi-i? Aa hai moloņo-i Pol? Ma si Diiloņ-maacembieņ mie yon ke? Kunaņgu si dii ji cor kufaņgu-i. Mie waāņ Yesu maama-i baa-na yon aa na bi sie-ma. Itieņ uņ calaanu maacemma maņ hā-ye, i cie ma yaa-i.

⁶ Kuu dii ņaa, mei sūo tibinni-i aa Apolōsi kūnna hūmma-i nie, ņga Diiloņo yaa cie ni cē.

⁷ Umaņ sūo, baa umaņ kūōna hūmma-i, i sa kāņ bafamba-i. Umaņ cie ni cē, i ne u yaa-i. U yaa Diiloņo-i.

⁸ Umaņ sūoņ baa umaņ kūōnaņ hūmma-i ba saa hiere, unaa saa maar unaņo; nelieņo nelieņo u ka da u maacemma sullu-i.

⁹ Kumaņ cie mi waņ-ma dumaano-na, i ce maacemma-i baa Diiloņo aa namei u suoņgu-i.

Mi gbāa saa-na baa dūņgu maņ Diiloņ uņ yēņ tuo ma-ku.

¹⁰ Diiloņo cie baa-mi a hā-mi baa-ku mi fu ku tuole-i. Mi fuu-ku fafamma ņaa dumarāfēfiēņ muo. Fiēfiē-i-na, banamba dii ta ba haaya-kuo. Nga nelieņo nelieņo, uņ maņ dumaa, u tuo ne-ku torro.

¹¹ Dūņgu tuole jīēna ti; Yesu-Kirsa yaa ku tuole-i, molo sie gbāa tiraa jīna dūņgu naņ tuole.

¹² Banamba ka jo baa sēne ji ma, banamba wargbe, banamba tāmpēfēfiēņa, banamba jo baa dēnni ji ma, banamba hiēņgu, banamba tireiņa.

¹³ Nga maacenfafamma-i baa maacembabalamma-i ma ka suo gēņgeryiņgu yaa nuo-i. Yiņgu faņgu kaa waa dāamuņ-yiņgu. Aa dāamu fammu yaa kaa pigāaņ nelieņo nelieņo u maacemma sīnni-i.

¹⁴ Umaņ duo ma baa kumaņ aa dāamu sie gbāa caa-ku, kutieņo ka da u maacemma sullu-i.

¹⁵ Nga umaņ maacemma-i da ma caa, kutieņo cii. Fuo fuo, u ka kor, ņga u ka waa ņaa nelieņo maņ u dūņgu bilaa ta ku caa aa u gbāņ gbar hel.

¹⁶ Na saa suo wuo namei Diiloņo dūņgu-i aa u *Yalle waa na hōmmu-na wei?

¹⁷ Umaņ duo bīēna Diiloņ-dūņgu-i, Diiloņo ka kōsuoņ kutieņo-i. Kumaņ cie mi waņ-ma dumaano-na, Diiloņo cie dūņgu faņgu-i fuo da-u-diei kūņgu aa namei dūņgu faņgu-i.

† 2:16 Isay (Ésaie) 40.13 * 3:4 Nieņ Pōpuor. 18.24-28.

¹⁸ Molo baa tāal u fere na hōlma-na! Umanj duō fer nelbiliemba-i a tuō ne u fere wuō nelnurāņo, kutienj duō tuō taara Diilonj-nelnulle-i, u saaya u ce u fere mimilāņo.

¹⁹ Bige-i cie mi waņ-ma dumaņo-na? Nelbilienj banj bīņ kumanj nelnulle-i, Diilonj daa-ku miminsīni. Na saa da, Diilonj-nelma ciera wuō: «*Diilonj bel cēcēmuntaamba-i baa bafamba fereņ cēcēmunģu yaa-i.*»†

²⁰ Ma tiraa nyegēņ wuō: «*Itienj suō nelnurāamba āņģuōma-i. U suyaa wuō yunģu si dii-mei.*»‡

²¹ Terienģu fanģu-na, molo baa kaal u fere wuō fuō dii baa melņo. Na saa da, bīmbīni-i hiere namaa niini-i:

²² Muō baa Apolōsi-i baa Pier, namaa baanj miē. Miwaanj-i baa cicēlma-i a naara kuliņģu-i, namaa niini-i. Nyunģo-i baa bisīnuō-i, namaa niini-i.

²³ Ņga namaanjo-i Kirsa baanj namaa, aa Kirsa-i Diilonj-wuōņo.

4

Kirsa pōpuōrbiemba maama

¹ Kumanj ņaa miē kūņģu-i, muō baa Apolōsi-i, na saaya na ta na kāņ-ye *Kirsa maacembienj miē. Diilonj-kusūņģu maņ naa fuo, u hāa-ye baa-ku i diē puure-kuō pigāaņ nuōmba-i baa-ku.

² A ne da da ba dii weima nelienj nuō ņ naņ-na, ba taara ņ ce-ma maņ saaya ma ce dumaa.

³ Mei wulaa, da na fie ta na waņ wuō niē, sisō nelbilienj da ba fie ta ba waņ wuō niē, maasūmpiē. Mei fere-i, mi sa ji cira mi maacemma faa, mi sa ji cira ma balaanj.

⁴ Mi saa da mi cālmuo terienģu-i, ņga miņ fie'a mi saa da cālmuo mi fereņ nuō, kufanģu sa pigāaņ wuō mi vii dē. Itienj yaa gbāa cira mi maacemma faa sisō ma balaanj.

⁵ Terienģu fanģu-na, baa na wuōya na ta na cāl nuōmba-i a ne da ba cālmanģu-huōņģu saa hi. Yaan Itienj jo. Duō jo, mamanj cie kukulma-na hiere, u ka puure-mei aa bi puure nuōmba kusūnniņ-maama-i. Mafan da ma ce, nelienj nelienj Diilonj ka pā-yo baa jaaluņģu maņ saaya baa-yo.

⁶ Tobinj namaa, nelienj nuō ņ saa saaya ņ ce ji cor kumanj nyegāaņ. A ce dumaņo-na, mi biyaa nelma bōi muō baa Apolōsi-i i kūņģu-na a tagaaya pigāaņ-na na da na suō nelma famma yaanģa-i. Mi sa taara na hōlma-na, unaa tuō wuōra u hōģorra u fere wuō fuō dii baa melņo aa cīina unanjo-i. Ku'i cie mi biē miē maama-i tagaaya pigāaņ-na.

⁷ Da ņ ta ņ wuōra ņ hōģorra ņ fere dumaņo-na, hai moloņo-i juō ce-ni bōlbōl banamba-na? Bige-i dii baa-ni naņ yerreņ-kūņģu-i? Nimanj dii baa-ni hiere, Diilonj'o'i saa hā-ni baa-ni wei? Da kuō Diilonj'o'i hā-ni baa-ni, ma bilaa niē ņ ta ņ wuōra ņ hōģorra ņ fere ņaa naņ niidanni?

⁸ Tobinj namaa, na daa niē sī na yie. Namaa wulaa na cie bīņkūntaanj namaa. Na duōņ yaanģa miēņo-na ta na ce na yuntesīni-i. Kuō naa naa ce ninsoņ-yuntaanj namaa, kuu naa saa gbuu suō aa dōlnu-miē. Ii naa kā ka tie ce i bāaņģu-i baa-na.

⁹ Mei huōņ-na Yesu *pōpuōrbienj miēņo-i, Diilonj jīena miēmei huōņģu-na ņaa kasobiemba maņ banj jīena-bei ba denj da ba ka ko-ba. A ce dumaņo-na, nelbiliemba-i baa *dōrpōpuōrbiemba-i hiere ba ta ba hel ba nyē-ye.

¹⁰ Miēmei birii ce mimiēl miē Kirsa maama-na, aa namaa na ce nelnurāaņ namaa Kirsa horre-na! Miē i naa yunģu aa fōņģūō cer waa namaanjo-na! Nuōmba sa kāņ miēņo-i, aa ta ba kāņ namaanjo-i!

† 3:19 Yōbu (Job) 5.13 ‡ 3:20 Gbeliemāņ-nalāaņģu (Psaume) 94.11

11 A ji hi baa nyunġo, ii dii nyulmu-na baa hūŋkuṵsīnni-na. Niidiini sī baa-ye, ba sie yaŋ i muoma-i, i sie bi da tuolen-muntīenammu: Diε cor dei, i cor dei.

12 I ce maacemma-i ŋaa i ka ku diε gbāa diε da i nuŋ-juuru-i. Umanġ duṵ tuora-yiε, i cārā Diilonġo-i hā kutienġo-i. Umanġ duṵ ce-ye kpāncōlgūṵ, i hīrā i kūṵma-i.

13 Umanġ duṵ tuṵ biēna i yirēiŋa-i, i suṵ nuonġu baa kutienġo-i. A ji hi baa nyunġo, nelbiliemba ne-ye nelsṵsaanġ miε, ba ne-ye ŋaa juoraanġ miε.

14 Ku saa ce ŋaa mi nyegēŋ nel daama-i da mi ture na yammu-i dε! Ku'i sī. Kuu dii ŋaa nanġ yenġ mi bisālġ namaa, aa na maama tiraa ta ma dṵlnu-miε, ku'i ciε mi ta mi nyegēŋ-ma da mi tigāan-na nelma.

15 Na saa da, halle da na fiε da nuṵmba neifienġa ndii ba ta ba kalaŋ-na Kirsa maama-i, na to dii u diei yonġ; u yaa muṵ. Bige-i ciε miε na to yaa muṵonġo-i? Muṵmei waanġ *Neldṵdṵlma-i baa-na na hūu-ma a ce Yesu-Kirsa baanġ namaa.

16 Terienġu fanġu-na, jande, mi cārā-nei, taa na ce mei temma-i.

17 Mi puu ma yaa-i mi saanġ mi biēŋo-i* Timote-i na wulaa. Timote maama sa suṵ aa dṵlnu-miε, u vii Diilonġ-hūmelle-na. Miŋ wuṵ wuṵsaanġu manġ Yesu-Kirsa hūmelle-na, mi saanġ-yo u duṵ ka tir kufanġu maama yaa baa-na ŋaa miŋ wuṵraŋ mi waŋ-ma dumaa baa Diilonġ-dūŋ-baamba-i terni-na hiere.

18 Na hṵlma-na, banamba daa niε sī mi sie bir kā, ba donġ ta ba hṵgṵrra ba fεε.

19 Ŋga Diilonġ duṵ sie, ku sie vaaya mi ka kā na wulaa. Da mi kā, bombol-mantaamba famba-i, mi ka ne da kuṵ baŋ waŋ mamaŋ ba gbā ba ce-ma.

20 Da ŋ sie Diilonġo nuŋgu-i, ku sa bāl nuŋ-āndaan-nu yonġ, ku saaya ku da ŋ ciluṵ-i-na.

21 Na taara da mi ta mi kā, mi bel nyanġgbāanġu mi nanġa-na ta mi kā, sisṵ na taara mi ta mi kā baa hīchīenġo? Niεŋ na par.

5

Korēntitaambaŋ ceŋ biŋwosīnni manġ

1 I wuṵra i nu-ma terni-na hiere wuṵ biŋwosīnni nanni ciε na hṵlma-na. Biŋwosīŋ daani-i, halle bamaŋ sa suyaanġ Diilonġo-i ba sa sie ce-ni: Ba'a na hṵlma-na unaa galla baa u to ciεŋo.

2 Mafammanġ fiε ce, na cor ta na kaal na fεε. Ma sī kuu naa saaya ku jaŋ-na, aa umanġ ciε maacembabalamma famma-i na donya-yuṵ hiel-o na hṵlma-na.

3 Muṵ fuṵ, mii si dii baa-na terienġu-na, ŋga mi huṵŋga dii. Kumanġ saaya ku ce kutienġo-na, mi yieraaya-kuṵ tī ŋaa mii dii baa-na terienġu-na.

4 Terienġu fanġu-na, tigiinġ na-naa Itienġo Yesu yerre-na. Da na tigiinġ na-naa, u ka kāyā-nei aa muṵmi ka ta mi bi jṵguṵŋ na maama.

5 Da na tigiinġ, na nyaa-yo na hiel-o na hṵlma-na na hā *Sitāni-i baa-yo. Mi taara u nanna u cilṵbabalaŋo-i aa Diilonġo kor-o Itienġo jommanġ-yiinġu-i ku'i ciε miε na donya-yuṵ hiel-o na hṵlma-na.*

6 Na kaal na fεε gbāŋgbāŋ! Na saa suṵ wuṵ siini-i baa ni yornumma-i ni gbāa sire burjūmmu bṵi wēi?

7 Ambabalma dii ŋaa siini. Hielaanġ-manġ na hṵlma-na, ku yaa na ka koŋ hiere, na ka waa ŋaa burjūmmu manġ siini saa dii muṵ. Aa na kuṵŋ tī. Yesu-Kirsa ciε u fεε tāmmanġ-kūŋgu a migāanġ na hṵmmu-i. U yaa *kṵrsīnni tīmmanġ-ponsaanġu tūmbilonġo-i†.

* 4:17 Timote-i, Pol fεεŋ biēŋo sī, ŋga u taa u kāŋ-yo u biēŋo Diilonġ-hūmelle-na. Niεŋ Pṵpuṵr. 16.1.

* 5:5 Niεŋ Kor. hāa. 2.6-11: Terienġu-na, ŋ gbāa da wuṵ u donyamma-i Diilonġ-dūŋgu-na ku kāayā-yuṵ bṵi. Ku ciε u nanna u cilṵbabalaŋo. † 5:7 *Kṵrsīnni tīmmanġ-ponsaanġu tūmbilonġo-i*: Niεŋ ku nelma-i Helmanġ-sebe-i-na (Exode) 12.3-21.

⁸ Terienġu fanġu-na, yaan i nanna i cilɔbabalaņo-i baa biņwosinni-i, nii dii ņaa siini; aa i ce ponsaanġu-i baa huoņga diei, ku yaa ņaa burjūmmu maņ siini saa dii muo.

⁹ Miņ nyegāaņ sebe† maņ hā-na cor, mi waan-ma yuo miē baa na ta na piē kakarkuontaamba-i.

¹⁰ Da mi cira na baa piē kakarkuontaamba-i, mi sa gbē kakarkuontaamba-i hiere miwaanō-na, mi sa bi gbē bamaņ ciē cāncaaya-i hiere miwaanō-na, mi sa gbē bamaņ ciē dudubūle-i hiere miwaanō-na, mi sa bi gbē cufēbuoltaamba-i hiere miwaanō-na. Da ņ'a ņ sa taara ņ piē bafamba-i hiere daaba-i, ņ ka naa ņ hel miwaanō-na.

¹¹ Da mi cira na baa piē kakarkuontaamba-i, mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce kakarkuonō-i. Mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba ce cāncaaya-i. Mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba buol cufieņā-i. Mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba biēna nuomba yireiņā-i. Mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa yaņ kolma ta yaaņga beī. Mi gbē bamaņ wuo ba hūyāa Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba du nuomba-i. Halle na saa saaya na wuo niuwuoni baa kufanġu taamba-i.

¹² Bamaņ saa hūu Yesu maama-i, mei siē gbāa waņ bafamba yuņ-maama-i. Bamaņ dii hūmeduole-na baa namaa, na saaya na ta na waņ bafamba yuņ-maama yaa-i

¹³ aa na yaņ puoņ-nuomba-i na hā Diilonō baa-ba, u'i ka suo uņ ka ce-ba dumaa. Terienġu fanġu-na, «*duoņyaņ nelbabalaņo-i na hiel-o na hɔlma-na*»§, ņaa maņ nyegāaņ dumaa Diilon-nelma-na.

6

Taa na fielnu na nelma-i na fere

¹ Bige-i ciē nel da ma suur Diilon-dūņ-baaņ namaa na hɔlma-na, na sa fielnu-mei na-naa nuo, na sire bī na-naa bamaņ sa suyaaņ Diilonō-i ba wulaa wuo ba ka fielnu-mei?

² Namaa saa suo wuo Diilon-dūņ-baamba yaa kaa ġer nuomba-i hiere hīema-na ba yuņ-maama-i wei? Da na waa da na ji ġer nuomba-i hiere ba yuņ-maama-i, nelyilemma gbāa yar-na ġerma wei?

³ Na saa suo wuo i ka bi ġer *dɔrpɔpuɔrbiemba yuņ-maama-i wei? Aa ji da baa miwaan daayo nelma!

⁴ Da na da weiima-i baa na-naa, na bir yaņ aa kā ka ne umaņ si dii baa-na na Diilon-hūmelle-na u duo fielnu-mei hā-na!

⁵ Senserre sa da-na wei? Ku ce namaa hɔlma-na nelnurā si dii umaņ gbāa fielnu na nelma-i wei?

⁶ Ma ce niē Diilon-dūņ-baaņ namaaņo-i na-naa nuo, na ji ta na bī na-naa? Aa tiraa bī na-naa nelgbāņgbālāaņ wulaa?

⁷ Da na gbāņ bī na-naa tī, ku'i pigāaņ wuo na naana Diilon-hūmelle-i. Bige-i ciē moloņ duo ce-na kuujaņġu, namaa sa tiil-ku nammaņ temma? Bige-i ciē na sa siē ba cuo-na?

⁸ Namaa sa siē ba ce kuujaņġu nei, aa namaa ce ta na ce kuujaņġu banamba-na. Na sa siē ba du-na, aa namaa ta na du banamba-i. ņ siē suo wuo na wuo Diilon-hūmeduole yaa-i hiere.

⁹ Ma sī na suyaa wuo bamaņ ciē kuubabalaanġu-i ba siē ka da munsuurmu *Diilon-nelle-na ke? Baa na tāal na fere: Bamaņ ciē kakarkuonō-i, baa cufēbuoltaamba-i, baa bamaņ ciē fuocesinni-i, baa bēmba maņ ciē ba-naa,

† 5:9 Sebe fanġo nuņġu saa dii Diilon-nelmaņ-sebebaa-ba-na. (Deutéronome) 17.7

§ 5:13 Anjnamma tiyemman-sebe

10 baa cuobaa-ba-i, baa cāncaayataamba-i, baa konyōrāamba-i, baa yebienataamba-i, baa bamaņ ciej dudubūle-i, ba sie da suur Diilonj-nelle-na.

11 Na hōlma-na banamba waa daama yaa nuō-i. Nga fiefie-i-na, naņ suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Diilonj-Yalle cie Diilonjo hur na āmbabalma-i, aa bō-na na deņ a ce-na fuō baañ namaa, aa ce-na nelviin namaa.

12 Da na ce na ta na piie wuō: «Bīnkūņgu saa nyaa-mi», ninsoņo, nga bimbinni hieroņo saa fa baa-ni. Mi gbāa cira: «Bīnkūņgu saa nyaa-mi.» Nga bīnkūņ maama sa ji ta yaañga miē dede.

13 Da na ce na bi ta na piie wuō: «Niiwuoni cie kusūņ maa-na aa kusūņgu bi ce niiwuoniņ maa-na.» Mafamma-i ninsoņo, nga yiinģu dii baa yiinģu Diilonjo ka diņ-ni ni hāi-i-na hiere. I kūōma saa ce da ma ta ma ce kakarkuoņo, ma cie i die tie cāa Itieņo yaa baa-ma; ma tieņo yaa ufaņo-i.

14 Na saa da, Diilonjoņ siire Itieņo-i kuomba hōlma-na baa kumaņ, u ka bi sire mieņo-i baa kuuduōņgu faņģu yaa-i.

15 Ma sī na suyaa wuō na kūōma-i *Kirsa kūōma ke? Terieņģu faņģu-na, mi gbāa bie Kirsa kūōma-i ka ce-ma saasorieņ maama wei? Ma nu dei wei?

16 Na saa suō wuō da ņ galla baa saasoro-i ņ cie kuuduōņģu baa-yo wei? Ma nyēģāaņ Diilonj-nelma-na wuō: «*Ba hāi-i-na ba gbonu ce kuuduōņģu.*»*

17 Nga umaņ duō waa horre-na baa Itieņo-i, Diilonj-Yalle ce-yo kuuduōņģu baa-yo.

18 Hielaaņ na naņģa-i figiin-kakarkuoņo-na. Nuōmbaņ ceņ āmbabalma maņ, ma sa kpatalla ba kūōma-na, nga umaņ duō ce figiin-kakarkuoņo-i, kuu dii ņaa u cie gbomma fuō fereņ kūōma yaa nuō-i.

19 Na saa suō wuō na kūōma yaa Diilonj-Yalle dūņģu-i wei? Diilonj-Yalle fande-i Diilonjo'i hāa-na baa-de; dii dii na hōmmu-na. Na saa suō wuō na kūōma-i namaa maama si wei?

20 Diilonjo sāa-na sukpekpeļģu. Terieņģu faņģu-na, taa na ce-yo bōi baa na kūōma-i.

7

Pol piie cejāļģen-kūņģu

1 Naņ nyēģāaņ sebe maņ hā-mi, i ka waņ fuō maama yaa fiefie-i-na. Na ciera wuō bibieņ nuō da ņ saa bie cieņo ku faa.

2 Ma miņ ka waņ mamaņ, ma yaa daama: Da na ta na taara na hiel na naņģa-i kakarkuoņo-na, bibieņ nuō ņ saaya ņ bie ņ yerreņ cieņo, aa cieņo bi soņ u yerreņ bōlō nuō.

3 Bibieņoņ saaya u tuō ce kumaņ u hā u cieņo-i u tuō ce-ku, aa cieņoņ bi saaya u tuō ce kumaņ u hā u bōlō-i u bi tuō ce-ku.

4 Ansorre-na, cieņo sie gbāa ce kumaņ dōlaanu-yuō baa fuō fereņ kūōma-i; u bōlō maama. Aa bōļģo sie bi gbāa ce kumaņ dōlaanu-yuō baa fuō bi maama-i, u cieņ maama.

5 Unaa baa yagar unāņo muņģallammu-na. Mi saa yagar-ma da na'a na saama wuō na ka bel na fere a da huōņģu cēlle a gbāa da na cārā Diilonjo-i fafamma aa suō cor baa na ānsorre-i di temma-i. Ni ma'i sī da na yaņ ku vaaya, na sie ji gbāa bel na fere, a ce dumaāņģo-na, *Sitāni ka hi-na guōl na gbeini-i.

6 Mi waañ nelma'i, ku saa ce ņaa mi guor-na na da na ce-ma de!

7 Coima saa fa, kuō nuōmba-i hiere baa naa waa siraamba mei temma-i, ku yaa naa dōlģu muō. Nga Diilonjo saa ce-ye kuuduōņģu hiere: U hāa unāņģo daaku aa hā unāņģo daaku.

* 6:16 Miwaāņģo jģnammaņ-sebe (Genēse) 2.24

⁸ Mamanj dii mi da mi waņ-ma baa siraamba-i baa bikulcaamba-i, ma yaa daama: Da na tīe dei ņaa muōminj tīyāa dumaa mi saa bie cieņo, ku faa.

⁹ ņga nuōni maņ da ņ suō wuō ņ sie gbāa bel ņ fere, bie cieņo. Da ņ bie cieņo-i ku bōyaa ņ tīena ņ diei aa ce-maama ta ma ko-ni. Da ku bi waa cieņ nuō, ņ soņ. Da ņ soņ bibieņ-na ku bōyaa ņ tīe ņ diei aa be-maama ta ma ko-ni.

¹⁰ Bamanj dii ānsorre-na aa waa Diilonj-dūņ-baamba hiere, bafamba maama yaa daama; mei saa waņ-ma, Itieņo'i waaņ-ma. Wuō cieņo saa saaya u hel u bōlō wulaa.

¹¹ Duō hel, u saa saaya u bie bōlņo naņo. Da kuō bibieņ maama dii-yuō, u bir u kā ba ka nunu ba-naa baa u bōlō-i. Aa bibieņ nuō ņ saa bi saaya ņ nanna ņ cieņo-i.*

¹² Mei fere-i, miņ ka waņ mamanj baa banamba-i ma yaa daama: Da ņ hūu Diilonj-maama-i, aa ņ cieņo saa hūu-ma, aa hūu-ma duō tīena baa-ni, ņ saa saaya ņ nanna-yuō wuō u saa hūu Diilonj-maama-i.

¹³ Kuuduōņgu yaa baa caamba-i; nuō da ņ hūu Diilonj-maama-i, aa ņ bōlō saa hūu-ma, aa hūu-ma ņ da ņ tīena baa-yo, ņ saa saaya ņ hel u wulaa.

¹⁴ Bōlņo faņo temma-i, uņ hūyāa-ma kertīecie soņ-yuō, u piyaa Diilonj-o-i. Aa cieņo maņ saa hūu Diilonj-maama-i aa hūu-ma soņ kertīeyieņo-na, u piyaa Diilonj-o-i. Kuō ma saa naa waa dumaa, baa naa cira ba bisālmba-i sie gbāa pie Diilonj-o-i a ne da ba piyaa-yo.

¹⁵ ņga umañ duō u saa hūu Diilonj-maama-i, aa u tīenatieņo hūu Diilonj-maama-i, aa wuō fuō si dii u tīenatieņo maama-na, ba baa cie-yo; ba waņ u kā. Kufañgu terieņgu-na, u tīenatieņo maņ hūyāa Diilonj-maama-i, u yaa bōlņo-i wa, u yaa cieņo-i wa, uu dii u fereņ nuō. Diilonjō bīe-na wuō na waa yaafēllen.

¹⁶ Da ņ yagar aa nyaar, naņ ka gbāa kor ņ tīenatieņo-i wei? ņ sie gbāa ce Diilonj nuō suō mafamma-i.

Tīyāaņ na temma-i

¹⁷ Da ma hel daama-na, naņ ņa naa waa dumaa aa Diilonjō bī-na, na tīe dumēi; Diilonjō yaa wuō ma ce dumaa. Mi wuōra mi waņ ma yaa-i terni-na hiere baa Diilonj-dūņ-baamba-i.

¹⁸ Diilonjōņ taa u bī-na huōņgu maņ nuō-i, da kuō unañ nuō ņ naa *jā, baa waņ senserre ta di da-ni baa ņ *jāmma-i. Da kuō ņ saa naa bi jā, baa waņ senserre ta di da-ni wuō ņ saa jā, tīe dumaa, baa cira ņ jā.

¹⁹ ņ jāa o, ņ saa jā o, yuņgu si dii-kuō. Kumañ gbāaņ, ņ baa yagar Diilonjō nuņgu-i.

²⁰ Naņ ņa naa waa waama maņ aa Diilonjō suō duō bī-na, na hieroņo-i hiere na saaya na tīe dumēi.

²¹ Diilonjōņ taa u bī-ni, da kuō nii naa waa kōrieņ nuō, baa waņ ma jaņ-ni. ņga da ba hā-ni hūmelle-i ņ da ņ hel kōrsīnni-na, hel-nie.

²² Na saa da, Itieņo-i Yesu-Kirsa duō bī kōrieņo maņ, u jo ji ce nebiņo u wulaa, aa umañ duō waa nebiņo aa u bī-yo, u jo ji ce u kōrieņo.

²³ Diilonjō sāa-na sukpekpelluņ, baa na bir na ce nelbiliemba kōraaņ namaa.

²⁴ Tobinj namaa, mi sie kar ku coima, naņ waa dumaa aa Diilonjō bī-na, waaņ waama famma yaa-i u hūmelle-na.

Bamaņ saa hi suur ānsorre-na

²⁵ Kumañ ņaa bamaņ saa hi suur ānsorre-na ba kūņgu-i, mi ka piie celle kuō. Miņ ka waņ mamanj, ma saa hel Itieņo nuņ-nu, mei huōya-maama. Diilonjō faa baa-mi, a ce huhurma si dii mi nelma-na.

* 7:11 Niēņ Matie sebe-i-na 5.32.

26 Mulīe maaraaya fiēfiē-i-na, mei wulaa ku bōyaa nuōmba tīe ba temma-i ba baa suur ānsorre-na.

27 Da kuō cīeņo dii baa-ni tī, baa nanna-yuō. Da kuō cīe sī baa-ni, baa dii ņ yunġu-i cakūņgu-na.

28 Ku saa ce ņaa da ņ biē cīeņo-i ku balaan dē! Ku saa bi ce ņaa cīeņ duō soņ ku balaan dē! ņga bamaņ suurii ānsorre-na ba ka mulīeņ yaņ siraamba-i ku'i cīe miē na baa suur-diē.

29 Tobīņ namaa, miņ taaraņ mi waņ mamaņ ma yaa daama: Huōņgu saa tiraa tīe bōi. Terieņgu faņgu-na, a doņ fiēfiē-i-na, caantaamba saaya ba waa ņaa ba saa dii caamba.

30 Bamaņ kaalaan ba ce ņaa wēima saa da-ba. Bamaņ nyieņ ba ce ņaa ba hōmmu saa fē. Bamaņ sāa bīmbinni-i, ba baa haa ba naņga niē.

31 Bamaņ daaņ miwaanō tōnō-i, ba baa haa ba naņga yuō. Miwaan daa uņ yeņ waama maņ, u siē tiraa cō.

32 Mi sa taara āņjōguōma yu na hōmmu-i. Na saa da, umaņ duō saa dii cīeņo, ņ da u yii baa Itieņo maacemma yaa yoņ; u taara u ce kumaņ dōlaanuņ Itieņo-i.

33 ņga umaņ duō dii cīeņo, u yii baa miwaan daayo maama; u taara u ce kumaņ dōlaanuņ u cīeņo.

34 A ce dumaaņo-na uu dii sōmma hāi. Kuuduōņgu yaa baa caamba-i, umaņ duō saa soņ, ņ da u gbu u yii baa Itieņo maacemma yaa yoņ. U wēima-i hiere ma kāa ka jūņ Diilonō yaa nuō-i. ņga cīeņo maņ duō soņ, u yii baa miwaan daayo maama; u taara u ce kumaņ dōlaanuņ u bōb.

35 Da na da mi piie dumandē-i-na, mi taara namaa fafaanġu'i. Na baa da niē sī mi taara mi cie-na, ma'i sī. Mi taara na nyaar Itieņo'i nuō-i baa huōņga diei aa na ta na ce kumaņ faa cemma.

36 Fiēfiē-i-na, umaņ duō ne da u dōrņo maama yuu u huōņga-i, aa ne da fuō duō saa biē-yo ku ka ce kpelle u wulaa, u gbāa biē-yo, bāaniņo sī.

37 ņga umaņ duō yiera-mei wuō u sa taara u dii cīeņo, aa ne da da ba bōrō baa u dōrņo-i ku siē ce bāaniņo, aa u gbāa bel u fere cakūņgu-na, da kuō ma hilaa fuō fereņ huōņ-na, ku faa.

38 Terieņgu faņgu-na, umaņ duō jā u dōrņo-i ku faa, umaņ duō hiel u naņga u dōrņo maama-na, kufanġu tiraa fa yaņ.

39 Casoiņ nuōņo-i, ņ bōb duō waa cicēlma, ņ siē gbāa kā ka soņ yaņga naņga. ņga duō ku, nii dii ņ fereņ nuō, ņ gbāa soņ bibieņo maņ dōlaanu-niē. Kumaņ gbāaņ, bibieņo faņo saaya u hūu Yesu maama-i.

40 ņga mei wulaa duō tīe u saa soņ, ku ka buō-yuō yaņ duō kā ka soņ bibieņo naņ-na. Mafamma-i mei huōya-maama, aa mi suyaa miē *Diilon-Yalle bi dii baa muōņo-i.

8

Cufieņ-kūōma maama-i

1 Fiēfiē-i-na, i ka ne cufieņ-kūōma kūņgu-i. I hieroņo-i i suō wēima bōi fuō ninsoņo ņaa naņ waan-ma dumaa, ņga na saaya na suō wuō sōsuōmunġu jo baa bōlbōlsinni, a ne da nelnyulmu ce i naņ kaasinni Diilon-hūmelle-na.

2 Umaņ duō tuō ne wuō fuō suō bīņkūņgu, u saa hi tuō suō ņaa uņ saaya u suō dumaa.

3 ņga umaņ duō yaņ Diilonō maama ta ma dōlnu-yuō, Diilonō suō u yaa-i.

4 Terieņgu faņgu-na, cufieņ-kūōma-i i gbāa tīe wuo-ma wēi? I suyaa wuō cufellu-i bīņkūņgu sī, aa tiraa suō wuō Diilonō dii u diei yoņ!

⁵ Banamba daa ninanni ta ba buol-ni dārō-i-na baa hīema-na hiere wuo bafamba diiliemba yaa-i. Bafamba wulaa diiliemba dii bōi aa yuntaamba bi dii bōi.

⁶ A ne da miε fuō miε wulaa, Diilonjo dii u diei yonj. U yaa i To-i. U'i hielaa bimbinni-i hiere aa i tīenaana fuō maa-na'i. Aa Itienjo bi dii u diei, u yaa Yesu-Kirsa-i. Diilonjo ciε u yaa hiel bimbinni-i hiere aa fuō barguō yaa nuō-i inj yēj cicēlma dumandε-i-na.

⁷ Ņga i hieronjo saa suō wuo cufēllu-i bīņkūņgu sī. Banamba miεj cufiēja-i a ce ji hi baa nyuņgo, da ba ta ba wuo cufiēj-kūōma-i ba ta ba jōguōj cufiēja maama, aa da űaa ba guōla ba Diilonj-hūmelle-i. Ba saa hi naņ kaasinni yogo ku'i juōj baa ānjōguōma famma-i.

⁸ A ne da ku saa ce űaa niuwuoni yaa gbāa piε-ye Diilonjo-na. Diε saa wuo, kunaņgu sa hel-yiε, diε bi wuo, kunaņgu sa suur-yiε.

⁹ Naņ yēj na fεrēj nuō dumaa ta na ce kumaņ dōlaanuņ-nei, gbāaņ bamaņ saa hi naņ kaasinni yogo Diilonj-hūmelle-na, na baa ji biēna ba Diilonj-hūmellenj-kūņgu-i.

¹⁰ Ņaa bamaņ saa hi naņ kaasinni-i yogo, unaa kā ka da nuōni maņ suyaaņ yiēņgu ű tīenaana tīnniņ-dūņ-nu ta ű wuo kūōma; fuō u siε bi kā na ta na wuo wei?

¹¹ Duō wuo aa u huōņga saa ji hūu-ma, naņ sōsuōmunģu'i saa jo baa mafamma-i wei? Nuōnei ciε u kōsuōj u fεrε. A ne da *Kirsa kuu fuō bi maama-na.

¹² Da na ta na ce gbomma famma-i Diilonj-dūņ-baamba maņ saa hi naņ kaasinni-i yogo na guōl ba gbeini-i Diilonj-hūmelle-na, na saaya na suō wuo na ce-ma Kirsa fuō fεrε yaa nuō-i.

¹³ Ku'i ciε na da muō da mi suō wuo da mi wuo daaku-i, mi ka guōl mēlņo gbeini-i Diilonj-hūmelle-na, mi ne ku bīņkūņgu-i aa yaņ-ku; mi siε tiraa dii-ku mi nuņģu-na.

9

Kumaņ saaya baa Yesu pōpuōrbiemba-i

¹ Muō mi siε gbāa ce kumaņ dōlaanu-miε wei? Yesu *pōpuōrbilonj muō sī wei? Mi saa da Itienjo-i Yesu-i baa mi yufelle-i wei? Miņ ciε maacemma maņ hā Itienjo-i, ma'i sī namaaņo-i wei?

² Banaņ da ba fi'a ba saa hūu-ma wuo Yesu pōpuōrbilonj muō, namaa fuō na saaya na hūu-ma. Naņ hūyāa Itienjo maama-i mi wulaa, ku yaa pigāaņ wuo Yesu pōpuōrbilonj muō.

³ Bamaņ ciεra mi maacemma saa fa, miņ ka waņ mamaņ baa-ba ma yaa daama:

⁴ Yesu pōpuōrbienj miēņo-i i sa wuo wei? I sa nyōj wei?

⁵ Mi saa saaya mi jā ciēņo Diilonj-dūņ-baamba-na u tuō wuōra baa-mi űaa Yesu pōpuōrbiemaņ ceņ-maņ dumaa baa Itienjo hāmba-i a naara Pier wei?

⁶ Sisō muō baa Barnabasi-i yonj, miεmēi saaya i ce maacemma-i a taara i nuņ-juuru-i?

⁷ Naņ siire, na nuō wuo molo kāa sorosīmma-na aa tuō pā u fεrε wei? Sisō mēlņ daayo sūō tibinni-i aa u sa wuo ni bienja-i? Da ma'i bi sī āncīnaņ daayo sa nyōj u muōru nōnō-i? Na nuō-ma dede wei?

⁸ Miņ waņ nelma maņ daama-i, nelbiliemba'i jōgaņ dumaaņo-na yonj wei? Ma sī maaduōma famma yaa bi nyεgāaņ *Moisi *ānjīnamma-na kε?

9 Ma nyegāaņ ānjinamma-na ninsoņo wuo: «*Niiņ duo tuo muo dīmma-i η saa saaya η vaa u nuņgu-i.*»* Ku ce namaa na'a Diiloņo kaalaaya niimba yaa aa waņ mafamma-i wei?

10 Ma sī nel daama waaņ a vii miemei ke? Coima saa fa, ma fuliinu miemei. Ma sī umaņ duo tuo kū, u suyaa wuo u ka da bīnkūņgu ku'i cie u tuo kū ke? Nuo da η suo wuo naņ dīmma cie dēdieni hiere, η waa hie kā wuo naņ ka muo-ma? Da η da umaņ muyaāņ u dīmma-i, u suyaa kerre wuo u ka da belle-mei ku'i cie.

11 Iņ cie Diiloņ-maacemma-i na hōlma-na, kuu dii ņaa i duu dīmma. Da η duu dīmma-i, η saa saaya η kar-ma wei?

12 Bamaņ wuyaāņ na nagāņ-niini-i wuo ni vii-ba, ni vii miēņo-i yaņ bafamba-i. ņga i fiinaāņ aa bel i muliema-i nammu hāi. I sa taara *Kirsa *Neldōdōlma bir baa ma huoņgu ku'i cie i hīrā i muliema-i.

13 Ma sī na suyaa kerre wuo bamaņ cieņ maacemma-i *Diilodubuō-i-na, ba niwuoni hel Diilodubuō yaa nuō-i ke? Aa suo wuo *Diilojigāntaamba niini bi hel ba maacemma'i nuō-i ke?

14 Kuuduōņgu yaa baa bamaņ waāņ Neldōdōlma-i. Itieņ wuo ba ta ba wuo ma'i nuō-i.†

15 Na nagāņ-niini vii-mi, ņga mi nie-ni aa yaņ-ni. Baa na da nie sī mei taara na ta na hā-mi bīnkūņgu ku'i cie mi ta mi waņ nel daama-i de! Ma'i sī. Aa mi da mi cārā na wulaa, bōlbōl mi ku. Miņ waņ Diiloņ-nelma-i gbāņgbāņ mi sa hūu bīnkūņgu, ku fē mi huoņga-i. Aa molo sie gbāa ce mi yaņ kufaņgu-i.

16 Mi sie gbāa gbelieņ mi fere wuo mi waņ Neldōdōlma. Maacemma namma-i, ku dōlaanu-mie o, ku saa dōlnu-mie o, mi ka ce-ma. Aa da mi saa ce-ma, sūlma haraa-mie.

17 Kuō muōmei naa sire mi fereņ nuō ta mi ce-ma, mii naa saaya baa pāmma, ņga mei saa sire mi fereņ siremma, Diiloņo'i ciēra mi ce-ma.

18 Terieņgu faņgu-na, mei maacemma sullu yaa hadu-i? Du yaa a waņ Diiloņ-nelma-i gbāņgbāņ, mi baa hūu bīnkūņgu a ne da mii naa saaya mi hūu.

19 Mii dii mi fereņ nuō, ņga mi cie mi fere na hieroņo-i na kōrieņ muō da mi gbāņ da nuōmba bōi hā Kirsa-i.

20 Da mi waa baa *Yuifubaa-ba-i, mi ce mi fere Yuifuyieņ muō da mi gbāņ da-ba. Na saa da, Moisi ānjinamma sie gbāa yuu-mi baa weima, ņga da mi waa baa bamaņ wuo yaāņ-maņ, mi ta mi wuo-ma da mi gbāņ da-ba.

21 Kuuduōņgu yaa baa bamaņ sa suyaāņ Moisi ānjinamma-i, da mi bi waa bafamba hōlma-na, mi ce mi fere ba temma-i da mi gbāņ da-ba. Ku saa ce ņaa mi taara mi cira mi ciinaana Diiloņo ānjinamma-i de! Ma'i sī. Mi wuo ma yaa-i Kirsa wuo saāņgu-na.

22 Da mi waa baa bamaņ saa naņ kaasīnni yogo Diiloņ-hūmelle-na, mi ce mi fere ņaa mei fere-i mi saa hi naņ kaasīnni yogo, da mi gbāņ da-ba. Da mi suur terieņgu terieņgu, mi ce mi fere terieņgu faņgu taamba temma, da mi gbāņ da banamba kor-bei.

23 Mi ce daama-i hiere Neldōdōlma da ma gbāa hi terni-i hiere aa muōmi bi da mi kūņgu-i.

24 Na suyaa wuo gbaruntaamba gbar hiere, ņga umaņ duo ta yaņ banamba-i u yaa yaraa; aa ba pā u yaa-i. Terieņgu faņgu-na, gbāāņ ba baa ta aa yaņ-na.

25 Bamaņ taaraayaņ ba ka finu gbaruņgu-na, ba hīrā muliema-i ku tigiimana. Ba ce muliema famma-i da ba ka da kumaņ ku sa gbāņ biēnamma. A ne da mie iņ donyaņ kumaņ, ku sa biēna da.

* 9:9 Anjinamma tiyemāņ-sebe (Deutéronome) 25.4; Tim. dē. 5.17-18 † 9:14 Nieņ Like sebe-i-na 10.7.

²⁶ Ku'i cie na da muo miņ gbar mi kā, mi sa gbar mi yuņ-nu. Mi saa baa ciekūrāņo maņ sa jafāaņ u yuņ-nu.

²⁷ Mi ce mi kūōma-i kpāncōlgūō aa mi suō mi fereņ belma. Mi sa taara da mi ji waņ Diiloņ-nelma-i tī baa banamba-i muōmi hel hōntōbiloņo.

10

Yaāņ cufieņa buolma-i

¹ Tobīņ namaa, mamaņ daa i bīncuōmba-i *Moisi bāaņgu-na, mi taara na suō-ma hiere. Duherru nandu naa cīnnu-bēi a saāņ-ba ba kā ka karnu dāmman- nuoraāņgu-i.

² Ku cie ņaa ba *baatiseņ duherru-na baa dāmman- nuoraāņgu-na a ce kuuduōņgu baa Moisi-i.

³ Ba hieroņo-i ba wuyaa Diiloņ-niiwuoduōni,

⁴ aa nyōņ Diiloņ-hūnduōma. Hūmma famma taa ma hel tāmpēlleņ, aa tāmpēlle fande yaa waa *Kirsa-i. U waa baa-ba terni-na hiere.

⁵ Mafammaņ fiē ce, ba fōņgūō saa ta ba ce Diiloņo huōņga-i, ku'i cie ba wuōra ku dii *hīekuraāņgu-na.

⁶ Nel daama cie da ma pigāaņ-ye wuō i saa saaya i yaņ āmbabalma cemman- maama ta ma dōlnu-yiē ņaa maņ taa ma dōlnu i bīncuōmba-i dumaa.

⁷ Baa na ta na buol cufieņa-i ņaa i bīncuōmbaņ taa ba ce dumaa. Diiloņ-nelma waāņ-ma wuō: «*Ba tīēnaana wuo niiwuoni-i aa nyōņ kolma-i. Baņ juō wuo tī, ba sire ce ba bāaņgu-i.*»*

⁸ Baa na yaņ i tiē ce figīiņ-kakarkuoņo-i ņaa i bīncuōmba naņ ceņ dumaa. Ba cie ku yaa-i nuōmba neifieņ-cīncieluo baa di diei nuōmba nuōsiba ndii kuu- bēi yinduōņgu-na.†

⁹ Baa na yaņ i feņ Kirsa-i ņaa i bīncuōmba naņ fiēņ-yo dumaa a ce jēnaamba doņ-ba ko-ba.‡

¹⁰ Baa na ta na waana ņaa i bīncuōmba naņ waanaņ dumaa, a ce *dōrpōpuōrbiloņo maņ kuōņ nuōmba-i u jo ji ko-ba.§

¹¹ Nel daama cie nuōmba da ba gbāa suō ba fereņ belma. Ba nyēgāaņ-ma da ba gboya miē maņ piyaa miwaāņo tīmma-i.

¹² Terieņgu faņgu-na, umaņ duō tuō ne wuō sī fuō yiēraaya u gbeiniņ, u gbāņ u baa ji cii.

¹³ Mamaņ guōlaaņ nelbiliemba gbeini-i Diiloņ-hūmelle-na, ma yaa bi guōlaaņ namaa niini-i. Nga Diiloņo-i nunnī hāi tieņo sī; u siē yaņ ma jīnya- nei. Kumaņ da ku ta ku guōl na gbeini-i, u ka kāyā-nei aa pigāaņ-na naņ ka ce dumaa hel-kuō.

¹⁴ Mi jēnaaņ namaa, terieņgu faņgu-na, jande, nieņ cufieņa buolma-i aa na yaņ-ma.

¹⁵ Mi suyaa miē na suō kuyūņgu ku'i cie mi ta mi piiye baa-na dumandē-i. Miņ waņ mamaņ, namaa fere-i nieņ-maņ na ne, coima wēi?

¹⁶ Die tiē wuo Itieņo niiwuoni-i, iņ jaal Diiloņo-i ciīņga maņ maa-na-i, ka sa pigāaņ wuō Kirsa tāmma yaa cie i waa u horre-na wēi? Iņ bi calnuņ *buruo maņ baa i-naa, u'i sa pigāaņ wuō Kirsa kūōma yaa cie i waa u horre-na wēi?

¹⁷ Buruo diei dii; iņ fiē ciinu, i wuo burduōņo faņo yaa-i. Ku yaa pigāaņ wuō ii dii horduōleņ.

* **10:7** Helmaņ-sebe (Exode) 32.6 † **10:8** Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 25.1-9. ‡ **10:9** Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 21.4-7. § **10:10** Nieņ Kāmman-sebe-i-na (Nombres) 17.6-14.

18 Niēŋ *Isirahel-baamba-i, ba mumbuolmuŋ-terienģu-i Diilon-ķūŋgu, a ce dumaņo-na, bamaŋ wuyaaŋ bimbamba maŋ baŋ koŋ-baŋ terienģu-na, kutaamba dii Diilonģo horre-na.

19 Ku saa ce ņaa mi taara mi cira cufēllu-i baa du kūōma-i nii dii baa yunģu waama namma,

20 ma'i sī. Nga mi taara mi cira baŋ koŋ bimbamba maŋ cufienģa-na, ba sa ko-ba ba hā Diilonģo, ba ko-ba ba hā *jīnabaa. A ne da mi sa taara weima waa na hōlma-na baa jīnabaa-ba-i.

21 Na siē gbāa nyōŋ baa Itienģo ciing-a-i aa miēl nyōŋ baa jīna ba kaanģa-i. Na siē gbāa wuo Itienģo niwuoni-i aa tiraa miēl wuo jīna ba niini-i.

22 Diē vaaya kufanģu-i, Itienģo huōŋga ka du baa-ye; a ne da i siē gbāa fi baa-yo.

Yaan i tie kāyā i-naa Diilon-ģūmelle-na

23 Na ciera bīŋķūŋgu saa nyaa-ye. Ninsoŋo, bīŋķūŋgu saa nyaa-ye, ņga bīmbīnni hieroŋo saa fa baa-ye. Bīŋķūŋgu saa nyaa-ye, ņga bīmbīnni hieroŋo sa ce i naŋ kaasīnni Diilon-ģūmelle-na.

24 Neliēŋo neliēŋo, u saaya u tuō taara banamba fafaanģu, u baa tuō ne fuō ķūŋgu-i.

25-26 Ma nyēģāaŋ Diilon-nelma-na wuo: «*Miwaanģo-i baa u huōya-niini-i hiere Itie fuō niini-i*»*, a ce dumaņo-na, da na da kūōma maŋ sanģa-na, na baa cira na yuu ma sīnni-i, na sāa na wuo; na baa jaana na hōmmu-i.

27 Moloŋ duō bī-ni wuo ņ kā na ka wuo niwuoni, da kuō kutienģo saa hūu Yesu maama-i, da ņ kā, da ba hā-ni kumaŋ, ņ baa jaana ņ huōŋga-i, ņ hūu ņ wuo fiēya aa ņ baa yuu moloŋo baa weima.

28 ņga moloŋ duō da tūnu-niē wuo kūōŋ daama-i cufēlluŋ-ķūōma, ne kutienģo-i aa ņ yaŋ; baa wuo. Da ņ wuo, ņ ka hā kutienģo-i ānjōģōbabalamma.

29 Mi saa ne namaa ānjōģuōma aa piīye, mi niē umaŋ gbuōya-nei fuō maama'i aa piīye.

Unaa gbāa cira: «Da kuō bīŋķūŋgu saa nyaa-mi, ma da niē na'a mi saa saaya mi wuo daaku-i, wuo da mi wuo-ku mi ka hā unanģo ānjōģōbabalamma?»

30 Da mi da kuuwuonģu-i aa jaal Diilonģo-i aa suō da mi wuo-ku, ma ce niē unaa jo ji tuō gāŋ baa-mi wuo mi ciē niē wuo-ku?»

31 Mi gbāa waŋ mamaŋ, ma yaa daama: Na wuo wa! Na nyōŋ wa! Sisō da na ta na ce bīŋķūŋgu bīŋķūŋgu, na saaya na ta na ce-ku Diilon-gerre fafaanģu.

32 Baa na yaŋ na ciluō tuō guōl banamba gbeini-i; u baa guōl *Yuifu ba niini-i, u baa guōl *niēraamba niini-i, u baa bi guōl Diilon-dūŋ-baamba niini-i.

33 Taa na ce mei temma: Muōmi vaa mi fēre weima-na hiere ta mi ce kumaŋ kāayāŋ nuōmba-i. Mi sa taara mei fafaanģu, mi taara nuōmba-i hiere ba fafaanģu Diilonģo duō kor-ba.

11

1 Muōmiŋ biyaa *Kirsaa maama-i dumaa, namaanģo-i biyaanģe mei bi maama-i dumēi.

Cienģo saaya u suuye u yunģu-i Diilocārālle-na

2 Kasi saa da-na: Miŋ waanģ nelma maŋ baa-na, na wuo ma hūmelle-i. Weima-na hiere mi nelma sa karaanu-nei.

3 Nga mi taara na suō wuo *Kirsaa yaa nuōmba-i hiere ba yunģu-i. Bibienģo yaa cienģo yunģu-i aa Diilonģo yaa Kirsaa yunģu-i.

4 Bibienģo nuō da ņ yaŋ ņ cucūŋgu-i ņ yunģu-na aa ta ņ cārā Diilonģo-i, sisō ta ņ waŋ Diilopōpuōrunģu-i, kuu dii ņaa ņ saa kāŋ Kirsaa yaa-i.

* 10:25-26 Gbeliēmaŋ-nalāanģu (Psaume) 24.1

⁵ Aa ciēņ duo yāņ u yuņgu-i gbāngbāņ aa tuo cārā Diilonjo-i sisō duo yāņ-ku aa tuo wāņ Diilopōpuorunģu-i, kuu dii ņaa u saa kāņ u bōlo yaa-i, a ne da u yaa u yuņgu-i. Ciēņo faņo temma dii ņaa ciēņo maņ cirii u yuņgu-i.

⁶ Ciēņo maņ duo u sa taara u vaa biņkūņgu u yuņgu-na, u sa hāyā-kuo bōlbōl wēi? ņga i suyaa wuo ciēņ duo cir u yuņgu-i, sisō duo hāyā-kuo, ku da-yo senserre, terienģu faņgu-na bōlbōl u tuo suuye-kuo.

⁷ Bibienjo yaa Diilonjo nabieraņo-i, u yaa pigāaņ Diilonjo fafaaņgu-i, a ce dumaaņo-na, duo tuo cārā Diilonjo-i, u saa saaya u suuye u yuņgu-i. Aa ciēņo pigāaņ bibienjo fafaaņgu.

⁸ Na saa da, Diilonjo saa hiel bibienjo-i ciēņ-na, u hielaa ciēņo yaa bibienjo-na.

⁹ Aa ku saa ce ņaa ba maa bibienjo yaa a hā ciēņo-i dē! Ba maa ciēņo yaa a hā bibienjo-i.

¹⁰ Terienģu faņgu-na, ciēņo saaya u ne *dōrpōpuorbiemba-i aa tuo suuye u yuņgu-i a pigāaņ u munyerammu-i.

¹¹ ņga na saaya na suo wuo Itienjo wulaa, bibienjo siē gbāa muo sāntorma baa ciēņo-i, aa ciēņo siē bi gbāa muo sāntorma baa bibienjo-i.

¹² Mi taara mi cira, ciēņo hilaa bibienjo-na aa bibienjo hel ciēņ-na, aa ba hāi-i-na hiere ba hilaa Diilonjo-na.

¹³ Namaa fēfē-i niēņ-kuņ na ne! Ciēņ duo yāņ u yuņgu-i u saa suuye-kuo aa tuo cārā Diilonjo-i, ku biyaa wēi?

¹⁴ Ma sī na daa bibienjo yukuosīņ da ni tu cor ku ta ku da-yo senserre kē?

¹⁵ A ne da ku'i saaya caamba-i. Diilonjo hāa bafamba-i yukuosīnni-i ni da ni ta ni suuye ba yunni-i.

¹⁶ Umaņ duo u dii nuharunģu nel daama-na, kutienjo saaya u suo wuo Diilonjo-dūņ-baamba-i terni-na hiere a naara miē fēfē-i i ce-ma dumēi.

Itienjo niiwuoni maama-i

¹⁷ Miņ ka dii mi nuņgu-i mamaņ nuo-i fiēfiē-i-na, mi siē gbelienjo-na. Na tigiima sa kāyā-ņei Diilonjo-hūmelle-na, ma guola-ņei.

¹⁸ Mi nuo ba'a da na tigiin na-naa, banamba bō ba deņ, aa mi suyaa miē ma gbāa ce.

¹⁹ Mi suyaa miē na saaya na bōrō ku yaa bamaņ nyaarāa Diilonjo-na ba ka suo.

²⁰ Da na jānu na-naa da na wuo Itienjo niiwuoni-i, na sa wuo-ni niņ saaya ni wuo dumaa.

²¹ Niiwuonj da ni hi wuoma, na kā ka biē na juurumbaa. A ce dumaaņo-na, banaņ da ba ce ba tīē baa nyulmu-i aa banamba wuo ye aa nyōņ ye ta ba ce koņhiliinģu.

²² Da na da na sa taara na cal baa moloņo, bige-i ciē na sa wuo dii na cinnin aa ta na jo? Sisō na taara na biēna Diilonjo-dūņ-baamba yerre yaa wēi? Bige-i ciē na ta na ture sūntaamba yammu-i? Na'a mi wāņ wuo niē baa-na? Na taara mi gbelienjo-na wēi? Mi siē siē aa gbelienjo-na.

²³ Miņ daa mamaņ Itienjo wulaa aa wāņ-ma baa-na ma yaa daama: Baņ ņa naa saaya ba bel Itienjo-i Yesu-i isuōņgu maņ nuo-i, wuo biē *buruo

²⁴ aa jaal Diilonjo-i, aa būlnu-yuo aa cira: «Mi kūōma yaa daama-i miņ hāņ-naņ baa-ma, taa na ce miņ ciē kumaņ daaku-i mi maama ta ma tīēnu-ņei.»

²⁵ Baņ juo wuo niiwuoni-i tī, wuo biē duvēņo ciinjo-na hā-ba aa cira: «Ba ka bel-mi ko-mi. Mi tāmma maņ ka kūnna, kuu dii ņaa ma yaa daama-i ciinģa-na. Diilonjo ka bel u *tobisifēlenni-i baa ma yaa-i. Da na ta na nyōņ-yo huōņgu huōņgu, na ce miņ ciē kumaņ daaku-i mi maama tīēnu-ņei.»

26 Na saa da, aa Itieno suo duo bir jo, huongu huongu, da na wuo buruo-i wuonj daama temma-i aa nyonj duvēņo-i, na wanj u kuliņgu maama yaa dumaano-na.

27 Ku'i cie na da umanj duo waa waama namma aa wuo Itieno buruo-i, siso aa nyonj Itieno duvēņo-i, kutieno saa kāņ Itieno kūōma-i baa u tamma-i hiere; a ce dumaano-na, Diilonjo ka yuu-yo.

28 Terienju fanju-na, nelienjo nelienjo, u saaya u ne u fere igēna aa suo duo wuo buruo daayo-i aa nyonj duvēņj daayo-i.

29 Umanj duo saa kāņ buruo daayo-i baa duvēņj daayo-i wuo Itieno kūōma*, aa suuye u yufienja-i a wuo-ni, Diilonjo ka gāņ baa-yo.

30 Ku'i cie na da jaamba-i baa jēliemba maaraaya na hōlma-na baa kuliņgu-i hiere.

31 Kuō i taa i ne i fere igēna aa suo tie wuo, Diilonjo naa waa hie tuo gāņ baa-ye?

32 Nga Diilonjo sa taara i ka caa baa banamba-i ku'i cie u tuo gāņ baa-ye u dii-ye hūmelle-na.

33 Tobin namaa, terienju fanju-na, da na jānu na-naa da na wuo Itieno niwuoni-i, ciyaan na-naa.

34 Nyul da mu waa umanj nuo-i, u wuo dii u cīn-nu aa u tuo jo, ku yaa da na ji jānu na-naa u sie cāl Diilonjo ji tuo gāņ baa-yo.

Nelma manj tīyāa, da mi kā mi ka fienu-mei.

12

Diilonj-Yallen hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba manj

1 Tobin namaa, mi nuņgu ka hi *Diilonj-Yalle maacemma yaa fiefie-i-na; mi taara ma kaala na wulaa.

2 Na suyaa wuo nanj ņa na'a na saa hi hūu Itieno maama-i na taa na gbar na nyaanu tinni, a ne da nunni sī baa-ni ni ta ni piye.

3 Ku'i cie mi ta mi taara mi wanj-ma baa-na mie Diilonj-Yalle sie gbāa waa moloņ-na aa kutieno wuo Yesu dāņgāaņ! Ma sie gbāa ce. Aa molo sie bi gbāa cira Yesu yaa Itieno-i, da Diilonj-Yalle saa dii-ma u nuņ-nu.

4 Diilonj-Yallen hāņ nuōmba-i fōņgōbaa-ba manj ba ta ba ce Diilonj-maacemma-i baa dii sinni bōi, ņga Diilonj-Yalduol daade yaa hāaņ-baņ baa-ba.

5 Maacemma sinni dii bōi, ņga ma ce hā Yunteduoņo yaa-i.

6 Ancemma dii bōi, ņga Diiloduoņo faņo yaa hāaņ i hieroņo-i ku fōņgūō-i i tie ce-ma.

7 Diilonjo hāa-ye fōņgōbaa i yuņ-niņ i tie fa i-naa maama. Fōņgōbaa-ba famba yaa pigāaņ Diilonj-Yalle maacemma-i.

8 Diilonj-Yalle ce unano nelnurāņo, aa ce unano ānsuōmantieno.

9 Diilonj-Yalduol daade hā unano fōņgūō-i u haa u nanja-i Diilonjo-na ninsoņ-haama, aa hā unano fōņgūō-i u tuo sire jaamba.

10 Di hā unano fōņgūō-i u tuo gbā u ce himma, aa hā unano u tuo ce Diilopōpuōrni, aa hā unano u tuo suō Diilonj-maacemma-i u bōrō-mei baa *jina ba maama-i. Di hā unano fōņgūō-i u tuo gbā u piye nelfemma, aa hā unano u tuo gbā u hielnu-mei.

11 Diilonj-Yal daade yaa cieņ mafamma-i di diei yonj. Fōņgūō manj duo dōlnudie di hā-ni baa u yaa-i.

Diilonj-dūņ-baamba dii ņaa nelfiņo

* 11:29 Verse daayo gbāa bi nu nuņ daama-i: «Umanj duo saa kāņ Itieno horre-i aa suuye u yufienja-i wuo buruo daayo-i aa nyonj duvēņj daayo-i, Diilonjo ka gāņ baa-yo.»

¹² Terni bōi dii nelieņ nuō ņ kūōma-na. ņga ni gbuōnu hiere ce kūōduōma. Ternj daani-i baa ni ciinumma-i ni gbuōnu ce nelduōņo. Bamaņ hūyāa *Kirsa maama-i baa dii dumēi.

¹³ I hieroņo-i hiere i daa batēmu-i Diilonj-Yalduōl daade'i nuō-i a gbonu ce ņaa nelduōņo; *Yuifubaa o, *niēraamba o, kōraamba o, nebimba o, Diilonj-Yalduōl daade yaa dii i hōmmu-na.

¹⁴ Nelbilonj kūōma-i terieņgu diei sī, terni bōi gbuōnu ce-ma.

¹⁵ Gboluonj da ku cira: «Muō sī nanģa-i, mi nuņģu si dii kūōma-na», gbāņģbāņ sī wēi? Kufaņģu gbāa bō ku denj wēi?

¹⁶ Tūņ da ku cira: «Muō sī yufelle-i, mi nuņģu si dii kūōma-na», ku saa kar coima wēi?

¹⁷ Kuō nelbilonj kūōma-i hiere maa naa waa yufelle yonj, ii naa tiē nu niē? Aa kuō maa naa waa hiere tūņģu, ii naa tiē nu hūlāaņģu-i niē?

¹⁸ Na saa da, Diilonj saa ma-ye u yuņ-nu. U maa-ye kuņ dōlaanu-yuō dumaa; a sōģōlnu i terni-i uņ taaraņ ni waa kusuōņ-nu.

¹⁹ Kuō terieņģu diei waa nelbilonj-na, baa naa saa ta ba bī u kūōma-i wuō kūōma.

²⁰ Terni bōi dii nelbilonj kūōma-na, ņga ni gbuōnu ce kūōma diei.

²¹ Yufelle siē gbāa gbē nanģa-i wuō: «Mi sa taara-niē.» Yuņģu siē bi gbāa gbē gboluonģu-i wuō: «Mi sa taara-niē.»

²² Iņ neņ terni maņ i kūōma-na wuō yuņģu si dii-niē, ni yaa faaņ i maama-i ni yaņ.

²³ Iņ'a i sa kāņ terni maņ, i bel ni yaa-i fafamma. Iņ fuo nimaņ aa i sa siē waņ ni maama, i ne ni yaa-i fafamma

²⁴ a ne da terni maņ niifuoni sī i sa ne-ni dumaaņo-na. Iņ'a i sa kāņ terni maņ i kūōma-na, Diilonj maa-ye aa ce terni fanni waa baa yuņģu.

²⁵ U saa tuō taara i kūōma terni muo sāntorma baa ni-naa; u taa u taara ni ta ni jōģuōņ ni-naa maama aa ta ni fa ni-naa maama.

²⁶ Terieņģu diei da ku ta ku jaņ, terni nanni ce kuuduōņģu baa-ku hiere. Da ba ce terieņģu diei bōi, ninanni hōmmu bi fē hiere.

²⁷ A ne da namei Kirsa kūōma-i. Na hieroņo-i hiere naa dii baa na terni u kūōma-na.

²⁸ Ku'i ciē na da Diilonj hāa nuōmba-i ba da-ba-denj maacemma u dūņģu-na. U duōņ ce banamba Yesu *pōpuōrbiemba igēna, aa ce banamba ta ba ce u pōpuōruņģu, aa ce banamba Diilonelpigāataamba, banamba ta ba ce gbēre-wēima, banamba ta ba sire jaamba, banamba ta ba kāyā nuōmba, banamba yaataamba, banamba bi ta ba piie nelfēlemma.

²⁹ Ba hieroņo-i Yesu pōpuōrbiemba wēi? *Diilopōpuōrbiemba wēi? Ba hieroņo-i nelpigāataamba wēi? Ba ce gbēre-wēima wēi?

³⁰ Ba hieroņo-i ba sire jaamba wēi? Ba gbā ba piie nelfēlemma-i wēi? Ba gbā ba hielnu-mēi wēi?

³¹ *Diilonj-Yalleņ hāņ nuōmba-i fōņģōbaa-ba maņ, gbāaņ na da bamaņ faa yaņ beī. Gbāaņ na da bamaņ kāayāņ nuōmba-i ba yaņ. Mi ka pigāaņ-na kumaņ yuņģu yaņ hiere; ku yaa ņaa nelnyulmu-i.

13

Nelnyulmu

¹ Halle da ņ fiē ta ņ nu nelma-i hiere hiēma-na ka cor baa *dōrpōpuōrbiemba maama-i, da kuō nelnyulmu si dii-niē, ņ ce gbāņģbāņ. Dumaaņo-na nii dii ņaa joloņo maņ baņ mar-oņ ba yuņ-nu, sisō kpoņo maņ baņ mar-oņ ba yuņ-nu; u tuō du u ce ijieni nuōmba tūnni-na yonj.

² Da ņ fiε ta ņ gbāņ ņ ce Diilopɔpuɔrni-i; aa ta ņ suɔ wεima-i hiere, aa bi ta ņ suɔ Diilonjo kusūngu-i, da ņ fiε haa ņ naņga-i Yesu-i-na fuɔ a gbāa ta ņ ce tānni ta ni forra, nelnyul da muɔ muu si dii-niε, ņ ce gbāņgbāņ.

³ Da ņ fiε cal ņ nagāņ-niini-i hiere hā sūntaamba, da ņ fiε siε ba dii-ni dāamu-na Diilon-ħūmelle maama-na, nelnyul da muɔ muu si dii-niε, ņ ce gbāņgbāņ.

⁴ Nelnyulmuņ yeņ umaņ nuɔ-i, u huɔņga sa huol, u faa, u sa nenu, u sa tεtεņ u fεrε, bombolma sa dɔlnu-yuɔ.

⁵ Nelnyulmuņ yeņ umaņ nuɔ-i, u sa ce sensenda-wεima, u sa taara u fεrεņ fafaaņgu, u huɔņga sa guɔla, u sa tiera nelma u huɔņ-na.

⁶ Nelnyulmuņ yeņ umaņ nuɔ-i, āmbabalma sa dɔlnu-yuɔ, ninsoņo yaa dɔlaanuņ-yuɔ.

⁷ Nelnyulmuņ yeņ umaņ nuɔ-i, u tiil wεima-i hiere nammaņ temma, u hūu wεima-i hiere, u haa u naņga-i Diilonjo-na wεima-na hiere aa tiraa tuɔ ħirā u kūma-i.

⁸ Nelnyulmu sa ji tī dede, ņga yiingū dii baa yiingū Diilopɔpuɔrunģu cemma ka bāl, nelfεlemma wamma ka bāl, mεl suɔ yiεņģu, ku siε ji waa.

⁹ Na saa da, miε sɔsuɔmuņģu saa hi ku fuoņģu-i aa iņ ceņ Diilopɔpuɔrunģu maņ, i siε gbāa ce-ku hi ku fuoņģu-i.

¹⁰ ņga Diilonjo duɔ ji hā-ye kumaņ ħii ku fuoņģu-i, kumaņ saa hi ku fuoņģu-i ku ka gbuo.

¹¹ Na saa da, iņ ņa naa waa bisālģ miεņo-i, i taa i piie bisānsīnni aa tiε jɔģuɔņ bisānsīnni aa bi tiε ce bisānsīnni. I yammūņ juɔ cē huɔņģu-na, i saa nanna bisānsīnni-i wei?

¹² Kuuduɔņģu yaa baa daaku-i; iņ daņ mamaņ nyuņģo-i-na ma saa kaala i wulaa, ņga yiingū dii baa yiingū, ma ka kaala i wulaa hiere da gbāa! I sa suɔ Diilonjo-i fafamma fiεfiε-i-na, ņga yiingū dii baa yiingū i ka suɔ-yo ņaa fuɔ fεrε uņ suɔ-yeņ dumaa.

¹³ Iņ yeņ terieņģu maņ nuɔ-i nyuņģo-i-na, bīmbīnni siεi dii: āņħūuma, baa nahaale, baa nelnyulmu. ņga ni siεi-i-na, nelnyulmu yaa yuņģu.

14

Nelfεlemma kūņģu-i baa Diilopɔpuɔrni kūņģu-i

¹ Gbāaņ kpelle nelnyulmu waa-nei. *Diilonjo-Yalleņ hāņ nuɔmba-i fōņģɔbaa-ba maņ, taa na kuye ba maama. Ku huraa baņ ceņ Diilopɔpuɔrni-i baa umaņ.

² Umaņ duɔ tuɔ piie nelfεlemma-na, molo sa nu u nelma-i, u sa piie baa nelbiliemba, u piie baa Diilonjo. Nelma maņ fuyaa nelbiliemba-na, Diilonjo-Yalle diyaa ma yaa kutieņo nuņģu-na u tuɔ waņ-ma.

³ ņga umaņ ciεņ Diilopɔpuɔrunģu-i, u kāyā banamba-i ba ta ba naņ kaasīnni Diilonjo-ħūmelle-na, u dii sirieņa bei, aa bi dii holle bei.

⁴ Umaņ piieņ nelfεlemma-na, ku kāyā fuɔ da-u-diei yon. A ne da umaņ ciεņ Diilopɔpuɔrni-i, ku kāyā Diilonjo-dūņ-baamba-i hiere ba kūņģu-na.

⁵ Mi taara na hieroņo-i na ta na piie nelfεlemma-na, ņga mamaņ yuu mi huɔņģa-i yaņ, ma yaa ņaa na ta na gbā na ce Diilopɔpuɔrni-i. Umaņ ciεņ Diilopɔpuɔrni-i u fa wεima u yaņ umaņ piieņ nelfεlemma-na. Mi saa yagar-ma duɔ tuɔ piie aa tuɔ hielnu-mei u hā Diilonjo-dūņ-baamba-i.

⁶ Tobīņ namaa, ņaa muɔ da mi gbuu kā na terieņģu-na hāa, aa Diilo saa carra-miε baa nelma mi da mi ka piie tūnu-nei, mi saa kā baa sɔsuɔmufεleņģu da mi ka pigāaņ-na, mi saa kā baa Diilopɔpuɔrunģu da mi ka waņ baa-na, mi saa bi kā da mi ka hāalā-nei bīņkūņģu, aa kā ka ta mi piie nelfεlemma-na, ku gbāa kāyā-nei bige-i nuɔ-i?

⁷ Kuuduonģu yaa baa niimarni-i, da ba ta ba mar-ni ba yuņ-nu, naņ gbāa ce nie suō baņ mar nalāaņģu maņ?

⁸ Aa umaņ buuņ yerre-i, duō saa bu-de fafamma, hai ka suō wuō ku duu aa hel kā berru-na?

⁹ Kuuduonģu yaa baa namaaņo-i; da na ta na piie nelma maņ nuōmba sa nu-ma, ba ka ce nie suō naņ waņ mamaņ? Kuu dii ņaa na hiel na nuņ-fafalmu yonģ.

¹⁰ Nelma bōi dii hīema-na, aa yuņģu dii ma hieroņo-na hiere.

¹¹ ņga moloņ duō tuō piie baa-mi aa uņ piieyē baa-mi nelma maņ nuō-i mi sa nu-ma, kutieņo waa nerieņo muōmi wulaa aa mei fεε-i mi bi waa nerieņ muō fuō u wulaa.

¹² Terieņģu faņģu-na, Diiloņ-Yalleņ hāņ nuōmba-i fōņģōbaa-ba maņ, naņ kuņ ba huoņ-nu, gbāaņ na da bamaņ kāyāņ Diiloņ-dūņ-baamba kā yaaņ-na.

¹³ A ce dumaaņo-na, umaņ piieyē nelfelemma-na, u saaya u cārā Diiloņo hā-yo ku fōņģūō-i u tuō hielnu uņ waņ mamaņ.

¹⁴ Da mi ta mi cārā Diiloņo-i nelfelemma-na, mi huōņģa cārā ninsoņo, ņga mi sa suō miņ waņ mamaņ.

¹⁵ Terieņģu faņģu-na, mi ka ce bige-i? Mi ka cārā Diiloņo-i nelfelemma-na, mi ka bi cārā-yuō mi nelma-na. Mi ka hāl neini-i a tuōlnu Diiloņo-i nelfelemma-na, mi ka bi hāl-ni tuōlnu-yuō mi nelma-na.

¹⁶ Ni ma'i sī, da ņ jaal Diiloņo-i nelfelemma-na yonģ, niņ yeņ baa bamaņ ba ka ce nie suō wuō ņ pāa Diiloņo-i jaaluņģu aa da ba sie wuō: «Ma cie?»

¹⁷ ņ jaaluņ da ku fie fa nie nie, ku sie gbāa kāyā moloņo Diiloņ-hūmelle-na.

¹⁸ Muō miņ yar-naņ hiere nelfelemma wamma-na, mi jaal Diiloņo-i mafamma-na.

¹⁹ ņga Diiloņ-dūņ-baaņ miē die tigiin, mei sa piie nelfelemma-na agaga aa nuōmba sie da manamma kūņ. Mei taara mi piie da ku fie waa nelma hāi yonģ, ma suur nuōmba tūnni-na ba sire baa-ma.

²⁰ Tobin namaa, baa na ta na jōģuōņ ņaa bisālģ namaa, taa na ce bīncōmma. ņga da kuō kuubabalaāņ cemma-i, cieņ na fεε bisāmbieņ namaa. Bafamba sa suō kuubabalaāņģu cemma-i.

²¹ Ma nyegāaņ *ānjīnamma-na wuō: Itieņo ciera:

«Miņ taaraņ mi waņ mamaņ baa *Isirahel-baamba-i, mi ka ce niēraamba yaa waņ-ma baa-ba.

Mi ka piie niertimma baa-ba.

Mafaņ da ma fie ce, ba sie nu mi nuņģu-i.»*

²² Terieņģu faņģu-na, ku pigāaņ wuō nelfelemma saa ce Diiloņ-dūņ-baaņ maa-na, ma cie bamaņ saa hūu Yesu maama-i ba maa-na; aa Diiloņoņģu saa ce bamaņ saa hūu Yesu maama-i ba maa-na, ņga ku cie Diiloņ-dūņ-baaņ maa-na.

²³ ņaa Diiloņ-dūņ-baaņ da ba tigiin hiere aa doņ ta ba piie nelfelemma-na ba hieroņo-na hiere, nelgbāņģbālāņ duō jo ji suur na hōlma-na, sisō umaņ saa hi hūu Itieņo maama-i, a da na ce dumaaņo-na, u sie cira na pielaa wēi?

²⁴ ņga da na waa hiere ta na ce Diiloņoņģu, aa umaņ saa hi hūu Itieņo maama-i u jo ji suur nu na piie, u ka suō terieņģu-na wuō u maacemma saa fa. Naņ waņ mamaņ hiere u kūņģu-na u sie gbāa ju-ma.

²⁵ Kufaņģu huōņģu-na, u maama maņ naa fuo, ma ka hel bomborma-na hiere. Mafaņ da ma ce, u ka dūuna jaal Diiloņo-i aa cira: «Coima saa fa, Diiloņo dii baa-na kelkel!»

Diilojaaleņ saaya di ce dumaa

* 14:21 Isayi (Ésaie) 28.11-12

²⁶ Tobin̄ namaa, naņ saaya na ta na ce dumaa ku yaa daaku: Da na tigiin̄ na-naa, umaņ duo da nalāaņgu, u hāl. Umaņ duo da nelma duo piiye pigāaņ banamba-i, u gbāa piiye-mēi. Diilon̄ duo carra umaņ baa nelma, u gbāa waņ-ma. Umaņ duo waa duo piiye nelfelemma-na, u piiye. Umaņ duo waa duo hielnu nelfeļeņ daama-i ba nelma-na, u hielnu-mēi. Maman̄ daama-i hiere ma saaya ma ta ma kāyā Diilon̄-dūņ-baamba-i Diilon̄-hūmelle wuoosaaņgu-na.

²⁷ Baman̄ piiyeņ nelfelemma-na, ba saa saaya ba cor nuomba hāi sisō ba siēi. Aa da ba'a ba piiye, ba ta ba piiye ba hā ba-naa; aa molo saaya u waa tuo hielnu-mēi.

²⁸ Da kuō molo saa da duo hielnu-mēi, ba yaņ aa ba ta ba piiye ba huoņ-na baa Diilon̄o.

²⁹ Diilon̄ uņ puor baman̄ baa u nelma-i, ba hāi sisō ba siēi da ba piiye, banamba ne da kuō baņ waaņ maman̄ ninsoņo.

³⁰ Ņga Diilon̄ duo carra moloņo na hōlma-na baa nelma, umaņ duoņ tuo piiye, u saaya u budii aa Diilon̄ uņ caraaya umaņ, u piiye u maama-i.

³¹ Diilon̄ duo puor-na hiere baa nelma, na gbāa waņ-ma, Ņga na saaya na ta na piiye na da-na-diei, ku yaa ma ka suur nuomba tūnni-na aa sirēiņa ka da-ba.

³²⁻³³ Diilon̄o sa taara nuomba ta ba ce weima-i ba yuņ-nu, u taara ma ta ma ce maņ saaya ma ce dumaa. A ce dumaaņo-na, baman̄ ciēņ u pōpuorņi-i, ku fōņgūo dii-bēi ba ta ba gbā ba bel ba fere.

Ņaa maņ ceņ dumaa Diilon̄-dūnni-na hiere,

³⁴ Diilon̄-dūņ-baaņ da ba tigiin̄ ba-naa, caamba saaya ba suuye ba nunni-i; ba saa saaya ba ta ba piiye. Ņaa maņ bi nyegāaņ dumaa *āņjīnamma-na wuo ba saaya ba ta ba hiire ba fere.

³⁵ Ciēņo maņ duo tuo taara u yuu nelma namma suo, u cie da ba kūņ cīiņgu-na u ka yuu u bōlo-i. Ciēņo saa saaya u piiye Diilon̄-dūņ-baamba hōlma-na, ku saa fa.

³⁶ Na daa niē sī Diilon̄-nelma hilaa namaa terieņ-nu'i wei? Sisō na daa niē sī namēi nuō-ma na da-na-diei yoņ wei?

³⁷ Umaņ duo cira fuō ce Diilopōpuorun̄gu, sisō *Diilon̄-Yalle hāa fuō fōņgūo, kutieņo saaya u suo wuo min̄ nyegāaņ maman̄ hā-na daama-i ma hilaa Itieņo nuņ-nu.

³⁸ Umaņ duo cīina nel daama-i, Diilon̄o ka bi cīina kutieņo-i.

³⁹ Tobin̄ namaa, terieņgu faņgu-na, taa na taara Diilopōpuorņi cemman̄-fōņgūo yaa-i, Ņga baa na cie moloņo wuo u baa piiye nelfelemma-na.

⁴⁰ Kuman̄ gbāaņ, da na'a na ce maman̄, ma saaya ma ce fafamma, ijieni saa saaya ni waa ma cemma-na.

15

Kirsa siremmaņ-kūņgu-i

¹ Tobin̄ namaa, min̄ waaņ *Neldōdōlma maņ baa-na na hūu-ma aa bel-ma nammu hāi, mi taara mi tir ma yaa baa-na fiēfiē-i-na.

² Min̄ waaņ-ma baa-na dumaa, da na saa bibirre-mēi, aa gbāa bel-ma nammu hāi, ma ka kor-na, da ma'i sī na ce gbāņgbāņ.

³ Nelma maņ suurii mēi fere-i mi tūnni-na, mi bi diyaa ma yaa-i na tūnni-na. Maa dii baa yun̄gu. Ma yaa daama wuo: *Kirsa kuu i āmbabalma maama-na Ņaa maņ waaņ dumaa Diilon̄-nelma-na.

⁴ Uņ kuu ba fuure-yuo, siēliņ-yiņgu-i u sire hel cīncorre-na Ņaa Diilon̄-nelmaņ waaņ-ma dumaa.

⁵ Uņ hilaa, u caraaya Piēr aa sire carra u *hāalābiemba maņ waa cīncieluo ba hāi baamba-i.

⁶ Ku huonḡu-na, tobimba maṅ daa-yo, ba curaa nuᓄmba nuᓄsiba hāi komuᓄṅa ndii-i. Ba waa hiere terduᓄṅ-nu aa da-yo. Banamba kuu-bei, ṅga ba bāi dii yogo.

⁷ Kufanḡu huonḡu-na, u carra Sake-i, aa carra u *pᓄpuᓄrbiemba-i hiere.

⁸ Kufanḡu huonḡu-na fiεfiε-i-na, u suᓄ carra muᓄṅo-i. Mi waa ṅaa bilonḡo maṅ saa vāa aa ba honḡ-yo.

⁹ Na saa da, Yesu pᓄpuᓄrbiemba-i hiere ba bᓄyaa muᓄmēi nuᓄ-i. Mi ciε karaanḡu baa Diilonḡ-dūṅ-baamba-i cor, ba saa naa saaya ba ta ba bī-mi Yesu pᓄpuᓄrbilonḡ muᓄ.

¹⁰ Ṅga miṅ yeṅ dumaa nyunḡo-i-na, mi saaya mi ta mi jaal Diilonḡo yaa-i. Diilonḡ uṅ ciε baa-mi aa hā-mi fᓄṅḡᓄ maṅ, mi saa hūu-yo nanna, mi ciε maacemma-i baa-yo a yaṅ Yesu pᓄpuᓄrbiemba namba-i hiere. Mi suyaa miε mi saa ce-ma baa mēi fεreṅ fᓄṅḡᓄ, mi ciε-ma baa Diilonḡ-fᓄṅḡᓄ.

¹¹ Terienḡu fanḡu-na, bafamba o, muᓄ o, i waṅ Neldᓄdᓄlduᓄṅ daama yaa-i baa nuᓄmba-i. Namaa na bi hūyāa ma yaa-i.

Kuomba siremmaṅ-kūṅgu-i

¹² Bige-i ciε diε tiε piiye yiε *Kirsā siire hel kuomba hᓄlma-na, banamba ta ba piiye na hᓄlma-na wuᓄ kuomba siε gbāa sire?

¹³ Da kuᓄ kuomba siε gbāa sire ninᓄṅo, suᓄ Kirsā saa sire ke!

¹⁴ Aa da kuᓄ Kirsā saa sire, iṅ waṅ mamaṅ nelgbāṅgbālāmma, aa na haa na naṅga-i yuᓄ gbāṅgbāṅ.

¹⁵ A naara kufanḡu-i, miε iṅ wuᓄraṅ i waṅ mamaṅ, da kuᓄ kuomba siε gbāa sire, ma sī kuu dii ṅaa i wuᓄra i kar coima i haa Diilonḡo-na wuᓄ u siire Kirsā-i hiel-o kuomba hᓄlma-na.

¹⁶ Da kuᓄ kuomba siε gbāa sire, suᓄ Kirsā saa sire.

¹⁷ Aa da kuᓄ Kirsā saa sire, na haa na naṅga-i yuᓄ gbāṅgbāṅ aa na āmbabalma dii ma yunḡu.

¹⁸ Dumaanḡo-na, ku bi pigāaṅ wuᓄ Diilonḡ-dūṅ-baamba maṅ kuu ba siε ka da Diilonḡo-i.

¹⁹ Da kuᓄ iṅ haa i naṅga-i Kirsā-i-na ku kāyā-yiε hīεma-na bande yoṅ, nuᓄmba-i hiere ba bᓄyaa miεmēi nuᓄ-i.

²⁰ Ṅga Diilonḡ wuᓄ i waṅ ninᓄṅo-i, Kirsā siire hel kuomba hᓄlma-na. Diilonḡo siire u yaa igēna duᓄ pigāaṅ wuᓄ kuomba ka sire fuᓄ temma-i.

²¹ Na saa da, nelduᓄṅo diei uṅ diyaa kuliṅḡu-i dumaa hīεma-na, nelduᓄṅo diei ka ce kuomba sire dumēi.

²² Adāma huonḡ-baambaṅ kuṅ hiere dumaa Adāma maama-na, Yesu huonḡ-baamba ka bi sire hiere dumēi Yesu barguᓄ-i-na.

²³ Baṅ ka sire cu ba-naa dumaa ku yaa daaku: Kirsā fuᓄ siire tī, u yaa siire dīelūᓄ. Duᓄ ji jo, bamaṅ cuu u huonḡ-nu, ba ka suᓄ sire.

²⁴ Mafaṅ da ma ce, miwaanḡo tīmma yaa hii: Kirsā ka hūu fᓄṅḡᓄ-i baa yuntesinni-i a naara himma-i ni taamba wulaa, aa hā i To-i Diilonḡo-i baa nelle-i.

²⁵ Dumandε-i-na, Kirsā ka tiε yuntesinni-na, Diilonḡ duᓄ ji mal u bigāarāamba-i huonḡu maṅ nuᓄ-i, u suᓄ bir nelle-i hā Diilonḡo-i.

²⁶ Uṅ ka kᓄsuᓄṅ u bigāarāṅḡo maṅ tuogbuole-na u yaa kuliṅḡu-i.

²⁷ Ma nyεgāaṅ Diilonḡ-nelma-na wuᓄ: «*Diilonḡo diyaa wεima-i hiere u naṅ-na.*»* Ṅga da ba cira Diilonḡo diyaa wεima-i hiere u naṅ-na, ku saa ce ṅaa fuᓄ fεre u dii u naṅ-na dε! Ku'i sī.

* 15:27 Gbeliemaṅ-nalāanḡu (Psaume) 8.7

28 Diilonj duo ji dii weima-i hiere Bepolņo naņ-na, Bepolņo ka bir dii u fere Diilonj naņ-na. A ce dumaanjo-na, Diilonj yaa ka waa weima-i hiere ma yuņgu-na.

29 Kuo bikuomba saa naa waa da ba sire, bamaņ baatisen ba solaņgu-i, baa naa waa hie ta ba batisen? Da kuo kutienjo sie sire, ņ ce ba batisen-ni u maama-na yuņ haku-i nuo-i?

30 Aa mie fere-i, kuo ba saa naa waa da ba sire, ii naa waa hie tie saa kuliņgu-i honni maņ jon?

31 Coima saa fa, muo baa kuliņgu-i i huul i-naa yinni maņ jon. Ma si na suyaa wuo naņ hūyāa Itienjo-i Yesu-Kirsa maama-i mi huonģa fie baa-na ke? Terienģu faņgu-na na saaya na bi suo wuo kuliņgu hūņ ku cu-mi yinni maņ jon.

32 Efesi-i-na bande-i-na, mi bigaarāamba dii mi huonģu-na ņaa jarbaa. Miņ malāa baa-ba dumaa, da kuo mi malāa baa-ba da mi da biņkūņgu hīema-na bande yon, yuņ haku-i dii-kuo? Da kuo kuomba sa sire, baņ waņ-maņ dumaa: «*Juonj i tie ce i baaņgu-i, kuliņgu saa maa.*»†

33 Baa na taal na-naa: Nelfefeiņ duo cu nelbabalaņ huonģu-nu, ku bīena u fafaanģu-i.

34 Na piēra bōi, yaan ja na bir na jo hūmefafalle-na aa na ne kuubabalaanģu cemma-i aa na yaņ-ku. Mi suyaa mie na hōlma-na banamba saa hi suo Diilonjo-i yogo, ku'i cie mi ta mi waņ-ma senserre da di da-na.

Kuomba ka sire waa dumaa

35 Unaa gbāa tuo jōģuon wuo: «Kuomba ka sire nie? Aa da ba sire, ba ka waa nie?»

36 Mimilā, ma si da ņ duu dīmma-i ma pa aa dībelle hōr ke?

37 Niņ duu kumaņ, dībelle yaa yon fielu si dii. Ku gbāa waa jījabelle, ku gbāa bi waa kumaņģu.

38 Da ņ duu-de, Diilonjo ce di sire pa a hiel fielu-i kuņ dōlaanu fuo dumaa. Dīmma dii baa ma fielu ma fielu.

39 Tāmmaņ-niini-i hiere nii bi dii dumēi: Nelbiliemba kūōma dii ma deņ, bīmbaamba maama-i ma deņ, huriimba maama-i ma deņ, titiraamba maama-i ma bi deņ.

40 Bīmbīnni bi dii dōrō-i-na baa hīema-na hiere. Dōr-niini dii ni deņ baa hīemaņ-niini-i.

41 Bāanģu carramma dii ma deņ, ceiņo maama-i ma deņ, mōeņa maama-i ma bi deņ. Halle mōeņa-i a-naa nuo, a sa carra carraduōma.

42 Kuomba siremmaņ-kūņģu ka waa dumēi. Da ba dii kulonjo-i hīema-na u hōr ņaa dībellenj hōr dumaa. Duo ji sire, u sa tiraa suo baņ biņ kumaņ kuliņgu-i.

43 Umaņ duo tuo suur hīema-na, u ko hujarre aa fōņģū sa waa-yuo. Duo ji sire hel, u maama sa fa baa fafaanģu-i aa fōņģū tiraa waa-yuo.

44 Da ba ta ba fuure, ba fuure kūōsōsōmma, ņga bamaņ ka sire, ba ka sire baa dōr-kūōma. In yeņ hīema-na baa kūōma-i dumaa, *Diilonj-Yalle ka bi hā-ye kūōfēmma dumēi dōrō-i-na.

45 Na saa da, Diilonj-nelma ciēra wuo: «*Diilonj uņ maa nelbilonjo maņ dīelūō-i-na, u diyaa cicēlma-i yuo*»‡; ba taa ba bī u yaa Adāma-i. ņga Adāma§ maņ juo jo huonģu-na, u yaa hāaņ nuōmba-i cicēlma-i.

46 Kūōsōsōmma yaa juonj dīelūō aa suo hā dōr-maama-i.

† 15:32 Isayi (Ésaïe) 22.13 ‡ 15:45 Miwaanjo jīnammaņ-sebe (Genèse) 2.7 § 15:45 Adāma maņ juo huonģu-na u yaa *Kirsa-i.

47 Ba maa Adāma maņ dielā-wuoņo-i baa hiema, aa hāalīņ-wuoņo hel dōrō jo.

48 Hiemaņ-baamba dii ņaa baņ maa umaņ baa hiema-i uņ yeņ dumaa, aa dōr-baamba waa ņaa umaņ hilaa dōrō-i-na jo uņ yeņ dumaa.

49 Inj yeņ hiemaņ-wuoņo temma-i dumaa, i ka bi waa Dōrwuoņo temma dumei.

50 Tobin namaa, miņ taaraņ mi waņ mamaņ baa-na, ma yaa daama: Inj yeņ baa i kūōma maņ daama-i, i siē gbāa suur *Diiloņ-nelle-na baa-ma. I kūōņ daama-i kūōsōsōmma, ma hōr, i ce niē gbāa tiē baa-ma aa da cicēlma maņ sa tiēņ dede-i?

51 Mi ka puure Diiloņo kusūņgu-i pigāaņ Diiloņ-dūņ-baaņ namaaņo-i: Na saa da, i siē ku hiere ņga i hieroņo-i hiere i kūōma ka bir.

52 Miwaaņo timmaņ-yiingū-i, yerre ka bu. Yer da die ji bu, i kūōma ka pāņ bir hōduoņgu aa kuomba ka sire baa kūōfēlemma a waa gbula ba siē gbāa ku.

53 I kūōņ daama-i kuliingū yar-ma, aa ma hōr, a ce dumaaņo-na, ma saaya ma bir kuliingū baa ta ku yar-ma, aa ma baa ta ma bi hōr.

54 Inj kuņ aa tiē hōr, i kūōņ da ma ji bir a ce i sa tiraa i ku aa i sa tiraa i hōr, mamaņ nyegāaņ Diiloņ-nelma-na, ma'i saa ce mafamma-i wei? Ma nyegāaņ Diiloņ-nelma-na wuo:

«Kuliingū gbaraa fuo, ba yaraa-ku!*

55 Kuliingū nuō, ņ fōņgūō curaa hie?

ņnaana ņ puōlūņgu-i hie?»†

56 Kuliingū puōlūņgu yaa āmbabalma-i aa āmbabalma fōņgūō hel *āņjīnamma yaa nuō-i.

57 ņga yaaņ i tiē jaal Diiloņo-i. U yaa ciē ku sa yar-e Itieņo-i Yesu-Kirsa barguō-i-na.

58 Terieņgu faņgu-na, mi jēnaaņ namaa, yieraayaņ na doņ, molo baa ji gbāa halaņ-na na munyieraammu-na. Taa na gbu na kā yamma baa Itieņo maacemma-i. Na saaya na suō wuo naņ ceņ muliema maņ Itieņo maacemma-na, na sa ce-ma gbāņgbāņ.

16

Korēntitaamba kakāyāņgu-i

1 Kumaņ ņaa gbeinalle kūņgu-i da na kāyā *Yerusalemu Diiloņ-dūņ-baamba-i, miņ waaņ mamaņ baa Galasi Diiloņ-dūņ-baamba-i, ciēņ maaduōma famma yaa-i.

2 Jumaansi jumaansi, nelieņo nelieņo, uņ saanu baa kumaņ, u hiel-ku u tiera-kuō u fereņ nuō u jīna. Baa na cira na cie-muō aa suō da na doņ gbeinā namma-i.

3 Da mi ji kā, na ka hiel nuōmba, mi puōr-ba baa naņ daa kumaņ Yerusalemu-i-na, aa nyegēņ sebe haa-kuō ba kā hā-ba.

4 Da kuō mei fere-i mi saaya mi kā, i ka kā hiere.

Polj saaya u cor terni maņ nuō-i

5 Mi ka kā Maseduōni aa suō cor kā na wulaa.

6 Da mi kā, mi taara mi da huōņgu cellē baa-na, halle mi jōguōņ da mi ce waaņ-huōņgu-i hiere kusuōņ-nu'i, ku yaa da mi ji'a mi cor kā kusuōņ-nu, na ka kāyā-miē mi cor.

7 Mi sa taara mi ka yiera mi gbeiniņ aa cor. Mi taara Diiloņ duō siē, mi da yinni baa-na cellē.

8 ņga mi taara mi ce *Pāntekōti-i Efesi bande aa suō ta mi kā.

* 15:54 Isayi (Ésaie) 25.8 † 15:55 Ose (Osée) 13.14

⁹ Diilonņo tigiņ terfafaanġu hā-mi mi da mi ce mi maacemma-i, ņ sie suō wuō mi bigāarāamba ciinu.

¹⁰ Timote duō kā, na bel-o fafamma u kūōma baa seņ. Fuō baa muōņo-i i ce maacenduōma yaa-i Itienņo suonġu-na.

¹¹ Molo baa bēņ-yo. Duō ji hi tamma, na kāyā-yuō u jo ji hi-mi baa hōfēlle. Mi cie-yo bande-i-na baa Diilonņ-dūņ-baamba-i.

¹² Mi diyaa sirēiņa Apolōsi-i-na ji gbē; miē u gbonu baa tobimba-i kā na terienġu-na, u saa hūu-ma duō kā fiēfiē. Duō ji da huōņġu maņ u ka kā.

Nelperiema

¹³ Baa na duōfūņ, yieraayan na doņ Diilonņ-hūmelle-na. Baa na yan na kūōma seņ, vaan na fēre.

¹⁴ Naņ ceņ mamanġ hierē, ma saaya ma ta ma pigāan na nelnyulmu nolaanġu-i.

¹⁵ Ma sī na suō Sitefanasi-i baa u dumellenġ-baamba-i kē? Ma sī na suyaa wuō Akayi-i-na hierē ba yaa hūyāa Yesu maama-i igēna, aa ba yaa bi vaa ba fēre baa Diilonņ-maacemma-i Diilonņ-dūņ-baamba hōlma-na kē? Terienġu fanġu-na, tobij namaa, jande, mi cārā-nei,

¹⁶ taa na nu bafamba temma-i ba wulaa baa bamanġ nyaarāa ta ba ce maacemma-i baa-ba.

¹⁷ Sitefanasi-i, baa Fōrtunatusi-i, a naara Akayikusi-i ba jomma dōlaanu-miē cor. Miņ daa bafamba-i, ku cie ņaa mi daa namei.

¹⁸ Baņ juō, ba fiē mi huōņġa-i ņaa baņ bi fēņ namaa muumu-i dumaa. Bafamba temma-i na gbē na ta na gbēlien-ba, nelfafaamba.

¹⁹ *Asi Diilonņ-dūņ-baamba-i hierē ba jaalaa-na. Akilasi-i baa Pirsika-i* a naara Diilonņ-dūņ-baamba maņ tigiņ ba terienġu-na, ba pāa-na Itienņo horre jaalunġu.

²⁰ Diilonņ-dūņ-baamba maņ dii hierē bande-i-na, ba jaalaa-na.

Taa na jaal na-naa fafamma ņaa ce duōņ-bienġ namaa.

²¹ Muō Pol, mi pāa na jaalunġu; muōmei nyegāan terien daaku-i baa mi fēreņ nanġa.

²² Umanġ duō cira Itienņo maama sa dōlnu-yuō, kutienņo dāņgāan! «Maranata!»† – Itie, jo!

²³ Itienņo-i Yesu-i u kāyā-nei.

²⁴ Na maama dōlnu-miē hierē Yesu-Kirsa horre-na.

* **16:19** Pirsika yerre nande yaa wuō Pirsili. Niēņ Pōpuor. 18.2. † **16:22 Maranata:** Ku yunġu yaa wuō: Itien nuō, jo! Niēņ Amp. 22.20.

Polŋ nyegāaŋ sebhāalīŋo maŋ há Korēntitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ nyegāaŋ sebedielāŋo-i há Korēntitaamba-i, ku huonŋu-na, nuomba namba ji ta ba piye wuɔ Yesu *pɔpuɔrbilonŋo sɪ. Ku saa dɔlnu-yuɔ. Uŋ juɔ'a u bir duɔ kā ba wulaa, u nyegēŋ sebe daayo-i duɔ kaala nelma namma baa-ba.

Nelma diei yuu u huonŋa-i: U taara terni-na hiere nuomba suɔ i To-i Diilonŋo-i baa Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i ka saa. U maacemma muliema ciinu cor. Nga u fiε u huonŋa-i baa-ma (sap. 1-7).

U piye kpɔkpuɔla nanŋ maama; wuɔ Korēntitaamba firnu ba nammu-i a gbāa da kāyā *Yerusalemu Diilonŋ-dūŋ-baamba-i fafamma (sap. 8-9).

U nuŋgu hii bamaŋ yaan fuɔ nelma-i aa jo baa ba denŋ maama ji ta ba waŋ baa Korēntitaamba-i. Wuɔ kutaamba ciε ba fεε Yesu pɔpuɔrbiemba yuntaamba a ne da Yesu pɔpuɔrbiemba sɪ. Bombolma sa suɔ aa dɔlnu-bei. Wuɔ Yesu pɔpuɔrbilonŋ-maacemma sɪ mafamma-i. Fuɔ fεε-i Yesu pɔpuɔrbilonŋo, ŋga u ciε u fεε cεkūɔ duɔ gbāa ce banamba da yunŋu. U sa taara yerre, u sa bi taara gbeinŋa. U waanŋ Diilonŋ-nelma-i baa Korēntitaamba-i gbāŋgbāŋ; u saa ji hūu warbelle molonŋ wulaa. U pigāaŋ wuɔ Diilonŋo ce u nelnyulmu-i gbāŋgbāŋ (sap. 10-13).

Jaaluŋgu

¹ Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonŋo muɔ ŋaa Diilonŋ unŋ'a ma ce dumaa. Muɔ baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegāaŋ sebe daayo-i die há Diilonŋ-dūŋ-baanŋ namaa namanŋ dii Korēnti-i-na a naara bamaŋ bi dii Akayi* huonŋa-na hiere.

² I To-i Diilonŋo-i baa Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i ba kāyā-nei aa fε na hɔmmu-i.

³ Yaanŋ i tie tuɔlnu Diilonŋo-i Itienŋo-i Yesu-Kirsa To-i. U yaa hujarre tienŋo-i. U yaa Diilonŋo maŋ diyaanŋ sireinŋa-i yie weima-na hiere.

⁴ U dii sireinŋa yie i muliemaŋ-honni-na hiere i die gbāa tie bi dii sireinŋa bamaŋ ciεŋ muliema-i ma sinni-na hiere ŋaa fuɔ unŋ dii-yie dumaa.

⁵ Na saa da, inŋ siire bie *Kirsa muliema-i bāmbāale dumaa, Diilonŋo bi dii sireinŋa yie bāmbāale dumai Kirsa barguɔ-i-na.

⁶ Die tie mulienŋ, i sa mulienŋ gbāŋgbāŋ, ku ce sireinŋa ta a da-na aa ta ku bi kor-na. Aa Diilonŋ duɔ tuɔ dii sireinŋa yie, u taara i bi tie dii namaanŋo-na na ta na hirā muliema-i mie temma-i.

⁷ Terienŋgu fanŋu-na, i huleinŋa sa tie baa na maama-i. I suyaa wuɔ nanŋ siyaa ta na mulienŋ mie temma-i, na ka bi da sireinŋa-i mie bi temma-i.

⁸ Tobinŋ namaa, i taara na suɔ mamaŋ daa-ye *Asi-i-na. Muliema naa silaa jinŋa-yie cor, i taa i taara i yunni, i saa naa hūu-ma wuɔ i ka hel-mei.

⁹ Ii naa tiena baa-ma wuɔ i kuliinŋ-belle hii. Nga mafamma ciε pigāaŋ-ye wuɔ i baa haa i nanŋa-i mie fεεŋ fōŋgūɔ-i-na. I haa-ka Diilonŋ-na, wuɔ u yaa gbāa sire kuomba-i.

¹⁰ U yaa kuraa-ye kuliinŋ daaku-na aa u ka tiraa kor-e ku temma-na. Coima saa fa, i haa i nanŋa yuɔ haama famma-i wuɔ u ka tiraa kor-e.

¹¹ Aa namaa bi fεε-i na kāyā-yie baa na Diilocārälle-i u kor-e. A ce dumaaŋo-na duɔ nu nuomba bɔi cacārāŋgu aa ce baa-ye, ku ka bi ce nuomba bɔi da nelma jaal-o i maama-na.

* 1:1 Korēnti dii Akayi huonŋ-na.

Pol buraana u kām̄ma-i Korēnti-i-na

¹² In bilaa i fεε duma terni nanni-na ku huraa namaa terienḡu-na, ku yaa gbu ku fē i hōmmu-i. I suyaa wuō i ciε maacenfafamma. I sa kā moloŋ terienḡu-na baa hōmmu hāi; i kā baa huōŋga diei. Diiloŋ-āncemma, nelbilienḡ-maama sī. Diiloŋo kāayā-yiε i firnu i hōmmu-i baa-na wεima-na hiere.

¹³ Aa in nyegēŋ nelma maŋ i hā-na, ma yuŋgu saa fuo. Da na kalaŋ da mamaŋ, ma yaa-i. Mi huōŋ-na ma ka kaala na wulaa.

¹⁴ Dumandε-i-na ku saa kaala na wulaa wuō Itienḡo-i Yesu jommaŋ-yiingū-i, na hōmmu ka fē baa-ye aa miε muumu bi fē baa namaaŋo-i.

¹⁵⁻¹⁶ Miŋ ŋa naa haa mi naŋga-i nei dumaŋo-na wuō na hōmmu fiε baa-ye, mi cira mi ka kā namaa terienḡu yaa nuō-i igēna aa suō cor kā Maseduōni-na. Aa da mi ka hel Maseduōni-i-na, mi tiraa bir jo na wulaa ku ce i hāi a naara kuaŋgu na hōfēlle-na. Aa da mi ji ta mi cor da mi kā *Yude-i-na, na kāyā-miε mi hi.

¹⁷ Ŋga mi kām̄maŋ¹ a ma saa ji hel, ku ce ŋaa ku pigāaŋ wuō mii naa bel-ma baa mi nanyuōŋgu wεi? Sisō huhurmantiēŋ muō; da mi waŋ mamaŋ, cuo siε kaal, mi bir baa mi huōŋgu.

¹⁸ In waŋ nelma maŋ baa-na, huhurma diei maa si dii mēi; Ninsontienḡo yaa mi siera.

¹⁹ Mēi fεε-i baa Silasi-i a naara Timote-i in waŋ Diiloŋ-Bienḡo maŋ maama-i baa-na, in waŋ Yesu-Kirsa maŋ maama-i baa-na, huhurma diei maa si dii-yuō. U wεima-i hiere maa naa koŋ.

²⁰ Na saa da, Diiloŋ uŋ pāa nunnī maŋ hiere, fuō yaa ka ce-ni. Ku'i ciε fuō yerre-na i tiε jaal Diiloŋo-i wuō «Ma ciε!» a tiε ce-yo bōi.

²¹ Aa Diilo fuō fεε yaa kāayāŋ miēŋo-i baa namaaŋo-i hiere *Kirsa huōŋgu-na. U yaa hielaa u yufelle yiε

²² aa haa u dānyuō-i yiε a ce-ye fuō baŋ miε. U bi hāa-ye u *Yalle-i i die suō wuō i ka da uŋ jīna ciiluŋgu maŋ tuō ciε-ye.

²³ Na saa da, kumaŋ ciε mi saa tiraa bir kā Korēnti-i-na na wulaa, mi saa ta mi taara mi ce kuuaŋgu nei ku'i ciε. Diiloŋo yaa mi siera; da kuō mi kar coima u baa yaŋ-mi.

²⁴ I sa taara i guor-na baa Diiloŋ-hūmellenḡ-kūŋgu-i. Na bilaa-de nammu hāi tī, ŋga i taara i kāyā-nei na hōmmu fē baa di wuōsaŋgu-i.

2

¹ A ce dumaŋo-na miε mi siε bir kā na wulaa ka tiraa du na hōmmu-i.

² Namei fiεŋ mi huōŋga-i, da mi kā ka du na hōmmu-i, hai ka da fē mēi kaŋga-i?

³ Bamaŋ saaya ba fē mi huōŋga-i, mi sa taara mi kā ba ka du-ka, ku'i ciε mi naa mi bir aa nyegēŋ seβε* hā-na. Mi suyaa miε mi huōŋ da ka fē, ku bi dōlnu namaaŋo-i hiere.

⁴ Coima saa fa, miŋ taa mi nyegēŋ seβε faŋo-i mi huōŋga saa naa waa huōŋga, mi nyegāaŋ-yo baa nyinyōlma. Mi saa nyegēŋ-yo da mi ce-na kuuaŋgu, ŋga mi nyegāaŋ-yo na da na suō wuō mi kuye na kūŋgu-i.

Ba sa muo calmuōtienḡo ciilā ciŋgu

⁵ Umaŋ ciε kuuaŋgu-i miε na hōlma-na, kutienḡo saa ce-ku muō-na, ŋga u ciε-ku na hieroŋo'i nuō-i. Da miε mi siε dii gbuoya-kuō, mi gbāa cira u ciε-ku na fōŋgūō nuō.

⁶ Naŋ nuolaaya kutienḡo-i duma, ku ka gbē baa-yo.

* 2:3 Seβε faŋo saa dii Diiloŋ-nelma seβε-i-na; nyuŋgo ku bāaŋgu-na molo sa suō uŋ yeŋ kusuōŋ-nu.

⁷ Fiefiɛ-i-na, yaan aa na ce jande yuɔ aa na dii sireiŋa yuɔ, ku yaa hɔdulle sie coruɔnu-yuɔ a seŋ u kũɔma-i.

⁸ Jande, mi cārā-nei, bilaan-yon fafamma u suɔ wuɔ u maama dɔlnu-nei.

⁹ Na saa da, miŋ nyegāan sebe-i† hā-na yungu maŋ nuɔ-i ku yaa daaku: Mi taa mi taara mi ce-na ne da kuɔ na nu mi nuŋgu-i weima-na hiere.

¹⁰ Da na ce jande uman nuɔ-i, mɛi bi ce jande kutienɔ-na. Na saa da, da kuɔ naacolŋ daayo cālāa-mi, mi ciɛ jande yuɔ, aa mi niɛ namei aa ce jande faŋo-i. *Kirsaa yaa mi siɛra.

¹¹ Mi sa taara i yaŋ ma dɔl *Sitāni-i ku'i ciɛ mi ta mi ce-ma dumaanɔ-na. I saa bi yaŋ u kusūŋ-maama-i suɔma.

Pol saayiera Torasi-i-na

¹² Miŋ kāa Torasi-i-na da mi ka waŋ *Kirsaa *Neldɔdɔlma-i, Itienɔ naa gbuu tigiŋ terienɔgu-i hā-mi mi da mi waŋ-ma.

¹³ Nga miŋ kāa, mi saa ka da mi natobiŋo-i Tite-i, mi huɔŋga saa gbāa tɛna terduɔŋ-nu. Mi naa mi cārā hūmelle-i Torasitaamba wulaa a nyaanu-yuɔ jo Maseduɔni-i-na.

Kirsaa hūlaanɔgu dii-yiɛ

¹⁴ I sie gbuu gbāa jaal Diilonɔ-i! In yɛŋ horre-na baa *Kirsaa-i, Diilonɔ taa i yaan-na. A ce die cor terienɔgu terienɔgu, nuɔmba suɔ wuɔ Kirsaa yaraa bigāarāŋo-i. U ciɛ die cor terienɔgu terienɔgu, ba ta ba nu Kirsaa hūlaanɔgu-i yiɛ.

¹⁵⁻¹⁶ Na saa da, Diilonɔ wulaa, ii dii ŋaa Kirsaa natikolo nuɔmba hɔlma-na. Bamaŋ biyaa hūmɛbabalalle-i, bafamba wulaa kuliŋ-hūlaanɔgu'i dii-yiɛ ta ku jo baa kuliŋgu. Bamaŋ biyaa konkor-hūmelle-i, cicɛlman-hūlaanɔgu'i dii-yiɛ ta ku jo baa cicɛlma. Hai gbāa ce maaceŋ daama temma-i?

¹⁷ Nga miɛŋo-i Diilonɔ'i hāa-ye baa-ma wuɔ i ce-ma. Nuɔmba bɔi ciɛ Diilon-nelma-i ta ba taara gbeiŋa baa-ma. Miɛ ii si dii kufanɔgu taamba temma-i. Miɛ in yɛŋ Kirsaa horre-na, i sa waŋ Diilon-nelma-i baa hɔmmu hāi; i waŋ-ma baa huɔŋga diei Diilonɔ yufelle-na.

3

Tobisifɛlenni maaraa anjɔnamma-i

¹ Namaa wulaa, miŋ waan mamaŋ daama-i, na ka tiraa cira i kaal i fɛɛ wɛi? Sisɔ na taara die i kā na terienɔgu-na, i kā baa sebe ka pigāan wuɔ nelfafaan mie ŋaa banaman ceŋ-manɔ duma wɛi? Mi sie sie aa ce-ma. Mi sa bi taara namaa sebe-i da mi gbāa kā yanɔga nanɔga.

² Miɛ sebe yaa namaa fɛɛ-i. Sebe faŋo nyegāan i hɔmmu-na. Nuɔmba-i hiere ba gbāa da-yo aa kalaŋ-yo.

³ Sebe faŋo-i *Kirsaa yaa nyegāan-yo. Ku da-nei wuɔ u yaa nyegāan-yo aa puɔr miɛ fuɔ baa-yo. U saa nyegāan-yo baa nyegādiele, u nyegāan-yo baa Cicɛlmantienɔ *Yalle. U saa bi nyegāan-yo tãmpɛllen, u nyegāan-yo nelbilien-hɔmmu-na.*

⁴ Kirsaa ciɛ i haa i nanɔga Diilonɔ-na, ku'i ciɛ i tie waŋ mafamma-i.

⁵ I suyaa wuɔ ma maaraa-ye i die gbāa ce maaceŋ daama-i baa miɛ fɛɛŋ fɔŋgũ-i. I fɔŋgũ hel hiere Diilonɔ-na.

⁶ U yaa hāa-ye baa ku fɔŋgũ-i i tie waŋ *tobisifɛlenni maama-i baa nuɔmba-i. Tobisifɛlenni fanni saa nyegāan tãmpɛllen ŋaa *Moisi *anjɔnamman

† **2:9** U waan sebe faŋo maama yaa-i verse 3-i-na. * **3:3 Tãmpɛllen:** Pol piye *Moisi *anjɔnamma maama yaa bande-i-na. Maa naa nyegāan tãmpɛllen. Niɛŋ Helman-sebe-i-na (Exode) 24.12. **Nelbilien-hɔmmu-na:** *Seremi ciera wuɔ anjɔnafɛlemma ka nyegāan nelbiliɛmba hɔmmu-na. Niɛŋ Seremi sebe-i-na (Jérémie) 31.33.

nyegāan tãmpēlle-na dumaa. Nga ni hilaa *Diilonŋ-Yalle-na. Anjīnamma jo baa kuliŋgu a ne da Diilonŋ-Yalle jo baa cicēlma.

⁷ Anjīnammanŋ taa ma nyegēŋ huŋgu manŋ nuŋ-i tãmpīeŋa-na, Diilonŋo naa carra Moisi-i baa cecerma nanŋ temma, a ce *Isirahel-baamba saa gbāa da ba ne u yaanŋa-i.† Anjīnamma manŋ juŋŋ baa kuliŋgu, ma jomma da ma fa fafaanŋ daaku temma-i a ne da ma sa cŋ,

⁸ Diilonŋ-Yalle maacemma ka fa ka hi hie?

⁹ Anjīnamma manŋ cālāanŋ nuŋmba-i, ma maacemma da ma fa fafaanŋ daaku temma-i, Diilonŋ-Yalle manŋ cieŋ nuŋmba-i nelviimba, difande maama ka fa ka hi hie?

¹⁰ Halle i gbāa cira fafaanŋu manŋ waa ānjīnamma huŋgu-na, ku siε gbāa fi baa fiefiε ku kūŋgu-i.

¹¹ Bīŋkūŋgu manŋ saa waa da ku cŋ, Diilonŋ duŋ migāanŋ-ku migāanŋ daama temma-i, kumanŋ cuŋŋ u ka migāanŋ-ku ka hi hie?

¹² I haa i nanŋa-i ku yaa nuŋ-i ku'i cie i nunni sa ce yelma baa nelma-i.

¹³ I sa ce ŋaa Moisiŋ taa u ce dumaa. Fuŋ taa u suuye u yaanŋa-i baa kompanŋa‡ wuŋ *Isirahel-baamba baa da u yaanŋanŋ dīŋ ka kã dumaa.

¹⁴ Nga kuu naa gbuu bīŋ dūŋgu Isirahel-baamba-na a ce ba saa ta ba suŋ u nelma tuole-i. Halle ji hi baa nyuŋgo, da ba ta ba kalanŋ *Tobisīcŋlŋnniŋ-sebe-i, kompanŋa cīenu-bei yogo, ba sa da ma tuole-i. Da ŋ haa ŋ nanŋa-i Kirsa yaa nuŋ-i, kompanŋa halanŋ ŋ yaanŋa-na.

¹⁵ Ji hi baa nyuŋgo, Isirahel-baanŋ da ba ta ba kalanŋ Moisi sebebbaa-ba-i, ku ce ŋaa kompanŋa cīenu-bei ba sa da ma tuole-i dei.

¹⁶ Nga ŋaa manŋ nyegāanŋ dumaa: «*Umanŋ duŋ bir jo Itienŋo wulaa, kompanŋa halanŋ u yaanŋa-na.*»§

¹⁷ Banŋ gbēŋ Itienŋo manŋ bande-i, Diilonŋ-Yalle yaa-i. A ne da Itienŋo Yal da di waa kusuŋŋ-nu, kutaamba waa ba ferēŋ nuŋ.

¹⁸ Miε manŋ kompanŋa halanŋ i yammu-na hiere, Itienŋo fafaanŋu da-yiε. I duŋŋ tiε bibirre i kã diε ka fa Itienŋo temma. Itienŋo Yalle maacemma yaa mafamma-i.

4

Pol kũma saa seŋ baa Diilonŋ-maacemma-i

¹ Diilonŋo yaa cie baa-ye aa hã-ye maacenfafanŋ daama-i ku'i cie i kũma sa seŋ baa-ma.

² I ciinaana kukulmanŋ-maacemma-i baa senda-wεima-i hiere. I sa tãal nelieŋo, i sa bi wanŋ Diilonŋ-nelma-i baa huhurma. I wanŋ ninsoŋ-belle yaa-i i kaala-diε baa nuŋmba-i Diilonŋo yufelle-na. I ce mafamma-i nelieŋo nelieŋo u duŋ suŋ wuŋ huhurmantaanŋ miε sī.

³ Inŋ wanŋ *Neldŋdŋlma manŋ, da kuŋ ma cīenu, da kuŋ ma sa kaala, kuu dii ŋaa ma saa kaala bamanŋ biyaa hũmēbabalalle-i ba yaa wulaa-i.

⁴ Kufanŋu taamba ciinaana Neldŋdŋlma-i. *Sitāni cuu ba yammu-i hiere. U yaa miwaanŋ daayo tienŋo-i. U cie ba sa da cecerma manŋ dii Neldŋdŋlma-na ta ma pigāanŋ *Kirsa fafaanŋu-i. A ne da da ŋ da Kirsa-i ŋ daa Diilonŋo yaa-i.

⁵ I sa wanŋ miε ferēŋ-maama baa nuŋmba-i; i wanŋ Yesu-Kirsa maama'i baa-ba, wuŋ u yaa Itienŋo-i. Miε fuŋ, i gbāa wanŋ kumanŋ i kūŋgu-na, i gbāa cira i cãa namei Yesu fuŋ maama-na.

† 3:7 Niεŋ Helmanŋ-sebe-i-na (Exode) 34.27-35.

‡ 3:13 Niεŋ Helmanŋ-sebe-i-na (Exode) 34.33-35.

§ 3:16 Helmanŋ-sebe (Exode) 34.34

⁶ Diilonjo maŋ naa ciēra: «Cecerma saaya ma hel a karnu kukulma-i», uuduwoŋo faŋo yaa bi diyaa cecerma-i i hōmmu-na i tiē da u fafaanġu-i Kirsa yaanġa-na i suo-ku.

⁷ Na saa da, i sa gbāŋ muonumma ŋaa yerruŋ-bitonni, ŋga Diilonjo hāa miēŋo-i nelfafaŋ daama temma-i i diē hi nelbiliemba-i baa-ma. Mafamma ciē nuomba da ba suō wuō hiŋ daama temma hilaa Diilon-na, miē maacemma sī.

⁸ I ce sūlma-i ma sīnni-na hiere, ŋga ku saa nuol-e dede. I hōmmu calaanu, ŋga i kūōma saa seŋ.

⁹ Ba huol i yammu-i, ŋga Diilonjo saa nanna-yiē dede. Ba se-ye ba nanna, ŋga i saa tiē-maŋ.

¹⁰ Yinni maŋ joŋ Yesu muliēma temma haa-yiē, i nal u kuliŋgu-i i ne. Diilonjo ce mafamma-i Yesu-Kirsa himma da ma ta ma bi da-yiē.

¹¹ Miē maŋ dii cicēlma-i, yinni maŋ joŋ kuliŋgu hūŋ ku cu-ye Yesu maama-na. Mafamma ce u himma da ma ta ma da tāmman-ŋuōŋ miēŋo-na.

¹² Terienġu faŋgu-na, miē i mal baa kuliŋgu-i namaa na da na gbāa da cicēlma maŋ sa tiēŋ dede-i.

¹³ Ma nyegāaŋ Diilon-nelma-na wuō: «*Mi hūyāa-ma ku'i ciē mi waŋ-ma.*»* Miē i bi hūyāa Yesu maama-i dumēi ku'i ciē i tiē waŋ-ma.

¹⁴ I suyaa wuō umaŋ siire Itienjo-i Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na, u ka bi sire miēŋo-i u temma-i, aa kā baa-ye ka jīna u caaŋ-nu baa namaaŋo-i hiere.

¹⁵ Kumaŋ haan-yiē daaku-i hiere, ku haa-yiē namaa maa-na. Ku haa-yiē Diilon-hujarre da di ta di hi nuomba-i hiere di kā. A ce dumaanjo-na, jaalunġu maŋ ka ta ku hā Diilonjo-i, ku ka ciinu, aa nuomba ka ta ba bī u yefafalle.

¹⁶ Ku'i ciē na da i kūōma sa seŋ da. I kūōŋ da ma fiē ta ma pōtōr, kuanġu'i naaraayan i huleiŋa-na yinni maŋ joŋ.

¹⁷ Muliēma maŋ haan-yiē fiēfiē-i-na, ma ka tī. Aa i gbāa cira muliēma sī. Ma tigiŋ fafaanġu'i ma cie-ye, aa fafaanġu faŋgu temma si dii, aa ku sa ji tī dede.

¹⁸ Baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, miē i fara i ne ku yaa-i. Baŋ dan kumaŋ baa ba yufelle-i ku sa cō, ŋga baŋ'a ba sa da kumaŋ baa ba yufelle, ku sa ji kā terienġu.

5

¹ Na saa da, hīēma-na bande-i-na, i kūōma dii ŋaa gbuganni, ma sa cō. Ŋga i suyaa wuō diē ku, Diilonjo ka hā-ye kūōfelēmma dōrō-i-na. Kūōfelēmma famma ka waa ŋaa kōllun-dūnni a ce i siē tiraa gbāa ku.

² In yey terienġu maŋ nuō-i fiēfiē-i-na, i gbu i niya kūōma famma damma-i a ce i tiē waana.*

³ Ŋga i suyaa wuō diē hel gbugaŋ daani-na, i siē tiē bebelle.

⁴ I sa taara i ku aa suō da kūōŋ daama-i, i taara i da-ma cicēlma ku'i ciē i tiē niya aa tiē waana.

⁵ Diilo fuō fēre yaa tigiŋ i cicuōŋgu-i dumaanjo-na tuō cie-ye, aa hā-ye u *Yalle-i i diē suō wuō uŋ tigiŋ kumaŋ hiere i ka da-ku.

⁶ A ce dumaanjo-na sireiŋa da-ye yinni maŋ joŋ, aa i suyaa wuō diē waa baa i kūōŋ daama-i, i maa baa Itienjo nelle-i.

⁷ Kumaŋ ciē mi waŋ-ma dumaanjo-na, i ne in haa i nanga-i kumaŋ nuō-i aa tiē wuō, i sa ne in dan kumaŋ baa i yufienja.

⁸ Sireiŋa dii-yiē ninsoŋo, ŋga i taara i yan i kūōŋ daama-i aa kā ka waa Itienjo caaŋ-nu.

* **4:13** Gbeliēman-nalāanġu (Psaume) 116.10   * **5:2** Niēŋ Ĵrōm. 8.2.

⁹ Nga kumaŋ yuŋgu, i taara i fē Itienjo huŋga-i. Ii dii baa i kūŋ daama-i wa, ii si dii baa-ma wa, i taara i fē u huŋga-i.

¹⁰ Na saa da, i ka cor hiere *Kirsa wulaa u yuu-ye. Neliŋo neliŋo, uŋ cie kumaŋ hīema-na bande-i-na, ku faa wa, ku balaan wa, u ka da u maacemma sully-i.

Koŋkor-maacemma

¹¹ Baŋ biŋ kumaŋ a kāŋ Itienjo-i i suŋ-ku, ku'i cie i tie gbāŋ baa nuŋmba da ba sie-ku. Diilonjo suŋ i kusūnni-i hiere fafamma. Aa namaa fere-i mi suyaa wuŋ na bi suŋ-ye fafamma.

¹² I sa taara i tiraa kaal i fere baa-na, nga i taara na hŋmmu fē baa-ye. Ku yaa bamaŋ yaan hŋmmu-i aa ta ba ne bomborma, na ka ta na suŋ ba siema.

¹³ Aa miŋjo-i, die pepiena kusuŋ-nu, i pepienaana Diilonj-maa-na; die bi waa welewele kusuŋ-nu, i cie welewele namaa maa-na.

¹⁴ Na saa da, *Kirsa nelnyulmu taa yaanŋa yie i āncemma-na hiere. Miemaŋ hūyāa-ma wuŋ nelduŋjo diei'i kuu nuŋmba-i hiere ba maama-na, mie maŋ hūyāa-ma wuŋ i kuu baa kutienjo-i, Kirsa nelnyulmu taa yaanŋa yie i āncemma-na hiere.

¹⁵ Kumaŋ cie u ku nuŋmba-i hiere ba maama-na, u taa u taara bamaŋ dii cicēlma-i hiere, ba baa tiraa tie bafamba fereŋ maa-na, ba tie fuŋ maa-na. Fu maŋ kuu ba sŋlaanŋu-i aa sire.

¹⁶ Terienŋu faŋgu-na, i sa tiraa i ne moloŋo munyierammu aa kāŋ-yo. Dielūŋ-i-na, i taa i ne Kirsa-i nelbilogbāŋgbālāŋo, nga fiefie-i-na, i sa tiraa i ne-yo dumaa.

¹⁷ Da ŋ gbāŋ suur Kirsa horre-na, ŋ cie nelfelen nuŋ: Ancŋlomma curaa, ānfelēmma'i duŋ.

¹⁸ Kufaŋgu-i daaku-i hiere Diilonj-maacemma. U yaa cie Kirsa dii-ye i-naa nuŋ baa-yo aa dii koŋkor-maacemma-i i nan-na.

¹⁹ Na saa da, Diilonjo puŋraa Kirsa ji dii nelbiliemba-i ba-naa nuŋ baa-yo, u saa fer ba cālmuo-i. Aa u hāa miemei baa koŋkor-āndaanŋu-i.

²⁰ Terienŋu faŋgu-na, i cie Kirsa pŋpuŋrbien mie. Kuu dii ŋaa Diilonjo muo u natiŋa nei. Jande, niŋ Kirsa-i aa na sie Diilonj-koŋkoro-i na suur na-naa nuŋ baa-yo.

²¹ Kirsa saa naa ce halle āmbabalma diei, nga Diilonjo haa i āmbabalma-i hā u yaa-i duŋ gbāa duŋ ce-ye nelviin mie fuŋ barguo-i-na.

6

¹ Terienŋu faŋgu-na, in ceŋ maacemma-i baa Diilonjo-i, jande, i cārā-nei, Diilonj uŋ cie baa-na cemma maŋ, baa na bel-ku baa na nanyuŋgu.

² Na saa da, Diilonjo cierra wuŋ:

«Niŋ cārā kumaŋ, ku huŋ da ku hi, mi ka ce-ku hā-ni.

Koŋkor-yiin da ku hi, mi ka kor-ni.»*

Mi tūnu-nei, koŋkor-yiinŋu yaa daaku-i. Diilonjo taara u kor-na huŋ daaku yaa nuŋ-i.

³ I sa taara i guŋ unanŋ gbeini a ce nuŋmba ji da muncālmuo i maacemma-na.

⁴ I yaan aa tie ce weima-i hiere i pigāan wuŋ Diilonj-cārāan mie kelkel. Mulīema-i baa sūlma-i a naara korma sa ce-ye biŋkūŋgu, i caa-ni hūmmaŋtemma.

⁵ Ba muyaa-ye babalaa, aa dii-ye kaso-i-na, aa tūu nuŋmba-i kūnna-yie. Kuniē maacemma maaramma ce i sa da duŋfūŋ, i sa bi da wuo niwuoni.

* 6:2 Isayi (Ésaie) 49.8

⁶ I pigāaŋ wuɔ Diiloŋ-cāaraaŋ miε i viisinni-na, baa i Diiloŋ-hūmelle suɔma-na, baa i hōhinaŋga-na, baa i fafaaŋgu-na, baa *Diiloŋ-Yalle maacemma-na, baa i nelnyufafammu-na,

⁷ baa i ninsoŋo wamma-na, baa Diiloŋ-fōŋgūɔ bi barguɔ-i-na. I ciε viisinni yaa-i i bercebimbinni-i tiε muo baa-ni aa tiε cεnya i fεrε baa-ni.

⁸ Yiingu naŋgu ba ce i ce bɔi, yiingu naŋgu ba ture i yammu-i. Ba waŋ i yebabalande-i dii, ba waŋ i yefafalle-i dii. Ba ne-ye wuɔ coikartaŋ miε, a ne da i waŋ ninsoŋo yaa-i.

⁹ Ba ne-ye ŋaa ba sa suɔ-ye, a ne da ba suɔ-ye fafamma. Ba ne-ye wuɔ bikuoŋ miε, a ne da miεmei daaye i gbeini-na. Ba huol i yammu-i ŋga ba saa gbāa ko-ye.

¹⁰ Ba ce kuujaŋgu yiε, i hōmmu bir yaŋ aa ta mu fε. Ba ne-ye wuɔ nawalaŋ miε, a ne da miεmei ciεŋ nuɔmba bɔi waamba. Ba ne-ye wuɔ biŋkūŋgu sɪ baa-ye, ba saa suɔ wuɔ miεmei biŋkūntaaŋ miεŋo-i kelkel.

¹¹ Mi jēnaaŋ namaa, Korēntitaŋ namaa, i fūnuŋ firnu i hōmmu-i a piiye baa-na.

¹² I saa fuo i kusūnni-i nei, ŋga namei fuyaa na kusūnni-i miε-na.

¹³ A ce dumaŋo-na mi ka piiye baa-na ŋaa mi piiye baa mi bisālm̄ba: Firiinuŋ na bi hōmmu-i baa-ye fafamma!

Cecerma-i baa kukulma-i ni siε gbāa gbonu

¹⁴ Bamaŋ saa hūu Kirsa-maama-i, baa na dii na nuŋgu baa-ba ba āncemma-na. Kuufafaŋgu-i baa kuubabalaŋgu gbāa ce niε kā hūmeduɔle? Cecerma gbāa nunu ma-naa baa kukulma-i nunuŋ hama-i temma-i?

¹⁵ *Kirsa-i baa *Sitāni-i, ba gbāa suurnu ba-naa niε niε? Sisɔ umaŋ Kirsa horre-na, u gbāa gbonu ce hama-i baa umaŋ si dii-diε?

¹⁶ Diiloŋ-dūŋgu-i baa tinni-i ni piyaa ni-naa bige-i nuɔ-i? Miεmei Cicēlmantienjo dūŋgu-i ŋaa fuɔ fεrεŋ waŋ-ma dumaa wuɔ:

«Mi ka tīεna ce mi bāaŋgu-i baa-ba.

Mi ka waa ba Diiloŋ muɔ

aa ba waa mi baamba.»†

¹⁷ Terienju faŋgu-na, Itienjo nel daama vii namei wuɔ:

«Hilaŋ ba hɔlma-na, biriin ba huoŋ-nu.

Baŋ biŋ kumaŋ biŋkūbabalaŋgu-i, baa na yiεya-kuɔ,

ku yaa mi ka yaŋ na piε-mi.‡

¹⁸ Mi ka waa na To muɔ

aa na waa mi bεpuoŋ namaa baa mi bien namaa.»§

Itienjo-i Weimantienjo āndaŋgu yaa-i.

7

¹ Mi jēnaaŋ namaa, nuŋ daaku temmaŋ pāa baa-ye, yaŋ i migāaŋ i kūɔma-i baa i hōmmu-i i halan dugaŋgu maŋ dii-niε hiere aa i vaa i fεrε i tiε kāŋ Diiloŋo-i a ce nelfafaŋ miε kelkel.

Pol huoŋga fīε

² Baa na fuo na kusūnni yiε! I saa ce kuujaŋgu molo-na, i saa kɔsuoŋ moloŋo, i saa bi du moloŋo.

³ Na baa da niε sɪ mi piiye dε-i-na da mi cāl-na, ma'i sɪ. Mi waŋ-ma baa-na cor tɪ miε: I kuye na maama-i bāaŋgu-i baa isuoŋgu-i, halle kuliŋgu siε gbāa hiel na maama-i i hōmmu-na.

† **6:16** Buolmaŋ-sebe (Lévitique) 26.12; Esekiel (Ézéchiel) 37.27   ‡ **6:17** Isayi (Ésaïe) 52.11; Esekiel (Ézéchiel) 20.34   § **6:18** Samiel sebehāalīŋo (2 Samuel) 7.14; Isayi (Ésaïe) 43.6

⁴ Mi haa mi nanŋa-i nei cor. Mi huŋga fiε baa-na cor. Ku'i ciε in fiε i muliεŋ, mi kũma saa kara yinduŋgu, aa mi huŋga fiε da yogogo.

⁵ Na saa da, in juo Maseduani-i-na* i saa da tuoleŋ-muntienammu. I ciε muliεma-i ma sinni-na hiere: I bigaarāamba siε yaŋ-ye, korma siε tiraa yaŋ-ye.

⁶ Nga Diilo fuo maŋ diyaaŋ sireiŋa-i nuamba-na, u ciε Tite jomma dii sireiŋa yiε.

⁷ Aa Tite jomma yaa saa dii sireiŋa-i yiε yoŋ, naŋ diyaa sireiŋa-i yuo baa nelma maŋ, u juo ji hi-ye baa-ma a fε i hōmmu-i. U ciεra wuo mi kũma gbuu bel-na, wuo mamaŋ ciε cor ma saa dōnu-nei, wuo na vaa na fεε ta na ce na kāyā-miε. Ku'i ciε mi huŋga tiraa fε naara.

⁸ Na saa da, miŋ saan sebe maŋ hā-na cor, uu naa guola na hōmmu-i. Miŋ nuo-ma, maa naa jaŋ-mi, aa kuu naa ce-mi biŋkūŋgu.

⁹ Nga fiεfiε-i-na, u maama sa jaŋ-mi. Mi huŋga fiε. Ku saa ce ŋaa na hōmmuŋ ŋa naa guola ku'i fiε mi huŋga-i de, ŋga hōguola daayoŋ juo baa kumaŋ, ku'i fiε-ka. U ciε na bir na ciluo-i. Na hōguola faŋo naa jo Diilon-jomma, a ce dumaanjo-na i saa ce kuujanŋu nei.

¹⁰ Bige-i ciε mi waŋ-ma dumaanjo-na? Hōguola maŋ duo jo Diilon-jomma-i, u jo baa bibirremma a ce ŋ bie koŋkor-hūmelle. Hōguola faŋo temma-i u maama sa jaŋ-ni. A ne da hōguola maŋ juoŋ nelbilien-jomma-i, u jo baa nelien-koŋsuoma.

¹¹ Namaa wuoŋoŋ juo Diilon-jomma, niεŋ u ānfaanjo-i na hōlma-na: U ciε na sire yiεra na gbeiniŋ, u ciε na gbāa piiye kor na fεε, u ciε mamaŋ ciε cor ma jaŋ-na, u ciε na ta na kāalā Diilonjo-i, u ciε mi kũma bel-na, u ciε Diilon-maama yu na hōmmu-i, u ciε na cāl āmbabalma cetienjo-i. Na ciluo pigāaŋ wuo namaa nuŋgu saa waa nel daama-na.

¹² Terienŋu faŋgu-na, da na da mi nyegāaŋ sebe-i hā-na, mi saa nyegēŋ-yo umaŋ cālāa cemma-i fuo maa-na, uŋ cālāa umaŋ†, mi saa bi nyegēŋ-yo fuo maa-na; ŋga naŋ vaa na fεε baa i maama-i dumaa, mi nyegāaŋ-yo na da na suo ma yaa-i Diilonjo yufelle-na.

¹³ Ku'i ciε ŋ da sireiŋa daa-ye. A naara kufaŋgu-i, na hieroŋo-i naŋ bilaa Tite-i fafamma dumaa a fε u huŋga-i, kufaŋgu juo ji tiraa naara kunaŋgu i hōfelle-na bōi.

¹⁴ Miŋ waŋ ninsoŋo-i baa namaanjo-i dumaa yinni maŋ joŋ, mi bi waŋ-yo baa Tite-i dumei. Miŋ kaalaa na kūŋgu-i baa-yo dumaa, u bi kaa da-ku dumei, a ce dumaanjo-na, na saa ture mi yaanŋa-i.

¹⁵ Duo ne na hieroŋo-i naŋ taa na nu u nuŋgu-i dumaa, naŋ taa na kāalā-yuo dumaa, baa naŋ bilaa-yo fafamma dumaa, na maama migāaŋ ta ma dōnu-yuo ma naara.

¹⁶ Terienŋu faŋgu-na mi huŋga fiε, mi gbāa haa mi nanŋa-i nei weiima-na hiere.

8

Yaaŋ na nammu ta mu fara

¹ Tobin namaa, Diilon uŋ ciε baa Maseduani Diilon-dūŋ-baamba-i dumaa, i taara i pigāaŋ-na ku yaa-i na suo-ku.

² Weiima bōi daa-ba. Nga baŋ ŋa naa fiε waa muliεma-na, ba hōmmu naa gbuu fε da yogogo a ce ba firnu ba nammu-i, ŋ siε suo wuo nawalkiriŋa.

³ Mi daa-ma nuo! Ba muoraaya ba fεε. Mi gbāa cira ba muoraaya ba fεε cor yeε, a ne da molo saa guor-ba.

* **7:5 In juo Maseduani-i-na:** Niεŋ 2.13. † **7:12** Ku biyaa ŋaa kutienjo cālāa Pol fuo fεε yaa-i. Saa-ku baa 2.5.

⁴ Ba fūnuŋ nyaar wuɔ i ce jande aa i yaŋ bafamba bi da saan ba kakāyāŋgu-i a hā Diilonŋ-baamba maŋ *Yerusalemu-i-na.

⁵ Inŋ taa i jɔguɔŋ kumaŋ, ba ciɛ cor kufanŋu-i: Ba siyaa Itienŋo wulaa, aa tiraa sire siɛ miɛ i wulaa ŋaa Diilonŋ uŋ taaranŋ-kuɔ dumaa.

⁶ Maŋ ciɛ dumaanŋo-na, i dii sireiŋa Tite-i-na wuɔ uŋ ciɛ namaa na doŋ kpɔkpɔwɔla maŋ da na kāyā sūntaamba-i, u gbāŋ u ka perienŋ-yo.

⁷ Namaanŋo-i Diilonŋo firinu u huɔŋga-i baa-na weima-na hiere. Na wuɔ u hūmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa, na suɔ u nelma wamma-i, na suɔ ma belle-i, na hinu pāama-i aa inŋ hāalāyā-nei nelnyulmu* maŋ, na bilaa-mu nammu hāi. Terienŋu fanŋu-na gbāanŋ na firnu na nammu-i kpɔkpɔwɔla daayo-na.

⁸ Ku saa ce ŋaa mi guor-na na da na ce-ma. Ŋga mi piiye da mi tūnu-nei yonŋ na da na suɔ banambaŋ yuu nyɔlma baa-ma dumaa aa ce ba temma, ku yaa mi ka suɔ na nelnyulmu nolaanŋu-i.

⁹ Itienŋo-i Yesu-Kirsanŋ ciɛ baa-ye dumaa, na saa bi yaŋ-ku suɔma: U waa muɔriɛŋo dɔrɔ-i-na, ŋga u niɛ u muɔrɛtesinni-i aa yaŋ-ni duɔ gbāa duɔ ji kāyā nawalaanŋ miɛŋo-i. U ciɛ ku yaa-i a ce-ye muɔrāanŋ miɛ.

¹⁰ Mi piiye mi kusūŋ-maama yaa baa-na, aa ma yaa faa cemma na wulaa. Na saa da, belle maŋ curaa, namei siyaa kpɔkpɔwɔla daayo kūŋgu-i igɛna, aa namei tiraa sire baa-ku igɛna.

¹¹ Nanŋ ŋa naa sire yiɛra baa-ma dumaa, ciɛŋ-maŋ dumɛi bende-i-na a saanu baa kumaŋ dii na nammu-na.

¹² Da ŋ firnu ŋ huɔŋga-i baa Diilonŋo-i, ŋ da u siyaa niŋ daa kumaŋ da ŋ hā-yo; u siɛ cira ŋ ka cuo ji hā-yo.

¹³ Ba saa cira na muora na fɛrɛ a hā banamba-i wuɔ na kāyā-bei. Ŋga ba taara na waa kuuduɔŋgu hiere a ta na saa.

¹⁴ Dumandɛ-i-na, ku haaya baa namaanŋo-i, na gbāa kāyā bamaŋ dii naaluɔ-i-na. Ku yaa yiinŋu nanŋu namaa da na ji waa naaluɔ-i-na aa ku haaya baa bafamba-i ba ka ne na yaanŋ-na. Na ka ce dumɛi gbāa ce kuuduɔŋgu

¹⁵ ŋaa maŋ nyegāanŋ dumaa Diilonŋ-nelma-na wuɔ:

«Ku waa umaŋ duɔ fiɛ biɛra *mani-i bɔi, u sa haaya u wulaa, aa umaŋ duɔ fiɛ biɛra-yuɔ cɛkɔɔ, u sa yor-yuɔ.»†

Titebaa-ba ka kā Korēnti-i-na

¹⁶ I siɛ gbuu gbāa jaal Diilonŋo-i, u ciɛ na maama waa kpelle Tite huɔŋga-na ŋaa maŋ yenŋ kpelle miɛ hɔmmu-na dumaa.

¹⁷ Inŋ ciɛra u bir kā na wulaa, u saa dure. U ciɛra na terienŋu kāmmanŋ-maama waa u huɔŋga-na dii yiinaa.

¹⁸ I natobiŋo nanŋo dii, Diilonŋ-dūŋ-baamba kaal-o terni-na hiere *Neldɔdɔlma wamma-na; i ka ce u saanŋ-yo ba kā.

¹⁹ Diilonŋ-dūŋ-baamba hielaa u yaa-i u duɔ kā baa-ye *Yerusalemu-i-na ka hā-ba conŋoruɔŋ daaku-i. I ce kufanŋu-i Itienŋo duɔ da yefafalle nuɔmba nunnina, aa ba bi suɔ wuɔ i jɔguɔŋ kuufafaanŋu baa-ba.

²⁰ I sa taara nuɔmba ji biɛna i yerre-i conŋorbuɔ daayo maama-na.

²¹ I taara i tiɛ ce kumaŋ faa Itienŋo yaanŋa-na halle baa nelbiliemba bi yaanŋa-na.

²² I natobiŋo nanŋo bi dii, i daa u hinu pāama. Dumandɛ-i-na, u fūnuŋ haa u nanŋa nei a ce kunaanŋu migāanŋ naara u pāama-na. I ka ce u kā baa-ba.

²³ Terienŋu fanŋu-na, kumaŋ ŋaa Tite kūŋgu-i, u yaa mi wuɔratienŋo, u yaa mi namaacencerŋo. Aa tobimba hāi baamba maŋ ka saanŋ-yo, bafamba-i

* **8:7 Inŋ hāalāyā-nei nelnyulmu maŋ;** Niɛŋ Kor. diɛ. 13. † **8:15 Helmanŋ-sebe (Exode) 16.18.**

Diilon-*dūŋ*-baamba pɔpuɔrbiemba; ba āncemma ce nuɔmba ta ba bɪ *Kirsa yefafalle.

²⁴ Da ba ka hi, na bel-ba ku belma. Cieŋ ba suɔ wuɔ ba maama dɔlnu-nei kelkel, ku yaa Diilon-*dūŋ*-baamba-i terni-na hiere ba ka suɔ wuɔ na sa dɔl-ba na nuŋ-nu yoŋ, aa ba ka suɔ wuɔ i sa kaal-na gbāŋgbāŋ.

9

Kakāyāŋgu

¹ Kakāyāŋgu maŋ saaya ku kã *Yerusalemu Diilon-*dūŋ*-baamba wulaa, manamma si dii mi da mi naara ku kūŋgu-na.

² Mi suyaa miɛ na taara na ce bɪŋkūŋgu. Mi gbelaan-na Maseduɔnitaamba yaanŋa-na miɛ: «Akayi* Diilon-*dūŋ*-baamba tigiin tɪ dii bendiala da ba kãyã Yerusalemu Diilon-*dūŋ*-baamba-i.» Maŋ yeŋ kpelle na hɔmmu-na dumaa, ku diyaa sireiŋa ba bɔi-na.

³ Mi sa taara mi ce coikartieŋ muɔ ku'i cie mi wuɔya puɔr tobiŋ daaba-i na wulaa. Gbāaŋ da mi ji ta mi kã, mi kã ka da na tigiin ninsoŋo ŋaa miŋ waan-ma baa-ba dumaa.

⁴ Ni ma'i sɪ, miŋ waan baa Maseduɔnitaamba-i miɛ i haa i nanŋa nei, die kã baa-ba ka da na saa tigiin tɪ, senserre ka da-mi baa-ba; mi siɛ gbāa waŋ namaa diele maama.

⁵ Ku'i cie nanŋ pãa kakāyāŋgu maŋ nuŋgu-i, mi cãrã tobiŋ daaba-i miɛ ba ta yaanŋa miɛ ka tigiin-ku cie-mi. Da mi kã ka da-ku mi yaan-na, ku yaa ka pigāaŋ wuɔ ku dɔlaanu namei na ce; molo saa guor-na.

Niŋ duu kumaŋ ŋ kar ku yaa-i

⁶ Na saa da, da ŋ duu cɛkũɔ, ŋ ka kar cɛkũɔ. Da ŋ bi duu bɔi, ŋ ka kar bɔi.

⁷ Neliɛŋo neliɛŋo, u fara u nanŋa-i ŋaa maŋ yeŋ dumaa u huɔŋga-na, u baa ce u hɔmmu-i mu hãi u baa bi guor u fɛrɛ. Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na? Ku yuŋgu yaa daaku: Umanŋ faaraŋ u nanŋa-i baa hɔfafanŋa, fuɔ maama yaa dɔlaanuŋ Diilonŋo-i.

⁸ Aa Diilonŋo yaa gbāa haaya bimbinni-i ni sinni-na hiere hã-na, a ce-na bɪŋkūntaanŋ namaa, na ta na par na ce sãmma-i ma sinni-na hiere

⁹ ŋaa maŋ nyegāaŋ dumaa Diilon-nelma-na wuɔ:

«U firiinu u nanŋa baa sũntaamba-i.

U sãmma sa ji ku dede!»†

¹⁰ Umanŋ hãaŋ goŋguonaŋo-i diduuma-i, aa tuɔ hã-yo u nuŋ-juuru-i, u ka bi firnu u huɔŋga-i hã namaanŋo-i na diduuma-i aa ce na sãmma da belle.

¹¹ Na ka ce ninsoŋ-waanŋ namaa, ta na gbã na ce na sãmma-i hɔnni-na hiere. A ce dumaanŋo-na die hi bamaŋ baa na kakāyāŋgu-i, ba ka gbuu jaal Diilonŋo-i ku maama-na.

¹² Na saa da, nanŋ ceŋ kakāyāŋgu maŋ daaku-i, ku sa kãyã Diilon-*dūŋ*-baamba yoŋ, ŋga ku ka ce nuɔmba bɔi ta ba ce Diilonŋo-i kasi saa da-yo.

¹³ Kakāyāŋ daaku ka pigāaŋ nanŋ yuu nyɔlma baa Diilon-maama-i dumaa. Nanŋ siyaa *Kirsa *Neldɔdɔlma-i ta na wuɔ baa-ma dumaa, ku ka ce Diilon-*dūŋ*-baamba famba ta ba gbeliɛŋ Diilonŋo-i. Nanŋ firiinu na hɔmmu-i a cal na nagāŋ-niini-i baa bafamba-i dumaa, ka cor baa banamba-i hiere, ba ka gbeliɛŋ-yo ku maama-na.

¹⁴ Diilonŋ uŋ cie baa-na cemma maŋ, ku ka ce ba ta ba cãrã Diilonŋo-i ba hã-na a pigāaŋ wuɔ na kūŋgu dɔlnu-bei.

¹⁵ Yaanŋ i tie jaal Diilonŋo-i! Uŋ cie sãmma maŋ yiɛ ma siɛ gbāa waŋ.

* 9:2 Korēnti dii Akayi huɔŋ-na. Niɛŋ 1.1. † 9:9 Gbeliemaŋ-nalāaŋgu (Psaume) 112.9

10

Pol pigāaŋ u fŋgōtesinni-i

¹⁻² Muo Pol, mi taara nelma diei na wulaa. Nuomba gbɛ-ku dumaa wuo da mi waa na hɔlma-na mi waa hinni, aa da mi hel na hɔlma-na mi ta mi ce. Jande, mei fere'i cāarāŋ-nei baa *Kirsā hōhināŋga temma. Baa na yaŋ da mi ji kã na wulaa mi kã baa bubuosiinni. Banamba gbɛ-ku dumaa wuo nelgbāŋgbālāŋ muo, kere fŋgūo si dii-mie Diilon- hūmelle-na. Mi ka pigāaŋ kutaamba-i mi jāyamma-i.

³ Nelgbāŋgbālāŋ mie ninsoŋo, ŋga i sa mal nelgbāŋgbālāŋ-maluŋgu.

⁴ In kuoraaya i fere baa nimaŋ maluŋ daaku-na, nelgbāŋgbālāŋ-niini si; Diilon-niikuoranni. Ni yaa kāyāŋ-yie i tie muonu Diilon-bigāarāambaŋ ciŋ terni maŋ nuo-i. I suye coikartaamba nunni-i baa ni yaa-i.

⁵ Bombolmantaamba maŋ ciyaaŋ nuomba-i Diilon suoma-na, i yar-ba baa ni yaa-i. Bamaŋ sa hūyāŋ ānhūuma-i, i gbāŋ baa-ba ba ta ba nu Kirsā nuŋgu-i baa ni yaa-i.

⁶ Aa da na ji ta na nu i nuŋgu-i fafamma huŋgu maŋ nuo-i, i ka pigāaŋ anyagarmantaamba-i i jāyamma-i.

⁷ Na ne nelma-i doro yon aa ta na piiye. Uman duo suo wuo fuo Kirsā wuono, kutieno saaya u bi suo wuo mieno-i Kirsā baan mie fuo temma-i.

⁸ Itienoŋ hāa-ye fŋgūo maŋ, da ku fie waa mi cie bombolma baa-yo celle, senserre sie gbāa da-mi. U hāa-ye baa-yo i die kāyā-nei na naŋ kaasinni Diilon-hūmelle-na, u saa hā-ye baa-yo wuo i kosuŋ-na.

⁹ A ce dumaano-na, mi sa taara na ta na joguŋ wuo mi du-na baa mi sebebaa-ba-i.

¹⁰ Banamba ciēra wuo mi ce mi cor mi sebebaa-ba-na a ne da da mi waa na hɔlma-na, mi waa ŋaa ciŋ muo aa da mi ta mi piiye, mi nelma sa sire kūma.

¹¹ Bamaŋ waan mafamma-i, ba saaya ba suo wuo in maa aa tie nyegēŋ mamaŋ i hā-na, die kã i ka bi ce-ma.

¹² Na saa da, bamaŋ kaalaan ba fere, mie i sie sie saa i fere baa-ba, i sie bi gbāa fi baa-ba. Bafamba saa ba fere baa bafamba fere yon. Ba fi ba fere ba-naa nuo. Miminsinni nanni maaraa nifanni-i wei?

¹³ A ne da mieno-i i sie sie kaal i fere ji cor ku terienŋu-i. Diilon un hāa-ye maacemma maŋ, i bāl ma yaa nuo-i. Ma yaa kã baa-ye i ka hi namaa terienŋu-i.

¹⁴ Diilon un'a i kã terni maŋ nuo-i hiere, namaa terienŋu nuŋgu bi dii. A ce dumaano-na, in kã ka hi-na baa Kirsā *Neldodolma-i, i saa cor ku terienŋu-i.

¹⁵ Terienŋu fanŋu-na, i sa kaal i fere banaŋ maacemma-na. Ŋga i taara na yiera don Diilon-hūmelle-na i maacemma ta ma da belle ma kã na hɔlma-na a saanu baa Diilon un huonu suonŋu-i dumaa.*

¹⁶ Mafaŋ da ma ce, i ka bi gbāa tie wan Neldodolma-i nileina maŋ na kotōnni-na, ku yaa i sie tie kaal i fere banaŋ maacemma-na ba terni-na.

¹⁷ Diilon-nelma ciēra wuo: «*Uman duo tuo taara u kaal u fere, u saaya u cira: <Diilo baa Itieno yaa-i.>*»†

¹⁸ Terienŋu fanŋu-na, ku saa ce ŋaa umaŋ kaalaan u fere u yaa faa de! Ŋga Itien un kaal umaŋ u yaa faa.

11

Baa na ta na sie nelma-i hiere

¹ Mi ka ce mi miminsinni-i baa-na celle, jande, tierayaan mi nuonŋu-i.

* **10:15** Niŋ Jrom. 15.17-21. † **10:17** Seremi (Jérémie) 9.23; Kor. dŋe. 1.31

² Na saa da, na maama dɔl-minj a ce mi ta mi ce yelma nei. Aa yelma famma hilaa Diilonj-na. Kuu dii ŋaa mi fii-na hiere dɔrru a hā bibienjo diei baa-na. Bibienjo faŋo yaa *Kirsa-i. Mi taara na tɛe fafamma dumandɛ-i-na a ji hi na nyemun-yiingu-i mi hā-yo baa-na.

³ Mi suyaa miɛ fuɔ da-u-diei maama yaa yuu na hɔmmu-i. Mi kālā miɛ na baa ji yanj ba t̄aal-na bir-na u huonj-nu ŋaa Awanj yaanj j̄ienjo t̄aal-o dumaa baa u nudɔdɔlɔŋgu-i.*

⁴ Mi niɛ da umanj duɔ jo baa mamanj, na tiera u nuonju-i: Ba juɔ baa Yesu nanj maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa *Diilonj-yalle nanj maama o, na siɛ-ma. Ba juɔ baa neldɔdɔlma nanj maama o, na hūu-ma.

⁵ Nanj kaal bamanj wuɔ Yesu *pɔpuɔrbienj-kirɛinja, mei wulaa, ba saa buɔ muɔ-na.

⁶ Nelma dii yonduo mi nunju-na ninsoŋo, ŋga weima sa yar-mi suɔma. Namaa fɛrɛ-i na suɔ-mi nyunjo s̄i.

⁷ Mi waanj Diilonj-*Neldɔdɔlma-i baa-na gb̄an̄gb̄an̄ mi saa hūu b̄in̄kūŋgu na wulaa. Mi ciɛ mi fɛrɛ cɛkūɔ a gb̄aa da mi ce na ce bɔi. Minj ciɛ kufan̄gu-i, ku ce mi cālāa cemma wei?

⁸ Minj waa na terienju-na, yammu nanj Diilonj-dūŋ-baamba'i taa ba kāyā-miɛ. Kuu dii ŋaa mi hūyāa bafamba nagāŋ-niini yaa a fa namaa maama.

⁹ Ku saa ce ŋaa b̄in̄kūŋ-maama saa waa-miɛ na terienju-na de! Ŋga mi saa ji kā yinduon̄gu unanj nuɔ ŋ wulaa wuɔ ŋ hā-mi daaku baa daaku. Nimanj maama-i waa-miɛ hiere, tobimba manj naa hel Maseduɔni-na kā, ba kāa baa-ni ka hā-mi.† Weima-na hiere mi bilaa mi fɛrɛ, kumanj ka ce mi baa ji ce congoruonju na wulaa, aa mi ka cor ta mi bel mi fɛrɛ dumɛi.

¹⁰ Mi huon̄ga fiɛ baa mafamma-i. Aa Akayi huon̄ga-na hiere, molo siɛ gb̄aa ce mi nanna nelma famma-i. Minj wanj mamanj coima s̄i. Kirsa yaa mi siɛra; u hāalāayā-miɛ u ninsoŋo wamma-i.

¹¹ Ku ce na maama sa dɔl-minj ku'i ciɛ mi sa siɛ na nagāŋ-niini-i wei? Ma'i s̄i. Diilo fuɔ fɛrɛ suyaa wuɔ na maama dɔlnu-miɛ.

¹² Ŋga mi siɛ hūu warbelle na wulaa ku yaa bamanj taaraayanj da ba saa ba fɛrɛ baa-ye ba siɛ gb̄aa.

¹³ Kufan̄gu taamba-i Kirsa pɔpuɔrbiemba s̄i; huhurmantaamba. Ba ciɛ ba fɛrɛ Kirsa pɔpuɔrbiemba.

¹⁴ Baa na yanj ku ce-na gberɛ: *Sitāni fuɔ fɛrɛ sa ce u fɛrɛ dɔrpɔpuɔrbilonjo dii wei?

¹⁵ U cāarāanj da ba ce ba fɛrɛ ānfafammanciraamba, ku ce niɛ aa ce-na gberɛ? Ŋga banj ciɛ maacembabalamma manj, Diilonjo ka p̄ā-ba baa ma sullu-i.

Polj daa sūlma manj

¹⁶ Mi ka tiraa tir-ma baa-na: Molo baa tuɔ ne-muɔ mimilāŋ muɔ. Da na yagar ta na ne-mi mimilāŋ muɔ, dumaanjo-na yaanj mi bi kaal mi fɛrɛ baa-na cɛllɛ a ce mi mimins̄inni-i.

¹⁷ Minj ka wanj mamanj fiɛfiɛ-i-na, Itienjo kusūŋ-maama s̄i. Mi ka kaal mi fɛrɛ ŋaa mimilāŋ muɔ.

¹⁸ Nuɔmba bɔi kaal ba fɛrɛ a saanu baa banj yenj dumaa; muɔmi ka bi kaal mi fɛrɛ.

¹⁹ Namaa namanj wuɔ na nu nelma, namei tieraayanj mimiɛlmba nonni-i, dumaa s̄i wei?

²⁰ Na siɛ ba ta ba ce-na ŋaa kɔraanj namaa. Na siɛ ba ta ba du-na. Na siɛ ba ta ba hūu na nagāŋ-niini-i. Na siɛ ba ta ba fiɛna-nei. Na siɛ ba ta ba ture na yammu-i aa na sa wanj weima.

* **11:3 Awanj yaanj j̄ienjo t̄aal dumaa:** Niɛŋ Miwaanjo j̄inammanj-sebe-i-na (Genèsè) 3.1-6,13. † **11:9** Niɛŋ Filip. 4.15-18.

21 Miε i saa da holle ce kufanġu temma-i nei; jande, baa na gāŋ baa-ye!

Mi ka tiraa cor baa mi mimins'innij-āndenni-i. Banamban sie ba kaal ba fεε mamaŋ nuo-i, muomi ka bi sie kaal mi fεε mei.

22 Kutaamba-i *Ebirebaa ninsoŋo. Mei fεε-i Ebireyiεŋ muo. *Isirahel-baamba. Mei fεε-i Isirahel-wuoŋ muo. *Abiramu hāayēlmba. Mei fεε-i unanŋo'i muoŋo-i.

23 Ba cie mi da mi piye ŋaa mi yunġu siire. Ba'a bafamba *Kirsa cāarāamba; ŋga mei curaa bafamba-i. Mi mulāan ku maacemma-na yan-ba. Ban diyaa-mi kaso-i-na dumaa, ku maaraa bafamba künġu-i. Ban muyaa-mi dumaa, ku maaraa bafamba künġu-i. Miŋ yuraaya kuliŋġu-i dumaa, ku maaraa bafamba künġu-i.

24 *Yuifubaa-ba muyaa-mi i ndii. Muoru da-du-diei-na hiere, ba muyaa-mi comeyufien komorre baa c'ncieluo nennaa‡.

25 *Oromεbaa-ba muyaa-mi i siei aa mi bigāarāamba nan-mi baa tāmpēlēiŋa-i da ba ko-mi i diei. § Baatonŋo ciinu baa-mi i siei, aa mi cie isuoyiŋġu diei baa bāan-yiŋġu diei hūmma-na i diei.

26 Mi wuoramma-na nileiŋa-na, hōnni bōi dii hūmma wuyaa-mi naa, cuobaa-ba bilaa-mi naa, mi nellen-tobimba-i Yuifubaa-ba bilaa-mi naa, *niēraamba bilaa-mi naa. Mi curaa nilebabaleiŋa-na aa cor terbabalanni-na hēhuleiŋa-na. Dāmman-nuoraanġu wuyaa-mi naa, coikartaamba man wuo bafamba Kirsa-baamba, ba cie-ye sūlma.

27 Mi cie maacenġpekelma bōi, mi mulāan cor. Hōnni bōi dii, mi taa mi cō mi yufien-na; nyulmu'i daamu, hūŋkuos'inni'i daani! Hōnni bōi dii, da mi ce mi naa mi cō nyulmu. Waanġu mulāan-mi aa niidiini saa bi tiraa waa baa-mi.

28 Mi ka fiinan ma boluoŋġu-na. A naara mafamma-i hiere, yinni man jon mi jōġuon Diilon-dūŋ-baamba-i hiere ba maama.

29 Uman duo saa nan kaas'inni dei Diilon-hūmelle-na, mi da ŋaa muomei saa nan kaas'inni. Molon duo nanna Diilon-hūmelle-i, ku sa suo aa jan-mi.

30 Da kuo mi saaya mi kaal mi fεε, mi ka kaal mi fεε mi nayus'inni yaa nuo-i.

31 Diilonŋo-i Itienŋo-i Yesu To-i, ban gbelien uman hōnnij jon, u suyaa wuo mi sa kar coima.

32 Miŋ waa Damasi-i-na, fāamaanŋo man waa terienġu-na Aretasi bāanġu-na, wuo jiena nuomba nelle dumienŋa yammu-na hiere wuo da miε mi hel, ba bel-mi.

33 Ŋga ba yaan-ba aa dii-mi sāmbaga nuo a hiel-mi baa fontālma koko-i-na a jina-mie bomborma-na mi ta. Ku cie dumei mi gbāa kor u nammu-na.*

12

Diilonŋo caraaya Pol

1 Na saa da, a kaal ŋ fεε yunġu si dii-kuo, ŋga mi sie gbāa budii; fuo mi kaal mi fεε. Miŋ ka kaal mi fεε mamaŋ nuo-i gboluon daaku-na, Itien un caraaya-mie a pigāan-mi mamaŋ, mi ka dii mi nunġu-i ma yaa nuo-i.

2 Mi suo Diilon-dūŋ-wuoŋo nanŋo-i*, Diilonŋo biyaa-yo kā baa-yo dii u terienġu-na dii fēnfēlle-na aa bir jo baa-yo; ku bien c'ncieluo a naa yaa de-i. U kāa baa fuo fεε yaa wa, u kāa baa u yalle wa, mei sa suo kunanġu ji cor Diilo fuo fεε-i.

‡ 11:24 A saa baa ba *Moisi *anġnamma-i ba saa saaya ba muo nelienŋo-i ku cor comeyufien komuonŋa hāi. Ku'i cie ba ta ba muo nuomba-i ba yiera comeyufien komorre baa c'ncieluo nennaa. Niεŋ Anġnamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 25.3. § 11:25 Niεŋ Pōpuor. 16.22; 14.19. * 11:33 Niεŋ Pōpuor. 9.23-25. * 12:2 Pol gbē fuo fεε yaa dumaanŋo-na. Niεŋ verse 7-i-na.

3-4 Miŋ suyaa ma diei maama maŋ, Diilonjo k̄aa baa naacolŋ daayo-i u nelle-na. U k̄aa baa fuo fere yaa wa, u k̄aa baa u yalle wa, mi sa suo kunanŋu ji cor Diilonjo-i. Uŋ k̄aa terienŋu-na ka nu nelma maŋ, ma sie gb̄aa wan; aa molo saa saaya u hiel-ma u nunŋu-na.

5 Mi gb̄aa kaal fuo temma yaa-i a yan mei fere-i. Muomi kaal mi fere mi nayusinnin yon.

6 Da ku d̄al-min, mi gb̄aa kaal mi fere aa mi sie kar mi huoyasanŋa ŋaa mimilān muo. Nga mi sie kaal mi fere. Mi sa taara ba haa-mi d̄oro ji cor. Mi taara baŋ nuŋ mamaŋ mi nunŋu-na baa baŋ daa mi ciluo-i dumaa ba k̄an-mi saa baa ni yaa-i.

7 Na saa da, Diilonŋ uŋ biyaa-mi ka pigāan-mi nelma maŋ u nelle-na ma waa nelbuo cor. U sa taara mi ce bombolmantien muo ku'i cie u yan mi ta mi mulien mi kūoma-na. Ku cie ŋaa u h̄aa *Sitāni-i h̄umelle-i u tuo gān baa-mi mi baa gb̄aa ce bombolmantien muo.

8 Mi cāarā Itienjo-i i siei wuo u hiel-mi mulien daama-na.

9 Miŋ cāarā-yuo dumaanjo-na, u gb̄e-mi wuo: «Miŋ ceŋ baa-ni dumaa ku ka gb̄e baa-ni. Mi fōŋgūo da nayusinnin-huonŋu'i nuo-i fafamma.» Uŋ juo piye dumaanjo-na, mi naa mi yan aa ta mi kaal mi fere mi nayusinni'i nuo-i. Ku yaa *Kirsā fōŋgūo ka hiel-mi.

10 Ku'i cie na da mi huonŋa fie baa mi nayusinni-i, baa mi tuosinni-i, baa mi yaahuolo-i, baa mi s̄ulma-i, baa mi muliema-i Kirsā maama-na. Muo da mi naa yunŋu huonŋu maŋ nuo-i, huonŋu fanŋu'i nuo-i fōŋgūo da-mie.

Pol huonŋa cuu baa Korēntitaamba-i

11 Na cie mi ta mi piye ŋaa mi yunŋu siire, a ne da namei naa saaya na ta na kaal-mi. Mi sie gb̄aa cii muonu canŋa ninsonjo, ŋga nan kaal bamaŋ bafamba-i wuo Yesu *p̄opuorbien-kireiŋa, ba saa buo muo-na halle cekūo.

12 Kumaŋ pigāan wuo Yesu p̄opuorbilon muo, ku cie na h̄alma-na: Mi fie mi huonŋa-i baa weiima-i hiere, Diilonjo k̄ayā-mie mi ce gberε-weiima boi baa nelma boi na h̄alma-na.

13 Mi cie bige-i h̄a Diilon-dūŋ-baamba namba-i aa mi saa ce-ku h̄a namaanjo-i? Mi saa yagar-ma miŋ'a mi saa ce na yiera baa mi yun-maama-i. Da kuo miŋ cie mafamma-i mi cālāa cemma, cieŋ-min jande.

14 Muomei daami mi tigiin t̄i da mi k̄a na wulaa sieliŋ-k̄amma-i, aa namaa nunŋu sie waa mi yun-maama-na. Mi taara namei, mi sa taara na nagāŋ-niini. Na saa da, bisālm̄ba sa fie ba b̄incuomba, b̄incuomba'i fiyaan ba bisālm̄ba.

15 Mi ka hiel mi nanŋa-i mi fere aa tiraa sieya mi kūoma-i na maama-na. Ku ce na maamaŋ fūnuŋ ma d̄alnu-mie dumandε-i-na, mi maama ka ta ma balannu namaanjo-i wei?

16 Na suyaa wuo mi saa har mi yun-maama-i haa h̄a-na. Nga banamba ka cira huhurmantien muo; kere mi yaan-na aa cure-nei.

17 Miŋ saan bamaŋ ba k̄a na wulaa hiere, mi cie u diei ka t̄aal-na h̄u b̄iŋkūŋu na wulaa dede wei?

18 Mi nan cāarā Tite k̄a na wulaa baa tobiŋo maŋ miŋ waan u maama-i baa-na; Tite kaa t̄aal-na h̄u b̄iŋkūŋu na wulaa wei? Tite-i baa muonjo-i i saa ce maacenduoma yaa wei? I saa wuo h̄umeduole yaa wei?

19 Dii yiinaa na j̄oguon wuo s̄i i piye die kor i fere. Ma'i s̄i. In yen *Kirsā horre-na, ku'i cie i tie piye dumaanjo-na; Diilonjo yaa i siera. Mi j̄enaan namaa, i taara na nan kaasinni Diilon-h̄umelle-na ku'i cie i tie wan daama-i hiere baa-na.

20 Mi holle tie baa k̄amma-i na terienŋu-na wuo s̄i mi sie ka da-na miŋ taaran mi ka da-na dumaa. Da mi saa bi ka da-na dumaanjo-na, namaa na ka bi

piel mi maa-na. Berru-i, baa yelma-i, baa hōdulle-i, baa nenemuŋgu-i, baa yebienande-i, baa dondorre-i, baa bombolma-i, baa āŋguolma-i, mi sa taara mi ka da-ni na terienŋu-na.

²¹ Mi holle tie wuō sī da mi kā na terienŋu-na Diilonŋo ka tiraa ture mi yaanŋa-i na hōlma-na. Mi holle tie wuō sī mi ka kā ka da nuōmba bōi saa nanna ba maacembabalamma-i yogo. Wuō sī mi ka kā ka da ba curaa baa ba *fuocesinni-i baa ba bīŋwosinniŋ-maacemma-i. Kufanŋu ka ce mi kaal ba yuŋ-nu.

13

Nelperiema

¹ Mi kām̄ma i siei yaa dε-i na wulaa. Ma nyegāan Diilonŋ-nelma-na wuō: «*Siertaamba hāi sisō ba siei da ba da nelma maŋ nuō-i hiere, ma ka fienu.*»*

² Miŋ ŋa naa kā hāalīŋ-kām̄ma-i mii naa hi gboya āmbabalmanciraamba-i. Dumandε-i-na, miŋ yeŋ yargaa yogo, mi ka tir-ma baa-na na hieronŋo-i hiere: Da mi kā ka da umanŋ sa wuōyaan hūmelle-i, mi sie yan-yo.

³ Ma sī na taara na suō da kuō miŋ waŋ mamanŋ *Kirsā nuŋ-āndaanŋu kε? Na ka suō-ma. Kirsā-i nayusinnintienŋo sī, u ka ce bibesinni na hōlma-na.

⁴ Baŋ taa ba gbu-yo huonŋu maŋ nuō-i, u waa nayusinnintienŋo ninsonŋo, ŋga uŋ kuu aa sire, Diilonŋ-fōŋgūō dii-yuō. Miε fεrε-i maaduōma, iŋ yeŋ horre-na baa-yo, i naa yuŋgu, ŋga Diilonŋ-fōŋgūō cie i ka da fōŋgūō. Diε kā, i ka pigāan-na baa-yo i ciluō-i-na.

⁵ Nieŋ na hōmmu-i aa na yuu na fεrε na ne da kuō na wuō Diilonŋ-hūmelle-i fafamma. Nieŋ na hōmmu-i na ne, Yesu-Kirsā si dii-muō wei? Mi saa yagar-ma da kuō na saa hūu u maama-i.

⁶ Ŋga mi suyaa miε da na ne miε ciluō-i, na ka suō wuō i wuō Diilonŋ-hūmelle-i fafamma.

⁷ Iŋ cārāŋ kumanŋ Diilonŋo wulaa, ku yaa daaku: Na hiel na nanŋa āmbabalma cemma-na. Ku saa ce ŋaa i taara i pigāan wuō miε i faa dε! Ma'i sī. Ŋga i taara na vaa na fεrε baa ānfafamma cemma yaa-i, halle nuonŋ da ba fiε cira miε i sa wuō Diilonŋ-hūmelle-i fafamma, wei-ma sī.

⁸ Na saa da, miε i gbāa cu ninsonŋo huon-nu yonŋ, ŋga i sie gbāa cie-yo u maacemma-na.

⁹ Namaa da na da fōŋgūō Diilonŋ-hūmelle-na, aa ba fiε ta ba piye wuō miε i naa yuŋgu, wei-ma sī. Iŋ cārāŋ kumanŋ Diilonŋo wulaa i hā-na, i taara u kāyā-ŋei na bir jo hūmefafalle-na a ji hi na fuonŋu-i Diilonŋ-hūmelle-na.

¹⁰ Mi sa taara da mi kā, mi ka ta mi nuola-ŋei ku'i cie mi waa yargaa aa nyegēŋ sebe daayo-i hā-na. Na saa da, Itienŋ uŋ hā-mi fōŋgūō maŋ, u hā-mi baa-yo wuō mi kāyā-ŋei na nanŋ kaasinni u hūmelle-na, u saa hā-mi baa-yo wuō mi kōsuonŋ-na.

¹¹ Tobinŋ namaa, mamanŋ tīyāa ma yaa daama: Taa na nyε! Gbāan na hi na fuonŋu-i Diilonŋ-hūmelle-na. Taa na dii sireiŋa na-naa nuō. Taa na nunu na-naa. Bilaanŋ na-naa fafamma. Mafanŋ da ma ce, Diilonŋo-i nelnyulmuntienŋo-i baa yaafellentienŋo-i u ka waa baa-na.

¹² Taa na jaal na-naa fafamma ŋaa ceduonŋ-bienŋ namaa.

Diilonŋ-dūŋ-baamba-i hiere ba pāa na jaalunŋu.

¹³ Itienŋo-i Yesu-Kirsā kāyā-ŋei. Diilonŋo pigāan-na uŋ dōl-nanŋ dumaa aa u *Yalle waa baa-na hiere.

* 13:1 Anjīnamma tiyemmanŋ-sebe (Deutéronome) 19.15

Polɗ nyegãan seɓe manɗ há Galasitaamba-i Nelmuoyamma

Pol nyegãan seɓe daayo-i há Galasi Diilonɗ-dũŋ-baamba. *Yuifubaa-ba waa-bei, *niɛraamba bi waa. Ba nuɔ Yesu-Kirsa maama-i Pol yaa wulaa-i aa hũu-ma. Nga huɔŋgu nanɗu juɔ hi, nuɔmba namba kã ka ta ba guɔl ba gbeini-i. Kutaamba taa ba piiye wuɔ Pol fuɔ fere-i Yesu *pɔpuɔrbilonɗ-kerre sɪ, aa unɗ wanɗ Diilonɗ-nelma-i dumaa, ma yaanɗa'i sɪ. Ba taa ba bi piiye wuɔ niɛraamba manɗ hũyãa Yesu maama-i ba saaya ba *jã a saa baa Yuifu ba *ãnjɪnamma-i.

Banɗ piyenɗ dumaanɗo-na, ma kã ka hi Pol. Pol wuɔ nyegɛŋ seɓe daayo-i a tagaaya pigãan-ba ba da ba suɔ wuɔ fuɔ-i Yesu pɔpuɔrbilonɗo-i kelkel (sap. 1-2). U biyaa *Tobisicɔlɔnniŋ-seɓe maama-i tagaaya pigãan-ba wuɔ molo siɛ gbãa wuɔ Yuifu ba ãnjɪnamma-i a ce nelviinɗo Diilonɗo yufelle-na; kerɛ da ŋ hũu Yesu maama-i ku yaa gbãa ce-ni nelviinɗ nuɔ (sap. 3-4). Wuɔ Yesu-Kirsa hũyãa Diilonɗ-dũŋ-baamba-i ãnjɪnamma nyisɛnni-na a ce ba waa ba fereŋ nuɔ; kerɛ ba yanɗ ba hɔmmu fɛ gbarnu. Nga wuɔ banɗ yenɗ ba fereŋ nuɔ, ba baa nanɗ hãlmaanɗ-nu baa kufanɗu-i a ta ba ce kumanɗ dɔlaanunɗ-bei. Ba yanɗ *Diilonɗ-Yalle ta di ta ba yaanɗ-na ba ãncemma-na hiere (sap. 5-6).

Jaaluŋgu

¹ Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonɗ muɔ. Pɔpuɔrbilosɪnni fanni-i mi saa da-ni nuɔŋ nammu-na, mi saa bi da-ni nelienɗ bargɔ-na, nga Yesu-Kirsa-i baa i To-i Diilonɗo manɗ siire-yuɔ hiel-o kuomba hãlma-na, ba yaa hãa-mi baa-ni.

² Muɔ baa tobimba manɗ dii bande-i-na hiere, i jaalaa Diilonɗ-dũŋ-baanɗ namaa namanɗ dii Galasi-i-na.

³ I To-i Diilonɗo-i, baa Itienɗo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nei aa fɛ na hɔmmu-i.

⁴ Yesu-Kirsa ciɛ u fere tãmmaŋ-kũŋgu a pir i ãmbabalma-i i yunni-na a duɔ hũu-ye miwababalanɗ daayo nammu-na ŋaa i To-i Diilonɗ unɗ taaranɗ-kuɔ dumaa.

⁵ Terienɗu fanɗu-na, yaanɗ bɔbɔima ta ma haa Diilonɗo-na hɔnni manɗ jonɗ! Ma ce dumaa.

Neldɔɔɔlma dii ma diei yonɗ

⁶ Nanɗ duɔŋ ta na ciina Diilonɗo-i donduo dumaanɗo manɗ nuɔ-i, ku cuu mi huɔŋga-i; ŋ siɛ suɔ wuɔ u yaa ciɛ baa-na aa bi-na *Kirsa barguɔ-i-na duɔ ce-na u baanɗ namaa; na bir yanɗ ufanɗo-i aa ta na gbar na nyaanu neldɔɔɔlma namma.

⁷ A ne da neldɔɔɔlma namma si dii ji fa yii baa Kirsa maama-i. Ba tãal-na. Ba taara ba cure Kirsa *Neldɔɔɔlma-i.

⁸ Inɗ waanɗ Neldɔɔɔlma manɗ baa-na, umanɗ duɔ kã ka wanɗ u denɗ maama baa-na, Diilo baa yanɗ kutienɗo-i. Halle da ku fiɛ'a miɛmei, Diilo baa yanɗ-ye. Da ku fiɛ'a *dɔrpɔpuɔrbilonɗo, Diilo baa yanɗ-yo.

⁹ I gbuɔya-nei baa-ma cor, mi tiraa mi tir ma yaa baa-na daama-i: Nanɗ hũyãa Neldɔɔɔlma manɗ, umanɗ duɔ kã ka wanɗ u denɗ maama baa-na, Diilo baa yanɗ kutienɗo-i.

¹⁰ Namaa wulaa, dumandɛ-i-na mi taara nelbiliemba'i dɔl-mi waa mi taara Diilonɗo'i dɔl-mi? Mi taara mi ce kumanɗ dɔlaanunɗ nelbiliemba wei? Kuɔ mi taa mi taara nelbiliemba dɔl-mi, mii naa saa gbãa waa Kirsa cãarãŋ muɔ.

Polɗ daa Yesu pɔpuɔrbilosɪnni-i dumaa

11 Tobin namaa, yaan mi wan ninsoŋo-i baa-na: Minj waan *Neldɔɔlma man baa-na, nelbilon huoyasanga si.

12 Mi saa nu-ma nelien nun-nu, mi saa bi haalã-mei molon wulaa; Yesu-Kirsa fuɔ fere yaa tigaaŋ-mi baa-ma.

13 Minj ŋa naa ta mi wuɔ *Yuifu ba Diilon-ħumelle-i dumaa, na saa bi yan-ma numma. Mi taa mi ce Diilonɔ dũŋ-baamba-i kpãncɔlgũɔ mi cor. Mi taa mi taara mi muonu Diilonɔ dũŋgu-i.

14 Mii naa silaa vaa mi fere cor baa Yuifu ba Diilon-ħumelle wuɔsaŋgu-i; a ce dumaŋo-na, mi nabaamba-na, nuɔmba bɔi saa ta ba fi baa-mi.

15 Ŋga ku huɔŋguŋ juɔ hi, uman hiela u yufelle mie dii mi nyu kusũŋgu-na, u cie baa-mi aa bi-mi ce-mi u wuon muɔ,

16 aa pigaaŋ-mi u Biɛŋo-i mi da mi wan u maama-i baa *nieraamba-i. Mafamanj cie, mi saa pie molon caan-nu wuɔ mi ka yuu-yo baa nelma.

17 Mi saa bi kã *Yerusalemu-i-na ka ne bamanj taa yaanga muɔ-na Yesu pɔpuɔrbilontesinni-na. Mi yaan aa sire kã Arabi*. Ku huonŋu-na, mi suɔ bir jo Damasi-i-na.

18 Mi cie bienja siei aa suɔ da mi kã Yerusalemu-i-na da mi ka taara Pier† suɔ-yo. Minj kaa da-yo, mi cie yinni cinciuelo baa ni ndii yon baa ufaŋo-i.

19 Minj kãa terienŋu-na, da ma hel fuɔ baa Itienɔ haanɔ-i Sake-i-na, mi yufelle saa haa Yesu *pɔpuɔrbilonɔ nan-na.

20 Minj wan manan daama-i coima si; Diilonɔ yaa mi siera.

21 Minj hilaa terienŋu-na, mi kã Siiri mara nuɔ, aa sire terienŋu-na a kã Silisi mara nuɔ.

22 Bamanj cuu Kirsa huon-nu *Yude-i-na, ba saa naa hi da mi yufelle yogo.

23 Ba taa ba nu nuɔmba piiye yon wuɔ: «Umanj taa u ce-ye kpãncɔlgũɔ-i, u yaan fiɛfiɛ-i-na aa tuɔ wan Yesu maama baa nuɔmba-i; ŋ sie suɔ wuɔ uu naa gbuu cɔ-ma.»

24 Kunj cie dumaŋo-na, baa ta ba gbeliɛŋ Diilonɔ-i mi maama-na.

2

Yesu pɔpuɔrbiemba daa ba-naa Yerusalemu-i-na

1 Bienj cinciuelo baa a naa ku huonŋu-na, mi tiraa bir kã *Yerusalemu-i-na baa Barnabasi. Mii naa bi ce Tite kã baa-mi.

2 Mi kãa Diilon-kamma. Minj kãa, yiingu nanŋu-na, yie da i-naa baa Diilon-dũŋ-baamba yaataamba-i ba kula. Minj wan *Neldɔɔlma-i dumaa baa *nieraamba-i, mie suur ma yaanga-na a piiye tũnu-bei. Mi saa ta mi taara mi maacemma ce maacɛŋgbãŋgbãlamma ku'i cie mie suur ma yaanga-na a piiye tũnu-bei.

3 Halle mi nawuonɔ-i Tite waa nieryienɔ, ŋga molo saa ji guor-o yinduonŋu wuɔ u *jã.

4 Ŋ sie suɔ wuɔ huhurmantaamba namba waa guɔl baa Diilon-dũŋ-baan miɛŋo-i. Bafamba taa ba taara u jã. Ba yagalaa suur baa-ye da ba ne in yen i feren nuɔ dumaa Yesu-Kirsa horre-na aa da ba bir ce ku yaa sɔgɔlnu *Moisi *ãnjĩamma-i i gbeini-na.

5 I saa hũu aa hã-ba halle cɛkũɔ. I cie mafamma-i ninsoŋo manj dii Neldɔɔlma-na u duɔ gbãa tɛɛ u temma-i na da na suɔ-yo.

6 Minj piiye tũnu yaataamba-i, ba saa da manamma naara. A ne da ba kãŋ ba yaa-i nelbõmbõmbaa-ba-i Diilon-dũŋgu-na, ŋga banj nie kumanj aa ta ba kãŋ-ba, mei sa ne kufanŋu-i. Diilonɔ sa ce cieluɔ.

* **1:17 Arabi:** Nelle nanj yerre-i dumaŋo-na. † **1:18** Pier yerre nande yaa wuɔ Sefasi. Nieŋ Nsãa 1.42.

⁷ Ba saa da manamma haa. Nga ba daa Diilonɔ ũ puɔraa Pier dumaa wuɔ u wan Neldɔdɔlma-i baa *Yuifubaa-ba-i, u bi puɔraa muɔŋo-i dumei wuɔ mi wan-ma baa niɛraamba-i.

⁸ Ũ puɔraa Pier dumaa Yuifubaa-ba wulaa, u bi puɔraa muɔŋo-i dumei banamba wulaa.

⁹ Sake-i baa Pier a naara Ns̄aa-i ba taa ba k̄aŋ ba yaa-i Diilonɔ-d̄uŋ-baamba yuntaaŋ-kirɛiŋa-i. Bafambaŋ juɔ suɔ wuɔ Diilonɔ'o'i ciɛ baa-mi aa h̄a-mi maaceŋ daama-i, baa dii h̄umma muɔ baa Barnabasi-i i nammu-na a piḡaaŋ wuɔ ba h̄uȳaa-ma. Teriɛŋgu faŋgu-na, yiɛ saa-ma baa i-naa; miɛ yiɛ i ka k̄a niɛraamba h̄olma-na ka tiɛ wan Yesu maama-i, bafaŋ ba'a ba ka k̄a Yuifu ba wulaa.

¹⁰ Ba taaraaya nelma diei yoŋ i wulaa: wuɔ i baa yaŋ ba s̄untaamba maama karaanu-yiɛ Yerusalemu-i-na. Mi bi ciɛ-ma ma cemma-i.

Pol cāl̄aa Pier nuɔmba-na

¹¹ Ku huonɔŋu-na, Pier wuɔ ji jo Antiyɔsi-i-na i wulaa. Ũ juɔ, mi saa yaŋ-yo; uu naa silaa cāl̄ cor.

¹² Ũ juɔ, u taa u gbonu u wuo niiwuoni-i baa tobimba maŋ *niɛraamba-i. Huonɔŋu naŋgu juɔ hi, Sake wuɔ saŋ nuɔmba jo. Bafamba taa ba kuye *j̄ammaŋ-k̄uŋgu-i. Baŋ juɔ, Pier wuɔ k̄aal̄a, u sa tiraa wuo niiwuoni-i baa niɛraamba-i.

¹³ *Yuifubaa-ba namba waa baa-yo, bafamba-i hiere baa bi suuye ba yufiɛŋa-i aa cu Pier huonɔŋ-nu. Halle Barnabasi fuɔ fɛɛ yaŋ ba t̄aal-o dii-yo ba dawɔruɔ-i-na.

¹⁴ Miŋ juɔ da ba ciluɔ sa k̄a h̄umeduɔle baa ninsoŋo maŋ dii *Neldɔdɔlma-na, miɛ fulnu Pier nuɔmba-na miɛ: «Nuɔni maŋ Yuifuyiɛŋ nuɔ, nuɔ da ŋ yaŋ Yuifus̄inni-i aa ce ŋ fɛɛ nieryiɛŋ nuɔ, ma da niɛ ŋ ta ŋ taara ŋ guor niɛraamba-i ce-ba Yuifubaa?

¹⁵ «Miɛ fuɔ, miɛ huonɔŋ baa Yuifus̄inni-i; niɛraaŋ miɛ s̄i, ba k̄aŋ ba yaa-i āmbabalmanciraamba-i wuɔ ba sa wuɔ *Moisi *ānj̄inamma-i.

¹⁶ Nga i suyaa wuɔ neliɛ siɛ gb̄aa wuɔ ānj̄inamma-i a ce nelviinɔ Diilonɔ yufelle-na. Da ŋ h̄u Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa Diilonɔ tuɔ k̄aŋ-ni nelviin nuɔ. Ku'i ciɛ miɛ i bi h̄u Yesu-Kirsa maama-i diɛ gb̄aa ce nelviin miɛ Diilonɔ yufelle-na. Ku saa ce ŋaa ānj̄inamma wuɔsaŋgu yaa ka ce-ye nelviin miɛ Diilonɔ yufelle-na de! In h̄uȳaa Yesu-Kirsa maama-i, ku yaa ka ce-ye nelviin miɛ, ni ma'i s̄i ānj̄inamma wuɔsaŋgu siɛ gb̄aa ce moloŋo nelviinɔ.

¹⁷ Miɛ maŋ Yuifubaa miɛ, da kuɔ in h̄uȳaa Yesu maama-i diɛ vii Diilonɔ yaanɔŋa-na, i ciɛ āmbabalmanciraan miɛ baa niɛraamba-i hiere kuuduonɔŋu, ku yunɔŋu yaa wuɔ *Kirsa yaa diyaan nuɔmba-i āmbabalma cemma-na ke! A ne da ma'i s̄i.

¹⁸ Miŋ naana h̄umelle maŋ, da mi tiraa bir jo-diɛ, ku piḡaaŋ wuɔ mi cāl̄aa cemma.

¹⁹ Na saa da, ānj̄inamma ciɛ m̄ei hiel mi naŋga ma wuɔsaŋgu-na da mi ta mi ce baa Diilonɔ. Kuu dii ŋaa ba gb̄uu-mi baa Kirsa-i ko-mi. A ce dumaanɔ-na ānj̄inamma siɛ gb̄aa yuu-mi baa weima.

²⁰ Kuu dii ŋaa mi kuu, mi yalle taa aa Kirsa diele yaa cɛr waa-miɛ. Miŋ yɛŋ teriɛŋgu maŋ nuɔ-i nyunɔŋo-i-na, mi haa mi naŋga-i Diilonɔ-Biɛŋo yaa nuɔ-i. U yaa dɔl̄aa-mi aa h̄u-ma ku mi maama-na.

²¹ Mi siɛ ciina Diilonɔ hujarre-i. Kuɔ ānj̄inamma yaa taa ma ce-ye nelviin miɛ Diilonɔ yufelle-na, dumaanɔ-na Kirsa kuliinɔŋu naa ce gb̄aŋgb̄aŋ.»

3

Anj̄inamma sa ce neliɛŋo nelviinɔ

1 Galasitaan namaanjo-i daana-i, na yunni kuu aa yan-na. Hai moloŋo-i biēnaana na yunni-i biēnan daama temma-i? N sie suɔ wuɔ Yesu-Kirsan kuu yunŋu man nuɔ-i *daanŋu-na, ma waan kaala baa namaanjo-i.

2 Mi ka yuu-na baa nelma diei yon: Diilonjo hāa-na u *Yalle-i wuɔ na wuɔyaa *Moisi *ānjīnamma yaa fafamma sisɔ u hāa-na baa-de wuɔ na yieraaya nu *Neldɔdɔlma-i aa hūu-ma?

3 Bige-i ciε na yunni ku aa yan-na dumaanjo-na? Bige-i ciε nan duon maman baa *Diilonj-Yalle-i na ta na taara na perienj-ma fiεfiε-i-na baa namaa fεrεŋ fōŋgūɔ?

4 Na daa nelma bɔi. Na yuu ba'a Diilonjo pigāan-na baa-ma gbāŋgbāŋ wei? U saa pigāan-na baa-ma gbāŋgbāŋ!

5 Diilonj duɔ hā-na u Yalle-i aa tuɔ ce gbεrε-wεima-i na hɔlma-na, u ce kufanŋu-i wuɔ na wuɔ ānjīnamma sisɔ u ce-ku wuɔ na nuɔ Neldɔdɔlma-i aa hūu-ma?

6 Na saa da, Diilonj-nelma ciεra wuɔ: «*Abiramu hūyāa Diilonj-nelma-i aa haa u nanŋa yuɔ ku'i ciε Diilonjo tuɔ kāŋ-yo nelviinjo.»*

7 Terienŋu fanŋu-na, na saaya na suɔ wuɔ baman hūyāa Diilonj-nelma-i Abiramu temma-i, ba yaa Abiramu bisālŋ-kirēiŋa-i.

8 A saanu baa maman nyegāan Diilonj-nelma-na, Diilonjo taara *nieraamba man da ba hūu u maama-i u dii-ba baa nelviimba, ku'i ciε u wuɔya wan neldɔdɔl daama-i baa Abiramu-i wuɔ: «Mi ka ta mi cor baa nuɔnei mi ce baa dūnni-i hiere hēma-na.»†

9 A ce dumaanjo-na, Abiramun haa u nanŋa-i Diilonjo-na u ce baa-yo dumaa, uman duɔ bi haa u nanŋa-i yuɔ u ka bi ce baa-yo Abiramu temma-i.

10 A ne da baman haa ba nanŋa ānjīnamma wuɔsaanŋu-na, Diilonjo waasaan-ba. Bige-i ciε mi wan-ma dumaanjo-na? Ma nyegāan Diilonj-nelma-na wuɔ: «Baman sa wuɔyaan ānjīnamma-i hiere ma kūŋgu-na, Diilonjo ka waasa-bei.»‡

11 Aa bi tiraa nyegēŋ wuɔ: «Uman duɔ haa u nanŋa Diilonjo-na, nelviinjo; u ka kor.»§ Terienŋu fanŋu-na, ku kaalaaya wuɔ molo sie gbāa wuɔ ānjīnamma-i a ce nelviinjo Diilonjo yufelle-na.

12 Nga ma bi tiraa nyegēŋ wuɔ: «Uman duɔ gbāa wuɔ ānjīnamma hūmienja-i hiere, a ka kor-o.»* Terienŋu fanŋu-na, ku pigāan wuɔ a haa ŋ nanŋa-i Diilonjo-na baa a haa ŋ nanŋa-i ānjīnamma wuɔsaanŋu-na, nelduɔma sī.

13 Nga molo saa gbāa wuɔ ānjīnamma-i ma kūŋgu-na hiere. A ce dumaanjo-na Diilonjo naa waasa-yiε. Nga Yesu-Kirsan kuu *daanŋu-na, ku pigāan wuɔ u hūyāa miε waasamma-i ce-ma u maama. Kuman ciε mi wan-ma dumaanjo-na, ma nyegāan Diilonj-nelma-na wuɔ: «Da ba nun uman daan-nu, ku pigāan wuɔ Diilonjo waasaan kutienjo-i.»†

14 Ku ciε dumēi Diilonj un ŋa naa pā nunŋu man baa Abiramu-i wuɔ u ka ce baa-yo, Yesu-Kirsa ce ku jo ji bure bi hi nieraamba-i. Aa Diilonj un pāa u Yalle man nunŋu-i, i hieronjo-i in hūyāa u maama-i ku'i ciε i tiε da-de.

15 Tobin namaa, mi ka wan nelma diei a pigāan-na a saa baa kun cen dumaa i tiε da-ku: Moloŋ duɔ pā nunŋu baa u nanoljo aa nyegēŋ sebe aa haa u niele, u sie gbāa ka bir jo baa huon-āndaanŋu.

16 A ne da Diilonjo pāa u nunŋu-i baa Abiramu-i baa u huonŋu-i. Ba saa cira: «U huon-baamba». Ku ka ce ŋaa baa dii bɔi. Ba ciεra: «U huonŋu». A pigāan wuɔ uu dii u diei; aa u yaa *Kirsa-i.

* 3:6 Miwaanjo jīnamman-sebe (Genèse) 15.6 † 3:8 Miwaanjo jīnamman-sebe (Genèse) 12.3 ‡ 3:10 Anjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 27.26 § 3:11 Abakuke (Habaquq) 2.4 * 3:12 Buolman-sebe (Lévitique) 18.5; Ɔrɔm. 10.5 † 3:13 Anjīnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 21.23

¹⁷Minj taaranj mi wanj mamanj ma yaa daama: Diilonj unj pãa nunju manj baa Abiram-u-i, Moisi añjinamma sie gbãa jo bienj nuosiba hãi baa bienj komorre baa cincienuo ku huonju-na ji boruona-kuo. Ma sie gbãa ce.

¹⁸Da kuo Diilonj unj pãa nunju manj, ku da añjinamma wuosaangu'i nuo-i, ba sa tiraa bi kufangu-i nupãlle. A ne da Diilonj unj cie baa Abiram-u-i uu naa pã nunju'i baa-yo aa ce-ma.

Anjinamma yunju yaa haku-i?

¹⁹Terienju fangu-na, Diilonjo hãa-ye *añjinamma-i yunju haku-i nuo-i? U naaraaya-meï u nupãlle-na i die tie da i maacembabalamma-i. U cie ku yaa-i a tuo cie *Abiram hãayeljo jomma-i; nupãlle vii u yaa-i. Anjinamma famma-i *dɔrɔpɔurbiemba'i hãa *Moisi-i baa-ma u jo baa-ma ji hã-ye.

²⁰A ne da Diilonj unj pãa nunju manj baa Abiram-u-i, molo saa waa ba holma-na, Diilo fuo fere yaa piye baa Abiram-u-i.

²¹Terienju fangu-na, añjinamanj waanj mamanj, ma hilaa ma denj baa Diilonj-nupãlle-i wei? Ma saa hel ma denj! Kuo añjinamma namma waa ta ma gbã ma kor nuomba-i, maa naa gbãa ta ma ce nelienjo-i nelviinjo Diilonjo yufelle-na.

²²Nga Diilonj-nelma karaa andaangu-i wuo ambabalma cuure nuomba-i hiere, a ce dumaango-na bamanj da ba huu Yesu-Kirsa maama-i, Diilonj unj pãa nunju manj, u ka ce-ku hã-ba.

²³Aa *Kirsa maama suo da ma jo, añjinamma naa ce-ye ñaa kasobienj mie fuo Diilonjo ji pigãanj-ye Kirsa maama-i i die huu-ma.

²⁴A ce dumaango-na, añjinamma naa waa i yunju-nu ta ma dii-ye humelle-na ma cie Kirsa duo jo i die huu u maama-i a ce nelviin mie Diilonjo yufelle-na.

²⁵Kirsanj juo aa i huu u maama-i, añjinamma sa tiraa ma ye i yunju-na.

²⁶Fiefe-i-na, nanj hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, na cie Diilonj-bisãlj namaa hiere.

²⁷Namaa namanj *baatisenj hiere a suur Kirsa horre-na, na biyaa Kirsa maama.

²⁸*Yuifuyienj nuo o, Yuifuyienj nuo si o, korienj nuo o, korienj nuo si o, bibienj nuo o, cicienj nuo o, yunju si dii-kuo. Na cie baaduonj namaa Yesu-Kirsa horre-na.

²⁹Aa da na waa Kirsa baan namaa, na cie Abiram huonj-baan namaa, a ce dumaango-na, Diilonj unj pãa nunju manj baa Abiram-u-i na nunju dii-kuo.

4

¹Minj taaranj mi wanj mamanj baa-na ma yaa daama: Kuu dii ñaa bisãlãanj manj saaya u sire wuo u bincõinj-ciilunju. Ciilunju vii u yaa-i, nga u yaanganj'a ka saa hi kaala yogo, uu dii ñaa korienjo: U sie gbãa ce kumanj dolaanu-yuo baa ciilun daaku-i.

²Nuomba'i dii ta ba ne fuo fere-i aa bi ta ba ne u weima-i ba cie u bincõinj unj diyaa huonju manj ku da ku hi.*

³Ku yaa naa waa ñaa mie kũng-u-i. I waa ñaa bisãlj mie. Bincõinj-humelle naa guor i tie wuo-de ñaa korãanj mie.

⁴Nga Diilonj unj ña naa dii huonju manj, kunj juo hi, u saanj u Biẽjo jo. U juo cienjo'i ji honj-yo *añjinamma bãangu-na

⁵duo gbãa sãa i yunni-i, mie manj waa añjinamma nyisenni-na. U cie mafamma-i i die gbãa die ce Diilonj-bisãlj mie.

* **4:2** Pol ba bãangu-na, Girekibaa-ba wulaa, tuonjo yaa pigãanj u bepolhonj hii bibienjo huonju manj nuo-i. Huonju fangu'i nuo-i tuonj duo uu si dii, bepolho gbãa wuo u ciilunju-i.

⁶ Nan yey Diilon-bisālŋ namaa, ku'i ciɛ Diilonŋo saan u Biɛŋo *Yalle-i† na hɔmmu-na. Di yaa ciɛŋ i tiɛ bɪ Diilonŋo-i «Baba».

⁷ Terienŋu fanŋu-na, na sa tiraa na ye kɔraan namaa, naa dii bɛpuɔŋ namaa. Nan yey u bɛpuɔŋ namaa, u ka hã-na ciilunŋu man un jɛna-kuɔ duɔ hã u bisãlmba-i baa-ku.

Galasitaamba maama yuu Pol huɔŋga-i

⁸ Diɛlũɔ-i-na, na saa ta na suɔ ninsoŋ-Diilonŋo-i, a ce dumaanŋo-na naa naa ta na ko na fɛɛ na hã diiliesɔsɔyaamba.

⁹ Nga fiɛfiɛ-i-na, na suɔ ninsoŋ-Diilonŋo-i, mi gbãa cira Diilonŋo yaa suyaan-nan fiɛfiɛ-i-na, ma da niɛ na ta na taara na bir dii na yunni-i ãnsɔsɔmma-na? Na taara na bir jo kɔrsinni-na wei?

¹⁰ Na fiɛlaa yinni nanni, baa caamba namba, baa biena nanja ta na ce ponsanni aa ta na tiɛ maraama wuɔ na ce Diilonŋ-huɔŋga.

¹¹ Na ce korma ta ma da-mi baa-na. Ku ce min ciɛ muliɛma man baa-na, mi ciɛ-ma gbãŋgbãŋ wei?

¹² Tobinŋ namaa, muɔ min ciɛ mi fɛɛ namaa temma-i dumaa, jande, mi cãrã-nei, ciɛŋ na fɛɛ mɛi bi temma-i dumɛi. Na saa ce kuujanŋu diei miɛ.

¹³ Na suyaa wuɔ min waanŋ *Neldɔdɔlma-i baa-na diɛlã-wamma-i, jarma'i ciɛ mi wanŋ-ma baa-na.

¹⁴ Min waa jarma-na, naa naa gbãa ciina-miɛ, naa naa gbãa bi ta na ce nyenyɛlma miɛ, nga mafamma saa ce. Na yaanŋ aa bel-mi ŋaa *dɔrɔpɔuɔrbilonŋ muɔ, na bilaa-mi ŋaa muɔmɛi Yesu-Kirsa-i.

¹⁵ Mi suyaa miɛ kuɔ naa na'a na ka gbãa, naa naa hiel na yufienja-i hã-mi. Na hɔmmu naa gbuu fɛ huɔŋgu fanŋu-na da yogogo. Bige-i juɔ ce? Hɔfɛlle falle curaa hie?

¹⁶ Min waanŋ ninsoŋo-i baa-na ku'i ciɛ na da niɛ sɪ mi bigãanŋ-na wei?

¹⁷ Bamanŋ gbaraanŋ ba nyaanu-nei, ban jɔguɔŋ mamanŋ baa-na, ma saa fa. Ba taara ba kar-na muɔŋo-na na waa baa ba yaa-i ta na gbar na nyaanu-bɛi.

¹⁸ Da ŋ ta ŋ kuye ãnfafamma-i hɔnni manŋ jonŋ, ku faa; ku saa saaya ku waa mɛi yufellenŋ yonŋ.

¹⁹ Mi bisālŋ namaa, na maama gbu ma ko-mi, ma janŋ-mi ŋaa ciɛŋo kusũŋ da ku bel-o kunŋ janŋ-yonŋ dumaa. Da mi ji suɔ wuɔ na ciɛ baaduɔŋ namaa baa *Kirsa-i, ku yaa janŋ daama ka ciire-miɛ.

²⁰ Mi huɔŋga cuu baa-na, a ce dumaanŋo-na mi gbuu ta mi taara dumandɛ-i-na mi waa na hɔlma-na a suɔ minŋ ka wanŋ mamanŋ baa-na.

Abiramu horre maama

²¹ Namaa namanŋ taaraayanŋ na bir kã *Moisi *ãnjɪnamma-na, na'a niɛ? Na saa nu mamanŋ waanŋ ãnjɪnammanŋ-sebɛ-i-na wei?

²² Ma nyɛgãanŋ wuɔ: *Abiramu daa bɛpolŋo diei baa kɔrciɛŋo-i, aa u bi diei baa nebiciɛŋo-i.‡ Kɔrciɛŋo-i ba taa ba bɪ-yo Agaar aa bɪ nebiciɛŋo-i Sara.

²³ Kɔrciɛŋo biɛŋo huɔŋ nelbilienŋ homma, a ne da nebiciɛŋo biɛŋo-i Diilonŋo'i pãa nunŋu baa-yo aa hã-yo baa-yo.

²⁴ Nelma famma gbãa bi pigãanŋ-ye bige-i? I gbãa saa caanŋ daaba-i ba hãi-i-na baa *tobisinni hãi. Diɛlã-tobisinni yaa nimanŋ ciɛ Sinayi tãnunŋu-na.§ Ni yaa juɔ baa kɔrsinni-i. I gbãa saa ni yaa baa Agaar.

²⁵ Agaar yerre yaa haa Sinayi tãnunŋu-na dii Arabi-i-na. Agaar bi dii ŋaa ninŋ daa *Yerusalemu-i dumaa nyunŋo-i-na, bamanŋ dii-yuɔ, ba yaa u bisãlmba-i; ãnjɪnamma ciɛ-ba kɔraamba.

† 4:6 Diilonŋ-Yalle-i baa u Biɛŋo Yalle-i Yaduole yaa-i. ‡ 4:22 Niɛŋ Miwaanŋo jɪnammanŋ-sebɛ-i-na (Genèse) 15-21. § 4:24 Niɛŋ Helmanŋ-sebɛ-i-na (Exode) 19-24.

26 Nga Yerusalemu manj dərɔ-i-na, u yaa dii ŋaa nebicienɔ-i, uu dii u fereŋ nuɔ; u yaa miɛ nyu-i.

27 Na saa da, Diilonj-nelma ciɛra wuɔ:
«Cɛparŋo bisalm̄ba ka ciinu yanj cɛnikɔruɔ baamba-i.
Terienju fanju-na, ciɛŋ nuɔni manj ŋ nanŋa saa kã ŋ huonj-nu dede, fɛ ŋ huŋga-i.
Ta ŋ nyɛ ŋ tataala, nuɔni manj saa da ku jamma-i dede.»*

28 Tobinj namaa, *Isakinj yɛŋ nupãllenj-bilonjo dumaa, namaa naa bi dii nupãllenj-bisãlj namaa dumɛi.

29 Nga naacombilonjo manj huonj nelbilienj homma-i, unj taa u ce umanj huonj *Diilonj-Yalle homma-i kpãncɔlgũɔ-i dumaa, kuu bi dii dumɛi nyunjo-i-na.

30 Nga Diilonj-nelma waanj wuɔ niɛ kufanjgu kũŋgu-na? Ma ciɛra wuɔ:
«Kɔrciɛŋo biɛŋo siɛ gbãa wuɔ tuonjo ciilunju-i kuuduonju baa nebiciɛŋo biɛŋo-i. A ce dumaanjo-na, donya kɔrciɛŋo-i baa u biɛŋo-i.»†

31 Tobinj namaa, terienju fanju-na, miɛ ii si dii kɔrciɛŋo bisãlj miɛ, ŋga ii dii nebiciɛŋo bisãlj miɛ; ii dii i fereŋ nuɔ.

5

Ii dii i fereŋ nuɔ

1 *Kirsã hũyãa-ye i die waa i fereŋ nuɔ kelkel. Terienju fanju-na, gbãanj ba baa ji tiraa dii-na kɔrsinni-na!

2 Niɛŋ, muɔ Pol, minj ka wanj mamanj baa-na ma yaa daama: Da na ce ba *jã-na, Kirsã maama siɛ tiraa waa baa yunju na wulaa.

3 Yaanj mi tiraa tir-ma baa-na: Umanj duɔ ce ba jã-yo, kutienjo saaya u wuɔ *Moisi *ãnjĩnamma-i ma kũŋgu-na hiere kpãŋkpaani.

4 Namaa namaŋ vaa na fɛɛ baa ãnjĩnamma-i wuɔ na taara na vii Diilonjo yaanjan-na, na buɔra baa Kirsã-i; Diilonjo ãnfafamma kuraaya-nɛi.

5 Miɛ fuɔ, inj hũyãa Kirsã maama-i, i suyaa wuɔ Diilonjo ka tuɔ kãŋ-ye nelviinj miɛ. *Diilonj-Yalle ciɛ i tɛna kufanjgu tɛnamma yaa-i.

6 Da ŋ waa Yesu-Kirsã horre-na, ŋ *jãa o, ŋ saa jã o, yunju si dii-kuɔ. Kumanj yunju, ku yaa i hũu u maama-i a tɛ dɔl baa i-naa.

7 Naa naa biɛ hũmefafalle. Hai molonjo-i juɔ ce na nanna-die? Hai juɔ ce na ciina ninsonjo-i?

8 Na saaya na suɔ wuɔ umanj biɛ-na ce-na u baan namaa, fuɔ maacemma sɪ mafamma-i.

9 Siini-i baa ni yornumma-i ninj sirenj burjũmmu-i dumaa, nelduonjo diei gbãa guɔla Diilonj-dũŋ-baamba-i hiere dumɛi.

10 Muɔ fuɔ, Itienjo ciɛ mi holle sa tie baa na maama-i. Mi suyaa wuɔ na siɛ jɔguonj na denj maama baa muɔminj jɔguonj mamanj. Nga umanj guɔlaanj na gbeini-i, duɔ fiɛ waa niɛ niɛ, Diilonjo ka yuu-yo.

11 Tobinj namaa, mamanj ŋaa mɛi maama-i, kuɔ mi Diilonj-nelma wamma-na, mii naa cor ta mi piiye baa nuɔmba-i wuɔ da ŋ ta ŋ taara ŋ vii Diilonjo yaanjan-na fuɔ ŋ jã, baa naa waa hie ta ba huol mi yaanjan-na? Aa Kirsãŋ kuu *daanjgu-na, baa naa waa hie ta ba ciina ku nelma-i?

12 Bamanj huolaanj na yammu-i baa *jãmanj-kũŋgu-i, ba yaanj bafamba fereŋ canni-i ta ba cie bige-i? Ba sa fũnunj kar-ni nanna bɔlbɔl wɛi? Ku yaa i ka suɔ wuɔ jãmanj-maama dii kpelle ba wulaa.

I baa fer i kusũŋ-maama-i

13 Tobinj namaa, namaanjo-i Diilonjo biɛ-na ce-na u baan namaa, na da na waa na fereŋ nuɔ. Nga baa na ce kufanjgu-i gboruonju a ta na ce kumanj

* 4:27 Isayi (Ésaïe) 54.1 † 4:30 Miwaanjo jĩnammanj-sebe (Genèse) 21.9-10

dolaanu-nei. Yaan aa na yan na maama ta ma dolnu na-naa na ta na kãya na-naa.

¹⁴ Na saa da, *Moisi *anjnamma-i hiere ma juo ji gbura ma-naa nelma diei maan daama yaa nuo-i wuo: «*Ta η dɔl η nanolɔ-i ηaa nin dɔl η fɛɛ dumaa.*»*

¹⁵ Nga da na bir yan aa ta na hel na gãñ baa na-naa, na bigãan na-naa ηaa bĩmbaan namaa; da na saa gbãñ, na ka kosuon na-naa.

¹⁶ Min ka wan maman baa-na ma yaa daama: Yaan *Diilon-Yalle ta di ta na yaan-na, ku yaa na ka ne na kusunni-maama-i aa yan-ma.

¹⁷ Nelbilon kusun-maama-i baa Diilon-Yalle kusun-maama-i maaduoma si. Diilon-Yalle kusun-maama-i baa nelbilon kusun-maama-i ma sa ka humeduale. Ma hai-i-na, ma sa gbo baa ma-naa; ku'i cie na sa gbã na ce kuman dolaanun-nei.

¹⁸ Da na yan Diilon-Yalle ta na yaan-na, anjnamma sie tiraa gbãa yuu-na baa weima.

¹⁹ Kuman daan nelbiliemba holma-na ku sa puul. Ku yaa daaku: saasorsinni, tilasinni, binwosinni,

²⁰ cufebuole, isomma, bigãaru, berru, nahuonga, hodulle, yelma, boromma, nuharungu,

²¹ nenemungu, konhilingu, gbuolaangu, ni yaa kaan dumaano-na. Min waan maman baa-na cor, mi ka tiraa tir-ma baa-na: Baman cien kufangu-i, ba sie da munsuurmu *Diilon-nelle-na.

²² Nga Diilon-Yallen dii kuman nelien nuo η huonga-na, ku yaa daaku: nelnyulmu, hofelle, yaafelle, hohinanga, hujarre, fafaangu, viisinni,

²³ hiehieno, gbãngbãmungu. Anjnamma sa ciina nifanni-i daani-i.

²⁴ Baman hũyãa *Kirsa maama-i, ba gbuu ba kusunni-maama-i baa ba hobabalammu-i *daangu-na ko-ni hiere.

²⁵ Da kuo ii dii tiena Diilon-Yalle tienamma, i saaya i tie ce din taaran i tie ce kuman.

²⁶ Yaan i nanna bombolma-i baa antaaramma-i baa nenemungu-i i holma-na.

6

Yaan i tie kãya i-naa

¹ Tobin namaa, *Diilon-Yallen yey baa namaa naman, da na da molo ce kuubabalaangu, na bel-o da hiehie na dii-yo humefafalle-na. Aa na bel na fere unan nuo η baa ji suur fuo nallu-na.

² Taa na kãya na-naa. *Kirsa taara ku yaa na wulaa.

³ Uman duo tuo ne wuo si u temma si dii, a ne da u sie gbãa cii muonu canga, kutieno taal u fere.

⁴ Nelieno nelieno, u ne fuo feren ciluo-i u ne. Duo da u faa, u gbãa tuo muo u pãmpinanga-i a saa baa fuo feren ciluo-i; nga u baa muo-ka wuo fuo boyaa mel-na.

⁵ Nelieno nelieno baa u yun-maama.

⁶ Uman duo tuo hel u wan Diilon-nelma-i baa-ni, kutieno saaya u da kunganu η nagãñ-niini-na.

⁷ Baa na taal na fere: Molo sie gbãa bin Diilon yaanga-i. Da η duu kuman, η ji kar ku yaa-i.

⁸ Uman duo vaa u fere baa kuman dolaanun fuo fere, ma ka wuo-yo; nga uman duo vaa u fere baa kuman dolaanun Diilon-Yalle-i, di ka pã-yo baa cicelma man sa tien dede.

* 5:14 Buolman-sebe (Lévitique) 19.18

⁹ Baa na yan i kūoma sen baa ānfafamma cemma-i. I kūon da ma saa kara, i ka da i maacemma sullu-i duṅ saaya du da huonṅu maṅ nuo-i.

¹⁰ Terienṅu fanṅu-na, die da i fere huonṅu huonṅu, i saaya i tie ce ānfafamma-i nuomba-na hiere, ku huraa bamaṅ dii Diilonṅ-dūṅ-baamba horre-na.

Andaperienṅu

¹¹ Muomei hūyāa ta mi nyegēṅ fiēfiē-i-na baa mi fereṅ nanga, na saa da mei nyegēmma dii wagaga.

¹² Bamaṅ guoraan-naṅ wuṅ na *jā, ba sa taara nelbiliemba bigāan-ba *Kirsa kuliṅgu maama-na *daanṅu-na, ku'i cie. Ba taara yerre yon.

¹³ Bamaṅ kuuyenṅ *jāmmaṅ-kūṅgu-i daaba-i wuṅ *ānjīnamma, bafamba fere-i ba sa wuṅ ānjīnamma-i. Nga ba guor-na da na jā aa ba da ba gbeliēṅ ba fere.

¹⁴ Muṅ fuṅ, mi sa gbeliēṅ mi fere, nga mi gbeliēṅ Itienṅo-i Yesu-Kirsa yaa u diei yon. U yaa siyaa ba ko-yo i solaanṅu-na. Fuṅ kuliṅgu yaa cie miwaanṅo bimbinni nuonṅu hel muṅ-na; ni sa tiraa gbāa yuu-mi baa weiima.

¹⁵ Terienṅu fanṅu-na, ṅ *jāa o, ṅ saa jā o, yunṅu si dii-kuṅ. Kumaṅ yunṅu, ku yaa ṅ ce nelfeṅ nuṅ.

¹⁶ Bamaṅ wuṅyaanṅ hūmel daade-i hiere, Diilonṅo fē ba hōmmu-i aa kāyā-bei, ba yaa Diilonṅ-baamba-i kelkel.

¹⁷ Pāduṅṅa maṅ mi kūoma-na, a pigāanṅ wuṅ Yesu nolṅ muṅ, molo baa tiraa u muliēṅ-mi.

¹⁸ Tobinṅ namaa, Itienṅo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere. Ma ce dumaa.

Polŋ nyegãan sebɛ maŋ há Efesitaamba-i Nelmuoyamma

Polŋ taa u nyegẽŋ sebɛ daayo-i u waa kaso. U nyegãan-yo há Diilonŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Efesi. Ba hɔlma-na, *Yuifubaa-ba waa, *niɛraamba bi waa. Pol taa u taara ba hieroŋo-i ba suɔ Diilonŋo kusũŋgu-i ku yaa ku ka gbãa kãyã-bei ba tɛnamma-na.

Diilonŋ uŋ taa u taara mamaŋ aa miwaanŋo suɔ duɔ doŋ, u waanŋ ma yaa pigãan-ba sebɛ domma-na; wuɔ Diilonŋo ciɛra *Kirsa yaa ka waa bimbinni-i hiere ni yunŋu-na baa nuamba-i hiere ba bi yunŋu-na; a ce dumaanŋo-na, bamaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i, Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba-i hiere, ba ciɛ baaduamba fiɛfiɛ-i-na (sap. 1-3).

Diilonŋ-dũŋ-baambaŋ saaya ba bel ba-naa dumaa, u nunŋu hii kufanŋu-i; wuɔ ba yanŋ ba maama ta ma dɔlnu ma-naa, ba ta ba kãŋ ba-naa aa bi ta ba kãŋ Diilonŋo-i (sap. 4-6).

Jaalunŋu

¹ Muɔ Pol, Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonŋ muɔ ŋaa Diilonŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muɔmei nyegãan sebɛ daayo-i da mi há namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Efesi-i-na a ce Diilonŋ-dũŋ-baanŋ namaa.

² I To-i Diilonŋo-i, baa Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nei aa fẽ na hɔmmu-i.

Diilonŋ uŋ ciɛ baa-ye dumaa Yesu-Kirsa barguɔ-i-na

³ Yaanŋ i tiɛ tuɔlnu Diilonŋo-i, Itienŋo-i Yesu-Kirsa To-i. Inŋ yenŋ horre-na baa *Kirsa-i, u ciɛ baa-ye aa há-ye dɔrciilunŋu-i ku sinni-na hiere dɔrɔ-i-na.

⁴ Aa Diilonŋo suɔ duɔ jina miwaanŋo-i, u yufelle naa hel-yiɛ i diɛ waa fuɔ baanŋ miɛ Kirsa barguɔ-i-na. U ciɛ mafamma-i i diɛ waa welewele u yaanŋa-na cãlmuɔ baa waa-yiɛ.

⁵ I maama dɔlaanu-yuɔ, a ce dii ku domma-na, u taa u taara u ce-ye u bisãlŋ miɛ Yesu-Kirsa barguɔ-i-na.

⁶ Terienŋu fanŋu-na, yaanŋ i tiɛ jaal Diilonŋo-i wuɔ u firiinu u huɔŋga-i baa-ye cor a há-ye u Bɛduɔla-i.

⁷ U yaa ciɛ tãmmaŋ-kũŋgu a sãa i yunni-i aa pir i ãmbabalma-i. Diilonŋo pigãan-ye u fafaanŋu-i dumɛi ku sinni-na hiere.

⁸ U firiinu u huɔŋga-i baa-ye a ce-ye nelnurãanŋ miɛ baa cɛcɛmuntaanŋ miɛ.

⁹ U pigãan-ye u kusũŋgu-i. Anfafamma maŋ waa u huɔŋga-na dii ku domma-na, u pigãan-ye baa-ma.

¹⁰ Ma cemmanŋ-huɔŋ da ku hi, u ka ce-ma: U ka tigiinŋ dɔrbimbinni-i hiere baa hɛɛmanŋ-niini-i aa haa Kirsa-i ni yunŋ-nu.

¹¹ Diilonŋo hielaa u yufelle yiɛ dii ku domma-na a saanu baa fuɔŋ taaranŋ ku ce dumaa. Diilonŋo ce wɛima-i hiere kuŋ dɔlaanu fuɔ dumaa. Terienŋu fanŋu-na inŋ yenŋ Kirsa horre-na, uŋ pãa nunŋu maŋ baa-ye, u hãa-ye baa-ku.

¹² A ce dumaanŋo-na, miɛ maŋ haa i nanŋa-i Kirsa-i-na igɛna, yaanŋ i tiɛ gbɛliɛŋ Dombuɔ-i.

¹³ Namaa fɛrɛ-i nanŋ bi nuɔ ninsoŋo-i, nanŋ nuɔ koŋkor-*Neldɔdɔlma-i, na hũyãa Kirsa maama-i. Nanŋ hũyãa-ma dumaanŋo-na, Diilonŋo dãanya-nei baa u *Yalle-i uŋ ŋa naa pã dimanŋ nunŋu-i baa-na.

¹⁴ Di yaa fiɛŋ i hɔmmu-i wuɔ Diilonŋ duɔ ji kor-e gbula i ka da i niɛluɔ-i. Terienŋu fanŋu-na, yaanŋ i tiɛ jaal Dombuɔ-i.

Pol cāarā Diilonjo-i hā Efesitaamba-i

¹⁵ Tobinɔ namaa, ku'i ciɛ min juo nu wuo na haa na nanɔa Itienjo-i Yesu-i-na aa ta na dɔl Diilon-dūn-baamba-i hiere,

¹⁶ mi sa nanna yiingu baa Diilonjo jaalma-i na maama-na. Na maama sa karaanu-miɛ.

¹⁷ Aa mi cārā Itienjo-i Yesu-Kirsa Diilonjo-i, i To maŋ fafaangu tienjo-i, wuo u hā-na u *Yalle-i di ce-na nelnurāanɔ namaa a pigāan-na baa-yo na suo-yo dei.

¹⁸ U puur na yufienja-i na suo uŋ biɛ-na mamaŋ nuo-i, aa uŋ jienaa ciilu-fafaangu maŋ tuo cie u baamba-i na bi suo ku sinni-i,

¹⁹ aa bi tiraa suo uŋ ceŋ maacemma-i baa himma maŋ temma-i u hā miɛ maŋ hūyāa u maama-i.

²⁰ U siire Yesu-i hiel-o kuomba hɔlma-na baa hiduoma famma yaa-i a jina-yuo u caangu-na dii dɔro-i-na.

²¹ Yuntesiinni-i hiere, baa fōngōtesinni-i hiere, baa nellentesinni-i hiere ka hel baa himma-i hiere, *Kirsa dii ni dɔro. Nelbōmbōmbaa-ba maŋ dii nyungo-i-na baa bamaŋ juoŋ bisinuo-i-na hiere, Kirsa dii ba yuŋ-nu.

²² Diilonjo haa-yo bimbinni-i hiere ni yuŋ-nu, aa bi haa-yo fuo dūn-baamba bi yuŋ-nu.

²³ Diilon-dūn-baamba yaa Kirsa borre-i; ba wɛima-i hiere ma kāa ka jūŋ u yaa nuo-i. U yaa wɛima-i hiere miwaanjo-na.

2

Diilonjo kuraa-ye gbāngbāŋ

¹ Dielūo-i-na, na āmbabalma-i baa na cālmuo naa ce-na ŋaa bikuoŋ namaa Diilonjo wulaa.

² Na taa na wuo nelbilienɔ temma; naa naa cu *jina ba yuntienjo huon-nu. Bamaŋ cīnaana Diilonjo nuŋgu-i u yaa diyaa-ba kuo.

³ Miɛ fɛrɛ-i ii naa bi waa dumei; i taa i ce kumaŋ dolaanu-yiɛ, i taa i ce i yufien-maama. A ce dumaanjo-na, Diilonjo naa ka gāŋ baa-ye ŋaa uŋ kaa gāŋ baa bafamba-i dumaa.

⁴ Ŋga Diilonjo hujarre temma si dii, i maama silaa dɔlnu-yuo cor,

⁵ a ce i āmbabalmaŋ ŋa naa fiɛ ce-ye bikuoŋ miɛ, u siire-yiɛ baa *Kirsa-i. Diilonjo ciɛ baa-na ku'i ciɛ na kor.

⁶ Inɔ suurii Kirsa horre-na, Diilonjo siire-yiɛ baa-yo a hiel-e kuomba hɔlma-na i ka tiɛ ce i bāangu-i baa-yo dɔro-i-na.

⁷ U ciɛ mafamma-i duo pigāanɔ bamaŋ juoŋ miɛ huongu-na hiere wuo Yesu-Kirsa horre ciɛ u fa baa-ye cor.

⁸ Naŋ hūyāa Kirsa maama-i ku'i ciɛ Hujarrentienjo kor-na gbāngbāŋ. Namaa cufaluŋgu sī; Diilon-maacemma.

⁹ U saa ne na ānfafamma aa kor-na, ku yaa molo siɛ gbāa gbɛlienɔ u fɛrɛ.

¹⁰ Na saa da, Diilonjo yaa maa-ye aa ce-ye nuofelaanɔ miɛ Yesu-Kirsa horre-na i diɛ tiɛ ce ānfafamma. Anfafamma famma-i u tigiin-ma dii ku domma-na i diɛ tiɛ ce-ma.

Kirsa horre ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduamba

¹¹ Ma sī na suyaa wuo dielūo-i-na na waa *niɛraanɔ namaa? *Yuifubaa-ba taa ba bi-na wuo na saa *jā, aa ta ba gbɛ ba fɛrɛ wuo ba jāa a saa baa pāduoŋa maŋ ba kūma-na.

¹² Huoŋgu fanɔgu-na, naa naa maa *Kirsa-i-na; na waa niɛraanɔ namaa, na nuŋgu saa waa baa *Isirahɛl-baamba-i; na nuŋgu saa waa Diilon-nupāngu-na, na saa ta na hiŋ binjūŋ taalunɔ, aa na saa ta na suo Diilonjo-i.

¹³ Nga fiɛfiɛ-i-na, namaa naman naa gbuu maa Diilonɔ-na, nan suurii Yesu-Kirsa horre-na, u tamma piyaa-na yuɔ.

¹⁴ Yesu-Kirsa yaa juɔ baa yaafɛlle-i. U ciɛ Yuifubaa-ba-i baa niɛraamba ce baaduɔmba. Bigaaru man waa ba hɔlma-na ɲaa dɔŋkɔruɔŋgu ta ku karnu-bei, u kuu naara-kuɔ.

¹⁵ U buraana Yuifu ba *anjɪnamma-i baa ma hɔmienɲa-i hiere, aa gbonu niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i ce-ba baaduɔmba u horre-na. U juɔ baa yaafɛlle-i jomma famma yaa-i.

¹⁶ Kirsa kuu *daaŋgu-na a tigiin niɛraamba-i baa Yuifubaa-ba-i hiere ce-ba baaduɔmba, aa dii-ba ba-naa nuɔ baa Diilonɔ-i. U kuu a hiel bigaaru-i ba hɔlma-na.

¹⁷ Terienɲu faŋgu-na, namaa naman naa maa, baa namaa naman naa pie hiere, Kirsa juɔ baa yaafɛllen-nelma ji wan baa-na.

¹⁸ Na saa da, Kirsa ciɛ i hieronɔ-i hiere i gbãa tiɛ piɛ Diilonɔ-i *Diilonɔ-Yalle barguɔ-i-na.

¹⁹ A ce dumaanɔ-na, na sa tiraa na ye niɛraan namaa Diilonɔ-baamba hɔlma-na; na ciɛ Diilonɔ-dɔŋ-baan namaa, gbulgbulgbul.

²⁰ Naa dii ɲaa kpɔŋkparabaa namaa aa Diilonɔ ce-na tuɔ ma dubuɔ baa-na. Dubuɔ faŋo-i Yesu *pɔpuɔrbiemba yaa ku tuole-i baa *Diilopɔpuɔrbiemba-i, aa Kirsa yaa tintɪŋbo-i.

²¹ Fuɔ yaa bilaaya-kuɔ ku yiɛra ku gbeini-na ta ku yuure ku kã da ku ce Diilonɔ-dɔŋgu.

²² Namaa nan bi yeŋ Kirsa horre-na, na nunɲu dii dɔŋ daaku-na. Diilonɔ-Yalle dɔŋgu yaa ka waa dɔŋgu faŋgu-i.

3

Polɲ saaya u ce maacemma man

¹ Ku'i ciɛ muɔ Pol, ban diyaa muɔmi man kaso-i-na wuɔ mi waan Yesu-Kirsa maama-i baa *niɛraan namaanɔ-i, mi ta mi cãrã Diilonɔ-i mi hã-na.

² Diilonɔ un ciɛ baa-mi a hã-mi maacemma man, wuɔ mi ce-ma a kãyã-nei, na saa bi yan nelma famma-i numma.

³ Diilonɔ pigãan-mi u kusɔŋgu-i. Mi hii dii mi nunɲu-i cɛllɛ nelma famma-na baa-na cor.

⁴ Da na kalan mi sebɛ-i, na ka da minɲ suyaa Diilonɔ kusɔŋgu-i dumaa a kã *Kirsa maama-na.

⁵ Nelma famma-i, Diilonɔ saa naa pigãan yiinataamba-i baa-ma. Nga fiɛfiɛ-i-na, u *Yalle pigãan Yesu *pɔpuɔrbiemba-i baa fuɔ fɛrɛŋ baamba-i baa-ma hiere.

⁶ Nelma famma yaa daama wuɔ: Niɛraan namaanɔ-i nan suurii Yesu-Kirsa horre-na, *Neldɔdɔlma ciɛ na da na wuo ciiluduɔŋgu baa *Yuifubaa-ba-i, na ciɛ baaduɔŋ namaa baa Yuifubaa-ba-i; Diilonɔ un pãa nunɲu man, na nunɲu dii-kuɔ.

⁷ Diilonɔ-i bibienɔ! U ciɛ baa-mi a ce-mi Neldɔdɔl daama watien muɔ.

⁸ Nɲ siɛ suɔ wuɔ Diilonɔ-dɔŋ-baamba-i hiere ba bɔyaa muɔmei nuɔ-i, ɲga Diilonɔ ciɛ baa-mi aa hiel-mi mi da mi ka wan Kirsa anfafamma man maatɪmma sɪ baa niɛraamba-i.

⁹ Aa Diilonɔ un ceŋ u kusɔŋgu-i dumaa, mi kaala-kuɔ baa nuɔmba-i. U yaa hielaa bɪmbɪnni-i hiere. Dii ku domma-na u yaan nel daama-i u huɔŋ-na.

¹⁰ U ciɛ-ma dumɛi duɔ ce Diilonɔ-dɔŋ-baamba da ba pigãan yuntaamba-i baa fɔŋgɔtaamba man dii dɔrɔ-i-na u cɛcɛmunɲu-i ku sɪnni-na hiere.

¹¹ Mafamma-i daama-i hiere ma waa u huɔŋga-na dii ku domma-na. U ciɛ Itienɔ-i Yesu-Kirsa ce ma yaa daama-i.

12 In yɛn baa Yesu-Kirsa-i aa tiraa haa i nanɔa yuɔ, i ka da holle piɛ Diilonɔ-i.

13 Terienɔu faŋgu-na, jande, miŋ ceŋ sũlma maŋ na maama-na, baa na yaŋ ma seŋ na kũɔma-i. Sũlŋ daama yaa ka ce na ce bɔi.

Polŋ cārāŋ kumaŋ Diilonɔ wulaa

14 Ku'i ciɛ mi ta mi dũuna i To-i Diilonɔ yaanɔa-na aa ta mi cārā-yuɔ.

15 Tonaamba-i hiere dɔrɔ-i-na baa hĩɛma-na ba tosinni hilaa u yaa nuɔ-i.

16 Wuɔ un yɛn nelbuɔ, u ce u *Yalle dii holle nei.

17 Aa nan haa na nanɔa-i *Kirsa-i-na, u ce u maama yu na hɔmmu-i. U kãyã-nei na nan kaasinni u hũmelle-na aa nelnyulmu da muntĩɛnammu na hɔmmu-na,

18 ku yaa Diilonɔ-dũŋ-baan namaanɔ-i hiere na kũŋgu-na, na ka gbãa suɔ Kirsa nelnyulmu nolaanɔ-i.

19 Kirsa nelnyulmu maŋ cuu nelbiliemba hɔmmu-i, mi cārā Diilonɔ-i wuɔ u kãyã namaanɔ-i na suɔ mu yaanɔa-i, ku yaa na hɔmmu ka gbuu yu baa Diilonɔ maama-i.

20 Uman gbãa hã-ye cor in cārā kumaŋ baa in jɔguɔŋ-ma dumaa a saanu baa u fõŋgũ maŋ ciɛŋ maacemma-i i hɔmmu-na,

21 jaalunɔu gbĩɛ baa u yaa-i Diilonɔ-dũŋgu-na yinni maŋ jon Yesu-Kirsa barguɔ-i-na! Ma ciɛ.

4

Diilonɔ-dũŋ-baamba dii baaduɔmba

1 Jande, terienɔu faŋgu-na, ban diyaa muɔmi maŋ kaso-i-na wuɔ mi cãa Itienɔ-i, mi cārā-nei, yaan na wuɔsaanɔu saa baa Diilonɔ un taaran-kuɔ dumaa.

2 Taa na hiire na fɛrɛ aa na waa hĩɛhĩɛ baa na-naa. Baa na yaŋ na hɔmmu ta mu huol. Taa na dɔl baa na-naa aa uman duɔ ce uman kumaŋ, kutienɔ tiil-ku namman-temma.

3 *Diilonɔ-Yallen ciɛ na ce kuuduɔŋgu dumaa, gbãan yaafɛlle ce na tĩɛ dumei.

4 *Kirsa borre dii di diei yon, Diilonɔ-Yalle-i di bi diei ŋaa Diilonɔ un ciɛ na haa na nanɔa-i nelduɔma diei nuɔ dumaa.

5 Itienɔ dii u diei pe, aa na hũyãa nelduɔma diei, aa *batɛmu duɔŋo yaa nan daa-yo.

6 Diilonɔ bi dii u diei, aa u yaa i hieronɔ-i hiere i To-i. U yaa i yun-nu hiere. U biɛ i hieronɔ-i hiere u ce u maacemma-i, aa waa i hieronɔ-i i hɔmmu-na.

7 Nɔa i hieronɔ-i hiere, Kirsa ciɛ baa-ye a hã-ye i de-i-den maacemma a saanu baa un taaran-kuɔ dumaa.

8 Ba nyegãan fuɔ maama'i Diilonɔ-nelma-na wuɔ:

«Un nyugãan kã dɔrɔ-i-na,

u kãa baa kasobiemba

aa u calaa bimɓinni hã nelbiliemba-i.»*

9 A ne da da ba cira: «U nyugãan kã dɔrɔ-i-na» ku pigãan wuɔ u hiiriye igɛna hĩɛma-na.

10 Uman hiiriye, uuduɔŋo faŋo yaa tiraa bir nyugũŋ kã dɔrɔ-i-na duɔ gbãa duɔ gbuo terni-i hiere.

11 U yaa hãa nuɔmba-i ba da-ba-den maacemma: U ciɛ banamba Yesu *pɔpuɔrbiemba, aa ce banamba ta ba ce u pɔpuɔrunɔu, banamba *Neldɔdɔlma waraamba aa banamba tayaanaabaa sisɔ Diilonelpigãataamba.

12 U ciɛ ma yaa-i a ce Diilonɔ-baamba ta ba gbã ba ce u maacemma-i ba kãyã ba-naa ba nan kaasinni Diilonɔ-hũmelle-na.

* 4:8 Gbeliɛman-nalãanɔu (Psaume) 68.19

13 Mafan da ma ce, i ka suɔ Diilon-Bieŋo-i hiere kuuduɔŋgu aa hūu u maama-i. I ka ce babɪncuɔŋ miɛ Diilon-hūmelle-na a tie suɔ wɛima-i hiere Kirsa temma-i.

14 I sie tiraa waa ŋaa bisālŋ miɛ nuɔmba ta ba t̄aal-e ba pira-yiɛ Diilon-hūmelle-na ŋaa fafalmuŋ wuɔraŋ mu biŋ baa beŋo dumaa hūmmaŋ d̄arɔ. Nuɔmba sie tiraa ta ba gb̄a ba guɔl i gbeini-i.

15 Ŋga yaan nelnyulmu waa i ninsoŋo wamma-na, ku yaa i ka biɛ Kirsa maama-i hiere. U yaa i yuŋgu-i aa miɛ i waa u borre-i.

16 Fuɔ yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama temma-i tie kāyā i-naa; nelieŋo nelieŋo baa u maacemma. Diɛ tie ce i maacemmambaa-ba-i maŋ saaya ma ce dumaa, ŋ da kunaŋgu naara-yiɛ aa ŋ da i naŋ kaasinni fafamma nelnyulmu-na.

Anfɛleŋo

17 Miŋ gbu mi cārā kumaŋ na wulaa Itieŋo yerre-na ku yaa daaku: Jande, baa na tiraa na ta na ce ŋaa bamaŋ sa suyaan Diilonŋo-i baŋ ceŋ dumaa. Yuŋgu si dii ba ānjɔguɔma-na.

18 Ba nyaayā ba fɛɛ aa ba sa bi tiraa suɔ biŋkūŋgu; a ce dumaanŋo-na ba nuŋgu si dii Diilon-horre-na. Ba ānjɔguɔma cuure aa yaŋ-ba.

19 Ba sa suɔ baŋ biŋ kumaŋ senserre-i; a ce dumaanŋo-na ba maacemma yaa tilāsinni-i; ba naa ma yaa-i ba wuo juuru-i.

20 Na suyaa *Kirsa-i baa ma yaa wɛi?

21 Mi suyaa miɛ na nuɔ u maama-i aa ba h̄aalāyā-nei baa ninsoŋo maŋ dii u hūmelle-na

22 wuɔ na nanna na āncɔlɔmma-i. Naŋ taa na ce mamaŋ d̄ielūɔ-i-na, na hiel na gboluɔŋgu mɛi. Ambabalma cemma taa ma dɔlnu-nei ŋaa bige-i! Ma yaa taa ma dii-na hūmebabalalle-na.

23 Aa bi h̄aalā-nei wuɔ na yaŋ *Diilon-Yalle bir na ānjɔguɔma-i.

24 Wuɔ na biɛ Diilon-huɔŋga a ce nuɔfelaan namaa aa ninsoŋo ce na waa nelviin namaa baa nuɔfafaan namaa.

25 Terieŋgu fanŋu-na, hielaan na naŋga coima-na. I cie duduɔŋ-baan miɛ, a ce dumaanŋo-na na hieroŋo-i hiere na saaya na ta na waŋ ninsoŋo-i baa na-naa.

26 Uman u huɔŋ da ka guɔla, u bel u fɛɛ u baa ji ce cāl. Aa u gb̄aŋ u hiire u huɔŋga-i aa b̄aaŋ-yufelle suɔ da di suur.

27 Baa na yaŋ *Sitāni da mumbelmu nei.

28 Uman duɔ tuɔ cuo, u yaŋ cuoyuŋgu-i aa u siɛya u napuɔŋa-i a taara u yerren-kūŋgu aa bi da kāyā sūntaamba-i.

29 Baa na yaŋ āndababalaanŋu diei hel na nunni-na. Nelma maŋ gb̄aa kāyā tobimba-i aa dii sirɛiŋa-bei, na ta na waŋ ma yaa-i.

30 Baa na guɔla Diilon-Yalle huɔŋga-i, Diilonŋo d̄āanya-nei baa di yaa-i tuɔ cie koŋkor-yiinŋu-i.

31 Baa na ta na nyɔ na nonni-i baa na-naa. Yaan yavāale-i baa h̄ɔdulle-i. Yaan ijieni-i baa tuosinni-i. Nieŋ āmbabalma-i ma sinni-na hiere aa na yaŋ-ma.

32 Taa na ce ānfafamma na-naa nuɔ aa na ta na ce hujarre na-naa nuɔ. Taa na ce jande na-naa nuɔ ŋaa Diilon uŋ cie jande nei dumaa Kirsa barguɔ-i-na.

5

Na wɛima-i hiere ma saaya ma waa cecerma-na

1 Namei Diilon-bisālŋ namaanŋo-i, na maama sa suɔ aa dɔlnu-yuɔ. Terieŋgu fanŋu-na, gb̄aaŋ na ta na ce u temma.

² Nelnyulmu saaya mu ta na weima-i hiere ma yaan-na *Kirsa temma-i. Kirsa dɔlaa-ye fuɔ a ji hũu-ma ku i maama-na. U pãa u fɛrɛ, a ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũngu maŋ dɔlaanuŋ Diilonjo-i.

³ Namaaŋo-i Diilonj-baaŋ namaa, a ce dumaanjo-na biŋwosinni-i baa pɔpɔrsinni-i ni sinni-na hiere ka hel baa cãncaya-i mi sa taara mi nu ni maama na hɔlma-na.

⁴ Tilãsinniŋ-ãndaanjo saa bi saaya ku hel na nunni-na, baa miminsinniŋ-ãdenni-i ka hel baa ãndasɔsɔnni-i hiere. Yaan aa na ta na jaal Diilonjo yaa.

⁵ Na saa da, da ŋ ta ŋ ce cãncaya-i, kuu dii ŋaa ŋ yaan Diilonjo-i aa ta ŋ kuye ŋ yufien-niini, a ce dumaanjo-na bamaŋ ciɛŋ cãncaya-i, baa biŋwosinni-i, baa pɔpɔrsinni-i, ba siɛ da munsuurmu Kirsa-i baa Diilonjo-i ba nelle-na.

⁶ Baa na yaŋ ba tãal-na baa nelsɔsɔmma pira-nei. Daaku temma yaa ciɛŋ Diilonjo tuɔ gãŋ baa ãnyagarmantaamba-i.

⁷ Terienjo fanjo-na, baa na cu ba huon-nu.

⁸ Diɛlũo-i-na, naa naa waa kukulma-na; fiɛfiɛ-i-na, naŋ yeŋ Itienjo horre-na, naa dii cecerma-na. A ce dumaanjo-na, taa na wuɔ ŋaa cecermaŋ-biemaŋ wuɔ dumaa; ba hɔmmu kuon.

⁹ Cecermaŋ-bisãlmba ãncemma yaa ãnfafamma, baa viisinni, baa nin-sowalle.

¹⁰ Gbãaŋ na ta na suɔ kumaŋ dɔlaanuŋ Itienjo-i.

¹¹ Baa na dii na gboluonjo kukulmaŋ-maacemma-na; belle si dii-mɛi. Yaan aa na ta na firre bamaŋ ciɛŋ-maŋ.

¹² Baŋ fuo ba ce mamaŋ; senda-weima; ma siɛ gbãa waŋ.

¹³ Na saa da, da ŋ firre moloŋo-i, uŋ ceŋ mamaŋ ŋ da ma hilaa hiere bomborma-na.

¹⁴ A ne da weiŋ da ma hel bomborma-na, ma kaala nuɔmba-i hiere ba wulaa. Ku'i ciɛ ba'a:

«Duɔfũmmuntie, sire!

Sire ŋ hel kuomba hɔlma-na

Kirsa ka pa bãanjo nie.»

¹⁵ Terienjo fanjo-na, nieŋ na wuɔsaanjo-i torro. Baa na ta na ce bisãnsinni, taa na ce biŋcɔmma.

¹⁶ In yeŋ yinni maŋ nuɔ-i daani-i, yifafanni sí. A ce dumaanjo-na, vaan na fɛrɛ baa kuufafaanjo cemma-i. Baa na gonya ãnsɔsɔmma.

¹⁷ Baa na ce bisãnsinni, yaan aa na taara Itienjo huonjo-i na suɔ-ka.

¹⁸ Baa na ta na nyon kolma-i na ye. Konjbuolaanjo biɛna nelienjo. Yaan *Diilonj-Yalle yaa ta di yu na hɔmmu-i hɔnni maŋ jon.

¹⁹ Diilonj-Yallen diyaa neiini maŋ na nunni-na, taa na hãl-ni na dii sireiŋa na-naa nuɔ. Taa na hãl gbeliemaŋ-neini-i na tuɔlnu Itienjo-i baa huonjo diei.

²⁰ Taa na jaal i To-i Diilonjo-i hɔnni-na hiere baa weima-na hiere Itienjo-i Yesu-Kirsa maama-na.

Diilonj-dũŋ-baaŋ ãnsorre

²¹ Nieŋ *Kirsa-i aa na ta na siɛ na-naa wulaa.

²² Caan namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ŋaa naŋ siɛ Itienjo wulaa dumaa.

²³ Na saa da, bibienjo yaa ciɛŋo yunjo-na ŋaa Kirsan yeŋ Diilonj-dũŋ-baamba yunjo-na dumaa. Diilonj-dũŋ-baamba yaa fuɔ borre-i aa fuɔ u ce ba konjortienjo.

²⁴ A ce dumaanjo-na, ciɛŋo saaya u tuɔ siɛ u bɔlɔ wulaa weima-na hiere ŋaa Diilonj-dũŋ-baambaŋ siɛ Kirsa wulaa dumaa.

²⁵ Bɔlaan namaa, taa na dɔl na caamba-i ŋaa Kirsan dɔlaa Diilonj-dũŋ-baamba-i dumaa aa hũu-ma ku ba maama-na

²⁶ a bɔ-ba ba den hã Diilonɔ-i baa-ba. U ciɛ u nelma-i baa hũmma a caya-bei da welewele

²⁷ ba da ba ta ba ne fafamma u yaanɔa-na; dugaanɔu baa waa molo-na, unan kũɔma baa yii iyiemba, aa cãlmuɔ baa bi waa molo-na.

²⁸ Bibienɔ saaya u yan u ciɛnɔ maama ta ma dɔlnu-yuɔ dumɛi nɔaa fuɔ fɛrɛn kũɔma maaman dɔlnun-yuɔ dumaa. Uman duɔ tuɔ dɔl u ciɛnɔ-i, kuu dii nɔaa u dɔl u fɛrɛ.

²⁹ Na saa da, n sɛ gbãa bigãan n fɛrɛ, nɔa n taara niwuoni n hã n fɛrɛ aa ta n ne n fɛrɛ fafamma nɔaa Kirsan nen Diilon-dũn-baamba-i dumaa.

³⁰ Ba yaa miɛnɔ-i aa miɛmɛi Kirsa kũɔma-i.

³¹ Ma nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Ku'i ciɛ bibienɔ ka yan u to-i baa u nyu-i aa waa baa u ciɛnɔ ba gbonu ce kuuduɔnɔ.*»*

³² Nel daama tuole dii purru. Muɔ fuɔ, mɛi ciɛra ma vii Kirsa yaa-i baa Diilon-dũn-baamba-i.

³³ Nɔa ma bi vii namaanɔ-i: Bibienɔ bibienɔ, u saaya u tuɔ dɔl u ciɛnɔ nɔaa un dɔl u fɛrɛ dumaa; aa ciɛnɔ ciɛnɔ, u tuɔ sɛ u bɔlɔ wulaa.

6

Bĩncuɔmba-i baa ba bisãlmba-i ban saaya ba waa dumaa

¹ Bisãlnɔ namaa, taa na nu na bĩncuɔmba nunni-i nɔaa Itien un taaran-kuo dumaa, ku'i faa. Namaa maama yaa mafamma-i.

²⁻³ «*Ta n kã n to-i baa n nyu-i ku yaa n huɔnɔa ka fɛ aa n ka da yinni hiɛma-na.*»* Nelma famma yaa Diilon-ãnjĩnadiɛlãmma man baa nupãlle-i.

⁴ Bientobaa namaa, baa na ta na du na bisãlmba hõmmu-i, yaan aa na nuola-bei fafamma, na dii nelfafamma ba tũnni-na nɔaa Itien un taaran-kuo dumaa.

Kɔraamba-i baa ba yuntaamba-i ban saaya ba waa dumaa

⁵ Kɔraanɔ namaa, taa na nu na yuntaamba nunni-i, aa na firnu na hõmmu-i baa-ba na ta na kã n-ba nɔaa nan cen dumaa baa *Kirsa-i.

⁶ Baa na ta na ce ba yufellen yon ba da ba dɔl-na. Nan yen Kirsa kɔraanɔ namaa, firiinun na hõmmu-i na ta na ce Diilon un taaran kuman.

⁷ Fien na hõmmu-i baa ba maacemma-i. Baa na ta na ne-ma nɔaa nelien-maama, taa na ne-ma nɔaa Itienɔ maama.

⁸ Na saaya na suɔ wuɔ kɔrien nuɔ o, kɔrien nuɔ sɛ o, nin ciɛ ãnfafamma man, Itienɔ ka pã-ni baa-ma.

⁹ Yuntaanɔ namaanɔ-i, taa na bi ce maaduɔma yaa-i baa na kɔraamba-i. Baa na ta na nuola-bei. Na saaya na suɔ wuɔ namaa baa bafamba-i hiere Yunteduɔnɔ'i dii-nei dɔrɔ-i-na. Aa Yuntienɔ fanɔ sa ce ciɛluɔ.

Diilon un hãa-ye bercebĩmbĩnni man

¹⁰ Mamanɔ tiyãa ma yaa daama: Itienɔ fõngũɔ temma sɛ, a ce dumaanɔ-na yaan na fõngũɔ tuɔ hel u yaa nuɔ-i.

¹¹ Diilon un hãa-na bercebĩmbĩnni man, biyaan-nin na tɛrɛn na yiɛra, ku yaa *Sitãni sɛ gbãa yii baa-na.

¹² Na saa da, i sa gã n baa nelbiliemba, i gã n baa jĩnabaa, baa kartaamba, baa hiriemba, baa isuɔtaamba.

¹³ Terienɔ fanɔna, Diilon un hãa-na bercebĩmbĩnni man hiere, biyaan-nin; baa na yan ku diei! Ku yaa Sitãni duɔ diire-nei yiingɔ yiingɔ, na yiɛra ku diei nuɔ. Ma ka dɔl-na.

* **5:31** Miwaanɔ jĩnaman-sebɛ (Genèse) 2.24

* **6:2-3** Helman-sebɛ (Exode) 20.12; Anjĩnamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 5.16

¹⁴ Siirenɔ na tɛɛn na yiera: Na ce ninsoŋo-i ɲaa kpaŋkpaanɔ na pɛyɛ na nageiŋa-i, aa na ce viisinni-i ɲaa kɔllun-joŋgoruo na dii.

¹⁵ Na ce *Neldɔɔlma wamma-i ɲaa naatenni na dii na gbeini-na; yaafɛlle da ma yaa nuɔ-i.

¹⁶ Nan hũyaa Yesu-Kirsa maama-i baa huɔŋga maŋ, taa na cɪnnu na fɛɛ baa huɔŋga faŋga yaa-i hɔnni-na hiere *Bigaarãŋo heinɔ baa ji hi-na.

¹⁷ Ciɛŋ Diilon-koŋkoro-i ɲaa kɔllun-cucũŋgu na dii na yunni-na, aa na bie *Diilon-Yalle jigãŋga-i, ka yaa Diilon-nelma-i.

¹⁸ Diilon-Yalle barguɔ-i-na, taa na gbu na cãrã Diilono-i weima-na hiere. Vaan na fɛɛ baa Diilocãrãlle-i aa na ta na cãrã na hã Diilon-dũŋ-baamba-i hiere.

¹⁹ Taa na bi cãrã na hã muɔŋo-i, wuɔ u kãyã-miɛ, da mi puur mi nunɔgu-i da mi wan Neldɔɔlma-i huɔŋgu huɔŋgu, mi kũɔma baa nyɛn, aa u pigãan-mi miŋ saaya mi wan maman.

²⁰ Miŋ feŋ mi ye kaso-i-na, ba puɔraa muɔmɛi baa nel daama-i. Terienɔgu faŋgu-na, maŋ gbɛ ma wan dumaa, taa na cãrã Diilono-i wuɔ u kãyã-miɛ mi kũɔma baa nyɛn baa ma wamma-i.

Jaaluperienɔgu

²¹ Maman dii bande-i-na, i natobiŋo-i Tisike duɔ kã, u ka wan-ma baa-na na suɔ miŋ yeŋ maman nuɔ-i. Tisike maama dii kpelle mi huɔŋga-na, u vaa u fɛɛ baa Itienɔ maacemma-i.

²² Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka wan ma yaanɔga-i baa-na a fɛ na hɔmmu-i.

²³ I To-i Diilono-i, baa Itienɔ-i Yesu-Kirsa-i, ba fɛ tobimba hɔmmu-i aa ce-ba nelnyulmuntaamba baa aŋhũumantaamba.

²⁴ Baman gbu ba kuye Itienɔ-i Yesu-Kirsa maama-i bãanɔgu-i baa isuɔŋgu-i, Diilo kãyã-bei hiere.

Polŋ nyegãaŋ sebe maŋ há Filiputaamba-i Nelmuoyamma

Pol yaa waanŋ Diilonŋ-nelma-i baa Filiputaamba-i ba nu-ma aa hũu-ma (Pɔpuɔɔ: 16.11-40). Ku huonŋu-na, baa bel-o dii-yo kaso Yesu maama-na. Filiputaanŋ baa hiel moloŋo ba hɔlma-na baa conŋoruonŋu u kã ka há Pol dii kaso-i-na. Ba bĩ naacolŋo-i Epafuroditi. Kufanŋu maama yaa nuɔ-i Pol nyegãŋ sebe daayo-i duɔ jaal-ba.

U duonŋ a dii sireiŋa bei wuɔ ba nyaar *Neldɔdɔlma-na aa ba muonu-meĩ terni-na hiere. Wuɔ ba ta ba hiire ba fere ŋaa Yesuŋ taa u hiire u fere dumaa (sap. 1-2). U gbuɔya-bei wuɔ ba bel ba fere coikartaamba-na, wuɔ da ŋ haa ŋ nanŋa-i Yesu-i-na, ku yaa gbãa ce-ni nelviinŋ nuɔ Diilonŋo yufelle-na, Yuifu ba Diilonŋ-hũmelle wuɔsaanŋu sĩ (sap. 3). U bi piiye baa-ba wuɔ ba yanŋ aa ba nunu ba-naa ba ce Itienŋo maacemma-i (sap. 4).

U sebe huonŋa-na hiere, u diyaa sireiŋa Diilonŋ-dũŋ-baamba-na wuɔ banŋ yenŋ Itienŋo horre-na, ba ta ba nye. Wuɔ Yesuŋ hãa-ye kumanŋ, ku maaraa bĩmbĩnni-i hiere, a ce dumaanŋo-na umanŋ duɔ haa u nanŋa-i yuɔ weĩma-na hiere, kutienŋo huonŋa gbãa fẽ.

Jaaluŋgu

¹ Muɔ Pol, muɔ baa Timote, miem̄i nyegãaŋ sebe daayo-i. Yesu-Kirsa cãarãanŋ miẽ. I nyegãaŋ-yo die há namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i a ce Diilonŋ-dũŋ-baanŋ namaa Filipu-i-na, baa na yaataamba-i, baa bamanŋ kãayãŋ-bei ba maacemma-na Diilonŋ-dũŋgu-na.

² I To-i Diilonŋo-i, baa Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i, ba kãyã-nei bɔi aa fẽ na hɔmmu-i.

Polŋ cãrãŋ kumanŋ u há Filiputaamba-i

³ Da mi jɔguonŋ na maama huonŋu huonŋu, mi jaal Diilonŋo-i ma yerrenŋ.

⁴ Da mi ta mi cãrã Diilonŋo-i mi há-na huonŋu huonŋu, mi huonŋa fẽ da yogogo.

⁵ Nanŋ diyaa na nanŋa-i baa-mi *Neldɔdɔlma wamma-na, a donŋ dii yidielãŋgu maŋ nanŋ nuɔ Diilonŋ-nelma-i, ji hi baa nyunŋo, ku'i fiẽŋ mi huonŋa-i.

⁶ Mi suyaa kerre miẽ Diilonŋ unŋ duonŋ maacenfafamma maŋ na hɔmmu-na, u sie yanŋ-ma boluonŋu. U ka ce-ma ka bãl-ma Yesu-Kirsa jommanŋ-yiinŋu-na.

⁷ Na maama dii kpelle mi huonŋa-na cor, a ce da mi ta mi jɔguonŋ na kũŋgu-i jɔguonŋ daama temma-i, mi ninsonŋo. Diilonŋ unŋ cie baa-mi aa há-mi maacemma maŋ, na kãayã-miẽ mi ce-ma. Na kãayã-miẽ kaso-i-na bande-i-na. Miŋ ŋa naa bi waa mi fereŋ nuɔ huonŋu-na ta mi wanŋ Neldɔdɔlma-i mi pigãanŋ nuɔmba-i, ba da ba hũu-ma wuɔ ninsonŋo, na kãayã-miẽ.

⁸ Yesu-Kirsaŋ dɔl-enŋ dumaa, muɔmi bi dɔl-na dum̄i, Diilonŋo yaa mi siẽra.

⁹ Miŋ cãrãŋ mamanŋ Diilonŋo wulaa mi há-na, ma yaa daama: Mi taara nanŋ dɔl na-naa dumaa, u yanŋ kuanŋgu ta ku suur-kuɔ ku naara a ce na ta na suɔ ninsonŋo-i aa ta na nu nelma-i ma numma-i.

¹⁰ Ku yaa na ka ta na suɔ kumanŋ faa cemma. Mafanŋ da ma ce, molo sie da cãl-na, na ka waa nelviinŋ namaa ta na cie *Kirsa jommanŋ-yiinŋu-i.

¹¹ Yesu-Kirsa ka ce na ãncemma-i hiere ma fa. Ku yaa ka ce nuɔmba ta ba gbeliẽŋ Diilonŋo-i aa ta ba tuɔlnu-yuɔ.

Pol weĩma-i hiere ma kãa ka jũŋ Kirsa yaa nuɔ-i

12 Tobin namaa, mi taara na suɔ wuɔ mamanɔ daa-mi daama-i, ma birii yan aa ce *Neldɔɔɔlma kã yaan-na.

13 A ce dumaanɔ-na, sorosibaa-ba manɔ niɛyanɔ *jãmatigi-i a naara nuɔmba-i hiere ba suyaa wuɔ ba diyaa-mi kaso-i-na *Kirsa maama yaa nuɔ-i.

14 Ban bilaa-mi, ku kãayã Diilonɔ-dũn-baamba bɔi ba da holle Itienɔ hũmelle-na. Ba wuɔra ba wanɔ Neldɔɔɔlma-i halle ba sa kãalã nelienɔ baa ma wamma-i.

15 Mi suyaa miɛ ba hɔlma-na, banamba wanɔ Kirsa maama-i baa nene-munɔ, banamba ta ba wanɔ-ma baa yelma; nɔga banamba bi dii ta ba wanɔ-ma baa hɔfafanɔ.

16 Kufanɔ taamba-i mi maama dɔlnu-bei. Ba suyaa wuɔ Diilonɔ cie mi jo Neldɔɔɔlma maama yaa nuɔ-i da mi ji kaala-meɪ baa nuɔmba-i.

17 Aa yanɔ bamanɔ waanɔ-manɔ baa yelma-i, ba huɔya-maama saa fa, ba taara kuanɔ naara mi muliɛma-i kaso-i-na.

18 Nɔga ba waanɔ-ma baa yelma o, ba waanɔ-ma baa hɔfafanɔ o, weiima sɪ. Kumanɔ gbãanɔ, Kirsa maama yaa waanɔ. Mi huɔnɔga fiɛ baa ku yaa-i aa mi sie yanɔ ka guɔla.

19 Mi suyaa miɛ mafamma-i daama-i hiere, na Diilocãrãlle-i a naara Yesu-Kirsa *Yalle ka ce ma dɔl-mi.

20 Mi tiɛnaana baa mafamma cemmanɔ-maama-i mi huɔnɔga-na aa mi yaanɔga sie ture gbula. Mi suyaa miɛ mi cicɛlma o, mi kuliinɔgu o, mi ka ta mi ce Kirsa yerre ta di du.

21 Mei wulaa, da mi waa cicɛlma-i, mi weiima-i hiere ma kãa ka jũn Kirsa yaa nuɔ-i. Da mi bi tiraa ku, mi saa cii.

22 Nɔga da kuɔ da mi tiɛ cicɛlma-i mi ka gbãa fa weiima, terienɔgu fanɔgu-na da ba yuu-mi, mi sa suɔ minɔ ka par mamanɔ.

23 Da ba cira mi par, mi huɔnɔga dii sɔmma hãi: Kananɔga'a mi ku, kananɔga'a mi tiɛ cicɛlma. A ku ka waa baa Kirsa-i, mi taara ku yaa-i. Ku yaa faa yanɔ.

24 Nɔga namaa maama-na, da mi tiɛ cicɛlma, ku ka buɔ-nei.

25 Minɔ suyaa mafamma-i, mi suyaa miɛ mi ka tiraa da huɔnɔgu baa-na, a kãyã-nei Diilonɔ-hũmelle-na aa bi fiɛ na hɔmmu-i diɛ.

26 Terienɔgu fanɔgu-na, da mi ji gbãa hel kaso-i-na bir kã na wulaa, ku ka fiɛ na hɔmmu-i Kirsa horre-na aa naara kuanɔgu u jaaluɔgu-na.

Vaan na fɛɛ baa Diilonɔ-maama-i

27 Kumanɔ gbãanɔ, na ta na wuɔ na saanu baa *Kirsa *Neldɔɔɔlma-i. A ce dumaanɔ-na, mi juɔ gbãa kã wa, mi saa ji gbãa kã wa, da mi jaal yuu, mi nu ba'a na bilaa Diilonɔ-maama-i nammu hãi, aa bel na-naa fafamma aa ce kuuduɔnɔgu aa vaa na fɛɛ baa maacemma-i nuɔmba bɔi da ba nu Neldɔɔɔlma-i.

28 Baa na ta na kãalã na bigãarãamba-i, ku yaa ba ka suɔ wuɔ ba kã dãamu-na aa namaa na ta na kã Diilonɔ-nellenɔ. Diilonɔ'o'i cie mafamma-i hiere.

29 Kumanɔ cie mi ta mi wanɔ mafamma-i, Diilonɔ saa ce baa-ye wuɔ i hũu Kirsa maama yonɔ, u bi cie baa-ye wuɔ i muliɛnɔ u maama-na.

30 Nanɔ nã naa da-mi malunɔgu manɔ nuɔ-i, mii dii-kuɔ yogo, na saa bi yanɔ-ma suɔma; namaa na suurii ku yaa nuɔ-i dumandɛ-i-na.

2

Biyaan Yesu-Kirsa gboluɔnɔgu-i

1 Nanɔ dii sireinɔ na-naa nuɔ *Kirsa horre-na, aa u nelnyulmu ta mu fiɛ na hɔmmu-i, nanɔ yerɔ kuuduɔnɔgu baa *Diilonɔ-Yalle-i, nanɔ dɔl baa na-naa aa ta na ce hujarre na-naa nuɔ,

² da na ta na taara mi huɔŋga fɛ̃ gbarnu, taa na nunu na-naa. Terienɔŋu faŋgu-na, na saaya na ta na dɔl na-naa aa ce na hɔmmu-i kuuduɔŋgu baa na ɔnjɔguɔma-i hiere.

³ Da na'a na ce kumaŋ, baa na ce-ku baa yeɓma, baa na bi ce-ku baa bombolma. Yaan̄ aa na ta na hiire na fɛrɛ. Taa na jina na fɛrɛ banamba huon̄-nu.

⁴ Baa na ta na jɔguɔŋ namaa maama yon̄; taa na bi jɔguɔŋ banamba maama.

⁵ Biyaan̄ Yesu-Kirsa gboluon̄gu-i:

⁶ Uu dii kuuduɔŋgu baa Diilon̄o-i dii ku domma-na, ŋga u saa ne kufan̄gu-i.

⁷ U yaan̄ aa ce u fɛrɛ ŋaa kɔriɛŋo.

U ciɛ u fɛrɛ kuuduɔŋgu baa nelbiliemba-i.

U ciɛ u fɛrɛ nelbilon̄o nelbiliemba hɔlma-na.

⁸ U siyaa hiire u fɛrɛ a nu Diilon̄o nun̄gu-i aa hũu-ma ku kulbabalaan̄gu-i *daan̄gu-na.

⁹ Ku'i ciɛ Diilon̄o haa-yo dɔrɔ

aa hã-yo yuntesinni maŋ maaraa yuntesinni-i hiere.

¹⁰ U taara bamaŋ dii dɔrɔ-i-na baa hiɛma-na baa bamaŋ suurii hiɛma-na, ba ta ba dũuna ba jaal-o.

¹¹ U taara nuɔmba-i hiere ba suɔ-ma aa waŋ-ma wuɔ:

«Yesu-Kirsa yaa Itien̄o-i!» a ce i To-i Diilon̄o yerre ce bɔi.

Diilon̄-dũŋ-baambaŋ saaya ba waa dumaa

¹² Terien̄gu faŋgu-na, mi jɛnaaŋ namaa, miŋ ŋa naa waa baa-na, na taa na nu mi nun̄gu-i. Nyun̄go-i-na, miŋ fiɛ'a mii si dii, diyaan̄ kuan̄gu na naara-kuɔ. Vaan̄ na fɛrɛ baa na koŋkoro kũŋgu-i aa na ta na kãalã Diilon̄o-i.

¹³ Na saa da, Diilon̄ uŋ taaraŋ kumaŋ, u yaa diyaan̄ ku cemman̄-maama-i na hɔmmu-na aa hã-na ku fɔŋgũɔ-i na ta na ce-ku.

¹⁴ Da na ta na ce mamaŋ, molo baa waana, molo baa bi ce ɔndapirre;

¹⁵ ku yaa na ka waa nelfafaan̄ namaa, na hɔmmu ka waa welewele. Na ka waa Diilon̄-bisãlŋ namaa. Cãlmuɔ siɛ waa nei huhurmantaamba hɔlma-na baa nelbabalaamba hɔlma-na miwaan̄ daayo-na. Na ka waa ŋaa fitinuɔ ba hɔlma-na

¹⁶ ta na waŋ cicɛlman̄-nelma-i baa-ba. Ku yaa *Kirsa jomman̄-yiin̄gu-i mi huɔŋga ka fɛ̃ baa-na da yogogo. Dumaan̄o-na, mi maacemma ka waa baa yun̄gu, mi mulɛma siɛ ce gbãŋgbãŋ.

¹⁷ Nan̄ hũyãa Yesu maama-i aa ce mamaŋ hiere hã Diilon̄o-i, kuu dii ŋaa na hiela na fɛrɛ sɔrguɔ; a ce dumaan̄o-na, da ba fiɛ ko-mi, ku ka perien̄ yuliiye na sɔrguɔ-i. Mafaŋ da ma ce, mi huɔŋga ka fɛ̃; aa mi huɔŋ da ka fɛ̃, namaa muumu ka bi fɛ̃ mɛi kaan̄ga temma-i.

¹⁸ Namaa fɛrɛ-i, na hɔmmu saaya mu fɛ̃ aa mɛi kaan̄ga bi fɛ̃ namaa muumu temma-i.

Pol taara u puɔr Timote-i baa Epafuroditi-i

¹⁹ Itien̄o-i Yesu-Kirsa duɔ siɛ, ku siɛ vaaya, mi ka puɔr Timote ka ne-na aa jo ji tũnu-miɛ mi huɔŋga fɛ̃.

²⁰ Fuɔ yaa dii tuɔ hel u jɔguɔŋ na maama-i kelkel mɛi temma-i. U yaa u da-u-diei yon̄.

²¹ Banamba-i hiere ba yaan̄ Yesu-Kirsa maama-i aa ta ba yii baa ba fɛrɛŋ-maama.

²² Namaa fɛrɛ-i na daa Timoten̄ ciɛ maacemma-i cemman̄; U vaa u fɛrɛ ce Diilon̄-maacemma-i baa-mi ŋaa bisãlãan̄ uŋ vaa u fɛrɛ ce maacemma-i baa u bincɔiŋo dumaa.

²³ Mi yuŋ-maan da ma gbāŋ kaala, mi ka puor u yaa na wulaa.

²⁴ Aa mi suyaa miε Itienjo sie yan ku da huonju u ka ce mei fεε-i mi da mi fεε kā na wulaa.

²⁵ Mi nie da ku saaya mi ce mi natobiŋo-i Epafuroditi bir kā na wulaa. U yaa mi nabentienjo maaceŋ daama-na, u yaa kāayāŋ-miε malun daaku-na. Na puoraa u yaa baa na kakāyāŋgu-i u ji hā-mi.

²⁶ Na kūoma gbuu bel-o. U nuo wuo na nuo u jarma kūŋgu-i, a ce dumaanjo-na u huonja saa tiena terduon-nu.

²⁷ Coima saa fa, u jaan. U jaan fuo tuo yii duo ku; nga Diilonjo cie hujarre-yuo aa sire-yuo. Aa fuo da-u-diei nuo si yon, u bi cie hujarre muonjo-na ni ma'i si kunanju naa naara mi sülma-i.

²⁸ Mi ka gbāŋ hā-yo hūmelle-i donduo u kā na ka da-yo si na hōmmu ka fε. Mafan da ma bi ce, kunanju ka bi parra mei ānjoguma-na.

²⁹ Duo hi, na bel-o fafamma. Namaa wuonjo-i Kirsa horre-na. Nuomba famba temma saaya na ta na kāŋ-ba.

³⁰ Bige-i cie mi wan-ma dumaanjo-na? U taa u yii duo ku *Kirsa maacemma maama-na. Nan saan-yo u duo ji ce maacemma man hā-mi na fuonju-na, u cie-ma fuo tuo yii duo tē-man.

3

Yesu maama yaa yunju

¹ Tobin namaa, maman tiyāa ma yaa daama: Nan yen Itienjo horre-na, taa na gbu na nyε. Min waan maman baa-na cor, da mi fie bir jo-mei, mei wulaa weiima si. Aa ku yaa faa baa namaanjo-i.

² Bilaan na fεε nelbabalaamba-na. Juoraan daaba temma-i, ba yii baa *jāmmaŋ-kūŋgu yaa yon.

³ Da ŋ nu wuo ninson-*sīnjāanju-i, ku yaa miε kūŋgu-i. Hama-i nuo-i? *Diilon-Yalle fande fεε yaa kāayāŋ-yie i tie cāa Diilonjo-i, aa i sa ne *Kirsa-i ye. A naara kufanju-i i saa haa i nanja-i nelbilien-āncemmaŋ.

⁴ A ne da mei naa gbāa bi haa mi nanja-i nelbilien-āncemma-na a yan nuomba-i hiere. Mii naa gbāa haa-ka yan-ba nie nie?

⁵ Muonjo-i *Ebireyien muo, mi bīncuamba-i Ebirebaa. *Isirahel hāayēl muo aa *Bensaamie dūŋ-wuon muo. Min huon, yinni niehāi cor, niisiei yiinju-na ba jā-mi. Mi waa *Farišeyien muo, mi wuoyaa *Yuifu ba Diilon-hūmelle-i Farišebaa-ban wuo-deŋ dumaa.

⁶ Mii naa vaa mi fεε baa di kūŋgu-i fuo ta mi wuora mi ce Diilon-dūŋ-baamba-i sülma. Mi wuoyaa-de diŋ saaya di wuo dumaa, molo saa naa waa u gbāa cāl-mi di wuosaanju-na.

⁷ Daama-i hiere mii naa da ŋaa ma gbāa kāyā-miε, nga nyunjo-i-na, min suyaa Yesu-Kirsa-i, mi daa yunju si dii-mei.

⁸ Coima saa fa, min juo gbāa suo Itienjo-i Yesu-Kirsa-i, mi daa ku temma si dii aa da daama-i hiere ānsasomma. Fuo maama'i nuo-i min siyaa hiel mi nanja-i weiima-na hiere. Mi daa daama-i hiere ŋaa hūini. Mi cie mafamma-i da mi gbāa da mi da Kirsa-i

⁹ a waa baa u yaa-i. Ku saa ce ŋaa min wuoyaa Yuifu ba Diilon-hūmelle-i ku'i cie-mi nelviin muo de! Ku'i si. Min hūyāa Kirsa maama-i, ku'i cie-mi nelviin muo. Viisinni fanni-i, da ŋ hūu Kirsa maama-i, Diilonjo jārā-nie baa-ni.

¹⁰ Min taaran kuman, mi taara mi suo Kirsa-i baa himma man cie u sire hel kuomba hōlma-na. Mi taara mi mulien fuo temma-i aa ku fuo kuliinju temma-i

¹¹ a gbāa da mi bi sire kuomba hōlma-na.

Minj donyan kuman mi donya ku yaa-i

¹² Ku saa ce ɲaa minj donyan kuman mi hii-ku de! Mi saa hi-ku. Yesu-Kirsan hii muɔŋo-i bel-mi, ku'i ciɛ mi vaa mi fɛɛ da mi bi hi minj donyan kuman.

¹³ Tobin namaa, mɛi huɔŋ-na, minj donyan kuman mi saa hi-ku yogo, ɲga mi ciɛ nelma diei: Maman ciɛ cor hiere, mi hielaa-ma mi huɔŋga-na aa vaa mi fɛɛ baa maman juɔŋ.

¹⁴ Terienɲu fangu-na, Diilonɲ un ciɛ Yesu-Kirsa bi-ye duɔ ka pã-ye baa kuman dɔɔ-i-na, mi donya ku yaa-i.

¹⁵ Miɛ man naan kaasinni Diilonɲ-hümelle-na hiere, nel daama yaa saaya ma waa i hɔmmu-na. ɲga da kuɔ na hɔmmu calaanu terienɲu nan-nu, Diilonɲo ka kaala ku terienɲu-i baa-na.

¹⁶ Da ku fiɛ ce niɛ niɛ, in wuɔyaa hümelle man ji hi baa nyunɲo, yaan i cor baa-de.

¹⁷ Tobin namaa, taa na ce ɲaa muɔ minj ciɛ dumaa. Baman suurii miɛ nallu-na, taa na ne ba yaa-i aa na ta na ce.

¹⁸ Mi waan-ma titirre-mɛi cor baa-na miɛ *Kirsan kuu yunɲu man nuɔ-i *daanɲu-na, nuɔmba bɔi sa kãŋ-ku, a ce dumaanɲo-na kutaamba ciɛ Yesu bigãarãamba. Mi tiraa mi tir ma yaa baa-na aa ta mi kaal.

¹⁹ Kufangu taamba yaan Diilonɲo-i aa ta ba cãa ba kusünni. Kuman saaya ku da-ba senserre, ba gbɛliɛŋ ba fɛɛ ku yaa nuɔ-i. Ba sa jɔguɔŋ manamma miwaanɲo huonɲu-na. Ba kã da ba ka kɔsuɔŋ ba fɛɛ.

²⁰ A ne da miɛŋo-i, Diilonɲ-nelle taamba yaa miɛŋo-i. Itienɲo-i Yesu-Kirsa ka hel kusuɔŋ-nu'i ji kor-e. I ne fuɔ hümelle yaa-i de-i-na.

²¹ Duɔ jo, u ka bir i kũɔsɔsɔŋ daama-i ce-ma ma waa baa fɔŋgũɔ ɲaa fuɔ maaman yɛŋ dumaa. Un ceŋ wɛima hiere baa himma man, u ka ce-ma baa ma yaa-i.

4

Andaperienɲu

¹ Tobin namaa, na maama dɔlnu-miɛ, na kũɔma gbuu fũnuŋ bel-mi! Namei fiɛŋ mi huɔŋga-i aa namei mi muliɛma sullu-i! Nan saaya na bel Itienɲo nelma-i kpelle dumaa, mi waan ma yaa baa-na daama-i.

² Evodi, nuɔ baa Sɛntisi-i, jande mi gbu mi cãrã-ɲɛi, nan yɛŋ Itienɲo horre-na baa na-naa, yaan aa na ta na nunu na-naa.

³ Mi nahãal, nan fɛɛ-i, jande, mi haa mi nanɲa-i nuɔɲɛi nuɔ-i, kãyã caan daaba-i ba suur ba-naa nuɔ. Ba yaa mulãan baa-mi baa Kilema-i a naara mi nabaamba namba-i *Neldɔdɔlma wamma-na. Diilonɲo nyegãan bafamba yirɛiŋa-i tɪ cicɛlman-sebe-i-na.

⁴ Nan yɛŋ Itienɲo horre-na, taa na nyɛ yinni man jon. Mi tiraa tir-ma: Taa na nyɛ!

⁵ Bilaan nuɔmba-i hiere da hɛhɛ. Itienɲo jomma piyaa.

⁶ Baa na tie holle baa biŋkũŋgu, kuman maama-i da ma waa-ɲɛi na cãrã-kuɔ Diilonɲo wulaa aa na ta na bi jaal-o.

⁷ Mafan da ma ce, Diilonɲ-hɔfɛlle man maaraa nelbiliemba anjɔguɔma-i hiere, di ka ce Yesu-Kirsa maama tɛ na hɔmmu-na baa na anjɔguɔma-na.

⁸ Tobin namaa, minj ka perien baa maman ma yaa daama: Nelma man ninsonɲo-i hiere, baa maman sa biɛnaanɲ nelɛiɛŋ yerre, maman vii, maman kuɔŋ, maman huhurma si dii-mɛi, nelma man faa hiere, mi taara na ta na yii baa ma yaa-i.

⁹ Miŋ hāalāyā-nei baa nelma maŋ, naŋ nuɔ mamaŋ mi nuŋgu-na baa naŋ daa miŋ ciɛ mamaŋ, taa na ce ma yaa-i. Mafaŋ da ma ce, Diilonɔ-i Hɔfɛllentienɔ ka waa baa-na.

Pol jaalaa Filiputaamba-i

¹⁰ Na gbāaŋ tiraa pigāaŋ-mi wuɔ na saa nanna-miɛ. Maa naa waa na hɔmmu-na dii yiinaa, ŋga na saa naa da na fɛɛ da na ce-ma. A ce dumaanɔ-na, mi huɔŋga gbuu fɛ da yogogo baa Itienɔ hūmelle wuɔsaanɔ-i.

¹¹ Ku saa ce ŋaa mɛi naaluɔ-i ciɛ mi ta mi piiye daama-i dɛ! Ma'i sɪ. Mɛi sa jaana bɪŋkūŋgu; ku miɛŋ-mi.

¹² Mi suɔ mi fɛɛŋ belma naaluɔ-huɔŋgu-na, aa bi suɔ mi fɛɛŋ belma kuŋ yeŋ baa-mi huɔŋgu-na. Hɔnni-na hiere baa wɛima-na hiere mɛi dii mi fɛɛŋ nuɔ. Mi wuyaa ye o, mi saa wuo ye o, mii dii mi fɛɛŋ nuɔ. Mi daa bɪŋkūŋgu o, mi saa da bɪŋkūŋgu o, mii dii mi fɛɛŋ nuɔ.

¹³ *Kirsaa ciɛ mi ta mi gbā mi hɪrā ku makpāanɔ-i. U yaa diyaan ku fāŋgūɔ-i miɛ.

¹⁴ Ŋga naŋ suyaa-ma kāyā-miɛ mi sūlma-na, ku faa.

¹⁵ Filipu Diilonɔ-dūŋ-baan namaanɔ-i, na saa bi yaŋ-ma suɔma, miŋ duɔŋ *Neldɔdɔlma wamma-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i aa hel Maseduɔni-i-na, Diilonɔ-dūŋ-baamba-na hiere, namɛi kāayā-miɛ yon baa na nagāŋ-niini-i.

¹⁶ Miŋ ŋa naa fiɛ waa Tesalonike-i-na, na kāayā-miɛ ku yuu niele.

¹⁷ Ku saa ce ŋaa mi taara na ta na hel na kāyā muɔ yinni maŋ jon, ŋga mi taara kunaanɔ naara na ānfafamma sullu-i.

¹⁸ Naŋ saan nimaŋ miɛ hiere, mi daa-ni; Epafuroditi juɔ ji hā-mi baa-ni. Na ciɛ mi ce bɪŋkūntienɔ muɔ. Mi sa tiraa taara bɪŋkūŋgu. Na kakāyāŋgu dii ŋaa tāmman-kūŋgu. Tāmman-kūŋgu maŋ ku hūlāanɔ dɔlaanu Diilonɔ-i u siɛ-ku.

¹⁹ Miŋ cuu Diilonɔ maŋ huon-nu'i, bɪŋkūŋgu saa naa baa-yo. Naŋ taaran nimaŋ hiere u ka hā-na baa-ni Yesu-Kirsaa horre-na.

²⁰ Yaan i tiɛ gbɛliɛŋ i To-i Diilonɔ-i hɔnni maŋ jon. Ma ciɛ.

Jaaluperienɔ

²¹ Jaalaan na nellen-baamba maŋ hūyāa Yesu-Kirsaa maama-i a ce Diilonɔ-dūŋ-baamba. I baamba maŋ dii baa-mi bande-i-na, ba jaalaa-na.

²² Diilonɔ-dūŋ-baamba maŋ dii bande-i-na hiere, ba jaalaa-na. I baamba maŋ bi ciɛŋ *jāmatigi maacemma-i ba gbuu pā na jaaluŋgu.

²³ Itienɔ-i Yesu-Kirsaa u kāyā-nei hiere.

Polŋ nyegãaŋ sebe maŋ há Kolositaamba-i Nelmuoamma

Pol nyegãaŋ sebe daayo-i há Diilonŋ-dũŋ-baamba maŋ waa Kolosi. Ku biyaa ŋaa Pol fuo fere saa hi nelle falle-i dede, u wuoratiengo naŋo-i kãa ka waŋ Diilonŋ-nelma-i baa-ba ba hũu-ma. U wuoratiengo faŋo-i ba taa ba bi-yo Epafirasi. Fuo taa u bi hel Kolosi yaa nuo-i.

Huonŋu naŋu juo hi, baa dii Pol kaso. Huhurmantaamba namba kã ka ta ba guol Kolositaamba gbeini-i wuo da ŋ ta ŋ taara ŋ ka da Diilonŋo-i ŋ saaya ŋ ta ŋ buol *dɔrɔpɔrɔbiemba-i aa ŋ saaya ŋ *jã. Ŋ saaya ŋ bi ne niwuoni nanni baa niinyonni nanni aa yaŋ-ni, baa ma temma boi. Epafirasi wuo kã ka hi Pol baa-ma.

Pol wuo nyegẽŋ sebe daayo-i a gbuya Diilonŋ-dũŋ-baamba-i wuo Diilonŋ uŋ cie Yesu-Kirsa kor-ba dumaa, ku gbie; kuanŋu si dii da ku ce naara-kuo. Nelbilien añcemma sie gbãa ce nelien nuo ŋ ka da Diilonŋo-i. Da ŋ haa ŋ naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na yon, ŋ kuraa nyunŋo, ŋ kuraa bisinuo (sap. 1-2).

Ku huonŋu-na, u dii u nuŋu-i a piye pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba wuo hũmefelen daade-i dumaa ku ta ku dolnu *Kirsa-i (sap. 3.1-4.1-6). U piraanŋ u sebe-i baa jaalupãlle (sap. 4.7-18).

Jaaluŋgu

¹ Muo Pol, Yesu-Kirsa *pɔpɔrɔbilon muo ŋaa Diilonŋ uŋ'a ma ce dumaa. Muo baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegãaŋ sebe daayo-i

² die há namaa namaŋ hũyãa Yesu-Kirsa maama-i Kolosi-i-na a ce Diilonŋ-dũŋ-baan namaa. I natobimba yaa namaaŋo-i Yesu-Kirsa horre-na.

I To-i Diilonŋo kãyã-nei aa fe na hõmmu-i.

Polŋ cãraŋ Diilonŋo baa mamaŋ

³ Hõnni maŋ jonŋ i cãrã Itienŋo-i Yesu-Kirsa To-i i há-na, aa tie jaal-o na maama-na.

⁴ Ku yunŋu yaa daaku wuo: Naŋ haa na naŋga-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa naŋ dol Diilonŋ-dũŋ-baamba-i hiere dumaa, i nuo-ku.

⁵ *Neldodolma yaa ninsonŋ kerre-i, maŋ hii-na, ma pigãaŋ-na Diilonŋ uŋ tigiin kumaŋ tuo cie-na dɔrɔ-i-na. Naŋ haa na naŋga-i kufanŋu binŋkũŋgu-na, ku'i cie na hũu Yesu maama-i aa ta na dol na-naa dumandẽ-i-na.

⁶ Neldodolma gbuo terni-i hiere ma kã, aa ta ma bi ce ma maacemma-i ŋaa maŋ ceŋ dumaa namaa na hõlma-na. Dii yiinŋu maŋ nuo-i naŋ nuo-ma, maa dii ta ma ce maacemma-i na hõlma-na. Naŋ nuo-ma, na suyaa wuo ninsonŋo aa tiraa suo wuo Diilonŋo-i hujarrentienŋo.

⁷ Epafirasi yaa cie kufanŋu maacemma-i baa-na, u yaa i jienŋo, u yaa i nabentienŋo. Maacembilofefienŋo'i *Kirsa suonŋu-na na hõlma-na.

⁸ *Diilonŋ-Yallenŋ diyaa nelnyulmu maŋ na hõmmu-na, u waanŋ mu maama baa-ye.

⁹ Ku'i cie dii inŋ nuo na maama-i, i faya i fere tie cãrã Diilonŋo-i i há-na. I cãrã-yuo wuo u yaŋ u *Yalle ce-na nelnurãaŋ namaa baa cẽcemuntaaŋ namaa, ku yaa na ka suo u huonŋa-i fafamma.

¹⁰ Ku yaa na ka gbãa ta na ce kumaŋ dolaanuŋ-yuo weima-na hiere. Na ka ta na ce añfafamma-i ma sinni-na hiere, aa na ka migãaŋ ta na suo Diilonŋo-i na kã.

¹¹ I cārā-yuɔ, fuɔ maŋ u fõŋgũɔ temma si dii, wuɔ u hã-na ku fõŋgũɔ-i na gbãa ta na yiera baa wɛima-i hiere na hõmmu baa ta mu huol.

¹² I Tonj jiena ciilufafaanŋu maŋ dii gbagbaamaŋ-nelle-na tuɔ cie u baamba-i, u cie namaaŋo-i ku wuotaanŋ namaa; a ce dumaanŋo-na yaanŋ na hõmmu fẽ na ta na jaal-o.

¹³ U hüyãa-ye kukulma nyisɛnni-na a kã baa-ye u Biɛŋo nelle-na. U Biɛŋo maama sa suɔ aa dõlnu-yuɔ.

¹⁴ Fuɔ yaa cie i kor aa i ãmbabalma hur halanŋ.

Da ŋ da Yesu-i ŋ daa Diilonŋo yaa-i

¹⁵ Molon yufelle sie gbãa haa Diilonŋo-na, ŋga un yey duma, ku da u Biɛŋo yaa nuɔ-i. Diilonŋ un maa bimbinni maŋ hiere, uu dii ni yaanŋ-na.

¹⁶ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanŋo-na? Diilonŋo cie u yaa hiel bimbinni-i hiere dõrɔ-i-na baa hiɛma-na. In dan nimanŋ baa in'a i sa da nimanŋ hiere; himma-i baa nellentesinni-i baa fõŋgõtesinni-i ka hel baa yuntesinni-i hiere, fuɔ yaa hielaa-ni a vii u fɛɛ baa-ni.

¹⁷ U yaa taa yaanŋga bimbinni-na hiere, aa bimbinni-i hiere fuɔ yaa cie ni tɛ.

¹⁸ U yaa Diilonŋ-dũŋ-baamba yunŋu-i aa bafamba waa u borre. U yaa mundommu-i. U yaa siire igɛna kuomba hõlma-na a duɔ gbãa waa yaanŋa hiere.

¹⁹ Ku dõlaanu Diilonŋo-i u dii u sinni-i hiere u Biɛŋo-na.

²⁰ U cie u yaa dii fuɔ fɛɛ-i baa nelbiliemba-i ba-naa nuɔ. U Biɛŋ un kuu kũnna u tãmma maŋ *daanŋu-na, ma yaa diyaa yaafɛlle-i hiɛma-na baa dõrɔ-i-na hiere.

²¹ Namaa fɛɛ-i, diɛlũɔ-i-na, naa naa maa Diilonŋo-na. Nanŋ taa na ce ãmbabalma maŋ, a naara ãnjõgõbabalamma maŋ waa na kusũnni-na, maa naa ce na bigãanŋ Diilonŋo-i.

²² Nga fiefie-i-na, u cie u Biɛŋo jo ji ku nelbilonŋ temma a dii-na na-naa nuɔ baa-yo, na da na waa nelfafaanŋ namaa u caanŋu-na cãlmuɔ baa waa-nei.

²³ Nga na saaya na ce Yesu maama-i ŋaa gboruonŋu a yiye-meɪ yiera; na baa yanŋ molo tãal-na halanŋ-na na munyerammu-na. Nanŋ nuɔ *Neldõdõlma-i aa haa na nanŋga-i Diilonŋo ciilunŋu-na, baa na yanŋ molo pira-nei. Nelma famma-i ba waŋ ma yaa-i terni-na hiere baa nuɔmba-i aa muɔ Pol mi ce ma watienŋ muɔ.

Pol maacemma-i

²⁴ Miŋ ceŋ muliɛma maŋ daama-i fiefie-i-na na maama-na, ma dõlnu-miɛ mi ta mi nye baa-ma. *Kirsanŋ mulienŋ muliɛma maŋ Diilonŋ-dũŋ-baamba* maama-na, muɔmi suyaanu muliɛma famma yaa-i dumandɛ-i-na.

²⁵ Mi cie Diilonŋ-dũŋ-baamba famba cãaranŋ muɔ. Diilonŋo hãa-mi maacemma famma yaa-i na hõlma-na wuɔ mi waŋ u nelma-i hiere baa-na.

²⁶ Nelma famma naa fuo yinataamba-na, ŋga fiefie-i-na u pigãanŋ u dũŋ-baamba-i baa-ma.

²⁷ U taara ba suɔ nel daama gbãa kãyã nuɔmba-i nilɛinŋa-na hiere kãyãmma maŋ. Nelma famma yaa daama: Kirsa dii na hõmmu-na, u yaa fieŋ na hõmmu-i wuɔ na ka da Diilonŋo-i.

²⁸ I waŋ Kirsa faŋo maama yaa-i baa nuɔmba-i hiere; die da umanŋ, i dii bincunŋ-nelma u tũnni-na a tigiinŋ-yo fafamma Kirsa horre-na a hã Diilonŋo-i baa-yo.

²⁹ Ku'i cie na da mi ce maacenŋ daama-i aa Kirsanŋ hãa-mi fõŋgũɔ maŋ, mi vaa mi fɛɛ baa u yaa-i. U yaa kãayãŋ-miɛ.

* **1:24 Diilonŋ-dũŋ-baamba:** Ma nyegãanŋ girekimma-na wuɔ: «Kirsanŋ mulienŋ muliɛma maŋ u borre maama-na...» Ba gbẽ Diilonŋ-dũŋ-baamba yaa dumaanŋo-na. Niɛŋ Kol. 2.19.

2

¹ Namaaŋo-i baa Lawodisetaamba-i, ka hel baa bamaŋ bi nuɔ mi maama-i namaa temma-i aa ba sa suɔ-mi, mi taara na suɔ miŋ vaa mi fɛɛ dumaa na maama-na.

² Mi vaa mi fɛɛ vaama famma-i da mi dii sireiŋa nei aa nelnyulmu da mu ce na bel na-naa fafamma, aa Diiloŋo duɔ hã-na cɛcɛmunɔŋu-i ku sinni-na hiere. Ku yaa na ka suɔ u kusunɔŋu-i, ku yaa na ka suɔ *Kirsai.

³ Nelnulle-i hiere baa cɛcɛmunɔŋu-i hiere nii dii baa u yaa-i.

⁴ Mi sa taara nudɔdɔltie naa tãal-na, ku'i cie mi ta mi waŋ mafamma-i.

⁵ Miŋ fiɛ'a mii si dii na caaŋ-nu, mi huɔŋga dii. Aa da mi da naŋ ceŋ na wɛima-i fafamma dumaa, baa naŋ bilaa Kirsai maama-i kpelle dumaa, ku sa gbuu suɔ aa dɔlnu-miɛ.

Kirsai yaa wɛima-i hiere

⁶ Naŋ hũyãa Itieŋo-i Yesu-Kirsai maama-i dumaa, taa na wuɔ na saanu baa-ma dumɛi.

⁷ Naaŋ kaasinni u horre-na aa na yaŋ na wɛimambaa-ba-i hiere na hã u yaa-i. Nyaaraaŋ-yuɔ ŋaa maŋ waŋ baa-na dumaa aa na gbu na ta na ce Diiloŋo-i kasi saa da-yo.

⁸ Baa na yaŋ molo ji kar u huɔyasaŋga cure-nei biɛna-nei. Baŋ waŋ mamaŋ baa-na, ba biŋcuɔŋ-maama. Ma hilaa nelbilien aŋjɔguɔma-na hiɛma-na bande, *Kirsai maama si.

⁹ Bige-i cie mi waŋ-ma dumaana-na? Ku yunɔŋu yaa daaku wuɔ: Sinni maŋ dii Diiloŋo-na hiere, ni yaa bi dii Kirsai-na.

¹⁰ Aa u yaa cie namaa na da Diiloŋ-bimbinni-i hiere ni kũŋgu-na. U yaa fɔŋgɔtesinni-i hiere baa yuntesinni-i hiere ni yunɔŋu-na.

¹¹ Fuɔ maama yaa nuɔ-i namaa na *jã, aa *jãmma famma-i nelbilien-maama si, Kirsai maama. Ku yaa hielaŋ aŋjɔgɔbabalamma-i i hɔmmu-na.

¹² Naŋ daa *batɛmu-i kuu dii ŋaa ba fuuriye-nei baa Kirsai aa na sire baa-yo. Diiloŋo himma maŋ siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na, naŋ haa na naŋga-i mɛi ku'i cie na sire baa-yo.

¹³ Diɛlũɔ-i-na, na aŋbabalma-i baa naŋ ŋa na'a na saa jã, kuu naa ce-na ŋaa bikuɔŋ namaa Diiloŋo yaŋga-na. Ŋga fiɛfiɛ-i-na, u siire-nei baa Kirsai-i. U hurii i aŋbabalma-i hiere.

¹⁴ I cãlmuɔ ŋa naa nyegɛŋ sebɛ maŋ nuɔ-i, Kirsai kuliŋgu cie u taalnu-yuɔ.

¹⁵ U Biɛŋo kuliŋgu bi cie u yar u bigãaraamba-i aa hũu fɔŋgɔtesinni-i baa yuntesinni-i ba wulaa, aa bel-ba vaa-ba hel baa-ba nuɔmba-i hiere ba da ba suɔ wuɔ u yaraa-ba.

¹⁶ Terieŋgu faŋgu-na, nuɔmbaŋ cãl-naŋ dumaa na niiwuoniŋ-kũŋgu-na baa na niinyɔnniŋ-kũŋgu-na, baa na ta na kãŋ-ku. Baŋ bi cãl-naŋ dumaa ponsanni kũŋgu-na, baa ceifeleŋo kũŋgu-na a naara *yitiɛnaŋgu kũŋgu-na, baa na bi ta na kãŋ kufaŋgu-i.

¹⁷ Baŋ nyaaraa mamaŋ nuɔ-i daama-i hiere, ma waa ŋaa nelma maŋ juɔŋ ma foguɔŋgu, a ne da Kirsai yaa ma belle-i.

¹⁸ Bamaŋ wuɔ bafamba sa ce bombolma aa ta ba buol *dɔrɔpɔrɔrbiemba-i, baa na yaŋ ba tãal-na hiel-na hɔntɔbilonɔ. Baŋ waŋ mamaŋ hiere, ba ciɛra wuɔ Diiloŋo'i caraaya-bei baa-ma. Bafamba fɛɛŋ aŋjɔguɔma ce ba ta ba hɔgɔrra.

¹⁹ Ba saa bel Kirsai maama-i nammu hãi, a ne da u yaa i yunɔŋu-i aa miɛ i waa u borre-i. Fuɔ yaa cie i bel i-naa fafamma bel daama-i temma-i tiɛ kãyã i-naa aa kuaŋgu ta ku suur-yiɛ ku naara ŋaa Diiloŋ uŋ taaraŋ-kuɔ dumaa.

²⁰ Naŋ kuu baa Kirsai-i, nelbiliemba nunni siɛ tiraa gbãa bel-na. Ma daa nie na ta na nu ba nunni-i ŋaa naa dii baa-ba? Da ba ce ba'a:

²¹ «Daaku saa saaya η yiεya-kuɔ, daaku saa saaya η wuo-ku, daaku saa saaya η biε-ku.»

²² Niman η nifanni-i daani-i hiere ni cor ni kā baa ni yaanga. Ancemma famma-i daama-i nelbiliemba'i juɔ baa-ma.

²³ Da η ta η ne-ma, ma biyaa ηaa ma faa; ma guor-ni η cārā Diilonjo-i, aa ce η hiire η fεε, aa tiraa ce η ce η kũoma-i kpāncōlgũɔ. Nga yunju si dii-mei, ma sa ce nelien nuɔ η suɔ η fεεη belma kelkel.

3

¹ Nan siire baa *Kirsai-kuliingu-na, vaan na fεε baa dɔr-niini taaramma yaa-i. Kirsai dii kusuɔη-nu'i tɛna Diilonjo caangu-na.

² Yaan hɛman-niini-i aa na vaa na fεε baa dɔr-niini yaa-i.

³ Na saa da, naa dii ηaa na kuu aa na yaleiηa kā ka cɛη baa Kirsai Diilonjo-na.

⁴ Na yaleiηa tienjo yaa Kirsai-i. Duɔ jo yiingu man nuɔ-i, na ka bi waa baa-yo ta na ce na bāangu-i.

Ancɔlamma baa ānfɛlemma

⁵ Teriengu fanju-na, hielaan ānjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na; ma yaa diyaan-nan bɛηwosinni-na, baa tilāsinni-na hiere, baa figiη-hālmaanju-na, baa cāncāyaa-i-na. Na saa da, da η ta η ce cāncāyaa-i, kuu dii ηaa η yaan Diilonjo-i aa ta η kuye η yufien-niini.

⁶ Mafamma temma yaa juɔη baa Diilon-berru-i.

⁷ Namaa nan ηa na'a na saa hi suɔ *Kirsai-i, na taa na ce ku yaa-i.

⁸ Nga fiεiε-i-na, hɔdulle-i, baa hɔguɔla-i, baa hɔbabalanja-i, baa tuosinni-i, baa tilāsinni-āndenni-i, niεη-niη hiere aa na yan-ni.

⁹⁻¹⁰ Nan naana na āncɔlamma-i aa suur ānfɛlemma-na, hielaan na nanja coima-na. Yinni man jon Diilonjo ce-na nelfelaan namaa na da na waa fuɔ temma a ta na suɔ-yo fafamma.

¹¹ Teriengu fanju-na, *Yuifuyiεη nuɔ o! Yuifuyiεη nuɔ sɪ o! N *jāa o! N saa jā o! N suɔ sɛbɛ o! N sa suɔ sɛbɛ o! Pɛrruntiyiεη nuɔ o! Kɔriεη nuɔ o! Nebiη nuɔ o! Na ciε hiere kuuduɔηgu, unaa saa buɔ unan-na. Nga kuman yunju, ku yaa Kirsai-i. U yaa wɛima-i hiere na hieronjo-i hiere na wulaa.

¹² Diilonjo yufellen hilaa-nei u ce-na u baan namaa aa tuɔ dɔl-na, namaa na bi saaya na waa hujantaan namaa, aa na ta na kāyā na-naa. Na saaya na waa hɛhɛ, aa na ta na hiire na fεε. Baa na bi yan na hɔmmu ta mu huol.

¹³ Uman duɔ ce uman kuujanju, kutienjo tiil-ku namman-temma. Aa wɛiη da ma waa baman hɔlma nuɔ-i, ba yan ma tɪ ηaa Itien un yaan namaa maama tɪ dumaa u huɔηga-na.

¹⁴ Nga kuman yunju hiere, ku yaa ηaa nelnyulmu-i. Nelnyul da mu waa-nei, ku yaa na ka gbāa bel na-naa fafamma.

¹⁵ Kirsan juɔ baa yaafɛlle man, Diilo yan na ta na kuye di maama. Na saa da, Diilonjo jɔguɔη difande maama yaa-i baa-na na da na gbāa ce baaduɔη namaa. Taa na gbu na ce-yo kasi saa da-yo.

¹⁶ Yaan Kirsai nelma da muntɛnafafammu na hɔmmu-na. Taa na hāalā na-naa baa-ma aa na ta na dii nelma na-naa tūnniη. Na ta na ce-ma bincamma. Taa na jaal Diilonjo-i baa *Diilon-jallen dii nei ni man na nunni-na. Taa na hāl-ni na tuɔlnu-yuɔ aa hāl-ni gbɛliεη-yo baa na hɔmmu-i hiere.

¹⁷ Nan wan man hiere, baa nan ceη man hiere, taa na ce-ma ηaa Kirsan taaran-kuɔ dumaa. Aa fuɔ barguɔ-i-na, taa na ce i To-i Diilonjo-i kasi saa da-yo.

Diilon-dūη-baaman saaya ba waa dumaa ba dūnniη-hɔmmu-na

18 Caanɗ namaa, taa na siɛ na bɔlbaa-ba wulaa ɗaa Itienɗ unɗ taaranɗ-kuɔ dumaa.

19 Bɔlaanɗ namaa, yaanɗ na caamba maama ta ma dɔlnu-nei; baa na ta na vaa na yammu-i baa-ba.

20 Bisɔlnɗ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na bɪncuɔmba nunni-i, ku yaa dɔlaanunɗ Itienɗo-i.

21 Bientobaa namaa, baa na ta na ce kuujanɗu na bisɔlmɔba-na, ku gbɔa senɗ ba kɔɔma-i.

22 Kɔraanɗ namaa, da ku fiɛ ce niɛ niɛ, taa na nu na yuntaamba nunni-i. Baa na ta na ce ba yufellenɗ yonɗ ba da ba dɔl-na. Da ba hɔa-na maacemma-i, niɛnɗ Itienɗo-i aa na ce-ma baa huɔnɗa diei.

23 Nɗ maacemma da ma fiɛ waa hama-i temma-i, firnu ɗ huɔnɗa-i ɗ ce-ma. Baa ta ɗ ne-ma wuɔ nelienɗ maama, ta ɗ ne-ma ɗaa Kirsa maama.

24 Na saaya na suɔ wuɔ Itienɗo ka pɔa-na. Unɗ jɛna ciilunɗu manɗ tuɔ cie u baamba-i, na ka da-ku. Itienɗo yaa Kirsa-i aa na cɔa u yaa-i.

25 Diilonɗo sa ce ciɛluɔ; a ce dumaanɗo-na, umanɗ duɔ ce maacembabalamma-i ma ka wuo-yo.

4

1 Yuntaanɗ namaa, bilaanɗ na kɔraamba-i fafamma banɗ bel nelienɗo dumaa. Na saaya na suɔ wuɔ unanɗo dii dɔrɔ-i-na namaa bi yunɗu-na.

Amperiema

2 Vaanɗ na fɛrɛ na ta na cɔrɔ Diilonɗo-i hɔnni manɗ jonɗ. Taa na ce-yo kasi saa da-yo.

3 Aa na bi ta na cɔrɔ-yuɔ na hɔa mienɗo-i; wuɔ u tigiinɗ terienɗu-i u hɔa-ye i gbɔnɗ wanɗ *Kirsa maama-i baa nuɔmba-i. Diɛlɔ-i-na maa na fuo, ɗga fiɛfiɛ-i-na Diilonɗo pigaaɗ-ye baa-ma. Mii dii kaso-i-na mafamma maama yaa nuɔ-i.

4 Minɗ saaya mi wanɗ-ma kaala-meɪ dumaa nuɔmba suɔ-ma, cɔarɔnɗ-yuɔ u hɔa-mi ku fɔnɗuɔ-i.

5 Taa na suɔ na fɛrɛnɗ bel-ma bamanɗ saa hi hɔu Yesu maama-i ba hɔlma-na. Baa na gonya ɔnsɔsɔmma aa na yanɗ kuufafaanɗu cemma-i.

6 Na saaya na ta na suɔ nuonɗu baa nuɔmba-i aa na yanɗ belle waa na nelma-na, ku yaa umanɗ duɔ yuu-na baa nelma na ka suɔ u siɛma.

Jaaluperienɗu

7 Mamanɗ dii-miɛ bande-i-na, Tisike duɔ kɔa, u ka wanɗ-ma baa-na. Mi kuye u maama-i. U yaa mi natobiɗo, u yaa mi wuɔratienɗo, u ce pɔama baa-mi Itienɗo maacemma-na.

8 Mi siire-yuɔ baa ma yaa-i miɛ u ka wanɗ ma yaanɗa-i baa-na a fɛ na hɔmmu-i.

9 Ba ka ce hɔmelle-i kuuduɗnɗu baa na nellenɗ-wuonɗo-i Onesimu-i. I natobiɗo nanɗo'i ufaɗo-i *Kirsa horre-na, u wuɔ Kirsa hɔmelle-i fafamma. Mi bi kuye fuɔ maama-i. Da ba kɔa, mamanɗ dii bande-i hiere, ba ka wanɗ-ma baa-na.

10 Aritarke manɗ dii baa-mi kaso-i-na, u jaalaa-na. Marke manɗ Barnabasi ba horonɗo bi pɔa na jaalunɗu. Kumanɗ ɗaa Marke kɔnɗu-i, mi waanɗ-ma baa-na tɪ; duɔ kɔa yiinɗu manɗ nuɔ-i na terienɗu-na, na bel-o fafamma.

11 Banɗ bɪnɗ Yesu manɗ Yutusi-i u bi jaalaa-na. Na saa da, *Yuifubaa-ba manɗ hɔyɔa Kirsa maama-i, ba siɛi baanɗ daaba yaa dii baa-mi i tiɛ wanɗ *Diilonɗ-baanɗu maama-i. Ba kɔayɔ-miɛ bɔi.

¹² Epafirasi* bi pãa na jaaluŋgu. Uŋ yeŋ Kirsa cãarãŋo, u vaa u fere tuo cãrã Diilonjo-i u hã-na hõnni maŋ joŋ na da na bel Diilonj-hũmelle-i nammu hãi aa naŋ kaasĩnni die a gbãa ta na ce Diilonjo huõŋga-i weima-na hiere.

¹³ Mi ka gbɛliɛŋ-yo u huonj-nu: U vaa u fere na maama-na baa Lawodise-taamba maama-na ka hel baa Irapolisitaamba-i hiere.

¹⁴ I jĩɛŋo-i Like-i daatõryiɛŋo-i a naara Demasi-i ba bi pãa-na jaaluŋgu.

¹⁵ Jaalaan i natobimba maŋ dii Lawodise-i-na, baa Ninfã-i baa Diilonj-dũŋ-baamba maŋ tigiin ba cãrã Diilonjo-i u dumelle-na.

¹⁶ Da na kalaŋ sebɛ daayo-i tĩ, na saan-yo na hã Diilonj-dũŋ-baamba maŋ dii Lawodise-i-na bafamba bi ka kalaŋ-yo. Mi nyegãan unanjo bi hã bafamba-i, da ba kalaŋ-yo ba ka saan-yo bi hã namaa na kalaŋ.

¹⁷ Waan baa Arsipe-i wuo mei ciɛra Itienj uŋ hãa-yo maacemma maŋ, u gbãŋ u ce-ma fafamma.

¹⁸ Mi pãa-na jaaluŋgu boi. Muo Pol, muo mei nyegãan terienj daaku-i baa mi fereŋ nanŋa. Yaan ma ta ma tĩɛnu-nei wuo mii dii kaso.

Diilo kãyã-nei.

---

* **4:12** Ma nyegãan girekimma-na wuo: Na nellenj-wuonjo-i Epafirasi bi pãa na jaaluŋgu. Saa-ku baa 1.7.

Polñ nyegãañ sebedieláño manñ há Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Polñ hilaa hãalñ-helma-i tuo wuora u wanñ Diilonj-nelma-i, u hii Tesalonike nelle-i ku yaa nuo-i. Uñ hii wanñ-ma, nuomba namba hũu-ma. Nga *Yuifubaa-ba manñ waa terienju-na, banamba saa hũu-ma baa-yo, a ce u saa da huonju, wuõ ta kã Bere (Pɔpuɔr. 17.1-10). Ku huonju-na, u wuoratienjo-i Timote wuõ ji nyaanu-yuõ ka da-yo dii Korẽnti.

Uñ birii u huonju-i aa kumanñ ce Tesalonike-i-na, Timote wuõ suur ku yaannga-na a tũnu-yuõ. Kuõ gbuu silaa dõlnu-yuõ. Wuõ nyegẽñ sebe daayo-i a saan-yo há Tesaloniketaamba-i.

U duonñ baa Diilojaale; wuõ u nuõ wuõ ba nyaarãa Yesu maama-na aa ba maama tiraa ta ma dõlnu ma-naa (sap. 1). Ku huonju-na, u dii u nuonju-i uñ cie maacemma-i dumaa ba hõlma-na Tesalonike-i-na (sap. 2-3). U diyaa sirinja bei wuõ ba ta ba ce kumanñ dõlaanuj Diilonjo-i. Kumanñ saa bi kaalaa ba wulaa kuomba siremanñ-kũnju-na, baa *Kirsa jommanñ-kũnju-na, u kaalaaya-kuõ baa-ba wuõ Itienjo ka jo, aa bamanñ hũyãa u maama-i ba ka waa baa-yo (sap. 4-5).

Jaalunju

¹ Muõ Pol, muõ baa Silvẽ* a naara Timote, miemei nyegãañ sebe daayo-i a die há Diilonj-dũñ-baanñ namaa namanñ cuu Itienjo-i Yesu-Kirsa huonj-nu dii Tesalonike-i-na. Diilonjo kãyã-nei aa fẽ na hõmmu-i.

Tesaloniketaambañ wuõ Diilonj-hũmelle-i dumaa

² Yinni manñ jonñ i jaal Diilonjo-i na maama-na hiere, aa die tie cãrã-yuõ huonju huonju, na maama sa karaanu-yie.

³ Ninsie ninsie, nanñ haa na nanñga-i Itienjo-i Yesu-Kirsa-i-na dumaa, baa nelnyulmunñ yenñ kpelle dumaa na hõmmu-na, a naara nanñ gbu na niya u jomma-i dumaa, die tie jaal i To-i Diilonjo-i, mafamma sie gbãa karaanu-yie.

⁴ Tobinñ namaa, i suyaa wuõ Diilonjo dõlãa-na aa fiel-na ce-na u baanñ namaa.

⁵ Inñ waanñ *Neldõdõlma manñ baa-na, ma saa waa nelgbãngbãlãmma yonñ, *Diilonj-Yalle himma waa-mei aa ninsonñ-kerre yaa-i. I suyaa i fereñ belma na hõlma-na die kãyã namei na da na fa.

⁶ Na cie ñaa mie baa Itienjo-i inñ cie dumaa: a hũu Diilonj-nelma-i ba ta ba gbu ba mulienñ-na ma maama-na. Nga, banñ fie ba mulienñ-na, Diilonj-Yalle fie na hõmmu-i.

⁷ Nanñ cie mafamma-i, bamanñ hũyãa Diilonj-nelma-i Maseduoni-i-na, baa Akayi-i-na hiere, na pigãañ-ba hũmefafalle yaa-i.

⁸ Itienjo maama hilaa na terienju-na a bure ka hi Maseduoni-i baa Akayi-i hiere; aa ba'i sñ yonñ, nanñ haa na nanñga-i Diilonjo-na dumaa, nuomba nuõ-ma terni-na hiere ka saa. A ce ii si dii die mulienñ i fereñ wanñ manamma mei.

⁹ Inñ kãa na terienju-na aa na ka bel-e fafamma dumaa, ba wanñ-ma terni-na hiere, aa tiraa ta ba wanñ wuõ na naana na cufienja-i aa cu ninsonñ-Diilonjo huonj-nu ta na cãa-yo. U yaa Cicẽlmantienjo-i.

¹⁰ Dẽ-i-na, na cie u Biẽno-i Yesu jomma yaa-i a hel dõrõ-i-na. U piẽñ u yaa-i sire-yuõ kuomba hõlma-na. U yaa ka kor Diilonjo-i hã-ye.

* 1:1 Silvẽ yerre nande yaa wuõ Silasi.

2

Polj ciē maacemma maņ Tesalonike-i-na

¹ Tobinĵ namaa, namaa fεε-i na suyaa wuō i saa kā na nelle-na gbāņgbāņ.

² Baņ tuoraaya-yiē dumaa aa ce-ye kpāncōlgūō-i Filipu-i-na aa i suō diē kā na terienĵu-na, na saa yaņ-ku suōma. Aa inĵ kāa, i bigāarāamba fiē ka cira ba siē yaņ-ye, Diilonĵo hāa-ye holle i gbāņ waņ *Neldōdōlma-i baa-na.

³ Inĵ waņ mamaņ baa-na, ninsoņ-kerre yaa-i, i sa jōguōņ-na baa kuubabal-aanĵu, i sa bi taara i tāal moloņo.

⁴ Diilonĵo niē da i hōmmu faa, ku'i ciē u hā-ye baa Neldōdōlma-i wuō i waņ-ma baa nuōmba-i. Uņ ciēra i waņ mamaņ, i waņ ma yaa-i. Ku saa ce ņaa i piie nuōmba da ba dōl-e, ņga i piie Diilonĵo'i duō dōl-e. U yaa suyaanĵ i hōmmu-i hiere.

⁵ Na suyaa kerre wuō i saa tiē piie dawōruō, i saa bi tiē piie na da na hā-ye bīņkūņĵu; Diilonĵo yaa i siēra.

⁶ I saa taara yerre na terienĵu-na, ka feņ ĵi bī terni nanni-na.

⁷ A ne da inĵ yeņ Yesu-Kirsa *pōpuōrbienĵ miē, ii naa gbāa haa i fōņgūō-i nei. ņga mafamma saa ce; i yaanĵ aa bel-na da hēhē ņaa baņ bel bisālāaņo dumaa.

⁸ Na maama dōlnu-yiē ma cor, a ce inĵ ņa naa kā diē ka waņ Neldōdōlma-i baa-na, kuō kuliinĵu na fiē jō, ii naa hūu-ma ku na maama-na. Coima saa fa, na maama dii kpelle i hōmmu-na cor.

⁹ Tobinĵ namaa, inĵ ciē muliēma maņ na hōlma-na, ma maama tiyāanu-nei ke? I ciē maacemma-i bāanĵu-i baa isuōņĵu-i a taara i nuņ-juuru-i i fεε. I waa mafamma-na aa bi tiē waņ Neldōdōlma-i baa-na.

¹⁰ Inĵ ciē kumaņ na daa-ku, Diilo fuō fεε bi daa-ku. I ciluō naa fa aa vii baa-na na hōlma-na. I saa cāl moloņo.

¹¹ Na suyaa kerre wuō ii naa bel Diilonĵ-dūņ-baanĵ namaaņo-i hiere ņaa i bisālĵ namaa

¹² a dii nelma-i na tūnni-na, aa dii sirēiņa nei, aa waņ-ma kuola-meī baa-na wuō na ta na ce Diilonĵo huōņga. U yaa bīēņ-naņ wuō na ka ce na bāanĵu-i baa-yo u nelle-na.

¹³ Inĵ waanĵ Diilonĵ-nelma-i baa-na, na suō-ma wuō Diilonĵ-nelma, keē nelien-nelma sī, aa hūu-ma; i bi jaal Diilonĵo-i yinni maņ jōņ mafamma-na. Ninsie ninsie, Diilonĵ-nelma. Ma kāyā ma hūutaanĵ namaaņo-i na hōmmu-na.

¹⁴ Tobinĵ namaa, Diilonĵ-dūņ-baamba maņ dii *Yude-i-na, *Yuifubaa-baņ haa yaahuolo maņ bei, namaa nellenĵ-baamba bi haa yaahuolo faņo temma yaa nei. Mamaņ daa bafamba-i, ma'i bi daa namaaņo-i.

¹⁵ Yuifuduōņ daaba'i kuō Itienĵo-i Yesu-i baa *Diilopōpuōrbiemba-i, aa tiraa haa yaahuolo-i miēņo-na. Ba bigāanĵ nuōmba-i hiere; ba maacemma sa dōlnu Diilonĵo-i.

¹⁶ Ba sa taara i piie pigāanĵ *niēraamba suō baņ ka kor dumaa. A ce dumaanĵo-na, ba migāanĵ ba naara kuaņĵu ba āmbabalma-na. Ma saa ĵi fa Diilonĵo ĵuō yagar gāņ baa-ba.

Tsaloniketaamba kūōma bilaa Pol

¹⁷ Tobinĵ namaa, inĵ fiē ta hel na hōlma-na, i hōmmu dii kusuōņ-nu'i. Inĵ taa, ku saa da yinni na kūōma fūnuņ bel-e, a ce i gbuu vaa i fεε diē gbāņ bir kā ka ne-na.

¹⁸ Inĵ duōņ tiē waņ-ma wuō i ka kā ka ne-na, ku yuu niele. Muō Pol, muō fuō meī suyaa mi maama-i. ņga hōnni maņ jōņ *Sitāni tuō boruona i hūmelle-i.

¹⁹ Haba-i ciēņ i tiē hīņ Diilonĵ-papāmūņĵu taalūņĵu-i? Haba-i fiēņ i hōmmu? Namei sī wēi? Itienĵo-i Yesu duō ĵi jō, namei ka ce i ce bōi.

²⁰ Coima saa fa, namei ka ce i ce bōi, namei ka fē i hōmmu-i.

3

¹ Ku'i cie na da in buōra i-naa nuō aa i sa tiraa nunu-nei, ma saa ji fa, i naa i tiena i kula Atenī-i-na

² aa puōr i natobiņo-i Timote-i na wulaa. Timote ce Diilonj-maacemma; u wuōra u waņ *Neldōdōlma-i baa nuōmba-i. I puōraa u duō ka dii sireiņa nei na Diilonj-hūmellenj-kūņgu-na

³ kumaņ ka ce yaahuolo maņ haaņ-yie daayo-i u baa ji ce unañ nuō ņ nanna hūmelle-i. Namaa fere-i na suyaa wuō mie maņ hūyāa Kirsā-maama-i kuu dii ņaa i bi hūyāa-ma die mulienj yaa-i.

⁴ Inj waa na hōlma-na, ii naa gbuya-nei wuō mie maņ hūyāa Diilonj-maama-i, ba ka ce-ye kpāncōlgūō. Ninsie ninsie, ma bi cie; na saa yaņ-ma damma.

⁵ Ku'i cie na da miņ'a mi sa nunu-nei, mi da mi sie gbāa tiena da mi cie, mi naa mi puōr Timote-i u duō ka ne Diilonj-maamaņ yēj dumaa na hōmmu-na aa ji tūnu-mie. Mi holle naa ta di tie wuō sī *Sitāni daa munsuurmu na hōlma-na a ce i maacemma ce maaceņgbāņgbālāmma.

⁶ ņga Timoteņ kāa aa jo, u juō baa nelfafamma ji tūnu-yie. U ciera wuō Diilonj-maama dii kpelle na hōmmu-na yogo, aa na dōl na-naa. Aa tiraa cira na gbu na kuye i maama; wuō na kūōmaņ bilaa miēņo-i dumaa, mie maama bi bilaa namaaņo-i dumēi.

⁷ Tobinj namaa, inj fie i ye yaahuolo-na baa muliema-na, inj juō nu wuō Diilonj-maama dii kpelle na hōmmu-na, sireiņa daa-ye.

⁸ Naņ nyaarāa Itieņo maama-na, i kūōma firiinu fiēfiē-i-na.

⁹ Naņ fēņ i hōmmu-i dumaa Diilonj-hūmelle-na, i sie gbūu gbāa jaal Diilonj-o-i!

¹⁰ Bāaņgu-i baa isuōņgu-i, i gbu i cārā-yuō wuō u kāyā-yie i bir kā na wulaa ka da-na baa i yufelle, aa nelma maņ saa kaala na wulaa Diilonj-hūmelle-na, i kaala-mēi baa-na.

¹¹ I To-i Diilonj fuō fere-i, baa Itieņo-i Yesu-i, ba hā-ye hūmelle-i i gbāņ bir kā na wulaa.

¹² Aa naņ dōl na-naa dumaa, aa bi ta na dōl nuōmba-i hiere, Itieņo tuō dii kuaņgu u naara-kuō, a ce na ta na dōl na-naa ņaa mie inj dōl-naņ dumaa.

¹³ U migāaņ na hōmmu-i a ce-na nelfafaņ namaa a ce Itieņo-i Yesu duō ji jo baa u baamba-i, i To-i Diilonj baa da cālmūō nei.

4

Wuōsaņgu maņ dōlaaņuņ Diilonj-o-i

¹ Tobinj namaa, mamaņ tīyāa i die waņ-ma baa-na, ma yaa daama: Naņ saaya na ta na wuō wuōsaņgu maņ ku ta ku dōlnu Diilonj-o-i, i pigāaņ-na baa-ku. Ninsie ninsie, na bi wuō wuōsaņgu faņgu yaa-i. ņga fiēfiē-i-na, i gbu i cārā-nei, niēņ Itieņo-i Yesu-i aa na dii kuaņgu na naara-kuō.

² Itieņo-i Yesuņ'a i tie wuō wuōsaņgu maņ, na saa bi yaņ-ku suōma; i waaņ-ku baa-na cor.

³ Diilonj uņ taaraņ kumaņ, u taara na ciluō fa; u sa taara na ta na ce biņwosinni.

⁴ U taara na hieroņo-i na vii baa na caamba-i fafamma, na baa yaņ nelbiliemba da na yireiņa mumbienammu,

⁵ na baa yaņ cakūņgu ta yaaņga nei ņaa bamaņ sa kāalāayāņ Diilonj-o-i kuņ taa yaaņga bei dumaa.

⁶ Cakūņ daaku-i, molo baa ce gbomma famma-i u nanolj-na. I waaņ-ma baa-na tī kuola-mēi wuō, bamaņ cieņ gbomma famma temma-i, Diilonj ka suu ma solaaņgu-i hiere bei.

⁷ Na saa da, Diilonj saa cira i tie wuōra i ce pōpōrsinni, ņga wuō i yaņ i ciluō fa.

⁸ Terienģu fanģu-na, umaņ duo ciina nel daama-i, u baa da nie si u ciinaana nelbilien-nelma, ņga Diilonģo maņ hāa-na u *Yalle-i, kutienģo ciinaana u yaa-i.

⁹ Tobinģ namaa, maņ saaya na ta na dōl na-naa dumaa, Diilo fuo ferē pigāaņ-na baa-ku ti. A ce dumaanģo-na, molo sie tiraa mulienģ u ferē wuo u nyegēģ-ku hā-na.

¹⁰ Diilonģ uņ taaraņ na ta na dōl na natobimba-i dumaa, ninsie ninsie na bi dōl na-naa dumēi Maseduoni-i-na hiere. ņga tobinģ namaa, jande, i cārā-nei, diyaanģ kuaņģu na naara-kuo.

¹¹ Taa na kuye yaafēllenģ-kūņģu-i na muntienammu-na, baa na ta na dii na nunni-i nelma maņ saa hi-na, taa na bi taara na nuņ-juuru-i na ferē ņaa inģ waanģ-ma baa-na dumaa.

¹² Mafaņ da ma ce, puonģ-nuomba ka ta ba kāņ-na, aa na ka gbāa ta na fa na yunninģ-maama-i na ferē.

Itienģ jommaņ-kūņģu-i

¹³ Tobinģ namaa, i taara na suo ninsonģo-i bamaņ suurii hēma-na ti ba kūņģu-na, ku yaa ku sie ta ku jaņ-na ņaa bamaņ sa hēģ taalunģu Yesu jomma-na kuņ jaņ-baņ dumaa.

¹⁴ Inģ hūyāa-ma wuo Yesu kuu aa sire, kuu dii ņaa i bi hūyāa-ma wuo bamaņ hūyāa u maama-i aa ku, yiinģu dii baa yiinģu, Diilonģo ka sire-bei ba ka waa baa Yesu-i.

¹⁵ I gbāa waņ mamaņ baa-na a saa baa Itienģo nuņ-āndaanģu-i ma yaa daama: wuo duo ji tuo jo yiinģu maņ nuo-i, mie maņ kaa waa cicēlma-i, i sie ta yaanģa bamaņ suurii hēma-na.

¹⁶ Yiinģu fanģu-na, Diilonģo ka ce ku doņ. I ka nu *dōrpōpuōrbiemba yuntienģo piie da gbagaga, aa Diilonģ-yerre bu. Die i ne, i da Itienģo hiire u jo. Bamaņ hūyāa u maama-i aa ku, ba yaa ka sire igēna.

¹⁷ Bafaņ da ba sire, mie maņ kaa waa cicēlma-i huonģu fanģu-na, u gbonu-yie baa-ba a tetēģ-ye kā baa-ye dii nyaasinni-na i ka jārā Itienģo-i dii dōrō-i-na aa pāģ tē baa-yo gbula.

¹⁸ Tobinģ namaa, taa na waņ nel daama-i na dii sireiņa na-naa nuo.

5

¹ Tobinģ namaa, Itienģo jommaņ-belle-i baa u jommaņ-yiinģu-i ku kaalaaya na wulaa.

² Namaa ferē-i na suyaa wuo u jommaņ-yiinģu ka tugol nuomba-i ņaa cuoyuo uņ tugol dumaa isuonģu-na.

³ Huonģu maņ nuo-i nuomba da ba ji ta ba cira: «Fiefie-i-na, terienģu fie, i huleiņa sa tie baa wēima»; kufanģu huonģu'i nuo-i yaahuolbabalaņo ka tugol-ba ņaa cakusūntienģ u kusūņģuņ tugol-o dumaa. Molo cēraa u kor yaahuolo daayo-na.

⁴ ņga namaanģo-i, mi natobinģ namaa, naa si dii kukulma-na yiinģ daaku da ku gbāa tugol-na ņaa cuoyuo uņ tugol dumaa.

⁵ Na hieronģo-na hiere, cecermanģ-bisālģ namaa, na ce na wēima-i gbagbaama-na. Kukulmaņ-nuonģ mie si, isuotaanģ mie si.

⁶ Terienģu fanģu-na, baa na yaņ i gonya duofūmmu banamba temma-i, ku saaya i tē i yufienģ-na, aa i suo i ferēģ belma.

⁷ Nuomba hinu ba duofūģ isuonģu'i nuo-i, aa ba bi hinu ba nyonģ ba kure isuonģu'i nuo-i.

⁸ ņga mie inģ yēģ cecermanģ-bisālģ mie, ku saaya i suo i ferēģ belma. Inģ hūyāa Yesu maama-i baa huonģa maņ, i ce huonģa fanģa-i baa i nelnyulmu-i i tie cinnu i ferē *Bigāarāņo hēiņa baa ji hi ye. Aa inģ hīģ konģoro taalunģu-i, kuu dii ņaa i diyaa kōllunģ-cucūnni-i tēna.

⁹ Diilonō saa fiēl-e duō ji gāņ baa-ye, u fiēlaa-ye Itienō-i Yesu-Kirsa duō kor-e.

¹⁰ U kuu miē maama yaa nuō-i, wuō duō ji bir jo, i kuu tī wa, ii dii cicēlma yogo wa, i waa baa-yo.

¹¹ Terienģu fanģu-na, na saaya na cor ta na dii sireiņa na-naa nuō aa ta na kāyā na-naa Diilonģ-hūmelle-na.

Pol diyaa nelma Tesaloniketaamba tūnni-na

¹² Tobinģ namaa, bamaņ cieņ Diilonģ-maacemma-i na hōlma-na, Itienģ uņ haa bamaņ na yuņģu-na ba da ba ta ba pigāaņ-na hūmelle-i, jande, i cārā-nei, taa na kāņ-ba.

¹³ Taa na kāņ-ba fafamma, aa na ta na dōl-ba ba maacemma maama-na. Taa na nunu na-naa fafamma.

¹⁴ Tobinģ namaa, bamaņ yagaraa maacemma-i, jande, i cārā-nei, diyaaņ nelma ba tūnni-na aa na ta na dii holle kortaamba-na. Taa na kāyā bamaņ saa naņ kaasīnni Diilonģ-hūmelle-na yogo. Baa na yaņ na hōmmu ta mu huol baa moloņo.

¹⁵ Bilaaņ na fēre unāņ nuō ņ baa ji ce ņ nanolģo kuubabalaanģu wuō ņ suu sōlaanģu. Yaaņ aa na ta na kuye kuufafaanģu maama yaa-i bāaņģu-i baa isuōņģu-i, namaaņo-i na-naa nuō a ka cor baa niēraamba-i hiere.

¹⁶ Yaaņ na hōmmu ta mu fē yinni maņ joņ.

¹⁷ Taa na cārā Diilonģo-i hōnni maņ joņ.

¹⁸ Taa na jaal Diilonģo-i weima-na hiere. Naņ hūyāa-ma cu Yesu-Kirsa huonģ-nu, Diilonģo taara na ta na ce ku yaa-i.

¹⁹ Baa na ta na cie *Diilonģo Yalle-i di maacemma-na.

²⁰ Da ba waņ nelma maņ baa-na aa cira Diilopōpuōruņģu, baa na biē-ma nelsōsōmma.

²¹ Ņģa taa na ne nelma-i hiere torro; da na da mamaņ faa, na ce ma yaa-i.

²² Niēņ āmbabalma-i ma sīnni-na hiere aa na yaņ-ma.

Jaaluperienģu

²³ Diilonģo-i Hōfēllentienģo bir-na fuō birma aa u tuō niya-nei fafamma. Ku yuņģu yaa daaku: U tuō niya na yaleiņa-i baa na hōmmu-i baa na kūōma-i; cālmuō baa ji da-nei Itienģo-i Yesu-Kirsa jommaņ-yiņģu-i.

²⁴ Diilonģo maņ biē-na, u pāa nuņģu wuō u ka ce-ma, u ka bi ce-ma. U sa waņ weima aa ji bir baa huonģ-āndaanģu.

²⁵ Tobinģ namaa, taa na bi cārā Diilonģo-i na hā mienģo-i.

²⁶ Taa na jaal tobimba-i hiere fafamma ņaa cēduōņ-bienģ namaa.

²⁷ Mi gbu mi cārā-nei, jande, niēņ Itienģo-i aa na kalaņ sebe daayo-i na pigāaņ Diilonģ-dūņ-baamba-i hiere.

²⁸ Itienģo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polṅ nyegāaṅ sebhāalīṅo maṅ hā Tesaloniketaamba-i Nelmuoyamma

Tesaloniketaamba saa naa da tuoleṅ-muntīenammu baa Yesu-Kirsa jom-maṅ-kūṅgu-i. Ba hōlma-na, banamba naa cira wuṵ *Kirsa juṵ tī, banamba yagar maacencelle wuṵ miwaaṅo tīe tī aa nuṵmba namba'i bir yiera baa ba yuṅ-maama-i. Polṅ daa-ma dumaṅo-na, u nyegēṅ sebe daayo-i duṵ kaala nelma yaanṅa-i baa-ba. U jaalaa Diilonṅo yaa igēna ba maama-na aa cārā-yuṵ wuṵ u kāyā-bei ba ta ba wuṵ u hūmelle-i fafamma (sap. 1).

Ku huonṅu-na, u suṵ dii u nuṅgu-i Yesu jommaṅ-kūṅgu-na, wuṵ «Nelbalaṅo» yaa saaya u jo igēna. U ka jo ji ce u fere wuṵ u yaa Diilonṅo-i, a tāal nuṵmba bigāaṅ Diilonṅo-i.

Polṅ suyaa mafamma-i dumaṅo-na, u doṅ tuṵ dii nelma Diilonṅ-dūṅ-baamba tūnni-na, wuṵ muliṅ da ma fi'e'a ma ka ko-ba, ba nyaar Diilonṅ-hūmelle-na (sap. 2). U bi taaraaya-kuṵ Tesaloniketaamba wulaa wuṵ ba ta ba cārā Diilonṅo-i ba hā fuṵ fere-i, aa yentaamba ta ba ce maacemma ba taara ba nuṅ-juuru-i yinni maṅ joṅ fuṵ temma-i, aa ba baa bi yaṅ ānfafamma cemma-i (sap. 3).

Jaaluṅgu

¹ Muṵ Pol, muṵ baa Silvē* a naara Timote, miemei nyegāaṅ sebe daayo-i die hā Diilonṅ-dūṅ-baan namaa namaṅ cuu Itienṅo-i Yesu-Kirsa huonṅ-nu dii Tesalonike-i-na.

² I To-i Diilonṅo-i baa Itienṅo-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol dii sireiṅa Tesaloniketaamba-na

³ Tobinṅ namaa, Diilonṅ-hūmellenṅ-kūṅguṅ yuṅ na hōmmu-i ku kā dumaa, a naara naṅ dōl na-naa na bi kā dumaa, i sie gbāa yaṅ Diilonṅo jaalma-i; aa ku yaanṅa yaa dumaṅo-na.

⁴ Naṅ ceṅ sūlma maṅ nuṵmba nammu-na, a naara naṅ muliṅ muliṅma maṅ, aa na yagar nyaar Yesu maama-na, ku sa gbuu fē i hōmmu-i puona. A ce dumaṅo-na die kā terienṅu terienṅu, i bie na kūṅgu-i a piiye pigāaṅ Diilonṅ-dūṅ-baamba maṅ dii terienṅu-na.

⁵ Tobinṅ namaa, naṅ muliṅ *Diilonṅ-nelle maṅ maa-na-i, kumaṅ haanṅ-nei daaku-i, ku'i ka ce di saaya-nei. Ku yaa pigāaṅ wuṵ Diilonṅo suṵ pāmma. Neliṅ nuṵ niṅ saaya baa kumaṅ, Diilonṅo bi pā-ni baa ku yaa-i.

⁶ Na saa da, bamaṅ ciṅ-naṅ sūlma-i, Diilonṅo daa ku saaya u bi ce ku-taamba-i sūlma a suu ku sōlaanṅu-i.

⁷ Aa baṅ ceṅ namaa namaṅ sūlma-i, u ka hiel-na sūlma-na baa miṅo-i hiere Itienṅo jommaṅ-yiṅgu-i. I ka da u jo dōrō-i-na baa u *dōrpōpuōrbiemba-i; ba hii hiere.

⁸ Dāncaamu ka dii-yo huṅṅa u tuṵ jo. Duṵ jo, bamaṅ cīnaana Diilonṅo-i aa bi cīna Itienṅo *Neldōdōlma-i, u ka gbo kakālle-i ba yunni-na.

⁹ Kumaṅ ka haa-bei ku yaa daaku: Diilonṅo ka kōsuṵṅ-ba gbula, ba sie da pie Itienṅo-i, ba sie da uṅ ceṅ u bāanṅu-i dumaa.

¹⁰ Nṅa bamaṅ hūyāa u maama-i, yiṅ daaku-na, ba ka ta ba tuṵnu-yuṵ aa gbuu ta ba ne-yo ṅaa ba ka wuo-yo. Inṅ waanṅ u maama-i baa-na na hūu-ma, namaa na kaa bi waa ba hōlma-na.

* 1:1 Silvē yerre nande yaa wuṵ Silasi.

¹¹ Ku'i cie na da i cārā Diilonjo-i yinni maŋ jon i hā-na, wuɔ uŋ bīe-na mamaŋ nuɔ-i, u hā-na ku fōŋgũɔ-i na gbāa ce-ma. Aa ānfafamma maŋ yuu na hōmmu-i, u hā-na ma cemman-fōŋgũɔ-i, aa ce na yu nyɔlma baa Diilonj-hūmellen-kūŋgu-i.

¹² Da ma ce dumaanjo-na, na ka ce Itienjo-i Yesu ce bɔi aa fuɔ ka bi ce na ce bɔi. Diilonjo-i baa Itienjo-i Yesu-Kirsa-i ban yen hujantaamba, ba yaa wuɔ ma ce dumaanjo-na.

2

Itienjo jomman-kūŋgu-i

¹ Tobin namaa, kumaŋ ŋaa Itienjo jomman-kūŋgu-i baa i tigiima-i u caanŋu-na ku kūŋgu-i,

² jande, i cārā-nei, da na nu ba'a Itienjo juɔ, baa na yan na hōmmu cu donduo dumaa, baa na bi yan na huleiŋa caar. Uman duɔ cira Itienjo jomma hii, baa na hūu-ma. Halle da ba fiε cira wuɔ Diilopɔpuɔrunŋu, baa na hūu-ma. Ba gbāa bi cira miemei waan-ma sisɔ miemei nyegāan-ma, ba taal-na.

³ Baa na yan molo da nelma taal-na. Halle da ba fiε hel baa ku nelma-i hie, baa na hūu-ma. Na saa da, aa Itienjo jomman-yiinggu suɔ da ku hi, nuɔmba ka ciina Diilonjo-i aa Nelbalaŋo maŋ kaaŋ dāamu-na u ka carra ba da-yo.

⁴ Nuɔmbaŋ buol nimaŋ hiere, ka hel baa Diilo fuɔ fεε-i, u ka sire wuɔ fuɔ sa taara-nie, kerε fuɔ maaraa-ni hiere. Aa u ka bel diilonjo-i kā ka suur tēna *Diilodubuɔ-i-na wuɔ fuɔ yaa Diilonjo-i.

⁵ Ma si ma tiyāanu-nei wuɔ miŋ waa na terienŋu-na, mi taa mi waŋ-ma baa-na ke?

⁶ Fiefiε-i-na, na suyaa kumaŋ bilaaya-yuɔ ta ku cie u yiinggu da ku hi u duɔ jo.

⁷ Na saa da, Nelbalaŋo duɔŋ u maacemma-i ti dii cicaara, ku tiyāa umaŋ bilaaya-yuɔ u halaŋ u yaanŋa-na.

⁸ Duɔ halaŋ u yaanŋa-na, i ka da-yo. Kufanŋu huɔŋgu yaa nuɔ-i Itienjo ka bāl-o baa u nufafalmu, aa uŋ juɔ baa bibesinni maŋ, ku ka kɔsuɔŋ-yo.

⁹ Nelbalaŋ daa u ka jo baa *Sitāni himma a ji ce gberε-weima-i ma sinni-na hiere duɔ gbāa duɔ taal nuɔmba-i cure-bei.

¹⁰ U ka jo ji ce kuubabalaanŋu-i ku sinni-na hiere a cure bamaŋ kaaŋ dāamu-na. Ninsoŋo maŋ naa waa u gbāa kor-ba, u saa dɔlnu-bei ba ciina-yuɔ.

¹¹ Ku cie dumei Diilonjo hā-ba pirammaŋ-hōmmu a ce ba ta ba hūu coima-i wuɔ ninsoŋo.

¹² Terienŋu fanŋu-na, bamaŋ saa hūu ninsoŋo-i aa kuubabalaanŋu cemma ta ma dɔlnu-bei, Diilonjo ka pigāan-ba u jāyamma-i.

Diilonjo fiela-na duɔ kor-na

¹³ Tobin namaa, na maama dii kpelle Itienjo huɔŋga-na. Diilonjo fiela namei dii ku domma-na* duɔ kor-na u *Yalle maŋ ciεŋ-naŋ nelfafaan namaa di barguɔ-i-na, baa ninsoŋo maŋ naŋ siyaa-yo u bi barguɔ-i-na. A ce dumaanjo-na, mie i sie gbāa yan u jaalunŋu-i na maama-na.

¹⁴ In waan *Neldɔdɔlma maŋ baa-na, u bīe-na baa ma yaa-i duɔ kor-na na da na ta na ce na bāanŋu-i baa Itienjo-i Yesu-Kirsa-i.

¹⁵ Tobin namaa, terienŋu fanŋu-na, bilaan Diilonj-maama-i kpelle, aa in waan mamaŋ baa-na i nunni-na, baa in nyegāan mamaŋ hā-na hiere, baa na yan ma karaanu-nei.

* 2:13 Girekimma-na terien daaku gbāa bi nu nuŋ daama-i: «U fiela namei igēna...»

¹⁶ Itienjo-i Yesu-Kirsa fuo fere-i, baa i To-i Diilonjo man dōlaa-ye aa ce hujarre yie tuo dii sireiŋa yie, aa ce i haa i nanŋa-i biŋkūfafaan-nu,

¹⁷ ba hā-na holle aa ta ba dii sireiŋa nei, a ce na maacemma-i baa na āndenni ta ni fa hiere.

3

Taa na cārā Diilonjo-i na hā-ye

¹ Tobinŋ namaa, mamanŋ tīyāa ma yaa daama: Taa na cārā Diilonjo-i na hā-ye; wuo u yanŋ Itienjo nelma gbuo terni-i hiere donduo donduo, aa ma da fōŋgūo ŋaa manŋ daa fōŋgūo dumaama namaa terienŋu-na.

² Nuamba hiero saa hūu-ma, a ce dumaanjo-na, taa na bi cārā Diilonjo-i wuo u hūu-ye nelbabalaamba nyisenni-na.

³ Itienjo sa bir baa huon-āndaanŋu; u ka dii holle nei aa bi tuo niya-nei na baa ji suur *Bigāarāŋo nammu-na.

⁴ Itienjo cie i suo wuo die wanŋ mamanŋ baa-na na ce-ma aa na ka cor ta na ce-ma.

⁵ Itienjo-i Yesu-Kirsa ce na ta na dōl Diilonjo-i aa ce na ta na hīrā muliema-i fuo temma-i.

Na saaya na suur mie nallu yaa nuo-i

⁶ Tobinŋ namaa, na hōlma-na, bamanŋ bilaa yelma-i tīena aa ba sa ce inŋ waanŋ mamanŋ baa-na, nieŋ Itienjo-i Yesu-Kirsa-i aa na kar-bei hiere.

⁷ Namaa fere-i na suyaa nanŋ saaya na ta na ce kumanŋ a bie mie maama-i. Inŋ kāa na terienŋu-na, na daa i cie i fere yentaanŋ mie wei?

⁸ I saa hūu molonŋ kuuwuonŋu dede wuo-ku gbāŋgbāŋ. I cie maacemma-i bāanŋu-i baa isuonŋu-i ŋaa i ka ko i fere tie da i nun-juuru-i i fere

⁹ a ne da namei naa saaya na yiera baa i yun-maama-i. Ŋga i cie mafamma-i die pigāan-na nelma.

¹⁰ Inŋ waa na terienŋu-na, i saa fuo-ma nei; i taa i wanŋ-ma baa-na yie: «Umanŋ duo u sa taara u ce maacemma-i u bi ne niiwuoni-i aa u yan-ni.»

¹¹ Da na da i wanŋ mafamma-i, i nuo wuo na hōlma-na banamba bilaa diilonjo-i yanŋ ba maacemma-i aa ta ba wuora ba dii ba nunni-i mamanŋ saa hi-ba.

¹² Inŋ taaranŋ kumanŋ kutaamba wulaa ku yaa daaku: Ba ne Itienjo-i Yesu-Kirsa-i aa ba belnu maacemma-i ba ta ba ce-ma manŋ saaya ma ce dumaama yiera baa ba yun-maama-i ba fere.

¹³ Tobinŋ namaa, namaa fuo, baa na yanŋ kuufafaanŋu cemma-i.

¹⁴ Inŋ waanŋ mamanŋ sebe daayo-na, umanŋ duo saa ce-ma, na ne kutienjo-i aa na yan-yo; baa na tiraa na gbonu na ce weima baa-yo, ku yaa senserre ka da-yo.

¹⁵ Mi saa cira na pāŋ bigāanŋ kutienjo-i, ŋga na dii nelma u tūŋ-nu; namaa wuonjo'i.

¹⁶ Hōfēllentienŋ fuo fere u tuo fē na hōmmu-i weima-na hiere baa hōnni-na hiere. Itienjo waa baa-na hiere.

¹⁷ Muo Pol, mi pāa-na jaaluŋgu. Muomei nyegāanŋ jaaluŋ-terienŋ daaku-i baa mi fereŋ nanŋa. Mi haa mi niele-i dumei koko mi sebebaa-ba-na.

¹⁸ Itienjo-i Yesu-Kirsa u kāyā-nei hiere.

Polņ nyegāaņ sebēdielāņo maņ hā Timote-i Nelmuoyamma

Timote to waa Girēkiyiēņo, aa u nyu-i Yuifuciēņo. Nyuņo naa hūu Yesu maama-i. Timote-i baa Pol ba kaan da ba-naa Lisire (Pōpuor. 16.1-3). Ku huongu yaa nuo-i Timoten juo ce Pol namaacenceronjo tuo wuora baa-yo nileiņa-na. Huongu nanju juo hi, Pol wuo kar-o jina Efesi u duo kāyā Diilon-dūņ-baamba-i ba suo tigiima (1.3). U nyegāaņ sebēbaa-ba hāi hā-yo a dii sireiņa yuo ku maacemma-na.

Diēlā-wuonjo yaa daayo-i. U gbuoya-yuo wuo nuomba namba dii ta ba guol Diilon-dūņ-baamba gbeini-i wuo miwaan daayo bimbinni saa fa, wuo cadiile saa bi fa, aa niwuoni nanni saa bi tiraa fa wuoma-i. Pol yaņ aa tagaaya pigāaņ Timote-i wuo Diilon uņ hiela niman hierē ni faa (sap. 1 baa 4).

U bi tagaaya pigāaņ-yo Diilon-dūņ-baambaņ gbē ba ta ba cārā Diilonjo-i dumaa, aa yaataamba-i baa ba huon-baambaņ gbē ba waa dumaa (sap. 2-3).

Timoten saaya u bel nuomba-i dumaa Diilon-dūņgu-na a saanu baa ba sinni-i, Pol waan ku yaa-i perien aa dii nelma u tūnni-na (sap. 5-6).

Jaaluņgu

¹ Muo Pol, muomei nyegāaņ sebē daayo-i. Yesu-Kirsa *pōpuorbilon muo ņaa i koņkortienjo-i Diilon uņ'a ma ce dumaa baa in haa i naņga-i Yesu-Kirsa maņ nuo-i.

² Mi nyegāaņ-yo da mi hā Timote nuonei. Diilon-hūmelle-na, nii dii mei ferēņ biēņ nuo. I To-i Diilonjo-i, baa Itienjo-i Yesu-Kirsa-i, ba ce hujarre niē aa kāyā-niē aa fē ņ huonga-i.

Nelpirataamba kūņgu-i

³ Mi tamma-na da mi kā Maseduoni-i-na, mii naa hi dii sireiņa niē wuo ņ tēna Efesi-i-na ņ yiēra bamaņ waan Diilon-nelma-i baa coima-i.

⁴ Waņ baa-ba wuo ba hiel ba naņga bincuoņ-nelsosomma-na baa huoluņ-maama-i, ma jo baa ijiesosonni. Ma sa kāyā nelie suo Diilon-huonga-i. Da ņ haa ņ naņga-i Diilonjo-na, ku yaa ņ ta ņ suo u huonga-i.

⁵ Kumaņ ciē miē ņ ce-ma dumaanjo-na, mi taara Diilon-dūņ-baamba-i hierē ba ta ba dōl nuomba-i baa huonga diei, ba waa nelfafaamba, aa ba haa ba naņga Diilonjo-na ku haama.

⁶ Banamba yaan daama-i hierē aa biē nelsosomma ta ba waņ. Ba haaraa hūmelle-na.

⁷ Ba ciē ba ferē *āņjinaamma pigāataamba, a ne da baņ nyaarāa mamaņ nuo-i ta ba waņ-ma, bafamba ferē-i ba sa suo ma yuņgu-i.

Anjinaamma āņfaanjo-i

⁸ I suyaa wuo da ņ wuo *āņjinaamma-i maņ saaya ma wuo dumaa, ma faa.

⁹ Aa i saaya i suo wuo Diilonjo saa jina āņjinaamma-i nelviin maa-na, u jēna-mei nelbabalaan maa-na. Ba yaa haba-i? Ba yaa bubōlaamba-i, baa yaagbārāamba-i, baa āmbabalmanciraamba-i, baa bamaņ sa kāaņ Diilonjo-i, baa bamaņ biēnaanaņ u yerre-i, baa bamaņ kuoņ ba tobāa-ba-i sisō ba nyubāa-ba-i, baa nelkuraamba namba-i,

¹⁰ baa bamaņ ciēņ biņwosinni-i, baa bēmba maņ ciēņ ba-naa, baa bamaņ suoraan pōrtōbaa-ba-i, baa coikartaamba-i, baa bamaņ hielaan ba niēņa-i

Diilonjo-na coima-na. Bamaņ sa wuōyaan ba saanu baa ninsoņo-i hiere, āņjīnamma jīēna bafamba maama yaa nuō-i.

¹¹ Baņ hāa-mi *Neldōdōlma maņ wuō mi waņ-ma, ninsoņ daayo da ma yaa nuō-i. Neldōdōl daama piie Diilonjo yuntesīnniņ-maama baa u fafaan-maama.

Pol pā Kirsa-i jaaluņgu

¹² Mi jaal Itienjo-i Yesu-Kirsa-i, u haa u nanğa miē aa hiel-mi kāyā-miē mi ta mi cāa-yo,

¹³ ņ siē suō wuō dīēlūō-i-na mi taa mi biēna u yerre-i aa ta mi ce karaaņgu baa u baamba-i. Mi huōņga taa ka doņ ka cor. ņga u yaan aa ce hujarre miē wuō miņ'a mi saa hūu Yesu maama-i, mi sa suō ku yuņgu.

¹⁴ Itienjo Yesu-Kirsa ciē baa-mi cor. U ciē mi haa mi nanğa yuō aa tiraa ce mi ta mi dōl-o.

¹⁵ Nel daama-i nuharuņgu si dii-mēi: Yesu-Kirsa juō hīēma-na duō ji kor āmbabalmanciraamba. A ne da muōmēi ba yuntien muōņo-i.

¹⁶ ņga u ciē hujarre āmbabalmancerōņ muō mi temma-na duō pigāaņ u hōhīnāņga-i. U ciē kufāņgu-i duō dii sirēiņa nuōmba-na ba da ba hūu u maama-i a da cicēlma maņ sa tīēņ dede-i.

¹⁷ Yaan i tiē gbēliēņ Diilonjo-i aa i tiē tuōlnu-yuō. Uu dii gbula, u sa ji kā terieņgu. Molōņ yufelle siē gbāa haa-yuō. U yaa u diei-i Diilonjo-i. Ma ciē.

¹⁸⁻¹⁹ Mi biē, mi ka hā-ni maacemma a saa baa Diilonj uņ ņa naa ce ba waņ mamaņ ņ kūņgu-na cor. Baņ waan mamaņ, da ma tīēnu-niē, ņ ka tīē Diilonj hūmelle-na aa gbāa ce maacenfafamma baa huōņga diei. Banamba suyaa kumaņ sa dōlaanuņ Diilonjo-i aa cor ta ba ce-ku. A ce dumaanjo-na ba Diilonj hūmellen-kūņgu kūōna.

²⁰ Imene nuņgu dii kutaamba-na baa Alesāndire-i hiere. Mi nyaa-ba hā *Sitāni baa-ba, ku yaa ba ka yaņ Diilonjo yerre biēnamma-i.

2

Diilocārālle faa

¹ Miņ taaraņ kumaņ dīēlā-kūņgu-i Diilonj-dūņ-baaņ miē i wulaa, mi taara i tiē jaal Diilonjo-i aa tiē cārā-yuō i hā nuōmba-i hiere.

² Na ta na cārā-yuō na hā fōņgōtaamba-i baa yuntaamba-i hiere, kumaņ ka ce i kūōma fē, i waa i fēreņ nuō tiē cāa Diilonjo-i aa tiē ce kuuviingū.

³ Da na ta na jaal-o aa ta na cārā-yuō na hā nuōmba-i hiere, ku yaa faa aa tiraa ta ku dōlnu i koņkortienjo-i Diilonjo-i.

⁴ Diilonjo taara nelbiliemba-i hiere ba kor aa suō ninsoņo-i.

⁵ Na saa da! Diilonjo dii u diei yōņ, aa koņkortienjo diei dii nelbiliemba hōlma-na baa-yo. Koņkortienjo faņo-i nelbilonjo. U yaa Yesu-Kirsa-i.

⁶ Diilonj uņ ņa naa dii huōņgu maņ duō kor nelbiliemba-i ba āmbabalma-na kuņ juō hi, u yaa pāa u fēre a sāa ba yunni-i. U ciē ku yaa-i a pigāaņ wuō Diilonjo taara u kor nelbiliemba-i hiere.

⁷ Ku'i ciē na da Diilonjo ciē-mi u nelwaraņ muō, aa bi ce-mi Yesu *pōpuōrbilonj muō, mi ta mi waņ Yesu maama-i *niēraamba hōlma-na, ba da ba nu ninsoņo-i aa hūu-yo. Mi sa kar mi huōyasāņga, mi waņ ninsoņo yaa-i.

⁸ Terieņgu faņgu-na, mi taara bibemba ta ba cārā Diilonjo-i terni-na hiere. Aa da ba'a ba cārā-yuō, ba cārā-yuō baa hōfafāņga; ba baa cārā-yuō baa hōdulle, ba baa bi cārā-yuō baa berru ba hōmmu-na.

⁹ Mi bi taara caamba ta ba suō ba fēreņ diiyamma. Ba baa yaņ bisīnni ta yaanğa bei; ba yaņ ni gbē baa-ba. Ba baa ta ba dii gbeibuō ba yukuōsīnni migamma-na, baa niibilenni-na, baa kompammu-na.

¹⁰ Ba yan aa ba ta ba kuye añfamma cemma yaa-i. Cienjo man wuo fuo kãalã Diilonjo-i u saaya u tuo ce ku yaa-i.

¹¹ Aa da ba ta ba wan Diilonj-nelma-i baa-ba, ba saaya ba finanjan aa hiire ba ferε ta ba nu.

¹² Mi sa taara cienjo sire yiera wuo u wan Diilonj-nelma, u saa bi saaya u waa bibienjo yun-nu, u par finamma yonj.

¹³ Yunj haku-i nuo-i mi ta mi wan mafamma-i? Mi nie da Diilonjo maa bibienjo yaa igēna aa suo ji ma cienjo-i.

¹⁴ Aa *Sitāni saa gbāa taal bibienjo-i, u taalāa cienjo yaa-i u cāl Diilonjo-i.

¹⁵ Nga cienjo man duo hūu Yesu maama-i, aa wuo Diilonj-hūmelle-i fafamma, aa nelnyulmu waa-yuo, u horre ka kor-o.

3

Yaatesinnin saaya ni da dumaa Diilonj-dūngu-na

¹ Umanj duo tuo taara yaatesinni-i Diilonj-dūngu-na, kutienjo taara maacenfamma; nuharunngu si dii-mei.

² Diilonj-dūnj-baamba yaatienjo-i, cālmuo saa saaya u da-yuo, u saaya u waa cienjo diei tienjo, u saaya u tuo suo u ferεnj belma, u saaya u waa nelnurāño, u saaya u waa nelfεfεinjo aa tuo sie u har niraamba-i. U saaya u gbāa tuo kalan nuomba-i Diilonj-nelma-i.

³ U saa saaya u waa konyorōño, u saa saaya u waa hodoronjo, u saa bi saaya u waa berkartienjo, nga u saaya u waa hiehiεntienjo, u saa saaya u yanj gbeinmaama ta yaanja yuo.

⁴ U saaya u suo fuo ferεnj dumellenj-baamba nuolamma a ce u bisāimba ta ba nu u nunju-i aa ta ba kānj-yo weima-na hiere.

⁵ Nelienjo manj sie gbāa nuola u dumellenj-baamba-i fafamma u ce nie gbāa bel Diilonj-dūnj-baamba-i fafamma?

⁶ Yaatienjo saa saaya u waa nelfεlenjo Diilonj-hūmelle-na. Duo waa nelfεlenjo, bombolma gbāa cōruonu-yuo. A ce dumaanjo-na, manjan daa *Sitāni-i ma ka da-yo.

⁷ Ku bi saaya u yefafalle waa puonj-nuomba nunni-na, ku yaa ba sie ji dii ba yaanja-i yuo a ce Sitāni da mumbelmu yuo.

Diilonj-dūngu maacenciraamba maama

⁸ Kuuduonngu yaa baa Diilonj-dūngu maacenciraamba-i, ba ciluo saaya u vii aa ba baa waa huhurmantaamba. Ba saa saaya ba yanj kolma ta yaanja bei, aa ba baa taara huhurmanj-gbeinja-i.

⁹ Diilonj unj pigāanj-ye ninsonjo manj u hūmelle-na, ba sie-yo aa ba bel-o baa huonja diei.

¹⁰ Da na'a na hã umanj Diilonj-dūngu maacemma-i, na saaya na ne kutienjo ciluo-i igēna. Da na da u faa, na suo na hã-yo baa-ma.

¹¹ Caamba* manj cienj maacenduoma famma-i ba saaya ba bi vii, ba saa saaya ba waa yebiεnataamba. Ba saaya ba ta ba suo ba ferεnj belma aa yanj huhurma-i weima-na hiere.

¹² Diilonj-dūngu maacenceronjo saaya u waa cienjo diei tienjo. U saaya u tuo suo u dumellenj-baamba nuolamma.

¹³ Diilonj-dūngu maacenceronjo manj cienj u maacemma-i fafamma, nuomba bi u yefafalle aa u da holle u piiye unj haa u nanja-i Yesu-Kirsa-i-na manjan nuo-i.

Diilonj unj puuriye nelma manj pigāanj-ye

* **3:11** Girekimma-na terienj daaku gbāa bi nu nunj daama-i: «Ba caamba ciluo saaya u vii...»

¹⁴ Timote, Diilonj duo sie, ku sie da huonjgu mi ka kã ka ne-ni. Nga mi nyegẽnj sebe daayo-i da mi hã-ni,

¹⁵ wuo da η saa ji ta η da-mi, u kãyã-nie η suo η ferẽj belma Diilonj-dũj-baamba hõlma-na, η suo η ferẽj belma Cicẽlmantienj baamba hõlma-na. Ba yaa ninsojõ tuole-i

¹⁶ Coima saa fa, Diilonj uņ pigãanj-ye nelma maņ Yesu-Kirsa kũņgu-na ma temma si dii.

Wuo *Kirsa juo nelbilonj temma i ji da-yo.

*Diilonj-Yalle cie i suo wuo nelviinjõ.

*Dõrpõpuõrbiemba daa-yo.

Ba waanj u maama-i baa niẽraamba-i nilẽiņa-na hiere.

Ba hũyãa u maama-i terni-na hiere.

Aa Diilonjõ biyaa-yo ka jina u caanj-nu.

4

Bilaanj na ferẽ coikartaamba-na

¹ *Diilonj-Yalle waanj-ma gbar-ma wuo miwaanjõ timmaņ-huonjgu-na, ba-namba ka cina Yesu-i aa cu coikartaanj huonj-nu ta ba nu Sitãni-nelma.

² Ba ka yanj huhurmantaamba famba tãal-ba pira-bei.

³ Ba wuõra ba piiye wuo ãnsorre saa saaya di ce, aa cira niiwuoni nanni dii ni saa saaya wuoma. Nga η saaya η suo wuo niiwuoni fanni-i Diilonjõ hielaa-ni hã bamaņ hũyãa u maama-i aa ta ba suo ninsojõ-i wuo ba ta ba jaal-o aa ta ba wuo-ni.

⁴ Diilonj uņ hielaa nimaņ hiere ni faa. I saa saaya i cina kuuwuonjgu nanjgu wuo ku saa fa. Nga da η'a η wuo kumaņ, η saaya η jaal Diilonjõ-i ku maama-na.

⁵ Ku yunjgu yaa daaku: Diilonj-nelma-i baa u cãrãmma yaa migãanj niiwuoni-i hiere.

⁶ Da η ta η piiye nel daama-i η pigãanj tobimba-i, η ka ce maacembilofefẽiņ nuõ Yesu-Kirsa suonjgu-na. Ku yaa ka pigãanj wuo η flãa Diilonj-hũmelle-na aa η kalaanj hũmefafalle-i hi η fuonjgu-i.

⁷ Nelma maņ sa kãanj hũmeduõle baa mie Diilonj-hũmelle-i, baa yanj ma ta ma suur η tũnni-na. Ta η kuye Diilonj-kũņgu yaa-i.

⁸ Da η ta η kuye ponsaanjgu maņ firiinunj η kũõma-i, ku faa, nga ku sa fa weima bõi. A ne da da η ta η kuye Diilonj-kũņgu-i ku fa nyunjgo ku maama-i aa tiraa fa bisĩj ku maama-i hã-ni.

⁹ Nel daama-i nuharunjgu si dii-mei, nuõmba-i hiere ba saaya ba hũu-ma.

¹⁰ Inj haa i nanja Cicẽlmantienjõ-na, ku'i cie i tie ce maacemma-i aa vaa i ferẽ vaanj daama temma-i. U yaa nelbiliemba-i hiere ba konjortienjõ-i, ku huraa bamaņ hũyãa u maama-i.

¹¹ Niņ saaya η ta η wanj mamaņ baa-ba ma yaa mafamma-i.

¹² Baa yanj molo dii u yaanja-i nie wuo bisãlãanj nuõ. Diilonj-dũj-baamba saaya ba ta ba ne nuõnei aa ta ba ce. A ce dumaanjõ-na, η nunj-ãndaanjgu saaya ku ta ku fa baa η ciluõ-i hiere. Nj saaya η ta η dõl nuõmba-i hiere aa η haa η nanja-i Diilonjõ-na ku haama. Cãlmuõ saa saaya u da-nie.

¹³ Vaa η ferẽ η ta η kalaņ Diilonj-nelma-i baa nuõmba-i aa η ta η firnu-mei η cie mi jomma-i.

¹⁴ Diilonj uņ puõraa ba wanj mamaņ η kũņgu-na aa yaataamba haa ba nammu-i nie aa cãrã Diilonjõ hã-ni fõņgũõ maņ, baa hũu-yo η nanna.

¹⁵ Miņ waanj mamaņ baa-ni hiere, bel-ma nammu hai aa η ta η ce-ma maņ saaya ma ce dumaa, ku yaa nuõmba ka suo wuo Diilonj-maacemma wuo η wulaa.

¹⁶ Suo ņ fereŅ belma, aa niŅ waŅ Diilon- nelma maŅ, ņ ta ņ ne-ma torro. Vaa ņ fere baa ma cemma-i, ku yaa ņ ka kor ņ fere aa bi kor bamaŅ ka nu-ma ņ wulaa.

5

TimoteŅ saaya u bel Diilon-dūŅ-baamba-i dumaa

¹ Bincōiņo maŅ duo cāl, piiye baa-yo da yambaa ņaa ņ tohoiņo ņ dii-yo hūmelle-na. Da ku waa naacoloņo, piiye baa-yo ņaa ceđuoŅ-bien namaa.

² Da ku waa cabincōiņo, ņ piiye baa-yo ņaa ņ nyu, aa da ku waa cabisālāņo, ņ piiye baa-yo ņaa ņ tūo; baa huoŅga diei.

BikulcaambaŅ saaya ba bel dumaa

³ Bikulcaamba maŅ taamba si-bei koikoi, bel-ba fafamma.

⁴ Ņga bisālŅ da ba waa baa umaŅ, sisō u hāayēlmba, ba yaa saaya ba yiēra baa ba dūŅ-maama-i a pigāaŅ wuo ba kāalā Diilon- i ninsoņo. Da ba yiēra baa-ma dumaano-na, ba bincuoambaŅ cie kumaŅ hā-ba, ba suu ku solaangu yaa dumaano-na. Diilon- taara ku yaa-i.

⁵ Da ņ nu wuo bikulcieņo-i, u yaa umaŅ tieņo si-yuo. Fuo temma-i u haa u naŅga-i Diilon- yaa nuo-i, u cārā u yaa-i bāangu-i baa isuangu-i wuo u kāyā-yuo.

⁶ A ne da bikulcieņo maŅ cieŅ u bāangu-i, u ne colcol ņga u kuu, u Diilon- hūmellen- huoŅga kuu aa yaŅ-yo.

⁷ Ņ saaya ņ ta ņ titirre nel daama yaa baa-ba, ku yaa ba sie ji ce cāl.

⁸ UmaŅ duo u sa ne u huraamba-i fafamma, ku huraa fuo fereŅ dūŅ-baamba-na, kutieņo hilaa Diilon- hūmelle huoŅ-nu. BamaŅ sa suyaan- Diilon- i ba boyaa-yuo.

⁹ Bikulcaamba maŅ naa vii baa ba bōlbaa-ba-i aa ba biena yu bien komuoŅa sa-a-siei, na saaya na bie bafamba yireiņa yaa-i ta na kāyā-bei.

¹⁰ Da na'a na kāyā umaŅ, u yefafalle saaya di waa nuamba nunni-na, u saaya u suo u bisālmba nuolamma, u saaya u tuo ce niraamba nersinni-i fafamma, u saaya u tuo saara Diilon- dūŅ-baamba gbeini-i*, u saaya u tuo kāyā sūntaamba-i aa bi tuo ce ānfafamma-i ma sinni-na hiere.

¹¹ Bikulcaamba maŅ saa vāa yogo, baa dii ba nuŅgu-i kāyāmma-na. Da ņ dii-ku, bekūŅ da ku ji muonu ba yunni-i, ba ka cieł *Kirsā maama-i jīna kōtuangu aa ta ba taara ba soŅ.

¹² A ce dumaano-na baŅ pāa nuđielāngu maŅ baa Kirsā-i, ba ka guōla-kuo a taara weima hā ba fere.

¹³ A naara kufangu-i, da na bie-ba ta na kāyā-bei, ba ka ce yentaamba ta ba wuōra ba biŅ nuoŅ-dumieŅ-na, ba nunni ka ta ni ko-ba, ba ka ta ba dii ba nunni-i nelma maŅ saa hi-ba.

¹⁴ TerieŅgu faŅgu-na, mei taara bikulcabisālmba bir soŅ a hoŅ bisālmba aa yiēra terđuoŅ-nu ta ba ce ba dūŅ-huoŅya-maacemma-i, ku yaa i bigāarāamba sie da nuŅgu yie.

¹⁵ KumaŅ cie mi ta mi waŅ mafamma-i, bikulcaamba namba naana hūmelle-i ti aa cu *Sitāni huoŅ-nu.

¹⁶ Cieņo maŅ duo hūu Yesu maama-i aa bikulcaamba waa u dūŅ-baamba-na, u'i saaya u tuo kāyā-bei aa yaŅ Diilon- dūŅ-baamba ta ba kāyā bamaŅ taamba si-bei.

Diilon-dūŅ-baamba yaataambaŅ saaya ba bel dumaa

* 5:10 *Yuifubaa-ba jārā ba niraamba-i dumēi. NieŅ Like 7.44.

17-18 Diilon-*nelma* ciēra wuō: «*Niij duō tuō muo dīmma-i, η saa saaya η vaa u nungu-i*» aa tiraa cira: «Maacembilonō saaya baa u maacemma sullu-i».† Terienģu fanģu-na, Diilon-dūn-baamba yaataamba maņ ciēņ ba maacemma-i fafamma, na saaya na ta na bi ne ba yaan-na fafamma; ku huraa bamaņ vaa ba fεε baa Diilon-*nelma* wamma-i.

19 Da ba ta ba cāl yaatienō-i baa mamaņ, aa siertaamba saa yu ba hāi sisō ba siei, baa hūu-ma.

20 Umanģ duō cāl, waņ baa-yo banamba yufelle-na, ku yaa bafamba ka kāalā.

21 Jande, ne Diilonō-i baa Yesu-Kirsa-i baa *dōrpōpuōrbiemba-i aa η ce nel daama-i ηaa miņ waan-ma baa-ni dumaa. Baa ta η ce cieluō.

22 Da η'a η sa suō umanģ ku kaala, baa tugol η haa η nammu-i u yunģu-na η cārā Diilonō-i η hā-yo wuō u tuō ce maacemma Diilon-dūnģu-na. Baa yaņ banamba ji celien-*ni* baa ba balaanģu-i. Baa yaņ cālmuo da-nie.

23 Ņ kusūņģuņ η'a ku sa dōl-ni, baa ta η nyōņ hūņkolģo-i yonģ, ta η nyōņ duvēņģo-i tēntēņ.

24 Nuōmba naņ cālmuo dii u sa fuo; a ne da banamba dii ba tēna ba āndaanģu-na aa suō da ba cālmuo-i.

25 Anfafamma sa bi fuo dumēi. Halle da ku fie vaaya nie nie, ma ji hel.

6

Kōraambaņ saaya ba waa dumaa baa ba yuntaamba-i

1 Kōraamba saaya ba ta ba kāņ ba yuntaamba-i fafamma, ku yaa molo sie da biēna Diilonō yerre-i aa bi biēna i hūmelle diele-i.

2 Kōraamba maņ ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i, ba baa yagar ba nunni-i wuō ba natobimba. Ba saaya ba suō wuō ba yuntaamba hūyāa Yesu maama-i aa ba maama bi dōlnu Diilonō-i. Terienģu fanģu-na, ba saaya ba firnu ba hōmmu-i ta ba ce maacemma-i fafamma ba hā-ba. Niņ saaya η ta η waņ mamaņ baa nuōmba-i ma yaa mafamma-i.

Pol diyaa nelma Timote tūnni-na

3 Umanģ duō yaņ Itienģo-i Yesu-Kirsa nelmaņ-kerre-i aa tuō waņ u denģ maama baa nuōmba-i, umanģ duō haar Diilon-hūmelle-na,

4 kutienģo ce bombolma. U sa suō kuyunģu, aa nuharunģu'i dōlaanunģu baa āndapirre aa tiraa tuō ce berru nelsōsōmma-na. Ku yaa juōņ baa nenemunģu-i, baa cōcōģoluō-i, baa tuosīnni-i, baa ānjōģōbabalamma-i,

5 baa āndapirre-i bamaņ sa jōgaanģ kā yaan-na ba hōlma-na. Ba cīinaana ninģo-i aa bir ta ba ne wuō sī Diilon-hūmelle-i gbeitaara-hūmelle.

6 Coima saa fa, da η haa η naņģa-i Diilonō-na, weiśinni nanni saa maar nifanni-i, ηģa η saaya η waa neliēņ nuōni maņ sa niēnuņ molonģ biņkūņģu.

7 Ņ saa da, i juō miwaanģo-na baa i nienģa ndii, i ka bi bir baa i nienģa ndii.

8 Kumaņ gbāanģ, diē tie da i nuņ-juuru-i baa kompammu-i i hī, nifanni ka saanu baa-ye.

9 Bamaņ kuunģ gbeiņģa huonģ-nu, *Sitāni hi ba yaa-i u dii-ba u juōņģo-na. U gbu-ba baa bafamba fεēņģ yufienģ-niini yaa-i u bel-ba. A ne da yunģu si dii-nie, ni kōsuōņ-ba yonģ.

10 Ņ saa da, gbeiņģ da a ta a dōlnu-nie a cor, ku yaa diyaaņ-niņ āmbabalma sīnni-na hiere. Gbeiņģ-maama taa yaanģa banamba-na a ce ba nanna Diilon-hūmelle-i, a ce dumaaņģo-na mulīema si dii bei dei.

† 5:17-18 Nieņ Anģlnamma tiyemmanģ-sebe-i-na (Deutéronome) 25.4 baa Kor. dīē. 9.9; Matie 10.10; Like 10.7.

¹¹ Nġa nuo nin yej Diilon-woņ nuo, baa dii ņ gboluonġu maacembabalan daama-na. Ta ņ kuye viisinni-ķunġu-i, baa nelnyulmuņ-ķunġu-i aa ņ haa ņ naņġa-i Diilon-na. Ta ņ hira ņ kuma-i aa ņ ta ņ ce nuamba-i hiehie.

¹² Vaa ņ fere Diilon-humelle-na. Baa yaņ Diilon-nelle korra-nie. Diilono jognon-ni baa difande maama yaa-i ku'i cie u bi-ni ce-ni u woņ-nuo. N waan difande maama yaa-i fafamma nuamba yufelle-na ku belle-na.

¹³ Fiefie-i-na, mi ka piye baa-ni Diilon maņ haaņ nelbiliemba-i baa bimbaamba-i cicelma-i u nu, aa Yesu-Kirsa maņ waan ninson-o-i baa *Pose-Pilati-i u bi nu.

¹⁴ Niņ nuo nelma maņ, ce-ma maņ saaya ma ce dumaa, baa yaņ calmuo dani, baa yaņ ba da antaalamma haa-nie a ji hi Itien-o-i Yesu-Kirsa jomma-i.

¹⁵ Diilo fuo fere yaa diyaa yiņġu fanġu-i.

U yaa u diei Itien-o-i;

anfamma-i hiere ma tien-o-i.

U yaa jamatigibaa-ba-i hiere ba Jamatigi-i,

aa bi waa yuntaamba-i hiere ba Yuntien-o-i.

¹⁶ Fuo yaa sa kuņ u diei yon.

Cecerma maņ dii u terienġu-na

molo sie gbāa pie ma caaņ-nu.

Molo saa da u yufelle dede

aa molo sie bi gbāa da u yufelle.

Yuntesinni-i baa fongotesinni gbie baa u yaa-i kudei.

Ma cie.

Biņkuntaamba maama

¹⁷ Waņ baa bamaņ biņkuntaamba-i wuo ba yaņ bombolma-i, aa ba baa haa ba naņġa ba nagāņ-niini-na; ni gbāa biena aa yaņ-ba. Ba yaņ aa ba haa ba naņġa-i Diilon-na. Biņkunġu biņkunġu, u yaa firiinu u huonġa-i hā-ye baa-ku bambāale i tie ce i bāaņġu-i.

¹⁸ Waņ baa-ba wuo ba ta ba ce kuufafaanġu. Ba yaņ ba anfamma maara. Ba ta ba ce samma aa ba yaņ ba nammu ta mu fara fiefie.

¹⁹ Da ba ta ba ce mafamma-i, kuu dii ņaa ba tiera munterfafamu-na ba jina da ba gbāa ji da cicelma maņ sa tieņ dede-i.

Andaperienġu

²⁰ Timote, Diilon uņ hāa-ni nelma maņ, bel-ma nammu hāi. Andasanni maņ sa kaaņ humeduole baa mie Diilon-humelle-i, hiel ņ naņġa nie. Bamaņ karaaņ coima-i wuo bafamba suo yienġu, baņ fanuņ ba-naa nelma maņ nuo-i, baa dii ņ nuņġu-i mei.

²¹ Ba daa nie si ba suo yienġu, a ce dumaan-na, ba naana Diilon-humelle-i. Diilo kāyā-nei.

Polŋ nyegǎaŋ sebɛhǎalɪŋo maŋ hǎ Timote-i Nelmuoyamma

Pol waa kaso aa nyegɛŋ sebɛ daayo-i a hǎ Timote-i. Huoŋgu fanɟu-na, u taa u mulɛŋ aa nuɔmba naa nanna-yuɔ. Uŋ juɔ suɔ wuɔ u yinni tie tɪ, mamaŋ waa u huɔŋga-na, wuɔ nyegɛŋ-ma duɔ hǎ Timote-i baa-ma. Pol nyegǎaŋ sebɛ daayo yaa perien Diilonɟ-nelma-na.

U duɔŋ u sebɛ-i baa jaaluŋgu. U jaalaa Diilonɟo-i Timote maama-na aa suɔ gboya Timote-i wuɔ u tuɔ ce fuɔ temma; u vaa u fɛrɛ baa Diilonɟ-maacemma-i kɛrɛ bamaŋ ciɛŋ-manɟ ba yammu huol baa ma cemma-i (sap. 1-2).

Wuɔ nuɔmba bir baa ba huɔŋgu aa ta ba waŋ Diilonɟ-nelma-i baa coima, ŋga Timote u yaŋ aa u bel Diilonɟ-maama-i nammu hǎi, aa uŋ hǎalǎayǎ mamaŋ, u nyaar-mɛi fafamma (sap. 3).

Sebɛ periema-na, Pol kaalaa u sɔlma-i, ŋga wuɔ yinduɔŋgu u saa ji hel Diilonɟo huɔŋ-nu dede. Diilonɟ uŋ kǎayǎ-yuɔ dumaa, u nuŋgu bi tiraa hi mafamma-i (sap. 4).

Jaaluŋgu

¹ Muɔ Pol, muɔmɛi nyegǎaŋ sebɛ daayo-i. Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonɟ muɔ ŋaa Diilonɟ uŋ'a ma ce dumaa. Diilonɟ uŋ pǎa nuŋgu-i wuɔ umaŋ duɔ suur Yesu-Kirsa horre-na uŋ ka da cicɛlma maŋ, wuɔ mi wuɔra waŋ mafamma maama yaa-i.

² Timote, mi biɛŋ nuɔ, mi nyegɛŋ sebɛ daayo-i da mi hǎ nuɔnɛi. I To-i Diilonɟo-i baa Itienɟo-i Yesu-Kirsa-i ba ce hujarre niɛ aa kǎyǎ-niɛ aa fɛ ŋ huɔŋga-i.

Pol dii sirɛiŋa Timote-i-na

³ Mi jaal Diilonɟo-i. Mi cǎa u yaa-i baa huɔŋga diei ŋaa mi bɪncuɔmbaŋ siire ce-ma dumaa. Da mi ta mi cǎrǎ-yuɔ huɔŋgu huɔŋgu, ŋ maama sa karaanu-miɛ.

⁴ Niŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ*, ku maama saa karaanu-miɛ; a ce dumaanɟo-na, ŋ kǔɔma gbuu bel-mi. Mi taara mi da ŋ yufelle ku yaa mi huɔŋga ka fɛ.

⁵ Niŋ hǔyǎa Yesu maama-i baa huɔŋga diei dumaa, mafamma saa bi karaanu-miɛ. Ku duɔŋ baa ŋ nyubɪncɔiŋo-i Losi yaa igɛna, ŋ nyu-i Enisi sire biɛ-ku, mi suyaa miɛ nuɔ ŋ bi siire biɛ kuuduɔŋgu fanɟu yaa-i.

⁶ Terienɟu fanɟu-na, mi ka tir nel daama-i baa-ni: Miŋ haa mi nammu-i niɛ aa cǎrǎ Diilonɟo-i u hǎ-ni fɔŋgǔɔ maŋ, baa yaŋ u kusirre ŋ wulaa.

⁷ Baa tie holle; Diilonɟ uŋ hǎa-ye u *Yalle maŋ, di sa ce-ye kortaanɟ miɛ, di dii holle yiɛ aa ta di ce i tie dɔl i-naa aa tie suɔ i fɛrɛŋ belma.

⁸ Terienɟu fanɟu-na, baa ce senserre baa Itienɟo nelma wamma-i. Aa baŋ diyaa muɔŋo-i kaso-i-na fuɔ maama-na, baa bi ce senserre aa ŋ hel mi huɔŋ-nu. Diilonɟ uŋ hǎa-ye fɔŋgǔɔ maŋ, yaŋ i ce u yaa gboruɔŋgu aa i hɪrǎ mulɛma-i *Neldɔdɔlma maama-na.

⁹ Diilonɟo yaa kuraa-ye aa ce-ye u baanɟ miɛ. U saa ne i fafaanɟu aa ce-ma! U taa u taara u cor baa Yesu-Kirsa-i ce-ye dɛi ku'i ciɛ. Ma waa u huɔŋga-na aa miwaanɟo suɔ duɔ jɪna.

* 1:4 Ku gbǎa waa uŋ kaalaa kaaluŋgu maŋ Yesu pɔpuɔrbiemba maacemma sebɛ-i-na 20.37.

¹⁰ Fiεfiε yaa nuɔ-i i Konkortienjo-i Yesu-Kirsa jomma cie i da cedεiŋ daayo-i. U yaa juɔ ji yiεra kuliŋgu-i ku maacemma-na aa pigāaŋ wuɔ diε hūu Neldɔdɔlma-i i ka da cicēlma maŋ sa tŋeŋ dede-i.

¹¹ Diilonjo cie-mi Yesu *pɔpuɔrbilon muɔ mi ta mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔl daama yaa-i mi pigāaŋ nuɔmba-i baa-ma.

¹² Ku'i cie ŋ da mi ce sūlŋ daama temma-i. Nga senserre sa da-mi baa-ma. Mi suɔ miŋ haa mi naŋga-i umaŋ nuɔ-i aa mi suyaa miε uŋ hāa-mi mamaŋ, ku fŋŋgūɔ dii-yuɔ u duɔ gbāa ce mi bella-mei ji hi gēŋgeryiŋgu-i.

¹³ Miŋ waan ninsoŋ-nelma maŋ baa-ni, ta ŋ wuɔ ma hūmelle-i. Nelnyulmu maŋ dii-yiε baa Diilon-ŋūmelle huŋga maŋ dii-yiε Yesu-Kirsa horre-na, bel-ni fafamma.

¹⁴ *Diilon-Yallen yeŋ ŋ huŋga-na, bel nel daama-i fafamma.

¹⁵ Ŋ saa bi yaŋ-ma suɔma, Diilon-dūŋ-baamba maŋ *Asi-i-na ba naana-miε hiere, halle baa Fisel baa Ermoseni-i hiere ba naana-miε.

¹⁶ Nga Diilo kāyā Onesifor dumellen-baamba-i. Miŋ fiε mi ye kaso-i-na, senserre sa da-yo baa nuɔmba-i; u juɔ u dii sirεiŋa miε.

¹⁷ Uŋ diyaa u gboluŋgu-i *Ɔrɔmu-i-na, u taaraaya-miε fuɔ ji da-mi.

¹⁸ Gēŋgeryiŋgu-na, Itienjo kāyā-yuɔ a ce Diilonjo ce hujarre yuɔ. Uŋ cie kumaŋ hā-mi Efesi-i-na, naŋ fεrε-i ŋ suɔ-ku ŋ yaŋ nuɔmba-i hiere.

2

Ŋ saaya ŋ hīrā ŋ kūɔma-i Yesu-Kirsa maama-na

¹ Mi biε, nuɔ fuɔ, Yesu-Kirsaŋ cie baa-ye cemma maŋ, yaŋ ku ta ku dii sirεiŋa niε.

² Miŋ waan nelma maŋ baa-ni nuɔmba bɔi yufelle-na, ne nuɔmba namba ŋ dii-ma ba nammu-na. Kutaamba saaya ba vii, aa ba saaya ba gbāa ta ba hāalā banamba baa-ma.

³ Ta ŋ hīrā ŋ kūɔma-i ŋaa sorosiyien nuɔ Yesu-Kirsa huŋgu-na.

⁴ Sorosiyienjo maŋ duɔ tuɔ taara u ce u yuntienjo huŋga-i, u sa dii u naŋga-i wεima namma-na, u tuɔ yii baa sorosisinni yaa yon.

⁵ Aa da ba'a na finu gbaruŋ-nu aa naŋ sa gbar baŋ'a na gbar dumaa, naŋ ka ce niε gbāa yar?

⁶ Suontien uŋ mulāaŋ baa u suŋgu-i, fuɔ yufelle yaa saaya di hel igēna u dimma-na.

⁷ Miŋ waŋ nelma maŋ baa-ni, ne-ma torro aa Itienjo ka ce ŋ suɔ ma yaanga-i hiere.

⁸ Yaŋ Yesu-Kirsa maama ta ma tŋenu-niε, *Davidi hāayēlŋo, u kuu aa sire ŋaa maŋ waan dumaa *Neldɔdɔlma-na. Mi wuɔra mi waŋ Neldɔdɔlma famma yaa-i.

⁹ Mi muliεŋ nelma famma maama yaa nuɔ-i. Ba bilaa-mi vaa-mi ŋaa nelbabalaŋ muɔ. Nga baŋ fiε vaa-mi, ba saa gbāa vaa Diilon-nelma-i.

¹⁰ Ku'i cie ŋ da mi niε Diilonjo yufellen hilaa bamaŋ nuɔ-i aa hīrā muliεŋ daama-i hiere. Mi cie mafamma-i Yesu-Kirsa duɔ bi kor bafamba-i ba da suur Diilon-nelle-na.

¹¹ Nel daama-i coima sī:

Da kuɔ i hūyāa-ma a ku baa Yesu-Kirsa-i,
i ka bi sire a waa baa-yo.

¹² Aa diε hīrā muliεma-i fuɔ maama-na,
i ka ce i bāaŋgu-i baa-yo.

Diε ciina-yuɔ,
fuɔ ka bi ciina-yiε.

¹³ Da kuɔ huhurmantaan miε,

fuɔ-i huhurmantienjo sɪ;
u sie gb̃aa yagar fuɔ fɛɛɛŋ nuŋ-ãndaanŋu-i.

Timoten saaya u bel u fɛɛɛ dumaa

¹⁴ Diilonjo yufelle-na, ta ŋ waŋ nel daama ta ma tɛnu nuɔmba-i, wuɔ ba baa g̃aŋ baa moloŋo nelman-yuŋ-nu. Ijieni fanni sa fa weima. Umanj duɔ waa nu-ni, ku biɛna u Diilonj-h̃mellenj-k̃uŋgu-i.

¹⁵ Gb̃aŋ waa nelfɛɛɛŋ nuɔ Diilonjo yufelle-na. Ŋ maacemma saa saaya ma ta ma da-ni senserre. Waŋ Diilonj-nelma-i manj saaya ma waŋ dumaa.

¹⁶ Hiel ŋ nanŋa ãndasɔsɔnni-na baa ãndɛnni manj sa k̃aanj h̃meduɔle baa miɛ Diilonj-h̃melle-i. Bamanj waan nifanni temma-i, ba maa Diilonjo-na ba k̃a.

¹⁷ Ba nelma dii ŋaa p̃acɔɔ ta ma guɔla nuɔmba yunni-i ma k̃a. Unanjo yaa Imene-i aa unanjo yaa Filɛti-i.

¹⁸ Ba yaan ninsoŋo-i aa ta ba pira nuɔmba-i Diilonj-h̃melle-na wuɔ kuomba siire cor tɪ.

¹⁹ Ŋga Diilonj unj jɛna d̃untuole manj, dii dii di temma-i. Ma nyɛg̃aanj d̃untuole fande-na wuɔ: «Itienjo suɔ u baamba-i.» Aa tiraa nyɛg̃ɛŋ wuɔ: «Umanj duɔ cira fuɔ dii baa Itienjo-i, kutienjo saaya u hiel u nanŋa kuubabalaanŋu-na.»

²⁰ Da ŋ suur weinj d̃uŋgu-na, ma sɪ ŋ da jukalni-i ni s̃inni-na hiere kɛ? Da ku waa yibuɔ, u hiel sukpekpellunj-niini yaa-i, aa da ku waa yigb̃aŋgb̃al̃aanŋu-i u hiel sudɔd̃ollunj-niini.

²¹ Kuu bi dii dumɛi baa miɛŋo-i. Miŋ tagaaya ãmbabalma s̃inni manj pig̃aanj-ni daani-i, umanj duɔ bel u fɛɛɛ niɛ, kutienjo ka waa ŋaa jukalni manj banj tieraaya-niɛ j̃ina ta ba hiel-ni yib̃omb̃ombaa-ba-na. Ni ka waa ta ni fa ni tienjo maama-i u tuɔ biɛ-ni u ce maacenfafamma-i ma s̃inni-na hiere.

²² Timote, naaciemanj kuyenj niibabalanni manj, ne-ni aa ŋ yanj-ni. Ta ŋ kuye viis̃inni, baa Yesu maama, baa nelnyulmu. Taa na nunu na-naa fafamma baa bamanj c̃aar̃anj Itienjo-i baa huɔŋga diei.

²³ Baa dii ŋ nuŋgu-i mimins̃inninj-ãndɛnni-na baa nelsɔsɔmma-na, ni jo baa berru.

²⁴ A ne da Itienjo c̃aar̃anjo saa saaya u ce berru. U saaya u fa baa nuɔmba-i hiere aa tuɔ suɔ ba h̃aal̃amma baa Diilonj-nelma-i, aa waa h̃oh̃inantienjo.

²⁵ U saaya u tuɔ tagaaya Diilonj-nelma-i da yambaa u pig̃aanj ãnyagarmantaamba-i, ku niɛ sɪ Diilonjo ka k̃aỹa-bei ba nanna ba cilɔbabalaŋo-i aa sie ninsoŋo-i.

²⁶ *Sit̃ani bilaa-ba ce-ba u k̃oraamba; mafan da ma ce, ku yaa ba ka gb̃aa h̃u u ba fɛɛɛ u k̃ors̃inni-na aa waa ba fɛɛɛŋ nuɔ.

3

Balaanŋu manj ka waa miwaanjo t̃imma-na

¹ Ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ miwaanjo t̃imma-na yinni nanni ka huol.

² Nuɔmba ka ta ba ce nahuɔŋga, gbeinj-maama ka ta yaanŋa bei, bombolma ka ce ba ta ba kaal ba fɛɛɛ. Ba ka ta ba tuora Diilonjo-i. Ba sie ji ta ba nu ba b̃incuɔmba nunni-i. Ba sie ji ta ba suɔ ãnfafamma-i. Ba sie ji ta ba k̃aŋ Diilonj-b̃iŋk̃uŋgu.

³ Ba ka waa h̃ɔduraamba, yebiɛnataamba, kakarkuontaamba, bubɔlaamba, ba sie ji ta ba suɔ banj b̃iŋ kumanj ãnfafamma-i.

⁴ Ba ka ta ba hel ba-naa honnij aa waa h̃oh̃uoltaamba. Bombolma ka c̃oruɔnu-bei. Ba yufienj-maama ka ta yaanŋa bei a yanj Diilonj-maama-i.

⁵ Ba ka ta ba cu nuɔmba yammu-i wuɔ ba wuɔ Diilonj-h̃melle, a ne da ba h̃ommu-na ba ciinaana u f̃oŋg̃uɔ-i. Baa ta ŋ piɛ kufanŋu taamba-i.

⁶ Ba hōlma-na, banamba wuōra dumieŋa-na ba tāal cakakarkuontaamba-i ba dii-ba ba kuōcuōŋgu-na. Caamba famba saa naŋ kaasŋni Diilon-ħūmelle-na, ba yufieŋ-maama taa yaanŋa beŋ.

⁷ Bāanŋu-i baa isuōŋgu-i ba taara ba suō yieŋgu, ŋga ninsoŋo yaraa-ba suōma.

⁸ Sanesi-i baa Sāmbiresi-i* baŋ cīnaana *Moisi-i dumaa, daaba bi cīnaana ninsoŋo-i dumei. Baŋ jōguōŋ mamaŋ ma saa fa. Ba Diilon-kūŋgu saa jāal kaanŋu.

⁹ Ŋga ku sie vaaya nuōmba ka suō wuō daaba sa waŋ ninsoŋo ŋaa baŋ suyaa baa Sanesibaa-ba-i† dumaa.

¹⁰ Nuō fuō, ŋ daa miŋ hāalāayā nuōmba-i kumaŋ. Ŋ daa mi ciluō-i. Ŋ suō miŋ donyaŋ kumaŋ. Ŋ suō mi Diilon-ħūmellen-kūŋgu-i. Ŋ daa miŋ koŋ mi huōŋga-i dumaa. Ŋ suō mi nelnyulmuŋ-kūŋgu-i aa ŋ suō miŋ nyaarāa Diilon-maama-na dumaa.

¹¹ Kumaŋ haa-mie Antiyōsi-i-na, baa Ikoniyōmu-i-na, a naara Lisire-i-na, ŋ suō-ku. Miŋ cie sūlma maŋ, ŋ suō-ma. Muŋieŋ hama-i mi saa ce-ma? Ŋga Itieŋo hielaa mi yuŋgu-i mei hierē.

¹² Ku yaanŋa yaa dumaanŋo-na; bamaŋ da ba ta ba taara ba wuō Diilon-ħūmelle-i diŋ saaya di wuō dumaa Yesu-Kirsa horre-na, ba ka muŋieŋ.

¹³ Ŋga nelbabalaamba-i baa huhurmantaamba ka cor baa ba balaanŋu-i. Ba ka pira banamba-i aa bi pira ba fere.

¹⁴ Nuō fuō, niŋ hāalāayā kumaŋ aa sie-ku wuō ninsoŋo, bel-ku nammu hāi. Ŋ suyaa niŋ hāalāayā-kuō umaŋ wulaa-i.

¹⁵ Ŋ suyaa Diilon-nelma-i dii ŋ bisānsinninŋ. Da ŋ haa ŋ nanŋa-i Yesu-Kirsa-i-na, ma yaa gbāa ce-ni nelnurāŋ nuō ŋ kor.

¹⁶ Mamaŋ nyegāan Diilon-nelma-na hierē, ma hilaa Diilon nuŋ-nu. Ma kāyā nelie suō ninsoŋo-i, ma hiel coima moloŋ nuŋ-nu, ma dii nelieŋo ħūmefafallen aa ce-ni nelviinŋ nuō.

¹⁷ Diilon-nelma tigiinŋ Diilon-nolŋo-i fafamma u hi u fuoŋgu-i tuō gbā u ce ānfafamma-i ma sŋnni-na hierē.

4

Waŋ Diilon-nelma-i

¹ Yesu-Kirsa jomma maama-na duō ji ger cicēlmantaamba-i baa bikuomba-i, baa u *nellentesŋni bi maama-na, mi ka waŋ nel daama-i kuola-mei baa-ni Diilonŋo yufelle-na baa Yesu-Kirsa fuō fere bi yufelle-na:

² Ta ŋ waŋ Diilon-nelma-i baa nuōmba-i. Ku balaanŋ o, ku faa o, ta ŋ waŋ-ma. Dii nuōmba-i ħūmefafalle-na. Umaŋ duō cāl, waŋ-ma baa-yo wuō u cālāa, aa ŋ ta ŋ bi dii sireiŋa beŋ. Mafamma-i daama-i hierē, ta ŋ ce-ma baa hōhinaŋga.

³ Ŋ saa da, yiinŋu dii baa yiinŋu, nuōmba ka ta ba gbar ninsoŋo-na ba nyaanu ba yufieŋ-maama. Ba ka hiel ba yufellen-nuōmba da bāmbāale ba ta ba piiye kumaŋ suuriinunŋ-beŋ.

⁴ Ba ka cīna ninsoŋo-i aa ta ba nu nelsōsōmma.

⁵ Ŋga nuōŋo-i, ta ŋ suō ŋ fereŋ belma weima-na hierē, ta ŋ ħirā ŋ kūōma-i, ta ŋ kuye *Neldōdōlma wamma-i. Diilon unŋ hāa-ni mamaŋ hierē, ce-ma maŋ saaya ma ce dumaa.

Pol yinni tīe tī

⁶ Muō fuō, mi yinni tīe tī. Mi ka ce ŋaa tāmmaŋ-kūŋgu hā Diilonŋo-i.

* **3:8 Sanesi-i baa Sambiresi-i:** *Yuifu ba bīncuōmba taa ba bī Esipitaan hiriemba-i dumei. Nieŋ ba maacemma-i Helmaŋ-sebe-i-na (Exode) 7.11-12. † **3:9 Sanesibaa:** Ku birii a saanu baa cerma Girekimma-na ma nyegāan wuō «Sanesi baa Sāmbiresi». Nieŋ 3.8.

⁷ Mi kũo ciefafaanġu. Miŋ taa mi donya kumaŋ mi hii-ku. Mi saa nanna Diilonġ-hũmelle-i.

⁸ Fiefiε-i-na, mi viisinninġ-nyantuoluo dii tuo cie-mi. Itienġ uŋ suo u ġer, u ka hã-mi baa-yo ġeŋġeryiinġu-na. Aa muo sŋ mi diei yoŋ, u jommaŋ ka doľnu bamaŋ hiere, bamaŋ niyaŋ u jomma-i, u ka hã kutaamba-i baa ba bi baamba-i.

⁹ Gbãŋ ŋ jo donduo mi wulaa.

¹⁰ Demasi nanna-miε aa tuo yii baa miwaanġ daayo huoya-niini. Dumandε-i-na, u taa kã Tesalonike. Kiresã fuo kã Galasi aa Tite kã Dalmasi.

¹¹ Like yaa tiyãa baa-mi u diei yoŋ. Ta ŋ jo baa Marke-i, u maacemma dii mi wulaa boi.

¹² Mi puoaraa Tisike-i Efesi.

¹³ Da ŋ ta ŋ jo, ŋ bie mi waanġ-joŋgoruo-i Karpusi wulaa dii Torasi-i-na ŋ ji hã-mi, baa sebbaa-ba-i. Cãaninġ-sebbaa-ba* kũŋgu yaa dii kpelle yaŋ.

¹⁴ Alesãndire maŋ fãnaŋo-i, u cie karaanġu baa-mi cor, Itienġo ka pã-yo ku soľaanġu.

¹⁵ Inġ waanġ Diilonġ-nelma maŋ, u ciinaana-mei hiere, a ce dumaanġo-na bel ŋ fεrε yuo.

¹⁶ Baŋ'a ba ce mi ãndaanġu-i yidielãŋgu-na, molo saa cu mi huonġ-nu, ba naana-miε hiere. Diilo baa yuu-ba ku cẽmelle.

¹⁷ Baŋ fiε nanna miε, Itienġo saa nanna-miε; u hãa-mi holle mi waŋ u maama-i maŋ saaya ma waŋ dumaa. *Nieraamba-i niliŋa-na hiere ba nuo-ma ka saa. Aa u tiraa hũu-mi kuliinġu nammu-na†.

¹⁸ Itienġo ka cor tuo hiel mi yunġu-i weima-na hiere; u ka kor-mi aa ce mi suur u nelle-na. Bɔbɔima gbie baa u yaa-i hɔnni maŋ joŋ. Ma cie.

Jaaluperienġu

¹⁹ Jaal Pirsika-i‡ baa Akilasi-i a naara Onesifor dumellenġ-baamba-i ŋ hã-mi.

²⁰ Erati tiyãa dii Korēnti. Turofimu saa da hinni mi yaŋ-yo dii Mileti.

²¹ Gbãŋ ŋ jo aa waanġu suo da ku tã.

Ebulusi pãa ŋ jaalunġu, baa Pudēnsi-i, baa Linusi-i, baa Kulodiya-i a naara Diilonġ-dũŋ-baamba namba-i hiere.

²² Itienġo tiε baa-ni. U kãyã-nei hiere.

* **4:13 Cãaninġ-sebbaa-ba:** Bafamba taa ba ce cãani yaa ŋaa sebbaa ba nyegēŋ. † **4:17 Kuliinġu nammu-na:** Ku birii a saanu baa cerma. Ma nyegãanġ ġirekimma-na wuo: Aa tiraa hũu-mi jara nunġu-na. ‡ **4:19** Pirsika yerre nande yaa Pirsili. Niεŋ Pɔpuor. 18.2.

Polŋ nyegãan sebɛ manŋ há Tite-i Nelmuoyamma

Tite waa Pol wuɔratienjo nanjo. Nga u saa waa *Yuifuyienjo; u waa *nieryienjo aa hũu Yesu maama-i (Gal. 2.1-3). U kãayã Pol bɔi u maacemma-na. Polŋ nyegãan sebɛ daayo-i hã-yo huɔngu manŋ nuɔ-i, u waa Kirɛti. Pol naa ce u tɛna terienju-na duɔ kãyã Diilonŋ-dũŋ-baamba-i ba suɔ ba maacemma belma Diilonŋ-dũŋgu-na.

Pol piiye Diilonŋ-dũŋ-baamba yaataambanŋ gbɛ ba waa dumaa, aa cira bamanŋ miɛlãan Diilonŋ-nelma-i ba pira nuɔmba-i, ba ta ba nuola-bei (sap. 1). U pigãanŋ Tite-i unŋ saaya u wanŋ mamanŋ baa Diilonŋ-dũŋ-baamba-i: Bincũmba-i, cicɔraamba-i, naaciamba-i baa kɔraamba-i, nelienjo nelienjo baa u nelma (sap. 2). Ku huɔngu-na, u dii u nuŋgu-i Diilonŋ-dũŋ-baambanŋ saaya ba ta ba wuɔ gboluɔngu manŋ, aa da na ta na nunu na-naa tɛnamma-na kunj faa dumaa (sap. 3).

Jaaluŋgu

¹ Muɔ Pol, muɔmɛi nyegãan sebɛ daayo-i. Mi cãa Diilonjo aa tiraa waa Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbilonŋ muɔ. Diilonjo yufellenŋ hilaa bamanŋ nuɔ-i, u puɔraa-mi wuɔ mi kãyã-bei ba hũu u maama-i aa pigãanŋ-ba ninsonjo-i ba da ba ta ba wuɔ u hũmelle-i fafamma.

² Mafamma da ma ce, Diilonjo-i Ninsontienŋ unŋ pãa cicɛlma manŋ nuŋgu-i aa suɔ duɔ jina miwaanjo-i, ba ka ta ba hɪŋ ma taalunŋgu.

³ Diilonjo-i i konkortienŋ unŋ ŋa naa dii huɔngu manŋ duɔ kor nelbiliamba-i, kunj juɔ hi, u puɔr-mi baa u nelma-i mi ta mi wuɔra mi wanŋ-ma baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-ma.

⁴ Tite, mi nyegãan sebɛ daayo-i da mi hã nuɔnei baa-yo. Mɛi fɛrɛŋ biɛŋo'i nuɔŋo-i i Diilonŋ-hũmelle-na. I To-i Diilonjo-i baa i Konkortienjo-i Yesu-Kirsa-i ba kãyã-niɛ aa fɛ ŋ huɔnga-i.

Diilonŋ-dũŋ-baamba yaatienjo sɪnni-i

⁵ Tite, mi yaanŋ-ni Kirɛti-i-na ŋ da ŋ perienŋ maacemma manŋ tɪyãa cemma terienju-na aa ŋ da ŋ wuɔra fiɛl yaataamba hã Diilonŋ-dũŋ-baamba-i nilɛiŋa-na hiere ŋaa miŋ waanŋ-ma baa-ni dumaa.

⁶ Da ŋ'a ŋ fiɛl umanŋ, cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ aa u saaya u waa ciɛŋo diei tienjo. U bisãlmba saaya ba hũu Yesu maama-i, ba ciluɔ saaya u vii aa ba saaya ba ta ba nu ba bincũmba nunni-i.

⁷ Diilonŋ-dũŋ-baamba yaatienjo ce Diilonŋ-maacemma, a ce dumaanjo-na cãlmuɔ saa saaya u da-yuɔ. U saa saaya u waa bombolmantienjo, u huɔnga saa saaya ka maar-o, u saa saaya u tuɔ ce konhiliŋgu, u saa saaya u waa berkartienjo, u saa bi saaya u tuɔ wuɔ huhurma-na.

⁸ Ku saaya u tuɔ suɔ niraamba belma aa waa ãnfafammanceronjo. Ku saaya u waa nelnurãŋo, aa waa nelviinjo, aa tiraa waa Diilonŋ-noljo. Ku saaya u tuɔ suɔ u fɛrɛŋ belma.

⁹ Kutienjo saaya u nyaar Diilonŋ-nelma-na a wuɔ ma hũmelle-i ŋaa unŋ hãalãayã-mɛi dumaa, ku yaa u ka gbãa wanŋ-ma fafamma a dii sirɛiŋa nuɔmba-na aa da nuŋgu nuharuntaamba-na.

Bel ŋ fɛrɛ coikartaamba-na

¹⁰ Na saa da, yaagbārāamba maaraaya; ba nunni sa suɔ aa dɔl. *Yuifubaa-ba maŋ suurii Yesu horre-na, ba yaa bɔi. Da ba ce ba ta ba piiye ba t̄aal banamba-i.

¹¹ Maman̄ saa saaya wamma, ba waŋ ma yaa-i da ba da nallā ba nien̄a-i. Baa yaŋ ba cor baa-ku, ba guɔla dumien̄a bɔi dumaan̄o-na.

¹² Ba nellen̄-tobiŋo nan̄o waa tuɔ suɔ yien̄gu, u saa fuo-ma, u waan̄-ma wuɔ: «Kiretitaamba sa waŋ ninsoŋo gbula. Ba balaan̄ ŋaa kēlāamba aa tiraa waa yentaamba. Ba yii baa ba kusūnni yoŋ.»

¹³ Uŋ waan̄ maman̄, u saa kar coima. Terien̄gu fan̄gu-na, fulnu-bei ŋ waŋ ninsoŋo-i baa-ba ku yaa ba ka vii Diilon̄-hūmelle-na.

¹⁴ Waŋ baa-ba wuɔ ba baa fer Yuifu ba yiinatimma-i, ninsoŋo s̄i; aa nuɔmba maŋ c̄inaana ninsoŋo-i, ba baa cu ba nelma huon̄-nu.

¹⁵ N̄eliēŋ nuɔ ŋ huon̄ da ka waa welewele, ŋ weima-i hiere ma bi waa welewele dum̄ei. Ŋga baman̄ guɔlaaya ba fer̄e aa c̄ina Diilon̄o-i, fafaan̄gu diei kuu si dii-bei. Ba balaan̄ baa ba h̄ommu-i hiere.

¹⁶ Ba wuɔra ba piiye wuɔ bafamba suɔ Diilon̄o-i, a ne da ban̄ cen̄ kuman̄ ku pigāan̄ wuɔ ba sa suɔ-yo. Ba balaan̄ cor, ba sa nu n̄eliēŋ āndaan̄gu, ānfafamma yaraa-ba cemma ma kūŋgu-na hiere.

2

Bab̄incuɔmban̄ saaya ba waa dumaa

¹ Tite, Diilon̄-hūmellen̄ taaran̄ kuman̄, nuɔ ta ŋ h̄aalā nuɔmba-i ku yaa-i.

² Waŋ baa bab̄incuɔmba-i wuɔ ba ta ba suɔ ba fer̄en̄ belma, ba waa b̄inc̄ofafaamba, ba waa nelnurāamba aa ba nyaar Diilon̄-maama-na, ba yaŋ nelnyulmu waa-bei, aa ba waa h̄oh̄inantaamba.

³ Aa ŋ bi waŋ baa cic̄raamba-i wuɔ ba ta ba ce Diilon̄-bisāl̄n̄ temma. Ba yaŋ sikuon̄a-i, ba baa bi yaŋ kolma ta yaan̄ga bei. Ba ta ba dii nelfafamma nuɔmba t̄unni-na.

⁴ Ku yaa cabisāl̄mba ka ta ba suɔ ba dɔl ba b̄olbaa-ba-i baa ba bisāl̄mba-i.

⁵ Ba ka ce nelnurāamba, baa cafafaamba. Ba ka yiera terduon̄-nu aa vii aa ta ba siē ba b̄olbaa-ba wulaa. Mafan̄ da ma ce, molo siē da b̄iēna Diilon̄-hūmelle yerre-i.

Titen̄ saaya u ce kuman̄ h̄a naaciemba-i

⁶ Dii nelma naaciemba t̄unni-na wuɔ ba yaŋ bisāns̄inni-i.

⁷ Nan̄ fer̄e-i, ŋ saaya ŋ yaŋ ŋ ciluɔ fa weima-na hiere; ba ta ba ne u yaa-i aa ta ba ce. Ta ŋ waŋ Diilon̄-nelma-i baa-ba maŋ yeŋ dumaa; baa ta ŋ puona baa-ma.

⁸ Ŋ nelma saaya ma koŋ, huhurma saa saaya ma waa-m̄ei, ku yaa ŋ bigāarāamba siē da cāl-e. Mafan̄ da ma ce, ba yammu ka ture.

K̄oraamban̄ saaya ba waa dumaa

⁹ K̄oraamba saaya ba ta ba siē weima-i hiere ba nebimba wulaa. Ba ta ba ce ba h̄ommu-i. Ba baa ta ba fanu baa-ba.

¹⁰ Ba baa bi ta ba cuo ba nagāŋ-niini-i. Ba yaŋ aa ba firnu ba h̄ommu-i baa-ba, ku yaa nuɔmba ka siē Diilon̄-nelma-i, u yaa i koŋkortien̄o-i.

Diilon̄o hujarre yaa kuraa-ye

¹¹ Na saa da, Diilon̄o pigāan̄-ye u hujarre-i a ce nelbiliemba-i hiere ba da ba gb̄aa kor.

¹² Diilon̄ uŋ ciē hujarre-i yiē, ku ciē i hiel i nan̄ga kuubalaan̄gu cemma-na, aa ce i sa gbar nyaanu i yufien̄-niini-i banamba temma-i. U ciē kufan̄gu-i i

diɛ gbãa bel i fɛrɛ fafamma nyunɔ ku bãan daaku-na, aa vii aa tiɛ ce Diilonɔ huɔnɔga-i

¹³ i cie yibuɔ man in hin u taalunɔgu-i. Yiinɔgu fanɔgu-na, i ka da Dombuɔ bɔbɔima-i, i ka da i konkortienɔ-i Yesu-Kirsa bɔbɔima-i.

¹⁴ U yaa hãa-ba u fɛrɛ ba ko-yo i sɔlaanɔgu-i duɔ hiel i yunni-i ãmbabalma-na aa migãan i hɔmmu-i da welewele ce-ye fuɔ baan miɛ i diɛ gbãa tiɛ kuye ãnfafamma cemma-i.

¹⁵ Nin saaya η ta η wanɔn man ma yaa mafamma-i. Nuɔnei yaatiɛn nuɔnɔ-i, ta η dii sirɛinɔ bei aa η bi ta η nuola-bei. Baa yan molo ce yaadolle baa-ni.

3

Diilonɔn un taaran wuɔsaanɔgu man

¹ Ta η titirre-mɛi baa Diilonɔ-dũn-baamba-i wuɔ ba saaya ba ta ba siɛ fãamaambaa-ba wulaa baa yuntaamba bi wulaa. Ba ta ba nu ba nunni-i aa ta ba kuye kuufafaanɔgu cemma-i.

² Ba baa wan ãndaparaanɔgu a hã moloɔn, ba baa ce berru baa moloɔn. Ba suɔ ba fɛrɛn belma aa ba bi bel nuɔmba-i hiere da hiɛhiɛ.

³ Na saa da, miɛ fɛrɛ-i i waa dumei, i saa tiɛ suɔ kuyunɔgu. I saa tiɛ hũu ãnhũuma. Ii naa pira, i taa i ce kumanɔ dɔlaanunɔ-yiɛ yon, aa i yufien-maama naa ta yaanɔga yiɛ. I maacemma saa naa fa, nenemunɔgu waa-yiɛ. I waa pɔpɔraan miɛ aa i taa i bigãan i-naa.

⁴ Nga Diilonɔ-i i konkortienɔ un juɔ'a u ka pigãan nuɔmba-i u fafaanɔgu-i baa u nelnyulmu-i yiinɔgu man nuɔ-i kun juɔ hi,

⁵ u kuraa-ye. In hii ce ãnfafamma man, u saa ne mafamma aa kor-e de! Nga i hujarre'i kuɔ-yo u kor-e. U hãa-ye u *Yalle yaa a kor-e. U Yalle caya-yiɛ hũmanɔ temma a hur i ãmbabalma-i a ce-ye nelfelaan miɛ i donɔ tiɛ ce ãnfɛlenɔ.

⁶ U puɔraa i konkortienɔ-i Yesu-Kirsa yaa jo baa-de sãmbaga yufelle ji hã-ye.

⁷ U cie mafamma-i wuɔ un dɔlaa-ye aa ce-ye nelviin miɛ, in hin cicɛlma man taalunɔgu-i, i ce ma taan miɛ.

Bel η fɛrɛ terbiɛnataamba-na

⁸ Nel daama-i nuharunɔgu si dii-mɛi, mi taara η wan-ma kuola-mɛi, ku yaa baman haa ba nanɔga Diilonɔ-na ba ka ta ba kuye ãnfafamma cemma-i. Ku faa aa ku kãyã nuɔmba-i hiere.

⁹ Baa nyiesin nelma man yunɔgu si dii-mɛi, bincunɔn-yireinɔga-i, cɔcɔgɔluɔ-i, ãndapirre-i *ãnjɔnamma-na, hiel η nanɔga niɛ. Manɔn mafamma-i daama-i hiere yunɔgu si dii ma diei nuɔ, ma sa kãyã nelienɔ.

¹⁰ Da kuɔ nelgboronɔ dii na hɔlma-na, da η gbɔya-yuɔ ku yu i hãi aa u saa nanna, hiel-o na hɔlma-na.

¹¹ Nɔ suyaa kerre wuɔ fuɔ temma-i u naana Diilonɔ-hũmelle-i. Aa un yagaraa cor tuɔ ce kuubabalaanɔgu-i, u kɔsuɔn u fɛrɛ'i dumaanɔ-na.

Andaperienɔgu

¹² Artemasi-i baa Tisike-i mi ka saan unaa kã na wulaa. Duɔ kã, η gbãn η jã-mi Nikopolisi-i-na; mi taara mi ka ce waan-huɔnɔgu-i kusuɔn-nu'i.

¹³ Senasi man piiyen u kãyã nuɔmba-i gɛnɔgerbaa-ba-na, gbãn η kãyã-yuɔ baa Apolɔsi-i, da ba biɛ hũmelle-i binɔkunɔgu baa naa ba wulaa.

¹⁴ I natobimba saa saaya ba waa yon nelbiliemba; ba saaya ba hãalã ãnfafamma cemma-i ta ba gbã ba kãyã sũntaamba-i.

¹⁵ Baman dii baa-mi hiere bande-i-na ba pãa η jaalunɔgu. In daa jɛnaamba man Yesu horre-na, jaal-ba η hã-ye.

Diilo káyǎ-nei hiere.

Polŋ nyegāaŋ sebε maŋ hā Filemō-i Nelmuoyamma

Filemō waa nelbuō. U nuō Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i aa hūu-ma. U waa t̄ena Kolōsi. Kōraamba waa baa-yo. U kōriēŋo naŋo-i ba taa ba bi-yo Onesimu. Onesimu ji gbar aa naa yaŋ-yo. Uŋ gbaraa dumaanō-na, yiŋgu naŋgu-na u kā ka da Pol dii kaso-i-na. Pol wuō piye Yesu maama-i baa-yo fuō wuō bi hūu-ma.

Huōŋgu naŋgu juō hi, Pol wuō saan-yo hā u yuntienō-i baa-yo. Ku waa kōriēŋo maŋ duō gbar aa ba hi-yo bel-o, ba sa puona baa u kūōma huolma-i. Sebε daayo nyegēmman-yuŋgu yaa kufanŋu-i duō cārā Filemō-i wuō u ce jande aa u yaŋ Onesimu bir suur u dumelle-na, u baa gāŋ baa-yo, u yaŋ aa u bel-o fafamma kere ba cie baaduōmba *Kirsa horre-na.

Pol hiiriye u yalle-i baa u jienō-i u sebε-i-na. U sa guor-o, u sa kpakpaa-yo, u saa bi cie-yo wuō u baa ce kumaŋ saaya cemma Onesimu-i-na. Nga Kirsa nelnyulmuŋ migāaŋ t̄enamama-i dumaa, u piye ma yaa da ma t̄enu u jienō-i baa bamaŋ ka kalaŋ sebε daayo-i hiere.

Jaaluŋgu

¹ Muō Pol, ba bilaa-mi dii-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama-na. Muō baa mi natobiŋo-i Timote-i, miemei nyegāaŋ sebε daayo-i die hā-ni Filemō. Nuōnei i jien nuō, nuōnei i nabentien nuō maacemmaŋ-hūmelle-na.

² I bi nyegāaŋ-yo die hā Diilonŋ-dūŋ-baamba maŋ tigiŋ ŋ dumelle-na baa i tūō-i Apiya-i a naara Arsipe-i fuō maŋ vaa u fere tuō ce Diilonŋ-maacemma-i baa-ye.

³ I To-i Diilonŋo-i, baa Itienō-i Yesu-Kirsa-i, ba kāyā-nei aa fē na hōmmu-i.

Pol nuō Filemō maama-i

⁴⁻⁵ Filemō, niŋ dōl Diilonŋ-dūŋ-baamba-i dumaa, baa niŋ haa ŋ naŋga-i Itienō-i Yesu-i-na dumaa, mi nuō-ma hiere. A ce dumaanō-na, da mi ta mi cārā Diilonŋo-i huōŋgu huōŋgu, mi ta mi jaal-o ŋ maama-na.

⁶ Mi cārā Diilonŋo-i wuō niŋ hūyāa u maama-i i waa horre maŋ nuō-i daade-i, u yaŋ di ta di kā baa di yaanŋa, ku yaa *Kirsanŋ cie ānfafamma maŋ yiε, nuōmba ka suō-ma.

⁷ Kpōr, niŋ dōl Diilonŋ-dūŋ-baamba-i dumaa, ku fiε ba hōmmu-i, a ce dumaanō-na ku dōlaanu-miε cor aa tiraa dii sireiŋa miε.

Pol cārā Filemō-i a hā Onesimu

⁸ Filemō, *Kirsa yerre-na mi gbāa guor-ni ŋ ce kumaŋ saaya cemma.

⁹ Nga mi niε da ku bōyaa mi ne niŋ dōl nuōmba-i dumaa, aa cārā-niε ku yaa faa. Muō Pol, mi yaanŋa cāa, a naara kufanŋu-i ba diyaa-mi kaso Yesu-Kirsa maama-na.

¹⁰ Mi cārā-niε da mi hā Onesimu* yaa-i. U nuō Kirsa maama-i mi nuŋgu-na kaso-i-na bande-i-na aa hūu-ma, a ce dumaanō-na u cie mi biēŋo.

¹¹ Diēlūō-i-na, u saa tuō fa weima u hā-ni, ŋga fiεfiε-i-na, u ka fa a hā nuōŋo-i aa bi fa hā muōŋo-i.

¹² Mi saan-yo da mi hā-ni, uu dii ŋaa mei fereŋ tāmmanŋ-wuōŋo

¹³ Miŋ yeŋ kaso-i-na bande-i-na *Neldōdōlma maama-na, mi taa mi taara mi jina-yuō mi caaŋ-nu u tuō ce mi maacemma-i naŋ fuōŋgu-na.

* **1:10** Onesimu yuŋgu yaa wuō «fa weima».

¹⁴ Nga mi sa taara mi ce kumaŋ sa dɔlaanuŋ-niɛ. Mi sa taara mi guor-ni ŋ ce ānfafamma hã-mi. Mi taara da ŋ'a ŋ ce kumaŋ hã-mi ku hel nan fereŋ huɔŋ-na.

¹⁵ Ku gbãa ce Onesimu furaaya ŋ caaŋgu-na da huɔŋgu cellɛ aa duɔ bir kã ka waa baa-ni gbula hai gbãa suɔ?

¹⁶ Gboluon daaku-na, baa bel-o ŋaa kɔriɛgbãŋgbãlãŋo, bel-o ŋaa ŋ nelkpekpelŋo. U maama dii kpelle mi huɔŋga-na; ŋga un kãŋ na da na ka tɛna baa na-naa, a naara nan tiraa na ye Itieno baan namaa na hãi-i-na, u maama saaya ma waa kpelle nan huɔŋga-na a yan muɔŋo-i.

¹⁷ Da ŋ ta ŋ kãŋ-mi ŋ jɛŋ muɔ, bel-o ŋaa niŋ bilaa muɔŋo-i dumaa.

¹⁸ Da kuɔ u cãlãa-ni baa wɛima, sisɔ ŋ cɛmelle dii-yuɔ, muɔmɛi ka pã-de hã-ni.

¹⁹ Muɔ Pol, muɔmɛi nyegãan nel daama-i baa mi fereŋ nanŋa wuɔ mi ka suu u cɛmelle-i. Nga ŋ saaya ŋ suɔ wuɔ mɛi bi cɛmelle dii nuɔŋo-na: N saaya ŋ pã ŋ fɛɛ a hã-mi.†

²⁰ Mi natobiŋ nuɔ, jande, ne Itieno-i aa ŋ ce-ma ŋaa miŋ waan-ma dumaa; ne Kirsa-i aa ŋ fɛ mi huɔŋga-i.

²¹ Miŋ yen terienŋu maŋ nuɔ-i, mi suyaa wuɔ miŋ waan mamaŋ baa-ni daama-i ŋ ka ce-ma, aa tiraa suɔ wuɔ ŋ ka ce cor kufanŋu-i.

²² Nan cãrãŋ Diilonŋo-i, mi suyaa miɛ mi ka da hũmelle-i kã na wulaa, terienŋu fanŋu-na, ta ŋ tigiŋ mi muncɔmmu-i ŋ cie-mi.

Jaaluperienŋu

²³ Epafirasi pãa ŋ jaaluŋgu. Uu bi dii baa-mi kaso-i-na Yesu-Kirsa maama'i nuɔ-i.

²⁴ Marke-i baa Aritarke-i baa Demasi-i a naara Like-i, bafamba dii baa-mi i tɛ ce Diilonŋ-maacemma-i, ba bi pãa ŋ jaaluŋgu.

²⁵ Itieno-i Yesu-Kirsa kãyã-nɛi.

† **1:19** Filemō hũyãa Yesu maama-i Pol yaa wulaa-i ku'i cie Pol wuɔ u cɛmelle dii-yuɔ.

Sebe man nyegāan há Ebirebaa-ba-i Nelmuoyamma

Uman nyegāan Ebire ba sebe-i, kutienjo nyegāan-jo a vii *Yuifubaa-ba man hūyāa Yesu maama-i aa ba ta ba mulien-ba ma maama-na. U diyaa sireinja bei Yesu hūmelle wuosaangu-na; wuɔ da ba fie ta ba mulien-ba di maama-na, ba baa yan ba kūma sen.

U tagaaya pigāan-ba wuɔ Yesu-i ponsaan-wuonjo sí: U yaa Diilon-Bienjo-i. Diilonjo cie u yaa-i *jigāntaamba yuntienjo-i. Yesu jigāntesinni den baa Yuifu ba niini-i. Bafamba taa ba kor Diilonjo-i baa tāmman-niini, nga ba niikonni saa ta ni gbā ni pir nelien āmbabalma. A ne da Yesu yaa cie u fere tāmman-kūngu a pā u fere há Diilonjo-i. U cie ku yaa-i a pir i āmbabalma-i a dii-ye i-na nuɔ baa Diilonjo-i. Dumande-i-na, u taa yaanga yiε ka tiena Diilonjo caan-nu tuo cārā-yuɔ u há-ye (sap. 1–9).

Sebetienjo diyaa sireinja bei Diilon-dūn-baamba-na. Sebe periema-na, u tiraa dii sireinja bei wuɔ ba baa bir baa ba huonju Diilon-hūmelle-na. Ba ne yinantaamban wuɔyaa-de dumaa aa ba ta ba ce ba temma. Ba ta ba ne Yesu yaa u diei yon. Ba hirā muliema-i aa ba sieya ba kūma-i fuɔ ku bālma (sap. 10–13).

Diilonjo puɔraa u Bienjo-i baa u nun-āndaangu-i

¹ Yiinaa-i-na, Diilonjo taa u ce u *pɔpuɔrbiemba yaa ta ba piiye baa i bincuamba-i. Ban piiye baa-ba ku yuu niele, aa ba piiye baa-ba sínni bei-na.

² Nga fiεfiε-i-na, yiperien daani-na, u cie u Bienjo yaa piiye baa-ye. Diilonjo curaa baa u yaa-i a hiel miwaanjo-i, aa bir bimbinni-i hiere dii u nan-na.

³ Diilonjo bɔbɔima da u yaa nuɔ-i, u fūnun ko Tuonjo-i. U nun-āndaangu dii baa fōngū. U bilaaya bimbinni-i hiere baa ku yaa-i. U pirii nelbiliemba āmbabalma-i aa nyugūn ka tiena Diilonjo-i Weimantienjo caan-nu dii dɔrɔ-i-na.

⁴ Diilon-Bienjon maaraa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i dumaa, u yerre bi maaraa ba yireinja-i dumεi.

Diilon-Bienjo maaraa dɔrpɔpuɔrbiemba-i

⁵ Na daa Diilonjo gbie *dɔrpɔpuɔrbilon hayo-i dede wuɔ:

«Mi Bienjo yaa nuonjo-i.

Muɔmei huon-ni nyunjo-i-na.»*

Sisɔ u piiye dɔrpɔpuɔrbilon hayo-i maama-i dede wuɔ:

«Mi ka ce u To muɔ, u ka waa mi bienjo.»†

Na nuɔ-ma dede wei?

⁶ Nga un'a u saan u Bepoldielānjo-i hīema-na, u ciera wuɔ:

«Dɔrpɔpuɔrbiemba-i hiere ba ta ba dūna ba jaal-o.»‡

⁷ Un waan maman dɔrpɔpuɔrbiemba kūngu-na, u ciera wuɔ:

«Mi gbāa ce mi dɔrpɔpuɔrbiemba bir fafalmu,
mi gbāa ce mi maacembiemba bir daamu.»§

⁸ Nga u Bienjo kūngu-na, u ciera:

«Nuonjo-i Diilon nuɔ, η yuntestinni dii gbula.

Nsa ce η faamaansinni-i baa huhurma.

⁹ Kuman vii, ku yaa dalaanun-nie, η bigāan āmbabalma fuɔ.

* 1:5 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 2.7 † 1:5 Samiel sebhāalijo (2 Samuel) 7.14 ‡ 1:6 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 97.7 § 1:7 Gbelieman-nalāangu (Psaume) 104.4

Diilo, ku'i ciɛ η Diilonjo hiel nuɔnɛi η nabaamba hɔlma-na a hure namma-i niɛ a ce-ni nelbuɔ nuɔ a fɛ̃ η huɔŋga-i.»*

10 U bi tiraa cira:

«Itie, nuɔnɛi hielaa hɛma-i dii ku domma-na, nan fɛrɛη nammu yaa maa dɔrɔ-i.

11 Nifanni-i daani-i hiere ni ka gbuo, ηga nuɔ fuɔ η sa ji gbuo dede.

Ni ka vaa hiere ηaa kompammu.

12 N ka pumannu-niɛ ηaa ban pumannuη jonjoruo dumaa jina kɔtuɔŋgu.

N ka hor-ni ηaa ban hor niidiini dumaa.

ηga nuɔ nii dii η temma-i η sa ji kã terienju.»†

13 Diilonjo gbɛ dɔrpɔpuɔrbilonη hayo-i dede wuɔ:

«Jo η ji tɛna mi caaη-nu;

aa η yan mi mal η bigɔaraamba-i hã η ce η baaŋgu-i bɛi.»‡

14 Dɔrpɔpuɔrbiemba dii yon ta ba ce Diilonjo maacemma; molo sa da ba yufelle. Diilonjo puɔr-ba ba ta ba jo ba kãyã un ka kor bamaη.

2

Bilaan Diilon-nelma-i nammu hãi

1 Maη juɔ waa dumaanjo-na, in nuɔ Diilon-nelma maη, i saaya i gbuu bel-ma nammu hãi, ku yaa i siɛ ji nanna hũmelle-i.

2 Na saa da, *dɔrpɔpuɔrbiemba maη dɔrpɔpuɔrbiemba, ba nelma waa baa fɔŋgũ. Uman duɔ yagar ba nuŋgu-i un taaraη kumaη u da-ku.

3 Nga koηkoro daayo temma nelma-i, diɛ bel-ma baa i nanyuɔŋgu, i ka ce niɛ gbãa kor yaahuolo-na? Itie fuɔ fɛrɛ yaa juɔ baa nel daama-i dɛlũɔ, ku huonju-na, bamaη nuɔ-ma Itienjo nuŋgu-na, ba tiraa tir-ma wuɔ ninsonjo.

4 Ma tirma-na, Diilonjo taa u ce gbɛrɛ-wɛima bɔi, baa nelma bɔi, duɔ hiel coima-i ba nunni-na, aa bi tuɔ cal u *Yalle papãmunju-i a saa baa kuη dɔlaanu fuɔ fɛrɛ-i dumaa.

Yesu juɔ baa koηkoro

5 In waη miwaanfelɛjo maη maama-i wuɔ u jo dii, Diilonjo saa hã *dɔrpɔpuɔrbiemba baa u tesɪnni-i.

6 Ma nyegãan Diilon-nelma-na terienju nanju-na wuɔ:

«Diilo, yun haku-i dii nelienjo-na

aa η bel-o fafamma belη daama temma-i?

Yun haku-i dii nelbilonjo-na

aa η vaa η fɛrɛ baa u kuŋgu-i vaan daama temma-i?

7 N birii-yo dɔrpɔpuɔrbiemba huon-nu cɛllɛ. N ciɛ u ce bɔi.

8 N haa-yo bimbɪnni-i hiere ni yun-nu.»*

Da kuɔ Diilonjo haa nelienjo-i bimbɪnni-i hiere ni yun-nu, ku yunju yaa daaku wuɔ bɪŋkũŋgu si dii kumaη tɪyã nelienjo si dii ku yun-nu. A ne da i sa da nelienjo yuntesɪnni-i bimbɪnni-na hiere fiɛfiɛ-i-na yogo.

9 Nga Diilon un birii Yesu maη dɔrpɔpuɔrbiemba huonju-na cɛllɛ, i daa u ciɛ u ce bɔi. Un kuu kuliŋgu maη, Diilonjo niɛ ku yaa-i aa ce u ce bɔi. Terienju fanju-na, Diilonjo hujarre yaa ciɛ u nal kuliŋgu-i ne nelbiliemba-i hiere ba maama-na.

10 Diilonjo maη hielaa bimbɪnni-i hiere, aa bimbɪnni-i hiere ni tɪyã fuɔ tɛma, u taa u taara nuɔmba bɔi suur u nelle-na ta ba ce ba baaŋgu-i baa-yo.

* 1:9 Gbeliemaη-nalãanju (Psaume) 45.7-8 † 1:12 Gbeliemaη-nalãanju (Psaume) 102.26-28 ‡ 1:13 Gbeliemaη-nalãanju (Psaume) 110.1 * 2:8 Gbeliemaη-nalãanju (Psaume) 8.5-7

A ce dumaano-na uu naa saaya u yan Yesu mulien a perien u jommaŋ-yungu-i duo gbãa duo puur hümelle-i hã-ba.

¹¹ Yesu yaa piriin nelbiliemba ambabalma-i. Fuo fere-i baa un piri bamaŋ ambabalma-i, Toduoŋ bisalmba. Ku'i cie senserre sa da-yo u duo bi-ba u hãmba.

¹² U ciera wuo:
«Diilo, mi ka wan ŋ maama baa mi hãmba-i,
mi ka gbeliŋ-ni ŋ baamba hõlma-na.»†

¹³ U tiraa cira wuo:
«Muomi ka haa mi nanŋa-i Diilonŋo yaa nu-i.»‡

Aa tiraa cira:
«Muomɛi daami baa Diilon un hãa-mi bisalmba maŋ.»§

¹⁴ Un gbẽŋ bisalmba maŋ, baa dii tãmmaŋ-niemba hiere. Ku'i cie fuo bi ce u fere tãmmaŋ-nolŋo ba temma, a ku kãsuŋ *Sitãni; u yaa diyaan kuliŋgu-i nuŋ dumienŋa-na.

¹⁵ Yesu cie ku yaa-i a kor kuliŋgun taa ku dii korma bamaŋ nu-i. Kuu naa ce-ba ŋaa koraamba.

¹⁶ Ku saa ce ŋaa u juo duo ji kãyã darpõpuõrbiemba de, u juo duo ji kãyã *Abiramu hãayẽlmba.

¹⁷ Ku'i cie uu naa saaya u ce u fere u hãmba nabieraŋo weima-na hiere a jo ji ce *Diilojigãntaamba yuntienŋo maŋ hujantienŋo aa vii baa Diilon-jigãŋga-i duo pir nuamba ambabalma-i halan-ma ba yunni-na.

¹⁸ Fuo fere un mulãan ban taa ba taara ba guol u gbeini-i huŋgu maŋ nu-i, u suyaa ku yaanŋa-i, a ce dumaano-na u gbãa kãyã bamaŋ gbeini-i guolaan.

3

Yesu maaraa Moisi-i

¹ Tobin namaa, ku'i cie Diilon un biẽ namaa naman hiere ce-na u baan namaa, na saaya na ta na ne Yesu yaa-i. Diilonŋo puõraa u yaa-i. In wan Diilon-hümelle maŋ maama-i, u yaa di *jigãntaamba yuntienŋo-i.

² Diilonŋo yaa hãa-yo baa maacemma famma-i. U cie u maacemma-i Diilonŋo yaanŋa-na maŋ saaya ma ce dumaa ŋaa *Moisin cie u maama-i Diilon-dũngu-na dumaa.

³ Yesu maaraa Moisi-i. U maaraa-yo nie nie? Ba sie gbãa gbeliŋ dũngu-i ji cor ku matienŋo-i.

⁴ Dũnni-i hiere nuamba'i maa-ni ninsoŋo, ŋga na saaya na suo wuo bĩmbĩnni-i hiere Diilonŋo'i maa-ni.

⁵ Moisi fuo waa maacembilonŋo yon. U cie u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa Diilon-dũŋ-baamba hõlma-na. Diilonŋo naa saaya u ji ce mamaŋ, Moisi naa wuõya tuo suor ma yaa-i.

⁶ Ŋga *Kirsã fuo fere yaa Bepolŋo-i. U bi cie u maacemma-i maŋ saaya ma ce dumaa. U yaa Diilon-dũŋ-baamba yungu-na. In haa i nanŋa-i kumaŋ nu-i aa tie gbeliŋ i fere, ku maama da ma saa hel i hõmmu-na, miemɛi u dũŋ-baan miŋŋo-i.

Diilonŋo tigiin fiisaan-terienŋu tuo cie u baamba-i

⁷ *Diilon-Yalle daa ma yaa di cira wuo:

«Da na nu Diilonŋo nelma-i nyungo-i-na,

⁸ baa na cina-mɛi
ŋaa na bĩncuamba nan puu baa-yo dumaa

yũŋgu maŋ ba nan fiŋ-yo dii *hẽkuraanŋu-na.»

† 2:12 Gbelieman-nalãanŋu (Psaume) 22.23 ‡ 2:13 Samiel sebehãalŋo (2 Samuel) 22.3 § 2:13 Isayi (Esaie) 8.18

9 Diilonjo ciɛra wuɔ:

«Na *b̄ncuɔmba daa miŋ ciɛ kumaŋ bien komuɔŋa h̄ai h̄alma-na,*
ŋga ba bilaa diilonjo-i a feŋ-mi da ba ce-mi ne

10 *ku'i ciɛ mi cira:*

«*Ba sa gb̄aŋ haarma,*
miŋ taaraŋ ba ce kumaŋ ba yaaraŋ-ku.»

Mi huɔŋga duu baa-ba cor.

11 *Kaŋ duu baa-ba dumaano-na mi waasa miɛ:*

«*Miŋ tigiŋ fiisaan-terienŋu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»*»*

12 Tobin namaa, terienŋu faŋgu-na, bilaan na fɛrɛ, na h̄alma-na unaa baa ji ce aŋyagarmantienjo a ji tuɔ ciina Cicɛlmantienjo-i.

13 Nyunŋo ku b̄aan daaku-na, Diilonjo tiraa u taara u piiye baa-ye. A ce dumaano-na taa na dii sirɛiŋa na-naa nuɔ yinni maŋ jon; ku yaa b̄iŋk̄unŋu siɛ gb̄aa t̄aal unan nuɔ dii-ni āmbabalma cemma-na a ce-ni aŋyagarmantien nuɔ.

14 Ii dii *Kirsu kuoyataan miɛ nyunŋo-i-na. Nga die tie taara i t̄iɛ u kuoyataan miɛ, in haa i nanŋa-i kumaŋ nuɔ-i dii ku domma-na, i saaya i haa i nanŋa kuɔ.

15 Ma waan wuɔ: «*Da na nu Diilonjo nelma-i nyunŋo-i, baa na ciina-mɛi ŋaa na b̄ncuɔmba nan puu baa-yo aa ciina-mɛi dumaa.»*†

16 A ne da na b̄ncuɔŋ haba-i nuɔ Diilonjo nelma-i aa pu baa-yo? *Moisin hielaa bamaŋ hierɛ Esipi-i-na ba'i s̄i wei?

17 Aa Diilonjo huɔŋga duu baa haba-i bien komuɔŋa h̄ai h̄alma-na? Baaduɔŋ daaba'i s̄i wei? Ba yaa c̄al̄aa aa k̄a ka ku dii h̄iɛkuraanŋu-na.

18 Diilonjo waasaan wuɔ haba-i siɛ da suur u fiisaan-terienŋu-na? Baaduɔŋ daaba'i s̄i wei? Ba yaa naa yagaraa wuɔ ba siɛ nu Diilonjo nunŋu-i.

19 Terienŋu faŋgu-na, kumaŋ ciɛ i b̄ncuɔmba saa gb̄aa suur fiisaan-terienŋu-na, ku yunŋu yaa daaku: Ba yagaraa wuɔ ba siɛ haa ba nanŋa Diilonjo-na ku'i ciɛ.

4

1 Diilonj un p̄aa nunŋu maŋ wuɔ i gb̄aa suur u fiisaan-terienŋu-na, u saa bir-ku yogo. Terienŋu faŋgu-na, bilaan na fɛrɛ, na h̄alma-na unaa baa ji hel h̄ont̄abilonjo.

2 Na saa da, miɛ in nuɔ *Neldɔdɔlma-i dumaa, i b̄ncuɔmba bi nuɔ-ma dumɛi. Nga ban nuɔ mamaŋ, ba saa h̄uu-ma h̄iŋ, a ce dumaano-na ma saa gb̄aa fa weima h̄a-ba.

3 Miɛ maŋ haa i nanŋa Diilonj-āndaanŋu-na, i ka suur fiisaan-terien daaku-na. Miŋ gb̄eŋ fiisaan-terienŋu maŋ, Diilonjo waan kufanŋu maama yaa u nelma-na wuɔ:

«*Ku'i ciɛ mi huɔŋgaŋ duu baa-ba mi waasa miɛ:*

«*Miŋ tigiŋ fiisaan-terienŋu maŋ, ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»*»*

Diilonjo yaa piiye dumaa, a ne da u b̄al̄aa u maacemma-i dii miwaanjo j̄namman-huɔŋ-nu.

4 Diilonj-nelma piiye *yitiɛnanŋu maama terienŋu nanŋu-na wuɔ: «*Diilonj un b̄al̄aa u maacemma-i, wuɔ fiisa nieh̄ai yiŋgu-na.»*†

5 Ma bi waan bande-i-na wuɔ:

«*Miŋ tigiŋ fiisaan-terienŋu maŋ ba cɛraa ba da suur-kuɔ.»*‡

6 Bamaŋ nuɔ Neldɔdɔlma-i diɛl̄uɔ, ba yagaraa Diilonjo nunŋu-i, a ce ba saa da suur fiisaan-terienŋu-na, a ne da nuɔmba saaya ba suur-kuɔ.

* **3:11** Gbelieman-nalāanŋu (Psaume) 95.7-11   † **3:15** Gbelieman-nalāanŋu (Psaume) 95.7-8   * **4:3**
Gbelieman-nalāanŋu (Psaume) 95.11   † **4:4** Miwaanjo j̄namman-sebe (Genèse) 2.2   ‡ **4:5**
Gbelieman-nalāanŋu (Psaume) 95.11

7 Ku'i cie Diilonjo tiraa dii nyunjo ku yingu-i a ha-ye. Ban yagaraa Diilonjo nunju-i, biena bai ku huonju-na, u juo ce *Davidi wan ku maama u gbelieman-neini-na. Mi nunju hii nelma famma-i cor ti wuo:

«Da na nu Diilonjo nelma-i nyunjo-i-na, baa na cina-mei.» §

8 Yosuwen kaa baa *Isirahel-baamba-i kusuon-nu, ku fiisaangu waa, Diilonjo naa waa hie tuo piye fiisaangu nan maama?

9 Terienju fangu-na, Diilonjo un cie u maacemma-i bal aa fiisa fiisaangu man niehai yingu-na, ku temma dii ta ku cie u baamba-i.

10 Uman duo da fiisaan daaku-i, u ka fiisa naa Diilonjo un cie u maacemma ti aa fiisa dumaa.

11 Terienju fangu-na, yaan i gbani da fiisaangu fangu-i. Yaan i vaa i fere unaa baa ji yagar Diilonjo nunju-i a ji hel hontabilonjo naa i bincumban cie dumaa.

12 Diilonjo-nelma-i nelkulemma si, maa dii baa fonguo. Ma dal ma yan nunni hai jiganga-i. Da n nu-ma, ma suur n huonga-na a fienu n kusun-maama-i baa n anjoguama-i. Ma honu n kusun-maama-i naa ban hannun binwuonjo dumaa baa jigadadanga.

13 Diilonjo un hiela bambinni man hiere, ku diei saa fuo-yuo, u yufelle dii-nie hiere, u da-ni hiere. U yaa kaa yuu-ye baa in cie man cor hiere.

Yesu yaa Diilojigantaamba yuntebuo-i

14 *Diilojigantienjo dii baa-ye. Diilojigantienjo fano yaa Diilojigantaamba yuntebuo-i. U yaa Yesu-i Diilonjo-Bienjo-i. U yaa nyugaan ka Diilonjo wulaa dii dor-i-na. Terienju fangu-na, un pigaan-ye humelle man, yaan i bel-de namu hai.

15 Mie *Diilojigantaamba yuntienjo-i hujantienjo, da ku ta ku nuol-e, u tuo kaal u kayayie. Ba cie weima-i hiere da ba guol u gbeini-i naa ban guol mie niini-i dumaa, nga yinduonju u saa ji cal Diilonjo-i.

16 Terienju fangu-na, baa na kaala, yaan i pie Diilonjo-i hujarrentienjo-i. Die pie-yo, u ka ce hujarre yie aa firnu u huonga-i baa-ye aa wein da ma da-ye u kayayie.

5

1 *Diilojigantaamba yuntienjo man duo hel nelbiliemba holma-na, u maacemma yaa a tiena tuo fa ba maama-i Diilonjo-humelle-na. U yaa buolaan Diilonjo-i aa tuo pa niipanni-i u ha-yo ambabalma maama-na.

2 Fuo fere-i ku bi nuol-o Diilonjo-humelle-na, a ce dumaano-na baman sa suyaan kuyunju aa ta ba pira, u suo ba belma.

3 Aa kun nuol-on dumaano-na, u saaya u kor Diilonjo-i baa tamman-kungu a ce, aa bi kor-o ha banamba-i.

4 Molo sie gbaa bi sire u feren nuo dumaa wuo fuo Diilojigantaamba yuntienjo; Diilonjo'i ha-nin kufangu munyerammu-i naa un ha *Aar-i baa mu dumaa.

5 Kuuduonju yaa baa *Kirs-i, fuo fere saa jina u fere munyerammu fammu-na, Diilonjo'i jiena-yuo. U gbie-yo wuo:

«Mi Bienjo yaa nuonjo-i,

muomei huon-ni nyunjo-i-na.» *

6 Terienju nanju-na, u tiraa cira:

«In cie jigantien nuo a waa ku maacemma-na hannin jon Melkisedeki temma.» †

§ 4:7 Gbelieman-nalaangu (Psaume) 95.7
Gbelieman-nalaangu (Psaume) 110.4

* 5:5 Gbelieman-nalaangu (Psaume) 2.7

† 5:6

⁷ Yesu naa suɔ wuɔ Diilonjo gbãa hũu-yo kuliingu-na, a ce dumaano-na, un waa hiema-na, u cãarã-yuɔ, gbuu cãrã-yuɔ baa kaasingu baa nyinyɔlma. Un hiiriye u fere dumaano-na Diilonjo yaanga-na, Diilonjo sie u cãrãmma-i‡.

⁸ Un ɗa naa fie waa Diilon-Bienjo, u hũyãa-ma ce sũlma-i a nu Diilonjo nungu-i.

⁹ Un cie u maacemma-i ka hi u fuongu-i, ku'i cie bamaɗ nuɔɗ u nungu-i hiere, u cie ba Konkortienjo a kor-ba gbula.

¹⁰ A ce dumaano-na Diilonjo cie-yo jigãntaamba yuntienjo Melkisedeki temma.

Bincuaɗ-niiwuoni

¹¹ Terienjo daaku-na, nelma boi dii i die wan-ma, ɗga na tũnni sa tiraa ni ye fiefie, a ce dumaano-na ma wamma dii kpelle.

¹² Na huɔɗgu cuɔ hũmel daade-na. Naa naa saaya na suɔ yiɗɗu ta na hãalã banamba-i, ɗga namei daana yogo ba saaya ba tiraa hãalã-nei Diilon-hũmelle-i ɗaa na suurii-die felemma. Na birii jo nyɔlma-na, a ne da naa naa saaya na ta na wuo bincuaɗ-niiwuoni.

¹³ Uman duɔ tuɔ mɔsũɗ yogo, tonto; u sa suɔ kumaɗ vii baa kumaɗ saa vii.

¹⁴ A ne da niiwuoni yaa bincuaɗ-niini-i. Ni wuoma miɗɗ-ba, a ce dumaano-na ba suɔ kuufafaɗgu-i bo-ku kuubabalaɗgu-na.

6

¹ Terienjo fangu-na, i ka cor Kirsa hũmelle dommaɗ-kalaɗo-i a tie kã ku yun-terien-nu. Kuu dii ɗaa dũɗgu tuole jiena ti, i saaya i haaya-kuɔ. I sie gbãa tie titirre nelduɗ daama-i yinni maɗ jon wuɔ na nanna na cilɔbabalaɗo-i aa na haa na nanga-i Diilonjo-na. Mafamma waɗ cor ti baa-na.

² *Batemu ba kũɗgu-i baa a haa ɗ nanga-i nuɔmba yunni-na aa cãrã Diilonjo-i, ku waɗ ti baa-na. Kuomba siremmaɗ-kũɗgu-i baa Diilon un ka ger nuɔmba yun-maama-i dumaa, ku bi waɗ ti baa-na.

³ I ka yaɗ mafamma-i dumaa aa Diilon duɔ sie i kã yamma.

⁴ Nuɔmba maɗ daa Diilonjo gbagbaama-i, bamaɗ nalãa Dɔrwuonjo papãmunɗu-i ne, bamaɗ daa *Diilon-Yalle-i,

⁵ bamaɗ daa Diilon-nelma fafaɗgu-i, bamaɗ nalãa bãaɗgu maɗ juɗ ku fõɗgũɔ-i ne

⁶ aa tiraa bir bie ba ancɔlɔmma-i cor baa-ma, molo cɛraa u gbãa tiraa hiel-ba kuɔ bir dii-ba hũmefafalle-na. Baɗ yaɗ Diilonjo-i aa bir suur ba cilɔbabalaɗo-na, kuu dii ɗaa ba birii gbu Diilon-Bienjo-i *daaɗgu-na a hã nuɔmba ta ba nyɛ-yo.

⁷ Na saa da, diilon duɔ tuɔ dãa fafamma, suonɗgu maɗ da ku ta ku ce ðimma-i fafamma ku hã ku taamba-i, ɗ da Diilonjo firiinu u huɔɗga-i baa suonɗgu fangu-i.

⁸ ɗga da ku yaɗ aa ta ku pa huɔni baa jukelɗo u kula, ku pigãaɗ wuɔ sofafaɗgu si, ku sie vaaya Diilonjo ka waasa-kuɔ aa dãamu'i ka caa-ku.

⁹ Mi jɛnaaɗ namaa, in feɗ i piiye dumande-i, i suyaa wuɔ namaano-i na biyaa hũmefafalle yaa-i da na ka kor.

¹⁰ Diilonjo saa balan. Naɗ cie maacemma maɗ hã-yo, ma sie gbãa karaanu-yuɔ. Naɗ kãyaɗ u baamba-i dumaa, ku pigãaɗ wuɔ u maama dɔlnu-nei.

¹¹ I taara na hieronjo-i na vaa na fere dumei fuɔ ku bãlma; ku yaa naɗ hin kumaɗ taalunɗu-i, na ka da-ku ku temma-i.

¹² Terienjo fangu-na, baa na dii yelma na fereɗ nuɔ. Diilon un pãa nungu maɗ, bamaɗ haa ba nanga yuɔ aa fe ba hõmmu-i ta ba cie-ku, taa na ce ba temma.

‡ 5:7 Niɗɗ Like sebe-i-na 22.42-43.

Diilon-nupälle

¹³ Diilon u nan pãa nunngu-i baa *Abiramu-i wuɔ hielaa u niele u fereɲ nuɔ wuɔ u ka ce-ma. Bin̄kūngu si dii kuman̄ maaraa Diilon̄o-i u duɔ hiel u niele-i kuɔ, ku'i cie wuɔ hiel u niele-i u fereɲ nuɔ

¹⁴ aa naa cira: «*Coima saa fa, mi ka silaa ce baa-ni aa hã-ni huon̄gu bɔi.*»*

¹⁵ Abiramu wuɔ bi fẽ u huon̄ga-i t̄ena. Uɲ f̄iɛ u huon̄ga-i t̄ena tuɔ cie dumaan̄o-na, Diilon̄ uɲ pãa nunngu man̄ baa-yo, wuɔ bi ce-ku hã-yo.

¹⁶ Molon̄ duɔ wan̄ nelma aa tuɔ taara na suɔ wuɔ ninson̄o, ɲ da u hielaa u niele-i bin̄kūngu man̄ maaraa fuɔ fereɲ-i.

¹⁷ Diilon̄ uɲ pãa nunngu-i baa baman̄, uɲ taaran̄ ba suɔ wuɔ ninson̄o, kereɲ u sie ji bir baa huon̄-ãndaan̄gu, ku'i cie u hiel u niele-i u fereɲ nuɔ a haa nupälle-na.

¹⁸ Nelma hãi maan̄ daama-na, Diilon̄o sie gbãa bir baa huon̄-ãndaan̄gu. Uɲ pãa nunngu-i aa hiel u niele-i u fereɲ nuɔ, u sie gbãa ni u saa ce-ma. Terien̄gu fan̄gu-na, mie man̄ gbaraa ji cin̄ Diilon̄o-na, uɲ'a u ka hã-ye kuman̄, nel daama dii sireiɲa ye bãmbãale i tie h̄iɲ ku taalun̄gu-i.

¹⁹ In̄ h̄iɲ kuman̄ taalun̄gu-i, ku yaa mie kollun̄-gboruon̄gu-i. I bilaaya ku yaa yiera Diilon̄-h̄umelle-na. Ku yaa cie i suɔ wuɔ i ka ciel̄ kompan̄ga-i suur Diilodubilon̄o-na†.

²⁰ Yesu taa yaan̄ga ye suur kusuon̄-nu'i baa i yunnin̄-maama-i. U yaa cie *Diilojigãntaamba yuntien̄o-i a waa ku maacemma-na h̄on̄niɲ jon̄ Melkisedeki temma.

7*Melkisedeki sinni-i*

¹ Melkisedeki* waa Salemu jãmatigi, aa tiraa waa D̄arwuon̄o jigãntien̄o. *Abiramuɲ kãa ka ce berru-i baa jãmatigibaa-ba-i a yar-ba aa bir tuɔ jo, Melkisedeki wuɔ sire ka jãrã-yuɔ a cãrã Diilon̄o-i hã-yo.

² Abiramuɲ daa b̄imb̄inni man̄ berru-na, wuɔ hã-yo c̄inciel calnumma da-ma-diei niɛ hiere. Melkisedeki yerre yun̄gu yaa wuɔ: «Jãmatigiviin̄o». A naara kufan̄gu-i u waa Salemu jãmatigi, ku yun̄gu yaa wuɔ Yaafellen̄-jãmatigi.

³ Molo sa suɔ u to, molo sa suɔ u nyu, molo sa suɔ u b̄inc̄oin̄o nan̄o. U homman̄-maama saa wan̄ terien̄gu, u kulin̄-maama saa bi wan̄ terien̄gu. A ce dumaan̄o-na uu dii ɲaa nin̄ daa Diilon̄-Bien̄o-i dumaa: U cie *jigãntien̄o a waa ku maacemma-na h̄on̄niɲ jon̄.

⁴ Nelbuɔ kelkel! Na saa da Abiramu fuɔ man̄ i b̄inc̄oin̄o, uɲ kaa da niman̄ hiere berru-na, u birii ni c̄inciel calnumma da-ma-diei hã-yo wei?

⁵ A ne da *Levi baamba man̄ jigãntaamba, a saa baa *Moisi *anj̄inamma-i, ba yaa saaya ba ta ba h̄uu *Isirahel-baamba nagãɲ-niini c̄inciel calnumma da-ma-diei-i, ɲ sie suɔ wuɔ bafamba fereɲ-i Abiramu hãayɛlmba namba'i.

⁶ Melkisedeki saa waa ba horre-na, ɲga Abiramu hãa-yo u b̄imb̄inni c̄inciel calnumma da-ma-diei-i aa u cãrã Diilon̄o-i hã-yo; fuɔ man̄ Diilon̄o naa pã nunngu-i baa-yo.

⁷ A ne da i suyaa wuɔ uman̄ maaraa u'i cãarãɲ Diilon̄o-i hã uman̄ cekũɔ.

⁸ Isirahel-baambaɲ pãɲ ba c̄inciel calnumma-i ba hã Levi baamba man̄, bafamba ku, a ne da Abiramuɲ pãa a hã uman̄, uu dii u saa ku ɲaa man̄ waan̄ dumaa Diilon̄-nelma-na.

* **6:14** Miwaan̄o j̄inamman̄-sebe (Genèse) 22.16-17 † **6:19** Niɲ Matie sebe-i-na 27.51 baa Ebire ba sebe-i-na 10.20. * **7:1** Niɲ Miwaan̄o j̄inamman̄-sebe-i-na (Genèse) 14.18-20.

9 Teriengu fangu-na, i gbãa cira Isirahel-baambaŋ pãŋ ba cincieli calnumma-i ba hã Levi maŋ, Abiramun pãa u maama-i a hã Melkisedeki-i Levi faŋo saa naa hi hoŋ yogo nga u pãa.

10 U pãa niε niε? Tuonŋo-i baa Melkisedeki-i baŋ daa ba-naa huonŋu-na, u waa hũmellen tuo jo, a ce dumaanŋo-na tuonŋon pãa kumaŋ, u nunŋu dii-kuo.

Kirsa cie jigantienŋo Melkisedeki temma

11 Diilonŋ unŋ hãa *Isirahel-baamba-i *anjĩnamma maŋ, ma yunŋu waa *Levi baamba jigantesinni yaa nuo-i. Kuo ba jigantesinni naa hi ni fuonŋu-i, Diilonŋo naa waa hie yaŋ bafamba-i aa hiel *jigantienŋo naŋo Melkisedeki temma? Bafamba maŋ *Aarõ baamba.

12 A ne da jigantesinŋ da ni hor, fuo anjĩnamma bi hor.

13 Inŋ waŋ umaŋ maama-i, jigantesinŋ daani vii u yaa-i, u bĩncuoŋ-niini sĩ. U bĩncuoŋo naŋo saa sire caa jiganga-i dede.

14 I suyaa-ma hiere wuo Itienŋo tobaa-ba haayienŋo yaa *Yuda-i, *Moisi saa waŋ ba jigantesinninŋ-maama dede.

15 Ku migaaŋ tiraa kaala dei, jigantie daa Melkisedeki temma, uuduonŋo sĩ baa Levi baamba-i.

16 U saa ce jigantienŋo a bie u bĩncuoŋ-maama ŋaa maŋ ceŋ dumaa anjĩnamma-na, nga unŋ yeŋ u sie gbãa ku, ku yaa cie-yo jigantienŋo-i.

17 Diilonŋ-nelma gbaraa-ma wuo:

«*ŋ cie jigantienŋ nuo a waa ku maacemma-na hõnninŋ jonŋ Melkisedeki temma.*»†

18 Teriengu fangu-na, Diilonŋo gbuyaanu nelma namma anjĩnamma-na wuo yunŋu si dii-mei; ma sie gbãa kãya nelienŋo.

19 Na saa da, anjĩnamma saa gbãa migaaŋ weima ma hi ma fuonŋu-i Diilonŋo yufelle-na. Nga fiεfiε-i-na, Diilonŋo diyaa-ye hũmelle maŋ faa yaŋ. I haa i nanŋa-i di yaa nuo-i aa tĩena. Di yaa cie i gbãa pie Diilonŋo-i.

20 A naara kufanŋu-i, Diilonŋo pãa nunŋu aa ce Yesu-i jigantienŋo. Ma temma saa ce banamba jigantesinni damma-na.

21 Nga ma cie Yesu niini damma-na. Diilonŋ-nelma gbaraa-ma wuo:

«*Itienŋo hielaa u niele u ferεŋ nuo aa u sa ji bir u nunŋu-i dede.*

U ciera wuo: «N cie jigantienŋ nuo a waa ku maacemma-na hõnninŋ jonŋ.»

22 Teriengu fangu-na, Diilonŋ unŋ bilaa *tobisifelenni maŋ baa nelbiliemba-i, Yesu yaa yieraaya baa ni maama-i.

23 A naara kufanŋu-i Levi bisalmba huraa ba-naa boi cor jigantesinni-na; umaŋ duo nyugũŋ duo saa ji waa, unaa hor-o. Ku cie dumei ba ciinu.

24 Nga Yesu fuo dii gbula aa molo sa ji hor-o u jigantesinni-na

25 ku'i bi tiraa ce bamaŋ piyaanŋ Diilonŋo-i fuo barguo-i-na, u gbãa tuo kor-ba fafamma. Unŋ yeŋ u sie gbãa ku, u carã Diilonŋo-i u hã-ba.

26 Teriengu fangu-na, Yesu yaa *Diilojigantaamba yuntienŋo maŋ gbie baa-ye. U huonŋa kuonŋ, u saa cal, u saa ce ambabalma. Diilonŋo biyaa-yo ka jina u caan-nu a maa-yo ambabalmanciraamba-na.

27 Uu si dii ŋaa *Diilojigantaamba yuntaamba namba-i: Bafamba kor Diilonŋo-i yinni maŋ jonŋ baa tammanŋ-niini bafamba ferεŋ ambabalma maama-na aa tiraa sire kor-o ba nellenŋ-baamba bi maama-na. A ne da fuo pãa fuo ferεŋ kerre yaa-i a kor Diilonŋo-i i diei yonŋ gbula.

28 Anjĩnammanŋ cie bamaŋ Diilojigantaamba yuntaamba-i, ku nuol-ba Diilonŋ-hũmelle-na. Nga Diilonŋ unŋ hielaa u niele-i u ferεŋ nuo aa ce umaŋ Diilojigantaamba yuntienŋo-i anjĩnamma huonŋu-na, fuo ferεŋ Bieŋo yaa-i. U jigantesinni hii ni fuonŋu-i aa mumbalmu sĩ-nie.

† 7:17 Gbeliemaŋ-nalãanŋu (Psaume) 110.4

8

Tobisifelenni-maama

¹ Inj wanj maman, maman yungu mei, ma yaa daama: Inj waan *Diilo-jigantaamba yuntienjo man maama-i baa-na, u yaa dii baa-ye. Uu dii tiena Diilonjo-i Weimantienjo caan-nu dii dorɔ-i-na

² tuɔ ce u maacemma-i Diilonjo-dun-kerre-na. Dunngu fangu-i, Itie fuɔ fere yaa maa-ku; nelbiliemba si.

³ Diilojigantaamba yuntienjo maacemma yaa a tuɔ buol Diilonjo-i aa tuɔ pa niipanni-i u ha-yo. Terienngu fangu-na, fuɔ mie wuonjo bi da kuanngu a ha Diilonjo-i ke.

⁴ Kuɔ uu naa waa hɛma-na, uu naa saa gbãa ce halle *jigantienjo. Hama-i nuɔ-i? Jigantaamba dii ti ta ba pa niipanni-i ba ha Diilonjo-i a saa baa *anjamma-i.

⁵ Baman dii hɛma-na bande-i-na, ban cej ba maacemma-i dunngu man nuɔ-i, ku kerre yaa dorɔ-i-na. Diilonjo pigaan *Moisi-i kufangu cemma yaa-i. U gbuɔya-yuɔ wuɔ: «*Ne, ce-ku fafamma nãa min pigaan-ni ku cemma-i dumaa tanungu-na.*»*

⁶ Nga fiɛfiɛ-i-na, Diilonjo un pãa nufelienngu man *tobisifelenni-na, ku boyaa dielã-kungu-na. Yesu yaa dii i holma-na baa Diilonjo-i tobisinni fanni cemma-na. Terienngu fangu-na, Diilonjo haã mie jigantienjo-i maacemma man maaraa hɛman-jigantaamba maama-i titirre.

⁷ Kuɔ tobisidielanni naa fa, Diilonjo naa waa hie tuɔ bel ninanni?

⁸ Nga i daa Itienjo taa u cal u baamba-i un piye terienngu man nuɔ-i wuɔ: «*Yiingu dii baa yiingu mi ka bel tobisifelenni baa *Isirahel-baamba-i a naara *Yuda-baamba-i.*

⁹ *Ni sie waa niiduɔni baa mi nan bilaa ba tobaa-ba nammu-i hiel-ba Esipi-i-na aa naa bel niman baa-ba.*

Ba bɛnaana tobisinni fanni-i ku'i cie mei bi ne-ba aa yan-ba.

¹⁰ *Min ka bel tobisinni man baa Isirahel-baamba-i biena man juɔn, mi ka dii mi anjamma-i ba kusunni-na, mi ka nyegɛn-ma ba hɔmmu-na.*

Mi ka waa ba Diilonjo muɔ aa ba waa mi baamba.

¹¹ *Yungu si dii unaa duɔ ji cira u pigaan unanjo baa mi sinni-i.*

Ba ka suɔ-mi hiere ka saa; a don bisalmba-na ka hel baa bincuamba-i hiere ba ka suɔ-mi.

¹² *Ban calaa-mi baa maman, mi ka yan ma ti, mi ka hiel ba ambabalma-i mi huɔnga-na.»†*

¹³ Diilonjo un bɛ tobisɛn daani-i niifelenni, kuu dii nãa u cie dielã-niini-i niicɔlanni. A ne da binjungu man vãa, ku kã gbuoma-na.

9

Jigantie buɔra jigantien-na

¹ Dielã-*tobisinni waa baa ni buolman-humienja baa ni buolman-terienngu hɛma-na bande-i-na.

² Baa naa ce kompadungu aa karnu ku huɔnga-i sɔmma hãi. Nin suur gbuɔya kuman, ba taa ba bi-ku Diilonjo-dunngu. Fitimbaa-ba waa kusuɔn-nu'i baa Diilonjo-buruon waa taabale man nuɔ-i hiere.

³ Hãalin-kungu-i, ba taa ba bi-ku Diilodubilonjo.

* 8:5 Helman-sebe (Exode) 25.40 † 8:12 Seremi (Jérémie) 31.31-34

⁴ Wusūnaŋ-igānŋa naŋga waa terienŋu-na, ka waa sēne-kaanŋa, a naara *tobisinnin-ƙporuo-i; baa naa tin-yo baa sēne. Ƙporuo huonŋa-na, sēne-birenŋa naŋga waa baa *mani ka huonŋa-na. *Aarō gboruonŋu maŋ naa puu pūlma-i* kuu naa bi waa a naara tobisinnin-nelmaŋ nyegāan tāmptienŋa maŋ nuo-i.

⁵ Ba taa ba kūnna tāmma-i ƙporuo daayo suuluo yaa nuo-i ba kor Diilonŋo-i āmbabalma maama-na. Baa naa kul Seribēbaa-ba† namba jina suuluo doro-i-na ba ta ba pigāan wuo Diilonŋo dii. Seribēbaa daaba naa paarnu ba būncemmu-i ƙporuo yudoro-i-na a cinnu-yuo. Mii si dii da mi bie bimbini daani-i ni yunnin da mi waŋ ni maama; ma wammaŋ-huonŋu si fiefie-i.

⁶ Kompadūnŋu waa waan daama temma yaa-i aa *Diilojigāntaamba ta ba suur dudielanŋu-na yinni maŋ jon ba ce ba maacemma-i.

⁷ Hāalin-kūnŋu-na, ba yuntienŋo yaa taa u suur u diei yon. Aa u taa u suur i diei belle-na. Fuo fere-i, baa nuamba-i, baŋ cālāa Diilonŋo-i baa mamaŋ hiere, duo u suur, u suur baa binwuon-tāmma, ka kor-o.

⁸ Terienŋu fanŋu-na, *Diilonŋ-Yalle pigāan-ye wuo mamaŋ taa ma ce kompadudielanŋu-na, maŋ taa ma ce huonŋu-na, Diilodubilonŋo dumelle saa naa hi puure yogo.

⁹ Kompadūn daaku pigāan-ye nelma nyunŋo ku bāanŋu-na. Ku pigāan-ye wuo baŋ pān niipānni maŋ ba hā Diilonŋo-i a naara niikonni-i hiere a saanu baa mamaŋ nyegāan, ni sie gbāa fē ni pātaamba hōmmu-i gbarnu.

¹⁰ Mamaŋ nyegāan, ma pigāan niwuonin-kūnŋu yon baa niinyonni-kūnŋu a naara nelien nuo nin saaya ŋ migāan ŋ kūma-i dumaa Diilonŋo yufelle-na. Nifanni-i daani-i hiere nelbilien-āncemma. Ba taa ba ce-ma ba cie Diilonŋo duo bibirre-mei.

¹¹ Fiefie-i-na, *Kirsa juo ji ce *Diilojigāntaamba yuntienŋo, i die da bisin ku fafaanŋu-i. Un ceŋ u jigāntesinni-i kompadūnŋu maŋ nuo-i, ku maaraa hēmaŋ-kūnŋu-i aa tiraa fa yaŋ-ku. Kompadūnŋu fanŋu-i nelbiliemba saa ce-ku, ku yunŋu yaa wuo hēmaŋ-kūnŋu si.

¹² Kirsa suurii-kuo i diei yon. U saa suur ka buol baa kaagbuon-tāmma, u saa bi suur ka buol baa balyun-tāmma. Nga u suurii ka buol baa fuo feren tāmma a kor-e gbula.

¹³ Bamaŋ guolaaya ba fere, ba migāan-ba baa kaagbuon-tāmma, sisō balaan-tāmma, da ma'i bi si naanōnōn-cuonŋu.

¹⁴ Bimbaan-tāmma da ma gbāa migāan nelienŋo-i migāan daama temma-i, mie in cie guoyuo maŋ, Yesu fuo maŋ saa ce kuubabalaanŋu da, aa pā u fere hā Diilonŋo-i Diilonŋ-Yalle barguo-i-na, fuo tāmma ka hur i balaanŋu-i ka hi hie a migāan i hōmmu-i i tie cāa Diilonŋo-i Cicēlmantienŋo-i?

¹⁵ Ku cie dumei u jo ji waa i hōlma-na baa Diilonŋo-i tobisiflenni-na. Cālmuo maŋ cie tobisicolōnni-na, Yesu kuu a kor nuamba-i cālmuo fanŋo-na. A ce dumaanŋo-na, Diilonŋ un bie bamaŋ duo ji hā-ba u ciilunŋu maŋ sa tien dede, ba ka gbāa da-ku ŋaa un pāa nunŋu-i baa-ba dumaa.

¹⁶ Da ŋ nyegēŋ sebe a pigāan ŋ ciilunŋu calnumma-i, da ŋ saa ku, ku sie gbāa cal.

¹⁷ Da ŋ waa cicēlma yogo, sebe huoya-maama sie gbāa ce. Da ŋ ku, ku yaa ma suo gbāa ce.

¹⁸ Kuuduonŋu yaa-i baa Diilonŋ-tobisinni-i. Halle dielā-niini bilaa baa tāmman-kūnŋu.

¹⁹ Kuŋ cie dumaa ku yaa daaku: Diilonŋ un'a ba ta ba wuo hūmienŋa maŋ, *Moisi kalaan-ya baa-ba hiere igēna ŋaa an nyegāan dumaa *anjnamma-na. Un cie mafamma-i, baa naa ko nambiemba namba baa kaagbolaamba

* 9:4 Niēŋ Kāmmaŋ-sebe-i-na (Nombres) 17.16-25. † 9:5 **Seribēbaa-ba:** Ba hi *dōrpōpōrbiemba namba'i dumaanŋo-na.

namba, wuɔ biɛ ba tãmma-i a guɔl baa hũmma, aa ce kumitedãama a vaa *isopefielu a dii misĩrrã ãnjĩnamman-ɛbɛ-i-na aa bi dii misĩrrã nuɔmba-na hiere

²⁰ aa cira: «*Diilonɔŋ uŋ bilaa tobisĩnni-i baa-na baa tãmmaŋ-niini manɔ, ni tãmma yaa-i.*»‡

²¹ Aa naa bi misĩrrã kompadũngu-na baa ku bĩmbĩnni-na hiere.

²² A saa baa ãnjĩnamma-i, ba migãaŋ bĩmbĩnni bɔi baa tãmma-i. Aa ãmbabalma siɛ gbãa pir ni tãmmaŋ-kũngu saa ko.

²³ Hĩɛman-bĩmbĩnni migãaŋ migãaŋ daama temma yaa-i baa bĩmbaaŋ-tãmma, ŋga dɔr-niini yaa kireiŋa-i, nifanni migãaŋ baa tãmma manɔ bɔyaa bĩmbaaŋ-tãmma-na.

²⁴ Bige-i ciɛ mi waŋ-ma dumaanɔ-na? Ku yuŋgu yaa daaku, nelbiliemban maa Diilonɔŋ-dũngu manɔ, Kirsa saa suur kufanɔgu-na, u suurii Diilonɔŋ-dũŋ-kerre yaa nuɔ-i dɔrɔ-i-na, ka waa u caaŋ-nu tuɔ waŋ i yuŋ-maama-i baa-yo.

²⁵ Aa tobisĩcɔlɔnni-na, belle belle, Diilojigãntaamba yuntienɔ suur Diilodubilonɔ-na baa bĩŋwuon-tãmma ka kor Diilonɔ-i. Ŋga Kirsa suurii a ka pã fuɔ fɛrɛŋ kerre yaa-i i diei yonɔ a hã Diilonɔ-i.

²⁶ Die i ne miwaanɔŋ duɔŋ dii huɔngu-na ji hi baa nyuŋgo, kuɔ uu naa u pã u fɛrɛ ku yu niele, uu naa muliɛŋ bɔi dɛ! Ŋga u juɔ i diei yonɔ gbula miwaanɔ tĩmmaŋ-huɔŋ daaku-na, a ji ce u fɛrɛ tãmmaŋ-kũngu duɔ gbuonu ãmbabalma-i.

²⁷ Neliɛŋ nuɔ ŋ ku i diei yonɔ a kã Diilonɔ ka yuu-ni.

²⁸ Kuuduɔŋgu yaa baa Kirsa-i, u ciɛ u fɛrɛ tãmmaŋ-kũngu a hã Diilonɔ-i i diei yonɔ a pir nuɔmba ãmbabalma-i. U ka bir jo. Duɔ jo gboluonɔgu fanɔgu-na, u sa ji pir ãmbabalma, u ji kor bamanɔ ciyaanɔ u duɔ ji kor-ba.

10

¹ *Anjĩnamma ciɛ ta ma pigãaŋ bisĩŋ ku fafaanɔgu yalle yaa yonɔ; ŋga ma'i sĩ fafaanɔgu fanɔgu fɛrɛ-i. A ce dumaanɔ-na, bamanɔ kuraanɔ Diilonɔ-i baa tãmmaŋ-niini-i bienaŋ jonɔ, tãmmaŋ-niini fanni cɛraa ni gbãa migãaŋ-ba ba hi ba fuonɔgu-i Diilonɔ yufelle-na.

² Kuɔ nii na'a ni ka gbãa, nii naa pir ba cãlmuɔ-i bei i diei gbula aa ba siɛ tiraa nunu-yuɔ. A ce dumaanɔ-na dii yiinaa baa naa hiel ba nanɔga buolma-na.

³ Na saa da, belle belle, buolɔŋ daama ce nuɔmba ãmbabalma maama ta ma tĩɛnu-bei.

⁴ Hama-i nuɔ-i? Balɔŋ-tãmma-i baa kaagbolaan-tãmma siɛ gbãa pir neliɛŋ ãmbabalma-i halanɔ-ma u yuŋgu-na.

⁵ Ku'i ciɛ Kirsaŋ taa u jo hĩɛma-na, u gbɛ Diilonɔ-i wuɔ:

«*Ŋ ciera ŋ sa taara tãmmaŋ-kũngu baa bĩŋkũpãŋgu.*

Ŋga ŋ hãa-mi kũɔma mi da mi bir-ma hã-ni.

⁶ *Banɔ konɔ tãmmaŋ-niini manɔ aa kukul-ni, ni maama sa dɔlnu-niɛ, ãmbabalman-tãmmaŋ-kũngu-i maaduɔma.*

⁷ Ku'i ciɛ mi cira:

Diilo, muɔmɛi daami!

Mi juɔ da mi ji ce niŋ taaranɔ kumanɔ,

ŋaa manɔ nyegãaŋ dumaa mi kũngu-na Diilonɔ-nelma-na.»*

⁸ Uŋ puurii u nuŋgu-i, neldiɛlãmma manɔ juɔ, ma yaa daama: «*Ŋ ciera ŋ sa taara tãmmaŋ-kũngu baa bĩŋkũpãŋgu, ŋ sa taara banɔ konɔ tãmmaŋ-niini manɔ aa kukul-ni, ŋ sa bi taara ãmbabalman-niini-i, kerɛ ni sa dɔlnu-niɛ.*» A ne da ãnjĩnamma yaa juɔ baa niipãŋ daani-i hiere.

‡ 9:20 Helman-ɛbɛ (Exode) 24.3-8 * 10:7 Gbelieman-nalãanɔgu (Psaume) 40.7-9

9 Aa tiraa cira: «*Muomēi daami, mi juo da mi ji ce niŋ taaraŋ kumaŋ.*»

Ku pigāaŋ wuɔ u huraa āncencɔlɔmma-i baa maafɛɛmma.

10 Diilonŋ uŋ taa u taara kumaŋ, Yesu-Kirsa ciɛ ku yaa-i. U pāa u fɛɛɛ i diei yonŋ gbula tāmmanŋ-kūŋ temma, a pir i āmbabalma-i.

11 Yinni maŋ jonŋ Diilojigāntaamba kā ba ce ba maacemma-i. Ba hinu ba kor Diilonŋo-i korduɔŋ daama yaa-i baa tāmmanŋ-niini, a ne da tāmmanŋ-niini cɛraa ni gbāa pir nelieŋ āmbabalma.

12 Nga *Kirsa pāa u fɛɛɛ i diei yonŋ a pir nuɔmba āmbabalma-i aa kā ka tɛna Diilonŋo caaŋ-nu gbula

13 tuɔ ciɛ Diilonŋo duɔ mal u bigāarāamba-i hā u ce u bāaŋgu-i beɪ.

14 A ce dumaanŋo-na, uŋ pirii bamaŋ āmbabalma-i, u pāa u fɛɛɛ-i diei yonŋ a migāaŋ-ba ba hi ba fuonŋu-i gbula.

15 *Diilonŋ-Yalle bi waanŋ ma yaa-i wuɔ:

16 «Itieŋo ciɛra:

«*Min ka bel *tobisinni maŋ baa-ba biena maŋ juɔŋ,*

mi ka dii mi ānjɛnamma-i ba hɔmmu-na,

mi ka nyɛgɛŋ-ma ba kusɔnni-na.»

17 Aa tiraa cira:

«*Mi ka hiel ba āmbabalma-i mi huɔŋga-na*

baa ba cālmuo-i hierɛ.»†

18 Da kuɔ Diilonŋo hielaa i āmbabalma-i u huɔŋga-na, yuŋ haku-i dii ŋ ka tiraa pā kuupāŋgu da ŋ hur-ma?

Yaanŋ i piɛ Diilonŋo-i baa huɔŋga diei

19 Terieŋgu faŋgu-na, tobiŋ namaa, Yesu tāmmanŋ ciɛ i suɔ wuɔ i ka gbāa tie suur Diilodubilonŋo-na.

20 U pāa u fɛɛɛ tāmmanŋ-kūŋ temma, a taalnu kompaŋga maŋ waa Diilodubilonŋo dumelle yaanŋga-na a puure hūmefɛɛɛnde hā-ye. Hūmelle fande yaa cicɛlmaŋ-hūmelle-i.

21 A ce dumaanŋo-na, *Diilojigāntaamba yuntieŋo maŋ dii baa-ye Diilonŋ-dūŋgu yuŋgu-na, u temma si dii.

22 Terieŋgu faŋgu-na, i āmbabalma ānjɔguɔmaŋ hilaa i hɔmmu-na aa i ce koŋ, yaanŋ i piɛ Diilonŋo-i baa huɔŋga diei aa i gbu i haa i nanŋga yuɔ ku haama.

23 U sa pā nuŋgu aa ji bir baa huonŋ-āndaanŋu, a ce dumaanŋo-na, inŋ faranŋ i ne kumaŋ aa tie waŋ ku maama, yaanŋ i nyaar-kuɔ kpelle.

24 Yaanŋ i tie kāyā i-naa i dii sirɛiŋa i-naa nuɔ nelnyulmu cemma-na baa ānfafamma bi cemma-na.

25 Baa na yanŋ i tie bir i tigiimambaa-ba-na ŋaa banambaŋ miɛŋ-kuɔ dumaa. Aa ji tiraa da nanŋ daa Itieŋo jomma piɛ ma jo dɛ-i-na, yaanŋ aa i tie dii sirɛiŋa i-naa nuɔ.

26 Na saa da, inŋ suyaa ninsoŋo-i, die suuye i yufieŋa-i aa cor tie ce kuubabalaaŋgu-i, tāmmanŋ-kūŋgu nanŋu si dii kumaŋ gbāa pir i āmbabalma-i.

27 Die suuye i yufieŋa-i, kumaŋ tɛyāa ku yaa daaku: I tɛna baa hotiele-i i tie ciɛ gɛŋgɛryiŋgu-i baa dāŋgbɔguɔŋgu maŋ ka wuo Diilonŋo bigāarāamba-i.

28 Umanŋ duɔ cāl *Moisi *ānjɛnamma-i, aa nuɔmba hāi sisɔ ba sieɪ da-yo aa waŋ-ma, hujarre si dii-kuɔ; ba ko kutieŋo-i.

29 Terieŋgu faŋgu-na, umanŋ duɔ saa dii Diilonŋ-Bieŋo nuŋgu-i, umanŋ duɔ saa kāŋ *tobisinniŋ-tāmmanŋ maŋ pirii u āmbabalma-i, umanŋ duɔ tuɔ bɛna *Diilonŋ-Yalle yerre-i, ŋ sie suɔ wuɔ di yaa pigāaŋ-yeŋ Diilonŋo hujarre-i, fuɔ kūŋgu ka waa nie? Ku sie balanŋ yanŋ umanŋ cālāa ānjɛnamma-i wei?

30 Umanŋ ciɛra:

† 10:17 Seremi (Jérémie) 31.33-34

«Muɔmɛi ka suu sɔlaaŋgu-i;
muɔmɛi ka pã neliɛŋo neliɛŋo baa uŋ cie kumaŋ.»

Ma sɪ i suɔ kutienjo-i ke? U yaa Diilonjo-i. U tiraa cira wuɔ:

«Itienjo ka ce u baamba andaŋgu-i.»‡

³¹ Diilonjo-i Cicɛlmantienjo-i, u nel da ma bel-ni, hotiele dii-kuɔ de!

³² Yaan aa na ne kumaŋ curaa: Naŋ hilaa kukulma-na, ku domma-na mulien hama-i saa haa-nei? Nga ma saa gbãa jinya-nei.

³³ Na hɔlma-na, ba taa ba tuora banamba aa ce-ba kpãncɔlgũɔ nuɔmba-na. Bamaŋ naa tɛ, ba saa nanna ban ceŋ bamaŋ kpãncɔlgũɔ-i; ba taa ba kãya-bei.

³⁴ Na siyaa mulien baa kasobiemba-i aa na bi siyaa ba hũu na nagãŋ-niini-i ni maama saa jaŋ-na, aa suɔ kerre wuɔ bimbifafanni nanni dii baa-na a yaŋ ban hũyãa nimaŋ aa ni sa ji kã terienju.

³⁵ Terienju faŋgu-na, naŋ daa holle maŋ dii ku domma-na, baa na yaŋ di korra-nei, ku yaa Diilonjo ka pã-na boi.

³⁶ Vaan na fere na ta na ce Diilonjo uŋ taaraŋ kumaŋ a gbãa da na da uŋ pãa nuŋgu maŋ.

³⁷ Na saa da, ma nyegãaŋ Diilonjo-nelma-na wuɔ:

«Ku saa maa, ku tɛyãa cɛlle

aa umaŋ saaya u jo, u jo.

U sie vaaya.

³⁸ Umaŋ vii mi hũmelle-na, uŋ haa u naŋga-i miɛ, u ka kor,

ŋga duɔ nanna hũmelle-i, ku sie dɔlnu-miɛ baa-yo.»§

³⁹ Bamaŋ naana hũmelle-i aa ta ba kã da ba ka balla, miɛ ii si dii baa-ba. Nga bamaŋ hũyãa-ma da ba ka kor, ii dii baa ba yaa-i.

11

Nagãhaalen-maama

¹ A haa ŋ naŋga-i Diilonjo-na ku yunju yaa wuɔ niŋ hiŋ kumaŋ taalunju-i, ŋ suyaa wuɔ ŋ ka da-ku, ku bi pigãaŋ wuɔ niŋ'a ŋ sa da kumaŋ baa ŋ yufelle, ŋ suyaa wuɔ kuu dii.

² Yiinataamba naa haa ba naŋga Diilonjo-na ku'i cie Diilonjo gbeliɛŋ-ba.

³ I haa i naŋga Diilonjo-na ku'i cie i suɔ wuɔ Diilonjo hielaa miwaanjo-i baa u nuŋ-ãndaŋgu yon, a ce dumaanjo-na in dan nimaŋ hiere baa i yufienja-i ni hilaa in'a i sa da kumaŋ baa i yufienja yaa nuɔ-i.

⁴ Abel naa haa u naŋga Diilonjo-na ku'i cie u pã binjũfafaŋgu hã Diilonjo-i a yaŋ Kayine-i*. Uŋ ŋa naa haa u naŋga Diilonjo-na, ku'i cie Diilonjo gbeliɛŋ-yo wuɔ u vii aa cira u niipãnni dɔlaanu-yuɔ. Abelŋ haa u naŋga-i Diilonjo-na, uŋ fie ku, u nelma dii-ye hũmefafalle-na yogo.

⁵ Enɔki naa haa u naŋga Diilonjo-na ku'i cie Diilonjo bie-yo ka jina u caaŋ-nu u saa yaŋ u ku†. Ba juɔ'a ba ne naa-yo; molon yufelle saa ji tiraa haa-yuɔ. Aa u suɔ duɔ ta, Diilonjo naa waŋ-ma wuɔ u kũŋgu dɔlaanu-yuɔ.

⁶ Da ŋ saa haa ŋ naŋga-i Diilonjo-na, ku sie gbãa dɔlnu-yuɔ baa-ni. Umaŋ piyaan Diilonjo-i, u saaya u hũu-ma wuɔ Diilonjo dii, aa u pã bamaŋ taaraayan-yuɔ.

⁷ *Nowe naa haa u naŋga Diilonjo-na ku'i cie Diilonjo uŋ gbuɔya-yuɔ baa mamaŋ, u hũu-ma a ne da ma saa naa hi ce yogo. U nuɔ Diilonjo nuŋgu-i aa ce begubuɔ-i a suur baa u dumellen-baamba-i hiere hũmma saa da wuɔ-ba. Uŋ

‡ 10:30 Anjɪnamma tiyemman-sebe (Deutéronome) 32.35-36 § 10:38 Abakuke (Habaquq) 2.3,4

* 11:4 Niɛŋ Miwaanjo jɪnamman-sebe-i-na (Genèse) 4.3-10. † 11:5 Niɛŋ Miwaanjo jɪnamman-sebe-i-na (Genèse) 5.21-24.

ciε mafamma-i u pigāan wuɔ maman daa banamba-i ba'i taaraaya-mεi. Aa un haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε u ce nelviinɔ Diilonɔ wulaa.‡

8 *Abiramu naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε u nu u nunɔu-i aa hūu-ma hel ba nelle-na ta tuɔ kā Diilon un pāa nunɔu-i baa-yo wuɔ u ka hā-yo nelle man; a ne da u saa tuɔ suɔ di saangu.

9 Uu naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε un pāa nunɔu-i wuɔ u ka hā-yo nelle man u kā ka tiεna-diε n̄aa nerienɔ tuɔ cɔ kompadūn-nu. *Isaki-i baa *Yakɔbu-i, ba bi waa kompadūnni yaa nuɔ-i aa nuduɔnɔgu yaa bi pāa baa bafamba-i.

10 Diilon un fuu nelle man aa ma-de u fεrε, dūnni yieraaya dεi, Abiramu yufelle waa di yaa nuɔ-i.

11 Sara waa cεnyeiɔ, n̄ga uu naa bi haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε u gbāa duɔ da bilonɔ; n̄ siε suɔ wuɔ uu naa cor bilodalle-i gbuu maa. Uu naa suɔ wuɔ uman pāa nunɔu-i baa-yo wuɔ u ka da bilonɔ u siε gbāa tāal-o, ku'i ciε ma bi dɔl-o.

12 Ku ciε dumεi bibienɔ diei hon a dii h̄ema yu a ne da uu naa tuɔ yii baa u yunɔu. U huonɔgu ciinu n̄aa nin daa m̄εn̄a-i dumaa d̄arɔ-i-na; molo siε gbāa k̄an-ku. §

13 Baman bafamba-i daaba-i hiere, ba haa ba nanɔa Diilonɔ-na ji ku. Diilon un pāa nunɔu man, ba saa hi-ku; n̄ga ba faara da-ku yaa-i a ce ba h̄ammu gbuu f̄ε baa-ku. Bafamba fεrε waan-ma wuɔ bafamba-i h̄uncortaamba, bafamba muntienammu s̄i h̄ema-i.

14 Baman piiyen dumaanɔ-na, ku pigāan wuɔ ba taara ba nelle.

15 Ban hilaa diman nuɔ-i, kuɔ di k̄ɔma naa bel-ba, baa naa gbāa bir kā-diε.

16 N̄ga ba taa ba taara diman faa yan difande-i. Ba taa ba taara d̄ornelle. Ku'i ciε Diilonɔ siε ba ta ba b̄i-yo ba Diilonɔ. Na saa da, u migāan terienɔgu h̄a-ba u nelle-na.

17 Abiramu naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε Diilon un fiε ce-yo ne wuɔ u p̄a Isaki-i h̄a-yo, u saa yagar. U siyaa duɔ p̄a u beduɔla-i h̄a Diilonɔ-i.

18 A ne da Diilonɔ naa p̄a nunɔu baa-yo wuɔ: «*Isaki yaa ka h̄a-ni huonɔgu.*»*

19 Abiramu naa suɔ wuɔ Isaki duɔ fiε ku, Diilonɔ ka gbāa sire-yuɔ, ku'i ciε Diilonɔ bir u bienɔ-i h̄a-yo. Nel daama ciε āntigāama.

20 Isaki naa bi haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε u cārā-yuɔ h̄a Yakɔbu-i baa Esawu-i ba bis̄inuɔ maama-na. †

21 Yakɔbu naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε un juɔ tuɔ yii duɔ ku u cārā-yuɔ h̄a Yosefu bεpuɔmba-i ba yunniɔ aa yiiye u b̄uɔle-i a d̄ūna jaal Diilonɔ-i. ‡

22 Yosefu naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε un juɔ piε kuliinɔgu huonɔgu man nuɔ-i, u wan-ma wuɔ *Isirahel-baamba ka hel Esipi-i-na aa pigāan ban saaya ba ce kuman baa u kogonni-i. §

23 *Moisi b̄incuɔmba naa haa ba nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε ban huon-yo ba fuo-yo u ce caamba siεi. Baa naa da u faa cor a ce ba saa k̄an j̄amatigi āndaanɔgu-i.*

24 Moisi naa haa u nanɔa Diilonɔ-na ku'i ciε u yaanɔan juɔ cā u yagar wuɔ ba baa b̄i-yo j̄amatigi h̄ayēlnɔ.

25 U niε fiisaanɔgu-i aa yan-ku; wuɔ fiisaanɔgu man ban ceɔ-kun āmbabalma h̄olma-na ku sa cɔ; aa h̄irā u k̄ɔma-i ka mulien baa Diilon-baamba-i.

‡ 11:7 Niεn Miwaanɔ j̄namman-sebe-i-na (Genèse) 6-9. § 11:12 Niεn Miwaanɔ j̄namman-sebe-i-na (Genèse) 22.17. * 11:18 Miwaanɔ j̄namman-sebe (Genèse) 21.12 † 11:20 Niεn Miwaanɔ j̄namman-sebe-i-na (Genèse) 27.28-29,39-40. ‡ 11:21 Niεn Miwaanɔ j̄namman-sebe-i-na (Genèse) 48.1-20; 47.31.

§ 11:22 Niεn Miwaanɔ j̄namman-sebe-i-na (Genèse) 50.24-25 baa Helman-sebe-i-na (Exode) 13.19. * 11:23 Ba gb̄ε Esipi j̄amatigi man naa ciεra ba ko bis̄almba-i. Niεn Helman-sebe-i-na (Exode) 1.8-22.

²⁶Uu naa ne da da η hirā tuosinni-i *Konkortieno man ka jo u temma-i, kuu dii baa yungu a yan weisinni-i hiere Esipi-i-na. U taa u fara u ne Diilon η un ka pā-yo baa kuman.

²⁷Moisi naa haa u nanɔa Diilonο-na ku'i cie u hel Esipi-i-na u saa kān jāmatiɔi hōdulle-i. U nyaarāa ηaa u da Diilonο-i baa u yufelle.

²⁸Uu naa haa u nanɔa Diilonο-na ku'i cie u ce *kōrsinni timman-ponsaanɔu-i. U cie Isirahel-baamba hure tāmma ba dumien-yammu-na wuo *dōrpōpōrbilonο man kuη nuamba-i duō ji tuō cor, u baa ko Isirahel-baamba bēpuamba-i.†

²⁹Isirahel-baamba naa haa ba nanɔa Diilonο-na ku'i cie hūmma taal sōmma hāi dāmman-nuoradāama-i-na‡ aa ba wuo cor terkuraan-nu. Esipitaan ba'a ba niya-bei ce ba temma-i hūmma wuo-ba.

³⁰Isirahel-baamba naa haa ba nanɔa Diilonο-na ku'i cie ba nu u nunɔu-i aa wuo ciilā Yeriko-i yinni niediei. Niehāi yiingu-na nelle-koko wuo cii.

³¹Araabu man waa saasorcieno-i uu naa haa u nanɔa Diilonο-na ku'i cie u har Isirahel-baamba man naa juō da ba ji cuo ne nelle-i, a ce dumaanο-na ba saa ko-yo baa baman saa ta ba nu Diilonο nunɔu-i.§

³²Mi tiraa wan wuo nie? Mi sie da mi fere a piiye Sedeō maama-i, baa Baraku maama-i, baa Samusō maama-i, baa Yefite maama-i, baa *Davidi maama-i, baa *Samiel maama-i a naara *Diilopōpōrbiemba bi maama-i.*

³³Ban haa ba nanɔa Diilonο-na, ba cie berru-i a hūu jāmālābaa bōi. Ba wuoyaa hūmelle aa Diilon η un pāa nunɔu man baa-ba, ba daa-ku. Ba suuye jarbaa-ba nunni-i.

³⁴Ba diyaa-ba dāamu-na nga bīnkūngu saa ce-ba. Ba kuraa jigānga-na. Fōngūō saa waa-bei, nga Diilonο diyaa fōngūō bei. Ba cie nankarbabaa berru-na. Ba duōnya nilēiηa bōi sorosibaa ba gbar.

³⁵Caamba namba naa haa ba nanɔa Diilonο-na ku'i cie u sire ba kuomba-i hā-ba.

Ba muyaa nuamba namba ko-ba wuo ba cie nie ta ba wuo Diilon η hūmelle-i. Kuō baa naa ciina-die baa naa gbāa yan-ba, nga ba yagaraa kufangu-i wuo da ba ku, Diilonο ka sire-bei ba ta ba ce ba bāanɔu-i baa-yo.

³⁶Ba bi nyie banamba sūlma aa muo-ba aa vaa banamba dii-ba kaso.

³⁷Ba naan banamba baa tāmpīeηa ko-ba. Ba karaanu banamba sōmma hāi, aa fō banamba baa jigāmmu ko-ba. Muncōmmu saa waa baa banamba. Kutaamba taa ba wuōra ba bīη. Ba taa ba hī cāani. Bīnkūngu saa waa baa-ba. Nuamba mulāan-ba aa ce-ba sūlma.

³⁸Miwaanο saa naa saaya baa-ba. Ba taa ba wuōra ba bīη hīeη-nu, tānni-na aa ta ba cō fonniη.

³⁹Baman bafamba-i daaba-i hiere, Diilonο gbelaan-ba wuo ba haa ba nanɔa yuō, a ne da un pāa nunɔu man, ba saa da-ku.

⁴⁰Bige-i cie ba saa da-ku? Diilonο nie da mie die hi i fuonɔu-i baa bafamba-i hiere kuuduonɔu aa da-ku, ku yaa bōyaa. U saa tuō taara bafamba da-ku mie i yaan-na ku'i cie.

† **11:28** Niēη Helman-sebe-i-na (Exode) 12.1-30. ‡ **11:29** Niēη Helman-sebe-i-na (Exode) 14.21-31 baa Pōpuar. 7.36. § **11:31** Niēη Yosuwe sebe-i-na (Josué) 2. * **11:32 Sedeō:** Niēη u kūngu-i Gēngertaamba sebe-i-na (Juges) 6-8. **Baraku:** Niēη u kūngu-i Gēngertaamba sebe-i-na (Juges) 4.6-16. **Samusō:** Niēη u kūngu-i Gēngertaamba sebe-i-na (Juges) 14-16. **Yefite:** Niēη u kūngu-i Gēngertaamba sebe-i-na (Juges) 11. ***Davidi:** Niēη u kūngu-i Samiel sebedielānο-na (1 Samuel) 17.23-51. ***Samiel:** Niēη u kūngu-i Samiel sebedielānο-na (1 Samuel) 7.9-11.

12

Yaan i hīrā i kūōma-i

¹ Terienḡu faṅgu-na, nelpūṅgu maṅ siire wuō Diilonḡ-hūmelle-i daaku-i, ku taa i yaan-na ta ku pigāan-ye hūmelle-i. A ce dumaanḡo-na, kumaṅ bilaayan-ye i sa gbā i kā yamma Diilonḡ-hūmelle-na, yaan i hiel i nanḡa kuō. Ambabalma maṅ sḡḡlaanunḡ i gbeini-na fēu, yaan i yaan-ma aa i vaa i fere baa gbarunḡu maṅ dii i gbeini-na.

² Yaan i tie ne Yesu yaa-i. U yaa cie i haa i nanḡa-i yuō aa u yaa ka ce i haa-ka hi i fuonḡu-i. U hīerā kuliinḡu-i *daanḡu-na, u saa ne ku senserre-i. Hōfēlle maṅ taa di cie-yo, u taa u fara u ne di yaa-i. Fiefiε-i-na, uu dii tīena Diilonḡo caanḡ-nu.

³ Niεṅ unḡ hīerā nelbabalaamba bigāaru-i dumaa, ku yaa kūōkaralle sie ta di muliεṅ-na.

⁴ Nanḡ yenḡ malunḡu maṅ nuō-i baa āmbabalma-i, unaa saa tīe-maṅ yogo do!

⁵ Aa Diilonḡ unḡ dii sireiṅa maṅ nei wuō u bisālḡ namaa, sireiṅa faṅa maama karaanu-nei wei? Ma nyegāan wuō:

«Mi biε, Itieṅ duō kaya ḡ yunḡu-i mamaṅ nuō-i, baa biε-ma ānsḡsḡmma.

Duō nuola-niε, baa yaṅ ḡ kūōma kara.

⁶ Umanḡ maama-i dḡlaanunḡ Itieṅo-i, u dii u yaa-i hūmefafalle-na.

Unḡ biṅ umanḡ u biεṅo, u muo u yaa-i.»*

⁷ Taa na hīrā muliεma-i, Diilonḡo dii-na hūmefafalle-na baa ma yaa-i. U ce dumēi baa u bisālmba-i. Namaa daa bisālāanḡ hayo-i dii aa u to sa nuola-yuō?

⁸ Diilonḡo nuola u bisālmba-i hiere. Duō yaṅ namaanḡo-i u sa nuola-nei, na saaya na suō wuō u bisālḡ-kireiṅ namaa sī; na to dii u deṅ.

⁹ Tonaamba dii baa-ye hīema-na bande-i-na ta ba nuola-yiε aa i tie kāṅ-ba. Ku ce nie i sie nu i To maṅ dḡrḡ-i-na u nunḡu-i aa da cicēlma maṅ sa tīεṅ dede-i?

¹⁰ I tobaa-ba nuolaaya-yiε a saanu baa kuṅ dḡlaanu bafamba dumaa, aa ba nuolamma bālāa hīema-na bande yonḡ. A ne da Diilonḡo ne miε fafaanḡu'i aa tuō nuola-yiε i diε bir fuō birma.

¹¹ Da ba ta ba nuola-niε, banḡ nuolanḡ-niε huonḡu maṅ nuō-i ku sa dḡlnu-niε, ku bir yaṅ aa ta ku jaṅ-ni. Nḡa da ḡ sie ba nuola-niε, ku huonḡu jo baa viisīnni baa yaafēlle.

¹² Terienḡu faṅgu-na, baa na yaṅ na kūōma kara.

¹³ Biyaanḡ hūmefafalle ku yaa bamaṅ gbeini-i nuyāanu ku ka ta ku buō-bei ku kā, ku sie hor-bei.†

Aṅgbuyamma

¹⁴ Gbāanḡ kpelle na ta na dḡl nuōmba-i hiere aa na yaṅ Diilonḡo bir-na u birma. Umanḡ duō saa yaṅ Diilonḡo bir-o, u sie gbāa da Itieṅo yufelle.

¹⁵ Bilaanḡ na fere unanḡ nuō ḡ baa ji cīina Diilonḡo hujarre-i. Baa na yaṅ ceinḡ-purru da unanḡ-na na hḡlma-na a ji tuō celienḡ banamba-i baa u balaanḡu-i.

¹⁶ Molo baa ji dii u nanḡa biṅwosīnni-na, molo baa bi bel Diilonḡ-biṅkūṅḡu nanḡu baa u nanyuonḡu Esawu temma-i: Esawu huraa u beḡpolsīnni-i baa jukalaanḡu.

¹⁷ Na suyaa wuō ku huonḡu-na u juō tuō taara tuonḡo cārā Diilonḡo-i hā-yo beḡpuōmba namba temma, nḡa tuonḡo saa hūu-ma. Unḡ fiε kaal cārā-yuō ma saa dḡl-o.‡

¹⁸ Namaanḡo-i nanḡ piyaa Diilonḡo-i dumaa, kuuduonḡu sī baa *Isirahel-baamba-i. Bafamba kāa tānunḡ-nu. Ba daa dāamu-i, baa fafalmu-i a naara kukulberre nanḡ temma tānunḡ-na.

* **12:6** Bīncuonḡ-nelmaṅ-sebe (Proverbs) 3.11-12 † **12:13** Isayi (Ésaie) 35.3 ‡ **12:17** Niεṅ Miwaanḡo jīnammaṅ-sebe-i-na (Genèse) 25.29-34; 27.30-40.

¹⁹ Ba nuɔ yerre buu, aa bi nu molo piye da gbagaga. Ba cārā kutienɔ-i wuɔ u baa tiraa u piye baa-ba.

²⁰ Uɲ waan maman, ma saa ta ma du dei ba tūnni-na ku'i ciɛ. U gbɛ-ba wuɔ: «*Uman duɔ yiɛya t̄anun daaku-i, halle da ku fiɛ waa b̄ɪɲwuonɔ, na nan kutienɔ-i baa t̄amp̄iɛɲa na ko-yo.*» §

²¹ Nelma man ciɛ t̄anunɲu-na*, maa naa silaa ta ma nyɛɲ k̄ɔma ma cor, a ce *Moisi fuɔ fɛrɛ u cira: «Korma ciɛ mi k̄ɔma gbuu ta ma nyɛɲ!» †

²² N̄ga kuuduɲɲu s̄i baa namaanɔ-i. Namaa na k̄āa *Sinyɔ-t̄anun-nu, na k̄āa Cicɛlmantienɔ nelle yaa nuɔ-i; *Yerusalemu man d̄ɔrɔ-i-na, na k̄āa u yaa nuɔ-i. *D̄ɔrp̄ɔpuɔrbiemba dii u yufelle ta ba ce ba b̄aanɲu-i.

²³ Namaanɔ-i, na suurii Diilonɲ-bɛpuɔmba-na. Ba yirɛɲa nyɛḡāan d̄ɔrɔ-i-na. Na piyaa Diilonɔ-i, u yaa nelbiliemba-i hiere ba ḡɛɲɛrtienɔ-i. Na suurii nelviimba-na. Ba yaa hii ba fuonɲu-i Diilonɲ-terienɲu-na.

²⁴ Namaanɔ-i, na piyaa Yesu man *tobisifɛlenni yaanɲa-na. U yaa kuu k̄unna u t̄amma-i. U t̄amma k̄āyā-yiɛ a yan Abel maama-i. ‡

²⁵ Terienɲu fanɲu-na, bilaan na fɛrɛ! Baa na yagar wuɔ na siɛ nu uman piyen baa-na u nelma-i. Uman taa u piye baa Isirahɛl-baamba-i h̄ɛma-na bande-i-na, baman naa yagar wuɔ ba siɛ nu u nelma-i, ba saa gb̄āa kor yaahuolo-na. Uman piyen baa miɛɲɔ-i, uɲ yɛɲ d̄ɔrɔ, diɛ saa nu u nuɲɲu-i, i ka ce niɛ gb̄āa kor-yuɔ?

²⁶ U piye dede fuɔ h̄ɛma sagalla§; n̄ga fiɛfiɛ-i-na, u p̄āa nuɲɲu baa-ye wuɔ: «*Mi ka tiraa sagalla h̄ɛma-i i diei baa d̄ɔrɔ-i naara.*» *

²⁷ Uɲ waan mafamma-i, ku piḡāan wuɔ ku yiɲɲu-na, uɲ hielaa b̄imb̄inni man hiere, ni ka b̄iɛna halan aa yan niman siɛ gb̄āa b̄iɛna.

²⁸ In̄ ka ce i b̄aanɲu-i nelle man nuɔ-i, di siɛ gb̄āa b̄iɛna. Terienɲu fanɲu-na, yaan i tiɛ ce Diilonɔ-i kasi saa da-yo. I tiɛ c̄āa-yo aa i tiɛ jaal-o kuɲ d̄ɔlaanu-yuɔ dumaa. I tiɛ dii u nuɲɲu-i aa i tiɛ k̄aalā-yuɔ.

²⁹ Ni ma'i s̄i u ce n̄aa d̄āamu. †

13

Kuman d̄ɔlaanun Diilonɔ-i

¹ Namaanɔ-i, yaan na maama cor ta ma d̄ɔlnu ma-naa n̄aa c̄ɛduɔɲ-bien namaa.

² Baa na yagar niraamba harma na dumien̄a-na. Na saa da, banamba t̄iyāa niraamba harma-na, a ji har *d̄ɔrp̄ɔpuɔrbiemba aa ba saa suɔ.

³ Yaan baman dii kaso-i-na ba maama ta ma t̄ɛnu-n̄ɛi; ku waa n̄aa naa dii baa-ba kaso-i-na. Aa nan yɛɲ t̄ammaɲ-nuɔɲ namaa, baa na yan ban ceɲ baman s̄ulma-i ba maama karaanu-n̄ɛi.

⁴ N̄ɛliɛɲɔ n̄ɛliɛɲɔ, u saaya u tuɔ k̄ān ānsorre-i aa baman dii ānsorre-na ba vii baa ba-naa, ni ma'i s̄i, baman ciɛɲ saasors̄inni-i baa *fuoces̄inni-i Diilonɔ ka ḡān baa-ba.

⁵ Gbeɲ-nyulmu saa saaya mu ta yaanɲa n̄ɛi. Yaan na naḡān-niini ta ni ye-na. Na saa da, Diilo fuɔ fɛrɛ ciɛra wuɔ:

«*Mi siɛ yan-ni n̄ diei,*

Mi siɛ nanna-niɛ gbula.» *

§ 12:20 Helman-sebɛ (Exode) 19.12-13 * 12:21 Niɛɲ Helman-sebɛ-i-na (Exode) 19-20 baa Anjɲamma tiyemman-sebɛ-i-na (Deutéronome) 4-5. † 12:21 Niɛɲ Anjɲamma tiyemman-sebɛ-i-na (Deutéronome)

9.19. ‡ 12:24 Yesu kuliɲɲu ciɛ i suɔ hujarre-i a ne da Abel k̄unɲu taa ku taara s̄olaanɲu. § 12:26

Niɛɲ Helman-sebɛ-i-na (Exode) 19.18. * 12:26 Ase (Aggée) 2.6 † 12:29 Anjɲamma tiyemman-sebɛ

(Deutéronome) 4.24 * 13:5 Anjɲamma tiyemman-sebɛ (Deutéronome) 31.6,8; Yosuwe (Josué) 1.5

6 Terienḡu fanḡu-na, nelienḡo nelienḡo, u gbāa da holle cira:

«Itienḡo yaa kāayāḡ muḡ;

mi sie kāala bḡnkūḡu

Nelbilo fuḡ gbāa ce bige-i mie?»†

7 Na yaataamba maḡ siire waḡ Diilonḡ-nelma-i baa-na, baa na yaḡ ba maama karaanu-nei. Nienḡ baḡ siire haa ba naḡga-i Diilonḡ-na dumaa ji ta ba ku, aa na ce ba temma.

8 Yesu-Kirsaḡ waa dumaa cicuḡḡu-na, uu dii dumai nyuḡḡo-i-na, aa u ka bi tie dumai yinni maḡ jonḡ.

9 Baa na yaḡ ba hel baa nelma yaḡga naḡga a ji pira-nei mie hūmelle-na. Baa na yaḡ ba cu na yammu-i baa niwuoniḡ-maama. Na saa da, ku saaya Diilonḡ-hujarre yaa ce nelienḡ nuḡ ḡ huḡḡa tieḡa terduḡḡ-nu, niwuoniḡ-maama si. Bamaḡ firaa niwuoniḡ-maama-i, ma saa kāyā-bei dede gbula.

10 Yesu cie u fere tāmmanḡ-kūḡu a pir i āmbabalma-i. *Diilojigāntaamba maḡ curaa baa bḡncuḡḡ-jigāḡḡa-i kompadūḡḡu-na, ba nuḡḡu si dii baa-ye.

11 Da ba ko bḡmbaamba-i dumandε-i-na, *Diilojigāntaamba yuntienḡo suur baa tāmmanḡ yaa Diilodubilonḡ-na ka kor Diilonḡ-i āmbabalma maama-na, aa bḡmbaamba famba fere-i ba hel baa-ba gborsanniḡ ka caa-ba.

12 Ku'i cie na bi da Yesu kuu gborsanniḡ duḡ pir nuḡmba āmbabalma-i baa fuḡ fereḡ tāmmanḡ-i.

13 Terienḡu fanḡu-na, yaaḡ i hira tuosinni-i fuḡ temma-i aa i hel i nyaanu-yuḡ dii gborsanni-na.

14 Na saa da, ninsonḡ-nelle si dii baa-ye hieḡma-na bande-i-na dimaḡ cuḡḡ, i taara bisḡḡ ku diele yaa-i.

15 Yaanḡ i tie pā jaaluḡḡu-i hōnni maḡ jonḡ i hā Diilonḡ-i Yesu maama-na. Mie tāmmanḡ-kūḡu yaa kufanḡu-i. I tie ce-yo bōi baa i nuḡ-āndenni-i.

16 Baa na yaḡ ānfafamma cemma maama karaanu-nei, aa na bi ta na kāyā na-naa ḡaa ceḡduḡḡ-bienḡ namaa, kufanḡu temma saa baa tāmmanḡ-kūḡu maḡ dōlaanuḡ Diilonḡ-i.

17 Taa na nu na yaataamba nunni-i, taa na sie ba wulaa. Ba yaa kāayāḡ-nei Diilonḡ-hūmelle-na. Ba suyaa wuḡ yiuḡḡu dii baa yiuḡḡu, Diilonḡ ka yuu-ba baḡ cie kumaḡ na hōlma-na. Gbāaḡ ba ta ba ce ba maacemma-i baa hōfelle. Da na du ba hōmmu-i ku sie fa weiḡma hā-na.

18 Taa na cārā Diilonḡ-i na hā-ye. I suyaa wuḡ i hōmmu kuḡḡ; i taara i tie ce kumaḡ faa hōnni-na hiere.

19 Jande mi gbu mi cārā-nei: Cāraḡ Diilonḡ-i u yaḡ mi bir donduo kā na wulaa.

Jaaluperienḡu

20-21 Diilonḡo yaa hōfelle tienḡo-i, u siire Itienḡo-i Yesu-i hiel-o kuomba hōlma-na. U kāyā-nei na ta na gbā na ce ānfafamma-i ma sinni-na hiere a gbāa ta na ce u huḡḡa-i. U ce Yesu-Kirsa bir-e uḡ taaraḡ i waa dumaa. Yesu-Kirsa yaa i ninsonḡ-tayaana-i‡. U yaa cie u fere tāmmanḡ-kūḡu a bel Diilonḡo *tobisinni-i baa-ye. Tobisinni fanni sa ji boruona dede. Jaaluḡḡu gbie baa u yaa-i hōnni maḡ jonḡ! Ma cie!

22 Tobinḡ namaa, mi diyaa nelma'i na tūnni-na. Mi saa nyegēḡ-ma bōi. Jande fieḡ na hōmmu-i baa ma numma-i.

23 Yaanḡ mi tūnu-nei, ba naana i natobiḡo-i Timote-i. Duḡ jo donduo, mi ka kā baa-yo i ka ne-na.

† 13:6 Gbeliemaḡ-nalāaḡḡu (Psaume) 118.6,7 ‡ 13:20-21 Girekimma-na ba bie Yesu-i «āncḡinaḡo» bande-i-na. Ba taara ba pigāaḡ wuḡ u yaa i yaaḡga-na Diilonḡ-hūmelle-na tuḡ kāyā-yie. Fuḡ fere yaa bie u fere dumaḡḡo-na. Nienḡ Nsāa sebe-i-na 10.11.

²⁴ Mi jaalaa yaataamba-i baa Diilonɔ-dũŋ-baanɔ namaanɔ-i hierɛ. *Itali-
taamba pãa-na jaalunɔ.

²⁵ Diilo kãyã-nei hierɛ.

Sakeŋ nyegãaŋ sebɛ maŋ Nelmuoyamma

Sake maŋ nyegãaŋ sebɛ daayo-i u waa yaatienjo Diilon-ɗuŋgu-na *Yerusalemu-i-na (Gal. 2.9). U nyegãaŋ-yo a hã Diilon-ɗuŋ-baamba maŋ dii hienju-na hiere, a duɔ pigãaŋ-ba baŋ saaya ba ta ba hel ba ce dumaa yinni maŋ joŋ.

Sake nuŋgu hii nelma boi: U waan gbeintesinni maama, baa nawalsinni maama. Aa wein da ma da-ni niŋ saaya ŋ nyaar dumaa Diilon-hümelle-na u waan-ku (sap. 1). Wuɔ ciɛluɔ saa fa tɛnamma-na aa bi tiraa cira Diilon-nelma sa hũu yoŋ nuŋ-nu, da ŋ hũu-ma, ma saaya ma ta ma da ŋ ciluɔ-i-na, ni ma'i sɪ ŋ ce gbãŋgbãŋ (sap. 2). Wuɔ i bel i fɛrɛ i nunni-na, aa tagaaya pigãaŋ Diilon uŋ biŋ kumaŋ nelnulle-i (sap. 3). Wuɔ Diilon-ɗuŋ-baamba yaŋ berru-i baa ba-naa cãlma aa ba hiel ba naŋga bombolma-na (sap. 4).

Sebɛ periema-na, u gbuɔya waamba-i aa dii sireiŋa Diilon-ɗuŋ-baamba-na wuɔ ba fɛ ba hõmmu-i ba ta ba cie Itienjo jomma-i aa ba ta ba cãrã Diilonjo-i weima-na hiere (sap. 5).

Jaaluŋgu

¹ Diilon-ɗuŋ-baan* namaa naman dii hienju-na hiere, mi jaalaa-na! Muo Sake, mi cãa Diilonjo baa Itienjo-i Yesu-Kirsa, muɔmei nyegãaŋ sebɛ daayo-i da mi hã-na.

Taa na nyɛ baa na sũlma-i

² Tobin namaa, weima weima da ma da-ni, ta ŋ gbu ŋ nyɛ baa-ma.

³ Na saa da, wein da ma da-ni aa ŋ nyaar Diilonjo-na, ku yaa ciɛŋ ŋ naŋ kaasinni fafamma Diilon-hümelle-na.

⁴ Nga na saaya na gbãŋ, na kaasinni suur kã yaan-na, ku yaa na ka da fõŋgũɔ yiera fafamma aa biŋkũŋgu siɛ naa-nei.

⁵ Nelnulle da di yor umaŋ nuɔ-i, u cãrã-diɛ Diilonjo wulaa, u ka hã-yo baa-de. Diilonjo firiinu u huɔŋga-i baa nuɔmba-i hiere.

⁶ Nga ma diei dii, da ŋ'a ŋ cãrã biŋkũŋgu biŋkũŋgu Diilonjo wulaa, baa ce ŋ hõmmu-i mu hãi, haa ŋ naŋga-i yuɔ wuɔ u ka hã-ni niŋ cãrãŋ kumaŋ. Umaŋ ciɛŋ u hõmmu-i mu hãi, uu dii ŋaa hũmma, fafalmu ta mu wuɔra mu pira-meɪ.

⁷⁻⁸ Fuɔ temma-i uŋ'a u sa kã yaduɔŋga u weima-na hiere dumaanjo-na, u baa tuɔ hĩŋ taalunju wuɔ sɪ u ka da biŋkũŋgu Itienjo nammu-na.

⁹ Diilon-ɗuŋ-baamba maŋ nawalaamba-i, ba ta ba nyɛ; Diilonjo ka ce-ba nelbõmbõmbaa u hümelle-na.

¹⁰ Aa waamba ta ba bi nyɛ; Diilonjo ka hiire-bei. Baa dii ŋaa pũlma; ba sa cɔ.

¹¹ Da ma ce ma pu ta ma ne da fafamma, bãaŋ da ku huol, ma pɔtɔr hũl diire hiere, ŋ sa tiraa da ma fafaanju-i. Waamba dii dumɛi, da ba ce ba tɛ ba maacemma-na ji kanu aa yaŋ-ma.

¹² Wein da ma da umaŋ aa u nyaar Diilonjo-na, kutienjo yunju dɔlaa. Uŋ nyaarãa Diilonjo-na, Diilonjo ka pã-yo baa cicɛlma maŋ sa tɛŋ dede. U maamaŋ dɔlnuŋ bamaŋ, u pãa cicɛlma famma nuŋgu yaa baa-ba.

* **1:1** Ma nyegãaŋ girekimma-na wuɔ: «*Isirahel dũnni cɪncieluo baa ni hãi baamba.» Ba biɛ Diilon-baamba yaa dumaanjo-na.

¹³ Anjogɔbabalamma da ma waa uman huɔŋ-na'i, u baa cira Diilonɔ'i diyaa-ma u huɔŋga-na. Molo sie gbāa taal Diilonɔ-i dii-yo kuubabalaangu cemma-na, aa fuɔ fere sa bi taal nelienɔ dii-yo kuubabalaangu cemma-na.

¹⁴ Nelienɔ nuɔ ŋ kusun-maama yaa kaan baa-ni ka taal-ni dii-ni kuubabalaangu cemma-na.

¹⁵ Da ŋ sie ŋ kusun-maama-i, ku'i juon baa ambabalma-i. A ne da ambabalŋ da ma gbuu vaa, ma jo baa kuliingu.

¹⁶ Terienɔ fangu-na, mi jenaan namaa, baa na taal na fere!

¹⁷ Anfafamma-i hiere, baa bimbifafanni-i hiere ni hel dɔrɔ; Diilonɔ yaa haan-yen baa-ni. Baangu-i baa ceinɔ-i a naara mɔɛŋa-i hiere, fuɔ yaa hielaani. U hielaani ni ta ni pa aa ta ni suur cuobaa-ban kaal dumaa, ŋga fuɔ fere-i u sa ti baan temma aa yan-ye kukulma-na.

¹⁸ U waan ninson-nelma-i baa-ye a ce i hon die gbāa waa yaanga bimbinni man un hielaani hiere. Ku dalaanu u yaa-i u ce-ma dumaanɔ-na.

A nu nelma-i aa ce-ma

¹⁹ Mi jenaan namaa, baa na yan nel daama karaanu-nei: Yaan na tunni waa fiefie. Baa na yan na nunni ta ni dol. Baa na bi yan na hommu ta mu du fiefie.

²⁰ Na saa da, nelienɔ nuɔ ŋ huɔŋ da ka du, ŋ sa ce anviima Diilonɔ yufelle-na.

²¹ Terienɔ fangu-na, nelma man balaan hiere, hielaan na gboluonɔ me; aa na bi ne hobabalaŋga-i aa na yan-ka. Yaan bombolma-i aa Diilon un diyaa nelma man na hommu-na, na bel-ma nammu hai; ma yaa ka gbāa kor-na.

²² Baa na gonya Diilon-nelma numma yon aa na sa ce-ma. Uman duɔ dii mafamma-i u huɔŋga-na u taal u fere.

²³ Na saa da, uman nuon Diilon-nelma-i aa u sa ce-ma, u saa baa uman nie u fere duolen-na

²⁴ aa hel ta. U saa maa u maama karaanu u fere.

²⁵ Ŋga anjinafamma man cie i waa i feren nuɔ, uman duɔ tuɔ ne-ma torro, aa bel-ma nammu hai, uman duɔ yan ma tɛnu-yuɔ, aa tuɔ wuɔ ma humelle-i, fuɔ temma-i duɔ dii u nanɔga-i manan nuɔ-i ma fa u wulaa.

²⁶ Uman duɔ cira wuɔ fuɔ wuɔ Diilon-humelle-i, aa u nunɔgu ta yaanga yuɔ, kutienɔ taal u fere; yunɔgu si dii u Diilon-humelle wuɔsaangu-na.

²⁷ Diilon un bin kuman Diilohumefafalle-i, ku yaa daaku: A ta ŋ kayā yombimba-i baa bikulcaamba-i aa ŋ baa yan nelbiliemba celien-ni baa ba balaangu-i. Diilonɔ taara ku yaa-i.

2

Baa na ta na ce cielu

¹ Tobin namaa, Itienɔ-i Yesu-Kirsan yen nelbuɔ aa na haa na nanɔga-i yuɔ, baa na ta na ce cieluɔ.

² Ŋaa nuamba hai da ba jo ji suur na holma-na, unanɔ-i weinɔ, unanɔ-i nawalɔ. Weinɔ gbuu diiya u fere da fafamma aa dii sen-naafonterre, aa nawalɔ dii nyarkpatanni ka ka hel.

³ Na sire jaal weinɔ-i aa gbɛ-yo wuɔ: «Jo ŋ ji tɛna yan-na bande.» Aa bir gbɛ nawalɔ-i dumaa wuɔ: «Hai daayo-i, yiera dii terienɔ-na! Sisɔ jo ŋ ji tɛna hɛma-na bande!»

⁴ Da na ta na ce kufangu-i, ba sa bi ku yaa-i cieluɔ-i wei? Anjogɔbabalamma'i saa dii-na mafamma-na wei?

⁵ Mi jenaan namaa, na saa da! Nelbiliemban nen baman wuɔ nawalaamba, Diilonɔ yufelle hilaa ba yaa-i nuɔ-i u ce-ba waamba u humelle-na aa ba da ba suur u *nelle-na ŋaa un paa ma nunɔgu-i dumaa baa u maaman dolnu baman.

⁶ A ne da namaa birii yan nawalɔ-i aa ta na kan weinɔ yaa-i! Ma si waamba yaa cien-nan sulma-i aa ta ba bi-na faamaan ba terni-na ke?

7 Ban haa yefafalle man nei, ba yaa sa biɛnaanan-die wei?

8 Nelma man maaraa *anjɛnamma-na hiere, da na wuɔ-ma ɲaa man nyegãan duma Diilon-nelma-na, ku faa. Ma nyegãan wuɔ: «*ɲ saaya ɲ dɔl ɲ nanolɲo-i ɲaa niɲ dɔl ɲ fɛɛ duma.*»*

9 Nga namaa da na ta na ce ciluɔ, kuu dii ɲaa na cãlãa anjɛnamma-i, na cie ambabalma'i dumaan-na. Anjɛnamma ka bel-na.

10 Da ɲ ta ɲ wuɔ anjɛnamma-i hiere aa ma diei yar-ni wuɔsaangu, kuu dii ɲaa ɲ cãlãa-ma hiere ma kũngu-na.

11 Hama-i nuɔ-i? Uman ciɛra: «*Baa ce *fuocesinni*»†, uuduɔno fanɔ yaa bi ciɛra: «*Baa ko nelienɔ.*»‡ Da ɲ fiɛ'a ɲ saa ce fuocesinni-i aa sire kã ka ko moloɲo, ɲ saa cãl anjɛnamma-i wei?

12 Terienɲu fangu-na, nan suyaa wuɔ Diilonɔ kaa yuu-na a saa baa anjɛnamma man ciɛɲ i waa i fɛɛɲ nuɔ, taa na piiye aa na ta na ce na wei-ma-i na saa baa ma yaa-i.

13 Na saa da, uman duɔ u sa ce hujarre, gɛɲgeryiɲgu-na, Diilonɔ siɛ bi ji ce hujarre kutienɔ-na. Nga hujarrentienɔ baa tie holle baa yiɲgu fangu maama-i.

Ba suɔ Yesu nolɲo-i u ancemma'i nuɔ-i

14 Tobin namaa, uman duɔ tuɔ piiye wuɔ fuɔ haa u nanɲa Diilonɔ-na, aa ba sa da-ku u ciluɔ-i-na, yuɲ haku-i dii-kuɔ? Uɲ haa u nanɲa-i duma Diilonɔ-na, ku gbãa ce u ka da Diilonɔ-i wei?

15 ɲaa na hɔlma-na, niidiini si dii baa unanɔ, niwuoni bi sɪ baa-yo u tuɔ wuɔ.

16 Nan'a na bɔrɔ, na bir gbɛ-yo wuɔ: «*I ka waa! Baa yan waangu ko-ni, baa bi yan nyulmu ko-ni.*» Kuman maama-i dii-yuɔ da na saa hã-yo baa-ku, yuɲ haku-i dii na nelma famma-na?

17 A haa ɲ nanɲa-i Diilonɔ-na kuu dii dumɛi, da kuɔ ku sa da ɲ ciluɔ-i-na, yuɲgu si dii-kuɔ.

18 Unaa bi gbãa cira: «*Banamba haa ba nanɲa Diilonɔ-na, aa banamba ta ba ce anfafamma.*» Mi ka gbɛ kutienɔ-i miɛ: «*Nuɔ da ɲ saa ce bɪɲkũngu, nan ka pigãan-mi niɛ mi suɔ wuɔ nan haa ɲ nanɲa-i Diilonɔ-na? Muɔ fuɔ, mɛi ka pigãan-ni mi nahaale-i mi ancemma-na.*»

19 Ma sɪ ɲ hũyãa-ma wuɔ Diilonɔ dii u diei yon kɛ? Ku faa. Nga ɲ saaya ɲ suɔ wuɔ *jinabaa-ba bi hũyãa-ma nan temma-i wuɔ Diilonɔ dii u diei aa ba kũma nyɛɲ baa-yo yɛɛ.

20 ɲ sa gbuu jɔguɔɲ kã yaan-na! ɲ taara mi pigãan-ni wuɔ da ɲ haa ɲ nanɲa-i Diilonɔ-na aa ku sa da ɲ ciluɔ-i-na ɲ ce gbãngbãɲ wei?

21 Bige-i naa ciɛ Diilon wuɔ tuɔ kãɲ i bɪncɔɲo-i *Abiramu-i nelviɲo? U ciluɔ'i sɪ wei? Uɲ ciɛ u bɛpolɲo-i *Isaki-i tãmmaɲ-kũngu duɔ pã-yo hã Diilonɔ-i, ku'i ciɛ Diilonɔ tuɔ kãɲ-yo nelviɲo. §

22 ɲ saa da, uɲ haa u nanɲa-i Diilonɔ-na duma, ku kã baa u ciluɔ-i. U ancemma pigãan wuɔ u haa u nanɲa-i Diilonɔ-na ninson-haama.

23 Maman nyegãan Diilon-nelma-na wuɔ: «*Abiramu haa u nanɲa Diilonɔ-na, Diilonɔ ne u nahaale-i aa cira nelviɲo*»*, nelma famma'i saa ce daama-i wei? Kuɲ ciɛ dumaan-na, Diilonɔ tuɔ bɪ-yo u jɛɲo.

24 Terienɲu fangu-na, na saa da, Diilonɔ ne nelienɔ ancemma yaa-i aa dii-yo baa nelviimba-i, u sa ne uɲ haa u nanɲa-i fuɔ-na duma yon.

* 2:8 Buolman-sebɛ (Lévitique) 19.18 † 2:11 Helman-sebɛ (Exode) 20.14 ‡ 2:11 Helman-sebɛ (Exode) 20.13 § 2:21 Niɛɲ Miwaanɔ jɛnamman-sebɛ-i-na (Genèse) 22. * 2:23 Miwaanɔ jɛnamman-sebɛ (Genèse) 15.6

²⁵ Kuuduɔŋgu yaa baa Araabu maŋ waa saasorcienɔ-i. U ciluɔ yaa naa cie Diilonɔ wuɔ tuɔ kãŋ-yo nelviinɔ. U haraa *Isirahel-baamba pɔpuɔrbiemba-i. Baŋ juɔ'a ba ta, u pigãaŋ-ba baŋ saaya ba bie hũmelle maŋ ka suur hinni.

²⁶ Na saa da, nelienɔ nuɔ ŋ yal da die hel aa yaŋ-ni, ba gbãa tiraa bĩ-ni nelienɔ nuɔ wei? Kuuduɔŋgu yaa baa daaku-i: Anfafaŋ da ma'a maa si dii ŋ Diilonɔ-hũmelle wuɔsaŋgu-na, ŋ ce gbãŋgbãŋ.

3

Taa na suɔ nuɔŋgu

¹ Tobinɔ namaa, na suyaa wuɔ Diilonɔ uŋ ka ger u nelpigãataaŋ miɛŋo-i dumaa ku ka kuola yaŋ banamba kũŋgu-i. Terienɔŋgu faŋgu-na, namaa namaŋ taaraayaŋ na ce Diilonelpigãataaŋ namaa, baa na ciinu.

² I hieroŋo-na hiere i cãl. Umanɔ sa cãlaaŋ u piyyuo-i-na, fuɔ fuɔ u faa. Mi gbãa cira, u faa hi u fuoŋgu-i. U gbãa bel u fɛɛ u ãncemma-na hiere.

³ Ba dii iyoŋo-i sũŋo nuŋgu-na wuɔ u tuɔ ce ninɔ taaraŋ u ce kumaŋ: Da ŋ bir-o dɛ, u bir, da ŋ bi bir-o dɛ, u bir.

⁴ Kunaŋgu yaa baatoŋo-i. Baatoŋo-i baa u bɔbɔima-i hiere, fafal da muɔ fie maara niɛ niɛ, u gbartienɔ miɛl-o baa yilenɔga yoŋ.

⁵ Kuuduɔŋgu yaa-i baa nelienɔ nuɔ ŋ jumelle-i: Di yuraanu, nga di ce nelkãŋkareinɔ aa ta di kaal di fɛɛ.

Na saa da, dãncoinɔ diei gbãa caa nelle-i hiere!

⁶ Jumelle dii ŋaa dãamu. Bin̄kũbabalaŋgu nanɔgu-i i kũɔma-na dumaanɔ-na. Di celienɔ nelienɔ nuɔŋo-i baa di balaŋgu-i. Di balaŋgu hilaa *Sitãni wulaa. Di kɔsuɔŋ-ni baa balaŋ daaku-i fuɔ ŋ kuliinɔgu.

⁷ Nelbilonɔ gbãa nuola bĩmbaamba-i hiere ba bir fuɔ birma a ta ba nu u nuŋgu-i: Huriimba-i baa niibũulni-i a naara titiraamba-i, u birii banamba u birma.

⁸ Nga jumelle-i, molo siɛ gbãa nuola-die. Di balaŋ cor aa di sa bi tiraa yiera terduɔŋ-nu. Di yuu baa tĩmma.

⁹ I tuɔlnu i To-i Diilonɔ-i baa di yaa-i, aa bi tie waasa nuɔmba-i baa di yaa-i. A ne da Diilonɔ'i hielaa-ba aa ce-ba fuɔ nabieraamba.

¹⁰ Nuŋgu maŋ tuɔlaanuŋ Diilonɔ-i, ku'i bi waasaŋ nuɔmba-i. Tobinɔ namaa, yaŋ i hiel i nanɔga kufaŋgu-na.

¹¹ Namaa daa hũnfafamma-i baa hũmbabalamma gbãa ta ma hel hũnfoeduɔle-na wei?

¹² Tobinɔ namaa, *yensãaŋgu gbãa maŋ musienɔ wei? Sisɔ hãlãaŋgu gbãa maŋ *yensãbienɔ wei? Terienɔŋgu faŋgu-na, hũnfafamma siɛ gbãa da hũnfoebabalande-na.

Diilonɔ uŋ bĩŋ kumaŋ nelnulle-i

¹³ Na hɔlma-na, u maŋ duɔ fuɔ nu nelma aa tuɔ cɛ, kutienɔ pigãaŋ-ku u ciluɔ-i-na i ne. Die da u ãncemma faa aa u sa ce bombolma, i ka suɔ suɔ wuɔ u nu nelma-i aa tiraa tuɔ cɛ.

¹⁴ Nga da na ta na ce nenemuŋgu-i baa yelma-i, baa na ta na kaal na fɛɛ wuɔ namaa nu nelma. Na kar coima.

¹⁵ Nelnulle fande temma sa hel dɔrɔ; di hel hĩema-na, nelbilienɔ-diele; *Sitãni'i juɔ baa-de.

¹⁶ Ku yunɔgu yaa daaku: Nenemuŋgu-i baa yelmaŋ yɛŋ kusuɔŋ-nu, berru-i baa ãmbabalma-i ma sɪnni-na hiere nii dii kusuɔŋ-nu'i.

¹⁷ Nga u maŋ u nelnulle hilaa dɔrɔ, kutienɔ huɔŋga dii welewele igãna, ijieni sa dɔlnu-yuɔ, uu dii hĩehĩɛ, u kũŋgu si dii kpelle, u ce hujarre aa u ãncemma-i hiere ma faa, u sa ce cieluɔ aa huhurmantienɔ sɪ.

18 Berruŋ'a du sa dɔlnu bamaŋ, ba fɛ ba muntɛnammu-i. Ba maacemma sullu yaa viisinni.

4

Baa na yaŋ na yufieŋ-niini ta yaanŋa-nei

1 Bige-i juoŋ baa ijieni-i na hɔlma-na? Bige-i juoŋ baa berru-i? Na kusuniŋ-maama'i si wei?

2 Bɪŋkūŋ-maama dii-nie, da ŋ saa da ku bɪŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ taara ŋ ko moloŋo mafamma-na. Ŋ yufelle hilaa bɪŋkūŋ-nu aa ŋ saa gbāa da ŋ da ku bɪŋkūŋgu-i, ŋ sire ta ŋ kar berru. Naŋ taaraŋ nimaŋ, na sa cārā-nie Diiloŋo wulaa ku'i cie na sa da-ni.

3 Aa na ānjɔguɔma balaan ku'i cie da na fie cārā kumaŋ Diiloŋo sa hā-na baa-ku. Na cārā na yufieŋ-niini yon, da na ta na ce na bāanŋu.

4 Naa dii ŋaa saasorbaa namaa. Na saa suɔ wuɔ umaŋ gbaraan u nyaanu miwaan daayo bimbinni-i kutieŋo bigāan Diiloŋo-i wei? Umaŋ duɔ tuɔ kuye miwaan daayo bimbinni-i, ku pigāan wuɔ u bigāan Diiloŋo-i.

5 Mamaŋ nyegāan Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Diiloŋ uŋ diyaa u *Yalle maŋ i hɔmmu-na, u sa gbuu sieya-die; u ce yelma di maama-na*»; na yuu ba'a nelsɔsɔmma wei?

6 Ŋga Diiloŋo ce baa-ye u cor, ŋaa maŋ nyegāan dumaa Diiloŋ-nelma-na wuɔ: «*Diiloŋo sa gbo baa bombolmantaamba-i, ŋga u faa baa bamaŋ hiiriyeŋ ba fɛrɛ.*»*

7 Terieŋgu faŋgu-na, taa na nu Diiloŋo nuŋgu-i, aa na baa hūu-ma baa *Sitāni-i, ku yaa u ka yaŋ na da fiisa.

8 Piyaan Diiloŋo-i, na ka bi da u piyaa-na. Ambabalmanciraan namaa daana, hielaan na nanŋa āmbabalma-na. Hɔmmu hā-mu-hāi taan namaa temma-i daana-i, hielaan ānjɔgɔbabalamma-i na hɔmmu-na.

9 Na saaya na suɔ wuɔ na maacemma saa fa. Haan na nammu-i na yuŋ-niŋ na ta na kaal kuliŋ-kaaluŋgu. Yaan nyembinni-i aa na ta na kaal. Yaan ponsaanŋu-i aa na haa na nammu-i na yuŋ-niŋ.

10 Hiiriyeŋ na fɛrɛ na hā Itieŋo-i ku yaa u ka tɛtɛŋ-na dɔrɔ.

Yaan na-naa cālma

11 Tobin namaa, baa na ta na biɛna na-naa yireiŋa. Umaŋ duɔ tuɔ biɛna u nabentaamba yireiŋa-i, sisɔ duɔ tuɔ cāl-ba, kuu dii ŋaa u biɛna Diiloŋ-ānjɪnamma yerre yaa dumaanŋo-na aa tuɔ bi cāl-ma. A ne da uu naa saaya u tuɔ wuɔ ma hūmelle'i, u bir yaŋ aa tuɔ cāl-ma.

12 Diiloŋo yaa *ānjɪnamma tieŋo-i, u yaa gɛŋgertieŋo-i u diei yon. U yaa gbāa kor nelbiliemba-i, u yaa gbāa kɔsuɔŋ-ba. Terieŋgu faŋgu-na, naŋ hilaa hie aa da manamma ta ŋ cāl banamba-i?

Yaan bombolma-i

13 Nieŋ, da na ce na ta na piye wuɔ: «*Bisɪnuɔ mi ka kā nel daade-na ka ce torguonŋu belle diei a taara gbeiŋa.*»

14 Namaa naman piyeŋ dumaanŋo-na, na suɔ Diiloŋo kusūŋgu-i wei? Na suɔ cuo uŋ ka kaal baa mamaŋ wei? Yuŋ haku-i dii namaanŋo-na? Ma si naa dii ŋaa finfiuruŋgu. Cuo duɔ kaal, da ŋ da-ku, celle da ŋ'a ŋ ne, ŋ naa-ku.

15 Da na'a na piye, na gbɛ na cira: «*Diiloŋ duɔ sie, i ka ce daama baa daama baa daama.*»

16 Ŋga na sa ce mafamma-i; na yii baa bombolman-āndɛnni yaa yon. Bombolma famma temma saa fa.

17 Terieŋgu faŋgu-na, umaŋ duɔ suɔ ānfafamma-i aa yagar ma cemma, kutieŋo cie āmbabalma'i dumaanŋo-na.

* 4:6 Bɪncuɔŋ-nelmaŋ-sebɛ (Proverbes) 3.34

5

Waamba cilɔbabalaŋo-i

¹ Fiefie-i-na, waanɔ namaa niɛŋ, sũlma maŋ ka har-nei, duɔŋ na ta na kaal higohigo!

² Na nagāŋ-niini hɔraa, nyɛi wuyaa na bimbinni-i hiere.

³ Gbɛllũɔ bilaa na sɛne-i baa na gbeɲa-i hiere. Gbɛllũɔ daayo yaa ka pigāaŋ-na na balaanɔgu-i. U ka kɔsuɔŋ-na ɲaa dāamuŋ kɔsuɔŋ daanɔgu dumaa. Miwaanɔ tɛ tɛ, aa namaa migāaŋ ta na kũɔl gbeɲa-i na jina kɔtuɔŋgu.

⁴ Maacenciraamba maŋ cie maacemma-i na sonni-na aa na yagar na saa pã-ba, ba kaal baa na yireɲa-i. Baŋ kaal baa-ya Dombuɔ nuɔ.

⁵ Hɛma-na bande-i-na, na cie na bāanɔgu-i. Kumaŋ dɔlaanu-nei, na cie ku yaa-i. Na wuyaa niidɔdɔlɔni-i cel da kpɛŋkpɛniɛ ɲaa bimbaanɔ namaa ta na cie na kuliɲ-yiɲgu-i.

⁶ Na karaa coima-i haa nuɔmba-na aa bel-ba ko-ba, a ne da ba saa ce weima. Kutaamba saa gbãa hũu ba fɛɛ na nyisɛnni-na.

Fɛŋ na hɔmmu-i

⁷ Tobinɔ namaa, fɛŋ na hɔmmu-i na ta na cie Itienɔ jommaŋ-yiɲgu-i. Na saa da kũrãamba-i wei? Da ba duu dɛmma-i ifelle domma-na, ba fɛ ba hɔmmu-i ta ba cie di tɛmma aa da ba suɔ kar-ma.

⁸ Namaa na bi saaya na fɛ na hɔmmu-i dumei aa na dii sireɲa na fɛɛŋ nuɔ; Itienɔ jomma piyaa.

⁹ Tobinɔ namaa, da na ta na waana baa na-naa, Diilonɔ ka yuu-na. Umanɔ ji geraanɔ nuɔmba yuŋ-maama-i u jomma piyaa.

¹⁰ *Diilopɔpuɔrbiembraŋ hɛrã mulɛma-i hirãmma maŋ, ma sɪ ma tiyãanu-nei ke? Hɛrãŋ mulɛma-i bafamba temma-i.

¹¹ Na saa da, bamaŋ nyaarãa tɛ Diilonɔ-hũmelle-na, i ciera wuɔ ba yunni dɔlaa. Yɔbuŋ hɛrã mulɛma-i hirãmma maŋ, ma sɪ na nuɔ ma maama ke? Aa ma sɪ na daa Itienɔŋ juɔ pã-yo baa kumaŋ ke? Coima saa fa, Itienɔ faa baa nelbiliembra-i aa tiraa waa hujantienɔ.

¹² Tobinɔ namaa, mamaŋ gbãanɔ, nuɔni maŋ da ɲ'a ɲ sa taara Diilonɔ ka yuuni, da ɲ'a ɲ piiye, ɲ baa cira «muɔ baa Diilonɔ», ɲ baa bi cira «muɔ baa hɛma», ɲ baa gbuŋ bɪ bɪŋkũŋ yerre. Mamaŋ da ma ce, ɲ cira ma cie, mamaŋ da ma saa ce, ɲ cira ma saa ce; gere.

Fɔŋgũɔ dii Diilocãrãlle-na

¹³ Na hɔlma-na umanɔ duɔ tuɔ mulɛŋ, u tuɔ cãrã Diilonɔ-i. Umanɔ huɔŋga-i da ka fɛ, u tuɔ hãl ɲɛini u tuɔlɔnu Diilonɔ-i.

¹⁴ Umanɔ duɔ tuɔ jaŋ, u bɪ Diilonɔ-dũŋ-baamba yaataamba-i ba ji hure namma u yaanɔga-na Itienɔ yerre-na aa cãrã Diilonɔ-i hã-yo.

¹⁵ Da ba haa ba nanɔga Itienɔ-na aa cãrã-yuɔ cãrãmma famma temma-i, jeiŋo ka sire. Itienɔ ka sire-yuɔ aa da kuɔ u cie ãmbabalma, u ka bi hur-ma.

¹⁶ Terienɔgu fanɔgu-na, da na ce ãmbabalma maŋ, na tũnu na-naa baa-ma aa na cãrã Diilonɔ-i na hã na-naa ku yaa na ka sire na jarma-na. Fɔŋgũɔ maŋ dii nelviɲŋo Diilocãrãlle-na ponsaanɔ-wuɔŋo sɪ.

¹⁷ Na saa da, *Eli waa nelbilonɔ miɛ temma yaa-i; ɲga u cãarã Diilonɔ-i, cãrã-yuɔ, cãrã-yuɔ wuɔ u baa dãa; Diilonɔ ce bienɔ siei baa caamba niediei u saa dãa.

¹⁸ Ku huɔŋgu-na, u tiraa cãrã-yuɔ, u donɔ tuɔ dãa gonɔgorre gbãa da di ta di ce.*

* 5:18 Niɛŋ Jãmatigi ba sebɛdɛlãŋo-na (1 Rois) 17-18.

¹⁹Tobin namaa, na hɔlma-na, umaŋ duɔ pira Diilon-ɥumelle-na, umaŋ duɔ maaya ninsoŋo-i aa unaŋ nuɔ ɥ dii-yo ɥumelle-na, ɥ ciɛ maacenfafamma.

²⁰Na saaya na suɔ wuɔ moloŋ duɔ pira aa ɥ gbãŋ baa-yo dii-yo ɥumefafalle-na, ɥ kuraa-yo kuliingu-na aa uŋ ciɛ ɔmbabalma maŋ cor hiere, Diilonɔ ka hur-ma.

Pierņ nyegāaņ sebedielāņo maņ Nelmuoyamma

Pier nyegāaņ sebe daayo-i a hā Diilon-dūņ-baamba maņ dii *Asi huōņga-na. Baņ yeņ Yesu horre-na, nuōmba sa dāl-ba. Pierņ daa-ku dumaano-na, u nyegēņ sebe daayo-i duō dii sireiņa bei. U tagaaya pigāaņ-ba Diilon-dūņ-wuoņoņ saaya u waa dumaa bamaņ cīnaana Diilono-i ba hālma-na. U tiriima baa-ba wuō Yesu fuō fere bi mulāaņ fuō ku ji ta ku ce kuliņgu. Nga Diilono siire-yuō aa ce u ce bōi. Aa u pāa nuņgu wuō umaņ duō hūu Yesu maama-i u ka ce kutieņo-i Yesu temma-i. Wuō nupālle fande yaa diyaaņ sireiņa-i Diilon-dūņ-baamba-na, halle da ba fie ta ba ce-ba sūlma-i, ba kūōma sa sen. U diyaa nelma ba tūnni-na; wuō bamaņ dii Yesu horre-na, ba biē Yesu maama-i.

Jaaluņgu

¹ Muō Pier, Yesu-Kirsa *pōpuōrbilon muō. Muōmei nyegāaņ sebe daayo-i da mi hā Diilono yufellen hilaa namaa namaņ nuō-i aa na waa hīeņgu-na. Banamba dii Pō, banamba Galasi, banamba Kapadōsi, banamba *Asi aa banamba Bitini.

² I To-i Diilono yufelle hilaa-nei ņaa maņ waa u huōņga-na dumaa u ce u *Yalle bō-na na deņ a ce-na fuō baan namaa na da na ta na nu Yesu-Kirsa nuņgu-i aa u tāmna da ma misīrrā-nei a migāaņ-na hā-yo.

Diilono firnu u huōņga-i u tuō kāyā-nei aa u tuō fē na hōmmu-i.

Nahaale pā nelieņo

³ Yaaņ i tie tuōlnu Diilono-i, Itieņo-i Yesu-Kirsa To-i. U cie hujarre yiē aa ce-ye nelfelaan mie Yesu-Kirsa siremma barguō-i-na a ce i migāaņ haa i naņga-i yuō.

⁴ Aa uņ jīena ciilunģu maņ duō hā u baamba-i, i bi hīņ ku taalunģu. Ciilunģu faņgu sa kusirre, ku sa biēna, ku sa bi pitelle. Diilono jīena-kuō tuō cie-na dōrō-i-na.

⁵ Naņ haa na naņga-i yuō, u niya-nei fafamma duō ji kor-na miwaano timmaņ-yiņgu-i. Nuōmba-i hiere ba ka da uņ kuraa-na dumaa.

⁶ Terieņgu faņgu-na, taa na nye. Mi suyaa mie na yammu huolaa fiefie-i-na, ņga ku sie kā yaaņ-na. Taa na nye.

⁷ Sēne maņ sēne, yiņgu dii baa yiņgu u ka gbuo; ņga ba dii-yo dāamu-na a ne da kuō u faa. Namaa nahaale saa buō sēne-i-na wei? Ba ce nie ba sie ne-de si di faa? Ba ne nahaale-i baa yaahuolo yaa-i. Yaahuolo duō saa gbāa kara na kūōma-i Diilon-hūmelle-na, Yesu-Kirsa duō ji bir jo yiņgu maņ nuō-i, Diilono ka tuōlnu-nei aa gbēlieņ-na aa ce na ce bōi.

⁸ Na yufelle saa haa Yesu-Kirsa-i-na dede, ņga u maama dōlaanu-nei. Na saa hi da-yo yogo, ņga na haa na naņga-i yuō aa na hōmmu gbuu fē da yogogo. Na hōmmuņ fie dumaa, ma sie gbāa waņ.

⁹ Diilonoņ duōņ tuō kor-na, kufaņgu hōfēlle yaa dumaano-na. Naņ haa na naņga-i Diilono-na da na da koņkoro maņ, na duōņ ta na da-yo.

¹⁰ *Diilopōpuōrbiemba siire taara koņkoro daayo yaaņga-i aa tūnu-nei Diilon uņ ka firnu u huōņga-i baa-na dumaa.

¹¹ *Kirsa *Yalle waa ba hōmmu-na; dii naa tūnu-bei wuō Kirsa ka mulieņ, aa ku huōņgu-na u ka ce bōi. A ce dumaano-na ba gbuu vaa ba fere da ba suo ma cemman-huōņgu-i baa maņ ka ce dumaa.

12 Diilonjo yan aa wanj baa-ba wuɔ un puɔraa-ba baa nelma man, ma sie ce bafamba bāan-nu, keɛ ma ka ce namaa bāan-nu. Nelma famma yaa banj wanj-man baa-na nyunjo-i-na. Bamanj waanj *Neldɔdɔlma-i ba yaa waanj-man baa-na. Diilonjo yaa saanj u Yalle-i di ji dii-ma ba nunni-na. *Dɔɔpɔpuɔɔbiemba famba fɛɛ-i ba taara ba suɔ ma yaanja-i.

Viisinni yaa dɔlaanuj Diilonjo-i

13 Terienju fangu-na, tigiinj na fɛɛ, baa na dii na yunni-i. Haanj na nanja-i Diilonjo-na ku haama wuɔ u ka ce hujarre nei Yesu-Kirsa jommanj-yiinju-na.

14 Taa na nu Diilonjo nunju-i ņaa bisānfɛfɛinj un nunj u to nunju dumaa. Nanj ņa na'a na saa ta na suɔ kuyunju huɔnju-na, kumanj taa ku dɔlnu-nei cemma, baa na bir na suur-kuɔ.

15 Yaanj na wɛima-i hiere ma fa ņaa Diilonjo maamanj faa dumaa. U yaa buɔ-na na denj a ce-na u baan namaa.

16 Na saa da, ma nyegāanj Diilonj-nelma-na wuɔ: «*Muɔminj yej nelfɛfɛinj muɔ dumaa, na saaya na waa nelfafaanj namaa dumɛi.*»*

17 Da na ta na cārā Diilonjo-i na ta na bī-yo «Baba», na ninsojo. U yaa pāanj nuɔmba-i a saanu baa banj ciɛ kumanj; u sa ce ciɛluɔ. Terienju fangu-na, yinni manj tīyāa na wulaa hiɛma-na, gbāanj na ciluɔ tuɔ pigāanj wuɔ na kālā-yuɔ.

18 Nanj siire biɛ ānsɔsɔmma manj na bīncuɔmba wulaa, na suyaa banj sāa na yunni-i baa kumanj a hiel-ni mɛi. Ba saa sāa-ni baa gbeinj, ba saa bi sāa-ni baa sɛnɛ, nifanni sa gbānj ciima.

19 ņga ba sāa na yunni-i baa tāmma. Aa tānj hama-i? *Kirsa tāmma. Ba ciɛ-yo ņaa *tūmbilonjo manj faa buolma; jarma sī-yuɔ, pādorre sī-yuɔ. A ko-yo sāa na yunni-i.

20 Diilonjo naa par ma yaa hā-yo aa miwaanjo suɔ duɔ donj. U ciɛ ma yaa daama hɔperienj daaku-na duɔ kor-na.

21 Fuɔ yaa ciɛ na haa na nanja Diilonjo-na. Diilonjo siire-yuɔ hiel-o kuomba hɔlma-na aa ce u ce bɔi ku'i ciɛ na haa na nanja Diilonjo-na aa ta na hil na ne-yo.

22 Nanj siyaa ninsojo-i, kuu dii ņaa na migāanj na hɔmmu-i da na gbāa ta na dɔl na-naa fafamma ņaa cɛduɔnj-bienj namaa. Terienju fangu-na, yaanj na maama gbuu ta ma dɔlnu ma-naa.

23 Na saa da, na ciɛ nelfelaanj namaa, na huɔnj fɛlemma. Gboluonj daaku-na nelbilo saa honj-na, Diilonjo'i huɔnj-na. Nelbilonjo ku, ņga Diilonjo sa ku. U huɔnj-na baa u nunj-āndaanju yaa-i. Ku sa ji gbuo dede.

24 Na saa da, ma nyegāanj Diilonj-nelma-na wuɔ:

«*Nelbiliemba-i hiere baa dii ņaa hiɛnju.*

Ba fafaanju dii ņaa pūlma.

Hiɛnj da ku kuol, ku pūlma hul.

25 *ņga Itienjo nelma dii gbula, ma sa ji gbuo dede.*»†

Itienjo nelma yaa hama-i? Ma yaa *Neldɔdɔlma manj banj wanj-manj baa-na.

2

Piyaanj Cicɛlmantienjo-i

1 Nanj ciɛ nelfelaanj namaa, hielaanj na nanja balaanju-i ku sinni-na hiere, baa nuɔmba tāalma-na, baa huhurma-na, baa nenemunju-na, baa yebienande-na.

2 Tonto mɔsūnj nyɔlma yaa a vāa. Nyɔlmanj dɔlnunju-yuɔ dumaa, yaanj Diilonj-nelma ta ma dɔlnu namaanjo-i dumɛi, ku yaa na ka nanj kaasinni a kor.

* **1:16** Buolmanj-sɛbe (Lévitique) 19.2 † **1:25** Isayi (Ésaïe) 40.6-8

³ *Na daa Itienj uņ faa dumaa kε*?*

⁴ Piyaan-yon, u yaa cicēlmantieno-i, uu dii ņaa tāmpēlle maņ nuōmbaņ cīnaana-diε ņga di yaa hilaa Diilonjo yufelle-na u hiel-de.

⁵ Namaa fεε-i naa dii cicēlma aa naa bi dii ņaa tāmpēlēiņa. Da na pie-yo, Diilonjo ka ce-na ma u *Yalle dūņgu-i baa-na. Na ka waa jigāntaan namaa ta na pā niipānni-i na hā Diilonjo-i a saa baa u Yallen taaran-kuō dumaa. Yesu maama-na, u ka tuō sie na niipānni-i fafamma.

⁶ Diilon-nelma waan-ma wuō:

«Niεj, mi hielaa tāmpēfafalle,
mi ka jīna-diε dūņgu tuole-na *Sinyo-i-na.
Umanj duō haa u nanġa diε, u yaanġa sie ture.»†

⁷ Namaa namaņ haa na nanġa-i tāmpēl daade-na, Diilonjo ciε na ce bōi. ņga bamaņ saa haa ba nanġa diε, ma nyεġāaņ ba kūņgu-na wuō:

«Dūmarāambaņ cīnaana tāmpēlle maņ,
di yaa juō bella dūņgu-i.»‡

⁸ Ma tiraa nyεġēņ terienġu nanġu-na wuō:

«Nuōmba tisiņ ba fεε tāmpēl daade-na.

Di mal nuōmba-i.»§

Baņ'a ba saa nu Diilonjo nuņgu-i ku'i ciε ba ta ba tisiņ ba fεε diε. Ma yaa naa saaya ma da-ba.

⁹ A ne da Diilonjo yufellen-nuōmba yaa namaaņo-i. Namei Itienjo jigāntaan namaaņo-i. Namei Diilonjo baan namaaņo-i. Namei Diilonjo napōrren-nuōņ namaaņo-i. U biε-na hiel-na kukulma-na a jo baa-na u gbagbaama-na na da na ji ta na waņ u maacenfafamma maama-i baa nuōmba-i.*

¹⁰ Dīelūō-i-na, na saa naa waa Diilon-baan namaa; fiεfiε-i-na, na ciε Diilon-baan namaa. Dīelūō-i-na, u saa tuō ce hujarre nei; ņga fiεfiε-i-na, u ce hujarre nei.†

Taa na kāņ na yuntaamba-i

¹¹ Mi jēnaaņ namaa, naa dii hūncortaan namaa hiεma-na bande-i-na. Terienġu fanġu-na, mi cārā-nei, naņ kuyenġ āmbabalma maņ, hielaaņ na nanġa mei; ma kōsuōņ nelienjo.

¹² Naņ yen *niεraamba hōlma-na, yaan na ciluō vii ku yaa da ba fiε ta ba biεna na yireiņa-i wuō nelbabalaan namaa, ba ka da na maacenfafamma-i aa ba ka gbelien Diilonjo-i u jomman-yiingui.

¹³ Niεj Itienjo-i aa na ta na sie fōņġōtaamba wulaa. Na ta na sie *jāmatigi wulaa, u yaa nuōmba-i hiere ba yuņgu-na.

¹⁴ Na ta na sie fāamaambaa-ba wulaa; jāmatigi jīena ba yaa-i nilēiņa-na ba ta ba nuola āmbabalmanciraamba-i aa ta ba gbelien ānfafammanciraamba-i.

¹⁵ Na saa da, Diilonjo taara na ta na ce ānfafamma ku yaa mimiεlmba maņ sa suyaan kuyunġu aa ta ba biεna na yireiņa-i ba nūnni ka suuye.

¹⁶ Naa dii na fεεēņ nuō ninsoņo, ņga baa na pāņ na ce kufanġu-i gboruonġu na ta na ce kuubabalaanġu-i. Na saaya na waa ņaa Diilon-cāarāaņ namaa.

¹⁷ Taa na dii nuōmba-i hiere ba nuņgu-i. Naņ yen baa bamaņ Yesu horre-na, yaan ba maama ta ma dōlnu-nei. Taa na kālā Diilonjo-i. Taa na dii jāmatigi nuņgu-i.

Biyaan Kirsa maama

* **2:3** Gbelieman-nalāanġu (Psaume) 34.9 † **2:6** Isayi (Ésaie) 28.16 ‡ **2:7** Gbelieman-nalāanġu (Psaume) 118.22 § **2:8** Isayi (Ésaie) 8.14 * **2:9** Niεj Helman-sebe-i-na (Exode) 19.5-6; Anġinamma tiyemman-sebe-i-na (Deutéronome) 4.20, 7.6; Isayi sebe-i-na (Ésaie) 9.1; 43.20-21. † **2:10** Niεj Ose sebe-i-na (Osée) 1.6,9; 2.1,23,25.

18 Maacembienj namaa, taa na sie na yuntaamba wulaa aa na ta na kāņ-ba fafamma. U balaņj baa-ni wa, u faa baa-ni wa, ta ņ sie u wulaa.

19 Na saa da, muliema maņ naņ maama si, da ba haa-ma hā-ni aa ņ sie-ma Diilonjo maama-na, ku faa.

20 Da ņ cāl aa sie muoru-i, yer hade-i dii-kuo? Nģa da ba ta ba huol ņ yaanga-i ņ ānfafamma maama-na aa ņ sie yaahuolo faņo-i, yerre dii ku yaa nuo-i aa ku faa Diilonjo wulaa.

21 Diilonjo taara ku yaa na wulaa. *Kirsu fuo fere mulāaņ namaa maama-na. U pigāaņ-na nelma'i dumaņo-na na da na ta na ce u temma-i.

22 «Fuo maņ saa cāl, aa huhurma diei saa hel u nunģu-na dede»‡

23 ba tuoraaya-yuo, u saa ji sie moloņo. Ba cie-yo sūlma-i, u saa ji wur moloņo. U yaaņ aa yaņ-ma hā Diilonjo wuo u yaa suyaaņ u pā.

24 U biyaa i āmbabalma-i tūu-ma fuo fereņ yuņģu-na a kā baa-ma *daaņģu-na. U cie ku yaa-i a ce i hiel i naņģa āmbabalma cemma-na a ce-ye nelviin mie i tie ce kumaņ dolaanuj Diilonjo-i. Fuo muliema yaa cie na waa na fereņ nuo dumande-i-na.

25 Naa naa waa ta na wuora na yuņ-nu ņaa tūlmba maņ baala; ņģa fiefie-i-na na birii jo na tieņo wulaa, u yaa nieyaņ-nei.

3

Ansorreņ-tienamma

1 Kuuduņģu yaa baa caaņ namaaņo-i; taa na sie na bōlbaa-ba wulaa, ku yaa bamaņ saa hūu Diilonjo-maama-i ba hōlma-na, na ciluo ka ce ba hūu-ma. Ku sie hi na puur na nunni-i wuo na piiye baa-ba.

2 Da ba da na ciluo faa, aa ne da na kāņ-ba, ba ka hūu Diilonjo-maama-i.

3 Baa na ta na kuye bomborman-fafaanģu-i: Baa na gonya yumigāale, baa sēne ba diima, baa kompafafammuj-vaama.

4 Yaaņ aa na ta na taara huoya-fafaanģu: Na ta na taara hōfafammu baa hōhinammu; nifanni sa vāa dede. Aa ni yaa dii baa yuņģu Diilonjo wulaa.

5 Yiinaticamba maņ naa hūyāa Diilonjo-maama-i aa haa ba naņģa-i yuo, ba taa ba diyaa ba fere baa ni yaa-i ba sie ba bōlbaa-ba wulaa.

6 Unajo yaa Sara-i. Sara taa u nu *Abiramu nunģu-i, a ce dumaņo-na u taa u bi-yo «Baba». Da na da holle ta na ce ānfafamma-i, namei Sara bien namaaņo-i kelkel.

7 Kuuduņģu yaa baa bōlaaņ namaaņo-i; bilaaņ na caamba-i fafamma na tienamma-na, aa na saaya na suo wuo na fōņģōbaa-ba sa saa. Diilonjo ņj cie baa-na aa cira u ka hā-na cicēlma maņ, ba nunģu bi dii-mei. Terieņģu faņģu-na, taa na kāņ-ba ku yaa na cacārāņģu sie gbāa soņ yaņģa naņģa.

Hira muliema-i ņ ānfafamma cemma-na

8 Miņ ka perieņ baa mamaņ ma yaa daama: Yaaņ nelduoma yaa yu na hōmmu-i hiere. Bilaaņ na-naa kpelle. Taa na dōl baa na-naa ņģa ceduoņ-bieņ namaa. Bilaaņ na-naa hiehie, baa na ta na teteņ na fere.

9 Baa na ta na suu āmbabalma sōlaanģu-i baa āmbabalma. Baa na bi ta na suu tuosinni sōlaanģu-i baa tuosinni. Yaaņ aa na ta na haa na nufafaanģu kutaamba-na. Diilonjo taara ku yaa na wulaa. Da na haa na nufafaanģu bei, Diilonjo ka bi haa u nufafaanģu namaaņo-na.

10 Na saa da, ma nyegāaņ Diilonjo-nelma-na wuo:

«Umaņ duo tuo taara u ce u bāaņģu-i,
umaņ duo tuo taara u huōņģa fē,

kutieņo saaya u hiel u naņģa noparaaņ-āndenni-na baa coima-na.

‡ 2:22 Isayi (Ésaie) 53.9

11 *U saaya u nanna kuubabalaanġu-i aa tuo ce kuufafaanġu.
U vaa u fere weima baa ji suur u hōlma-na baa moloņo.*

12 *Na saa da, Itieno saa nanna nelviimba-i.*

U tūņgu dii ba cacārāņgu-na.

Nġa u sa gbo baa bamaņ cieņ kuubabalaanġu-i.»*

13 *Da na vaa na fere baa ānfafamma cemma-i hai ka ce kuubabalaanġu nei?*

14 *Halle da ba fie ce-na sūlma na ānfafamma maama-na, na yunni dōlāa.
Baa na ta na kāalā nuōmba-i, baa na bi yaņ na hōmmu ta mu cu baa-ba.*

15 *Na saaya na suō wuō *Kirsā yaa u diei Itieno-i. Taa na dii u nuņġu-i
fafamma. Tigiin na ta na cie, umaņ duō yuu-na wuō bige-i cie na haa na naņġa
Kirsā-i-na, na waņ ma yaanġa-i baa-yo.*

16 *Na fē na hōmmu-i baa ma wamma-i aa na baa bi tēl moloņo. Naņ suyaa
kumaņ faa, taa na ce ku yaa-i. Ku yaa bamaņ biēnaanaņ na yireiņa-i Kirsā
huoņġu-na ba yammu ka ture.*

17 *Diiloņ duō cira ņ muliēņ, da ņ muliēņ ānfafamma cemma-na, ku bōyaa ņ
mulieņ āmbabalma cemma-na.*

18 *Na saa da, Kirsā fuō fere bi mulāaņ aa ku nelbiliemba āmbabalma
maama-na. U cie-ma i diei gbula. Fuō maņ waa nelviinō, u siyaa ku
nelbabalaamba sōlaanġu-na, duō dii-na na-naa nuō baa Diiloņo-i. Ba kuō-yo,
ņġa *Diiloņ-Yalle siire-yuō.*

19 *Diiloņ-Yalle yaa bi cie u kā ka piiye Diiloņ-nelma-i baa bamaņ dii kuliinġu
nyisēnni-na.*

20 **Nowe bāanġu-na, ba yaa naa puu bubuōsinni baa Diiloņo-i. Baņ puu
bubuōsinni baa-yo dumaanō-na, Diiloņ wuō fē u huōņġa-i aa yaņ Nowe ce
beņo-i. Nuōmba bōi saa suur beņo faņo-na; nuōmba niisiei suurii yon a kor
hūmma-na.*

21 *I gbāa saa hūmma famma-i baa *batemu hūmma. Nuōmba bi kor dumēi
nyuņġo-i-na batemu hūmma-na. Batemu hūmma-i maacemma sī ņ kūōma-
na, ņġa ma yuņġu yaa wuō ņ hā Diiloņo-i ņ fere baa huōņġa diei. Yesu-Kirsā
siremma yaa cie batemu tuō kor-e.*

22 *U siire nyugūņ kā dōrō-i-na ka tēna Diiloņo caaņ-nu, a waa
dōrōpuōrbiemba yuņ-nu baa fōņġōtaamba-i hiere.

4

Taa na ce kumaņ dōlaanuņ Diiloņo-i

1 **Kirsāņ mulāaņ u kūōma-na dumaa, namaa fere-i na saaya na tēna baa-
ma wuō na ka muliēņ fuō bi temma-i. Na saa da, umaņ duō muliēņ u kūōma-
na, ņ da u hielaa u naņġa āmbabalma cemma-na.*

2 *U ce mafamma-i duō gbāa nanna nelbiliemba kuuceņġu-i aa tuō ce Diiloņ-
huōņġa u yinni boluoņġu maņ tīyāa hīema-na.*

3 *Na cie na bāanġu-i dei baa *nieraamba-i ba kuuceņġu-na: Na cie na
bāanġu-i tīlāsinni-na, baa biņwosinni-na, baa koņhiliinġu-na, baa wuolalle-na,
baa nyōlle-na. Aa na duu Diiloņo huōņġa-i baa na tinni-i.*

4 *Fiefie-i-na, nieraambaņ daa na sa tiraa na ce kakarkuoņo faņo-i baa-ba,
ku bir yaņ aa cu ba hōmmu-i ba bigāaņ-na.*

5 *ņġa baņ ceņ kumaņ hiere, Diiloņo ka gāņ baa-ba. U tigiin tī duō yuu
cicēlmantaamba-i baa bikuomba-i hiere.*

6 *Ku'i cie na da *Neldōdōlma bi waan halle baa kuomba-i. A ce dumaanō-na,
baņ waa hīema-na aa mamaņ fie da-ba a saanu baa ba āncemma-i, fiefie-i-na
Diiloņ-Yalle ka gbāa ce ba sire waa baa Diiloņo-i.

* 3:12 Gbelicmaņ-nalāanġu (Psaume) 34.13-17

Taa na suo Diilonj-caluo belma

⁷ Weima-i hiere ma piyaa timma. Terienģu fanģu-na, baa na dii na yunni-i, aa na saaya na suo na ferēj belma ta na gbā na cārā Diilonjo-i.

⁸ Kumaņ gbāaņ, yaaņ na maama ta ma gbu ma dōlnu ma-naa. Na saa da, *nelnyulmu sa kaņ ambabalma bōi**.

⁹ Taa na ce niraamba nersīnni-i fafamma, baa na ta na waana baa-ba.

¹⁰ Diilonjo hāa-na na da-na-dej fōņģōbaa hiere. Nēliēņo nēliēņo u saaya u suo u wuoņo belma a gbāa duo tuo kāyā banamba-i baa-yo.

¹¹ Diilonj duo hā umaņ jumēfafalle-i, kutienjo saaya u ce-de tuo waņ Diilonj-nelma baa-de. Duo hā umaņ kakāyāmmaņ-fōņģūo-i, u tuo kāyā nuomba-i baa u yaa-i. Yesu-Kirsa maama-na, ku saaya na āncemma-i hiere ma ta ma ce nuomba ta ba bī Diilonjo yefafalle. Yefafalle-i baa fōņģūo-i ni vii u yaa-i hōnni maņ jonj. Ma ciē.

Taa na hīrā mulīema-i Yesu-Kirsa maama-na

¹² Mi jēnaaņ namaa, yaahuolo maņ haaņ-nei daayo-i, baa na yaņ na hōmmu cu baa-yo; u sagalla-nei duo ne. Baa na da niē sī ba fiēj-na baa-yo.

¹³ Yaaņ aa ku ta ku dōlnu-nei wuo na nalāa *Kirsa mulīema temma ne. Terienģu fanģu-na, duo ji jo u fōņģōtesīnniņ-jomma-i, na hōmmu ka fē gbarnu.

¹⁴ Da ba tuora-nei Kirsa maama-na, na yunni dōlaa. *Diilonj-Yalle dii baa-na aa Diilonjo bōbōima da di yaa nuo-i.

¹⁵ Molo baa yaņ ba ji bel-o ta ba huol u yaaņga-i wuo u kuo nēliēņo, sisō u cuyaa, sisō u ciē kuubabalaanģu naņ temma, da ma'i bi sī u diyaa u nuņģu-i nelma maņ saa hi-yo.

¹⁶ Ņga da ba ta ba huol ņ yaaņga-i wuo Kirsa wuoņ nuo, baa yaņ senserre da-ni. Niņ yeņ Kirsa horre-na, yaņ aa ņ ta ņ jaal Diilonjo-i mafamma-na.

¹⁷ Gēņģeryiņģu hii. Diilonjo duoņ tuo gāņ baa u dūņ-baaņ miēmei igēna. A ne da duo doņ tuo gāņ baa miēņo-i, gēņģerō periema ka waa niē baa bamaņ ciinaana Diilonj-*Neldōdōlma-i?

¹⁸ A saa baa Diilonj-nelmaņ waaņ-ma dumaa:

«Da kuo nelviņo korma dii kpelle,
ambabalmanciraamba kūņģu ka waa niē?»†

¹⁹ Terienģu fanģu-na, Diilonj duo nuoni maņ mulīēj, baa yaņ ņ kūōma kara; cor ņ ta ce ānfafamma-i aa ņ dii ņ ferē Weimantienjo naņ-na. U yaa maa-ni. U sa waņ weima aa ji bir baa huoņ-āndaanģu.

5*Bilaaņ Diilonj-dūņ-baamba-i dei*

¹ Fiefiē-i-na, mi ka fulnu Diilonj-dūņ-baamba yaataamba yaa-i. Mei ferē-i yaatienģ muo; mi daa *Kirsa mulīema-i nuo baa mi yufelle. Duo ji bir jo duo ji ce u yuntesīnni-i, mi ka ce mi bāanģu-i baa-yo. Miņ ka waņ mamaņ baa yaataaņ namaaņo-i ma yaa daama:

² Diilonj uņ hāa-na nuomba maņ, bilaaņ-baņ dei ņaa āncīnaņ uņ bel u muōru-i dumaa. Baa na bel-ba ņaa ba guoraa-na, bilaaņ-baņ baa hōfafanģa ņaa Diilonj uņ taaraņ-kuo dumaa. Baa na bi ce-ku gbeitaara-hūmelle; yaaņ aa na ta na ce-ku baa pāama.

³ Diilonj uņ diyaa bamaņ na nammu-na, baa na ta na haa na fōņģūo-i bei; yaaņ ba ta ba da namaa cilōfafaņo yaa aa ta ba ce.

* **4:8** Niēj Bīncuoņ-nelmaņ-sebe-i-na (Proverbs) 10.12. † **4:18** Bīncuoņ-nelmaņ-sebe (Proverbs) 11.31

⁴ Ku yaa āncīnaamba yuntien* duo ji jo, na ka da nyantuoluo maņ sa cuoraayaņ dede.

⁵ Kuuduonģu yaa baa naacien namaaņo-i, taa na sie yaataamba wulaa. Aa na hieroņo-i na saaya na nanna bombolma-i. Na saa da, Diiloņ-nelma ciera wuo:

«Diiloņo sa gbo baa bombolmantaamba-i,
ņga u firinu u huonģa-i baa bamaņ hiiriyen ba fere.»†

⁶ Terienģu fanģu-na, taa na hiire na fere Weimantienģo yaanģa-na ku yaa na tetemmaņ-yiin da ku hi, u ka teten-na.

⁷ U yaa yieraaya baa na yunniņ-maama-i, haraan-maņ hiere na hā-yo.

⁸ Baa na dii na yunni-i! Siirenģ na yiera! Na bigāarāņo-i *Sitāni dii tuo wuora u biņ aa tuo bure ņaa nyulmu bilaa jara. U taara moloņo duo wuo.

⁹ Bilaanģ Diiloņ-maama-i nammu hāi na bigāarāņo baa ji yar-na. Na saaya na suo wuo terni-na hiere yaahuolo fanģo temma yaa daanģ Diiloņ-dūņ-baamba-i.

¹⁰ Na ka mulienģ celle yogo, ņga Diilo fuo maņ ānfafamma-i hiere ma tienģo-i, u ka bir dii-na na fonni-na. U ka dii sireiņa nei aa ce na yiera doņ u hūmelle-na. U yaa biē-na na da na ta na ce na bāanģu-i baa-yo Kirsā horre-na hōnni maņ joņ.

¹¹ Fōņģūo dii baa u yaa-i hōnni maņ joņ! Ma cie.

Jaaluperienģu

¹² Mi nyegāanģ sebeyel daade-i da mi dii sireiņa nei aa waņ baa-na wuo naņ vaa na fere baa Diiloņo maņ maama-i, u yaa ninsoņ-Diiloņo-i. Mi waanģ fuo hujarre maama yaa baa-na. U hujarre temma si dii. Silasi yaa kāayā-mie mi nyegēņ sebeyel daade-i. U nyaarāa Yesu huonģu-na.

¹³ Diiloņ-dūņ-baamba maņ *Babilōni-i-na bande-i-na, Diiloņo yufellenģ hilaa bamaņ nuo-i namaa bi temma-i, ba pāa-na jaaluņģu. Mi biēņo-i‡ Marke bi jaalaa-na.

¹⁴ Taa na jaal na-naa fafamma ņaa ceduoņ-bienģ namaa.

Namaa namaņ dii *Kirsā horre-na Diilo kāyā-nei.

* **5:4 Anclinaamba yuntieno-i:** Ba gbē Yesu fuo fere yaa. Niēņ Nsāa sebe-i-na 10.11. † **5:5** Bincuonģ-nelmaņ-sebe (Proverbs) 3.34 ‡ **5:13** Niēņ Tim. đē. 1.2; Tite sebe-i-na 1.4.

Pierŋ nyegáan sebháallŋo man Nelmuoyamma

Pierŋ taa u nyegēŋ sebe daayo-i huŋgu man nuɔ-i, uu naa suɔ wuɔ u yinni saa tiraa tŋe bɔi. U taa u taara halle duɔ fie'a u saa ji waa, uŋ waan mamaŋ baa Diilon-dūŋ-baamba-i Yesu kūŋgu-na, ma baa hel ba hɔmmu-na.

U duɔŋ piiye pigāan-ba wuɔ ba saaya ba waa ŋaa Diilon uŋ taaran ba waa dumaa, aa Yesu *pɔpuɔrbiemban pigāan-ba ninsoŋo man, ba nyaar-yuɔ nammu hāi, ba baa yan u ji korra-bei (sap. 1).

U gbuɔya-bei wuɔ ba bel ba fere coikartaamba man wuɔ bafamba hāalā nuɔmba-i baa Diilon-nelma aa cakūŋgu cer muonu ba yunni-i (sap. 2). Sapitiri daayo nyaanu u-naa baa Yuda sebe-i.

U piraan u sebe-i baa Yesu jomman-maama. Banamba ciara wuɔ Yesu sa tiraa u ye dii jomma-na. Pier wuɔ kutaamba kar coima. Wuɔ da ŋ da Yesu hii yin daani-i u sa jo u jo, kuu dii ŋaa u fie u huŋga-i baa nuɔmba-i ba da ba suɔ-yo hiere aa bir ba hɔmmu-i (sap. 3).

Jaalunŋu

¹ Muɔ Simɔ-Pier, Yesu-Kirsa cāarāŋ muɔ aa tiraa waa u *pɔpuɔrbilon muɔ. Muɔmɛi nyegāan sebe daayo-i da mi hā Yesu-Kirsa fafaanŋu cie namaa naman haa na nanŋa-i yuɔ miɛ temma-i. U yaa i Diilonŋo, u yaa i Konkortienŋo.

² Nanŋ suyaa Diilonŋo-i baa Itienŋo-i Yesu-i, Diilonŋo firnu u huŋga-i u tuɔ kāyā-nei aa tuɔ fē na hɔmmu-i.

Kertŋesinni fafaanŋu-i

³ Na saa da, Diilonŋo himma pigāan-ye kumanŋ gbāa fa i maama-i hiere i die gbāa tie wuɔ Diilon-hūmelle-i diŋ saaya di wuɔ dumaa. In suɔ-yo, ku'i cie u ce kufanŋu-i hā-ye. U yaa bie-ye duɔ ji pigāan-ye u bɔbɔima-i baa u fafaanŋu-i.

⁴ Ku cie dumɛi uŋ ŋa naa pā nufafaanŋu man baa-ye, uŋ ŋa naa pā nubāmbāale man baa-ye, u ce-ku hā-ye. U cie-ku hā-ye i die gbāa hiel i nanŋa nelbiliemba kusūŋ-maama-na, ma kɔsuŋ nelienŋo; aa bie fuɔ kusūŋ-maama.

⁵ Terienŋu fanŋu-na, gbāanŋ kpelle na naara ānfafamma-i na āŋhūuma-na, aa na taara Diilonŋo huŋga-i na suɔ-ka na naara na ānfafamma-i.

⁶ Na ta na suɔ na ferēŋ belma a naara Diilonŋo huŋga suɔma-i. Na naara pāama-i na bel-ŋ-feresinni-na, aa na naara Diilon-hūmelle wuɔsafafaanŋu-i na pāama-na.

⁷ Na ta na ce horre-i a naara na Diilon-hūmelle wuɔsafafaanŋu-i, aa na naara nelnyulmu-i na horre cemma-na.

⁸ Mamaŋ daama-i hiere, da ma waa-nei aa na firnu na hɔmmu-i baa ma cemma-i, ku yaa pigāan wuɔ na suɔ Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i aa yunŋu dii u suɔma-na.

⁹ Nŋa da ma'a maa si dii umanŋ nuɔ-i, kutienŋo dii ŋaa yironŋo; u sa da dei. Kuu dii ŋaa u yaan ma karaanu-yuɔ wuɔ Diilonŋo hurii u āmbabalma-i cor.

¹⁰ Terienŋu fanŋu-na, tobiŋ namaa, Diilonŋ u yufellenŋ hilaa-nei u bŋ-na, gbāanŋ kpelle na baa ji bir u babimuɔ-i-na. Da na sie u babimuɔ-i, na sa ji gbāa cii u hūmelle-na gbula.

¹¹ Mafanŋ da ma ce, Yesu-Kirsa nellenŋ-hūmelle ka puure da gbāa a hā-na. U yaa Itienŋo-i, u yaa i konkortienŋo-i aa u nelle sa ji muonu dede.

Bilaanŋ ninsoŋo-i nammu hāi

¹² Nan fej na suɔ nel daama-i, mi sie budii mi nunŋu-na. Mi suyaa mie na nyaarãa ninsoŋ-belle-na, ŋga mi ka cor ta mi titirre-meɪ baa-na ma ta ma tienu-nei.

¹³ Da mi waa yogo mi saa ku, meɪ wulaa ku saaya mi ta mi hâl-ma nalãanŋu baa-na, ku yaa ma sie karaanu-nei.

¹⁴ Mi suyaa mie ku sie da huɔŋgu Diilonŋ-babĩmuɔ ka hi-mi. Itienŋo-i Yesu-Kirsa gbuɔya-mie ti baa-ma.

¹⁵ Terienŋu fanŋu-na, mi ka gbãŋ kpelle, da mi saa ji waa, nel daama baa karaanu-nei.

¹⁶ Na saa da, inŋ waanŋ Itienŋo-i Yesu-Kirsa jommaŋ-maama-i baa u fõŋgũɔ maama manŋ baa-na, ku saa ce ŋaa i karaa i huɔyasanga de! I saa kar i huɔyasanga, mie ferε-i i daa u bɔbɔima-i nuɔ baa i yufelle.

¹⁷ I To-i Diilonŋo yaa hãa-yo bɔbɔima famma-i. U tiyãa dii u yuntesinni-na dɔrɔ-i-na aa fara cira: «Mi Bienŋo yaa daayo-i, u maama sa suɔ aa dɔlnu-mie. U yaa fiŋ mi huɔŋga-i.*»

¹⁸ Unŋ taa u piye mafamma-i, mie ferε-i i waa u tãnunŋu-na baa Yesu-i a nu un piyenŋ.

¹⁹ Ku'i cie i fũnuŋ haa i nanga-i *Diilopɔpuɔrbiemba nelma-na. Maa dii ŋaa fitnuɔ ta ma ce cecerma kukulmanŋ yenŋ terni manŋ nuɔ-i. Ma ce kufanŋu-i ta ma cie cicãnjãale-i. Huɔŋgu fanŋu yaa nuɔ-i cuomɔele† ka hel a kaala weɪma-i hiere na hɔmmu-na. Terienŋu fanŋu-na, taa na ne-ma torro.

²⁰ Mamanŋ yunŋu, na saaya na suɔ wuɔ nelieŋ nuɔŋo-i ŋ yundaanŋu-i, ŋ sie gbãa hielnu Diilopɔpuɔrbiemanŋ nyegãanŋ mamanŋ Diilonŋ-nelma-na.‡

²¹ Na saa da, Diilopɔpuɔrunŋu nanŋu saa jo nelbilonŋ-jomma-i dede, *Diilonŋ-Yalle'i diyaa-kunŋ ba nunni-na.

2

Sulma haraa bamanŋ cie ba ferε Diilopɔpuɔrbiemba (Yuda 4-13)

¹ Nuɔmba nanŋ cie ba ferε *Diilopɔpuɔrbiemba dumaa *Isirahel-baamba hɔlma-na, ma temma ka bi ce namaa hɔlma-na. Ba ka jo baa coima nanŋ temma ji ta ba tãal-na. Kutaamba ka ciina Itienŋo-i, ŋ sie suɔ wuɔ u yaa sãa ba yunni-i. A ce dumaanŋo-na ba sie gbãŋ aa kɔsuɔŋ ba ferε.

² Nuɔmba bɔi ka cu ba huonŋ-nu ba biŋwosinni-na. Ba ka ce ninsoŋ-hũmelle yerre biɛna.

³ Gbeinŋ-nyulmu ka ce coikartaanŋ daaba kar ba huɔyasammu baa-na a hũu na nagãŋ-niini-i. Ŋga kumanŋ ka haa-bei, ku suyaa ti jina; ba kɔsuɔmanŋ-yinni saa maa.

⁴ Na saa da, halle *dɔrpɔpuɔrbiemba manŋ naa cãlãa ku huɔŋgu-na, Diilonŋo saa yanŋ-ba; u vaa-ba dii-ba fobabalaanŋu-na dii kukulma-na a jina tuɔ cie gẽŋgeryiŋgu-i.

⁵ U saa bi yanŋ yiinataamba-i, baa naa silaa balanŋ baa-yo cor. U dãa hũmma wuo-ba hiere aa ji yanŋ *Nowe yaa yonŋ baa nuɔmba niehãi baa-yo*. Nowe taa u hel u wanŋ viisinninŋ-maama-i baa-ba, ŋga molo saa ji hũu-ma.

⁶ Diilonŋo bi pãa Sodɔmutaamba-i baa Gomartaamba-i ba ambabalma sullu-i; u kukulii nilieŋ daaya-i a pigãanŋ bubɔlaamba-i mamanŋ ka da-ba.†

* **1:17** Nieŋ Matie sebe-i-na 17.1-5; Marke sebe-i-na 9.2-7; Like sebe-i-na 9.28-35. † **1:19 Cuomɔele-i:** Ba gbẽ Yesu yaa-i. Nieŋ Amp. 22.16. ‡ **1:20** Girekimma-na terienŋ daaku gbãa bi nu nunŋ daama-i: «Diilopɔpuɔrbiemanŋ nyegãanŋ mamanŋ hiere, nelieŋ huɔyasanga sl.» * **2:5 Nowe:** Nieŋ u kũŋgu-i Miwaanŋo jnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 6.1-7.24. † **2:6** Nieŋ Miwaanŋo jnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 19.24.

⁷ Nga u kuraa Lōti-i. Fuō waa nelfefeiŋo ba hōlma-na. Baa naa silaa muliēŋ-yo baa ba biŋwosinniŋ-maacemma-i.‡

⁸ Uŋ waa nelfefeiŋo dumaanŋo-na aa waa ba hōlma-na tuō da ba ciluō-i aa tuō nu ba piyuō-i yinni maŋ jon, ku taa ku jaŋ-yo ku cor.

⁹ Na saa da, Itienŋo suō uŋ ka hiel nelviimba-i dumaa muliēma-na aa fē nelbabalaamba-i jina tuō cie gēŋgeryiingu duō ji pigāaŋ-ba u jāyāmma-i.

¹⁰ Kakarkuonŋ-maacemmaŋ dōlnuŋ bamaŋ ba ta ba ce-ma aa ba sa kāŋ Itienŋo-i, u ka gbo kakālle-i bafamba yunni-na.

Coikartaamba maŋ wuō bafamba hāalā nuōmba-i Diilonŋ-nelma, bombolma sa suō aa dōlnu-bei, aa ba yammu sa suō aa gbāŋ; ba tuora dōrniēmba-i halle ba sa kāalā.

¹¹ A ne da dōrpōpuōrbiemba maŋ dōrpōpuōrbiemba, ba fōŋgūō jienya coikartaanŋ daaba wuonŋo-i, aa ba tiraa hi yaŋ-ba; nga ba sa waŋ dōrniēmba yebabalalle baa Diilonŋo-i.

¹² Nga coikartaanŋ daaba sa cē, ba ce ba wēima-i ba yuŋ-nu ŋaa bimbaamba. Baŋ'a ba sa suō mamaŋ, ba diyaa luŋgu ma yaa nuō-i. Ba ka ko-ba ŋaa baŋ koŋ bimbaamba dumaa. Na suyaa wuō bimbaamba gbiē baa komma yaa yon.

¹³ Baŋ cie āmbabalma maŋ, ma sōlaanŋu ka suu-bei. Tilāsinniŋ-maacemma sa suō aa dōlnu-bei, halle bāhulaanŋu-na ba ce-ma. Da ba waa baa-na na ponsanni-na, coikarre dōlnu-bei ŋaa bige-i! A ce dumaanŋo-na ku biēna na yerre-i aa ta ku ce-na senserre.

¹⁴ Ba sa da cieŋo baa ba yufelle aa cor-o, aa ba sa ye āmbabalma cemma-na. Bamaŋ saa naŋ kaasinni Diilonŋ-hūmelle-na ba hi ba yaa-i ba tāal-ba. Gbeinŋ-maama yuu ba hōmmu-i cor. Diilonŋo waasaanŋ-ba.

¹⁵ Ba naana hūmefafalle-i aa cu Bosōr biēŋo-i Balamu huonŋ-nu. Balamu naa ce u fere Diilopōpuōrbilonŋo. Huhurmaŋ-gbeinŋa damma taa ma dōlnu-yuō ŋaa bige-i!

¹⁶ Nga uŋ'a naa yagar Diilonŋo nuŋgu-i aa tuō taara kumaŋ, u daa-ku: Kakūmuō'i piye baa-yo pāŋ ce u nanna u miminsinni-i.§

¹⁷ Coikartaanŋ daaba dii ŋaa hūnfonni maŋ kuolaa; baa dii ŋaa diilonŋo maŋ biili aa cor baa fafalmu. Diilonŋo tigiinŋ kukulberre nande'i tuō cie-ba ba da ba ka tiēna.

¹⁸ Bombolmaŋ-āndenni sa suō aa dōlnu-bei, a ne da yuŋgu bi si dii ba nelma-na. Ba ce ma yaa-i ba tāal bamaŋ naana hūmebabalalle-i fēlemma-i wuō ba ta ba ce biŋwosinni bafamba temma-i.

¹⁹ Ba waanŋ-ma kuola-meī baa-ba wuō da ba sie ba nuŋgu-i ba ka waa ba fereŋ nuō; a ne da bafamba fere-i baa si dii ba fereŋ nuō. Ba kusūŋ-maama cie-ba ŋaa kōraamba. Ma ka wuo-ba. Na saa da, nelieŋo nelieŋo, duō yaŋ biŋkūŋ-maama ta yaanŋa yuō, ku biŋkūŋgu ce-yo ŋaa ku kōrieŋo!

²⁰ Bamaŋ suyaa Itienŋo-i Yesu-Kirsa-i, bamaŋ suyaa koŋkortienŋo-i a kor nelbiliemba āmbabalma cemma-na, da ba ji tiraa yaŋ ma ta yaanŋa bei, ku migāaŋ balaŋ-bei a yaŋ dielā-kūŋgu-i.

²¹ Kuō ba saa naa suō hūmefafalle-i, kuu naa buō-bei yaŋ baŋ suyaa-de aa yagar Diilonŋo nuŋ-āndaanŋu-i.

²² Bincuōmba ciēra wuō: «Juoro sa ta yaŋ u wuosaanŋu», aa «Pērieŋ duō tuō hel hūncelle-na u tuō suur kpōkpōtuonŋu-na.» Ku yaa ŋaa bafamba kūŋgu-i.

3

Itienŋo ka bir jo

‡ 2:7 Niēŋ Miwaanŋo jīnammaŋ-sebe-i-na (Genèse) 19.1-16. § 2:16 Niēŋ Kāmmaŋ-sebe-i-na (Nombres) 22.4-35.

¹ Mi jēnaaŋ namaa, mi nyegāaŋ sebe naŋo hā-na cor tī, hāalīŋ-wuoŋo yaa daayo-i. Ba hāi-i-na hiere, mi tirii nelma bōi baa-na da mi kāyā-nei na ta na jōguoŋ ānjōgōfafamma.

² *Diilopōpuōrbiembaŋ waanŋ mamanŋ cor yiinaa-i-na, yaanŋ ma ta ma tīenu-nei a naara Itienŋo nuŋ-āndaanŋu-i. U yaa koŋkortienŋo-i. U *pōpuōrbiemba yaa hii-na baa u nuŋ-āndaanŋu-i.

³ Kumanŋ yuŋgu, na saaya na suō wuo yiperieni-na, nuōmba namba ka sire ta ba ce ba kuudōlnuŋgu yoŋ. Ba ka ta ba nyε-na

⁴ aa ta ba piiye wuo: «Na Yesu pāa nuŋgu wuo u ka bir jo, u cie bige-i aa duo jo? I bīncuōmbaŋ kuu ji hi baa nyuŋgo, wēima dii ma temma-i ŋaa maŋ waa dumaa dii ku domma-na; ma saa bibirre.»

⁵ Bamanŋ piiyenŋ dumaanŋo-na, ba yaanŋ ma karaanu-bei wuo Diilonŋo cie u nuŋ-āndaanŋu yoŋ a hiel dōrō-i baa hīema-i. Ba yaanŋ ma karaanu-bei wuo u hielaa hīema-i hūmma yaa nuō-i aa tigiinŋ-ma terduōŋ-nu hūmma huōŋga-na*.

⁶ U bi cie hūnduōŋ daama yaa-i a kōsuōŋ yīinataamba-i *Nowe bāanŋu-na†.

⁷ Aa inŋ danŋ hīema maŋ daama-i baa dōrō maŋ daayo-i, Diilonŋ nuŋ-āndaduōŋ daaku yaa bilaaya-nie jīna ta ku cie dāamu-i gēŋgeryiŋgu-na. Yiŋgu faŋgu-na, bamanŋ sa kāalāayāŋ Diilonŋo-i, u ka kōsuōŋ-ba.

⁸ Ŋga mi jēnaaŋ namaa, nelma diei dii na saa saaya na yaŋ ma karaanu-nei: Na saaya na suō wuo Itienŋo wulaa, yiŋgu diei dii ŋaa bienŋ nuōsiba ndii, aa bienŋ nuōsiba ndii dii ŋaa yiŋgu diei‡.

⁹ Itienŋo sa fērē baa u nupālle cemmanŋo-i ŋaa banambanŋ jōguōŋ-ma dumaa. Ŋga namaa maama yaa cie u kūnna u huōŋga-i; u sa taara molo ji kōsuōŋ u fere; u taara nelienŋo nelienŋo u ne u cilōbabalanŋo-i aa yaŋ-yo.

¹⁰ Na saa da, Itienŋo jommanŋ-yiŋgu ka tugol nuōmba-i ŋaa cuoyuo uŋ tugol dumaa. Yiŋgu faŋ da ku ji hi, ijiebabalanni naŋ temma ka ce aa dōrō pāŋ balla. Dāamu ka hāl cēiŋo-i baa bāanŋu-i baa mōeŋa-i hiere, aa hīema-i baa bīmbīnni maŋ dii ma dōrō-i-na hiere, ni ka caa.

¹¹ Nimanŋ daani-i hiere niŋ yeŋ da ni caa, namaa ciluo saaya u waa nie? U saaya u fa ŋaa Diilonŋ uŋ taaranŋ u fa dumaa aa na vaa na fere baa Diilonŋ-maama-i

¹² na ta na cie Diilonŋ uŋ diyaa yiŋgu maŋ, aa na gbāŋ ku hi donduo. Yiŋgu faŋgu-na, dōrō ka bel dāamu caa, aa cēiŋo ka hāl baa bāanŋu-i baa mōeŋa-i hiere!

¹³ Ŋga miēŋo-i, Diilonŋ uŋ pāa nuŋgu-i baa-ye wuo u ka hiel dōrfelēŋo baa hīefelēmma hā-ye; i cie ni yaa-i. Balaanŋu sie waa terienŋu-na.

¹⁴ Terienŋu faŋgu-na, mi jēnaaŋ namaa, inŋ yeŋ tie cie yiŋgu faŋgu-i, gbāanŋ kpelle Diilonŋo baa ji da balaanŋu nei, u baa ji da cālmuo nei, ku yaa na hulēiŋa sie ta a tie baa-yo.

¹⁵ Na saaya na suō wuo Itienŋo vaayamma kor nuōmba ŋaa i jīēŋo-i Polŋ bi nyegāaŋ-ma dumaa hā-na. Diilonŋo yaa diyaa-ma u nuŋgu-na.

¹⁶ Pol waanŋ nel daama-i u sebbāa-ba-na hiere. Nelma namma dii u sebbāa-ba-na ma suōma dii kpelle. A ce dumaanŋo-na, bamanŋ sa suyaanŋ Diilonŋ-nelma-i kā yaanŋ-na aa ba saa tiraa naŋ kaasīnni u hūmelle-na, ba miel-ma. Kutaamba bi miel Diilonŋ-nelma-i hiere ma kūŋgu-na dumēi. Ba kōsuōŋ ba fere'i dumaanŋo-na.

¹⁷ Mi jēnaaŋ namaa, namaa fuō mi gbuōya-nei tī baa nel daama-i. Bilaanŋ na fere nelbabalaanŋ daaba baa ji pira-nei a ce naŋ daa munyierafafammu maŋ, mu korra-nei.

* **3:5** Nieŋ Miwaanŋo jīnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 1.6-9. † **3:6** Nieŋ Miwaanŋo jīnammanŋ-sebe-i-na (Genèse) 7.11. ‡ **3:8** Nieŋ Gbeliēmanŋ-nalāanŋu-na (Psaume) 90.4.

¹⁸ Itienŋo-i Yesu-Kirsa ciε hujarre yiε, yaan aa na ta na nan kaasinni u huonŋu-na, aa na ta na bi hãalã na suŋ-yo na kã. U yaa konkortenŋo-i, jaalunŋu gbíε baa u yaa-i fiεfiε-i-na baa honni-na hiere. Ma ciε.

Nsáaṅ nyegáaṅ sebedieláño maṅ Nelmuoyamma

Nuamba namba naa ji sire ta ba guɔl Diilonṅ-dũṅ-baamba gbeini-i wuɔ Diilonṅ-Bieṅo sie gbãa jo ji hoṅ nelbilonṅ temma; aa tiraa cira Diilonṅ uṅ pãa nuṅgu-i wuɔ u ka saañ *Koṅkortieṅo maṅ, u'i sɪ Yesu-i, aa cor ta ba ce kuubabalaanṅu-i ba kã. Nsáaṅ daa-ma dumaanṅo-na, u nyegẽṅ sebe daayo-i hã Diilonṅ-dũṅ-baamba-i wuɔ ba bel ba fere kutaamba-na. U waanṅ-ma kaala-mei u sebe-i-na wuɔ Yesu yaa Diilonṅ-Bieṅo-i aa u juɔ ji hoṅ nelbilonṅ temma. U waanṅ-ma baa-ye wuɔ: Nelnyulmu tieṅo yaa Diilonṅo-i. Aa cira Diilonṅo dii ṅaa gbagbaama hiere; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ. A ce dumaanṅo-na inṅ yeṅ Diilonṅ-bisãṅ mie, ku saaya i hiel i naṅga ãmbabalma-na aa ku saaya i tie dɔl banamba-i a pigãaṅ wuɔ i dɔl Diilonṅo-i.

Cicẽlmanṅ-nelma

¹ Umanṅ* waa dii ku domma-na, i daa-yo baa i yufieṅa-i aa ne-yo aa nu u nelma-i baa i tũnni-i aa yiɛya-yuɔ baa i nammu-i. Kufanṅu tieṅo yaa cicẽlmanṅ-nelma-i. I waṅ fuɔ maama yaa baa-na.

² Cicẽlmantieṅo caraaya i da-yo aa tie waṅ u maama. U waa baa Diilonṅo, fiefie-i-na u caraaya i da-yo. I cie cicẽlma maṅ sa tieṅ dede-i ma wataanṅ mie a tie waṅ-ma baa-na.

³ Inṅ daa mamanṅ aa nu mamanṅ, i bi waṅ-ma baa namaanṅo-i i die gbãa ce baaduɔṅ mie i To-i Diilonṅo horre-na. Inṅ yeṅ horre maṅ nuɔ-i baa Diilonṅo-i, ii dii di yaa nuɔ-i baa u Bieṅo-i Yesu-Kirsa-i.

⁴ Da na da i nyegẽṅ nel daama-i die hã-na, i taara i hieronṅo-i i hõmmu fẽ gbarnu.

Diilonṅo yaa gbagbaama-i

⁵ Inṅ nuɔ mamanṅ Yesu-Kirsa nuṅgu-na aa tie waṅ-ma baa-na, ma yaa daama: Diilonṅo dii ṅaa gbagbaama; kukulbelle diei dii si dii-yuɔ.

⁶ Die cira ii dii u horre-na, aa tie ce kukulmanṅ-maacemma-i, i cie coikartaanṅ mie, i saa cu ninsonṅo huonṅ-nu.

⁷ Nṅa die tie ce i weima-i hiere gbagbaama-na ṅaa Diilo fuɔ fere uṅ kuonṅ dumaa, i ka waa horre-na baa i-naa aa u Bieṅo-i Yesu tãmma ka ta ma pir i ãmbabalma-i hiere ma halanṅ-ma yiɛ.

⁸ Die cira ãmbabalmanciraanṅ mie sɪ, i tãal i fere; aa i naana ninsonṅo hũmelle-i.

⁹ Nṅa die sie i cãlmuɔ-i Diilonṅo yaanṅa-na u ka ce jande yiɛ aa pir i ãmbabalma-i hiere halanṅ-ma yiɛ. U faa, u sa waṅ nelma aa ji bir baa huonṅ-ãndaanṅu.

¹⁰ Diilonṅ wuɔ nuamba-i hiere ba cãlãa; die cira i saa cãl, kuu dii ṅaa i cie Diilonṅo-i coikartieṅo, ku pigãaṅ wuɔ u nelma si dii i hõmmu-na.

2

¹ Mi bisãṅṅ namaa, mi sa taara na ta na ce kuubabalaanṅu-i ku'i cie na da mi nyegẽṅ nel daama-i da mi hã-na. Nṅa umanṅ duɔ pira ce kuubabalaanṅu-i, kakãyãtieṅo dii baa-ye i To caanṅu-na; u yaa Yesu-Kirsa-i, u yaa Nelviinṅo-i, u saa cãl dede.

* 1:1 U gbẽ Yesu-Kirsa yaa-i.

² U yaa pāa u fere tammaŋ-kūŋ temma a pir i āmbabalma-i halaŋ-ma i yunni-na. Aa mie sī yon; u pāa u fere duɔ bi pir nelbiliemba-i hiere ba āmbabalma-i.

³ Die tie nu Diilonŋo nuŋ-āndaanŋu-i, ku yaa i gbāa cira i suɔ-yo.

⁴ Uman duɔ puur u nuŋgu-i cira: «Mi suɔ Diilonŋo-i» aa kutienŋo sa nu u nuŋ-āndaanŋu-i, u kar coima, u sa suɔ Diilonŋo-i aa u naana ninsoŋo hūmelle-i.

⁵ Nga uman nuɔŋ Diilonŋo nuŋgu-i, Diilonŋ-nelnyulmu hii mu fuonŋu-i fuɔ huɔŋga yaa nuɔ-i kelkel. Die tie nu Diilonŋo nuŋgu-i, ku yaa i gbāa cira ii dii u horre-na.

⁶ Uman duɔ cira fuɔ dii Diilonŋo horre-na, kutienŋo saaya u bie Yesu maama-i.

Dɔdɔluŋ-maama

⁷ Mi jēnaaŋ namaa, miŋ nyegēŋ nelma maŋ da mi hā-na daama-i, maafelemma sī; maacɔlomma. Na nuɔ-ma dii ku domma-na. Nel daama-i na nuɔ-ma cor tī wuɔ na saaya na ta na dɔl na-naa.*

⁸ Mi gbāa bi cira maafelemma. Ma da *Kirsa wuɔsaanŋu-na aa bi da namaa wuɔsaanŋu-na. Na saa da! Kukulma duɔŋ ta ma ta aa terienŋu ta ku kaala baa gbagbaamaŋ-kerre-i.

⁹ Uman duɔ cira fuɔ dii gbagbaama-na aa tuɔ bigāaŋ u natobiŋo-i, kutienŋo dii kukulma-na yogo.

¹⁰ Uman u natobiŋo maama dɔlnu-yuɔ, u yaa dii gbagbaama-na. Uŋ yen gbagbaama-na dumaanŋo-na, u sie gbāa pira.

¹¹ Nga uman duɔ bigāaŋ u natobiŋo-i, uu dii kukulma-na. Kukulma yirii-yo a ce u tuɔ wuɔ u sa suɔ uŋ kãŋ kusuɔŋ-nu.

¹² Mi bisālŋ namaa, Yesu-Kirsa maama-na na āmbabalma hurii halaŋ, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na.

¹³ Bincuaŋ namaa, naŋ suyaa uman waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacienŋ namaa, naŋ yaraa *Bigāarāŋo-i, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na.

¹⁴ Bisālŋ namaa, naŋ suyaa i To-i, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Bincuaŋ namaa, naŋ suyaa uman waa dii ku domma-na, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Naacienŋ namaa, na gbãŋ, ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na. Diilonŋ-nelma dii na hɔmmu-na aa na yaraa Bigāarāŋo-i.

¹⁵ Terienŋu fanŋu-na, baa na fer miwaanŋo-i baa u balaanŋu-i. Da na fer-o, i To maama sie gbāa ta ma dɔlnu-nei.

¹⁶ Na saa da, kumaŋ balaanŋ miwaanŋ daayo-na: Nuɔmba gbar ba nyaanu ba kusūŋ-maama, ba ce cāncaya aa tiraa ta ba ce bombolma baa ba nagãŋ-niini-i. Mafamma-i daama-i hiere Diilonŋ-maama sī, nelbilienŋ-huɔya-maama.

¹⁷ Miwaanŋo tī u kã baa u balaanŋu-i hiere, nga uman cienŋ Diilonŋo huɔŋga-i, kutienŋo dii gbula; u sa ji kã terienŋu.

Kirsa bigāarāmba maama

¹⁸ Mi bisālŋ namaa, miwaanŋo timmaŋ-huɔŋgu hii tī. Ma sī ma waanŋ baa-na wuɔ *Kirsa bigāarāŋo ka jo ke? Ku yaa daaku fiefie-i-na nuɔmba bɔi bigāaŋ Kirsa-i i hɔlma-na. Ku pigāaŋ wuɔ miwaanŋo timmaŋ-huɔŋgu hii tī.

¹⁹ Kutaamba waa baa miemei aa ji bir i huonŋ-nu. Kuɔ baa naa waa mie baamba kelkel, baa naa saa bir. Nga mafamma cie i die suɔ wuɔ ba hieronŋo-na, molo saa waa mie wuonŋo.

²⁰ Kirsa hāa namaanŋo-i *Diilonŋ-Yalle-i, a ce dumaanŋo-na na hieronŋo-i, na suɔ ninsoŋo-i.

* 2:7 Nieŋ Nsāa sebe-i-na 13.34.

²¹ Ku saa ce ŋaa na sa suɔ ninsoŋo-i ku'i cie mi ta mi nyegēŋ sebe daayo-i da mi hā-na de! Na suɔ-yo ku'i cie mi ta mi nyegēŋ-yo; aa na bi suyaa wuɔ coima-i baa ninsoŋo-i ni sa gbo.

²² Umanɔ duɔ cira: «Diilonɔ unɔ pāa nunɔgu-i wuɔ u ka saanɔ *Konkortienɔ manɔ u'i sɪ Yesu-i» ba bi kufanɔgu tienɔ yaa coikartienɔ-i. U yaa Kirsa bigāarāŋo-i. U cīinaana i To-i Diilonɔ-i baa u Biēŋo-i Yesu-i hiere.

²³ Umanɔ duɔ cīina Beɔpolŋo-i, kuu dii ŋaa u cīinaana Tuonɔ yaa-i; aa umanɔ duɔ sie Beɔpolŋo-i, kuu dii ŋaa u bi siyaa Tuonɔ yaa-i.

²⁴ Terienɔgu fanɔgu-na, banɔ waanɔ mananɔ baa-na dii ku domma-na, yaanɔ ma tīe na hōmmu-na. Nanɔ nuɔ mananɔ ku domma-na, da na yanɔ ma tīe na hōmmu-na, na ka tīe i To horre-na baa u Biēŋo-i hiere.

²⁵ Unɔ pāa nunɔgu manɔ baa-ye, ku yaa daaku: Wuɔ u ka hā-ye cicēlma manɔ sa tīeŋ dede-i.

²⁶ Bamanɔ taaraayanɔ ba pira-nei, ba yaa cie mi ji ta mi nyegēŋ nel daama-i da mi hā-na.

²⁷ Namaa fuɔ, Kirsa hāa-na Diilonɔ-Yalle-i, dii dii na hōmmu-na. Di pigāanɔ-na weima-i hiere. Aa diŋ pigāanɔ-na mananɔ coima sɪ; ninsoŋo yaa-i. Terienɔgu fanɔgu-na, na taara pigāatienɔ nanɔ da na ce bige-i baa-yo? Nyaarāanɔ Kirsa-i-na ŋaa Diilonɔ-Yallenɔ waanɔ-ma baa-na dumaa.

²⁸ Mi bisālŋ namaa, nyaarāanɔ Kirsa-i-na, ku yaa duɔ ji tuɔ jo yiinɔgu manɔ nuɔ-i korma sie da-ye baa-yo, aa i yammu sie bi ture u yaanɔga-na.

²⁹ Na suyaa wuɔ Kirsa-i nelviinɔ. Terienɔgu fanɔgu-na, na saaya na bi suɔ wuɔ umanɔ duɔ tuɔ ce ānviima-i Diilonɔ-bilonɔ.

3

Ba suɔ Diilonɔ-bisālmba-i nie?

¹ Nieŋ i To-i Diilonɔ unɔ dɔlaa-ye dumaa! Ku cie u tuɔ bi-ye u bisālŋ mie! Ninsie ninsie, u bisālŋ mie. Nga nelbiliemanɔ'a ba saa suɔ Diilonɔ-i, ba saa suɔ wuɔ u bisālmba'i miēŋo-i.

² Mi jēnaanɔ namaa, nyunɔgo-i-na, ii dii Diilonɔ-bisālŋ mie, ŋga inɔ ka waa dumaa jebi bisinuo-i-na, i saa suɔ ku yaa yogo. Inɔ suyaa ma diei maama manɔ, ma yaa daama: *Kirsa duɔ ji jo, unɔ yenɔ dumaa, i ka bi da-yo dumei; aa unɔ yenɔ dumaa, i ka bi waa dumei.

³ Bamanɔ haa ba nanɔga-i Kirsa-i-na aa tīena kufanɔgu tīenamma-i, ba hielaa ba nanɔga āmbabalma-na da ba gbāŋ ce nelfafaamba Kirsa temma-i.

⁴ Ambabalma yaa a maar Diilonɔ nunɔgu-i. Terienɔgu fanɔgu-na, umanɔ duɔ tuɔ ce āmbabalma-i, kutienɔ maar Diilonɔ nunɔgu yaa dumaanɔ-na.

⁵ Na suyaa wuɔ Yesu-Kirsa juɔ hīema-na duɔ ji pir āmbabalma. Fuɔ-i āmbabalmanɔ-huonɔga si dii-yuɔ.

⁶ A ce dumaanɔ-na, umanɔ duɔ nyaar-yuɔ, ŋ da kutienɔ yaanɔ āmbabalma-i. Nga umanɔ duɔ cor tuɔ ce āmbabalma-i, ŋ suɔ kerre kutienɔ sa suɔ-yo aa u saa da-yo dede.

⁷ Mi bisālŋ namaa, baa na yanɔ ba pira-nei baa viisinninɔ-kūŋgu-i. Umanɔ cieŋ kuuviinɔgu-i u yaa nelviinɔ-i a biē Yesu-Kirsa maama-i.

⁸ Nga umanɔ duɔ tuɔ ce āmbabalma-i, kutienɔ dii baa *Sitāni. Na saa da, Sitāni duonɔ baa āmbabalma cemma-i dii ku domma-na. Diilonɔ-Biēŋo jommanɔ-yunɔgu-i hīema-na, u juɔ duɔ ji biēna Sitāni maacemma.

⁹ Umanɔ duɔ ce Diilonɔ-bilonɔ, Diilonɔ tamma'i dii-yuɔ, a ce dumaanɔ-na ŋ da u yaanɔ āmbabalma cemma-i. Unɔ cie Diilonɔ-bilonɔ, u ce nie gbāa cor tuɔ ce āmbabalma-i?

10 Bañ suɔ Diilon-*bisálm*-i dumaa ba bɔ-ba Sitāni-baamba-na ku yaa daaku: Uman sa ciɛŋ kuuviŋgu-i baa uman sa dɔlaañ u natobimba-i, ba hāi-i-na hiere Diilon-*bisálm*-a sɪ, Sitāni-baamba.

Niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋo-i dumaa

11 Ma waañ baa-na dii ku domma-na wuɔ: «I saaya i tiɛ dɔl i-naa.»*

12 Molo baa suur Kayine gboluonŋgu-na; fuɔ waa *Sitāni-nolŋo ku'i ciɛ u ko u hāaño-i. Kayine maacemma naa balan aa u hāaño maama cɛr fa, ku'i ciɛ u bigāañ-yo aa ko-yo.†

13 Tobin namaa, terienŋu fanŋu-na, nelbilien da ba bigāañ-na, baa na yañ ku ce-na gberɛ.

14 Miɛ i suyaa wuɔ i hilaa kuliŋ-hūmelle-na a biɛ cicɛlman-hūmelle. I natobimba maamañ dɔlnuŋ-yiɛ, ku'i ciɛ i suɔ mafamma-i. Uman sa taaraayan u da u natobiŋo-i baa u yufelle, kutienŋo dii kuliŋ-hūmelle-na yogo.

15 Uman duɔ bigāañ u natobiŋo-i, kutienŋo saa baa nelkoronŋo. Aa ma sɪ na suyaa wuɔ nelkoronŋo-i baa cicɛlma man sa tiɛŋ dede-i ba maaya ba-naa kɛ?

16 Yesu-Kirsa juɔ ji ku i maama-na ku yaa ciɛ i suɔ nelien nuɔ niŋ saaya ŋ dɔl ŋ natobiŋo-i dumaa. Miɛ fɛrɛ-i i bi saaya i hūu-ma ku i natobimba maama-na.

17 Da ku waa baa nuɔ aa ŋ da ŋ natobiŋo-i muliɛma-na aa yagar wuɔ ŋ siɛ káyā-yuɔ, nañ ka bel-ma niɛ cira Diilon-nelnyulmu temma dii nuɔ-na?

18 Mi bisálŋ namaa, baa na yañ i tiɛ dɔl i-naa i nunnin yon; yañ ku ta ku da i ciluɔ-i-na wuɔ i dɔl i-naa kelkel.

19 Die tiɛ dɔl i natobimba-i, ku yaa pigāañ wuɔ i cuu ninsonŋo huon-nu aa i huleiŋa siɛ ta a tie baa Diilonŋo-i.

20 Diilonŋo suɔ wɛima-i hiere; halle i hɔŋ da mu fiɛ'a mu sa hūu-ma, baa na yañ ku ce-ye bɪŋkūŋgu. Diilonŋ uŋ suɔ man, ma maaraa miɛ hɔmmu-i.

21 Aa mi jēnaañ namaa, da kuɔ i hɔmmu hūyāa-ma, terienŋu fanŋu-na i gbāa da holle yiɛra Diilonŋo yaanga-na a cārā aa u hā-ye.

22 In nuŋ u nuŋ-āndaanŋu-i aa tiɛ ce u huonŋa-i, ku'i ciɛ die cārā kuman u hā-ye baa-ku.

23 U nuŋ-āndaanŋu yaa daaku: Wuɔ i hūu u Biɛŋo-i Yesu-Kirsa maama-i aa i tiɛ dɔl i-naa ŋaa Kirsan taaran-kuɔ dumaa i wulaa.‡

24 Uman nuɔŋ Diilonŋo nuŋ-āndaanŋu-i, kutienŋo dii baa Diilonŋo-i aa Diilonŋo bi waa baa kutienŋo-i. Diilonŋ uŋ hāa-ye u *Yalle man, di yaa pigāañ wuɔ uu dii baa-ye.

4

Ba suɔ Diilon-Yalle maacemma-i niɛ?

1 Mi jēnaañ namaa, bilaañ na fɛrɛ. Na saa da, bamañ karaan coima-i wuɔ bafamba *Diilonpɔpuɔrbiemba, ba gbuyaa terni-i hiere. A ce dumaanŋo-na uman duɔ cira fuɔ ce u wɛima-i baa *Diilon-Yalle fɔŋgūɔ, baa na pāŋ na cu kutienŋo huon-nu. Ciɛŋ-yon na ne igēna, da kuɔ Diilon-Yalle yaa kelkel, na ka suɔ.

2 Na gbāa suɔ Diilon-Yallentienŋo-i dumaa ku yaa daaku: Uman duɔ tuɔ piiye wuɔ Yesu-Kirsa juɔ ji hon nelbilon temma, kufanŋu tienŋo yaa Diilon-Yalle dii-yuɔ.

3 Nga uman duɔ yagar mafamma-i, kutienŋo-i Diilon-wuonŋo sɪ, *Kirsa bigāarāŋo. Na nuɔ fuɔ maama yaa wuɔ u ka jo, u juɔ tɪ.

* **3:11** Niɛŋ Nsáa sebe-i-na 13.34. † **3:12 Kayine:** Niɛŋ u kūŋgu-i Miwaanŋo jɪnamman-sebe-i-na (Genèse) 4.1-8. ‡ **3:23** Niɛŋ Nsáa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

⁴ Nga mi bisālŋ namaa, namaaŋo-i Diilonŋ-baaŋ namaa. Diilonŋ uŋ hāa namaaŋo-i fōŋgũo maŋ, u maaraa *Sitāniŋ hāa nelbiliemba-i fōŋgũo maŋ, a ce dumaanŋo-na, na maama yaraa coikartaanŋ daaba-i.

⁵ Bafamba-i bande ku taamba; ba piiye bande ku t̄mma. Aa bande ku taamba-i nuoŋ ba nelma-i.

⁶ A ne da miēŋo-i Diilonŋ-baaŋ miē. Umanŋ duo tuo suo Diilonŋo-i ŋ da u nu i nelma-i. Nga umanŋ duo Diilonŋ-wuoŋo s̄i, ŋ da kutienŋo sa nu i nelma-i. I suo ninsontienŋo-i dumēi a bo-yo coikartienŋo-na.

Nelnyulmu tienŋo yaa Diilonŋo-i

⁷ Mi jēnaaŋ namaa, nelnyulmu hel Diilonŋ-na, a ce dumaanŋo-na yaanŋ i tie d̄al i-naa. Umanŋ duo tuo d̄al banamba-i, kutienŋo-i Diilonŋ-bilonŋo; ku yunŋu yaa wuo u suo Diilonŋo-i.

⁸ Nelnyulmu tienŋo yaa Diilonŋo-i. Umanŋ duo u sa d̄al u nabaamba-i, kutienŋo sa suo Diilonŋo-i.

⁹ Diilonŋ uŋ pigāanŋ-ye u nelnyulmu-i dumaa ku yaa daaku: U saanŋ u Beduola jo h̄ema-na a ji hā-ye baa ninsoŋ-cicēlma-i.

¹⁰ Nelnyul daamu-i, ku saa ce ŋaa miēmēi d̄alaa Diilonŋo-i de! Nga u yaa d̄alaa-ye aa saanŋ u Biēŋo jo ji ce u fere t̄ammaŋ-kūŋgu a pir i āmbabalma-i halanŋ-ma i yunni-na.

¹¹ Mi jēnaaŋ namaa, da kuo Diilonŋo d̄alaa-ye d̄al daama temma-i, miē fere-i i bi saaya i d̄al i-naa.

¹² Molonŋ yufelle saa haa Diilonŋo-na dede, ŋga diē tie d̄al i-naa, u ka waa baa-ye aa u nelnyulmu ka hi mu fuonŋu-i i h̄ommu-na.

¹³ Diilonŋo hāa-ye u *Yalle-i ku'i ciē i suo wuo uu dii baa-ye aa i bi waa baa-yo.

¹⁴ A naara kufanŋu-i uŋ saanŋ u Biēŋo jo h̄ema-na duo ji kor nelbiliemba-i, miē i daa-yo nuo baa i yufelle, ku'i ciē i tie wanŋ-ma.

¹⁵ Umanŋ duo tuo piiye wuo Yesu-i Diilonŋ-Biēŋo; kutienŋo dii Diilonŋo horre-na aa Diilonŋo bi waa baa kutienŋo-i.

¹⁶ Aa Diilonŋ uŋ d̄alaa-ye dumaa, i daa-ku aa i haa i nanŋa yuo. Nelnyulmu tienŋo yaa Diilonŋo-i. Nelnyul da mu waa umanŋ nuo-i, Diilonŋo dii baa kutienŋo-i aa kutienŋo bi waa Diilonŋo horre-na.

¹⁷ Nelnyul da mu hi mu fuonŋu-i i h̄ommu-na, i huleiŋa siē ta a tie baa gēŋgeryiŋgu maama-i. Inŋ biyaa Yesu maama-i h̄ema-na bande-i-na, ku'i ciē i huleiŋa sa tie baa-ma.

¹⁸ Nelnyul da mu waa-niē, ŋ holle sa tie baa weima. Nelnyul da mu hi mu fuonŋu-i niē, korma ta hierē. Diilonŋ-berru yaa juoŋ baa korma-i. Umanŋ duo suo wuo Diilonŋo kaa gāŋ baa-yo, ŋ da kutienŋo holle tie. Umanŋ duo tuo k̄aalā, ŋ suo kerre Diilonŋ-nelnyulmu saa hi mu fuonŋu-i u huonŋa-na.

¹⁹ Miēŋo-i, da ŋ da i d̄al nuamba-i baa Diilonŋo-i hierē, kuu dii ŋaa Diilonŋo d̄alaa-ye d̄ielūo ku'i ciē.

²⁰ Umanŋ duo tuo bigāanŋ u natobiŋo-i aa cira fuo d̄al Diilonŋo-i, kutienŋo kar coima. Niŋ danŋ umanŋ baa ŋ yufelle, da ŋ saa gbāa d̄al ufanŋo-i, ŋ ce niē gbāa d̄al Diilonŋo maŋ ŋ sa da-yo?

²¹ *Kirsanŋ hāa-ye mamanŋ, ma yaa daama: Umanŋ duo tuo d̄al Diilonŋo-i u saaya u bi tuo d̄al u natobiŋo-i.

5

Ba d̄al Diilonŋo-i niē?

¹ Umanŋ duo h̄u-ma wuo Diilonŋ uŋ saanŋ *Konŋkortienŋo maŋ u yaa Yesu-i, kutienŋo-i Diilonŋ-bilonŋo. Aa da ŋ ta ŋ d̄al Tuonŋo-i ŋ siē gbāa ni ŋ sa d̄al u bisālm̄ba-i.

² Diε tie dɔl Diilonjo-i aa tie nu u nuŋ-āndaanġu-i, ku yaa pigāaŋ wuɔ i dɔl u bisālm̄ba-i.

³ A dɔl Diilonjo-i, ku yaa haku-i? Ku yaa a tie ce u nuŋ-āndaanġu-i. A ne da u nuŋ-āndaanġu saa kuola.

⁴ Ku saa kuola niε niε? Uman duɔ ce Diilon-bilonjo, ŋ da u maama yaraa nelbiliemba-i. Uŋ haa u nanġa Yesu-i-na, u hielaa u nanġa nelbiliemba balaanġu-na. Ku'i ciε u maama yar-ba.

⁵ Da ma hel baman hūyāa-ma wuɔ Yesu-i Diilon-Bieŋo, hai moloŋo-i gbāa hiel u nanġa nelbiliemba balaanġu-na?

⁶ Yesu-Kirsa yaa juɔ hīema-na ji *batiŋ hūmma-na aa ce u fεε tāmman-kūŋġu. Ku saa ce ŋaa u juɔ ji batiŋ yon dε! U juɔ ji batiŋ aa tiraa ce u fεε tāmman-kūŋġu. *Diilon-Yalle yaa ninsoŋo tieno-i; di yaa pigāaŋ Yesu-Kirsa sinni-i.

⁷ Bimbinni siei pigāaŋ-yen u sinni-i. Bimbinni siei niŋ daani yaa daani:

⁸ Diilon-Yalle, baa hūmma, a naara tām̄ma. Aa ni siei-i-na hiere ni pigāaŋ ānduɔma.

⁹ Ma sī nelbilien da ba da maman aa waŋ-ma baa-ye, i hūu-ma wuɔ ninsoŋo ke? A ne da Diilon-nelma dii baa yunġu yan nelbiliemba maama-i. Diilon-nelma yaa hama-i? Ma yaa uŋ waan maman a vii u Bieŋo-i.

¹⁰ Terienġu fanġu-na, uman duɔ hūu Diilon-Bieŋo maama-i, Diilon uŋ waan maman u Bieŋo kūŋġu-na, ma ka tīε kutieno huɔŋga-na. Ŋga uman duɔ saa hūu-ma, kutieno ciε Diilonjo-i coikartieno. U ciε-yo coikartieno niε niε? Diilon uŋ waan maman u fεεŋ Bieŋo kūŋġu-na, kutieno bilaa diilonjo-i cīina-mēi.

¹¹ Diilonjo waan wuɔ niε u Bieŋo kūŋġu-na? Wuɔ u hāa-ye cicēlma man, ma da u Bieŋo yaa nuɔ-i. Cicēlma famma sa tī dede.

¹² Uman duɔ sie Bepoljo-i, cicēlŋ daama dii baa kutieno-i; ŋga uman duɔ saa sie Bepoljo-i, u sie gbāa da cicēlŋ daama-i.

Diilonjo sa yagar u baamba wulaa

¹³ Namaa naman hūyāa Diilon-Bieŋo maama-i, mi nyεġēŋ nel daama-i da mi hā namei, na da na suɔ wuɔ na daa cicēlma man sa tīen dede-i tī.

¹⁴ Diε tie cārā Diilonjo-i i huleiŋa sa tie baa-yo. I suyaa wuɔ diε cārā kuman dalaanun-yuɔ, u sie yagar.

¹⁵ A ce dumaanjo-na, iŋ suyaa wuɔ u sa yagar i wulaa, i bi suyaa wuɔ diε cārā kuman u ka hā-ye baa-ku.

¹⁶ Da ŋ da ŋ natobiŋo ce āmbabalma, da kuɔ āmbabalma famma gbāa hur a hiel-o dāamun-hūmelle-na, cārā Diilonjo-i ŋ hā-yo; Diilonjo ka kor-o. Kufanġu vii baman ba āmbabalma gbāa hur halan-bei. Ŋga āmbabalma diei dii, ma sie gbāa hur aa ma kā baa ma cetieno-i dāamu-na*, mi saa cira na cārā Diilonjo-i mafamma-na.

¹⁷ Maman saa vii hiere, āmbabalma. Ŋga āmbabalma-i hiere ma sa kā baa ma cetieno-i dāamu-na; manamma gbāa hur.

¹⁸ I suyaa wuɔ Diilon-bilonjo sa ce āmbabalma, Diilon-Bieŋo dii tuɔ neya-yuɔ, a ce dumaanjo-na *Bigāarāŋo yufelle yuɔ.

¹⁹ I bi suyaa wuɔ miεŋo-i Diilon-baan miε, a ne da banamba-i hiere baa dii Bigāarāŋo nan-na.

²⁰ I bi tiraa suɔ wuɔ Diilon-Bieŋo juɔ, u yaa Yesu-Kirsa-i. U juɔ ji ce i tie suɔ ninsoŋ-Diilonjo-i. Ii dii baa-yo ninsoŋ-Diilonjo horre-na. U yaa ninsoŋ-Diilonjo-i. U yaa cicēlma man sa tīen dede-i ma tieno-i.

²¹ Mi bisālŋ namaa, bilaan na fεε cufien-na.

* **5:16** Uman duɔ tuora *Diilon-Yalle-i, jande cεraa u ce-yuɔ hīema-na bande-i-na baa dɔrɔ-i-na hiere. Niεŋ Matie sebe-i-na 12.31.

Nsāaṅ nyegāaṅ sebhāalījo maṅ Nelmuoyamma

Nsāa nyegāaṅ sebe daayo-i hā Diilonṅ-dūṅ-baamba namba. U biε ba yaa wuṅ ciεṅo naṅo baa u bisālm̄ba.

Nsāa kuye dādaluṅ-maama'i baa-ba; wuṅ ba ta ba dāl ba-naa; aa ba ta ba wuṅ ba saanu baa Diilonṅ-nelma-i. U gbuṅya-bei wuṅ bamaṅ cīnaana Yesu-Kirsa-i, ba bel ba fεε kutaamba-na.

Jaaluṅgu

¹ Ciεṅ nuṅ, Diilonṅo yufellenṅ hilaa nuṅni maṅ nuṅ-i, na yaatienṅo nyegēṅ sebe daayo-i duṅ hā nuṅni baa ṅ bisālm̄ba-i. Coima saa fa, na maama sa suṅ aa dāl nu-miε. Aa na maama sa dāl nu muṅ mi diei yonṅ; bamaṅ siyaa ninsonṅo-i hiere, na maama bi dāl nu-bei.

² Ninsonṅo maṅ dii i hōmmu-na, u yaa ciε na maama ta ma dāl nu-yiε. Ninsonṅ daayo dii i hōmmu-na u sa ji kā terienṅgu.

³ I To-i Diilonṅo-i baa u Biεṅo-i Yesu-Kirsa-i, ba ka kāyā-yiε aa ce hujarre yiε aa fē i hōmmu-i i die gbāa tiε ninsonṅo hūmelle-na aa tiε dāl i-naa.

A dāl ṅ nanolṅo-i ku yaa yuṅgu

⁴ Mi nuṅ wuṅ ṅ bisālm̄ba namba wuṅ ninsonṅo hūmelle-i ṅaa i Tonṅ taaraaya-kuṅ dumaa i wulaa. Nel daama gbuu silaa fē mi huṅṅa-i cor.

⁵ Ciεṅ nuṅ, miṅ taaraṅ kumaṅ ṅ wulaa fiεfiε-i-na, ku yaa daaku: Yaṅ i tiε dāl i-naa. Ku saa ce ṅaa mi nyegēṅ nelfεemma'i da mi hā-ni; nelfεemma sī. Iṅ nuṅ mamaṅ cor dii ku domma-na, ma yaa-i.

⁶ Die tiε dāl i-naa, kuu dii ṅaa i ce Diilonṅo nuṅ-āndaanṅgu yaa-i. Aa Diilonṅo nuṅ-āndaanṅgu yaa haku-i? Ku yaa naṅ nuṅ nelma maṅ dii ku domma-na wuṅ na saaya na ta na dāl na-naa.*

Bilaṅ na fεε Kirsa bigāarāamba-na

⁷ Na saa da, coikartaamba bōi wuṅra terni-na hiere ba tāal nuṅmba-i. Kutaamba yagaraa-ma wuṅ Yesu-Kirsa juṅ ji honṅ nelbilonṅ temma. Ba bi ba yaa-i tāalnuṅmbaa-ba-i. Ba yaa *Kirsa bigāarāamba-i.

⁸ Terienṅgu faṅgu-na, bilaṅ na fεε i maacemma baa ji ce maacεṅgbāṅgbālamma na hōlma-na. Gbāaṅ na da ma sullu-i du kūṅgu-na hiere.

⁹ Umanṅ duṅ yaṅ Kirsa maama-i aa tuṅ ce u deṅ-maama, kutienṅo nuṅgu si dii baa Diilonṅo-i. ṅga umanṅ duṅ bel-ma nammu hāi, u nuṅgu dii baa Diilonṅo-i baa u Biεṅo-i hiere.

¹⁰ Bamaṅ yaṅ Kirsa maama-i aa ta ba wuṅra ba waṅ ba deṅ-maama, umanṅ duṅ kā na wulaa, baa na hā-yo muntienammu. Halle baa na jaal-o ku jaaluṅgu.

¹¹ Umanṅ duṅ jaal-o, kutienṅo nuṅgu dii baa-yo u maacembabalamma-na.

Nelperiema

¹² Nelma bōi dii mi da mi waṅ-ma baa-na, ṅga mi sa taara mi nyegēṅ-ma sebe nuṅ hā-na. Diilonṅ duṅ siε, mi ka kā na wulaa. Da mi kā, mei fεεṅ nuṅgu yaa ka waṅ-ma baa-na, ku yaa i hōmmu ka fē gbarnu.

* 1:6 Niεṅ Nsāa sebe-i-na 13.34; 15.12,17.

¹³ Ciɛŋ nuɔ, Diilonɔ yufellen hilaa ŋ mɔlɔ maŋ nuɔ-i, u bisāimba pāa-ni jaaluŋgu.

Nsāa nyegāaṅ sebesielinjo maṅ Nelmuoyamma

Nsāa nyegāaṅ sebe daayo-i hā Diilonḡ-dūṅ-baamba yaatienjo naṅo-i baa-yo; ba taa ba bī-yo Gawusi. Gawusi taa u kāyā Diilonḡ-dūṅ-baamba-i ku'i cie Nsāa nyegāaṅ sebe daayo-i duṅ jaal-o aa duṅ gbuya-yuṅ wuṅ u bel u fere Diyotirefu-i na keṛe yaatesinni dɔlnu-yuṅ a ne da u maacemma saa fa.

Nsāa gbelaan Gawusi-i bɔi wuṅ u vii baa Diilonḡ-o-i aa tiraa firnu u huṅga-i baa Diilonḡ-dūṅ-baamba-i. U bi kaalaa Diilonḡ-dūṅ-wuṅoṅ naṅo-i, ba taa ba bī-yo Demetursi. Nuṅba taa ba bī u yefafalle-i terni-na hiere.

Nsāa pigāaṅ-ye u sebe daayo-na wuṅ i baa cu nelbabalaamba huṅ-nu, i yaṅ aa i tie ce ānfafamma-i bāaṅgu-i baa isuṅgu-i, ku yaa pigāaṅ Diilonḡ-dūṅ-wuṅoṅ sinni-i.

Gawusi wuṅsaṅgu-i

¹ Gawusi, yaatienjo nyegāaṅ sebe daayo-i duṅ hā nuṅei. Kpɔr, coima saa fa, ṅ maama sa suṅ aa dɔlnu-mie.

² Mi cārā Diilonḡ-o-i da ṅ dii ṅ naṅga-i mamanṅ nuṅ-i ma fa ṅ wulaa, aa ṅ kūṅma waa ma fereṅ nuṅ ṅaa niṅ yey ṅ fereṅ nuṅ dumaa Diilonḡ-hūmelle-na.

³ Tobimba namba juṅ a hel na terienṅgu-na a jo ji tūnu-mie wuṅ ṅ bilaa ninṅoṅ-i nammu hāi aa ṅ wuṅ u hūmelle-i. Nel daama gbuu silaa fē mi huṅga-i cor.

⁴ Da mi gbuu nu wuṅ mi bisāimba wuṅ ninṅoṅ hūmelle-i diṅ saaya di wuṅ dumaa, ku yaa fieṅ mi huṅga-i ku yaṅ wēima-i hiere.

⁵ Kpɔr, niṅ kāyāṅ tobimba-i dumaa, ku yaa pigāaṅ wuṅ ṅ wuṅ Diilonḡ-hūmelle-i fafamma. Halle niṅ fie'a ṅ sa suṅ bamanṅ, ṅ kāyā-bei.

⁶ Tobimba namba juṅ bande-i-na aa waṅ-ma baa Diilonḡ-dūṅ-baamba-i wuṅ ṅ bilaa-ba fafamma. Ta ṅ kāyā-bei dumei ṅaa Diilonḡ uṅ taaraṅ-kuṅ dumaa, ba ta ba cor baa ba hūmelle-i.

⁷ Ba hilaa ba nilēiṅa-na Itienjo maacemma maama'i nuṅ-i, ba sa hūu bīṅkūṅgu bamanṅ si dii Yesu horre-na ba wulaa.

⁸ Tobimba famba temma-i, i saaya i dii i naṅga baa-ba a kāyā-bei ninṅoṅ wamma-na.

Diyotirefu maama baa Demetursi

⁹ Mi nyegāaṅ sebeyuṅgu naṅgu a hā-na Diilonḡ-dūṅgu-na. Nṅa yaatesinnin dɔlnuṅ Diyotirefu-i, die waṅ mamanṅ u sa ce-ma.

¹⁰ Da mi kā, uṅ ceṅ kumanṅ, mi ka waṅ-ku tūnu-nei: U wuṅra u bīena i yireiṅa-i. Aa u saa bāl mafamma-na, tobimba maṅ da ba kā da ba ka har-yuṅ, u yagar. Molonḡ duṅ hūu-ma ba da ba har-yuṅ wuṅ hīi; aa donya kutienjo-i Diilonḡ-dūṅgu-na.

¹¹ Kpɔr, baa dii ṅ gboluṅgu-i nelbabalaamba maacemma-na, yaṅ aa ṅ cu nelfafaamba. Umanṅ cieṅ ānfafamma-i, Diilonḡ-wuṅoṅ. Nṅa umanṅ cieṅ kuubabalaanṅgu-i, u sa suṅ Diilonḡ-o-i.

¹² Kumanṅ ṅaa Demetursi kūṅgu-i, nuṅba-i hiere ba bī u yefafalle. Uṅ wuṅ ninṅoṅ hūmelle-i dumaa, ku pigāaṅ wuṅ nelfefeiṅo. Mie fere-i i bi bī u yefafalle. Aa ṅ suyaa wuṅ iṅ waṅ mamanṅ u kūṅgu-na, ninṅoṅ yaa-i.

¹³ Nelma bɔi dii mi da mi waṅ-ma baa-ni, ṅga mi sa taara mi nyegāaṅ-ma sebe nuṅ hā-ni.

¹⁴ Diilonḡ duṅ siē, ku siē vaaya, i ka da i-naa; die da i-naa, i ka saa-ma.

¹⁵ Diilo kāyā-niε. N jēnaamba pāa-ni jaaluᅅgu. Jaal i jēnaamba maᅅ dii terieᅅgu-na hiere ba da-ba-diei ᅅ hā-mi.

Yudaŋ nyɛgãaŋ sebɛ maŋ Nelmuoyamma

Sebɛ daayo-i Yuda'i nyɛgãaŋ-yo. U nyaanu u-naa baa Pier sebehãaliŋo-i (Pier hãa. 2). Yuda-i baa Pier ba sa gbo baa bamaŋ waŋ Diilon-nelma-i baa coima-iaa ba siɛ bi tiraa hiel ba naŋga biŋwosinni-na.

Yuda piye duɔ tũnu Diilon-dũŋ-baamba-i wuɔ baŋ nuɔ Diilon-nelma-i dumaa Yesu *pɔpuɔrbiemba wulaa, ba bel-ma dumɛi aa ba ta ba kãyã ba-naa Diilon-hũmelle-na.

Jaalunɔ

¹ Muɔ Yuda, Sake hãaŋ muɔ, mi cãa Yesu-Kirsa. Muɔmɛi nyɛgãaŋ sebɛ daayo-i da mi hã i To-i Diilon uŋ dɔlaa bamaŋ aa fiɛl-ba jina tuɔ cie Yesu-Kirsa-i.

² Diilonɔ firnu u huɔŋga-i u tuɔ ce hujarre-nei aa u fẽ na hɔmmu-i aa yu-mu baa nelnyulmu.

Nelbabalaamba ka da-ma (Pier hãa. 2.1-17)

³ Mi jẽnaaŋ namaa, Diilon uŋ kuraa-ye hierɛ dumaa, mi gbuu ta mi taara mi nyɛgẽŋ ku yaa-i hã-na, ŋga sebɛ daayo kũŋgu cie mi naa mi yaŋ mafamma-iaa da mi nyɛgẽŋ u yaa-i da mi dii sireiŋa nei, wuɔ na vaa na fɛrɛ baa Diilon-maama-i uŋ hãa u baamba-i baa mamaŋ i diei gbula.

⁴ Na saa da, nelbabalaamba namba yagalaa suur na hɔlma-na; kutaamba sa kãalã Diilonɔ-i. Ba siire ta ba tãal-na wuɔ Diilon uŋ faa, da ŋ fiɛ ta ŋ ce biŋwosinni-i u siɛ gãŋ baa-ni. Ba ciinaana Yesu-Kirsa-i, a ne da u yaa i Yuntienɔ-i u diei yon aa tiraa waa Itienɔ. Mamaŋ ka da-ba, ma waŋ Diilon-nelma-na ku bãaŋgu cuɔ.

⁵ Yaŋ mi tir nel daama-i baa-na: Ma sí Itien uŋ kuraa *Isirahel-baamba-i dumaa Esipi-i-na ma tiyãanu-nei kɛ? Aa ku huɔŋgu-na uŋ kuɔ bamaŋ saa haa ba naŋga-i yuɔ dumaa, ma diei saa fuo-nei.

⁶ Aa *dɔrpɔpuɔrbiemba maŋ ciinaana ba munyierammu-i aa ta halan ba muntermu-na, Diilonɔ bilaa-ba suuye-bei kukulma-na jina tuɔ cie gẽŋgeryiŋgu-i duɔ yuu-ba. Yaŋ mafamma ta ma bi tiɛnu-nei.

⁷ Kuuduɔŋgu yaa baa Sodɔmutaamba-i baa Gomɔrtaamba-i a naara nilɛiŋa maŋ a kɔtɔnni-na, ba taa ba galla baa ba-naa ba yuŋ-nu aa ba saa bãl-ku nelbiliemba-na yon.* Ku'i cie Diilonɔ dii bafamba-i dãamu-na ba ta ba ce sũlma-i. Dãamu fammu sa diŋ da. U diyaa-ba duɔ pigãaŋ nuɔmba-i nelma.

⁸ Mafammaŋ fiɛ ce, nelbabalaan daaba siire ta ba ce maaduɔma yaa-i. Ba pepiɛŋgu cie ba ta ba guɔla ba fɛrɛ, ku cie ba sa kãŋ yuntienɔ, aa tiraa ce ba ta ba tuora dɔrpɔpuɔrbiemba-i.

⁹ Ma sí na suɔ Misel maŋ dɔrpɔpuɔrbiemba yuntienɔ-i kɛ? Baŋ taa ba ce baa baa *Sitãni-i huɔŋgu maŋ nuɔ-i *Moisi fuuremmaŋ-kũŋgu-na, Misel saa siɛ piye babalaa hã-yo. Uŋ waŋ mamaŋ ma diei maama-i, u ciɛra: «Itienɔ baa yaŋ-ni.»

¹⁰ Ŋga nelbabalaan daaba-i, baŋ'a ba sa suɔ mamaŋ, ba diyaa lunɔgu ma yaa nuɔ-i. Ba ce ba wɛima-i ba yuŋ-nu ŋaa bĩmbaamba. Ma ka wuo-ba.

* 1:7 Nieŋ Miwaanɔ jĩnammaŋ-sebɛ-i-na (Genɛsɛ) 19.1-29.

11 Sũlma haraa-bei! Ba suurii Kayine† nallu-na, aa gbein-maama cie ba nanna hũmelle-i Balamu‡ temma-i. Ba anyagarma ka kɔsuɔŋ-ba ŋaa Kore§ maaman kɔsaan-yo dumaa.

12 Da na tigiin na-naa da na wuo niiwuoni-i, ba yaa biɛnaanɔŋ na niiwuoni wuoma-i. Senserre sa da-ba baa ba gbuolaanɔŋu-i. Ba yii baa ba kusũnni yon. Baa dii ŋaa diilonɔŋo man biilii aa cor baa fafalmu. Baa dii ŋaa tibiinɔŋu man sa maan bienja; da ba jũŋ kufanɔŋu temma-i kuu dii ŋaa ku kuu hĩŋ.

13 Ba hel baa ba senserren-maacemma-i bomborma-na ŋaa dãmman-nuoraanɔŋu hiel ku sãmpugaaru-i ku nanna bomborma-na dumaa. Baa dii ŋaa mɔɛŋa man wuɔraayan a bĩŋ. Diilonɔŋo tigiin kukulberre* nande'i tuɔ cie-ba ba da ba ka tɛ terienɔŋu-na gbula.

14 Enɔki man Adãma hãayẽtiluo† waan bafamba maama yaa cor. U ciera wuɔ: «Niɛŋ, Itienɔŋo ka jo baa u dɔrpɔpuɔrbiemba-i nellen-yufelle

15 a ji ger nelbiliemba-i hiere ba ãndaanɔŋu-i. U ka cãl ãmbabalmanciraamba-i ba ãmbabalma-na hiere. Baŋ'a ba sa kãŋ-yo, aa ba sa bi nu u nunɔŋu-i, ba sie bi tiraa waŋ ãndafafaanɔŋu hã-yo, u ka cãl-ba babalaa.»

16 Nelbabalaan daaba-i ba hɔmmu sa fẽ da, ba hel ba waana yaa yinni man jon; kuman dɔlaa-ban ba gbar ba nyaanu ku yaa-i. Bombolman-ãndenni sa suɔ aa dɔlnu-bei aa ta ba puur nuɔmba ta ba kãyã-bei.

Angbuyamma

17 Nɔga mi jẽnaan namaa, namaanɔŋo-i, Itienɔŋo-i Yesu-Kirsa *pɔpuɔrbiemban waan man, yaan ma ta ma tĩenu-nei.

18 Ba waan-ma baa-na wuɔ: «Miwaanɔŋo tĩmman-huɔŋu-na, nuɔmba namba kaa ta ba nye Diilonɔŋo-i aa ta ba ce kuman dɔlaanun-bei.»

19 Baman buɔran nuɔmba-i ba-naa nuɔ, ba yaa bafamba-i. Ba ce ba weima-i ba yun-nu; *Diilonɔŋ-Yalle sɪ ba hɔmmu-na.

20 Nɔga mi jẽnaan namaa, namaanɔŋo-i, taa na ce na weima-i na saanu baa na Diilonɔŋ-hũmellen-kũŋu yaa-i. Di maama saa fa baa fafaanɔŋu-i; aa na ta na cãrã Diilonɔŋo-i baa Diilonɔŋ-Yalle-i yaa na hɔmmu-na.

21 Baa na yan Diilonɔŋo nelnyulmu maama karaanu-nei. Taa na ce-mu na cie Itienɔŋo-i Yesu-Kirsa duɔ ce hujarre nei aa hã-na cicɛlma man sa tĩɛŋ dede-i.

22 Taa na ce hujarre baman cieŋ ba hɔmmu-i mu hã-mu-hãi.

23 Kuraan-ban dãamu-na. Banamba dii na saaya na ta na ce hujarre-bei, ŋga na saaya na bel na fɛɛ ba baa ji celien-na baa ba kakarkuon-maacemma-i. Halle ba niidiini gbãa celien-na.

Diilonɔŋ-jaalunɔŋu

24 Taa na jaal Diilonɔŋo-i, u yaa gbãa ce na sie cii u hũmelle-na aa ce-na welewele na yiera u yaanɔŋa-na baa hɔfɛlle.

25 Yaan i tie jaal-o, u yaa u diei Diilonɔŋo-i. U cie Itienɔŋo-i Yesu-Kirsa jo ji kor-e. Bɔbɔima-i baa yuntesinni-i, baa fɔŋgɔtesinni-i baa nellentesinni-i, nii dii baa u yaa dii ku domma-na ji hi baa fiefie aa ni sa ji tĩ dede! Ma cie.

† **1:11 Kayine:** Niɛŋ u kũŋu-i Miwaanɔŋo jĩnamman-sebe-i-na (Genèse) 4.3-8. ‡ **1:11 Balamu:** Niɛŋ u kũŋu-i Kãmmann-sebe-i-na (Nombres) 31.16. § **1:11 Kore:** Niɛŋ u kũŋu-i Kãmmann-sebe-i-na (Nombres) 16.1-35. * **1:13 Kukulma pigãan wuɔ** ba sa ka da suur Diilonɔŋ-nelle-na; saa-ku baa Matie 22.13. † **1:14 Hãayẽtiluo:** Ku birii a saanu baa cerma. Ku kaalaaya girekimma-na wuɔ Enɔki naa waa Adãma hãayẽlɔŋo hãayẽlɔŋo hãayẽlɔŋo. Adãma hãayẽlmanɔŋu cuu ba-naa dumaa, niɛŋ-kun Miwaanɔŋo jĩnamman-sebe-i-na (Genèse) 5.1-24.

Ampigãaman-sebe Nelmuoyamma

Sebe daayo huɔya-maama-i Yesu-Kirsa yaa caraaya Nsãa-i baa-ma aa ce u nyegɛn-ma hã Diilon-dũn-baamba-i ba da ba suɔ-ma.

Huɔngu fanɔgu-na, *Oromɛ ba *jãmatigi taa u ce Diilon-dũn-baamba-i kpãncɔlgũɔ wuɔ ba ciɛ niɛ yan ufanɔ-i aa ce Yesu-Kirsa yaa ba Yuntienɔ-i ta ba jaal-o. Sebe daayo dii sireiɲa Diilon-dũn-baamba-na Diilon-húmelle wuɔsaɲgu-na. Uu dii ɲaa gbãnalãɲgu, bĩmbaamba-i baa nelbiliemba-i baa *dɔrpɔpuɔrbiemba-i ba ce weima-i baa ba-naa. U gbuyaa baa ãntigãama: Bimbĩpiɛlni dii, dadãa-niini dii, jũɲo dii, *Tũmbilonɔ dii baa u dɔrɲo, saasorcienɔ dii; ba haa u yerre-i *Babilɔni-i. Babilɔni-i nelle naɲ yerre-i dumaɲo-na, ɲga di maacemma saa naa fa ku'i ciɛ sebe daayo-na ba haa di yerre-i saasorcienɔ-na. Bimbĩpiɛlni pigãɲ fafaɲgu, dadãa-niini pigãɲ yaahuolo. Jũɲo pigãɲ *Sitãni-i. Tũmbilonɔ-i baa u dɔrɲo-i, Yesu yaa baa Diilon-dũn-baamba-i. Bimbĩni bɔi dii, nii dii niehã-niehã. Niehã pigãɲ Diilonɔ bɛyufienɔ yaa-i.

Sebe domma-na, Yesuɲ caraaya Nsãa-i a waɲ manɲ baa-yo *Asi Diilon-dũn-baamba maama-na, ma yaa dii (sap. 1–3). Asi fanɔ yaa, baɲ bĩɲ-yonɲ Turki-i nyungo-i-na.

Ku huɔngu-na, *Diilon-Yallen kãa baa-yo dɔrɔ-i-na u ka da manɲ, u waɲ ma yaa-i (sap. 4–22). Wuɔ yiingɔ dii baa yiingɔ, Diilonɔ ka kor baman haa ba naɲga yuɔ hiere aa nyaar-yuɔ, aa kɔsuɲ Sitãni-i baa u huɔn-baamba-i hiere. U ka hiel hiɛfɛmma baa dɔrfɛɲo a tĩɛna baa u baamba-i.

Domma

¹ Nelma man naa fuo aa Diilonɔ hã Yesu-Kirsa-i baa-ma u duɔ puure-mɛi pigãɲ u cãarãamba-i, ma yaa dii sebe daayo-na. Nelma famma ka don ta ma ce yibien daaya-na. Yesu-Kirsa puɔraa u *dɔrpɔpuɔrbilonɔ-i baa nelma famma-i u ka tũnu u cãarãɲo-i Nsãa-i baa-ma.

² Nsãa un daa manɲ, Yesu-Kirsa puɔraa ba ji tũnu-yuɔ baa Diilon-nelma manɲ, u waɲ ma yaa-i sebe daayo-na.

³ Nelma famma cemman-huɔngu hii tĩ, a ce dumaɲo-na, uman duɔ kalan sebe daayo-i, kutienɔ yungu dɔlaa. Baman da ba bi nu u huɔya-maama-i aa bel-ma nammu hã, kutaamba yunni bi dɔlaa.

Nsãa jaalungu-i

⁴ Muɔ Nsãa, muɔmɛi nyegãɲ sebe daayo-i da mi hã Diilon-dũnni niehã man dii *Asi-i-na. Diilonɔ man dii, u yaa waa, u yaa ka waa; fuɔ baa yalɛiɲa niehã* man u caɲgu-na ba kãyã-nei aa fɛ na hɔmmu-i.

⁵ Yesu-Kirsa fuɔ man sa ciɛɲ huhurma baa Diilon-nelma-i, u bi kãyã-nei aa fɛ na hɔmmu-i. U yaa siire igɛna kuomba hɔlma-na, aa u yaa yuntaamba-i hiere hiɛma-na ba yuntienɔ-i.

I maama dɔlnu *Kirsa-i. U siyaa ce u fɛrɛ tãmmaɲ-kũngu a hũu-ye i ãmbabalma nyisɛnni-na.

⁶ U ciɛ-ye u nelle taan miɛ aa tiraa ce-ye jigãntaan miɛ i diɛ tiɛ cãa u To-i Diilonɔ-i. Bɔbɔima-i baa fɔɲgɔtesinni gbɛ baa u yaa-i hɔnni-na hiere. Ma ciɛ!

⁷ Niɛɲ u yaa juɔɲ daayo duherru-na.†

* **1:4** Yaleiɲ daaya pigãɲ *Diilon-Yalle yaa-i. † **1:7** Niɛɲ Daniel sebe-i-na (Daniel) 7.13 baa Marke sebe-i-na 14.62.

Nuamba-i hiere ba yufelle ka haa-yuo.

Halle bamaŋ fūo-yo baa puoluŋgu-i ba ka da-yo.‡

Nuamba-i nilēiŋa-na hiere ba ka haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal u maama-na.

Ninsono! Ma ka ce.

⁸ Itieno-i Diilonjo-i Weimantienjo maŋ dii, u yaa waa, u yaa ka waa; u ciera wuo: «Muomei yaanga-i, muomei huonju-i.»

Yesu pigaaŋ Nsaa-i baa u fere

⁹ Muo Nsaa, muomei dii baa-na Yesu-Kirsa horre-na. Mulieduoma yaa haanyie, Diilon-nellen-baan miemei hiere, aa i nyaarāa Yesu-i-na nyaarduoma yaa hiere. Ba bilaa-mi kā baa-mi Patimasi, dii dāmmaŋ-nuoraanju holle-na, wuo mi cie nie ta mi waŋ Diilon-nelma-i baa nuamba-i mi pigaaŋ-ba Yesu-Kirsaŋ juo baa ninsono maŋ.

¹⁰ Baŋ naana yiingu maŋ ta ba jaal Itieno-i kuŋ juo hi, *Diilon-Yal die siremie. Mie mi ne da molo piye mi huon-yaŋga-na da gbagaga ŋaa ba bu yerre.

¹¹ Kutienjo taa u piye wuo: «Niŋ dan mamaŋ, nyegēŋ-ma sebe nuo ŋ saan-ma ŋ hā nilēiŋa niehāi waan daaya Diilon-dūŋ-baamba-i: Efesi, Simine, Pergamu, Tiyatire, Sardesi, Filadelfi a naara Lawodise.»

¹² Mi mielāa ku yaa da mi ne umaŋ piyen baa-mi, a da sēne-fitimbaa niehāi.

¹³ Fitimbaa daaba hōlma-na, moloŋo naŋo waa yiera ŋaa Moloŋ-Bienjo, uu naa dii joŋgorbuo aa pēyē-yuo u pāmpinanŋa-na baa sēne-kpāŋkpaanju.

¹⁴ U yunju naa gbuu pu da cagaa aa u yufienja ta a caa ŋaa dāamu.

¹⁵ U gbeini taa ni caa ŋaa da ba kul kōvėllun-biŋkūŋgu-i aa hu-ku kuŋ caa dumaa, aa u yalle waa ŋaa hūnjulamman duŋ dumaa.

¹⁶ Mōeŋa niehāi waa u nadienŋa-na aa jigāpōruoŋgu naŋgu waa u nuŋgu-na, ku waa yammu hāi aa ku maama saa naa fa baa dōdōlma-i. U yaanŋa taa ka carra ŋaa bāaŋ da ku hi yuhuoŋga-i kuŋ carran dumaa.

¹⁷ Miŋ daa-yo, mi pāŋ cii nanyir u caanŋu-na. U haa u nadienŋa-i mie aa cira: «Baa yaŋ ŋ holle tie. Muomei dielūo-i, muomei tuogbuole-i,

¹⁸ muomei Cicēlmantienjo-i. Mii naa ku, ŋga fiēfiē-i-na mi siire waa cicēlma, mi ka tē gbula. Kuliingu-i baa kuon-nelle-i hiere nii dii mei naŋ-na.

¹⁹ Terienju fanŋu-na, nyegēŋ niŋ daa mamaŋ: Mamaŋ cien fiēfiē-i-na baa mamaŋ ka jo hiere, nyegēŋ-ma.

²⁰ Aa niŋ daa mōeŋa niehāi maŋ mi nadienŋa-na daaya-i, baa sēne-fitimbaa niehāi-baan daaba-i, yaŋ mi waŋ ni yunju-i pigaaŋ-ni: Mōeŋa niehāi-waan daaya yaa *dōrpōruobiemba maŋ niēyaŋ Diilon-dūŋ-baamba maŋ nilēiŋa niehāi-waan daaya-na§, aa fitimbaa niehāi-baan daaba yaa Diilon-dūŋ-baamba maŋ nilēiŋa niehāi-waan daaya-na.»

2

Yalle maŋ kāa Efesi Diilon-dūŋ-baamba wulaa

¹ «Nyegēŋ sebe ŋ waŋ baa *dōrpōruobilonjo maŋ niēyaŋ Efesi Diilon-dūŋ-baamba-i wuo: «Mōeŋa niehāiŋ yeŋ umaŋ nadien-na-i, aa u tuo wuora sēne-fitimbaa niehāi-baamba hōlma-na, u nuŋ-āndaanju yaa daaku:

² Mi suo na maacemma-i baa na mulēma-i baa na pāama-i hiere. Mi suyaa mie na sa gbāa ko na hōmmu-i baa nelbabalaamba-i. Bamaŋ karaan coima-i wuo mei *pōrpōruobiemba, na firiiye-bei.

³ Na hinu pāama, na mulāaŋ mei maama-na aa na kūoma saa ji sen yinduonju.

‡ 1:7 Sakari (Zacharie) 12.10, Nsaa 19.37 § 1:20 Nilēiŋa faŋa yaa verse 11-na.

⁴ Nga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Mi maaman̄ taa ma dɔlnu-nei dumaa d̄ielũo-i-na, ma sa tiraa dɔlnu-nei dumaa fiɛfiɛ-i-na.

⁵ Jɔgaan̄ na ne kunj̄ ŋa naa waa dumaa yiinaa-i-na baa fiɛfiɛ-i, ku saa pie ku-naa! Yaan̄ aa na ta na ce nan̄ taa na ce dumaa d̄ielũo-i-na. Da na yagar, mi ka jo ji biɛ na fit̄inuɔ-i halan̄-yo u terien̄gu-na.

⁶ Kuman̄ dɔlaan̄-min̄ baa-na ku yaa daaku: Nikola-baamba maacemman̄ balannun̄ muɔŋo-i dumaa, ma bi balannu namaan̄o-i dumɛi.»

⁷ «*Diilon̄-Yallen̄ wan̄ maman̄ baa Diilon̄-d̄un̄-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Uman̄ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar uman̄, cicɛlman̄-tibiŋgu man̄ dii Diilon̄-suon̄gu-na*, mi ka hã kutien̄o-i kufan̄gu bien̄a yaa u wuo.»

Yalle man̄ kãa Simine Diilon̄-d̄un̄-baamba wulaa

⁸ «Nyegɛŋ sebe ŋ wan̄ baa *dɔrpɔpuɔrbilon̄o man̄ nieyan̄ Simine Diilon̄-d̄un̄-baamba-i wuo: «Uman̄ d̄ielũo-i baa tuogbule-i, uman̄ naa ku aa sire, u ciera:

⁹ Mi suɔ na muliɛma-i baa na nawalsinni-i. Nga coima saa fa, nawalaan̄ namaa s̄i, waan̄ namaa. Ban̄ biɛnan̄ na yireŋa-i biɛnamma man̄, mi suyaa-ku. Baman̄ ciɛn̄ kufan̄gu-i ba ciera bafamba *Yuifubaa, a ne da Yuifukireŋa s̄i; ba hieron̄o-i hierɛ Sitãnitaamba!

¹⁰ Ban̄ ka haa muliɛma man̄ nei, baa na yan̄ ma tie na hulɛŋa-i. Na saa da, *Sitãni ka ce ba dii banamba na hɔlma-na kaso a sagalla-nei ne. Ba ka ce-na s̄ulma-i yinni c̄incieluo. Da ba fiɛ'a ba ka ko-na, baa na c̄ina Diilon̄o h̄umelle-i. Mafan̄ da ma ce, mi ka pã-na baa cicɛlma man̄ sa t̄ien̄ dede.»

¹¹ «*Diilon̄-Yallen̄ wan̄ maman̄ baa Diilon̄-d̄un̄-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Uman̄ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar uman̄, hãaliŋ-kuliŋgu yufelle-yuo.»

Yalle man̄ kãa Pergamu Diilon̄-d̄un̄-baamba wulaa

¹² «Nyegɛŋ sebe ŋ wan̄ baa *dɔrpɔpuɔrbilon̄o man̄ nieyan̄ Pergamu Diilon̄-d̄un̄-baamba-i wuo: Jigãpɔruon̄gu yen̄ baa uman̄, u piiye baa-na. U jigãŋga dii baa yammu hãi aa ku maama saa fa baa dɔdɔlma-i. U ciera wuo:

¹³ «Mi suɔ na nelle-i. Mi suyaa miɛ *Sitãni yaa di tien̄o-i. Nga na bilaa mi maama-i kpelle cor, a ce halle ban̄ fiɛ ko Antipasi-i yibien̄a man̄ nuɔ-i na Sitãni-nelle-na, na saa c̄ina-miɛ. Antipasi saa tuɔ kar u huɔyasan̄ga baa Diilon̄-nelma-i.

¹⁴ Nga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na hɔlma-na, nuɔmba namba cuu Balamu ãndaan̄gu huon̄-nu. A ne da u yaa pigãan̄ Balaki-i u tãal *Isirahel-baamba-i dii-ba cufien̄-kũɔma wuoma-na baa biŋwos̄inni cemma-na.†

¹⁵ A naara kufan̄gu-i, nuɔmba namba bi cuu Nikola-baamba huon̄-nu na hɔlma-na.

¹⁶ Terien̄gu fan̄gu-na, da na saa bir na ciluɔ-i, ku siɛ vaaya, mi ka kã kutaamba huon̄-nu baa jigãpɔruon̄gu man̄ mi nun̄gu-na.»

¹⁷ «*Diilon̄-Yallen̄ wan̄ maman̄ baa Diilon̄-d̄un̄-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Uman̄ duɔ u ka nu, u nu! Da ku saa yar uman̄, mi ka hã-yo *mani man̄ fuyaa u tuɔ wuo aa bi hã-yo tãmpɛpilande. Yefɛlɛlle nyegãan̄ tãmpɛlle fande-na. Da ma hel fuɔ-i-na, molo sa suɔ yerre man̄ nyegãan̄-die.»

Yalle man̄ kãa Tiyatire Diilon̄-d̄un̄-baamba wulaa

* **2:7 Cicɛlman̄-tibiŋgu:** Nien̄ ku k̄un̄gu-i Miwaan̄o j̄namman̄-sebe-i-na 2.8-9 baa Ampigãaman̄-sebe-i-na 22.2. † **2:14 Balamu-i baa Balaki-i:** Nien̄ ba k̄un̄gu-i Kãmman̄-sebe-i-na (Nombres) 25.1-2; 31.16.

18 «Nyegēŋ seβε η waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbilonɔ maŋ niɛyaŋ Tiyatire Diilon-dūŋ-baamba-i wuɔ: <Diilon-Bieŋo-i, umaŋ u yufieŋa caa ŋaa dāamu aa u gbeini ta ni caa ŋaa kɔvɛllu, u ciera wuɔ:

19 Mi suɔ na maacemma-i, aa suɔ na nelnyulmu-i, aa suɔ wuɔ na haa na naŋga miɛ, aa tiraa suɔ na pāama-i. Mi daa naŋ kāyāŋ banamba-i dumaa. Mi suyaa miɛ na vaa na fεε fiefie-i a yaŋ dīelūɔ-i-na.

20 Ŋga nelma diei dii ma sa dɔlnu-miɛ baa-na: Na tiera cieŋ daayo nuonɔgu-i na cor. Mi gbē Sesabel yaa-i. Mi daa-yo sɔ wuɔ Diilonɔ'i puɔraa-yo. U kar coima. U taa mi cāaraamba-i u dii-ba biŋwosinni cemma-na baa cufieŋ-kūɔma wuoma-na.

21 Mi hāa-yo huɔŋgu wuɔ sī u ka nanna, ŋga u sa taara u nanna u biŋwosinni-i.

22 Mi ka ce u galla yaahuol-gallamma. Bamaŋ cieŋ biŋwosinni-i baa-yo hiere, mi ka bi haa yaahuolo bei, mi saa yagar-ma da ba hiel ba gboluonɔgu cieŋ daayo biŋwosinni-na.

23 Mi ka ko u huon-baamba-i ku yaa Diilon-dūŋ-baamba-i nilieŋa-na hiere ba ka suɔ wuɔ muɔmei suyaŋ nelbiliemba kusūnni-i baa ba hɔmmu-i. Mi ka pā-na hiere a saa baa naŋ cie kumaŋ na da-na-diei-na hiere.‡

24 « <Aa yaŋ namaa namaŋ saa cu cieŋ daayo huon-nu Tiyatire-i-na, baŋ biŋ kumaŋ wuɔ «Sitāni-kusūŋgu» na saa taara na suɔ-ku, a ce dumaanɔ-na mi sie yuu-na baa weima.

25 Ŋga ma diei dii: Naŋ nuɔ mi nuŋgu-i dumaa aa hūu-ku, bilaan-kun kpelle dumɛi fuɔ mi jomma.

26 «<Da ku saa yar bamaŋ, bamaŋ da ba gbāa ce mi huɔŋga-i ji hi mi jommaŋ-yiŋgu-i, mi ka haa kutaamba-i nilieŋa yuŋ-nu.

27 Ba ka ta ba ce ba fōŋgōtesinni-i baa kallon-bōeŋa;

umaŋ duɔ ce ba muonu-yuɔ ŋaa ba muyaanu bituonɔgu.§

28 «<Fōŋgūɔ faŋo-i muɔmi daa-yo mi To yaa wulaa-i; mi ka hā kutaamba-i baa-yo. Mi ka bi hā-ba cuomɔele.>

29 «*Diilon-Yalleŋ waŋ mamaŋ baa Diilon-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duɔ u ka nu, u nu!»

3

Yalle maŋ kāa Sardesi Diilon-dūŋ-baamba wulaa

1 «Nyegēŋ seβε η waŋ baa *dɔrpɔpuɔrbilonɔ maŋ niɛyaŋ Sardesi Diilon-dūŋ-baamba-i wuɔ: <Diilon-Yaleiŋa niehāi* yeŋ baa umaŋ, baa mɔeŋa niehāi-i; u ciera wuɔ: Mi suɔ na maacemma-i. Nuɔmba daa nie sī naa dii cicɛlma, a ne da na kuu.

2 Bige-i cie mi waŋ-ma dumaanɔ-na? Mi nie da na weima sa hel Diilon-yufellen. Terieŋgu faŋgu-na, siireŋ! Aa kuufafaŋgu maŋ tīyāa cellɛ-kūŋgu-i na wulaa, na ne-ku dei ku baa ji kusirre gbuo!

3 Naŋ nuɔ Diilon-nelma-i dumaa aa hūu-ma, yaan ma maama ta ma tīɛnu-nei na wuɔ ma hūmelle-i dei aa na nanna na cilɔbabalaŋo-i. Da na saa sire yiɛra na gbeiniŋ, mi ka jo ji tugol-na ŋaa cuoyuo muɔ. Aa ma maaraa-na na suɔ miŋ ka jo huɔŋgu maŋ nuɔ-i.†

4 Ŋga banamba dii na hɔlma-na Sardesi-i-na, ba saa guɔla ba fεε. Kufanɔgu taamba yaa gbāa pie-mi. Ba ka dii jonɔgorpielmba i tie wuɔra.

‡ 2:23 Nieŋ Gbeliemaŋ-nalāanɔgu-na (Psaume) 62.13 baa Seremi seβε-i-na (Jérémie) 17.10. § 2:27

Gbeliemaŋ-nalāanɔgu 2.8-9. * 3:1 *Diilon-Yaleiŋa niehāi*: Da ba cira Diilon-Yaleiŋa niehāi, ku saa ce ŋaa Yaleiŋa niehāi dii baa Diilonɔ-i, ŋga ba taara ba pigāan wuɔ u *Yalle dii terni-na hiere aa di suɔ weima-i hiere. † 3:3 Nieŋ Matie seβε-i-na 24.43-44; Like seβε-i-na 12.39-40; Tes. dīɛ. 5.2; Pier hāa. 3.10.

⁵ « Terienġu fanġu-na, da ku saa yar umanġ, kutienġo ka bi dii jonġorpilanġo bafamba temma-i, aa mi sa ji hur u yerre-i gbula cicēlmanġ-sebe-i-na‡. Mi ka bi sie-ma mi To yaanġa-na baa u dərɔpɔuərbiemba bi yaanġa-na wuo kutienġo-i mēi wuoŋo.»§

⁶ «*Diilonġ-Yallenġ wanġ mamanġ baa Diilonġ-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umanġ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle manġ kaa Filadēlfi Diilonġ-dūŋ-baamba wulaa

⁷ «Nyegēŋ sebe ŋ wanġ baa *dərɔpɔuərbielonġo manġ niēyanġ Filadēlfi Diilonġ-dūŋ-baamba-i wuo: «Diilonġ-nolġo manġ cālmuo sī yuo, Ninsontienġo-i, *Davidi dielenġ yenġ baa umanġ, umanġ duɔ hīl dūŋgu-i molo sie gbāa bīŋ-ku, aa duɔ bīŋ-ku molo sie gbāa hīl-ku, u ciēra wuo:

⁸ Mi suo na maacemma-i. Mi suyaa miē fōŋgūɔ si dii-nei, ŋga na nuɔ mi nuŋgu-i aa na saa cīina-miē. Terienġu fanġu-na, mi puurii dumelle hā-na, molo sie gbāa suu dumelle fande-i.

⁹ Niēŋ, Sitānitaamba manġ karaanġ coima-i wuo bafamba *Yuifubaa, miŋ ka ce kumanġ bei ku yaa daaku: Mi ka guor-ba ba ta ba dūuna ba jaal-na. Ba ka suo ku yaa nuɔ-i wuo na maama dəlnu-miē.*

¹⁰ Nanġ nuɔ mi nuŋgu-i aa vaa na ferē, yaahuolo manġ ka jo ji sagalla nuɔmba-i hiere miwaanġo-na, muɔ mi ka bi kāyā namaanġo-i yaahuolo daayo-na.

¹¹ Mi jomma saa maa; a ce dumaanġo-na nanġ hii fuonġu manġ, gbāanġ molo baa ji bir baa u huonġu a ce unaa hūu u maacemma sullu-i.

¹² « «Da ku saa yar umanġ, mi ka ce-yo tibibuɔ Diilonġo dubuo-i-na, u waa kusuon-nu'i kudēi. Mi ka nyegēŋ Diilonġo yerre-i baa mi yefelēlle-i yuo. Aa bi nyegēŋ Diilonġo nelle yerre-i yuo.† Diilonġo nelle yaa Yerusalemufelēŋo manġ unġ saanġ-yo u hel dərɔ-i-na tuɔ hiire u jo.»

¹³ «*Diilonġ-Yallenġ wanġ mamanġ baa Diilonġ-dūŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umanġ duɔ u ka nu, u nu!»

Yalle manġ kaa Lawodise Diilonġ-dūŋ-baamba wulaa

¹⁴ «Nyegēŋ sebe ŋ wanġ baa *dərɔpɔuərbielonġo manġ niēyanġ Lawodise Diilonġ-dūŋ-baamba-i wuo: «Banġ bīŋ umanġ «Ninsonġo-i», umanġ sa ciēŋ huhurma baa Diilonġ-nelma-i, Diilonġ unġ ciē umanġ hiel bīmbīnni-i hiere, u ciēra wuo:

¹⁵ Mi suo na maacemma-i. Na saa huol, na saa bi fē. Naa naa gbē na par ma diei!

¹⁶ Nanġ yenġ hōlma-na, na saa huol, na saa bi fē, mi ka ture-nei taalunġ temma.

¹⁷ Da na ce na ta na piiye wuo namaa waanġ namaa, wuo bīmbīnni-i hiere nii dii baa namaa. A ne da na saa suo wuo namēi sūntaanġ namaanġo-i, namēi kuonġ hujarre, namēi nawalaanġ namaanġo-i, namēi yirii, namēi tāmporni.

¹⁸ Terienġu fanġu-na, mi ka dii nelma na tūnni-na: Da na ta na taara na ce waanġ namaa kelkel, juonġ na ji sāa sēnē kerre-i mi wulaa, baa bīmbīpiēlni, na ta na dii na cīnnu na kūɔma-i, ku yaa senserre sie ta di da-na, aa na sāa yufienġ-tiŋgu na ta na dii na yufienġa-na a ka buɔ na ta na da baa-ya.

¹⁹ Muɔ miŋ dəl bamanġ hiere, umanġ duɔ cāl, mi nuola-yuo, mi dii-yo hūmelle-na.‡ Terienġu fanġu-na, gbāanġ kpelle na nanna na cilōbabaanġo-i.

²⁰ Na saa da, muɔmēi yieraaya daami dumelle yaanġa-na ta mi bī, umanġ duɔ nu aa sie mi suur, i ka wuo niiwuoni-i baa i-naa.

‡ **3:5 Cicēlmanġ-sebe:** Diilonġ-dūŋ-baamba yireinġanġ nyegāanġ sebe manġ nuɔ-i ba gbē u yaa-i. Ba yaa daa cicēlma manġ sa tēŋ dede-i. Niēŋ Filip. 4.3. § **3:5** Niēŋ Matie sebe-i-na 10.32 baa Like sebe-i-na 12.8. * **3:9** Niēŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 49.23; 60.14. † **3:12** Niēŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 62.2. ‡ **3:19** Bīncuonġ-nelmanġ-sebe (Proverbes) 3.12; Ebire 12.6.

21 «Kun' a ku saa yar muoŋo-i aa mi kã ka tiena baa mi To-i u fõngũo-i-na dumaa, da ku saa yar umaŋ, mi ka ce kutienjo jo ji tiena baa muoŋo-i dumai mi fõngũo-i-na.»

22 «*Diilonj-Yallenj waŋ mamaŋ baa Diilonj-dũŋ-baamba-i, ma yaa mafamma-i. Umaŋ duo u ka nu, u nu!»

4

Baŋ tuolnuŋ Diilonjo-i dumaa doro-i-na

1 Kufangu huonju-na, mie mi tiraa ne a da dumelle nande puurii doro-i-na. Miŋ ŋa naa nu moloŋo maŋ piiye baa-mi, umaŋ yalle-i waa ŋaa ba bu yerre, wuo gbẽ-mi wuo: «Nyugũŋ ŋ jo bande mi ji pigãaŋ-ni mamaŋ juoŋ bisinuo-i-na.»

2 Terduoŋgu fanju-na, *Diilonj-Yalle sire-mie. Mie mi ne da mi fere doro. Aa da fõngõtaanj-tettere nande-i baa moloŋo di doro.

3 Kutienjo taa u caa ŋaa jape-tãmpelle, u caa ŋaa sarduoni-tãmpelle. Diilonj-poruonju naa ciilã teter daade-i. Ku taa ku caa ŋaa emerodi-tãmpelle*.

4 Titienj† komorre baa a naa waa ciilã fõngõtaanj-teter daade-i. Bĩncuamba komorre baa ba naa-i waa tiena-yei aa dii bĩmbĩpielni baa sene-nyantuolbaa ba yunni-na.

5 Tettere maŋ waa hõlma-na, di taa di nyiesĩŋ aa ta di naar ŋaa diilonjo, di taa di bi ce ijieni. Fitĩmbaa niehã naa celienj jina di yaanga-na. Fitĩmbaa daaba yaa Diilonj-Yaleiŋa niehã-waanga-i.

6 Fõngõtaanj-tettere yaanga-na, ku waa ŋaa hũmma, da kilekilekile. Da ŋ yiera, ŋ ta ŋ da ŋ yalle-i. Bĩmuamba namba naa dii-de huonga. Ba waa ba naa. Yufienj-a-i naa gbuo ba yammu-i baa ba honni-i hiere.

7 Dielã-wuonjo waa ŋaa jara, hãaliŋ-wuonjo waa ŋaa balyunju, sieliŋ-wuonjo yaanga waa ŋaa nelbilonj-yaanga aa Naaliŋ-wuonjo waa ŋaa kuocuro duo tuo yuul uŋ yeŋ dumaa.‡

8 Bĩmuoŋ daaba waa baa bũncemmu niede-niediei. Ba kũoma naa gbuo hiere baa yufienj ka hel baa ba bũncemmu cicaara-i hiere. Bãangu-i baa isuonju-i ba bi hãl neini yaa-i. Ba taa ba hãl wuo:

«U faa, u faa, u faa,
Itienjo-i Diilonjo-i Weimantienjo
maŋ naa waa, u yaa dii, u yaa ka waa;
u faa kelkel.»§

9 Da ba ta ba hãl ba tuolnu fõngõsinnij-tettere Tienjo-i, umaŋ dii gbula u sa ji kã terienju-i, da ba ta ba hãl ba tuolnu-yuo, ba ta ba gbeliŋ-yo aa ta ba jaal-o.

10 Da ba ta ba ce kufangu-i, bĩncuamba komorre baa ba naa-baanj daaba sire dũuna jaal umaŋ dii gbula aa u sa ji kã terienju-i. Da ba'a ba ce mafamma-i, ba hiel ba nyantuolbaa-ba-i jina u yaanga-na aa cira:

11 «Diilonj nuo, Itienj nuo,
tuolnumma saaya-nie,
gbeliema saaya-nie,
jaaluŋgu saaya-nie,
himma saaya-nie
wuo nuonei hielaa bĩmbĩnni maŋ dii hiere.
Bĩmbĩnni maŋ dii hiere
ni hilaa naŋ helma

* 4:3 Tãmpelle nande-i baŋ bĩŋ-deŋ dumaanjo-na, ba ce niibilenni baa-de. † 4:4 Titienj daaya bi waa fõngõtaanj-titienj; ku kaalaaya girẽkimma-na. ‡ 4:7 Nienj Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 1.5-10,22; 10.14. § 4:8 Nienj Isayi sebe-i-na (Ésaie) 6.2-3.

aa tíε nanj tíεma.»

5

Hai ka gbāa puur seβε-i?

¹ Miε mi ne da umanj tíεnaana fǽngǽtaan-teterre-na u bilaaya seβε nanjo u nadienja-na. Seβε fanjo-i baa naa nyegǽn u yaanja-na baa u huonju-na hiere aa pǽn-yo ņaa figǽnju aa nyaar-o sǽmma niehāi aa dānya-mei.

² Aa da *dǽrpǽpuǽrbilonjo* nanjo piiye da gbagaga wuǽ: «Hai moloņo-i ka gbāa yer dānyǽbaa daaba-i halanj-ba aa puur seβε-i?»

³ Molo saa da! Molo saa da dǽro-i-na, molo saa da híεma-na, molo saa bi da kuon-nelle-na duǽ puur seβε-i a ne u huǽya-maama-i.

⁴ Moloņ un' a u saa da dumaanjo-na, miε pǽn ta mi kaal higohigo!

⁵ Bǽncuǽņ daaba-i, unanjo gbē-mi wuǽ: «Budii; baa kaal! Ne, jara manj hilaa *Yuda-baamba-na†, u yaraa u bigāarāamba-i. *Davidi hāayǽlņo yaraa. U ka gbāa yer dānyǽbaa daaba-i aa puur seβε-i.»

⁶ Miε mi ne da *Tǽmbilonjo nanjo yieraaya fǽngǽtaan-teterre caanju-na bimuwamba naa-baan daaba hǽlma-na, bǽncuwamba yaanja-na. U taa u ne ņaa ba cāa u nuon-nu. U waa baa yienja niehāi baa yufienja niehāi. Yufien daaya yaa Diilonj-Yalēņa niehāi-waanja-i‡. U saanj a yaa-i terni-na hiere híεma-na.

⁷ Tǽmbilonj wuǽ piε umanj tíεnaana fǽngǽtaan-teterre-na a hūu seβε-i u nadienja-na.

⁸ Bimuwamba naa-baan daaba-i baa bǽncuwamba komorre baa ba naa-baan daa baa pǽn sire dūna Tǽmbilonjo yaanja-na. Ba waa baa koncoyenja ba yunniņ hiere baa sēne-biremму. Biren daamu naa yu baa wusūnanjo. Wusūnanj daayo yaa pigāanj Diilonj-baamba cacārānju-i.

⁹ Ba taa ba hāl nalǽfeliēnju wuǽ:

«Banj kuǽ-ni,

ņ cie ņ tǽmma-i a sāa nuwamba yunni-i terni-na hiere,

baa dūnni-na hiere,

baa nelmambaa-ba-na hiere,

baa nilēņa-na hiere

a hā Diilonjo-i.

Nuǽnei gbāa biε seβε-i a yer dānyǽbaa-ba-i aa puur-o.

¹⁰ Niņ sāa bamanj,

ņ cie-ba Diilonj-nellenj-baamba

aa ce-ba jigāntaamba

ba ta ba cāa Diilonjo.

Ba ka waa híεma yun-nu.»

¹¹ Miε mi tiraa ne, a da dǽrpǽpuǽrbiemba-i ņaa siamba! Ba waa ņaa nyeiņo; molo siε gbāa kǽnj-ba. Ba waa kalla bimuwǽņ daaba-i baa bǽncuǽņ daaba-i baa fǽngǽtaan-teter daade-i hiere. §

¹² Ba taa ba hāl kabakaba wuǽ:

«Banj cāa Tǽmbilonjo manj nuon-nu'i,

himma saaya-yuǽ, weisǽnni saaya-yuǽ,

nelnulle saaya-yuǽ, fǽngǽŭ saaya-yuǽ,

bǽbǽima saaya-yuǽ, gbeliεma saaya-yuǽ,

tuǽlnumma saaya-yuǽ!»

* 5:2 Girekimma-na ba pigāanj *dǽrpǽpuǽrbilonj daayo sǽnni-i wuǽ u waa baa fǽngǽŭ ņaa manj waan dumaa 10.1. † 5:5 **Jara manj hilaa Yuda-baamba-na:** Niēņ Miwaanjo jǽnammanj-seβε-i-na (Genèse) 49.9. ‡ 5:6 **Diilonj-Yalēņa niehāi:** Niēņ 3.1 baa naaruǽ-i cicaara-i-na. § 5:11 Niēņ Daniel seβε-i-na (Daniel) 7.10.

¹³ Diilonᵛ unᵛ hielaa bĩmbĩnni maᵛ hiere, nimaᵛ dɔrɔ-i-na, baa nimaᵛ hĩema-na, baa nimaᵛ kuon-nelle-na a naara nimaᵛ hũmma-na, bĩmbĩnni-i hiere miwaanᵛo-na, miε nu ni hãl wuɔ:

«Umaᵛ tĩenaana fɔᵛᵛgɔtaanᵛ-teterre-na,

fuɔ baa Tũmbilonᵛo-i,

tuɔlnumma saaya ba yaa-i,

bɔbɔima saaya ba yaa-i, gbɛliεma saaya ba yaa-i,

fɔᵛᵛgũɔ saaya ba yaa-i hɔnni maᵛ jonᵛ!»

¹⁴ Bimuɔmba naa-baanᵛ daa baa siε wuɔ: «Ma ciε.» Aa bĩncuɔᵛᵛ daa baa dũuna jaal-ba.

6

Dãnyɔbaa-ba yerma-i

¹ Ku huonᵛgu-na, mi da *Tũmbilonᵛo yiraa dãnyɔdĩelãᵛᵛo-i. Bimuɔmba naa-baanᵛ daaba-i miε nu unanᵛo piiye da gbagaga ᵛᵛaa diilonᵛo-i naaraa wuɔ: «Jo bande!»

² Miε mi ne da sũmpilanᵛo nanᵛo hilaa. Umaᵛ waa u dɔrɔ-i-na tãanᵛgu waa u nanᵛga-na. Unᵛ juɔ, baa hã-yo nyantuoluo wuɔ u yaraa cor; wuɔ ta duɔ ka tiraa yar u bigãarãamba-i.

³ Tũmbilonᵛ unᵛ juɔ yer hãalĩᵛᵛ-dãnyuɔ-i, miε nu hãalĩᵛᵛ-bimolonᵛo ciεra wuɔ: «Jo bande!»

⁴ Sũᵛᵛᵛo nanᵛo tiraa hel, fuɔ waa dãa ᵛᵛaa tãmma. Unᵛ juɔ, umaᵛ waa u dɔrɔ-i-na, baa hã-yo ku fɔᵛᵛgũɔ-i u duɔ tuɔ dii berru terni-na hiere hĩema-na, a ce nuɔmba ta ba hel ba ko ba-naa. Ba hãa ufanᵛᵛo-i jigãpɔruonᵛgu.

⁵ Tũmbilonᵛ unᵛ juɔ yer sielĩᵛᵛ-dãnyuɔ-i, miε nu sielĩᵛᵛ-bimolonᵛo ciεra wuɔ: «Jo bande!» Miε mi ne da sũᵛᵛᵛo nanᵛo hilaa da kirkirkir. Umaᵛ waa u dɔrɔ-i-na, kilo waa u nanᵛga-na.*

⁶ Miε nu ᵛᵛaa molo piiye bimuɔmba naa-baanᵛ daaba hɔlma-na wuɔ: «Yuure dĩmma sullu-i. Nᵛ ce yinduɔᵛᵛ-maacemmanᵛ-sullu gbãa sãa mahĩbienᵛᵛa-i kilo diei yonᵛ aa da kuɔ jijaanᵛᵛa-i, kilobaa-ba siεi. Namma-i baa duvẽᵛᵛo-i baa yuure nifanni sullu-i.»

⁷ Tũmbilonᵛ unᵛ juɔ yer naalĩᵛᵛ-dãnyuɔ-i, miε nu naalĩᵛᵛ-bimolonᵛo ciεra wuɔ: «Jo bande!»

⁸ Miε mi ne da sũᵛᵛᵛo nanᵛo hilaa, u waa puguu. Umaᵛ waa u dɔrɔ-i-na, ba taa ba bĩ-yo Kuliinᵛgu, aa u saatienᵛᵛo-i ba taa ba bĩ-yo «Kuon-nelle». Banᵛ juɔ, baa hã-ba fɔᵛᵛgũɔ-i wuɔ ba ko nelbiliemba namba. Da ba calnu nelbiliemba-i sɔmma naa-i, ba hãa-ba fɔᵛᵛgũɔ-i sɔmma diei nuɔ wuɔ ba ce berru ko banamba, aa ce nyulmu ko banamba, aa ce jarma ko banamba, aa ce bĩmbabalmba ko banamba.

⁹ Tũmbilonᵛ unᵛ juɔ yer diilonᵛᵛ-dãnyuɔ-i, banᵛ kuɔ bamanᵛ Diilonᵛ-nelma maama-na, miε da ba yalẽᵛᵛᵛa-i mumbuolmunᵛ-terienᵛᵛgu cicaara-i-na

¹⁰ a piiye da gbagaga wuɔ: «Yuntienᵛᵛ nuɔ, nuɔni maᵛ faa aa tiraa ta ᵛᵛ wanᵛ ninsonᵛᵛo-i; bamanᵛ kuɔ miεᵛᵛᵛo-i, ᵛᵛ cie bige-i aa da ᵛᵛ yuu-ba? Nᵛ cie bige-i aa da ᵛᵛ suu ku solaanᵛᵛgu-i nelbiliemba-na?»

¹¹ Baa hã-ba jonᵛᵛgorpielmba hiere ba yunnĩᵛᵛ, ba dii. Aa naa wanᵛ baa-ba wuɔ ba fẽ ba hɔmmu-i cellε, kεrε banᵛ taaranᵛ nunᵛgu maᵛ ku saa yu yogo. Banᵛ taa aa yanᵛ ba natobimba maᵛ, banᵛ taa aa yanᵛ ba namaacembiemba maᵛ Diilonᵛ-suonᵛgu-na, ba ka bi ko-ba bafamba temma-i. Ba'i ka jo ji yuliiye-bei.

* 6:5 Niεᵛᵛ Sakari sebe-i-na (Zacharie) 1.8; 6.1-8.

12 Ku huonḡu-na, mi da Tūmbiloṅo yiraa dānyuṅ maṅ niediei-wuonṅo-i. Uṅ yiraa-yo terienḡu maṅ nuṅ-i, hiema gbuu sagalla da dei! Bāaṅ-yufel die bir kau ṅaa kompabilenḡa, ceṅṅo bir ṅaa tām̄ma da dāa!

13 Mṅeṅa par diire hiere hiema-na ṅaa fafalmuṅ hūl kpaani dumaa nanna.

14 Dṅrṅ wuṅ piṅ halanḡ ṅaa ba piḡḡ figiṅḡu. Tānni-i baa dām̄maṅ-nuoraanḡuṅ ciilāayā nilēṅa maṅ hiere niē halanḡ ni terni-na hiere.†

15 Nuṅmba-i hiere baa gbar ka fuo tānniṅ: Yuntaamba-i, nelbōmbōmbaa-ba-i, sorosi ba yuntaamba-i, waamba-i, fōṅḡōtaamba-i, baa nuṅmba namba-i hiere, kōraamba-i baa nebimba-i hiere, baa gbar ka fuo tānfonnṅ!

16 Aa naa ta ba waṅ baa tānni-i wuṅ: «Ciṅ na haa-yiē na fuo-ye, umaṅ tiēnaana fōṅḡōtaanḡ-teterre-na u baa da i yufelle aa Tūmbiloṅo baa bi da-ye ḡāṅ baa-ye.‡

17 Baṅ ka pigāanḡ ba jāyāmma-i yiṅḡu maṅ nuṅ-i ku hii. Hai ka gbāa kor?»§

7

Dṅrpṅpuṅrbiloṅo haa dānyuṅ Diilonḡ-cāarāamba-na

1 Kufanḡu huonḡu-na, miē da *dṅrpṅpuṅrbiemba naa calaanu yiera hiema-na a suu fafalmu-i terni-na hiere wuṅ mu baa jo hiema-na, mu baa sagalla hūmma-i, mu baa bi sagalla tibiṅḡu diei.

2 Diilonḡo hāa ba yaa-i fōṅḡō-i ba da ba ḡuṅla hiema-i baa hūmma-i. Miē mi ne tiraa da dṅrpṅpuṅrbiloṅo naṅṅo hilaa bāpagūṅḡu-na tuṅ jo. Cicēlmantienḡ uṅ haa u dānyuṅ-i baa kumaṅ, ku waa u nanḡa-na. Uṅ juṅ hi, wuṅ piiye da gbagaga baa ba naa-baanḡ daaba-i wuṅ:

3 «Baa na hi na ḡuṅla hiema-i, baa hūmma-i, baa tibinni-i! Yaanḡ i haa dānyṅbaa Diilonḡ-cāarāamba yammu-na igēna.»*

4 Baṅ juṅ haa-bei ti, baa bi ba nunḡu-i baa-mi: Ba waa nuṅmba neifienḡ-komuṅṅa siei baa cīncieluo neifienḡa hāi *Isirahēl-dūnni cīncieluo baa ni hāi baamba-na hiere.

5 Ba hōlma-na, *Yuda baamba waa neifienḡ-niediei,

Urubē baamba-i neifienḡ-niediei,

Gadi baamba-i neifienḡ-niediei,

6 Aser baamba-i neifienḡ-niediei,

Nefutali baamba-i neifienḡ-niediei,

Manase baamba-i neifienḡ-niediei,

7 Siminyṅ baamba-i neifienḡ-niediei,

*Levi baamba-i neifienḡ-niediei,

Isakaar baamba-i neifienḡ-niediei,

8 Sabulō baamba-i neifienḡ-niediei,

Yosefu baamba-i neifienḡ-niediei,

*Bensaamiē baamba-i neifienḡ-niediei.

Nelpūṅḡu maṅ kuraa

9 Kufanḡu huonḡu-na, miē mi tiraa ne, a da nelpūṅḡu naṅ temma molo sie gbāa kāṅ-ba. Baa naa hel terni-na hiere, dūnni-na hiere, nilēṅa-na hiere baa nelmambaa-ba-na hiere a jo ji yiera fōṅḡōtaanḡ-teterre yaanḡa-na *Tūmbiloṅo yaanḡa-na. Ba waa hiere baa joṅḡorpielmba baa nampurni† ba nammu-na.

10 Ba taa ba piiye da gbagaga wuṅ:

† **6:14** Nienḡ Isayi (Ésaïe) 13.10-13; 34.4; Esekiel (Ézéchiel) 32.7-8; Amōsi (Amos) 8.9 baa Yowel (Joël) 2.10; 3.3-4. ‡ **6:16** Nienḡ Ose sebe-i-na (Osée) 10.8 baa Like sebe-i-na 23.30. § **6:17** Nienḡ Yowel sebe-i-na (Joël) 2.11 baa Sofoni sebe-i-na (Sophonie) 2.2-3. * **7:3** Nienḡ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 9.4-6. † **7:9** Ba taa ba jārā yuntaamba-i baa nampurni yaa ba nammu-na. Nienḡ Nsāa sebe-i-na 12.13.

«Uman tienaana fōngōtaan-tettere-na, Diilonjo yaa-i.
Fuo baa Tūmbilonjo-i ba'i kuraa-ye.»

¹¹ *Dōrpōpuōrbiemba-i hiere baa dii fōngōtaan-tettere-i huōnga baa bīncuōmba-i a naara bimuōmba naa-baan daaba-i. Ban diyaa-ba huōnga dumaano-na, baa dūuna hiere tettere yaanga-na a jaal Diilonjo-i.

¹² Ba taa ba piye wuo:

«Ninsonjo!

Tuolnumma saaya Diilonjo-i, gbeliema saaya-yuo,
nelnulle saaya-yuo, jaalungu saaya-yuo, bōbōima saaya-yuo,
himma saaya-yuo, fōngūō bi saaya-yuo hōnni man jon!

Ma cie.»

¹³ Bīncuōng daaba-na, unano yuu-mi wuo: «Baman diyaa jongorpielmba-i daaba-i, ŋ suyaa-ba wēi? Ŋ suyaa ban hilaa kusuōng-nu wēi?»

¹⁴ Mi gbē-yo miē: «Yuntie, mi daa-ba hie ta mi suō-ba? Jande ŋ sa pigāan-mi ba sinni-i wēi?»

Wuo cira: «Baman hilaa yaahuolbabalaño-na, ba yaa-i. Ba saaraa ba jongorbaa-ba-i Tūmbilonjo tamma-na ba pusūng.

¹⁵ Ku'i cie ŋ da ba yieraaya Diilon-tettere yaanga-na aa ta ba jaal-o bāangui baa isuōngui u dubuō-i-na. Uman tienaana tettere-na u ka tuō neya-bēi.

¹⁶⁻¹⁷ Aa Tūmbilonjo-i fōngōtaan-tettere-na, u'i ka waa ba āncīinaño-i. U ka ceŋ-ba kā baa-ba cicēlman- hūnfoeŋa-na.

Nyulmu sa ji tiraa bel-ba,
hūngkuōsinni sa ji tiraa ko-ba,
bāangui sa ji tiraa ye-ba,
babāangui sa ji tiraa muliēŋ ba kūōma-i.

Aa Diilo fuo fere yaa ka hur ba nyinyolma-i hiere.»‡

8

Dānyuo man niehāi-wuonjo yerma-i

¹ *Tūmbilonjo un juō yer dānyuo man niehāi-wuonjo-i, kuō ce da sensensen dōrō-i-na lēr boluōng temma.

² *Dōrpōpuōrbiemba namba dii niehāi Diilonjo caangui-na u tuō puōr. Miē mi ne da ba hāa-ba yieŋa niehāi ba yunnin.

³ Dōrpōpuōrbilonjo nano jo ji yiera mumbuolmun-terienŋu caangui-na baa sēnē-bitiele u nanŋa-na. Bitiel daade-i ba cie-de ta ba dii wusūnango die. Un juō ji yiera dumaano-na, baa hā-yo wusūnango-i da bāmbāale wuo u pā-yo mumbuolmun-terienŋu-na a hā Diilonjo-i baa Diilonjo-baamba cacārāngui fōngōtaan-tettere yaanga-na. Mumbuolmun-terienŋu daaku waa sēnē-kūngui.

⁴ Ban hāa-yo wusūnango-i, wuo dii-yo bitiele-na, wuo wur kā Diilonjo-na baa Diilonjo-baamba cacārāngui-i.

⁵ Ku huōngui-na, dōrpōpuōrbilonjo wuo gbāl dāamu mumbuolmun-terienŋu-na a yu bitiele-i aa fara nanna-diē hīema-na. Diilonjo wuo pān don tuō nyiesinŋ aa tuō naar, terni-i hiere ijieni aa hīema sagalla.

Yieŋa hii bumma

⁶ Hīeman sagalaaya dumaano-na, *dōrpōpuōrbiemba niehāi man ban hāa-ba yieŋa-i, baa tigiin da ba bu-ya.

⁷ Dielā-wuonjo bu u yerre-i. Un buu-de terienŋu man nuō-i, diilonjo-tālēinŋa nan aa kūnna hīema-na, aa guōlaa baa dāamu baa tamma. Hīema yieŋu diei kuō

‡ 7:16-17 Niēŋ Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 25.8; 49.10 baa Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 34.23.

caa baa ku tibinni-i ka hel baa híebínaangu-i hiere. Yiengu man caa, da ba calnu híema-i sǝmma síei, kuu dii ɲaa sǝmma diei caa.

⁸ Háalin-wuonɔ bu u diele-i. Baa nan kulanɔ nanɔ dii-ku dǝmman-nuoraanɔ-na. Ku waa ɲaa tánunɔ ta ku caa. Nuoraanɔ yiengu diei bir tǝmma hiere. Da ba calnu-kuɔ sǝmma síei, kuu dii ɲaa sǝmma diei birii tǝmma-i.

⁹ Ku bímbaan baa ku hiere aa baatombaa-ba man waa hǝlma famma-na baa bi híena hiere.

¹⁰ Sielin-wuonɔ bu u yerre-i. Mǝekǝnkarre nande hel dǝrɔ-i-na ta di caa dǝamu di jo; jo ji suur nuoranni-na baa hǝnfonni-na. Da ba calnu-nie sǝmma síei, kuu dii ɲaa di suurii sǝmma diei nuɔ.

¹¹ Ba taa ba bí mǝele falle-i «Gbagagamma». Din suurii hǝmma man nuɔ-i, maa bir hiere da gbagaga. Man cie gbagaga dumaanɔ-na, nuamba man nyuon-ma ba fǝnɔɔ baa ku.

¹² Naalin-wuonɔ bu u diele-i. Báan-yufelle yiengu diei kuɔ pǝn ku, ceinɔ-i maaduɔma, mǝɲa nan aa balla, a ce cecerma parra. Da ba calnu báanyufelle-i baa ceinɔ-i sǝmma síei, kuu dii ɲaa sǝmma da-ma-diei naa kuu-nie. Aa calnu mǝɲa-i sǝmma bi síei, sǝmma diei naa baala-yei. A ce dumaanɔ-na báanɔ saa ta ku ye dumaa aa ceinɔ saa tuɔ muora dumaa.

¹³ Mié mi tiraa ne a da kuɔcurɔ nanɔ bíɲ dii fǝnfǝlle-na aa tuɔ kaasɲ wuɔ: «Gbǝɛ o gbǝɛ! Gbǝɛ o gbǝɛ! Dǝrɔpuɔrbiemba man tɲyǝa ba síei-baamba-i, da ba bu ba yienɔ-i sǝlma haraa nelbiliemba-na!»

9

¹ *Dǝrɔpuɔrbilonɔ man diilon-wuonɔ bu u yerre-i. Mié da mǝele nande diiriye híema-na. Din diiriye dumaanɔ-na, baa há-de fobabalaanɔ diele-i.

² Die puur fobabalaanɔ-i. Nyaasíbabalanni nan temma ta ni hel da kirkirkir, a ce terienɔ pǝn bir ce da kullu hiere.

³ Dǝnɔgbǝrmba nan temma hel nyaasɲ daani-na a gbuo híema-i hiere. Baa naa ce ba ta ba ce ɲaa namelmba.

⁴ Baa gbǝ-ba wuɔ ba baa yieya híenɔ-i, baa dímma-i, baa tibinni-i, ɲa Diilon-dǝnyuɔ un'a u sí baman yammun, kǝɛ ba ta ba yii baa ba yaa-i yon.

⁵ Ba saa cira ba ko-ba, ba'a ba huol ba yammu-i caamba ndii. Namien duɔ don-ni kun jan-nin dumaa, bafamba ka haa jamma famma temma yaa kutaamba-na.

⁶ Caamba ndii daayo-na, nuamba ka ta ba taara kulinɔ-i ɲa ba sie da-ku. Ba ka mul dǝamu taara-kuɔ, ɲa molon yufelle sie gbǝa haa-kuɔ.

⁷ Dǝnɔgbǝrɲ daaba taa ba niya berru domma-i ɲaa bercesúnaamba. Ninanni nanni waa ba yunni-na ɲaa sǝne-nyantuolbaa, aa ba yammu waa ɲaa nelbilien-yammu.

⁸ Ba yukuoɔsinni waa pǝmpǝr ɲaa caan-niini aa ba nyieni-i ɲaa jar-nyieni.

⁹ Ba pǝmpinammu waa ɲaa ba diyaa kǝllun-ɲonɔrbaa-ba'i muɔ, aa da ba ta ba yuul, ba búncemmu ta mu du ɲaa súɲ-wotorbaa-ban dun dumaa berrun-húmelle-na.*

¹⁰ Pelni waa baa-ba baa turɲa ɲaa namelmba. Ba ka ce nuamba-i sǝlma baa turɲa fanɔ yaa-i caamba ndii daayo hǝlma-na.

¹¹ Fobabalaanɔ dielen yen baa dǝrɔpuɔrbilonɔ† man, u yaa dii ba yunɔ-na. Ba bí-yo ebiremma-na «Abadɔ», girekimma-na «Apolinyɔ» ku yunɔ yaa wuɔ Guoyotienɔ.

¹² Yaahuol-dielǝnɔ curaa. Ba hái tɲyǝa.

* **9:9** Nien Yowel sebe-i-na (Joël) 1.6; 2.4-5. † **9:11** Dǝrɔpuɔrbilonɔ daayo-i, ba yaa clinaana ba munyerammu-i. Nien Yuda sebe-i-na 6.

¹³ Dərpəpuərbilonjo manj niediei-wuonj wuə bu u yerre-i. Miε nu molo piiye sēnε-mumbuolmuŋ-terienju kətōnni naa-i-na, Diilonjo yaanġa-na.

¹⁴ Kutienjo taa u piiye baa dərpəpuərbilonjo manj niediei-wuonjo yaa wuə: «Ba vaa dərpəpuərbiemba‡ namba jina Efurata§ caanġu-na, baa dii ba naa. Fir-ba ŋ nanna.»

¹⁵ Wuə fir-ba nanna. Diilonjo naa dii bel daade yaa-i, baa cēiŋ daayo yaa-i, baa yiŋ daaku yaa-i, baa huəŋ daaku yaa-i, a hā dərpəpuərbienj daaba-i ba da ba ko nelbiliemba-i parra-bei. Da ba calnu-bei sōmma siei, banj ka ko bamanj, ba ka waa sōmma diei.

¹⁶ Bercetaamba waa baa dərpəpuərbienj daaba-i. Ba waa baa sūnaamba. Baa bī ba nunġu-i baa-mi. Ba waa nuəmba milnyəmbaa nuəsūə.

¹⁷ Miŋ daa sūnaamba-i damma manj baa ba gbartaamba-i ku yaa daaku: Ba kəllunj-joŋgorbaa-ba waa dādāa ŋaa dāamu, banamba kakau ŋaa bula-hūmma, banamba bəjūmmu. Sūnaamba yunni waa ŋaa jar ba yunni. Dāamu taa mu hel ba nunni-na, baa nyaasinni, baa naarjūmmu.

¹⁸ Dāamu manj taa mu hel ba nunni-na baa nyaasinni-i a naara naarjūmmu-i, ġuəyə-bimbinni. Nelbiliembanj calaanu sōmma siei-i, niε ko sōmma diei bei.

¹⁹ Sūnaanġ daaba himma waa ba nunniŋ, baa ba pelniŋ. Na saa da! Ba pelni waa ŋaa jēnaamba. Yunni waa-niε, aa ba taa ba kəsueŋ nelbiliemba-i baa ni yaa-i.

²⁰ ġuəyə-bimbinni siei niŋ daaniŋ'a ni saa ko bamanj, ba saa nanna ba ciləbalaŋo-i; ba saa yaŋ ba cufienġa buolma-i. Ba buol *jinabaa-ba-i dii, ba buol tinni-i dii, a ne da ba yaa ciε-ni ba fεε. Ba ciε ninanni baa sēnε, ninanni baa wargbε, ninanni baa kəvėllu, ninanni baa tāmptienġa, ninanni baa daanġu. Ni sa da, ni sa nu, ni sa bi wuə.

²¹ Ba saa nanna ba nelkolle-i, baa ba isōmma-i, baa ba biŋwosinni-i, baa ba cuoyunġu-i.

10

Nsāa wuyaa sebeyelle-i

¹ Ku huonġu-na, mi tiraa da *dərpəpuərbilonjo nanjo hilaa dərə-i-na tuə hiire u jo. U waa baa fōŋġūə. Duherru naa dii-yo huonġa aa diilonj-pəruonġu waa u yudərə-i-na. U yaanġa taa ka caa ŋaa bāanġu, aa u gbeini-i ŋaa dāamu.

² Sebeyelle nande waa u nanġa-na, sebeyel daade naa puur. Uŋ juə hi, wuə dii u nadięboluonġu-i dāmmanj-nuoraanġu-na aa jina u nanyuə-kūŋġu-i bomborma-na.

³ Aa naa kaasŋ da gbagaga ŋaa jara buure. Uŋ kaasāanġ, diilonj wuə naar da niehāi a sie-yo.

⁴ Uŋ siyaa-yo baa mamanj miε mi nyεġēŋ-ma jina, miε mi ne da molo niε piiye baa-mi dərə-i-na wuə: «Diilonj uŋ naaraa waŋ mamanj, baa yaŋ molo numā; baa nyεġēŋ-ma.»

⁵ Dərpəpuərbilonj daa wuə sire u nadienanġa-i dərə-i-na

⁶⁻⁷ aa naa cira: «Ku hii! Dərpəpuərbilonjo manj tiyāa niehāi-wuonjo-i, duə donj tuə bu u yerre-i Diilonj uŋ ŋa naa waŋ u kusūŋġu manj baa u cāarāamba-i, uŋ ŋa naa waŋ u kusūŋġu manj baa u *pəpuərbiemba-i, u ka ce-ku. Diilonjo yaa mi siera. U yaa hielaa dərə-i baa hiεma-i, aa hiel dāmmanj-nuoraanġu-i baa bimbinni-i hiere, uu dii gbula, u sa ji kā terienġu.»

‡ 9:14 Dərpəpuərbiemba daaba-i, ba yaa ciinaana ba munyierammu-i. Niεŋ Yuda sebe-i-na 6. § 9:14 Efurata-i nuorabuə nanj yerre-i dumaanġo-na, ku kaalaaya girekimma-na.

⁸ Uman naa piiye baa-mi dɔrɔ-i-na u tiraa gbɛ-mi wuo: «Kã dɔrpɔpuɔrbilonɔ man yieraaya a dii u gboluonɔ diei dãmman-nuoraanɔ-na, aa jina ku diei bomborma-na u wulaa, ɲ ka hũu sebeyelle man puurii u nanɔa-na.»

⁹ Mi piyaa kã ku yaa-i ka gbɛ dɔrpɔpuɔrbilonɔ-i miɛ u hã-mi sebɛ-i. U gbɛ-mi wuo mi hũu-yo mi wuo-yo. Da mi wuo-yo, u ka waa kpɛnne mi nuɲɔ-na ɲaa sɔllu, ɲga u ka waa gbegege mi kusɔnɔ-na.

¹⁰ Miɛ hũu sebɛ-i u wulaa a wuo-yo. U waa ɲaa sɔllu mi nuɲɔ-na da kpɛnne, ɲga miɲ juɔ hɲn-yo, u bir da gbegege mi kusɔnɔ-na.*

¹¹ Ku huonɔ-na, baa gbɛ-mi wuo: «Diilonɔ taara u puɔr-ni baa nuɔmba bɔi maama, baa nilɛɲa bɔi maama, baa fɔnɔgɔtaamba bɔi maama, ɲ gbɛ ɲ ka tiraa wan-ma.»

11

Diilopɔpuɔrbiemba hã maama

¹ Ku huonɔ-na, baa hã-mi gboruonɔ nanɔ, ba fi baa-ku; aa gbɛ-mi wuo: «Sire ɲ ka fi *Diilodubuɔ-i baa mumbuolmuɲ-terienɔ-i, aa ɲ kãɲ baman dii ta ba jaal Diilonɔ-i Diilodubuɔ-i-na.

² Baa ji cira ɲ fi gɔnɔgũɔn-huonɔga-i, ba yaan-ka hã *niɛraamba baa-ka. Ba ka serɛ Diilonɔ nelle-i* caamba komuɔna hã baa ba hã.

³ Kuu dii ɲaa yinni nuɔsiba niediei komuɔna siei. Mi ka puɔr mi nuɔmba hã baa mi nelma-i ba ka ta ba wan-ma yinni fanni-na hiere. Kutaamba ka dii balaan-ɲonɔgorbaa.»

⁴ Nuɔmba hã baan daaba dii hɛma Tienɔ† caan-nu. Baa dii ɲaa *Olivitibinni, baa dii ɲaa fitimbaa.‡

⁵ Uman duɔ tuɔ taara u ce-ba kuujanɔ, dãamu nammu hel ba nunni-na a kɔsuɔn kutienɔ-i. Ba bigãarãamba ka ku kuliɲɔ fanɔ temma yaa-i.

⁶ Baɲ ka ta ba wan Diilonɔ-nelma-i bienɔ man nuɔ-i hiere, ba gbãa bella diilonɔ-i u sie dãa bienɔ fanɔ-na. Ba gbãa bi ce hũmma bir tãmma hiere. Aa ambabalma man da ma dɔlnu-bei, ba gbãa dii-ma miwaanɔ-na huonɔ man dɔlaanu-bei.

⁷ ɲga da ba ji wan Diilonɔ-nelma-i ti, biɲwobalɲo man dii fobabalaanɔ-na, u ka hel kar berru-bei aa ko-ba.

⁸⁻⁹ Duɔ ko-ba, ba sie yan ba fuure-bei; ba ka nanna-bei nellen-huonɔga-na ponsanatigerre-na. Ba ka tiɛ terienɔ-na a ce yinni siei baa boluonɔ nuɔmba ta ba jo ba ne-ba. Nuɔmba ka hel terni-na hiere, baa nilɛɲa-na hiere, baa dũnni-na hiere, baa nelmambaa-ba-na hiere a ji ne-ba. Man ka ce nelle man nuɔ-i, nelle fande-i nebuɔ; ba gbuu Itienɔ-i kusuɔn-nu'i ko-yo. Ba gbãa bi nelle falle-i Sodamu§; ba gbãa bi bi-de Esipi di balaanɔ maama-na.

¹⁰ *Diilopɔpuɔrbiemba hã-baan daaba kuliɲɔ ka silaa dɔlnu nelbilibemba-i ji cor. Ba mulãan nuɔmba-i cor baa ba nelma-i; a ce dumaanɔ-na, ba ka ce ponsaanɔ ma yerren aa hã ba-naa bimbinni ponsaan daaku-na.

¹¹ ɲga yinni siei baa boluon daakun juɔ cor, Diilonɔ hul fafalmu dii ba memmu-na, ba sire. Baman taa ba ne-ba, korma fũnuɲ bel-ba.

¹² Diilopɔpuɔrbien daaba nu molo piiye baa-ba da gbagaga dɔrɔ-i-na wuo: «Nyugãan na jo bande!» Ba ta ta ba nyugũn ku yaa nuɔ-i baa duherru, ba bigãarãamba ta ba ne ba ta ba kã.

¹³ Huonɔ fanɔ-na, hɛma gbuu sagalla. Man sagalaaya dumaanɔ-na, nelle muonu yienɔ diei. Da ba calnu-die sɔmma cɪncieluo-i, sɔmma diei-i

* **10:10** Niɛn Esekɛl sebɛ-i-na (Ézéchiel) 2.8, 3.1-3. * **11:2** Diilonɔ nelle-i bande-i, ba gbɛ *Yerusalemu yaa-i. † **11:4** Hɛma Tienɔ yaa Diilonɔ-i. ‡ **11:4** Niɛn Sakari sebɛ-i-na (Zacharie) 4.3,11-14. § **11:8-9** **Sodamu:** Niɛn u kũnɔ-gi Miwaanɔ jɲnamman-sebɛ-i-na (Genèse) 18-19.

muyaanu. Nuɔmba neifienja siei nuɔsiba ndii t̄ie-man̄. Baman̄ t̄iyãa ba saa ku, ba kũɔma ta ma nyen̄. Ba ta ba piiye wuɔ: «Diilon̄o-i bibien̄o».

¹⁴ Hãal̄in̄-yaahuolo curaa, ŋga ma saa t̄i; sielin̄-wuon̄o jo dii.

Yerperiele buu

¹⁵ Ku huon̄gu-na, *d̄ɔrp̄ɔpuɔrbilon̄o man̄ niehãi-wuon̄o bu u yerre-i. Nuɔmba namba ta ba piiye d̄ɔrɔ-i-na da gbagaga wuɔ:

«Miwaan̄o yuntes̄inni-i fiefie-i-na ni cie Itien̄o da-u-diei niini, fuɔ baa un̄ saan̄
*Kon̄kortien̄o man̄.

Yuntes̄in̄ daani ka t̄ie baa ba yaa-i ni sa ji t̄i dede.»

¹⁶ Nuon̄ daaban̄ piiye dumaan̄o-na, b̄incuɔmba komorre baa ba naa man̄ t̄ienaana Diilon̄o caan̄gu-na, ba sire d̄ũuna hiere a jaal Diilon̄o-i

¹⁷ aa cira:

«Itien̄ nuɔ, Diilon̄ nuɔ, W̄eimantien̄ nuɔ,
nii naa waa, aa nii dii.

Nin̄ hũyãa nelle-i a pigãan̄ ŋ f̄on̄ḡotes̄inni-i
i ce-ni kasi saa da-ni.

¹⁸ *Nieraamba taa ba gãŋ baa-ni.

Ŋga fiefie-i-na nuɔnei ka gãŋ baa-ba.

Ŋ ka pigãan̄-ba ŋ jãyãmma-i.

Bikuomba germa hii.

Ŋ cãarãamba man̄ waan̄ ŋ nelma-i, ba pãmmaŋ-huon̄gu hii,

ka hel baa ŋ baamba man̄ kãan̄-nin̄ hiere,

nelbõmbõmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i hiere ba pãmmaŋ-huon̄gu hii.

Baman̄ bi guɔlaayan̄ h̄iema-i, ba k̄ɔsuɔman̄-huon̄gu yaa hii daaku-i.»

¹⁹ Ban̄ juɔ piiye t̄i, *Diilodubuɔ man̄ d̄ɔrɔ-i-na wuɔ puur, *tobis̄innin̄-kporuo wuɔ carra dii u huon̄ga-na, diilon̄ wuɔ don̄ tuɔ nyies̄in̄ aa tuɔ naar. Terni-i hiere ijieni. H̄iema sagalla, diilon̄o wuɔ tuɔ gbu u d̄ãa baa tãmp̄ẽlin̄ja.

12

Gberɛ

¹ Ku huon̄gu-na, miɛ mi ne da gberɛ nan̄ temma d̄ɔrɔ-i-na: cien̄o nan̄o. Uu naa dii b̄ãanyufelle-i jon̄gor temma, aa haa u gbeini-i cein̄o-na aa dii nyantuoluo baa m̄ɛŋa c̄incieluo baa a hãi yuɔ.

² Kus̄un̄gu waa-yuɔ a hi homma. Kun̄ bilaa-yo ta ku jan̄-yo, wuɔ tuɔ kaas̄in̄.

³ Miɛ mi ne tiraa da gberɛ nan̄o d̄ɔrɔ-i-na: J̄un̄o nan̄o da d̄ãa baa yunni niehãi baa yien̄a c̄incieluo! Nyantuolbaa-ba waa u yunni-na hiere.

⁴ U pelien̄gu pir m̄ɛŋa-i yien̄gu diei nanna h̄iema-na. Da ba calnu m̄ɛŋa-i s̄omma siei, u pirii s̄omma diei nanna. Wuɔ jo ji yiera cien̄ daayo caan̄gu-na wuɔ duɔ b̄ɔrɔ u h̄in̄ bilon̄o-i.

⁵ Cien̄ wuɔ b̄ɔrɔ naacombilon̄o. Un̄ bi buɔra, baa bie bilon̄o-i kã baa-yo ka j̄ina-yuɔ Diilon̄o caan̄gu-na. U waa t̄iena u f̄on̄ḡõtaan̄-tetterre-na. Naacombilon̄ daayo yaa saaya u sire waa nilen̄ja-i hiere a yun̄gu-na. U ka sire ce u f̄on̄ḡũɔ-i baa k̄ollun̄-bũɔle.

⁶ Ban̄ biyaa bilon̄o-i ta baa-yo, nyun̄ wuɔ gbar suur h̄ien̄-nu. Diilon̄o naa tigiin̄ terien̄gu nan̄gu dii h̄ien̄gu-na duɔ ka fie-yo yinni nuɔsiba niediei komuɔŋa siei.

⁷ Huon̄gu fan̄gu-na, b̄erru nandu sire d̄ɔrɔ-i-na. Mis̄el-i* baa u nap̄ɔpuɔrbiemba yaa kãa ka suuye j̄un̄ daayo-i baa u baamba-i.

⁸ Ban̄ daa ba-naa dumaan̄o-na, baa yar j̄un̄o-i baa u baamba-i, a ce dumaan̄o-na ba saa gbãa da ba t̄iena d̄ɔrɔ-i-na.

* 12:7 Mis̄el yaa *d̄ɔrp̄ɔpuɔrbiemba yuntien̄o-i. Niɛŋ Yuda sebe-i-na 9.

9 Ba sie-yo nanna hiema-na. U yaa j̄iēb̄inc̄oīno-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigāarāno. U yaa tāalāan̄ nuamba-i hiema-na hiere. Ba sie-yo nanna baa u p̄opūar̄biemba-i hiere hiema-na.†

10 Miε mi ne da molo piiye d̄ar̄o-i-na da gbagaga wūo:

«Fiεfiε fūo, i kuraa.

I Diilon̄o pigāan̄ u f̄ōnḡōtes̄inni-i baa u nellentes̄inni-i.

Diilon̄ ūn̄ saan̄ *Kon̄kortien̄o man̄,

f̄ōnḡōtes̄inni dii u nan̄-na.

Uman̄ taa u cāl i baamba-i bāan̄gu-i baa isūōn̄gu-i Diilon̄o yaan̄ga-na,

ba dūōnya-yūo d̄ar̄o-i-na.

11 Tūmbilon̄o tamma-i

baa Diilon̄-nelma man̄ hilaa i baamba nunni-na,

ma yaa ciε ba yar-o.

Ba hiērā kulīn̄gu-i n̄aa ku sa jan̄-ba.

12 Terien̄gu fan̄gu-na, namaa naman̄ dii d̄ar̄o-i-na hiere, taa na nyε.

N̄ga namaa naman̄ dii hiema-na, baa hūmma-na, sūlma haraa-n̄ei!

Sitāni hiiriye kā na wulaa baa h̄odulle,

u suyaa wūo u yinni saa t̄iε b̄oi.»

13 Jū̄n̄ōn̄ jūo'a u ne da u f̄er̄ε hiema-na, wūo sire cu c̄ehuonacien̄ daayo huon̄-nu.

14 Baa hā cien̄o-i kūōcurō b̄ūnc̄emmu hāi, u yuul ka diire dii *hīn̄gu-na ban̄ tigiin̄ terien̄gu man̄ hā-yo u dūo ka t̄iεna ce bien̄a siεi baa boluon̄gu j̄īn̄o baa da u yufelle.

15 Ūn̄ yuulii ka diire dumaan̄o-na, j̄īn̄o wuosa hūmma, kūo p̄ān̄ ce nuoraan̄gu ta ku b̄ūn̄ da ku ka wuo cien̄o-i.

16 Hiema yan̄-yo aa naa yiernu hūn̄ daama yaan̄ga-na, maa b̄ūn̄ jo ji suur hiere. Hiema bir suuye.

17 Jū̄n̄o huon̄ga fūn̄ūn̄ du baa cien̄o-i. Bisālmba namba waa baa cien̄o-i. Jū̄n̄o gūunu ka tūo gān̄ baa ba yaa-i. Bisāl̄n̄ daaba yaa baman̄ nuon̄ Diilon̄o nun̄gu-i aa bel Yesu nelma-i nammu hāi.

18 Ku huon̄gu-na, jū̄n̄o jo ji yiēra dāmman̄-nuoraan̄gu nun̄gu-na tūo ne.

13

B̄īn̄wobal̄no nan̄o hilaa hūmma-na

1 Ku huon̄gu-na, miε mi ne da b̄īn̄wobal̄no nan̄o hilaa dāmman̄-nuoraan̄gu-na. U waa baa yunni niehāi baa yiēn̄a c̄incieluo. Nyantuolbaa-ba waa yiēn̄ daaya-na hiere. Aa Diilon̄o tuos̄inn̄īn̄-yiēīn̄a naa nyeḡēn̄ u yunni-na hiere.

2 B̄īn̄wobal̄n̄ daayo waa n̄aa k̄ēl̄no, u gbeini waa n̄aa dān̄kilaan̄-gbeini aa u nun̄gu waa n̄aa jara nun̄gu.* Jū̄n̄ wūo hā-yo himma-i baa yuntes̄inni aa bi hā-yo f̄ōnḡōb̄āmb̄āale.

3 Baa naa posol b̄īn̄wuon̄ daa u yun̄gu nan̄gu-i babalaa, da n̄ ta n̄ ne-yo n̄aa u ka ku, n̄ga p̄ān̄ daaku jo ji f̄ē. Kūo ce nuamba-i hiere gber̄ε, baa ta ba nyaanu-yūo ba ne-yo.

4 Jū̄n̄ ūn̄ hāa b̄īn̄wuon̄ daayo-i f̄ōnḡū̄o-i, nuon̄ baa don̄ ta ba dūuna ba jaal jū̄n̄o-i. Ba taa ba bi dūuna ba jaal b̄īn̄wuon̄o-i aa ta ba piiye wūo: «Hai gbāa saa u f̄er̄ε baa b̄īn̄wuon̄ daayo-i? Hai gbāa yii baa-yo?»

5 Baa hā b̄īn̄wuon̄o-i hūmelle-i wūo u kaal u f̄er̄ε aa u tuora Diilon̄o-i. Ba hāa-yo hūmelle-i wūo u ce u bāan̄gu-i caamba komuon̄a hāi baa ba hāi.

6 Wūo don̄ tūo tuora Diilon̄o-i, u b̄iēna u yerre-i baa u dūn̄gu yerre-i ka cor baa baman̄ dii u nelle-na hiere ba yiēīn̄a-i.

† 12:9 Niēn̄ Miwaan̄o j̄in̄amman̄-seb̄ε-i-na (Gen̄εse) 3.1 baa Like seb̄ε-i-na 10.18.

* 13:2 Niēn̄ Daniel seb̄ε-i-na (Daniel) 7.3-6.

7 Baa bi hāa-yo hūmelle-i wuɔ u ce berru baa Diilon-*baamba-i*. Kεε duɔ ce berru-i baa-ba, u ka yar-ba. Ba haa-yo dūnni-i hiere ni yuŋ-nu, baa terni-i hiere ni yuŋ-nu, baa nelma-i hiere ma yuŋ-nu, baa nilēiŋa-i hiere a yuŋ-nu.†

8 Da ma hel bamaŋ yirēiŋa-i nyegāan cīcēlmaŋ-sebε-i-na dii miwaanjo jīnamma-na, nelbiliemba-i hiere ba ka ta ba dūuna ba jaal-o. Cīcēlmaŋ-sebε daayo-i, baŋ kuɔ *Tūmbilonjo maŋ, fuɔ wuonjo-i.

9 Uman duɔ u ka nu, u nu!

10 Diilon duɔ cira ba bel uman, ba ka bel-o; duɔ cira ba cāa uman nuon-nu-i, ba ka bi cāa-ku. Terienḡu fanḡu-na, Diilon-*baamba saaya* ba hīrā ba kūɔma-i aa haa ba nanḡa-i Diilonjo-na.

Bīŋwobaljo nanjo hilaa hīema-na

11 Miε mi ne tiraa da bīŋwobaljo nanjo hel hīema-na u jo. Yiēŋa hāi waa u yuŋgu-na. A waa ŋaa terbeyuŋ-waanja. U taa u piie ŋaa jūŋ daa uŋ piieyē dumaa.

12 Bīŋwobaljo maŋ hilaa hūmma-na uu naa hā-yo fōŋgūɔ-i u duɔ tuɔ ce himma-i aa fuɔ tīēna tuɔ ne u tuɔ ce. A ce dumaanjo-na, uŋ hilaa, u guor nelbiliemba ta ba dūuna ba jaal bīŋwobaljo maŋ hilaa hūmma-na. Fuɔ yuŋgu yaa naa posol babalaa aa fē.

13 Uman hilaa hīema-na, u taa u ce himma bōi. Halle u taa u ce dāamu ta mu hel dōrɔ-i-na mu diire hīema-na nuɔmba-i hiere ba yufelle-na.

14 Uŋ daa fōŋgūɔ maŋ tuɔ gbā u ce himma-i uman hilaa hūmma-na u yufelle-na, u taa u pira nelbiliemba-i. Uu naa waŋ baa nuɔmba-i wuɔ baŋ posolaa bīŋwobaljo maŋ baa jigāpōruonḡu-i aa u saa ku, ba ce daanḡu ba sisīŋ-yo ba jīna ba ta ba dūuna ba jaal-o.

15 Baa naa hā bīŋwobaljo maŋ hilaa hīema-na ku fōŋgūɔ-i u ce baŋ sisāan uman jīna u tuɔ fiisa aa gbāa tuɔ piie aa tuɔ bi ko bamaŋ sa dūunaanaŋ ba jaal-o hiere.

16 Mafamaŋ ciε, bīŋwuon daa wuɔ guor nuɔmba-i hiere, nelbōmbōmbaaba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba-i, waamba-i baa nawalaamba-i, kōraamba-i baa nebimba-i wuɔ ba dānya ba fεε ba nademmu-na sisɔ ba yaadāmma-na.

17 Dānyuɔ duɔ uu si dii nuɔni maŋ nuɔ-i, ŋ siε gbāa sāa bīŋkūŋgu, ŋ siε bi gbāa suor bīŋkūŋgu. Bīŋwobaljo yerre yaa waa dānyuɔ fanjo-i sisɔ niele maŋ saa baa u yerre-i.

18 Terien daaku-i nelnurāan-terienḡu. Niel daade yaa nuɔsiba siεi komuonja siεi baa niediei (666). Di pigāan moloŋo nan sīnni-i dumaanjo-na. Uman duɔ tuɔ cē u jōguon u ne.

14

Bamaŋ kuraa ba maama-i

1 Miε mi tiraa ne da *Tūmbilonjo yieraaya *Sinyɔ-tānuŋgu-na baa nelpūŋgu nan temma. Ba waa nuɔmba neifien-komuonja siεi baa cīncieluo nuɔmba neifien hāi. Tūmbilonjo yerre-i baa u To diele naa nyegēŋ ba yaadāmma-na.

2 Miε ta mi nu ba yalēiŋa-i dōrɔ-i-na. A taa a du ŋaa hūnjulamma, a taa a du ŋaa diilonjo'i naaraa. A taa a du ŋaa ba mar konconni.

3 Ba waa ta ba hāl nalāfeliēŋgu fōŋgōtaan-teterre yaanḡa-na, bimuɔmba naabaan daaba yaanḡa-na, bīncuɔmba bi yaanḡa-na. Da ma hel bafamba-na, molo siε gbāa suɔ nalāan daaku-i hāl-ku. Diilonjo sāa bafamba yunni yaa hīema-na. Baa dii nuɔmba neifien-komuonja siεi baa cīncieluo neifien hāi.

4 Baa dii welewele, ba saa guɔla ba fεε baa caamba. Ba yaan aa ta ba cu *Tūmbilonjo huon-nu uŋ kāŋ terni maŋ nuɔ-i hiere. Diilonjo yufelle hilaa ba

† 13:7 Niēŋ Daniel sebε-i-na (Daniel) 7.8,21,25.

yaa-i nuo-i igēna nelbiliemba hōlma-na u sāa ba yunni-i ba da ba ce fuo baa Tūmbiloŋo-i ba baamba.

⁵ Ba nunni saa puur baa coima-i dede. Cālmuo si dii-bei.

Dərpəpuərbiemba siēi maama

⁶ Miē mi ne da *dərpəpuərbiloŋo nano yuul dii fēnfēlle-na u jo baa neldədōlma namma. Nelma famma sa ji saara dede. U jo baa-ma duo ji waŋ-ma baa nelbiliemba-i terni-na hiere, dūnni-na hiere, nelmambaa-ba-na hiere baa nilēiŋa-na hiere.

⁷ U taa u piiye da gbagaga wuo: «Diiloŋ uŋ ka gēr nuōmba āndaanŋu-i huōŋgu maŋ nuo-i ku hii tī, a ce dumaanŋo-na, taa na kāŋ-yo aa na ta na gbēliēŋ-yo. Taa na dūuna na jaal umaŋ hielaa dərō-i baa hīema-i. Taa na jaal umaŋ hielaa nuoranni-i baa hūnfonni-i!»

⁸ Dərpəpuərbiloŋo nano tiraa cu diēlā-wuoŋo-i tuo piiye wuo: «U muyaanu! *Babilōni muyaanu! Nebuo maŋ cilaan nilēiŋa-i hiere baa u saasorsinni-i, u muyaanu!»

⁹ Unaa tiraa cu hāaliŋ-wuoŋo-i tuo piiye da gbagaga wuo: «Umaŋ duo tuo dūuna biŋwobalŋo yaanŋa-na, sisō u karkuuyo* yaanŋa-na, aa dānya u nadienŋa-na, sisō u yaadāmma-na,

¹⁰ kutienŋo siē kor Diiloŋ-berru-na. Diiloŋo ka pigāan-yo u jāyāmma-i. U ka waa ŋaa ba guoraa moloŋo hā-yo kombabalamma u nyōŋ. Kufanŋu taamba ka muliēŋ dāŋgbōguōŋgu-na, dərpəpuərbiemba yaanŋa-na, baa Tūmbiloŋo yaanŋa-na.

¹¹ Dāamu maŋ mulāan-baŋ, mu sa ji diŋ dede. Mu nyaasinni sa ji yaŋ wurma-i dede. Bamaŋ dūunaanāŋ biŋwobalŋo yaanŋa-na, sisō u karkuuyo yaanŋa-na, bamaŋ dānya ba fere baa u yerre-i, ba cēraa ba da fiisaanŋu gbula.»

¹² Ku'i ciē Diiloŋ-baamba-i, bamaŋ nuōŋ u nuŋgu-i aa haa ba nanŋa-i Yesu-i-na, ba saaya ba hīrā ba kūōma-i.

¹³ Ku huōŋgu-na, mi nu molo piiye baa-mi dərō-i-na wuo: «Nyegēŋ nel daama-i: «A doŋ fiēfiē-i-na, bamaŋ kuuŋ baa Itienŋo maama-i ba hōmmu-na, ba yunni dōlāa. *Diiloŋ-Yalle waan-ma wuo ninsoŋo, kere ba ka fiisa, ba silaa ce weima; ba ka da ba muliēma sully-i.»

Dīmma hii karma

¹⁴ Miē mi tiraa ne a da nyaasipilanni nanni dərō-i-na, moloŋo nano waa tēna ni dərō-i-na, ŋaa Moloŋ-Biēŋo. Sēne-nyantuoluo waa u yunŋu-na baa jukərdədōlŋgu u nanŋa-na.

¹⁵ *Dərpəpuərbiloŋo nano hel *Diilodubuo-i-na a piiye da gbagaga baa umaŋ waa tēna nyaasinni-na wuo: «Dīmma vāa hi karma hīema-na, biē ŋ jukəruōŋgu-i ŋ doŋ!»

¹⁶ Umaŋ waa tēna nyaasinni-na wuo biē u jukəruōŋgu-i a kar dīmma-i hiere hīema-na.

¹⁷ Dərpəpuərbiloŋo nano tiraa hel Diilodubuo-i-na dii dərō-i-na; jukərdədōlŋgu bi waa baa fuo-i.

¹⁸ Dərpəpuərbiloŋo nano tiraa hel mumbuolmun-teriēŋgu-na, u yaa waa dāamu tienŋo-i. Wuo piiye da gbagaga baa jukəruōntienŋo-i wuo: «Ne! *Eresē biē hīema-na, kā baa ŋ jukəruōŋgu-i ŋ ka kar-o.»

¹⁹⁻²⁰ Wuo ce u jukəruōŋgu-i a kar eresē-i hiere hīema-na aa kūōl-o kā baa-yo baŋ kāmal-oŋ kusuōŋ-nu. Ku waa gborsanniŋ. Baa jāmallā eresē daayo-i kāmal-o, tāmma bir yaŋ aa ta ma hel-yuo, gbuu ta ma būŋ ŋaa nuoraanŋu. Ma

* **14:9 Karkuuyo:** Baŋ gbēŋ karkuuyo maŋ bande-i-na, da ba sisŋ daan-biŋkūŋgu, ba bi-ku yaa karkuuyo-i. Ku gbāa waa nelēŋo, ku gbāa bi waa biŋwuoŋo'i baŋ sisāan.

būŋ kilobaa nuṣū komuŋa ndii temma.† Ma pupurma waa sūŋ duṣ suur, u bāl u nuon-nu. Daaku-i hiere ku pigāaŋ Diilonŋo jāyāmma yaa-i.

15

Dərpəpuərbiemba juṣ baa āmbalma niehāi

¹ Miε mi ne a tiraa da gberε naŋ temma dərɔ-i-na: *dərpəpuərbiemba niehāi baa āmbalma niehāi ba nammu-na. Ambalperiema yaa-i. Diilonŋo ka pigāaŋ u jāyāmma-i baa ma yaa-i a perieŋ.

² Aa da kulanŋu nanŋu ŋaa nuoraanŋu, ku caa ŋaa duṣleŋo, baa dāamu ku huŋga-na. Bamaŋ yaraa biŋwobalŋo-i, bamaŋ saa hūu-ma ta ba dūuna u karkuuyo* yaanŋa-na, bamaŋ saa sie ba haa u dānyuṣ-i bei, ba waa yiera nuoraanŋ daaku-na. Diilonŋo naa hā-ba konconni

³ ba ta ba hāl *Tūmbilonŋo nalāanŋu-i. Diilonŋ-cāarāŋo-i *Moisi hālāa-ku cor. Ba taa ba hāl wuṣ:

«Itieŋ nuṣ, Diilonŋ nuṣ, Weimantieŋ nuṣ.

Ŋ maacemma temma si dii fafaanŋu-na.

Nilēiŋa-i hiere a Itieŋ nuṣ.

Ŋ āncemma faa aa tiraa vii.

⁴ Itieŋ nuṣ, nuṣei Diilonŋ nuṣo-i ŋ diei yonŋ.

Hai moloŋo-i ka sie cira u sie kāalā-nie?

Hai moloŋo-i ka sie cira u sie bi ŋ yefafalle?

Nuṣmba-i nilēiŋa-na hiere ba daa niŋ pāŋ fafamma dumaa baa ba yufelle.

Ba ka jo ji dūuna jaal-ni hiere.»

⁵ Ku huonŋu-na, miε mi ne da *Diilodubuṣ-i dərɔ-i-na u puurii, aa da *Tobisinninŋ-dūŋgu-i dii huŋga-na.

⁶ Uŋ puurii dumaanŋo-na, dərpəpuərbiemba niehāi maŋ naa bella āmbalma-i, baa hel. Baa naa dii jonŋorpielmba aa pēyē-bei baa sēne-kpāŋkpanni. Ba jonŋorbaa-ba taa ba carra.

⁷ Bimuṣmba naa-baanŋ daaba-na, unanŋo hā *dərpəpuərbiēŋ niehāi-baanŋ daaba-i sēne-cimmu niehāi. Muu naa yu hiere baa Diilonŋ-berru, fuṣ maŋ dii gbula.

⁸ Diilonŋo bəbəima-i baa u himma ce Diilodubuṣ wuṣ pāŋ yu baa nyaasinni a ce molo saa naa waa u gbāa suur-yuṣ, fuṣ dərpəpuərbiembanŋ juṣ baa āmbalma niehāi maŋ ma cor igēna.

16

¹ Ku huonŋu-na, miε nu molo piie da gbagaga Diilodubuṣ-i-na baa dərpəpuərbiemba niehāi-baanŋ daaba-i wuṣ: «Diilonŋ-berru maŋ cimmu niehāi-muunŋ daamu-na, kāaŋ na ka kūnna-duṣ hīema-na.»

² Dərpəpuərbielo-diēlāŋo ta kā ka jier u kaanŋa-i hīekuole-na. Pābabalanni naŋ temma donŋ ta ni kar biŋwobalŋo dānyuṣ waa bamaŋ nuṣ-i aa ba ta ba dūuna u karkuuyo* yaanŋa-na. Pāŋ daani maama saa naa fa baa jamma-i.

³ Hāaliŋ-wuonŋo kā ka jul u kaanŋa-i dāmmanŋ-nuoraanŋu-na. Hūmma bir hiere ŋaa bikulonŋ-tāmma, a ce dumaanŋo-na bimbaamba maŋ waa hiere hūmma-na baa ku.

⁴ Sieliŋ-wuonŋo kā ka jier u kaanŋa-i nuoranni-na baa hūnfonni-na, hūmma bir hiere tāmma.

⁵ Miε nu dərpəpuərbielonŋo maŋ hūmma tieŋo-i u ciεra wuṣ:

† **14:19-20** Ma nyegāaŋ girekimma-na wuṣ: «Ma būŋ sitadibaa nuṣsiba niisiei.» A saanu baa miε niifinni-i, i gbāa saa-ba baa kilobaa nuṣū komuŋa ndii temma. * **15:2 Karkuuyo:** Nieŋ 14.9 baa naaruṣ-i-na cicaara-i-na. * **16:2 Karkuuyo:** Nieŋ 14.9 baa naaruṣ-i-na cicaara-i-na.

«Diilo, nuõni maŋ dii, nuõni maŋ waa;
nuõni maŋ Diilonŋ nuõ, ƚ fafaaŋgu temma si dii.
Niŋ cie nel daama-i duma, ma yaanŋa yaa dumaanŋo-na.

⁶ Baŋ kuõ ƚ baamba-i baa ƚ *põpuõrbiemba-i,
ku'i cie ƚ hã-ba tãmma wuõ ba nyõŋ.
Baŋ taa ba taara kumaŋ ba daa-ku.»

⁷ Ku huõŋgu-na, mi nu molo piiye mumbuolmuŋ-terienŋu-na wuõ: «Ninsoŋo!
Itienŋ nuõ, Diilonŋ nuõ, Weimantienŋ nuõ, ƚ maacemma-i hiere ma faa. Da ƚ pã
umaŋ baa kumaŋ, ku'i saaya baa-yo.»

⁸ Naaliŋ-wuõŋo kã ka jier u kaanŋa-i bãanyufelle-na. Die pãŋ bir ƚaa dãamu
gbuu ta ku ye nuõmba-i.

⁹ Bãanŋuŋ fiẽ ku ye-ba, ba saa nanna ba cilõbabalaŋo-i a fẽ Diilonŋo huõŋga-i,
ba bir yaŋ aa ta ba tuora-yuõ, ƚ sie suõ wuõ mamaŋ daaŋ-baŋ daama-i ma
tienŋo yaa ufaŋo-i.

¹⁰⁻¹¹ Diilonŋ-wuõŋo kã ka jier u ciinŋa-i biŋwobalŋo fõŋgõtaanŋ-teterre-na, u
nileiŋa-i hiere aa pãŋ bir da kullu. Pãnniŋ karaa nuõmba-na ta ni muliẽŋ-
ba, baa gbuu ta ba wuo ba nyieni-i, ba saa nanna ba cilõbabalaŋo-i, ba bir yaŋ
aa ta ba tuora Dõrwuõŋo-i.

¹² Niediei-wuõŋo kã ka jul u kaanŋa-i nuorabuõ naŋo-na, ba bi-yo Efurata.
Nuoraanŋ daa kuõ pãŋ kuol a ce jãmatigibaa-ba maŋ hilaanŋ bãpagũŋgu-na ba
da ba da muncormu.

¹³ Ku huõŋgu-na, mi da *jinabaa-ba siei. Unaŋo taa u hel jũŋo nuŋgu-na,
unaŋo-i biŋwobalŋo nuŋgu-na, unaŋo-i u põpuõrbilonŋo nuŋgu-na.† Jinabaa
daaba waa ƚaa mamaalmba.

¹⁴ Ba yaa *Sitãni cãarãamba-i ta ba ce himma-i. Ba ka wuõra gbura
jãmatigibaa-ba-i hiere hiẽma-na wuõ ba ji gãŋ baa Diilonŋo-i Weimantienŋo-i
uŋ ka pigãanŋ u jãyãmma-i yiinŋu maŋ nuõ-i.

¹⁵ Itienŋo waanŋ-ma wuõ: «Niẽŋ, mi ka jo ƚaa cuoyuo muõ. Umaŋ duõ saa
gonya duõfũmmu aa tigiinŋ tiena baa u jonŋorbaa-ba-i u nuõŋgu-na, u yuŋgu
dõlaa. U sie hel bebelle, a ce dumaanŋo-na senserre sie da-yo baa banamba-i.»

¹⁶ Jinabaa baa tigiinŋ jãmatigibaa-ba-i terienŋu naŋgu-na, ba bi-ku
ebiremma-na «Armagedõ».

¹⁷ Dõrpõpuõrbilonŋo maŋ niehã-i-wuõŋo fara jier u ciinŋa-i a guõla fafalnu-i.
Miẽ nu molo piiye da gbagaga fõŋgõtaanŋ-teterre-na Diilodubuõ-i-na wuõ: «Ma
tẽ!»

¹⁸ Huõŋgu fanŋu-na, diilonŋ wuõ donŋ tuõ nyiesiŋ aa tuõ naar, terni-i hiere
ijieni. Hiẽma gbuu sagalla baa fõŋgũõ. Diilonŋ uŋ hielaa nelbiliemba-i ma
temma saa sagalla dede!

¹⁹ Maŋ sagalaaya dumaanŋo-na, nebuõ maŋ baŋ biŋ-yonŋ *Babilõni-i wuõ
taalnu sãmma siei. U maacembabalamma saa karaanu Diilonŋo-i, wuõ pigãanŋ-
yo u jãyãmma-i. U cie-yo ƚaa ba hãa moloŋo kombabalamma u nyõŋ. Aa
nileiŋa naŋa-i jãmalãbaa-ba-na hiere aa muonu.

²⁰ Tãnni gbuo hiere baa dãmmaŋ-nuoraanŋuŋ diyaa hiẽma maŋ huõŋga-i,
molo saa suõ niŋ curaa kusuõŋ-nu.

²¹ Diilonŋ wuõ tuõ dãa baa tãmpẽkãŋkarẽiŋa u naŋ nuõmba-i. Tãlle diei gbãa
yu kilobaa komuõŋa hãi. Kuŋ gbuu silaa balanŋ cor dumaanŋo-na, nuõmba ta
ba tuora Diilonŋo-i.

17

Babilõni dii ƚaa saasorcienŋo

† **16:13** Biŋwobalŋo yaa biŋwuõŋo maŋ hilaa hũmma-na aa u põpuõrbilonŋo yaa umaŋ hilaa hiẽma-na.
Niẽŋ sapitiri-i-na 13.

¹ Ku huongu-na, *dɔrpɔpuɔrbiemba niehāi maŋ waa baa cimmu niehāi, unajo jo ji gbē-mi wuɔ: «Jo mi ji pigāaŋ-ni kumaŋ ka haa saasorcienjo maŋ tienaana kanni hɔlma-na.

² Jāmatigibaa-ba-i hiema-na hiere ba gaala baa-yo, u guɔlaaya nuɔmba yunni-i cor baa u saasorsinni-i niliŋa-na hiere.»

³ Uŋ waan mafamma-i, *Diilon-Ųal die sire-mie. Mi da dɔrpɔpuɔrbilon daa u kaa baa-mi hiŋ-nu. Mie mi ne da cienjo nano tienaana biŋwodāama nano-na, Diilonjo tuosinniŋ-yireiŋa'i nyegāaŋ gbuo biŋwuon daayo-i hiere. U waa baa yunni niehāi baa yiŋa cinciŋluo.

⁴ Cien daayo naa gbuo diyaa u fere baa komfafafaŋga naŋga, ka waa dāa kaanŋa. Sēne saa waa dei u nuongu-na baa u niŋa-na a naara u niibilenni-i. Sēne-ciŋga waa u naŋga-na, kaa naa yu baa kakarkuon-bimbinni, baa saasorbimbinni.

⁵ Yerre nande naa nyegēŋ u yaadamma-na. Di yunŋu naa fuo. Ku yaa daaku wuɔ: «Babilonibuɔ yaa-i, saasorbaa-ba nyu yaa-i, kakarkuonjo maŋ cien hiere miwaaŋo-na u nyu yaa-i.»

⁶ Mi ne da cien daayo nyuon Diilon-baamba tamma-i a ye cor kolmaŋ temma. Baŋ kuɔ bamaŋ Yesu maama-na, u nyuon ba tamma-i ye. Miŋ daa cien daayo-i dan damma-i, kuɔ ce-mi gberε.

⁷ Dɔrpɔpuɔrbilon wuɔ gbē-mi wuɔ: «Baa yaŋ ku ce-ni gberε! Cien daayo-i baa biŋwuonjo maŋ tūyāa-yo, mi ka firre-bei pigāaŋ-ni.

⁸ Niŋ daa biŋwuonjo maŋ daayo-i baa yunni niehāi baa yiŋa cinciŋluo-i, uu naa waa yiinaa-i-na, ŋga fiεfiε-i-na uu si dii, u kuu. Ŋga u ka sire hel fobabalaanŋu-na. Duɔ hel, u ka kaa baa u yaanŋa ka kɔsuon u fere. Nelbiliemba maŋ ba yireiŋa si dii cicelmaŋ-seβε-i-na dii miwaaŋo jinaŋma-na, da ba ji da-yo, ku ka ce-ba gberε. Uu naa waa, fiεfiε-i-na, uu si dii, ŋga u ka bir jo.

⁹ «Terien daaku-na fuo ŋ waa cēcēmuntien nuɔ baa nelnurāŋ nuɔ. Biŋwuonjo yunni niehāi pigāaŋ tānni niehāi cien daayon tienaana nimaŋ nuɔ-i. Ni bi pigāaŋ jāmatigibaa niehāi.

¹⁰ Jāmatigibaa niehāi-baan daaba-na, ba ndii cie ba bāanŋu-i cor ti, aa u diei dii tuɔ ce u kūŋgu-i; niehāi-wuonjo saa hi nyugūŋ yogo. Duɔ ji nyugūŋ, u sie cɔ.

¹¹ Biŋwuonjo maŋ naa waa aa u saa ji waa, u nuŋgu dii jāmatigibaa niehāi-baan daaba-na. U ka tiraa bir jo ji ce jāmatigi, ba ce jāmatigibaa niisiεi. U ka kaa baa u yaanŋa ka kɔsuon u fere.

¹² «Yienŋa cinciŋluo maŋ niŋ daa-ya biŋwuonjo-na daaya-i, jāmatigibaa-ba'i dumaanjo-na, ŋga ba saa don ba bāanŋu-i yogo. Ba ka hā-ba hūmelle-i ba ce ba bāanŋu-i baa biŋwuonjo-i ler diei yon.

¹³ Nelma diei dii jāmatigibaa daaba hōmmu-na hiere; ma yaa daama: a ce ba fōŋgū-i ta ba cāa biŋwuonjo-i baa-yo.

¹⁴ Ba ka sire ka kar berru *Tūmbilonjo-na, ŋga Tūmbilon ŋ yen yuntaamba-i hiere ba Yuntienjo, aa tiraa waa jāmatigibaa-ba-i hiere ba Jāmatigi, u ka yar-ba. U baamba-i, ŋ bie bamaŋ, u yufellen hilaa bamaŋ nuɔ-i, bamaŋ haa ba naŋga-i yuɔ ba ka bi yar jāmatigibaa daaba-i.»

¹⁵ Dɔrpɔpuɔrbilonjo tiraa gbē-mi wuɔ: «Niŋ daa kanni maŋ saasorcien ŋ tienaana kusuon-nu, ni pigāaŋ nuɔmba'i dumaanjo-na, ni pigāaŋ niliŋa'i dumaanjo-na, ni pigāaŋ nelmambaa-ba'i dumaanjo-na.

¹⁶ Niŋ daa yiŋa cinciŋluo maŋ daaya-i, mi waan-ma baa-ni mie jāmatigibaa-ba'i dumaanjo-na; bafamba-i baa biŋwuonjo-i ba ka bigāaŋ saasorcienjo-i. Ba ka hūu u nagāŋ-niini-i aa firre-yuɔ yaŋ-yo bebelle. Ba ka wuo-yo aa caa u boini-i baa dāamu.

¹⁷ Diilonjo yaa diyaa-ma ba hōmmu-na wuɔ ba ce-ma dumaanjo-na, kere u taara-meɪ dumεi. Ba ka ce kuuduonŋu a ce ba fōŋgū-i ta ba cāa biŋwuonjo-i

baa-yo. Ba ka ta ba ce dumɛi ba cie Diilonɔ uŋ waan maman hiere man ka perien ce yiingu man nuɔ-i.

¹⁸ «Aa nin daa ciɛŋo man daayo-i, u yaa *Babilɔni-i, u yaa nebuɔ-i, u yaa jãmatigibaa-ba-i hɛma-na hiere ba yungu-na.»

18

Babilɔni muonumma hii

¹ Ku huonɔgu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbilonɔ nanɔ hilaa dɔrɔ-i-na tuɔ hiire u jo. U waa nelbuɔ, u taa u caa ŋaa duɔlɛŋo, a ce hɛma-i hiere da cerre.

² U piiye da gbagaga wuɔ:

«U muyaanu! Babilɔnibuɔ muyaanu hiere.

Terienɔgu cie *jina ba terienɔgu fiɛfiɛ-i-na, ku cie jina ba muncɔmmu.

Huribabalaamba man molo sa taara u da ba yufelle, ba kãa ka tɛ kusuɔŋ-nu'i.*

³ Nuɔmba-i nilɛiŋa-na hiere ba diyaa ba gboluonɔgu u saasorsibabalanni-na. Jãmatigibaa-ba-i hɛma-na hiere ba gaala baa-yo aa u bisinniŋ-hãlmaanɔgu cie torgociraamba ce waamba hɛma-na hiere.»

⁴ Ku huonɔgu-na, mi tiraa nu molo piiye dɔrɔ-i-na wuɔ: «Mɛi baan namaa, siiren na hel *Babilɔni huonɔga-na, ni ma'i sɪ, na nunni ka waa u ãmbabalma-na, aa kuman ka haa-yuɔ, da na tɛna, ku ka bi haa-nɛi.

⁵ U ãmbabalma haaya ma-naa fuɔ ka ta ma yiɛya diilonɔ-i. Ma diei-maama saa karaanu Diilonɔ-i.

⁶ Uŋ haa kuman banamba-na, suun ku sɔlaanɔgu-i yuɔ. Uŋ cie karaanɔgu man baa nuɔmba-i, ciɛŋ ku temma yuɔ na tir. Uŋ hãa nuɔmba-i konɔgbaanɔ man temma-i ba nyɔŋ, diyaanɔ maman biɛ yan mafamma-i tir na hã-yo.

⁷ Uŋ taaraaya yerre-i dumaa, aa ce u bãanɔgu-i dumaa baa gbeinɔ-i, haan mulɛma-i yuɔ dumɛi baa yaahuolo-i. Duɔ ce u tuɔ piiye u huonɔ-nu wuɔ: «Mii dii ta mi ce mi bãanɔgu-i ŋaa jãmatigi muɔ. Bikulciɛŋ muɔ sɪ, aa balaanɔgu cɛraa ku da-mi.»

⁸ Yinduonɔgu yon ãmbabalma-i hiere ma ka cure-yuɔ: Jarma ka har-yuɔ, balaanɔgu ka har-yuɔ, nyulmu ka bi har-yuɔ. Fuɔ fɛɛ-i dãamu ka caa-yo. Ku pigãan wuɔ Diilonɔ-berru-i ponsaan-duulu sɪ.»†

⁹ Jãmatigibaa-ba-i hɛma-na hiere ban gaala baa-yo aa ce ba bãanɔgu-i baa-yo, da ba ji da nyaasinni-i tugugu u yudɔrɔ-i-na, ba ka pãŋ haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba kaal.

¹⁰ Korma ka da-ba ba yiera da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba piiye wuɔ:

«Gbɛɛ hayo-i temma-i daayo-i!

Babilɔni nan sɪlɔŋ daama!

Nuɔ baa ŋ fɔŋgũɔ-i baa ŋ bɔbɔima-i hiere ŋ guɔlamma saa gbuu bon bãanɔgu.»‡

¹¹ Torgociraamba-i hiere hɛma-na ba ka bi waa kuliin-kaaluŋ-nu wuɔ molo siɛ da sãa ba niisuorni-i.

¹² Sɛne dii baa-ba, baa wargbɛ, baa niibilefaffanni-i ni sinni-na hiere, baa kompafafammu-i mu sinni-na hiere, baa dɛnni man huɔŋ vãmmu, baa gbɛlɔ-nyienin-bimbinni-i ni sinni-na hiere, baa daafafannin-bimbinni-i ni sinni-na hiere, baa kɔvɛllun-bimbinni-i ni sinni-na hiere, baa kollun-nobimba-i ba sinni-na hiere, baa tãlɛfɛiŋa-i a sinni-na hiere.

¹³ Ban ceŋ nantiilma-i baa fielu man, duu dii du sinni-na hiere, baa natikolobaa-ba-i, baa *miir baa wusunambaa-ba-i. Duvɛŋo dii, namma dii,

* **18:2** Niɛŋ Isayi seɛ-i-na (Ésaïe) 13.19-22. † **18:8** Niɛŋ Isayi seɛ-i-na (Ésaïe) 48.8-9. ‡ **18:10** Niɛŋ Esekiel seɛ-i-na (Ézéchiël) 26.16-17.

jümmu dii, dímma dii, niimba dii, túlmba dii, sūnaamba dii, wotorobaa-ba dii, kōraamba bi dii. §

¹⁴ Ba ka ta ba piiye wuɔ: «Babilōni, niŋ taa ŋ kuye nimaŋ hiere ni taa nyaasinniŋ, ŋ bimbifafanni taa aa yaŋ-ni; ŋ cɛraa ŋ tiraa da-ni.»

¹⁵ Torgociraamba maŋ ciɛ biŋkūntaamba Babilōni-i-na, korma ka da-ba ba yiɛra da yargaa ta ba fara ba ne aa ta ba kaal kuliŋ-kaaluŋgu*
¹⁶ aa ta ba piiye wuɔ:

«Gbɛɛ hayo-i temma-i daayo-i!
 Nebuɔ maŋ taa u diyaa u fɛɛ baa kompafafammu-i mu sinni-na hiere,
 baa niibilefafanni-i ni sinni-na hiere, baa sɛnɛ-bimbinni-i ni sinni-na hiere.

¹⁷ Bimbifafaŋ daani biɛnamma saa gbuu boŋ bāaŋgu.»

Bamaŋ taaraayaŋ ba nuŋ-juuru-i dāmman-nuoraanŋu-na: Baaton-
 gbartaamba-i, hūncortaamba-i, baa bamaŋ ciɛŋ maacemma baatombaa-
 ba-na, da ba ji da nyaasinni-i tugugu nelle yudɔɔ-i-na, ba ka yiɛra da yargaa

¹⁸ ta ba fara ba ne aa ta ba piiye da gbagaga wuɔ: «Nel daade bɔbɔima
 temma saa waa!»

¹⁹ Ba ka kūɔl hiɛma kūnna ba yunni-na aa haa ba nammu-i ba yunniŋ ta ba
 kaal aa ta ba piiye wuɔ:

«Gbɛɛ hayo-i temma-i daayo-i!
 Nebuɔ maŋ ciɛ baatontaamba ce waamba hiere baa u bisinniŋ-hálmaanŋu-i,
 u biɛnamma saa gbuu boŋ bāaŋgu.»†

²⁰ Dɔrtaan namaa, taa na nyɛ! Diilon-baan namaa, taa na nyɛ! Yesu
 *pɔpuɔrbien namaa, taa na nyɛ! *Diilopɔpuɔrbien namaa, taa na bi nyɛ!
 Nebuɔ daa uŋ ciɛ karaanŋu maŋ baa-na, Diilonɔ pāa-yo baa kufanŋu sullu
 yaa-i.

²¹ Ku huonŋu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbilonɔ naŋo-i, fɔŋgūɔ waa-yuɔ. U biyaa
 tāmpebuɔ naŋo-i, uu dii ŋaa namelle, a fara naŋ-yo dii-yo dāmman-
 nuoraanŋu-na aa cira: «Babilōni, nuɔ baa ŋ bɔbɔima-i hiere, ba ka fara nanna-niɛ
 dumandɛ'i nuɔ-i, molo siɛ tiraa da ŋ yufelle.

²² Fānaa siɛ ji waa ŋ huonŋa-na, koncomaraamba siɛ ji waa, tulahultaamba
 siɛ ji waa, gbamaraamba siɛ ji waa, nagāŋ-maacenciraamba siɛ ji waa. Molo
 cɛraa u tiraa nu buon dumma ŋ huonŋa-na.

²³ Fitŋ-cecerma ka gbuo gbula. Molo sa ji tiraa waŋ cejällen-maama ŋ
 huonŋa-na. Kumaŋ ciɛ ku gbuo-niɛ dumaanɔ-na, ŋ torgociraamba ciɛ ba fɛɛ
 ba temma si dii hiɛma-na hiere, aa ŋ piɛra nuɔmba-i niɛiŋa-na hiere baa ŋ
 isamma-i.

²⁴ A naara kufanŋu-i, ba kuɔ Diilopɔpuɔrbiemba-i baa Diilon-baamba-i naŋ
 huonŋa yaa nuɔ-i. Baŋ kuɔ bamaŋ hiere hiɛma-na, ŋ nuŋgu dii ba kuliŋgu-na.»

19

¹ Ku huonŋu-na, mi nu ŋaa nelpūŋgu'i piiyeŋ da gbagaga dɔɔ-i-na wuɔ:
 «Yaan i tie jaal Diilonɔ-i!

Konkoro dii baa u yaa-i, bɔbɔima gbɛ baa u yaa-i,
 himma dii baa u yaa-i.

² U maacemma faa aa ma yaanŋa yaa dumaanɔ-na.

U gāan baa saasorcɛnampānto maŋ taa u celien nuɔmba-i hiɛma-na hiere baa
 u kakarkuonɔ-i.

Uŋ kuɔ Diilon-cāarāamba maŋ,
 Diilonɔ suu ku sɔlaanŋu-i yuɔ.

§ 18:13 Niɛŋ Esekiel seɛ-i-na (Ézéchiel) 27.12-13,22. * 18:15 Niɛŋ Esekiel seɛ-i-na (Ézéchiel) 27.31,36.

† 18:19 Niɛŋ Esekiel seɛ-i-na (Ézéchiel) 27.29-34.

³ Nebuɔ daayo dāamu sa ji dīn dede,
u nyaasīnni sa ji yaŋ wurma-i dede.»

Aa naa tiraa cira:

«Yaan i tie jaal Diilonjo-i!»

⁴ Bīncuɔmba komorre baa ba naa-baan daaba-i, a naara bimucɔmba naa-baan daaba-i*, ba sire dūuna jaal Diilonjo-i fōngōtaan-teterre-na aa ta ba piye wuɔ:

«Ninsonjo! Yaan i tie jaal Diilonjo-i!»

Tūmbilonjo dərŋo ponsaanju-i

⁵ Mafamman cie, molo nie piye fōngōtaan-teterre yanŋa-na wuɔ:

«Yaan i tie jaal Diilonjo-i!

Namaa naman cān-yon, namaa naman kān-yon,
nelbōmbōmbaa namaanjo-i, baa nyuɔnyuɔ-baan namaanjo-i hiere,
taa na jaal Diilonjo-i.»

⁶ Ku huonŋu-na, mi da ŋaa nelpūnŋu'i piyen. Ba piyuo taa u du ŋaa hūnjulamma. Ku waa ŋaa diilon-naarma. Ba taa ba piye wuɔ:

«Yaan i tie jaal Diilonjo-i!

Itienjo-i Diilonjo-i Weimantienjo yaa weima-i hiere ma yun-nu fiεfiε-i.

⁷ Yaan i yaŋ i hōmmu fē i tie nyε

aa tie gbeliεn Diilonjo-i!

*Tūmbilonjo dərŋo ponsaanju hii tī,

u dərŋo tigiin u fεε tī.

⁸ Ba hāa dərɔciεnjo-i jonŋorfεlεnjo u dii.

Ban nyiε-yo baa kompanŋa man, ka caa da muimui!»

Komanŋ daaka pigāan Diilon-baamba maacenfafamma yaa-i.

⁹ *Dərɔpɔpuɔrbilonjo gbē-mi wuɔ: «Nyeŋēn nel daama-i wuɔ: «Ban bīε baman *Tūmbilonjo källe-na, ba yunni dɔlaa.»» Aa tiraa cira: «Nel daama-i hiere ma hilaa Diilo fuɔ fεfεn nuŋ-nu, huhurma sī mei.»

¹⁰ Mi dūuna u yaanŋa-na miε mi jaal-o, u gbē-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔnjo-i baa baman wuɔyaan Yesun juɔ baa ninsonjo man u hūmelle-i, ii dii kuuduɔnŋu yaa-i. Diilon-cāarāan miε hiere, unaa saa maar unanjo. Diilonjo'i gbīε baa jaaluŋ daaku temma-i.»

Yesun juɔ baa ninsonjo man, *Diilopɔpuɔrbiemban waan maman hiere, ma hilaa u yaa nuɔ-i.

Berru wuyaa biŋwobaljo-i

¹¹ Ku huonŋu-na, mi da dərɔ puurii. Un puurii dumaanjo-na, mi da naacoljo nanjo nyugāan sūmpilan-na. Ba bī naacoljo-i Nelviinjo, u yerre nande yaa Ninsontienjo. U suɔ germa aa u ce berru-i u ninsonjo-na.

¹² U yufienja taa a caa ŋaa dāamu, aa nyantuolbaa-ba waa boi u yunŋu-na. Yerre nande naa nyeŋēn yuɔ, da ma hel fuɔ-i-na molo sa suɔ di yunŋu-i.

¹³ Jonŋoruɔ man waa u nuonŋu-na, uu naa gbuo baa tamma hiere. U yerre nande yaa waa wuɔ: Diilon-nelma.

¹⁴ Dərsorosibaa-ba cu u huon-nu baa sūmpielmba aa naa dii bimbipiēlni, dugaanŋu saa waa ku diei nuɔ.

¹⁵ Jigāpəruonŋu waa u nuŋu-na, ku maama saa naa fa baa dɔdɔlma-i. U ka ce ku yaa-i a muo nuɔmba-i nilēinja-na hiere. U yaa ka waa ba yun-nu baa kollun-būle. U yaa ka bi kāmāal-ba ŋaa ban kāmāal *εresē dumaa a hiel u hūmma-i, ku yaa ba ka suɔ Itienjo-i Diilonjo jāyamma-i.

* 19:4 Bīncuɔn daaba-i baa bimucɔn daaba-i, niεn 4.4,6.

16 U sinni nyegāaŋ u jonḡoruo-i-na baa u corre-na wuo: «Jāmatigi ba Jāmatigi, yuntaamba Yuntieno.»

17 Ku huonḡu-na, mi da *dɔrpɔpuɔrbilonḡo naŋo yieraaya bāanyufelle-na. Wuɔ piiye da gbagaga baa dūnaamba-i baa kpaalbaa-ba-i dii fēnfēlle-na wuo: «Diilonḡo cie källe, juɔŋ na ji wuo niiwuoni-i.

18 Juɔŋ na ji wuo jāmatigi ba kūɔma-i baa sorosi ba maama-i, baa ba yuntaamba bi maama-i. Juɔŋ na ji wuo sūnaamba-i baa ba taamba kūɔma-i. Nelbiliemba-i hiere ba kūɔma dii: Kɔraamba-i baa nebimba-i, ba kūɔma dii; nelbōmbōmbaa-ba-i baa nyuɔnyuɔ-baamba maama bi dii, juɔŋ na ji wuo.»

19 Ku huonḡu-na, mi da bīŋwobalḡo-i baa jāmatigibaa-ba-i hīema-na hiere ba tigiŋ baa ba sorosibaa-ba-i da ba ce berru baa sūmpilantienḡo-i baa u bi sorosibaa-ba-i.

20 Sūmpilantienḡ wuo bel bīŋwobalḡo-i baa u pɔpuɔrbilonḡo-i†. Pɔpuɔrbilonḡo faŋo yaa taa u ce gberɛ-weima-i u cu nuɔmba yammu-i ba ta ba cu bīŋwobalḡo huonḡ-nu. Bamaŋ naa haa bīŋwobalḡo dānyuɔ-i ba fereŋ nuɔ aa ta ba dūuna u karkuuyo‡ yaanḡa-na, u cie gberɛ-weima famma yaa a pira-bei. Sūmpilantienḡ uŋ bilaa-ba, wuo dii-ba cicēlma dāŋgbɔḡuɔŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hūlāaŋgu-i.

21 Aa naa ko ba sorosibaa-ba-i hiere nanna baa jigāpɔruɔŋgu maŋ waa u nuŋgu-na. Dūnaamba-i hiere baa kpaalbaa-ba-i baa jo ji ta ba ce ba bāaŋgu-i.

20

Bien nuɔsiba ndii yuntesinni-i

1 Ku huonḡu-na, miɛ mi ne da *dɔrpɔpuɔrbilonḡo naŋo hiire u jo. Fobabalaaŋgu diele waa u naŋga-na baa jɔlgɔbuɔ naŋo.

2 Uŋ juɔ ji hi, u bel jīebīncɔŋo-i. U yerre yaa *Sitāni, dinande yaa *Bigāaraŋo. U bilaa-yo vaa-yo baa jɔlgɔ-i u duɔ ce bien nuɔsiba ndii.

3 Uŋ vaa-yo dumaanḡo-na, u sɛ-yo dii-yo fobabalaanḡu-na aa gbonu-kuɔ baa diele-i aa tielaa-kuɔ wuo u baa gbāa hel ka pira moloŋo bien daaya hɔlma-na. Bien daaya da a cor, ba ka suɔ hiel-o nanna u da yinni cellɛ.

4 Kufanḡu huonḡu-na, mi da fōŋḡɔtaanḡ-titiɛŋa. Bamaŋ waa tīena-yei ba hāa-ba fōŋḡɔ-i ba ta ba gɛr. Aa baŋ kuɔ bamaŋ wuo ba cuu Yesu ninsoŋo huonḡ-nu, baŋ kuɔ bamaŋ Diilonḡ-nelma maama-na, miɛ bi da bafamba yaɛiŋa-i. Kufanḡu taamba saa ta ba dūuna bīŋwobalḡo yaanḡa-na baa u karkuuyo* bi yaanḡa-na. Ba saa naa bi haa u dānyuɔ-i ba fereŋ nuɔ. Kuŋ cie dumaanḡo-na, baa sire kuonḡ-nelle-na a jo ji tīena fōŋḡɔ-i-na baa *Kirsa-i da ba ce bien nuɔsiba ndii.

5 Kuomba sirediɛlāmma yaa-i mafamma-i. Banamba ka cie bien daaya ka tī aa ba suɔ sire.

6 Bamaŋ ka sire sirediɛlāmma-na, ba yunni dɔlaa! Baŋ yeŋ Diilonḡ-baamba, hāalīŋ-kuliŋgu yufelle bei. Ba ka ce *Diilojigāntaamba baa *Kirsa jigāntaamba aa ba ka tīena fōŋḡɔ-i-na baa Kirsa-i bien nuɔsiba ndii daayo-na.

Ba yaraa Sitāni-i

7 Bien nuɔsiba ndii-waanḡ daaya da a cor, ba ka hiel *Sitāni-i u kaso-i-na.

† 19:20 Bīŋwobalḡo yaa bīŋwuonḡo maŋ hilaa hūmma-na aa u pɔpuɔrbilonḡo yaa umaŋ hilaa hīema-na. Niɛŋ sapitiri 13 baa 16.13. ‡ 19:20 **Karkuuyo**: Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na. * 20:4 **Karkuuyo**: Niɛŋ 14.9 baa naaruɔ-i-na cicaara-i-na.

⁸ Duo hel, u ka wuora biŋ nileiŋa-na hiere a t̄aal Ḡogi-i baa Maḡogi-i†. Ba bi nelbiliemba yaa dumaano-na. U ka wuora gbura-bei wuo ba ji ce berru baa Diilonjo-i. Ba ka hel ŋaa nyeiŋo.

⁹ Ba hilaa terni-na hiere a jo ji dii Diilonj-baamba terienju-i huonja, Diilonj un kuyen nelle man maama-i, ba juo ji dii-de huonja. Nga daamu hilaa dorɔ-i-na a jo ji kukul-ba hiere.

¹⁰ Sitāni man taa u t̄aal-ba, ba bilaa ufanjo-i dii-yo d̄an̄gb̄oguonju-na u k̄a ka yuo biŋwobaljo-i baa u p̄opuorbilono-i‡. Ba ka ce s̄ulma-i terienju-na b̄aangu-i baa isuonju-i ba sa ji hel-mei dede.

Diilonj un ka ger duma

¹¹ Ku huonju-na, mi da f̄on̄ḡotaan-tetembuo nano-i, u waa uupilano; baa u Tienjo-i u dorɔ. Dorɔ-i baa hiema-i ni gbar halan kutienjo caangu-na, molo saa ji tiraa da-ni.

¹² Ku huonju-na, mi da nelb̄omb̄ombaa-ba man kuu baa nyuonyuobaamba-i hiere, ba yieraaya f̄on̄ḡotaan-teterre yaanga-na, aa da sebebaa-ba namba puurii, aa bi da cicelman-wuonjo puurii. Baa ger kuon daaba-i hiere ba andaangu-i a saanu baa ban cie kuman hiema-na, a saanu baa man nyeḡaan sebebaa daaba-na.

¹³ H̄umman wuyaa nuamba man hiere, maa jo baa-ba. Kuliingu-i baa kuon-nellen wuyaa baman hiere, nie jo baa-ba. Baa ger ba andaangu-i hiere a saanu baa ba maacemma-i.

¹⁴ Ban juo ger-ba ti, baa se kuliingu-i baa kuon-nelle-i dii-ni d̄an̄gb̄oguonju-na. H̄aal̄in-kuliingu yaa d̄an̄gb̄oguon daaku-i.

¹⁵ Baman yireiŋa-i saa waa cicelman-sebe-i-na hiere baa bi se bafamba-i dii-ba d̄an̄gb̄oguonju-na.

21

D̄arfelenjo baa h̄iefelenna

¹ Ku huonju-na, mi da d̄arfelenjo baa h̄iefelenna*. Niman waa d̄iel̄uɔ-i-na ni gbuyaa. D̄amman-nuoraangu saa waa.

² Aa da Diilonjo nelle hilaa dorɔ-i-na ta di hiere di jo. Yerusalemufelenjo yaa juon dumaano-na. U maama saa fa baa fafaangu-i. U gbuu miḡaan u fere ŋaa sinjār̄an un diiyan u fere duma duo ka puona baa u dorɔ-i.

³ Mie nu molo piiye da gbagaga f̄on̄ḡotaan-teterre-na wuo: «Diilonj-muntienammu dii nelbiliemba h̄alma-na fiefie-i-na! U ka t̄ena baa-ba, ba ka ce u baamba. Fuo fere yaa ka waa baa-ba, u'i ka waa ba Diilonjo-i.†

⁴ U ka hur ba nyinyolma-i hiere. Kuliingu sie tiraa waa, balaangu sie tiraa waa, kaalungu sie tiraa waa, mul̄ema sie tiraa waa. Ancolomma gbuyaa hiere.‡»

⁵ Kufangu huonju-na, uman t̄enaana f̄on̄ḡotaan-teterre-na u cira: «Fiefie-i-na, mi bir b̄imb̄inni-i hiere niifelenni.» Aa gb̄e-mi wuo: «Nel daama-i hiere ninsoŋo, nyeḡen-ma ŋ j̄ina. Huhurma si dii-mei.»

⁶ Aa tiraa cira: «Fiefie-i-na, mi cie mi maacemma-i ti! Muomei yaanga-i, muomei huonju-i; muomei mundommu-i, muomei mumbalmu-i. § H̄un̄kuos̄in da ni bel uman, mi ka h̄a-yo cicelman-h̄unfoelen-h̄umma-i gb̄an̄gb̄an u nyon.*

† 20:8 *Ḡogi-i baa Maḡogi-i*: Ba bi Diilonj-biḡaar̄aamba yaa dumaano-na bande-i-na. Nien Esek̄iel sebe-i-na (Ézéchiél) 38.2; 39.1. ‡ 20:10 Biŋwobaljo-i baa u p̄opuorbilono-i, ne-ku 19.20 baa naaruo-i cicaara-i-na. *

‡ 21:1 *D̄arfelenjo baa h̄iefelenna*: Nien Isayi sebe-i-na (Ésaie) 65.17. † 21:3 Nien Esek̄iel sebe-i-na (Ézéchiél) 37.27. ‡ 21:4 Nien Isayi sebe-i-na (Ésaie) 25.8; 35.10; 65.19. § 21:6 Nien

1.8. * 21:6 Nien Isayi sebe-i-na (Ésaie) 55.1.

7 Da ku saa yar umaŋ, mi ka pā-yo pāŋ daama yaa-i. Mi ka waa u Diilon muo aa u waa mi bepolŋo.

8 Aa kortaamba-i baa bamaŋ naana mi hūmelle-i, baa pəpəraamba-i, baa nelkuraamba-i, baa bamaŋ cieŋ biŋwosinni-i, baa isuotaamba-i, baa cufəbuoltaamba-i ka hel baa coikartaamba-i ba ka dii bafamba-i dāŋgbəguəŋgu naŋ temma-na, ku maama saa fa baa hūlaaŋgu-i. Hāaliŋ-kuliŋgu yaa ka waa kufaŋgu-i.»

Yerusalemufeləŋo

9 *Dərpəpuərbiemba niehāi-baamba maŋ naa bella cimmu niehāi-muumu-i baa āmbalperiema-i mu həmmu-na, unaŋo jo ji gbē-mi wuo: «Jo mi ji pigāaŋ-ni sinjārāŋo-i, jo ŋ ji da *Tūmbilonə dərŋo-i.»

10 *Diilon-Ųal die sire-mie. Mi da dərpəpuərbielonə kāa baa-mi tānujaataama naŋo dərə-i-na ka pigāaŋ-mi Diilonə nelle-i, ka pigāaŋ-mi Yerusalemu maŋ hilaa dərə-i-na tuo hiire u jo.

11 Diilonə naa ce u tuo caa da kpoikpoi ŋaa fuo uŋ caa dumaa. U taa u caa ŋaa jape-tāmpēlle, da muimui ŋaa kamoeyilanni.

12 Kokojaataama naŋo naa dii-yo huəŋga, baa dumieŋa cīncieluo a hāi, baa dərpəpuərbiemba cīncieluo ba bi hāi ba ta ba niya dumieŋ daaya-i. Baa naa nyegēŋ *Isirahel dūnni cīncieluo ni hāi niini yireiŋa-i dumieŋa yammu-na, dūŋgu dūŋgu baa ku dumelle.

13 Dumieŋa sa-a-siei waa koko yammu naa-i-na hiere: a siei bāpagūŋgu-na, a siei bāsuuruŋgu-na, a siei dəryaŋga-na, a bi siei cicaaryaŋga-na.†

14 Baa naa jina koko daayo tuole-i baa tāmpieŋ cīncieluo a hāi. Baa naa bi nyegēŋ Tūmbilonə *pəpuərbiēŋ cīncieluo ba hāi baamba yireiŋa-i tāmpieŋ daaya-na.

15 Kuufiŋgu waa baa dərpəpuərbielonə maŋ taa u piiye baa-mi. Ku waa sēne-gboruŋgu. Uu naa saaya u fi nelle-i baa di dumieŋ-yammu-i baa koko fuo fere-i hiere.

16 Nelle naa waa pəgənni naa, di pəpərma taa ma saa baa di kpokpomumma-i. Dərpəpuərbielonə wuo fi-de hiere baa u gboruŋgu-i a da yieŋgu diei yuu sitadibaa‡ neifieŋ-niediei; ku saa baa kilobaa neifelle nuəsūo. Di pəpərma-i baa di kpokpomumma waa kuuduŋgu, halle baa di jajaatamma-i hiere.

17 Wuo fi koko jajaatamma-i a da u yuu nelbilieŋ mie nakərni§ komuəŋ-niehāi baa ni naa; ku saa baa metiribaa komuəŋa siei baa ba ndii temma.

18 Koko daayo naa ma baa jape-tāmpēlle, aa nelle fande fere-i di ma baa sēne kerre. Sēne daayo taa u ne u tānu ŋaa kamoele.

19 Tāmpēfefeŋa-i a sinni-na hiere a yaa naa ce tuolnu koko tuole-i:

Diēlā-diele-i jape-tāmpēlle,
hāaliŋ-diele-i safir-tāmpēlle,
sieleŋ-diele-i agate-tāmpēlle,
naaliŋ-diele-i emerodi-tāmpēlle,

20 diilun-diele-i onike-tāmpēlle,
niediei-diele-i sarduəni-tāmpēlle,
niehāi-diele-i kirsoliti-tāmpēlle,
niisiei-diele-i beril-tāmpēlle,
nennaa-diele-i topasi-tāmpēlle,

† 21:13 Nieŋ Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 48.30-35. ‡ 21:16 *Sitadibaa*: Gireki ba niifinni-i. Sitadi diei yuu metiribaa nuəsūo. Terieŋgu faŋgu-na, sitadibaa neifieŋ-niediei yuu kilobaa neifelle nuəsūo temma.

§ 21:17 *Nakərni*: Yiinataamba taa ba fi baa ba nakərni-i, a ce dumaŋo-na ba kuufiŋgu-i ba bi-ku nakəruəŋgu. Nakəruəŋgu diei saa baa metiri boluŋ temma.

cinciel-diele-i kirsopasi-tãmpëlle,
 cincieluo baa dielã-diele-i turkuosi-tãmpëlle
 aa cincieluo baa hãaliŋ-diele-i ametisi-tãmpëlle.

²¹ Baa naa sisin dumienja cincieluo baa a hãi-waan daaya dũnfenni-i baa niibilenniŋ-tãmpienja. Dũnfiengu diei tãmpëfifille diei. Baa naa ce sɛnɛ-kerre a haa ponsanatigerre-na hiere. U taa u ne u tãnu ŋaa kamoole.*

²² Diilon-dũngu saa waa nel daade-na. Itienjo-i Diilonjo-i Weimantienjo-i, baa *Tũmbilonjo-i, ban yen ba fɛrɛ, yungu si dii Diilon-dũngu waama-na.

²³ Diilon un ciɛ di ta di caa kpoikpoi dumaanjo-na, bãan-maama saa waa bei, cɛin-maama saa bi waa bei. Tũmbilonjo yaa waa ba fitinuɔ-i.

²⁴ Nuɔmba-i nilɛinja-na hiere, ba ka ta ba ce ba bãangu-i nel daade cecerma-na. Jãmatigibaa-ba-i hɛma-na hiere, ba ka jo baa ba nagãn-niini-i kusuɔn-nu'i.

²⁵ Ba sa suɔ isuɔngu nel daade-na, a ce dumaanjo-na di dumienja yammu sa bin da.

²⁶ Ba ka jo baa nilɛinja-i hiere a bimbifanni-i baa a daluɔ-i kusuɔn-nu'i.

²⁷ Nga bin kubabalaangu siɛ gbãa suur-diɛ, pɔpɔraamba siɛ gbãa suur, coikartaamba siɛ bi gbãa suur. Ban nyegãan baman yireinja-i Tũmbilonjo cicɛlman-sebe-i-na, ba yaa ka suur yon.†

22

¹ *Dɔrpɔpuɔrbilon wuɔ pigãan-mi cicɛlman-nuoraangu-i. Ku gbuu ta ku ne da kilekile. Ku taa ku bũn ku hel Diilonjo-i baa Tũmbilonjo-i ba teterre yaa nuɔ-i*

² ku suur nellen-huɔnga-na. Cicɛlman-tibiingu waa nuoraan daaku kɔtɔnni hãi-i-na hiere. Ku taa ku man cincieluo i hãi benduɔle-na; cɛinjo cɛinjo ku man. Ba taa ba ce perru baa ku fiɛlu-i nilɛinja-na hiere.

³ Diilon un haa u nubabalaangu-i kuman nuɔ-i, ku siɛ gbãa da nel daade-na. Diilonjo-i baa Tũmbilonjo-i ba teterre ka waa nellen-huɔnga-na. Diilonjo cãarãamba ka ta ba jo ba jaal-o diɛ.

⁴ Ba ka ta ba da u yufelle, u yerre ka nyegɛn ba yaadãmma-na.

⁵ Itienjo-i Diilonjo ka ce terienju-i cerre hã-ba. A ce dumaanjo-na ba siɛ tiraa ta ba suɔ isuɔngu nel daade-na; fitin-maama siɛ tiraa waa-bei, bãan-maama siɛ bi tiraa waa-bei. Ba ka tɛ fɔngũ-i-na gbula, ba sa ji kã terienju.

Yesu jomma piyaa

⁶ Ku huongu-na, *dɔrpɔpuɔrbilonjo gbɛ-mi wuɔ: «Nel daama-i hiere ninsonjo, huhurma si dii-mɛi. Itienjo-i Diilonjo man diyaan nelma-i u *pɔpuɔrbiemba nunni-na, u puɔraa u dɔrpɔpuɔrbilonjo duɔ ji tũnu u cãarãamba-i maman ka ce yibien daaya-na.»

⁷ Yesu waan-ma wuɔ: «Nien, mi ka jo yibien daaya-na! Baman bilaa nelma man nyegãan sebe daayo-na nammu hãi, kutaamba yunni dɔlaa.»

⁸ Nel daama-i hiere, muɔ Nsãa mi daa-ma nuɔ, aa tiraa nu-ma baa mi tũnni-i. Min daa-ma dumaanjo-na, dɔrpɔpuɔrbilonjo man pigãan-mi baa-ma, mi dũuna u yaanga-na da mi jaal-o.

⁹ U gbɛ-mi wuɔ: «Baa ce dumaa! Muɔ baa nuɔnjo-i hiere Diilonjo-cãarãan miɛ. Ii dii kuuduɔngu yaa baa ŋ natobimba-i *Diilopɔpuɔrbiemba-i, baa baman bilaa sebe daayo nelma-i nammu hãi hiere; unaa saa maar unanjo. Diilonjo'i gbɛ baa jaalun daaku temma-i!»

* **21:21** Nien Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 54.11-12. † **21:27** Nien Isayi sebe-i-na (Ésaïe) 60.3-5,11,19-20; 52.1 baa Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 44.9. * **22:1** *Cicɛlman-nuoraangu*: Nien Isayi Esekiel sebe-i-na (Ézéchiel) 47.1 baa Sakari sebe-i-na (Zacharie) 14.8.

¹⁰ Aa naa cira: «Nel daama cemman-huonngu hii tí, a ce dumaano-na baa fuo maman nyegãan sebe daayo-na.

¹¹ Baman cien kuubabalaangu-i, ba cor baa ba kuubabalaangu cemma-i. Baman guolaaya ba fere, ba cor ba ta ba guola ba fere ba ka. Baman cien anfafamma-i, ba faya ba fere baa ma cemma-i. Baman biyaa Diilon-maama-i, ba cor ba ta ba ce Diilon huonga-i.»

¹² Yesu waan-ma wuo: «Nien, mi ka jo yibien daaya-na! Aa da mie mi jo, mi ka bel bñkũngu mi nan-na ji pã nelieno nelieno baa u maacemma sullu-i.†

¹³ Muomei yaanga-i muomei huonngu-i, muomei ðielũo muomei tuogbuole-i, muomei mundommu-i muomei mumbãlmu-i.‡»

¹⁴ Baman saaraan ba jonjorbaa-ba-i ba yunni dɔlaa. Ba ka da wuo cicelman-tibiingu biena-i aa da munsuurmu Yerusalemufeleno-na.

¹⁵ Nga pɔpɔraamba-i, baa isuotaamba-i, baa kakarkuontaamba-i, baa nelku-raamba-i, baa cufɛbuoltaamba-i, baa coiman muyaanu baman yunni-i hiere ba sie da munsuurmu.

¹⁶ «Muo Yesu, muomei puɔraa mi dɔrpɔpuɔrbilon-i baa nel daama-i u duo ji wan-ma pigãan Diilon-dũn-baan namaano-i hiere. Muomei *Davidi hãayɛln muono-i. Muomei cuomæle-i§.»

¹⁷ *Diilon-Yalle-i baa Tũmbilon dɔrno-i* ba cira: «Jo!»

Uman duo bi nu-ma, u gbɛ u cira: «Jo!»

Hũnkuasĩn da ni bel uman, kutieno jo. Uman duo tuo taara cicelman-hũmma-i, u jo u ka da-ma gbãngbãn.

Andaperiengu

¹⁸ Muo Nsãa, mi ka gboya-nei baa nel daama-i: Nelma man waan sebe daayo-na, nuoni man da n nu-ma aa dii kunangu mei naara, ambalma man maama-i waan sebe huonga-na, Diilon ka naara-mei n muliema-na.

¹⁹ Uman duo bi hiel kunangu nel daama-na, Diilon ka hiel kutieno nunngu-i bimbifafanni man maama-i waan sebe daayo-na: U sie da wuo cicelman-tibiingu biena-i, u sie bi da suur Diilon nelle-na.

²⁰ Ninsowarano yaa waan daama-i baa-mi hiere, u gbaraa-ma wuo: «Mi ka jo yibien daaya-na ninsono.»

Yesu, Itien nu, jo! Mi taara ku yaa-i.

²¹ Itieno-i Yesu u kayã-nei hiere.

† **22:12** Nien Gbelieman-nalaangu-na (Psaume) 28.4 baa Seremi sebe-i-na (Jérémie) 17.10. ‡ **22:13** Nien 1.8. § **22:16** Nien 2.28; 5.5. * **22:17** *Tũmbilon dɔrno yaa Diilon-dũn-baamba-i. Nien 19.5-10.